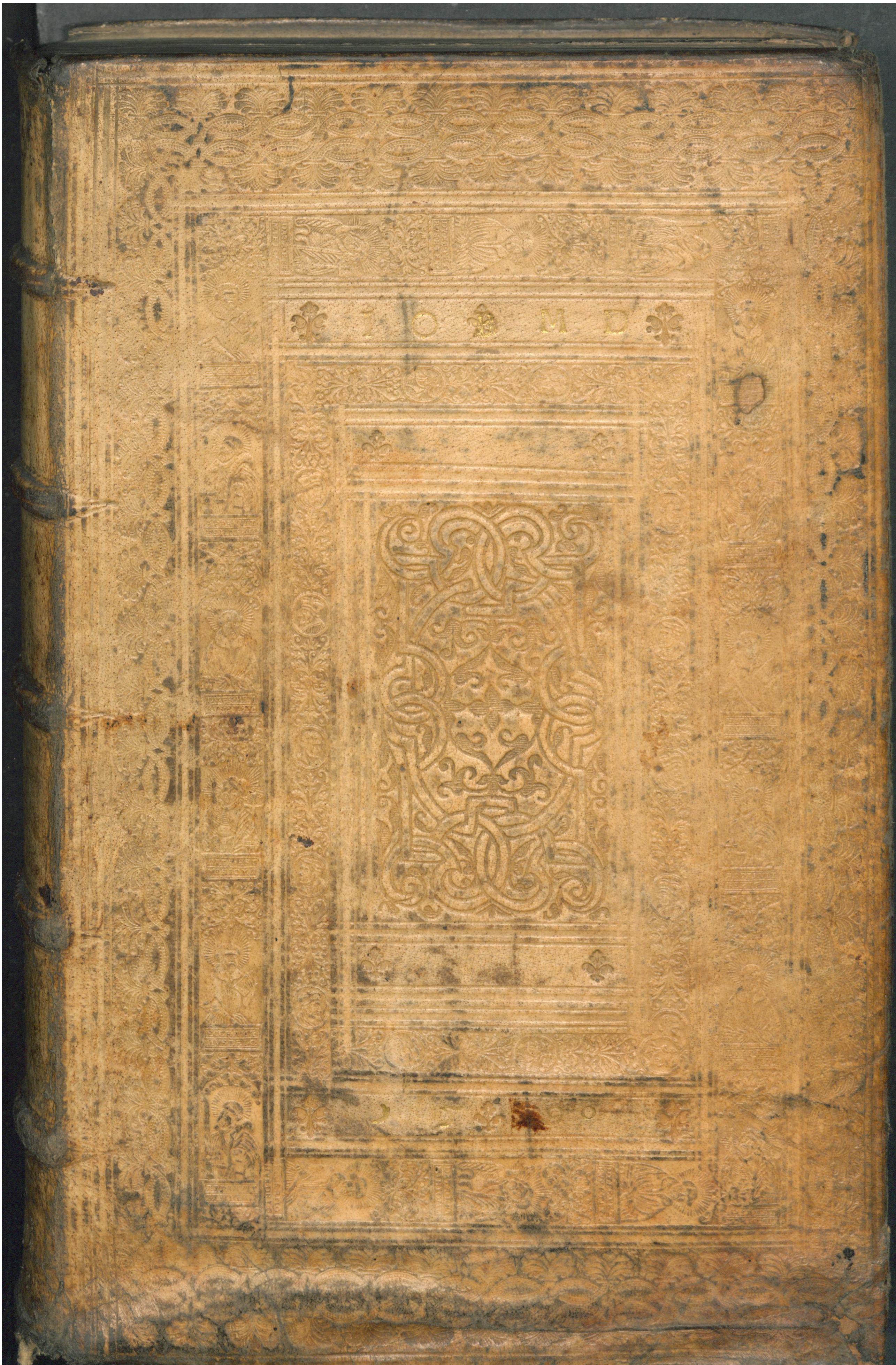

I O M D

1823

Z 2 tt. a.

1766 Dodonæus. Another copy, *in old stamped vellum* 1583

Doy

Em

972 —— Remberti Dodonaei Stirpium Historia; *many hundred finely figured wood engravings*, thick folio, original stamped pigskin, *Antwerp, Plantin*, 1583 21s

perfect

L

21 H 4935

1028

G. P. Boyce
May 1. 1878

REMBERTI

DODONAEI

MECHLINIENSIS

MEDICI CÆSAREI

STIRPIVM HISTORIAE PEMPTADES SEX.

SIVE

LIBRI XXX.

ANTVERPIÆ,

Ex officina Christophori Plantini.

M. D. LXXXIII.

In Botanicis de Natura Stirpium laudantur

Tournefortius

Julius Pontedera in Act: Er: Lips: 1719. p: 25.

AMPLISSIMIS AC PRVDENTISSIMIS AVGVSTISSIMÆ VRBIS ANTVERPIENSIS CONSVLIBVS, SENATORIBVS, QVÆSTORIbus, Tribunis, Præfectis, Decanis, reliquoque Magiſtratui, Remb. Dodonæus S.

DE STIRPIVM HISTORIA Commentarios noſtros, quos in publicum damus, vobis, VIRI AMPLISSIMI ET MAGNIFICI, offerimus & dedicamus. Quod non repentina aliqua voluntate, aut fortuito ductu, ſed ex ſingularis obſeruantiæ vetere affectu à me factum, vt perſuaſum habeatis maximè opto. Neque etenim iam pridem, ſed dudum & à multo tempore obſequium vobis, & veſtræ huic, cui præſidetis, vrbi, præſtare aliquo poſſe modo deſideraui. Verùm hoc cùm nullo officio hactenus declarare potuerim, huius noſtri operis dedicatione nunc oſtendere, aliqua decreuimus ratione. In deſcribendis autem hiſce de ſtirpibus Commẽtariis quid pręſtitum ſit, licet fortaſſis plerique à nobis prolixa oratione narrandum exiſtiment: maluimus tamen id aliorum ac æqui Lectoris iudicio deferre, quàm de noſtris lucubrationibus multa prædicare. Affirmare tamen ac profiteri nihilominus (& quidem, vti ſperamus, citra arrogantiæ notam) audemus, nos laboraſſe, & omni ſtudio anniſos eſſe, vt clarè, dilucidè, & quàm commodè fieri potuit, breuiter (ſuccisis ſuperfluis) ſingularum ſtirpium hiſtoriæ ſiue deſcriptiones proponerentur: deinde in certas claſſes ordine quàm licuit commodiſſimo atque expeditiſſimo digererentur. Hæc autẽ quo labore, vel cuiuſmodi cura ac induſtria à nobis ſint præſtita, facilè is cognouerit, qui ſtirpium multitudinem in hiſce Commentariis deſcriptarum, ac varietatem earum obſeruare; & cur in ſex Pemptades ſiue Lib. xxx. hi à nobis ſint digeſti, attentius expendere volet. De huius verò Auguſtiſſimæ Vrbis eximiis, raris, & præclaris dotibus fieri quoque poteſt, vt & multa à nobis expectentur, veluti operis noſtri hæc ad vos huius vrbis Præſides, ampliſſimi viri, nuncupatoria epiſtola poſtulare videtur: ſed adeò multa, adeò magna, adeò eximia & præclara ſunt, quæ hanc exornant, illuſtrant, ac commendant, vt breui præfatione enumerari nequeant, & pluribus omninò verbis, prolixaque oratione deſcribi

oporteant. Siue enim antiquitas vrbis, aut limitis eius, siue situs, siue maxima commoditas, siue elegantia, vel alia eiuscemodi haud pauca expendantur, vel etiam Principes, qui huic dominati sunt, proponantur, nusquam non amplissima locupletissimaque ad dicendum & scribendum sese offert materia: maior certè & copiosior, quàm à nobis angusto tempore ac pro dignitate sua tractari ac expoliri queat. Antiquitate enim in primis hæc vrbs nulli cedit, si limes eius consideretur. Est autem hic appellatorum olim Ambiuaritarum, quorum Iulius Cæsar in Commentariis suis de bello Gallico meminit. Si etenim huius verba diligenter expendantur, non alij poterunt esse Ambiuaritæ, quàm qui limitem Antuerpiensem incolunt ac habitant. Refert siquidem Iulius Cæsar, Vsipetes & Tenchteros Germanos, occupatis Menapiorum sedibus, magnam sui equitatus partem ad Ambiuaritas trans Mosam prædandi frumentandique causa misisse, atque eos aliquot diebus absfuisse, cùm ad ipsum horum legati mitterentur: qui responso accepto, post tres dies se, re deliberata, reuersuros dixerunt. Tantam temporis moram interponi cupientes, vt interea equites, (prout verisimile) qui expectabantur, adesse possent. Ex quibus sanè Ambiuaritas vltra Mosam etiam remotiora loca occupasse, & haud angustis finibus comprehensos fuisse, satis apparet. Alioqui siquidem opus non fuisset, longioris temporis moram, ad equitum reditum desiderari. Nam ex proximis & vicinis redire citò integrum fuisset. Iam & magna equitatus pars, non nisi ad amplè patentia loca mitti potuit. Consederant autem Vsipetes & Tenchteri illo tempore haud procul à profluente Mosæ ac Rheni, hoc est, in eo nostra hac ætate nuncupatæ Geldriæ tractu, qui infra Neomagum ciuitatem, inter Mosam ac Vahalim Rheni partem à Mosa receptam, situs est. Ab hoc Geldriæ agro vltra Mosam latè patentia & remotiora loca ad Ambiuaritas pertinent. nempe ab appellata Buscoducis ciuitate ad ripam Scaldis vsque: tota nempe illa regio, quam aliquando salo subfuisse non obscura indicia ac vestigia ostendunt; prius videlicet quàm aggeribus erectis maris littora, & fluuiorum ripæ coarctarentur: quæ idcircò & **Antwarpten** (Latinè alluuio aut adiectio dixeris) nuncupata fuit. Vocem Cæsar, quoad potuit, proximè exprimere conatus, huius incolas Ambiuaritas dixit. Et populorum hoc fuisse, non oppidi, præterquàm quòd ex Iulij Cæsaris Commentariis satis patet, testatur quoque & *Audoënus in vita D. Eligij, quem scribit in Flandris laborasse*, ac in *Andouerpis iugi instantia pugnasse*: circa annum à *Christo* nato VI^c. XL. Ex his autem manifestum ac euidens, antiquissimam esse Ambiuaritarum siue Andouerporum gentem, ac nullis Galliæ Belgicæ, siue inferioris Germaniæ regionibus aut populis ætate posthabendam.

bendam.

bendam. Referuntur autem Ambiuaritæ ad eos, quos Ptolomæus Geographiæ lib. II. Tongros appellat, quorum ciuitatem Aduacutum esse tradit: Ab hac ciuitate Iulius Cæsar ipsos populos Aduaticos pro Tongris nominasse videtur, qui & ipsos Belgis annumerat: Galliæ Belgicæ terminum Rhenum constituens. Plinio verò Naturalis historiæ lib. IIII. Tongri siue Aduatici, Germani sunt. Toto hoc, inquit, mari (Germanico videlicet) ad Scaldim vsque fluuium Germaniæ accolunt gentes haud explicabili mensura. Et sanè si linguæ & morum ratio habeatur, olim Tongri siue Aduatici dicti, atq. cum his Ambiuaritæ, quorum maxima pars Brabantiæ agro continetur, Germanis citiùs, quàm Gallis erunt annumerandi. In hoc autem Ambiuaritarum latè patente territorio olim ædificatum extat oppidum, quod ab ipsa ditione nomen accepit, & modò retinet, Antwarpten dictum: reliqua, vel saltem maxima agri parte, à Campano quodam Campaniæ nomine (vt creditur) mutuato. Quo autem tempore ædificatum istud fuerit, licet historiæ apertè non referant, peruetustum tamen & ipsum esse satis constat. fuit enim circa annum Domini VIII^c. XXXVII. à Nortmannis occupatum, direptum, & igne deuastatum, & ante illum annum multò antè haud dubiò constructum ac habitatum. Felicissimis autem auspiciis, hoc oppidum construi ac habitari cœptum est; id quod sæpius aucta, amplificata, nunc amplissima & celeberrima vrbs manifestè ostendit. Initio quidem exiguum fuisse oppidum, non modò porta, sed & veteres aliquot restantes muri plenissimè docent. Accepit verò deinde istud haud exigua incrementa, & non semel quidem, sed sæpiùs accessionibus nouis insigniter creuit ac amplificatum est. Prioris incrementi testes sunt viæ ac vici publici à mœnibus nomen retinentes, tum & portæ quædam non ita dudum dirutæ. Et tametsi cùm istis terminis ac muris contineretur, non exigua foret ciuitas, accedente tamen populi multitudine, & ciuium numero multipliciter adaucto, citò etiam in maiorem ciuitatem creuit, eam amplitudinem magnitudinemque consequuta, quam visa est habere anno XV^c. XLII. cùm à Martino Rossemio aliisque coniuratis, aliquot diebus obsideretur. A quo rursus tempore non solùm compluribus vicis, & magnificis ædificiis exornata est, sed & haud mediocre auctuarium à Septentrionis parte, mœnibus latè extensis, accepit: veluti & à paucissimis *annis ad Meridiem huic quoque* amplissima accessio facta est: occasione videlicet castri, à Duce Albano erecti, quod nunc ex parte dirutum ad vrbis amplificationem, & murorum extensionem, opportunissimam occasionem præbuit. Si verò & de situ huius vrbis quædam adducenda: Notissimus quidem hic est, & quidem non ad maris littus positus, sed ad dextram Scaldis ripam, XVII. aut XVIII.

 (plus

(plus minus) horarum, si pedibus metiri liceret, itinere ab Oceano distans; loco videlicet periculis & tempestatibus minùs exposito, & ab exorbitantis maris fluctibus ac inundationibus satis tuto; nec ita tamen longè à mari, quin commodè altissimo æstu, quo Scaldis Oceani vndis ac veniliis obluctans attollitur, retrorsúmque fluit, magnæ ac onerariæ naues in portum appellere queant. Quem adeò habet oportunum, vt quæuis onera & merces, facilè & haud magno negocio eximantur. Facit verò & ad huius Vrbis celebritatem non parùm, quòd in huius portum, ex omni orbis terrarum parte, omnis generis merces aduehantur: sic vt tametsi in extremis Galliæ Belgicæ finibus Antuerpia sita sit, in medio tamen orbis posita, ac vniuersi orbis forum esse videatur, & verè meritoque ad hanc applicari debeat, quod de Morinis haud inelegans nostri temporis Poëta his verbis scriptum reliquit:

Extremi, fateor, sunt Morini, tamen
Si merces videas, si populos, si opes,
Concursusq́, ratesq́, in medio situm
Orbe, Orbis referes forum.

De elegantia verò tantæ vrbis, vicorum, & viarum splendore, vel nitore, ædificiorum magnificentia, commoditate, ornatu, suburbiorum laxitate, hortorum amœnitate, atque in his nascentium herbarum ac florum varietate, non pauca etiam scribenda occurrerent, nisi de his tacendum, quàm scribendum potius videretur. adeò enim omnium oculis exposita hæc sunt, vt pluribus verbis celebrari non referat. Quod si verò ad huius vrbis dignitatem, auctoritatem, & gloriam non parum conferant, qui primi extiterunt limitis Antuerpiensis ad Scaldim Sacri Romani Imperij Marchiones, & vnde isti & quando initium sumpserint, non poterit non maximum dignitatis incrementum huic, vel hinc quoque accedere. Nam qui olim huius Marchionatus principatum obtinuerũt, vel ipsi magni & potentes Principes fuere, vel maximorum, fortissimorum, ac potentissimorum Ducum, Regum, ac Imperatorum progenitores. Primus autem huius Marchionatus Princeps extitit Ansbertus siue Anselbertus, Vauberti & Lucillæ Zenonis Romanorum Imperatoris sororis filius: Vaubertus verò patrem habuit Alberonem Clodionis Comati Franciæ Regis filium, à Meroueo ipsius tutore regno orbatum: qui occupata Arduenna sylua, complura cum Meroueo ac eius filio Childerico bella fortiter gessit. Vaubertus autem iste inter Principes in honore habitus, & eximia virtute commendatus fuit. Ex Argotta autem Theodemiri Gotthorum Regis filia, & Theodorici Gotthorum in Italia Regis sorore natus: horum amicitia & affinitate fretus, Merouеum atque eius successores haud magni facie-

bat.

bat. Bellum verò gerente Clodoueo Francorum Rege, qui postea Ludouici magni nomen obtinuit, cum Alarico Visegotthorum Rege, Tolosæ regni sedem habente, & Alberonis liberos omnesque Clodionis Comati nepotes ac affines seuerissimè persequente, Vaubertus liberos suos ad Zenonem Imperatorem misit, à quo senatorio honore donati sunt. Anselbertus verò, etiam senior, perpetuam ac hęreditariam Sacri Romani Imperij ad Scaldim Marchionatum deinde à Iustiniano Imperatore obtinuit. Huic vxor contigit Blitildis Clotarij Francorum Regis filia: Ludouici Magni filius hic erat, & Suessionum primùm, deinde mortuis fratribus, Franciæ quoque totius Rex, qui Anselberto genero suo Mosellanicam prouinciam à ciuitate Metensi ad Coloniam Agrippinam vsque Ducatus titulo permisit. Ab hoc autem Anselberto, primo illo Sacri Romani Imperij Marchione, originem habet nobilissima ac omnium historiis celebrata Carolinorum stirps. Anselberto siquidem fuit filius Arnoaldus; huic verò Arnulphus, cuius filius Ansigisus Beggam vxorem habuit Pipini Landensis filiam, ex qua natus Pipinus, cognomento Crassus, Caroli illius Martelli pater, qui rebus valdè fortiter gestis, multisque victoriis celebris, maximam sibi apud Francos auctoritatem & potentiam conciliauit. Carolo Martello progenitus est Pipinus Breuis dictus: Chilperico Regis filio submoto, Regni Franciæ gubernationem & diadema hic accepit, annuente Zacharia Romano Pontifice. Pipino huic successit Carolus, qui propter res domi forisque fortiter gestas, frequentesque de hostibus partas victorias, Magni cognomen assecutus est, & tandem Romanorum Imperator ac Augustus salutatus, ad Germanos Imperij dignitatem transtulit. Numerantur verò & inter huius vrbis, & Sacri Imperij Marchiones & alij rerum gestarum magnitudine illustres celebresque Principes, vt Gozelo siue Gothelo, tum & ex hoc natus Gothefridus, item & huius rursus filius Gothefridus, præstantis ingenij vir, sed gibbo deformis, Lotharingiæ inferioris Duces, Henrico II. III. & IIII. Romanorum Imperatoribus AAA. gratissimi ac amicitia coniunctissimi. Horum temporibus Marchionatum Antuerpiensem in nõnullis veteribus monumentis reperitur, pręter alia loca, vniuersam quoq; Vauriensem syluam (vulgò Wauerwald tunc dictam) complexam fuisse. quæ illa ætate ab Heyst, non incelebri Brabanticæ Campaniæ pago, adusque Basrodium, infra Teneramundam ad Scaldim situm, & supra vtrumque Nitham, tum & Diliam extendebatur, Rumestam ac Mechliniam comprehendens. Ab istis autem Principibus originem ac vitæ incunabula sumpsit Gothefridus ille Magnus, Bullonij Comes, ex Itta nempe Gothefridi Gibbosi sorore natus, qui profectionem ad Hierosolymam suscipiens, feliciter etiam perfecit, &

Vrbe potitus, Rex eius coronatus; quam deinde firmauit, & sequacibus suis aliquot annis possidendam reliquit. Debent verò & Duces, Reges, & Imperatores alij non pauci generis sui primordia Sacri Imperij & huius vrbis Marchionibus, nempe ex Gothefrido Barbato Brabantiæ Duce maternum genus agnoscentes: veluti Ioannes Burgundiæ Dux, ex Ludouici Flandriæ Comitis filia procreatus, quæ auum habuit Ioannem Brabantię Ducem, ex Gothefrido illo, intermediis tamen aliquot, progenitum. Ioannis filius Philippus fuit Bonus; nepos verò ex Philippo Carolus Audax, filiam cuius vnicam Maximilianus primus Romanorum Imperator vxorem habuit. Ex qua deinde multi Duces, Reges, Imperatoresque potentissimi prodierunt, quos nostra vidit & agnouit ætas.

Cùm igitur tanti Principes, Duces, Reges, ac Imperatores Sacri Imperij ac huius Vrbis Marchionibus vitæ suæ initia ac primordia accepta referant, non poterit non iste Marchionatus & Vrbs hæc reliquis & nobilitate & dignitate potior haberi, quæ alioqui magnificentia, mercatu, opulentia, splendore, alias ciuitates superat ac longè antecellit. Hæc autem qualiacunque breuiter de huius Vrbis præstantia à nobis prolata, non in hoc scripta existimari debent, vt huic tantæ Vrbi gloriæ aliquid hinc accessurum speremus, sed ne vel studio vel officio defuisse videremur, & quorundam, si non plenè, aliquatenus tamen expectationi satisfieret.

Vestrarum nunc erit partium, AMPLISSIMI VIRI, nō modò hęc, sed & Commentarios nostros de stirpibus, vobis inscriptos, grato benignoque animo suscipere; quos optamus tantam studiosis vtilitatem conferre posse, quantam hæc Vrbs rerum venalium copia ac varietate vniuerso orbi commoditatem præbet. Quam, Deum Optimum Maximum rogamus, vt feliciter florentem ac incolumem quàm diutissimè conseruet, ac simul, vt & consilia vestra ad sui nominis gloriam & honorem dirigat.

Antuerpiæ An. M. D. LXXXII.

IOHAN.

IOHAN. POSTHIVS REMBERTO DODONÆO MEDICO CÆSAREO S.

REMBERTE, *ingenio præstans vsuq́ medendi,*
Et fama Eois cognite & Hesperiis,
Eia age tolle moram, doctosq́ emitte libellos,
Dura nimis longum quos tua cura premit.
Congestum multos emendatumq́ per annos
Fac tandem in lucem prodeat illud opus:
Quod tener ediscat Phœbi curantis alumnus,
Quódque terat medica factus in arte senex,
Siue potestates herbarum inquirat & vsum,
Siue animum variis pascat imaginibus.
Quin tua mirantes etiam monumenta puellæ
Lustrabunt cupidis omnia luminibus.
Halantésque legent in serta recentia flores,
Et gratum quicquid naribus esse queat.
Inde suas quoque promet opes qui pharmaca miscet,
Siue tibi Cæsar, villice siue tibi.
Discet & ex illis coquus ingeniosior hortis
Adparet vt domino fercula rara suo.
Te Bacchus, te flaua Ceres, te rustica turba,
Te Satyri, & Fauni, Naiadésque canent.
Fortunate, tua frueris qui laude superstes:
A Ioue quid magno maius, amice, petas?

AD D. REMBERTVM DODONÆVM REI MEDICÆ, ATQVE HERBARIÆ CONSVLTISS.

Stirpibus hîc lucem vitæ Dodonæe dedisti:
Illæ etiam famæ, & seclis tua nomina seris
Transmittent, calamiq; tui, ingeniiq; laborem,
Egregium, nitidum, verum, solidumq; laborem.
Excurrat mea Musa libens, prælongaq; texat
Eulogij pia pensa tui, substringeret auram
Ni validam affectus, veterisq; incendia amoris
Ventosi obsequij, palpiq; metus: simul horrens
Ne culpa ingenij, ingenij tua grandia carpam;
Deniq; ne stolidusq; styliq; superfluus errem ad
Prouulgare vetus, vino non esse bono plus
Vlla opus appensa herba ederæ, vitisq; flagello.
Ergo modo hoc tantum cape, Vir clarissime, pignus
Dulcis amicitiæ, & mansuri pignus amoris.

Iacobus D. F. P. N. Susius.

LAVS

LAVS REI HERBARIAE AVTHORE FRANCONE ESTIO GORCOMIO.

Et querimur celerésque colos, annósque fugaces,
Et maturantes abscindere stamina Parcas,
Præconésque necis properare in vertice canos;
Cùm bona tot nobis tellus producat & vnda,
Cùm nos diuinis munitos mentibus ille,
Ille opifex rerum spatiosi prouidus orbis
In medio positos rimari iusserit, vndè
Auxilium miseris poscamus casibus, & cum
Pharmaca tot paßim lethi tardantia pennas
Larga sui Natura dedit, sic obuia cuique
Vt calcanda etiam pedibus nolentibus essent.
Nam quid tam vile est, sua vis, sua lege perenni
Munia cui desint, cælóque potentia ducta?
Aspice florentes inculto germine campos
Sponte sua vestire solum, glebáq; feraci
Non expectatas vlli prorumpere stirpes.
Haud oculos solùm vt pascant, narésq; sagaces
Detineant blandum latè fragrantibus auris,
Intus maior inest vigor, & latet abdita in imis
Visceribus vulgo non obseruata potestas,
Quæ cymbam poßit reuocare Charontis, & acrem
Fallere Persephonen, Ditíq; auertere prædam,
Miremur reduces nunc vt minus Æsonis annos,
Canitiémq; nigris subitò ceßisse capillis.
Hippolytus crimen sceleratæ turpe nouercæ
Dum fugit, & patrium pudet incestare cubile,
Arida dum celeri metitur littora curru,
Et mæstus superósq; Deos testatur & imos:
Extemplò vasta tollens se mole per vndas
Bellua turbat equos; illi diuersa petentes
Hac illácq; ruunt, nec iam patiuntur habenas,
Excidit infelix, animámque per auia fundit
Implicitus loris, & inundant saxa cruore.
Ingemuit nemorum viduata satellite virgo,
Et mota ingenti planxit Dictynna dolore:
Te tamen arcebo Stygiis, nisi fallimur, vmbris

Nequa-

Nequaquam frustra studiis operate Dianæ
Caste puer, viues, & habent hæc fata regressum.
Dixit, & his verbis Epidauri exorat alumnum:
Herbarum succiq; potens, tibi templa, tibi aras
Mortales statuent, mercésq; erit vltima cælum:
Si meus est frater genitor tuus, annue nobis,
Et titulis Triuiam patiâre accedere vestris;
En meus Hippolytus furiis distractus equorum
Dum patris inuicti fœdare cubilia vitat,
Incestæq; pudens renuit commercia Phædræ,
Scilicet vt referat precium pietatis amarum,
Pallidus in ripis et sanguinolentus oberrat
Quà limosa palus stat pigra immobilis vnda,
Multáq; in exigua transmittit millia lintre.
Forsitan & metuit cladis terrore recentis
Ne noua Lethæo se bellua gurgite tollat.
Hîc opus arte tua est, valido medicamine siste
Præproperos manes, vitámq; in membra reduce:
Magna peto, sed magna potes, tibi Cynthia supplex,
Audi amitam Diis chare tuam, Numénq; triforme
Te nunquam credas nulla mercede rogare.
Iussa facit senior, lacerósq; recolligit artus,
Vitalémq; animam pollentibus ingerit herbis,
Et vacuas succis venas medicantibus implet.
Victa pedem mors atra refert, Theseius heros
Viuit, habétq; sacros inter sua numina lucos
Vallis Aricinæ custos, & Virbius audit
Ex re nomen habens; at Pasiphaëia noctes
Flet, totósq; dies, fraudémq; scelúsque fatendo
Plurima se incusat, mortemq; miserrima quærit.
Tantus inest herbis vigor & vis insita cælo,
Graminibúsque sua est vel vilibus addita virtus.
At rudis olim ætas mundiq; nouitia pubes
Non fruticum vires, non auxiliare notabat
Robur, & euulsis innata iuuamina plantis,
Et foliis nullam, nullam radicibus vllis
Spem credit morbos tollentis inesse medelæ,
Eq; laboratis cultæ Zephyritidos hortis,
Floreq; tot passim vario radiantibus aruis
Friuola nil præter delectamenta petebat.
Pulchra Deos vno donec Latona gemellos
Enixa est partu, & firmo stetit insula fundo

Nata

Nata Aquilone graui iactari Delos & æstu.
Jlla Panomphæi soboles tum clara tonantis
Extulit os sacrum, patulóq; salutifer orbi
Suppetias miseris primus tulit author Apollo,
Mille opifex rerum, nec tantùm callidus arcu
Figere lunato diris animata venenis,
Sternereq; ingentem mißis Pythona sagittis;
Sed Libycum virus, sed noxia quæq; per orbem
Viribus herbarum, succóq; medente fugare,
Atráq; vipereos hebetare in vulnera morsus.
Ille etiam si tetra lues, si tabida cæli
Corrupti vulgus contagio serpat in omne,
Si grauis autumnus, rabido vel Sirius astro
Aëra contristet, vitiet fontésq; lacúsque,
Multiplicétq; rogos numero sine lethifer annus,
Igne vaporatas contusis frondibus ollas,
Poculáq; instituit lento medicata camino,
Edocuitq; quibus cedat febris arida plantis,
Quæ pestem, aut acrem pleuritida potio sistat.
Tunc honor immensus per terras protinus omnes
Arboribúsq; satísq; fuit, tunc stirpibus ingens
Gloria, nec luctæ tantum liquor aptus oliui,
Nec placuit tantum sapida dulcedine lotos
Orbatura suis Jthacénq; Saménq; colonis.
Tunc Myrrhæ lachrymis decus & laus plurima vênit,
Et sua maiestas sudatis cortice guttis.
Sed neque Panchæos memorare ex ordine odores,
Balsamáq;, & Costum, & baccam frondentis Acanthi,
Diuitiasq; Arabum, & ferientes æthera syluas
Cura mihi, nostris sunt terris roscida Tempe,
Et nemus Alcinoi, & pictis viridaria campis;
Nilq; adeò abiectum est, nihil est tam vile, sacratum
Quin medicamen habet, bulbo maluæq; potestas
Est sua, & vrticis; mentes adhibete fidemq;
Mortales multa scrutati indagine, numen
Non deerit, Superiq; volunt sua munera quæri,
Munera fatidico quæ postquam Cynthius ore
Nudauit penitus, iußitq; ediscere cunctos,
Succedens patriis Epidaurius artibus orbem
Jmpleuit meritis, & quamlibet ictus auitis
Fulminibus cælo potitur tamen, & Deus astra
Poßidet; huic solers subiit Podalirius, & qui

 Crura

Crura Philoctetæ Lernæo tarda veneno
Sanauit nulli concedens arte Machaon.
Hinc ope Pæonia, postquam experientia creuit,
Et caligantes tenebras vafer expulit vsus,
Quilibet exultat; iam maximus ille Galenus,
Hippocratésq; sacer Parcis extendere fila
Præcipere, atque hominum prohibere incidere fata.
Indoluit, stupuítq; Charon, naulúmque minutum
Littore paulatim vacuo decrescere sensit,
Otiáq; indixit cessantibus Æacus vmbris.
Quo non diuinæ prorumpit mentis acumen,
Ingeniúmq; sagax? præclara reperta nepotes
Ne lateant seros, ventura in sæcula gnaui
Mandarunt patres victuris omnia chartis.
Jamque malis hominum per tot crescentibus annos
Arsq; salutaris simul atque industria creuit,
Magnáq; per terras medicorum turba patentes
Luctatur fatis, spoliísque superbit Auerni.
Parcite mortales minitantia sydera cæli
Respicere, & nimium rebus trepidare futuris,
Si lugubre micet cauda flammante Cometes,
Sanguineæq; faces, si lapsi gutta cruoris
Nil leue portendat, gladiíque per aëra stricti,
Plurimus éque polo descendat tabidus ignis;
Jam contrà parat arma catus, dirísque minatur
Exitium furiis, & mortem prouocat ipsam
Herbarum fruticúmque sciens, vir maximus arte,
Maximus ingenio, patriæ noua gloria nostræ,
Laúsque suis ingens non vno nomine Belgis
Rembertus spes magna hominum, & tutela Deorum;
Quem Dodonæo seductum vertice Phœbus
Edocuit, magníque Jouis decreta reclusit;
Hic opus exacta nouies trieteride tersum,
Sudatúmque diu, multáque incude nouatum,
Jnuidiam facturum Erebo, populóque silentûm
Parturit, humanæ miserans incommoda gentis,
Quo nihil vtilius, dilucidiúsque vetustas,
Non ætas par nostra tulit, per séque coruscum,
Jnterpre̋sque sui, nebula tenebrísque remotis
Externæ nil lucis eget; sed qualis in astris
Jpse laboranti defecta luce sorori
Succurrit Titan, & stellas lumine pascit

Largus

Largus opes proprias diffundens solus in omnes,
Sic hoc Scriptorum veterum monimenta volumen
Illustrat splendore suo, noctémque recentum
Arte noua pulsa penitus caligine nudat.
Iure igitur viuax, omníque perennius ære
Maiestate sua stabit, nec firmius vllum
Olim cudit opus vapidæ fornacibus Ætnæ
Cyclopum lassata manus, ferróque coactæ
Sudantis rara sub veste Pyracmonis artes
Sentiscent æui cariem prius, & solida spe
Fraudatus Steropes operam plorabit inertem.
O quæ fama tuas olim sectabitur vmbras?
Venturi quantus populi memoraberis ore
Dodonææ pater? quanto celebrabere plausu?
Cùm tibi se paßim debebunt plébsque, patrésque,
Seruatique senes, ignaráque virgo mariti?
Funera quid metuis? viuet post busta superstes
Pars immensa tui, nullóque taceberis æuo,
Atque ipso à senio sumet tua gloria vires.
Nam priùs astra polum toto radiantia cælo
Destituent, sterilésque fragosum littus arenæ,
Inq; autumnali noua palmite gemma tumebit,
Et pede pressa fluet tepido vindemia vere,
Quàm taceant nomenque tuum, laudésque minores,
Irritáque intereant operæ conamina vestræ.
Vtq; semel dicámque simul, nisi me omina fallant,
Vna eadémque dies lustris labentibus orbi
Atque operi fatalis erit, paritérque peribit
Ille tuus sudor, pariter chaos omnia mæstum
Confundet, cælum terris, atque ignibus vndas.
Interea iam sume lubens pro tempore Musis
Remberte auspicibus quascumque propino tuarum
Primitias laudum, & iam nunc assuesce futuris,
Ac meritis dudum quæsitos concipe fastus.

REMB. DODONAEVS
LECTORI S.

INGENVVM ac liberale semper habitum fuit, amice Lector, agnoscere quorum vel scriptis vel opera quis adiutus fuerit ac promouerit. Quam ob causam cùm nos in describendis Stirpium historię Pemptadibus istis non modò plurimorum veterum, sed & recentiorum nostrique temporis scriptorum testimoniis vsi sumus; nomina quoque omnium asscribenda putauimus, ex quorum videlicet monumentis ac posteritati relictis scriptis nos profecisse & adiutos inficiari haud possumus. Adiecimus verò & horum similiter nomina, (sed tamen seorsim) ex quorum hortis nobis copiosa locuplesque subinde præstita est stirpium multitudo, & coràm videndarum cognoscendarumque copia & potestas facta: tum & eorum, qui etiam vel aridas & alia quædam ad nos, siue ex Italia, aut ex Germania, vel aliunde miserunt. Vtrisque autem nos plurimum debere vti agnoscimus, ita & non paucis locis testatum etiam esse voluimus. Icones autem plurimas quidem nostra opera & cura iam olim delineatas fuisse facilè agnouerit, qui frumentorum, florum, & coronariarum, purgantiumque historias cum appendice prius habuerunt aut viderunt. His accesserunt non paucæ (præter nonnullas nouas & antè non editas) & me quidem procurante supra aliquot annos expressæ, quæ in vernaculis ac Gallicis de stirpium historia commentariis à Ioanne Loëo quondam editis extant: reliquæ partim ex Caroli Clusij, sed plures ex M. Lobelij obseruationibus accesserunt. Quod quidem nobis ea de causa licuit, quòd omnes nostras in suis obseruationibus ipse Lobelius inseruerit: sed tamen haud præter consensum & voluntatem nostram, & sub conditione, vt vicissim sua cura delineatas, mihi liceret, in meas Pemptades, quibus opus haberem, transferre. Non existimauimus enim easdem (nisi fortè non satis rectè expressas) iterum depingendas, ac duplici sumptu Christophorum Plantinum typographum diligentissimum grauandum, qui olim nostras de floribus, purgantibus, frumentisque historias, ac deinde Caroli Clusij & M. Lobelij obseruationes suis typis in publicum dedit. Vale.

AVCTORES QVI IN ISTIS STIRPIVM PEMPTADIBVS CITANTVR.

ABSYRTVS *Hippiater.*
Actuarius.
Adamus Lonicerus.
Aëtius.
Agrippa apud Aëtium.
Alexander Benedictus.
Alexander Trallianus.
Aloïsius Anguillara.
Anacreon Teius.
Andreas Lacuna.
Andreas Theuetus.
Angelus Palea.
Antonius Guanerius Papiensis
Antonius Mizaldus.
Antonius Musa Brasauolus.
Apollodorus apud Plinium.
Apuleius.
Archigenes apud Aëtium. apud Galenum.
Aristobulus apud Strab.
Aristomachus Atheniensis apud Plin.
Aristophanes.
Aristoteles.
Arnoldus Villanouanus.
Asaranius.
Asclepiades apud Gal.
Athenæus.
Auicenna.
Augerius Busbequius.
Aurelius Nemesianus.
Aelianus.
Aemilianus apud Athenæum.

BAPTISTA *Sardus.*
Barptolomeus ab vrbe veterum.
Benedictus Arias Montanus.
Benedictus Curtius Symphorianus
Bernardus Gordonius.
Berytius.
Bion Smyrneus.

CAROLVS *Clusius.*
Cassius Dionysius Vticensis.
Cato.
Catullus.
Chereas Atheniensis apud Plin.
Cicero.
Claudianus.
Clearchus Peripateticus apud Athenæum.
Codex Cæsareus manuscriptus.
Conradus Gesnerus.
Cornelius Celsus.
Crateuas.
Crito apud Gal.

DAMOCRATES *apud Gal.*
Dauid Kyberus.
Demetrius Ixion.
Democritus in Geopon.
Didymus in Geopon.
Diocles apud Gal.
Diodorus Siculus.
Dionysius Halicarnassæus.
Dionysius Iunior
Dioscorides
Diphilus Siphnius apud Athenæum.
Donatus.

ERASMVS *Roterodamus.*
Eratosthenes apud Strabonem.
Eros Iuliæ.
Eumelus Hippiater.
Euricius Cordus.

FESTVS *Pompeius.*
Florentinus.

GALENVS.
Garcias ab Horta.
Garcias Lopius.
Glaucias apud Plin.
Guido de Cauliaco.
Guilhelmus Placentinus à Saliceto.
Guilhelmus Quacelbenus.
Guilhelmus Rondeletius.
Guilhelmus Turnerus.

HALI *Abbas.*
Hecatæus } *apud Athenæũ*
Hegesander } *apud Athenæũ*
Hellanicus } *apud Athenæũ*
Henricus Stephanus.
Hermolaus Barbarus.
Herodotus.
Hesychius.
Hesiodus.
Hierocles Hippiater.
Hieronymus Cardanus.
Hieronymus Fracastorius.
Hieronymus Heroldus.
Hieronymus Tragus.
Hippocrates Cous.
Hippocrates Hippiater.
Homerus.
Horatius.
Hugo Solerius.
Hyginus apud Plin.

IACOBVS *à Manliis.*
Iacobus Siluius.
Ianus Cornarius.
Ioannes Baptista Montanus.
Ioannes de Choul.
Ioannes Gorræus.
Ioannes Guinterius Andernacus.
Ioannes Leo.
Ioannes Manardus.
Ioannes Mesues.
Ioannes Ruellius.
Ioannes Spiringus.
Iodocus VVillichius.
Iosephus belli Iudaici scriptor
Iosephus Scaliger.
Iuba Rex apud Plinium.
Iulius Pollux.
Iulius Solinus Polyhistor.
Iuuenalis.

LEONHARTVS *Fuchsius.*
Leontius in Geopon.
Lucas Chynus.
Lucianus.

MACER.
Mago apud Plin.
Marcellus Empiricus.
Marcellus Vergilius.
Martialis.
Massurius apud Plinium.
Mathias Lobelius.
Matthæus Syluaticus.
Matron Parodus apud Athenæum.
Melchior Guilandinus.
Menander.
Mnesitheus apud Gal.

NICANDER.
Nicandri interpres.

NOMINA EORVM EX QVORVM HORTIS STIRPIVM COPIA FACTA EST, ET A QVIBVS aliunde quædam accesserunt.

IOANNES Branchion vir generosus, ex cuius ditissimo horto locuples stirpium suppeditata est varietas.

Ioannes Dilfius vir similiter generosus, stirpium D. Branchion hæres.

Ioannes Boisotus, vir non minus doctus quàm generosus, stirpium herbarumque studiosissimus.

Christina Bertolfia vidua ampliss. ac clariss. I. C. Ioachimi Hopperi.

Ioannes Vreccomius Bruxellensis, herbarum suo tempore cultor diligentiss.

Martinus Tulemannus Traiectensis, in quęrēdis stirpibus sedulus ac diligens.

Petrus Coldenbergius, Guilelmus Andreas } diligentes Pharmacopœi Antuerpienses.

Georgius Rhetius, Raphaël Coxia } ciues Mechlinienses.

IACOBVS Antonius Cortusus patritius Patauinus.

Alphonsus Pancius Ill.mi Ferrariensis Ducis Medicus.

Seuerinus Gobelius Regis Daniæ Medicus.

Georgius Marius Ill.mi Principis Electoris Palatini Medicus.

Ioannes Ayckholtzius Medicinæ professor Viennensis.

Gaspar Hoffmannus in Academia Francofordiana ad Oderam Medicus.

Adamus à Zaschslauw ciuis Glasensis.

Achilles Cromerus Nissensis.

REM-

REMBERTI DODONAEI STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS PRIMÆ

LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

INTER *Medicinæ partes, quæ haud paucæ existunt, stirpium ac simplicis Medicinæ notitia, vt nec minima nec postrema, sic præcipua semper habita fuit: vtpote antiquißima, quæq; ipsi arti originem contulit, ac exordium præbuit. Cùm enim adhuc nulla ars Medica esset, à notitia nonnullarum stirpium initium sumpsit. quas veteres illi Heroës, quibus artis inuentio asscribitur, vel casu aliquo monstrante, vel alio modo cognouerunt; & deinde frequentibus experimentis ad curationes variorum morborum adhibuerunt, ac vtiles obseruarunt. Reliquæ artis partes pòst natæ sunt. quæ tametsi Medicum aptiorem & perfectiorem reddant, à nonnullis tamen quædam neglectæ, vel etiam contemptæ sunt.*

Physiologicen siquidem pleriq; non necessariam existimant; qui videlicet, ex solis vsu & experientia obseruatis, artem constitui iudicant: quos ἐμπειρικοὺς *nominant. Nonnulli tametsi Physiologicen in totum non reiiciant, non omnes tamen eius partes recipiunt. Anatomicen enim pleriq; tam parui faciunt, vt veluti crudelem & fœdam damnent. Pulsuum doctrinam multi veterum neglexerunt; neque de hac Hippocrates nisi paucißima memoriæ prodidisse legitur.*

Nullorum autem extat memoria, qui non stirpium herbarumq; notitiam plurimi fecerint. quam nec barbarißimæ gentes contemnunt; herbas aliaq; similia simplicia quædam in auxilium vulnerum & morborum cognoscentes.

Tanti verò semper apud veteres stirpium herbarumq; cognitio æstimata, vt vel Diis immortalibus inuentionem earum asscripserint; vel mortales, qui aliquas adinuenerunt ac monstrarunt, diuinis honoribus dignos iudicauerint.

Molyos herbæ cognitio Mercurio asscribitur, quam Vlyßi aduersus Circes veneficia ostendisse Homerus refert. Huius & Mercurialis herba inuentum, nomen ab ipso retinens. Apollo multas quoque mortalibus communicasse dicitur: atque idcircò huic Medicinæ inuentionem Ouidius tribuit. Panaces appellatæ Aesculapio ac Herculi acceptæ habentur. Nymphæa à Nympha, quæ prima hanc ostendit, nomen habere fertur. Chiron autem Centaurus & Achilles, quibus diuini honores tribuerentur, digni æstimati sunt: propter eas quas variis modis vtiles, ab ipsis appellationem sortitas herbas, primi adinuenerunt: vt sunt Panaces Chironium, ac Centaurium vtrumque, tum & Achillea, qua sanitati Telephum restituisse Achilles ab Homero canitur.

Coluerunt verò harum notitiam non modò Heroës isti, aut soli post eos Medici, verùm & Regibus ac Principibus herbas cognoscere curæ fuit: veluti Gentio Illyriorum, Lysimacho Macedonum, Attalo Pergami, Iubæ Mauritaniæ Regibus; Artemisiæ Mausoli Cariæ Regis coniugi, item & Methridati Ponti ac Bithyniæ Regi, à quo non modò Scordium repertum, sed & ab ipso nomen habens celeberrima Antidotus, apud veteres omnes Medicos Græcos, Latinos, Arabes semper in pretio habita, & apud posteritatem vbiq; frequentißimi vsus.

Medicorum autem veterum nemo fuit, qui non & stirpium ac simplicis medicinæ notitiam sibi comparare studuerit; si non omnium, earum saltem, quas ad medicationes adhibuerunt.

Neque opus est vniuersam illam veterum Medicorum turbam huc testes aduocare, quorum subinde Galenus meminit. Abundè siquidem constat, hos, vt nulla Pharmacopœorum opera vsos; sic & suis ac discipulorum manibus medicamenta parasse, commiscuisse, ac ægrotis propinasse. quæ citra cognitionem stirpium simpliciumq; præstare non potuerunt. Hippocratem verò Medicinæ principem similiter quoque fecisse, vel vna ad Crateuam epistola satis manifestè ostendit.

Atque hinc est, quòd Galenus omnes Medicos artisq; studiosos ad stirpium cognitionem adhortetur: Medicus, inquit lib. I. *de Antidotis, omnium stirpium, si fieri potest, peritiam habeat, consulo; sin minus, plurium saltem, quibus frequenter vtimur.*

Rationes autem, cur Medicos ad stirpium notitiam comparandam admoneat, præcipuas quidem duas habet; locis tamen separatis. Vna lib. VII. *cap.* II. *de Pharmacorum compositione secundum locos reperitur: altera lib.* III. *de medicamentis secundum genera.*

Prior ratio est, vt compositi alicuius facultatem, & ex quo ordine medicamentorum sit, cogno-

scere Medicus queat; quod citra simplicium exactam cognitionem impoßibile affirmat. Quod enim, ait, circa simplicium pharmacorum tractatum esse præexercitatum oporteat eum, qui dicenda assequi velit, sæpè à me dictum est. Citra enim singulorum simplicium exquisitam ac certam notitiam, impoßibile est cognoscere, ex quo ordine eiusdem generis medicamentorum compositum sit, Num ex mollißimo, an vehementißimo, aut medio, aut alio aliquo inter hunc & alios intermedio.

Altera verò ratio est, ne per ignorantiam patiantur sibi medici à Rhopopolis imponi: vos ergo, inquit, amici admoneo, vt in hoc quoque me sequamini, si artis opera pulchrè obire velitis. Nouistis etenim quomodo ex omni natione præstantißima quotannis medicamenta mihi adferantur, eò quòd perditi illi omnigenarum rerum coëmptores (Græci ῥωποπώλας vocāt) variis modis ea contaminant. Præstiterat autem non solùm hos, sed multò magis etiam mercatores, qui illa aduehunt, incusare: atque his multò magis ipsos herbarios: item nihil minus eos, qui radicum liquores, succos, fructus, flores, & germina ex montibus in vrbes conferunt. Hi siquidem primi dolum in eis exercent. Quisquis igitur auxiliorum vndique copiam habere volet, omnis materiæ stirpium, animalium, & metallorum, tum & aliorum terrestrium corporum, quæ ad Medicinæ vsus ducimus, expertus esto; vt ex eis & exacta & nota cognoscat.

Et tales quidem Galeni rationes si vnquam, nostro certè sæculo vel maximè locum habent: quo adeò neglecta hæc Medicinæ pars iacuit, vt ad imperitos homines & mulieres, herbarum collectores, relegata fuerit, nec ad Medicos pertinere existimata. Quod non absque magno Medicorum dedecore, & ægrotantium summa accidit iniuria. Qua ratione enim, quis se artificem profiteri poterit, si artis suæ instrumenta haud cognouerit? Medicina ex artium est numero: verus Medicus artifex quoque est. Absque instrumentis nulla absoluitur aut consistit ars.

Artis medicæ instrumenta, plurima parte sunt simplicia medicamenta à stirpibus sumpta, eius videlicet, quæ Pharmaceutice dicitur. Chirurgices siquidem manus & machinæ quædam instrumenta sunt; nec tamen à medicamentis aliena hæc est. Medicamenta autem simplicia sunt; aut ex simplicibus componuntur. Si igitur simplicia medicamenta & stirpes non nouerit Medicus, qua ratione ægrotantibus rectè poterit consulere? At Pharmacopæos (respondent) hæc ætas habet, quibus veteres caruerunt. An ergo vniuersa ægrotantis salus Pharmacopæo credenda? Quid si imperitus, nec ei curæ sit, vel simplicia cognoscere, vel ex optimis & genuinis rectè componere, Medicus cōniuebítne? patietur pro salutaribus noxia, pro calidis frigida, & econuersò pro frigidis calida, pro recentibus exoleta, & situ corrupta assumi? Conniuere eum oportebit, qui cognitionis simplicis materiæ medicæ rudis ac imperitus, errores & imposturas deprehendere nequiuerit. Quid interim misero ægroto? Medicus salutem promittit: experientiam suam commendat: ægrotus sperat: dicto audiens est: pharmacopæus, vel imperitus, vel infidus omnia perturbat.

Sit pro exemplo Electarium Diamargariton calidum ab Auicenna descriptum Canonis tertij, fen XXI. tract. II. cap. II. vterum gestantibus conueniens, in cuius compositionem Seitaragi Arabibus dictum, venit admiscendum. Huius autem loco indocti Pharmacopæi Turbith appellatum accipiunt: radicem validè purgantem, & corpus insigniter commouentem. ita salutare medicamentum in noxium commutant. Quis hic venit culpandus? cui imputandus error? Pharmacopæone an Medico? Pharmocopæus fortaßis se alicuius Medici auctoritate tuebitur: culpa idcirco in Medicum recidit imperitum, & simplicis materiæ medicæ ignarum. Si etenim sciret Seitaragi lignosum quoddam esse, tenue, garyophyllis simile (qualia sunt lignosa sarmenta quæ cum garyophyllis inferuntur) vt Auicenna testatur. nec Hali Abbas repugnat; haudquaquam Turbith eius loco substitui permisisset.

Similis error in Lycio. Præscribuntur à Medicis glandes ex Lycio factæ (Lycinia appellant) imponendæ ano si quando Tinesmus vehemētius vrget. ab his verò contingit non rarò amplius irritari malum, quòd pro Lycio succo adstringente, Pharmacopæi substituant Periclymeni (Caprifolium vulgò vocant) fructuum succum acrem & mordacem. Si medicis curæ fuisset Caprifolij facultates vel gustu cognoscere, citò errorem deprehendissent: sed tanta fuit supinitas, tanta negligentia, tantus notitiæ simplicis materiæ medicæ ac stirpium contemptus, vt omnis Pharmacopæo cura relicta sit.

Memini me in Officinis videre formulas quasdam vnguentorum, quibus addendus erat Cyclamini succus. quo cùm scirem Pharmacopæos carere, percontanti vbi hunc nacti essent, mox Pyrolam ostenderunt, quam pro Cyclamino habebant. Et tales quidem in nonnullis Officinis frequenter errores occurrunt.

Non lubet autem hic referre, quàm multis modis imposturas ac fraudes moliantur: vel dum compositiones ex vetustate exoletis aut situ corruptis parant: aut easdem deprauāt, quædam omittentes, alia addentes: vel cùm spuria, factitia, adulterataq́ pro legitimis exquisitisq́ venum exponunt. veluti pro Aloë, aeizoi succum cum sordibus aloës decoctum: pro Rha, radicem quandam croco tinctam: acerbi cuiusdam fructus expressum & liquidum succum, Anchusæ radice coloratum,

tum, pro vino siue succo Granatorum acidorum: & alia plura, quæ non tantum Pharmacopœi, sed & Rhopopolæ, tum vitiare, corrumpere, contaminare, tum & comminisci, ac fingere didicerunt: adulterina & factitia pro legitimis, imprudentibus ac imperitis obtrudentes.

Proinde Medicum vel maximè sollicitum esse decet, vt simplicis materiæ medicæ ac stirpiũ notitiam sibi paret, ne videlicet à Rhopopolis aut Pharmacopœis ipsi imponatur: Deinde, vt, si fieri poterit, ab externis abstineat; domi verò natis vtatur; quæ & paratu facilia sunt, & adulterari aut contaminari facilè nequeunt. Hæc siquidem ex illorũ exacta cognitione & notitia cõsequetur.

Laudandus idcirco omniũ est conatus ac studium, quotquot, in illustranda, ac in lucẽ, veluti ab inferis, reuocanda, hac Medicinæ parte, operã suam ac diligentiã contulerunt, & modò conferunt. Quòd si veritatẽ aliquando minus assecuti fuerint, nõ acriter insectandi aut reprehendendi sunt (vt pleriq. contentiosi solent) sed dissimulato illorũ, quantũ licet, errore, veritas ostẽdenda ac docenda, quæ ad errores redarguendos sola sufficit. Quod si verò talis sit error, vt dissimulari omnino nequeat, modestè corripiendus est. nã errare & hallucinari si alicubi contingit, in hoc certè stirpium cognitionis studio maximè procliue est; tum propter neglectam & multo tempore cõsopitam hanc doctrinã: tum propter veterũ breuitatẽ, qui multarum stirpium (vtpotè tũc vulgò notissimarum) formas nõ expresserunt, vel ita obiter descripserunt, vt neglexisse videantur. Quam ob causam haud mirũ, si, qui primi simplicis medicinæ stirpiumq́ peritiam in lucem reuocare laborãrũt, nõ mox, statim, & vbiq. veritatẽ attigerint, & alicubi hæsitarint, vel iudicio lapsi fuerint. Neq. illorum idcirco conatus reprobandi, nec laude sua, vt diximus, ipsi frustrari debent. Multa certè his gratia debetur, quòd multorũ excitarint ingenia, qui antecessorum opera & inuentis adiuti, certius & verius aliquid definire potuerunt.

Exercuimus autẽ & nos in hoc studij genere, quando iuuenilis ferebat ætas, & per artis medicæ exercitium licuit: non tamen eo animo, vt de scripti alicuius editione cogitaremus; sed cognoscendæ tãtummodo simplicis medicinæ studio prouocati. Neq. ad scribendũ vnquam animum appulissem, nisi Iohannes Loëus Antuerpiensis typographus, quo familiari vtebar amico, à me impetrasset, vt vernacula dialecto stirpiũ earũ historiã prosequerer, quæ in cognitionẽ meã venissent. Hæc verò postea aucta & recognita, secũdò edita est. Prodierũt eodẽ ferè tẽpore icones additis nominibus & breuibus annotationibus. Atq. sic studiosis satisfactum sperauerã: sed nõ defuerũt interpellatores, qui crebrius admonerent, vt vulgò scripta studiosis non inuiderem, ac Latinè publicarem.

Optaui autem sæpè ocium concedi, sed illud quàm exiguum contigerit in artis exercitio versanti, facilè agnoscit, qui quantum curarum, molestiarum, ac laborum Praxis secum ducat, expendit: Omitto patriæ domesticas & miseras calamitates, quæ tamen & studia nostra interturbare potuerunt. His de causis ad operis editionem serius accessi, & non nisi partes quasdam hactenus edidi, quæ in hoc opere auctæ, recognitæ, & locupletatæ extant.

Stirpium autẽ historiã meditanti, de ordine non exigua accessit sollicitudo. Nam quẽadmodum artes omnes ac sciẽtiæ, si methodico aliquo ordine describãtur, non exiguũ ornatus ac lucis inde referunt: Sic & stirpium historiæ ab hoc plurimum gratiæ ac decoris accedere posse haud dubium.

Cùm autem veteres, qui de stirpibus scripserunt, non eandem methodum obseruent, nobis ea maximè placuit, quam Dioscorides instituit.

Theophrastus siquidẽ dum differẽtias caudicum, lignorum, corticum, radicum, medullarum, foliorum, florum, siliquarum, fructuum, seminum, succorum, & similiũ expendit, membra ita separat ac seiungit, vt vnius alicuius stirpis forma, non nisi è pluribus, & subinde separatis locis, colligi ac haberi queat: Quod stirpium studiosis non parum tædij ac molestiæ adfert.

Galeni autem ordo, quem Oribasius, Aëtius, Paulus Aegineta, Græci, & Auicenna Arabs imitantur, facilior ac expeditior apparet: stirpibus scilicet elementorum ordine digestis. sed dum hoc modo congeneres separantur, ac ab inuicem diuelluntur; differentes verò non modò forma, sed & viribus dissimiles coniunguntur, haud exquisitus esse potest.

Dioscorides verò stirpes membratim non diuidit, & consimiles coniungere laborauit. Huius exemplum & nos imitari studuimus; instituto quidem, sed non ordine vbique eius obseruato. Multæ siquidem cùm à nobis describantur, quas Dioscoridis ætas ignorauit, plures nobis classes constituendæ occurrerunt, & subinde aliæ, quàm sint illius.

Dedimus autem operam, vt quæ, vel facultate, vel parte aliqua præcipui vsus similes sunt, coniungerentur; tum & ne forma figuraq́ respondentes, quantum foret possibile, ab inuicem diuellerentur: vt in ipsius historiæ progressu satis manifestum.

Sed priusquam ad ipsarum stirpium historias, id est, descriptiones, nomina, facultates, & quæ reliqua sunt, veniamus, operæpretium fuerit, primùm in genera quædam stirpes ipsas distinguere: partes deinde singularum explicare: facultatum postea differentias proponere, & quibus modis hæ cognosci queant docere. Quibus rectè præmissis & explicatis, singularum historias minus difficile erit prosequi.

DE STIRPIVM GENERIBVS.

CAPVT I.

Arbor.

PRIMA autem ac ſumma ſtirpium genera quatuor ſunt: Δένδρον, θαμνὸς, φρύγανον, καὶ πόα. Arbor, Frutex, Suffrutex, & herba.

Arbor ſiue Δένδρον dicitur, quicquid mox à radice, craſſo, lignoſo, vnico caudice ſiue trunco (μονοςέλεχες vocant) aſſurgit, ramiſque compluribus brachiorum inſtar diffunditur; vt ſunt Pinus, Picea, Abies, Quercus, Fagus, Betula, Alnus, Fraxinus, Platanus, Populus vtraque, & ex vrbanis Pomus, Pyrus, Caſtanea, Amygdalus, Ceraſus, Olea, Nux iuglans, & aliæ ſimiles.

Frutex.

Θαμνός ſiue frutex ad iuſtam arborum altitudinem non attollitur, nec craſſitudinem harum aut amplitudinem aſſequitur, lignoſo tamen caudice ac durabili quoque perennat. Hic verò haud perpetuò μονοςέλεχες, ſed frequenter cõplures à radice caudices promit, in ramos quoque ſparſos ac diuiſos: vt ſunt Corylus, Rhamnus, Oxyacantha, Liguſtrum, virga ſanguinea, Cornus ſylueſtris, Sambucus paluſtris. Plinius lib. XIIII. cap. XVI. è fruticum genere eſſe refert Laurum, Cupreſſum, Cedrum, Iuniperum, Terebinthum, Lentiſcum.

Φρύγανον.

Φρύγανον, à radicibus πολυςέλεχες ac multis exiguis caudicibus, vel potius cauliculis exit, ſed in altum haud aſſurgit: πολύκλαδον quoque ac ramoſum eſt: mediam inter herbam ac fruticem naturam & conſiſtentiam habet: quia lignoſis cauliculis ad fruticum naturam accedit; quatenus verò humile, herbas imitatur, vt ſunt Spartum, Rubus, Roſmarinus coronaria, lauandula, hedera, & quicquid lignoſo caudice vel caule, aut humile ſerpit, aut non admodum attollitur. Gaza Latinè Suffruticem appellat. Sunt qui Cremium dici affirment, ſed Columella lib. XII. cap. IX. ruſticos Cremia dicit, nominare ſurculos aridos & minutos. Pro arido aliquo etiam interpres Pſal. hac voce vtitur: Et oſſa mea ſicut cremium aruerunt: Pſalmo CI. vbi tamen in Græcis legitur φρύγιον, non φρύγανον. Φρύγιον autem dicitur ſiccum & aridum.

Cremium.

πόα herba.

πόα, apud Latinos herba. caules aut culmi huic ſunt molles, haudquaquam lignoſi: gignitur verò & abſque caule, pediculos promens; in quibus flores ſemenque; à radice autem magna ex parte foliata; vt ſunt Plantago, Borrago, Braſſica, Beta, Triticum, ſecale, Faſelus, Eruilia, Cicer & olera, frumenta, & legumina alia, ac plures & infinitæ herbæ.

Atque his quatuor veluti ſummis generum faſtigiis, omnes comprehendi poſſe ſtirpes videntur. Contingit autem quádoque ex his nonnullas vel culturæ mangonio: vel negligentia & incuria colentium: vel aliàs ſuapte natura ac ſponte, à figura ſua deſciſcere, & ad aliud genus quodammodo tranſire. Inter Maluas ſiquidem, quædam ſenis ſeptenísve menſibus tanta longitudine ac craſſitudine proficit, vt inſtar haſtæ cuiuſdam grandeſcat, arboreſcenſque baculorum vſum præbeat. Similiter & Betam ſubinde ampliorem magnitudinem accipere Theophraſtus lib. I. refert: vbi eiuſmodi olera δενδρολάχανα, Gaza Oleriarbores, vocat. ſic & malua grandior facta δενδρομαλάχη dicitur. Tranſit etiam in arborem in quibuſdam regionibus Ricinus, alibi annua ſtirps. Eodem modo & Frutices nonnulli in arbores tranſeunt: vt Vitex & Paliurus, autore Theophraſto. Et vice verſa, arbores niſi purgentur & cultu retineantur, à natura & forma ſua recedunt, & ex arboribus in frutices degenerant: id fruticare arbores appellant.

Nonnullæ quandoque etiam herbæ ad fruticum vel φρυγανῶν ſimilitudinem accedunt, quas ſubinde θάμνους, θαμνίσκους, θαμνοειδὰς θάμνια, καὶ φρυγανοειδὰς Dioſcorides appellat: quæ videlicet vel vnicaules, vel aliàs duriuſculis cauliculis aſſurgunt. Saluia, Androſæmon, Polygonaton, Hyoſcyamus, Dorycnion, Rhododendron &c. θάμνοι dicuntur. Botrys herba θαμνοειδής, & ſimiliter Crithamum. Melanthium verò, Chamædrys, Ambroſia, Periclymenum, Tragus, Paronychia, Solanum hortenſe, Aſtragalus, θαμνίσκα nominantur. Polygonon femina θαμνίον. Polycnemon θάμνος φρυγανοειδὴς. Clinopodium θαμνίον φρυγανοειδής. Eupatorium πόα φρυγανοειδὲς. Alyſſon autem φρυγάνιον.

De Partibus ſtirpium. CAP. II.

DIFFERENTIAS ſtirpium ſuperiore capite oſtendimus, nunc ad partium explicationem conuertimur. Sunt autem arboribus & fruticibus partes quidem plurimæ: pauciores φρυγάνοις: nonnullis verò herbis pauciſſimæ.

Harum autem quædam perpetuò ſuis adſunt ſtirpibus: aliæ non ſemper adhærent, ſed ſubinde pereunt ac decidunt: quas idcirco nõnulli partes eſſe pernegãt: alij annuas appellant.

Perpe-

Perpetuæ partes sunt, radices, caudices, rami, cortices, ligni materies, matrix, medulla, &c. Annuę verò & nec perpetuò præsentes, flores, calyces, iuli, fructus, semina, capitula, siliquę, valuulæ, inuolucra, vmbellæ, pappi, & multis folia etiam, sed non omnibus tamen.

Folia siquidem arbores multæ, & non pauci frutices, deponunt; non desunt verò etiam perpetua fronde virentes: vt omnes coniferæ (excepta Larice) Terebinthus, Lentiscus, Taxus, Cupressus, Malus medica, Laurus, Tinus, Agrifolium, Rosmarinus, Nerion, Myrti genera, &c.

Radix. Radix siue ῥίζα, tam in arbore quàm in alia quauis stirpe appellatur inferior pars, qua terrę inseritur, atque ei cohæret, & per quam alimentum allicitur. Omnibus autem stirpibus hæc communis est, exceptis paucissimis, quæ absque radicibus viuunt, & augentur: veluti Cassytha, Viscum, & quod Hyphear dicitur, fungi arborum, muscorum & fucorum genera, quæ inter φυτὰ numerari tamen contingit.

Caudex. Caulis. Caudex in arboribus quidem ac fruticibus, quod à radice supra terram assurgit, & per quem alimentum sursum defertur; qui in herbis Caulis & Cauliculus dicitur. herbarum siquidem caulis proprius est: caudex verò ad arbores & frutices duntaxat pertinet.

Stolones. Stolones appellantur, qui iuxta arborum & fruticum caudices erumpunt; luxuriantes videlicet soboles, & inutiles è radicibus fruticationes, quæ tamen euulsæ & plantatæ subinde adolescunt.

Truncus. Truncus caudicis pars inferior est radici vicinior, siue quæ truncatis ramis superest.

Rami. Rami, qui à caudice aut caule fissi multiplices sparguntur: suntque ipsarum arborum quædam veluti brachia, quibus sese latè diffundunt, & in omnem partem expandunt. Vnde & Virgilius: *Tum fortes latè ramos, & brachia tendens.* Constant autem caudices, trunci, rami, ac radices arborum, cortice, ligno, & medulla, quæ & matrix dicitur.

Cortex. Cortex pars extima est & vltima, à subiecto corpore separabilis, quo caudices, caules, arborum rami, & radices conuestiuntur; ac veluti membrana, operculo, ac crusta integuntur.

Est autem hic subinde vnicus: nonnullis duplex.

Vnicus qui crassior, ex dissimilaribus partibus frequenter componitur. exterior pars aspera, inæqualis & non raro rimosa: altera læuis & æqualis. Hæc tunica à tuendo, & propriè liber dicitur: quibus scribimus libris, nomen hic dedit.

Duplici cortice conteguntur Sambucus, Frangula, & pleræque aliæ.

Lignum. Alburnum. Lignum, interior pars, cortice circundata, fissilis, ac dura; veluti corpus aut caro arborum & fruticum. Huius exterior & cortici vicinior pars, mollior, ac albidior, Alburnum à quibusdam dicitur: facilè hæc putrescit, & teredinibus crebrò obnoxia est.

Pectines. Pectines siue κτηδόνες, lineæ sunt secundum longitudinem in arborum materia, per quas & findi & vnitas dissolui potest; quæ Interualla etiam dicuntur.

Matrix. Matrix quod in medio ligni est, à nonnullis Cor & medulla dicitur.

Medulla. Medulla quoque est, quod in medio ligni fungosum; veluti sambuci medulla.

Cauliculi. Coliculi. Caules herbarum, si exigui, Cauliculi aut Coliculi dicuntur; quandoque & Scapi aut Culmi; vt fabarum scapus; frumentorum & arundinum culmi.

Folium. Folium in quauis stirpe, quod ipsam vestit atque exornat: Græci φύλλον dicunt; quo spoliatæ arbores aut reliquæ stirpes quodammodo nudę apparent.

Flos. Flos, ἄνθος, arborum & herbarum gaudium dicitur; futurique fructus spes est. vnaquęque etenim stirps pro natura sua, post florē, partus ac fructus gignit. Floribus autē suę sunt partes.

Calyx. Calyx est, quo primùm flos continetur, deinde mox fœtus clauditur.

Stamina. Stamina, quæ veluti filamenta ab intimo floris sinu è calyce erumpunt.

Apices. Apices, crassiuscula quædam in summo staminum dependentia.

Vngues. Vngues, veluti in rosis & aliis foliatis floribus, intelliguntur imæ foliorum partes, quibus calyci cohærent, decolores magna ex parte, idcirco medicinæ damnatæ.

Iulus. Iulus, quod rotunda & oblonga specie dependens floris loco est; veluti in Iuglande, Corylo, Moro, Fago, & aliis.

Fructus. Fructus, siue καρπὸς, in quo semen progignitur: non rarò verò & ipsum semen, vbi videlicet nulli alteri inclusum, nudum nascitur.

Caput. Caput, κεφαλὴ, quicquid in globum extuberat, aut in orbem glomeratur.

Capitulum. Capitulum, κεφάλιον, quod minus, & magnitudine cedit, vt papaueris κώδια siue capitula; in quibus semen gignitur.

Siliqua. Siliqua, κεράτιον, tegumentum oblongum, quo vel leguminum grana, vel herbarum semina continentur: huc pertinent, folliculus, cuiuslibet rei theca, valuuli siue valuulę, vascula, loculamenta, à loculis nomen habentia; quæ si spinarum agmine marinum echinū referant, Echini & Echinata dicuntur.

Vmbella. Vmbella, σκιάδιον, quæ in cauliculorum fastigiis exorta in plures pediculos digeritur. qui simul in latitudinem expansi, in orbem circumaguntur, & flores seminaque proferunt.

Muscariũ. Muscarium hæc eadem dicitur à flabri similitudine, cuius ventilatu muscæ à conuiuiis arcentur ac abiguntur.

Pappus. Pappus lanosus villus, qui deflorescentibus aliquot herbis remanet, quibus semen subest.

De facultatibus stirpium. CAP. III.

FACVLTATES stirpium, de quibus nobis institutus sermo, non illæ sunt, quibus viuunt, virent, vegetantur, & in omnem dimensionem crescunt; flores, fructus, seminaque perficiunt: sed illæ, quibus actiones suas, & quidem in humano corpore, exercent.

Sunt autem hæ duplices. Quædam enim humanum corpus, aut vnam eius aliquam partem alterant ac permutant: aliæ verò alimentum præbent, ad nutricationem faciunt, & substantiam corporis augent. Huiuscemodi facultatibus stirpes, vel earum partes præditæ, tum & alia quęcunque, alimenta sunt & dicuntur. Sed quæ corpus alterant, ac victoriæ aliquo modo superant, ad medicamentorum materiam pertinent.

Harum autẽ facultatũ, quædã actu siue ἐνεργείᾳ: aliæ potentia siue δύναμει, id est, potestate.

Actu. Actu quidem, quod in præsens tale est, quale dicitur, nec tempore indiget vt tale fiat: vt, aqua humida: ignis calidus.

Potestate. Potestate verò dicitur, quod tale nondum est, sed tale esse potest.

Perfectum namque, vt Galenus ait, quod ἐνεργείᾳ siue actu: quod verò potestate imperfectum & adhuc futurum, atq. vt fiat id quod dicitur veluti habile, non tamẽ adhuc est. quemadmodũ cũ hominẽ recens natũ rationalẽ dicimus: & catellum nondum videntẽ venaticum.

Dicũtur autẽ quę potestate, quędã quidẽ propriè siue propriissimè: alia verò minus propriè.

Maximè verò propriè siue propriissimè sola ea potestate dicuntur, in quibus natura suopte impetu ad absolutionem peruenit, si quidem nihil ei extrinsecus impedimento sit. Sic hominem modò natum, vt diximus, rationalem, & canem recens editum, venaticum appellamus, cùm tamen infans rationalis non sit, sed talis aliquando futurus: & canis venator, qui adhuc non videt, sed quod venari poterit, vbi adoleuerit.

Minus verò propriè potentia siue potestate sunt, quæ materiæ existunt conuenientes, vt id fiant vel tale, quod potestate esse feruntur.

Quarum quædam materiæ sunt admodum propinquæ, quas Galenus προσεχεῖς, id est, continentes siue continuas appellat, vt id fiant quod potestate sunt: Sic fumida exhalatio vicina flammæ, potentia flamma; & sanguis in animantium corporibus potestate caro, quòd non magnam mutationem, vt id fiat, requirat. Cibus verò qui in ventriculo concoctus habetur, carnis quidem materia est, sed non προσεχής siue continua, prius etenim vt id fiat, sanguis sit oportet. Longius verò etiam absunt Maza, panis, triticum, hordeum, & similia; quæ, vt caro fiant, plures mutationes requirunt: Sed tamen hæc quoque omnia potestate caro (vt Galenus testatur) dicuntur. Et talia quidem alimenta.

Quæ verò medicamenti vim obtinent, simili quoque quadam ratione, qua alimenta, potestate talia esse dicuntur: Neque enim suapte natura, aut spontè ad ἐνεργείαν, siue actum, perueniunt, sed mutatione opus habent; verùm non tanta, quanta quæ futura alimenta: Non enim eousque mutantur, vt in alimentum conuertantur, sed vt ad actum solummodò deducantur, & talia, qualia dicuntur, fiant; vt calida videlicet calfaciant; frigida refrigerent; caustica exulcerent; narcotica stupefaciant; & ita cętera, quæ à corpore humano, calidoque naturali præstantur.

Nec enim animantium corpora à medicamentis afficiuntur, nisi illa prius ab ipso sint mutata. Quòd enim talia actu sunt, à nobis accipiunt: veluti sicci calami, quòd accenduntur, ab igne. Itaque nec calfacere, nec refrigerare nos valent, priusquam actu talia fuerint: veluti nec ignis augetur, antequam ab eo ligna aut calami sint mutati: Sic nec mirum, si quæ excalfaciunt, calfieri prius à corpore nostro postulent.

Si etenim, exempli gratia, perfrigerato corpori calidum aliquod, quantumuis diligenter cõminutum, inspergatur, prorsus non calfacit, Proinde, inquit, Galenus, quæ refrigeratæ sunt partes, eiusmodi medicamentis perfricamus, calorem perfricando excitantes, & vnà, quod frigore fuit densum, rarum reddentes, quò scilicet introrsum pharmacum penetret, & cum naturali animantis calore coniunctum, mutetur ac calfiat.

Comminuenda autem in parua & tenuia medicamenta sunt, vt ad actum deducantur: Nam & ligna sicca quæ tenuiora, tum & quæcunque gracilia, facilius quàm crassiora ignem concipiunt. Idcirco & de facultatibus alicuius gustatu iudicium facturi, idipsum prius comminuunt aut dentibus atterunt.

De facultatum differentiis, & earum primis, harúmque ordinibus ac gradibus. CAP. IIII.

MEDICAMENTORVM autem facultates complures sunt: Quædam primæ sunt & dicuntur: aliæ secundæ, quæ ad has sequuntur: quibus iterum succedunt tertiæ: posteriores quartæ, quæ à prioribus non pendent, sed solis experimentis cognoscuntur.

Primæ facultates ab ipsis elementis nullius interuentu proueniunt, reliquarum idcirco facultatum veluti basis & fundamentum existunt; exceptis tamen quartis, quæ nō qualitatem aliquam manifestam, sed substantiæ potius formam consequuntur.

Primæ sunt, vt calfaciendi, refrigerandi, humectandi, resiccandi, & quæ per horum coniugationem nascuntur: calfaciendi & humectandi: calfaciendi & resiccandi: refrigerandi & humectandi: refrigerandi & resiccandi.

In harum medio facultas est temperata ac moderata, quæ ei, cui admouetur, temperatura respondet, sic vt nec excalfaciat, nec refrigeret, nec humectet, nec resiccet. Reliquæ ab excedente & præpollente qualitate appellantur, in quibus ratio maioris ac minoris excessus consideratur: Neque enim omnium eorum, quæ ad medicamentorum materiam referuntur, æquè intensæ sunt qualitates; Quædam enim mitius calfaciunt, refrigerant, humectant, aut resiccant: ista paulò amplius: alia multum: nonnulla plurimum.

Continentur autem istorum recessus certis quibusdam limitibus, quos ordines, τάξεις καὶ ἀποςάσεις: Galenus etiam ἀριθμοὺς siue numeros: recentiores verò gradus appellant; qui omnino quatuor habentur.

Ad primum ordinem referuntur quæcunque à medio ac moderato tam exiguum declinant, vt non euidenter alterent, sed rationali quadam demonstratione indigent, qua alterare ostendantur: veluti Oleum rosaceum, quod eos, qui adustione tentantur, refrigerat; refrigeratos etiam offendit: vnde & magis refrigerare quàm excalfacere apparet, sed tamen valida ab eo refrigeratio non percipitur, sed quæ proxima temperiei mediæ. Atque eodem iudicandum modo, de iis quæ à moderata temperie ad calidum, humidū, aut siccū declinarūt. 1.

Quæ verò manifestè ac euidenter siccare, humectare, calfacere, aut refrigerare possunt, nec demonstratione opus habent, ea secundo ordine censentur. 2.

Tertio autem annumerantur his potentiora, quæ vehementius, tamen non summè, qualitatem suam exercent. 3.

Ad quartum ordinem pertinent calida quidem vehementer acria ac vrentia, qualia quæ exulcerant, & vesicas excitant, & crustas faciunt: frigida verò quæ stupefaciunt, ac sensu priuant, quæ maximè & longissimè à medio ac moderato recedunt. 4.

Siccum autem quarti ordinis nullum est inuenire, inquit Paulus Ægineta, medicamentum, si non vrat: Nam quod summè exsiccat, id planè vrit, vt Calchitis, Mysi, calx. Tertij verò ordinis siccantium potest aliquod esse etiam non vrens, quemadmodum quæ vehementer adstringunt omnia.

De Medicamentorum partium ac substantiæ essentia. CAP. V.

DE partium ipsorum medicamentorum essentia operæprecium fuerit paucis agere, priusquam ad reliquarum facultatum explicationem pergamus. Citra enim huius cognitionem, secundæ ac tertiæ facultates definiri ac explicari nequeunt. Siquidem hæ non solas primas facultates, sed & partium essentiam consequuntur.

Partium autem essentia nonnullis tenuis contigit: aliis verò crassior. Hæc crassarum partium & παχυμερῆ: illa verò tenuis essentię, tenuium partium & λεπτομερῆ, appellantur.

Tenuium autem partium sunt, quæ facilè in tenues ac minutulas partes diducuntur, siue, quæ celeriter in tenuia soluuntur.

Crassarum verò partium sunt, quæ facilè in tenuia solui non possunt, vt dura, solida, lenta, viscida; quarum substantia haud friabilis.

Galenus tenuissimarum partium aquam & aërem esse ostendit: Promptissimè siquidem, vt de simp. med. facul. lib. I. cap. XIIII. refert, aqua per pilos & vestimenta profluit, partes habens diuisibiles, & quæ facilè in minutissimas distrahi possunt. Aër similiter, eodem auctore lib. I. cap. XXIIII. in tenuissimas partes cōminuitur, per corpora densissima exquisitè penetrās.

Atque idcirco quæ tenuium sunt partium, aëreæ essentiæ ac substantiæ participant: cuiusmodi odorata, quæ quatenus odorata, tenuis sunt substantiæ; vt Paulus Ægineta testatur: sed quæ crassarum partium, hæc terrestria sunt.

Quæcunque autem tenuium sunt partium, ea & facultatem suam liquori alicui, veluti

vino aut aquæ, facilè ac citò communicant: è contra, quæ crassarum partium difficulter admodum facultatem in liquorem deponunt.

Exempli gratia, piper, quod quidem crassarum est partium, exiguum aut nihil odoratum, facultatem suam penes se retinet, neque liquori communicat, eapropter & eius virtus circa ventriculum hæret, ad hepar vix aut non pertingit, vt Gal. lib. I. de sanit. tuend. testatur.

Casia verò, quam vulgò Canellam & Cinamomum, tenuiorum est partium, multũ habẽs aëreæ essentiæ, odoratissima, vires facilè communicat, & in liquorem transfundit.

De secundis facultatibus. CAP. VI.

SECVNDÆ facultates primas nullius alterius interuentu consequuntur. Ad has autem referuntur, quę emolliunt, indurant: rarefaciunt, condensant: aperiunt, constipant: attrahunt, repellunt: abstergunt, expurgant, attenuant, illinunt, obstruunt, incrassant, dolorem sedant atque excitant.

Emollientia.

Emollientia, μαλακτικὰ, sunt & dicuntur, quæ duros tumores & scirros molliunt.

His affinia sunt διαπυϊτικὰ siue ἐκπυϊτικὰ, quæ pus mouent: vtraque enim æqualem ac symmetrum calorem possident, atq. illi respondẽtem siccitatem, diuersò tamẽ vtraq. modo.

Pus mouentia.

Pus mouentia simillimum corpori calidum producunt absque vlla humiditatis aut consumptione, aut adiectione.

Emollientia paulò maiorem, quàm pro natura, calorem accendunt, & nonnihil humiditatis contrahunt, quocirca illa quantitate quidem magis, quàm qualitate caloris agunt; quæ verò indurata emolliunt, qualitate potius. Emplasticum idcirco medicamentum est, quod exactè suppuratorium: Nam si substantiam caloris innati augere, non intendere qualitatem conueniat, poros corporis obstructos esse expedit.

Sunt verò & alia emollientia quę humiditatem consequuntur; omnia enim humida mollia sunt, si cum calore modico humida perseuerent: ob id sanguis mollis, quia consistentia liquidus. Fit autem humectatio, & ab ea mollitio; vel penitissimè in totam partem, veluti per nutritionem, quæ vera humectatio est: vel superficietenus, non per totum, sed per spatia rerum inania, qualis fit à balneo, vel fotu aquæ dulcis.

Balneo.

Indurantia.

Indurantia, σκληρυντικὰ, propriè ea sunt, quæ citra caloris aut frigoris excessum resiccant: Nam & frigus quidem indurat, & calor nimius. Adipes & alia frigore condensantur: lutum vi caloris ignei in lapides conuertitur, sed hæc alio modo quàm resiccatione sola fiunt. Redditur autem durius sola resiccatione, quod aduentitio humore emollitum est: veluti in vlceribus humidior ac laxior caro, ad quam duriorem reddendam, exsiccantia conueniunt, à mordacitate, erosione, & alienis vehementibus qualitatibus aliena. Omne siquidem quod siccum, durum. Siccum autem bifariam siccat & indurat; alterando scilicet & sicciorem reddendo partium essentiam, quod propriè durum: aut humorem in poris ac spatiis contentum consumendo.

Est verò & durum repletione, veluti cùm vter aliquis nimium repletus distenditur, sed quod renitens & ἀντίτυπον, non durum Galenus appellat. Inter Indurantia idem lib. V. De simp. med. facult. etiam refert, quæ postea πυκνωτικὰ, id est, Condensantia appellat.

Durum.

Durum autem dicitur, cui caro nostra temperata cedit.

Molle.

Molle, quod eidem carni ac cuti cedit, si quidem corpus simplex fuerit: Quod enim ex pluribus constat, aut sese contingentibus, sicut tritici aceruus: aut inuicem implicatis, vt lana, pili, simul & cedere potest, nec tamen esse molle.

Rarefacientia.

Rarefacientia, ἀραιωτικὰ, siue διαφορητικὰ, resoluentia, dicuntur, quæ cutis poros dilatant, & partium substantiam tenuiorem rarioremq́ue reddunt. Modicè calida hæc natura sunt, & tenuium partium, ac quàm minimum resiccant; vt Chamæmelum, Althæa. Caliditas siquidem excedens non rarefacit, sed adurit, & per adustionem condensat & resiccat: Moderata caliditas vias aperit, & in profundum per substantiæ tenuitatem penetrat, ac dolores lenit.

Rarum.

Rarum autẽ dicitur, cuius partes spatiis inanibus interceptæ sunt, vt spongia, pumex, &c.

Densum.

E contrà verò densum est, cui nulla inania sunt spatia aut patentes pori, sed partes cõpactę.

Condensantia.

Condensantia, πυκνωτικὰ, rarefacientibus contraria sunt, poros contrahunt, & rara humidaque incrassant, solidioraque reddunt. Talia existunt quæ refrigerant, non terrena tamen, nec aërea, sed aquea, & nihil aut exiguum omninò adstringunt. Debiliter enim hæc contrahunt & constringunt, nimirum propter mollitiem, vt Semperuiuum, portulaca, &c.

Aperientia.

Aperientia, ἀναστομωτικὰ, vasorum oscula reserant, & aperiunt, crassiorum sunt partium, calida, acria, & mordacia; vt, Cyclaminus, allia, cæpe.

Constipantia.

Constipantia, στεγνωτικὰ, quæ & Contrahentia, Occludentia, ac Constringentia dicuntur,

tur, oſcula concludunt; & ſenſibiles excretiones cohibent; frigida ſunt, craſſarumque partium, & quidem citra acrimoniam: vt, bolus armenia, & terrenorum corporum complura. Quæ etenim valenter conſtipare & conſtringere debent, robur quoddam renitens ac durius habeant oportet, quod craſſa & terreſtris ſubſtantia confert.

Attrahentia. Attrahentia, ἑλκτικά, ἐπισπαστικά, ex alto ſuccos euocant & extrahunt; calida ſunt & tenuium partium. Attrahit ſiquidem calidum, & quidem quod coniunctam habet partium tenuem eſſentiam vehementius. Moderatè autem attrahunt calida & ſicca ſecundo ordine: potentius quæ tertij ſunt ordinis: maximè verò quæ quarto ordine calida; pro ratione enim caloris fit attractio. Eſt autem attrahentium duplex materia, auctore Galeno, vna αὐτοφυής, hoc eſt, ſponte nata, ſiue quæ talis ex ſeipſa eſt; altera verò ex putredine areſcente generationem ſortita. Sponte nata, vt Dictamni eſſentia, Thapſiæ, Sagapeni, &c.

Ex putrefactione, qualis eſt fermenti & nonnullorum fimorum eſſentia, vt fimi columbini, non tamen omnium. Sunt verò & attrahentia quædam, quæ à totius eſſentiæ ſimilitudine, non à qualitate manifeſta: talia ſunt omnia purgantia medicamenta, & quædam alexiteria, quæ ad medicamenta pertinent, ad quartas facultates relata.

Repercutientia. Repercutientia, ἀποκρουστικά, in altum ſibi occurrentes ſuccos repellunt: frigida ſunt, & craſſarum partium. Frigidum ſiquidem repellit. quod, cùm vnà coniunctam craſſitudinem partium obtinet, etiam violentius propellit; qualia ſunt acerba & auſtera: vt omphacium, balauſtium, malicorium, &c. Repellunt verò & Adſtringentia, præſertim, quæ à partium tenuitate adiuuantur, vt è nucum iuglandium corticibus expreſſus ſuccus, maximè valideque adſtringens, qui tenuiſſimæ eſſe ſubſtantiæ oſtenditur: Adſtrictionem ſiquidem tenuitas ſubſtantiæ adiuuat quàm maximè. alia etenim adſtringentia, ob ſubſtantiæ craſſitiem, facilè in altum penetrare non poſſunt: dum viam ſibi ad interiora etiam præcludunt.

Abſtergentia. Abſtergentia, ῥυπτικά, ſiue detergentia, lentos, glutinoſos humores in ſuperficie, cutis poris, vel etiam vlceribus adhæreſcentes, eluunt atque extergunt. vim habent exſiccandi cum tenuitate ſubſtantiæ; nec refert calida ſint an frigida, neutra enim qualitas actionem impedit, niſi exceſſerit. Nam abſtergunt frigida, veluti hordeum, limonum ſuccus, Telephium: item & calida, vt mel, ſacharum, & alia.

Expurgantia. Expurgantia, ἐκκαθαρτικά, quæ & Galeno ἐκφρακτικά, id eſt, ab infarctu liberantia, obſtructiones tollentia, ſiue, vt vulgò, deopilantia, non tam poros cutis, quàm interiorum viſcerum meatus expurgant: vt iocinoris, lienis, venarum: qualia ſunt, Nitrum, abrotonum, lupini, & cætera nitroſa, & amara, etiamſi exiguum adſtringant. Sunt hæc ſubſtantiæ ratione ab abſtergentibus minimè diuerſa, ſed ratione maioris & minoris differunt: Nam quæ poros & meatus internos expurgant, tenuiorum magis ſunt partium, ac moderatè calida; vt nitroſa & amara. Iam & quæ cuti exterius impoſita, ſordes ſiue in cute ſiue in vlceribus extergunt, adſtringendi facultate deſtituuntur: intrinſecus verò aſſumpta, etiam ſi adiuncta quædam adſtrictio, poſſunt tamen ſic nihilominus quoque magnos purgare abſtergereque meatus, cuiuſmodi in viſceribus & vaſis ſunt. Nam foris meatus exigui prius ab adſtrictione occluduntur, quàm probè queant expurgari. At quæ circa ventrem partes omnes, quæque in iocinore, liene, aliiſque viſceribus, cùm maximos in ſe meatus habeant, maius accipiunt commodum ex vaſorum corroboratione (quod per adſtrictionem fit) quàm propter oſculorum exiguitatem aut anguſtiam lædantur. Proinde interius abſinthium expurgare poteſt: foris verò extergere nequit. *Attenuantia.* Attenuantia, λεπτυντικά, ſiue extenuantia, huiuſcemodi omnia ſunt expurgantia, calida quidem etiam ac tenuiorum partium. Protinus etenim expurgantibus & obſtructiones expedientibus ineſt, vt craſſos humores ac lentos extenuandi vim habeant: auctore Galeno. *Emplaſtica.* Illinentia, ἐμπλαστικά, abſtergentibus omninò contraria ſunt. cutis enim poris illita tenaciter inhærent, eoſdemque opplent ac obſtruunt; veluti pinguia, glutinoſa, & terreſtria acrimonia & aſperitate carentia; vt adipes, oleum, reſina, butyrum, lytargyrium, bolus, creta, farinæ addito liquore: item & aloë, quod foris admotum, emplaſticam & ſubſtantiam & facultatem obtinet; intrò verò aſſumptum amaritudine ſua expurgat & aperit: Non deſideratur in his calor aut ſiccitas, ſed ſubſtantiæ, qualem diximus, eſſentia.

Obſtruentia. Incraſſantia. Obſtruentia, ſiue ἐμφρακτικά, hæc eadem ſunt, & παχυντικά, incraſſantia: Nam veluti detergentia atque expurgantia poros ac meatus ab obſtructione liberant, ſic hæc eoſdem obſtruunt atque infarciunt; & craſſos lentoſque corporis ſuccos reddunt.

Dolores ſopientia. Dolores ſopientia ac ſedantia duo ſunt: quædam enim reuera talia, vt ἀνώδυνα & παρηγορικά vocata: alia tantùm, ſed impropriè, dicuntur, Ναρκωτικά videlicet; veluti ſi quis hominem mortuum anodynon dicat, quia dolore vacet.

Anodyna. Qua autem reuera Ἀνώδυνα aut παρηγορικά, partium ſunt tenuium, ac moderatè admodum calida, non multò quàm temperata calidiora; ex primo nempe ordine excalfacientium,

tium, ac ἀραιωτικὰ, siue rarefacientia. Hæc enim quicquid in partibus dolore vexatis, siue acrium, siue lentorum, aut crassorum tenuibus poris infarctorum humorum inhæret: vel etiam quicquid vaporosi, crassi, aut frigidi spiritus exitum non inuenientis inclusum est, euacuant, digerunt, rarefaciunt, extenuant, concoquunt, & æquabile reddunt; vt flos Chamæmeli, lac tepidum, & oleum anethinum; Galeno teste.

Narcotica. Narcotica, Ναρκωτικὰ, haud propriè dolores mitigant, nec dolorum causas auferunt, sed partes frigore suo stupefaciunt: Est autem stupor paulò minus quàm insensibilitas aut sensus priuatio. Hæc eadem verò & ὑπνωτικὰ, id est, somnum conciliantia siue somnifica, ac καταφορὰν, siue grauem soporem epota adferunt. Refrigerant autem hæc omnia vehementer, ac quarto quidem ordine, Galeno veteribusque aliis testibus, sic vt non modò sensum obstupefaciant, sed & si paulò liberalius ebibantur assumantúrve, mortem adferant: qualia sunt opium, hyoscyamus, mandragoras. Videntur tamen non tam sola qualitate extremè & quarto ordine frigida hæc efficere, sed & à substantiæ quadam proprietate ac essentia concurrente præstare. Nam frigidorum multorum qualitates sępenumero calidorum adiectione cōtemperatè obtunduntur, sic vt nulla aut exigua refrigeratio ab his sentiatur. Opij autem & nonnullorum similium stupefaciendi facultas vehementer etiam calidorum permixtione exiguum admodum reprimitur. Philonis Antidotus omnem dolorem Opij ac seminis Hyoscyami facultate stupefaciendo lenit, tametsi Euphorbium, piper, pyrethrum, aliaque calida admittat, adeò vt & gustu acris & feruida sentiatur: nec verò & ætate aut temporis diuturnitate Opij ac Hyoscyami vis in hac compositione superatur. quæ inuincibilem ferè horum stupefacientium facultatem ostendere videntur, & haud à sola qualitate frigida, sed & à substantiæ essentia stupefaciendi potentiam his adesse: frigida siquidem qualitas ætate & lapsu temporis calidorum mixtura superari potest: quæ verò à tota substantia, non ita facilè edomari: Iam & Opium amaritudinis nonnullæ particeps est, quæ ipsum ex differentibus natura partibus cōstare ostēdit, nec omnes extremè frigidas esse. relinquitur ab essentia substātiæ, stupefaciēdi quoq. vim cōmunicari; nec à sola extremè frigida qualitate proficisci.

Rubefacientia. Contraria autem Anodynis sunt, quæcunque dolores excitant, qualia sunt quæ calefaciūt ac vnitatem dissoluunt; veluti cutim rubefacientia, ac vesicas excitantia; vt sunt nasturtium; sinapi; stercus columbinum, præsertim syluestrium; euphorbium; cantharides, ranunculi; allij nuclei; ex quibus φοινιγμοὶ & σιναπισμοὶ dicti conficiuntur. quæ ἀμυκτικὰ & μεταϛυγκριτικὰ quoque appellantur.

φοινιγμοί. σιναπισμοί.

Escharotica. Huius generis, sed calidiora, ἐσχαρωτικὰ, quæ caustica siue vrentia sunt, & ἐσχάρας, hoc est, crustas cauterij ritu cum dolore efficiunt. Sunt autem Escharotica non modò ordine quarto calida ac sicca, sed etiam consistentia crassa, & idcirco cuicunque inhærent parti, stipitis modo infixa ipsam excruciant: vt calx viua.

Septica. His similia essent σηπτικὰ, vehementer quoq. calida ac sicca, nisi partium essent tenuium, omninoque tenuem haberent consistentiam; quæ & idcirco cum exiguo tum dolore tum morsu, aut etiam citra doloris sensum partem eliquant. Vocantur autem hæc Septica, hoc est, putrefacientia, appellatione haud propria. verè enim Septica calefaciunt & humectant. efficit autem symptomatis similitudo vt sic quoque appellentur.

Multis autem modis corrumpi quid potest: siquidem quæ nimiò plus refrigerata sunt, aut excalfacta, tum exsiccata aut humectata, ea omnia corrumpuntur: Non tamen quicquid corrumpitur, σήπεσθαι, hoc est, putrescere dicitur, sed quibus id cum fœtore accidit.

Medicamina autem, quæ Septica dicuntur, sunt Auripigmentum, Sandaraca, Chrysocolla, Pityocampe, Aconitum, &c. Et de secundis facultatibus quidem huc vsque; ad Tertiarum explicationem accedere ordo postulat.

De Tertiis facultatibus. Cap. VII.

Tertiæ facultates non ex primis modò consistunt: sed & vlterius progrediendo, ex iis quoque, quas ad secundas referre contingit, sic vt ex vtrarumque mixtura consequi videantur. veluti sarcotica absque morsu desiccant & adstringunt: siccare quidem ad primas: adstringere verò ad secundas refertur. Sunt autem ex tertij generis facultatibus quęcunq. maturant, suppurant, carnem ingenerant, conglutinant, cicatricem inducunt, callum gignunt, vrinam mouent, menses euocant, secundas & fœtus excutiunt, tussim sedant, lac generant, genituram gignunt ac extinguunt.

Pus mouentia. Pus mouentia, διαπυϊτικὰ, siue ἐκπυϊτικὰ, suppurantia, humorem in tumoribus consistentem, carnemque contusam in pus conuertunt. moderatè calida sunt, & emollientibus (vt suprà ostendimus) proxima, sed tamen hoc differunt, quòd emplasticam vnà facultatem habeant poros obstruentem; caloris substantiam augent, qualitatem non intendunt. Appellamus verò hæc eadem & Maturantia siue πεπτικὰ.

Σαρκωτικὰ, quæ in vlcere cauo carnem gignunt, & sinus implent, sicca sunt primo ordine, modicè & absque morsu detergunt, citraque adstrictionem: vt hordei farina, thus. *Σαρκωτικὰ.*

Conglutinantia, siue κολλητικὰ, siccant ordine secundo ferè, & medio modo se habent ad ea quæ carnem ingenerant, ac cicatricem inducunt; non abstergunt, sed adstringunt, prohibentque ne quid humoris labris vulnerum (quibus peculiariter adhibentur) obueniat. Non solùm autẽ ad conglutinãda cruẽta vulnera, sed ad fistulas, sinus, vetustaq. vlcera vsurpãtur. Συμφυτικὰ autem & hæc dicuntur, tum & τραυματικὰ, ac subinde ἔναιμα, quòd recentibus & adhuc cruentis vulneribus adhibeantur. *Conglutinantia.*

Ἐπουλωτικὰ, cicatricem inducentia, validè citra morsum resiccant & adstringunt, quod in carne humidum absorbent, ipsamque contrahunt, & tenui callo cuti persimili contegunt. quamobrem magis siccare hæc, quàm quæ carnem gignunt, aut vulnera conglutinant, necessum; carnem siquidem constringant, contrahant, constipent, & calli instar indurent oportet, alioqui cicatricem non inductura. *Cicatricem inducẽtia.*

Est verò & aliud ἐπουλωτικῶν genus, quod excrescentẽ carnem adimit, natura acre ac mordax: hoc καθαιρετικὸν, id est, detractorium propriè dicitur Galeno; huiusque vsus ad inducendã vlceribus excrescẽtibus cicatricẽ: additur à nõnullis & Tertiũ citra adstrictionẽ resiccans.

πωρωτικὰ, callum gignentia, ossa fracta ferruminant, ac vniunt. vniuntur autem intermedio callo. Callus autem neque os, neque caro est, sed inter vtrumque ambigit: corpus durum, siccum, album, ossa coniungens: Nam cùm ossis fracti partes inter se propter siccitatem coalescere nequeant, natura eas callo, circa oras fracturæ cõsistente, quasi vinculo colligat. *Callum gignentia.*

Adiuuant autem ad huius generationem & victus ratio conueniens, tum & medicamenta foris admota, quæ emplastica sunt & modicè calida.

Διουρητικὰ appellantur medicamenta, quæ vrinas promouent ac prouocant. Sunt autem hæc non vniusmodi: Quædam enim per accidens: alia propriè: tertia medio quodam inter vtraque modo, & per accidens videlicet & propriè vrinam ciunt. *Diuretica.*

Per accidens diuretica, humida, liquida, & consistentiæ tenuis, facilè penetrantia sunt: quamobrem cùm facilè ac citò per vias vrinæ deferãtur descẽdantque, Diuretica appellãtur: vt sunt aquæ purissimæ, ac leuissimæ, vinum album, tenue, & pauciferum, hordei tenuius ac dilutius decoctum, &c. quæ quidem vrinæ copiam adaugent, sed nec meatus aperiunt, nec crassa, (quod propriè diuretica) attenuant: quandoque tamen si quæ in viis vrinæ hærent, vel quæ propter vrinæ paucitatem, vel defectum descendere nequeunt, expellunt atq. educunt. *1.*

Proxima sunt, quæ & propriè & per accidens simul vrinam mouent: mediocrem hæc expurgandi atque attenuandi vim habent, & meatus aperiendo liberum vrinæ transitum ad descensum procurant. Talia autem nonnulla etiam frigida, sed tenuium partium sunt; veluti Solani vesicarij fructus, melonum, peponum, aliorumque cucumerariorum semina, graminis radices, quæ vrinas clementer prouocãt, & in viis hærentia non rarò expellunt. quamobrem & propriè diuretica dici queunt, tametsi & quandoque per accidens hoc præstent: Quando etenim calor aliquis nimius atque excedens venas occupat, serosam humiditatem resoluens, aut aliò abducens; tùm frigida huiuscemodi, cùm calorem contemperant, efficiunt, vt facilius humores à renibus attrahantur, perque vesicam descendant. *2.*

Quæ autem propriè διουρητικὰ, meatus expurgant, vias aperiunt, crassos humores, atque ipsum sanguinem extenuant ac diffundunt, quodque extenuatum est, à crassioribus partibus secernunt; quod facilè deinde renes attrahunt, & per vrinarios meatus demittunt. *3.*

Huius autem generis Diuretica intensè calida sunt ac sicca, ordine nempe tertio, acria, & tenuis admodum substantiæ: vt sunt semina apij, petroselini, fœniculi, dauci, agrioselini, seseleos, saxifragiæ; non modò semina, sed & radices, & alia similia, à quibus humores & sanguis non extenuatur duntaxat, sed & funditur, siue vt Græcè χεῖται, ac secernitur, non secus quàm à coagulo, quod serosum ac tenue in lacte seorsum segregatur, crasso in se coacto ac exactè vnito. Horum itaque natura excalfactoria, exsiccatoria, tum & συνακτικὴ siue secretoria, & διακριτικὴ, id est, coactoria est. Existimantur hæc eadem & λιθῶν θρυπτικὰ, siue calculum comminuentia & frangentia. nulla tamen reuera calculum comminuentia reperiuntur, nisi quæ cohærentes arenulas lentis viscidisque humoribus, veluti glutino vnitas, dissoluunt, separant, ac expellunt. Nec enim durus calculus vllis medicamentis comminui potest, qui renibus inhæret; multò verò etiam minus is qui vesicam occupat; vtcunque multa circumferantur, quæ tale aliquid promittunt: Quæ si acria sunt, & ex propriè appellatis diureticis, non modò calculum non comminuunt, sed è conuerso ad eius generationem faciunt. Tenue etenim segregantes, crassum cogunt, & excedente calore excoctum in calculum conuertunt. Quod si verò ex temperatis aut frigidis ac mediis diureticis sint, nec hæc eum comminuere queunt: Siquidem quod ex materia terrea lento viscidoque humore per- *λιθῶν θρυπτικὰ.*

mixta

mixta intenso calore induratum, veluti calculus est, id nec calido nec frigido dissolui potest: tritura tantummodò comminui ac atteri potest. Dura namque corpora ab inuicem, & ab asperis atteruntur. Nullum autem est, quod intra corpus assumptum, asperitate sua calculum atterere aut comminuere queat. Tametsi enim lapis spongiæ, & similia alia aspera, hunc in scopum à nonnullis exhibeantur, nullatenus tamen ad renes aut vesicam perueniunt, cùm eò liquida tantum deferantur. Lithontryptica idcirco ac calculum comminuentia ea tantum verè sunt, quæ cohærentes arenulas dissoluere ac expellere queunt. & talia quidem sunt diuretica quædam calida ac sicca tenuiumque partium, acria quoque, sed remissius & simul amaritudinis nonnihil obtinentia, vt Virga aurea, quæ crudos lentosque humores, vrinarios meatus obstruentes, expurgat, & arenulas cohærentes dissoluit.

Menses euocantia.

Quę menses euocant, siue ἐμμηνιῶν ἀγωγὰ, calida sint, ac tenuium partium oportet, vt crudos humores concoquant, crassos verò ac lentos attenuare ac incidere valeant, & meatus expurgando ab obstructione liberare: qualia sunt omnia propriè diuretica. quæ mensium expurgationem etiam promouent. Quòd si verò eadem graueolentia aut amara, hoc præstantiora & efficaciora futura. Graueolentia siquidem vterum deorsum deprimunt: veluti suauè odorata sursum trahunt; At sursum trahentia ad mensium remoram faciunt: deorsum verò depriměntia eosdem ciunt, veluti Ruta, parthenium, chalbanum, succus medicus, castorium, & alia similia. Amara verò etiam valentius quàm alia menses euocant, quia magis expurgãt, si quidem cum tenuitate substantiæ & acrimonia coniunctis, talia fuerint. veluti sabina, aristolochiæ omnes, Myrrha, & similia; talia enim crassa attenuant atque diffundunt, vias ac orificia venarum potenter expurgant. Sunt verò & alia, quæ menses, sed per accidens, promouent: veluti quæ corpus longo morbo aut aliâs extenuatum reficiunt: aut quæ idipsum nimio calore resiccatum refrigerant ac humectant. Cùm enim ob sanguinis inopiã aut paucitatem, menses prodire nequeant, corpus ali & optimis alimentis sanguinis copia augeri debet. vbi verò caliditas adurẽs ac resiccãs sanguinẽ absumit, frigidis ac humidis caliditas siccitasq. tẽperãda, & ad temperiẽ sanguis reuocãdus, vt tenuior, aptiorq. ad fluxiones reddatur.

Secundas expellẽtia.

Quæ verò χόρια, siue δεύτερα, id est, secundas à partu relictas expellunt, nec non & fœtus mortuos, eadem sunt cum iis quæ mensium purgationes procurant. potissimùm quæ potentiora, calida nempè, tenuium partium, graueolentia, ac cum acrimonia amara, præsertim si in maiore quantitate & frequentius propinentur.

Βηχικὰ.

Βηχικὰ Galenus diureticis ac menses mouentibus annumerat. Sunt autem hæc, eodem auctore, duorum generum, quædam tussim sedant, alia prouocant: Quæ etenim ad crassos humores è thorace excreandos faciunt, tussim vnà excitant: econtrà, quæ tenues humores incrassant, eandem sedant. Nam quæ excernuntur, ea cum tussi & excussi aëris impetu expelluntur. Calida autem & tenuium partium, ac extenuandi naturam habent, quæ ad crassorum excrementorum thoracis expurgationem adiuuant; vt hyssopus, scabiosa, marrubium, Iridis ac helenij radices. Sunt tamen & alia quædam mediocriter thoracem expurgantia, non multum calida, nec impensè sicca, sed nonnihil humectantia, vel saltem, quæ exasperata sunt, lenientia, vt sunt glycyrrhiza, vuæ passæ, caricæ & similia dulcia, quæ resiccantibus subinde præstant: longè siquidem commodius è thorace excremẽta humidis quàm siccis educuntur. Conueniunt etiam thoraci ac pulmonibus medij generis diuretica, quæ si frigida sunt, tenues humores incrassant, & tussim sedant, vt sunt Cucumerariorum semina, nuclei nucum pinearum, & similia. Præcipuè tamen tenues humores incrassant, ac tussim sedant, narcoticam vim obtinentia, veluti Papaueris codia, ex quibus variæ compositiones apud Galenum lib. VII. de med. secundum loca. tussim sedantes.

Lac generantia.

Lactis ac seminis effectrices facultates partim in alimentis; partim in medicamentis, Galeno teste, sunt. Lactis quidem generationem promouet cibus plenior & εὔχυμος, siue boni succi, & paulò quidem calidior ac siccior, si pituitosus sanguis ac frigidior sit: humidior verò ac minus calidus, si bilis infesta. Medicamenta autem lac prouocantia tenuium quoque partium, ac calida, & iis, quæ vrinas propriè mouent, affinia atque vicina, sed tamen mitissima, vt anisi & anethi semina, fœniculi verò non modò semen, sed & succus. Vehementiora, & quæ menses euocant, lactis generationem impediunt. Nam quibus menses feruntur, his in mamillis lac nullum aut exiguum admodum colligitur.

Semen generantia.

Semen autem generãt, præter alimenta optimi succi, & quæcunque sanguinis copiam augent, etiam calida non admodum sicca, sed flatuosa: vt, bulbi, legumina pleraque, orchies, eruca. Et hactenus quidem de his, quæ ad tertij generis facultates referri contingit.

De Quartis facultatibus. CAP. VIII.

DIFFERENTES ac valdè dissimiles quartæ dictæ facultates à superioribus sunt: Non etenim ex primarum qualitatum aliqua dependent: neque secundis aut tertiis succedũt,

sed

ſed ſubſtantiæ ſiue eſſentiæ proprietatem conſequuntur. Sola autem experientia tales deprehenduntur; neque alia ratione cognoſci queunt. veluti quòd magnes ferrum ad ſe pertrahat, attractumq́ue retineat, & quòd vires eius allio debilitentur, nulla adinuenit ratio, ſed ſola obſeruatio oſtendit. Eodem modo & quòd ſuccino attritu calfacto, paleæ adducantur, nec ratione vlla cognitum: ſic & nec multorum aliorum, quæ à ſubſtantiæ ac eſſentiæ ſuæ ſingulari proprietate vires ſuas exercent. Atque idcirco occultæ, ſpecificæ, & latentes appellantur facultates. Ac tales quidem omnium ſunt ferarum, & ἰοβόλων ζώων, ſiue venenum eiaculantium animalium: tum & eorum quæ δηλητήρια, ſiue venena appellantur & ſunt, Quæ non manifeſtis, aut ratione naturali perceptibilibus qualitatibus, ſed latente & occulta vi mortifera ſunt. Animalia quidem venenata morſu, ictu, punctura, vel etiam attactu; Venena verò ſi intra corpus aſſumantur. Quorum ſingula vti diuerſas obtinent proprietates, ſic & diuerſimode homini perniciem adferunt. Et ferarum numero, Aſpis lethalem ſoporem adfert, & citò hominem tollit. Viperæ ictum dolores, rigores, bilioſi vomitus, ſitis, & alia grauiſſima ſequuntur ſymptomata: ſic & amphiſbenæ, ceraſtis, dipſadis, σηπεδόνος, Dryini, & aliorum. Ab hæmorrhoo demorſis ſanguis ab omni parte profluit. Scorpij, ſcolopendræ, lacertæ, phalangia, & reliqua eius generis, ſuis quoque modis nocent. Rabidi canis morſum Hydrophobia conſequitur. Inter venena ſiue deleteria quæ aſſumuntur, Cantharides veſicæ maximè incommodant: Lepus marinus pulmonem exulcerat: Cerebrum catti ſiue felis homines furentes efficit. Metallica, vt Ceruſſa, argẽti ſpuma, ſtibium ſiue antimonium, argentum viuum quocunque tandem modo apparatum. & pleraque alia, mortifera etiam, ſed diuerſis modis: quædam quoque citius, alia tardius interimunt. Similiter quoque & lethiferæ ſtirpes, quæ non eodem omnes modo homini pernicioſæ.

Animalia virus eiaculantia.

Venena.

Quæcunq. verò venenis & venenatis ictibus medentur, ſubſtãtiæ ſpecificę proprietati hoc quoque acceptum debent. Sunt autem genere duplicia, Theriaca ſcilicet & Alexipharmaca.

Theriaca propriè dicuntur, quæcunque venenatis animalibus, eorumq́ue malignitati reſiſtunt. Nomen à feris ἰοβόλοις habent, quæ θήρια Græcis dicuntur, quo nomine omnia animalia venenum eiaculantia comprehenduntur. Ab his medicamenta quæcunque, ſiue ſimplicia, ſiue compoſita, quæ ferarum venenum eiaculantium morſibus, ictibus, & plagis medentur, θηριακὰ appellantur. Horum autem quædam feras malignas & ſerpentes venenatos ſuffitu, inſtratu, aut illitu fugant: alia ab his malè habentes ſanitati reſtituunt, & vt ictus, morſus, aut punctura innocua euadant, præſtant.

Theriaca.

Ex illorum genere ſunt περιάμματα ac Α'ποτρόπαια, quæ appenſa aut alligata venenatorum inſidias arcent; & non modò venena, ſed & incantamenta magica inefficacia reddunt. Exempla apud multos auctores complurima extant. Succinum pro amuleto infantibus alligari: Corallium in domo inuidiam omnem amoliri: areſcentem ſcyllam in limine veſtibuli ſuſpenſam maleficiorũ introitũ depellere, Plinius præter alia multa refert. Galenus lib. II. de medic. ſecundũ loca pleraque recenſet, quæ coronæ modo capiti impoſita dolores leniunt.

περιάμματα. Α'ποτρόπαια.

Dicuntur hæc Latinis Amuleta ab amoliendo, quòd ſcilicet venena & maleficia arceant: Appellantur verò & Α'λεξιτήρια, quandoque & amuleta.

Amuleta.

Alexipharmaca nominantur, quæ aduerſus venena & deleteria pharmaca adhibẽtur; non quidem extrinſecus corpori appoſita aut admota, ſed intrò aſſumpta. Eadem exiſtimãtur & Α'λεξιτήρια dici. ſed Hippocrati Α'λεξιτήρια ſunt contra ferarum morſus remedia.

Α'λεξιφάρμακα.

Α'λεξιτήρια.

Cum venenis affinitatem habent multã Cathartica, propriè quidem ita nuncupata, nam ſi in iis propinandis modus aut menſura excedatur, non modò vehementer nocent, ſed & è vita hominem ſubinde tollunt. Dicuntur autem Cathartica dupliciter:

1\. Generaliter quidem ea omnia, quæ quouis excrementa expurgant modo, vt ſunt diuretica, expectorantia, menſes mouentia, & cætera quæ craſſos humores attenuant, meatus obſtructione liberant, & vias aperiunt: de quibus, vbi de tertiis facultatibus.

2\. Minus verò generaliter κατ' ἐξοχὴν, id eſt, per excellentiam Cathartica vocantur, per inferiorem ventrem & vomitum purgantia, quæ propriè καθαρτικὰ, & non qualitatum, quæ ipſis inſunt, vi aut potentia, ſed totius ſuæ ſubſtantiæ proprietate ac ſimilitudine familiarem ſibi humorem attrahunt & educunt.

καθαρτικά.

Succedunt Catharticis, quæ inter ſe vel maximè conueniunt, vel admodum diſſentiunt. Nam quæ in multis rebus diſcordia aut concordia reperitur, haud aliunde quàm ex ſubſtantiæ eſſentia prouenit. Græci diſcordiam Α'ντιπάθειαν, id eſt, diſſenſionem: Concordiam συμπάθειαν, id eſt, conſenſum vocant: Plinius odium & amicitiam nominat. Hæc autem non modò in animantibus, ſed & in ſtirpibus aliiſque ſenſu carentibus obſeruantur. Apud varios ſcriptores exempla non pauca reperiuntur, quæ moleſtum foret huc referre: ſatis viſum fuit nonnulla attuliſſe, quæ amicitiæ & odij in ſtirpibus teſtimonium exhibeant.

Quæ inuicem conſentiunt, aut diſſentiunt.

Α'ντιπάθεια. συμπάθεια.

Pernicialia brassicæ cum vite odia: si etenim contigerit brassicam iuxta vitem plantari, sarmentum vitis augescens, ac brassicæ appropinquans, non amplius rectè procedit, sed retrò vertitur: Sic & brassicæ, dum coquitur, si vinum instilletur, de cætero non coquitur, & color eius corrumpitur. Ex multo vino etiam non inebriatur, qui crudam brassicam præsumpserit.

Amica viti vlmus est, cuius amplexu viuit & feliciter adolescit.

Quercus & Olea tam pertinaci odio dissidēt, vt altera in alteri⁹ scrobe depacta moriatur.

Filix non renascitur harundine secta, aut exarata vomeri harundine imposita: similiter & harundo intercidit, si exaretur filice vomeri alligata. Inter harundinem verò & Asparagos amicitia, nusquam enim quàm in harundinetis lætiores Asparagi.

Amica quoque sunt Myrtus & Olea: item Ficus, & Olea.

Quæ parti alicui prosunt aut nocent.

Referuntur verò ad quartas facultates, tum etiā ad superiores consentientes aut dissentientes, omnes, quæ vni alicui humani corporis parti vel nocent vel prosunt. Siquidem propter singularem & specificam à substantiæ essentia proprietatem, & dissensionem aut cōsensum, vni parti magis quàm reliquis noxam inferunt vel benefaciunt. Quod Galenus lib. 1. de med. secundum genera, exemplo Cantharidum & leporis marini ostendit. Cātharides enim intrà assumptæ, reliquis partibus per quas transeunt illęsis, vesicam præcipuè exulcerant: Lepus marinus pulmoni tantummodò infestus, quamuis per alia membra mollia transeat. Sic & Betonica, Stœcas, Maiorana, & quædam aliæ capiti vtiles: Tussilago, scabiosa, hyssopus pectori & pulmoni: Eupatorium tum & hepatorium iocinori: lieni asplenion: renibus glycyrrhiza, virga aurea; vtero pulegium, & arthemisia, & aliæ tum his, tum aliis partibus.

Et sufficiant hæc de facultatibus; nunc quo modo ac ratione ad cognitionem facultatum perueniri queat, occurrit docendum.

Quibus modis cognoscendæ facultates stirpium, & primùm per odorem. CAP. IX.

COGNOSCVNTVR simplicium medicamentorum & stirpium facultates experientia quidem, tum & gustu, ac sapore: Ex odore quoque de his iudicari posse apparet. Recentiorum nonnulli ex signaturis siue signaculis, aut χαρακτηρισμοῖς, quæ subinde stirpibus à natura indita sunt, de facultatibus, maximè quartis, iudicium rectè fieri autumant.

Odor.

Sensibilium autem gratia, odoris sensum Deus Opt. Max. creauit; sed tamen de temperatura coniecturam aut iudicium facere, non perinde tutum per odorem, ac ex gustu; vt Galenus ait: Sunt tamen quædam, quæ vt sapores nos afficiant. siquidem acida omnia, & præsertim acetum, odoratum mouet: item & acria, vt allium, & cepe, quæ non gustum modò, sed & odoratum offendunt ac mordicant. Sic in nonnullis propemodum similis odoris sensus, sensui gustus; verùm hoc in admodum paucis contingit. Quandoque etiam citra gustum ex solo odore quarundam rerum qualitates cognoscuntur, veluti fimi & aliorum fœtidorum, quæ gustare nemo aggreditur. sic & edulia putrilagine corrupta, odore solo offendunt; & ne gustare quidem quisquam ea dignatur; sed protinus abiicit, odoratui soli fidem habens. Non tamen idcirco per odorem qualitates multorum aliorum deprehenduntur.

Maxima autem potissimaque caussa, quamobrem ex odore nihil euidens iudicari queat, substantiæ est inæqualitas, corpora enim pleraque dissimili sunt consistentia, de quarum singularum partium temperamento odor non iudicat, veluti Gal. lib. IIII. de simp. med. facultatibus, exemplo Rosæ latius ostendit. Cæterùm rerum odorabilium vaporosa est substantia, recta ergo ratione, quæcunque odorata eadem & calida, vaporum enim copia à calore prouenit. Auicenna autem odores non modò à caliditate, sed & frigiditate prouenire ait, & bene olentes, & à quibus sentitur mordicatio, calidos esse; illos verò qui acetum redolent, frigidos. Odorum autem quidam grati, εὐώδεις, ac suaueolentes, qui cerebri spiritui familiares: alij graueolentes, siue δυσώδεις, cerebri spiritui non familiares. Dissident hi multis inter se differentiis, sed ipsis non sunt, vt saporibus, nomina imposita. Quæcunque autem odorata, eadem & tenuium partium, sed nonnulla amplius, nonnulla minus. Quæ autem odore destituuntur, crassæ sunt essentiæ, vt salsa & austera, à quibus si quid defluit, paucum est & crassum, & mole sua veluti terreum, ac proinde per inspirationem in cerebrum non incidens.

De Saporibus. CAP. X.

SAPORES ex quibus de stirpium, tum & aliorum simplicium temperamento ac facultatibus iudicari, & certius quàm ex odoribus, potest, nouem sunt: Tres calidi; acris, amarus, & salsus: tres frigidi; acerbus, austerus, & acidus: tres medij temperamenti; dulcis, vnctuosus, & insipidus.

Acris sapor.

Acris, δριμὺς, sapor acutus est, linguam & os mordicat, pungit, ac insigniter excalfacit: interdum etiam fauces ferit, & quasi vrit; qualis est piperis, pyrethri, euphorbij,

bij, item nasturtij, sinapios, allij, ac cepę. Eorum autem quæ acria, quædam esui apta: alia minimè. Horum verò nonnulla simpliciter medicamenta: alia nociua si assumantur aut mortifera. Eduntur autem quæ humiditatẽ admixtam habent: vt nasturtiũ, allium, cepe. *Acria edulia.*
Quæ verò citra humiditatem, cum tenuitate substantiæ infra tertium excalfaciendi consistunt gradum, medicamentosa sunt: vt διουρητικά, id est, vrinam prouocantia: quæ sudores mouent ac ciunt: ac quæcunque incidendi ac per halitum digerendi vim habent. *Acria medicamenta.*

Ex horum genere quoque, sputi è thorace ac pulmone excreationem adiuuantia, mensesque promouentia. Sed tertium caloris ordinem excedentia, acria & vnà crassioris essentiæ, caustica sunt, & aut vesicas excitant, aut crustas moliuntur, vt Cantharis, Ranunculus, Chamælea, &c. & si tota substantia animanti aduersentur, σηπτικά, id est, putrefacientia ac δηλητήρια sunt. *Acria caustica ac deleteria.* Amarus, πικρὸς, sapor, minus quàm acris calidus est, insuauis ac tristis, gustum diuellit, veluti qui in Aloë, absinthio, colocynthide, gratiola, & id genus aliis sentitur. Crassa autem huius est materia & terrena. *Amarus sapor.*

Amara omnia idcirco calida sicca ac terrestria: resiccandi, extergendi, meatusque expurgandi vim habent, ac quia desiccando superuacuos humores absorbent, putredinibus resistunt; ac dulcedini aduersantur, quæ fouendo humores, putredinis parens est. *Amara.*

Salsus, ἁλμυρὸς, sapor, calidam quoque facultatem habet, sed mitiorem: siccitatem verò satis intensam, cineri, vt Galenus ait, assimilem: Non admodum linguam calfacit, sed siccando abstergit, expurgatque validè siccando. Hic à sale nomen accepit, in quo elucet. in mediocri materia consistit. Salsa hinc moderatè penetrant, incidunt, abstergunt, expurgant, valde siccando tenues ichores & humores absorbent. Adest his obscura quoque quædam adstringendi vis, non tamen linguam contrahens, qua carnes, pisces, & alia sale condita, constringuntur, densantur ac conseruantur. Quidam tamen sal, altero minus adstringit; atque idcirco vnus melius condita conseruat, quàm alius. *Salsus.*

Acerbus sapor, Græcis στρυφνὸς, Arabum interpretibus Ponticus, linguam valdè contrahit, & inæqualiter exiccando exasperat, omnino terrenus frigidusque. Huius saporis sunt pyra immatura, vuæ acerbæ, corni fructus. &c. *Acerbus.* Austerus, αὐστηρὸς, quem Arabum interpretes Stypticum vocant, acerbo finitimus est, sed mitior, minus quoque frigidus aut siccus. hic in Rhoë, galla, & malicorio sentitur, ac in aliis plurimis. *Austerus.* Tanta autem huius cum acerbo affinitas, vt plerique inter hos distinctionem nullam fecerint. Vterque refrigerans, resiccans, adstringens, & externam superficiem condensans est: Maioris autem minorisque ratione inter se differunt; Nam Austerus minus siccus, linguam non exasperat; Acerbus verò siccior, humidas linguæ partes valde exasperat. Deponunt autem vtraque, tam acerba quàm austera, suam qualitatem sensim, semper enim quæ veterascunt, vel acredinem quandam, vel dulcedinem asciscunt, abiecta etiam adstrictione. Acerbum autem, auctore Galeno, trifariam exoluitur; aut incalescens, aut humescens, aut vtrumque simul perferens.

Si calescat duntaxat, nec sit humidius, nec mollius, sed durum, solùm acquiret dulcedinem, veluti castaneæ. Si autem humescat, & humiditas crassarum sit partium & aquea, austerum euadet: si verò humiditas tenuium partium & aërea, acescet. At si pariter humescat & calefiat, humiditas quidem aquea in dulcedinem: aërea verò trãsibit in pinguedinem.

Acidus, ὀξὺς, gustum ferit ac penetrat: citra sensum caloris mordicat ac rodit: pollet tenuitate substantiæ; idcirco penetrat. in aceto & omnibus acidis manifestus. Refrigerant autem acida omnia, & tenuitate substantiæ citò ac facilè penetrant: penetrando ac incidendo acribus, medicamentosis, quæ infra tertium ordinem, haud sunt infirmiora; non tamen dissoluunt ac dissipant, sed fluxiones altè subeuntis frigoris beneficio repellunt, & siccitate admodum valida, sanguinis eruptiones cohibent ac sistunt. *Acidus.*

Dulcis sapor, γλυκὺς, suauis ac iucundus oblectat, nulla qualitatis exuperantia molestus; vt in melle & sacharo euidens est. Relaxant autem omnia dulcia, sed minus tamen quàm pinguia; aspera leniunt, concoctionem promouent: maturant. Materiæ verò mediocritatem obtinent, & humidam qualitatem nobis familiarem & affinem; temperatè quoque calida sunt. Nullum enim eorum quæ valde dulcia frigidum est: Potest tamen modicè dulce aliquod frigidum esse, cuius aquosa videlicet est substantia. Omnium autem quæ nutriunt communis dulcedo. quicquid enim nutrit, aut plus, aut minus dulce. *Dulcis.*

Pinguis siue vnctuosus, λιπαρὸς, sapor, linguam, orisque partes lentore quodam oblinit, euidentis caloris expers, obscuræ dulcedinis subinde particeps: in substantia consistit inter tenuem & crassam mediocri, & humida quidem, non aquea tamen, sed aërea, in calore frigoreque temperata. Pinguem saporem referunt non modò adipes & olea quædam, sed & malua, althæa, lacryma tragacanthæ, & similia. Pinguia autem omnia relaxant, emolliunt, humectant, exasperata leniunt, oblinunt, ac in suum statum reducunt, & melius quàm *Pinguis.*

Α῎ποι☉. sapor.

dulcia. ad quorum remissißimum gradum pertinent. Α῎ποιος, id est, qualitatis expers, insipidus, ac (vt nonnullis placet) exqualis, non tam sapor, quàm saporis omnis priuatio, nulla qualitate gustum afficit: inuenitur in nonnullis fructibus, vt peponibus & cucurbitis; item & in farris ac Tritici generibus. Materia huius crassa, non tamen terrena, aut sicca adstringens, sed humore quodam perfusa, quæ quoniam emplastica est, meatus omnes infarcit ac obstruit, exasperata lenit, & dissoluta vnit ac conglutinat. Sunt verò & ἄποια dulcibus affinia, sed materia ipsorum paulò crassior & crudior est.

Et totidem quidem simplices sapores, ex quibus de stirpis aut alterius medicamenti temperatura ac substantiæ essentia iudicatur, atque ex his deinde, quibus id secundis ac subinde tertiis facultatibus sit præditum, cognoscitur: quòd, vbi vnicam tantùm qualitatem gustabilem possidet, haud difficile. Quòd si plures sapores sentiantur, ex omnibus mistam medicamentum facultatem & actionem edet: veluti Absinthium, quod præter amaritudinem, & adstrictionem habet, vnde & diuersæ substantiæ & facultates ei insunt: ab amaritudine extergendi; ab altera adstringendi ac corroborandi. Sunt autem differentes sapores, quandoque ita inter se confusi, vt nequeant certò medicamenti vim ac facultatem exprimere. Atqui tunc quidem experientia succurrit, qua sola etiam, citra saporum dignotionem, medicamenti cuiusuis facultas reperiri potest. Quam etiam semper adhibere conuenit, etiamsi gustu aut ratione facultas cognita videatur aut perspecta. Quandoque siquidem, quæ ratio probauit, experientia redarguit.

De Characterismis siue signaturis.

CAP. XI.

EX characteribus siue signis quæ in stirpibus, aut earum partibus obseruari contingit, ipsarum cognosci facultates posse, à probatis inter veteres auctoribus traditum non reperitur: Nonnullorum posterioris ætatis, & nostri sęculi recentiorum hæc inuenta, aut verius commenta sunt. Qui naturam quodlibet à se procreatum suis peculiaribus signaturis manifestissimè notasse existimant ac docent; per quas vires & facultates, præsertim occultæ & latentes, certò cognoscantur: haud aliter (vt aiunt) quàm ex inspectione vultus & nonnullarum corporis partium φυσιογνωμία mores & affectus hominum percipit: Sed Physiognomia ab Aristotele ac aliis veteribus Philosophis probatur: Doctrina verò de signaturis stirpium, à nullo alicuius æstimationis veterum testimonium accepit: deinde tam fluxa & incerta est, vt pro scientia aut doctrina nullatenus habenda videatur.

Signaturę autem vel in forma, figuráve stirpis aut alicuius eius partis, reperiuntur: vel ex coloribus, aut succis deprehenduntur: aut ex aliis proprietatibus accipiuntur.

Scrofulariæ herbæ nodosæ radices extuberantia tubercula habent: Idcirco aduersus scrofulas, id est, glandularum duros tumores, qui quandoque in collo, alis, aut inguinibus sentiuntur, Græcis χοιράδες, tam vtiles & efficaces affirmantur, vt etiam vel gestatæ solùm (quod vanissimum) prodesse queant. Nec solùm ad scrofulas, sed ad hæmorrhoidum dolores easdem commendant. Et quidem aduersus χοιράδας & hæmorrhoides, si imponantur, bene faciunt, quia calidi & sicci temperamenti, ac digerendi vim habent, non quia nodosæ scrofulas referant. Si enim propterea conferrent, quòd nodosæ & inæquales, consequens foret, & alias similis figuræ similiter scrofulis & hæmorrhoidibus mederi: vt sunt Telephij radices nodos quoque adnatos habentes: item & Polygonati, quæ tuberculis nodosis scrofulas referre possunt. neutra tamen istarum herbarum vel ad scrofulas, vel ad hæmorrhoides commendatur vel confert.

Chelidonij minoris radicibus veluti oblonga grana adhærent, instar hæmorrhoidum foras prominentium; & resiccat ipsa cum radicibus herba hæmorrhoides. An idcirco Ranunculum Illyricum radicibus similem, hæmorrhoidibus quisquam adhibere audebit?

Nucum nucleus contegitur lignoso cortice, veluti cerebrum osseo craneo: ergo omnes nuces cerebro similitudine substantiæ ac essentiæ prodesse, malè consequitur. Nuces tamen myristicæ cerebro & capiti conferunt; sed nuces iuglandes aut auellanæ nullam capiti vtilitatem præbent, imò non rarò offendunt, præcipuè dum ventriculum grauant.

In folliculis vesicas referentibus gignitur Halicacabi fructus, vesicæ commodus, & vrinas ciens. Alcea vesicaria, Solanum somniferum, Colutea, Nux vesicaria, quorum vel fructus vel semina in folliculis instar vesicarum gignuntur, nihil tale præstant.

Maioris Heliotropij coma, & semen Scorpioidis reflectuntur vt scorpionum cauda, perhibentur à veteribus remedio esse aduersus scorpiones. Calendulæ semen recuruum est, Ornithopodij siliquæ exiguæ caudam scorpionis referunt. quis autem tandem hinc affirmare volet has scorpionibus quoque aduersari?

Lutea

Lutea aduersus morbum Regium facere, ex coloris similitudine persuasum sibi habent, qui signaculis addicti sunt. Et sunt quædam quæ prosunt: multa verò etiam quorum nullus vel non tutus vsus. Rhabarbarum quidem luteum est, & regium morbum, vitiosos humores per aluum expurgando, curat. idem verò potest & Agaricus totus candidus, qui & subinde vtilior, pituitosos videlicet crassos humores expurgans, meatus fellis obstruentes. Curant verò & multa alia vacuando hunc morbum, quæ nequaquam lutea sunt. Aduersus verò & istum Chelidonij maioris luteæ radices valent, verùm non purgando, sed meatus aperiendo; Commendantur & Conyza, Chrysanthemum, & Buphthalmum, quorum lutei flores. Sunt autem & aliæ multæ, quarum flores lutei, quæ tamen ad Regij morbi curationem non expetuntur, vt Calendula, Verbascum, Virga aurea, Pentaphyllon, Tormentilla, Lysimachion, Elichrysum, Chrysocome, Ageratum, Asteris Attici species, flore toto luteo, Santolina, Balsamita, & ipsa Lutum herba, tota lutea. Nonnullarum verò haud tutus videtur vsus, Ranunculum siquidem, cuius flores auri luteo relucent colore, nemo facilè ictерico propinauerit: nec Armeniaca lutea mala, aut cerea pruna admiserit; multò verò etiam minus Mandragoræ luteos fructus.

Simile est de rubente colore, qui & inter signationes non postremo loco habetur: superioribus temporibus persuasum nonnulli habuerunt, omnia rubra calida esse, propterea quòd colorem viderentur referre ignis, qui rubens apparet: verùm horum errorem redarguit Galenus de simp. med. facult. lib. II. Nostra ætate existimantur quæcunque rubra sunt adstringere, & sanguinis fluores vndequaque reprimere: nec desunt quidem tales plurimæ vt Rosa rubra, Balaustium, Oxyacanthæ acidæ, vulgò Berberis, rubens fructus: item & Corna, Sandali rubentes, Sanguis draconis, Bistortæ & Tormentillæ radices, & pleræque aliæ huius coloris, quæ adstringendi ac reprimendi sanguinis fluoris vi pollent. Veruntamen & alia reperiuntur rubra aut rubro succo prædita dissimilis facultatis. Hyperici, Ascyri, Rutæque hypericoidis succus, qui è foliis attritu exprimitur, sanguinis instar rubet, sanguinem tamen hæ herbæ non supprimunt, sed econtrà eundem per menstrua pellunt. Agrifolij verò, ex cuius cortice Viscum paratur, fructus rubentes, non modò non adstringunt, sed per aluum valenter deiectionem moliuntur.

Eufrasia herba oculis assumpta prodest, & videndi aciem intendit. huius facultatis signaturam in flore reperiri aiunt, qui varietate colorum, oculi colorem referat. haud dissimilis coloris varietas in tricolore viola, illa nempe quæ plurima parte candida (nam in floris colore diuersitas) reperitur, non tamen ad oculorum morbos à quoquam commendata.

Roris Solis herbæ signatura fertur esse humor, qui ipsa meridie, & etiam serius foliolis adhærere comperitur: adeò enim tenax humoris hæc herba apparet, vt etiam sub feruentissimo Solis ardore hunc non dimittat: vnde & humidum quoque homini ingenitum ac naturale conseruare ac augere posse, infertur quidem, sed non rectè. Nam quòd rore madida æstuante & vigente Sole, non ex ipsius herbæ humoris tenace proprietate euenit, sed à loci natura, in quo nascitur, accedit: in musco etenim prouenit, cui aqua subest. Cùm autem ex hac assiduè vapores efferantur, non modò huic exiguæ herbæ, sed & ipsi musco humor adhæret: eodem siquidem tempore, quo rorem Ros Solis retinet, & Muscus humidus est.

Præter verò hanc & aliam in Rore Solis signaturam esse aiunt, qui Theophrastum Paracelsum præceptorem agnoscunt, colorem videlicet liquoris per organa, quæ Alembica vulgo dicuntur, extillati; qui ex luteo pallet, cùm aliarum herbarum stillatitij liquores, aquæ colorem referant: Et colorem quidem hunc ex eo adesse affirmant, quòd salem (vt ipsi loquuntur) volatilem liquor iste contineat: ac propterea conseruandi genitalis humoris habere facultatem, ac phthisicis in primis vtilissimum.

Rationem addunt, quòd sale condita diutissimè conseruari queant. Sale sanè mortuorum corpora & carnes conseruantur; sed minimè viuorum. viuentibus exiguus & moderatus vsus vtilis est, sed nimius valdè nocet: phthisicis verò vel maximè. Sal omnia corpora extenuat, & validissimè humores absorbendo desiccat: Phthisi autem laborantes, non resiccari, sed refici ac nutriri citius opus habent. Iam & salsæ ex capite destillationes, pulmonem non conseruant, sed exulcerant ac corrumpunt.

Nec igitur quòd vel rore, æstuante Sole, madês reperiatur, vel quòd salem (vt illorum verbis vtamur) volatilem contineat, ingenitum ac naturale humidum conseruat vel auget, aut phthisicis vtilis Ros solis est: sed alia ex caussa hoc ei inesse necessum est; si modò conferat, quod haud verisimile. Nã cùm acris & exulcerans sit, nulla subest ratio, quare vel humidum

conſeruare, vel phthiſicis prodeſſe queat. Atque his & ſimilibus de cauſis quàm dubium & incertum ſit de facultatibus ſtirpium ex χαρακτηρισμοῖς, ſiue ſignationibus aut ſignaturis, vt appellant, iudicium, abundè manifeſtum. Non deſunt tamen qui veteres harum etiam rationem habuiſſe opinentur. atque idcirco Orchies omnes ad venerem excitandam commendatos, quia radicum fibris duo globuli inſtar teſticulorum adhæreant: Mercurialem & Phyllon mares, ad maſculorum: feminas, ad feminarum procreationem conferentes haberi, quòd hi ſexus in ſeminibus ac floribus euidenter apparere videantur.

Et fieri haud dubiò potuit, vt veterum nonnulli quandoque ſignationum rationem ac conſiderationem habuerint; ſed præcipuè illi, qui Ægyptiorum ac aliorum præſtigiatorum fuerunt ſectatores; quales mendaciis ac nugis medicam materiam contaminaſſe teſtatur Galenus: Et hanc ob cauſam illis parum quoque, aut nihil deferendum. Quòd ſi verò & fortuito caſu vires quandoque ſignaturis reſpondeant; non tamen idcirco tutò, certò, aut perpetuò ex iis, quæ pro ſignaturis habentur, facultates cognoſci, aut manifeſtas fieri conſequens eſt: Sæpenumerò facultates multum differentes, ſignaturis repugnant, vt ſuperioribus exemplis ſatis dilucidè oſtenſum. Atque idcirco quoque ſignaturis nullatenus fidendum eſt; niſi experientia adſtipuletur. per quam de facultatibus medicamentorum iudicium certius depromitur; vt ſuperiore capite quoque ſcripſimus.

Qualiter per experientiam medicamentorum ſimplicium facultates cognoſcendæ. CAP. XII.

DE experientia verò ſupereſt vt paucis agatur. Hæc autem de nonnullis facultatibus ſola & certiſſimum quidem iudicium facit: de aliarum verò virtute decernit. Theriacorum ſiquidem, Alexipharmacorum, & Catharticorum ſiue purgantium vis, per ſolam experientiam cognita eſt. Experientia autem dicitur, eius quod frequenter eodem modo viſum eſt, comprehenſio atque memoria: Siue, Notio quæ ex crebra ſimilium euentuum obſeruatione habetur. Non etenim quod ſemel duntaxat, ſed quod frequenter ac ſimiliter, eadem rerum omnium concurſione, ſæpius euenerit, experientiam gignit. Vt etenim ex multis experimentis ars conflatur, & Theoremata comparantur: ita ſingula experimenta, ex multis obſeruationibus conſtant. Illud autem de quo experimentum faciendum ſimplex eſſe debere, non miſtum, Galenus docet: & in iis periculum faciendum, qui inculpata ſanitate fruuntur, aut in iis, qui, quoad fieri licet, quàm maximè ſimplicibus tenentur morbis. Aliorum ſiquidem admixtione, vnius alicuius vis atque potentia facilè ita retunditur, vt cognoſci nequeat. Vbi autem affectus complures vnum ægrotum torquent, ac malè habent, cui malo medicamentum profuerit iudicare, difficile eſt.

Iam & hoc ipſum medicamentum, cuius periculum faciendum, & quod experimento examinandum, omnis alienæ qualitatis expers ſit neceſſe eſt: Aliena ſiquidem imbutum, non ita facilè aut citò vim ſuam exerit: veluti enim (exempli gratia) ſi Mandragora, Hyoſcyamus, aut Cicuta vehementer calefacta corpori admoueantur, ipſum non refrigerare, ſed excalfacere ac propemodum vrere ſentientur. quæ alioqui refrigerant & ſtupefaciunt.

Diſtinguendum verò eſt & illud, quod ex accidente, ab eo quod primariò ac per ſe efficitur: Nam aqua, quæ natura ſua refrigerans eſt, nonnunquam calorem reuocando, ipſum intendit: Si enim medio æſtatis tempore iuuenis bene carnoſus ex diſtentione neruorum malè habens, multa aqua frigida perfundatur, calore reuocato naturali, ſanitatem conſequitur, vt Hipp. Aph. XXI. lib. V. teſtatur. Verùm hoc frigida non ſua vi præſtat aqua, ſed ex accidente tantummodo, calorem videlicet reuocando & intendendo.

Simili modo & calidorum nimius vſus quandoque refrigerat; excalfacientem videlicet humorem digerendo. quo reſoluto, corpus refrigeratum, effeminatur, aliaque conſequuntur, quæ Hipp. Aph. XVI. eiuſdem lib. refert. Et hæc quidem de ratione, qua experimento vis ac facultas cuiuſque medicamenti inquirenda ac inuenienda. Quòd ſi verò ratio etiam adſtipuletur, tanto experientia certior habenda. Nam ſicut experientia de ratione inuentorum virtute decernit: Ita experientia à conſentiente ratione non exiguum ornamentum ac firmum ſtabilimentum accipit: ſi modò accedere queat. Sed ſæpè talis eſt facultas, vt rationis examen non admittat; veluti ſubſtantiæ eſſentiam conſequentes, quæ ſolo experimento (vt prius dictum) cognoſcuntur, nec rationem admittunt.

De facultatibus alimentorum. CAP. XIII.

POSTEAQVAM de facultatibus medicamentorum egimus, conſentaneum eſt alimentorum vires explicari; vt videlicet enumeratis corpus noſtrum alterantibus, eæ quoq. deſcriban-

ſcribantur,quæ ad alimenti materiam faciunt,quas ex ſtirpium facultatibus alteras eſſe cap. III. oſtendimus. Eſt autem alimentum quod corporis ſubſtantiam alit & auget,hoc videlicet,quod defluxit,reſtaurando: In perpetuo enim fluore noſtra, tum & viuentium omnium,corpora ſunt: ſemper ipſis aliquid decedit,quod cibo potuque refici reſtaurarique debet. id niſi fiat,vniuerſum corpus tãdem extenuatũ diſſipatur, vt videre eſt in tabeſcẽtibus.

Simile autem quodámodo alimentum noſtri corporis ſubſtantiæ, in quam conuertẽdum eſt. Hoc autem ſi tale fuerit, vt nulla aliena qualitate inſigniter afficiat,propriè,ſimpliciter,& abſolutè alimentum eſt. At ſi exuperante qualitate corpus immutet, alimentum eſt medicamentoſum,non ſimplex:vt ſunt quæ vnà cum dulcedine acidam,acerbam,amarã,aut acrem qualitatem adiunctã habent: ſed tamen & hæc alimenta generaliter appellantur. Atq. hinc alimentorum differentiæ aſſignantur;quædam enim ſunt quæ in bonum ac laudabilem ſuccum conuertuntur: in prauum alia. Iam & craſſum nonnulla ſuccum præbent:tenuem verò pleraque. Sunt item quæ citò ac facilè concoquantur; & econtrà,quæ difficiliter ac tardè.

Εὔχυμα. Boni ſucci alimenta Græcis εὔχυμα, ſapore dulcia, ori grata, odore haud iniucunda: item & pinguia, & quædam ex ἀποιῶν generibus. Referuntur in hunc ordinem; lac;oua,præſertim gallinarum; carnes volucrium & animalium quadrupedum, præſertim quæ nõ in cloacis aut locis ſordibus infectis victitant; piſces ſaxatiles, qui in alto mari capiuntur; panis ex optimo tritico; vinum odoratum,boni ſuauiſque guſtus, & potiſſimùm dulce.

Cacochyma. Cacochyma,ſiue praui ſucci ſunt,quæcunque præter dulcedinem aliam aliquam qualitatem permixtã habẽt,veluti acredinem, amaritudinem,ſalſedinem, acerbitatem, aciditatem nimiam: fœtida item omnia,odoreque ingrata,ac quæcunque corrupta ſunt.

Mali ſucci olera,præſertim agreſtia,omnia habentur, excepta tamen Lactuca & Intybo, quæ inter boni ſucci edulia admittuntur: item fructus horei & cucumerarij, frumentũ corruptum,ánimalium in luto & cœno viuentium (præter porcorum) carnes,piſcium magna ex parte omnium,vina craſſa,auſtera,acida,ceruiſia è malis frugibus cocta, & id genus ſimilia.

Quædam autem horum frigidum,pituitoſum,crudumque ingenerant ſuccum,vt fructus horei,cucumeraria,olera frigida: alia verò calidum ac bilioſum, vt quæcunque acrimoniam habent,allium,cepe,porrum,arum,naſturtium,ſinapi,eruca:nonnulla verò etiam melãcholicum,veluti Legumina,& præſertim Lens,& ex oleribus Braſſica,tum & carnes ceruorum, hircorum, boum, præſertim ſale conditorum, aut fumo reſiccatorum.

Craſſi ſucci alimenta. Craſſum autem ingenerant ſuccum,valentem ac duram habentia ſubſtantiam, vt panes ſubcineritij,vel abſque fermẽto omnia ex farinis apparata,faſeli,faſeoli,præſertim fricti,carnes bubulæ,ceruinæ,caprinæ,hircinæ; animalium iſtorum, tum & aliorum iocinora, renes, glanduloſæ partes,&c. loligines,ſepiæ,polypodes: omnia teſtacea,vt oſtrea,pectines, pinnæ, mituli, cancri, caſeus omnis; caſtaneæ, glandes, tubera, fungi; vina craſſa, dulcia & nigra, & ceruiſiæ: *Viſcida.* Iam & quæcunque viſcida ac glutinoſa etiam inter craſſi ſucci alimenta numerantur,qualia ſunt animalium pedes,aures,extremæque partes: Quæ tamen ſi à ventriculo bene fuerint concocta, boni ſucci ſanguinem producunt, ſed lienem & iecur facilè obſtruunt. Vitandus autem omnibus,cibus craſſi ſucci,in ocio viuentibus,& iis qui ante cibum exerceri nequeunt. Laudatiſſimi autem omnes cibi ſunt, inter incraſſantes & attenuantes medij.

Tenuis ſucci climẽta. Tenuem ſuccum ſubminiſtrant ac ingenerant,non lenta, non viſcida,nec valentem ſubſtantiam obtinentia, ſed tenuem ac friabilem, præſertim ſi acrimonia aliqua coniuncta ſit; vt Allium,cepe, porrum, hyſſopus,origanum,ſatureia,radicula,& alia eiuſmodi: triticei panes bene fermentati,ac præcipuè biſcocti: amygdala amara,piſtacia: animantes calidioris ſicciorisque naturæ,vt perdices,attagenes,phaſiani,ſturni,turdi,merulę,& quæcunque in montanis degunt: vina alba tenuia, paucifera; ſerum lactis. Aperiunt autem hæc meatus, viſcoſa extergunt, craſſa incidunt,& extenuant. Vitari debent ab his,quibus bilioſum eſt temperamentum,diutino ſiquidem vſu bilioſa ab his & ſeroſa in corpore excrementa colliguntur. Conueniunt omnibus,quibus crudus,pituitoſus, aut craſſus melancholicus ſuccus in corpore ac venis redundat. Differt attenuans victus ratio à tenui; Tenuis modum in quantitate præfigit: Attenuans à tenuis ſucci alimento appellationem accepit.

Concoctu facilia. Concoctu facilia ſubſtantiam non ſolidam nec firmam obtinent, ſed vel raram, vel citò reſolubilem,vt ſunt magna ex parte olera omnia, (paucis exceptis:) fructus plurimi: animalium iuuenum ac tenellorum carnes,vt vitulorum,agnorum, porcellorum, pullorum gallinaceorum, ac aliarum volucrium exiguæ ætatis: piſces ſaxatiles. Hæc autem vt citò & facilè concoquuntur,ita quoque facilè alterantur ac corrumpuntur. Nam ſi in ventriculum incidant,cui calor adſit acris, mordax, ac febriculoſus, vel in quem bilioſus humor influit,non in alimentum, ſed in prauum conuertuntur humorem. Quæ autem concoctu difficilia, non facilè vel alterantur vel corrumpuntur.

Concoctu difficilia. Concoctu difficilia omnia existunt, quibus dura solidaque est substantia, & omnia quæ crassi sunt succi, vt panes azymi, brassica, palmulę, glandes, castaneæ, sorba ante maturitatem, carnes boum, ceruorum, aliorum similium quadrupedum, tum & omnium quæ ætate consenuerunt: omnia sale condîta, vento aut fumo durata: cochleæ, cancri, paguri, locustæ, squillæ, ac testacea omnia: vina acerba, aut acida. Hæc si in ventriculum inciderint calidum concoquuntur citius, quàm si in mediocrem: in debili ac frigido concoctionem non, aut tardè admodum admittunt.

Experimentum autem facultatum, de quibus iam scripsimus, per externam in aqua simplici decoctionem fieri posse apparet: Nam quorum decoctorum succus, siue ius suaue, boni odoris & palato gratum est, omnia boni sunt succi: Econtrà verò quæ ingratum saporem aut fœtorem iuri communicant, mali sunt succi, veluti omnium piscium salsamenta. Sic & quorum ius refrigeratum crassescit, & soliditatem instar glutinis, siue (vt vulgò) gelatinæ, contrahit, crassi sunt succi, & si bene concoquantur copiosum præbent alimentum: & econuersò quorum ius tenue permanet, tenue & exiguum alimentum conferunt.

Quæ item in aqua difficulter ac tardè percoquuntur, ægrè in ventriculo alterantur: & vice versa, quæ facilem in decoquendo mutationem subeunt, citò quoque ac citra negotium in ventriculo non omninò frigido conficiuntur.

Cæterùm præter has facultates, quæ præcipuè in alimentorum materia considerantur, restant & aliæ quædam haud negligendæ: Siquidem flatulenta quædam sunt: alia minimè: Tardè descendunt nonnulla; citò ista.

Flatus gignentia. Flatus autem gignunt, ac flatulenta sunt, quæ multam continent humiditatem frigidam non percoctam; vt sunt fructus omnes horei, præsertim si crudi edantur: ex leguminibus Cicer, Lupini, Ochri: Item quæcunque dulcia simul sunt & austera, quæ cùm citò distribui nequeant, in ventriculo diutius hærentia, flatus inducunt, vt mustum, ceruisia nondum defecata, & alia plura.

Expertia flatus. Expertes autem flatus sunt cibi probè ad ignem cocti, non ex oleribus, aut leguminibus, sed ex carnibus auium montanarum, vel etiam quadrupedum quæ boni sunt succi: panis ex optimo tritico fermentatus, & probè coctus: vinum generosum maturum, ac vetus potius quàm nouum.

Citò transeuntia. Citò transeunt ac per aluum descendunt, quæ humiditate abundant; non acerbitatis, sed salsuginis, aut alicuius acrimoniæ participe; vel etiam insipida; vt Malua, Atriplex, Mercurialis, Calendula, & plures aliæ similes.

Facilè etiam descendunt, quæ in ventre copiosum excrementum colligi faciunt, vt sunt panes furfuracei, & quæcunque multum furfuris admixtum habent.

Transeunt quoque celeriter omnia iurulenta, præsertim pinguium carnium, & gallinarum, vel etiam caponum, aliorumque haud dissimilium iuscula, quæ lentorem intestina lubricantem obtinent.

Tardè descendentia. Hærent autem in ventre & tardè descendunt exiguum humidi habentia, vt sunt edulia sicca, carnes assæ, oua frixa, panes puri siliginei à furfuribus repurgati; tum & quibus, etiam exigua, adstringendi vis adest: vt pyra, sorba, vinum nigrum aut rubens minimè dulce, sed citius austerum. Et de alimentis hæc satis.

LIBRI PRIMI PEMPTADIS PRIMÆ
FINIS.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS PRIMÆ

LIBER SECVNDVS.

PRÆFATIO.

ABSOLVTIS iis quæ in stirpium historiam præfanda videbantur, ad singularum historias conuertimur. Vt autem in certas classes hæ distinguerentur, à nobis laboratum esse superiore præfatione ostendimus. cùm autem pro voto id non succederet, necesse habuimus nonnullas extra classes, & elementorum quidem ordine describere. quas in hanc priorem Pemptadem digessimus.

Veluti enim elementa omnium prima sunt; sic stirpes elementorum ordine digestæ reliquas præcedant, vel maximè decet. quod tamen ita præstitum est, vt congeneres ac affines ab inuicem haudquaquam sint diuulsæ. Plus enim affinitati vel similitudini tribuendum duximus, quàm ordini ab elementis petito.

Sunt autem huius Pemptadis stirpes non Græcorum, sed Latinorum elementorum ordine descriptæ. Vulgares verò & vt plurimum nomenclaturas apprehendimus. Maluimus enim stirpes vulgò cognitas nominibus describere, quàm veteres appellationes ipsis temerè tribuere.

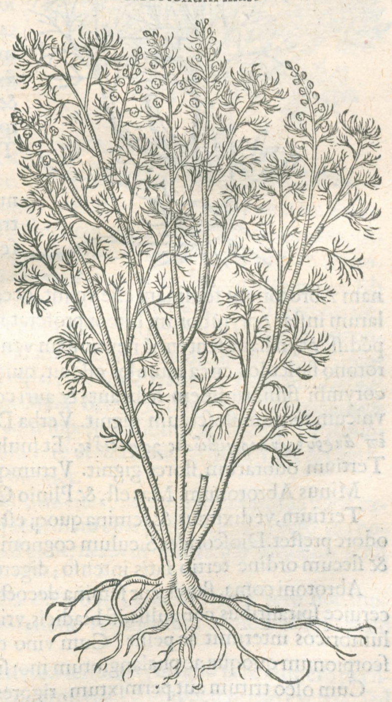
DE ABROTONO.

CAPVT PRIMVM.

Abrotonum femina arborescens.

Abrotonum mas.

ABROTONVM, Diosc. inquit, duûm est generum: femina, & mas. quæ Maioris & Minoris appellatione passim cognita sunt: Præter hæc verò & Tertium est, reliquis odoratius ac minus.

1. Maius Abrotonum fruticis non rarò in modum, cultura accedente, adolescit; ad hominis altitudinem tunc attollitur, & caudices profert pollicis crassitudine, aut ampliores: ramulos

verò

verò ex his complurimos, foliis circumueſtitos multipliciter ac minutim inciſis, ſubalbicantibus, cum grauitate quadam odoratis. pro floribus corymbi à medio ad faſtigium vſque è virgulis dependent, colore lutei, tandem in ſemen abeuntes. radix fibroſa eſt.

2. Minus Abrotonum humile eſt, virgulis tenuibus, lignoſis tamen aſſurgit. Folia magis quàm ſuperioris inciſa, minus inalbicant. corymbos in Belgio non profert. radix fibris multis cohæret.

3. Abrotonum odoratum humile.

Tertium genus humilius etiam eſt. Folia huius maioris Abrotoni ſimilitudine diſſecta, ſed minus candida, & odoratiora, quo Santolinam referunt. Iſtud genus ſeminis admodum fœcundum eſt, copioſi è ramulis corymbi ad ſummum vſque luteo ſplendent colore. radix vt aliorum.

Loca, inquit Theophraſtus, aprica amat: Dioſcorides in Cappadocia, & Aſiæ Galatia, atque in Syriæ Hierapoli gigni refert. Apud Germanos ac Belgas in hortis ſeritur. Siculum & Galaticum à Plinio commendantur.

Auguſto menſe Abrotoni vigent corymbi, ac ſubinde Septembri.

Ἀβρότονον Græci appellant: Latini & Officinæ nomen retinent: Italis *Abrotano*, ac Hiſpanorum nonnullis: aliis *yerua lombriguera*: Germanis **Stabwurtz/ Gertwurtz/ Garthaglē/ Schoſwurtz/ Affruſch**: Belgis **Aueroone**, & **Auerruijt**: Gallis *Aurone, & Auroeſne*: Anglis **Sothernwod**: Bohemis **Brotan**. Extant huius apud Dioſcoridem & aliquot ſpuria nomina, vt Ἀβρότονον, ἡράκλειον, χολοποιὸν, θηλυφθόριον, ἀψινθιόμηνον, περικάμπυλον, κινυαγχίτη, θηλύθαμνον, & Abſinthium Ponticum. quorum nonnulla Abrotono feminæ propria ſunt, vt Thelyphthorion, ac Thelythamnon.

1. Maius genus Dioſcoridi femina: Plinio Montanum. Abrotonum, inquit lib. XXI. cap. XXI. duûm traditur generum: Campeſtre & Montanum. hoc feminam, illud marem intelligi volumus.

Sunt tamen nonnulli in ea ſententia, vt Santolinam Abrotonum feminam eſſe velint. occaſionem ex eo accipiunt, quòd in ſummo virgularum inſtar corymborum luteos proferat flores. Sed ſi Dioſcoridis verba hi diligentius expēdiſſent, in hanc ſententiã neutiquam veniſſent: Dioſcorides ſiquidem multos feminę Abrotono floſculos circa ramulos eſſe ait, qui (ſcilicet floſculi) ἐπ' ἄκρου, id eſt, parte ſuperiore corymbi ſimilitudinem habeant; & auri colore lutei. Santolina autem in ſingulis virgulis vnicum tantùm floſculum gignit. Verba Dioſcoridis hæc ſunt: περὶ τὰ κλωνία πλῆρες ἄνθους, ἐπ' ἄκρου ἔχον κορυμβῶδες χρυσοειδές. Et multos quidem, ac tales, Abrotonum maius, tum & Tertium odoratum, flores gignit. Vtrumque idcirco Abrotonum femina.

2. Minus Abrotonum Mas eſt, & Plinio Campeſtre dicitur.

3. Tertium, vt diximus, & femina quoq; eſt, Odoratum vulgò ex eo appellant, quòd cæteris odore prǽſtet. Dioſcorides Siculum cognominari videtur. Cæterùm Abrotonum calidum & ſiccum ordine tertio ſatis intenſo; digerendi quoque ac rarefaciendi vim habet.

Abrotoni coma, flores, aut ſemina decocta, aut cruda trita cum aqua & pota, non niſi recta ceruice ſpirantibus, conuulſis, iſchiadicis, vrinę difficultati, & menſibus ſuppreſſis auxiliatur: lumbricos interimit ac pellit: Cum vino exitialium venenorum antidotum eſt. aduerſus ſcorpionum quoque ac phalangiorum morſus prodeſt. aduerſatur autem ventriculo.

Cum oleo tritum aut permixtum, rigores per circuitum recurrentes tollit, corpuſque calfacit, ſi ante inuaſionem eo confricetur. Cum farina hordeacea tritum & impoſitum phymata diſcutit. Oculorum inflammationibus cum cocto cotoneo malo, aut pane impoſitum ſubuenit. Vſti Abrotoni cinis cum oleo tenuium partium, vt Cicino, Raphanino, Sycionio, alopeciam curat, & barbam ſegnius enaſcentem elicit.

Serpentes, lecto inſtratum, & ſuffitu abigit. Ramo eius, ſi ſubiiciatur puluino, Venerem ſtimulari tradunt: Plinius.

DE ABSINTHIIS, AC PRIMVM DE LATIFOLIO. CAP. II.

Absinthium Latifolium.

ABSINTHII plura occurrunt genera, Vnum latioris folij, quod cæteris præstat: alia duo tenuioris sunt folij: reliqua spuria. Dios. tria Absinthij recenset genera: Ponticum, Seriphium, ac Santonicum, quæ ad superiora genera referêda veniũt.

Latifolium Absinthium caule assurgit ramoso, cubito altiore: folia promit ampla, multiplicatis sectionibus laciniosa, mollia, è virore canescentia, inferiore parte candidiora: flosculi parui, rotũdi cauliculos superiores conuestiunt, colore sublutei, in exigua semina staminea abeuntes. radix subest dura, lignosa, in diuersa tendens, restibilis & in plures annos sufficiens.

Amat Latifolium Absinthium saxosa, montosa, & inculta loca: prouenit non rarò circa aggeres. Vbique & omnibus regionibus vulgare. Præstantius, inquit Dioscorides, in Ponto, Cappadocia, & in Tauro monte nascitur. Plinius Ponticum Italico amarius esse ait. Valde amarum Absinthiũ Ponticum esse & his verbis Ouidius ostendit:

Turpia deformes gignunt Absinthia campi,
Terraq; de fructu quàm sit amara docet.

Nasci verò in Ponti regionibus & Latifolium nostro simile, ac in vsu Constantinopoli medicantium tale esse, Bellonius in primo singularium suorum libro, cap. 76. refert.

Reperitur & in quibusdam frigidis Heluetiorum montibus, quod præ cæli rigore non attollitur, sed per terram serpit, vnde supinum à nõnullis dicitur.

Iulio ac Augusto flosculi seminaque perficiuntur; colligi ac in vsum reponi tunc absinthium vtiliter potest. Græci ἀψίνθιον appellant: Comicorum nonnulli etiam ἀπίνθιον, (siue vt plerique ἄπινον) quasi non potabile, quòd propter insignem eius amaritudinẽ in potionem non videatur admittendum. Dicitur & βαθύπικρον, aut (vti alij legunt) βαρύπικρον. Ab Apuleio Absinthium Rusticum: Nos Latifolium cognominauimus ad aliorũ differentiam.

Arabum interpretes pręstantius, quod videlicet Ponticum Dioscoridi, Romanum cognominant, & post hos posterioris ætatis Medici barbaram sectantes medicinam. Itali Absinthium *Assenso* nominant; Hispani *Axenxios, Assensios*, plerique *Donzell*. Lusitani *Alosna:* Germani **Weronmüt/wermüt:** Galli *Aluyne*. Belgæ **Alsene:** Britanni, siue Angli, **Common wormewood.** Bohemi **Pelinek.** Facultate autem ac temperie calidum ac siccum est Absinthium; & calidum quidem secundo ordine; siccum verò etiam tertio. Amarum est & expurgans, & vnà quoque potentiæ astringendi vim obtinet.

Vtilissimum idcirco debili ventriculo, quem bilis infestat, nam amaritudine sua hanc expurgat, & per infernam egestionem expellit, perque vrinam euacuat; astringẽdi verò sua potentia ventriculum roborat, ac confirmat. Sed ad contentam in ventriculo pituitam nihil (addit Galenus) iuuat.

Crapulam idem præsumptum arcere & fastidia discutere Dios. ait; iuuat verò non modò antè sumptum, sed & à crapula ac largiore potatione ventriculum ac stomachum malè habentem breui reficit.

Aduersus diuturnas & prorogatas febres, præsertim tertianas, magno sæpenumerò præsidio est, neque enim ventriculum tantummodò confirmat, aut cibi appetentiam excitat, sed & iocinori robur conciliat, ac ipsum ab obstructionibus expedit, vitiosos humores per vrinam expurgans.

Confert deinde absinthium plurimum etiam his, qui ex liene sanguinem profusum vomunt. Quod quidem accidit, cùm lien sanguine crasso distentum, ac turgidum seipsum exonerat. Tunc autem magno impetu sanguis sæpe plurimus vomitu eiicitur; nonnullum verò & cum excrementis permixtum per inferiorem ventrem nigrum & corruptum descendere contingit;

Sanguinis vomitus.

contingit; fit autem non rarò, vt in ipsa violentia, copiosioreque vomitione æger deficiat, aut viribus resumptis, in difficilem, ac penè incurabilem Ascitem paulò pòst delabatur, presertim sæpius malo recurrente. Ab his periculis ægrum absinthium vindicare potest, si à vomitu refectis, & vtcunque reparatis viribus, multo tempore, quocunque libuerit modo hoc vtatur.

Pellit præterea absinthium & interaneorum vermes, non modò intrò assumptum, sed & foris admotum; aduersatur omnibus putredinibus; oris graueolentiam emendat: vestes etiam à tineis conseruat, culices cum oleo corpori illitum abigit. Item in cataplasmatis ac fomentis, ad astringendum & resiccandum plurimum potest.

Dioscorides præterea & ad inflationes vtile esse refert, & ad ventris ac stomachi dolores cum seseli & nardo Celtica; Morbum item regium sanare decoctum, aut dilutum eius quotidie cyathorum trium mensura potum.

Commodum verò & ad strangulationes ex fungis cum aceto; cum vino verò potum aduersus Ixiam, Cicutam, muris aranei morsum, & draconem marinum. Imponitur anginis cum melle & nitro: pustulis nocturnis, ἐπινύκτιδας vocant, cum aqua: suggillatis cum melle: ad caligantes oculos, & sanie manantes aures eodem adhibetur modo.

De Tenuifolio Absinthio, quod Romanum appellatur. CAP. III.

Absinthium tenuifolium.

TENVIFOLIVM absinthium cauliculos promit complures, tenues, dodrante aut pede altiores, foliis circumuestitos, multò quàm superioris minoribus ac tenerioribus, minutissimè ac tenuissimè dissectis: flosculi vti prioris secundum cauliculos ac virgulas dependent. radiculæ tenues per obliquum proserpentes germina complura hinc inde promunt: Subcandidum quoque istud absinthium est; multò minùs quàm Latifolium amaricans; & odore haud perinde graui aut iniucundo, sed potius grato.

In Mysia, Thracia, Pannonia, aliisque vicinis regionibus frequens: Reperitur ac in Bohemia, ac non paucis Germaniæ incultis locis: In Belgio & Britannia hortense est.

Autumno flores, semenque profert, paulò pòst, hyeme aduentante, herba marcescit, vegeta interim radice, à qua vere folia caulesq. rursus exeũt.

Vulgò Romanum Absinthium, & Roomsche Alsene appellant, quo nomine compluribus medicinam facientibus, ac Pharmacopœis innotuit, qui hoc Absinthio Pontici loco vtuntur. Videtur verò Ponticum illud esse, quod à Galeno XI. Methodi his verbis describitur: Ponticum ad iocinoris & ventris phlegmonas eligi præstat. Porrò id tum folio, tum flore longè quàm cætera absinthia minore; odor quoque huic non modò non insuauis, verùm etiam aromaticum quid præferens: reliquis omnibus planè est fœdus. Differens verò istud Ponticum est, ab eo, quod à Dioscoride commendatur. Nam Dioscoridis Ponticum, ex primi generis, siue Latifolij absinthij est numero: Quod & Galenus lib. VI. de simplic. medic. facult. cap. de Abrotono affirmat: Absinthij, inquit, tres sunt species, quarum vnã eodem cum genere ipso nomine appellitant, cuiusmodi potissimum est Ponticum. &c. Ex quibus manifestum, Galenum hoc loco Ponticum non alio quàm ad primum absinthium retulisse. Proinde non temerè plerique admirantur Galenum in lib. de med. methodo Ponticum & flore & folio minus esse scripsisse. Excusatur à nonnullis, qui occasionem in deprauatum coniiciunt codicem, & XI. Methodi pro μικροτέροις. i. minoribus, restituẽdum volunt μακροτέροις siue longioribus. Tenuifolium ergo istud absinthium haudquaquam legitimum Ponticum est. Neque etiam Arabum Romanum quibus non aliud est Romanum, quàm Græcorum Ponticum.

Creditur verò & à nonnullis istud esse appellatum Santonicum, verùm hoc non in Mysia, Thracia,

Thracia, aut aliis Orientem versus regionibus requirendum, sed vltra Alpes in Galliis, si fides Dios. exemplaribus. Sunt tamen qui velint non vltra Italiæ Alpes, sed in Galatia Asiatica nasci & in Sardorum regione quæ & in Asia minore. vnde illi Σαρδονίω Græcè nomen, quod in Santonicum commutatum transscribentium errore. Retinent Dios. exemplaria Sardonij vocem: Galeni verò Santonici, ex quo ad posteritatem, vt videtur, peruenit.

Facultate autem Tenuifolium istud Absinthium calidum quidem est ac siccum, amaritudinis quoque, sed multò minoris, quàm Latifolium, particeps; astringendi autem vis in eo superat.

De *Seriphio*, *siue Marino absinthio*.
CAP. IIII.

Absinthium Seriphium.

Absinthium Ægyptium.

SERIPHIVM Absinthium tenuitate, ac multiplici foliorum sectione Tenuifolio haudquaquam cedit. in tenues & minutulas particulas complures similiter dissecta sunt foliola, mollia, item & candida; cauliculi in multos ramulos diuiduntur, circa quos flosculi & semina vti aliorum. radix dura & lignosa.

Amat aggeres, incultaq; quæuis haud procul à mari loca; frequens Hollandiæ, Zelandiæ, Flandriç littoribus, ac vicinis locis: Reperitur & in Gallia, Italia, aliisq; regionibus maritimis, sed non rarò odore, quandoque & colore differens. Quod enim circa littora exit maris mediterranei in plerisq; Europç prouinciis, veluti in Narboñẽsi Gallia graueolentius est, ac minus candicat: Cādidius verò ac minus graueolet ad Oceani littora natum. In Africa & Ægypto odore etiam potentius est: quale olim ad me Magnificus vir Iacobus Antonius Cortusus Patritius Patauinus misit.

Tempore florendi, seminisque perficiendi cum prioribus conuenit.

Nomen à Græcis σερίφιον & ἀψίνθιον θαλάσσιον habet; Latini Seriphium, & absinthium marinum appellant; vulgò Zee alsene: Angli Zea wormwode. Dicitur & à nonnullis Santonicum, vt Dios. testatur: Sed & aliud tamen Santonicum à Seriphio differens.

Est autem Seriphium, siue marinum absinthium calidum quoque ac siccum natura. Stomacho, vti Plinius, inimicum. Dioscorides per se, vel cum oriza decoctum, ait, & cum melle sumptum, ascaridas, & rotundos lumbricos necare: aluumq; simul leuiter subducere: Quod & Plinius affirmat, Aluum, inquit, mollit, pellitque animalia interaneorum.

De Externis & Spuriis Absinthiis. Cap. V.

Absinthium inodorum, & insipidum.

Absinthium angustifolium.

Absinthij angustifolij ramulus foliis fissis.

SPVRIORVM absinthiorum, quæ non abs re Externa appellari possunt, aliquot supersunt genera.

Herba alba ab Heluetiis appellata, vel prima occurrit; Tota hæc mollis, veluti lanuginosa atque albida est, & Seriphio siue Marino absinthio assimilis, sed cādidior, odore & sapore quoque satis refert, sed tamen aliquanto suauior, ad Caphuræ odorem accedens.

In Valesia prope Sedunum in collibus nasci apricis, Gesnerus scribit, ac Autumno demum, & sub Æstatis finem florere.

Proximum genus, foliis, caulibus, floreq; vulgare Latifolium refert, sed odore ac sapore destituitur, vnde & Insipidum appellatur. Quibus locis, aut qua in regione huiusmodi nascatur, nondum cognouimus, in studiosorum hortis à nobis repertum.

Tertium ex Lauandula & Absinthio miscellanea quædā stirps apparet. Cauliculi eius complures, tenues, teretes, & lignosi in multas alas sperguntur: circa quos flosculi absinthij, ac Artemisiæ similes; *folia oblonga, incana,* veluti Lauandulæ, subinde tamen in partes quasdam fissa. odore autem hæc stirps haud ingrato, Lauandulam tenuiter refert.

In maritimis fertur, *præsertim Adriatici si-*

nus,

nus, spontè nasci; in hortis facilè comprehendit, & mediocriter hyemem fert.

Spuria autem hæc sunt nec legitima Absinthia.

Primum Conrardus Gesnerus Seriphium feminam nominauit, & vulgò Herbam Albam dici refert; alius Santonicum appellare maluit. Nam, vt Dioscorides, Santonicum in Gallia vltra Alpes reperitur, & à regione, in qua nascitur, nomẽ sortitum. Heluetiorum autem ager Romanis est vltra Alpes, ad Gallias pertinens; sed longè ab his abest Santonum prouincia; Hæc enim Aquitaniæ pars est, sita ad Oceani oram maritimam, infra Garumnam flumen, versus Septentriones. Santonicum idcirco Absinthium, si à Santonibus nomen habet, procul ab Alpibus nascitur: Quòd si verò iuxta Alpes, à Santonibus nomen non accepit. 1.

Alterum Inodorum, Insipidum ac Fatuum absinthium rectè appellatur. 2.

Tertium Angustifoliũ absinthium dicitur: à plerisq. tamen Lauandula flore Absinthij: ab aliis Artemisia marina. flore tamen Absinthio, quàm Artemisiæ (his ipsis testibus) similior. A vero recedũt, qui Santonicum esse censent; lõgius verò etiam, qui Seriphium esse existimant. 3.

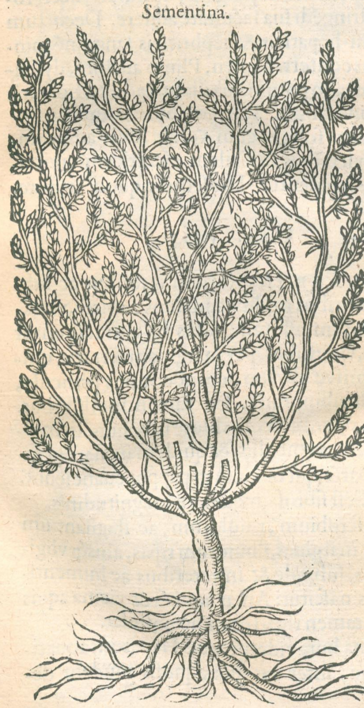
Facultate Herba quidem Alba caloris & siccitatis cuiusdam exiguæ particeps est. 1.

Alterum Absinthium, vt sapore ac odore destituitur, ita vix vllius qualitatis calidæ, multò minus expurgatricis facultatis aliquid possidet. Summoperè cauendum, ne tale aliquod (si alicubi occurrerit) pro legitimo colligatur: Odor perpetuò consulendus, atque vnà sapor. 2.

Angustifolium absinthium calidum ac siccum est, sed tamen haud intensè, multò certè minus, quàm vel Absinthium, vel Lauandula. 3.

De Sementina. CAP. VI.

Sementina.

AD Absinthij genus contingit & referri, vulgò Semẽtinam dictam; non tamen primis tribus comparandam, sed vel inter Spuria absinthia, vel aliò referendam. Caule hæc assurgit, mox in multas alas ac ramos distributo, circa quos folia minuta, copiosiora verò semina, exigua quidem illa, sed adeò frequentia, vt stirps cum ramis vniuersis semine tota turgida appareat.

Peregrina est stirps; semen in calidarum regionum hortis satum, non infeliciter prouenit.

Galli *Barbotine* appellant: Italis *SemenZena* est; vnde & Latinis Sementina. Semen, passim Semen Sanctum, & Semen cõtra Lumbricos appellatur; à quibusdam semen Zedoariæ.

Amarum autem admodum hoc semen est; calidum & siccum ea de causa facultate. Aduersus ventris lumbricos, & interaneorum vermes quocunque modo sumptum vtile. Vtilius verò & futurum, si Rhabarbari nonnihil ei addatur: ita enim non modò vermes interficiuntur, sed & per aluum mortui expelluntur; quod fieri omnino expedit.

De Agrimonia siue Eupatorio. CAP. VII.

FOLIA Agrimonia profert oblonga, in plures vtrinq. partes diuisa, quarum singularia Cannabis particularibus quadamtenus similia, sed latiora, molliora, minusque saturato colore virentia, hirsuta, & secundum margines crenata. Caulis tenuis, rectus, cubito altior, duriusculus, subnigricans, & ipse pilosus; à cuius medio sursum versus flosculi exeunt parui, lutei; deinde semina fastigio latiora, quæ deorsum inclinantur, & propè inambulantium laneo ac pelliceo vestitui inhærent. Radix oblonga, mediocris crassitudinis, subnigricat.

Locis patum cultis secus vias, sepimẽta pratorum, ac aruorum, ac quandoq. in syluis exit. Iunio mense, ac serius flores: semen deinde in multam æstatem facit.

Græcis est εὐπατώριον; Latinis quoq. Eupatorium. Plinio Eupatoria. Inter nothas appellationes ἡπατώριον, ac ἡπατῖτις etiam appellata reperitur. Est tamen & aliud Eupatorium Apuleio;

Agrimonia siue Eupatorium.

leio; ipsum nempe Marrubium: Aliud item Hepatorium Officinis, vulgaris videlicet vsus, quod & Hepatorium adulterinum appellatur: Officinæ Eupatorium Agrimoniam nominant: à nonnullis Ferraria minor dicitur: ab aliis Concordia, aut Marmorella: In vetere versione Oribasij de simplicibus lib. IIII. Agrimonia Lappa inuersa nominatur; & Lappa quidem inuersa, quòd semina lapparũ instar aspera deorsum dependeant: Italis quoque *Agrimonia*: Hispanis *Agramonia*: Germanis **Odermeng/ Bruckwurtz**: Belgis, Gallis, & Anglis, **Agrimonie**. Bohemis **Starcek**. Differt autem Agrimonia ab Argemone.

Eupatorium autem ab Eupatore inuentore nomen, & Regiam, inquit Plinius, auctoritatem habet. Citra autem manifestam caliditatem, adstringẽdi mediocrem vim Agrimonia obtinet, & vnà temperiem siccam. Galenus Eupatorium tenuium esse partium refert, & incidendi expurgandiq; facultate præditum; quocirca & iocinoris obstructiones expurgare, & simul visceri robur adstringẽdi sua facultate addere. Decoctum foliorum hepaticis, & nephriticis sanguinẽ mingentibus confert. Semen, Plinio auctore, dysentericis in vino potum auxiliatur: addit Dioscorides, iocinerosis, & à serpentibus commorsis.

Contrita folia ac cum vetere suillo adipe imposita, vlceribus difficilem cicatricem contrahentibus, medentur: Dioscoride quoq; auctore.

De vulgari siue Adulterino Hepatorio. CAP. VIII.

Vulgare Hepatorium.

VVLGARE Hepatorium teretibus ac subrubentibus caulibus ad duos cubitos, vel altius interdum assurgit: foliis hi conuestiuntur oblongis, virentibus, per marginem serratis, quinis septenisve ab vno dependentibus pediculo, instar cannabinorum, sed tamen mollioribus: flosculi exigui, muscosi, dilutè rubentes, in mollibus rotundis vmbellis, & quidem in alarum fastigiis apparẽt; qui tandem in pappos euanescunt. Radix subest fibrosa, mediocris magnitudinis.

Circa scrobium, riuulorum, ac stagnantium aquarum margines, fluuiorum ripas, aliisq; vliginosis locis, subinde & in veteribus ac humentibus muris nascitur: Amat aquosa & vicina aquis loca, non tamen rigari omnino postulat.

Proxima huic videtur, quæ Hepatorij aquatilis nomine, inter eas quæ aquosis gaudent describitur.

Iulio & Augusto floret ac viget; radix restibilis est, sed caules foliaque hyeme intercidunt.

Vulgò Hepatorium; nonnulli etiam Eupatorium: Leonhartus Fuchsius Eupatorium adulterinum nominat: Plerique Cannabinam, à similitudine foliorum Cannabis: Existimatur & ea quam Baptista Sardus Terzolam vocat: Germanis est **S. Kunigund kraut**. i. Sanctæ Kunigundis herba, & **Wasserdost**: Belgis **Boelkenskruijt**.

Hepa-

Hepatorium autem ab ea, qua hepati siue iocinori prodest, facultate nomen inuenit: ad Eupatorem inuentorem referri non potest.

Amara autem sunt herbæ & folia & radix, calida & sicca ordine secundo. Vim obtinent expurgatricem,& aperitiuam, crassos humores attenuant, & per vrinas expellunt, sanguinem puriorem reddunt. Datur vtiliter decoctum huius scabie,aut alia quauis cutis fœditate laborantibus,tum & iis, quibus vel lien, vel iecur obstructum aut tumidum: vtriusque enim visceris infarctus expedit; tum & fellis. Proinde & ictericis, præsertim post principia, vtilis: diuturniores ac productas tertianas febres citò curat ac tollit; aduersus quartanas etiam prodest.

Succus herbæ ac foliorum eadem potest, qui & ventris lumbricos assumptus potenter necat. Fugantur venenatæ feræ ac animalia aridæ herbæ suffitu. Ceruos telis vulneratos, pastu huius herbæ proculdubio sanari, quidam affirmant.

De Alsine. CAP. IX.

Alsine maior.

Alsine minor.

INTER Alsines vna maior ac procerior est: aliæ minores,& humiles. sunt & quas spurias, non abs re nominare licet.

1. Maior Alsine cubitalibus, subinde etiam altioribus assurgit coliculis,à radice compluribus,teretibus,tenuibus,geniculatis: foliis è singulis articulis binis,digito latioribus,longioribus quàm Parietariæ: quibus satis forma respondent, sed læuia, pilis, lanuginéve carentia, dilutiusque virentia. Cauliculi aliquo modo transparentes apparent,ac circa genicula dilutè admodum quandoque subrubent,veluti Parietariæ. flosculi in alarum summo candiduli, veluti graminis Leucanthemi,sed tamen minores; oblongis succedentibus haud magnis capitulis,in quibus semen. Radix ex tenuibus capillamentis confibrata.

2. Altera Alsine humi vt plurimum procumbit,cauliculi eius tenues,teretes,ac geniculati, à quibus ramuli: folia veluti prioris,sed minora multò,veluti & tota est herba, quæ ad prioris magnitudinem nullatenus accedit,omnibus partibus minor: flosculi similiter albidi; capitula veluti prioris: Radix perinde fibrosa.

Alſine minima.

Alſine marina.

3. Tertia ſimilis ſecundæ,ſed longè minor; coliculi tenerrimi ſunt; foliola admodum minuta; floſculi exigui; radiculæ tenuiſſimæ.

4. Quarta verò & quædam eſt,ſed maritima; hæc ſecundam referret, niſi caules craſſiores, breuiores,crebrius geniculati: folia ſimiliter craſſiora: capitula non in rotunditate oblonga, ſed latiuſcula; in quibus ſemina terna, quaternáve.

1. Prima Alſine inter vepres,in dumetis, ſub rubis, locis opacis & alſioſis, prope fontes vel defluentes aquas exit.

2. 3. Secunda & Tertia lucos,& humentia etiam amant,ſed tamen in hortis inter olera, ac in vitibus enaſcuntur.

Quartam fruſtrà fuerit alibi,quàm in maritimis requirere.

Virent Alſines etiam hyeme; vere florent,ac ſemen perficiunt.

Alſinem Græci ἀλσινὴν quoque appellant: Dicitur verò & μυὸς ὦτα. i. muris auricula; eſt tamen & alia Muris auricula,à Dioſ.alio deſcripta loco: Diſcrimen harum notum, & Galeno quidem qui de vtraque ſeorſum ſcripſit. Diſtinguit & Plinius inter Alſinem & Myoſotidem: Paulus autem Ægineta Alſinem à Myoſotide non putauit differentem,vt in litera M. vbi de Myoſotide,apparet. Nominatur verò & Alſine ſpuriis quibuſdam vocibus, Myorthocos, & Myortoſplenon.

1. Priorem plerique Hippiam maiorem appellant; incognita tamen multis eſt, ac etiam (quod admiramur) diligentibus de ſtirpium materia ſcriptoribus.

2. 3. Secundam & Tertiam Morſum gallinæ vulgò vocitant; plerique Hippiam minorem: Ruellius ab Italis *Paſſerinam* dici refert; Gallicè verò *du Mouron*; vnde Belgis **Meur**; Germanis **Hünerbiß**: Anglis **Chickeweede**.

4. Quartam Alſinem Marinam appellandam natales requirunt.

Eſt autem Alſine frigida quidem & humida, ac aqueæ eſſentiæ; quare & citra adſtrictionem refrigerans; vt Galenus. Oculorum inflammationibus cum polenta, auctore Dioſcoride, imponitur: Succus aurium doloribus, (ex cauſſa videlicet calida) infunditur.

Minore,auiculæ caueis incluſæ, cùm eſcam faſtidiunt, recreantur.

De Spu-

De Spuriis Alſinis. CAP. X.

Alſine ſpuria prior, ſiue Morſus Gallinæ.

Alſine ſpuria altera.

DIFFERVNT à ſuperioribus Spuriæ Alſines, quòd piloſæ ac hirſutæ appareāt: foliorum etiam forma, ac floſculorum color quarundam non reſpondet.

1. Prima harum tenuibus cauliculis humi, veluti minores Alſines, procumbit: foliola latiuſcula inciſuras ferè duas habent: floſculi è cæruleo purpurei. Radix tenuis, longa, adnatis fibris capillatur.

2. Alterius folia oblongioris formæ, ambitu ſerrata ſunt: floſculi ſimiliter cærulei: valuulæ planæ, quales Veronicæ; Radix ſimiliter fibroſa.

3. Tertia ex minoribus Alſinis priorem omninò referret, niſi tota hirſuta, ac è virore amplius nigricaret: Caules & folia ſunt minoris Alſines: floſculi quoque albidi; capitula cum ſeminibus reſpondent; nec radices fibroſæ deficiunt.

4. Huic caule, foliis, floſculis candidis, capituliſque ſimilis eſt Quarta, ſed aſſurgens, haud procumbens, candidior & lento quodam ac glutinoſo veluti ſucco aut rore occupata, tangentium manus inficiente.

Reperiuntur paſſim, etiam in agris demeſſa ſegete; quarta tamen non vſque adeò frequens occurrit.

Vigent ac virent quo tempore aliæ Alſines.

Priorem & alteram, plerique Morſum Gallinæ quoque appellant: Germanicè Hünerbiſs. Gallicè *Morſgelin*.

Tertia à nonnullis μυὸς ὦτα, & Auricula muris appellatur: non eſt tamen legitima Dioſ. μυὸς ὦτα. Deſunt flores cærulei, & radix digitalis craſſitudinis (ſi legitima lectio.) Poteſt idcirco non modò pro Spuria Alſine, ſed & pro notha Auricula muris haberi; veluti & quarta à tertia exiguum, vti diximus, differens.

Videntur autem hæ frigidæ quoque, ac humidæ, ac aliis Alſinis potentia ac viribus aſſimiles.

De Anagallide. CAP. XI.

Anagallis mas.

Anagallis femina.

ANAGALLIS Alsines similitudinem refert, eius præsertim, quæ inter minores prior est: Cauliculi eius quadrangulares non attolluntur, sed per terram sparsi iacent; pauca paruulaque folia, non toto ambitu rotunda, superna parte virent, auersa verò exiguis nigricantibus punctulis notantur: Flores in tenuibus pediculis iuxta folia, aut cærulei, aut phœniceo colore rubentes: fructus rotundus instar seminis Coriandri; in quo semen minutum: Radix tenuibus fibris constat.

In aruis, iuxta semitas, & in hortis, ac vineis non rarò prodit.

Tota æstate, potissimum tamen Augusto mense, florem facit.

Anagallis Græcis similiter ἀναγάλλις; à nonnullis, Plinio auctore, Corchorus. Marcellus vetus scriptor Maciam appellat, quæ vox & inter spurias apud Dios. extat: Germanis Gauchheyll; Belgis Guychelheyl; Anglis Pimpernell.

Quæ phœnicei est floris, mas habetur; eadem Phœnicion & Corallion dicitur. Ex hac paratur compositio Diacoralliou aduersus articulares morbos, de qua Paulus Ægineta lib. VII. Appellatur verò & hęc ipsa, vt inter nothas appellationes scribitur, Aëritis, ęgitis, sauritis.

Altera, cærulei floris, femina vocatur, quæ & Zeliaurus, & Nycteritis nominibus spuriis dicta reperitur.

Habet autem vtraque Anagallis desiccandi vim citra mordacitatem; nonnihil quoque caloris, & quandam trahendi facultatem, adeò vt & infixa corpori extrahat, auctor Galenus.

Dios. vtramque mitigandi vim habere, inflammationes arcere, adactos corpori aculeos extrahere, & nomas cohibere tradit: Succum item caput gargarisatum purgare. naribus infusum dolorem dentium lenire, si in aduersam narem iniiciatur; retusæ oculorum aciei auxiliari, & argema cum melle expurgare: contra viperarum morsus, iocinoris, ac renum vitia, si ex vino bibatur, prodesse: addit dici eam, quæ cæruleum florem profert, prociduam sedem reprimere; quæ verò phœniceum, impositione euocare.

De Artemisia. CAP. XII.

ARTEMISIÆ genera Posteriores complura statuunt, Matricariam & Tanacetum eò quoque referentes. Fuchsius florem Aphricanum huc quoque adducere conatus fuit, de quo Pemptadis alterius lib. III. Nobis de propriè Artemisia dicta primùm: deinde de aliis congeneribus agendum.

Huius

Artemiſia latioris folij.

Artemiſia tenuifolia.

Huius autem Artemiſiæ genera duo; vnum latioris folij: alterum tenuioris.

1. Prioris Artemiſiæ folia lata ſunt, laciniofa, ac variè diſſecta, per margines inciſa, Abſinthij Latifolij minora, nec perinde albida; ſuperius enim herbido colore virent; inferius tantummodo inalbicant: caules recti; ſeſquicubitales, rotundi, ſtriati, ac in paruulos multos diſtributi, ſubinde rubent, folia circa quos ſenſim attenuantur: floſculi perexigui, Abſinthij æmuli, ſurſum verſus digeruntur. radix multis firmatur fibris.

2. Alterius minutiſſimè diſſecta folia Abrotoni maris æmulantur; paulò tamen maiora, & longiora: cauliculi tenues, in tenuiores alas diuiduntur, quibus præter exigua inferius foliola, & parui corymbi copioſi ſuperius adhęrēt, minores quàm prioris. radix craſſa altè deſcēdit.

1. Prior Artemiſia ſecus vias, agrorum, & aruorum margines, multis locis frequens eſt, & non modò in locis mari vicinis, ſed & longiſſimè ab eo diſſitis exit; & nonnullis locis altior amplius luxuriat, alibi humilior; pro ſoli videlicet, ac regionis conditione, quæ ad ſtirpium mutationem plurimum facit.

2. Altera longius à maritimis recedit; in Germania, Bohemia, Auſtria, aliis regionibus, ſecus ſcrobes, aquarum riuulos, quandoque etiam in apricis occurrit.

Florent ambæ, & ſemen perficiunt æſtiuis menſibus, inareſcunt inde; ſed reſtant hyeme radices.

Quæ Græcis Ἀρτεμισία apud Latinos nomen retinet, quòd ab Artemiſia Mauſoli Cariæ Regis vxore, hanc ſibi adoptante, accepit; antea παρθένις dicta: vti Plinius refert? Apuleius παρθένιον etiam dici affirmat, apud quem & complures appellationes huius occurrunt, quarum multæ inter nothas apud Dioſcoridem. Harum pleræque legitimæ Artemiſiæ: nonnullæ aliis conueniunt, quas ſubinde Artemiſiis annumerari contingit. Poteſt hæc πολύκλωνος, & fortaſſis non abs re ἐφεσίας, χαιρολοχία, λευκῶπις, & Valentina dici.

Priorem Artemiſiam nonnulli Matrem herbarum nominant: Germani **Beifůß/** & **Sant Johanns gůrtell**: Hiſpani *Artemiſa*: Itali *Artemiſia*: Galli *Armoiſa*: Belgæ **Bÿuoet, Sint Jans kruijt**: Angli **Mugworte**: Bohemi **Czernobyl**.

Altera Artemiſia λεπτόφυλλος cognominatur, ſiue Tenuifolia. Huius & in legitimo de Artemiſia apud Dioſ. cap. tum & altero inter notha reiecto, nomen, & qualiſcunque de-

ſcriptio

ſcriptio occurrit. Videtur autem hanc Matthiolus pro Ambroſia altera depinxiſſe.

Eſt autem Artemiſia vtraque, auctore Galeno, excalfaciens, ac modicè deſiccans; calida autem ſecundo exceſſu, ſicca primo aut ſecundo remiſſo, & vnà modicè tenuium partium. Plinius priuatim feminarum malis mederi ait: Dioſ. ad ducendos menſes, ſecundas, & fœtus. item ad præcluſiones, & inflammationem vteri, ad inſeſſus muliebres adiici, atque ipſis incoqui: Item cum myrrha ſubditam, eadem quæ inſeſſu poſſe: bibi & comam decoctam eorundem gratia; iam & pubi inſtar cataplaſmatis impoſitam menſes ducere.

Cit verò & eadem remoratam vrinam, ac calculos comminuit, eodem auctore.

Plinius, viatorem, ait, qui alligatam herbam habeat, laſſitudinem non ſentire: & ſecum habentem negari nocere mala medicamenta, beſtiámve vllam: & ne ſolem quidem: Bibi verò & ex vino aduerſus opium.

De Botry. CAP. XIII.

Botrys.

EXIGVA herba Botrys eſt; dodráte vix altior, fruticis modo rectè, & vnico caule aſſurgens, in nonnullos tamen ramulos effuſo, ac diſtributo; quos folia vtrimque laciniata, atq. profundius inciſa, inſtar foliorum Erigeri, exornant: ſemen in racemulos collectum, circa totos exit ramulos. radix in fibras abit. Tota herba per maturitatem in viridi luteo langueſcit colore, odorata eſt, & tota quoque gummoſo lentore prædita, quo colligentiũ manus inficit. antè verò quàm adoleuerit, ac quum primùm prodit, folia inferiore parte rubent.

Naſcitur in Italia & Gallia circa profluentes aquas, & fontes: reperitur verò, & in ſabuloſis, ac aridis, in oliuetis quibuſdam; faciliimè in hortis adoleſcit. annua eſt.

Auguſto ac Septembri menſe ad perfectionem venit.

Græci βότρυν appellant: Latini eadem appellatione vtũtur: Itali *Botri*: Germani **Traukenkraut**, & **krottenkraut**; Galli *Pymen*. Belgæ **Piment/ Druyuenkruijt.** Angli **Oke/ of Hierusalem**: Hiſpani *Bien granada*.

Dicitur verò & Artemiſia, vt non modò Dioſcorides, ſed & Plinius teſtatur: apparet autem Artemiſiæ illa ſpecies, que μονόκλωνος appellatur.

Præter enim duas illas Artemiſias, de quibus cap. præcedente, & tertiam ſupereſſe Dioſ. & Plinius teſtantur: Quam Dioſcor. μονόκλωνον, ſiue vnicaulem: Plinius lib. 25. cap. 7. etiã Botrym ac Ambroſiam vocari refert. Tenuis autem hæc deſcribitur herba, ſimplici caule, & minutis floribus ſcatente, flauo colore, quæ iucundiorem quàm præcedentes Artemiſię odorem fundat: qualis vtique Botrys eſt. Facit huc quòd Botrys, Dioſ. auctore, etiam Artemiſia ac Ambroſia dicatur.

Cæterùm Botrys calida ac ſicca eſt ſecundo exceſſu; vim habet attenuandi, ac incidendi. In vino pota, vt quidem Dioſcor. & Paulus, ὀρθοπνοϊκοῖς. i. non niſi recta ceruice ſpirantibus prodeſt. Idem poſſunt cum ſaccharo condita folia, Conſeruam vulgò appellant. Addita carnibus, quæ cum iure coctæ eduntur, gratum adducit ſaporem.

Interponitur arida veſtimentis non modò vt ſuauitatem odoris contrahant; verùm vt & à tineis ac blattis conſeruentur, quod ipſa quoque præſtat.

De Ambroſia. CAP. XIIII.

AMBROSIA vnico ſimiliter caule, eoque nonnihil ſtriato, fruticis exigui modo aſſurgit, duos aut tres palmos alto, qui in ramulos, ac alas complures quoque diffunditur: folia haud magna, variè fiſſa, teneriora, tenuioraque, quàm Artemiſiæ prioris, quorum minora ſegmenta tenuia, graueolentis Rutæ foliola quodammodo exprimunt: flores ſecundum

ramulos

Ambroſia.

ramulos ſublutei, rotundi, muſcoſi, abſque fructu pereunt: ſubſunt inferius anguloſa, terreſtris tribuli inſtar echinata capitula exigua, nunquam florentia, in quibus ſemen nigricans. radix gracilis, palmaris. Inalbicat è virore tota herba, & gratum odorem ſpirat.

In Cappadocia ſpontè naſcitur, alibi ſata in hortis feliciter adoleſcit, vbi fœcunditate læti ſoli quandoque luxurians altius attollitur.

Sub finem æſtatis, & flores, & ſemen Ambroſiæ in Germaniis perficiuntur.

Græcis eſt ἀμβροσία; Latinis quoque Ambroſia, nec aliud eius nomen cognitum. Plinius Ambroſiam vagi nominis eſſe, & circa alias herbas fluctuati ait. Nam & Botrys, vt ſcripſimus, à nonnullis Ambroſia dicitur.

Matthiolus & alteram quandã deſcribit Ambroſiam, à nobis pro ſecunda ac tenuifolia Artemiſia deſcriptam. Recentior ætas & Ambroſiam quoque ſiue Ambroſianam aliam nominat, quam ſub Agreſtis Saluiæ nomine expreſſimus.

Vſus autem Ambroſiæ ad ea, quæ repelli & reprimi ſit opus: Nam, vt Galenus, impoſita vim habet adſtringentem ac reprimentem.

De Matricaria ſiue Parthenio. CAP. XV.

Matricaria.

MATRICARIA plures ſubinde cauliculos promit rotundos, in alas ac ramulos quoſdã ſubinde diuiſos: folia tenera, variè fiſſa, ambituq; crenata, Coriandri prima ac terræ proxima æmulantur, ſed tamen maiora; flores in faſtigiis ramulorum eminent medio orbiculo ſiue diſco lutei; è quo candida foliola per marginem erumpunt, chamæmeli floribus ſimiles. radix durior adnatis multis capillamentis confibratur. Tota herba diluto colore viret, grauiter olet, ac guſtu perquàm amara eſt.

Naſcitur in ſepibus, in hortis, ſecus veteres muros: locis gaudet ruderatis: ſubeſt ſæpenumero radicum fibris aliquis, licet exiguus, carbo, quem inter rudera facilè contingit reperiri; de quo Cardanus nugas nonnullas in libris De ſubtilitate adfert.

Æſtiuis menſibus in vigore ac flore eſt.

Dioſcoridi παρθένιον eſt, Galeno verò ac eius ſectatori Paulo, ἀμάρακος ἢ ἀμάρακον. Teſtatur ipſe Dioſcorides, Parthenium à nonnullis Amaracum dici & λευκάνθεμον.

Parthenium Galeno Perdicium ſiue Parietaria eſt; & ſimiliter Plinio lib. 22. cap. 17.

Eſt & tertium Parthenium Linozoſtis videlicet, ſiue Mercurialis, quam Dioſ. refert aliquos Parthenion nominare; cui accedit & Plinius lib. 25. cap. 5. & ſimiliter Apuleius.

Recentior ætas, Dioſcoridis Parthenium Matricariam appellat: Plerique Amarellam: Itali

Itali *Marellam*: Hispani *Matricaria*: Germani Mütterkraut/ Meidtblümen: Belgæ Mater, & Moederkruyt: Galli *Marone*: Bohemi Rzimbaba: ac Angli Feuerfew, & Fedderfew.

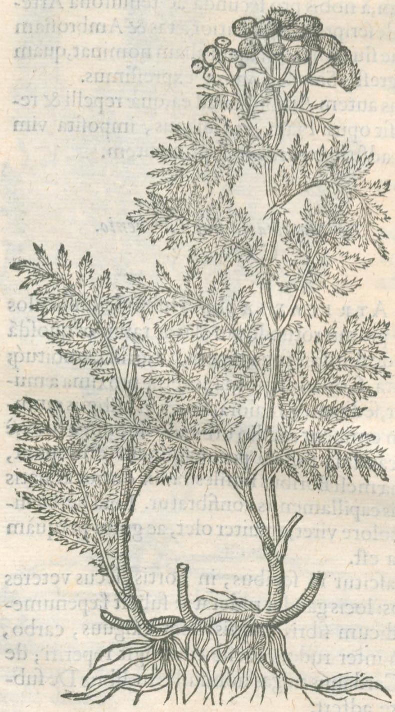
Extant & huius inter spurias voces nonnullæ appellationes; vti ἀνθεμὶς, χαμαίμηλον, χρυσόκαλις, μελαβάθρον, ἄνθος πεδινὸν, Solis sæculum, Millefolium. Putatur hæc esse ea, quæ ab Apuleio Artemisia Traganti vocatur: verùm cùm ipse hanc nullis notis exprimat, difficile est affirmare.

Excalfacit autem Matricaria insigniter; tertio ordine calida; sicca verò secundo, abstergit, expurgat, aperit, & quæcunque amara possunt feliciter præstat; ad vterinos affectus non parum confert: menses remorantes cit; secundas, & mortuos educit fœtus, siue eius decocto epoto, vel in balneo incocta, aut etiam cataplasmatis modo pubi imposita. Facit & ad suffocationes ex vtero hunc in modum, & ad eiusdem durities.

Dioscorides etiam Erysipelatis, & inflammationibus, cum flore imponi vtiliter, tradit. Idem Parthenium aridum cum Oxymelite, aut vino, aut sale, non secus ac Epithymum, pituitam, ac bilem atram ducere, & asthmaticis ac melancholicis eodem prodesse modo ait. Vtile quoque in potu calculosis, eodem auctore.

De Tanaceto. CAP. XVI.

Tanacetum.

Tanacetum crispum.

1\. TANACETVM vno aut altero, subinde etiam pluribus caulibus consurgit striatis, in quorum fastigiis aliquot vmbellæ, quorum flores mediis Anthemidis aut Parthenij orbiculis persimiles, nullis circumpositis aut ambientibus foliolis, auri luteo resplendent colore: folia oblonga sunt, veluti ex pluribus ad vnum congestis pediculum composita, Agrimoniæ, aut Potentillæ potius similia, filicis maris satis æmula; sed tamen molliora ac minora, quorum particularia vti filicis, vtroque margine serrata. radix lignosa in plures hinc inde distribuitur fibras, quibus subinde latè serpit. Tota amara herba est, & cum iucũditate quadã graueolens.

2\. Huius & alia quædam reperitur species, cuius folia frequentissimis incisuris dissecta, ac crispa, densam aliquam plumam referre videntur, priori & odore, & sapore, necnon flore planè assimilis.

Exit Tanacetum passim secus agrorum margines, aggeres, hortorum sepimenta. Crispi Anglia ferax est.

Tertium

Tanacetum inodorum.

Tanacetum minus.

Tertium etiam reperiri in Prouincia ac Delphinatu haud procul Valentia Galliæ, Lobelius tradit; quod foliis primum Tanacetum; flore verò Matricariam referat, omni autem odore destitutum sit.

Flores siue potius aurei corymbi Tanaceti, Iunio ac Iulio vigent mense; deperdita inde lutei coloris gratia, succedit semen in ipsis orbiculis, quod Augusto ad perfectionem venit.

Tanacetum nostra ætas appellat: Nonnulli Athanasiam, quasi immortalem, quòd non citò flos inarescat, Germani Reinfarn appellāt: Belgæ Reinvaer, & Wormcruyt: Italis *Tanaceto*: Anglis Tansy: Bohemis Wratyc. Non est Artemisia μονόκλωνος, siue vnicaulis, vt à nonnullis creditur.

Facultate autem calidum, & siccum est Tanacetum; vtpote omnibus suis partibus amarum; non tamen secundum vtriusque ordinem longè egrediens.

Semina in vsu sunt vulgi aduersus ventris lumbricos, ac tineas, quas expellunt. Ex tenellis herbæ erumpentis foliis, cum ouis placentæ vere conficiuntur, ori nec ingratæ nec iniucundæ; ventriculo verò etiam vtiles. Nam si qui in eo hæreant vitiosi humores, eos partim ad cōcoctionem perducit, partim abstergendo deorsum deducit. Succus herbę cum vino potus, aut eiusdem decoctum, vrinam prouocat, dolores vesicæ lenit, & vrinæ stillicidio medetur: idem succus cum oleo rosaceo spinæ ante accessiones illitus, febrium rigores tollere fertur: cum quouis autem oleo, etiam neruorum contractionibus ac doloribus auxiliaris esse.

Dicitur & de radice, quòd cum melle aut sacharo condita, aduersus podagram plurimum faciat; si ieiuno ventriculo eius aliquantula pars, continuo aliquo tempore sumatur.

De Tanaceto minore siue albo.
CAP. XVII.

ODORE ac sapore proximè hęc herba Tanacetum exprimit, minus tamen odorata aut amara: Caules eius humiliores, ad pedis altitudinem, aut non multò ampliorem attolluntur: folia cùm circa caules, tum prius enata, variè dissecta atque incisa, Coriandrinis maiora; minora tamen ac tenuiora, quàm Matricariæ, ex albido virentia: Vmbellæ in fastigiis cauliculorum, atque in his flosculi candidi, Millefolij similes. radix lignosa, oblonga sensim attenuatur, & subinde in ramulos diuaricatur.

In Germaniæ ac Italiæ agris, plerisque reperitur locis.

Iulio & Augusto, & quandoque Septembri mense floribus ac semine turget.

Odor, saporque, qualis Tanaceto, speciem eius quandam esse ostendunt.

Proinde non abs re Tanacetum minus, vel Tanacetum album nominari potest, præsertim cùm nullum eius aliud nomen cognitum habeamus. Nam quòd pro Sideritide Achillea (si non fallimur) Matthiolus eam exhibuerit, omni ex parte probare non possumus.

Achillea enim Sideritis adstrictione exuperat, & ad sanguinis eruptiones, dysenterias, & muliebria profluuia congruit; at Tanacetum istud citius expurgans ac aperiens esse apparet: maiori Tanaceto vti odore ac sapore, ita & reliquis facultatibus simile, tametsi minus potēs.

De Bardana, siue Lappa maiore.

CAP. XVIII.

Bardana, siue Lappa maior.

BARDANA folia initio promit amplissima, & hirsuta, longè quàm Cucurbitæ maiora, ac latiora, crassiora item & nigriora, quæ superiore parte saturatius virent, inferiore nonnihil inalbicant: Caulis angulosus, crassus, foliis similibus, sed minoribus longè cingitur, hic in alas & ramulos quamplurimos distributus lappas gignit grandes, globatas, pungentibus exiguis aculeis recuruatis vndique asperas, & transeuntium vestitui inhærentes, è quibus superius flos exit stamineus, colore purpureus: semen intra globosum capitulum perficitur, quod dehiscentibus lappis, vnà cum lanosis pappis, impellente vento, auolat. radix lōga, intus candida, foris nigricat.

Nusquam non obuia Bardana secus vias: locis incultis, desertisque spontè nascitur; nec lapidosa fugit.

Iunio mense caulis assurgit; altero, ex quo nata est, anno, lappæ succedunt vnà cum floribus ac semine.

Græcis est ἀρκεῖον, item & προσώπιον ἢ προσωπίς; Latinis Personatia, Personata, & Arcium: Officinis Bardana, & Lappa maior: Germanis **Groß kletten**; Belgis **Groote clissen**: Italis *Lappola maggiore:* Gallis *Glouteron*, aut *Gletteron:* Hispanis *Bardana:* Anglis **Great burre**: Bohemis **Rzepijck**. Apuleius præter superiores, & alias quasdam Personatiæ appellationes refert, vt Dardana, Bacchion, Elephantosis, Nephelion, Manifolium.

Differt autem Arcion ab Arctio, vt ex vtriusque descriptione, quæ & apud Dioscoridem & Plinium separatis locis extat, manifestum est: tum & ex cap. XXXIII. lib. V. huius Pempt. vbi eius icon & descriptio habentur.

Proinde non parum falluntur, qui nominum vicinitate decepti, Arcium idem cum Arctio esse rentur.

Facultate autem Bardanæ folia moderatè resiccant, ac discutiunt: radix nonnullæ caliditatis particeps est.

Prosunt radices sanguinem, & purulenta expuentibus cum pineis nucibus, auctore Dioscoride. Apuleius easdem cum modico salis tritas morsui canis rabidi vtiliter imponi, atque sic ægrum statim liberari, ait.

Idem succum foliorum cum melle potui datum, vrinam prouocare, & vesicæ dolores tollere: atque eundem cum vino vetere potum omnes serpentium morsus mirificè sanare. Columella herbam cum sale tritam, & super scarificationem cum ferro factam impositam, venena viperæ pellere; plus verò etiam eiusdem radicem contusam contra serpentes prodesse; strumis item radicem mederi refert. Caulis autem Arcij, priusquam lappæ gignantur, detracto cortice, crudus cum sale & pipere, aut in pinguium carnium iure decoctus non insuauiter editur; sic sumptus semen auget, & ad Venerem inuitat: alimentum præterea haud

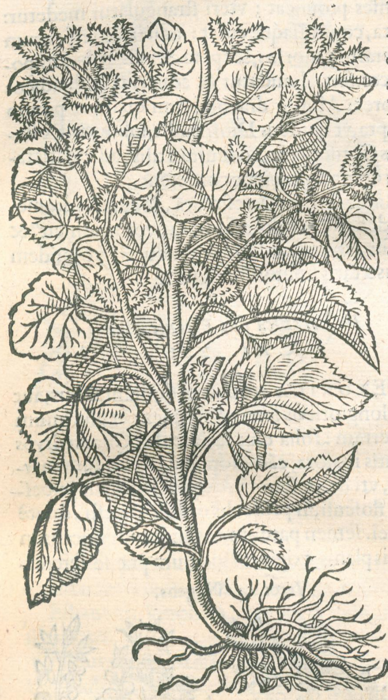
malum

malum corpori, præsertim decoctus, confert. additis pineis nucibus amplius conferre potest, & non minus quàm radix tabidis ac hæmoptoicis prodesse.

De Lappa minore siue Xanthio.

CAP. XIX.

Xanthium.

LAPPÆ minoris folia, quàm superioris, longè minora, dilutius viret, ad Attriplicis accedunt, ambitu incisuras habent: caulis cubitalis, angulosus, punctis exiguis nigris notatur, & in alas funditur: flosculi ante lappas verticillatim cauliculos ambiunt, sed exigui & citò collabentes: sequuntur lappæ siue fructus è foliorum sinubus, ac in alarum fastigiis oblongi, Oliuæ aut Corni magnitudine, veluti Platani pilulæ asperi, & contactu vestitui adhærescentes, qui haudquaquam dehiscunt, sed semen conclusi intra se gignunt forma oblongum. radix plurimis fibris firmatur, & haud altè descendit.

Læto & pingui solo; in scrobibus, & lacubus, vbi exaruerunt, facilè gignitur.

Iulio & Augusto vigent Xanthij Lappæ.

Græcis est Ξάνθιον; Latini nomen retinent: Officinis Lappa minor, Lappa inuersa, nonnullis Strumaria. Galenus etiam Φασγάνιον appellari ait. Reperitur verò & Φάσγανον inter spurias ξανθίου appellationes; propriè tamen Φάσγανον, ξίφιον est. Germanis **Bettlerleuss/ & spitz kletten**; Belgis **Cleine clissen**: Italis *Lappula minore*: Hispanis *Lappa menor*: Gallis *petit Glouteron*: Anglis **Lowse burre/ & lesser burre.**

Ξάνθιον autem ab effectu dictum videtur: fructus siquidem, priusquam totus inarescat, collectus, tusus, & in fictili reconditus, ac deinde vsu exigente acetabuli mensura in aqua tepida madefactus, capillos ξανθοὺς.i. rufos efficit, iisdem illitus, capite tamen prius nitro præparato, vt Dioscorides tradit.

Xanthij semen, auctore Galeno, digerendi vim habet: proinde calidum ac siccum.

Dioscorides fructum commode tumoribus imponi ait.

De Betonica. CAP. XX.

BETONICA foliis exit oblongis, latis, virentibus, aliquantulum asperis, per ambitum serrę modo incisis, quercus cuiusdam similibus, sed tamen minoribus: caulis tenuis, quadrangularis, aliquantulum hirsutus, pedem (plus minus) altus: flores profert spicatos, colore vt plurimum rubentes, alicubi tamen, sed rarius, albidos: semen succedit oblongum, angulosum. radix ex multis fibris, ab vno dependentibus capite, committitur.

Amat loca opaca; reperitur tamen & in pratis soli expositis, sed humentibus; adolescit & in hortis.

Iulio mense præcipuè floret.

Græcis κέστρον, & ψυχότροφον: Latinis Betonica: à nonnullis Vetonica: Plinius lib. 25. cap. 8. in Italia etiam Serratulam dici affirmat: Recentior ætas aliam ostendit Serratulam, de qua mox. Est verò & altera Betonica à Paulo Ægineta descripta. Galenus lib. v. De sanitate tuenda Κέστρον, id est, Betonicam, etiam Satxiphagon vocari tradit: Dios. tamē omnino aliam Sarxiphagon describit. Officinæ & Itali Latinum nomen retinent: Hispani *Bretonica*: Germani **Braun betonick**: Galli *Betoine, & Betosne* appellant: Angli **Betony**: Bohemi **Buckwice.**

Calida autem & sicca Betonica est, & ordine quidem secundo. Incidendi, vt Galenus ait, vim habet. Comitiali morbo obnoxiis, necnon & cæteris, capite ex frigida causa male affectis, prodest: Pulmonem & pectus cum melle expurgat: Iocinoris, lienis, nec

Betonica.

non fellis obstructionibus medetur: Regio morbo laborantes reficit: concoctionem ventriculi promouet: acidum eructantibus subuenit; vrinam cit: ad renum & vesicæ dolores vtilis: consistentes in renibus calculos rumpit, & expellit: menses prouocat: vteri strangulatui medetur: rupta, conuulsaque curat: aduersus serpentum & ferarum morsus, & epota, & vulneribus imposita confert. Laudatur & aduersus Ischiadicos dolores: Aluum drachmarum quatuor pondo sumpta, vt quidem Dios. tradit, subducit. Ex floribus Conserua fit, ad multa vtilis, ad capitis tamen dolores præcipuè conferens.

Radix Betonicæ resiccata, & cum hydromelite denarij pondo assumpta, vomitum cit, & crassos lentosque humores educit; vt quidem huius ætatis nonnulli referunt.

De Veronica siue Betonica Pauli.

CAP. XXI.

VERONICA caulibus dodrantalibus, aut longioribus serpit, & quidem vt plurimum per terram: folia eius latiuscula, Chamędryos repentis maiora, cãdidioraque; secundum margines, vti illius, serrata; exigua lanugine pubescunt. flosculi, in pediculis ordine digesti, dilutè cærulei. semen paruum, rotundum, nigricans, in siliquis planis, exiguum loculum præ se ferenti-

Veronica mas serpens.

Veronica assurgens.

bus

Veronica pratensis.

bus, cōpletur: radix tenuis huc illuc diuaricatur.

Locis apricis, sabulosis, ac arenosis, non rarò iuxta tumulos, ac aggeres, agrorum sepimenta, quandoque & in saxosis reperitur.

2. Huius autem & alia quędam species non accumbens aut proserpens, sed assurgens atque erecta. priori forma satis similis, sed viribus inferior.

3. Exit & in pratis quædam, ac humentibus; cuius folia minora, virentia, læuia, lanugine carent, aliàs priori foliis, ramulis serpentibus, dilutè cæruleis flosculis, & theculis similis. Ignaua autem & nullius vsus hæc habetur.

Iunio ac Iulio quidem floret, ac viget, reliquis anni mensibus etiam viret.

Recentior ætas Veronicam appellat: Germani **Ehrenpreiß/Grundtheill:** Belgæ **Erenprijs**. i. honos & laus: Bohemi **Weronyka**. Betonica autem quæ à Paulo Ægineta lib. 7. describitur, & alia à κέστρῳ est, conuenire cum hac videtur: Serpit siquidem veluti Pulegium; ramuli eius tenuiores sunt: folia forma & magnitudine respondent; gustabilis qualitas longè quàm Pulegij inferior, ita vt huius comparatione nullam referat. De hac Betonica sic Paulus, Βετονικὴ λεπτόκλωνος, ἐστὶ πόα παραπλήσια τὰ κλωνία τοῖς τοῦ γλήχωνος ἔχουσα, καὶ λεπτότερα, καὶ σχεδὸν ἄποια γευομένοις, φύεται δὲ μάλιστα ἐν πετρώδεσι τόποις, id est, Betonica herba est ramulis exilibus, Pulegio similibus, sed tenuioribus, & propemodum, si gustes, nullam qualitatem referentibus; nascitur potissimùm locis petrosis.

Betonica Pauli.

Est autem Veronica, quantum quidem gustu agnosci potest, calida & sicca; sed tamen moderatè.

Huius autem ad cruenta vulnera, diuturnas exulcerationes, conferre decoctum recentiores affirmant. tumores item discutere, præsertim colli: Iocinoris ac lienis obstructiones aperire: vrinas mouere: calculos expellere: renes & vesicam expurgare: quorum postremum de Betonica sua quoque Paulus: in renum, inquit, medicinis vtuntur.

Aqua sæpius destillata phthisicis, purulentis, ac tussientibus, vtilis perhibetur. Aridæ puluis drachmæ pondo cum totidem theriaces, aduersus pestilentes febrēs commendatur.

De Veronica femina dicta, siue Elatine.

CAP. XXII.

CVM Veronica legitima vix vllam hæc similitudinem habet, tota molli, tenuique lanugine contegitur; viticulosis suis cauliculis compluribus humi repit: folia veluti Veronicæ, sed magis acuminata, nec ambitu serrata: flosculi secundum folia lutei, retrò propendens habent corniculum instar florum Linariæ, aut floris Regij: rotunda succedunt veluti Anagallidis capitula; in quibus semen. radix fibrosa.

Riguis ac humidis gaudet locis, inter segetes etiam exit.

Æstiuis mensibus florem, ac deinde semen perficit.

Leonhartus Fuchsius, & post eum Matthiolus Veronicam appellant feminam, quibus superior mas est; potius tamen ad Elatinem referenda videtur; quam Dioscorides & Plinius aiunt, folia habere Helxines minora, rotundiora, pilosa; dodrantales ramulos quinos senósve à radice foliosos, nascique in segetibus ac cultis. Cum qua descriptione hæc herba conuenit: Folia siquidem eius multò, quàm Parietariæ (quæ propriè Helxine) minora ac rotundiora, pilosa quoque, vt iam scripsimus; dodrantales etiam ramuli, foliosi, non pauciores quinque aut sex; nec dissident natales.

Elatine.

De facultatibus autem huius Veronicæ nihil apud Recentiores extat.

Dioscorides & Plinius oculorum fluxionibus & inflammationibus cum polenta folia

Veronica femina Fuchsij siue Elatine.

Elatine altera.

Elatines trita & imposita auxiliari tradunt; Eadem cocta (cum lini semine Plinius) in sorbitione à dysenteria liberare.

Serratula.

De Serratula. CAP. XXIII.

QVAM Recentior ætas Serratulam vocat à Betonica differt, folia eius prima, ac à radicibus exeuntia lata, oblonga, & per margines serræ modo crenata, maiora quàm Betonicæ: iuxta verò caules laciniosa, profundius altiusque incisa, instar ferè foliorum scabiosæ: Vtraque autem cum cauliculis mediocriter saturato colore virent: caules ramosi complures assurgunt, cubito altiores, in quorum fastigiis è minutis squamosis capitulis, flosculi purpurascentes. radix fibrosa, multis restat, singulis regerminans, annis. In syluis, locis opacis, ac humentibus, veluti in pratis nascitur, & non modò in Bohemia, Anglia, aut Normannia, verùm & in Belgio.

Sub finem æstatis florem, ac deinde semen perficit.

Recentior ætas Serratulam appellat; differt, vt diximus, à Betonica, quæ & Serratula: Alia eius nomina, si quæ habet, nobis incognita.

Commendatur à nonnullis ad vulnera, & enterocelas, siue intestinorum ramices.

De Chamædry repente.
CAP. XXIIII.

CHAMÆDRYOS Veteres nulla quidem genera statuêre; nobis tamen haud abs re tria, vt minimum, visa sunt; & excepta ea quidem,

Chamædrys maior repens.

Chamædrys repens minor.

dem, quam Fuchsius Chamædryn feminam facit, Chamæpityis annumerandam. Est autem inter Chamædryes vna procumbens siue Repens: altera θαμνίσκου, ac exigui fruticis instar assurgens: Tertia Syluestris ac spuria.

Prior Chamędrys complurimis humi (vt plurimum) procumbẽtibus, tenuibus, duriusculis, ac lignosis virgulis, hinc inde sparsis repit, quas foliola conuestiunt exigua, lata, rotundis tamen aliquantò longiora, ambitu serrata, quercus cuiusdam similia, sed longè minora, ad Arietini Ciceris particularia proximè accedentia. Flosculi, & iuxta folia, & in coliculorum fastigiis eminent, purpurei. semen exiguum, nigricans. radix tenuis, & fibrosa serpit, ac subinde noua germina emittit. 1.

In petrosis & asperis nascitur: prouenit verò & quibusdam aliis locis, sed insolatis: In hortis facilè comprehendit. Germaniæ vtrique, Italiæ, Galliæ, Bohemiæ, aliisq; prouinciis familiaris. nascitur verò quibusdam locis amplioribus foliis; alibi minoribus.

Iulio & Augusto floret: colligitur verò, resiccatur, & ad medicinæ vsus reponitur, etiam prius quàm floreat.

Chamædryn hanc nostri seculi Medici appellant: Italis *Querciuola*, & *Chalamandrina* dicitur: Hispanis *Chamedreos*: Gallis *Germandree ou chesnette*: Germanis **kleyn bathengell**: Sunt qui Trissaginem minorem, & querculam minorem, aut serratulam minorem vocitent.

A Dioscoride appellata Χαμαίδρυς esse existimatur: Si tamen Chamædryos descriptio diligenter expendatur, ac deinde Teucrij; hæc non Dioscoridis Chamædrys, sed Teucrion esse mox apparebit. Χαμαίδρυς ἐστὶ θαμνίσκος σπιθαμιαῖος, id est, Chamædrys exiguus est frutex dodrantalis. frutices autem sponte sua assurgunt, & erecti nascuntur, quòd hæc Chamędrys haud facit. Τεύκριον verò πόα ἐστὶ ῥαβδοειδὴς, hoc est, Teucrion herba est virgulas plures ferẽs: A quo & Plinius haud est alienus lib. 25. cap. 5. Teucrion, scribens, spargere iuncos tenues, quales vtique huius repentis Chamædryos tenues coliculi, qui iuncis exiguis haud dissimiles dici possunt, atque eam ob caussam Teucrij descriptioni magis accedẽs quàm Chamędryos. *Teucrion.*

Sed tamen non absurdum fuerit Chamædryn etiam hanc appellari. Teste siquidem Dioscoride, Teucrion à nonnullis Chamædrys nominatur: & vice versa Chamędrys ab aliis Teucrion, propter vnius cùm alterius in foliis similitudinem.

Teucrion autem, vt Plinius ait, Teucer inuenit: addit à nonnullis Hemionion, ab aliis Splenion dici: Sed hæc nomina ad Hemionitidem herbam pertinent, non ad Teucrion.

2. Huius verò Chamædryos & alia similis species extat, cuius folia maiora auersa parte inalbicant; coliculi, siue potius virgulæ duriores; cæteris priori similis. Hæc fertur in Allobrogum siue Sabaudiæ ac Delphinatum montibus virere.

Leucas. Sunt qui velint Leucadem hanc esse, & quidem montanam. λευκὰς duorum siquidem est generum, vna ὀρεινὴ siue montana; altera ἥμερος siue satiua. Montana, vt Diosc. tradit, latioribus est foliis, semine amariore, acrioreque, & omnino efficacior quàm sit satiua. In tanta autem veterum breuitate, quis poterit certi aliquid statuere?

At Chamædrys repens tenuium est partium, ac incidendi facultatem habet; calida & sicca ordine propemodum tertio; veluti de Teucrio Galenus scribit, quamobrem & lienosis confert: Recens siquidem cum oxycrato, vt Diosc. aut aridæ decoctum, potenter lienem absumit. Imponitur verò lienosis cum aceto & ficubus: serpentum verò morsibus cum aceto solo. Potest autem omnia & quæ assurgens siue fruticans Chamędrys, proinde & citra errorem pro Chamædry accipi & vsurpari potest.

De Chamædry altera, siue Assurgente.

CAP. XXV.

Chamædrys assurgens.

CHAMÆDRYS altera recto, dodrantali, aut subinde altiore, lignoso, duroque cauliculo assurgit, θαμνίσκου siue exigui fruticis speciem referens, qui inde in ramulos complures diffusus, folia adfert ambitu incisa ac serrata, minora quàm quercus, alas eorundem æmula. repentis verò Chamædryos maiora: flosculi similiter secundum folia, & ad cauliculorum fastigia eminent subpurpurei. radix multis fibris variè spargitur.

Nascitur petrosis & asperis: montes, loca arida, & aprica amat, nec hortos refugit.

Eodem, quo superior, tempore & flores & semen perficit: Legendam cum semine Dioscorides refert.

Græcis est Χαμαίδρυς; à nonnullis χαμαίδρωψ ἢ λινόδρυς: Latinis Trixago, aut Trissago, nec desunt qui Τεύκριον vocitent, Diosc. & Plinio auctoribus. Fuchsius & Matthiolus pro Teucrio depinxere: Germanis Grosz Bathengell/Grosz Gamanderlin. Potest hæc Trixago maior, Serratula maior, Quercula maior dici.

Ex tertio autem ordine est excalfacientium ac desiccantium, Chamædrys, Galeno iudice, cum amaritudine acrimoniæ cuiusdam particeps est: Lienes, eodem auctore, colliquat: cum aceto, addit Plinius. Vrinas ac mẽses euocat: crassos incidit humores, viscera ab obstructionibus expedit, incipientibus hydropicis auxiliaris vt Plinius: aduersus serpentium morsus cum vino & pota & imposita efficax.

Trita ad suprà dicta, inquit Diosc. digeritur in catapotia, siue, vt Plinius, in pastillas. Purgat vetera vlcera & sordida cum melle; caliginem etiã oculorũ discutit cum oleo, addit Plinius.

De Chamædry syluestri. CAP. XXVI.

SYLVESTRIS Chamædrys ramulos promit tenues, angulosos, veluti geniculis distinctos, pedem aut subinde cubitum longos; circa quos per interualla folia latiuscula, margine serrata, quàm repentis siue prioris Chamædryos paulò maiora, mollioraque, quernis multò minora: flosculi elegantes ex quatuor foliolis circa fastigia coliculorum ordine digesti, cæruleo arrident colore; quibus valuulæ succedunt latiores; in quibus semina parua. radix tenuis, fibris non destituitur. Huius coliculi non in altum recte assurgunt, nec semper procumbentes

Chamædrys filuestris.

cumbentes serpunt, sæpè in latus inclinantur, veluti ea quæ πλαγιόκαυλα Theophrastus appellat; & tenuibus pilis vnà cum foliolis leuiter hirsuta.

Nascitur pluribus locis in pratis iuxta flumina, riuulos, scrobes, ac fontes, subinde & in nemorosis: Et quibusdam locis rarioribus foliis, paucioribusque ramis; alibi ramosior.

Iunio, Iulio, ac Augusto cum floribus viget.

Ante notam Chamædryn vel etiam Teucrion, huic Chamædryos in officinis nomen accesserat, ac pro Chamædry in medicamentorum compositionibus admittebatur; superioribus deinde in notitiam perductis, Syluestris ac Spuria Chamædrys appellari cœpit, à nonnullis verò etiam Teucrion Palustre: Germani **Erdtweyrauch**.

Non esse autem Teucrion, nec legitimam Chamædryn notius est quàm refelli opus habeat. Veteribus cognitam fuisse non perinde manifestum.

Videretur ea esse posse, vel omninò proxima ei, quam Diosc. ἱερὰν βοτάνην, id est, sacram herbam appellat, si modò Herba sacra, & Verbenaca, quę Gręcis περιστερεὼν, differentes sunt: facit quidem differẽtes Dioscorides, vnam post alteram seorsim describens: verùm alij Auctores, Galenus videlicet, Paulus, Aëtius, & Oribasius, dum Herbæ sacræ nullam faciunt mentionem, sed περιστερεῶνος tantummodo; atque hæc ipsa ἱερὰ βοτάνη etiam nuncupata reperiatur; vnam eandemque esse variis appellationibus dictam apparet. Quæ si ita se habent, Chamædrys hæc syluestris ἱερὰ βοτάνη nequaquã est.

Cæterùm particeps & hæc herba caloris est ac siccitatis, aperiendi atque expurgandi vi non integrè destituitur: Potest inter ea, quæ Iecur ac Lienem aperiunt, admitti.

De Chamæpityis. CAP. XXVII.

CHAMÆPITYES tres, auctore sunt Dioscoride.

1. Prima multis per terram cauliculis quasi repit. folia è singulis geniculis promit oblonga, angusta, in tres particulas fissa. flosculi ex alis foliorum lutei. Tota herba nonnihil hirsuta, odore resinam piceam, aut larignam refert.

Dioscorides hanc foliis esse ait Semperuiui minoris, tenuioribus, hirsutis, ac pinguioribus: Atque huius quidem foliis, non exactè intuenti, mox esse apparet: Nam singula foliorum segmenta, ipsa Semperuiui minoris folia satis referunt, eius videlicet, quod inter minora Semperuiua primum.

2. Altera species cauliculis est crassioribus, quadrangularibus, ac geniculatis: ramis recuruis, foliis latis, & multipliciter diuisis, dilutè purpureis: flosculis, è calycibus veluti Hyoscyami, sed longè minoribus: tenui ac longa radice, adhærentibus aliquot fibris. Et hæc hirsuta, subcandicans, & odore piceæ aut pineæ Resinę; qui Chamæpityos hanc esse speciem ostendit; A vero idcirco recesserunt, qui Chamædryn feminam nuncuparunt.

Ramis hanc Dioscorides esse ait ancoræ in modum recuruatis. Mirum videtur cur Ancoræ comparauerit; sed indicare voluit, repandas sibi inuicem oppositas alas, ancoræ qualemcunque speciem exhibere.

3. Tertia Chamæpitys tenues omnino promit cauliculos, palmares: foliola perquàm exigua: flosculos paruos, è luteo pallentes, ad fastigia cauliculorum: radiculas similiter minutas, & tenuissimas: canescunt foliola cum ramulis; odor adest, qualis resinæ pityinę aut pineæ.

Loca ruderata, saxosa, sabulosa, vineta, & non rarò olìueta Chamæpityes amant: In hortis satæ luxuriant.

Iulio ac Augusto cum floribus; succedente mox semine vigent.

Χαμαιπίτυς Græcis; Latinis Ibiga, Aiuga, & quandoque Abiga nominatur. In Officinis Iua,

Chamæpitys prima.

Chamæpitys altera.

Chamæpitys tertia.

Iua Arthetica, Iua moschata: Italis *Iua, Chamepitio*: Hispanis & Lusitanis *Pinitho*. Apud Germanos **Vergiss mich nicht**: In Belgio, **Velt cyppres**: A Gallis *Iue moschate*.

Est autem Chamępitys, vt ait Galenus, in siccando ordinis tertij; in calfaciendo verò secundi. expurgat interna viscera: Iocinoris ac renum vitiis vtilis. auriginosis in vino pota prodest: menses cùm epota, tum cum melle apposita ducit: vrinam mouet. Ex hydromelite decocta quadraginta diebus Ischiadicos, vt fertur, sanat. apud Heracleam Ponti, perinde ac Antidoto, aduersus Aconitum ea vtuntur.

Puluis huius cum fico in pillulis sumptus aluum emollit; mammarum duritias discutit: vulnera glutinat: vlcera putrescentia sanat cum melle apposita: Et hæc quidem præcipuè prior præstat; reliquæ duæ prioris vim obtinent, sed non adeò efficacem, Dios. auctore.

De Spuriis Chamæpityos generibus & Anthyllide altera. CAP. XXVIII.

SVPERSVNT præter legitimas Chamæpityes & aliæ duæ ipsis similes, sed Spuriæ ac nothæ. vna maior; altera minor est.

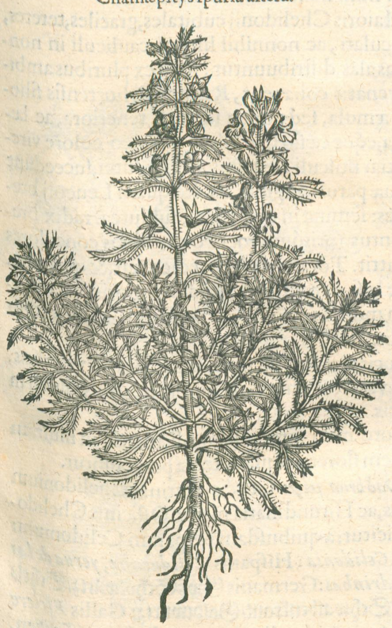
I. Maior humi serpit instar prioris Chamæpityos, quam tenuibus, sed tamen durioribus cauliculis, & foliis satis refert; nisi quòd huius subinde extremo margine nonnihil serræ modo incisa conspiciantur: flos similis, sed colore purpureus. semina in singulis calycibus quaterna.

radix

Chamæpitys ſpuria prior, ſiue Anthyllis altera.

Chamæpitys ſpuria altera.

Chamæpityos ſpuriæ alterius altera icon.

radix lignoſa, craſſa, ſubalbida, guſtu amara, Cichorij radici haud multum diſſimilis. Tota hæc herba admodum hirſuta eſt, & odore graui prædita, haudquaquam grato, aut ad Chamæpityos accedente.

2. Altera minor procumbentibus ac tenuibus pediculis, foliisque inter legitimas primę quoque ſatis ſimilis, ſed floſculi differunt, qui candidi ſunt, & inuerſos Lamij referunt; ipſis tamen longiores & patentiores. quaterna inde cohærent etiam ſemina. radicula mediocris craſſitudinis.

In nonnullis Hiſpaniæ regnis, tum & in Narbonenſi Gallia, in oliuetis, ac ſubinde ſecus agrorum margines maior occurrit; Minor quoque ex Hiſpaniis ad Belgas peruenit, vbi locis incultis prouenire eam Carolus Cluſius refert.

Æſtate ac Autumno vtraque floret.

Prior

1. Prior à Lusitanis *Yerua crina* dicitur: plerique Iuam moschatam nominant. & similis quidem Iuæ moschatæ siue Aiugæ, quam diximus χαμαιπίτυν appellari, sed tamen haudquaquam Chamæpitys, vel odore solo (qui ingratus & grauis est) repugnante. Sed Anthyllis est altera, quam Dioscorides Aiugæ foliis ramulisque similem refert, sed hirsutioribus, breuioribus ac asperioribus; flore purpureo, odore admodum graui, qualem hanc esse scripsimus. Haud perperam idcirco à nonnullis Anthyllis Chamæpityides nominatur, ad differentiam prioris Anthyllidis.

Anthyllis altera.

Duæ etenim apud Dioscoridem Anthyllides. vna Lenti similia habet folia: altera Aiugæ similis; qualis est modò à nobis descripta. Nō est autem hæc, nec Kali, nec eius aliqua species. Omnes enim Kali species salso humore redundant; ista verò salsugine omnino caret.

2. Altera ad Anthyllidem alteram fortassis & referri poterit: Sed tamen spuriam ac Pseudochamæpityn quoque dici quid vetat? est etenim Aiugæ similis, non tamen legitima.

Anthyllidem autem alteram Chamæpityos similitudinem referentem, præter alia, Dios. ait, cum aceto mulso comitiales sanare.

De Chelidonio maiore. CAP. XXIX.

Chelidonium maius.

CHELIDONII duo ex veterum sententia genera, forma figuraque multum differentia. Vnum maius: alterum minus.

Maioris Chelidonij cubitales, graciles, teretes, geniculati, ac nonnihil hirsuti cauliculi in nonnullas alas distribuuntur: folia ex pluribus ambitu crenatis cohærent, Ranunculi hortensis filiorum æmula, sed tamen maiora, teneriora, ac læuiora, eque cæsio siue dilutè cæruleo colore virescentia: flosculi Leucoiis similes, lutei; succedunt siliquæ paruæ, angustę, multò quàm Leucoij breuiores: semina in his exigua, sublutea. radix breuis, intus forisque croci colore fibras concolores dimittit. Tota herba graueolens est, & quacunq. parte læsa aut vulnerata, lutei coloris succum acrem mordacemque, ac nonnihil amaricantem fundit.

Locis gignitur incultis, secus vias, in vepribus, circa veteres muros, in vmbrosis citius quàm in apricis.

Toto anno viret; ab Aprili mense in multam æstatem floret: siliquæ interea perficiuntur.

χελιδόνιον μέγα Græcis; Latinis Chelidonium maius, ac Hirundinaria maior: Officinis Chelidonia dicitur; à quibusdam perperam Celidonium: Italis *Celidonia*: Hispanis *Celiduenha, yerua de las golundrinhas*: Germanis **Groß Scholwurtz/ Schelkraut/ Schwalbenkraut/ Goldtwurtz:** Gallis *Esclere ou esclayre*: Belgis **Gouwe, Stinckende gouwe, Gouwortele:** Anglis **Celondine:** Bohemis **Celidon.** Inter nothas voces & παιονία, κερατιά, ἀούβιος, γλαύκιος, πάνδιος ῥίζα, φελομήδειον, ὀθόνιον, & Fabium dici reperitur. Oribasius Synopseos lib. III. Othonnam etiā dici ait. Dioscorides quosdam Othonnam Chelidonij esse succum opinatos fuisse refert. Aliam tamen Othonnam à Chelidonio differentem describit, foliis Erucæ foraminosis, de qua Pemptade altera in floris Africani descriptione. Athenæus & à quibusdam Anemonem dici auctor est, multum tamen vera Anemone à Chelidonio differens.

Auicenna cap. 199. Chelidonium appellat Cauchun, & à nonnullis quoque Memiran dici testatur; addit plerosque minus Chelidonium, Memiran; Maius verò, Aluardachule siue Alxardahune appellare: Cap. verò 486. Memiren lignū esse ait, veluti nodos ad nigredinem declinans, acutius quàm sint venæ tinctorum; satis ostēdens Memiren à Chelidonio differre.

μαμιρᾶς.

Meminit Mamiræ & Paulus Ægineta, & Mamiran ceu radiculam quandam esse ait cuiusdam herbæ veluti nodos frequentes habentem; & quidem alio quàm de Chelidonio loco: quod & Chelidonij ac Mamiræ discrimen ostendit.

Dictum

Dictum autem χελιδόνιον istud, non quòd aduentu χελιδόνων, id est, hirundinum demum proueniat, aut abeuntibus illis pereat, nam, vti diximus, toto anno reperiri potest; sed quia excæcatis pullis hæc herba matres restituere visum in opinione sit; sed tamen vana, & à veritate aliena. Læsam siquidem extrinsecus pullorum nonnullorum auium oculorum aciem, interposito tempore sponte restitui, & creberrimè hirundinis, testatur Cornel. Celsus lib. 6. cap. 6. Vnde (vt idem inquit) locus fabulæ per parentes id restitui herba, quod per se sanescit. Affirmat idem Aristoteles De historia animalium lib. 6. Pullorum hirundinis, ait, adhuc recentiũ oculi, si quis stimulo eos vexauerit, renascũtur, & cernẽdi vim postea planè recipiunt.

Chelidonium autem maius euidenter calefacit, desiccat, & ordine quidem tertio, atque vnà validè extergit.

Succus herbæ ad visum acuendum vtilis est; abstergit enim & discutit crassa, quæ circa oculi pupillam hærent aciem obtundentia: Et quidem, vt Diosc. ait, in æreo vase cum melle decoctus.

Radix regio morbo medetur, & præsertim citra febrim, ex fellis obstructione nato: aperit enim, & ab infarctu fel & iecur liberat. Manducata eadem radix dentium dolores sedare fertur: prodest & vlceribus serpentibus cum vino.

Succus ineunte æstate, inquit Diosc. extrahendus, atque in sole siccandus.

De Chelidonio minore. CAP. XXX.

Chelidonium minus.

MINVS Chelidonium foliis viret subrotundis, læuibus, glabris, ac resplendẽtibus, quàm hederæ minoribus. tenues, breues, humique plurima parte procumbentes cauliculi flosculos promunt luteos, quales Ranunculi, quibus & veluti huius exiguum ex seminibus congestum capitulum succedit, verùm minus. radix è tenuibus fibris constat, quibus adhærent aliquot protuberantia veluti grana, triticeis magnitudine similia.

Nascitur in pratis, secus vias, ac scrobes, fossasq́;, locis riguis ac humentibus passim vulgare.

Circa Martij Calendas exit, paulò pòst floret; Aprili deficere incipit; Maio integrè perit; pòst difficile fuerit, vel radiculam eius reperire.

Χελιδόνιον μικρὸν; Latinis Chelidonium minus, & Hirundinaria minor appellatur: In Officinis, ac à nõnullis Scrophularia minor, ficaria minor: Serapioni Memiren: Italis *Fauoscello*: Germanis **Feigwurtzen kraut/ Blaternkraut/ kleyn schwalbenkraut/ Pfaffenhoetlin/ Meyenkraut**: Gallis *Esclere, petit baßinet*: Belgis **Speenkruyt/ cleyn Gouwe.**

Potest istud ab Hirundinibus nomen inuenisse suum, nam circa ipsarum hirundinum aduentum apparere incipit, sed tamen prius quàm ipsæ recedant, iam diu euanuit.

Calidam quoque ac siccã facultatem & istud Chelidonium obtinet, ipso etiam maiore acrius ac calidius; Ranunculis potentia proximum.

Cutem celeriter, vt Gal. ac Diosc. aiunt, exulcerat: Scabros vngues eiicit. Succus radicum per nares attractus, aut ipsis impositus, caput per ipsas nares expurgat.

Posterior ætas ad hęmorrhoides radicibus vnà cum adhærentibus granulis vtitur, quę huius succo, cum vino, aut laborantis vrina permixto sæpius ablutæ contrahuntur, ac dolore sopito resiccantur. Sunt etiam qui existiment vel gestatam solummodò herbam prodesse aduersus earundem dolores posse.

De Scrophularia. CAP. XXXI.

SCROPHVLARIA, quæ maior cognominatur, quadrãgularibus, ac subinde cubito altioribus assurgit caulibus, colore ex obscuriore purpura nigricantibus, interius vacuis. fo-

Scrophularia.

Betonica aquatilis.

lia ab vno veluti geniculo ſemper bina, contra ſe poſita, lata, acuminata, per margines crenata, vrticę maioris ſimilia, ſed maiora, nigriora, & haudquaquam attactu vrentia, ſiue pungentia: floſculi in ſummo alarum paruuli, colore obſcurè purpurei, forma exiguas caſſides ſatis exprimentes; in rotundis, ſed tamen acuminatis capitulis ſemen ſuccedit exiguum. radix albida, veluti nodos ac tubercula multa profert, & obliqua vt plurimum naſcitur, quandoque idcirco & progerminans.

Secus agrorum margines, in ſcrobibus ſiccis non rarò prouenit, ac in ſyluis.

2. Huic verò & alia caule, foliis, floribus, capitulisque ſimillima eſt. caules quandoque paulò craſſiores: folia etiam ſubinde exiguum maiora: radices autem huius nequaquam nodoſæ, aut tubercula eminentia habentes, ſed ex multis tenuibus fibris commiſſæ, quibus à ſuperiore potiſſimùm differens eſt.

Hæc iuxta aquas profluentes emicat, ac ſecus ſcrobium, riuulorumque margines, ac fluuiorum ripas: in aridis vix reperitur.

Vtraque Iulio ac Auguſto cum flore viget; ſemen inde matureſcit.

1. Priorem paſſim Scrophulariam vocant, Maioris cognomen adiiciunt ad differentiã Chelidonij minoris, quod diximus Scrophulariam minorem dici: Appellatur verò & Millemorbia, Ferraria, Caſtrangula: ac Germanis Braunwurtz/Saurwurtz/Groß feigwurtzenkraut: Italis *Scrofolaria*: Gallis *Scrophulaire*: Belgis Groot ſpeenkruyt. Non eſt Galeopſis, ſiue Galeobdolon, deſideratur enim præter alia odor grauis, quo Galeopſis prædita eſt.

2. Alteram Betonicam aquatilem nonnulli nominant, parùm tamen cum κέςρῳ, ſiue Betonica conuenientem: Clymenon alij affirmant, quod à Dioſcoride foliis deſcribitur Plantaginis; cum cuius haud huius reſpondent: ſemen quoque non hederæ, quale Clymeni Plinius eſſe tradit.

Belgæ hanc Beeckſchuym, & Sancti Antonij herbam ſubinde nominant. Ruellius (ſi non fallimur) Segeiam vulgò Gallorum appellari refert.

1. Vtraque autem facultate calida ac ſicca eſt. Prior ad duros glandularum tumores, quos Græci χοιράδες: Latini ſtrumas: vulgò ſcrofulas appellant; & hæmorrhoidum cum dolore tumores prodeſſe fertur. Nonnulli vel collo appenſam, vel aliâs geſtatam ad ſanitatem conferre temerè

re temerè prædicant: alij radicem cum butyro insulso tusam, loco haud insolato, sed humēti ad dies xv. reponunt, mox lento igne decoquunt, percolatum asseruant, quo strumas & hæmorrhoides illinunt non absque successu.

2. Alterius folia abstersoria vi prædita, ad praua, ac fœtida vlcera plurimùm prodesse feruntur: & cum melle succus horum decoctus.

De Conyza. CAP. XXXII.

Conyza maior.

Conyza maior altera.

CONYZÆ duo genera Theophrastus refert: marem, & feminam. Dioscorides tertium addit medium quoddam inter vtraque. Posterior ætas circa harum notitiam nonnihil laborat, plerisque has, nonnullis alias pro Conyzis ostendentibus.

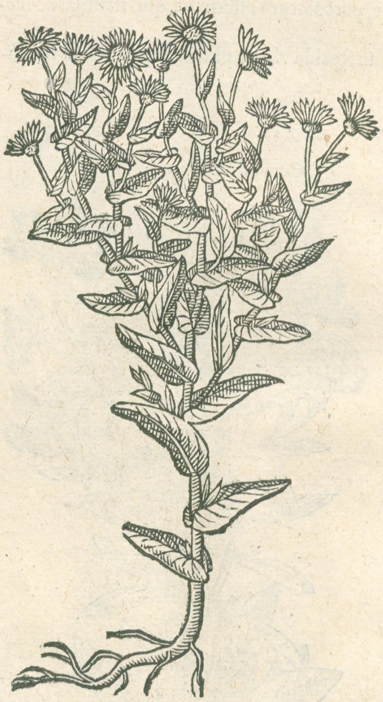
1. Quæ pro prima legitima Conyza habetur, complures à radice subinde caules promit teretes, lignosos, sesquicubitales, interdum altiores. folia ex virore pallent frequentia, oblonga, veluti Oliuæ, sed ampliora, duploque vt plurimum maiora. Flosculi ad alarum fastigia alterni, pediculis tenuibus insident, lutei, Erigeri similes, qui in pappos vanescunt, quibus subest semen exiguum, vt Hieracij. radix crassa non absque fibris perennat.

Tota planta cum suauitate quadam graueolens est, hirsuta, pinguis, & lento glutine occupata.

Solo maritimo, & austrino cælo gaudet, circa Adriatici sinus littora, tum & circa Romam, & Florentiam reperitur. In Narbonensi quoque Gallia, haud procul Monspelio, secus vias, ac vinearum margines: Nec non in agro Valentino & Murciano Hispaniæ, & supra Olyssiponēm, teste Carolo Clusio.

B. Altera Conyza maior, ab aliis pro prima specie iudicata, folia habet, quàm superioris, latiora, instar Verbasculi siue Primulæ Veris, sed tamen minora, nigriora, & lanuginosiora, siue molliora. caules rotundi, sesquicubitales quoque vel altiores, & ipsi lanugine quadam asperi, in ramulos diuiduntur; quorum fastigiis aliquot flosculi adsunt oblongi, staminei, coloris lutei, aut ex luteo nonnihil purpurascētes, qui & in pappos soluuntur. radix ramulos hinc inde in obliquum spargit. Et hæc stirps graui quoque, non admodum tamen ingrato odore, prædita est, sed haudquaquam glutinosa.

Conyza media.

Conyza minima.

Locis apricis ac aridis frequens; petrosa & veteres etiam muros non refugit.

2. Medium Conyzæ genus candida quoque lanugine pubescit, ac grauis odoris virosum quiddam spirat: folia eius oblonga, digitum lata: caules teretes, ac recti, cubito altiores. Flores in fastigiis ramulorum Chamæmeli similes, sed non medio orbiculo, siue disco tantummodo, verùm & ambitu lutei, & paulò maiores, qui & in papposam lanuginem abeunt. radix fibras dimittit complures.

Locis gaudet humidis, secus profluentes, vel etiam resides aquas nusquam ferè nō obuia.

3. Minor Conyza exigua est herba, palmum, aut dodrantem alta, incana quoque ac lanuginosa, odoreque cæteris referens: folia exigua sunt: flores Chamęmeli mediis orbicalis, ac Tanaceti similes, è colore luteo subnigricant, qui vti aliorum, in lanuginosos ac molles pappos pereunt. radix tenuis est.

Humidis ac riguis locis creberrima exit.

B. Præter hanc verò & alia ostenditur minor, caule cubitali, vel altiore assurgens, eoque gracili, ramoso, hirsuto, atq. glutinoso: foliola angusta veluti linariæ, sed lanuginosa, ac pinguia: flosculi, secundum ramulos tenues, lutei in lanuginem abeunt. radix tenuis. hæc, quàm priores, odoratior est.

Apud Hispanos in agro Toletano, & in Narbonensi Gallia plerisq. locis reperta scribitur.

Florent Conyzæ plurima æstatis parte, sed tamen prior maior, & altera parua sub Autumni tempus potissimùm.

Κονύζα, Latinis Conyza; Plinio Cunilago. Gaza Policariam & Pulicariam appellat; differt tamen à *Psyllio*, quod & Pulicaria dicitur. Officinis incognitæ sunt Conyzæ.

1. Priorem nonnulli apud Hispanos *yeruam pulgeram* appellant; alteram maiorem ad Baccharim Dioscoridis sunt qui referre studeant, cum qua similitudinis tam exiguum obtinet, vt pro ea haberi nequeat. Extant maioris Conyzæ inter spurias voces multæ appellationes, vt, κυνοζεματῖτις, δαναΐς, ταράχιον, φύκος, ἰχύς, δείνοσμος, βρεφοκτόνος, ἀνουβίας, ἠδεμίας, Intybum, Militaris, Deliarium, Febrifuga, Phragmosa, Musteros, Pissa; hanc autem marem Theophrastus appellat.

2. Mediam Conyzam Germanorum plerique **Dürrwurtz**/ & **Donderwurtz** vocitant: Bohemi **Zlaty trauk**.

Minor

Minor Theophrasto femina est: aliis Panion, vel Libanotis; vt inter nothas appellationes reperitur. 3.

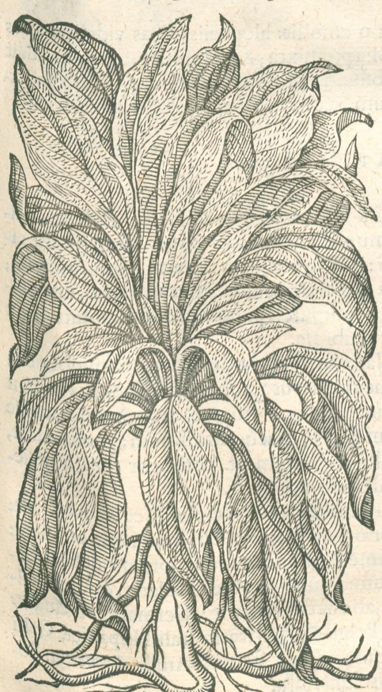
Cæterùm Conyzæ omnes calidæ sunt ac siccæ; media tamen, & minorum prior, cæteris infirmiores.

Folia earum, quæ viribus præstant, cum vino ad menses ducendos, & fœtus eiiciendos, & contra vrinæ stillicidia, regium morbum, dysenteriam bibi, Dioscorides refert, & Comitiales ex aceto pota adiuuare. Decoctum horum in insessu vuluæ medetur: Succus ex oleo efficaciter horroribus oblinitur; capitis dolores hoc modo illitus etiam sanat.

Suffitu ac substratu herba serpentes fugat; culices abigit: pulices necat. folia serpentium plagis, & tuberculis conuenienter imponuntur; Idem auctor: Consentit Galenus.

De Cynoglosso. CAP. XXXIII.

Cynoglossum absque flore.

Cynoglossum cum flore.

CYNOGLOSSO folia sunt oblonga, lata, exigua, molli tenuique admodum lanugine pubescentia, attactu læuia: caulis cubitalis, rotundus, & ipse aliquatenus incanescens, in alas diuisus; circa quas ordine digesti flosculi punico colore purpurascentes: succedunt singulis quaterna simul cohærentia semina aspera, & lapparum modo vestitui inhærentia, medius inter quæ stilus exiguus, non raro durus ac pungens. radix crassa, recta, altè dimittitur.

Arenosis, incultis, ac desertis locis, subinde etiam nonnihil humentibus gignitur, iuxta semitas, item ac vias. Variat autem non rarò huius magnitudo pro regionum, in quibus nascitur, diuersitate, ac cæli mutatione: Quibusdam siquidem in regionibus multò quàm in Germania amplior, maioribusque foliis exit; alibi verò etiam minor, humilior, & angustioris est folij; quale, quod Creticum quidam cognominant.

Viget caulis cum floribus Iunio ac Iulio, qui non primo, sed altero, vel etiam tertio anno demum assurgit; Primo etenim anno folia tantummodo Cynoglossos promit, caule destituitur, atque hoc tempore à Diosc. obseruata, caule vidua traditur: Sed non minus in huius quàm in Dictamni descriptione lapsus est, quòd nullum florem, semenque ferre contra veritatem scriptum reliquit. *Dioscoridis lapsus.*

Græcis Κυνόγλωσσος ἢ Κυνόγλωσσον dicitur; Latinis Lingua canis. Plinio est Cynoglossos, qui duas eius species refert, sed quæ de priore scribit, ex cap. de Buglosso apud Dioscoridem transla- *Plinius notatur.*

translata apparent. alteram ait, lappas minutas ferre; quæ vtique est Cynoglossos modò descripta.

Extant verò & apud Apuleium, & partim inter nothas appellationes, & alia huius spuria nomina, vt Φρίγια, ἐμειώνιον, σπληνίον, siue Spleneiō, καβάλλιον, siue καβαλλάπιον, σκόλιμος, πύργης, λεύκριος, Canina Lingua Macedonica; Germanis est **Hundszungen**: Belgis **honts tonghe**: Hispanis *Lengua de perro*: Italis *Lingua di cane*: Gallis *Langue de chien*: Anglis **howndes tunghe**: Bohemis **Psy yazyk**.

Limonium. Aëtius lib. 1. & Tetrabibli tertij lib. 2. Limonium & Cynoglossum eádem esse stirpem sentire videtur: Ad cuius sententiam stabiliendam non parum faciunt, Galenus in lib. de simp. medic. facul. Oribasius, ac Paulus, qui Limonij, siue Lemonij meminerunt, Cynoglossi præterito aut suppresso nomine. Rondeletius Glastum syluestre esse voluit, sed syluestre Glastum à Satiuo perquàm exiguum differens est, vt lib. 3. cap. 27. dictum est.

Cæterùm Cynoglossi radix & folia, cum mediæ temperaturæ proxima quadam frigiditate, emolliendi quoque vim obtinent.

Aluum, inquit Dios. decoctum herbæ cum vino emollit: alopeciis (quas videlicet acres humores excitant) cum vetere adipe suillo folia permixta; & ambustis medentur. addit Dios. & canum morsibus. quod fortè è totius substantiæ proprietate possunt. Radix sub cineribus cocta, & subdita, internarum, siue cæcarum hæmorrhoidum dolores lenire fertur.

De Eufrasia. CAP. XXXIIII.

Eufrasia.

TENVIS ac exigua est herba Eufrasia, palmum alta; cauliculi tenues subnigricant ramosi: foliola perquàm minuta, ambitu serrata; circa quæ flosculi albicantes apparent, luteis tamen ac purpureis punctis minimis notati. radix tenuis, fibrosa.

Nascitur locis herbosis non omnino aridis, sed incultis, secus agrorum margines, ac vias, non rarò in ipsis viis. Augusto ac Septembri mense passim floret, tuncq; potissimùm agnosci datur, & colligi optimum est. colligitur tota, ac resiccata deinde reponitur.

Eufrasiam à multis annis Medici appellant: posteriores εὐφροσύνην, Euphrosynen nominant: Est tamē & aliud εὐφρόσυνον, ipsum videlicet Buglossum: à nūnullis verò Ocularis, & Ophthalmica, ab effectu vocatur: Germanis est **Augentrost**: Belgis **Ooghen troost**: Itali, Hispani, ac Galli Latinum nomen seruant: Anglis **Eyebricht**: Bohemis **Ambrozka**.

Calida autem & sicca hæc herba, sed tamen magis sicca quàm calida.

Ad oculos plurimum commendata. potest & sola & quouis modo assumpta, videndi potentiam conseruare, adaugere, debilem ac deprauatam restituere. Datur autem commodissimè in puluerem trita: additur non rarò fœniculi semen pari pondere, & nonnihilo maceris addito, qui interior est nucis Myristicæ tenuis ac odoratus cortex, quibus sacchari tantum additur, quantum est omnium simul pondus: Huius mixturæ cochlear aut per se, vel cum exiguo vino exhibetur manè corpore ieiuno, & quidem per continuos non modò dies, sed & menses quandoque.

Fit & ex Eufrasia vinum vindemiæ tempore, cuius vsu senum etiam oculi reiuuenescere feruntur, auferrique omne oculorum impedimentum, visusque defectionem, præsertim pituita crudisque humoribus redundantibus, vt auctor est Arnoldus Villanouanus.

De Eufrasia altera. CAP. XXXV.

Eufrasia altera.

QVAM Eufrasiam alteram vocari contigit, cum legitima haudquaquam conuenit, nisi quòd similiter ac illa vnicaulis, & ramosa sit. Prodit huic à radice vnicus teres cauliculus dodrantalis, nonnunquam etiam pedem superans, in ramulos ac alas complures distributus; quibus folia adhærent parua, oblonga, angusta, acuminata, deorsum vt plurimùm reflexa, ac veluti dependentia. flosculi secundum folia exeunt colore rubentes. radix tenues dimittit fibras.

Vliginosis, non aridis prouenit locis, in pratis subinde ac vmbrosis occurrit.

Iulio ac aliquot pòst mensibus cum flore conspicitur.

Eufrasiæ alterius nomen, cur hæc sibi asciuerit, dici nequit. Cratęogonon non esse (quod plærique volunt) caulis à radice vnicus, non plures, atque hic quidem nęc geniculatus, nec calamo similis, ostendit.

De temperamento aut facultatibus aliis nihil, quod adferatur, occurrit.

LIBRI SECVNDI PEMPTADIS PRIMÆ

FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS PRIMÆ

LIBER TERTIVS.

PRÆFATIO.

PRÆCEDENTE *libro, quæ ab elementis* A. B. C. D. E. *incipiunt, cum genere aut similitudine coniunctis, descriptæ sunt. Hoc verò libro succedunt ab* F. G. H. I. K. L. *nominis sui initium habentes vnà cum suis affinibus atque cognatis explicandæ: Quarum prima Filipendula.*

DE FILIPENDVLA.

CAPVT PRIMVM.

Filipendula.

Filipendula montana.

OBLONGA folia Filipendulæ sunt, ex segmentis compluribus, longiusculis, & ambitu serratis composita, veluti Potentillæ, siue Argentinæ, duriora tamen, nigriora, saturatius virentia, minora, tenuiusque diuisa. caules inter hæc assurgunt striati, duri, subinde bipedales, in ramulos fastigio diuisi, quibus insidet densa coma ex flosculis sex foliorum candidis, tenuiter odoratis, instar radiantis stellæ staminibus in medio concoloribus: succedit semen squamosum, veluti in rotundum capitulum coactum. radix nigricans fibras hinc inde spargit, quæ in rotunda capitula, ac nodulos extuberant instar Pæoniæ feminæ, quibus tamen minores.

In asperis, aridis, ac petrosis apud Germanos ac Britannos humilior exit; In hortis luxuriat, ac altius attollitur.

Iunio ac Iulio in flore est, succedente mox semine.

Vulgò Filipendula, ac Philipendula: à Nicolao Mirepso φιλιπένδουλα appellatur: Germanis **Root steinbrech**. i. Saxifraga rubra; item & **Wildgarben**. i. Millefolium syluestre: Italis, ac Hispanis, nec non Gallis Filipendula.

Apparet

Apparet esse à Dios. Oenanthe appellata herba, quæ differt ab Oenanthe syluestris vitis florente fructu. Describitur autem Oenanthe herba à Dioscoride his quidem verbis: Οἰνάνθη φύλλα ἔχει ὥσπερ σταφυλῖνος. ἄνθη δὲ λευκά· καὶ καυλὸν παχύν. σπιθαμιαῖον. καρπὸν δὲ ὥσπερ ἀτραφάξιος. ῥίζαν μεγάλην κεφαλὰς ἔχουσαν πλείονας, στρογγύλας: Hoc est Latinis verbis: *Oenanthe.*

Oenanthe folia habet pastinacæ similia; flores candidos: caulem crassum dodrantalem; fructum verò veluti Atriplicis: radicem magnam capitula multa rotunda habentem.

Cum qua descriptione Filipendula satis respondet. Folium siquidem eius Pastinacæ, non tenuifoliæ, quæ Pastinacæ Dauci nomine à Galeno agnoscitur: sed alterius latioris folij, satis (si forma spectetur) simile, apparet, minus interim, durius, ac nigrius: flos albidus conuenit: caulis in aridis ac petrosis dodrantem sæpè non excedit: semen squamosum Atriplicis haud absimile: radix ampla in multas extuberat glandulosas appendices.

Præter hanc verò & aliam quandam Filipendulam in altorum montium iugis reperiri Lobelius refert, caule dodrantali, rotundo, nonnihil striato; floribus in cacumine albicantibus, cuculli aut galericuli forma, foliis filipendulæ minoribus: cuius radices oblongæ, glandulosæ, quæ non ex fibris, sed cauli proximè adhæreant. 2.

Matthiolus & alias pingit, quas appellat Oenanthes; quarum vna vel Bulbocastanon, vel ei proxima; reliquæ ad Sij genus referendæ, quod Iuncum odoratum scripsimus appellari, & pro loci ratione non exiguum formam commutare.

Cæterùm Filipendula, ac præcipuè eius radix, manifestè calida ac sicca est, aperiens, & abstergens, cum nonnulla tamen adstrictione.

Decoctum radicis vrinam, & calculos pellit: dysuria ac vrinæ stillicidio laborantibus prodest. Simile de Oenanthe Dioscorides scriptum reliquit: Radix è vino vrinæ, inquit, stillicidio conuenit.

Matthæus Syluaticus, ac Simon Ianuensis puluerem radicis aduersus morbum comitialem commendant; atque cibis frequenter permixtum valde vtilem & efficacem referunt, & contra tormina, intestinorumque flatus conuenire, præsertim addito fœniculi semine quoque affirmant.

De Regina Prati. CAP. II.

Regina prati.

CVM Filipendula similitudinem nonnullam hęc habet. Folia eius ex pluribus quoque collecta, sed Agrimoniæ similiora, dura, per oras crenata, inferiore parte inalbicant, superiore rugosa apparent veluti vlmi. caulis ad tres aut quatuor pedes, vel altius subinde attollitur angulosus, inanis, colore è rubicundo purpurascens; in cuius fastigio complures flosculi racematim cohærentes candidi, suaue olentes instar Filipendulæ: semina parua, recurua, tria quatuórve simul implicantur, exiguum capitulum efformantia. radix subest odorata, in diuersa tendens, foris nigricans, interius obscurè subrubens.

Secus scrobes, & fossas aquas habentes, nec non fluuiorum ripas, tum & in ipsis pratis gignitur; gaudet aquosis ac humidis.

Iulio ac Augusto cum flore potissimùm viget; est tamen & subinde Iunio reperiri.

Recentior ætas Reginam Prati nominat, & non raró Capri barbam: Vlmariam quoque à similitudine foliorum cum Vlmi: Germanis Geißbart. Est autem alia ab Hirci barba Gręcis τραγοπώγων dicta. Belgæ vulgò Reijnette appellant: Galli *Barbe de cheure*. Cum Rhodora Plinij similitudinis aliquid obtinet, sed tamen eandem esse affirmari non potest. Quam Galli, inquit, lib. XXIIII. cap. XIX. Rhodoram vocant, caulem habet virgæ ficulneæ modo geniculatum; *Rhodora.*

culatum: folia vrticæ, in medio exalbida, eodem procedente tempore tota rubentia, florem argenteum. Et est quidem caulis huius virgę oblongę similis, & circa exortus foliorum quasi geniculatus: folia singularia (segmenta videlicet totius) ambitu, vti Vrticæ, serrata, sed non in medio, verùm subtus albicantia, quæ circa Autumni tempus, vnà cum rubentibus cauliculis, etiam ruborem citò peritura contrahunt.

Cæterùm Barba Capri facultate frigida ac sicca coniunctam adstringendi potentiam manifestam habet.

Radix decocta, aut in puluerem contrita vtilis dysentericis; alui & sanguinis vndequaque fluores comprimit.

Flores in vino cocti quartanos tollere circuitus feruntur.

De Thalietro. CAP. III.

Thalietrum magnum.

Thalietrum minus.

EIVS, quod ad Dios. Thalietrum referendum putatur, duo occurrunt genera: Maius, ac Minus. Maius non vnius est modi, sed aliquot nonnihil differentes species complectitur.

1. Inter maiora primum, caulem attollit bipedalem, aut altiorem, ramosum, striatum, quasi angulosum, articulis geniculatum, intrinsecus cauum, subinde è punico colore purpurascentem, non rarò herbacei coloris: folia ampla in multas particulas latas, sed tamen oblongiores, diuisa; quarum plurimæ anterius duabus ad minus incisuris denticulatæ. color foliorum saturatior superius, inferius dilutior. flores in fastigiis racemosi, exigui, quorum muscosa stamina è pallido candicant, incanescentem veluti lanuginem ostentantes. sequuntur valuulæ triangulares exiguæ, in quibus semen teres. obliqua & lutea radix est, lateq; serpens, & plerisque locis germina emittens; stirpem ita multiplicans.

2. Huic simile alterum, sed folio saturatius virente, & minore: cauliculo rotundiore, nullasq; strias habente.

3. Tertium Thalietrum caules promit altiores, crassiores, punico non rarò colore purpurascentes: folia maiora, latiora, cæruleo colore virentia: lutea flosculorum stamina. radix, vt aliorum, serpens. Grauioris istud odoris, quàm reliqua.

4. Quarti, flosculi dilutam Violæ nigræ purpuram reddunt, luteis tamen supereminentibus apicibus; reliquis primum satis refert.

5. Minus Thalietrum, ordine quintum, cauliculos edit tenellos, dodrãtales: foliola paruula: flosculos

flosculos raros; è luteo languescunt quorum stamina. radix tenuis nigricat, ac dura est. Odor huius grauis quoque, vti priorum.

Primum in vtraque Germania, subinde in pratis secus scrobes, & riuulos occurrit, quandoque etiam ad margines agrorum locis vliginosis.

Tertium ex Hispaniis in Belgium venit.

Quintum in campestribus maritimis locis apud Belgas reperitur: alibi etiam in montosis, vti in Baldo Italiæ monte, in quo prodire fertur.

Iulio ac Augusto præcipuè florent, non raró tamen vel prius, vel serius. sub hyemem herba perit, radice restibili: Vere noua prodeunt germina ac folia.

Inter Recentiores nonnulli Pigamum appellant, quasi πήγανον, id est, Rutam; Vnde & à plerisque Ruta palustris: alij Pseudo-Rhabarbarum, ac Rhabarbarum Monachorum vocitant, propter radicis luteum colorem: Sed neutrorum videtur sententia admodum probanda. Verisimilior eorum apparet, qui Thalietrum esse iudicant: Quod Dioscor. folia tradit habere Coriandri pinguiora paulò, & caulem Rutæ, in quo folia. Θαλίητρον, inquit Dioscorides, φύλλα παραπλήσια κορίῳ ἔχει λιπαρώτερα δὲ, καὶ καυλίον πηγανίῳ πάχος ἐφ᾽ οὗ τὰ φύλλα, id est, Thalietrum folia habet Coriandro similia, pinguiora tamen; caulem rutæ crassitudine, in quo folia.

Folium autem horum à nobis descriptorum maiorum quidem Coriandri primis foliis non ineptè comparari potest, & iisdem paulò pinguius ac crassius: caulis crassitudine Rutæ graueolentis respondet.

Dicitur verò θαλίητρον etiam θάλικτρον; facili lapsu ex η in κ. Latini nomen seruant.

Cæterum à nobis descripta Thalietra maiora, temperatè calida, ac vnà resiccãtia apparet. Folia eorum oleribus admixta aluum nonnihil commouent. Radicis decoctum idem potentius præstat. Dios. Thalietri folia trita vetera vlcera ad cicatricem perducere refert: Galenus addit, citra morsum exsiccatoria esse.

De Fumaria. CAP. IIII.

Fumaria.

VALDE tenera herbula est Fumaria: cauliculi eius tenues, veluti genicula habentes, ramosi, vix sursum, nisi adminiculo fulciantur, attolluntur, sed in latus vt plurimum declinant. folia circumquaque exigua sunt, per margines diuisa, veluti Coriandri, quę simul cum cauliculo subcandido colore virent. flores spicatim digesti exigui circa fastigia ramulorum ex purpura rubent: valuulæ succedunt rotundæ, minutulæ; in quibus semen paruum. radix tenuis rectè dimittitur.

In agris frumentariis inter hordea, & post messem in vineis ac hortis, aliisque perinde cultis nascitur.

A Maij initio in multam sæpè æstatem cum flore reperitur, atque tunc colligi, resiccari, ac reponi maximè conuenit.

Καπνὸς καὶ κάπνιον, quandoque etiam καπνίτης: Latinis fumaria: Plinio Capnos: In Officinis fumus terræ. Appellatur verò & κορυδάλιον, κόριον, μαρμαρίτης, κάνδηλεις, sed vocibus inter nothas reiectis: Germanis Erdtrauch/ Taubenkropff/ Katzenkörffel. Italis *fumoterra*: Belgis Grijsetom & Duyuenkeruel: Hispanis *Palomilha*: Gallis ac Anglis *Fumiterre*: Bohemis Polnijrutka.

Facultate autem Fumaria haud calida (vt creditum fuit) sed refrigerans est, & aliquantulum sicca; aperit, & per vrinas expurgat.

Confert omnibus quibus vel scabies, vel alia quæuis cutis fœditas molesta est; tum & lue venerea laborantibus: hepar & lienem ab infarctu liberat: sanguinem puriorem reddit: non raró & quartana laborantibus conducit.

Datur

Datur decoctum herbæ, vel quod ex eius succo Serapium conficitur: vtilis est & aqua destillata. Decoquitur subinde cum lactis sero; hoc modo sub finem Veris ac æstiuis mensibus scabiosis prodest.

Paulus Ægineta vrinas biliosas liberaliter promouere ait: Iocinoris obstructioni languorique mederi: stomachum confirmare, & aluum emollire.

Dioscorides succum Fumariæ (eius quæ in hordeis nascitur, Ægineta addit) cum gummi βιχίαον curare, ait, pilis qui pungunt prius euulsis, alios enim renasci prohibet.

De Fumaria altera. Cap. V.

Fumaria altera.

Et hæc admodum tenella est herbula, sed altior quàm prior Fumaria, cauliculos profert perquàm tenues, & circa eos folia exigua, ambitu haud incisa, & clauiculas paruas ac tenuissimas, quibus propè adsistentibus adhæret, ac sese affigit: flosculi circa fastigia albidi, nonnihil, sed dilutè admodum, rubescentes; succedentibus exiguis valuulis, in quibus semen. radix tenuis vti prioris altius descendit. Tota herba è virore quoque inalbicat veluti fumaria prior, cuius nō modò colorem, sed & saporem refert.

Circa sepes, senticeta, agrorū margines, quandoque & prope veteres muros exit.

Prouenit, floret, vigetque eodem, quo prior, anni tempore.

Ex Recentioribus nonnulli hanc Splith vocitant, ac Corydalem herbam esse existimant, cuius mentionem facit Galenus lib. x i. de simp. med. facul. vbi Corydalis auis facultatem refert: At Corydalis herba fumaria apparet superior, quæ inter nothas voces, vt scripsimus, Corydaliō nuncupata reperitur. Plinij prior Capnos citius hæc esse videtur, quam Pedes gallinaceos vocari refert; nam superior, Capnos altera huic est. Plinius siquidem duas Capnos describit, lib. xxv. ca. xiii.

Prima, ait, quam Pedes gallinaceos vocāt, nascens in parietinis ac sepibus, ramis tenuissimis, sparsisque, flore purpureo, viridis. Similis & nomine & effectu, sed alia est Capnos, fruticosa, pętenera, foliis Coriandri, cinericij coloris, flore purpureo: Nascitur in hortis, & segetibus hordeaceis.

Facultate autem priori vulgari fumariæ similis hæc existimatur. Plinius vtrique similes tribuit vires. De prima sic scribit: Succus caliginem discutit: itaque in medicamenta oculorum additur: De altera verò; claritatem facit in unctis oculis. Matthiolus præstare Splith ait, aduersus colicos dolores, siue virens assumatur, aut arida in puluerem trita cum vino bibatur, pluribus continuis diebus.

De Geraniis, ac primùm de Geranio tuberoso. Cap. VI.

Geraniorvm complures repeniuntur species: Ex his duæ Dios. notæ, Tuberosæ radicis vna; altera maluæ folio.

Primum Geranium, Tuberosum cognominatum, multis luxuriat cauliculis tenuibus, teretibus, & aliquantulum ramosis: folia, vt Ranunculi vnius, in multas fissa sunt lacinias, ad Anemones cuiusdā accedentia, maiora tamen: flores in summis ramulorum alis eleganter, sed dilutè rubentes, exiguis rosis persimiles, oblongum, tenuem, acuminatumque, instar gruis rostri, post se stylum relinquunt; vnde nomen. radix crassa, rotunda, tuberosa, non absque nonnullis fibris.

In Dalmatia, Illyrico, nonnullisque aliis Orientem versus Prouinciis locis incultis, nullo serente, exit: apud Germanos, tum & alibi hortense est.

Tota

Geranium tuberoſum.

Pes Columbinus.

Tota propemodum æſtate floriferum.

Γεράνιον Grӕcis; Latinis Gruinalis, vulgò Roſtrum gruis, aut Roſtrum Ciconiæ, à ſimilitudine roſtri gruis ac Ciconiæ: à nonnullis quoq. Acus moſchata, aut Acus paſtoris: Italis *Geranio*, & *roſtro di grua*: Hiſpanis *Pico de ciguona*, *Pico del grou*: Germanis **Storckenſchnabel**: Gallis *Bec de Cigogne*: Belgis **Oijevaers beck**: Anglis **storckes bill**: Bohemis **Czapynůſek.**

Appellatur autem iſtud primum, vulgò Geranium Tuberoſum: à nonnullis quoque Geranium Bulboſum, ab extuberantibus in rotunditatem radicibus. Dioſcoridis etiam eſt primum, quod ſpuriis vocibus πελωνῖτις, γεῖνα, Γεράνογέρον, ouchinaſtrum, aut echinaſtrum nuncupatum reperitur.

At temperie Geranij Tuberoſi radices exiguæ cuiuſdam caliditatis participes videntur: Edules eſſe Dioſcorides refert, & drachmæ pondere in vino potas, vteri inflationes diſſoluere. Plinius prӕtereà reficientibus ſe ab imbecillitate huius radicem vtiliſſimam ait: bibique contra Phthiſim drachmam eius in vini cyathis tribus in die.

De Pede Columbino altera Geranij ſpecie.

CAP. VII.

ALTERÆ Geranij ſpeciei, cui Pedi Columbino nomen, folia ſunt rotundiuſcula, mollia, exiguæ, ac minoris Maluæ foliorum æmula, minora interim, candidiora, minus glabra, ambituque ſerrata: cauliculi dodrantales, ſubinde duorum dodrantum, tenues, nonnihil piloſi, humi repentes, ſimilibus foliis conueſtiuntur, quorum alarum faſtigiis floſculi inſident paruuli, ſubpurpurei, ac poſtea capitella minuta, gruini capitis modo roſtrata. radix tenuis & fibroſa.

Secus vias, locis deſertis, & non rarò incultis quoque reperitur, non modò in Germania, ſed & alibi.

Floret cum aliis plurima æſtatis parte.

Pedem Columbinum vulgò appellant: Germani **Taubenfueß / Scarter kraut**: Belgis **Duyuen voet**: Gallicè *Pied de pigeon*; Geranium hinc dici poteſt Columbinum. Dioſcoridis alterum eſſe Geranium ſatis apparet, cuius aliquot ſpuriæ extant voces, quarum tamen pleræque ad ſubſequentium aliquod, vel ad alias herbas magis referendæ videntur, vt ſunt ὀξύφυλλον, μερξὺξ, μυῤῥίς, καρδάμωμον, ὀρίγανον, Pulmonia, Cicutaria, & Gruina.

Ad hoc genus videtur verò & referendum Geranium illud, quod à Calceolario ſibi miſſum Matthiolus refert: Caules huius geniculati, molliter hirſuti, ac in plures diuiſi ramulos, humi repunt vti Maluæ, cuius folia, aut citius Altheæ, huius quoque referunt, aliquanto tamen longiora. Floſculi in ſummis ramulorum

fastigiis è purpura, & quandoque quidem dilutiore rubent, exigui, oblongioris formæ, quibus succedunt gruum rostris similia, oblonga, & acuminata. radix tenuis & oblonga est.

Iuxta Monspelium nonnullis locis spontè nascitur.

Cæterùm Geranium alterum Dioscorides quidem nullius ait in medicina esse vsus: Recentiorum tamen plerique Pedem Columbinum ad intestinorum tormina vtilem referunt, & balneis percommodum.

De Geranio Robertiano. CAP. VIII.

Geranium Robertianum.

GERANIVM Robertianum cauliculos profert, cubito sæpenumerò altius assurgentes, teretes, geniculatim articulatos, vt plurimùm rubentes, nonnullisque pilis obsitos. Folia ex interuallis fissa, Cicutæ aut Myrrhidis similia, sed minora, ad Chærephylli magis accedentia, nonnihil hirsuta, colore quoque sæpenumerò rubicunda. Flosculi in cacuminibus emicant purpurei, ex quinque compositi foliolis, quorum singulos mucronatus & acuminatus sequitur gruini rostri modo eminens apiculus. radices subsunt fibrosæ. Tota herba odore est graui satis, atque haud iucundo.

Exit Geranium istud non rarò iuxta veteres parietes, ac maceries, in ruderibus, ac arborum excisarum caudicibus, locis humentibus, ac vmbrosis, & frequenter alsiosis.

Floret ab Aprili in multam æstatis partem; hyeme etiam viret herba; à frigoris iniuria nec facilè offenditur.

Germani **Ruprechts kraut**/ subinde **Schartenkraut**/ aut **klein scholwurtz**: Belgæ **Robrechts kruyt** appellant, atque inde Ruberta, ac Roberti herba nuncupata est. Ruellius Robertianam dixit herbam: Nos Geranium Robertianum.

Conferenti autem Geranium istud cum tertia Dioscoridis Sideritide, conuenire satis apparet, atque ipsa tertia esse Sideritis. Dioscorides siquidem tres adfert Sideritides; Vnam Marrubij; Proximam Filicis folio; Tertiam verò in parietibus ac vineis nascentem.

Respondent Geranij Robertiani natales: folia quæ scripsimus ad Chærephylli accedere, Coriandri non repugnant: in ramulis siue cauliculis ac floribus exigua remora.

Sideritis tertia.

Describitur autem Sideritis tertia à Dioscoride his quidem verbis: ἔχει φύλλα πολλὰ ἀπὸ μιᾶς ῥίζης ὅμοια κοριάνῳ περὶ καυλίοις σπιθαμιαίοις λείοις, τρυφεροῖς, ὑπολεύκοις, ἐνερευθέσιν. ἄνθη δὲ φοινικᾶ, μικρά, γευομένῳ πικρά γλίσχρα, id est: Folia à radice habet numerosa, similia Coriādri, circa cauliculos dodrantales, læues, teneros, subalbidos, ac subrubentes: flores phœniceos, gustu amaros & viscosos. Hanc autem & à Crateua Heraclean appellari ait, ac in parietinis & vinetis nasci.

Facultate autem Robertianum Geranium aliquantulum quidem refrigerans; sed tamen & abstergens cum adstrictione quadam. ad mamillarum, pudendorumque vulnera ac vlcera conducit; sanguinem etiam profluentem supprimere posse putatur. Quod & de Tertia Sideritide Dioscorides: Huius, inquit, imposita vis est, vt cruenta & recentia vulnera glutinet.

De Geranio supino, siue quarto. CAP. IX.

QVARTI Geranij oblonga sunt folia, tenuibus, multiplicibusque sectionibus diuisa, veluti ex pluribus minoribus, Coriandri similibus, ad vnum pediculum composita: cauliculi viticulosi, oblongi, modicè hirsuti, non rarò dilutè rubentes; in quorum fastigiis veluti laxæ paruæ vmbellę, è quibus flosculi, in reflexis, recuruis aliquantulum pediculis seni aut septeni apparent, exigui, quinquefolij, rubentes; ac deinde parua capitula acuminatis ac mucronatis apicibus rostrata; ad basim quorum conceptacula quædam, in quibus semina minuta

Geranium ſupinum.

nuta & oblonga. radix gracilis & candida, altè dimittitur. Sternuntur humi non modò folia, ſed & cauliculi latè ſubinde proſerpentes.

Iuxta vias, ac ſemitas, margineſque agrorum, ac non rarò in ipſis aruis, locis aridis, ac arenoſis ſponte natum frequenter reperitur: rigua ac herboſa non amat.

Tota æſtate floriferum eſt: hyemis tempore herba ipſa viret.

Germani hoc Geranij genus propriè Storckenſchnabel appellant: Belgę Oyeuaers beck, id eſt, Roſtrum Ciconiæ. Dicitur etiam à nonnullis Acus paſtoris: A Valerio Cordo Geraniũ ſupinum; eſt tamen non modò iſtud ſupinum ac repens, ſed & alterum genus, quod Pedẽ Columbinũ diximus vocitari. Habetur verò iſtud & à quibuſdam pro Plinij Geranio: Quod ab ipſo primo deſcribitur loco lib. XXVI. cap. XI. his verbis. Geranion aliqui Myrrhin, alij Merthryda appellant. Simile eſt Cicutæ, foliis minutioribus, & caule breuiore, rotũdo, ſaporis & odoris iucundi: Sed quod pro Geranio hoc loco à Plinio refertur, Græcorum eſt Myrrhis, quam cum Geranio confundit. *Plinius notatur.*

Facultatem autem iſtud Geranium cognitam aut exploratam nullam habet; videtur autem refrigerans, & aliquantulum eſſe reſiccans, cũ nonnulla adſtrictione: ac recentibus, cruentiſque vulneribus commodum: & aduerſus inflammationes incipientes vtile.

De Geranio Batrachioide. CAP. X.

Geranium Batrachioides.

Geranium Batrachioides alterum.

GERANIVM iſtud Ranunculum hortenſem, ac præcipuè Syluestrium alterum, foliis ſuis refert, quæ profundis inciſuris diſſecta, ambituque ſunt ſerrata: cauliculi aſſurgunt complures, teretes, aliquãtulum lanuginoſi, mox à radice rubentes: in quorum faſtigiis flores quales ferè Ranunculi, at colore cærulei: ſuccedunt ſeminum exigua conceptacula, è medio quorum tenuis prodit ſtylus gruini roſtri æmulus. radix craſſior multis cirris confibratur.

2. Huius verò & alia quædam ſpecies eſt priori ſimilis, foliis paulò minoribus, cuius floſculi eleganti colore rubent, & quandoque odorati quodammodo moſchum referunt. radix huius proſerpens, pluribus etiam fibris capillatur.

Sunt hæc Gerania natura ſua quoque ſylueſtria, ac locis exeunt parum cultis, ac planis potius quâm montanis: Vtrumque ad hortos non raro transfertur.

Flores æſtatis plurima parte vigent.

Geranium Batrachioides, γεράνιον βατραχοειδὲς à Ranunculi ſimilitudine nomẽ inuenit. Primum genus vulgò Ranunculum Cæruleum appellant: Fuchſius Gottes gnad, id eſt, Gratiam Dei vocitat. Quod rubentis eſt floris Acus moſchata à non paucis dicitur, quo nomine & Geraniũ Tuberoſum appellatur, cuius flores cũ huius ſatis & colore & forma cõueniunt.

Ad Medicinæ vſum neutrum recipitur: Fuchſius tamen quod cærulei eſt floris, inſigni, ait, in ſanandis vulneribus effectu præditum.

De Reliquis duobus Geraniis. CAP. XI.

Geranium ſeptimum, ſiue Geranium gruinum.

Geranium montanum.

PRÆTER hactenus memorata, ac tradita Gerania, & alia duo L. Fuchſio deſcribuntur.

1. Vnum foliis admodum laciniatis: cauliculis lanuginoſis, & vti aliorum à radice ſtatim rubentibus, floſculis purpureis, ex quibus capitella gruini capitis inſtar roſtrata naſcuntur. radix intus candida, foris ſublutea eſt.

2. Alterum priori ſimile quodammodò, ſed foliis, floribus, radicibusq́ue maius, ac amplius: ramuli eius tenues lanuginem quandam quoque habent: folia tenuia in lacinias diuiſa: Flores in faſtigiis purpurei, quibus ſimilia capitella, gruini quoque capitis formam referentia, ſubnaſcuntur. radix interius exteriusq́ue rufo colore rubet.

In agrorum limitibus, ac iuxta ſepimenta, ac ſcrobes, quod prius eſt: alterum verò & in montanis ac ſaxoſis in Germania gignitur.

Æstate flores vtriusque apparent.

Nomen Fuchsius priori **Kranichhalß**/ id est, collum gruis dedit; secundum **Blütwurtz**, hoc est, sanguinariam radicem appellat, à mirifica in sistendo sanguinis profluuio facultate. Montanum Geranium verò & istud dicitur.

Nullam autem, vt idem refert, ad sanguinem vndequaque emanantem compescendum præstantius hoc Geranio est, quod vnicum de eius potentia ac viribus referendum occurrit.

De *Gnaphalio.* CAP. XII.

Gnaphalium marinum.

CAVLICVLI ac ramuli Gnaphalio tenues, palmum alti, circa quos foliola parua, oblonga, vnà cum cauliculis ac ramulis densa, candida, mollique lanugine pubescentia; quorum pro tomento vsus esse potest: capitula in fastigiis emicant Abrotoni corymborum æmula: flosculi lutei ex his prodeunt, aut aurei fulgoris. radix in diuersa tendit, dura ac lignosa.

Haud procul à mari inculta amat: In Narbonensi Gallia plerisque locis copiosum.

Flores vigent mense Iulio; semen inde perficitur.

Græci *γναφάλιον* appellant. Dictum autem Gnaphalion, quòd foliis ipsius teneris loco *γναφάλου*, id est, tomenti vtantur, vt Paulus Ægineta scribit. Plinius etiam Chamæzelon dici auctor est, lib. 27. cap. 10. rectius fortassis Chamæxylon, quasi humile Gossipion: Tomentosa siquidem sua lanugine molli candidaque Gossipij lanuginem refert: vnde & à nonnullis Tomentitia & Cotonaria nominatur: Ab aliis Centunculus, & Centuncularis dicitur, quæ vox inter spurias ac nothas occurrit. Plinius autem Centunculũ lib. XXIIII. cap. XV. ait Græcos Clematidem vocare.

Extant verò huius & hæc inter nothas appellationes vocabula, *ἱρές*, *ἀμπέτοκος*, *ἀναφαλίς*, *ἀνάξηντος*, *γελασὸ*, Centuncularis, & Albinum, quæ posterior appellatio propter albicantem colorem huic haud perperam conuenit.

Porrò Gnaphalion cum modica quadam adstrictione resiccat.

Bibuntur, inquit Dioscorides, efficaciter folia cum vino austero ad dysenteriam.

De *Goßipio siue Xylo.* CAP. XIII.

GOSSIPIVM cubiti altitudine fruticat: ramulis brachiatur: latiuscula, & quasi triangula Vitis aut Alceæ instar ferè incisa sunt folia, sed minora, molliora, incana, ad tomenta etiam vtilia: flores lutei in medio nonnullo purpureo, qui post se nuculas veluti parua mala relinquunt, Aristolochiæ rotundæ vnius fructui haud absimiles, qui & maturescẽtes sponte finduntur, in his autem vnà cum semine, mollissima, candidissima lanugo ex ipsis hiantibus fructus rimis non raró dependens, quæ, ad vestes ex ea conficiendas, netur: semen oblongum est, gustu haud insuaue. radix exigua, fibrosa.

Non modò in Asia, Africa, aut in Tylo Arabici sinus Insula, de qua Theophrastus; verùm & in non paucis ad Europam pertinentibus locis diligenter, ac studiosè colitur, veluti in Melita & Cãdia insulis maris mediterranei, tũ & alibi in calidis Austrum versus sitis regionibus.

Græcis est *ξύλον καὶ γοσσίπιον*: Latini voces seruant: Officinis Lanugo, Bombax, & Cotum: Italis *Bombagia* & *Cotone*: Hispanis *Algodon*. Germanis **Baumwoll:** Gallis, Belgis, & Anglis **Cottoen.**

Meminit huius Theophrastus lib. 4. cap. 9. sed absque nomine, & arborem ait esse Lanigeram Tyli Insulæ: Nec mirum videri debet, si stirpem incognitam, & in remotis regionibus nascentem arborem esse putauerit, cùm & hac ætate, qua plurima in cognitionem venerunt, lanugo huius **Baumwoll**, id est, arborea lana à Germanis, vt diximus, appelletur.

Gossipium siue Xylon.

De hoc autem Theophrastus ita scribit; Proferre verò eandem insulam, Tylon scilicet, & arbores lanigeras multas proditum est; has autem folium habere simile viti, sed minus; fructum verò in quo lana magnitudine mali, quem cùm tempestiuæ maturitatis sit aperiri, ac lanam excipi, ex qua telas contexunt.

Theophrasti locus emendatus.

In Græco exemplari, vbi legitur Καρπὸν δὲ οὐδὲν, &c. superflua dictio οὐδὲν: si enim fructum fert magnitudine mali, in quo lana, quo tandem modo nullum ferre affirmari poterit?

Plinius de eodẽ lib. XIX. cap. I. Superior (ait) pars Ægypti in Arabiã vergens gignit fruticem, quem aliqui Gossipion vocant, plures Xylon, & ideò lina inde facta Xylina. Paruus est, similéque barbatæ nucis defert fructum, cuius ex interiore bombyce lanugo netur. Nec vlla sunt eis candore mollitiáve præferenda. Vestes inde sacerdotibus Ægypti gratissimæ.

Lana huius fruticis, quàm multis vsibus seruiat, non est huius instituti referre.

Combustus cinis non minus quàm papyri, sanguinem profluentem è vulneribus sistit.

Seminis medulla tussientibus, difficulterque respirantibus auxiliatur, & adaucto genitali semine ad Venerem inuitat.

Oleum ex semine expressum lentigines tollit, aliasque cutis infectiones delet.

De Filagine siue Impia. CAP. XIIII.

Filago siue Impia.

Filago minor.

MOL-

MOLLIS quoque ac tomentoſa herba Filago eſt, cauliculos promit tres aut quatuor dodrantales, quandoque altiores, circa quos foliola oblonga, anguſta, vtraque autem molli ac araneoſa lanugine pubeſcentia: floſculi in faſtigiis cauliculorum eminent è luteo pallentes, in pappos tandem euaneſcentes, quorum poſterius nati, longioribus inſidentes pediculis, priores ſuperant. radix tenuibus cirris confibrata. 1.

Huius & alia ſpecies cauliculis foliisq; incanis, mollibus, ac lanuginoſis, priori ſimilis; verum flores non in cacuminibus, ſed ſecundum coliculos ordine diſpoſiti ponè folia exeunt, priori ſimiles, qui & in pappos ſoluuntur. 2.

Tertia etiam eſt quędam Filago, lanuginoſis coliculis, foliis, floribuſque in cacumine priori ſimilis, ſed humilior ac multò minor. 3.

Reperiuntur Filagines locis ſterilibus, arenoſis, ſubinde circa aridos ſcrobes, in ſyluis, & in neglectis agris.

A Maio in Auguſtum vſq. cum flore vigent, atque his menſibus oportunũ eas colligere.

Recentior ætas Filaginem appellat: nonnulli quoque Piloſellam; ſunt tamen & aliæ Piloſellæ. Gnaphalij autem ſpecies exiſtimatur; quam ob cauſſam & à nonnullis Gnaphalion dicitur: Germani Rhůrkraut vocant. Plinij Impia eſſe apparet, de quo lib. XXIIII. cap. XIX. his verbis: Herba Impia vocatur incana, roriſmarini aſpectu, thyrſi modo veſtita, atque capitata: inde alij ramuli exurgunt ſua capitella gerentes: ob id Impiam appellauere, quoniam liberi ſuper parentem excellant. *Impia.*

Reſiccantem ac nonnihil aſtringentem facultatem hæc herba habet.

Aqua ab hac deſtillata ad Cancrum, præcipuè mammillarum, magni eſt vſus: Continet enim occultos cancros ne exulcerentur, cum linteolis ſemel in die impoſita. Sunt verò & qui Aſari foliis, huius aqua madefactis, non infeliciter ad Cancros reprimendos vtantur.

De Piloſella, ac primùm de Maiore. CAP. XV.

Piloſella maior.

DVÆ reperiuntur appellatæ Piloſellæ, forma differentes, quarũ vna Maior: altera Minor.

Maior Piloſella tenuibus ac viticuloſis coliculis, aſperis, & hirſutis humi ſerpit, ſubinde & radiculas dimittens: folia forma oblonga, lata, non tamen magna, & ipſa hirſuta, ſupernè virentiora, inferius inalbicant: flores in tenuibus pediculis ſinguli farcti, lutei, Hieracij æmuli, ſed minores; qui & in papposſam lanuginem reſoluuntur, cui ſubeſt ſemen. radix digitalis longitudinis fibris multis capillatur.

In colliculis terrenis, & aggeribus, circum agros frequens per Germaniam vtramque reperitur.

A primo quoque tempore in multam æſtatem floret.

Piloſellam recentior ætas appellat, & ad differentiam ſequentis Piloſellam maiorem. Nõnulli Auriculam muris nominant; differens tamen eſt à vera muris Auricula: Germanis Nagelkraut: Italis verò, Gallis, & Hiſpanis *Piloſelle*: Belgis etiam Nagelcruijt & Muyſoor.

Facultate autem hæc aliquantulum calida, & reſiccans, abſtergens quoque, & vna ſimul adſtringens. Alui fluores reprimit, dyſentericis, & cœliacis ea propter vtilis. ad vulnerũ curationem eadem plurimum poteſt, cùm foris admota, tum & potionibus admixta, ad horum curationem inſtitutis. Laudatur & decoctum eius ad enterocelas, quas recenter natas curare poſſe, aliquot diebus epotum, ſperatur. Succus dolentibus auribus immiſſus, dolores lenit.

Baptiſta Sardus hepaticis admodum vtilem ſcribit, omnes ſiquidem Iocinoris obſtructiones aquam ab hac deſtillatam aperire; eandem quoque ad vlcera tibiarum commendat, præſertim Rhodomelitis, Lithargyri & Myrrhæ ſingulorum vnc. ij. ad libram vnam aquæ additis, cum quibus vbi triduo inſolata fuerit, colanda, & ad vſum reſeruanda eſt.

De Pilosella minore. CAP. XVI.

Pilosella minor.

Pilosella minor altera.

1. MINOR hæc, quàm superior, mollior, & candidior: foliola eius tenui lanugine incandicant, inter quæ cauliculus exit, cuius fastigio flosculi insident paruuli quatuor, quinque, pluresve simul coniuncti, staminei, non rarò albidi, quandoque è rubro purpurei, subinde è purpura nigricantes, aliâs variè colorati. radix tenuis adnatis fibris descendit.

2. Aliam huic similem Lobelius refert, foliis oblongis, angustis, hirsutis, ac incanis, duorum pollicum longitudine, in cuius caulis hispidi, tres quatuórve digitos alti, cacumine capitula emineant lata, vnà cum floribus violę purpureę, colore saturato nigricantes, in quibus quædam foraminula impressa apparent. radix vti alterius.

1. Prior Germaniæ vtrique satis familiaris, aridis locis, in collibus, ac montium iugis.

2. Alteram in Alpibus, ac Baldo Veronensi monte, similibusque locis reperiri contingit.

Floret apud Germanos prior Maio ac Iunio mensibus.

Vtraque ad Leontopodium refertur, quod à Dioscoride his describitur verbis: Λεοντοπόδιον ἢ δακτυλιαῖον ἐστὶ βοτάνιον, ἔχον φυλλάρια στενά· ὡς τεσσάρων δακτύλων ἢ καὶ τριῶν τὸ μῆκος δασέα, ἐριωδέστερα τὰ πρὸς τὴν ῥίζαν καὶ ὑπόλευκα. ἐπ' ἄκρων δὲ τῶν καυλῶν κεφάλια ὥσπερ τετριμμένα ἐν οἷς, ἄνθη

ἄνθη μέλανα. ὁ δὲ καρπὸς αὐτοῦ, δυσθεώρητος διὰ τὴν περικεχυμένον αὐτῷ χνοῦν. ῥίζα δ᾽ ὕπεσι μικρά.
Quæ Latinè ſonant: Leontopodion herbula duorum digitorum, folia fert anguſta, longitudine quaternorum triúmve digitorum, hirſuta, circa radicem lanuginoſiora, & ſubcandida: capitula in ſummis cauliculis veluti perforata: flores nigros: ſemen adeò ſpiſſa lanugine inuolutum, vt ſæpè fallat. radix ſubeſt exigua.

Cui deſcriptioni poſterior quàm prior ſimilior. Appellatur autem Leontopodium ſpuriis quidem vocibus ζωόνυχον, ἀετώνυχον, κνημὸς, δαμναμένη, ἰδιόφυτον, φυτοβασίλα, κέρσιον, κερσόφθορον: Romanis Mineruium, aliis Palladium.

Diuerſum autem iſtud à Leontopodio, quod Plinius lib. 16. cap. 8. deſcribit: Nec conuenit cum eo quod ab Apuleio cap. 7. refertur, quod haud aliud quàm Leontopetalon eſt.

Leontopodij autem Galenus & Paulus Ægineta non meminerunt; Oribaſius Leontopetalon dici Leontopodium refert: Aëtius Leontopodij radicibus omnes eas aſſcribit facultates, quas alij Leontopetali; ita oſtendens à ſe appellatum Leontopodium, Dioſcoridis, Galeni, & Pauli Leontopetalon eſſe.

Priorem noſtra ætas dicit Piloſellam minorem: ſunt qui ad Gnaphalij genus referant, & Gnaphalium montanum appellitent, à quo non admodum differens, veluti neque Filago: & à nonnullis appellata Stœchas Citrina, quæ tenui & tomentoſa lanugine totæ caneſcunt.

Piloſella autem minor, tametſi vſum in Medicina nullum habeat, eſt tamen natura reſiccans & adſtringens.

De Leontopetalo. CAP. XVII.

Leontopetalon.

LEONTOPETALO folia ſunt lata, veluti braſſicæ, ſed ſectionibus diuiſa: caulis dodrantalis, ſubinde maior, in ramulos, ſiue alas non paucas diſtribuitur; in quarum faſtigiis floſculi rubentes: deinde ſiliquæ, in quibus ſemina, Ciceres referentia. radix magna, ſtrumoſa, inſtar raporum, foris nigra.

Naſcitur in aruis, in campis, inter ſegetes. Reperitur in nonnullis Italiȩ locis, veluti in Hetruria & Apulia: item & in Creta, aliiſque prouinciis ac inſulis, Meridiem ac Orientem verſus.

Flores hyeme, teſte Petro Bellonio, profert.

Λεοντοπέταλον Græci nominant, id eſt, Leonis folium, Plinio Leontopetalon quoque: Apuleio Leontopodion, vt ſuperiore capite oſtendimus: Italis *Leontopetalo*; Patam Leonis Officinis & Herbariis dici auctor eſt Ruellius; vulgò tamen alia pro Pata leonis oſtenditur, Alchymilla videlicet dicta.

Sunt verò & huius complurima ſpuria nomina: vt, λευκήορον, λεόντιον, δωρεὶς, δωρικτερίς, λυχνὺς ἄγρια, παρδάλη, θορίβηθρον, ὀρύβηθρον, μήκων κερατίτις, ἀνεμώνε, Rapeium, Papauerculum, Semen leoninum, Pes leoninus, Brumaria.

Cæterùm Leontopetalon, auctore Galeno, digerendi, exſiccandi, & excalfaciendi facultatem in tertio ordine poſſidet. Radix, inquit Dioſcorides, in vino ſumpta, à ſerpentibus demorſis auxiliatur, citiſſimè dolorem ſopiens: Miſcetur enematis iſchiadicorum.

De Heliotropio Maiore. CAP. XVIII.

HELIOTROPIA duo ſunt: Maius vnum; alterum minus.

Heliotropium maius, ſiue magnum dictum, cauliculo aſſurgit rotundo, ramoſo, nonnihil hirſuto, & ſubalbido: folia latiuſcula ſunt, rotundis tamen longiora, veluti Ocymi, ſed albidiora, aſperioraque, vtpote aliquantulum quoque piloſa: floſculi candidi, ordinata ſerie digeſti, ſenſim prodeunt ramulorum, cauliculorumque faſtigiis, Scorpionum caudæ inſtar reflexis. radix tenuis, dura, ac lignoſa.

Multis

Heliotropium.

Multis Italiæ & Narbonensis Galliæ locis in aruis, & secus agrorum margines læto solo exit.

Huius generis & alterum est, foliis minoribus, quod non attollitur, sed ramis suis humi sparsis supinum procumbit.

Tale iuxta Monspelium in Narbonensi Gallia reperitur.

Circa ęstiuum solstitium potissimùm floret.

Græci ἡλιοτρόπιον μέγα, καὶ σκορπιοῦρον vocant: Latini voces seruant: ab Herbariis quibusdam, teste Ruellio, herba Cancri. Heliotropium autem ex eo nomen habet, nō quòd ad Solis diurnum motum conuertatur, sed quòd æstiuo Solstitio floreat, quo tempore Sol longissimè ab ęquinoctiali circulo digressus, ad ipsum rursus τροπὴν (vnde & circulo nomen) siue conuersionem facit. Scorpiuron verò, à ramulorum fastigiis instar Scorpionis caudæ recuruatis dicitur.

Heliotropium autem calidam, siccam, & abstergentem vim præ se fert, vt Paulus Ægineta tradit. Huius, quantum manu comprehēdi potest, decoctum, potu bilem, pituitamque per aluum extrahit. Contra verò Scorpionum ictus, ex vino Heliotropium epotum, & impositum prodest. Seminis grana quatuor ante accessionē vnà cum vino sumpta, quar-

Heliotropium supinum.

tanas finire; tria verò tertianas aiunt. Pensiles verrucas, thymos, epinyctidasque applicatum resiccat: auctor Dioscorides.

De Heliotropio minore. CAP. XIX.

MINVS Heliotropium foliis maiori apparet proximum, sed tamen iisdem è virore nigrioribus: flosculi lutei sunt; quibus succedunt è tenuibus pediculis dependentes tricocci fructus, instar Tithymallorum. radix aliquot fibras habet.

In vinetis plerisque Italiæ locis, alibi in oliuetis quoque reperitur: Dioscorides in palustribus, & iuxta lacus nasci refert. Germaniæ peregrinum est.

Æstiuis quoque mensibus floriferum. semen Septembri mense perficitur.

Ἡλιο-

Heliotropium minus.

Ἡλιοτρόπον μικρὸν Græci appellant, id eſt, Heliotropium paruum. Aëtius Tetrab.4.lib. 3.cap.14. Heliotropium tricoccum nominat: Plinius ſimiliter lib.22. cap.21. à ſe Tricoccum appellatum refert, & alio nomine Scorpiuron quoque vocari. Hac ætate à nonnullis Verrucaria dicitur: Gallis eſt Torneſol, apud quos huius ſucco lineæ telę imbuuntur, quæ purpurei coloris ſunt reſiccatæ, quibus deinde ſapores, intinctus, & ſecundæ menſæ bellaria, non modò apud Gallos, ſed apud Belgas inferiores Germanos; rubente purpureo inficiuntur colore. Quod tametſi ab aliis veteribus non fuerit obſeruatum, Plinio tamen haudquaquam fuit incognitum, qui lib. XXI.cap.VIII. vnum ex purpureis coloribus in Heliotropio intelligi ſcribit.

Cæterùm Heliotropium minus cum ſemine ſuo ex aqua potum, adiecto nitro, hyſſopo, & naſturtio, vermes, tam latos, quàm rotundos pellit. acrochordones cum ſale appoſitum tollit, vt auctor Dioſcorides.

De Scorpioide. CAP. XX.

TAMETSI vnius Scorpioidis Dioſ. tantummodo meminerit; noſtra tamen ætate plures oſtenduntur.

1. Prius parua ac humilis herba eſt, aliquot teneros ramulos proferens, ſemipedem aut

Scorpioides prior.

Scorpioides Matthioli.

dodran-

Scorpioides tertia.

dodrantem longos, qui subinde vel in latus declinant, vel humi procumbunt, raró assurgunt, circa quos folia oblonga, latiuscula, haud multa: flosculi tenuibus pediculis insident lutei, ochri, Lathyri, viciæ, aliorumque leguminum similes, sed minores: succedunt hirsuta, articulatim cohærentia, & instar scorpionum caudæ incuruata semina. radix tenuis est.

Plerisque locis aridis & montosis, in olivetis quoque in Narbonensi Gallia sponte nascitur: alibi hortensis est. Vnà cum Heliotropiis sub æstiuum Solstitium, aut paulò pòst floret: semen interea perficit.

Et hæc quidem ad Scorpioides proximè accedit, ac legitimum apparet, quod Dios. βοτάνιον esse ait, φύλλα ἔχον ὀλίγα, ϰ σπέρματα οὐραῖς σκορπίου ἐμφερῆ, id est, herbulam paucis foliis, semine scorpionis caudæ effigie. Dicitur σκορπιοειδὲς Plinio, Latinè Scorpius herba. lib. XXII. cap. XV. Ex argumento nomen accepit, ait, Scorpius herba: Semen enim habet ad similitudinem caudæ scorpionis, folia pauca. Valet & aduersus animal sui nominis. Est tamen & Scorpius herba alia, quæ à Theophrasto Nepa, de qua suo loco.

2\. Alterum Scorpioides Matthiolus exhibet, quod coliculos edit satis numerosos, & foliis abundè multis conuestitur, quorum quæ circa ramulos terna simul cohærent, quorum tamen medium, reliqua duo magnitudine superat, & rotundo longius est, ad Portulacæ accedens: lutei flosculi in summis virgulis eminent: subnascuntur articulatæ ac tenues siliquæ fastigio acuminatæ, ac instar scorpionis caudæ recuruatæ; in quibus semen Galegæ simile. tenuis & paruula radix.

Galliæ nonnullis locis in vinetis comparet.

Floret eodem, quo superior, anni tempore.

Minus hoc Dios. descriptioni, quàm superius respondet, vtpotè non pauca habens folia. Existimatur à nonnullis Telephium, quod nec nobis nec aliis doctis probatur.

3\. Tertium Scorpioidis nostræ ætatis genus, cauliculos promit angulosos: hinc inde foliis, sed raris, conuestitos, quæ virentia sunt, oblonga, & semidigitum ferè lata, ac veluti ipsi coliculi exiguis pilis hirsuta apparent: ramulorum ac cauliculorum fastigia vnà cum florum rudimentis instar scorpionis caudæ recuruantur, sensim autem his sese explicantibus particulatim flosculi panduntur, qui cærulei sunt ex quinque foliolis, medio luteo, Chamædryos syluestris ferè similes, minores tamen ac dilutiores. radix exiguis fibris constat.

In vineis, in aruis, inter segetes, in locis herbosis, in pratis, iuxta profluentes aquas exit, & quò humidiore loco, eò amplior ac maior gignitur; quò verò aridiore, hoc minor, tenerior, ac quoque hirsutior reperitur.

Ab Aprili in multam æstatem floret.

Scorpioidem nominari contingit, à recuruatis & reflexis ramulorum cacuminibus, quæ veluti Heliotropij maioris contracta apparent.

Non esse Auriculam muris (quod plerisque videtur) ostendunt, non modò folia, haudquaquam geminata, sed & radix nequaquam digitalis crassitudinis.

Cæterum Scorpioides, vt Dioscorides refert, appositum scorpionum ictibus præsentaneo est auxilio.

De Hippuri siue Equiseto. CAP. XXI.

HIPPVRIS ad palustres quidem pertinet, sed tamen extra earum ordinem describenda fuit, propter alias, quas similitudine sua secum trahit.

Duo autem eius passim cognita sunt genera: vna maior Hippuris, altera minor.

Maior caule tereti, ac culmi modo inani assurgit, cubito altiore, subinde subrubente, aspero, & geniculis pyxidatim cohærentibus articulato, iunceis ac tenuibus ad genicula foliolis,

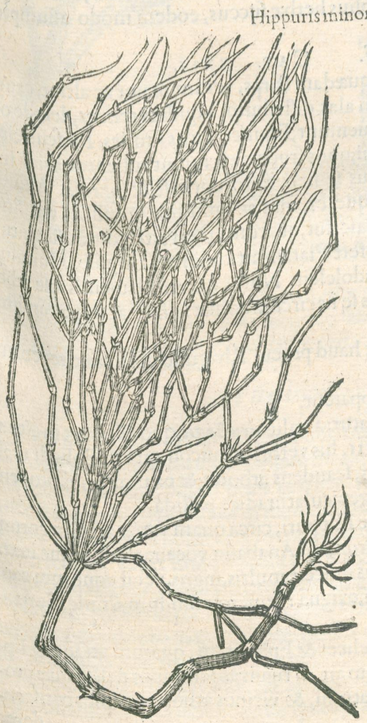
Hippuris maior, siue Equisetum maius.

Hippuris minor cum flore.

Hippuris minor absque flore.

aut potius geniculatis cirris, ſed tamen ſcabris: reperitur verò & abſque his, culmis tantummodò geniculatis, ſtriatis, & aſperis: pro floribus veluti Iuli aut Aſparagi eius, qui myacantha dicitur, cacumina, in ſimilibus eminent cauliculis. radix ſubeſt geniculata & ſerpens.

Minor & cauliculis in ſe farctis, cirriſque ionceis, ac tenuibus priorem ſatis refert, ſed humilior, ac non rarò comoſior, minuſque ſcabra: Iuli minus compacti floſculos promunt candidos. radix nigricans latè ſerpit, geniculis quoque articulata.

In ſcrobibus ac locis aquas habentibus maior reperitur, ſubinde in pratis humentibus ac riguis.

Minor in ſabuloſis ac arenoſis exit, ſed tamen haud irriguis; in vliginoſis non rarò.

Aprili & Maio prodeunt.

Græcis ἱππουρὶς; Latinis Equiſetum, Equinalis: à Plinio lib. XVIII. cap. XXVIII. Equiſetis, à ſimilitudine equinæ ſetæ: à nonnullis quoque Salix equina: In Officinis Cauda equina: Germanis Schaffthew/Roßzſchwantz/Pfertzſchwantz: Gallis *Queue de cheual*: Hiſpanis *Coda de mula*, & *Rabo de mula*: Italis *Coda di cauallo*: Belgis Peertſteert: Anglis Horſe taile: Bohemis Preſlicka. Quæ maior eſt, Aſprella non temerè nominatur à ſcabritie ac aſperitate ſua, quæ tanta, vt materiarij fabri multorum minutorum ligneorum operum, veluti pectinum, & manubriorum, ſcabritiem huius caulibus in nitorem expoliant: Nota eſt & mulierculis, quæ ſtanneam ſuam ſupellectilem hac elegantiſſimè extergunt; vnde & Germanis Kannenkraut. Dicitur verò ἔφυδρον, quòd videlicet in aquoſis proueniat. Differt tamen ab ea, quæ Ephedra & Anabaſis etiam Hippuris dicta; vt cap. de Ephedra ſubſequente oſtendetur.

Minus Equiſetum ἐχύπιον, veluti Equition, à nonnullis nominatur. Deſcribitur iſtud à Dioſ. ac Plinio breuioribus ac mollioribus comis: Et quidem breuius ac mollius eſt, quàm non Ephedra modò, verùm etiam quàm Equiſetum, à nobis Maius appellatum.

Poſſidet autem Equiſetum, Galeno auctore, facultatem adſtringentem cum amaritudine, ac proinde valenter, ſimulque citra mordacitatem exiccantem.

Cruenta, inquit Dioſcorides, vulnera tritis ac impoſitis glutinari; etiam ſi neruos præciſos eſſe contigerit, addit Galenus. Tanta autem in his ſolidandis generoſa facultas, vt & veſicæ ac inteſtinorum vulnera & ramices hac coaleſcere poſſe credantur ac ferantur.

Ad ſanguinem è naribus erumpentem, ac alias eius profuſiones: ad muliebria profluuia; & dyſenterias, reliquaſque ventris fluxiones, ſtrenuum eſt remedium herba, aut ex aqua, aut ex vino pota. eadem poteſt, & efficacius, ipſius herbæ ſuccus, eodem modo aſſumptus.

De Ephedra ſiue Anabaſi. CAP. XXII.

AD Equiſeti ſimilitudinem accedit & alia quædam ſtirps, verùm maior ac altior; caudice ſubinde aſſurgit brachij craſſitudine, in alas diſtributo, à quibus tenues, deinde oblongæ, plurimis geniculis articulatæ virgulę proueniunt, Equiſeti cirris ſimiles. Floſculi circa genicula muſcoſi, minuti, pallentes, veluti Corni; quos fructus excipiunt rubentes, acidi ſucci pleni, exiguis moris haud abſimiles, in quibus ſemen. radix dura eſt & lignoſa. Aſſurgit hæc in magnam ſubinde altitudinem, quandoque breuior ac humilior conſiſtit: rariſſimè ſolitaria, pone arboré vel fruticem ferè ſemper naſcitur, quarum etiam altitudiné aſſequitur. Viſam hanc Bellonius in ſingularibus ſuis refert Platani altitudinem attigiſſe. Humilius iuxta breuiores ac minores arbores aut frutices adoleſcit. Nullis autem clauiculis ſeſe arboribus, aut eorum ramis innectit, multò minus ſe iis circumuoluit: iuxtà ac ponè conſiſtere gaudet.

In conuallibus nonnullis Olympi montis, & haud procul Rhaguſio in Illyrico repertum ſibi, ſcribit Bellonius.

Maio menſe floret, Auguſto fructus maturi apparent.

A Plinio ἐφέδρα ſiue ἔφεδρον & Caucon appellatur: ab aliis ἀνάβασις, quòd ſcilicet in altum conſcendat. Deſcribitur à Plinio lib. XXVI. cap. VII. his verbis: Caucon, quæ & Ephedra, ab aliis Anabaſis vocata, naſcitur ventoſo ferè tractu, ſcandens arbores, & ex ramis eius propendens: folio nullo, cirris numeroſis, qui ſunt iunci geniculati: radice pallida.

Meminit huius & eiuſdem lib. cap. XIII. vbi de Hippuri, circa quam varias ait Græcorum eſſe opiniones. Alij Hippurin (inquit) alij Ephedron, alij Anabaſin vocant, traduntque iuxta arbores naſci, & ſcandentem eas dependere comis iunceis multis, nigris, vt eſt equorum cauda, geniculatis ramulis: folia habere pauca, tenuia, exigua: ſemen rotundum, ſimile Coriandro: radice lignoſa. Naſci in arbuſtis maximè.

Dioſcorides notatur

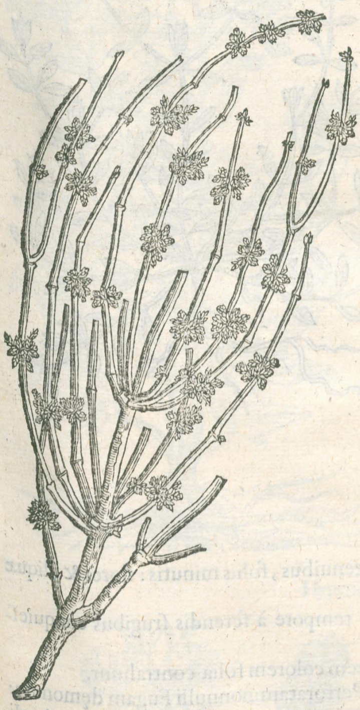
Duas autem has ſtirpes, Equiſetum maius videlicet & Ephedram, quarum vtraque Hippuris vna deſcriptione Dioſ. complexus, Hippurim ait in riguis ac ſcrobibus naſci; quæ proprium primo Equiſeto: deinde addit, in ſublime attolli, & vicinos arborum ramos conſcendere,

dere,quod Ephedræ conuenit,quæ non in riguis,sed in arbustiuis,Plinio teste,nascitur.

Cæterùm quòd ad Ephedræ temperiem attinet,& hanc frigidam quoque & amplius siccam,facultates eius ostendunt omninò similes Equiseti viribus, cui ipsa tota planta, vt non admodum dissimilis,ita quoque facultate proxima.

De Marina Vua. CAP. XXIII.

Vua Marina.

HAVD absimilis Ephedræ Vua appellatur Marina,verùm minor ac humilior;multos, graciles,tenues ac teretes, iuncorum ferè instar, cauliculos promit,geniculis compluribus discretos,veluti Equiseti,ac in multas alas, ramosque diuisos,quorum omnium apices acuminati, duriusculi,ac spinosi: foliis caret: flores è geniculis in tenuibus pediculis racemosi,exigui, ex herbaceo colore inalbicant: fructus è pluribus minutis acinis congestus,Idæi rubi paruulum,nondumq; completum morum refert, per maturitatem cocci colore rubet,sapore dulcis,ori gratus: semẽ siue vinaceum,durum,triangulare, vtrinq; acuminatum, sapore adstringens. radix geniculata, oblonga, per obliquum proserpit. Ipsa quoque stirps magis humi accumbit,quàm assurgat, cauliculis ac ramulis ampliter latè luxuriat.

Amat aggeres, locaque arenosa in maritimis oris. Reperitur in Narbonensi Gallia haud procul Mõspelio,& alibi iuxta mare: In hortis Germaniæ ac Belgij sata subinde prouenit, duratq;, sed sterilis, quæ alioqui natura fœcunda admodum est,fructuque turgens.

Autumno,vbi suæ spontis est,fructus maturatur,herba ipsa hyemis patiens diutinè viret.

Vuam marinam Recentiores appellant: Galli *Raisin de mer*; à fructu acinaceo, ac ipsius mori in Rubo nati æmulo,qui veluti vua aliqua ex pluribus acinis constat. Græcis est Τράγος,aut τράγανον,siue τράγανος: à nonnullis,inquit Dioscorides, σκορπίον. Tragus autem & Traganos,non ab hirco,aut ab eius viroso odore,dicitur,sed quia fructum ferat esui aptum,& cibo idoneum, à verbo τρώγω, id est, comedo, vnde & τραγήματα secundæ mensæ bellaria nomen accepêre. Scorpion ex eo dici potest,quòd eius virgulæ in acutum ac pungens fastigium desinant, veluti scorpionum cauda.

Τραγήματα.

Facultate autem acini,& præsertim,quæ eis insunt semina, adstringendi vim, vt diximus, possident: resiccant verò ordine secundo satis intenso. Dios. Tragi acinos cœliacis,& mulieribus fluxu nimio obnoxiis auxiliari refert.

De Hyperico. CAP. XXIIII.

1. HYPERICON pedalis vel amplioris altitudinis surculosa & ramosa stirps est: foliis latiusculis,quàm rotunda longioribus,quæ soli aut lumini opposita foraminosa apparêt, multisque minimis veluti poris pertusa: lutei ex quinque foliolis in fastigiis cauliculorum flosculi apparent; staminibus in medio concoloribus: siliquæ sequuntur oblongæ, magnitudine & forma grani hordeacij; in quibus semen minutissimum, quod odore resinam confricatum redolet. radix dura, lignosa, hinc inde fibrosis ac tenuibus veluti ramulis spargitur. Huius coma,flores,ac folia attrita,atro sanguini haud absimilem succum fundunt.

Nascitur passim iuxta sepimenta hortorum, & margines agrorum; ac non rarò in locis herbosis,subinde etiam humentioribus,in quibus, quod alibi rotundis, hic quadrangularibus cauliculis assurgit.

Iunio ac Iulio, Augustoque mensibus potissimùm floret.

2. Similis huic,sed omnino minor quædã ac humilis occurrit herba, quæ ad palmi altitudinem,

Hypericon.

Hypericon minus.

nem, vel amplius paulò attollitur, cauliculis prætenuibus, foliis minutis: flores & siliquæ quales Hyperici.

In agris frumentariis nonnullis, præsertim quo tempore à ferendis frugibus conquiescunt, vel spontè nascitur.

Viget æstate sub Autumnum, subinde subrubentem colorem folia contrahunt.

Hypericon Græci ὑπέρικον nominant: Officinæ Perforatam: nonnulli Fugam dęmonum: Germani Sant Johans kraut: Itali *Hyperico*: Hispani *Caraconzillo*, aut *Caraioncillo*: Angli S. Johans worte: Bohemi S. Jana zwoncek. Dicitur verò idem & Androsæmum, à succo qui pressis coma, foliis, & floribus, sanguini atro similis profluit. Appellantur ea de caussa & Ascyrum & Ruta syluestris Androsæma. Est verò & Androsæmum sui generis herba. Vocatur verò præterea Hypericon: à nonnullis Corion: item & Chamæpitys, à resinaceo nempe seminis odore.

Coris. Minutula herba Hyperico similis creditur esse à Dios. Coris dicta; quæ & Hypericon à similitudine vocata est: Coris est, inquit Dios., folio Ericæ rubro, pinguiore, ac minore, non altior dodrante. Ericarum autem multæ sunt species, & vna quidem cum hac herba folio non admodum dissidet: Appellatur verò & vulgò Hypericum minus.

At Hypericum, vt Galenus tradit, calfacit ac desiccat essentia tenui, adeò vt & menses & vrinas prouocet: Ad hæc verò totus sumendus est fructus, non tantùm semen. Cum foliis verò virens appositum ad cicatricem cùm alia, tum etiam ambusta. Siccum verò contusum, ac inspersum, mollia nimis, humidaque, & putredinosa vlcera sanat. Dios. à tertianis ac quartanis cum vino potum liberare ait, & semen quadraginta diebus haustum Ischiadicis mederi.

De Ruta syluestri Hypericoide. CAP. XXV.

1. SYLVESTRIS hæc Ruta cauliculis & foliis Hyperico similis, sed virore saturato nigricans, mollior, ac tenui lanugine pubescens: flores lutei, nec differunt siliquæ, in quibus minutum est semen, nisi quòd minutissimis nigris punctulis notatæ appareat. respōdet & radix.

Non vsque adeò frequens hæc est: reperitur quandoque locis aliquantulum opacis, aut vliginosis. vnà cum Hyperico floris huius exitus apparet.

2. Huc verò & referendum illud Hyperici genus, quod à doctissimo Carolo Clusio supinum

Ruta syluestris Hypericoides.

num cognominatur; rami eius hirsuti humi sternuntur: folia qualia Hyperici, sed lanugine quadam molli incanescentia. Flosculi secundum ramulos lutei: siliquæ tenues, vtraque Hyperici similia: radix dura.

In nonnullis Hispaniæ cōuallibus, veluti haud procul Salmantica reperitur: tum & in maritimis Regni Valentiæ.

Prius ac citius quàm præcedens floret: subinde Martio.

Ruta syluestris & πήγανον ἄγριον à Dioscoride appellatur: differt tamen & à Graueolente Ruta; tum etiam ab Harmala.

Hyperici species potius haberi debet, & eam ob caussam Hypericoides cognominari non abs re potest. Extat verò huius Rutæ descriptio, in prius editis Dios. exemplaribus post cap. de Ruta lib. tertio: In posterioribus verò inter spuria ac notha relata est; his verbis. φύλλα ἔχει πηγάνῳ (aliâs ὑπερικῷ) παραπλήσια. θαμνίον φρυγανοειδές· ὑπέρυθρον. ἄνθος ἔχον μήλινον. ὃ διατρίβεν ἐν τοῖς δακτύλοις, αἱματώδη τὸν χυλὸν ἐκκρίνει. ὅθεν καὶ ἀνδρόσαιμον ἐκλήθη. κλωνάρια δὲ ὑποδάσεα. περιμήκη ἐν τῷ περιφερεῖ ὅμοιον κριθῇ. ἐν ᾧ σπέρμα μέλαν. ῥητίνης ὄζον. φύεται ἐν ἐργασίμοις καὶ τραχέσι χωρίοις. id est, folia habet Rutæ (aliàs Hyperico) similia, fruticulus surculosus, rubescens: florem habet melinum, qui digitis tritus sanguineum succum reddit; vnde & Androsæmon vocatur: ramuli subhirsuti: siliquæ teretes hordeo similes; in qui-

Hypericum supinum.

bus semen nigrum, resinam redolens. nascitur in cultis & asperis.

Non videtur autem de hac Ruta caput, veluti spurium, reiiciendum. cùm etenim herbarum quarundam folia ad huius à Dios. comparentur, omnino retinendum venit; præsertim cùm & ipsa stirps descriptioni respondens ostendi queat.

Describuntur autem huius Rutæ foliis Hypericum, Anonis, Polemonium, Androsæmum eiusdem triplo aut quadruplo maioribus; longioribus verò, Centaurium minus.

Appellatur verò non modò syluestris Ruta, sed & à similitudine, etiam Hyperici appellationes admisit. Nam, vt in cap. de hac syluestri Ruta, etiam Hypericon, Androsæmum, Corion, aut Coris, & Chamæpitys dicitur. Vnde factum, vt hanc ab Hyperico haud differentem

pleríque exiſtimârunt, atque eò magis, quòd facultates vtrobique ſimiles aſſcribantur. Sed vel vno hoc differunt, quòd huius ramuli ſubhirſuti vnà cum foliis ſint; Hypericū verò hirſutie careat.

Quòd verò ad facultates attinet, ſatis oſtendit Dioſ. aut quiſquis auctor eſt, idem quod Hypericum hanc poſſe; calidam videlicet ac ſiccam eſſe, & tenuium partium: vrinam ac menſes ciere. Pota cum vino à quartana liberat: folia cum ſemine impoſita ambuſtis medentur: & diebus quadraginta pota Iſchiadicos ſanant.

De Aſcyro. CAP. XXVI.

Aſcyron.

ASCYRVM Hyperico altius aſſurgit: folia eius maiora, albidiora; foraminoſa haud apparent: flos ſicut Hyperici; ſiliquæ forma ſimiles, exiguis punctulis reſperguntur. radix durior. Manant & huius folia floreſque ſanguineo ſucco ſi terantur, aut digitis confricentur.

Vmbroſis quibuſdam locis, veluti in ſyluis, quandoque reperitur.

Flores & ſemina huius vnà cum Hyperici ad perfectionem veniunt.

Græcis eſt ἄσκυρον: Latinis non aliud nomen. Androſæmon ex eadem, qua Hypericon, occaſione quoque appellatur: Galenus Androſæmi etiam ac Hyperici ſpeciem eſſe ait, & Aſcyron ac Aſcyroides dici. Germanis Hartshaw / & Waldthopff: Officinis non notum.

Facultate hæc herba calida quoque ac ſicca; eadem ferè, quæ Hypericon, poteſt. Semen, inquit Dioſc. potum in hydromelitis ſextario, bilioſa recrementa ampliſſimè detrahit. Vſus eius ad Iſchiadicos, ſed aſſiduè dandum, donec ſanitati reſtituantur. Galenus ſemen purgatorium eſſe etiam refert.

De Androſæmo. CAP. XXVII.

ANDROSÆMO cauliculi ſunt recti, rotundi, ſtriati, duri, ac lignoſi circa radicem, præſertim cubitales: folia triplo quadruplóve maiora quàm Hyperico, vel etiam Aſcyro, quæ initio virent, poſtea ac ſub finem æſtatis obſcurè rubent; è quibus non atriori ſanguini, ſed rubenti ac vermiculo vino ſimilis ſuccus attritu exprimitur, ac, vt Dioſ. ſcribit, οἰνώδης: flores lutei, maiores quàm ſuperiorum; quibus orbiculatum ac rotundum ſuccedit capitulum, initio virens, inde rubens, poſtremò nigricans, in quo ſemen rufum. dura lignoſa ac reſtibilis eſt radix.

Dioſcoridis locus caſtigatus.

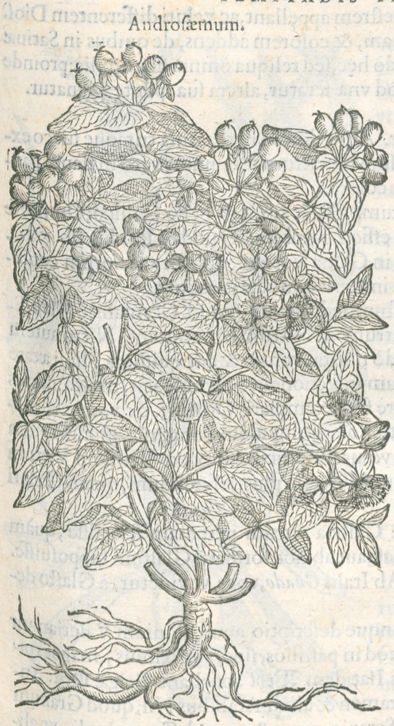
Dioſcorides capitulum huius ſimile facit calyci Papaueris nigri, cui haud diſſimile operculo, quo tegitur, ſublato, ſed tamen minus. καρπὸς ἐν κάλυκι, ait, ὁμοίῳ τῷ τῆς μελαίνης μήκωνος. Exemplaria pleraque perperam ὅμοιος habent, & fruſtrà hæc vox ad fructum applicatur, cùm ſit ad calycem referenda.

Quod ſequitur, οἱονεὶ κατάγραφος, non pertinet ad Androſæmi, ſed ad Rutæ huius ſylueſtris, & Aſcyri deſcriptiones, quorum ſiliquæ exiguis nigris punctulis notantur.

Apud Italos, Siculos, ac etiam Britannos in ſyluis, aut locis nemoroſis naſcitur.

Iulio ac Auguſto menſibus floret; ſemen interea in capitulis matureſcit: Autumno folia ruborem contrahunt, atque tunc quidem οἰνώδης ſuccus dilutè rubens ex ipſis facilè nulloque negotio exprimitur: Quam ob cauſſam non parum falluntur, qui huiuſcemodi ſuccum ex foliis exprimi temerè pernegant.

Androsæmum.

Græcis est Ἀνδρόσαιμον: Latinis eadem vox manet. Dicitur & Dionysias, vt Galenus testatur, & inter nothas appellationes extat: Officinis incognita stirps. A verò tam apertè recedunt, qui Clymenum esse existimant, vt reprehensione horum error opus non habeat.

Calidam quoque ac siccam hanc esse facultates satis, quales Ascyri, ostendunt. Semen huius tritum, & denariorum duorum pondo potum biliosa pellere, Dios. scribit, & Ischiadicis maximè mederi, sed à purgatione aquam exsorberi oportere: herbam ambustis mederi, & vulneribus impositam sanguinem cohibere.

De Isatide. CAP. XXVIII.

ISATIDI folia oblonga lataque sunt, colore saturato virentia, plantaginis angustifoliç foliis maiora: caulis bicubitalis, aut altior, qui in latam effusus vmbellam, flosculos exiguos promit luteos, ac deinde dependentes veluti folliculos, per maturitatem nigricantes. radix candida, oblonga sensim attenuatur, & in altum descendit.

Seritur Isatis compluribus Narbonésis Galliæ, ac nonnullis Belgij locis; subinde & in Germania, Italia, ac Hispania: Quandoque &

Isatis satiua.

Isatis syluestris.

citra

citra culturam spontè nata reperitur, quam syluestrem appellant, ac veluti differentem Diosc. seorsim describit, folliculorum, & florum formam, & colorem addens, de quibus in Satiuæ descriptione nihil, cùm tamen vtrique non modò hęc, sed reliqua omnia sint similia: proinde nec vllum inter hæc discrimen aliud, quàm quòd vna seratur, altera sua sponte gignatur.

Pingue ac lætum desiderat aruum.

Maio ac Iunio floret: semen serius perficitur. Ante florem herba tusa tritaque succo expresso in magnas pilas siue globos ad tincturæ vsum digeritur: Imbuuntur verò his lanei panni, ipsæque lanæ, telæque lineæ, aliaque cæruleo colore.

Ἰσάτις Græcis; Isatis Latinis, ac etiam Glastum. Cæsar lib. v. de bello Gallico, Omnes se Britanni, ait, Glasto inficiunt, quod cæruleum efficit colorem. Quod & Plinius lib. XXII. cap. I. testatur: Simile, ait, Plantagini Glastum in Gallia vocant, quo Britannorum coniuges, nurusque toto corpore oblitæ quibusdam in sacris & nudæ incedunt.

Sunt tamen qui in vtroque auctore non Glastum, sed Vitrum (quod Germanicè Glaß dicitur) legendum existiment: Nec desunt qui Vitrum in Nitrum commutent; Nitro autem Britannia destituitur: In Gallia verò non modò nostra, verùm & antiquissima Plinij ætate omninò rarissimum: Nihil deinde ad corporum infectionem Nitrum facit, multò minus cæruleo inficit. Qui Vitrum legunt, nituntur ferè fide exemplaris Oribasij, ex vetere versione corrupti videlicet ac multis modis deprauati. Rasarij siquidem conuersio ad Eunapium lib. 2. nihil tale habet. Habet verò & Marcellus vetus Empiricus cap. XIX. Isatidem Vitrum aut Vtrum (vt in exemplari legitur) dici. Sed cur Marcello plus deferendum, quàm Cæsari aut Plinio?

Verisimilius est Marcellum pro Glasto voce Gallica vitrum perperam scripsisse, quàm Cęsarem aut Plinium pro vitro Germanorū Glaß, aut ab hoc formatū Glastum supposuisse.

Dicitur verò & Isatis à nonnullis Guadum: Ab Italis *Guado*, voce, vt videtur, à Glasto detorta: Hispanis ac Gallis *Pastel*.

Extat Pastelli siue Pistelli nomen & qualiscunque descriptio apud Plinium Valerianum lib. 2. cap. 3. Potest autem Isatis Pastillus dici, quòd in pastillos, siue, vt diximus, magnas pilas digeratur. Nostra ætate Germani & Bohemi Isatidem Weyt appellant: Belgæ Weet: Angli Wode & wade. Ab Auicenna cap. 512. Nil: Est tamen & aliud Arabibus Nil, quod Granum Nil, & Hab alnil, de quo Auicenna cap. 306. & Serapio cap. 283. quod Conuoluuli, vt alibi diximus, species est.

Supernatantem autem spumam, quam Isatidis dilutum cum panni lanæúe tinguntur eructat, sunt qui Indicum, & quidem alterum Diosc. esse existiment, quod tamen non omnino manifestum: Nam ex Isatide efferuescente Indicum efferri Dioscorides non asserit, sed ex æreis vasis attolli tantummodo habet.

Indicum.

De vtroque autem Indico ita Diosc. lib. v. Vnum sua sponte gignitur, & veluti ἐκβρασμα, siue reiectaneum est arundinum Indicarum: alterum Tinctorium. flosculus est purpureus, qui de æreis attollitur vasis; quem detractum artifices siccant.

Cæterùm Isatis, Galeno auctore, valenter exiccantis est facultatis; amara simul & adstringens. Proinde & magna vulnera durorum corporum glutinat: sanguinis profluuio laborantibus partibus vtiliter imponitur: tumores œdematosos mirificè digerit simul ac reprimit: omnibus vlceribus malignis, & cacoëthis mirabiliter resistit, etiamsi putrescant aut exedantur, erodantúrve. Eadem verò & Dioscorides. Quòd si quando (addit Galenus) valentior quàm pro laborantis natura appareat, foliis eius tritis miscere oportebit, aut panem, aut hordeaceam farinam, triticiámve, aut polentam, pro vincente nimirum in vnoquoque affectu.

De Luto herba. CAP. XXIX.

FOLIA Lutum herba similiter profert oblonga, angusta, læuiaque; inter quæ caulis assurgit solidus, nullis geniculis interseptus, duos cubitos altus, aut procerior, minoribus foliis conuestitus; superius flosculos proferens paruulos, dilutè luteos, quos sequuntur capitula exigua, tribus exiguis foraminibus patentia; in quibus semen minutum, nigricans. radix longa, candidaque. Tota herba vbi inaruit flauo siue luteo pallescit colore.

Seritur pingui ac restibili gleba, pluribus in Belgio locis nascitur, & spontè non modò in Belgio, verùm & in Pannonia, Bohemia, tum & alibi.

Maio mense floret: semē deinde adfert: postea collecta herba siccatur in vsum tinctorium.

Plinius lib. XXXIII. cap. v. huius obiter meminit, & Luteam appellat: Vitruuius lib. VII. Luteum: Sed Vergilius in Bucolicis Æcloga IIII. Lutum nominat;

Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit vellera luto.

A Luto

Lutum herba.

A Luto autem luteus color & lutea dicuntur, veluti à croco crocea, & à purpura purpurea. Belgæ hanc vulgò Woutte nuncupāt: Non esse Struthiō, multò minus Ptarmicen, manifestius quàm vt refelli debeat: Folia siquidem huius magnitudine Oleæ folia superant: At Ptarmice à Dioscoride, & Struthion à Theophrasto Oleæ similia habere folia traduntur.

Vsus huius in Medicina quidem nullus est; sed in tinctoria frequentissimus. Inficiuntur hac herba panni lanei, aliaque ex lana opera, & lineæ telæ colore luteo & virenti: Luteo quidem candida, & nullo alio prius imbuta: virenti verò cæruleo antè tincta: Nam Luti herbæ color ceruleo superinductus viridem efficit: Id quod & Vitruuius cognitum habuit lib. 7. de Architectura. cap. 14. Qui non possunt, ait, Chrysocolla propter caritatem vti, herba quæ Luteum (aut potius Lutum) appellatur, cæruleum inficiunt, & vtuntur viridissimo colore.

Marcellus Vergilius Dioscoridis interpres in Commentariis suis hunc locum omnino mutilum adducit, existimans eandem cum Isatide Lutum siue Luteum herbam esse, atque ea cæruleum tingi; in quo à vero recessit: Differt siquidem Lutum herba ab Isatide, & nequaquam cæruleo, sed luteo, aut viridi colore, vti diximus, inficit.

Marcellus notatur.

De Kali herba. CAP. XXX.

Kali.

Kali album.

KALI herbæ species complures sunt, vt non modò Recentiorum obseruationibus, verùm & Auicennæ, ac Serapionis scriptis euidens.

Prior ſpecies Kali cubitum plus minus aſſurgit: cauliculos edit numeroſos, mediocris craſſitudinis: folia anguſta, craſſa, acuminata, non rarò acumine pungentia; inter quæ capitula Ochri ferè magnitudine; quibus dehiſcentibus oblongum ac tenue erumpit ſemẽ, exiguum terræ lumbricum aliquatenus referens, ſpiræ aut cochleæ inſtar conuolutum. radix è fibris committitur. Tota herba ſucco turget ſalſo ac mordaci: cauliculi purpureo in natiuo ſolo colore rubent.

Mari vicinis locis gignitur: Maritimis locis Aquitaniæ ac Galliæ Narbonenſis frequens.

Autumno herba collecta, ligniſque decuſſatim digeſtis impoſita, vritur: in ſubiectas ſcrobes defluens liquor ac cinis ad vſum ſeruantur.

2\. Proxima ſpecies complures quoque cauliculos promit, ſed tenuiores, dilutoque colore virentes: foliis pluribus, ſed tenuioribus, anguſtioribuſque, quàm ſuperioris conueſtitos: ſemen exiguum ſplendenſque. radix non abſque fibris. Referre videtur hæc Kali ſpecies anguſtioris folij Aeizoon, aut Chamæpityn primam. Tota etiam ſalſo ac mordaci ſucco redundat.

Reperitur & iiſdem, quibus ſuperior, locis, tum & ad Oceani littora Septentrionem verſus, circa Scaldis & Moſæ oſtia in Belgij Zelandia.

Colligitur apud Narbonenſes & Aquitanos eodem quo ſuperior, & tempore, & modo.

3\.

Salicornia.

Tertia ſpecies cauliculis aſſurgit teretibus, cubito altioribus, ramoſis, crebris geniculis articulatis abſq. foliis: qui &, vti priores Kali, ſuo tempore rubent. radix fibroſa eſt. ſuccus huius, vti ſuperioris, ſalſus quoque ac mordax.

Eſt verò hanc non tantùm in Mediterranei aut Aquitanici Oceani maris littoribus reperire, verùm & in Belgij maritima ora, præſertim in Zelandiæ Inſulis.

Has autem herbas Arabum interpretes vno nomine Kali & Alkali appellant. Ab Auicenna cap. 724. deſcribuntur ſub nomine Vſnen, quod ab Vſnee differens: Vſnee ſiquidem Græcorum eſt βρύον, ac Latinorum Muſcus, de quo Auicenna cap. 722. Apud Serapionem etiam cap. 247. Vſnen dicitur.

Cinerem harum herbarum Matthæus Syluaticus Sodam appellat: pleriq. Salem Alkali nuncupant: nonnulli Alumen Catinum: alij inter Salem Kali & Alumen Catinum huiuſcemodi differentiam ſtatuunt, vt Alumen Catinum ſit ipſe cinis; ex ipſo verò cinere confectum ſal, ſit ſal Alkali.

Diſſoluuntur cinere contriti lapides, qui colliquefacti materiam præbent conflandis vitreis vaſis, quæ dum in furno liquida ac tractabilis calet, innatantem veluti pinguedinem præbet, quæ refrigerata lapidis inſtar dureſcit, facilè tamen friabilis: Axungiam vitri hanc vulgò appellant: Galli *Suin de voirre*: Germani ac Belgæ **Gelaſen ſmaltz**: Itali *Fior de Criſtallo*, id eſt, florem Cryſtalli.

1\. Primam huius ſpeciem qui Græcorum Tragum exiſtimant, non parum falluntur: Tragus ſiquidem alia omninò ſtirps eſt, de qua alibi Baptiſta Montanus Kali Empetron eſſe quodam loco iudicat: ἔμπετρον autem, Dioſcoride auctore, naſcitur in montoſis locis, & maritimis, ſalſo guſtu; Plures autem in maritimis naſcuntur, plures etiam ſalſugine guſtu referunt. *Empetron.*

Aliqui ἔμπετρον, inquit Dioſcorides, φακοειδὲς appellant: Galenus πρασοειδὲς legit; neutra vox Kali conuenit; neque enim Lentem, vel etiam Porrum forma refert. Solent autem huiuſmodi voces non temerè, ſed à ſimilitudine aliqua ſtirpibus indi.

2\. Altera ſpecies ad Anthyllidem alterã Dioſ. accedere videretur, ſi quàm Chamæpitys hirſutior ac odoris admodum grauis eſſet: cùm verò his deſtituatur, non aliò, quàm ad Kali ſpecies referendum venit. Appellatur à Gallis *Blanchette*, quaſi Kali album, quòd cauliculi eius minimè, vt diximus, rubeant, & herba ipſa tota dilutius vireat.

3\. Tertiam Salicorniam recentior ætas appellat: eſt hæc & inter Kali ſpecies annumeranda, tametſi minus ad vſum expetatur: Kali articulatum à nonnullis nominatur.

Calidum autem & ſiccum ipſum Kali eſt: ſiccior verò etiam ac calidior ipſe cinis, qui ad quartum qualitatis vtriuſque gradum accedit. Vrendi hic & cauſticam vim habet: colliqueſcunt hoc contriti, vt diximus, lapides, & in materiã aptam vitreis vaſis cõflãdis diſſoluũtur. Fit &

Fit & ex hoc cinere lixiuium acerrimum ac mordacissimum, ex quo deinde addito oleo ex oliuis aut alio, sapo decoquitur, cuius, ad abluendas & purgandas telas lineas, & ex his vestes, vsus.

Intra corpus exigua herbæ quantitas assumpta, non modò vrinas, sed & menses potenter euocat: fœtum tam viuum, quàm mortuum eiicit: aquosos per aluum humores ducit, & hydropicos purgat. Maior quantitas perniciosa est & exitialis. Fugantur huius herbæ dum vritur & odore & fumo serpentes.

Miscetur cinis verò & iis, quæ ad scabiem & cutis fœditates faciunt, medicamentis: superfluam ac excrescentem in malignis vlceribus carnem facilè adimit, vt Auicenna & Serapio referunt. Legitur autem in huius exemplaribus Kali arborem esse, adeò magnam, vt sub vmbra eius stari queat: sed hunc magis Interpretis esse, quàm ipsius Serapionis, errorem, fit verisimile.

Flos Crystalli, siue, vt vulgò, Axungia vitri, insigniter resiccat, scabiem cutisque fœditates facilè tollit, si aqua, in qua decoctus est, partes infectæ crebrius foueantur & lauentur.

De Lithospermo. CAP. XXXI.

Lithospermum maius.

Lithospermum minus.

LITHOSPERMI duo sunt genera: vnum rarius, quod Maius; alterum vulgaris vsus, Minus.

1. Maiori Lithospermo multi à radice exiliunt graciles, tenues, longi, asperi, & hirsuti surculi, humi plurima parte procumbentes: folia oblonga, acuminata, & ipsa asperiuscula ac hispida, è virore nigricant: iuxta quæ in breuibus pediculis flores apparent cærulei: semen deinde duritia lapidea, Erui magnitudine, candidum. radix fibrosa restat hyeme.

Nascitur in Italia, inquit Plinius, sed laudatissimum in Creta: Reperitur verò & spontè natum in Narbonensi Gallia: In Germania vtraque hortense est.

2. Minus Lithospermon caule in multas alas ac ramulos diuiso rectè assurgit, rotundus hic est ac subdurus: folia latiora sunt, sed breuiora quàm superioris, verùm & aspera ac nigricantia.

tia. Flosculi secundum cauliculos è foliorum sinu albidi; succedente semine per maturitatem candido, læui, splendente, duro, Milij grano paulò maiore, exiguis vnionibus assimili. radix altè descendit, crassiuscula, adnatis multis fibris; quæ & hyeme permanet, foliis cauliculisque pereuntibus.

Passim pluribus Italiæ, Galliæ, Germaniæ, ac etiam Britanniæ locis incultis exit.

A Solstitio æstiuo ad Autumnum vsque floret; interea & semen perficit.

A seminis duritia vtrumque λιθόσπερμον dicitur: à nonnullis γοργόνιον, Gorgonium: ab aliis Ægonychon, Leontion, aut Diosporon, aut Diospyron, vt Plinius legit, item & Heracleos. Ab Arabibus Milium Soler: In Officinis ac apud Italos Milium Solis: Hispanis *Mijo del Sol*: Gallis *Gremil, & herbe aux perles*. Quod maius est, Germaniæ ac Belgij Officinis incognitum.

Minus Germanis Meerhirsen: Belgis Steensaet/ & Peerlenkruyt; huius in Officinis vtriusq. nationis vsus: Hispanis *Millbart*: Anglis Gromell.

3. Præter ista duo & tertium quoddam reperitur, quod caule, foliis, & floribus minori respondet; verùm semen eius minus candidum, asperius ac rugosum, haudquaquam læue ac splendens.

Ac tale quidem in Germania, Belgio, ac Bohemia in aruis, tum & incultis ac ruderatis plerisque occurrit locis.

4. Hieronymus Tragus & exigui cuiusdam Lithospermi meminit, cuius coliculi palmum alti: folia angusta veluti Lini; iuxta quæ semina parua, glabra, colore nigricantia, ac dura instar alterius Lithospermi.

Cæterùm Lithospermi vtriusque; maioris videlicet ac minoris, semen calidum ac siccum secundo ordine, vrinas mouet, calculos expellit: Ipsos verò & frangere Dios. refert cum vino albo potum.

De Lysimachiis, & primùm de legitimo.

CAP. XXXII.

Lysimachium legitimum.

LYSIMACHIVM Dioscoridi aliisque veterum vnum tantùm, quod videlicet lutei floris: posterior ætas tria adiecit, sed spuria. Duo ex his purpureo sunt; tertium verò cæruleo flore.

Legitimum Lysimachium fruticosum est, & multis cauliculis assurgit rectis, plurima parte rotundis, nonnihil angulosis, geniculatis, duos aut tres pedes altis: foliis è singulis nodulis ternis quaternísve, oblongis, angustis, salicis similibus, ambitu tamē haudquaquam incisis: flosculi in summis alis exeunt lutei; succedunt rotunda, paruula, Coriandri æmula semina. radix tenuis per obliquum serpit, & pluribus locis progerminat.

Palustribus & aquosis locis iuxta riuulos, scrobes, aggeres, ac margines agrorum gignitur.

Iunio Iulioque cum flore reperitur.

λυσιμάχιον, & à nonnullis λυτεὸν Græcis appellatur: Latinis Lysimachium: à Plinio Lysimachia: à quibusdam recentiorum Salicaria: Italis *Lysimachia*: Hispanis *Lismacho*: vulgò Germanorum Weberick: A Lysimacho Agathoclis filio inuentore nomen accepit. Inuenit Lysimachus herbam Lysimachiam, inquit Plinius, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Erasistrato lib. XXV. cap. VII. Ruellius hanc in Galliis vulgò *Cornelle, Corneille, & Coroneolam* dici refert; temerè aduersatur Matthiolus existimans pro Lysimachio à Ruellio exprimi Cerettam Italis dictam, quæ Genistæ est species: Non caret tamen

Ruellius errore, cùm Lysimachium iudicat Luteam aut Lutum herbam esse; nam à Lutea Lysimachia multum differens est. Hallucinatur verò & multò magis, dum appellatam Pellibossam, quasi Pestifugam, à rusticis apud Cenomanos sibi demonstratam pro Lysimachio etiam recipit. *Ruellij error.*

Pellibossa siquidem non Lysimachium, sed species est Ranunculi Flammulæ nomine, folio oblongo angusto, & Salicis figura; floreque luteo, quæ in pratis frequens reperitur, & vlcerandi vi prędita, vesicas corpori admota breui procurat, virus pestilétium bubonum aliorsum trahens, vt suo diximus loco. Ad Lysimachium conuertimur. Superantem hoc habet qualitatem adstrictoriam, vti & Galenus ait. Succus, auctore Dioscoride, vtilis est ad sanguinis reiectiones, & dysenterias, tum in potu, tum per clysterem infusus. Fluxum muliebrem sistit in pesso appositus. Herba ipsa vulneraria sanguinem cohibet, sanguinisque è naribus eruptiones sistit naribus indita. Suffita fumo serpentes fugat, & muscas occidit. Quod & Plinius lib. xxv. cap. VIII. refert. Angues, inquit, fugiunt odorem Lysimachiæ. Idem Lysimachium flauum facere capillum scribit lib. XXVI. cap. vltimo, quòd verisimile flores luteos præstare posse. *Pellibossa.*

De Pseudolysimachio Purpureo primo.

CAP. XXXIII.

Pseudolysimachium purpureum I.

Pseudolysimachium purpureum minus.

PVRPVREO huic Pseudolysimachio cauliculi bicubitales, sæpenumerò complures, ramosi, ac teretes: folia angusta, per margines crenata, veluti Salicis: flosculi in summis virgulis, siliquis exiguis anteà enatis, insident, rarò albicantes, frequentissimè rubente colore eleganter purpurei, ex quatuor foliolis, quandoque angustioribus, interdum latioribus: in siliquis exigua semina molli, tenui, candidaque lanugine implicantur. pro radicibus tenues fibræ huc illuc repentes. *1.*

Huius & alia minor est species, à priore magnitudine sola differens: flosculi verò & minores, & dilutius rubent. *2.*

Iuxta scrobium, fossarum, fluuiorum, riuulorumque margines, aliisque locis humidis reperitur:

peritur: quandoque tamen & in ſiccioribus exit, præſertim quod latioris folij florem gignit.

Tota ferè æſtate floret.

Lyſimachij ſpecies habetur & à Fuchſio ante nos pro Lyſimachio purpureo deſcripta: non eſt tamen legitimum Lyſimachium, ſed ſpurium ac Pſeudolyſimachium. Qua de cauſſa & aliis maluit ipſum nominibus Geſnerus compellare, & Epilobion, aut Chamænerion vocitare, ἐπιλόβιον quidem, quòd flos ſit Leucoio ſimilis ſuper ſiliquam natus: χαμαινήριον verò à ſimilitudine aliqua cum Nerio ſiue Rhododendro; præſertim altius aſſurgẽs, cuiuſq. flos è latioribus foliis compoſitus exiguam roſam æmulatur. Idem verò & Antonianam dici à nonnullis refert; ſed tamen & aliam ait Antonianam eſſe, quæ dentium dolori medeatur. Nominatur verò & paſſim Filius ante patrem, propterea quòd ſiliquæ appareant prius quàm flos. Cenſetur etiam à quibuſdam Onagra veterum, quæ & Oenothera ſiue Onuris. Dioſcorides verò hanc ait eſſe fruticem prægrandem arboris inſtar. Lyſimachium verò iſtud purpureum non niſi herba eſt, hyeme etiam marceſcens; tantùm abeſt, vt frutex ſit, aut arborem æmulari queat.

Onagra.

Cæterùm vſum in Medicina cùm nullum habeat, vires quoque eius ac temperamentum cognoſcere non contigit: Geſnerus tamen calidam & ſiccam ſecundo gradu iudicauit eſſe, atque ex diuerſis conſtare partibus; nonnullis euidenter adſtringentibus; aliis verò modicè abſtergentibus.

De Pſeudolyſimachio purpureo altero.

CAP. XXXIIII.

Pſeudolyſimachium purpureum alterum.

PSEVDOLYSIMACHIVM purpureum alterum caules promit rectos, ferè bicubitales, quadrangulares, articulatos: folia è ſingulis geniculis bina, ex aduerſo locata, oblonga & acuminata, ad veræ Lyſimachiæ ſatis accedentia. floſculi ſuperius verticillatim ambientes caulẽ conueſtiunt, colore eleganti rubentes. ſemen haudquaquam in ſiliquis, ſed in loculis, è quibus flores exciderunt, ſequitur exiguum. radix craſſa, dura, foris nigricans, durabilis naturæ.

Locis iſtud exit aquoſis, iuxta ripas fluminum, ac aliis perinde humidis.

Æſtate cum aliis floret.

Recentiores & huic Lyſimachio purpureo nomen dedêre: pingitur & pro altero Lyſimachio à Matthiolo: Eſt verò non minus, quàm prius purpureum, ſpurium quoque ac falſum Lyſimachium, ſiue Pſeudolyſimachium: Apud Belgas plerique Partijche appellant. Falluntur qui pro Hepatorio colligunt; ſed multò magis qui ipſum Centaurij ſpeciem eſſe rentur.

De facultatibus huius nihil adferendum, quando neque exploratas, neque compertas habeat.

De Pſeudolyſimachio cæruleo.

CAP. XXXV.

CÆRVLEI Pſeudolyſimachij rotundi ſunt caules, ſeſquicubitales: folia oblonga veluti Lyſimachiæ, ſed ambitu ſerrata, & profundius quidem quàm primi Pſeudolyſimachij

Pseudolysimachium cæruleum.

chij purpurei, superna parte virentia, inferiore verò albidiora, quibus caules ramulique conuestiuntur: flores in summis virgulis spicati, cærulei, Lauandulæ quodammodo æmuli, sed inodorati, & alterius figuræ: quos exigua sequuntur capitula, in quibus semen minutissimum. radix multis fibris capillata propagines emittit, quibus latè serpens seipsam stirps multiplicat.

Nascitur apud Germanos in fossis aquam recipientibus, vt Gesnerus ait. In hortis apud Belgas facilè luxuriat Soli expositis locis, non omnino aridis: vmbrosis non proficit aut ægrè.

Tota æstate flores gignit.

Lysimachium cæruleum appellant, sed tamen veluti Purpurea & Pseudolysimachium quoddam, quod à florum colore cærulei cognomen accepit: Nonnulli Lauandulam syluestrem, sed parum rectè appellant: Veronicam erectam alij: Gesnerus Anagallidis aquaticæ speciem potius dicendam existimauit, nulla tamen Anagallidi aquaticæ similitudine affinem.

Facultates verò huius explorare, nondum cuiquam curæ fuit.

LIBRI TERTII PEMPTADIS PRIMÆ FINIS.

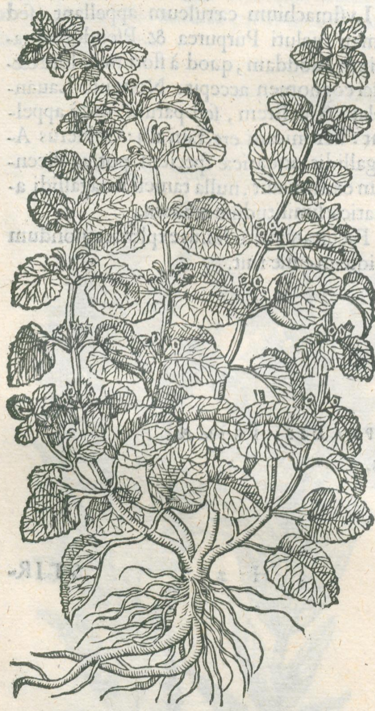
STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS PRIMÆ LIBER QVARTVS.

PRÆFATIO.

NVNC ad eas veniendum ſtirpes, quæ M. N. O. P. aut Q. initiales habent: inter quas plurimæ occurrunt in frequenti medicantium vſu receptæ, & vtilitatem haud exiguam ad ſanandos curandosq́ morbos, non modò vulgares, ſed & difficiles, conferentes.

DE MARRVBIO.

CAPVT PRIMVM.

Marrubium.

Marrubium candidum.

MARRVBII genera Dioſcoridi duo: Vnũ propriè hoc nomine dicitur; quod & candidum: Alterum Ballote & Marrubium nigrum vocatur: Sunt tamen & alia quæ ad Marrubij genus referri poſſunt, vt Alyſſon, & Marrubiũ aquatile, de quo Pemptad. 4. lib. 5.

Marrubium propriè dictum, complures edit quadrangulares cauliculos, pedem altos, tenuique lanugine albicantes: folia per interualla bina, ſubrotunda, rugoſa, ambitu inciſa, & ipſa candicante lanugine pubeſcentia. Floſculi in nonnihil pungentibus conceptaculis ſubcandidi caulem verticillatim per interualla ambiunt. ſemen ſubrotundum, aſperiuſculum. radix fibroſa nigricat. Tota herba ſuauis & grati eſt odoris, & nonnihil Moſchum redolet, præſertim hybernis menſibus.

Iuxta parietes, vias, ſemitas, agrorum margines, locis neglectis, pingui, ac læto ſolo gignitur: Omnibus regionibus familiare, pro quarum tamen ſitu ac natura mutationem etiam ſubinde accipit: Creticum ſiquidem, ac quod apud Marcomannos, & in Pannonia ſuperiore haud infrequens occurrit, multò eſt eo, quod apud Belgas, & aliis Germaniæ locis prouenit, candidius ac odoratius, foliiſque quandoque anguſtioribus ac minoribus.

Iulio

Iulio ac Augusto floret,& quidem altero, à quo enatum,anno;hyeme restat.

Græci πράσιον: Latini Marrubium: Officinæ Prassium,& quandoque Marrubium: Plerique Marrubium candidum ad differentiam Ballotes appellant. Inter nothas voces & apud Apuleium eius & hæc nomina extant, εὐπατώριον, φυλλόφαρες, καμηλοπόδιον, κυνοσπράσιον, Melittena,Labeonia,& Vlceraria: Italis est *Marrobio*: Hispanis *Marruuio*, *Malrubi*, ac *Marrolho*: Germanis Weisz andorn, Marobel: Belgis Malroue/Malrueuie/witte andoren: Gallis *Marrubin* & *Marochemin*: Anglis Horehunde: Bohemis Jablecnijk.

Marrubium autem,auctore Galeno,calidum est ordine secundo, tertio verò siccum; & sicuti gustu amarum est, ita iecur & lienem obstructione liberans, & thoracem pulmonemque expurgans,ac menses promouens.

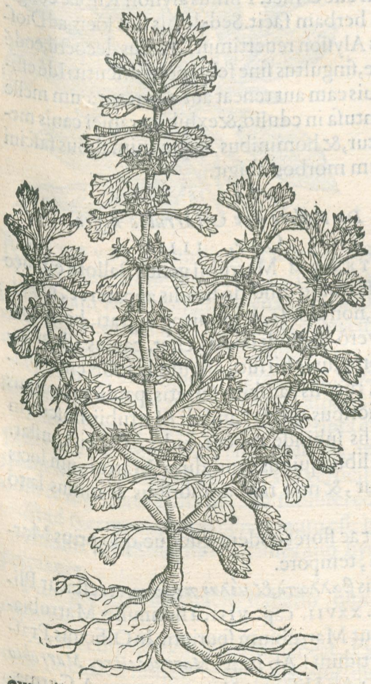
Dioscorides viridium foliorum succum,aut aridorum cum semine decoctum dari cum melle,scribit suspiriosis,tussientibus,ac tabescentibus,crassamque è pectore pituitam eiicere. Non modò autem crassam viscidamque pituitam, sed & purulenta efficaciter expurgat. Vtilissimũ idcirco omnibus tabidis, ac purulenta expuentibus, si modò absit,præsertim cum tenui destillatione, febris. Apud Paulum Æginetam ex Marrubio Compositio traditur,tabescentibus,ac purulenta expuentibus vnicè,singulariter, ac mirificè vtilis.

Iam datur & Marrubium mulieribus à partu non purgatis, vt menses & secundas euocet: Vtile & his qui venena hauserunt, aut à serpentibus demorsi sunt. folia cum melle sordidis vlceribus repurgandis admouentur: Pterygia & nomas sistunt.

Succus è foliis expressus,& in sole densatus,ad eadem pollet: cum vino verò & melle illitus oculorum claritatem adiuuat: per nares auriginem purgat, & ad aurium inueteratos dolores instillatur, aut cum rosaceo, Dioscorides.

De Alysso Galeni. CAP. II.

Alysson Galeni.

POSSET istud inter Marrubia numerari, nisi à Galeno non pro Marrubij specie, sed pro Alysso haberetur: Est etenim tota facie Marrubio simile, multicaule quoque, sed folia eius minora,crispiora, amplius incanescũt, & albidiora, odore destituũtur. verticilli cauliculos ambientes pungentibus aculeis horrent;è quibus flosculi quales Marrubij; at colore ex cæruleo purpurascentes. semen veluti Marrubij. radix dura,lignosa,multifida.

In hortis subinde, apud Belgas præsertim, seritur, semine ex Hispania allato; vbi nonnusquã sponte gignitur,ac à diligentiss. C. Clusio repertum est,& quidem Maio mense flore ac semine pregnans.

Græcis est Ἄλυσσος ἢ ἄλυσσον: Latinis Alyssum: Nomen autem ex eo habet,quòd mirificè iuuet demorsos à cane rabido, vt Galenus ait, à quo lib. 2. de Antidotis in Compositione Antonini Coi his describitur verbis: Ἄλυσσός ἐστι βοτάνη τῷ πρασίῳ παρεμφέρουσα, τραχυτέρα δὲ καὶ μᾶλλον ἀκανθώδης περὶ τὰ σφαίρια, ἄνθος δὲ φέρει κυανίζον. id est; Alyssos herba est Marrubio persimilis, sed asperior & magis spinosa circa orbiculos: florem fert ad cæruleum vergentem.

Hæc rabienti, vt idem VI. de simpl. medic. facult. quoque data, sæpè in totum sanauit. Atque hoc ex totius substantiæ similitudine efficit. Dictum enim est talem facultatem ex sola percipi experientia,& planè nulla constare methodo. Quòd si quis ad multa experiatur, cognoscet facultatem habere mediocriter siccificam,& digerentem, cùm hoc vt abstersorium nonnihil etiam obtineat. Hac ratione & vitiliginem & ephelin expurgat: Galenus.

De Alysso Dioscoridis. CAP. III.

ALIVD à superiore Dioscorides Alyssum describit. Fruticosa,inquit,herba est,vnicaulis, subaspera, rotundis foliis, fructu duplicium scutulorum effigie, in quo semen quadantenus

Alysſon Dioſcoridis.

dantenus latũ. Atq; cum hac deſcriptione, dudum nobis viſa eſt quædam ſtirps conuenire vnicaulis, pedem (plus minus) alta, cuius folia prima & ante enatum caulem rotunda, circum verò caulem poſterius enata; lata quidem, ſed rotundis longiora, aſpera, & vnà cum caule candicantia: floſculi surſum ſecundum cauliculos exeunt è luteo palleſcentes; poſt hos ſiliquæ planæ, latæ, ſubrotundæ, albicantes, & non læues; in quibus ſemen planum ac latum, veluti Leucoij. radix tenuis ac fibroſa.

In mõtibus & aſperis locis emicat, Dioſ. inquit.

Cum flore, & quidem in hortis Belgij, viſum eſt quod deſcripſimus, Iulio ac Auguſto mẽſibus: ſiliquis mox ſuccedentibus.

Dioſcorides ἄλυσσον nominat, non ex eo quòd rabiei à cane medeatur, ſed quòd ſingultus ſedet, ac tollat. λυσσὰ ſiquidem non modò rabies, ſed & ſingultus; à verbo λυσσῶ, id eſt, ſingultio. Appellatur verò idem & ſpuriis nominibus ἀσπίδιον, quaſi breue ac paruum ſcutum, à ſiliquis nempe ſcuti exigui formam referentibus; item & ἁπλόφυλλον, ἀκκύσητον, ἀδέσετον, μονόκαυλον.

Reperiuntur verò præter hæc & alia apud Veteres Alyſſa: Aëtius lib. I. Sideritidem Heracleam Alyſſon eſſe cenſet. Plinius alyſſon Rubiæ congenerem herbam facit. Sed de his ſuis locis; ad Dioſcoridis Alyſſon reuertimur. Huius decoctũ, eodẽ auctore, ſingultus ſine febri potu diſcutit: Idẽ efficit, ſi quis eam aut teneat aut odoretur: cum melle trita vitia cutis in facie, & lentigines emendat: contuſa in edulio, & exhibita rabiei canis mederi putatur: domibus appenſa ſalutaris eſſe creditur, & hominibus atque animalibus faſcini amuletum: purpureo linteo circumligata, pecorum morbos abigit.

Ballote ſiue Marrubium nigrum.

De Ballote ſiue Marrubio nigro.

CAP. IIII.

ALTERVM Marrubij genus Ballote eſt: hęc Marrubio candido ſimilis appareret, niſi nigricans, non albida; & grauis ac ingrati, haudquaquam verò iucundi odoris eſſet. caules illi aſſurgunt complures hirſuti, anguloſi, foliis circundati, latis, rugoſis, ambitu ſerratis, paulò maioribus & longioribus, quàm candidi Marrubij: floſculi in verticillis ſubinde rubent. radix ex fibris conſtat.

Similibus quibus candidum Marrubium locis reperitur, & non rarò aridioribus ac minus læto ſolo.

Viget ac floret eodem quoque, quo prius Marrubium, tempore.

Græcis βαλλωτὴ, & μέλαν πράσιον, vt teſtatur Plinius lib. XXVII. cap. VIII. à nonnullis Marrubiaſtrum, aut Marrubium ſpurium: In Officinis Praſſium fœtidum: Ab Italis *Marrubiaſtro, Marrobio baſtardo*: Ab Hiſpanis *Marrauio negro*: A Germanis **Schwartz andorn**: Belgis **ſwarte malrueuie/ſtinckende andoren**: Gallis *Marrubin noir, Marrubin puant*: Anglis **ſtynking horehound**.

Calida ac ſicca Ballote: ac, vt Paulus Ægineta tradit, acris & abſterſorię facultatis. Impoſita cum ſale canis morſui medetur, ad quem eius vim efficacem

cacem esse Dioscorides scribit: folia sub cineribus cocta, condylomata reprimunt: purgant & vlcera sordida; eodem auctore.

De Stachy. CAP. V.

Stachys.

Stachys Fuchsij.

1. MARRVBIO similis & Stachys est. caules huic à radice exeunt complures, altiores, geniculati, atque è singulis articulis folia bina sibi mutuo opposita, duriuscula, longiora paulò quàm Marrubij, atque vnà cum caulibus candidiora, molliter hirsuta, ac suauiter odorata. flores eodem quo Marrubij caules cingunt modo, sed colore lutei sunt, & verticilli angustiores. radix lignosa perennat.

Germaniæ ac Belgio peregrina hæc Stachys est; in calidis regionibus inuenitur. Nascitur, inquit Dioscorides, in montibus & asperis.

2. Præter hanc & alia à Fuchsio descripta est. caules huius crassi, quadrangulares, duos tresve pedes subinde longi: folia lata, oblonga, incana, ambitu serrata, vtraque hirsuta, & multò quàm Marrubij ampliora: flores in verticillis caulem ambientibus purpurei: semen rotundum & nigricans: radix dura, & sublutei coloris.

Istud Germaniæ haud peregrinum est: locis nonnullis asperis ac incultis prouenit.

Æstiuis mensibus floret; caules sub hyemem intercidunt, sed radix aliquamdiu viuax permanet.

1. Prior pro legitima Stachy habetur, quæ Græcis similiter ςαχύς: Officinis, ac passim incognita.

2. Altera cùm nomen nullum habeat, Pseudostachys, ac spuria Stachys venit appellanda; vera siquidem non est: Nec Sphacelus (quod plerique suspicati) quoque est, cuius Theophrastus meminit.

1. Cæterùm genuina Stachys acris & amari gustus, tertij est ordinis excalefacientium Galeno. foliorum decoctum menstrua pellit potum, & secundas: auctor Dioscorides.

De Melissa, siue Melissophyllo. CAP. VI.

MELISSA quadrangularibus caulibus, foliis latis, subnigricantibus, rugosis, aliquantulum asperis, Ballotes similitudinem referret, nisi minus hirsuta esset; altior subinde, & suauiter

Melissa.

suauiter odorata. folia siquidem minus aspera sunt, pauloque longiora, & Citrium malum redolent: coronæ aut verticilli instar, cauliculos quoque circundant calyces, è quibus flosculi albidi. semen minutum nigricat. radix fibris multis committitur.

In hortis sępè Melissa colitur. in syluis, ac mōtibus, vel aliis neglectis sponte nata quandoque occurrit. Et vno quidem loco odoratior; nā plerisque frigidis graueolentior est. Seritur autem vtiliter, vt Plinius lib. XXI. cap. XII. circa apum aluearia, quæ hac herba delectantur, & aberrantes ad sua reuocantur, vt Verg. Georgicon quarto ostendit:

—huc tu iussos asperge sapores,
Trita Meliphylla, & Cerinthe ignobile gramen.

Floret Melissa Iunio, Iulio, ac Augusto: sub hyemem tota marcescit radice restibili, quæ primo vere noua folia, atq; inde cauliculos promit.

Græcis *μελισσόφυλλον, καὶ μελίφυλλον*, item *μελίτεια*: Plinio etiam Melittis: Latinis Melissophyllum, Apiastrum & Citrago. Ab apibus autem, quibus hæc grata, nomen habet, quæ Græcis *μελίτται* ac *μέλισσαι* dicuntur: vnde & Apiastri vox Latinis: Officinæ Melissam appellant.

Plinius notatur.

Plinius inter Melissophyllon & Apiastrō differentiam esse existimauit, cùm veluti diuersa Melissophyllon, ac deinde Apiastrū iuxta apum aluearia serenda esse scribat lib. XXI. cap. XII. Quod & manifestius lib. XX. cap. XI. vbi ait, Apiastrum Hyginum quendam Melissophyllon appellare, sed in confessa damnatione esse venenatum in Sardinia. Sed fefellit Plinium non tam vocis ambiguitas, quàm cum altera similitudo. Melissophyllon Apiastrum est: Ranunculi species in Sardinia venenata, Apiastellum ab Apuleio vocatur. Appellatur autem Melissa ab Italis *Melissa* & *Cedronella*: à Germanis **Melissenkraut**: à Belgis **Confilie de grein/Melisse**: ab Hispanis *Torongil, yerua cidreira*: à Gallis *Melisse*: ab Anglis **Bawme.**

Melissophyllon autem facultate quidem excalfacit, siccatque, vt Auicenna ait, ordine secundo. Galenus ait, Marrubio simile esse facultate, sed ab eo plurimum vinci. Recentior ętas vnà cum Arabibus ac Mauritanis Medicis singulariter cordi prodesse, & eius affectibus auxiliari affirmat.

Auicenna siquidem, libro De viribus cordis inscripto, Melissam cor, ait, exhilarare, vitalesque spiritus roborare. Serapio præter hæc & humenti frigidoque ventriculo prodesse, concoctionem promouere, cerebrique obstructiones aperire, anxietudinesque animi & sollicitudines fugare.

Dioscorides, Melissophylli folia cum vino pota, aut apposita prodesse refert contra ictus phalangiorum, scorpionum, & aduersus canis morsum: item ad ciendos menses muliebres in desessionibus conuenire: dentes dolentes decocto vtiliter collui, atque hoc ipsum dysentericis infundi: aduersus verò fungorum strangulationes folia addito nitro in potu auxiliari: orthopnoicis verò in delinctu: apposita hæc eadem cum sale strumas discutere, vlcera purgare, articulariosque dolores sedare.

De Moluccis, siue peregrinis Melissophyllis. CAP. VII.

MOLVCCÆ duæ sunt; Læuis vna; Spinosa altera.

1. Læuis Molucca caules facit complures cubitales, circa quos folia multa, ambitu profundis incisuris crenata, Melissophylli similia: supra quæ flores orbiculatim ex amplis, & latè patentibus, veluti acetabulis, exeunt, colore candidulo, Lamij floribus similes, attamen paulò minores.

2. Spinosa Molucca caules similiter multos & cubitales promit, eosque striatos & quadrangulares: folia vti prioris: flores similes, ex acetabulis quoque, sed angustioribus, oblongioribusque,

Molucca læuis.

Molucca ſpinoſa.

ribusque,& eminentes duras,& acriter pungentes ſpinas ambitu habentibus.

A Moluccis Orientis non ita dudum repertis inſulis vtraque nomen habet, in quibus primum repertæ creduntur: Matthiolus (niſi nos pictura fallat) Læuem Moluccam Conſtantinopolitanum Meliſſophyllon appellat.

De facultatibus harum nihil contingit adferre: ſunt tamen qui affirmant aduerſus venena vtiles.

De herba Iudaica. CAP. VIII.

IVDAICA appellata herba haud omnino rectè aſſurgit nec tota decumbit, ſed in latus aliquantulum cauliculi eius deflectunt, anguloſi, ac geniculati, quos circundant, præſertim ſuperiore parte, crebri verticilli aſperi, & aliquantulum pungentes; è quibus floſculi exeunt, veluti dilutè cærulei, aut rubentes, vel etiam candidi, raró ſublutei; circa quos & folia multa, bina contra ſe poſita, longiora, anguſtioraque quàm Marrubij, nonnihil criſpa, ambitu crenata, ſed quandoque perquam exiguum. radix è fibris abit. Tota è virore inalbicat herba, & ſuauiter odorata ad Meliſſæ odorem accedit.

In maritimis Inſubriæ, iuxta Apenninos montes: in Narbonenſi Gallia: haud procul Danubio in pratis prope Ratiſponam; tum & aliis multis locis occurrit: Arida ac ſabuloſa amare ſunt qui tradant. Dioſcorides in petroſis prouenire refert.

Ab æſtatis medio vſque in Autumnum flores facit.

Recentior ætas herbam appellat Iudaicam, & Tetrahil, aut Tetrahit voce Gallica: Germanis Glidkraut: Belgis Glidcruijt. Sunt in hac opinione complures docti, quòd Dioſcoridis ſit Sideritis prima, quæ Heraclea, id eſt, Herculana cognominatur, cum cuius deſcriptione ſatis reſpondet: folia ſiquidem ei longiora ſunt quàm Marrubio, ad vnius generis Quercus accedere non minus, quàm Chamædryos repentis poſſunt: Aſperitate verò, tum & oblongiore forma Saluiæ ſimilia, præſertim ambitu minus ſerrata.

Deſcribitur autem Sideritis ex tribus prima à Dioſcoride his verbis: Σιδηρῖτις, οἱ δὲ ἡράκλειαν, πόα ἐστὶ φύλλα ἔχουσα ὅμοια πρασίῳ, ἐπιμηκέστερα δὲ πρὸς τὰ τοῦ ἐλελισφάκου ἢ δρυός. μικρότερα μέντοι, καὶ τραχέα. καυλοὺς δὲ ἀνίησι τετραγώνους σπιθαμιαίους ἢ καὶ μείζονας, &c. Sideritis, aliqui Heracleam vocant, folia habet Marrubio ſimilia, longiora tamen, ad Saluiæ, aut Quercus accedentia, minora tamen, & aſpera. caules profert quadrangulares, ac maiores, guſtu non iniucundo, cum quadam adſtrictione; in quibus per interualla verticilli orbiculares,

Sideritis prima.

veluti

Herba Iudaica.

Cardiaca.

veluti Marrubij;& in his ſemen nigrum.

Appellatur autem Sideritis, quaſi ferraria, à ferro quod Græcis σίδηρος, quia glutinandis recentibus ferro factis vulneribus conducat.

Cæterùm herba Iudaica valenter reſiccãtem facultatem, ac nõnihil cum exterſione adſtringentem obtinet: ad cruenta & recẽtia ferro facta vulnera efficaciſſima eſt. Inteſtinorum ramices hac etiam citò poſſe curari ferũtur. fluorem album mulierum reprimit. Nec diſſimilia his Dioſ.& Plinius de Sideritide hac prodidere: Appoſita, inquit ille, folia, vulnera abſque inflammationis periculo iungunt. Plinius, Sideritis, ait, tantam vim habet, vt, quamuis recenti gladiatoris vulneri illigata, ſanguinem claudat.

De Cardiaca. CAP. IX.

CARDIACA quadrangulares promit caules, craſſos, duros, duos tréſve pedes altos, obſcurè, ac ex nigro rubentes: folia nigricantia veluti Vrticæ, maiora latioraq́; multò quã Marrubij, lacinioſa, ac profundis inciſuris diſſecta. calyces duri ac pungentes orbiculatim caules amplectuntur, à quibus flores exeunt ex albido purpurei, veluti Lamij, ſed minores. ſemen paruum ac nigricans. plurimæ pro radicibus fibræ ab vno veluti capite deſcendunt. Tota herba graui ſatis odore prædita, guſtu amaricat.

Ruderibus, lapidoſis, ac aliis incultis, & aſperis gaudet: iuxta ſepes, & veteres muros ſubinde inuenitur. In hortis nimis facilè coaleſcit.

A Iunio in multum vſque Autumnũ viget, floret, ac ſemen perficit. caules hyeme intercidunt. radix viuax eſt.

Noſtra ætas Cardiacam nominat: Germani Hertzgeſpörr/hertzgeſpan: Belgæ hertegeſpã: Galli *Agripaulme*: Angli Motherworte: Bohemi Srdecnijk. Sunt qui Meliſſæ ſpeciem faciãt. Videtur verò & ad Sideritidem Herculanã referri poſſe. Folia ſiquidem eius maiora quàm Marrubij, & ad eius Quercus accedunt, cuius folia lacinioſiora, quàm multarum aliarum ſunt; ſed cum Saluiæ foliis nihil obtinent ſimilitudinis: Habet verò & orbiculatas vertebras, ſemenq́ue nigrum. Non rarò ad veterum deſcriptiones plures accedunt.

Cæterùm Cardiaca calida ac ſicca ordine ſecundo eſt, cum expurgandi, adſtringendi quoq; facultatẽ habet. Ad cordis affectus à nonnullis commendatur; & tantum valere exiſtimatur, vt ab effectu nomen inueniſſe putetur. Fertur & conuulſis ac quoque reſolutis mederi: obſtructiones viſcerũ aperire: ventris tineas ac lũbricos interimere: & puluerem herbæ cum vino exhibitum non modò vrinam, aut menſes euocare, ſed & difficulter parientibus prodeſſe.

Ad cruenta eadem quoq; laudatur. Medetur & quibuſdam boum morbis, à nonnullis ruſticis ea de cauſſa ſubinde expetitur.

De

De Mentha. CAP. X.

Mentha prima.

Mentha altera.

Mentha tertia.

Mentha quarta.

COMPLV-

Menthastrum.

COMPLVRES Menthæ passim obuiæ; quarum pleræque sunt Hortenses; aliæ pro Syluestribus habentur.

Prior inter hortenses Mentha cauliculos edit quadrangulares obscurè rubentes, aliquantulum pilosos, quos conuestiunt folia rotunda, margine serrata, saturato colore virentia. Flosculi rubentes orbiculatim circum cauliculos nascuntur veluti Pulegio. radix obliquè in terra serpit fibris haud destituta, subinde nouos hinc inde turiones promens. Tota herba suauiter odorata est,& magis procumbit quàm assurgat.

Altera nonnihil hirsutis cauliculis subrotundis,& nigricantibus foliis, radicibus proserpentibus, tum & odore priorem refert: at flores haudquaquam caulem circundant, sed in fastigiis ramulorum eminent, in exiguas veluti spicas, aut citius paniculas digesti.

Tertię folia oblonga ad Salicis formam accedunt,sed candidiora,molliora,ac hirsutiora:flores in fastigiis cauliculorum & in spicas digesti, sicuti secundæ. serpit & huius radix, haud aliter quàm primæ,cuius similis.

Quarta longifolia quoque est, cauliculis, foliis, minoribus tamen, radicibusque tertiæ similis, sed flores huius non in ramulorum fastigiis, sed per orbiculos instar primæ cauliculos ambiunt,qui diluto colore purpurascunt.

Ex syluestribus est Mēthis vna,quæ Menthastrum etiam appellatur, longis, quadrangularibus,pilosis,ac incanis caulibus hæc luxuriat: folia cuius candida, densaque lanugine vtrinque pubescunt: in ramulorum summo florum eminent paniculæ. radix longa, latè in omnem partem serpit,stirpem facilè multiplicans.

Huius verò & species quædam reperitur non modò foliis, sed & reliquis partibus minor; cuius folia subinde partim virent,partim niuis ferè in modum albicant.

Seruntur Menthæ,& præsertim prima à plerisque in hortis: reperiuntur tamen nonnullæ harum in syluis,& alibi locis humentibus,prope aquas decurrentes,vel etiam stagnantes.

Florent ac vigent Menthæ æstate,hyeme solæ radices restant: semel satæ diutinè durant, ac pertinaciter hærent.

Mentha à Græcis ἡδύοσμος appellatur, & μινθὴ: Nomen suauitas odoris (inquit Plinius lib. XIX. cap. VIII.) apud Græcos mutauit,cùm alioqui Mintha vocaretur; vnde veteres nostri nomen declinauerunt: ἡδὺς,siquidem,suauis; & ὀσμὸς,odor. Officinæ,Itali ac Galli Latinam Menthæ appellationem retinēt:Hispanis *yerua buena, & Ortelana*: Germanis **Muntz**: Belgis **Munte**: Anglis **Mynte**: Bohemis **Mata**.

1. Prima à Germanis **Diement** vocatur: à Belgis **Bruyn heylighe**; Latinè qui interpretari voluerit,dixerit Sacram nigricantem.

2. Alteram Germani **krauß diement**; **krauß muntz**/ & **krauß balsam**/ id est, Mentham cruciatam: Galli *Beaume crespu* appellant: Bohemi **Balßam**.

3. Tertia à nonnullis Mentha Sarracenica, Mentha Romana, Saluia Romana, aut herba Sanctæ Mariæ dicitur: Germanis **Balsam Muntz**/ **Unser frauwen muntz**/ **Spitzer muntz**/ **Spitzer balsam**; Angustifolia cognominari potest.

4. Quartam Germani **Hertzkraut**,quasi Cardiacam aut Cardiacam Mentham appellant.

5. Quinta à Dioscoride ἡδύοσμος ἄγριος, id est, Mentha syluestris: Latinè Menthastrum, Plinio auctore, appellatur: Officinæ Albam Mentham vocitant: Apud Germanos **Wilde Muntz**: Italis *Mētha saluatica*: Hispanis *Mētastro*: Anglis **Horse Mynte**: Bohemis **Plana Mata**.

Mentha autem ex tertio ordine est excalfacientium, ac resiccantium. Habet, inquit Galenus,aliquid amari atque acerbi,& infirmior est quàm Calamintha. Menthæ odor, Plinius ait,mentem excitat,& sapor auiditatem in cibis.

Vtilis autem in primis ventriculo Mentha est; singultus, vomitiones, choleras cùm acidi mali

mali punici succo sistit; reprimit & sanguinis reiectiones ex oxycrato, vt Galenus, data: Plinius verò, in sorbitione. Purgationes feminarum inhibet, & aduersus album fluorem earundem vtilissima, quę scilicet primo loco descripta est; compertum enim est multis huiuscemodi fluorem huius vnius Menthæ frequenti vsu suppressum. Eadem fronti aut temporibus, vt Plinius, admota capitis mulcet dolores: Epiphoris imponitur, & omnibus capitis eruptionibus, & sedis vitiis: Vlcera in capite infantium mirè sanare fertur: auribus cum mulso instillatur. Sumitur contra scolopendras, scorpiones marinos, & serpentes: cum sale canum morsibus applicatur. Lac coire, & in caseum densari (acescere, addit Plinius) non patitur; quare lactis potionibus additur, ne huius coagulati potu bibentes strangulentur. Eadem vi & generationi resistere creditur, cohibendo genituram densari. Resistere conceptioni mulierum genitali ante congressum admotam, etiam Dioscoridis est.

De Sisymbrio. CAP. XI.

Sisymbrium.

SYLVESTRIS Menthæ species Sisymbrium est; primæ inter hortenses Menthas simile apparet: folia eius sunt rotūda: caules angulosi, vtraque obscurè rubentia: radices latè proserpunt; sed singula maiora; grauius etiam odorata est ipsa herba. flores in summo ramulorum, veluti in capitulum ex parte globosum collecti, purpurascunt. 1.

Inhumentibus ac riguis, veluti in pratis, secus fossas aquas habentes, ac flumina nascitur.

Cum aliis Menthis floret, ac vere reuirescit.

Σισύμβριον Gręcis dicitur: Latinis Sisymbrium: Germanis Roßmuntz / Wassermuntz: Gallis *Menthe sauuaige.*

Est verò & aliud Sisymbrium à Theophrasto memoriæ proditum, ex coronariorum surculosorum tenuifoliorū numero, cui odor acrior quàm Serpylli, quod, nisi cultu retineatur, in Mentham transit. Huiusmodi autē Sisymbrium à Dioscoridis, & nobis descripto Sisymbrio, haud parùm differt: Neque enim cultu retineri debet istud, ne in Mentham degeneret; sed cùm tota natura sylnestre sit, etiam multa cura, vt hortensis fiat Mētha, non datur assequi. 2. *Sisymbriū Theophrasti.*

Sisymbrium quoque est, Cardamine cognomento, quod inter Palustres & aquatiles Pempt. quarta descriptum. 3.

Cæterùm Sisymbrium Menthæ syluestris species, calidum ac siccum facultate est non minus quàm Mentha: odore verò etiam vehementius.

Cōmendatur ad eadem, ad quæ Mentha, tum & ad apum & ad vesparum ictus. Vsus autē eius in medicina nullus est, non deficiente Mentha, quæ suauior ac naturæ humanæ gratior apparet.

De Calamintha montana. CAP. XII.

CALAMINTHÆ Dioscoride auctore tres sunt: Vna montana: Altera Pulegio similis: Tertia Menthastro cognata.

Montana humilis est herba, rarò pedis altitudinem excedens, in multas alas diffusa, surculi quadrangulares sunt, & veluti genicula habentes; è quorum singulis bina folia subrotunda, Ocimi ac Melissophylli minora, tenuissima lanugine vnà cum coliculis hirsuta, ac modicè incanescentia, & suauiter odorata. flores summas exornant virgulas nonnihil purpurascētes. Semen succedit nigricans. radix valdè fibrosa & restibilis.

Montes amat, atque in ipsis vmbrosos & saxosos cliuos: Italiæ, Galliæ, & Hispaniæ compluribus locis, cùm & alibi reperitur: transfertur quoque ad hortos, in quibus feliciter adolescit, ac seipsam facillimè serit.

Viget æstate, ac ferè toto anni tempore: à Iunio in Autumnum flores, semenque perficit.

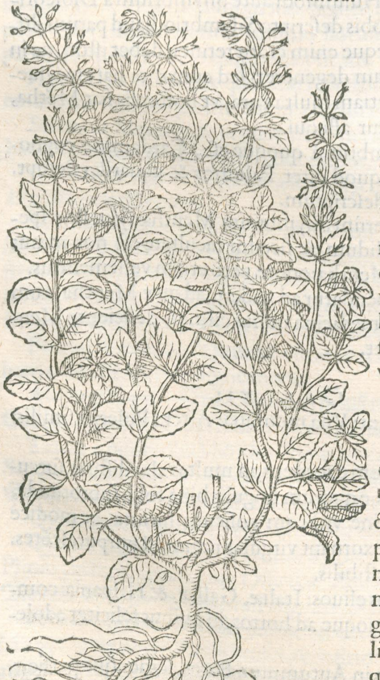
Καλαμίνθη à Græcis dicitur, quasi elegans aut vtilis Mentha. Latini nomen seruant. Apuleius

Apuleius notatur.

Calamintha montana.

Pulegium ſyluestre, ſiue Calamintha altera.

leius etiam Mẽtaſtrum perperam vocat, & nomina ſingulorum inter ſe cõfundit. Montanam Calamintham Officinæ Calamentum, & ſubinde Calamentũ montanum appellãt: Galli *Calament.*

Eſt autem Calamintha hæc in mõtibus prouenіens guſtu feruens, & acris, calida, ac tenuis eſſentia, ſiccaq; ordine quodammodo, vt Galenus ait, tertio: Tenues humores digerit, craſſos verò extenuat, ac incîdit. Proinde intra corpus aſſumpta, cùm ipſa per ſe, tũ cum melicrato perſpicuò excalfacit, ſudorem cit, omneq; corpus & digerit & exſiccat: febrium rigores per circuitum repetẽtes tollit. quod & pręſtat oleũ in quo incocta, toto corpore cũ hoc inũcto, adhibita frictione haud ſegni.

Decoctum eius potum vrinas cit, menſes pellit, & conceptũ eiicit; quod & admota poteſt. Ruptis, cõuulſis, orthopnoæ (Galenus aſthmaticis) torminibus, ac choleræ, Dioſcoride auctore, auxiliatur.

Ictericis prodeſt; vtpote Iocinoris, ac fellis obſtructiones aperiens & expurgans.

Præſumpta in vino venenis reſiſtit: pota aut impoſita demorſis à ſerpente opitulatur: accenſa aut ſubſtrata ſerpentes fugat.

Suggillata tollit, & atris cicatricibus candorem reſtituit: ſed ad talia recentem magis quàm reſiccatam (inquit Galenus) adhibere præſtat.

Lumbricos & aſcaridas cum ſale & melle pota enecat: eadem ratione & auriũ vermes ſuccus infuſus. Plinius ſuccum naribus ſupinis inſtillatum ſanguinis profluuium ſiſtere ait: & radicem (quæ Dioſcoridi inutilis) cũ Myrti ſemine in paſſo tepido gargarizatam anginis mederi. Iſchiadicis imponitur; humorem ſiquidem ex alto euocat, & articulum totum excalfacit. Paulus Ægineta etiã ad coxarũ dolores ab inferioribus iniici refert: Bonũ etiam elephãticorum eſitata remediũ eſt, ſi (quod Dioſ. ait) poſtea ſerum lactis bibant. Apuleius, folia, inquit, frequenter commanducata, elephantiacos ſanare certum eſt.

Diacalaminthes.

Componitur autem ex hac Antidotus ab ipſa nomen habens, à Galeno lib. 4. De ſanitate tuẽda deſcripta, quæ non modò maximè digerit, ſed & virginibus, quibus muliebria non ſuccedunt, vtiliter exhibetur, vacuationibus pręmiſſis; tęmporis ſiquidem ſucceſſu citra omnem violentiam aut vllam moleſtiam menſes promouet.

De Pulegio ſyluestri, ſiue altera Calamintha.

CAP. XIII.

SYLVESTRI Pulegio oblongi, ac ſæpenumero cubitales ſurculoſi, anguloſi, geniculis diſtincti, haudquaquam aſſurgentes, ſed plurima parte procumbentes exeunt: folia circa hos ad ſingulos nodulos bina, ſibi mutuo oppoſita, rotundiuſcula, maiora, cãdidioraq; quàm Pulegij, ac molli lanugine incaneſcentia. flores Lamij ſimiles, ſuprà folia, coronæ inſtar, vti Pulegio, prodeunt, canduli quidem, ſed qui intercurſantibus plurimis notulis purpurei apparent. radix fibroſa eſt.

Nuſquam

Nusquam frequentius quàm in agris, præsertim quando vel demessa seges est, vel cùm requiescunt: reperiri tamen & alibi contingit locis apricis, ac Soli expositis, quibus gaudet.

Æstiuis mensibus viget ac floret hæc Calaminthæ species; sub Autumnum colligi potest.

Calaminthes speciem esse haud dubium: Dioscorides Pulegium ait syluestre, ac γλήχωνα ἀγρίαν dici: Latinis verò Nepetam: (Officinæ aliam Nepetam appellant) Apuleius cap. 94. Minthen agrian, Italis Nepetam dici tradit: Germanis Wildt poleij: Belgis Wilde munte/ wilde paleije: Gallis *Poulliot sauuage*: Italis *Nipotella*: Hispanis *Neuada*: Bohemis Marulka Polnij.

Facultate autem & calida quoque, ac sicca, & hæc Calaminthes species est.

Eadem quæ superior præstat. Est tamen hæc minus potens quàm Montana. Galenus veluti efficaciorem reliquis, Montanam etiam prætulit.

De Cattaria herba, siue Calaminthe tertia.
CAP. XIIII.

Cattaria herba.

Cattaria folio longiore.

CATTARIA herba in altum assurgit: caules promit cubito altiores, angulosos, striatos, ramosos: folia lata, marginibus crenata, Melissophylli æmula, aut Marrubij similia, sed longiora. Flosculi è dilutè luteo inalbescũt, partim superiores virgulas ambiunt, partim ipso fastigio in spicam aut paniculam digeruntur. radix multifida confibratur & perennat. Tota herba vnà cum foliis ac surculis mollis, ac incana lanugine pubescit, minus quàm Menthastrum, odore autem acris & caput feriens: sapor feruidus cum amaritudine nonnulla. 1.

Nascitur circa margines hortorum ac agrorum, secus aggeres, scrobes ac vias: humidum ac vliginosum solum amat: transfertur ad hortos.

Huius & alia reperitur species folio longiore angustioreque, colore verò minus albicante; surculi quoque huius quadranguli; flores verò copiosiores, ac colore è rubro diluto purpureo ad cæruleum inclinantes, exiguis notulis purpureis respersi; odor huius vehementior, at sapor acrior. 2.

In Hispaniis hæc reperiri ac spontè nasci fertur.

Virent Cattariæ mox ab ipso Vere: Iulio ac Augusto flores proferunt.

Recentior ætas herbam appellat Cattariam, & herbam Catti, ex eo quòd feles (cattos nominant) hac vnicè delectentur; odoris enim voluptate captæ, huic sæpius sese affricant, ac in ipsa

ipſa volutantur, iam & magna auiditate ramulos & folia depaſcuntur: Officinæ Nepetam appellant, ſed Nepeta propriè (vt ſcripſimus) Pulegium eſt ſylueſtre. Cato in libro De re ruſtica Feliculæ herbæ meminit; ſit ne Cattaria hæc, vel ab ea differens, perquirendum. Germanis hæc Katzen müntz: Belgis Catte cruijt: Flandris Nepte: Italis *Gattaria*, ſiue *Herba gatta*. Hiſpanis *yerua Gatera*. Gallis *herbe de chat*: Anglis Cattis mynte: Bohemis kocurnijck.

Temperamentum hæc calidum quoque ac ſiccum obtinet, & quæ aliæ Calaminthes eadem poteſt.

Commendatur ad capitis diuturniores, ventriculi, & vteri dolores, ac morbos ex pituitoſis crudiſque humoribus, & ex flatibus natos. Ruptis quoque, ex alto delapſis, ac præcipitatis, cæſis ſuccus cum vino aut hydromelite datus ſubinde confert. Additur & ad balnea, & inſeſſus muliebres, in quibus ad menſes euocandos facit, & ad fœcunditatem conducit.

De Millefolio, ſiue Achillea. CAP. XV.

Millefolium ſiue Achillea.

Millefolium purpurei floris.

MILLEFOLIO ſcapi ſubinde complures ſupra cubiti altitudinem aſſurgunt, teretes, duriuſculi: circa quos folia quidem oblonga, à lateribus variè diſſecta, ac veluti è pluribus commiſſa, quorum ſingula ad tenuia Coriandri folia accedere poſſe apparent: eminent in ſummo vmbellæ orbiculatæ, latæ, quarum floſculi candidi aut purpurei. radices fibras demittunt multas. odore herba eſt non moleſto, ſed medicato.

Naſcitur iuxta aruorum, pratorum, ac hortorum margines Achillea, atque non rarò in ipſis agris fœcundo ac reſtibili ſolo: & frequentius quidem quæ albidi eſt floris.

Flores ac vmbellas profert à Maio in multam æſtatem; ſemina interea perficiuntur.

A Recentioribus Millefolium appellatur. Dioſcoridis eſt ἀχίλλειος & ἀχίλλειος σιδηρῖτις: Latinis Achillea & Achillea Sideritis; quod conferenti hanc cum Dioſcoridis deſcriptione, vel luce clarius eſt. Inuenit hanc (inquit Plinius lib. 25. cap. 5.) Achilles diſcipulus Chironis, quæ ob id Achilleios vocatur, alij Sideritim, apud nos Millefolium vocant. Sunt tamen & aliæ Sideritides, aliud item Panaces Heracleion, de quibus alibi. Apuleius varias huius appellationes adfert, quarum quædam inter nomenclaturas nothas apud Dioſcoridem quoque extant: vt, μυριόφυλλον, (aut μυελόμορφον) χιλιόφυλλον, στρατιωτική, χρυσίτη: Latinis Militaris, Supercilium Veneris, Acrum (aut Acorum) ſyluaticum: Gallis *Bellocandium*, *Vigentiana*: hac

ætate

Millefolium minus ſiue Stratiotes Chiliophyllos.

Oſyris.

ætate Germani Garben appellant, ſcharffgras/ ſcharffrip/ & Tauſent bladt: Belgæ Gerwe: Itali *Millefoglio*: Hiſpani *Milhoyas yerua*: Galli *Millefueille*: Angli yarrowe/noſe blede: Bohemi rzebriiceк.

Achillea auté, Galeno auctore, facultate Sideritidibus haud eſt diſſimilis, abſtergens videlicet, & mediocriter frigida, cæterùm adſtrictione exuperat. Trita coma cruenta vulnera glutinat, & ab inflammatione tuetur: ſanguinem vndequaque profluentem ſupprimit. Vteri profluuia in vellere oppoſita ſiſtit, tum & inſeſſibus muliebribus addita. aluum fluentem cohibet: & ad dyſenterias vtilis in potu aſſumpta.

Commanducata folia, plerique aiunt, & præſertim recentia, dentium dolores mulcere.

De Millefolio minore, ſiue Stratiote Chiliophyllo. CAP. XVI.

MINVS Millefolium exigua ſtirps eſt, vix dodrantem alta, cuius ſcapos conueſtiunt oblonga quidem, ſed exigua foliola, à lateribus tenuiſſimè diſſecta inſtar pénarum ex alis paruarũ auicularũ: vmbellę in faſtigiis rotundę floſculos colore (vt quidem apud Belgas videre contigit) luteos proferunt. tenues fibræ radices ſunt.

Rarius huiuſmodi Millefoliũ reperitur: gignitur autẽ pingui ac læto ſolo, & ſubinde in pratis.

Auguſto menſe flores eius præcipuè cõſpicui.

Stratioten eſſe Millefolium, qui Græcè ϛρατιώτης χιλιόφυλλος, ipſa apud Dioſcoridem deſcriptio ſatis oſtendit: reſpondet & altitudo ſtirpis; conuenit foliorum forma, in floris colore ambiguitas quædam occurrit, quem Dioſ. album deſcribit: ἄνθη, ait, μικρὰ λευκὰ, vt vulgaria habent exemplaria. Andreas autem Lacuna ex veteri codice addit, ὠχρὰ, id eſt, lutei coloris. Recẽtior ætas Millefolium minus, ac Millefoliũ luteum appellat: Officinis ac vulgo incognitum.

Eſt verò & alius Stratiotes cognomento ποτάμιος, de quo inter aquatiles ſtirpes Pemptade quarta.

Facultate autem Stratiotes Millefolium præter mediocrem frigiditatem, nonnihil quoque adſtrictionis habet.

Ad omnia ſanguinis profluuia ſiſtenda valde vtilis eſt, & ad recẽtia veteraque vlcera ſolidanda: vulnera quoque glutinat. Sunt verò & qui ad fiſtulas, ait Galenus, vtantur.

De Oſyride. CAP. XVII.

PROCERA & multũ ac valde ramoſa herba Oſyris eſt: altitudo eius bicubitalis, vel altior: color dilutè vireſcẽs; ſcapi ſiue potius virgæ tenues ſunt & rotundę: foliola oblonga, anguſta, tenuia veluti Lini: flores exigui, racematim ſecus folia hærent, herbacei coloris: inde tenui lanugine conditum ſemen, paruum, ac nigricans. fibroſa radix.

Pleriſque Græciæ locis ſponte gignitur: apud Italos, tum & alibi in hortis ac viridariis ſeritur.

Æſtate viret ac viget: ſub Autumnum ſemen maturatur.

Apud Italos *Beluedere*: in Græcia modò ὠξύεις dicitur, voce corrupta teſte Anguillara: olim ὀσύεις: Latinis quoque Oſyris. Κορήματα, id eſt, ſcopæ ex hac olim fieri ſolitæ, & nunc pleriſque locis fiunt. Oſyridi autem, Galenus inquit, amara ineſt qualitas, & obſtructiones expediens facultas; quare & in iocinore conſiſtentes obſtructiones adimit. Decoctum eius epotum arquatos adiuuare, Dioſcorides ſcribit.

De Parietaria. CAP. XVIII.

Parietaria.

FRVTICOSA ac cubitalis herba Parietaria eſt: cauliculi eius teretes, leuiter è virore rubent: folia Mercurialis, aut potius Ocymi maiora, acuminata, hirſuta: floſculi minutiſſimi: ſemẽ in capitulis lappaceis cauliculos ambiẽs aſperum, prætereuntium veſtitui adhæreſcit: radix ſubrubens fibris nonnullis capillatur.

Naſcitur iuxta muros, parietes, ſepes, in ruderibus, ac ſubinde in vinetis, ac in ipſis muris.

Maio menſe exit: Iulio ac Auguſto ſemẽ profert: radix hyeme ſola reſtat.

Parietaria, aut corrupta voce Paritaria vulgò appellatur, quòd in parietinis exeat; atque eadem ex cauſſa Muralis à nonnullis: Muraliũ verò Plinio ac Celſo dicitur: Gręcis eſt ἑλξίνη, & περδίκιον; eſt verò & alia Helxine cognomento Ciſſampelos. Perdicij nomen à perdicibus accepit, qui hac ſubinde veſcuntur. Dioſcorides, Plinius, & Apuleius παρθένιον quoq. appellant; differens tamen ab aliis, de quibus lib. 2. huius Pemptadis. Reperitur verò & Vrceolaris, Vrceolaria, ac Vitraria dicta, quòd detergendis vrceolis vitreis polleat: Extãt verò & eius alia nomina, cùm apud Dioſcoridẽ, ac Plinium, tum apud Apuleium, vt, σιδηρῖτις ἡράκλεια. i. herculana, ὑγιεινὴ ἀγρία, κλιβάδιον, πολυώνυμος, ἑλεῖτις aut Alitis, ἀμελξίνη, δύσίνη, ἀμοργίνη, σουκότα χος, ψυχόυακος, μελάμπελον, κιττάμπελον, ἀνατεταμένον: Germanis Tag vnd nacht/ Sant Peeters kraut/ Maurkraut: Belgis Parietarie/ Glaſcruyt: Gallis *Parietaire*: Hiſpanis *Yerua del muro*: Italis *Parietaria*: Anglis Pellitory of the wal.

Cæterum vis, vt Gal. ait, Parietariæ ineſt abſtergendi, & leuiter conſtringendi cum humiditate ſubfrigida. Dioſcorides impoſitam ſanare ait eryſipelata, condylomata, aduſta, incipientia Phygethla, omnes inflammationes ac œdemata: Succum verò ipſius cum ceruſſa permixtum eryſipelatis & herpetibus vtiliter illini: cum cerato verò Cyprino aut hirci ſeuo podagris. Idem affirmat Plinius lib. 22. cap. 17. Imponitur, ait, podagris cum caprino ſeuo ceraque Cypria; vbi pro cera Cypria, reponendum cerato Cyprino.

Locus Plinij reſtitutus.

Addit Dioſcorides diuturnas tuſſes huius ſucco adiuuari; contra inflammatas tonſillas gargarizari, & illitum quoque prodeſſe: aurium item dolores cum roſaceo infuſum lenire.

Recentiores trium vnciarum pondere ſuccum epotum remorantem vrinam citò prouocare aiunt: herbæ folia inſtar cataplaſmatis cum oleo ex amygdalis dulcibus permixta pubi, & dolentibus locis impoſita, calculoſis & vrinæ difficultate laborantibus, præſidio ſunt. Sunt qui folia cum vino, & quidem Cretico permiſceant; ſed cum oleo amyg. dul. citius dolores ſedant. Eadem nonnihil contuſa & confricata recenti vulneri impoſita, & ſanguinem ſupprimunt, & vulnus ipſum glutinant, ſi triduo non permutata ſinantur.

De Paſtoria burſa. CAP. XIX.

PASTORIÆ burſæ folia initio exeunt oblonga, marginibus profundius inciſa, Erucæ ſimilia, humi ſparſa: ab his coliculi tenues ſubinde plures aſſurgunt in alas quandoque diuiſi; foliis ſimilibus ſed minoribus adnatis, circa quorum faſtigia ordine digeſti exigui floſculi candidi; poſt hos ſiliquæ paruæ, planæ, anguloſæ, iuxta pediculum contractiores, burſæ cuiuſdam

Pastoria bursa.

Pastoria bursa minor.

iusdam exiguæ speciem referentes; in quibus semina. radix oblonga, cădida, non caret fibris.

Secus vias, locis desertis, & incultis, ac in ruderibus vt plurimum spontè prouenit: & quandoque maior: subinde verò minor & omnino exigua.

Floret, viget, ac semen perficit tota æstate.

Vulgò Pastoria bursa, vel Pera pastoris: Germanis **Seckel**/vel **Teschelkraut**: Belgis **Borsekens cruijt**: Gallis *Bourse de pasteur, ou berger*.

Refrigerans autem temperamento ac resiccans est, & facultate valde adstrictoria.

Sanguinem vndequaque ruentem supprimit, siue succo aut decocto eius poto, siue in cataplasmate, balneo, aut alio quocunque modo adhibita. Medetur & dysenteriæ in enemate. Cruenta vulnera ad sanitatem perducit: incipientibus inflammationibus, ac omnibus quæ reprimi ac refrigerari desiderant, vtiliter adhibetur.

De Perfoliata. CAP. XX.

CAVLICVLVS Perfoliatæ gracilis, teres, & glaber, pede altior, in ramulos distribuitur: quos folia sic ambiunt, vt medios amplectătur ac circumdent, lata, læuia, glabra, venosa, dilutè virentia: vmbellæ in fastigiis, è quibus vnà cum foliolis exiguis, flosculi tenues, sublutei; succedente semine subnigricante, maiore quàm Pulegij. radix vnica, candida, paucis fibris capillata.

Nonnullis locis in aruis, inter segetes spontè exit; nascitur & in pratis ac iuxta agrorum margines in Italia, Germania & Bohemia non infrequens, alibi in hortis seritur.

Iulio & Augusto præcipuè floret: stirps est annua, quæ semine perfecto intercidit.

Perfoliatam aut Perfoliatum ex eo recentiores appellant, quòd coliculi per ipsa transeant folia, ipsaque penetrent: Germanis **Durchwachß** & **Bruchwurtz**: **Duerwas** Belgis: Gallis *Perfoliate*: Anglis **Thorow ware**.

Ad hanc veluti congenerem à nonnullis referri contingit, quæ Vaccaria dicitur: assurgit hæc supra dodrantem teretibus, geniculatis, glabris ac rotundis virgulis, in alas diuisis; è quorum articulis bina folia oblonga, læuia, acuminata, sibi opposita, basi ita coniuncta, vt vnita appareant: eminent in singulis virgulis capitula membranis contecta, haud dissimilia Lych- *Vaccaria.*

Perfoliata.

Vaccaria.

nidis ſylueſtris, ſed minora; in quibus ſemen perficitur nigrum, ferè vti Melanthij, floſculo antecedente tenui ac rubente. radix in fibras aliquot diuiſa. Tota herba adeò dilutè viret, vt ſubalbida videatur.

Et hæc pleriſque locis in aruis reperitur, præſertim læto ac reſtibili ſolo.

A Solſtitio æſtiuo in Autumnum vſque flores, ac interea ſemen perficit.

Vaccariam appellant: Perfoliatam rubram nominare Geſnerus maluit: Tamecnemũ Valerius Cordus: Hallucinantur qui Glaſtum ſiue Iſatidem eſſe, aut eius aliquam ſpeciem iudicant, ad tincturam ſiquidem inutilis, multò minus cæruleo inficit; quod Iſatis præſtat.

Sed ad Perfoliatam redeundum: Modicè calida, paulò verò amplius ſicca hæc eſt; vtpote nonnihil amaricans & adſtringens. Inter eas numeratur, quibus ſolidandi & ferruminandi vis eſt. Datur decoctum aut herbæ puluis ruptis, & ex alto delapſis: ad ramices inteſtinorum, præſertim puerorum commendatur; horum etiam prominentem vmbilicum, recens cum farina & vino tuſa, ac cataplaſmatis modo impoſita, reprimit. Strumas etiam hoc modo adhibita reſoluit.

De Pimpinella ſanguiſorba. CAP. XXI.

DIFFERT non parùm hæc ab ea Pimpinella, quæ & Saxifraga, de qua inter vmbelliferas: Sunt autem huius, duo genera; Vna minor, vt plurimum hortenſis; altera maior tota natura ſylueſtris.

1. Folia hortenſi oblonga, ex pluribus ad vnum pediculum congeſta, quorum ſingularia ſubrotunda, ambitu crenata, nonnihil hirſuta: inter hæc caulis non omnino foliorum viduus, aliquantulum ſtriatus; in cuius faſtigiis capitula rotunda, quæ exiguos floſculos purpureos, deinde anguloſa proferunt ſemina ſimul confarcta. radix ſubeſt longa. Odore hæc Pimpinella Peponem aut Cucumerem aliquo refert modo.

2. Sylueſtris omnibus partibus maior, folia ampliora maioraque quàm ſuperioris: caulis longior, ſubinde bicubitalis, capitula maiora, obſcurè purpureſcentia: ſemen quoque anguloſum, & maius. radix longior. Hæc autem Pimpinella odoris gratia deſtituitur.

1. Exit prior Pimpinella quibuſdam locis aſperis, petroſis & montoſis, veluti pleriſque

Pimpinella ſanguiſorba.

Pimpinella ſylueſtris ſanguiſorba maior.

Bohemiæ, Germaniæ ac Belgij locis: In hortis quoque frequens ſeritur.

Sylueſtris prata ac paluſtria magis amat; & non modò in Belgio, ſed & in Germania, Bohemia, Pannonia vtraque, & in aliis locis frequens. *2.*

Pimpinellam hanc recentiores appellât, & ad differentiam alterius Sanguiſorbam, quamuis & ſeorſim Sanguiſorba & Sanguinaria nuncupata reperiatur. Geſnerus Peponellam dici maluit, à Peponum, quem refert, vt diximus, odore: Alij Pampinulam, aut Bipennulam, plerique Solbaſtrellam nominant: Germani **Kolbleskraut/ Her Gots bartlin/ Blutkraut/ Megelkraut**: Belgis **Pimpinelle**: Gallis *Sanguiſorbe*: Anglis **Burnet.**

Sideritis altera. Cum altera Sideritide Dioſcoridis conuenit; folium (& præſertim minoris) quod ſcripſimus ex multis ambitu ſerratis conflatum, ſimile eſt Trichomanis, quod ex Filicum eſt genere, & πτέρειον quoque appellatur: Semen anguloſum rotundius eſt & durius quàm Betæ: reſpondent & reliqua, ac ſimul facultates, vt ex ipſa Sideritidis alterius deſcriptione ſatis manifeſtum. Ait etenim Dioſ. hanc habere ramulos bicubitales, tenues; folia Filicis vtrimque per margines diuiſa; in ſummo virgularum tenues & longas apophyſes, in quorum faſtigiis globoſa capitula, in his ſemen veluti Betæ, ſed rotundius ac durius.

Siſſitiepteris. Poteſt verò & eadem hæc eſſe, quæ à Plinio lib. XXIIII. cap. XVII. Siſſitiepteris in Perſide nominari traditur, quoniam hilarentur ea. Eandem & Protomediã appellat, ac Caſignetem, tum & Dionyſionymphadem, quoniam vino mirè conuenit; cui quoque hæc Pimpinella, vt diximus, ſuauem gratiã confert: Nec repugnat quod de Sideritidibus alio loco Plinius: Non raro ſiquidem euenit, vt de eadem ſtirpe ſub differentibus nominibus diuerſis locis agatur; quod tunc citius accidit, quando ipſis ſcriptoribus ſtirpes non ſatis notæ ſunt: veluti Sideritidem Plinio non ſatis cognitam fuiſſe, vel ex eo apparet, quòd non niſi aliorum de hac ſententias adferat.

Cæterùm Sanguiſorba Pimpinella aut Peponella præter eximiam reſiccandi ac adſtringendi facultatem, refrigerat quoque mediocriter: Habet verò & minor ſuperficietenus quandam leuiter odoratam & temperatam qualitatem, quam in vinum iniecta deponit: hæc nec aridæ herbæ adeſt, nec ſucco aut decocto communicatur.

Ad vulnera autem Sanguiſorbæ vis ſingularis eſt (quod & de Sideritide altera Dioſ.) & à quam-

quamplurimis laudata: sanguinem supprimit (sanguisorbæ inde nomen accepit) æquè intrò ac foris adhibita.

Datur autem vel succus, vel decoctum, vel ipsius herbæ foliorum aridorum puluis; forinsecus contusa imponitur, vel aliis externis remediis admiscetur. Ventris fluores, etiam dysenterias sistit: ad muliebria quoque profluuia plurimum quoque efficax.

Editur non insuauiter in acetariis minor, quibus ad hilaritatem facere creditur, veluti & in vinum coniecta, cui gratiam quandam inter bibendum conciliat.

De Phalangio. CAP. XXII.

Phalangium ramosum.

Phalangium non ramosum.

1\. PHALANGII graminis instar angusta exeunt folia, è medio horum teres assurgit scapulus, in ramulos distributus: flores in quibus candidi sex foliorum, staminibus aliquot concoloribus mediis: capitula succedunt rotunda, Ochris minora, Lini valuulis similia, per maturitatem in tres partes hæc dehiscunt: semen verò in his nigrum, veluti Melanthij, non perinde tamen angulosum. radices tenues & oblongæ non destituuntur tenuibus fibris.

2\. Altera huius species superiori foliis, floribus, semine & radicibus similis, sed cauliculus eius in ramulos nullos distributus: flores ordine digestos profert, Antherici ferè modo, quem satis refert.

3\. Inter Phalangij species à nonnullis quoque refertur Asphodelus minor, quem inter Asphodelos retinere maluimus, quàm Phalangiis annumerare.

In collibus nonnullis accliuibus apud Gallos, & alibi gignitur haud procul à fluminibus, ac ripis aquarum decurrentium.

Iulio ac subinde Iunio vigent flores; Augusto semina perficiuntur.

Φαλάγγιον Græcis, Latinis Phalangium: à nonnullis Phalangites ab effectu: appellatione verò haud propria Leucacantha; nam ex Acanthôn, siue spinarum genere haberi non potest: Italis dicitur *Phalangio*.

Est autem Phalangium, Galeno teste, tenuium partium, & desiccantis facultatis: Huius folia, semen, ac florem cum vino epota auxilio esse contra scorpionum & Phalangiorum ictus: & tormina patientibus succurrere, Diosc. tradit.

De Plan-

De Plantagine. CAP. XXIII.

Plantago maior.

Plantaginis maioris spica multiplex.

Plantago minor.

Plantago media.

PLAN-

Plantago angustifolia.

PLANTAGINIS genera Dioscoridi duo; maior, ac minor: Posterior ætas Mediam obseruauit: Angustifolia deinde est & quædam: Nec à Plantaginis generibus aliena est herba stella dicta; omnes hæ radicibus foliatæ. Quæ autem in riuulis, & scrobibus aquas habentibus nascitur, Plantaginis aquaticæ nomine, inter sui generis alias aquatiles venit requirenda.

1. Maiori Plantagini ampla, lata, læuiaque sunt folia, Betaceis ferè similia, sed tamen minora, neruis distincta, ac quidem septem: inter folia assurgunt coliculi pedem alti, rotundi, lenti, nec frangi faciles, subinde nonnihil rubentes; qui à medio ad fastigium vsque densis minimis herbaceis flosculis spicato ordine, ac deinde exiguis cōuestiuntur loculis; in quibus semina parua, colore sordentia. radix breuis, subinde digitalis crassitudinis, vel tenuior, candida, multis tenuibus fibris capillatur.

B. Huius species quædam spicas profert, ex multis ferè ac innumeris aliis paruis multiplices.

C. Item & alia, cuius breues spicæ multis adeò foliis conuestiuntur, vt herbaceum florem, multiplicis rosæ instar, densitate frequentiaque foliorum referant.

2. Minoris Plantaginis angusta sunt folia, digitum aut sesquidigitum lata, paucioribus neruis lirata, nonnihil pilosa, pediculi tenues, angulosi; spicæ breuiores, molles: candidi ac lanuginosi flores. radix albicat non absque frequentibus tenuissimis fibris.

3. Media Latifolia quoque est, sed tamen quàm maioris minora huius sunt folia; latiora verò, sed non rarò breuiora quàm minoris, subinde quoque albida & molliter hirsuta: coliculi verò floresque spicati, molles ac candidi. radices similiter fibrosæ.

4. Angustifolia Plantago foliis est & oblongis & angustis, crassis interim: pediculi verò vnà cum suis spicis ac loculis, maioris Plātaginis spicas ęmulatur. radix mediocriter crassa & lōga.

Passim obuiæ Maior ac Minor Plantago: Media in Germania abundè frequens: Angustifolia reperta in maritimis, ac iuxta fluuiorum ripas, quas quandoque salsa ac maris alluit vnda: Quæ multiplici aut foliosa spica Plantagines raræ sunt.

Æstatis tempore omnes conspicuæ, atque vnà cum spicis reperiuntur; hyeme solæ restant radices, haud facilè pereuntes.

Plantago Grȩcis Ἀρνόγλωσσος, id est, agni lingua: itē & ἄρνειος, προβάτειος, πολύνευρος, & ἑπτάνευρος, hoc est, septineruia nominatur: Officinȩ Latinū seruāt nomen: Italis *Piātagine, plantagine*: Hispanis *Lhantem, Tamehagem*: Germanis **Wegrich/Schaffzunge**: Belgis **wechbree/weghebladt**: Gallis *Plantain*: Anglis **Plantayne**: Bohemis **Gitrocel**.

1. Neque aliæ maioris Plantaginis extant appellationes, nisi quòd quandoque Rubra cognominetur.

2. Minor Plantago πεντάνευρος, siue Quinque-neruia, & Lanceola, siue Lanceolata: Germanis **Spitziger wegrich**: Gallis *Lanceole*: Belgis **Honts ribbe**: id est, Costa canina: Anglis **Ribbe worte** appellatur.

3. Media Plantaginis species mediæ nomen habet.

4. Angustifolia Plātago & suū retinet: Nec videtur hæc dissimilis Serpētinis, de quib. inferi⁹.

Plantago autē, vt Gal. ait, mistæ est temperaturæ; habet enim quoddā aqueum frigidū, austerum etiā quoddā terreum siccum ac frigidū: Itaque refrigerat simul ac desiccat 2. excessu.

Ad vlcera rebellia omnia: ad fluxiones ac putredines conuenit, & ad dysenterias. sanguinis profluuia sistit: sinus glutinat, & alia vlcera, recentia simul ac vetera: In summa siccitatem obtinet morsus expertem, & frigiditatem quæ non obstupefaciat.

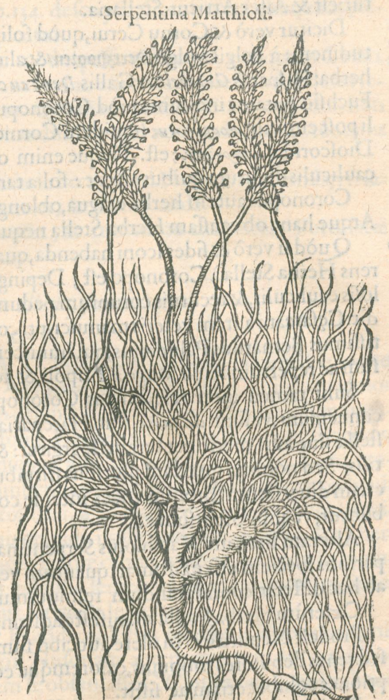
Radix similis est facultatis, nisi quòd siccior & minus frigida. Semen subtilium est partium, & minus frigidæ facultatis.

Præstat inter Plantagines maior, facultate ac viribus cæteris potentior.

De Herba Stella, siue Cornu Ceruino. Cap. XXIIII.

Herba Stella, siue Cornu Ceruinum.

Serpentina Matthioli.

Coronopus ex Cod. Cæs.

AD Plantagines accedit Herba Stella appellata: folia huius oblonga, angusta, adnatis vtrimque appēdicibus ramosa, instar ceruini cornu, exiguis pilis tenuissimis asperiuscula, quæ radiantis stellæ in modum orbiculatim strata humi decumbunt. exit inter hæc coliculus à medio fastigium vsque flosculis, deinde seminibus grauidus, instar spicæ maioris Plantaginis, quam proximè, tametsi minor ac breuior, refert. radix oblonga, tenuis, albida.

Nascitur locis incultis, aridis, arenosis, secus vias: In Italia, Germania vtraque, Gallia, tum & alibi frequens reperitur. Seritur quandoque in hortis, vbi ampliter luxuriat.

Spicæ eius eodem, quo Plantaginis, tempore conspicuæ.

Matthiolus aliam huius refert speciem, dilutis, extenuatis, angustissimisque foliis, humi quoque procumbentibus, sapore adstringente: spica Plantaginis ac Stellæ herbæ: radice tenui, oblonga, lignosaque.

Hanc in collibus & sabulosis ait nasci locis, & quidem in agro Goritiensi, haud procul à Sontij fluminis ripis. Lobelius & quandam minimam adiungit præcedenti similem, sed coliculis adeò breuibus, vt sesquiunciam non superent: quam ait in altis montium iugis in Narbonensi Gallia à se obseruatam.

Priorem Herbam Stellam non pauci nomi-

nant: ſunt & qui Stellariam nuncupent; Stellaria tamen & Alchymilla à recentioribus dicitur: eſt & Aſter Atticus Stellaria.

Dicitur verò & Cornu Cerui, quòd foliis ramoſis ipſius cornu ceruini præ ſe ferat ſimilitudinem: à Belgis vulgò Hertzhooren/& alicubi Grauinne & Grauinne cruijt, id eſt, Comitiſſæ herba: Hiſpanis *Guiabelha:* Gallis *Dent au chien*: Germanis Crayenfûſz, quod illi à Leonharto Fuchſio putatur inditum, quòd Coronopum Dioſcoridis eſſe iudicauerit, veluti & nonnulli poſt eum alij. κορωνόπυς ſiquidem Cornicis pedem, id eſt, Craienfûß ſonat; non tamen hæc Dioſcoridis κορωνόπους eſt. Neque enim oblonga herbula, nec vllo modo repit, viticuloſis cauliculis deſtituta quibus ſerpat: folia tantummodo per terram ſternuntur.

Coronopus autem herba exigua, oblonga, & ſerpens, vti Dioſcorides & Plinius teſtantur. Atque hanc ob cauſſam Herba Stella nequaquam pro Coronopo à nobis haberi potuit.

Coronopus ex Codice Cæſareo. Quòd ſi verò & fides iconi habenda, quæ in Codice Cæſareo reperitur, longiſſimè differens Herba Stella à Coronopo eſt; Depingitur enim in hoc Coronopus tenuibus ac viticuloſis cauliculis, & recuruis coruorum pedum digitos referentibus ſiliquis, vt ipſa figura oſtendit. Cęſareani autem veteris manuſcripti codicis fidem nobis aſſeruit doctiſſimus ac diligentiſſimus Bernardus Paludanus, qui huiuſcemodi Coronopum, qualem icon exprimit, à ſe viſum ac repertum haud longè à Tripoli, & ad radices montis Libani nobis coram narrauit.

Sunt tamen inter reiectaneas Coronopi appellationes, quæ non perperá Herbæ Stellæ conueniunt, vt ſunt ἄμμονος, ſiue Harenaria, ἄςειον, Sanguinaria, arenoſa etenim loca amat; ſtellæ ſiue aſtri modo per terram ſpargitur: & aduerſus ſanguinis quaſdam profuſiones perutilis. Sed nomina quædam pluribus ſtirpibus communia haud rarum eſt reperiri, ſubinde etiam diuerſarum ſtirpium voces inter ſe confunduntur, præſertim quæ inter nothas aſſcribuntur; vt alibi oſtenſum eſt.

2. Alteram herbam Matthiolus Serpentinam vulgò à Goritienſibus appellari refert, ac ſuperioris ſpeciem eſſe exiſtimat; quantum verò conueniat cum Anguſtifolia Plantagine, aut ab hac differat, conſiderandum relinquimus.

Cæterùm Herba Stella manifeſtè adſtringens, frigida & ſicca, Plátagini facultate accedit. Prodeſt Nephriticis in olere aut cibo ſumpta; non tamen calculum atterens aut expellés, ſed renes debiliores roborans, caloremq́ue eorum contemperans: ſanguinis verò ex his eruptiones cohibet etiam ac ſiſtit.

Recipitur & inter acetaria, & cruda editur.

De Cornu Cerui altero, ſiue repente. CAP. XXV.

Cornu Cerui alterum repens.

CORNV Cerui repens à ſuperiore herba differt, mox etenim à radice tenues ramulos clauicularum inſtar promit complures, oblongos, in diuerſa tendentes, ac humi repentes, neque vnquam à terra ſeſe attollentes; circa quos foliola oblonga, lacinioſa, & adnata habentia, Herbæ Stellæ ſatis ſimilia, ſed minora ac læuia. floſculi candidi exigui è foliorum ſinu: ſeminum conceptacula ſubſequuntur paruula, aſpera; in duos ſinus extuberantia. radix tenuis, candida, in altum deſcendit.

Reperitur incultis & arenoſis locis, non rarò ſecus vias, ac ſemitas, in nonnullis aggeribus iuxta Scaldim apud Brabantos frequens; in Galliis quoque non infrequens.

Tota æstate,& in multam hyemem viret.

Ruellius,qui hanc ante nos lib.2.cap.64.& cap.134. descripsit,Cornu cerui quoque appellari ait,& Pedem Miluinum Columellæ esse suspicatur.

Pes Miluinus Columellæ.

Ad Coronopi descriptionem accedere aliquo modo posse videretur, nisi quem Codex Cæsareus exhibet differens multum ab hoc Cornu ceruino esset,ac manifestè ostenderet legitimum Coronopum hactenus fuisse incognitum. Quam ob causam Coronopus dici non debet, sed Cornu cerui alterum ac repens nominandum: posset verò & Pseudocoronopus dici,si modò hæc appellatio retinenda.

Facultate autem hæc herba aliquantulum calida ac sicca est, ad Nasturtij hortensis,vti saporem,sic & ad qualitatem accedens;est tamen mitior, & minus calida.

Cruda, inquit Ruellius, estur in acetariis, & cocta, & cum aceto manditur. Portulacæ etiam modo sale condita apud nonnullos seruatur.

De Plantagine Angustifolia albida, siue Holostio.

Cap. XXVI.

Plantago angustifolia albida.

AD Plantaginis genera referenda quoque videtur, quam doctiss. Clusius pro Holostio depingendam curauit: foliis est hæc angustifoliæ Plantaginis minoribus, angustioribus, lanugine albida incanescentibus, humi procumbentibus: inter quæ quini senive pediculi attollũtur, à medio sursum versus flosculis exiguis grauidi, iisque spicatim digestis, & ex herbaceo colore candicantibus: succedit in minutis valuulis semen quale Plantaginis. radix tenuis,longa,& lignosa.

In aridis collibus plerisque Hispaniæ regnis exit: Nusquam autem maiorem aut candidiorem se obseruasse C.Clusius refert,quàm haud procul Valentia secus vias.

Martio & Aprili illic floret:in agro Salmãticensi Maio demum: In Belgio ac Germania etiam serius.

Plantaginem angustifoliã albidam, aut Hispaniensem fortè non abs re quis appellauerit.

Cum Holostio conueniret, si κλήματα siue viticulas haberet; nam alioqui Herbæ Stellæ & Serpentinis satis similis ac descriptioni respondens; sed veluti Herbam Stellam legitimum Coronopum haud esse existimauimus, quòd non serpat; ita nec hanc verum Holostium esse facilè admittere possumus,quia viticulis careat.

Holostium.

Ὁλέσιον, vt Dioscorides,aut Ὁλόσιον, πόα ἐστὶ μικρὰ παρὰ γῆς ὡς τριῶν δακτύλων ἢ τεσσάρων. φύλλα δὲ ἔχει καὶ κλήματα κορωνόποδι παραπλήσια ἢ ἀγρώστει. id est, Holostium herba est exigua, humi incumbens, trium aut quatuor digitorum: folia & viticulas habet Coronopo similia aut Gramini.

Plinius Holostium sine duritia herbam esse ait,& ex aduerso appellatam à Græcis:Et non solùm absque duritia Plantaginis hæc species est,verùm etiam lanugine sua mollis.

Holostium autem, Galeno auctore,desiccandi vim habet cum adstrictione: quamobrem ad vulnera potui adhibetur,ad quæ solidanda tam efficax est, vt vnà cum carnibus cocta, eas simul cogat, vt Diosc.& Plinius referunt. Ab huiuscemodi facultate haud aliena est hæc albida angustifolia Plantago,gustu siquidem & adstringens, & reliquis Plantaginibus, vt forma, ita & potentia, haud dissimilis.

De Cauda Murina. Cap. XXVII.

HVMILIS & exigua hæc herba est, spicata Plantaginis ferè modo, sed omnibus partibus minor,ac tenuior: foliola parua, perquam angusta; inter quæ cauliculi assurgunt teretes,

Cauda Murina.

retes, tenues; quorum fastigio flosculi herbacei insident; inde oblongæ angustæque spicæ, leues, caudis paruorum murium satis similes, sed breuiores tamen; in quibus minutissimum semen. radix fibris tenuissimis capillatur.

Læta & culta loca amat: inter segetes non rarò, quandoque etiam in pratis ac secus vias reperitur.

Aprili & Maio viget herba cum flosculis ac spicis, post Iunium vix reperiri potest.

Belgis **Muijsen steert**, id est, cauda murina, cauda muris, & μυόσǫυǫος ἤ μυὸς οὐρά: Gallis *Queue de souris*: Anglis **Blod strange**: Germanis **Tausentkorn** appellatur. Holostium quidam existimant: Nobis pro veteribus incognita habẽda apparet: Nec est etiam Denticula canis Ruellij.

Temperie refrigerans est, & nonnihil cum adstrictione resiccans, vt sapor eius ostendit.

De Paronychia vulgari.

CAP. XXVIII.

PARVVLA herba est hæc: foliola eius exigua, latiuscula, minutis Alsines satis similia; pediculi admodum tenues inter hęc ad duarum aut trium vnciarum altitudinem assurgũt: flosculi in apophysibus candiduli; mox valuulæ, rotundis longiores, planæ, ac paruulæ; in quibus semen perexiguum. pro radicibus paucæ tenuissimæ, ac capillatæ fibræ.

Paronychia vulgaris.

Paronychia altera.

In petrosis exit, parietinis, ac arenosis aruorum marginibus.

Ab Aprili in multam æstatem viget, viret, ac floret.

Paronychiam nonnulli hac ætate appellãt: verum ac legitimum esse non constat; vt enim Dios. Παρωνύχια ἐστὶ θαμνίσκιον ὅμοιον πέπλῳ, τῷ δὲ μήκει ἐλάττων, τοῖς δὲ φύλλοις μείζων. id est, Paronychia fruticulus est similis Peplo, longitudine minor, foliis verò maior. At vulgaris Paronychia nec fruticis in modum veluti Peplus assurgit, nec maiora ei, sed minora quàm Peplo sunt foliola. *Paronychia*

2. Est verò & altera humilis herbula, quæ & pro Paronychia habetur, cuius exigua foliola incisuris aliquot crenata, graueolentis Rutæ æmulari videntur: assurgit huic cauliculus breuis, haud absque adnatis & alis; in quarum fastigiis flosculi candidi, & calyces posteà paruuli, in quibus semen: radix tenuis.

Locis vmbrosis, humidis, petrosis, & in parietibus reperiri & hanc contingit.

Vere primum viget, ac floret: citò perficitur; æstiuis caloribus perit.

Paronychiam verò sunt qui & istam esse, vt diximus, velint: Sed nec hæc descriptioni satis respondet.

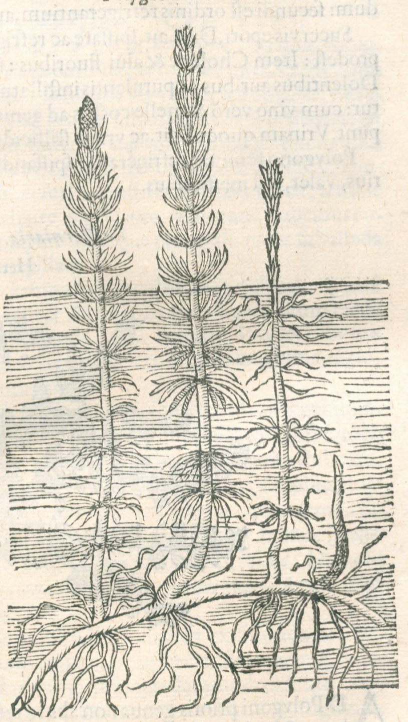
De facultatibus autem vel prioris, vel posterioris nihil compertum adferri potest.

De Polygono. CAP. XXIX.

Polygonum mas.

Polygonum femina.

1. POLYGONI Dios. duo sunt genera: vnum Maris, alterum Feminæ nomen accepit.

1. Polygonum Mas multis tenuibus viticulosis, oblongis, ac crebrò articulatis serpit coliculis, quos circa folia virentia, longiora, ac angustiora quàm Hyperici aut Rutæ Hypericoïdis; flosculi perquam exigui à geniculis exeunt: sequuntur semina triangularia. radix tenuis, longa, non absque fibris, subinde candida, nonnullis locis subrubet.

Prouenit locis incultis, vias ac semitas latè subinde occupat; non raro & iuxta riuulos serpit: Reperitur verò & prope littora marina; veluti Adriatici maris, quod speciosius & amplioribus foliis: est & quoddam montanum minimum.

2. Polygonum femina mari haudquaquam simile est, sed citius ad Equiseti genera accedit: rectos & inanes cauliculos promit pedem circiter altos, veluti Equiseti, sed leues, non asperos, geniculis quoque frequentibus in se farctis, articulatos: folia angusta, veluti Piceæ, orbicularitér

culariter digesta, mollia ac virentia genicula ambiunt. radix articulata serpit.

Nascitur in locis riguis, iuxta riuulos, ac fluuiorum ripas.

Mas omni ferè anni tempore viret, hyeme excepta, ac semina facit: sed femina non nisi æstiuis mensibus reperitur, & quidem rarò.

Prius πολύγονον ἄῤῥεν, id est, Polygonum mas, & καλλίγονον, καὶ πολύκαρπον: Latinis Seminalis, Sanguinaria, à Columella Sanguinalis: In Officinis Centumnodia, & Corrigiola, & Polygonum quoque: Apud Apuleium Proserpinaca, apud quem & variæ huius reperiuntur nomenclaturæ, quæ inter nothas referuntur, vt sunt πολυγόνατον, κυνοχάλη, ἡράκλεια, ἄσφαλτον, χιλιόφυλλον, κλῆμα, καρκίνηθρον, πευθαλίς, μυρτοπέταλον, κνωπόδιον, ζαειθέα, πηδάλιον: Germani Wäggraß & Wägdritt appellant: Belgæ Verkens gras/duijsent knop/kruepel gras: Itali *Polygono*, *Coreggiola*: Hispani *Corriola*: Galli *Renouee* & *Corrigiole*: Angli knotgrasse: Bohemi Truskawec.

Alterum Polygonum, πολύγονον θῆλυ, Polygonum femina, & Sanguinalis femina dicitur, ac (vt inter spurias voces) Seminalis, tametsi semine destituatur: Officinis autem vulgò istud Polygonum cognitum non est, nulla idcirco eius nomina alia vsurpantur.

Sunt verò & aliæ nonnullæ stirpes, quæ & Polygona à nonnullis appellantur, à præsenti Polygono differentes, vti cap. de Rubia annotatum est.

Polygonum autem, auctore Galeno, adstrictoriam vim habet: vincit in eo aqueum frigidum: secundi est ordinis refrigerantium, aut etiam in initio tertij.

Succi vis epoti, Dios. ait, spissare ac refrigerare. Cruentę excreationi, sanguinisq; reiectioni prodest: Item Choleræ & alui fluoribus: feminarum profluuia cum passo impositus sistit. Dolentibus auribus ac purulentis instillatur: cum vino aduersus serpentum morsus opitulatur: cum vino verò & melle coctus ad genitalium vlcera, recentia vulnera, & vlcera quæ serpunt. Vrinam quoque cit, ac vrinæ stillicidio medetur.

Polygono feminæ refrigerandi spissandique facultas quoque; ad eadem, ad quæ superius, valet, sed inefficacius.

De Herniaria. CAP. XXX.

Herniaria.

1. AD Polygoni prioris genus non abs re refertur, quam Herniariam vulgò appellant. parua hæc est herba, instar Chamæsycis aut Peplidis, supina humique procumbens; coliculis tenuibus vndique sparsis, qui crebris geniculati internodiis subrubent, adnatis perquàm exiguis, veluti Thymi, foliolis: flosculi minimi, luteoli, aut albidi: semen perpusillum, racemosum, adeò copiosum ac frequens, vt singuli coliculi eo turgeant. radix in altum descendit.

Locis gaudet incultis, arenosis; reperitur & in vliginosis, sed patentibus, & Soli expositis. Iunio, ac Iulio, necnon Augusto satis frequens.

Herniariam ac Herniolam recentiores ab effectu appellant: nonnulli Herbam Turcam: A copia seminis Millegrana dicitur: Gallis *Boutonet*. Plinius Polygonoidis herbæ meminit, quæ alio nomine Clematis est Ægyptia, & ab Herniola differens; posset tamen & Herniola non abs re Polygonoides appellari.

2. Præter Herniariam verò & aliud quoddam exiguum à recentioribus numeratur Polygonum: palmi, plus minus, altitudine istud assurgit; tenues virgulas, crebrò geniculatas, complures,

Knawel.

res, & ramosas promit, circa quas foliola angusta & exilia: flosculi è sinu foliorum herbacei coloris. fibrosa radix, tenuis & oblonga. Tota herba vnà cum cauliculis ac floribus incanescit: Germani knawel appellant.

Sabulosis, ac aridis, sed tamen opacis, aut riguis gaudet: per cæli humidam constitutionem felicius prouenit.

Herniaria autem insigniter resiccandi vim habet, &, vt creditur, solidandi ac ferruminandi.

Ad enterocelas in potu sumpta præstantissimum fertur esse remedium, & complures huius vsu ab intestinorum ramice (Herniam vulgò) esse sanitati restitutos: item & puluerem ex vino sumptum suppressam vrinam ciere, & calculos renales comminuere, & eorum exitum ac descensum promouere.

De Psyllio. Cap. XXXI.

Psyllium.

ROTVNDIS, tenuibus, dodrantalibus, frequentibus, ac foliosis ramulis Psyllium luxuriat. folia oblonga sunt, sed angusta, hirsutaque, ad primæ Chamæpityos accedentia: ex alarum fastigiis capitula eminent squamatim cohærentia; è quibus flosculi albidi, pusilli, lanuginosi, veluti angustifoliæ Plantaginis, semine succedente nigricante, relucente, pulicibus colore magnitudineque persimili. radix subalbida fibris capillata.

In campis aut incultis locis subinde spontè exit; seritur & quandoque: semel satum facilè aliquot deinde annis recurrit. Pro loci natura non rarò lætius, præsertim circa maritima, gignitur; alibi minus.

Sub finem Augusti semen maturũ legendum.

Ψύλλιον Græcis; Latinis Pulicaria, (est tamen & Conyza quoque Pulicaria) & herba Pulicaris: In Officinis Psyllium appellatur: à similitudine cum pulicibus nomen accepit, quos semen referre diximus: Germanis **Psylien kraut** & **Flohe-kraut**: Belgis **Vloijcruijt**: Italis *Psillio*: Hispanis *Zargatona*: Gallis *L'herbe des pulces*: Anglis **Flee-worte.**

Semen Psyllij Galenus ex secundo refrigerantium ordine, in humectando autem & resiccando symmetrum quodammodo esse ait. Auicenna in secũdo humidum statuit & frigidum.

Aqua in qua semen Psyllij quassatum, siue agitatum, maceratumque fuerit, donec lentorem contraxerit, omnes inflammationes sedat: ardentium febrium calores mitigat: sitim restinguit: & in ore detenta asperitates linguæ lenit: Interaneorum ex acrimonia humorum dolores tollit: dysentericis, & quibus intestina, aut vesica exulcerantur, vtilis; vtilior verò etiam ex semine anteà tosto. Aluum & hæc mollit, clementerque subducit, præsertim sacharo aut Iulebo ex violis addito; vel potius ex infusione frequenti dilutè rubentium rosarum, quo modo in ardentissimis febribus vtiliter exhibetur. Verùm non nimis crebrò hac muccagine vtẽdum admonet Serapio; stomachum siquidem offendit, tandemque frequenti ac nimio vsu subinde syncope aut animi deliquiũ etiam succedit vnà cum mortis periculo. quia nimium eius venenosum, vt ait, est: quod non modò Græci, sed & Auicenna testatur.

Semen Psyllij, aut eius muccago puerorum enterocelas curat, & vmbilicos prominentes imposita: addito verò & oleo rosaceo articulorum doloribus, (ex caussa videlicet calente) parotidibus, œdematis, luxatis, prodesse Dioscorides refert.

Muccaginem seminis Soli expositam resiccari ac conseruari posse Serapionis est.

De Quinquefolio. CAP. XXXII.

Quinquefolium maius.

Quinquefolium alterum vulgare.

HVIVS tametsi nullas species Theophrastus aut Dioscorides tradiderint, posteritas tamen quasdam obseruauit.

1. Vnum, quod & maius Quinquefolium, cauliculis assurgit rotundis, cubitalibus, ac altioribus: foliis è singulis pediculis cohærentibus quinis, oblongis, ambitu profundis incisuris crenatis: floribus in fastigiis ramulorum luteis, aut candicantibus, veluti Helianthemi dicti aut Potentillæ, fugaces quoque, neque diutinè consistentes. radices subsunt oblongæ, sensim attenuatæ, foris nigricantes, interius verò subrubentes, non absque tenuibus fibris adnatis. Est autem istud Quinquefolium & caule & foliis (ac quidem præcipuè) nonnihil lanuginosum, hirsutum ac inalbicans.

Plerisque Italiæ & Galliæ Narbonensis locis circa scrobium aut agrorum margines exit. In Apennino & flore rubens reperiri Lobelius auctor est.

2. Alterum Quinquefolium humilius est, folia minora, quinquepartita quoque, quæ superiore parte virent, inferiore verò albida, & lanuginosa vnà cum cauliculis: flosculi plurima parte lutei. radix teres, oblonga, forinsecus nigricans, intrinsecus rubens: resiccata quadrangularis cernitur, veluti de Quinquefolij radice Theophrastus scriptum reliquit.

Vulgare istud & Germaniæ, ac Belgio, tum & alibi est: Nascitur non rarò secus hortorum margines, agrorum sepimenta ac aggeres, aliàs inter herbas.

3. Tertium genus tenuibus ac viticulosis humi serpit cauliculis: folia sunt Quinquefolij alterius, læuia, virentia: flosculi exigui lutei. pro radicibus tenues fibræ, quas hinc inde pluribus locis è viticulis dimittit, qua parte terram contingunt; quibus latissimè serpit seipsum multiplicans.

Istud Quinquefolium in hortis ac cultis potissimùm reperitur.

Quar-

Quinquefolium tertium ſerpens.

Quinquefolium quartum.

Quartum amplitudine foliorum primum æmulatur, quæ ſuperius virent; ſupina verò parte albidiora. caulis dodrantalis, glaber, in cuius faſtigio flores vt plurimum gemini, obſcurè rubentes: capitulum ſuccedit ex ſeminibus aliquot confarctum, frago ſimile, ſed obſcurius rubens, ac durum. radix tenuibus fibris hinc inde ſparſis ſerpit. 4.

In ſcrobibus, & iuxta ſtagnantes aquas, à nobis quandoque repertum.

Quinquefolia æſtiuis menſibus, & non rarò Maio vigent ac florent. Incipit ac deſinit (inquit Plinius) cum Vite. Legendam radicem Auguſto menſe Apuleius tradit.

Græcis eſt πεντάφυλλον: Quinquefolium Latinis: Officinæ modò Græcam, modò Latinam vocem vſurpant: Dicitur & πενταπετές, ſiue χαμαίζηλον auctore Plinio: Extant verò & aliæ inter ſpurias voces, & apud Apuleium huius nomenclaturæ, vt πεντάτομον, πενταδάκτυλον, ψευδοσέλινον, καλλιπέταλον, ξυλόλωτον, ξυλοπέταλον, ἄσφαλτον, ſiue ἀσφάλτιον, πεντάκοινον, θυμιατῖτις: Manus Martis. Germanis **Funff fingerkraut**/aut **Funffbladt**: Belgis **Vijffvingercruijt**: Italis *Cinquefoglio*: Gallis *Quinte fueille*: Hiſpanis *Cinco en rama*: Anglis **Cinckfolij**/ & **Fyue fingere graſſe.**

Quod primum, magnum Quinquefolium à nonnullis appellatur: poterit verò & illud eſſe, quod ab Hipp. lib. De vlceribus commendatur, & altius, ait, quàm nigrum fore; duo ita manifeſtè Quinquefolia oſtendens; vnum album, alterum nigrum. Et herbam Quinquefolium, ait, (eſt autem alba & lanuginoſa, & altior à terra quàm nigrum Quinquefolium) in oleo tritum deligato, &c. 1.

Alterum humilius cum nigro Hippocratis conuenire poteſt. Sunt autem iſtorum duorum radices Medicinæ vtiles, reliquorum minimè. 2.

Tertium ſerpens aut repens ſiue ſupinum Quinquefolium eſto. 3.

Quartum an illud ſit, quod non modò Plinius Secundus Natur. hiſtoriæ lib. xxv. cap. ix. ſed & Plin. Valer. cap. LXVI. fraga gignere referunt, diligentius relinquimus expendendum. 4.

Cæterùm priorum duorum Quinquefoliorum radices (quarum potiſſimum vſus) vehementer & tertio quidem ordine, ſed citra morſum deſiccant; euidentis enim caloris aut acrimoniæ minimum obtinent.

Decoctum radicum dentium dolores in ore detentum mitigat: putreſcentia oris vlcera ſiſtit: ad tonſillarum, & aſperæ arteriæ inflammationes conducit: contra alui profluuia, & dyſen-

dysenterias auxiliatur. Cocta cum aceto radix herpetas cohibet: strumas discutit: œdemata, & aneurismata reprimit. Teneræ radicis succus contra iocinoris pulmonisque affectiones, & aduersus venena prodest.

Foliorum succus aliquot diebus continuis epotus morbum, ait Dioscorides, sanare regium: folia verò cum hydromelite, aut diluto vino ac exiguo pipere contra febrium circuitus bibi; quatuor ramulorum aduersus quartanas, trium in tertianis, vnius in quotidianis. Quæ vanitate non carent, vt & pleraque alia, quæ non modò apud Dioscoridem, sed & alibi reperiuntur, à quibus libenter abstinemus.

De Tormentilla. CAP. XXXIII.

Tormentilla.

AD Quinquefoliorũ genus pertinet & Tormentilla dicta, ipsis videlicet similis. cauliculos promit complures, tenues, imbecilles, sese non attollentes, sed humi citius accumbentes: folia minora quàm Quinquefolij, numero autem plura, septem etenim simul cohærent, quæ & ambitu serrata: flosculi lutei sunt. radix foris nigricans, interius rubet, crassa, tuberosa, ac breuis.

In syluis nasci gaudet, & opacis: reperitur non rarò & in locis herbosis apricis, sed minor ac tenerior.

Floret æstate; radices quouis tempore legi possunt.

Tormentillæ nomen recentior ętas dedit: sunt qui à numero foliorum ἑπτάφυλλον, & Septifolium vocent: Germanis **Birckwurtz/ & rot heylwurtz**: reliquis nationibus *Tormentil* dicitur. Creditur à plerisque Chrysogonon esse.

Χρυσόγονον.

Extat autem apud Discoridem breuis admodum Chrysogoni descriptio, quod ait, θάμνον πυκνόν, id est, fruticem densum esse, cuius flos similis Coronarij Verbasci: Tormentilla fruticis modo haudquaquam attollitur; & si Coronarium Verbascum Lychnis est, Tormentilla quoque non est huius Verbasci flore: Lychnis siquidem flore rubet, vt alibi ostensum; quæ Tormentillam à Chrysogono differentem esse ostendunt.

Est autem Tormentillæ radix potenter resiccans, & ex eorum, quæ tertij sunt ordinis, numero, & partium tenuium: caliditatis quàm minimum tenet, adstringentis facultatis particeps.

Potest autem non modò, quæ Quinquefolij radix, sed & eadem efficacius præstat. Aduersus pestilentes morbos magni est vsus, fortiter enim putredinibus aduersatur, & sudores mouet; additur idcirco antidotis & compositionibus eò facientibus: sanguinis vndequaque eruptiones eadem supprimit. Decoctum radicis, aut aridæ puluis cum conueniente liquore propinatus, sistit & superfluentia muliebria profluuia, non modò intrò sumpta, sed & foris, siue in balneo, aut alio quouis adhibita modo. Ventriculum eadem humore madentem roborat, ac resiccat: aduersus alui fluores, & dysenterias vtilis est. Datur & ruptis, ex alto delapsis, & quibus suspicio est internum aliquod viscus læsum esse.

LIBRI QVARTI PEMPTADIS PRIMÆ FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS PRIMÆ

LIBER QVINTVS.

PRÆFATIO.

SVCCEDVNT *nunc reliquæ claßibus destitutæ herbæ, ab* R. *videlicet* S. T. *&* V. *incipientes, haud prætermißis quæ affinitate quapiam ipsis coniunguntur: inter quas complures ad vulnera, rupta, casus ab alto, & eiusmodi alia, in frequenti sunt vsu, quæ & idcirco Vulnerariæ vulgò dicuntur. Finem autem hæ primæ imponunt Pemptadi, & ad aliarum historias, in certas classes digestarum, viam sternunt.*

DE RVTA GRAVEOLENTE.

CAPVT PRIMVM.

Ruta graueolens hortensis.

Ruta syluestris graueolens.

GRAVEOLENTEM hanc appellamus ad differentiam alterius Hypericoidis Rutę. Est autem hæc duûm generum; Hortensis; & syluestris, siue Montana: huius verò & species nonnullæ.

I. Hortensis siue satiua Ruta frutex est ramosus, subinde bicubitalis, vel altior; cuius caules lignosi albicante vestiuntur cortice: surculosi ramuli amplius virent: horum folia ex pluribus collecta, inque alas diuisa; circa quas exigua aliquot, impari numero, latiuscula, rotundis longiora foliola, læuia, ac subpinguia, colore cæsia, siue è cæruleo virentia: flosculi in summis apparent surculis pallidè lutei, ex quatuor aliquantulum concauis foliolis commissi; in quarum medio quadrãgulare, rarò quinquangulare capitulum eminet, totidem loculos, quot angulos, continens, ambientibus nonnullis staminibus luteis; è quibus concolores exigui dependent apices: semen in loculis gignitur. radix lignosa multis fibris firmatur. Grauis autem admodum odoris, ac acris saporis hæc Ruta est.

4. Ruta syluestris minima.

3.

Syluestrium Rutarum maiores hortensem omnibus partibus & colore referunt, nisi quòd singula foliorum segmenta angustiora sint, & longiora. Harum vna maior ac procerior: altera verò minor angustioribusque foliis. vtraque odore grauior, ac sapore acrior quàm hortensis.

Quæ verò inter syluestres ac montanas minima est, præ nimia foliorum tenuitate speciem ac formam foliorum Rutæ hortensis non retinet, foliola siquidem tenuissimè diuisa: color verò candidior: odor autem & sapor acerrimi; flos, capitulum vti aliarum, sed minora.

Ab his differt Harmala, quę & syluestris Ruta, de qua mox subsequente capite.

Satiua in hortis pluribus colitur ac habetur: aprica amat & sicca, Solique exposita: rudera item, aspera, lateritiamque terram: cinere nutriri, vt Plinius ait, gaudet: fimum horret, vt fertur.

Syluestres in montibus reperiuntur, & in calidis regionibus; vti Galatia, Cappadocia, in nõnullis Italiæ ac Hispaniæ prouinciis, in Saluatino Goritiæ monte, & alibi.

Amicitia ei, inquit Plinius, cum Fico in tantum, vt nusquã lætior proueniat, quàm sub hac arbore. Creditur & optima Fico insita; inseritur autem intra corticem, & circumposito luto fouetur. Dios. & satiuam, quæ iuxta Ficum nascitur, in cibos magis admitti scribit: Caussam exprimit Plutarchus Symposiacon lib. v. suauiorem siquidem fieri, & sapore mitiorem, quòd quasi participet quandam fici dulcedinem, qua restinguatur nimia virosa Rutæ qualitas: nisi contrà Ficus alimentum ad se rapiens, acrimoniam Rutæ subtrahat.

Iulio ac Augusto florent apud Germanos, alibi citius.

Πήγανον Græci nominant; & ex eo quidem, vti Plutarchus Symposiacon III. scribit, quòd ob siccitatem calori mixtam semen constringat genitale. Latini Rutam vocant: Apuleius Eriphion quoque appellari refert.

1. Prior siue hortensis Ruta Germanis **Rauten/** & **Weinrauten**: Belgis **Ruyte** & **wijnruyte**: Itali Latinam seruant nomenclaturam, vnà cum Officinis: Hispanis est *Aruda*: Gallis *Rue de Iardin*: Anglis **Rue**: Bohemis **Rauta**.

2. Altera syluestris & montana πήγανον ὄρεινον καὶ ἄγριον appellatur. Officinis hæc incognita. Huius radix μῶλυ ὄρεινον, id est, Moly montanum appellatur, vt Dioscorides ait.

Est autem Ruta potenter calida ac sicca in tertio vtriusque qualitatis gradu: Syluestris verò vehementior ad quartum accedit: tenuium est partium: flatus discutit: crassos, lentosque humores incidit ac digerit.

Vrinam mouet: menses quoque Ruta ducit: fœtum mortuum, & secundas expellit ipsa assumpta, vel decocto eius epoto: ad vteri strangulatus vel solo olfactu conducit.

Plinij locus restitutus. Vuluas, inquit Plinius lib. xx. cap. XIII. aperit, corrigitque conuersas illita in melle toto ventre & pectine (pectore, exemplaria perperam:) testium inflammationibus ab intermisso veneris vsu cum Lauri foliis imposita conducit: cruditates discutit: inflationes item & dolores stomachi veteres.

Cocta cum aceto Ruta tormina sedat; facitque ad lateris thoracisque dolores, spirãdi difficultates, ex caussa frigida: & ad articulorum, coxendicumque cruciatus.

Ad eadem & oleum eius adhibetur, quod ad coli, intestinorumq; dolores, non modò per inferiora infusum, sed & illitum prodest. Quòd si verò Oleum istud, ex eo conficiatur, quod ex semine Lini exprimitur, præstantius etiam fuerit, & ad lienis tumores ac scirros eximium.

Ad aquam intercutem, quam Hyposarcam appellant, cum Ficubus ventri cataplasmatis modo vtiliter imponitur; ac ex vino bibitur.

Cruda sale condita ac comesta visus aciem intendit: subuenit & oculorum hebetudibus cum succo Fœniculi, & melle adhibita.

Succus Rutæ in malicorio calfactus, aurium doloribus medetur instillatus: Ignes sacros, herpetes, achores cum cerussa, aceto & rosaceo sanat.

Rutam sanguinis profluuia è naribus sistere impositam, ait Dioscorides; cui & Plinius accedit, cùm tamen sanguinem citius prouocare & sua acrimonia elicere potis sit.

Valet verò & Ruta pro Antidoto foliis tritis, & ex vino sumptis, auctore Plinio.

Dioscorides semen acetabuli mensura si in vino bibatur, lethalium medicamentorum antidotum esse scribit.

Probatur autem contra Aconitum, Ixiam, & fungos, siue in cibo, siue in potu: contra serpentum ictus: aduersus scorpionum, aranearum, apum, crabronum, & vesparum aculeos: succo Rutæ peruncto negant feriri ab his: & serpentes, si vratur, nidorem eius effugere. Mustelæ contra serpentes pugnaturæ, Rutam prius edendo sese muniunt.

Commendatur & aduersus canis rabidi morsum succus acetabuli mensura epotus: foliis verò tritis cum sale & melle, vulnerique impositis.

De Harmala. CAP. II.

Harmala.

HARMALA inter Rutas syluestres numeratur quidem, sed tamen ab ipsis differens est. à radice mox complures promit cauliculos dodrantales: folia circa hos virentia, variè dissecta, longiora, angustioraque quàm syluestris graueolentis Rutæ: flos candidus est, quinquefolius: fructus triangularis, maior quàm satiuæ Rutæ; in quo semen. radix crassa, oblonga nigricat. Grauem admodum hæc Ruta odorem in calidis spirat regionibus: in frigidioribus, veluti Germania, sata, minus graueolet.

In Cappadocia, & Galatia, vt Dios., nascitur: reperitur verò & non paucis Hispaniæ desertis ac incultis collibus.

Ruta syluestris, & πήγανον etiam dicitur: In Galatia & Cappadocia μῶλυ, Moly: nonnullis Harmala: Arabibus Harmel: Syris Besasa: Officinis incognita stirps.

Cęterùm Harmala calida ac sicca vehementer, & tertio quidem ordine; tenuium item partium: crassos humores attenuat, desiccat, digerit, & vrinam mouet, auctor Galenus.

De Scabiosa. CAP. III.

1\. SCABIOSÆ folia oblonga, lata, hirsuta, à lateribus laciniata, instar foliorum Erucæ ferè: medij inter hæc caules assurgunt teretes, aliquantulum striati, cubitales, & ipsi quoque hirsuti: foliis aliquot similibus adnatis, sed sensim minoribus factis: in summis tenuibus virgulis, siue apophysibus eminent flores in vno orbiculo siue disco, complures simul farcti; quorum circumambientes maiores, medij minores, vnà cum staminibus è cæruleo diluto siue cæsio colore inalbicãt. longa radix in altũ descẽdit.

Circa decliues agrorum margines, ac subinde pratorum, multis passim locis gignitur.

2\. Altera huic similis reperitur omnino paruula, omnibusq; partibus minor, & vix palmum alta; alioqui tum foliis, tum floribus respondens. In humidis pratis hanc reperiri quandoq; contingit.

3\. Est & mediæ magnitudinis quædam, cuius folia oblonga, lata, hirsuta, inalbicant quoque, quàm prioris tamen minora multò, & nequaquam laciniata, sed ambitu tantummodo crenata: flosculi in orbiculatis discis siue calycibus aliarum similes. radix longa, tenuisque. In agris macro ac sterili solo potissimùm hæc frequentior.

4\. Iam & quarta quædã est Scabiosa, sed peregrina Germaniæ: huius laciniata, mollia, lanuginosa, primæ similia folia; caulesq; non dissimiles, cubitales, & foliosi: orbiculi quoque discorum instar in fastigiis virgularum membranacea, aliquot acetabula complectentes, à qui-

Scabiosa vulgaris maior.

Scabiosa minor.

Scabiosa media.

Scabiosa peregrina.

Stœbe ex Cod. Cæsareo.

bus flosculi candicantes; quibus hirsutum, mediocriterque crassum semen subest. candida crassaque radix vti vulgaris Scabiosæ.

Huius verò & alia species, sola magnitudine differens, partibus singulis minor: flores huius ex cæruleo purpurei. Vtraque in Hispaniis iuxta semitas, viarumque margines exit. In Salmaticensi agro obseruatas à diligentiss. C. Clusio habemus. 5.

Vulgò Scabiosæ nomen accepit: existimatur à nonnullis ψώρα dici, quòd scabiei nomen est, & herbæ cuiusdam apud Aëtium. Sit autem Scabiosa, quæ ab Aëtio Psora, cuius vstæ fumo arborum erucæ moriuntur non habeo, ait Hermolaus Barbarus, compertum.

Auctor Pandectarum Scabiosam apud Dioscoridem Stœben esse interpretatur: Stœben autem Dioscorides, sua ætate vulgaris notitiæ, nullis notis describit; Galenus verò lib. 1. de Antidotis; Herba, inquit, quædam apud nos inuenitur fruticosa, calida, acris valde, parumper aromata redolens, quam incolæ Colymbaden & Stœben appellant: ad præseruanda vina aptissimam. Videtur autem hæc Stœbe differens ab ea, cuius in lib. De medic. facult. meminit, (quæ eadem cum Dios.) habere etenim hanc tradit vim adstringentem mordacitatis expertem; qualis valde acris esse nequit.

Theophrastus lib. 1. ex fruticum numero eam facit, & folio esse ait carnoso: lib. verò VI. inter eas refert, quæ iuxta spinam folium habent, vt sunt Anonis, Tribulus, &c. Potest hæc illa esse, cuius Dios. meminit, à qua plurimum Scabiosa, quæ nequaquam spinosa, differens est; quæ neque etiam cum Colymbade conuenit, cùm vehementi acrimonia destituta sit.

Extat autem Stœbes spinosæ imago in vetere Cæsareæ bibliothecæ codice, quam hoc loco adiiciendam putauimus, vt vel ex hac cognoscatur, quàm multum Stœbe & Scabiosa differant. Atque huiuscemodi spinosam Stœben nostra ætate reperiri est in Cypro atque Peloponneso, vulgò Morea, planis ac apricis locis: vnde aridam secum attulit doctissimus Bernardus Paludanus stirpium diligentissimus obseruator. *Stœbe ex Codice Cæsareo.*

Prior autem Scabiosa in Officinis nomen retinet, quibus notissima est: Germanis Fuchsio & Trago auctoribus **Apostemkraut/ Postemenkraut/** & **Grindtkraut**: Italorum, Hispanorum, Gallorum, Belgarum, & Anglorum nomenclaturæ ad Latinum accedunt; Bohemis **Kawias**. 1.

Altera minor Scabiosa appellatur. 2.

Tertia à nonnullis **Scaeps scabieuse/** id est, ouilla Scabiosa nominatur. 3.

Quartam Hispani pro Scabiosa habere feruntur. 4.

Est autem Scabiosa calida quidem ac sicca secundo ordine satis intenso, ad tertium gradum accedens, & partium tenuium. Lentos ac crassos humores incidit, attenuat, & ad concoctionem perducit.

Pectus & pulmonem expurgat: confert aduersus veterem tussim, respirationis difficultatem, laterum dolores, & alia huiusmodi pectoris vitia. Vrinas eadem mouet, & per vesicam purulenta subinde expurgat; vbi videlicet intra corpus abscessus alicubi substiterit. Mederi scabiei decocto eius aliquot diebus bibito, & succo vnguentis permixto fertur: aduersus serpentum morsus, & virulentorum ictus contusam, superpositamque, atque assumptam conducere Recentiores etiam affirmant. Succus sumptus sudores mouet; præsertim Theriace addita: & pestilentes bubones citò discutit, si tempestiuè, & statim ipso initio detur; repetendum tamen remedium. prodesse verò aduersus omnes etiam pestilentes febres creditur.

De Succisa, siue Morsu Diaboli. CAP. IIII.

Succisa, siue Morsus Diaboli.

AD Scabiosæ genus pertinet & Succisa: huic autem folia sunt lata, oblonga vti angustifoliæ Plantaginis, sed læuiora, & haudquaquã neruosa, ad margines nonnihil crenata. cauliculi pedem aut cubitum alti, in tres ramulos vt plurimũ distribuũtur, eminẽtibus in singulis, capitulis globosis; à quibus flosculi vel albi, vel è cæruleo purpurei. radix crassa, breuis, ac veluti præmorsa, vel succisa, fibris à lateribus adnatis, quibus firmatur.

Iuxta syluas ac agrorũ limites, locis haud cultis, in pratis quandoque, aut herbosis lętis exiguis colliculis gignitur.

Iulio & Augusto cum flore præcipuè reperitur; sed & prius legenda herba, aridæ siquidem haud infrequens est vsus.

Morsum Diaboli à præmorsa, vt apparet, radice appellatur vulgò. nugantur enim superstitiosi cacodæmonem huius radicem, ad multa vtilem futuram, inuidere hominibus, ideoque illã morsu tollere. Fuchsius Succisam rectius appellare maluit: Germanis est Teuffels abbiß: Belgis Duyuels beet: Gallis *Mors du diable*: Anglis Dewelles bit.

Amariuscula est herba, calido siccoq; temperamento prædita, ad vtriusque secundũ ordinem intensum referenda. Aduersus diuturniores tonsillarum fauciumq; tumores, qui ad suppurationem ægrè perueniunt, nulli secunda: adhærẽtem faucibus pituitam abstergit, digerit eadem, & discutit; tumoresq; earum partium citò tollit, decocto in ore sæpius retento aut gargarizato, præsertim mellis rosacei exiguo addito.

Posse verò & quæcunque Scabiosa, fertur, & aduersus ictus virulentorum, venena, & pestilentes morbos non minus efficax: tusam & impositam pestilentes etiam bubones discutere: tum & decoctum eius si bibatur, vteri dolores lenire, flatusque pellere.

Iacea nigra.

De Iacea nigra, siue Aphyllanthe. CAP. V.

IACEÆ cognomento nigræ folia oblonga, lata, vtroque margine incisa, aliquantulum hirsuta: caules foliosi, rotundi, duri, asperi, in alas fastigio diuisi, proferentibus singulis capitula conoide, squamulis multis exiguis foris apparentibus, veluti floris Cyani; è quibus pro floribus exeunt stamina tenuia complurima confarcta, coloris è purpura rubentis, rarò albidi. lignosa, dura, obliqua radix, non absque aliquot fibris.

In pratis, ac locis herbosis, negligentius cultis, tum & iuxta sepimenta agrorum ac pratorũ frequenter occurrit. Inter vitia pratorum censeri potest, ab hac etenim boues & iumenta abstinẽt, nec fœnum, cui admixta, pascuntur.

Iunio ac Iulio, non rarò & Augusto cum flore videtur.

Recentior ætas Iaceam cognominat nigram; & nigram quidem ad differentiã tricoloris Violæ,

læ, quæ & Iacea. Plerique Matrefillon voce (vt apparet) corrupta appellant: alij Stœbes speciem faciunt: ad Scabiosas referri potest. Videtur quoque ἀφυλλανθὴς non temerè dici, absq. foliis siquidem flos eius est, ex solis densè confarctis staminibus constans; ex eo etenim Aphyllanthes nomen accepit, quòd ἄφυλλον ἄνθος, id est, flos absque foliis existat.

Calida est hæc ac sicca, sed non adeò vt Succisa siue Morsus diaboli: commendatur etiam ad faucium, tonsillarum, vuæque tumores, veluti Succisa, sed facultate ac potẽtia minor est.

De reliquis Aphyllanthis speciebus.
CAP. VI.

Aphyllanthes prima.

Aphyllanthes quarta.

SVNT verò & plures aliæ, quarum flores foliis carentes ex solis staminibus constant; quæ & Aphyllanthes nominari hac de caussa possunt.

1\. Prima caules à radice complures, eosque ramosos, virentes, & nonnihil angulosos promit: folia & à radicibus & circum ramulos oblonga, & vtroque margine profundis ac frequentibus incisuris diuisa, virentia, læuia, ac nonnihil resplendentia. capitula veluti Iaceæ nigræ è squamulis compacta, aliquantulum asperiora: flores eleganter purpureos ex multis staminibus vti Iaceæ: semen glabrum, superius vti Cyani barbatulum, sed maius. radix fibrosa est.

2\. Altera huic similis; sed caules eius breuiores, capitula minora, & folia nigriora saturatiusq; virentia; squamulæ capitulorum asperiores & nonnihil spinosæ. flos purpureus è staminibus confarctus.

3\. Tertiæ folia magis incisa, subalbida: capitula non spinosa. flos vt præcedentium.

4\. Quarta foliis tenuissimè dissectis ac laciniatis, prioribus similis, præsertim tertiæ: huius capitula ex squamis componuntur argenteo splendore relucentibus: flores etiam purpurei, ac veluti aliarum.

Gignuntur spontè in campis, secus vias, prope vites, locis haud cultis, & quidem in compluribus Europæ prouinciis, præsertim calidioribus.

Iunio ac Iulio in aruis florent: in hortis Belgij subinde serius.

Omnes hæ rectè Aphyllanthes quoque appellari (vt diximus) possunt, ex staminibus etenim flores tantummodo confarcti foliis destituuntur. Apud Veteres si nomen habuerunt, idipsum nobis incognitum ingenuè fatemur. Stœbes genera esse non possunt, ad quam plerique

Sphæritis ex Cod. Cæsareo.

Sphæritis ex Codice Cæsareo.

rique nostræ ætatis docti referre conati sunt, ex eo falsi, quòd Scabiosa putata fuerit Stoebe, quam ab hac differentem esse, iam superius ostendimus; veluti & istæ sunt Aphyllanthes, spinis omnino carentes.

Ad has verò & referri posse videtur, nec fortassis temerè, cuius icon in Cæsareo codice extat Sphæritidis nomine, cuius capitulum istorum simile, nisi quòd absque enatis staminibus depingatur. Nulla tamen Sphæritis à veteribus descripta reperitur, præter Cupressi, quæ idcirco hoc nominis obtinuit, quòd galbuli eius subinde sphęrę modo rotundi sint.

Cęterùm Aphyllanthum facultates incompertæ sunt; nec etenim in Medicinæ vsum admittuntur, nec ad alimentorum materiam faciunt.

De Scordio. CAP. VII.

SCORDIO cauliculi complures exeunt angulosi, articulati, non in altum assurgentes, sed humi procumbentes, ac proserpentes. Folia è singulis geniculis bina, rotundis longiora, maiora quàm Chamædryos, ambitu serrata; quæ vnà cum cauliculis mollia, hirsuta, inalbicantia Allium redolent. è sinu foliorum rubentes exeunt flosculi, minores quàm Lamij, alioqui forma haud dissimiles, ramulorum partes occupantes superiores. radix fibrosa sub terra serpit.

Scordium.

Nascitur locis palustribus, secus scrobes, ac fossas aquas habentes: ad hortos translatum locis vmbrosis ac humentibus facilè adolescit.

Iunio ac Iulio flores apparent: Augusto mense legere herbam expedit: hyeme perit: æstate redit, radice restibili.

Σκόρδιον Græci appellant: Latini nomen retinent; nec alia Officinis nomina. Sunt qui Trixaginem palustrem vocant: item & μιθειδάτιον, ab inuentore Mithridate: Scordij nomen accepit ab odore Allij, quod Gręcis σκόροδον dicitur, & δύσοσμον ab odoris grauitate: Germanis **Waßer battenig:** Gallis *Scordion:* Italis *Chalamandrina palustre.*

Calfaciendi ac resiccandi vim habet: sapore amarum, acerbum, ac acre quid obtinet, vt testatur Galenus. Viscera interna expurgat: & similiter vetusta externa vlcera addito melle. Vrinam & menses prouocat: crassa & purulenta è pectore educit: facit ad veterem tussim, laterum dolores ab obstructione & frigore natos: præterea & ad rupta & conuulsa. Aridum cum vino decoctum contra serpentum morsus, & lethalia venena bibitur. Miscetur & antidotis. Fertur & podagricos lenire dolores cum aceto aut aqua impositum: Sunt & qui affirment crudas carnes inter huius folia incorruptas aliquamdiu seruari posse.

De

De Semperuiuo, siue Sedo maiore. CAP. VIII.

Semperuiuum siue Sedum arborescens maius.

Semperuiuum maius alterum, siue Iouis barba.

SEMPERVIVI Diosc. tria sunt genera; Maius, Minus, & tertium, quod Illecebra vocatur. Maioris vnum arborescens dicitur: alterum Barbæ Iouis nomen accepit.

1. Primum maius Semperuiuum, aborescens cognominatum, caulem profert cubito altiorem, subinde bicubitalem, crassum, durum, lignosum, lentum, & frangi contumacem, in ramulos nonnullos diuisum, cortice crasso & carnoso circumuestitum; foliorumq; quæ defluxerunt inferius quidem vestigia quædam retinentem, veluti Tithymali Characiæ primi caulis medius vmbelliferus. folia pinguia, carnosa, succi plena, pollicis lati longitudine, linguis similia, per margines tenuissimè crenata, cauliculorum fastigia ambiũt, oculi effigiem æmulantia. flores è cauliculis enascuntur in multos tenues pediculos diuisis, tenues, lutei, stellati. succedit semẽ perquã exiguum pediculis marcescentibus. radix subest in propagines diuisa.

Viret hæc stirps perpetuò, nec hyemis iniuria in natiuo solo afficitur, vnde illi ἀειζώῳ ac Semperuiuo nomen.

2. Proximum Semperuiuum (quod Iouis barbam vulgò appellant) folia edit terræ ac radicibus proxima, crassa, pinguia, lenti succi plena, acuminata, densa, & in orbem ad effigiem oculi disposita, atque huiusmodi orbiculos complures proferens, latè ac in amplitudine sese diffundit: non rarò & tenues fibras emittit, quibus latius serpat, atque nouos orbiculos progignat. assurgit quandoque in medio horum caulis erectus, pedem (plus minus) altus, foliis sensim attenuatis communitus, in alas quasdam circa fastigium effusus; circa quas flores obscurè purpurascentes ordine digesti. radix subest fibrosa.

B. Huius generis & alterum quoddã, cuius orbiculi magnitudine quidem superioris respondent, sed foliis minoribus, frequentioribus, ac densioribus, secundum margines tenuissimis veluti pilis, instar mollium spinularum adnatis. Viret istud paulò saturatius: caulis breuior: & flores è luteo pallescunt.

C. Est & tertium huc referendum, cuius folia in virore candicant, & ambitu tenuissimè serrata apparent.

D. Item & quartum, cuius minores sunt orbiculi: folia verò acuminata, densissima, cacumine obscurè rubentia, & marginibus hirsuta: flores in breuibus caulibus eleganter purpurei.

1. Primum maius Semperuiuum in plurimis Orientis ac Græciæ prouinciis, tum & maris Mediterranei insulis, Creta, quæ modò Candia, Rhodo, Zacintho, & aliis sponte natum in ædium tectis, vetustis parietibus, ac similibus locis reperitur, nec destituitur eo Hispania, nam C. Clusio teste, in Lusitaniæ regno crebrò occurrit: alibi in fictilibus alitur. In frigidis ac Septentrioni subiectis prouinciis, vt in Germania ac Belgio, nec sponte nascitur, nec studiosè, ac diligentius excultum diutinè durat, sed cæli inclementia, ac hyemis nimio rigore extinguitur.

2. Alterum non modò Italiæ, verùm & Galliæ, Germaniæ, Bohemiæ, ac Belgio satis est familiare. Locis in montibus petrosis, veteribus muris, ac ædificiorum vetustis præsertim tectis gaudet. Variat autem huius forma pro soli genio: quibusdam siquidem locis angustiora, minoraq; sed plura, vnius orbiculi sunt folia: aliis pauciora, crassiora, latioraq;. virent & saturatius alicubi: alibi verò dilutius. Nam quas descripsimus non vno loco, sed situ differentibus gignuntur; has autem in elegantissimum hortum Clariss. Iohannis Aijckholtzij Doctoris Medici ac professoris Viennensis translatas, quandoque videre contigit.

1. Primo anni tempore mox post hybernum Solstitium Semperuiuum, quod arborescens cognominatur, in Lusitania floret.

2. Alterius caulis floriferus post Solstitium æstiuum, subinde circa Augustum mensem demum assurgit, sed Aprili, post vernum videlicet æquinoctium, inter folia tenues hinc exeunt fibræ orbiculorum rudimenta proferentes, quibus tandem adauctis seipsam in complures orbiculos multiplicat.

1. Primum haud dubiè Diosc. est Ἀείζωον μέγα, id est, Semperuiuũ magnum, aut Sedũ maius: Apuleius Vitalem ac Semperflorium appellat. Dicitur ζωόφθαλμον, στεργηθρὸν, ἀιθαλής.

2. Alterum vulgò, ac in Officinis Iouis barba: Germanis **Haußwurtz/Groß donderbaer**: Belgis **Donderbaert**: Hollandis **Huyslooch**: Gallis *Ioubarbe*: Italis *Semprevivo maggiore*: Hispanis *Siempreuiua, yerua puntera*: Anglis **Houstelilie**: Bohemis **Netresk**. Cotyledonem alteram Diosc. esse non pauci existimant: nos maluimus inter Semperuiua retinere, nam & perpetuò viret ac viget, hyemisque iniuria non facilè afficitur.

Aeizoa, siue Semperuiua maiora refrigerandi vim obtinent, & quidem tertio gradu: desiccant verò eadem, sed leuiter, abundante in eis essentia aquea. Prosunt ad erysipelata, herpetas, & à fluxione natas, vt Gal. ait, inflammationes; & quidem oculorum, vt Dioscorides, epiphoris, inquit Plinius; medentur folia imposita, vel succus inunctus. Conferunt verò & ad ambusta, & podagras per se, vel cum polenta imposita. Dari diarrhœa laborantibus Dioscoridis est; & teretes lumbricos cum vino pota excutere. Succus in pesso subditus mulie bres ex caussa calida fluxiones sistit: folia in ardentibus febribus in ore retenta sitim sedât.

De Semperuiuo minore. CAP. IX.

MINORIS Semperuiui duo quoque sunt genera.

1. Primum horum exigua est herbula, multis tenuibus pediculis humi repens, quos complurima crassa, succulenta, parua, oblonga, acuminata folia conuestiunt, è viridi ad cæruleum inclinantia. surgunt inter hæc coliculi palmum alti, fastigio veluti vmbellam promentes; atque in his flosculos luteos. subest fibrosa radix.

2. Alterum minus Semperuiuum & parua quoque est stirps, plures producens cauliculos tenues, palmum raro excedentes; in quorum fastigiis, in laxioribus exiguis vmbellis, flosculi forma præcedentis; sed albidi & aliquanto minores: folia circa cauliculos pauca, parua quidem, sed oblonga, retusa, & teretia, Tritici granis maiora, nucleis è strobilis nucum pinearum repurgatis aliquanto minora, alioqui haud dissimilia, quæ subinde vnà cum cauliculis subrubent. radix in terræ superficie serpens, fibras tenues deorsum demittit.

1. Quod horum prius, Belgis hortense est: alibi in parietinis nasci fertur.

2. Alterum passim in veteribus muris; circa aggeres, sepimenta agrorum, locis apricis exit.

Vtrumque mensibus æstiuis flores promit.

1. Minus genus ἀείζωον μικρὸν Græcis: Latinis Sedum & Semperuiuum minus appellatur: à nonnullis βρύτυον θεοβρότιον, Ceraunia, Vitalis: Germanis **kleyn donderbaer/ & kleyn haußwurtz**: Italis *Semperuiuo minore*: Gallis *Tricque Madame*: Anglis **Pricknadam**.

2. Huius alterum genus Officinæ Crassulam nominant minorem; & minoris quidem cognomen addunt, ad differentiam alterius appellatæ Crassulæ, quæ ex genere est Telephij. Dicitur & Vermicularis: Italis *Pignola, Granellosa, & Grasella*: Belgis **Bladerloosen**.

Minora Semperuiua refrigerantem quoque facultatem & maioribus similem obtinent, & ad

Semperuiuum minus primum.

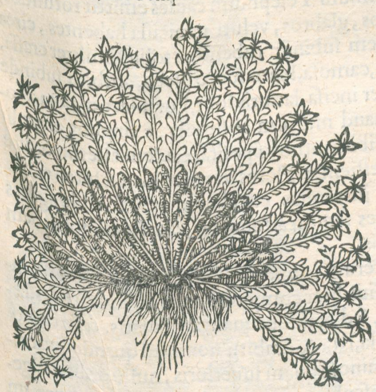
Semperuiuum minus alterum.

& ad eadem valent. Primum verò horum inter acetaria multis locis recipitur, in quibus & sapit, & palato gratum: æstuanti ventriculo confert.

De Illecebra, siue Semperuiuo tertio. Cap. x.

Illecebra, siue Semperuiuum tertium.

HVMILIS ac exigua hæc herba est. cauliculi eius tenues ac breues: foliola circa hos frequentia, perpusilla, crassa, & acuminata, succi plena: flosculi in summo eminent paruuli, lutei. fibrosæ radiculæ.

In locis petrosis, aridis, & in veterum murorum rimis vbique nascitur: perpetuò viret; nec temerè idcirco inter Semperuiua refertur.

Æstiuis mensibus cum floribus reperitur.

Dioscoridis tertium istud est Semperuiuum, quod à Græcis *ἀνδράχνην ἀγρίαν* & *τηλέφιον* appellari: à Romanis verò Illecebram tradit. Plinius etiam Latinis Illecebram dici testatur. Est tamen & alia *ἀνδράχνη ἀγρία*, & aliud *τηλέφιον*: Germani hanc **Maurpfeffer** appellant, & **katzentreuble**: Galli *Pain d'oiseau*: Belgæ **Muerpeper**: Angli **stone crop**/ & **stone hore**.

Suspicantur tamen nonnulli non esse istud Dios. tertium Semperuiuum, quòd illi folia desint Portulacæ: Sed Dios. hoc non Portulacæ esse folio, sed ad illius crassitiem tantùm accedere folia refert: *παχύτερα*, ait, *τὰ φυλλάρια πρὸς τὰ τῆς ἀνδράχνης*.

Acris autem ac vehementer excalfaciens est herbula ista. Foris admota rubificat, vesicas excitat, ac tandem exulcerat.

Strumas, inquit Dios. cũ axungia imposita discutit. Succus huius cũ aceto, vel alio liquore extractus vomitum mouet, & crassos, pituitosos, ac biliosos humores educit; & subinde ita à quartanis, aut aliis diuturniorib. febrib. liberat: aduersus asſũpta venena & hoc modo cõfert.

De

De Telephio. CAP. XI.

Telephium primum.

Telephium alterum ſiue Craſſula.

Telephium tertium.

1.

2.

3.

TELEPHII vnius Dioſ. tantummodo mentionem fecit: accedunt verò alia duo poſterioris obſeruationis.

Primum Telephium caules emittit rotundos, craſſos, glabros, veluti genicula habentes, circa radicem ſubinde rubentes: folia ſimiliter craſſa, læuia, carnoſa, lento ſucco plena, ambitu ſubinde leuiter inciſa, latioris folij, Portulacæ maiora, alioqui haud multum abſimilia, è ſingulis articulis bina ſibi mutuò oppoſita, caulem alterno ordine conueſtientia. Flores in vmbellis ex luteo pallent. radix in multas extuberat veluti oblongiores glandes ſenſim attenuatas, candidas, fibris etiam adnatis.

Alterum, quod Craſſulam vulgò vocant, caulibus ſimiliter compluribus aſſurgit rotundis, læuibus, ſed haudquaquam articulatis. folia carnoſa, craſſa, lata, & ambitu nonnihil quandoque crenata, minora quàm ſuperioris, nullo ordine digeſta: floſculi aut rubent, aut lutei ſunt, aut etiam inalbicant: radix candida, carnoſa, ac nodoſa. Viuax admodum ſtirps eſt, vel luto ſolo impoſiti cauliculi diutinè virent, & ſi ſubinde rigentur, etiam augmentum capiunt.

Tertium Telephium humilius eſt, ac minus quàm priora: tenues eius cauliculi plurima parte humi procumbunt: folia quoque minora, rotundiora,

diora, è cæruleo magis virentia, carnoſa, inferius crebriora, ſuperius rariora, incerto ordine diſpoſita: floſculi in vmbellis faſtigia occupantibus è purpuraſcente cæruleo pallent. radices huius haud nodoſæ, aut tuberoſæ, ſed fibris capillatæ.

Loca vmbroſa, petroſa, veteres muros, ac parietes amant. Oribaſius in vineis & cultis naſci ait.

Primum in Hiſpania, cùm & ſuperiore Pannonia ſubinde reperitur; nec eo Germania deſtituitur. Ad Rheni enim ripam iuxta vineta, locis aſperis, & petroſis repertum; ab eo, quod in Hiſpania, nullatenus differens. 1.

Alterum in Germania vtraque, Gallia, Bohemia, & alibi circa vites, in veteribus muris, parietibus, etiam luteis ac cratitiis, ſatis frequens. 2.

Tertium rarius eſt: hortis apud Belgas & alibi, familiare. 3.

Circa Auguſtum, vel prius Telephia florent.

Primum, quod Græcis τηλέφιον, & ἀείζωον ἄγριον dicitur, Latinis Telephium & Semperuiuũ ſylueſtre, & Illecebra; ſed ab acri & excalfaciente Illecebra, de qua Cap. ſuperiore, multum differt. Sunt & qui ἀνδράχνην, ſiue Portulacam ſylueſtrem appellant: eſt tamen & alia ſylueſtris Portulaca hortenſi ſimilis, ſed minor.

Alterum genus Telephij quoq; ſpecies eſt: Craſſulam, & Craſſulam Fabariam hanc Officinæ vocãt, ac Craſſulam maiorem, ad differẽtiam eius, quæ Cap. de Semperuiuo minore deſcripta eſt; itẽ & Fabariã: Germani Wundkraut/knabenkraut/fortzwang/& fotzweyn: Itali *Faba graſſa*: Galli *Ioubarbe des vignes, feue eſpeſſe*: Belgæ Smerwortele/& hemel ſluetel: Angli Orpyne.

Tertium genus vt paucis cognitum, ita nec nomen inuenit, niſi quòd pleriq; Telephium ſemperuiuum vocent, aliorum enim caules hyeme pereunt, radice reſtibili; huius verò & caules & folia hyemis inclementiam ſuperant.

Frigida autem Telephia, & cum eſſentiæ tenuitate reſiccantis facultatis.

Dioſcorides vitiliginem albam, Galenus vtramque, cum aceto impoſitam ſanare ait; quòd abſtergendo præſtat; vnde calidam ei facultatem tribuit Galenus, repugnante tamen guſtabili qualitate, quæ non modò primum, ſed & duo reliqua frigida eſſe oſtendit: Abſtergere autem poſſunt & quæ frigida, ſi ſiccitas adſit temperamenti, & eſſentiæ tenuitas. *Gal. notatur.*

De Cotyledone. CAP. XII.

Cotyledon.

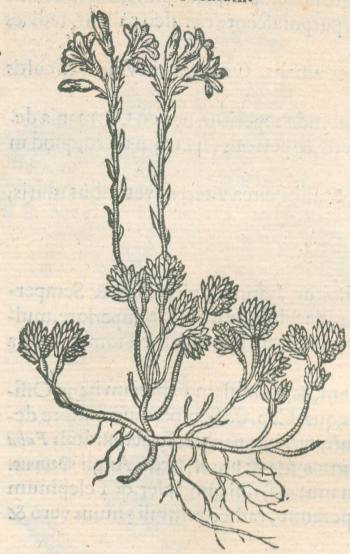
Cotyledon altera.

COTY-

Sedum ſerratum.

1.

2.

COTYLEDONES Dioſcoridi duæ deſcribuntur.

Priori Cotyledoni folia ſunt longa, carnoſa, ſucci plena, lęuia, orbiculata, ambitu nihil aut parum crenata, breui pediculo ſui ferè centro inſidentia, quæ acetabuli figura modicè concaua apparent, & colore virent, aliquando tamen in natali ſolo purpuraſcentia. caulis inter hæc aſſurgit dodrantali breuior, in alas ſubinde diuiſus, circa quas floſculi exigui albicantes, aut dilutè admodum purpurei. tuberoſa exigui bulbi inſtar ſubeſt candida radix, ex qua fibræ aliquot dependent.

In ſaxis & veterum ædificiorũ parietibus naſci gaudet: In Hetruria, ac alibi in Italia, in Galliæ Prouincia, ſed & in Britannia quoque reperitur, quod tamen ab Italico nonnihil differens eſt.

Viret ac viget præcipuè hyeme, initio æſtatis floret, ac ſemen minutiſſimum facit, deinde marceſcit, radice perenni.

Altera huius ſpecies à ſuperiore forma multũ differt, ad Semperuiui ſecundi, ſiue Barbæ Iouis ſimilitudinem magis accedens: folia eius craſſa, pinguia, ſucculenta, longiuſcula, & veluti exiguas linguas imitãtia, orbiculariter vt Barbę Iouis modo digeſta, è quorum veluti centro tenuis pediculus aſſurgit, flores proferens albicantes. radices fibroſæ ſunt.

Ad montium rupes & ſaxoſa gignitur: In Pannonia ac Italia ſubinde occurrit.

3. Ad Cotyledonem à recentioribus refertur, quod Aeizoon ſiue Semperuiuum ſerratum Valerius Cordus appellat: Craſſa & numeroſa huic ſunt, ſucci quoque plena, foliola, quæ circulari ambitu globum veluti oculi conſtituentes, Barbę Iouis & Cotyledonis alterius modo, multo tamen minora, & vndique ſerræ modo minutim inciſa; è quorum medio caulis exit tenuis, rectus, dodrantalis, floſculos cacumine proferens Craſſulæ minoris æmulos, colore ſæpius albidos abſque notis, quandoque rubentibus punctulis diſtinctos. radicibus firmatur paucis & tenuiſſimis.

In altiſſimis petris, humido muſco ſubinde obductis, naſcitur.

1. Quæ Gręcis κοτυληδών, Latinis Vmbilicus Veneris dicitur, & Acetabulũ; à nonnullis Herba coxendicum: Iacobus Manlius Scatum cæli, & Scatellum appellat: Belgis Nauelcruijt: Italis *Cupertoiule & Ombilico di Venere*: Gallis *Eſcuelles*: Hiſpanis *Capadella, Scudetes*: Inter nothas appellationes & hæc extant nomina, κῆπος ἀφροδίτης, id eſt, hortus Veneris. γῆς ὀμφαλός, terræ vmbilicus, σίχις, σέργηθρον.

2. Altera Cotyledon à nonnullis κυμβάλιον appellatur.

3. Minorem illam recentiores ad Sedi referunt genera, & Sedum ſerratum nuncupant.

Cotyledon prior humidæ ac ſubfrigidæ eſt ſubſtantiæ, & cuiuſdam obſcurè adſtringentis. Refrigerat, repercutit, abſtergit, ac diſcutit: auctore Galeno. Inflammationes eryſipelatodas, & eryſipelata phlegmonode curat impoſita: ad æſtuantem ardore ſtomachum vtilis eſt. feruntur & folia cum radice manducata calculos confringere, & vrinas mouere.

Cotyledon altera ac tertia ſerrata, faciunt ad eadem, ad quæ Semperuiuum.

De Cotyledone paluſtri. CAP. XIII.

EST verò & præter ſuperiores alia Cotyledon, tenues hæc promit viticulas proſerpentes, ac ſubinde terræ adhæreſcentes; à quibus folia rotunda, & aliquantulum acetabuli in modum leuiter concaua, exiguoque pediculo medio ſui, vti alterius, inſidentia, ſed planè tenuia, minora, nigrioraque quàm legitimæ: floſculi perpuſilli, albidi ſub foliis viſuntur. fibræ tenues pro radicibus ſunt.

Paluſtribus locis inuenitur, & præſertim humidioribus, & quæ frequentius hybernis menſibus rigantur.

Iulio menſe apud Belgas reperiri cum flore poteſt.

Vmbilicum Veneris Officinæ inferioris Germaniæ nominant: Cotyledon paluſtris dici poteſt.

Cotyledon paluſtris.

poteſt. Errant autem non parum Pharmacopœi, qui hanc loco legitimæ ac veræ Cotyledonis vnguento ex Populo nigra aut aliis admiſcent.

Error Officinarum.

Calidam eſſe hanc Cotyledonem guſtabilis eius qualitas aliquantulum acris oſtendit. Proinde non ſolùm forma, ſed & facultate & viribus à vera differens eſt.

De Sophia. CAP. XIIII.

SOPHIA caules promit cubitales, rotundos, duros: folia verò circa hos ampla, ſed tenuiſſimè in complurima exigua ſegmenta diuiſa, Abſinthij tenuifolij haud multum diſſimilia, ſed tamen tenuiora, & ad Coriandri tenuiſſima accedentia, colore albida. Floſculi ad ſuperiores virgularum partes ordine digeſti gignuntur exigui, pallidè lutei; paruæ, tenues, oblongæ ſuccedunt ſiliquæ; in quibus minuta ſemina ſubrubentia. dura, ac lignoſa, candidaque demittitur in altum radix, nonnullis adhæreſcentibus fibris.

Sophia.

In veteribus maceriis, locis ruderatis, lapidoſis, ac non rarò arenoſis, ac aliis incultis exit; vbi ſemel nata ſingulis facilè recurrit annis.

A Iunio in Autumnum vſque, & quidem particulatim, floret: ſemen interea perficit.

Recentior ætas Sophiam appellat: Germani Welſamez/Sophickraut: Belgis Fiecruijt: Falluntur inſigniter qui Seriphium nominant, quod Marini Abſinthij nomen, nam cum Abſinthiis nihil commune, præter foliorum ſimilitudinem quandam, habet: ſapor & facultas multum differentes ſunt. Videtur aliquo modo cum Thalietro conuenire; reſpondet caulis graueolentis Rutæ non diſſimilis; nec folia repugnant, niſi Coriandrinis forent multò tenuiora: pro Thalietro autem, alias ſuperius ſtirpes oſtendimus.

Cęterùm facultate Sophia reſiccans & adſtringens eſt, & particeps alicuius frigiditatis.

Semen huius aſſumptum ventris fluores ſiſtit: aduerſus dyſenterias commendatur: ſanguinis profluuia reprimit.

De Symphyto maiore. CAP. XV.

SYMPHYTI iſtius caulis anguloſus, craſſus, & vt Sonchi inanis, ad duos ferè cubitos attollitur: folia tum à radice prodeuntia, tum & iuxta caules ampla, longa, lata, aſpera, pungenteque lanugine, nonnihil hirſuta, attactuque pruriginem excitantia, vulgò dictæ Boraginis colore & aſperitate ſatis ſimilia; cæterùm longiora, magna & acuminata veluti Enulæ campanæ. ex caulium alis flores ordine diſpoſiti apparent oblongi, intus caui, colore albidi, aut dilutè rubentes, rarò lutei; ſubſequente ſemine nigro. oblonga & craſſa radix, foris nigra, interius albida, ſucco glutinoſa; in qua vis conſiſtit medica.

1.

Huius altera reperitur ſpecies, radice quoque exterius nigra, intusque candida, ſed tuberoſa; cuius folia minora; caules breuiores; flores ſubinde lutei.

2.

Riguos ſeceſſus, læta & pinguia prata amat Symphytum, nec ab hortis abhorret, ac aliis humentibus locis.

Iunio ac Iulio mēſibus flores in vigore ſunt: radix quouis anni tēpore cōmodè legi poteſt.

Symphytum magnum.

Symphytum tuberosum.

Σύμφυτον Græci appellant; item & πηκτὸν: Latinì Symphytum & Solidaginem: Officinæ Consolidam maiorem, & Symphytum maius: Scribonius Largus Inulam rusticam, & Alum Gallicam, alij Osteocollon: Germanis Walwurtz / Schmerwurtz / Schwartzwurtz / Schanitzwurtz / Beinwellen: Belgis Waelwortele: Italis *Consolida maggiore*: Hispanis *Suelda maiore*, & *Consuelda maior*: Gallis *Consyre & oreille d'asne*: Anglis Confrey: Bohemis Swalnijk & Czernohlawek.

Superat autem in Symphyti radice frigida temperies, sed tamen exigua; adest humiditas viscosa, ac glutinans: Hæc nequaquam pruritum excitat, nec gustu acris aut mordax, sed ἄποιος siue exqualis, & qualitatis gustabilis expers; tantùm abest vt cum Scillæ acri viscidiitate huius humiditas lenta ac glutinosa conferri queat. folia pruritum excitare possunt, non caliditate aut acrimonia, sed asperitate sua, vt iam scripsimus, minus tamen quàm Vrticæ.

Ad multa radix vtilis est: vulnera & enterocelas recentes imposita sanat: ad sanguinis cum tussi sputationem ac profusionem, & contra pulmonis vlcera multum prodest.

Paratur in hunc vsum & ex ea Serapium, quod sanguinis fluores sistit: recentia pulmonis vlcera consolidat: tussim sedat: febrium calores contemperat: humorum defluentium acrimoniam retundat; cuius descriptio hæc est.

Serapium ex Symphyto.

℞. Radicum Symphyti maioris vncias duas, dulcis radicis vnciam vnam, foliorum tussilaginis vnà cum radicibus manipulos duos, nucleorum nucum pinearum sesquiunciam, Ziziipha xx. seminis maluæ drachmas duas, capitum papaueris drachmam vnam, fiat decoctio in aqua quantum satis est ad libram vnam: Colato addantur sacchari & mellis albissimorum singulorum vnciæ sex, & fiat Serapium perfectè decoctum.

Eadem quoque radix renum vlcera etiam diuturna curat, & profluentem ex his sanguinem sistit: tum & superfluentes quoque muliebres purgationes supprimit, si vel decoctum eius bibatur, vel ipsa cũ sacharo, aut melle cõdita, singulis cõtinuis aliquot diebus assumatur.

Ad omnium quoq; reliquorum viscerum, ac internarum partium læsiones, & ad rupta vnicè commendatur. Tanta autem consolidandi huius vis est, vt vna cum carnibus crudis in partes concisis cocta, eas simul cogat ac vniat. Aduersus etiam sedis inflammationes conducit, & nimium profluentes hæmorrhoides imposita reprimit.

De Symphyto maculoso. CAP. XVI.

Symphytum maculosum.

REFERT istud Symphytum satis antecedēs siue maius Symphytum, sed caules eius breuiores, dodrantales tantùm: folia minora, aspera, & hirsuta, in quibus vt plurimum albicantes apparent exiguæ maculæ; quanquam & absq; maculis nonnullis videntur locis: flores forma haud dissimiles, rubri initio, hiantes verò ac patentes è cæruleo purpurei. nigricans radix dura est, per obliquum descendit, fibris adhærentibus concoloribus.

Loca amat opaca, & riguos tractus. Reperitur & in collibus vmbrosis; & in Bohemia quidē foliis haud maculatis: In hortis facilè adolescit.

Primo vere erumpit; mox florifera est: pereūt Autumno folia: radix perennat.

Pulmonariam & Pulmonalem Herbarij appellant: Cordus Symphytum syluestre; cùm verò & aliud syluestre sua natura sit, rectius Symphytum maculosum aut maculatū dici poterit: Germanis Lungenkraut: Belgis Onser vrouwen melck cruijt / & Longencruijt: Differt non parum à Pulmonaria, de qua inter Musci genera.

Ceterùm facultate hoc Symphytum priori responderet, si radix huius viscosa; verùm quandoquidem dura ac lignosa, siccior huius qualitas & magis adstringens.

Foliorum in oleribus vsus est. Putantur verò & ad Pulmonis vitia ac vlcera huius quoque radices conferre, & idem, quod maioris Symphyti posse.

De Bugula. CAP. XVII.

Bugula.

BVGVLÆ folia sunt latiuscula, oblonga, maiora quàm Origani, mollia, ambitu nonnihil incisa, & inferiore parte, in saxosis quidem & apricis, aliquatenus purpurascētia. caules quadrangulares, modicè hirsuti, inanes, geminatis, exque aduerso positis foliis cōuestiuntur; & partim humi decumbentes serpunt; partim verò assurgentes supra dodrantem attolluntur. flores hosce ponè folia ambiūt & fastigium petunt colore cærulei. radices multis fibris constant.

Saxosis, non raro quoque humidioribus; frequentius apricis & apertis, quàm opacis locis gignitur: trāslata ad hortos luxuriat: compluribus regionibus familiaris.

Aprili ac posterius cum flore reperiri potest.

Inter appellatas Solidagines siue Consolidas à recentioribus numeratur: Consolida media à quibusdam horum dicitur: Germanis est Guntzel & Golde guntzel: Belgis Senegroen / ingroen: Officinis nostratibus Bugula: Ruellius Buglum nominari à Gallis refert: Matthiolus Laurētinam, & à Senensibus Morandolá dici auctor est. Sunt qui existiment Symphyti illud genus esse, quod à Dios. πετραῖον cognominatur. Verùm hi non parum falluntur. Symphytum siquidem petræum ramulos tenues habet Origani similes: capitula

verò veluti Thymi,& totum lignosum ac odoratum est. at talis quidem nō est Bugula, quæ nec lignosa,nec odorata,& caules promit differentes ab Origani,& capitula nequaquam habet Thymi æmula.

Calidi temperamenti admodum exigui particeps est: resiccat verò manifestè cum nōnulla adstrictione. Commendatur ad disrupta,fracta, conuulsa, cæsaque; idcirco & potionibus, quæ vulnerariæ dicuntur,additur,in quibus tanta eius facultas prædicatur, vt sanguinē concretum resoluere,ac discutere valeat. Ruellius in Gallia vulgò dici refert, eum vulnerario Medico, aut Chirurgi opera nō egere,qui Bugulam & Saniculam habuerit: Nec enim sumpta tantummodo vulneribus medentur, sed & ipsis foris imposita.

Ad iocinoris verò languores eadem confert,nam prçterquam quòd obstructiones aperiat, viscera etiam ipsa roborat.

Vsus quoque eius ad vlcera maligna,præsertim pudendorum, quibus succus prodest crebrò infusus, si deinde herba contusa superimponatur: ad intertrigines eodem etiam modo conducit.

De Brunella. CAP. XVIII.

Brunella.

Brunellæ altera icon.

CAVLES Brunellæ tenues sunt, quadrangulares, hirsuti, terram versus reclinati, per se etenim consistere nequeunt: folia lata,oblonga,acuminata,Menthæ æmula, sed minora,hirsutie tenui asperiuscula,& haudquaquam odorata: in ramulorum fastigiis flores spicati è cæruleo obscurè purpurei,rarò albidi. radices tenues in fibras abeunt multis veluti capillamentis cohærentes.

Incultis & lapidosis,non rarò verò & herbosis Brunella gignitur locis; veluti secus margines pratorum: reperitur & quandoque in syluis.

A Maio mense in Autumnum vsque cum flore colligi potest.

Recentiores Brunellam & Prunellam appellant: Germani Braunellenn: Belgæ Brunelle. Matthiolus Cōsolidam minorem,& Solidaginem minorem: Ruellius verò Bellidem Consolidam minorem dici affirmat. Non est quoque Symphytum petræum,vt nonnullis visum, nam nec odorata nec lignosa est.

Calidam ac siccam esse, sapor eius modicè amarus ostendit,& nonnihil abstergentem.

Eadem quæ Bugula posse fertur: commendatur tamen & ad oris vitia, & præsertim ad linguæ

linguæ cum tumore nonnullo exaſperationem, nigredinem, & ſiccitatem. malum id eſt caſtrenſe, Germani De bräun appellant, quod citra febrim continuam & mentis nonnullam perturbationem non ſuperuenit. huic Brunellæ ex aqua decoctum, poſt ſanguinis è venis ſub lingua detractionem, præſidio eſt; ſæpius ore linguaque elotis, addito quandoque aceti momento, aut exiguo mellis roſacei.

De bräun.

Exiſtimatur malum Veteribus incognitum, ſed tamen ſi conferatur cum eo quod à Paulo Ægineta lib. 3. Eryſipelas cerebri dicitur, haud multum differens (ſi non idem) videbitur. Tundi & venas ſub lingua Paulus præcipit, quęadmodum in Germanis appellato De bräun, qui caſtra ſequuntur, faciunt.

Eryſipelas cerebri.

De Caryophyllata. CAP. XIX.

Caryophyllata.

Caryophyllata montana.

CARYOPHYLLATÆ vt plurimum tripartita, ſubaſpera, hirſuta veluti Agrimoniæ, ſed nigriora, durioraque, ambitu quoque ſerrata folia in longis hærent pediculis; quibus & duo minuta quandoque ſubſunt. caules ſubinde cubitales, vel altiores, tenues, in ramulos finduntur; in quorum faſtigiis floſculi lutei, Pentaphylli aut Tormentillæ ſimiles, capitulo ſuccedente aſpero, ex multis acinulis cumulatis ſtipato, per maturitatem veſtitui adhæreſcentibus. radix multis capillamentis ſubruffis fibrata Caryophyllum odore refert. 1.

Naſcitur ſecus vias, agrorum & hortorum ſepimenta: gaudet magis opacis ac vmbroſis, quàm patentibus aut apricis.

Huius generis & montana quædam eſt: folia cuius craſſiora, maiora, aſperiora, hirſutioraque, non trifida, ſed rotundiora, per ambitum crenata, quæ & longis inſident pediculis, circa quos exigua veluti foliola adnaſcuntur. caules tenues quoque, ſed haud ramoſi, geniculati, vnicum proferunt florem, quàm ſuperioris maiorem, & ex pluribus foliolis commiſſum, auri colore luteum: poſt quem pinnatus orbiculus ſuccedit. radix ſubeſt longa, obliqua, craſſiuſcula, fibris capillata paucioribus. odore & hæc Caryophyllo ſimilis. 2.

In altis montibus reperitur, ac denſis ſyluis, non modò apud Bohemos, verùm & in Normandia, Britannia, ac alibi.

Vtraque Maio, Iunio, ac etiam ſerius floret.

Caryophyllata ab odore Caryophyllorum, quem radices præ ſe ferunt, nomen accepit. 1.

Dicitur & à nonnullis Sanamunda, & Herba benedicta; ac etiam à quibusdam Nardus rustica: Germanis **Benedicten wurtz**: Brabantis **Carpophyllate**: Gallis *Galiot*: Anglis **Auens**. Geum esse Plinij (quod plerique suspicantur) in tanta ipsius breuitate affirmari nequit: Geum, inquit Plinius lib. XXVI. cap. VII. radiculas tenues habet, nigras, beneolentes.

2. Altera species Caryophyllata montana à recentioribus appellatur. Cum Baccharis descriptione conuenire posset, si flores purpurei, & subalbicantes essent, qui, modò vt diximus, lutei, folia quidem satis respondent, maiora & asperiora quàm Violæ nigræ, quæ propriè ἴον & Viola: cauliculi licet cubitales non sint, geniculis tamen articulantur: pediculi foliorum adnata quædam foliola exigua habent: fibrę radicum Caryophyllos redolent. Baccharis autem fibrosa radix Cinamomi odore.

Cinamomum. Caryophyllorum autem ac Cinamomi idem odor; siquidem sarmenta ac virgulta illa tenuia, quæ cum Caryophyllis inferuntur, legitimum sunt Cinamomum. quod nec abs re, nec temerè suspicari licet; Dioscorides etenim Cinamomum graciles ramulos, & tenuia testatur esse virgulta, nigra, & geniculata; qualia omnino sunt lignosa illa virgulta, quæ vnà cum Caryophyllis adferuntur, & in quibus Caryophylli ipsi nascuntur; quæ Caryophyllos odore ac sapore referunt, ipsis tamen infirmiores ac minus præstantes. vnde Caryophyllis in ipsorum locum succedentibus, neglectim habita, ad legitimas Cinamomi notas non fuerunt hæc virgulta expensa.

Proinde radices, quæ Caryophyllos redolent, odore Cinamomum referre rectè affirmantur: non obstat idcirco radicum odor quò minus Caryophyllata altera, Baccharis sit: florum tantũmodo color, vt diximus, aduersatur. Baccharis autẽ descriptio Pemp. 2. lib. 4. requirẽda.

Cæterùm Caryophyllatæ radices & folia haud obscurè resiccantem habent facultatem, & nonnihil calfacientem vnà cum expurgandi potentia. Ad ventriculi cruditates, coli labores, venenatorumque morsus decoctum horum commendatur. Prodest idem & ad lateris dolores; tum ad iocinoris obstructiones: crudos humores concoquit: visceribus inhærentia expurgat, & flatus discutit, præsertim ex vino. sanguinem quoque alicubi interius cõcretum, hoc modo folia aut radices sumptæ, resoluunt atque discutiunt; idcirco & potionibus admiscentur, quæ cæsis, ruptis, atque ex alto delapsis propinantur. Colluuntur & decocto haud inutiliter cum recentia, tum & vetera vulnera.

Radices resiccatæ, ac tenui imbre aceti respersæ, vestes à tineis præseruant, & iucundo odore commendant.

De Pyrola. CAP. XX.

Pyrola.

PYROLÆ quina, sena, septena à radice in oblongioribus pediculis prodeunt folia lata, rotundis paulo longiora, colore, læuore Betæ similia, sed multò minora, Pyri foliorum magnitudinem raro assequuntur, quibus robore ac duritie ferè respondent: caulis inter hæc medius assurgit, dodrantem, aut pedem altus, flosculis per interualla circumdatis elegantibus, odoratis, colore albidis, multisè medio staminibus exeuntibus. radix tenuis, fibrosa, subinde serpens, haud altè demittitur.

Locis gaudet montanis ac vmbrosis, in multis per Germaniam, Bohemiam, ac Morauiam syluis occurrit.

Cum floribus Iunio ac Iulio viget: toto anno viret: hyemis & frigoris patiens.

Pyrolã ac Pirolã recentior ętas appellat: Germanis **Wintergrunn**: Belgis similiter **wijntergroen**: Bohemis **Hrussticka**. L. Fuchsius Limonium esse existimans, Germanis **Holtzmangoldt/& Waldtmangoldt** nominauit: Sed Limonium non in montibus ac syluis, sed in pratis palustribus nascitur, nomenq; ab ipsis accepit; λειμῶνες siquidem prata Gręci appellant: Iam & ostendimus, quantum Cynoglossos cum Limonio conueniat.

Resiccat autem manifestè Pyrola, & euidenter adstringit, atque vnà refrigerat.

Miscetur potionibus quæ sanguinem profluentem sistunt, & vulnerum recentium inflammationem arcent, curationemque promouent: item & vnguentis ac emplastris

ſtris ἐναίμοις, ſiue quæ cruentis vulneribus adhibentur. Huius ex vino decoctum ad thoracis, & internorum viſcerum vulnera ſolidanda commendatur: conducit verò & ad exulceratos renes, præſertim ex aqua, & Symphyti radice addita.

Ophiogloſſon.

Lunaria.

De Ophiogloſſo. CAP. XXI.

VNICVM Ophiogloſſo eſt folium, latum, & oblongum, inſtar ferè foliorũ Perſicariæ, ſed minus læuius, ac pinguius, è cuius pediculo, & folij veluti ſinu, tenuis rectusq; exit ſtylus, cacumine veluti ſerpentis linguam proferens. radices fibroſæ ſunt.

In humidis ac paluſtribus pratis gignitur: In Belgio, Germania, & nonnullis Italiæ locis reperitur.

Maio menſe prodit, aduſq; Iuniũ viget, paulò pòſt tota marceſcit, nec deinceps conſpicitur.

Ophiogloſſum vulgò Lancea Chriſti nominatur: dicitur verò & Lucciola & Argentina; eſt tamen & alia Argentina, de qua inter paluſtres. Italis *herba ſenza coſta*: Germanis Naterzunglin; vnde ὀφιόγλωσον, & Lingua ſerpentina nominatur: Belgis Speercruijt: Gallis *Langue de ſerpent*: Anglis Adders tonge: Bohemis Hadij Jazyk. Plinius lib. 24. cap. 19. Linguæ herbæ circa fontes naſcentes meminit, quam poſtea lib. 25. cap. 11. Lingulacam vocat: Vtilis, ait, habetur radix vſta trita cum adipe nigræ ſuis quæ non pepererit ad alopecias. Hanc pleriq; ſuſpicãtur eſſe Lanceam Chriſti, ſed cùm Lingua ſiue Lingulaca nullis notis deſcribatur, affirmare non fuerit facile.

Cæterùm Ophiogloſſum frigidum quidẽ ſed moderatè: ſiccum verò temperamento amplius eſt, ad ſecundum gradum videlicet accedens.

Ad recentia vulnera conglutinanda cõducit, & admirabilis eſſe efficaciæ, Baptiſta Sardus ſcribit. Conficitur ex hoc oleum, foliis cum oleo oliuarum ad Solem maceratis; quod nõ modò recentia vulnera, ſed & vetera vlcera citò ſanat. Herbæ puluerem aliquot diebus exhibitum ramices omnes curare poſſe idem affirmat.

De Lunaria. CAP. XXII.

LVNARIÆ non niſi vnicũ quoque folium in gracili rotundo, ac læui pediculo aſſurgit, quod craſſum, glabrum, vtrimq; ſectionibus, vt plurimum ſex, diuiditur, ſpeciem exhibẽs complurium ad vnam ῥάχιν ſiue coſtam naſcentium; quorum ſingularia ſubrotunda & lunata. prodit ab hoc pediculo ſub initium folij, alius tenerior, in cuius faſtigio floſculi racematim cohærentes, qui dehiſcentes, attactu aut leui flatu impulſi, tenuiſſimum veluti puluerem demittunt. ſemina exigua, rotunda, in vuæ modum cõgeruntur. pro radicibus fibræ ſubſunt.

In mõtium aut colliculorum decliuis, ac herbidis locis ſubinde gignitur, ſolo tamen gracili ac inculto.

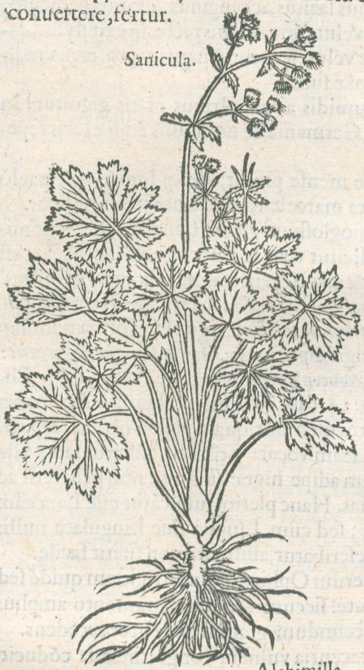
Sub finem Aprilis, Maio, ac Iunio inueniri poteſt: cæteris anni menſibus temerè fuerit nuſquam apparentem requirere.

Nostra ętas Lunariam appellat, & minorem cognominat ad differentiam Hemionitidis, quam Lunariam vocant maiorem. Dicitur & Lunaria Botrytis à racemoso flore ac fructu: & vt nonnullis placet ἡμιονῖτις ἑτέρα & σεληνῖτις: Germanis Monkraut/& Mon rautten/nonnullis Maij druyfkijn: Brabantis cleyn Maencruijt: Gallis *Taure ou Lunaire*: Bohemis Wrat se zase.

Refrigerantem ac resiccantem facultatem obtinet cum adstrictione nonnulla.

Vis eius vulneribus glutinandis efficax; recentibus & cruentis adhibetur: superfluentes menses supprimit: dysentericis vtilis est. Chymicos verò & hanc commendare, & ad suos vsus conuertere, fertur.

Sanicula.

De Sanicula. CAP. XXIII.

FOLIA Sanicula complura in oblongis tenuibus pediculis à radice promit lata, & rotunda quidem, nisi in quinque partes diuiderentur, Vitis foliis idcirco quodammodo similia, sed minora multò, & virentia, læuore nitentia, ambitu serrato, extremisq; angulis rubentibus. assurgunt inter hæc cauliculi dodrantem aut pedem alti, ad radicem rubentes; in quorum cacumine flosculi muscosi, albidi; succedēte semine rotundo, aspero, prætereuntium adhærescente vestibus, Lapparum modo. radix superius crassiuscula, multis inferius capillamentis fibratur.

In syluis ac vmbrosis nascitur: gaudet pingui gleba, læto, humidoque solo. transfertur & ad hortos, in quibus subinde adolescit.

Florem Sanicula Maio ac Iunio profert: semen deinde maturatur: herbæ verò folia toto anno virent, nec hybernum horrent frigus.

Sanicula vulgò dicitur: à nonnullis Diapensia: Germanis ac Belgis Sanikel: Gallis *Senicle*: Bohemis Zanyckl. A sanandis vulneribus nomen traxisse constat, Ruellius ait. Sunt verò & aliæ à plerisq; appellatæ Saniculæ, vt quæ Violæ dentariæ nomine Pempt. 2. lib. 1. describitur; & Vrsi auricula nuncupata, ad Primulas veris referenda.

Alchimilla.

Cęterùm hæc Sanicula, vt cum adstrictione quadam gustu amaricat, ita, præter quòd expurget, & adstringendo roboret, calida, sicca, & quidem ordine secundo est. Succus ad sananda vulnera datus prodest: Datur verò & decoctū eius, quod sanguinis sputationem & dysenterias curat: Sordida vulnera hoc etiam commodè abluuntur. Tumores frigidiores discutit, ac resoluit in aqua decocta, & cataplasmatis modo imposita. Miscetur potionibus, quas vulnerarias appellant.

De Alchimilla. CAP. XXIIII.

CAVLES Alchimillæ dodrantales, rotundi, ramosi, nonnihil hirsuti, frequentius humi decumbunt quàm assurgant; in diuersa tendentes: folia è radicibus maiora, secundum caules minora, lata, rotunda, angulis tamen aliquot, subinde octonis, eminentibus, per margines serrata, Maluæ foliis ferè similia, sed duriora, crispiora, & albidiora, quæ, prius quàm explicentur, plicis complicantur: in ramulis flosculi tenues, paruuli aliquot simul cohærent, colore pallidi ac herbacei: semen minutum in exiguis thecis. palmum longitudine radix non rarò ęquat, crassitudine ferè digitum, foris nigricans non absque fibris demittitur.

In ver-

In veruactis herbosis gignitur, & in conuallibus: locis etiam non cultis.

Maio ac Iunio mensibus cum flore viget: toto quoque anno restibili radice viret.

Alchimillam & Achimillam Neoterici appellant: plerique & Stellariam; est tamen Stellaria & Aster Atticus aliis: Germani **Synnauw/ Lewenfüß/ Lewentapen/** Latinè Planta leonis, & Pes leonis, **Unser frauwen mantel/** & **groß sanykell/** id est, Sanicula maior: Belgæ **Synnauwe/ Onser urouwen mantel:** Gallis *Pied de Lion*: Anglis **Ladies mantell.**

Apud Veteres nomen (quod sciitur) non inuenit; nam quòd nonnulli Leontopodium esse iudicent, nominis Germanici appellatione falsi, veritatem non habet.

Est autē Alchimilla facultate Saniculæ similis, adstringit tamē magis & amplius resiccat.

Vulneribus eodem, quo Sanicula, modo adhibetur, & eadem quæ illa præstat: sanguinem & profluentes menses sistit: reprimit & vbera virginum, laxiora aut nimium tumentia, duriora efficiens.

De Solidagine Saracenica. CAP. XXV.

Solidago Saracenica.

Solidago Saracenica.

Herba Doria.

QVÆ Solidago Saracenicæ cognomen accepit, caules promit bicubitales, aut altiores, rectos, teretes, cauos interius siue inanes, nigricantes aut obscurè, præsertim inferius, rubentes. folia virent læuia, oblonga, lata, acuminata, Salignis aut Lysimachij lutei ferè similia, sed maiora, per oras crenata, quæ antè quàm caulis prodit, è radicibus exeunt; deinde verò ipsum conuestiunt, flosculi in ramulis ipso fastigio plures, parui, lutei, staminibus concoloribus mediis, quæ in pappos resoluuntur. radix fibrosa subest.

Humidis & opacis gaudet: in syluis iuxta fossas in Germania, & Septentrionem versus regionibus non rarò obuia est.

Huic admodum similis, quam Doriam herbam plerique nominant, sed procerior & omnino amplior: folia eius similiter lata, longa, acuminata, crassa, pinguia, læuia, ambitu nonnihil serrato, sed omnino maiora & crassiora: caulis quoque crassior, ad tres quatuórve cubitos altus etiam assurgit, qui in alas ramulosque diuisus cacumine flosculos gignit, & medio disco stamineo, cùm & foliolis ponè positis, luteos, qui & in papposam lanuginem pereunt. à quodam veluti capitulo demittuntur radicum fibræ, quarum quædam proserpentes stirpem multiplicant.

Herba Doria.

Natales

Natales huius cum superioris conueniunt; iuxta aquas etenim, & fluenta tardè decurrentia nascitur: in Prouincia dicta & Narbonensi Gallia notior quàm in Germania aut Belgio: vbi in hortis feliciter prouenit.

Flores vtraque Iulio ac Augusto, vel subinde prius profert.

Priorem Belgæ ac Germani Solidaginem appellant Saracenicam, & Consolidam Saracenicam; vulgò **Heijdinisch wundtkraut**, & **Heydens wonde cruijt**: à nonnullis & Herba Fortis dicitur: Galli Germanicam appellationem imitantes *Consoulde Sarasinne* nominant.

Alteram Galli Herbam Doriam, quasi auream herbam, vocant: Germani ac Belgæ nomen retinent. Vtramque ad Panaces Cheironium referre nonnulli laborant: Apuleius autẽ Helenium, Panaces Cheironium facit, vt Pempt. 3. lib. 1. scripsimus. Theophrastus quidem & Plinius Panaces Cheironium Lapathi folio, sed maiore & hirsutiore, describunt, quale omnino Helenij est folium. Dioscorides verò & Nicander Panaces Cheironium folio referunt Amaraci esse.

Vsus huius Solidaginis ad vulnera curanda: & non modò cruentis, verùm & inueteratis ac sordidis vtilis est.

Foliorum puluis vulneribus inspergitur, aut oleis & vnguentis permiscetur, cum quibus & ipsa folia recentia decoqui possunt.

Medetur eadem & fistulis ac malignis sordidisq; vlceribus. Miscetur verò & potionibus, quæ vulneratis, cæsis, ruptis, aut ex alto delapsis propinantur. Aperit verò & decoctum horum iocinoris, fellis, ac lienis obstructiones: regium morbum curat: ac diuturnis febribus auxiliatur. Sordida ac fœtida gingiuarum ac oris vlcera hoc quoque vtiliter colluuntur, præsertim melle rosaceo addito. Herba Doria & temperamento & reliquis facultatibus Solidagini Saracenicæ similis est.

De Virga aurea. CAP. XXVI.

Virga aurea.

Virga aureo margine crenato.

VIRGA aurea Solidaginem Saracenicam aliquo modo refert; sunt etenim lata, oblõga, ambitu subinde nihil aut parùm, quandoque amplius crenata, sed breuiora, nigrioraq; folia, quæ quidem ab ipsis radicibus exeunt; angustiora verò quæ cauliculos conuestiunt; qui

rotundi, subrubentes, & cubitales sunt, atque in alas diuisi; iuxta quos flosculi sursum versus (instar spicæ propemodum) ordine digesti, auri colore lutei, & tandem papposi. radix nigricat fibras aliquot demittens.

Reperitur non raró in syluis, ac in montosis, vbi lætum pingueque solum.

Augusto mense potissimùm floret: radix restibilis est: folia tamen magna ex parte vnà cum cauliculis pereunt.

Virgam auream appellant. nomé ex eo accepit, quòd ramuli floribus grauidi, auri colorem virgulam referant: Germanis ac Belgis **Gulden roede**: Gallis *Verge d'or*.

Calidam quoque ac siccam sortita est temperiem, ad vtriusque qualitatis secundum gradum perueniens: expurgat verò cum nonnulla adstrictione. Vrinam verò etiam prouocat, & renum calculos expellit ac comminuit, atque vnà lentos crudosque pituitosos humores educit, vrinarios meatus occupantes, qui subinde calculorum exitum ac descẽsum remorantur, & arenulas in vnius calculi (sed tamen friabilis) formam coalescere cogunt: Quamobrem nec temerè, nec abs re Arnoldus Villanouanus hanc aduersus calculum, & renum dolores commendatam reliquit.

Numeratur verò & inter vulneribus ac vulneratis conuenientes stirpes. & eadem omnino præstare posse, quæ Solidago Saracenica, fertur.

De Verbasco. CAP. XXVII.

Verbascum latius.

Verbascum angustius.

VERBASCI duo sunt genera: candidum vnum; nigrum alterum. In candidi genere latioribus istud; angustioribus foliis aliud. Adiicit Dioscorides, ac post eum Galenus Syluestre Verbascum, Phlomides duas, & Thryallidem.

Sunt autem latiori Verbasco ampla, lata, magnaque folia, quasi veluti Brassicę, sed mollia, lanuginosa, & albicantia; inter quæ medius assurgit caulis rectus, singularis, & ipse molli candidaque lanugine incanescens, inferius quidem foliis conuestitus similibus, sed tamẽ sensim attenuatis; à medio verò sursum versus frequentibus vndequaque floribus stipatus, è colore luteis, nonnihil odoratis, è quinis foliolis; quos sequuntur exigua rotunda vascula, è quibus semen minutum. radix longa, digitalis ferè crassitudinis, foris nigricat.

Angustio-

2. Verbaſcum nigrum.

3.

Anguſtiori Verbaſco mollia ſimiliter, incana, ac lanuginoſa ſunt folia, veluti ſuperiori, ſed anguſtiora & minora: caulis ſimilis, ſed tenuior ſubinde, breuiorque: flores minores, paruuli, non rarò candidi, quandoq. etiam lutei. radix reſpõdet.

Nigro Verbaſco, nigricãt folia, haudquaquam lanuginoſa aut mollia, ſed aliquantulum aſpera, & nonnihil graueolentia, magnitudine Primi: ſingulares caules reſpondent: flores quoque aſſimiles, lutei, ſtaminibus in medio: nec radix differens eſt.

Prodeunt ſpontè Verbaſca iuxta agrorum aruorumq́ue margines, aggeres, ſcrobes; aliisq́; locis haud cultis: latioris folij & quod nigrum, frequentiſſima.

A Iulio menſe in Autumnum vſque cum flore reperiuntur; ſed altero tamen, à quo enata ſunt, anno: ſemen interea perficitur.

Verbaſcum Græcis φλόμος, aut, vt quibuſdam videtur, φλόγμος: Officinis Tapſus Barbatus, præſertim candidi folij: à nonnullis Candela regia, Candelaria, aut Lanaria: Italis *Verbaſco, Taſſo barbaſſo*: Hiſpanis *Gordolobo*: Germanis Wullkraut/kertzenkraut/brenkraut/himelkraut/kunigkertz: Gallis *Bouillon*: Apud Belgas Wolleſkruijt/Wollebladeren/Toerſekruyt: In Anglia Milleyne: Bohemis Diwizna. Reperitur & apud Apuleium Pycnitis, & Lychnitis; & inter ſpurias voces, Pheminalis, φημιλαλή, dici. Dioſcorides, & Plinius, nec non Galenus anguſtioris folij Verbaſcum, marem; latioris verò folij, feminam appellant.

Deſiccandi autem vi aut potentia Verbaſcum præditum eſt: folia verò etiam nonnullam digerendi ac detergendi vim communem habent, vt quidem Galenus. Decocta hæc eadem in aqua œdematis, & oculorum inflammationibus imponitur: vlcera verò fœtida ac ſyderata cum vino & melle curant: cum aceto vulneribus, & à ſcorpione percuſſis auxiliatur, auctor Dioſcorides.

Recentiores mollium, lanuginoſorum Verbaſci foliorum decocto, cum dolore prominentes hæmorrhoides vtiliter fouent; nam & dolorem ſopiunt, & ipſas hæmorrhoides reſiccando reſoluunt.

Radix acerba, ait Galenus, fluxionum affectibus prodeſt. Dioſcorides in alui profluuio vtiliter cum vino dari; decoctumq́ue ruptis, conuulſis, & tuſſi veteri auxiliari: dentium item dolores mitigare, refert.

Sunt qui & geſtatam hanc Comitialibus prodeſſe rentur, præſertim eius, quæ nondum flores fecit, quæq́ue collecta fuerit Sole Virginis dodecatimorion, Luna verò Arietis peragrante; quod tamen ſuperſtitione & vanitate non caret.

Flores lutei capillos tingere poſſe putantur: Eoſdẽ cum exiguo oleo in fimo aliquot diebus maceratos, donec videlicet reſoluti fuerint, ad hæmorrhoidum dolores poſteriores commendant.

Aiunt, inquit Plinius, in foliis, quam feminam diximus, ficus omnino non putreſcere: quod & Dioſcorides refert.

De Blattaria. CAP. XXVIII.

VERBASCI nigri ſpecies quædam Blattaria apparet, caule floribusq́ue ipſum referens: folia eius obſcurè virent, læuia, haudquaquam lanuginoſa, & aliquantulum reſplẽdentia, oblonga, & per margines crenata, minora quàm Verbaſci: caules recti in alas diuiſi, breuiores quoque ſunt; quos ſuperius conueſtiunt flores, vt plurimum lutei, ſtaminibus aliquot in medio purpureis, & hirſutis, nonnihil odorati, ſubinde tamen dilutè rubentes, aut obſoleto colore purpuraſcentes, quandoque & nigræ Violæ eleganti colore nitentes; quibus ſuccedunt duriuſcula & rotunda vaſcula, maiora quàm Lini. ſemen verò in his nigricans, & minutum. radix dura non abſque adnatis fibris tenuibus.

Paſſim

Blattaria.

Blattariæ altera icon.

Paſſim pluribus Italiæ, Germaniæ vtriuſque locis iuxta aquarum margines, in lutoſis aggeribus, & haud longè à fluuiorum ripis prouenit; & quidem quæ lutei floris frequẽtius, purpurea rarior: Violæ nigræ coloris florem ferens, iuxta Albim in Bohemia reperitur. Semel ſata, facilè deinde ſingulis annis in hortis redit.

Floret Blattaria à Iunio in Septembrem vſque: ſemen interea perficitur.

Poſterior ætas Blattariam appellat: atque eam eſſe nec temerè exiſtimat, quæ à Plinio lib. XXII. cap. IX. his deſcribitur verbis: Eſt ſimilis Verbaſco herba, quæ ſæpè fallit pro ea capta, foliis minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. hæc abiecta blattas in ſe cõtrahit, ideoq; Romæ Blattariam vocant. Et conueniunt quidem flores & cauliculi (vt ſcripſimus) cum nigro Verbaſco: blattas autem hanc contrahere, nondum obſeruatum accepimus.

Valerius Cordus Verbaſcum nominat Leptophyllum: Germani plerique **Goldtknopfle;** alij **Schabenkraut/Mottenkraut:** Brabanti **Motten cruijt/blattarie.** Nec deſunt qui Chryſogonon eſſe ſuſpicentur; à cuius tamen deſcriptione longè abeſt: Neque enim fruticat; multò minus denſus frutex: radix quoque non Rapi modo extuberat, nec interius rubet.

Chryſogonon autem, vt Dioſ. refert, θάμνος ἐςὶ πυκνός, ſiue denſus frutex, foliis quernis: flores habens ſimiles Verbaſco coronario: ῥίζαν ὁμοίαν γογγύλῃ, id eſt, radicem rapo ſimilem, interius valde rubentem, foris nigram. *Chryſogonon.*

De facultatibus huius nihil Plinius. Sapor autem ac amara guſtabilis eius qualitas, calidam & ſiccam eſſe teſtantur.

De Verbaſco ſylueſtri. CAP. XXIX.

SYLVESTRE Verbaſcum multis fruticat cauliculis quadrangularibus, articulatis, in alas diſtributis, tomento albicante circumueſtitis. folia ei ex ſingulis bina ſunt ex aduerſo poſita, ſcabra, craſſiuſcula, denſa lanugine incana, anguſtiora, longioraque quàm Saluiæ, quibus aliâs ſimilia videri poſſent. flores verticillatim ſuperiores cauliculos ambiunt, patentibus Lamij floribus ſimiles, ſed maiores, & colore lutei. radix in altum demittitur fibris conueſtita. 1.

Huius & altera ſpecies, foliis quoque Saluiæ, ſed maioribus albidis, ac hirſutis, cuius cauliculi ipſo faſtigio flores promunt luteos, & prioris ſimiles. 2.

Verbaſcum ſylueſtre.

Verbaſcum ſylueſtre alterum.

3\. Fertur item & aliud naſci foliis laciniatis, veluti Erucæ, aut Papaueris corniculati; quod ramoſis cauliculis ac exiguis floſculis à Matthiolo depingitur.

Syluestre Verbaſcum primum & alterum in nonnullis Hiſpaniæ prouinciis, ac etiam in Narbonenſi Gallia in collibus aridis, ac petroſis locis ſponte gignitur; Apud Germanos ac Belgas, tum & alibi in exculțis hortis ſubinde reperitur.

Floret vtrumque Maio ac Iunio in Hiſpania ac Luſitania, auctore C. Cluſio: apud Belgas verò & Germanos ſerius.

Verbaſca ſylueſtria paſſim à noſtri temporis doctis ac ſtudioſis appellantur.

Primum pro Verbaſco Lychnitide à quibuſdam habetur, quòd videlicet folia eius apta ad lucernarum ſint lumina, in quibus ellychnij vſum præbere queant. Dicitur verò Verbaſcum Lychnitis etiam, Dioſ. teſte, Thryallis: flos autem Thryallidis rubet, vt Nicander in Theriacis refert; huius autem flos luteus. proinde neque Thryallis, neque Lychnitis, ſed ſylueſtre Verbaſcum. Thryallidem oſtendimus eſſe Lychnidem ſatiuam Pempt. 2. lib. 1. Plures autem eſſe quarũ mollia & lanuginoſa folia apta ſunt ad funiculos, & ellychnia, haud repugnãs eſt.

Cæterùm facultates horum, vt aliorum ſimiles, ita temperamento quoque ſicca.

Ambuſtis, Dioſ. ait, folia cataplaſmatis modo imponuntur.

De Primula Veris. CAP. XXX.

PRIMVLARVM Veris vna maior, & polyanthemos: altera minor, vnius in ſingulis cauliculis floris.

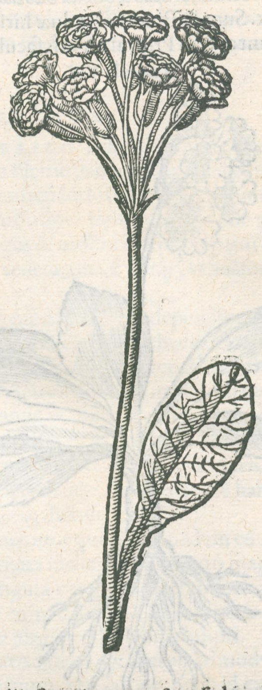
1\. Maior Primula Veris folia promit lata, rotundis tamen longiora, rugoſa inſtar foliorum Betonicæ, quibus tamen maiora ſunt, & dilutius multò virentia, per margines nihil aut exiguum admodum ſerrata. aſſurgit è medio ſtylus tenuis, nudus, dodrante non altior, cacumine floſculos aliquot promens, ambitu denticulatos, frequenter deorſum nutantes. radix fibroſa in diuerſa ſpargitur.

In floribus huius non exigua differentia: quandoque eleganter lutei reperiuntur: ſæpius pallidi, ac dilutius colorati quaſi albidi: nonnunquam odorati: frequentius odore deſtituti: multiplices verò etiam pleriſque locis.

Primula Veris maior.

Primulæ Veris flos multiplex.

Primula Veris minor.

Minor foliis superiorem refert, sed tamen minoribus multò, pediculi tenues in mediis foliis attolluntur breues, vix palmi altitudine; in quorum fastigiis flosculi singuli pallidè lutei, prioris similes. radix similes in fibras abit. 2.

Huius fertur species reperiri floribus herbaceis, obscureq; virentibus, qui & quandoque folia multiplicant.

Amãt Primulæ Veris loca humidiora, non tamẽ omnino rigua: in syluis sæpius occurrũt: reperiũtur verò & quandoq; in apertis ac patẽtibus.

Martio & Aprili florent: si verò hyems clemens fuerit, etiam prius, mox nempè, vbi Ver esse incœperit.

Vulgò Primulas Veris appellant, ex eo quòd inter Vere florentes primæ, vel inter primas flores proferunt: Nominantur & Artheticæ, & herbæ Paralysis, ad artuum enim & neruorum dolores cõferre existimãtur: ab Italis *Brache cuculi*.

Quæ maior est, à nonnullis Herba S. Petri dicitur: Germanicè Sant Petters kraut / Schlusselblumen / himmelschlussel: Apud Belgas Sint Peeters cruijt / schluetel bloemen / Hemelsuetele / & witte Betonie, id est, Betonica alba, ex quadã foliorum huius cum Betonica similitudine. 1.

Altera Primula Veris minor appellari cõsueuit. 2.

Ad φλόμιδες, Latinis Verbascula dicta, à plerisque referuntur, sed cùm folia eius nec hirsuta, nec rotunda, ægrè eò pertrahuntur. Phlomides

ſiquidem foliis deſcribuntur δασείοις, hoc eſt, Plinio interprete, hirſutis, & rotundis: vt enim Dioſcorides, φλόμιδες διπλαῖ δασεῖαι, προσφυεῖς τῇ γῇ, στρογγύλα ἔχουσαι τὰ φύλλα. Plinius lib. XXV. cap. x. Sunt & Phlomides duæ hirſutæ, rotundis foliis, humiles.

Sunt autem Primulæ Veris facultate quidem reſiccantes, calidæ verò exiguum aut nihil.

Auricula Vrſi.

Commendantur ad articulorum dolores, & neruorum reſolutiones: radicum verò decoctum ad renum & veſicæ calculos: ſuccus foliorum luxatis & ruptis vtiliter exhiberi exiſtimatur.

De Auricula Vrſi. CAP. XXXI.

VRSI auricula ad Primulas Veris pertinet: folia lata, è virore albicantia, reſponderent, niſi læuia, abſque rugis, carnoſa, atque omnino craſſiora eſſent. pediculus tenuis, teres, qui è mediis effertur, floſculos faſtigio profert complures, Primulæ Veris maioris æmulos, pleriſque locis luteos, aut albidos; alibi purpureos, aut dilutè rubentes. radix compluribus craſſis, oblongis fibris firmatur.

In petroſis & præruptis Alpium iugis, iiſque multo tempore niuoſis: ſubinde apud Heluetios; locis Oenoponti finitimis: agro Goritienſi Saluatino monte, & in Pannoniæ montibus, præſertim quæ purpurei eſt floris, reperitur.

Vere vnà cum Primulis aliis floret.

Auriculam Vrſi recentiores appellant, atque in Solidaginum numerum aſcribunt: Paralyticam & Saniculam Alpinam nonnulli nominant: Matthiolus quoque pro Sanicula depinxit.

Facultate autem ſicca & adſtringens eſt.

Potionibus addita, aut per ſe decocta, non modò externa & interna etiam thoracis vulnera conglutinare, ſed & enterocelas ſanare poſſe fertur, aliquot continuis diebus ſumpta.

Æthiopis.

De Aethiopide. CAP. XXXII.

AETHIOPIDIS lata, mollia, albida, & lanuginoſa ſunt folia, Verbaſci ſimilia, ſed tamen candidiora, copioſioreque lanugine pubeſcentia, per margines ſinuoſa, ſerrataque, magna ex parte orbiculariter humi decumbentia: caulis quadrangularis, qua conueſtitur, lanugine, aſper & incanus; in ramulos ſiue alas diſtributus; circa quas flores per interualla ordine digeſti, candidi, cucullum referentes, Lamij floribus ſimiles: ſemen vno conceptaculo geminum, magnitudine (vt Dioſcorides refert) Erui: radices longæ, quæ reſiccatæ nigreſcunt.

Præter Æthiopiam, naſcitur & in Ida monte Troadis, & in Meſſenia, auctore Plinio lib. XXVII. cap. IIII. Idem ait & in Meroë naſci lib. XXIIII. cap. XVII. Eſt autem Meroë inſula Nili ciuitatem habens eiuſdem nominis in Æthiopia, quæ Ægypto ſubeſt. Tranſlata verò in Italiam & Germaniam vtramque, ac Galliam Æthiopis in hortis haud infeliciter prouenit.

Cum flore quandoque apud Belgas Maio menſe viſa eſt: Radices Autumno, Plinio auctore, colliguntur.

Αἰθιοπὶς à Græcis; Latini nomen ſeruant: à regione in qua naſcitur, nomen habet: & ob id & Meroïdes à Meroë, Plinio teſte.

Radicis decoctum Iſchiadicis & pleuriticis, vt Dioſ., auxiliatur. Paulus & ſanguinem expuentibus addit. Plinius in vino decoctum vulnus mederi præterea refert, & eam, quæ ex Æthiopia adfertur, eximiam eſſe, & ilicò prodeſſe.

De Arctio ex Dioſ. & aliis. CAP. XXXIII.

Arction ex Codice Cæſareo.

VERBASCO foliis ſimile eſt, quod Arction dicitur, lanuginoſis videlicet ac hirſutis, ſed tamen hirſutioribus ac rotũdioribus (Plinius hirſutiora tantummodo eſſe tradit:) caulis longus & mollis: ſemine vt parui Cymini: radice tenera, alba, dulciq́; , vt auctor Dioſcorides.

Et hac quidem forma depingitur Arction in vetuſto Cæſareæ bibliothecæ Codice: foliis videlicet latis, ambitu crenatis: caule tenero erecto: capitulis aliquot in faſtigio mollibus ac lanuginoſis, vt primi Cymini ſylueſtris.

Naſci ait Plinius in petroſis. Ἄρκτιον Grę̨cè: Latinè ſimiliter Arction: item & Ἀρκτοῦρον & Arcturon appellant: Ab vrſo nomẽ habet, qui Græcis ἄρκτος dicitur.

Hallucinantur qui Arction idem cũ Arceio ſiue Perſonata faciunt, multò verò magis, qui & cum Vngula caballina confundunt. Inter Vngulam enim caballinã, quæ Græcis Βήχιον, & Arction plurimum eſt diſcriminis.

Facultatis autem Arction eſt admodum tenuium partium, vt Gal. ait, & ob id exiccantis, extergentis tamen modicè. Decoquitur in vino (inquit Plinius lib. XXVII. cap. V.) radix ad dentium dolorem, ita vt ore cõtineatur decoctum. Bibitur & propter Iſchiada & ſtranguriam è vino. Ambuſtis & pernionibus imponitur: fouentur eadem cum radice ſemine trito in vino.

De Verbenaca. CAP. XXXIIII.

VERBENACÆ duæ ſunt; & Plinio quidem Mas & Femina: ſiue, vt aliis placet, Recta & Supina.

Rectæ Verbenacæ à radice vnicus aſſurgit cauliculus, anguloſus, dodrante, rarò cubito altior, nonnullis alis ſubinde ramoſus: folia oblonga, minora quàm Quercus, ſed diuiſuris maioribus, & altioribus: floſculi ſecundum virgulas exigui, cærulei aut albidi, ordine digeſti. radix ſubeſt oblonga fibris aliquot adnatis. 1.

Supina Verbenaca ſimiles ſuperioris emittit cauliculos, ſubinde cubitales, anguloſos, ſed complures, graciliores, humi plurima parte decumbentes: folia quoque veluti prioris, ſed profundioribus, ac frequẽtioribus inciſuris diuiſa: floſculos in ſummis alis ex cæruleo etiam purpureos, & paruulos veluti prioris, eodemque modo ac ordine digeſtos. radix demittitur tenuis, oblonga, qualis ſuperioris. 2.

Locis incultis, ſed tamen decliuibus ac humidioribus vtraque exit: & prior quidem in vtraque Germania, Gallia, alibique iuxta ſepes, ſemitas, & ſcrobes frequenter reperitur. Altera Belgis, ac reliquis Germanis hortenſis eſt: & quidem Hiſpano ſata ſemine, apud quos ſpontè gignitur.

Iulio ac Auguſto Verbenacæ florent.

Nomen vtrique Verbenaca, quòd ſæpius pro Verbenis apud Veteres acceptæ fuerint: vnde & Verbenæ dictæ.

Sunt autem Verbenæ, herbæ ex ara aut ſacro loco ſumptæ; quæ quia à Conſule aut Præ-

Verbenaca recta.

Verbenaca ſupina.

tore ſecabantur, Sagmina quoque dicta ſunt, quæ ex arce, Graminis herbas, quandoque fuiſſe ex Liuio conſtat. Teſtatur & Plinius lib.xxII.cap.II. Verbenarum & Sagminum nomine idem ſignificari. Facit huc, quod in Andria apud Terentium legitur: Ex ara Verbenas hinc ſume. Quo loco Terentius non Verbenacam intellexit accipiendam, ſed aliquam ex ara ſumendam: Nam apud Menandrum, ex quo hæc tranſlata, μυρσίνη, id eſt, Myrtus legitur, vt Donatus ait.

Prior à Græcis περιστερεὼν, καὶ περιστερεὼν ὀρθὸς appellatur: Dicitur verò eadem, vt inter nothas voces reperitur, ἱερὰ βοτάνη, & Herba ſagminalis: item & ζυγώνιον, βούνιον, φιλτροδότης, ac apud Apuleium Criſta gallinacea, Colũbina, Ferraria, Exupera, Matricalis, Herculania: Officinis Verbena: Germanis Eiſenkraut/Eiſerhertz/Eiſerich: Hiſpanis *Verbena, Vrgebaom*: Italis *Verminacula, Berbena, & Berbenaca*: Gallis *Veruaine*: Belgis Iſertruijt/Iiſerhart: Bohemis **Werbena.**

Plinius hanc marem: ſupinam verò feminam nominat: Genera eius duo, ait lib. xxv. cap. Ix. ſunt. Folioſa, quam feminam vocant: mas rarioribus foliis. Sunt autem Rectæ pauciora; Supinæ verò plura omnino folia.

Alteram Dioſcorides ἱερὰν βοτάνην appellat, ac à priore ſeiungere videtur: Idem & Apuleius fecit, de vtraque ſeorſim ſcribens. Plinius verò quoſdam non diſtinguere ait lib. xxv. cap. Ix. ſed vnum omnino genus facere, quoniam vtraque eoſdem effectus habeat. Atque in hac ſententia Galenum quoque, tum & Paulum Æginetam eſſe, ſatis apparet: In libris ſiquidem de ſimp. medic. facult. ſolius περιστερεῶνος Galenus meminit: nec alterius quoque Paulus lib. vII. Scribonius Largus ἱερὰν βοτάνην Vetonicam interpretatur, ſed fortaſſe errore tranſ-ſcribentium, qui pro Verbena Vetonica ſcripſerunt. Appellatur deinde & hæc Verbenaca altera à Græcis περιστερεὼν ὕπτιος, id eſt, Verbenaca ſupina: aut Columbina ſupina, & apud Apuleium Licinia, Luſtrago, Militaris, Vertipedium, Criſta gallinacea, & Demetria; ac ſpuriis quidem appellationibus, quæ ad Dioſ. referuntur; Χαμαίλυκος, σιδηρῖτις, κουρῖτις, φερσεφόνιον, &c.

Scribonij locus ſuſpectus.

Περιστερεὼν autem ex eo, Dioſcoride auctore, appellatur, quòd columbę libenter circa eam verſentur: atque eadem de cauſſa Latinis Columbina: Apuleius eam etiam iucundam eſſe columbis eſcam refert.

Verbenaca autem vtraque validè desiccantem facultatem habet; adest & adstringendi ac refrigerandi mediocris vis. Ad capitis dolores ex Verbenaca coronam facere Archigenis est: conducit verò ad hunc cum rosaceo & aceto trita,& imposita, vel in oleo decocta, si hoc caput foueatur; quando videlicet causa mali ex calore est. defluentes capillos hoc quoque modo retinet: putrescentia vlcera cohibet: vulnera glutinat: vtraque vetera cum melle expurgat,& ad sanitatem perducit: fistulas etiam curat. Oedemata inueterata, & recentes inflammationes imposita mitigat.

Radicum, tum & foliorum decoctum dentium dolores sedat: mobiles firmat: & oris vlceribus medetur. Aiunt, inquit Plinius, si in triclinio aqua spargatur, in qua maduerit, lætiores conuiuas futuros: quod & à Dios. refertur.

Recentiorum plerique, succum aut decoctum huius peste laborantibus exhibent. Falluntur autem hi, non modò quòd à patre mendacij veri aliquid expectent: sed & quòd pro salutari remedio, nihil ad sanitatem conferens, exhibeant. fertur enim à cacodæmone tanquam arcanum aliquod reuelatum.

De Vrtica vrente. CAP. XXXV.

Vrtica vrens prior.

Vrtica vrens altera.

VRENTIVM Vrticarum duæ maiores sunt: tertia verò humilior ac minor.

1. Primæ caules subinde cubitales, rotundi, interius inanes: folia lata, acuminata, ambitu serræ modo incisa, vtraque verò aspera, mordaci lanugine obsita, quæ leui tantùm tactu pruritum ingentem excitat, cutimque veluti tuberculis exasperat, ac subinde rubefacit. semen è foliorum sinu in pilulis rotundis, maioribus quàm Ochri, nascitur glabrum, splendens, instar seminis Linj, sed tamen minus ac rotundius. radix fibrosa.

2. Altera Vrtica foliis cauleque priorem refert, sed tamen subinde procerior ac ramosior; lanuginem quoque non minus mordacem vrentémve habet. semen huius exiguum, & haud in rotundis pilulis, sed in oblongis tenuibus, veluti racemosis vuis gignitur, Mercurialis feminæ modo, quæ secundum caules alasque supra folia plurimæ exeunt. radix admodum fibrosa, colore sublutea, latè serpit.

3. Tertia cauliculis, foliis, semineque racematim cohærēte secundæ similis est, sed minor, & frequen-

frequenter ramosior, dilutius virens, magis vrens & mordicans. radix breuior, fibris tamen non destituta.

1\. Vrtica vrens minima.

2\.

3\.

Exeunt Vrticę locis incultis; & prior in densis syluis, & non rarò apud Belgas reperitur.

Altera frequentior est, quæ iuxta sepes, dumos, veteresque parietes neglectim nascitur.

Nec ab huiusmodi locis Tertia abhorret, quę tamen & ad hortos, & humidiora arua descendit.

Vigent omnes æstate; minor hyemem fert: Semen Iulio & Augusto maturum legi potest.

Α'καλύφη Græcis nominatur: Latinis Vrtica ab vrente eius ac mordicante potentia: vnde, vt Macer ait:

—nec immeritò nomen sumpsisse videtur,
Tacta quòd exurat digitos Vrtica tenentis.

A nonnullis verò & κνίδη, quòd lanugine noxia pungat: Germanis Nessell: Italis *Ortica*: Hispanis *Hortiga*: Gallis *Ortie*: Anglis Nettel: Bohemis Kopriwa.

1\. Priorem Belgæ Roomsche netelen. i. Romanam Vrticam, & similiter Germani Wälsche nesselen/id est, Italicam Vrticam vocant; quòd rarior sit, neque vbiq; occurrat, semine aliunde misso, subinde spectaculi causa in hortis seratur. Dicitur & à nõnullis Vrtica mas: à Dios. verò Syluestris, quam asperiorem, latioribus nigrioribusque foliis esse ait, & semine Lini, sed minore. Plinius syluestrem Vrticam feminam facit, & mitiorem esse refert lib. x x i. cap. x v.

2\. Secunda vulgò femina nominatur: & quandoque ad differentiam Tertiæ Maior dicitur.

3\. Tertiam Germani Heyter nessell: Brabanti Heyste netelen: vtrique à mordaci eius contactu appellant. Sitne autem hæc quam Plinius Caniam nominat, vel potius prior, studiosi obseruent: Est in syluestri, inquit, quæ Cania, acrior, caule quoque mordaci, fimbriatis foliis.

Temperamento autem Vrtica sicca quidem, calet verò exiguum, & vix primo ordine, vim tenuium partium simul obtinet. Neque enim ex eo vrit aut mordicat, quòd impensè calida sit; sed huius causa est lanugo eius rigens, ac duriuscula, aculeorum instar pungens, cutimque vellicans: nam flaccida facta ac decocta Vrtica, haudquaquam vrit, lanuginis nempe remisso rigore.

In olere sumpta, aut cum conchulis, vt Dios. tradit, decocta, ad ventris deiectionem, & quidem abstersione facit: promouet verò & vrinas, ac calculos è renibus expellit: cum ptisana verò decocta, quæ in thorace hærent, educere posse existimatur. Sanguinis è naribus profluuia trita, & cum succo imposita sistit. Succus vuam inflammatam reprimit.

Semen Vrticæ Venerem extimulat, præsertim cum passo potum: habet enim flatuosum quiddam, auctore Galeno. Quæ in thorace hærent cruda concoquit ac educit: ad orthopnœas, ac pleuritides, nec non peripneumonias in Eclegmate vtile habetur.

Cicutæ idem contrarium esse, & fungis, ac argento viuo Nicander affirmat; & Apollodorus aduersari Hyoscyamo, & serpentibus, ac scorpionibus: Plinio teste. Aduersus autem pruriginem ab Vrtica excitatam notum est, idem ait, olei remedium.

De Vrtica inerte. CAP. XXXVI.

AD Vrticæ genera refertur, quæ quia innoxia, iners ac mortua dicitur. Sunt verò huius & aliquot species.

1\. Prior caulibus assurgit quadrangularibus, pedem, rarò cubitum altis, subinde tribus aut quatuor: foliis Vrticæ, per margines crenatis, nequaquam tamen mordacibus, sed mollibus, ac veluti lanuginosis. Flores verticillatim cauliculos secundum folia ambiunt, cucullos aut

cassides

Vrtica iners siue Lamium primum.

Vrtica iners altera.

Vrtica iners tertia siue Lamium luteo flore.

caſsides referentes, colore ſæpenumerò candidi, quandoque lutei, ſubinde ex rubro purpuraſcentes: radices fibris multis cohærent.

2. Proxima cauliculis & longitudine priori ſimilis, foliis quoque eſſet, niſi paulò minora & rotundiora forent: pallidè lutei aut rubentes floſculi ſunt: ipſa verò herba ingratum ac grauem odorem ſpirat.

3. Tertia foliis quoque quàm prima maioribus: cauliculis interim cubitalibus, & quadrangulis, quorum coma & ſuperiora foliola purpureo Violæ nigræ eleganti arrident colore, veluti Hormini ſatiui: flores verò ſecundum caules, auri colore lutei.

Iuxta ſepes, parietes, vias, in ruderibus, ſecus agrorum margines, in ipſis quoque aruis, non rarò in hortis parum excultis reperiuntur: & quidem duæ priores frequentius: apud Quados, Marcomannos, & in Pannonia ſuperiore, tertia notior eſt.

Tota æſtate magna ex parte florent.

Vrticam inertem & mortuam vulgò nominant: Germani **Todtneſſell / Taub neſſell**: Belgæ **Doove netelen**: Hiſpani *Hortiga muerta*: Itali *Ortica morta*: Galli *Ortie morte*: Plinius quæ innoxia eſt, ait, morſu carens, Lamium vocatur. *Lamium.*

Huius altera ſpecies cum ea conuenit, quæ Græcis

Græcis Γαλίοψις ἢ γαλεόβδολον, Latinis Vrtica labeo nominatur: eſt autem hæc, vt Dioſ. ſcribit, θαμνίον σὺν τῷ καυλῷ, καὶ τοῖς φύλλοις ἐμφερὲς κνίδῃ, λειότερα δὲ τὰ φύλλα, καὶ ἱκανῶς δυσώδη ἐν τῷ διατρίψαι, id eſt, fruticulus ſiue fruticoſa herba cum caule & foliis ſimilis Vrticæ: læuiora tamen folia & valdè graueolentia dum confricantur.

Γαλίοψις.

Calidius ac ſiccius huius eſt quàm Vrticæ temperamentum. Scirrhoſos, duroſq; tumores, ſtrumas, parotidas, & panos Galeopſis ſanat ex aceto contrita, & cataplaſmatis modo impoſita: Fouentur verò & decocto eius vtiliter, vt Dioſcorides. Plinius verò, ex vſu eſt, inquit, & decocto ſucco fouere.

Recentiores flores Lamij candidos fluorem muliebrem albidum ſiſtere poſſe exiſtimant: parantque nonnulli in eum vſum, ex floribus iſtis cum ſaccharo (vt vocant) Conſeruam, quam ſingulis aliquot diebus ſumendam præcipiunt.

PEMPTADIS PRIMÆ ET LIBRI QVINTI FINIS.

REMBERTI DODONAEI DE FLORIBVS, CORONARIIS, ODORATIS, AC VMBELLIFERIS HERBIS,

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTAS SECVNDA.

DE VIOLIS AC ROSIS, EOQVE PERTINENTIBVS FLORIBVS LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

ABSOLVTA priore nostri operis parte, stirpibusq́ non paucis elementorum ordine dispositis ac descriptis, ad eas nunc, quæ in certas classes distributæ sunt, transitum facimus. Florum autem, ac odoratarum herbarum classes, reliquis præponendas duximus. Non modò quòd odore aut tractatione horum animi quædam voluptas ac recreatio concipiatur, sed & quòd compluribus ornatus ac decora gratia ex his concilietur. Nectuntur ex his capitis coronæ, fasciculi ex floribus ac odoratis herbis & aspectu grati sunt odoreq́ iucundi: Maximum verò ornatum, haud exiguum decorem, summamq́ gratiam horti ab his accipiunt. Neque etenim ex vllis quantumuis artificiosè contextis, aut coloribus ornatis, topiariis vel perticalibus scenis, vmbraculis, aliisve hortensibus operibus, tantum ornatus his accedit, quantum ex floribus herbisq́ odoratis, ac coronariis; absque quibus omnia etiam hortensia opera, ornatu, gratia, & amœnitate destituuntur. Voluptas verò & animi recreatio, quæ ex his concipitur, non nisi honestissima. Ad id enim quod pulchrum honestumq́ hominem commonefaciunt: Suggerunt siquidem flores sua pulchritudine, coloris elegantia, formæ præstantia, generosis animis honesti pulchriq́ & omnium virtutum recordationem. Turpe namque fuerit, vt quidem sapiens ait, pulchra contemplantem, pulchra tractantem, pulchrisq́ in locis versantem, non pulchrum aut turpem habere animum. Florum autem multa inueniri possent genera, si scrupulosius ipsorum differentiæ expenderentur. Verùm hoc nobis curæ non fuit: satis esse rati ipsos in hortenses ac syluestres distinxisse, ac deinde hos separasse ab iis qui ex bulbis exeunt. Quibus tribus generibus complecti studuimus eas stirpes, quæ floribus suis præcipuè Medicinæ conferunt, aut oculis voluptatem adferunt: atque idcirco ab ipsis floribus primam commendationem accipiunt. Quas tribus prioribus complexi, quartum de Odoratis herbis subiunximus; Vmbelliferis quinto succedentibus loco: siquidem & semina harum frequenter odorata sunt, ægrè idcirco ab Odoratis separari posse videntur: vt suo loco latius.

Primus itaque huius Pemptadis de Violis ac Rosis liber, déque iis, quæ ipsis vel forma vel nominis similitudine affines sunt. Ad Violas autem contingit multos elegantes referri flores: vt Leucoia, Antirrhinon, & eiusmodi alios. In Rosarum societatem recipiuntur Pæonia, & Cistus. potuisset accedere Rosa serotina, verùm quando ex Maluarum hæc est genere, apud congeneres fuit relinquenda. Initio igitur à Violis facto reliquæ succedent.

DE NIGRA SIVE PVRPVREA VIOLA.

CAPVT PRIMVM.

Viola nigra siue purpurea.

Viola flore multiplici.

Viola syluestris inodora.

NIGRA siue purpurea Viola mox à radice folia promit multa, lata, venosa, per ambitum leuiter crenata, Hederę foliis rotundiora, tenuiora, nigrioraq́; , præsertim parte superiore ; inter quæ medij, tenues exeũt styli, & in singulis flores singuli, pulchri, odorati, colore in cæruleo subnigro purpurei, nonnunquam, sed rarò, cãdidi, ex quinque paruis foliolis compositi, quorum infimum maius; ac deinde pẽsiles calyculi, qui per maturitatem in tres partes dehiscunt. semen paruum & in rotunditate oblongum est. radicibus tenuibus ac fibrosis firmatur.

Viret hyeme pariter ac æstate, frigoris patientissima. Locis opacis, iuxta dumos, muros, agrorum hortorumq́ue margines, pingui solo plurima frequensq́ue emicat.

Flores vt plurimum Martio, vbi serius, Aprili prodeunt mense.

Est huius generis quædam, florũ foliola multiplicans, cùm purpurea, tum candida ; hortensis vtraque.

Est & genus quoddam syluestre, foliis minoribus, floribus pallidioribus, minus aut nõ odoratis: nascitur id, & locis quidem opacis, ac secus vias & margines agrorũ, verũ arido steriliq́; solo.

Violam

Violam autem Greci ἴον, & ἴον πορφυροῦν, id est, Violam purpuream nuncupant. Theophrastus verò & ἴον μέλαν ϗ μελάνιον, hoc est, nigram Violam; à nigricantis purpuræ florum colore. Plinius solam hanc Græco nomine, à cæteris Violis discerni, appellariq; ἴον, & ab his Ianthinam vestem dici refert. Officinæ Latinum nomen seruant; at herbam Violariam nominant, & matrem Violarum. Germani florem, **blau veiel/ oder Mertzen violen**: Galli similiter *Violette de Mars*, hoc est, Violam Martiam: Itali *Viola mammola*: Hispani *Violeta*: Belgæ **Violetten** dicunt: Angli **Violet**: Bohemi **Fiala**.

Ἴον autem Græcis vocatum in Geoponicis Nicander credit, vt refert Hermolaus, quòd Nymphæ quædam Ioniæ, florem eum Ioui primum dedere muneri. Alij ἴον dictū affirmant, quòd cùm Io puellam adamatam Iupiter in vaccam conuertisset, terra florem hunc pabulo eius produxerit; qui propter ipsam factus, ab ipsa nomen accepit. Atque inde etiam Latinis Viola, quasi vitula, extrita littera t, dici putatur. Seruius Violam Latinis etiam Vaccinium, eadem occasione dici refert, locum enarrans Vergilij in Bucolicis:

Alba Ligustra cadunt, Vaccinia nigra leguntur.

Vergilius tamen Æcloga 10. Vaccinium à Viola differre ostendit.

Et nigræ Violæ sunt, & Vaccinia nigra.

Vitruuius etiam Architecturæ libro septimo, Violam à Vaccinio distinguit. Nam ex Viola Silis Attici colorem; ex Vaccinio purpuram fieri elegantē memoriæ prodidit. Tinctores, inquit, cùm volunt Sile Atticum imitari, Violam aridam coniicientes in vas cum aqua conferuescere faciunt ad ignem: deinde cùm est temperatum, coniiciunt in linteum, & inde manibus exprimentes, recipiunt in mortarium aquam ex Violis coloratam, & ex ea Erethriam infundentes, & eam terentes, efficiunt Silis Attici colorem. Eadem ratione Vaccinium temperantes, & lac miscentes, purpuram faciunt elegantem. Quæ autem sint appellata Vaccinia, alio, & suo loco explicabitur.

Silis Attici color.

Ad Violas reuertimur, quarum & flores & folia temperiem habēt frigidam & humidam. Et flores quidem omnibus internis inflammationibus, laterum potissimum & pulmonis, vtiles sunt: pectoris, asperæ arteriæ, nec non faucium asperitates & scabrities leniunt: iocinoris, renum, & vesicæ nimios calores restinguunt: ardentium febrium ardorem mitigant: bilis acrimoniam obtundunt: sitim arcent & sedant.

Quod ex Violis fit δροσάτον, siue vti Actuarius nominat σεράπιον, si ex diluto decoquatur in quo pluries recentes ipsæ fuerint maceratæ, aluum lenit, & bilem per inferna educit, trium aut quatuor vnciarum pondo sumptum.

Fit & ex Violis oleum, quod refrigerandi humectandique potentia pollet: temporibus illitum somnum clementer conciliat, quem calida aut sicca intemperies remoratur: cum oui luteo sedis & hæmorrhoidum dolores mulcet: additur quoque vtilissimè cataplasmatis refrigerantibus, ac dolorem sopientibus.

Sit autem oleum, in quo Violæ macerantur, aut ex immaturis Oliuis, Græci ὠμοτριβὲς ἢ ὀμφάκινον nominant: aut ex Amygdalis dulcibus, vti Mesues ait: Sint & Violæ ipsæ recentes humentesque oportet. Aridæ etenim iam deperdita humiditate, & minus refrigerant, & caliditatis nonnihil adeptæ videntur.

Recentiores aridas Violas, medicamentis quæ cor roborare creduntur, vtiliter admisceri sentiunt.

Folia Violarum in olere sumpta, refrigerant, humectant, aluumque leniunt: foris admota, calidas omnes inflammationes mitigant, cùm per se, tum cum polenta imposita. Imponūtur & æstuanti stomacho, & oculis, Galeno teste. Dioscorides sedi etiam excidēti imponi scribit.

Prodesse autem excidenti sedi possunt, non vti adstringens aliquod sedem reprimens, sed veluti molliens & malacticon, qualia sæpenumero prius admouenda, quàm reduci ea, præsertim inflammata, queat.

Plinius Violas quoque ait, crapulam & grauedines capitis, impositis coronis olfactúve discutere; anginas ex aqua potas: id quod purpureum est ex iis, comitialibus mederi, maximè pueris in aqua potum: semen scorpionibus aduersari.

In quibus verbis, quod de purpureo floris additur, accessorium esse, & ex Historia Asteris Attici translatū, suspicandū, & non temerè, videtur; Dioscorides etenim florē purpureū non Violæ, sed Asteris Attici, cū aqua potū anginis, & comitiali in morbo pueris auxiliari, scribit.

Plinij locus suspectus.

De tricolore Viola. CAP. II.

FOLIA tricolori Violæ exigua sunt, ac initio quidem rotundiuscula, deinde oblongiora, per ambitum modicè serrata: caules infirmi, tenues, angulosi, geniculati, palmi longitudine; flores longiusculis pediculis insident, purpureæ Violæ forma similes, & magnitudine vt

Viola tricolor.

Viola assurgens tricolor.

plurimùm pares, triplici colore splendentes, purpureo videlicet, luteo, candidoque vel cæruleo; quorum elegantia ac varietate colorum, maximè placent, cùm odorem exiguum aut nullum habeant. In summis duobus flosculi foliolis, & subinde in inferioris, & quandoque etiam in mediorum extima parte, purpureus relucet Violæ nigræ: Mediis vt plurimùm, ac nonnunquam inferiori candidus aut cæruleus insidet: Luteus non rarò inferius foliolum vel magnam eius partem, semper autem flosculi medium, intercursantibus vnà nigris aliquot radiolis, occupat: Semen exiguis, in rotunditate oblongis, vasculis, Ochri magnitudine continetur, quæ decidentibus succedunt floribus, & vltrò semine iam maturo dehiscunt. Radicibus nititur fibrosis.

In aruis pluribus locis exit: nascitur & in hortis, & crebrò quidem sua sponte, syluestri speciosior & elegantior.

Vere vnà cum Viola nigra aut paulò pòst emicat, æstate dein tota & maxima Autumni parte, ac subinde etiam hyeme, floret.

Viola assurgens.

Huc autem referenda videtur illa Violæ species, quę haud humi iacet, sed duriusculis suis cauliculis erigitur, & recta consistit, quos subinde promit cubitales: folia ei latiuscula, acuminata, per margines serrata: flosculi Violis paulò minores, alioqui similes, vt plurimũ trium colorum; superante tamen candido, medium floris occupante; superiora floris purpurascunt; inferiora ad luteum accedunt: flosculis succedunt siliquæ oblongæ, in tres partes spontè dehiscentes semine maturo, quod candidum & minutum. fibrosa radix vti Violæ.

In Baldo Italiæ monte repertam hanc Violam Matthiolus refert: Lobelius in Narbonensis Galliæ ac Angliæ montium iugis. Nascitur verò & in Sudetis Bohemiæ montibus, in syluis, tum & in aliis Pannoniæ siue Austriæ locis.

Floret non modò Vere, sed tota æstate in Autumnum vsque.

Viola assurgens aut surrecta, & quidem tricolor, non impropriè appellari potest; rectius certè quàm arborescens, vtpotè ne fruticis altitudinem aut similitudinem assecuta.

Nominatur autem tricolor Viola à plerisque Iacea: est tamen & alia Iacea quæ nigra cognominatur. Aliis, herba Trinitatis, propter triplicem floris colorem, dicitur. Nonnullis herba Clauellata. Galli flores *Pensees* nuncupant, qua etiam appellatione Brabantis ac vicinis Belgis

Belgis innotuere. Germani Freyscham kraut/vnd Dreyfältichent blůmen appellant. Cum φλογὶ Theophrasti conuenire videtur, quod φλόγιον etiam dicitur, & flos est tantùm syluestris absq; odore. Vere vnà cum Viola alba aut paulò pòst exiens, plurimumque durans: cuiusmodi hęc tricolor Viola est, quę, vti scripsimus, natura sua syluestris est atque inodora, & diutinè floret. φλόγα autem siue φλόγιον, Gaza Violam flammeam interpretatur.

Qualitatem herba habet, frigidam quidem obscuram, sed humidam manifestiorem, lenti glutinosique succi, vti Maluæ, particeps: emollientis ea de causa quoque facultatis, verùm minus quàm illa. Prodest, vt recentiores aiunt, febricitantibus maximè pueris & infantibus, quorum conuulsionibus ac comitialis morbi accessionibus subuenire creditur. commendatur item ad pulmonis pectorisque inflammationes, & ad scabiem corporisque pruritum. vlcera quoque glutinare fertur.

De Leucoio, siue Viola alba. CAP. III.

Leucoion candidum maius.

Leucoion multiplici flore.

LEVCOII voce plura Violarum genera comprehenduntur, quorum in florum quidem colore præcipua, sed tamen & nonnulla in foliis differentia. Possunt hæc in duo genera distingui. Vnum genus cui folia candidiora & molliora, candidum Leucoion, à foliorum, non florum colore, quis nuncupauerit. Alterum verò Leucoion luteum, à floris colore luteo. Sunt autem candidi Leucoij genera rursus duo: maius videlicet & minus.

1. Maiori, caulis est bipedalis aut altior, rotundus, in alas nonnullas diuisus: folia oblonga, candida, mollia, & veluti lanuginem habentia, Salicis foliis quodamodo similia, verùm molliora. flores odorati, ex quatuor foliolis congesti, secundum cauliculos, superiore parte in tenuibus pediculis exeunt, colore aut rubentes, aut candidi, aut ex purpureo punicei, aut cineri candidiori proximi, subinde varij. siliquæ inde sequuntur, oblongæ, angustę, in quibus semen latum, planum, & rotundum. radicibus nititur fibrosis, sed validis.

Floret primo Vere & tota propemodum æstate, altero à satione anno, deinde & aliquot sequentibus, si diligentia & cura adhibitis, hybernis mensibus à frigore arceatur.

2. Minus genus à priore non forma, sed magnitudine sola differt: caules foliaque habet similia, sed minora: flores etiam non vnius coloris, sed vel candidos vel rubentes, vel punicantes, vti maioris: siliquas etiam & semina similia.

Floret istud genus, non quidem Vere, sed Iunio, Iulio, aut Augusto, & eodem quidem quo satum est anno: hyeme perit.

3.

Leucoion syluestre angustifolium.

4.

5.

Leucoion luteum.

Hesperis.

Est verò & Leucoion, florum foliola multiplicans, sed rarissimum, quod ex maioris genere est, primoque Vere florere incipit, & maiorē curam hybernis mensibus, ne à frigore offendatur, requirit.

Extant verò & huius generis Leucoia nōnulla, quorum herbę folia haudquaquam candida, mollia, aut lanuginosa, sed virentiora, ad lutei Leucoij foliorum læuitatem & colorē accedūt.

Nec desunt syluestria Leucoia, quę nō modò in Zelandiæ maritimis spōtè nascuntur, verùm & in Narbonensi Gallia, ac pluribus per Hispanias locis, cùm maritimis, tū mediterraneis gignuntur: folia habent angustiora, & vt plurimū candidiora: flosculi quatuor foliolorum, dilutè frequentius purpurei, quandoque rubētes, odorati, quorum odor apud Hispanos sub noctē occidente Sole intēditur, ac latius diffunditur, qui aliàs per diē exiguus. siliquæ prioribus similes.

Iam & Leucoia quædam bulbosa sunt, de quibus in subsequenti libro.

Serūtur in hortis Leucoia, cultura proficiūt, & cura hybernis mēsibus apud Germanos indigēt.

Appellatur autem λευκόιον, Latinis quidem Viola alba, Arabibus verò *Keyri*: Italis *Viola bianca*: Hispanis *Violettas blancquas*: Nostri maius genus, storck Violieren nominant; minus verò, heete Violieren: Vtrumque à canitie foliorum, vti diximus, candidum, ad differentiam lutei, quod præstantissimum est, non impropriè dici potest.

In syluestrium genere, quod sub noctē odoratius est, Hesperis esse creditur. quæ, Plinio auctore, nocte odoratior: lib. XXI. cap. VII. Hesperis, ait, noctu magis olet: inde nomine inuento.

Facultate autē Leucoia hæc, luteo Leucoio haud dissimilia vidētur; viribꝰ tamē infirmiora.

De Leucoio luteo. CAP. IIII.

LVTEO Leucoio caules sunt ramosi, virentes: folia oblonga, angusta, glabra, in virore nigricantia, Leucoij candidi foliis minora: flores lutei, perquàm odorati; siliquæ tenues oblongæ, in quibus semen latum. Totus frutex lignosus hyemis rigorem facilè sustinet.

Floret Aprili & Maio, & si hyems clemens fuerit, etiam Martio vel prius.

In peruetustis muris, in ruderibus & aliis saxosis locis libentius nascitur: seritur & in hortis iuxta parietes ac muros.

Huius Leucoij quoddam quoque est genus, flore multiplici, cui siliquæ nullæ. Seritur hoc surculis, & in hortis colitur.

Λευκόϊον & istud Græci nominant, & λευκόϊον μήλινον; Latini Violā albā & Leucoion luteum: Arabibꝰ Keyri est: Hispanis *Violettas amarilhas*: nostris, steē Violierē: Parietinas aut saxatiles Violas dixeris: & geel Violieren: Germanis geel Violatē: Gallis *Girofflees iaulnes*: Anglis Walle gyllofer.

Est autem Leucoij frutex vniuersus, vt Galenus

Viola matronalis.

Viola latifolia.

nus ait, extergentis facultatis, ac tenuium partium, plus tamen flores: & inter hos, qui sint sicciores, magis etiam quàm virides.

Dioscorides lutea Leucoia præcipui in medicina vsus esse scribit; & huius aridos flores in desessionibus decoctos, ad vteri inflammationes & menstrua ducenda facere: cerato exceptos sedis rimas sanare, & cum melle oris aphtas: semen duarum drachmarum pondere ex vino potum, aut cum melle subditum, menses, secundas, & fœtus educere: radices cum aceto impositas, lienem reprimere, & podagricis prodesse.

Hippocrates lib. De natura muliebri, ad secundas educendas, & sanguinem ex vteris pellendum, Leucoij semen tritum cum vino bibendum exhibet: & ad eadem lutei Leucoij radicem, eodem quoque modo sumendam tradit.

De Viola matronali. CAP. V.

MATRONALIS Viola folia habet mox à radice longa, lata, subnigra, per ambitum crenata: caules cubitales aut altiores, foliis similibus, sed tamen minoribus circundatos, flores in summis alarum virgis erumpunt, Leucoiis similes, coloris aut candidi aut rubentis, dilutæue purpuræ. semen in siliquis oblongis & rotundis gignitur paruum, figura oblongum, colore in ruffo subnigrũ. radices subsunt fibrosæ & validę.

Nascitur in hortis.

Altero à quo sata est anno, Maio & Iunio mensibus potissimùm floret; non rarò tota æstate floris eius productio.

Galli *Violettes des dames, & Girofflées des dames* appellant, hoc est, Violas matronales; nostri corrupta voce, Damas bloemen: Germani Winter violen/id est, Violas hybernas siue hyemales.

Sunt autem harum Violarum herbæ quidem folia, gustu acria & calida, Erucæ, cuius species videntur, sapore & facultate proxima.

Aqua ex floribus huius destillata, ad sudorem prouocandum valde efficax habetur.

De Viola latifolia. CAP. VI.

FOLIA, Viola latifolia promit, virentia, lata, per ambitum crenata, Alliariæ vocatæ herbæ similia, sed maiora: caules rotundos ramosos: flores Leucoij, colore purpureos, subcæruleos; quos sequuntur latæ, planæ & propemodum rotundæ siliquæ, ex tenuissimis membranis, veluti laminis, compactæ; intra quas semina plana, lata, obscuri coloris, forma quodammodo διχοτόμου Lunæ, inter quæ media tertia membrana. radices subsunt crassæ, candidæ, in diuersa tendentes, Pæoniæ feminæ alterius, radicibus quodámodo similes, sed minores & tenuiores, intus porosæ.

Belgæ hác Violá vnà cum aliis in hortis serũt. Flores Aprili prodeunt mense, altero à quo sata est anno.

Bulbonac aut Bolbonac voce barbara vulgò, nos

nos Violam latifoliam, aut, vt pleriſque placet, Violam peregrinam nuncupare maluimus; Brabanti **Penninckbloemen**, à ſiliquarum forma, denarium quodammodo referẽte, & **Paeſchbloemen**, quòd circa Paſchæ ſolennitatem ferè ſemper floreat, nominant. Recentiorum plerique Lunariam: alij Lunariam Græcam appellant: vel ab ipſius ſeminis figura, aut ſiliquarum mediæ membranę argenteo ſplendore, quo, decidentibus per ſummam ſiccitatem cum ſemine ex vtraque parte membranis, nitet.

Thlaſpi Crateuæ.

Veterum autem Thlaſpi alterum videtur, quod videlicet à Crateua deſcribitur, à nonnullis Sinapi Perſicum appellatum. Nam, vt Dioſcorides ait, Crateuas Thlaſpi quoddam recenſet πλατύφυλλον καὶ μεγαλόῤῥιζον id eſt, Latifolium & magnis radicibus: qualis omnino Viola hæc eſt, quam Latifoliam cognominauimus.

2. Huic latis foliis, & ſiliquis planis ac rotundis ſimilis eſt & alia quædam Latifolia Viola. perenni hæc radice nititur: hyeme nõ marceſcit: caules lignoſi, cubitales: folia multa, lata: ſiliquæ planæ & latæ; vtraque paulò minora quàm prioris: flores cãdidi inſtar Violæ matronalis.

In ſyluis nonnullis prouenit: veluti Hercynia, qua parte Germaniam ſpectat transfertur & ad hortos, in quibus diutinè viuit.

Cæterùm facultate ac potentia, Latifoliæ Violæ ſemen calidum quidem, & ſiccum eſt, guſtuque acre, Thlaſpios ſemini ſapore & viribus ſimile: radices acrimoniæ quoque nonnullæ, ſed non multæ participes ſunt: eduntur cum acetariis, vt quarundam aliarum.

De Viola dentaria. CAP. VII.

Viola dentaria prima.

Viola dentaria altera.

IN Violarum numerum recipiendæ & admittendæ quoque videntur vulgò Dentarię appellatæ: quæ duæ ſunt.

1. Priori cauliculus dodrantalis: folia Cannabis aut Pentaphylli modo quinque ad vnum hærent pediculum, oblonga, lata, ambitu ſerrata: Leucoiis ſimiles floſculi, è punico colore ſubpurpurei: ſiliquæ quoque tales, in quibus ſemina. radix oblonga, inæqualis, multis craſſis exaſperatur ſquamis.

2. Alterius Dentariæ folia haudquaquam Pentaphylli, ſed veluti Fraxini digeſta, ῥάχιν ſiue coſtam habent mediam, cui annectuntur: ſunt verò hæc oblonga lataque, & crenis ſecũdum margines inciſa, crebrò ad vnam coſtam ſeptena: flores candidi, & quæ ſequuntur ſiliquæ

prioris

prioris similes: radices quoque asperæ & squamosæ, sed tamen nonnihil quàm prioris minus.

In Germaniæ nonnullis vmbrosis ac opacis montibus gignuntur. Priorem circa Hercyniam syluam, haud procul Northusio, plurimam solo pingui, cui saxa subsunt, reperiri, Valerius Cordus auctor est.

Aprili & Maio præcipuè florent: semen postea perficitur.

Dentarias vulgò appellant: Cordo Coralloides dicuntur, à radice albi coralli æmula. Matthiolus inter Solidagines & Symphyta reponit. Nos propter florum cum Leucoiis similitudinem, Violas maluimus dentarias appellare.

Quod verò ad facultates attinet, vtraque inter vulnerarias herbas à recentioribus refertur: & ad interiorum viscerum, præcipuè tamen thoracis ac pulmonis vulnera: nec non ad intestinorum ramices, commendatur.

De Viola Mariana, siue Rapo syluestri Dioscoridis.

CAPVT VIII.

Viola Mariana.

MARIANA Viola folia primùm habet oblonga, lata, subnigra, aspera, nonnihil hirsuta, vulgaris Buglossi foliis nigriora, minora, minusque aspera. Caules deinde secundo anno profert rotundos, rectos, ramosos, aliquâtulum etiam hirsutos, circa quos folia similia, sed minora. flores in summis virgis exeunt oblongi, caui, rotundi, per oras incisuris quinque, sed non profundis, diuisi, & angulis non perinde vti aliorum syluestrium Raporum acutis; coloris vt plurimum in cæruleo purpurei, subinde candicantes, in quibus stamina duo aut tria candida; qui & priusquam dehiscunt quinquangulares sunt. post flores capitulum nascitur, superiore parte latius, quinque quoque angulos habens, & quinque loculis veluti caligulis asperis & hirsutis deorsum dependentibus circum vestitum, in quo semē exiguum, subruffi, & eius, cuius Castaneę fructus echino exemptus, propemodum coloris. radices subsunt longæ, crassæ, candidæ, non ingrati saporis.

Nascitur, vt aiunt, in syluis & montibus, nec non in opacis quibusdam tractibus, vt Matthiolus refert, plerisque Italiæ & Germaniæ locis: apud Belgas in hortis colitur.

Iunio, Iulio & Augusto mensibus floris eius productio: semen interea ad maturitatem peruenit; neque enim simul, sed particulatim floret.

Violam Marianam nostri appellant, & vulgò *Mariettes*. Recentiorum plerique Medion esse volunt.

Medion autem Dioscorides tradit folia habere Seridis, (exemplaria quædam Iridis habent): caulem tricubitalem, & in eo florem magnum, rotundum, purpurascentem: fructum paruum, similem Cnico; radicem dodrantalem, crassitudine baculi, gustu acerbo. Cum qua descriptione Viola Mariana non admodum respondet: tametsi enim illi flos grandis & rotundus; folium tamen propriè nec Iridis nec Seridis: & fructus aut semen, Cnici semini haud simile; vtpote valde minutum, & subruffi; vti scripsimus, coloris. *Medion.*

Quas ob causas Viola Mariana non Medion, sed potius verum Dioscoridis Rapum syluestre videtur (γογγύλη ἀγρία quæ Græcis dicitur) cum cuius descriptione magis conuenit. Nam fruticosa est stirps & ramosa, cuius lobi siue capitula appendentibus aliquot loculis circumtecta; quibus sublatis, interior lobus siue capitulum conspicuum est: quale Rapum syluestre esse, ex eius apud Dioscoridem descriptione satis constat. Quæ tametsi superfluorum quorundam accessione corrupta, Rapo tamen syluestri propriissima complectitur. *Dioscoridis locus corruptus.*

Describitur autem Rapum syluestre à Discoride his verbis: ἀγρία γογγύλη φύεται ἐν ἀρούραις, θάμνος πηχυαῖος τὸ ὕψος, πολύκλαδος, ἐξ ἄκρου λεῖος· φύλλα ἔχουσα λεῖα, δακτύλου τὸ πάχος, ἢ καὶ μείζονα. καρπὸν δὲ ἐν λοβοῖς καλυκώδεσιν. ἀνοιχθέντων δὲ τῶν περικαρπίων, ἔσωθεν ἄλλος κεφα- *γογγύλη ἀγρία.*

λοειδής ἐστι λοβός, ἐν ᾧ σπερμάτια μέλανα, θραυσθέντα δὴ λευκὰ ἔνδοθεν. id est, Rapum syluestre, nascitur in aruis, frutex altitudine cubitalis, summa parte læuis: folia habens læuia, digiti latitudine aut maiora: fructum in lobis calyculatis, quorum inuolucra cùm aperiuntur, alius capituli modo lobus subest, in quibus semina nigra, contrita verò intus candida.

In qua descriptione, quæ de læuitate summorum caulium ac foliorum, & seminis nigredine, ac interior eius medulla candida traduntur, ad syluestris Rapi, huius præsertim, descriptionem non faciunt, sed aliò pertinent. Huius siquidem syluestris Rapi caules aut folia non sunt læuia, sed aliquantulum hirsuta: semen etiam non nigrum, verùm subruffum, & castaneis, vt diximus, colore affine.

Videntur autem, quæ de læuitate foliorum & summarum partium, Rapunculo conuenire, aut Campanulæ, de qua in sequentibus capitibus: semen verò, quod hîc describitur, satiui Rapi est. Ita plurium stirpium descriptiones inter se confusæ.

Cæterùm quòd ad facultates attinet, radix Violæ Marianæ refrigerantis & nonnihil adstringentis est potentiæ: esui, vt aliorum syluestrium Raporum, apta est, & non incommodè acetariis additur.

De aliis syluestribus Rapis. CAP. IX.

Ceruicaria maior.

Ceruicaria minor.

1. SVNT verò & multa alia Rapi syluestris genera, Calathoide florum figura, & radicibus Violæ Marianę haud multum dissimilia.

2. Vni, quod à Viola Mariana alterum, caules sunt cubitales aut altiores, angulosi, asperi, hirsuti: folia aliquantulum aspera, lata, in acutum desinentia, per ambitum crenata; Vrticę foliis & forma & colore quodammodo similia: flores secundum caules exeunt, Violæ Marianæ floribus minores, per ambitum quinque similiter incisuris, sed profundioribus, diuisi, intus aliquantulum hirsuti, colore aut candidi, aut dilutè purpurei, vel ad cæruleum inclinantes.

Huius verò species quædam est foliis aliquanto læuioribus: floribus elegantioribus, coloris purpurei è cæruleo: cuius radix aliquot annis viuax restat, & Vere regerminat.

Ceruicaria maior. Nominant hoc genus Germani Halszkraut/ Nostri Halscrupt, id est Latinè Ceruicariam, & Ceruicariam maiorem: Græcè τραχήλιον: plerique Vuulariam: Fuchsius Campanulam.

Ter-

Rapunculum.

Rapunculum Alopecuron.

3. Tertium genus caules habet breuiores: folia minora, candidiora, minus aspera, oblonga, Saluiæ foliis similiora: flores Ceruicariæ minores, colore proximi Violæ nigræ, dilutam purpuram referentes, qui non vti aliorum deorsum nutant, sed sursum eriguntur, plures simul summo caule exeuntes. radices quoque similes. Hoc genus plerique Ceruicariam minorem appellant.

Nascuntur hæc in Germania ac Belgio plerisque aridioribus locis secus pratorum margines, & crebrò locis senticosis; transferuntur in hortos, florum gratia.

Florent Iunio, Iulio & Augusto mensibus.

4. His autem simile & quartum genus est. caules istud quoque breuiores facit: folia lata & Ceruicariæ prioris proxima, minus tamen aspera, minusque per ambitū crenata. flores deorsum pendent, coloris vt plurimum dilutæ & quasi ex cæruleo rubentis purpuræ. pro radicibus, multæ, tenues, transuersim & obliquè serpentes fibræ sunt, à quibus multæ oblongæ, & candidæ radiculæ, Rapunculi radicibus similes demittuntur. Ita facilè seipsum propagat & latè serpit hoc genus.

Secus aruorum margines in Zelandia & alibi locis etiam non maritimis reperitur.

Floret eodem quo reliqua tempore.

5. Quintum genus, quod vulgò Rapunculum nominant, caules profert tenues: folia oblonga, angusta, læuia: flores Ceruicariæ minores, cæruleo vt plurimum colore: radices candidas, digitalis longitudinis, esui aptas.

Exit in aruis, multis locis frequens.

Plurima æstatis parte floret: hybernis mensibus radices leguntur, & cum acetariis inferuntur.

Istud genus vulgò, vti diximus, Rapunculum, quasi paruum Rapum appellant: Germani Rapuntzeln: Nostri Raponce: Galli *Raiponce*.

Horum omnium flores priusquam adaperiuntur, quinquangulares sunt; completi verò rotundi, & inuersi calathi figuram referunt, staminibus intus candidis; & per circumferentiam quinque incisuras, totidemque eminentes angulos acutos habent: capitula autem, in quibus semen, angularia, superiore parte ampliora, sed nuda, & nullis appendicibus aut loculis siue pericardiis circumtecta, vti sunt Violæ Marianæ; quæ eam ob caussam, nempe quòd capitula

capitula, siue lobos habeat circumtectos, cum syluestris Rapi descriptione exactius, quàm vllum horum conuenit, quæ tamen & omnia Rapa syluestria sunt.

6. Præter hæc verò & sextum quoddam genus est à superioribus forma aliquantulum differens. huic autem folia primùm lata, postea secundum caules angustiora: caules dodrantales, summa parte veluti spicam paruorum florum plenam proferunt, quorum singuli antequàm panduntur, corniculi cuiusdam similitudinem referunt; aperti verò in quatuor angusta foliola finduntur, colore aliàs candidi, aliàs cęrulei, aliàs purpurei: floribus capitula parua succedunt, Rapunculi capitulis ferè similia, verùm minora, multa circa caulem simul arctéq; composita: radices candidæ, vt aliorum Raporum syluestrium.

Gignitur locis syluosis & opacis, pingui lutosoque solo.

Floret Maio, Iunio & Iulio mensibus.

Nonnulli Alopecuron appellant, ab ipsa florum plena spica; quę iam apertis flosculis, mollis & veluti lanuginosa, vulpiumque caudis propemodum assimilis, ea de causa, videtur. Sed Alopecuros alia omnino est herba in frumentorum & leguminum historia à nobis descripta. Qua de causa ab aliis Rapunculum Alopecuron dicitur, ad differentiam videlicet veri & legitimi Alopecuri.

Radices porrò omnium horum refrigerantis potentiæ sunt & nonnihil adstringentis: possunt autem omnes vnà cum aliis acetariis edi. Sűt etiam qui Ceruicariæ radicum decoctum, aduersus incipientes oris & tonsillarum inflammationes conferre affirmant.

De Campanulis. CAP. X.

Campanula maior.

Campanula media.

CVM syluestribus Rapis similitudinem quandam habere videntur, quas Campanulas vulgò nominant. Earum tres nobis obseruare contigit species. Vnam maximã; alteram mediæ magnitudinis: tertiam syluestrem minimam.

1. Maior siue maxima Campanula folia habet prima terræque proxima lata & Violę nigræ forma similia, sed tamen paulò maiora; quæ verò circa caules, quos validos & præaltos promit, oblongiora, vtraque saturi viroris: flores secundum caules gignuntur plurimi, Rapunculi floribus maiores ac patentiores, campanulis ac tintinnabulis ferè assimiles, cæruleo nitentes

Campanula syluestris minima.

tentes colore; staminibus in medio candidis. radix nouellis plantis oblõga & digitalis fere crassitudinis, vetustis verò in multas distributa.

Medię magnitudinis Campanulæ folia non modò caulibus agnata, verùm & prima, angusta sunt & oblonga, saturato quoque & virore splẽdentia: caules striati bicubitales & altiores; circa quorum partes superiores flores prioris satis similes; vel colore cęrulei, vel candidi. 2.

Tertia syluestris minima, maiori similis est, sed tamen omnino minor. prima etenim eius & terrę proxima folia lata sunt, & Violę nigrę satis similia, attamen non tam magna: reliqua verò oblonga & angusta; flores similes cęrulei, subinde candidi, sæpè Rapunculi floribus maiores: radices verò tenues & fibrosæ. 3.

Tres hę lacti similem succum prębent, cauliculis & foliis vulneratis: flores earum nondum completi quinquangulares quoque sunt, & patentes in quinque similiter angulos exeunt, & capitula similiter quinquangularia, Rapunculi & aliorum syluestrium Raporũ satis similia, sed foraminosa & perforata, in quibus semen perquam exiguum. Putari hinc possent fortassis Raporum syluestrium esse species; sed quia radix earum edulis non est, aliò videntur referendæ.

Priores duę in hortis seruntur: tertia passim in Belgio iuxta aruorum & agrorum margines reperitur.

Omnes Iunio, Iulio & Augusto florent.

Vulgò Campanulas nuncupant; plerique Beluedere: Sed Italis *Beluedere*, Gręcorum Osyris est, cum qua Campanulæ similitudinis nihil habent.

Et primam quidem harum sunt qui Columnarem, & quidem Plinij iudicent; cùm tamen herbę Columnaris nomen apud hunc non reperiatur. Alij Anthemum Plinij faciũt, & huius quidem nomen in multis exemplaribus reperitur, sed deprauatis. Legendum siquidem est, non Anthemum sed Eranthemum lib. XXVI. cap. VIII. Eranthemum autem Anthemidis est species, flore roseo colore rubens, multumque ea de causa à Campanulis differens. 1. *Plinij locus restitutus.*

Secundam Matthiolus Phyteuma esse existimat; at nobis tum hæc, tum alię Campanulę Iasionę similiores videntur: Phyteuma verò esse Antirrhini syluestris species, de qua inferius suo loco. Ait etenim Theophrastus ἰασιώνης florem vnico folio constare, similitudinẽ autem plurium ostendere, quę tamen non separentur, & superiorem floris partem angulosam esse. Talis certè Campanularum flos est, vti & omnium similiter Raporum syluestrium (excepto generis sexti) quę tamen ea de causa Iasiones esse affirmari non possunt; si modò eadẽ Theophrasti & Plinij est Iasione. Plinius siquidem Iasionem lac ait habere copiosum, quod solę Campanulę pręcipuè fundunt. 2.

Dubitet fortasse aliquis, & Campanulam non esse Iasionem existimet, quòd Plinius olus esse Iasionem scribat syluestre, in terra repens, flore candido. Sed si olus est, omnis herba edulis, & Campanula olus est, cùm & eius folia edi posse non sit dubium: repunt verò & in terra subinde secundæ ac tertię radices, atque ea de causa citissimè vna aliqua stirps multiplicatur & ampla fit: florem etiam non raro candidum esse scripsimus.

Theophrasti autem de Iasione hęc sunt verba, lib. I. vbi de florum agit differentiis: Nonnulli, inquit, vnius folij nascuntur, similitudinem tantum plurium ostendentes, vt flos Iasiones; huius etenim non separatur vllum in flore folium: neque conceptaculò pars inferior eget, superior autem angulósa. *Iasione.*

De Iasione verò Plinius lib. 22. cap. 22. hunc in modum: Iasione olus syluestre habetur, in terra repens, cum lacte multo, florem fert candidum, Concilium vocant.

De facultatibus autem harum Campanularum nihil occurrit in medium adferendũ, cùm nullius vsus flos, herba, aut radix sit. Apud Theophrastum verò etiam ac Plinium nihil de Iasiones viribus scriptum reperitur.

De

De Campanula aruensi minima. CAP. XI.

Campanula aruensis minima.

PRÆTER verò superiores Campanulas, & alia quædam humilis & parua est, cui caules tenelli, dodrátales, in alas plures diuisi, plurima parte humi decumbentes: folia circa cauliculos parua, per ambitum leniter crenata: flores paruuli, in puniceo purpurei, pulchri, multum patentibus tintinnabulis aut campanulis similes, stamine in medio cádido, qui interdiu patent; circa verò occasum Solis recluduntur, & in quinquangularem speciem cōtrahuntur, quam etiam nondum aperti, vti aliæ Campanulæ, referunt: radices tenuissimæ sunt.

In agris frumentariis, inter segetes exit, fertili & fœcundo solo.

Iunio & Iulio floret.

Anonymos nostris est herba: pleriq; tamen Speculum Veneris: Brabanti vulgò Vrouwen spiegel vocant. non esse Onobrychim, quod quandoq; suspicati fuimus, satis cōstat. Campanularum videtur esse species, non tamen lactescentes, cùm lac nullum vulnerata fundat.

Facultatem autem Campanula hæc compertam nullam habet, cùm nullius in medicina sit vsus.

De Campanula Autumnali. CAP. XII.

Campanula Autumnalis.

IAM & in Campanularum numero quędam etiam serotina est. caulibus hæc exit dodrátalibus, tenuibus, foliis angustis, binis exaduerso positis: flores in cauliculorum summo fastigio, & quandoq; è foliorum sinubus, prodeūt oblongi, calathoides, sursum hiantes, in cæruleo saturato eleganter purpurei, staminibus in medio candidis, Raporū syluestrium siue Ceruicariarum dictarum floribus quodammodo similes, quinquangulares quoque prius quàm adaperiantur; adaperti verò quinque per circumferentiam fissuris diuisi, totidem eminentibus angulis; sed minus patentes, angustiores, minores, & colore elegantiores; vtpotè cæruleum ipsum sui coloris pulchritudine & gratia prouocantes: semen exiguum in paruis oblongis thecis continetur. radices subsunt tenues, oblongæ, bifidæ, trifidæ, aut amplius diuisæ, gustu amaricantes.

Reperitur aliquando in pratis, frequēter in aliis incultis, & iisdem quibus Erica humidioribus locis. In pratis quidem procerior auctuq; amplior: in Ericastris verò tenuior ac minor prouenit.

Sub finem Augusti, ac Septembri mēse elegantes huius flosculi vigent.

Apud Belgas nomen non habet: Sunt tamé, qui blauw Leliekens, id est, cærulea Liliola nuncupent. Ananiēsia rura Pettimborsa vulgò vocant: Matthiolo teste. Videtur autem hæc respondere descriptioni Calathianæ Violæ, non quæ

quæ apud Plinium, ſed apud Ruellium lib. II. cap. CXXIX. extat: Quam ipſe pluribus omnino verbis deſcribit, quàm Pliniana deſcriptio habeat. Plinius enim paucis verbis Calathianam expreſſit, & lutei eſſe coloris oſtendit: Ruellius verò cæruleum, & eum quidem elegantiſſimum ei tribuit.

In totum, Plinius ait lib. XXI. cap. VI. ſine odore minutoque folio Calathiana, munus Autumni, cæteræ Veris. Proxima ei Caltha concolori magnitudine: vincit numero foliorum marinam, quinque folia non excedentem. His verbis oſtendit Plinius Calathianam concolorem eſſe Calthæ, id eſt, luteam, & ęqualis magnitudinis; ſed tamen Calthę florem ex pluribus componi foliolis. Caltham autem eſſe lutei coloris oſtẽdunt Vergilij & Columellæ verſus capite de Calendula adducti. Ruellius verò vnde locupletatam illam deſcriptionem acceperit, non facilè fuerit affirmare: Non eſt tamen quòd ab eo excogitatam ſuſpicemur: talem enim qualem ipſa deſcriptio proponit Calathianam non agnouit. Ruellij autem verba hæc ſunt:

Calathiana munus Autumni, Violæ cęterę Veris; ea minuto eſt folio Violæ albę non diſſimili, in totum ſine odore, calathi ſimilitudine, Autumno tantum proueniens, tanta coloris pulchritudine, vt cęruleum ipſum, quod imitatur, prouocet: in pratis poſt æſtatem emicat; Autumnalem Violam nominant. Videtur eadem à Valerio Cordo Pneumonanthe nuncupata, quam Germanicè **Lungen blume** dici refert.

Qualitate autem hæc Viola calida eſt, Gentianæ, cuius ſpecięs nonnullis videtur, facultate quodammodo ſimilis, multò tamen imbecillior. Efficax à recentioribus habetur aduerſus peſtilentes morbos, & ad virulentorum animalium morſus & ictus.

De Digitali. CAP. XIII.

Digitalis purpurea.

DIGITALIVM plures ſunt ſpecies, nõ modò florum colore, ſed & foliorum forma coloreque differentes.

1. Vulgatiſſima purpurei floris eſt, cui longa, lata, per ambitum crenata, dilutè virentia folia, Verbaſci quodammodo ſimilia, minora tamen minuſque lanuginoſa: caulis rectus, rotundus, à medio ſurſum verſus compluribus floribus grauidus, non alternatim, aut orbiculatim, ſed ab vno caulis latere ſupra inuicẽ, aut, vt Græci aiunt, ἐπ' ἀλλήλων diſpoſitis, deorſum verſus depẽdentibus, forma oblongis, intus cauis dactylothecis propemodum ſimilibus, colore ex rubore purpureis, punctis quibuſdam candidis intercurſantibus; quos rotunda ſequuntur vaſcula, in quibus ſemen exiguum. radices multę tenues fibrę ſunt.

Pleriſque Germaniæ & Belgij locis ſaxoſis & vmbroſis, in montium conuallibus, & vbi ferri & Lithanthracon fodinæ vicinæ ſunt, ſpõtè exit: transfertur etiam in hortos.

2. Altera Digitalis, priori foliis ſimilis eſt, lõgioribus tamen ac latioribus: flores huius cum prioris floribus forma etiam conueniunt, colore verò candidi aut ſubinde dilutè in candido purpuraſcentes.

3. Tertia folia habet anguſtiora, venoſa, glabra, ſaturato virore nigricantia, auerſa tamen parte candidiora, per ambitum nonnihil ſerrata: flores huic lutei, forma prioribus ferè ſimiles.

4. Quarta Digitalis folia promit tertiæ ſimilia, in virore quoque obſcuro nigricantia, & candidiora ſimiliter parte auerſa, ſed minora & anguſtiora; flores paruos, deorſumque depẽdentes, verùm minores, colore ſubluteos aut pallẽtes.

Appellant autem Germani quidem hanc ſtirpem vulgari lingua **Fingherhut** & **Fingherkraut**: Belgæ **Vingherhoet**: Galli, *Digitale*, aut, quidam aiunt, *Gants noſtre Dame*: Angli **Foxe gloue**: Fuchſius appoſitè Latinè Digitalem nuncupauit. Nonnulli θρυαλλίδα nominant, & θρυαλλὶς Verbaſci ſpeciem faciunt; quæ λυχνῖτις dicitur. Sed Lychnitis ſiue Thryallis folia habet pinguia,

guia,crassa & hirsuta,ad ellychnia in lucernis apta,qualia minimè digitalis, cuius tam crassa aut hirsuta non sunt, vt ellychnij vicem explere queant.

Facultatem autem Digitalis quidem folia, cùm amara sint, calidam obtinent & siccam, cum nonnulla expurgandi vi coniunctam,interim tamen nullius sunt vsus, nec medicamẽtis vilis admiscentur: flos solus,sola pulchritudine & forma placet gratusque est.

De Lychnide Coronaria. CAP. XIIII.

Lychnis coronaria.

LYCHNIS coronaria folia gerit oblonga, pollicis latitudine aut paulò latiora, mollia, lanosa,cana,Verbasci foliis minora quidem, sed candidiora & lanuginosiora:caules cubitales,rotundos,geniculatos, canos quoque & lanuginosos,in plures breues alas diuisos;in quarum summo singuli flores, è calycibus suis, aspectu pulchri,sed inodori,Violæ matronalis floribus maiores,colore rubro & veluti flammeo fulgentes, subinde,sed rariùs,candidi, aut dilutè rubentes, ex foliolis vt plurimum quinis, rarissimè senis, nec pluribus congesti;nisi floris foliolis (quod vti aliis floribus hortensibus, ita & huic aliquando contingit) multiplicatis; in medio florum apices sunt acuti & pungentes: radices subsunt tenues.

Seritur in hortis; Italiæ, Germaniæ, Galliæ, Belgioque familiaris: apud Ananienses autem, vti Matthiolus refert, etiam syluestris, sponteque exit.

Iunio, Iulio ac Augusto æstiuis mensibus florum exortus.

Nominant hunc florem Germani, **Frawwen roszlin/Marien roszlin/Marghen roszlin/** & **Himmel roszlin:** Latinè Dominarum rosam, Marianam rosam, Cæli rosam & Cæli florem; Belgæ **Christus ooghen:** id est,oculum Christi;Galli *Oeillets*, & *Oeillets Dieu:* Itali ac Hispani *Lychnide.* Dioscoridi λυχνὶς στεφανωματικὴ est,hoc est, Lychnis coronaria,siue satiua. Gaza λυγνίδα lucernulam conuertit. Videtur eadem & λυχνῖτις ἢ λυγνῖτις per γ, esse Verbasci species, quæ & θρυαλλίς: folia siquidem habet mollia,hirsuta, ad lucernarum funiculos siue ellychnia apta, cuiusmodi Lychnitidis esse Dioscorides testatur: florẽ item vt plurimùm rubentem habet, qualem θρυαλλίδος esse, Nicander innuit,rubentem eam in Theriacis nominans:

ὅσσα τε λυχνὶς ἔνερθεν, ἐρευθήεις τε θρυαλλίς.

In quo versiculo Lychnis intelligi debet syluestris, vt ipse Nicandri interpres monet, ne coronariam Lychnida à Thryallide differre hinc quis existimet. Conrardus Gesnerus hunc Iouis florem & Græcè διὸς ἄνθος nuncupari existimat. Sed Theophrastus inter Lychnida & Iouis florem,lib.6.distinctionem facit;æstiua sunt,ait,λυχνὶς, διὸς ἄνθος,&c. & similiter Plinius, lib.21.cap.11.hæc Theophrasti verba referens; succedunt illis æstiui,scribit, Lychnis & Iouis flos,&c. Est autem διὸς ἄνθος siue Iouis flos,flos æstiuus,coronarius, absque odore,cui radices lignosæ; Theophrastus lib.6. Sunt verò & qui velint Lychnida, Plinij Rosam Græcam esse, quam refert,non nisi in humidis prouenire,nec vnquam excedere quinque folia, Violæ magnitudine, odore nullo. Porrò Lychnidis & alia multa reperiuntur nomina, inter notha tamen & supposititia relata,dicitur etenim & ἀθάνατος, quasi immortalis, quòd diutinè pulchritudinem suam retineat. Item ἀκυλώνιον, βαλλάελον siue bellaria, γεράνου πόδιον, hoc est Gruis pes; κορύμβιον; & hanc esse Corymben Ruellius iudicat, cuius Columella lib.10. hoc senario meminit:

Nunc veniat quamuis oculis inimica Corymbe.

Coronis etenim, inquit, inserta, igneo micans aspectu, oculorum aciem obtundit. Iam & Lychnis hæc ταύελον dicitur: alia tamen, quæ Taura siue Tora vulgò nominatur, venenosa herba, de qua inter deleterias. Nominatur præterea Lychnis & σκίπελον, item μαλόϊον, & Latinè Genicularis.

Marginalia: διὸς ἄνθος. — Rosa Græca. — Corymbe. — Tora.

Facul-

Facultate autem Lychnidis coronariæ semen, Galenus ait, calidum est secundo quodammodo ordine, & siccum eodem modo: cum vino potum, à Scorpione ictis auxiliatur, auctore Dioscoride.

De Lychnide syluestri. CAP. XV.

Lychnis syluestris.

Lychnis syluestris flore multiplici.

SYLVESTRIS Lychnis geniculatis caulibus, foliisque mollibus, Coronariæ Lychnidi satis similis est; minus tamen cana, aut lanuginosa; foliis item angustioribus, & caulibus teneriobus, pluresque alas facientibus: floribus etiam minoribus, colore candidis aut rubentibus; calycibus tamen maioribus; in quibus semen paruum, rotundum, subnigricans: radicibus longis & digitalis subinde crassitudinis.

Iuxta pratorum, aruorumque margines, & alibi sua sponte exit: transfertur etiam in hortos, in quibus quandoque florum foliola multiplicat.

Plurima æstatis parte, & in Autumnum vsque floret.

Nostri **Jenettekens** appellant: Germani etiam **Margen roszlin/** & **wilde Margen roszlin:** item **Lydweyck** & **wederstosz:** Galli *Oeillets sauuaiges*: Græcis λυχνὶς ἀγρία: Latinis Lychnis syluestris dicitur.

Sunt tamen & aliæ syluestres appellatæ & cognominatæ Lychnides, huic haud similes. Syluestris etenim Lychnis Antirrhinon quoque auctore Dioscoride: & similiter Leontopetalon, Apuleio teste, appellatur.

Sunt verò huic Lychnidi & aliæ quoque quædam nomenclaturæ, vt: τραγόνατον, ἀτόκιον, ἱερακοπόδιον, λαμπὰς, & apud Romanos Intybum agreste, quæ inter nothas & reiectitias reperiuntur. Ex recentioribus plerique Saponariam hanc nuncupant: est tamen & alia Saponaria, de qua inferius. Nõnullis etiam Ocimastrum esse videtur; at ὠκιμοειδὲς siue ocimastrum, Ocimo foliis simile est, ramosque habet breues dodrantales modò, radicemque tenuem & superuacuam. Lychnis verò hæc caules promit cubito longiores, folia oblonga Ocimo nullatenus similia, & radices longas crassasque, quæ manifestam contradictionem, & euidentem huius cum Ocimastro differentiam ostendunt.

Ocimastrũ.

Describuntur autem & aliæ nonnullæ syluestres Lychnides à Carolo Clusio, quas ex eius diligentissimis per Hispanias obseruationibus lib. II. cap. XXVIII. requirendas & cognoscendas

das relinquimus: vnum solùm admonentes, eam videlicet, quam inter suas secundam facit, à nobis inter Armerios flores, quarto loco iam olim repositam.

Cæterùm Lychnidis sylueſtris semen, duarum drachmarum pondere potum, biliosa per aluum ducit, & à scorpione ictis conuenit: aiunt etiam scorpiones torpescere, & ad lędẽdum inefficaces reddi, hac herba ipsis apposita: auctor Dioscorides.

De Beën Albo siue Polemonio. CAP. XVI.

Been album siue Polemonium.

AD sylueſtris verò Lychnidis genus referri quoque posse videtur, à recentiorum nonnullis Beën album vocitatum. cauliculi autem huic complures, tenues, teretes, & geniculati, atq; è singulis articulis folia bina oblonga, latiuscula, acuminata, Polygoni ferè similia, sibi inuicẽ opposita, læuia, & ex albido virentia: flosculi albidi, ex oblongis erumpentes calycibus, tenui molliq; membrana velatis, plures simul cohærentes, deorsum nutant: semen nigricat radix albida, & satis prolixa, sed tenuis.

Pluribus per Germaniam, Bohemiam, & Galliam locis reperitur: in herbosis ac lætis collibus frequenter exit.

Æstate floret, à Iunio nempe mense in Augustum vsque. Maio ao 91.

Vulgò Beën album nominant: & album quidem ad differentiam alterius, quod rubrum cognominatur, quod & Valeriana rubra dicitur: vt Pemptadis tertię lib. primo scripsimus. Neutrum tamen verum Arabum Beën. Appellatur verò & à nonnullis Papauer spumeum, cum quo similitudinis habet nihil. ab aliis Herba Tunica: ab Hispanis *Sassefica*. Tunicam autem dictam herbam Bernardus Gordonius Dioscoridis Polemonium esse sentit. Cum Polemonio verò non perperam conuenit: Ramulos siquidem habet tenues: folia Hypericoidis Rutæ: flosculos veluti ex corymbis dependentes: semina nigra: radicemq; longiusculam & albidam. quale Polemoniũ esse Dioscorides refert.

Polemonium.

Κλωνία, id est, ramulos habet, inquit, tenues, πτεαρσωμένα (pinnatos, reddunt interpretes:) folia paulò maiora quàm Rutæ: in summo veluti corymbos: in quibus semen nigrum. radix cubitalis & alba, Struthij similis. Exemplaria vulgaria vbi legitur: Φύλλα δὲ ὀλίγῳ μείζονα πηγάνου: addita habent hæc subsequentia verba: ἐπιμηκέστερα δὲ πρὸς τὰ τοῦ πολυγόνου ἢ τῆς καλαμίνθης: verùm hæc in Crateuæ, quæ reperiuntur, fragmentis non extant: perperam etiam ἢ καλαμίνθης accessit: Nam ad alterius Polemonij descriptionem hoc pertinet. Est siquidem & alterum quoddam Polemonium, quod ab Absyrto Hippiatro breuiter describitur. Latioris istud Calaminthæ similitudinem refert, sed magis incanescit, amarius est, odoremque grauiorem habet, & in vliginosis pratis nascitur. Istud autem Polemonium à Dioscoridis Polemonio multùm differens est. Appellatur verò Polemonium Græcis similiter πολεμώνιον: à nonnullis verò & Φιλεταίριον: à Cappadocibus χιλιοδύναμις: Latini Philetærium & Chiliodynamin quoque vocant.

Dioscoridis locus emendatus.

Polemoniũ Absyrti.

Tenuium autem, vt Galenus ait, Polemonium est partium, & desiccandi vim obtinet. Bibitur radix, vt Dioscorides refert, cum vino quidem aduersus serpentes, & dysenteriam: contra verò vrinæ difficultatem, & coxendicis dolores cum aqua: lienosis drachmæ pondere ex aceto datur: circumligatur & eadem scorpionis ictui: dentium dolores mansa mitigat. Fertur & eum qui radicem gestauerit à scorpione non feriri, eumque, si ictus fuerit, nihil molestias passurum. Hæc quidem de Polemonio.

Beën verò albi vulgò dicti quæ sint facultates (si Polemonium non est) nondum compertum.

De

De Nigellastro. CAP. XVII.

Nigellastrum.

NIGELLASTRVM foliis est oblongis, angustis, acuminatis: culmo cubito altiore, rotundo; vtrisque hirsutis ac pilosis: flore obscurè purpureo, ad puniceum inclinante, Lychnidis satiuæ simili, sed minore: semine nigro, cum asperitate quadam amaro, quod in oblongis capitulis siue calycibus, vti syluestris Lychnidis, continetur: radice tenui.

In agris vnà cum frumentis passim gignitur.

Maio ac Iunio mense cum flore viget.

Germani **Raden/ Ratten/ Kornroß/ Korngele**: Belgæ **Coren roosen/** & **Negelbloemen** appellant: Itali *Githone*, siue *Gitthone*: vnde plerique similitudine vocis inducti, verum ac legitimum Gith siue Melanthium esse crediderunt: quos à veritate recessisse notius est quàm refelli debeat. A vero siquidem Melanthio non solùm foliis, sed & aliis proprietatibus differt. Appellatur tamen & Gith siue Melanthium, à seminis nempe nigredine; verùm non simpliciter, sed cum adiectione aliqua, ad differentiam legitimi Melanthij. Hippocrates siquidem μελάνθιον ἐκ τῶν πυρῶν, hoc est, Melãthium ex Tritico. Octauius Horatianus Gith quod in segete nascitur ipsum nominat: & eandem ob causam ab huius ætatis doctis, Nigellastrum, Githago, & Pseudomelanthium dicitur. Ruellius à Gallis *Nielle* & florem Micãcalum refert appellari, & Theophrasti ἄνθεμον φυλλῶδες esse iudicat. Sed Anthemon Theophrasti, Anthemis est apud Dioscoridem, & ἄνθεμον φυλλῶδες siue foliosum Anthemidis species, cum Nigellastro parum conueniens.

Cæterùm Nigellastri semen, calidum & siccum secundo est ordine satis intenso: in pesso cum melle subditum menses euocat; vt Hippocrates in lib. De morbis muliebribus testatur. Octauius Horatianus, semen frictum & tritum ad auriginem bibendum exhibet.

De Caryophylleis floribus. CAP. XVIII.

CARYOPHYLLEORVM florum species quidem sunt complures, Armeriis nuncupatis in horum numerum receptis: iis autem seorsum habitis, duæ præcipuè: maior vna, altera verò minor.

Maiori caules læues, teretes, cubitales, rarò altiores, geniculati: folia è singulis articulis bina, oblonga, dura, angusta, per extremum acuminata, colore quasi cæsia: flores speciosi, ex longis teretibus denticulatis calycibus, & è senis vt plurimum foliolis, qui simplices sunt: multiplices verò omnino ex pluribus, iisque lentè fimbriatis commissi; odore admodum suaui, & odoratos Indicos Caryophyllos referentes; colore aliâs in diluta purpura; aliâs in saturata rubentes; subinde candidi, aut ex candido purpurascentes; interdum versicolores: in quorum medio staminei emicant gemini apices candidi: semen in vasculis oblongis paruum ac nigrum. radices fibrosæ. 1.

Habentur in hortis: sed speciosissimi ferè in fictilibus vasis.

Seruntur frequentius auulsis exiguis cum foliis surculis; seminibus rarius: Nam è semine nati flores, ad agrestrem naturam redeunt; minores, minusque odorati, & simplices; etiam si prius multiplices, redduntur. Adiguntur subinde surculis cùm plantantur fissis Caryophylli; quo illorum odorem flores alliciant, & iucundam eorum suauitatem naribus abundantius repræsentent. Viuax est planta, & multis durat annis, si hybernis mensibus, à frigoris iniuria tuta, in cellis vinariis aut aliis similibus locis tepidis asseruetur.

Floret diutissimè, tota quidem æstate & Autumno: in cellis etiam interdum, fauente loci tepore, hyeme tametsi rigida.

Caryophylleum florem, ab odore Caryophyllorum recentiores nominant: Germanis **Negelblumen/ Grasblumen**: Italis *Garofoli*: Hispanis *Clauel*: Gallis *Oeilletz*, *Ouilletz*: Belgis **Ge-**

Caryophylleus flos maior.

Caryophyllei flos multiplex.

Caryophyllei flos simplex.

Caryophylleus minor.

nossel-

Caryophylleus minor alter.

noffelbloemen & Groffels bloemen, & Latinè à plerisque Ocellus, Ocellus Damascenus, Ocellus Barbaricus, & Barbarica nũcupatur. Sunt etiã, qui Betonicam, aut Vetonicam siue Vettonicam appellent, altilem aut coronariam cognomento; (Matthiolus Vettonicum coronarium dicere maluit) ad differentiam videlicet alterius Betonicæ, quę Gręcis κέστρον καὶ ψυχότροφον dicitur; atq; hinc etiam herbam Tunicam dictam, hanc esse plerique existimãt: sed Bernardus Gordonius herbam Tunicam Dioscoridis Polemonium esse tradidit.

Cantabrica. Turnerus Caryophylleum Cantabricam facit, quam Plinius lib. 25. cap. 8. in Hispania inuentam scribit, per Diui Augusti tempora, à Cantabris repertam. Nascitur vbique, ait, caule iunceo, pedali; in quo sunt flosculi oblongi, velut calathi: in his semẽ perquàm minutum.

Vetonica altera. Leonhartus verò Fuchsius, Vetonicam siue Betonicam alteram esse voluit, quæ inter notha Dioscoridis descripta reperitur; & quidem his verbis: Βεττονικὴ γεννᾶται ἐν χορτοκοπείοις καὶ ὀρεινοῖς τόποις, καὶ καθαροῖς, καὶ ἡμέροις, περὶ τὰ γεννήματα. ἔχει δὲ τὴν μὲν ῥίζαν ὅλην ἐρυθρὰν, καὶ εὐώδη. τὰ δὲ φύλλα πράσινα. καὶ τὸ μέσον τῶν φύλλων φοινικοῦν. καὶ εἰς τὸ ὀρθοκάλαμον τριγώνια, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἄνθη πορφυρίζοντα: id est, Vettonica nascitur in pratis & montanis locis, mundis item & cultis: radicem habet totam rubentem & odoratam: folia Porracea, & medium eorum puniceum, in recto calamo triangula, & in ipsis flores purpureos.

Ioannes Ruellius Caryophylleum florem incognitum veteribus existimauit; cuius optimum iudicium videtur; nam certè Vettonicæ alterius, aut Cantabricæ parum flos iste similis est. Mirum creditur, ait, vt tam celebris flos, tamque iucundus, fuerit à veteribus silentio prętermissus: qui amplitudine, pulchritudine, varietate, Rosa non inferior videri potest.

2. Altera & minor Caryophylleorum species, priori tenuibus caulibus, foliisq; simillima est, vtrisque tamen minoribus: flores etiam habet ex oblongis, paruis & teretibus calycibus similes, verùm minores & per ambitum magis dissectos ac fimbriatos; colore candidos, aut è candore purpurascentes.

Apud Belgas in hortis nascitur: Gesnerus autem apud Germanos in pratis humidis etiam reperiri refert.

Æstate flores emicant.

Vettonicam altilem siue coronariam minorem, aut alteram nonnulli nominant: Germani Mutwillen aut Hochmut; atque hinc etiam à plerisque Superba: Nostri Pluymkens/ à flosculorum foliis fimbriatis & plumarum similitudine dissectis, & Cleyn Ginofflen/ hoc est, Caryophylleum minorem appellant.

Vsus autem Caryophylleorum florum in medicina verè quidem nullus est, in coronis verò propè nimius; & præsertim floris altilis; qui etiam acetum iucundo sapore, & colore, auctore Ruellio, commendat. Fuchsius tamen, non modò ex floribus, quam Conseruam vulgò appellant, verùm & radices altilis ad pestis contagia à recentioribus commendari; syluestris verò succum calculo atterendo ac educendo, nec non comitiali morbo laborantibus vtilem credi, scriptum reliquit.

De Armeriis floribus. CAP. XIX.

ARMERIORVM florum aliquot etiam species sunt; foliorum ipsius stirpis, cùm magnitudine, tum colore præcipuè differentes.

1. Prima species cauliculos habet rotundos, geniculatos, veluti Caryophyllei flores, circa inferiora genicula vt plurimum rubentes, cubito breuiores; folia plurima parte oblonga, sed

Armerius flos primus.

Armerius flos alter.

Armerius flos tertius.

Armerius flos quartus.

aliquan-

Armerius syluestris.

aliquantulum, quàm maioris Caryophyllei, latiora; colore herbaceo virentia: flosculos in summo cauliculorum paruulos, exiguis Caryophylleis persimiles, verùm minores, plures simul in quandam veluti vmbellam congestos, particulatim vt plurimum prodeuntes, & semper ferè cocci rubore splendentes, punctis interim candidis circa medium interdum variegatos, rarissimè candidos.

Ornat hic flosculus Belgicorum hortorum areas: apud Italos & alibi locis incultis & aridis exit. Gesnerus circa Gryphij lacus ripas in Heluetia à se repertum scribit: prouenit & alicubi in Belgio locis desertis, iuxtaque aruorum & pratorum margines ac scrobes, sed multò quàm in hortis minor & tenuior.

Maturè & Aprili sæpe mense aut Maio floret, Caryophylleos flores antecedens: plurima inde æstatis parte viget.

Galli *Armoires* & *Armoiries* appellant: Ruellius Armerios flores hinc nuncupat: Germani **Donder negele/ felt negele**: Belgæ **keykens**, quasi dicas fasciculum. florum etenim fasciculos nostri propria lingua **keykens** nominant. Caryophylleorum florum species quædam syluestris videtur; quam ob causam & à recentiorum quibusdam Vettonica agrestis aut syluestris dicitur: nec desunt qui Tunicam herbam esse volunt: sed nihilo magis hic, quàm Caryophylleus cum Vettonica altera aut Polemonio conuenit.

2. Altera Armeriorum species folia circum caules geniculatos, multò fert latiora, maiora & crebriora, nec non candidiora, Constantinopolitani floris foliis haud multùm dissimilia. flores in vmbella vna plures simul congesti, pulchri, rubentes, exiguis candidulis punctis ornati, prioribus Armeriis similes sunt.

In petrosis collibus & asperis, sabulosis apricisque locis, apud Germanos & alias nationes nascitur; à Belgis in hortis seritur, vbi secundo anno cum aliis Caryophylleis æstate floret.

Germani **Steinnegele** vocant, aliqui Scarlatam à rubeo floris colore coccum referente. Et syluestris hic Caryophylleus est, veluti & præcedens: vterque certè nulla cura eget: natura sua viuax; & hyemis iniuriam non difficulter sustinet.

3. Tertia & huius species, cui pauca à radice fibrosa, angusta, duriuscula, & acuminata folio-la prodeunt, atque hæc inter coliculi breues, teretes, quibus quandoque vnicus, subinde duo aut tres insident flosculi mediocris magnitudinis, Armeriis primis paulò maiores, nonnihil odorati, colore vt plurimum eleganter rubentes.

Arido & inculto solo, quandoque iuxta margines aruorum in plerisque Germaniæ, Bohemiæ, Silesiæ, & Morauiæ locis frequens reperitur.

In multam æstatem floret ac viget.

4. Iam & quarta quædam est Armeriorum florum species cauliculis rotundis, geniculatis, tactu glutinosis, pedis altitudine; foliis ex singulis geniculis binis, oblongis, angustis, acuminatis, in virore candicantibus & quasi cæsiis: floribus in vmbella similiter pluribus simul congestis, pulchris, Armeriis similibus, verùm minoribus & rubentis dilutæ purpuræ colore: semine in oblongis vasculis pusillo: radicibus tenuibus ac fibrosis.

Seritur in hortis.

Floret à Maio aut Iunio mense in Autumnum vsque, & eodem quo sata est anno.

Sunt qui velint Behen, siue Been, vulgò nunc dicti, speciem aliquam esse, propter eam quam cum Behen rubentis floris Valeriana dicta rubra, similitudinem habeat. Nam cauliculis geniculatis & foliis illi aliquantulum, sed colore similior est: Caules tamen breuiores & teneriores: foliaque minora; color verò leuitasque foliorum in vtrisque fere eadem. Carolus Clusius hunc inter syluestres Lychnides numerauit, vt suprà monuimus. Muscipulam & Viscariam M. Lobelius vocitat: At nos inter Armerios flores libentius retinemus.

Præter

5. Præter hos verò & alia quædam est, vel Caryophylleorum vel Armeriorum species, omnino, vbique, & apud Belgas quoque syluestris: cauliculos habet dodrantales: folia è singulis geniculis bina, parua, acuminata: flores in cauliculorum summo singulos, per ambitum fimbriatos, Caryophylleis minoribus, & forma, & magnitudine satis similes, colore verò cocci diluto rubentes.

Exit passim in pratis & locis riguis.

Maio & Iunio mensibus flores potissimùm conspicui.

Belgæ Craeyenbloemkens appellant, id est, Cornicis flores.

Cæterùm Armeriorum omnium istorum flores, nec vllum quoque, aut in medicina, aut in cibatu vsum habent: sed coronarij sunt, & hortos ac corollas exornant.

De flore Constantinopolitano. CAP. XX.

Flos Constantinopolitanus.

CONSTANTINOPOLITANO flori caules sunt è radice plures, bicubitales, tenues, geniculati, inanes: folia è singulis geniculis bina, oblonga, aliquantulum lata, acuminata, obscurè virentia, nonnihil aspera & hirsuta; sicuti & caules: flores in latis vmbellis, multi simul congesti, aspectu pulchri, cæterùm inodori, colore floris Calendulæ, vel purpurei Lilij, siue maturi mali Anarantij corticis, subinde candidi: semen in oblongis acuminatis vasculis exiguum & subruffum. radices longæ, in plures tenues diuisæ, gustu aliquantulum acres.

Belgis, peregrinus est flos: seritur in hortis.

Iunio & Iulio altero à satione anno floret, deinde pluribus sequentibus aliis. Radice etenim constat viuaci: diuque durat, hyemis & frigoris patiens.

2. Est & huius altera & minor species, cubitalis, aut paulò altior, rarioribus floribus, quæ primo anno flores profert: Gesnero teste.

Nostri vulgò Constantinopolitanum appellant florem: Germani verò florem Hierosolymorum: Aldrouandus Creticum cognominat: alius Lychnidem coronariam. Sunt qui velint Lanariam nuncupatam Latinis radicem esse, quæ Græcis στρούθιον: Arabibus Condisi dicitur, qua ad purgandas lanas, qui eas eluunt, olim vtebantur; quos veritatem minus assecutos esse euidentius est, quàm vt refelli debeat. Neque enim spinosa aut aculeata huius floris stirps est, quale Struthion esse Theophrastus & Plinius referunt: radicem etiam non habet magnam, aut Oleæ folia, vti Struthio sunt.

Non deerunt autem fortasse, & qui florem hunc Constantinopolitanum, πόθον veteribus dictum florem esse suspicabuntur, quem Gaza Latinè Desiderium vocat: quorum sententiæ cur aduersemur, modò non habemus. Pothum enim florem Theophrastus, Plinius, & Athenæus, inter æstiuos reponunt, duorumq; esse generum referunt: vnum hyacintho similem, alterum ἀχροῦν non coloratum siue candidum. Constantinopolitanus autē, æstiuis mensibus floret, & colore vel Hyacinthum scriptū, quem purpureū Lilium vocant, proximè refert, vel candidus est. Quæ magnam Constantinopolitani floris cum Potho similitudinē ostendunt.

Pothus flos.

Cæterùm flos Constantinopolitanus, præter eam, quam in hortis & coronis gratiam affectus est, nullum, quod sciamus, medicum vsum habet: facultas eius ea de causa incomperta est.

De Saponaria. CAP. XXI.

SAPONARIÆ, vulgò dictæ, caules sunt glabri, tenues, rotundi, geniculati, cubitales aut altiores: folia lata, venosa, Plantaginis latifoliæ foliis simillima, sed tamen minora, è singulis geniculis bina, vt plurimùm, & præsertim radicibus viciniora, deorsum reflexa: flores in summo cauliculorum, & circa superiora genicula multi, odorati, colore aliàs pulchro roseo rubentes,

Saponaria.

rubentes, aliàs dilutè purpurascentes, aut candidi, qui ex teretibus & oblongis calycibus exeunt, ex quinque foliolis commissi; in quorum medio exigua quædam stamina: radices crassæ, longæ, oblique serpentes, quibus fibræ quędam adhærent; Veratri nigri radicibus similes.

Apud Belgas in hortis colitur: alibi iuxta fluuios & torrentes, locis apricis, sponte nascitur.

In hortis, diu durat, & vitæ est pertinacis.

Iunio & Iulio floret.

Saponariam vulgò nuncupant, ab adstergendi potentia, qua folia pollent: succum etenim quendam ex se remittunt, dum confricantur, saponis ferè modo extergentē. Ruellius tamen & aliam quandam Saponalem describit. Nonnulli herbam Tunicam appellant: nō est tamen Vettonicæ coronariæ, multò minus Polemonij aliqua species; quas pro Tunicis herbis haberi, Cap. de Caryophylleis scripsimus. Videri citius posset Alisma, siue Damasonium, nisi caulis ei crebrò, non simplex, sed subinde in alas quasdā diuisus; & radices essent quàm Veratri nigri crassiores: folia siquidem habet Alismatis descriptioni conuenientia, & globosam florum in summo caulium congeriem. Sed Alismatis tenuis est caulis & simplex; & radices similiter tenues: quæ differentiam Saponariæ huius & Alismatis ostendunt.

Describitur enim Alisma à Dioscoride hoc modo: Alisma, sunt qui Alceam, qui Damasonium, qui Acyron, qui Lyron nominant: folia Plantagini similia habet, angustiora tamen, versus terram reflexa: caulis tenuis est, simplex, cubito altior, capitula habens, Thyrso similis: flores tenues, cādidi, sublutei; radices veluti Veratri nigri tenues, odoratæ, acres, subpingues: loca amat aquosa. *Alisma.*

Idem Plinius iisdem penè verbis lib. 25. cap. 10. depingit: sed duo eius statuit genera; vnum in aquosis, quod quidem à Dioscoride describitur; alterum in syluis proueniens, nigrius, ac maioribus foliis. folium etiam ei laciniosum esse ait, quòd Dioscorides omisit; & caulem capite Thyrsi, pro eo quod ille θυρσοειδῆ eum esse scribat; qualis sit Thyrsoides caulis sic insinuans: nempe superiore parte & crassior & latior.

Thyrsus enim siue θύρσος, virga, fax aut hasta est, frondibus aut hederis obtecta, cuius fastigium pluribus frōdibus aut floribus stipatur, instar videlicet globi aut pilę. Sic etenim in antiquissimis quæ Romæ passim extant marmoribus depictū reperiri Thyrsum, testis est Melchior Guilandinus in epistola ad Langium; summo videlicet cacumine globosum quiddam instar pilæ gestantem. Talem etiam Thyrsum esse, quarundam stirpiū & descriptiones ostendunt. Thymus etiam θύρσιον appellatur, qui in cauliculis globosum capitulum profert: vnde & κεφαλωτὸς & capitatus cognominatur. θυρσίνη item Orobanche dicitur, caulis cui superiore parte crassior est: Thyrsus, iam & Ferulæ caulis nuncupatur, qui licet sensim extenuetur, summo tamen cacumine vmbellam latam & rotundam florum primùm, deinde seminum plenam Thyrsi modo promit: vnde & νάρθηξ siue Ferula, pro Thyrso subinde dicitur: atque hinc Bacchus, qui θυρσοφόρος, etiam aliquando ναρθηκοφόρος appellatur à Thyrsis, qui in eius orgiis olim quatiebantur. Reperitur & Lactucæ caulis alicubi thyrsus vocatus, qui & in latam vmbellam Ferulæ modo desinit. *Thyrsus.*

Quæ omnia Thyrsum virgam, baculum aut hastam esse ostendunt; globoso ex frondibus aut floribus cacumine: & θυρσοειδῆ caulem dici, summa parte sphæroidem aut latiorem.

Neque repugnat nobis in Saturnalium lib. 1. Macrobius, vbi Liberum patrē, cùm Thyrsum tenet, latens telum gerere scribit. Nam inde Thyrsum non in exacutum cacumen, sed potius in retusum & globosum apicem desinere colligitur: ex eo enim quòd latens telum dicit, ostendit ita cacumen contectum, vt agnosci non possit; quod quidem multis fit frondibus circum compositis.

Verba

Verba Macrobij hæc sunt: Colitur apud Lacedæmonios simulachrum Liberi patris, hasta insigne, non Thyrso: sed cùm Thyrsum tenet, quid aliud quàm latens telum geritur, cuius mucro Hedera lambente protegitur?

Nonnunquam tamen & Thyrsoidis caulis appellatur in acutum cacumen desinens, modò floribus sit adornatus. Apuleius enim Verbasci caulem à medio sursum versus floribus grauidum, & fastigio acuminatum, Thyrsum appellat.

Porrò Saponaria, calida quidem & sicca est temperie, facultate autem abstergendi non exigua prædita.

De Calceolo Mariano. CAP. XXII.

Calceolus Marianus.

Calceoli Mariani altera icon.

CALCEOLVS Marianus caule assurgit dodrantali, circa quem aliquot folia lata, venosa, Plantaginis æmula: in fastigio flos eminet, vt plurimum vnicus, quatuor foliorum, è quorum medio prominet orbiculato oblongior vtriculus, exigui oui forma, colore luteus, inanis, & vacuus, superiusque patens, instar calceoli aut crepidæ: vnde illi nomen est: cingunt autem atque ambiunt medium hoc folia quaterna, quæ subinde dilutè rubent, aut punico obscuro colore nitent, vel etiam lutei coloris, vnà cum ipso medio, oui forma prominente, sunt. radix crassa, obliqua, à qua tenues fibræ dependent.

In Heluetiorum, & Norici, ac Pannonię superioris siue Austriæ montibus spontè nascitur.

Vulgò Calceolus sacerdotis, Germanicè Pfaffen schuech/papen schoen appellari fertur: Dicitur verò & Calceolus D. Mariæ, siue Calceolus Marianus. Existimatur verò & à nonnullis Alisma esse: sed minus quàm Saponaria cum eo conuenit. Folium quidem Plantaginis satis respondet: sed desiderantur capitula Thyrsi: flos tenuis, inalbicans, & radices Veratri nigri similes.

De Calceoli autem Mariani facultatibus nihil occurrit ad scribendum: non modò Veteribus, sed ne recentioribus quidem satis cogniti.

De Aquileia. CAP. XXIII.

AQVILEIA folia fert Chelidonij maioris, paulò tamen rotundiora, per ambitum incisa, colore in virore cærulea, quę vulnerata nullum, multò minus luteum, succum reddunt.

Aquileia.

Aquileia multiplici flore.

dunt: caulem verò cubitalem, tenuem, rubentem, & leniter hirſutum; cuius alæ ſingulos proferunt flores, ex quinque dependentibus concauis veluti corniculis, & totidem intermediis, ſurſum erectis paruis foliolis, qui ſimplices ſunt, compoſitos (multiplices etenim ex pluribus corniculis commiſſi ſunt) colore aliàs cęruleos, aliàs in rubro purpureos, aliàs candidos, vel ex candido purpuraſcentes, ſubinde varios & ex cæruleo candidoque permixtis relucentes; erumpentibus è medio ſtaminibus, à quibus parui apices dependent: ſiliquæ poſt ſingulos flores quinque ſurgunt, in quibus ſemen paruum, nigrum & ſplendens. radices ſubſunt craſſæ fibroſæ, quæ pluribus annis durant.

In Belgij & Galliæ hortos infertur: in Germania & alibi, in apricis collibus, ſyluoſis montibus & pinguibus pratis ſponte gignitur. Flores Maio & Iunio vigent.

Recentiores Aquileiam aut Aquilinam nuncupant: Germani **Agley** & **Ageley**; noſtri **Akelepen**. Galli *Ancoiles ou Ancolye.*

Quibus autem viribus prædita, nondum ſatis compertum; nullum ſiquidem alium vſum habet, quàm quòd coronas & hortos exornet. Tragus tamen ſemen, drachmæ pondo cũ croci obolo in vino, iocinoris obſtructione & morbo regio laborantibus vtiliter dari ſcribit; ſed eum qui aſſumpſit diligenter coopertum, ſudare deinde oportere. Plerique ei Ægylopis, alij Centaurij maioris vires, ſed temerè & citra omnem rationem tribuunt.

De Antirrhino. CAP. XXIIII.

ANTIRRHINO caules ſunt rotundi, glabri, fragiles, & ramoſi: folia multa, vt plurimùm oblonga & acuminata, Linariæ ſimilia, ſed maiora; ſubinde breuiora latioraque, & Anagallidis ſimiliora: flores ſecundum caules ſuperiore parte ordine digeſti, forma oblongi, anteriore parte latiores, dum cõcluſi, vt naſcuntur, permanent Ranę ori quodammodo ſimiles; aperti verò hiantis Leonis rictum referentes; colore roſeo rubentes, aut candidi, vel ex candido dilutè purpuraſcentes, non rarò etiam ſublutei; ei videlicet cui folia ſunt latiora & breuiora: quos deinde capitulum ſequitur, oblongum, anteriore parte anguſtius & foraminoſum, narium vituli, aut canini capitis ſimilitudine; in quibus ſemen paruum & ſubnigricans: è radicibus non magnis fibræ dependent.

Antirrhinum.

Antirrhinum syluestre Phyteuma.

In hortis apud Belgas, Italos, Germanos, & alibi seritur.

Maio mense, quod hyemem superauit, & reliqua deinde æstate, floret: serius verò & sub æstatis finem, eiusdem anni vere, satũ. Hyemem autem, nisi clemens admodum fuerit, aut in cellis vinariis repositum, absque iniuria in Belgio non sustinet.

Græcis ἀντίῤῥινον ἢ ἀντίῤῥιζον, si non vitiosum Theophrasti exemplar, & ἀνάῤῥινον dicitur: Latinis similiter Antirrhinũ. Auctore Galeno etiã βουκεφάνιον & λυχνὶς ἀγρία, siue Lychnis syluestris, nominatur. Apuleius etiam ἀμέθυσον, πιθήκιον, κυνοκεφάλιον, Canis cerebrum, herbã Simininam, Venustam minorem & Opalim gratam, appellari refert. Creditur quoq; esse Leo herba, quem inter flores Columella lib. 10. refert, sic scribẽs:

Narcissiq; comas, & hiantis sæua Leonis
Ora feri. Item & infra:
Oscitat & Leo.

Gesnerus tamen hunc Leonem, Aquileiam esse existimauit, quã ea de causa Leõtostomium nuncupauit: sed hoc nominis Antirrhino magis conuenire, quàm Aquileiæ, nobis videtur. Nam Antirrhini hians flos, Leonis rictũ citius, quàm Aquileiæ refert.

Est verò & alius Leo, qui ὀσπρολέον, & leguminum Leo dicitur, alio nomine Orobanche: de quo in Frumentorum historia egimus.

Est & alia Amethystos herba, cuius Plutarchus meminit, κεράμβη videlicet: de qua alio loco, in Olerum videlicet agetur historia.

Belgæ, Antirrhinum, Orant appellant: Itali *Antirrino*: Hispani *Cabeza de ternera*.

Cæterùm Antirrhini semen inutile in medicina, vt Galenus ait, est. Herba verò ipsa assimilis cum Bubonio facultatis, sed multò minoris.

Narrant, inquit Dioscorides, appensum veneficiis aduersari: & gratiam conciliare, si quis eo perunctus sit cum oleo liliorum, aut Cyprino.

Apuleius, radicis in aqua decoctum, fotu epiphoras oculorum, celeriter lenire refert.

De Antirrhino syluestri, siue minore.

CAP. XXV.

PRÆTER hortense Antirrhinon superiore capite descriptum, & aliud reperitur, tota sua natura syluestre, quod satiuo & minus, & humilius est, & aliquantulum, sed tamen modicè hirsutum: Cauliculi huic quoq; sunt tenues, ramosi: folia oblonga & angusta: flores autem non ad summum caulis, sed iuxta foliola ex ipsorum sinubus exeunt, Antirrhini similes, sed minores, colore rubro purpureo, in medio lutei: Capitula similiter minora & breuiora, foraminosa, hominis caluariam propemodũ referentia, in quibus semen minutum: radices subsunt tenues.

Nascitur multis Belgij & Germaniæ locis, circa margines, & in ipsis agris, iuxta vias, in hortis,

tis,& alibi. Et vno quidem loco procerius ac vegetius; alio breuius & tenerius reperitur.

Iulio & Augusto floret: hyeme perit: æstiua enim est herba.

Nostri clepn Orant appellant: Antirrhini autem haud dubiè species est syluestris. Sunt qui velint Orontium esse, similitudine nominis inducti, cuius decocto Archigenes apud Galenũ κατὰ τόπους lib. 9. auriginosos lauandos consulit. Sed an verè ipsum sit, affirmari non potest, eius descriptione nusquam, nec nomine, alibi quàm hoc loco, extante. Quam etiam ob causam, Ianus Cornarius Orontij vocem deprauatam suspicatus est, & legendum esse, Origanum; quod, Dioscoride auctore, in balneo auriginosis prodest.

Plus similitudinis Antirrhinum syluestre cum Phyteumate habet, quod à Dioscoride, his verbis, lib. 4. describitur: Φύτευμα φύλλα ἔχει ὅμοια στρουθίῳ, μικρότερα δέ. καρπὸν πολὺν τετρημένον. ῥίζαν μικρὰν, λεπτὴν, ἐπιπόλαιον. id est, Phyteuma folia habet similia Struthio, sed minora: fructum multum, perforatum, radicem paruam, tenuem, terræ superficiei inhærentem. Quę descriptio Antirrhino syluestri aptissimè & propriè conuenit. Nam quidem quòd ad folia attinet, ea omnino habet Struthij minora: siquidem, vt Plinius ait, Struthium folio est Oleæ minore, sunt etenim eius folia Oleaginis angustiora & minora. Fructum etiã siue καρπὸν copiosum habet, eumq; perforatum; quando pro fructu totum illud capitulum, quo semẽ continetur accipitur, quod non rarò, vti & ipsius Antirrhini capitulum, καρπός appellatur. De radicibus dubitari non potest, quæ tales, cuiusmodi Phyteumati tribuuntur, sunt. Quibus de causis Antirrhinon istud syluestre verum Phyteuma esse apparet. Matthiolus tamen nõ Antirrhinum istud, quod olim pro legitimo exhibuit, sed Campanulam pro Phyteumate depingit: de qua superius cap. 10. vbi & improbatæ sententiæ Matthioli, & nostri iudicij rationem indicauimus.

Phyteuma.

καρπός.

Porrò Antirrhinum istud syluestre nullius quidem est vsus: si autem verum est Phyteuma, ad amores profuerit. Vt etenim auctor est Dioscorides, Phyteuma ad amatoria philtra commodum esse perhibetur.

De Linariis. CAP. XXVI.

Linaria prima.

Linaria altera purpurea.

ANTIRRHINI species quoque quædam videntur, quas Linarias vulgò nominant. Quarum vna cauliculos habet bicubitales, complures, rotundos, tenues: folia multa, angusta,

1.

Linaria odorata.

Linaria Valentina.

angusta, oblonga, Lini foliis similia: flores luteos secundum caules iuxta summum, anteriore quidem parte Antirrhini floribus similes, posteriore verò in caudam siue corniculum quoddam desinentes, floris Regij similitudine; quos sequitur capitulum rotundum, in quo semen nigrum. radix longa, tenuis & alba.

2. Altera species huic caule, foliis & floribus similis est: caulibus tamen ferè longioribus; foliis verò angustioribus, floribus paruis, multóq; quàm alterius minoribus, in cæruleo purpureis, nonnunquam etiam subcandidis aut subluteis; capitulis similiter exiguis: radicibus tenuibus & fibrosis.

Nascitur prior Linaria passim in Germania ac Belgio secus agrorum margines, & aliis locis; altera inuentu rarior.

Florent Iulio & Augusto, ac etiam seriùs.

Præter verò has duas & alias duas C. Clusius in suis obseruationibus exhibet. vnam odoratam: alteram Valentinam cognominat.

3. Odoratæ Linariæ folia, non Lini, sed Bellidis maioris similia magis apparent; lata videlicet, & per marginem crenis incisa: caulis rectus est: flosculi exigui spicatim digesti, coloris è cæruleo purpurei, & quibusdam locis, in calidioribus nempe regionibus, odorati: capitula parua, rotunda sunt.

4. Valentina vulgarem Linariam forma & colore florum refert, sed folia breuiora & latiora quàm Linariæ, ad Antirrhini lutei, aut Centaurij minoris accedunt. cauliculos hæc tres aut quatuor promit: radicem verò vnicam demittit.

Vtraque species prior Linaria nostris dicitur, nõnullis Vrinalis. Germanis **Lynkraut/ flaschkraut/ harnkraut/ onser frauwen flasch/ wald flaschz/ krotten flaschz**: Belgis **Wilt vlas**: Gallis *Lin sauuage*. Existimatur à multis esse Osyris: sed Osyris ab hac differens est stirps, ex qua videlicet *κορήματα*, hoc est, scopas hac ætate, in Italia componunt: vt & olim Galeni seculo; quam vulgò Itali *Beluedere* nuncupant.

Est autem Linaria prima quidem ac vulgaris calida quidem & aliquantulum sicca temperie, & aperiendi potentia prædita; nam, vt & Rhizotomi nostri temporis existimant, vrinas decoctum eius prouocat. Addunt multi, Regio morbo laborantibus prodesse; quod ab Osyride huc translatum est.

De Amaranto purpureo. CAP. XXVII.

Amarantus purpureus.

Amarantus maior floribus obsoleti coloris.

CAVLE Amarantus purpureus surgit cubitali, vel altiore, striato, iuxta radicem subinde rubente, læui, in alas quasdam diuiso; circa quem folia oblonga, lata, acuminata, mollia, glabra, colore virentia, aut in virore nonnihil rubentia. pro floribus exeunt spicæ, aspectu gratissimæ, cæterùm inodoræ, in purpura splendentes, coccum saturatum qui in holoserico villoso micat, referentes, ac quodammodo coloris gratia superantes; quæ in attritu similem ferè colore succum reddunt, & decerptæ diutinè pulchritudinē suam retinent, aliquot etiam annis non marcescētes; vnde & nomen inuenit. Semen maturatis spicis insidet paruum, nigrum, & multùm splendens. Radices breues & fibrosæ. Mirum in eo, Plinius ait, gaudere decerpi, & lætius renasci. Alexandrino palma est, qui decerptus asseruatur. Mirumque postquam defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hybernas coronas facit.

Ἀμάραντον, quoniam non marcescat, Plinius appellat: nostra ætas, Amarantum purpureum, ad differentiam Elichrysi, quod similiter ἀμάραντον dicitur, de quo inferius suo loco: Germanicè Samatblůmen/Dausenschoon/Floramor: Nostrate dialecto, Flouweelbloemen: Italicè *Fior velluto*: Gallicè *Passe velours*: Passiuelutum Ruellius reddit, quo nomine holosericū villosum coccineum Galli nuncupant, cum quo de coloris principatu certat.

Est verò & alia huius species, caule multo proceriore & crassiore, quatuor aut quinque cubitorum vel altiore: foliis similiter maioribus; cui spicæ sunt longiores, sed obsoleti admodùm ruboris. 2.

Seritur vterque Amarantus in hortis, sed prior frequētius. Alter enim Amarantus nullam vel omnino exiguam gratiam obtinet.

Proueniunt spicæ Augusto mense, durant in Autumnum. Insipidum vtrumque olus est, & Bliti species, de quo in Olerum historia, vbi illi suæ reddentur vires.

Recentiorum plerique Amaranto purpureo, & præcipuè primo, adstringendi cum frigiditate & siccitate potentiam, sanguinisq; omnem fluorem sistendi vires attribuunt; quas tamen ei inesse nulla qualitas ostendit, præter solum fortè colorem, quo spicæ rubent. Nam rubra omnia sanguinem vndequaque fluentem cohibere ac supprimere, quorundam est opinio; eò quòd quædam sanguinem supprimentia, talia colore sint. Sed ex coloribus de viribus simpli-

cium & medicamentorum, certi nihil colligi: vt Galenus lib. De simpl. medica. faculta. secundo & quarto dilucidè ostendit. Qua de causa & perperam ratiocinantur, qui Amaranthum purpureum, sanguinem supprimere, cœliacos & dysentericos adiuuare, ex solo colore iudicant.

De Rosis. CAP. XXVIII.

Rosa satiua.

Rosa syluestris.

ROSARVM stirps tametsi fruticosa & spinosa sit, consentaneum tamen & decens magis est, eam floribus iungere, quàm spinosis fruticibus sociare: principatum siquidem inter flores omnes Rosa facilè obtinet, eiusque in coronis omnibus vsus propè nimius est; & vt ex Anacreonte Teio, Poëta Græco vetustissimo, Henricus Stephanus perquàm eleganti carmine Latino reddidit:

Rosa, honor, decusq; florum:
Rosa, cura, amorq; Veris.
Rosa, cælitum est voluptas.
Roseus puer Cytheres
Caput implicat coronis,
Charitum choros frequentans.

Sunt autem Rosæ genere quidem permultæ, aut stirpis ipsius magnitudine, asperitate, læuitatéve; aut floris foliorum multitudine, paucitatéve, vel colore odoreque differentes. Nonnullæ siquidem proceræ & excelsæ: aliæ breues & humiles: folia quibusdam quina, aliis duodena, vicenáve aut plura. Theophrastus etiam ἑκατοντάφυλλον, siue centifoliam quandam, circa Philippos exire refert: quam incolæ ex Pangæo transferentes serunt: & in Campania, Plinius. Colore item hæ quidem rubentes, illæ verò candidæ: odoratæ etiam quàm plurimæ, absque odore nonnullæ. Harum omnium quædam satiuæ & hortenses sunt; aliæ verò syluestres.

Rami aut potius virgæ omnibus duræ, lignosæ, mordacibus aculeis horrentes; & syluestribus quidem spinosiores: folia aspera, per ambitum serrata, ex quinque aut septem ex vno neruo cohærentibus. flores è cauliculorũ fastigiis exeunt, primùm herbaceo inclusi calyci, qui tumescens in virides alabastros fastigiatur, quibus paulatim dehiscentibus flos panditur, in calycis sui medio, stamina quædam capillacea, luteosque complexus apices. semen in oblongis

Rosa Dunensis, species nona.

gis capitulis, quæ calycibus & floribus subsunt per maturitatem rubentibus, gignitur durum, lanugine inuolutum. radices duræ, lignosæ, in diuersa tendunt.

In satiuarum censu, vna proceritate caulium siue ramorum, reliquas superat: crassis enim & lignosis suis virgis ad 10. vel 12. pedes, aut etiam altius conscédit: flores candidi, odorati & multorum foliorum, quorum interiora minora; exteriora verò maiora & ampliora. 1.

Proxima magnitudine, virgas habet breuiores, sed non minus asperas, Rosas odore suaues, sed dilutè & pallidè rubentes: Incarnatas Itali appellant. 2.

Tertia huic similis ramis & foliis est, sed subinde breuior, flore verò odoratissimo pulcherrimoque, saturato, & quodammodò puniceo rubore nitente; Rosarum omnium præstantissima, & ad medicamenta omnis ferè generis vtilissima. 3.

Quarta breuior est, virgis bicubitalibus aut altioribus, flore eleganter quidem rubente, sed minus quàm tertiæ, & quandoque simplici, quinq; tantummodò foliorum; aliàs plurium: aliquando etiam multiplici; odore grato & perquam iucundo. 4.

Quinta Rosarum hortensis species, ramis & virgis syluestrem Caninam Rosam quodammodo refert. Rosas profert paruas, plures simul cohærentes, vt plurimum simplices, aliquando, sed raro, multiplices; odore admodum fragranti suauissimas, & moschum proximè referentes: vnde & Rosæ Moschettæ ab Hetruscis appellantur. 5.

Syluestrium ea quidem quæ Canina Rosa vulgò dicitur, & Belgio familiarissima est, aculeatis virgis, & asperis foliis, satiuis similis est; singulis tamen minoribus: flos simplex quinque folia non excedens, albicans, aut ex albido colore purpurascens. Adnascitur huius virgis aliquando pilula quædam hirsuta, echino Castaneæ quasi similis, at mollis; quam Spongiolam Rosæ nuncupant. 6.

Huic similis est, & alia species, verumtamen aliquãtulo minor, cuius virgę subrubente cortice vestiuntur; flores pallidè rubent: non in totum absque odore: Cinamomina Rosa à quibusdam dicitur. 7.

Inter syluestres etiam quædam lutei coloris Rosas fert. 8.

Est & parua quædam humillima, virgis spinosissimis: foliis minimis, Rosis perquam exiguis, candidis & suauiter odoratis: fructus huius niger, aliarum rubet. 9.

Iam & syluestris quædam foliis reperitur odoratis: hæc proceritate syluestres omnes sæpe superat: Virgas habet duras, crassas, & lignosas: folia splendentia & pulchrè virentia, odore gratissima: Rosas verò paruulas quinquefolias, frequentissimè albicantes, rarò purpurascentes, exigui aut nullius odoris: fructum oblongum, colore subrubentem, nucleo paruæ Oliuæ, & Rosarum aliarum capitulis similem, sed minorem quàm hortẽsium, in quibus lanosi flocci atque inter eos semen conditum, paruum, & durum. Reperiuntur verò & circa huius tenues virgas, rotundæ, molles, & hirsutæ spongiolæ, tales omnino, quales circa Caninæ Rosæ spinas nascuntur. Et totidem quidem Rosarum genera, nostra ætas adinuenit. 10.

Sunt verò & apud Plinium lib. 21. cap. 4. multa & plurima suis appellata cognominibus, sed non omnia in Rubo, hoc est, spinoso frutice, nata: (nam & ex Maluis flores in Rosarum censu numerantur) quorum quædam cum nostris generibus conuenire, verisimile est; non tamen omnia. Genera eius, nostri, inquit, fecere celeberrima, Prænestinam & Campanam. Addidere alij Milesiam, cuius sit ardentissimus colos, non excedentis duodena folia: Proximam ei Trachiniam minus rubentem: mox Alabandicam viliorem, albicantibus foliis. Vilissimam verò plurimis; sed minutissimis, Spineolam. Deinde paulo infrà.

Eſt & quæ Græca appellatur à noſtris, à Græcis Lychnis, non niſi in humidis locis proueniens, nec vnquam excedens quinque folia, Violæ magnitudine, odore nullo. Eſt & alia Grecula appellata conuolutis foliorum paniculis, nec dehiſcens niſi manu coacta, ſemperq; naſcenti ſimilis, latiſſimis foliis. Alia funditur è caule Maluaceo, folia oleracea habés, Moſceuton vocant. Atque inter has media magnitudine, Autumnalis, quam Coroneolam vocant. Omnes ſine odore, præter Coroneolam, & in Rubo natam.

Seruntur & plantantur Roſæ quidem mitiores & ſatiuæ apud Belgas, Germanos, Gallos, & alibi, in hortis.

7\. Syluestres multis locis ſpontè exeunt: & inter has quidem prima, paſſim circa ſcrobes, foſſas, ad margines agrorum & pratorum; locis humidis prouenit.

8\. Lutea in Africa & Ægypto naſcitur: quam plerique in hortis nunc habent, vti & Cinamominam.

9\. Minima ſpinoſiſſima & aſperrima, locis gignitur maritimis, frequens in Morinorum finibus, iuxta Iccium portum, in arenoſis iuxta mare tumulis.

10\. Sed odorata ſyluestris Roſa hortenſis eſt, nec vſquam in Gallia aut Belgio, quod ſciamus, ſponte exit.

Seri autem Roſa, vti Plinius ait, nec pinguibus vult, nec argilloſis, nec riguis, contéta ratis, proprieque ruderatum agrum amat: omnis, locis ſiccis quàm humidis odoratior. Refert & cæli temperies; quibuſdam enim annis, minus odorata prouenit. Theophraſtus odoris colorisque præſtantiam locorum etiam ratione contingere affirmat: & odoratiſſimas Roſas, quæ apud Cyrenen naſcuntur; & proinde vnguentum iucundiſſimum illic fieri.

Naſcitur verò Roſa ex ſemine: ſed quoniam tardè perficitur, conciſo caule ſeritur. Omnis reciſione & vſtione proficit, floremque melius profert; relicta namque excreſcit & ſylueſcit. Sæpius eam transferre vtile eſt: ſic enim pulchriorem Roſam effundi affirmant: Theophraſtus & Plinius auctores.

Serendarum autem Roſarum modum, Palladius oſtendit. Si indigus plantarum, ait, volueris ex paucis virgulis habere copioſa Roſaria, quaternorum digitorum ſurculos gemmantes cum geniculis ſuis debebis excidere, & in modum propaginis ſternere, & ſtercore ac rigationibus adiuuare. vbi anni ætatem compleuerint, pedis ſpatio inter ſe transferre diſiunctos, atque ita ſolum, quod huic generi deputabis, implere.

Florent Roſæ, quædam citius, aliæ ſerius; omnes Maio aut initio Iunij menſis. Præcoces Cinamominæ, & aliæ quædam ſyluestres: ſeriores ſatiuæ ſunt. Moſchettæ menſe Auguſto & Septembri florent. Theophraſtus, ſi autumnus prolixior fuerit, Roſas etiam denuò erumpere poſſe teſtatur.

Roſa Græcis ῥόδον appellatur. Stirps verò ipſa Roſarum ῥοδωνια, quæ apud Latinos idem cum flore nomen retinet. Dicitur autem ῥόδον, vt Plutarchus ait, ὅτε ῥεῦμα πολὺ τῆς ὀδμῆς ἀφίησι, quòd largum odoris effluuium emittat.

Medium floris Roſarum, lutea videlicet ſtamina & apices, ἄνθος τῶν ῥόδων, & flos Roſæ dicitur; officinis Anthera.

Foliorum ipſius floris partes candidæ, quibus calycibus inſeruntur, ὄνυχες, & vngues appellantur.

Calyx vocatur, qui ſtamina & floris foliola complectitur ac continet.

Alabaſtri verò ſunt calycis partes laciniosæ, conum floris priuſquam panditur complectentes; quæ quinque ſunt; duæ barbatulæ, duæ imberbes, & quinta partim barbata, partim minimè; cortices Roſarum à pleriſque appellantur.

Κεφαλαὶ καὶ κεφάλια dicuntur capitula, in quibus ſemen gignitur, quæ ſcilicet floribus & calycibus ſubſunt.

Viburnum. Virgas ſtirpis Roſarum, Strabus Gallus in hortulo ſuo, Viburna nominat, ſic ſcribens:

Iam niſi me feſſum via longior indupediret,
Scrupeus atque noui tereretur carminis ordo,
Debueram Viburna Roſæ pretioſa metallo
Pactoli, & niueis Arabum circundare gemmis.

Vergilius tamen & Aurelius Nemeſianus, Viburnum fruticem aliquem ſui generis innuit, paruum, humilem, lentum & obſequioſum. Ille quidem Æcloga prima vrbem commendans Romam:

Verùm hæc tantum alias inter caput extulit vrbes,
Quantum lenta ſolent inter Viburna Cupreſſi.

Nemeſianus verò Æcloga ſecunda, his carminibus:

Nos quoque te propter Donace donabimur vrbi,

Si modò

Si modò coniferas inter Viburna Cupressos,
Aut inter Pinos Corylum frondescere fas est.

In satiuarum Rosarum numero primam, vulgò Rosam albam; Belgæ **witte Roosen**: Germani **weisz Roosen**: Galli *blanche Rose* appellant. Potest hæc Plinij Spineola Rosa esse, si modò Campana Rosa non est. 1.

Altera, quam incarnatam Rosam Italia nuncupat, Alabandicæ similis est: Germani **Leibfarbige Roosen.** 2.

Tertia, Prouincialis Gallis, dicitur: hanc, Milesiam esse, non temerè suspicari licet. 3.

Quartam, Rosas Franchas Gallia, Plinius Trachiniam fortè aut Prænestinam dixerit. 4.

Quinta, Moschata, ab odore, vt diximus, moschi dicta, Damascenam autem & hanc nonnulli appellant: Itali *Rosam moschettam*: Galli *Roses musquées ou muscadelles*: Belgæ **Musket Roosen.** 5.

Syluestris Rosa, Germanis **wilder Ro[illegible]t/heckrosen**: Brabantis **wilde Roosen**: Gallis *Roses sauuages*: Plinio lib. 8. & 25. κυνόροδος καὶ κυνόροδα est, id est, Rosa Canina: nonnullis etiam Canina sentis. 6.

Quæ verò circa ramulos & virgas huius Cynorhodi hirsutæ pilulę reperiuntur, Spongiolę syluestris Rosæ aptissimè & proprissimè dictæ sunt: Officinæ perperam Bedeguar appellarunt. Nam Bedeguar Arabibus Cardui species, quæ Græcis ἄκανθα λευκὴ, hoc est, Spina alba.

Aliæ syluestres Rosæ, Cynorhodi etiam species quædam sunt.

Earum vna, ordine septima vulgò **Cannel Rooskens**, id est, Cinnamomina Rosa appellatur. 7.

Octaua à colore nomen accepit, Lutea dicta. 8.

Nonam nostri **Duynrooskens** vocitant, id est Rosam Dunensem; ab ipsis in marino littore arenosis tumulis, quos vulgò **Duynen** nominant. Sunt etiam qui **Pimpernelle rooskens** nuncupant. Rosam pampinulam dixeris, à similitudine nempe huius fruticis foliorum, cum foliis minoris Pampinulæ, quæ alio nomine Sanguisorba & Pimpinella vocatur. 9.

Decimam Cynorhodi siue Caninæ Rosæ, & quidem odoratam speciem, Belgæ **Eglantier/ aut Aglantier**: Galli *Englenterium*, Ruellio teste, nominant: qui & hanc syluestrem Rosam, Cynosbaton, siue Canirubum esse suspicatur. De quo Dioscorides his verbis: κυνόσβατον, οἱ δὲ ὀξυάκανθαν καλοῦσι. θάμνος ἐστὶ βάτου πολλῷ μείζων, δενδρώδης, φύλλα φέρει πολλῷ πλατύτερα μυρσίνης. ἀκάνθας δὲ περὶ ταῖς ῥάβδοις ἰσχυρὰς· ἄνθος λευκόν. καρπὸν ἐπιμήκη, πυρῆνι ἐλαίας ἐοικότα, ἐν τῷ πεπαίνεσθαι πυῤῥόν, τὰ δὲ ἐντὸς ἐριώδη. Id est, Cynosbatus, siue Canirubus, quem aliqui Oxyacantham vocant, frutex est Rubo longè maior, arborescẽs, folia fert latiora Myrto: spinas circa ramos robustas: florem candidum: fructum oblongum, nucleo Oliuæ similem, per maturitatem fuluum, interius lanuginosum. 10.

Cynosbatũ.

Extat & Cynosbati apud Theophrastum huiuscemodi descriptio: τὸ δὲ κυνόσβατον, τὸν καρπὸν ὑπέρυθρον ἔχει, καὶ παραπλήσιον τῷ τῆς ῥόας. ἐστι δὲ δένδρου καὶ θάμνου μεταξὺ καὶ παρόμοιον ταῖς ῥόαις, τὸ δὲ φύλλον ἀγλῶδες. (Exemplar vulgare ἀγνῶδες habet: sed Athenæus ex Theophrasto ἀγλῶδες rectius legit) hoc est; Cynosbaton fructum subrubentem habet, & malo Punico similem: est inter arborem & fruticem medium, veluti malus Punica: folium autẽ splendens.

Theophrasti locus restitutus.

Cum harum descriptionum vtraque, non malè Englenterium siue Canina Rosa odorata conuenire videtur. Nam frutex est Rubo maior, caudices siue virgas habens crassas, lignosas, vti malus Punica, vel alia lignosa & arborescens quædam stirps, aculeis & spinis duris munitas: folium eius non quidem integrum, sed vnum aliquod singulare, totius folii pars, Myrti foliis latius est, superioreque parte læue & splendens; fructus nucleo Oliuæ similis, qui maturus, colore est rubente, lanosos floccos & semen intus habens. Quæ omnia huius syluestris & odoratæ Rosæ, cum Cynosbato similitudinem ostendunt.

Est verò & alius Cynosbatus, quem Plinius lib. 24. cap. 14. describit, quẽ alij Cynospaston, (Cornarius ex veteri exemplari Cynapauxin legit) alij Neuropaston vocant: folium habet vestigio hominis simile. Fert & vuam nigram, in cuius acino neruum habet; vnde Neuropastos dicitur. Sed huic Cynosbato, syluestris odorata (si modò legitima & non corrupta est descriptio) nequaquam similis est, veluti neque Cappari, nec Smilaci asperæ, quarum vtraque etiam Cynosbatos à nonnullis appellatur.

Plinij locus emendatus.

Sed ad Rosas reuertamur; quarum florum foliola, quia ex diuersis partibus constant, dissimiles etiam facultates obtinent. Insunt etenim eis terrestres quædam & adstringentes; aliæ humidæ & aqueæ: nonnullæ spirituosæ & aëreæ partes; quæ tamen in singulis non similiter se habent. In vno siquidem genere hæ: in alio illæ excellunt. Prædominantem autem omnes frigidam habent temperiem, proximam tamen temperiei mediæ, ex primo videlicet ordine refrigerantium.

Superant humidæ, aëreæ & spirituosæ partes, in candidis, dilutè rubentibus, nec non in Damascenis

Damascenis siue Moscatis: Ex tribus his liquor, ea de causa, elicitur gratissimi ac suauissimi odoris, qui ferè ex aliis Rosis inodorus est.

Vtilis autem Rosarum hæc stillatitia aqua, cùm ad cordis roborationem & spirituum reparationem, tum etiam ad omnia quæ clementer refrigerari postulant. tragematis, placentis, condimentis & aliis, quæ voluptatis excitandæ gratia conficiuntur multis, eadem admixta, saporis gratiam confert: oculorum calidos dolores mitigat: somnum conciliat: quem & ipsæ virentes Rosæ, odore suo suaui prouocant.

Succus harum Rosarum, præsertim dilutè rubentium, aluum lenit & subducit: efficacissimus earum quas Damascenas vocant: proximus dilutè rubentium, quarum frequentior vsus.

Idem præstat earundem dilutum, & quod ex eo coquitur Drosatum siue Serapium; officinæ Syrupum Rosatum solutiuum nuncupant, quod ex infuso siue diluto apparari debet, in quo pluries harum Rosarum virentium folia multa macerata sunt.

Ad leniendam autem siue subducendam aluum vtile, quando expurgatione alia potentiore, aut opus non est, aut vti non expedit. Nã præter ea quæ in intestinis hærent excrementa, aut in proximis & primis venis cruda, pituitosa & subinde biliosa, alia non educit; si non aliis quibusdam potentioribus medicamentis permisceatur.

Humectat autem & refrigerat Serapium istud: ideò etiam febrium ardentium calores nimios sedat, & viscerum inflammationes mitigat, sitim extinguit: debili autem & humido ventriculo parùm vtile, nam eum laxiorem debilioremq; relinquit.

Simile possunt & folia harum Rosarum sacharo condita, præsertim si manibus tantummodo contrita, ac diligenter cum sacharo permixta, igni admota incalescant, potiùs quàm decoquantur.

In rubentibus Rosis, quæ passim sunt vulgares, & aliis saturatæ purpuræ, quas Prouinciales appellant, plus est terreæ substantiæ, & resiccantis adstringentisq; facultatis, non tamẽ absq; humido quodam permixto; quod quidem ipsis adhuc virentibus inest: in resiccatis verò deperditum est. Succus hac de causa, & dilutum earum, ad aluum subducendam quoque facit; minùs tamen quàm aliarum prædictarum.

Resiccatæ autem hæ Rosæ, humiditate iam absumpta, adstringunt & resiccant: refrigerãt quoque, sed minus quàm virẽtes: robur cordi conciliant, ac tremori, & palpitationi eius succurrunt: hepar, renes, & alia viscera debilia confirmant: ventriculum flaccidum, debilem & humidum, siccant & corroborant: fluorem muliebrem & superfluam menstruorum purgationem compescunt; sanguinis vndequaque eruptiones sistunt: sudores reprimunt: aluum nimio fluore laxam, constringunt: antidotis omnibus vtiliter admiscentur, & aliis quoque medicamentis, siue foris adhibendis, siue intra corpus assumendis, quibus adstringens ac corroborans aliquod vtiliter accedit.

Quod ex ipsis fit Rhodomeli, vulneribus, vlceribus, eruptionibus, ac in vniuersum omnibus, quæ abstergi & resiccari postulant, longè vtilissimum est.

Oleum calores omnes sedat, & inflammationes prohibet, aut iam incipientes mitigat.

Flores Rosarum, lutea videlicet stamina & apices, resiccant similiter & adstringunt, & potentius quidem, quàm ipsarum Rosarum foliola. Idem possunt calyces & alabastri: sed cum his omnibus odor desit, minus vtilia sunt, humanæque naturæ minus amica.

Capita Rosarum, Plinio auctore, sanguinem etiam & ventrem sistunt: vngues, epiphoris salubres sunt.

Radix syluestris Rosæ ad morsum Canis rabidi vnicum remedium, oraculo repertum: vt idem lib. 8. cap. 41. scribit.

Spongiolæ, quæ in mediis eius spinis nascitur, cinere cum melle, Alopecias capitis explent, idem ait, lib. 25. cap. 2.

Fuchsius, Spongiolas & capitula syluestris Rosę, contra calculum & vrinę difficultates valere affirmat; si in puluerem trita exhibeantur. Prodesse autem possunt non vt diuretica, aut calculum atterentia; sed veluti alia quædam adstringentia, debiles renes confirmantia: quæ calculosis non raro vtiliora sunt, quàm multa, præsertim potenter, diuretica. Nam talium diureticorum frequentiore aut nimio vsu, & renes multum debilitari, & sæpè supercalefieri contingit; & calculos non modò non comminui, atteri, aut expelli, sed copiosiores & duriores frequenter generari. Quod etenim in sanguine tenue, aqueum & serosum est, segregant: quod verò crassius, cogunt, ac indurari diuretica fortiora faciunt: & similiter etiam alia minus potentia, frequentiore vsu: vt Gal. de simpl. med. facult. lib. 5.

De Cisto. Cap. XXIX.

Cistus.

Cistus cum hypocistide.

ROSARVM species & Cistus nonnullis videtur. Eius duo veteres genera fecere; marem & feminam; præter tertium Ledum dictum.

Vterque frutex est lignosus, multis alis ramosus; sed tamen humilis, nec admodum procerus, & virgis tenuibus: folia eis frequenter sunt lata, aliquantulum rugosa & lanuginosa, propemodum subalbicantia, hortensis aut alterius Saluiæ foliis modo quodam similia: flores in summo virgularum, veluti paruæ syluestres Rosæ, fugaces tamen & citò pereuntes; colore mari quidem, in cæruleo penè subrubentes, aut purpurei: feminæ verò candidi: capitula inde rotundiuscula, in quibus semen paruum: radices lignosæ, fissæ, in diuersa tendentes.

Exit subinde sub ipso frutice ad radices, Limodori quoddam genus, crassum, pingue, carnosum, succo plenum, sine foliis, ex multis veluti Hyoscyami vtriculis, aut mali Punicę cytinis totum constans: colore in vno genere πυῤῥῷ siue ruffo: in altero candido: in quodam etiam χλωρῷ, siue virente, aut herbaceo: vt Dioscorides ait. *Hypocistis.*

Nascitur Cistus in Italia, Hispania, Narbonensi Gallia, ac in aliis multis calidioribus Europæ prouinciis, aridis & saxosis locis: & in vna quidem regione crebrioribus foliis, in aliis rarioribus; alibi candidioribus mollioribusque; in plerisque minus candidis, minusque pilosis; in nonnullis longioribus, angustioribus, in quibusdam rotundioribus aut minoribus. Mutationem enim haud exiguam, pro regionum diuersitate Cistus recipit.

In calidis regionibus Aprili ac Maio floret: semen Augusto & Septembri maturitatem assequitur. In hortis Belgij serius florem eius conspici datur.

Κίστον ἢ κίσθον Græci appellant, nonnulli κίσσαρον, alij κίσθαρον. Latinis similiter Cistus, & Rosa syluatica dicitur: à quibusdam etiam Rosa Canina, vt Scribonius Largus refert: ab Hispanis Estepa: à Lusitanis Rosella.

E radicibus exiens Limodorum, ὑποκιστὶς vocatur; quoniam sub Cisto proueniat: A nonnullis ῥόβηθρον, aut ὀρόβηθρον: Ab aliis κύτινος, inter quos Paulus est Ægineta; qui etiam non illud, quod Cisto subnascitur, sed huius succum Hypochistida appellat: vnde manasse potest Hypoquistidos vox, qua officinæ succum hunc barbarè nominant. *Hypocistis.*

Facultate porrò Cistus, vt Galenus ait, non instrennuè desiccat, secundi propemodum ordinis

ordinis resiccantium: adeò verò frigidus est, vt tepidi caloris sit particeps. Folia & prima germina trita tantùm desiccant, adstringuntque, vt vlcera glutinare valeant. Flores magis sunt efficaces, adeò vt cum vino poti dysenterias, ventris imbecillitates, fluxusque ac humiditates sanent: cataplasmatis modo illita, putredinosa ipsorum vlcerum iuuant. Dioscorides, νομὰς, id est, vlcera depascentia illitu cohibere, & cum cera ambustis, veteribusque vlceribus mederi tradit.

Hypocistis multò magis adstrictoria est: efficax remedium ad omnes fluxionum affectus, vt sanguinis reiectiones, profluuia muliebria, cœliacos, dysentericosque labores. Quin si partem roborare consilium sit, quæ videlicet plusculo humore exoluta fuerit, robur ac firmitatem illi non segniter addit. Sic sanè stomachicis, hepaticisque epithematis admiscetur; & ex viperis Theriacæ inditur, nimirum quo corpora confirmet ac roboret. Galenus.

De Cisto Ledo, & Ladano. CAP. XXX.

Cistus Ledon.

Ladanum.

CISTVS Ledon, frutex est paruus Cisto assimilis, sed foliis longioribus, nigrioribus, & tactu glutinosis: flores parui albicantes, exsanguis Rosis persimiles: vna tamen eius species maiores habet, quorum singula foliola nigricans exornat macula, floribus gratiam ac decorem adferens.

Contrahunt folia pingue quoddam resinosum & odoratum, & tempore quidem, vt Dioscorides ait, vernali; sed vt Petrus Bellonius, αὐτόπτης, in mediis æstatis & Canicularium dierum ardentissimis feruoribus; quod non absque singulari cura & diligentia, nec minore industria, ab ipsis stirpibus nostra ætate colligitur, non, vt in fabulis est veterum, ex caprarum aut hircorum barbis villísve depectitur: collectum colatur, & in massas formatum in medicinæ vsus reconditur.

In Creta insula, eodem Bellonio teste, passim locis incultis Ledon exit: reperitur & in Cypro, Plinio auctore: tum & in compluribus Hispaniæ locis apricis. Variat verò & huius non minus, quàm Cisti, foliorum & forma & magnitudo, ac ipsius etiam stirpis, pro locorum ac regionum diuersitate: vt videre est in C. Clusij diligentissimis obseruationibus, in quibus diuersas ac differẽtes Cisti ac Ledi species ostẽdit.

Λήδον καὶ λάδον ipse frutex dicitur & Cisti species est. Pingue verò quod ex foliis colligitur λάδανον καὶ λήδανον: Latini Græcas voces seruant: officinæ corruptè Lapdanum enunciant. Maximè probatur Dioscoridi odoratum, ὑπόχλωρον, siue subuiride, facilè mollescens, pingue, non arenosum, nec citò fragile, sed resinosum.

Primo excessu completo Ladanum calidum est, Galenus inquit, habens etiam adstrictionis paululum: ad hæc substantia tenui, ac proinde emolliens, pariterque moderatè digerens, ac videlicet etiam concoquens. Itaque mirandum non est, si peculiariter advteri vitia conueniat, quandoquidem ad dicta paulum quiddam adstrictionis obtinet: quocirca etiam defluẽtes capillos retinet. Nam quicquid ad radices eorum praui humoris resederit, id omne absumit; tum meatus, quibus infixi sunt, contrahit.

Vim habet Ladanum, Dioscorides ait, adstringentem, calfacientem, mollientem, aperientem: defluos capillos continet, cum vino, Myrrha, & oleo Myrtino admixtum: cicatrices pulchriores efficit cum vino illitum. Medetur aurium doloribus cum hydromelite aut rosaceo infusum: suffitu secundas eiicit: duritias vteri pessis immixtum curat. Medicamentis dolorem sopientibus, aduersus tussim facientibus, & malagmatis vtiliter admiscetur. Aluum sistit, cum vino vetere potum: & vrinam cit.

De Flore Solis. CAP. XXXI.

Flos Solis.

REPERITVR porrò Cisto ac Ledo similis quædam, sed multò minor stirps, subinde, nisi pedamentis quibusdam fulciatur, quasi repens: cauliculi ei sunt numerosi, tenues, & graciles: folia oblonga, Ledi ac Cisti minora, carnosa, leniter hirsuta, quibus lentus inest succus: flores exigui, veluti paruulæ quædam Rosæ, sed minores, pares forma & magnitudine Argentinæ, siue Potentillæ dictæ, floribus; colore lutei aut candidi: radices tenues, lignosæ, ruffescentes. *Flos Solis.*

Asperis, siccis & apricis, tam campestribus quàm montanis locis, ac non modò apud Italos aut Hispanos, verùm & apud Germanos, vbi cælum rigentius, nascitur: & modò maioribus, aliàs paulò minoribus, subinde virentioribus foliolis reperitur.

Apud Germanos & Belgas æstiuis mensibus florem producit: semen postea perficitur.

Tragus Germanicè Heyden ysop & feld-ysop appellat: plerique Latinè Gratiam Dei. Est tamen & alia herba Gratiola à recentioribus dicta. Valerius Cordus Helianthemum & Solis florem nominat.

Plinius Helianthen tradit, in Temiscyra regione, & Ciliciæ montibus prouenire maritimis, folio Myrti. Hac cum adipe Leonino decocta, addito Croco & Palmeo vino perungi Magos, & Persarum Reges, vt fiat corpus aspectu iucundum: ideò eandem Heliocalliden nominari. Quæ si eadem cum isto Solis flore sit, an diuersa, nemo facilè in tanta Plinij breuitate explicauerit. Matthiolus, Helianthemum siue Solis florẽ, à quibusdam Panaces Chironium existimari refert, verùm cum eo similitudinis habet nihil. *Helianthe.*

Vulnera autem, eodem auctore, glutinat: sanguinem manantem sistit: ad cruenta sputa, dysenteriam, mensium redundantiam vtilis: oris & pudendorum vlcera vinum decoctionis eius ablutione sanat. in summa, agglutinat, cohibet, & corroborat. Quę satis ostendunt cum Cisto, ac Ledo, non modò forma, sed & viribus ac facultatibus conuenire. Proinde Cisti & Ledi, syluestrem quandam speciem esse.

De Pæonia. CAP. XXXII.

PÆONIÆ tres sunt: mascula vna, feminæ duæ.

Masculæ Pæoniæ caules, & foliorum pediculi rubent: folia lata ex pluribus commissa, nucis Iuglandis foliis ferè similia, nisi quòd Iuglandis ex septem aut nouẽ particularibus, simul ad vnum neruum aut ῥάχιν cohærentibus constent; Pæoniæ verò, ex quinque solùm, & subinde ex tribus tantùm committantur: flores in summo caulium veluti magnæ Rosæ in purpura modò intensius, aliàs dilutius rubent; staminibus in medio purpureis, ex quibus lutei dependent apices: siliquæ foris lanuginosæ; quæ per maturitatem spontè dehiscunt; semẽ in his nigrum, rotundum, Ochri ferè magnitudine; & grana quædam coccineo colore splendentia. radices subsunt longæ; crassæ, altè descendentes, subinde bifidę, aut trifidę, intus candidæ & odoratæ.

2. Prioris feminæ caules parùm aut nihil rubent: folia incõdita, Hipposelini (quod à Theophrasto Smyrnion appellatur) ferè modo laciniata, & singularia angustiora quàm maris, superna parte virentiora, inferiore albicantiora: flores vt masculæ Pæoniæ, colore aliâs pulchrè, aliâs dilutè rubentes: semen, in siliquis Amygdalis similibus, etiam simile: radices verò differentes & aliæ: non vna etenim huic est radix, sed ab vno capite multæ descendunt glandulolæ radices, veri Asphodeli radicum æmulę, sed multò crassiores & lõgiores; à quibus sępè alię duæ aut tres procedunt, eiusdem omnino formæ.

Pæonia mas.

Pæonia femina prior.

Huius verò & species quædam reperitur, adeò multiplicatis foliis, vt vnius floris supra ducenta foliola numerari contingat.

3\. Altera femina caules habet & folia similia; folia tamẽ minus incondita, & in virore candidiora, auersaque parte etiam albidiora: flores minores, crebrò dilutius rubentes: radices quoque glandulosas, sed singulas multò longiores ac tenuiores. Hanc Plinius pro mare habuisse videtur lib. XXVII. cap. X. Femina, inquit, existimatur, cuius radicibus seu balani longiores, circa octo aut sex adhęrent: mas plures habet, quoniam non vna radice nixus est, palmi altitudine, candidaque. Posset verò & hęc Pæonię feminę species altera, Dioscoridis quoque mascula existimari, si non folium mari nucis Iuglandis, & radicem vnicam esse scripsisset. Nam mari suo talem ferè radicem tribuit, qualis est tertię Pęoniæ vna aliqua, ab ipsis radicibus, quę pluribus singularibus constant, auulsa. Sed tamen ex eo quod Pæoniæ mari, folia βασιλικῇ καρύᾳ, id est, nuci Regiæ similia esse prodiderit, & radicem vnam numero singulari, non septem aut octo, vti feminam habere ait, ostendit se non hanc tertiam, sed primam, marem appellauisse: quæ nempe nucis Iuglandis siue Regiæ, habet folia, & radice est vnica. Plinius etiam feminæ folia Myrrham redolere ait; sed suspicio euidens est, ἀντὶ τοῦ σμυρνίου, σμύρναν eum legisse; aut pro σμυρνίῳ, Myrrham parum rectè reddidisse.

Plinij oscitantia.

Nascitur Pæonia, vt Dioscorides scriptum reliquit, in altis & præruptis montibus: Plinius verò, in opacis montibus, & alio loco in syluis, ait: in Cretæ & Siciliæ montibus Apuleius: Gesnerus in Generoso dicto Heluetiæ monte reperiri, audiuerat: apud Belgas & alibi hac ætate in hortis habetur, & vulgatissima quidem, femina prior; altera deinde: mascula rarissima est. Florent omnes mense Maio: semen Iulio ad maturitatem peruenit.

Græcis παιονία καὶ γλυκυσίδη: & à nonnullis πεντόροβον; Latinis similiter, Pęonia & Dulcisida dicitur. Officinis Pionia, Germanis **Peonien blumen/ Peonien rosen/ Gichtwurtz/ Kunigblum/ Pfingstrosen**: Belgis ferè **Pioenen**: Flandris tamen, **Mastbloemen**: Gallis, *Piuoine*: Hispanis, *Rosa del monte*: Italis *Peonia*.

Habet verò & alia multa nomina, inter nothas voces reiecta, quę partim etiam apud Apuleium reperiuntur: vt sunt, ὀροβέλιον, ὀροβάξ, αἱμάγωγον, παισαίδη, μηνογένειον, μήνιον, πανθηκέραπες, ἰδαῖος δάκτυλος, ἀγλαοφωτὶς, θεοδόνιον, σελήνιον, σεληνόγονον, διχομήνιον: Rosa Fatuina, herba Casta

Pæonia femina altera.

Pæoniæ feminæ multiplex flos.

Casta. Menogenion autem, Menion, Selenion, Selenogonion, Dichomenion, ἀπὸ τῆς μήνης, καὶ σελήνης nomina deriuantur; quarum vtraque vox Latinis Lunam significat. Lunaris verò siue Lunaria Pæonia appellari potest: quòd Comitiali morbo laborantibus, quos Lunaticos plerique appellant, auxilietur. Idæi dactyli appellatio, feminæ conuenit, cuius glandulosæ radices dactylos Idæos referunt. Sunt autem Idęi dactyli, gemmæ quædam forma humani pollicis, in Creta insula nascentes. Aglaophotis, id est, lucidè splendens, Pæonia dicitur, à granis cocci colore splendentibus.

Idæi dactyli.

Aglaophotis.

Aglaophotides autem duę, apud Ælianum lib. 14. descriptæ reperiuntur: vna marina, cap. 24. altera terrestris, cap. 27.

1\. Marina, Fuci species est, quę in profundis nascitur petris, magnitudine Myricæ, fructu Papaueris, qui æstiuo Solstitio dehiscens, noctu igneum quēdam, & veluti scintillantem splendorem emittit.

Terrestrem, quæ alio nomine Cynospastus dicitur, per diem, ait, inter cæteras herbas delitescere, nec vllo modo agnosci; noctè verò stellæ instar lucentem, & igneo splendore coruscantem, facilè in conspectum venire.

2\. Et hæc quidem terrestris Aglaophotis siue Cynospastus, Pæonia est; Pęoniæ enim grana rubentia, Apuleius ait, noctu lucere tanquam lucernam: & plurimum noctu à pastoribus inueniri ac colligi. Prēcipi etiam vt Pęonia noctu colligatur, Theophrastus & Plinius referunt. Quæ de Aglaophotide Ælianus quoque affirmat.

Appellatur verò terrestris hęc Aglaophotis à Iosepho belli Iudaici scriptore, lib. 7. cap. 25. Baaras, à loco in quo reperitur. Quod, conferenti ea quę de Aglaophotide terrestri, siue Cynospasto, Ælianus scribit, cum iis quę de Baara Iosephus, fit manifestum. Cynospastum etenim Ælianus ait, non absque periculo euelli, & eum, qui primùm eius naturæ imperitus eam attigit, famam esse periisse: itaque signum ad eius radices noctu defigendum, canem verò ad alligandum famelicum qui nidore obiectarum assatarum carnium motus ad eas impetu facto, radicitus eam eruat. Ita etiam Iosephus, Baaram tradit circa vesperam, veluti iubare fulgere, accedentibus & euellere cupientibus facilem non esse; sed vel vrinam muliebrem, aut menstruum sanguinem super eam fundendum, aut circumfodiendam, & ad eam canem religandum, atque ita demum euelli posse.

Vanissima autem hæc sunt omnia: nullo etenim negotio & citra omne periculum, quauis diei & noctis hora Pæoniæ radix colligi & euelli potest. Qua de causa & similiter vana sunt, quę Theophrastus & Plinius, de Pæonia tradi ferunt: præcipi, videlicet, vt noctu colligatur. Nam si interdiu quis fructum legat, à Pico martio visus, oculis periclitaturum: si verò radicem secet, periculum esse ne sedes procidat.

Mirum autem videri non debet huiuscemodi nugas & vanissimas superstitiones, ac impiissimas ceremonias, subinde in antiquissimorum auctorum libris respersas reperiri: fuerunt enim multa, illorum seculis, magna vanitate, ad ostentationem, vt Plinius verè testatur, ab Ægyptiis & aliis pręstigiatoribus efficta: quorum sectator olim quidam Andreas fuit medicus, quem Galenus ait, præstigiaturas ac mendacia in materiam medicam inuexisse: à cuius lectione, ea de causa, & aliorum similiter mendacium, abstinendum præcipit.

Porrò Pæoniæ radix leuiter cum dulcedine, vt Galenus ait, adstringit: acrimoniæ cuiusdam subamaræ quoque particeps: temperamentum haud insigniter calidum obtinet, pauxillo symmetro calidius: exiccatoria autem est & subtilium partium. Feminis à partu non purgatis, sicca, Dioscorides inquit, datur: menses cit Amygdalę quantitate pota: in mulsa, Galenus addit. Prodest auriginosis, renes & vesicam dolentibus: obstructum hepar & renes expurgat: ventris dolores sedat, & fluxiones sistit, in vino decocta & bibita. Recentem pueris ex collo suspensam, aduersus Comitialem morbum efficacem esse, à Galeno certo & euidenti experimento compertum est. Estur etiam, inquit Plinius, contra malum mentis: sed in medendo quatuor drachmæ satis sunt. Præfertur ad hæc masculæ Pæoniæ radix.

Rubra grana 10. aut 12. pota in vino austero, nigro, fluxum rubrum muliebrem sistunt: stomachicis qui rosiones sentiunt, esa prosunt: à pueris comesta, aut in potu sumpta, calculi initia excutiunt.

Nigra grana, ipsa videlicet semina, 15. numero in potu sumpta, opitulantur suppressionibus nocturnis, quas ἐφιάλτας nominant; vteriq; strangulationibus & doloribus. Vtraque auxiliantur à serpente percussis, Plinio auctore.

LIBRI PRIMI PEMPTADIS SECVNDÆ
FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS SECVNDÆ

LIBER SECVNDVS.

DE FLORIBVS EX BVLBIS.

Præfatio.

EX bulbis prodeuntes flores nunc ordine succedunt. Inter bulbos autem edules & vescendo nonnulli sunt; vt Allium, Cepe, Porrum, & si qui sunt ipsis similes: de quibus alibi, in olerum videlicet historia agendum restat. Hoc loco de iis bulbis, quorum speciosi ac elegantes flores, & in hortis, & in coronis gratiam consecuti sunt, scribēdum. Horum autem pleriq. odorati: alij absq. odore.

Differunt verò & forma & colore. Narcissus & Lilium forma multum dissident. Lilia alba à purpureis, ac aliis colore diuersa. Reperitur & in ipsis bulbis discrimen: quidam solidi, tunicis constant: alij squamis, aut nucleis; vt Liliorum.

Durabiles autem omnes bulbi, nec facilè aut citò ex terra eruti inarescunt: idcirco & commodè transferri queunt, si, quando semen perfecerint, transferantur. Causa huius lentus eorum succus, quo omnes bulbi redundant: qui non facilè absumitur nec resiccatur, sed tenacius hæret.

DE LILIO CANDIDO.

Capvt primvm.

Lilium candidum.

CANDIDO siue albo Lilio, quod pulchritudine, nitore & vsu, reliquis præstat, folia sunt oblonga, lata, carnosa, læuia, in herbaceo & diluto virore splendentia: caules duobus cubitis altiores, multis foliis sensim attenuatis comosi, qui inter folia exeunt: flores ad summum caulis pulchri, candidi, odorati, magni, ab angustiis in latitudinem se laxantes, calathi forma, senis constantes foliolis, oblongis, extrinsecus striatis, staminibus è medio emicantibus, à quibus lutei dependent apices: radix bulbosa, nucleis constans, & ex multis simul vnitis composita, succo lento & glutinoso plena, quo & folia & caules redundant.

Seruntur Lilia passim in hortis. In Syria autem & Pisidia Pamphyliæ, vnguentis efficacissima nasci, Dioscorides inquit.

Floret apud Germanos, Italos, Hispanos, Belgas, Gallos, & alibi Lilium, Iunio mense: Augusto folia exeunt, tota hyeme virentia: Vere, caulis erumpit.

Stirps Liliorum à Græcis κρινωνία dicitur: flos verò κρίνον & λείριον (est tamen & Narcissus λείριον) à nonnullis καλλείριον & κρινάνθεμον: A Latinis Lilium & Rosa Iunonis.

Appellatur autem Rosa Iunonis, quòd ex lacte eius in terram delapso, natum feratur. Fingunt siquidem Poëtæ Herculem, quem ex Alcumena Iupiter sustulerat, admotum fuisse dormientis Iunonis vberibus, & post suctum lac copiosum effluxisse, & vna eius parte cælum perfusum, alia terræ glebas: atque hinc Lilia nata, inde verò Lacteum apparere in cælo circulum. Germani Lilium istud, vulgò **weisz Gilgen oder weisz Lilgen** appellant. Belgæ **witte Lelien**: Itali *Giglio*: Hispani *Lirio blanquo*, *Azucena blanqua*: Galli *Lys blanc*.

Lilij autem flos temperaturam mistam, vt Galenus ait, obtinet; partim ex tenui, partim ex terrena essentia.

Radix foliaque per se trita, desiccant & abstergunt, ac moderatè digerunt.

Folia herbæ, Dioscorides ait, imposita, auxiliantur à serpentibus ictis: eadem feruefacta, ambustis proficiunt: aceto condita, vulneribus curandis apta fiunt.

Succus melle & aceto mixtus, in æneo vase coctus, medicamentum efficitur veteribus vlceribus,& recentibus vulneribus vtile.

Radix tosta,& cum rosaceo trita,ambusta sanat,vterum mollit, menses mouet: vlcera ad cicatricem perducit. Cum melle verò eadem trita, neruorum vulnerationes & luxationes sanat;vitiligines & lepras expurgat;furfures & manantia capitis vlcera abstergit; faciem purgat & erugat. Cum aceto autem & Hyoscyami foliis,ac farina triticea trita,testium inflammationes mitigat. Propter clauos pedum,in vino,Plinius ait,radices Lilij decoquuntur, triduoque non soluuntur: cum adipe aut oleo decoctæ, pilos adustis reddunt. E mulso potæ, inutilem sanguinem cum aluo trahunt: Lieni, & ruptis,& vulsis prosunt.

Recentiores Lilij radices coctas,cataplasmatis summa cum vtilitate admiscent,abscessus maturantibus & ad suppurationem perducentibus. Eædem etiam, in oris collutionibus ad idem facientibus, vtiliter decoquuntur. Nam omnes abscessus maturant, & suppurari faciunt, & dolorem simul sedant.

Semen, Dioscorides ait, potum, serpentium morsibus aduersatur. Cataplasma ex semine & foliis, erysipelatis imponitur.

Fit ex floribus oleum aut vnguentum,quod Lirinum aut Susinum appellatur, molliendis neruis aptum,priuatimque ad vteri durities vtile.

De Liliis purpureis, Hyacintho scripto, & Comosandalo.

CAPVT II.

Lilium purpureum maius.

Lilium purpureum minus.

PVRPVREORVM Liliorum tria genera sunt: maius vnum; alterum minus: tertium bulbiferum.

1. Maiori purpureo Lilio, caules sunt proceri, longi, subinde altiores quàm Lilij albi: folia tamen nigriora & angustiora, circa caulem multa, sed ante eius exortum è radicibus nulla: flores summo caule copiosi,10.12.aut plures,ad vsque 18.& 20.ac vltrà,supra inuicem incerto ordine digesti, Lilij alterius forma & magnitudine, colore verò rubro ad croceum inclinante;multis exiguis nigris quasi punctulis,literarum quarundam veluti rudimentis, respersi: radices,bulbi magni sunt,ex multis quoque nucleis,vt Lilij candidi,sed maiores.

Lilium purpureum tertium.

In Italia, in aruis inter ſegetes; in montibus etiam ac conuallibus, Lilium iſtud, Matthiolo teſte, emicat. Belgæ in hortis ſerunt.

Floret paulò ante candidum Lilium; poſt purpureum minus, vnà cum Roſis.

Matthiolus Lilium ſylueſtre in Italia appellari, & Hemerocallida eſſe ait. Sed ἡμεροκαλλὶς, vt auctor Dioſcorides, in ſingulis apophyſibus, tres aut quatuor flores profert, colorem habentes ἰσχυρῶς ὠχρὸν, id eſt, valde luteum. Ἀπόφυσις autem ſiue ἀποφύαι, ramulares adnaſcentiæ, ſiue appendices dicuntur. Ochræ color, melino ſimilis & citrino, à malo Citrio nomen habenti: Lilium autem iſtud, ramulares adnaſcentias nullas habet; & flores in caule nō modò tres aut quatuor, ſed nō rarò 18. aut 20. aut plures; ſubinde ad 50. aut 60. vſque; ac coloris non lutei, ſed purpurei crocei. Quibus de cauſis non quidem Hemerocallis, ſed Lilium illud eſſe apparet, quod capite de Lilio, πόρφυρον, ſiue purpureum, reperiri, ex relatu Dioſcorides ſcribit; quodque rubens Plinius, & Græci, eo auctore, κρίνον vocant, florem verò Cynorhodon: & laudatiſſimum in Antiochia & Laodicea Syriæ, mox in Phaſelide, quartum locum in Italia naſcens. Niſi fortaſſis duæ Hemerocallides flores ſint: vna quidem apophyſes habens; alia non habens, & ea quidem purpurea: ita etenim & Lilium iſtud Hemerocallis fuerit, & præſertim πορφυρανθὲς: qua appellatione Hemerocallida, etiam dictam, inter nothas voces reperitur. Sed veriſimile eſt Hemerocallida non eſſe; eſt enim & Hemerocallis quædam flore purpureo, cui πορφυρανθὲς nomen propriè conuenit.

Alterum & minus purpureum Lilium, caule eſt multo breuiore, cubitali videlicet tantùm aut minore: foliis ſimiliter nigricātibus & anguſtioribus ac minoribus: Flores è ſummo caulis pariter erumpunt, ſinguli tamen ſuis pediculis, modò breuioribus, modò longioribus inſidentes; coloris quoque purpurei crocei, notulis ſimiliter quibuſdam nigris & perquam exiguis ornati; Lilij etiam diuiſura, ſed paulò minores: pro radicibus & minores bulbi ſunt, infra ſupraque quos fibræ adhærent. 2.

Vnà cum aliis Liliis apud Germanos, Belgas & alibi, colitur in hortis.

Floret ſub finem Maij, reliqua Lilia antecedens.

Lilium etiam eſt purpureum, & κρίνον πόρφυρον, quod ad differentiam præcedentis, minus cognominatur.

Tertium huius generis purpureum Lilium procerius eſt minore, humilius verò maiore: flores paulò quàm minoris rubicundiores. huic è ſinu foliorum, & quandoque in ipſis florum pediculis parui naſcuntur bulbi, qui terræ commiſſi adoleſcunt, & tertio aut quarto anno flores proferunt: bulbis autem radicum, foliis, ac floribus nigris notulis inſcriptis, ſuperioribus duobus ſimile. 3.

Et iſtud Lilij genus in montium conuallibus alicubi reperitur: Germanis verò ac Belgis hortenſe eſt.

Flores huius poſt minoris, ante verò maioris apparent: vt enim altitudine medium, ita quoque medio tempore floriferum.

Inter purpurea Lilia referendum: ab exiguis autem quos profert bulbis, Bulbiferi cognomen accepit.

Hyacinthus. Ouidius lib. Metamor. 10. huius generis Lilium, Hyacinthum appellat, ab Hyacintho adoleſcente, ex cuius ſanguine hunc florem natum fingit, quando cum Apolline ludens periiſſet, cui Apollinem gemitus ſui notas & literas inſcripſiſſe ait, ſic ſcribens:

Ecce cruor, qui fuſus humo ſignauerat herbas,
Definit eſſe cruor, Tyrioq; nitentior oſtro
Flos oritur, formamq; capit, quam Lilia, ſi non

Purpureus color his, argenteus esset in illis.
Non satis hoc Phœbo est, (is enim fuit auctor honoris)
Ipse suos gemitus foliis inscribit, & ai ai
Flos habet inscriptum, funestaq; litera ducta est.

Huius Hyacinthi meminit etiam Theocritus in Epitaphio Bionis, eidyllio 19.

Νῦν ὑάκινθε λάλει τὰ σὰ γράμματα καὶ πλέον αἶ αἶ
Λάμβανε τοῖς πετάλοισι.

Meminit & huius Virgilius Bucolicôn Æcloga tertia:

Et me Phœbus amat, Phœbo sua semper apud me
Munera sunt, Lauri & suaue rubens Hyacinthus.

Similiter & Nemesianus Bucolicôn Æcloga secunda:

Te sine me, misero mihi Lilia nigra videntur
Pallentesq; Rosæ, nec dulce rubens Hyacinthus.
At si tu venias, & candida Lilia fient,
Purpureæq; Rosæ, & dulce rubens Hyacinthus.

Dicitur autem rubens Hyacinthus, qui ab Ouidio purpureus appellatur. Color siquidem florum rubens, subinde nominatur purpureus. Existimatur verò & iste Hyacinthus ferrugineus cognominari, quòd ferruginis instar rubeat: vti enim ærugo æris, sic ferri corruptela ferrugo esse creditur; quæ à subrubente colore rubigo dicitur. Et quidem in hac opinione non pauci sunt, qui ferrugineum colorem à rubigine (quam ferruginem esse censent) dictam velint. Sed non omnibus hæc sententia probatur; quibus ferrugineus non alius esse videtur, quàm ad cæruleum accedens: ferrum nempe quem contrahit, posteaquam ab igne candefactum fuerit. Relinquitur etenim tunc in generosissimo ac durissimo ferro color cæruleo proximus: à ferro ferrugineus appellatus. Nituntur hi auctoritate Virgilij, qui vno loco, Æneidos VI. Ferrugineam Charontis cymbam describit, & eandem mox cæruleam nominat:

Ferrugineus color.

Ipse ratem conto subigit velisq; ministrat,
Et ferruginea subuectat corpora cymba.

Deinde paulò pòst: *Cæruleam aduertit puppim, ripæq; propinquat.*

Facit huc quoque, quòd vno loco Arcentis filium, in armis clarum, referat ferrugine Iberâ: alibi verò arma Oceani coloris ostendat, qui cæruleus apparet: vt Æneid. VIII.

—Chlamyde & pictis conspectus in armis,
Qualis vbi Oceani perfusus Lucifer vnda.

Et Æneidos IX. *Stabat in egregiis Arcentis filius armis,*
Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Ibera.

Confirmat verò & horum sententiam non parum Claudianus, qui Violas ferrugine dulci pictas scribit; lib. II. de raptu Proserpinæ:

Sanguineo splendore Rosas: Vaccinia nigro
Induit, & dulci Violas ferrugine pingit.

Occurrit autem ferruginei Hyacinthi mentio apud Virg. Georgicôn IIII.

Et pinguem tedam & ferrugineos Hyacinthos.

Item apud Columellam lib. x. in hortis:

Syrpiculum ferrugineis cumulate Hyacinthis.

Putatur autem ferrugineus color & obscurus ac lugubris esse: Catullus enim in Argonauticis talem videtur affirmare:

Nostros vt luctus, nostræq; incendia mentis
Carbasus obscura dicat ferrugine Ibera.

Et Ouidius: *———quorum per colla iubasq;,*
Excutit obscura tinctus ferrugine habenas.

Sed ad Hyacinthum purpureum siue rubentem, vnde sumus digressi, reuertamur.

Recentiorum plerique, hunc Hyacinthum Poëticum appellant, ad differentiam nempe alterius, quem Historicum Iodocus Vvillichius in commentariis Georgicôn Virgilij nominat. At nobis magis placet hunc scriptum Hyacinthum dici: alterum verò, de quo inferius suo loco, non scriptum: in hoc etenim lugubres notæ inscriptæ reperiuntur: in illo verò nullæ sunt.

Theocritus siquidem εἰδυλλίῳ x. hunc Hyacinthum γραπτόν, id est, scriptum appellat, sic canens:

Καὶ τὸ ἴον μέλαν ἐστὶ καὶ ἁ γραπτὰ ὑάκινθος.
Et viola nigra est, & scriptus Hyacinthus.

In quo quidem carmine Hyacinthus niger dicitur, non quòd ipse totus niger sit, verùm ab ipsis punctis & nigris luctus notulis: haud aliter quàm purpureus dicitur Narcissus, propter medij

medij circuli eius purpureum crispum ambitum;& luteus à calyce luteo ; nam maxima pars floris,circumambientia videlicet foliola, candidissima in vtroque sunt: vt in Narcissi videre est historia.

Pausanias Corinthiacon lib.secundo, scriptum Hyacinthum , aut ei simillimum florem Comosandalon ab Hermionensibus appellari,memoriæ prodidit, ritus referens, qui ab ipsis in honorem Chthoniæ deæ, statis festis aguntur diebus. Pompæ agmē ducunt,inquit, sacrificuli,& qui annuos magistratus gerunt: sequuntur feminæ ac viri: ipsis etiam pueris solenne est,deam cum pompa deducere. Incedunt autem cum albis vestimentis, capitibus coronas ferentes. sunt eæ corollæ ex flore contextę,quē κομοσάνδαλον incolæ appellant. Hyacinthum ego illum existimo: est enim ei tum magnitudine,tum colore persimilis;habet præterea easdem luctus indices literas. Hæc Pausanias.

Comosandalus.

Porrò purpureorum Liliorum istorum,in medicina incognitus vsus est,& facultas incomperta: inter flores autem gratiam inuenere.

De Lilio syluestri. CAP. III.

Lilium syluestre.

SYLVESTRE Lilium caules promit bicubitales aut altiores,rotūdos: folia lōga,lata,acuminata,non supra inuicem incerto ordine disposita, sed caulem quibusdam locis,stellæ modo radiata, circūdantia: flores è suis pediculis deorsum depēdent,Lilij diuisura, sed minores, colore purpureo obsoleto , purpureisque aliquot maculis splendentes,& staminibus eiusdem coloris in medio; quorum foliola retrorsumreflexa in circulum aut orbem ferè recuruantur : radices bulbosæ veluti ex multis nucleis cōiunctæ,aurei vel flaui coloris, ex quibus fibræ dependent.

Nascitur Lilium istud complurimis Germaniæ locis , in syluis & montibus , Fuchsio & Gesnero testibus: apud Bohemos quoque in nōnullis collibus herbosis. Belgæ cum aliis Liliis in hortis habent.

Floret sub finem Maij,aut Iunij initio , candida Lilia anteuertens.

Germani, **Goldtwurtz** / à flauo bulbi colore , & **Heydnisch blumen** appellant. Nostri **Lelickens van Caluarien**: Hispani *Lirio Amarilho saluage:* Galli, *Lys sauuage*, hoc est, Lilium syluestre. Est tamen & aliud syluestre Liliū , alio nomine Hemerocallis, de qua paulò pòst. Matthiolus istud Lilium in Italia à Chymistis Martagon dici,ait.

Vsum autem hoc Lilij genus, in medicina nullum habet.

De Lilio syluestri altero. CAP. IIII.

AD syluestris Lilij genus & aliud multò elegantius accedit. caulem istud promit cubitalem , aut proceriorem , multis foliis sensim attenuatis comosum , inferius ex purpura nigricantem : folia læuia sunt, pinguia, & resplendentia, Lilij ferè candidi æmula , attamen paulò nigriora, minusque acuminata : flores è summo ac fastigio caulis syluestris Lilij modo reflexi ac repandi dependent, suaueolentes pigmentorum quorundam instar; eleganti colore rubentes , medio inter Menium & Cinnabarim , vtraque factitia ; aut instar floris Constantinopolitani. pro radice bulbus ex squamulis multis,ac nonnullis minoribus bulbulis congestus ; fibris verò & aliquot demissis,quibusdam verò & suprà adnatis : veluti Liliis purpureis.

In Iapidiæ montibus hoc Lilij genus à se repertum Matthiolus scribit : Belgæ cum aliis, in hortis colunt.

Vnà cum candidis Liliis in Belgio floruit.

Nomen

Lilium ſylueſtre alterum.

Corona Imperialis.

Nomen huic Hemerocallidis alterius Matthiolus tribuit: nos tamen ad Lilij ſylueſtris genus potius referendum cenſuimus. Hemerocallis ſiquidem nobis, non bulboſum Lilium eſſe, nec temerè, videtur.

De facultate verò huius comperti habemus nihil.

De Corona Imperiali. CAP. V.

INTER ſylueſtria Lilia venit & numeranda Imperialis Corona dicta: cuius folia læuia, oblonga, caulem quoque ſtellæ ſimiliter in modum, veluti ſylueſtris Lilij, ambiunt: caulis quoque aſſimilis, ſed faſtigio ex aliquot foliis comam proferens, à qua ex tenuibus pediculis deorſum nutantes dependent quatuor flores, ſinguli ſenum foliorum, Liliis ſimiles, ſed minus patentes, minores, & haudquaquam reflexi; colore vel lutei, vel Hyacinthi ſcripti, ſiue purpurei Lilij inſtar rubentes: (duorum etenim eſt generum:) quorum ſtamina ſex, & medius piſtillus inalbicant. pro radice bulbus non vt aliorum Liliorum ſquamoſus, ſed ſolidus & cepaceo ſimilior, odore Allium referẽs.

Rarus iſte & peregrinus bulbus in Orientis regionibus naſcitur. apud Italos & Pannonios in hortis à paucis coli cœpit.

Circa Nonas Aprilis Anno M. CCCCC. LXXVI. ex horto Inuictiſſimi Imp. Maximiliani II. & nonnullorum procerum, flores in aulam Viennæ illati fuerunt.

Lale & Turſani patriis vocibus appellari affirmatur: Itali Coronam nominant Imperialem.

De huius quoque facultatibus nihil adferri poteſt: nondum exploratæ ſunt, vel floris vel bulbi vires.

De Dente canino & Ephemero.

CAP. VI.

DENTI canino folia exeunt bina ternáve, latiuſcula, Allij vrſini aut Colchici ſimilia, ſed minora & rubro maculata, aliquantulum humum verſus reflexa: ſurgit ab his tenuis pediculus dodrante breuior, è cuius faſtigio floſculus dependet ex ſex foliolis, totidemq́ue è medio prominentibus, cum ſuis apicibus, ſtaminibus, Lilium ſylueſtre, cùm forma, tum repandis extrorſumq́ue reflexis foliolis referens, verùm minor; colore ſubinde candidus; aliquando eleganti, nec tamen intenſo rubore purpureus; non raró medio inter vtroſque: capitulum ſubſequitur rotundum, exiguum; in quó ſemina. radix oblongum & tenuem refert bulbum, ex quo tenues fibræ demittuntur.

In Mutinenſibus & Bononienſibus Italiæ montibus reperiri fertur: Germanis ac Belgis non niſi hortenſis.

Dens caninus. Ephemerum Matthioli.

Aprili mense apud Belgas quandoque cùm flore videtur.

Satyrium plerique appellant, & quidem Erythronium dictum: desideratur tamen in radice magnitudo Mali, & alia nonnulla. Alij Pseudohermodactylum nominãt: nec adeò à Colchico (ad quod legitimus Hermodactylus venit referendus) differens, quin aliquo modo similis ei dici queat.

Cum Dioscoridis Ephemero magis conuenit: præsertim in descriptione paucis aliter se habentibus: Lilium siquidem syluestre foliis ac floribus minoribus, tenuioribus, & reflexis refert. radix vna oblonga, digitalis crassitudinis, oblongo ac tenui bulbo, vti scripsimus, similis: deest tantummodo caulis Lilij æmulus: qui tamen fortassis cum Lilij syluestris aliquo modo comparari potest; dependente nempe ex eo flosculo, instar Lilij huius, reflexo.

Describitur autem Ephemerum istud his verbis: Ἐφήμερον, οἱ δὲ ἶριν ἀγρίαν, φύλλα καὶ καυλὸν ὅμοια ἔχει κρίνῳ. λεπτότερα δὲ ἄνθη λευκά, πικρά. καρπὸν δὲ μαλακόν. ῥίζα δ' ὕπεστι δακτύλου πάχος μία μακρά, στυπτική, εὐώδης: id est, Ephemerum, sunt qui Iridem agrestem: folia & caulem similia habet Lilio, tenuiora tamen: flores candidos amarosque: semen molle: radix subest vna, digiti crassitudine longa, odorata, adstringens. In qua descriptione vbi legitur ἶριν ἀγρίαν, malim legere κρίνον ἄγριον. Nam si folium caulesque Lilij, citius Lilium syluestre, quàm Iris syluestris nuncupari debet.

Dioscoridis locus animaduersus.

Ephemerum Matthioli.

Matthiolus pro hoc Ephemero, herbæ cuiusdam iconem exhibet, cum hac descriptione nequaquam conuenientem: quod & in hortis Pannoniæ superioris ac Belgij aliter, quàm ab eo depingitur, enatum vidimus. Prodiit siquidem foliis oblongis, latis, duriusculis veluti Isatidis, sed tamen minoribus: cauliculis compluribus rotundis, cubito altioribus, non absq; adnatis; quos superius candidi conuestiunt flosculi quinque foliorum, haud magni, successiuè prodeuntes: semen succedit in rotundis capitulis exiguum: crassis & multis fibris capillatæ radices.

Cæterùm Dentis canini (si Ephemeron non est) facultas incognita, & nondum explorata, latet.

Ephemeri verò radice Dioscorides dentium dolores sedari ait, si decocto earùm colluantur: folia verò in vino decocta, discutere tumores & tubercula.

De Lilio non bulboso. CAP. VII.

Lilium non bulbosum.

Lilium non bulbosum obsoleto colore rubens.

LILIORVM aliquot genera descripsimus bulbosa : nunc aliud genus occurrit, non bulbosum. Huius duo genera florum colore discreta. vni flos luteus : alteri in rubro obsoletiore purpureus.

1. Sunt autem Lilio non bulboso luteo folia oblonga & angusta, Porri aut Asphodeli foliis similia: caulis cubito altior, teres, læuis, absque foliis, superius in apophyses, siue ramulos, aut propagines duas aut quatuor diuisus; in quarum singulis flores tres aut quatuor, Lilium album forma & foliorum numero referentes, colore Ochræ luteo: post flores crassæ, triangulares gignuntur siliquæ; in quibus semen nigrum & splendens veluti Pæoniæ, sed minus paulò. radices subsunt non vti aliis Liliis bulbosę, sed veluti Asphodeli glandulosæ, lutei Asphodeli radicum æmulæ, multæ videlicet, oblongæ ab vno capite descendentes, è quarum annexu fibræ quædam crassiores serpunt; quibus in plures plantas multiplicatur.

2. Alterum Lilium foliis, caule, siliquis, semine, radicibus glandulosis priori simile, singulis tamen aliquanto maioribus: flos obsoleto colore rubet, medio iuxta pediculum luteus est; qui matutino tempore dehiscens, vesperi, mox deinde periturus, marcescit: veluti & prioris.

Peregrinum Belgio vtrumque Lilium est, & aliunde inuectum.

Floret vnà cum Lilio purpureo maiore, vel paulò antè, Lilia candida præcedens.

Liliasphodelum nonnulli appellant; sed rectius non bulbosum Lilium nuncupatur: alij Liliaginem; plerique Liliastrum : veteres autem Hemerocallida dixerunt. Reperiuntur autem apud ipsos Hemerocallides duæ: vna frutex, alia flos est.

Hemerocallis frutex. Hemerocallis frutex ex genere est coronariorum & lignosorum, quæ minutis, tenuibusq; cõstant foliis : semine exit ; radiceq; est lignosa: vt auctor Theophrastus lib. 6. De historia stirpium. Plinius lib. 21. cap. 10. hanc Hemerocallidem inter eas stirpes numerat, quæ solis foliis coronant.

Hemerocallis flos. Alia Hemerocallis, flos est, qui nocte tabescit, oriente verò Sole pullulat, Athenæo teste: quale istud non bulbosum Lilium; præsertim quod purpureum & fugacissimũ est, hoc enim vno tantum die viget; matutino siquidem tempore exortum, vesperi flaccescit. quam ob rem & propriè ἡμεροκαλλίς, ab vnius videlicet diei pulchritudine, dici potest.

Hemero-

Hemerocallidis autem huius descriptio, his verbis apud Dioscoridem traditur. ἡμεροκαλλὶς φύλλα ἔχει καὶ καυλὸν ὅμοια κρίνῳ. χλωρὰ δὲ ὥσπερ πράσα. ἄνθη δὲ ἐν αὐτῷ καθ' ἑκάστην ἀπόφυσιν γ ἢ δ. τὴν σχίσιν τῷ κρίνῳ ἐοικότα ὅταν ἄρξηται χάινειν. τὴν δὲ χρόαν ἰσχυρῶς ὠχρὰν, ῥίζαν ὁμοίαν βολβῷ εὐμεγέθει. Id est, Hemerocallis folia habet & caulem Lilio similia, viridia vt Porrum: flores in ipso, iuxta singulas apophyses tres aut quatuor, diuisura Lilio similes, cùm primùm hiare cœperint: colore ochræ intenso; radicem similem bulbo magno.

Et cum hac quidem descriptione, Lilium non bulbosum, exceptis radicibus, conuenit. Caules etenim in propagines siue ramulos distribuuntur; singuliq; flores tres aut quatuor promunt: & eos quidem, vnius generis ochræ luteo colore; alterius verò purpureos. Purpurei etenim coloris & Hemerocallidem aliquam esse, πορφυρανθὲς nomen, inter nothas appellationes repertum, ostendit.

Dioscoridis suspecta descriptio.

Neque obstat nobis, quòd Dioscorides Hemerocallidi radicem ὁμοίαν βολβῷ εὐμεγέθει, id est, magno bulbo similem tribuat. Innuit enim istud Hemerocallidis descriptionẽ apud eum depravatam: vel enim superfluorum videlicet, ac veritati repugnantium adiectione ampliatam: vel duorum Liliorum mutilas descriptiones, in vnam contractas, Hemerocallidis videlicet & alicuius alterius Lilij. Nisi fortassis & bulbosum aliquod sit Lilium, apophyses faciẽs, & vnius tantùm diei florem luteum habens: quale tamen nondum constat alicubi repertum esse.

Dicitur verò Hemerocallis & ἡμεροκατάλακτον, κρίνον ἄγριον, κρινάνθεμον, πορφυρανθὲς, βόλβος ὁ αἱματικὸς, ἀντικάνθαρον, Lilium agreste & Lilium marinum. Et omnibus his nominibus Lilium non bulbosum nuncupari potest, excepta tantùm bulbi Hæmatici appellatione, quæ Lilio alicubi bulboso magis conuenit. πορφυρανθὲς autem vox purpureo propria est.

Cæterùm facultates Lilij non bulbosi incompertæ sunt, cùm nullius, hac ætate, in medicina aut cibatu sit vsus.

Dioscorides autem Hemerocallidis radicem tritam ait, & potam; aut cum melle & lana in pesso appositam, aquam & sanguinem ducere: folia trita imposita, mammarum ex partu, & oculorum inflammationes mitigare: sed & radicem & folia, ambustis vtiliter imponi.

De Lilio conuallium. CAP. VIII.

Lilium conuallium.

Vnifolium.

QVOD Lilium conuallium recentior nuncupat ætas, folia duo aut tria promit, virentia, læuia, latiuscula, Lilij foliis similia, sed minora: caulem tenuem, palmarem; circa quem à medio sursum versùs, flores parui, rotundi, hiantes, per oras denticulati ac reflexi, albidi & odorati, & fructus inde rotundi, rubentibus Asparagi baccis haud multum absimiles, verùm minores; semen in his durum & amaricans: radices tenues sunt, longæ, aliquantulum geniculatæ, serpentes.

In ſyluis & locis vmbroſis ſpontè exit.

Floret circa Calendas Maij menſis.

Germani, Meyenblumlin & Meyenryß / inde nominant: Belgæ Meyenbloemkens: Galli etiam *Muguet*: eſt tamen & alia ab ipſis *Muguet* dicta, Aſperula vulgò dicta. Geſnerus florem iſtum Callionymum appellari poſſe exiſtimat: noſtra ætas Lilium conuallium vocat.

Calidæ & ſiccæ qualitatis flores & fructus participes ſunt. Feruntur flores aduerſus apoplexiam, neruorum reſolutiones, vertiginem, morbum comitialem, ac alios cum cerebri frigida humidaque intemperie morbos, auxiliares eſſe. Sunt etiam qui velint flores iſtos corroborare, ac cardiacis quoquo modo aſſumptos prodeſſe: oculorum item caligines decocto aut ſucco eorum diſcuti.

Vnifolium. Eiuſdem cum Lilio iſto generis eſſe putatur, quod Vnifolium dicitur: folium huic vt plurimum in tenui pediculo ſingulare & vnicum eſt, latum, neruoſum & acuminatum, magnitudine ferè foliorum Hederæ; circa cauliculum autem breuem tenuemque bina: eiuſdem formæ ſed minora, ſupra quæ flores candiduli Lilij conuallij ſimiles, at minores, & nullius aut exigui odoris: baccæ ſequuntur exiguæ, per maturitatem rubentes: radices tenues, obliquæ, ſerpenteſque fibræ ſunt.

Exit iiſdem & ſimilibus quibus Lilium conuallium locis: floretque eodem tempore, aut paulò pòſt.

Cyclaminos tertia Plinij. Vulgò Einbladt nuncupant, id eſt Vnifolium ſiue μονόφυλλον. Apud Veteres nomen non habet; niſi tertia Plinij ſit Cyclaminos, cui ſimilis videtur, ſi modò in exemplaribus error non eſt. Quæ de hac, lib. xxv. cap. ix. ſic habent: Mihi & tertia Cyclaminos demonſtrata eſt, cognomine Chamæciſſos, vno omnino folio, radice ramoſa, qua piſces necantur. Quod ſi autem in his verbis pro; vno omnino folio, legatur: ſimili omnino folio, non iſtud Vnifolium, ſed ipſe Dioſcoridis Chamæciſſus, tertia Cyclaminos erit.

Cæterùm Vnifolij traditur à quibuſdam reſiccatarũ radicularum puluis, aduerſus peſtilentem bubonem efficax eſſe, ſi ſtatim initio ipſius mali, drachmæ pondo cum aceto, & vino, aut aqua permixtis detur.

De Aſphodelo. CAP. IX.

Aſphodelus albus.

Aſphodelus minor.

ASPHODELI genus vnicum Dioſcorides; Plinius verò duo fieri genera, & Dionyſium feminam ac marem eſſe dixiſſe, refert. Poſterior ætas duo triáue Aſphodeli

deli genera obseruauit; & præter bulbosum quidem, cuius Galenus meminit.

Primum genus, album quis dixerit: alterum verò, luteum.

Folia autem primus habet complura, oblonga, angusta, Porri foliis similia, acuminata: cau- 1.
lem rotundum, læuem, cubito longiorem; quem à medio sursum versus multi quinque fo-
liolorũ flores patentes exornant, colore candidi, aut ex valde diluto rubro modicè purpura-
scentes, staminibus in medio; post quos capitula sequuntur orbiculata: semen in his durum,
triangulum, nigricantis obsoleti coloris. radices ab vno capite complures exeunt, oblongæ,
inferiore sede crassiores, magnis glandibus quodammodo similes, succosæ, cum amaritudi-
ne leni, sapore adstringente.

In Galliæ Prouincia, Italia, Hispania, & aliis locis, sponte exit: apud Germanos & Bel-
gas, non nisi satus prouenit.

Floret hic Maio & Iunio, ac particulatim quidem, ab imis incipiens, aliquot postquam
satus est annis.

Huic similis & alius quidam minor est Asphodelus, sed fibrosis, non autem glandulosis ra- 2.
dicibus. folia minora, angustiora dilutius virent: cauliculi inter hæc quini seniue assurgunt;
quos flosculi conuestiunt albidi, paulò quàm superioris minores. pro radicibus glandulosis
multæ crassæ demittuntur fibræ.

In Hispaniæ plerisq; locis sponte gignitur, & aliquot annis restat: apud Belgas hortensis
est; & facilè hyemis iniuria perit.

Pseudoasphodelus quidam non abs re esse videtur, aut minor Asphodelus: nonnulli Pha-
langij speciem esse volunt; & Cretæ Phalangium appellant.

Asphodelus autem Græcis quidem ἀσφόδελος: Latinis Albucum siue Albucus, & Hastula
regia dicitur. Caulis cum floribus ἀνθέρικος. Plinius caulem floriferum Anthericon; radicem
verò, id est bulbos, Asphodelum nominari refert.

Meminit huius Asphodeli Hesiodus in Operibus & diebus, vbi stultos ait ignorare, quàm
magnum bonum sit in Malua & Asphodelo. Nam huius præcipuè Asphodeli radices edules
sunt. Galenus tamen non de hoc Asphodelo, sed de bulboso eum scripsisse opinatur; eius
tametsi bulbos non nisi compluribus elixationibus & Lupinorum modo paratos, esculentos
reddi, ipsemet testetur; quales, non est verisimile Hesiodum commendasse; qui cibum ali-
quem paratu facilem per Maluam & Asphodelum insinuasse videtur. Verba eius sunt:

Νήπιοι οὐδ᾽ ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντός,
Οὐδ᾽ ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ᾽ ὄνειαρ. Id est,
Stulti neque sciunt, quantò plus dimidium sit toto,
Neque quàm magnum in Malua & Asphodelo bonum.

Cæterùm Asphodeli, vt Dioscorides tradit, radices potæ, vrinam & menses ciunt; sanant
etiam lateris dolores, & tusses & rupta conuulsaque drachmæ pondo potæ ex vino: faciunt
ad vomitiones magis idoneos, tali magnitudine in cibo sumptę: dantur vtiliter à serpente de-
morsis trium drachmarum pondo; sed imponere morsibus oportet, & folia, & radices & flo-
res in vino contrita: sordida item & depascentia vlcera; mammarum etiam ac testium in-
flammationes, phymataque & furunculos in fece vini radix decocta curat: sed recentibus in-
flammationibus cum polenta auxiliatur.

Succus radicis addito vetere vino dulci, Myrrha & Croco, illinendis perquàm vtile oculis
fit medicamentum, si simul decoquantur. Ad purulẽtas aures idem per se & cum thure, mel-
le, vino & Myrrha tritus, prodest. In contrariam aurem infusus, dentium dolores sopit.

Vstæ radicis cinis Alopecias impositus ad pilum reducit.

Oleum in excauatis radicibus ad ignem decoctum, exulceratis pernionibus & ambustis
illitu prodest: & in aures infusum earum doloribus auxiliatur. Vitiliginem albam, linteo an-
teà in Sole perfrictam, illita radix exterit.

Semen & flores præcipuè, aduersus Scolopendras & Scorpiones excellens sunt reme-
dium, in vino pota.

De Asphodelo luteo. CAP. X.

ASPHODELO luteo folia sunt oblonga, angusta, striata, in virore quasi cærulea, longio- 1.
ra & angustiora quàm primi: caulis rotundus, cubitalis: flores in eo, à medio sursum ver-
sus, plurimi, alterius satis similes; cæterùm colore lutei, staminibus in medio; capitula succe-
dunt rotunda, in quibus semen: radices similiter complures, sed singulæ oblongæ & tenues,
multò quàm primi & tenuiores & longiores, colore luteolę, supra quas fibræ quædam latera-
les exeunt, per quas in plures alias stirps ipsa facilè multiplicatur.

Peregrinus & hic Asphodelus Belgio est, nec alibi quàm in hortis reperitur.

Aſphodelus luteus.

Aſphodelus luteus paluſtris.

Floret ſimiliter Maio aut Iunio menſe; folia eius pleraque hyeme, ſi non admodum rigida fuerit, virent; Vere noua exeunt.

Recentiores Aſphodelum luteum à florum colore luteo appellant; à Dionyſio femina dictus eſſe videri poteſt: Plinio ſiquidem teſte, marem & feminam Aſphodelum eſſe dixit; differentiam tamen vnius ab altero non oſtendit.

2\. Reperitur & huic caule floreque ſimilis paluſtris quidam Aſphodelus: folia promit pulchrè virentia, aliquantulum ſtriata, Iridis aut Gladioli ſimilia, ſed anguſta, & dodrante breuiora: caulem rectum, pedalem, Antherico ſatis ſimilem: flores è ſenis foliolis, exiguis ſtaminibus in medio, colore luteo pallentes, Aſphodeli lutei æmuli, ſed minores: ſemen perexiguũ in oblongis acuminatis vaſculis. radix longa, geniculata, nõ abſq; fibris ſerpit graminis modo.

Naſcitur huiuſcemodi Aſphodelus in humidis quibuſdam ac paluſtribus Flandriæ ericetis: æſtiuis menſibus florens.

Aſphodeli lutei eſſe paluſtrem ſpeciem, aut Pſeudoaſphodelum luteum, caulis cum floribus oſtendit, tametſi folia Gladioli ſint aut Iridis.

Porrò quis horum Aſphodelorum vel in cibatu, vel in medicamentis vſus ſit, exploratum nondum eſt.

De Aſphodelo bulboſo Galeni. CAP. XI.

BVLBOSVS Aſphodelus folia habet porracea, ſed tamen anguſtiora & breuiora quàm primi Aſphodeli; caulem rectum, rotundum, floribus ſimiliter multis circumueſtitum, rarioribus tamen, primi Aſphodeli floribus haud multum diſſimiles, ex ſex paruis acuminatis foliolis, & aliquot in medio ſtaminibus compoſiti: capitula quoque triangularia, ſed oblongiora, in quibus ſemen. radix ſubeſt bulboſa, eſculento bulbo maior.

Apud Belgas non niſi hortenſis eſt.

Floret eodem, quo primus, tempore, aut ſerius paulò.

Aſphodeli ſpeciem eſſe caulis Antherico ſimilis oſtendit; qua de cauſa & eum Aſphodelum eſſe apparet, cuius Galenus lib. De alimentorũ facultatibus ſecũdo, meminit his verbis:

Radix Aſphodeli, & magnitudine, & figura, & amarore Scillæ radici quodammodo eſt ſimilis: ſi tamen vt Lupini paretur, maximam partem ſui amaroris deponit; inque eo à Scilla diſcrepat. Nam Scillæ qualitas difficillimè eluitur. Heſiodus certè Aſphodelum laudat cum ſic

Asphodelus bulbosus Galeni.

sic ait: Nec quanta in Malua & Albuco sint bona, norunt. Equidem noui quosdam rusticos, qui grassante fame, vix tandem compluribus elixationibus, macerationibus in aqua dulci, esculentam ipsam reddiderunt. Porrò hæc quoque radix, quemadmodum & Dracontij facultatem habet tenuandi atque aperiendi. Proinde quidam pro summo remedio ipsius Asparagum ictero laborantibus exhibent.

De eodem verò bulboso Asphodelo, & lib. De simplicium medicamentorum facultatibus idem scribit. Radices etenim Asphodeli viribus Aro, Arisaro, & Dracontio similes esse ait, quales certè non primi illius, sed bulbosi sunt.

Plinij error.

Verba Galeni, hoc loco, de Asphodelo, hæc sunt: Et huius radix vtilis est, sicut Ari, Arisari, & Dracontij, nempe extergentis facultatis. Vstæ autem cinis calidior, & exsiccantior, subtiliorque, ac digerere potentior efficitur, ac proinde & Alopecias sanat.

De Gladiolo. CAP. XII.

GLADIOLO folia sunt oblonga, angusta, striata, gladij modo mucronata, Iridis minora & angustiora: caulis læuis, teres, cubito longior, circa cuius summum flores sex aut septem distantes, in ordinem supra inuicem, ad

Gladiolus.

Gladiolus vtrimque floriferus.

vnam caulis partem digeſti, quandoque verò & ad vtramque; ex ſex foliolis commiſſi, colore purpureo rubentes, ſplendentes, aut (quod tamen raro) candicantes. ſuccedunt inde folliculi in rotunditate oblongi: ſemina in his tenuia, paleacea; radix gemini bulbi vno ſuper alterum inſidente, quorum ſuperior Veris initio minor ac vegetior; inferior maior, ſed flaccidior, qui paulò pòſt perit, in plures ſubinde multiplicatus.

Exit Gladiolus in pratis, in aruis inter ſegetes agro fœcundo Italiæ pluribus locis: nec carent eo Auſtriæ ac Morauiæ agri. Cordus in frutetoſis herboſiſque etiam naſci ſcribit. Et quibuſdam locis maior ac procerior; aliis verò minor ac breuior reperitur.

Maio ac Iunio flores eius vigent, ſubinde & Iulio reperiuntur menſe.

Græcis ξίφιον, Latinis Gladiolus, & nonnullis Enſis appellatur. Sunt qui φάσγανον, μαχαιρώνιον, μαχαιρόφυλλον, ἀνακτόρειον, λιμνικὴν, ἄρειον, Gladiolum Segetalem, & Linguam Ceruinam nominent. Plinius etiam Cypirum appellat, vt lib. 21. cap. 17. Bulborum generi, ait, quidam annumerant & Cypiri, hoc eſt, Gladioli radicem: dulcis ea eſt, & quæ decocta panem etiam gratiorem faciat, ponderoſioremque ſimul ſubacta. Item cap. 18. Cypirus eſt Gladiolus, vt diximus. Sunt autem ea, quę cap. 17. reperiuntur, ex Theophraſto de Phaſgano ad verbum tráſlata. Phaſganon autem idem cum Xiphio eſt: vnde Plinium perperam Gladiolo Cypiri nomen dediſſe, eumque hoc modo cum Cypiro confudiſſe, euidens eſt & manifeſtum.

Plinij error.

Valerius Cordus, Gladiolum Victorialem feminam nũcupat: alij Victorialem rotundam, & Germanicè **runde Seigwurtz**/ ad differentiam cuiuſdam generis Allij, longa radice, quod in altiſſimis Alpium iugis reperitur, & à Germanis **Seigwurtz**/ Victorię radix, & Victorialis longa dicitur. Flores Gladioli *Monacuccie* ab Italis, vt teſtis Matthiolus, nominantur.

Cæterùm radix Gladioli ſuperior, attrahentem, digerentem, deſiccantem etiam, vt Galenus ait, facultatem poſſidet.

Dioſcorides hanc cum vino, ait, & Thure impoſitam ſpicula & aculeos extrahere, cum Lolij farina & hydromelite phygethla diſcutere, eamque ob cauſam eiuſcemodi emplaſtris addi: menſes etiam appoſitam ducere.

Ferunt, eodem auctore, ſuperiorem cum vino ſumptam, Venerem excitare: inferiorem verò ſteriles facere: quin & ſuperiorẽ pueris enterocelicis vtiliter ex aqua propinari. Plinius infantibus vrinam ciere, & veſicę vitiis illiniri addit. Theophraſtus Phaſgani, id eſt, Gladioli, radicẽ decoctã dulcem eſſe tradit, & tritam farinæ admixtam panẽ dulcẽ & innoxiũ reddere.

De Siſynrichio. CAP. XIII.

Siſynrichium maius.

Siſynrichium minus.

SISYNRICHIO folia sunt graminis bina aut terna, oblonga & angusta: caulis rotundus, dodrantalis, in quo flosculi tres aut quatuor, pulchri, colore cęrulei, verùm fugaces, & paucis admodum horis vigentes, alternatim prodeuntes, forma quodammodo florum Iridis; ex nouem videlicet foliolis compositi: quorum tria deorsum reflexa, pro fimbria maculam habent plurima parte luteam; alia tria sursum versus aliquantulum eriguntur; tria verò reliqua respondentia iis, quæ Iridis florum fimbriam contegunt, proportione huic flosculo maiora & tenuiora sunt, sursumque arrecta medium floris tenent; summa, extremaque parte diuisa: capitula inde succedunt oblonga, in quibus semen rotundum, paruum vti Rapi. radix bulbosa, gemina, vno bulbo alteri superposito, sicuti Gladioli, sapore dulcis ac edulis, quæ inuolucro quodam integitur reticulato: quod quidem maioribus spissius est; minoribus verò minus crassum. Duo etenim huius genera esse videntur magnitudine sola differentia. Vnum quidem maius: alterum verò minus.

In Lusitania & alibi apud Hispanos nascitur.

Floruit Mechliniæ Maio mense, in horto amplissimo & instructissimo D. Ioannis Brancionis viri generosissimi.

Hispani *Nozelhas*, quasi nuculas, siue paruas nuces maioris bulbulos; minoris verò *Macucas*, appellant. Nobis Bulbi esculenti genus illud esse videtur, quod Græcè σισυρίγχιον ἢ σισυρίγχιον, & Latinè à Plinio Sisynrichiũ appellatur. Scribit etenim Theophrastus lib. 7. Sisynrichij proprium esse, radicis quidem, quod infra est, augeri primum; Vere autem apparente hoc tabescere: quod verò supra est edule incrementum sumere. Quibus verbis geminam Sisynrichio radicem & edulem esse ostendit: vt hinc bulbum hunc, quem Hispani *Nozelhas* nominant, verum Sisynrichium esse colligendum videatur. Nam gemina, vt scripsimus, est; & in Hispaniis passim editur.

De Iride bulbosa. CAP. XIIII.

Iris bulbosa.

Iris bulbosa Lusitanica.

BVLBOSA Iris, folia habet quaterna aut quina oblonga, angusta, striata, Asphodeli lutei satis similia, superiore parte caua, inferiore verò prominentia ac subrotunda: caulem cubitalem: florem in summo cærulei elegantis coloris, forma Iridis floris; è senis videlicet maioribus ac tribus minoribus foliolis. maioribus deorsum reflexis pro fimbria, linea est lutea. 1.

 sursum

Iris bulbosa latifolia.

2.

3.

4.

sursum erecta minus quàm Iridis curuantur. tria minora luteis lineis imminent, aliquantulum eleuata, ita vt stamina & apices, quæ subsunt, hiante hac parte flore, facilè in conspectum veniant. flori oblonga, crassa, veluti siliqua succedit, in qua semen. radix bulbosa, oblonga, subrussa integitur membrana, quæ vbi florem facit, in duos bulbos abit, ipso caule ex imo & ex bulbi fibris assurgente.

Ex Britanniæ insulæ occidentali regione hic bulbus ad Belgium peruenit.

Misit & Hispaniæ Bætica ac Lusitania huiuscemodi bulbum, sed tamen colore & forma floris nonnihil differentem. Deorsum etenim reflexa candicant; assurgẽtia verò dilutè cæruleum colorem referunt: angustiora siue minora, inferioribus ita incumbunt, vt stamina aut apices cerni non queant, ipsisque etiam adhærere appareant, quæ & extremis partibus fissa sunt, atque reflexa. Bulbus vti prioris est. Siliqua longior ac tenuior.

Est & huius generis tertia lutei coloris flore, forma secũdæ similis, quam etiã Hispania gignit.

Præter has verò & quartam quandam Iridem bulbosam C. Clusius describit, ab amplitudine foliorum Latifoliam dictam: folia etenim huic lata, Lilij non bulbosi æmula, mollia, è viridi colore pallentia; inferiora verò etiam albidiora. inter quæ flos pediculo insidens exit, aliarum similis, odoratus, colore cæruleus, interdum candicans; quo pereunte, singuli vtrimque succedunt. radix bulbosa, dulcis, multiplice cortice nigricante integitur. Et hæc Hispaniæ indigena.

Florem bulbosæ Irides, initio mensis Iunij apud Belgas edunt.

Lirium.

Nominare huiuscemodi bulbum Lusitanos Lirio accepimus, & Lirij appellati à veteribus species aliqua esse videtur. Lirij siquidem apud hos, polysemos vox est. Narcissus enim Lirium est, & Lilium Lirium est. deinde & alia duo Liria apud Theophrastum sunt. Vnũ quod lib. VI. vere post Violam albam & φλόγιον, vnà cum Narcisso florere ait: alterum quod eodem libro, Autumno simul cum Croco florem facere incipere, atque statim primis imbribus florere scriptum reliquit. Et cum priore quidẽ horum, Iris hęc bulbosa conuenire posse videtur.

Hierobulbus Apuleij.

Est autem fortasse & idem hic bulbus, Apuleij Hierobulbus, cuius meminit cap. 21. Nam cùm Iris apud veteres Hieris nuncupetur, hic verò bulbus Iridis sit flore; nõ impropriè Hierobulbus aut Hieribulbus, quasi dicas Iris bulbosa, nuncupari poterit: nisi quis velit ἱεροβόλβον, veluti magnum & grandem bulbum dictum. Magna siquidem & grandia, ἱερὰ & sacra, ab antiquis cognominata fuisse haud in ambiguo est.

De viribus autem Iridis bulbosæ nihil compertũ habemus, aut ab aliis traditũ accepimus.

Apuleius, herbæ Hierobulbi, ait, accipito vncias sex, seui caprini tantundem, olei Cyprini libram & vncias duas, in se pisatis & commixtis vteris, dolorem articulorum tollit.

Item, Hierobulbi radice cum lomento Lupinaceo commixta, mulier si faciem lauerit, lentigines statim purgat.

De Croco. CAP. XV.

INTER flores & Croci flos est: sunt huic folia oblonga, perquàm angusta: flores pulchri, colore cærulei, Colchici floribus similes, sed magis saturata purpura nitentes; & in singulis stamina oblonga terna quaternáve, colore flammeo subrubẽtia, odore cùm inaruerint forti, & caput implente; quæ cæteris partibus præferuntur, colliguntur, & Croci nomine vel sola veneunt. radix subest bulbosa, carnosa, copiosa, & viuax.

Seritur Crocus in pluribus regnis & prouinciis, vbi in agris segetis modo latè viret: vt in Cilicia Cyrenis, in Sicilia, Italia, Pannonia, Germania, Gallia, Britãnia. Gaudet, inquit Theophrastus, calcari pedibus: ideoq; iuxta semitas & fontes pulcherrimus exit. Seritur depositis radicum bulbis.

Optimus,

Crocus absque flore.

Croci flores.

Optimus, inquit Dioscorides, Coryceus: secundum locum tenet, qui iuxta Corycum versus Lyciam & in Lyciæ Olympo: deinde ex Ægibus Ætholiæ. Cyrenaicus & Centirupinus omnium in Sicilia viribus minus pollent. Qui ab Aquila Vestinorum vrbe adfertur, primum sibi locũ in Italia vendicare, Matthiolus ait: sed Aquilino tamen præstantior, qui circa Viennam Pannoniæ, siue, vt vulgò, Austriæ, nascitur. In Gallia nusquam vegetior quàm in Agenensi agro, & Narbonensi, Ruellio teste. Probatur etiam, in Britanniæ insulæ meridionali parte, quam Angliam vocant, natus: ex altera verò & Septentrionali, quam Picti & Scoti tenent, reprobus est.

Optimus autem vbicumque natus, qui pinguissimus, recens, fragranti odore, colore rutilo: Pessimus squalidus & situm redolens.

Crocus Autumno florere incipit, statim, vt Theophrastus ait, primis imbribus, Vergiliarum occasu. Florem edit ante folia, quæ mox subsequuntur, & hyeme tota virent, æstate nullibi conspicua.

Græcis similiter κρόκος, Latinis etiam Crocum dicitur: Mauritanis *Zaffaran*; atque inde in Italia, *Zaffarano*: Hispanis *Açafran, Safra, Açafraon*: Germanis Saffran: Gallis *Safran*.

Cæterùm Crocus paululum quid adstringens obtinet, sed superat in eo calefaciens qualitas, vt tota eius essentia secundi sit ordinis excalfacientium, primi exsiccantium: proinde & concoquendi vim quandam obtinet, adiuuante in hoc paucula illi adstrictione, vt Galenus ait. Sodam, id est, Cephalalgiam, inquit Auicenna, facit, & capiti nocet: id quod non exiguo, sed nimio suo vsu efficere potest. Vigilias siquidem copiosus inducit, quæ modum excedẽtes capiti & sensibus obsunt. Moderatus autem Croci vsus cerebro prodest, sensus vegetiores reddit, somnum & torporem excutit, lætitiam gignit. Corroborat quoque Crocus cor, thoracis crudos humores ad concoctionem perducit, pulmones aperit, & ab obstructione expedit; & ad hæc tam efficax remedium, vt subinde phthisicis in summo vitæ discrimine, & propemodum animam agentibus, spiritum reducat, & vitam ad aliquot dies proroget, scriptuli dimidij, aut ad summum integri pondo, cum passo aut vino Pramnio, vel alio dulci exhibitus: quo modo etiam datus, grauissimas subitò irruentes, citra febrim dyspnœas, statim & momento temporis tollere, non semel à nobis compertum est. Crapulam etiam arcere, hoc modo sumptum, Dioscorides refert. Laudatur ad hepatis & fellis obstructiones, nec

non

non ad Regium morbum;atque hinc bonum colorem Crocum efficere, Dioſcorides ſcribit. Additur eodem auctore ad omnes,quæ interaneorum cauſa temperantur potiones: ſed noſtra ætate ad eas potiſſimum,quæ menſes,fœtus & ſecundas educunt. Vrinam cit: Venerem excitat: ad vuluæ & ſedis cataplaſmata additur, nec non ad emplaſtra & cerata, veteres tumores & dolores diſcutientia: inflammationes eryſipelatodes mitigat: compoſitionibus auricularibus vtiliter admiſcetur. Oculos ab ectimatis & exanthematis cum lacte, aut fœniculi, Roſarúmve liquore præſeruat illitus,& humorum in eos influxiones reprimit.

De Croco ſylueſtri. CAP. XVI.

Crocus ſylueſtris Autumnalis.

Crocus ſylueſtris Vernalis prior.

Crocus ſylueſtris Vernalis alter.

PRÆTER Crocum qui ſtaminum cauſſa colitur,ſunt & complures ſylueſtres alij, ſatiuum æmulantes, ſed haud vtiles. Vnus Autumno floret: reliqui Vere: Inter Vernales nonnulli maiores, latioribus foliis: alij minores,tenuifolij.

Primus ſiue Autumnalis folia habet oblonga, virentia, Croci æmula; ſed in quibus ſtriæ quædam inalbicant: flos dilutioris coloris Nouembri viget:ſtamina crocea:ſuccedunt Maio ſiliquæ anguloſæ, in quibus ſemen: bulbus ſatiuum refert.

Montanum hunc appellant: Luſitani *Pie de borro*. Meminit Croci montani Theophraſtus lib.VI. Crocus, inquit, tam montanus inodorus,quàm ſatiuus: autumno ſtatim primis imbribus florent.

Inter Vernales agreſtes Crocos maiores, ac latioris folij, prior ſatiuo foliis reſpondet, ſed tamen paulò breuioribus: floſculus forma ſimilis, albicans, cuius exteriora foris ſaturatæ purpu-

Croci syluestres Vernales minores priores.

purpuræ ac violacei coloris lineolis striata: semen in siliquis angulosis. pro radice bulbus instar aliorum: stamina lutea veluti Autumnalis.

Proximus, foliis est paulò latioribus ac breuioribus: species huius duæ. vnius flosculus albidus, purpureo nititur pediculo: alterius purpureus est: stamina pallescunt: bulbus minor quàm Croci satiui. 3.

Minorum syluestrium prior folia oblonga & gracilia promit, angustiora quàm satiui: flosculum in breui pediculo minorem, subinde candidum, sæpè purpureum; foris tamen albicantem, & qua parte calyci insidet luteolum. bulbus Auellanæ magnitudine albus, gustu adstringens. 4.

Alter minorum foliis antedicto similis: in breui admodum pediculo ex terra prominet flosculus, ex octo foliolis compositus, (cùm aliorum senis constent) ex albido purpurascens. radix gemina, vna alteri imposita, instar Gladioli; quarum superior dulcis ac edulis, inferior flaccida. 5.

Tertius horum foliis paulò pluribus, & paulò crassioribus assurgit: flosculus exiguus purpureus; foris tamen exterioribus foliolis dilutius quasi virescentibus. 6.

Externi autem hi omnes Belgio sunt: Autumnalis in Lusitaniæ quibusdam rupibus haud procul à mari nascitur: Reliqui partim ex Italia missi: partim ex Hispaniis, opera ac diligentia Doctiss. C. Clusij ad nos peruenerunt: ex cuius obseruationibus horum descriptiones huc transtulimus.

Syluestres Croci Vernales flores subinde Ianuario aut Februario in natiuo solo proferunt.

Inutiles omnes hi Croci sunt; idcirco syluestres verè dicuntur. Minorum ille, cuius radix veluti Gladioli gemina, existimatur aut πτιῶν, vel βολβίνη, vel κύῖξ esse, quorum Theophrastus lib. VII. mentionem facit. Recenset & quædam horum Plinius lib. XIX. cap. v. Genera, inquit, Græci hæc fecere: Bulbinem, Setanion, Pytion, Acrocorion. In tanta autem horum breuitate, sola nomina recensentium, quid potest certi colligi aut statui?

De facultatibus quoque horum, hac de causa nihil adferri potest.

De Hyacintho non scripto. CAP. XVII.

HYACINTHVS apud Veteres duplex reperitur. Vnus à Theocrito scriptus cognominatur, qui maior est, & Lilio forma similis: de quo supra cap. huius lib. II. alter minor, non scriptus dici potest.

Non scripto autem Hyacintho folia sunt oblonga, angusta, læuia & splendentia, Porri foliis angustiora & minora: caulis foliis viduus, glaber, teres, cuius coma florum pődere & mole, cùm primum dehiscere incipiunt, grauata, deorsum recuruatur: flores oblongi, teretes, concaui, in latius se pandunt, per oras reflexi, colore vt plurimum cærulei, subinde albicãtes, aut candidi siue niuei, aliquando etiam Violæ nigræ dilutam purpuram referentes. semen in siliquis triangularibus paruum, rotundum. radix bulbosa, candida, perennis, lento succo, vti & tota herba, plena.

Hyacinthus non ſcriptus,

Hyacinthus Orientalis maior.

Hyacinthus Orientalis minor.

Hyacinthus Orientalis.

Gignitur Hyacinthus iſte in pluribus regionibus, & in nonnullis maior ac præcocior: in aliis minor & magis ſerotinus.

Is etenim, quem Italia Orientalem nominat, folia habet pinguiora & latiora, caules craſſiores, flores patentiores maioresq́ue, accitius prodeuntes: horum verò vnus maior, plures profert flores: alter minor, pauciores.

Germanicus & Belgicus vtroque minor. flores plures gignit, ſed ſerius exit. Reperitur in Germania, vt Cordus ait, in apricis quibuſdam tumulis: in Belgio verò etiam in aruis, & iuxta agrorum margines, fruticibus aut arboribus conſitos: & præcipuè quidem prope Mechliniam vrbem, vbi copioſiùs naſcitur.

Floret Aprili & Maio menſe: Orientalis etiã Martio: & ſubinde multò antè.

Υάκινθον Græci, Latini ſimiliter Hyacinthũ, vt Dioſcorides auctor, Vaccinium quoque appellant. Vaccinium autem à nonnullis etiam Viola dicitur nigra, vt ſuperius ſcripſimus. Cognominatur autem hic Hyacinthus non ſcriptus, ad differentiam nempe alterius ſuperius deſcripti, qui luctus notas inſcriptas habet.

Dioſcorides hunc Hyacinthum, citra adiectionem, nominat: nam alterum Hyacinthum Lilij purpurei nomine expreſſiſſe videtur. Meminit huius Columella lib. 10. diuerſitaté coloris, quæ in floribus, vno verſiculo complexus:

Nec non vel niueos vel cæruleos Hyacinthos.

Belgæ Hyacinthum istum Græcam appellationem retinentes, Hyacinthen appellant. Ruellius, Gallis, *Vaciet* dici, auctor est. Sunt verò & aliæ multæ huiuscemodi Hyacinthorum species, vt recentiores iudicant, de quibus capite sequente.

Huius porrò Hyacinthi radix ordinis est primi in desiccando: secundi verò completi, aut tertij incipientis in refrigerando.

Semen leuiter extergit & adstringit, ordine quidē tertio quadantenus exsiccans, cæterum in medio consistens caliditatis & frigiditatis, auctore Galeno.

Radix, inquit Dioscorides, cum vino albo pueris imposita, diu impuberes seruare creditur: aluum sistit: pota vrinam ducit, & à Phalangio commorsis opitulatur.

Semen contra serpentes auxiliatur: cum vino potum Regium morbum expurgat.

De aliis recentiorum spuriis Hyacinthis. CAP. XVIII.

Hyacinthus racemosus.

Hyacinthus spurius recentiorum alter.

DVOS Hyacinthos superioribus capitibus descripsimus; vnum Lilij effigie scriptum, alterum minorem non scriptum. Præter verò hos & alij multi, recentiorum iudicio sunt Hyacinthi. Nam omnes ferè anonymos flores è bulbis exeuntes, aut Hyacinthos, aut Narcissos iudicant; maiores siquidem Narcissos, minores verò Hyacinthos.

Inter Hyacinthos itaq; neotericos, primus folia habet angusta quasi rotunda, benè virentia, per terram plurima parte strata: cauliculos inter ea rotundos, glabros, palmo longiores, in quorum summo flosculi parui, rotundi, caui, hiantes, colore cæruleo, aliâs diluto, aliâs saturato: subinde candido, aut ex albido dilutè admodum purpurascētes: post quos siliquę membranosæ triangulares, in quibus semen paruum nigrum: radix subest bulbosa.

Plerisque Italiæ, Germaniæ, Galliæ, ac etiam Hispaniæ locis hic Bulbus exit: reperitur & in Belgio in Atrebatum ac Morinorum finibus, in syluis ac nemoribus. In hortis satus facilè comprehendit, inque plures bulbos citò multiplicatur.

Folia eius, qui ex Hispania in Belgium allatus est, ante hyemem exeunt; Germanici verò ac Belgici non ante Ver: flores Martio vigent, aut Aprili.

Hyacinthum autem hunc Bulbum Fuchsius facit, secundam eius speciem statuens. Botryoiden siue Racemosum nonnulli cognominant. Italorum pleriq; eum, qui candicantis est floris,

Hyacinthus comosus spurius tertius.

Hyacinthus Autumnalis maior.

floris, barbaro ac peregrino nomine Dipcadi appellitant. Ex esculentorum autem bulborum genere aliquis esse videtur.

Reperiuntur autem esculenti bulbi complura genera, vti Plinius & Theophrastus scriptum reliquere.

Et genera quidem, inquit Plinius, Græci hæc fecêre: Bulbinen, Setanion, Pytion, Acrocorion (nonnulli Acroscorodon legunt) Ægylopa, Sisynrichion. Quæ & Theophrastus, sed tamen non omnia, lib. 7. cap. 13. refert. Sunt autem quorum ipse meminit, λευκόϊον, καὶ βολβίνη, καὶ ὁ πυτιῶν καὶ κύϊξ, καὶ τρόπον τινα τὸ σισυρίγχιον. Leucoion inferius describetur. Bulbinen, Plinius ait, Græcos appellare herbam porraceis foliis, rubicundo bulbo. Setanium, Cepæ quoddam genus est, vt Theophrastus & Plinius testantur. De Sisynrichio iam antè scripsimus. Pytion, Cyix, Acroscorodon, Ægylops, cuiusmodi bulbi sint, nondum certò reperire licuit: suspicandum videtur, Κύϊκα & Acroscorodon idem esse. Apud Theophrastum enim κύϊξ πυτιῶνα: apud Plinium eundem Acroscorodon ordine succedit.

Bulbine.

Ex horum autem bulborum numero aliquem esse, hoc Hyacinthi vulgò dicti genus verisimile videtur; sed quis tamen sit, propter nimiam veterum breuitatem explicari nequit. Si coniectura vti licet, bulbus iste Acroscorodon est: si non, Acroscorodon Allij genus sylucstre est. Nam folia, Allij quandam similitudinem habent: nomen autem Acroscorodon similitudinem aliquam cum Allio indicat.

2. Huic autem similis est & alter quidam spurius Hyacinthus, foliis similiter per terram stratis, sed latioribus & Porri foliis similioribus, caule crassiore, floribus candicantibus, maioribus quàm alterius.

Floret eodem quo prior tempore.

3. Qui tertius est inter neotericos Hyacinthos, folia habet longa, pinguia, aliquantulum lata; caules longos, subinde dodrante altiores: flores à medio sursum versus, vndequaque circa caulem multos, paruos, cauos, primùm purpurei; vbi verò flaccescunt, obsoleti coloris, (reperiuntur & candidi) cacumine comoso: radicem, vti aliorum, bulbosam, subruffam, ac subpurpurei coloris.

In Germaniæ quibusdam prouinciis, vti in Norico siue Bauaria, frequenter in pratis gignitur.

Hyacinthus Autumnalis minor.

Hyacinthus Fuchsij.

gnitur: quandoque verò etiam iuxta agrorum margines. Vt autem Matthiolus, apud Italos inter segetes & in syluis.

Aprili ac Maio, subinde & Iunio flores eius vigent: semen postea perficitur.

Hyacinthi speciem, & quidem primam, Fuchsius, Tragus & Matthiolus faciunt: nōnulli Hyacinthum syluestrem nuncupant: alij Comosum. Germani alicubi **Breunling** appellant, alibi **Hons knoblauch**/ id est, Allium Caninum. Non est tamen Allij aliqua species, sed bulbi esculenti genus quoddam, veluti Bulbina; cui certè simillimus est. Bulbo enim Bulbina rubet, & Porri folia, Plinio auctore, habet. Videtur autem Bulbina ex Africa bulbus esse, quem Afrum cognominant. Huic siquidem Dioscoridis πυῤῥόν, id est, ruffum bulbum esse ait. Sunt tamen qui velint hunc tertium spurium Hyacinthum Scillę aut Pancratij speciem esse: quorum iudicium ea propter à nobis non probatur, quòd Scillæ & Pancratij bulbi grandes sint, huius autem paruus, & illorum comparatione exiguus.

4. Quartus appellatus Hyacinthus, qui serotinus est, foliis est angustis, paruulis, & minoribus, quàm primi: cauliculis breuibus, tres aut quatuor digitos altis; flosculis in summo raris, cæruleis; staminibus in medio exiguis: semine in siliquis triangularibus exiguo: radice parua & bulbosa.

Nascitur in Hispaniæ & Galliæ quibusdam prouinciis; vt iuxta Parisiorum Lutetiam: reperitur verò & quandoque maior, subinde minor.

Sub ęstatis finem Augusto aut Septembri florem profert; & maturius quidē, qui maior est.

Autumnalem Hyacinthum ea de causa & serotinum nominant; neque aliud eius nomen cognitum habemus.

5. Præter hos & alium quendam pro Hyacintho bulbum Leonhartus describit Fuchsius, foliis modò binis, modò ternis aut pluribus, latiusculis, Porri minoribus: floribus circa cauliculi summum sparsis, multùm & radiantis stellæ ferè similitudine, patentibus, colore cæruleis aut candidis. quos succedunt capitula rotunda, ochri magnitudine, in quibus semen Milio simile: radice bulbosa, rotunda.

Reperitur plerisque Germaniæ locis & alibi, læto, pingui, sed inculto solo.

Martio, quandoque etiam Februario flos exit.

Germani **blo Mertzenblümen**/ & **blo Hornungs blümen** appellant. Fuchsius pro Hyacinthi specie depinxit. Plerique Hyacinthum stellatum ab ipsa floris effigie vocant. Existimauimus ali-

Lilium Persicum.

aliquando Satyrium esse, verùm hæc modò opinio displicet. Satyrio enim caulis est cubitalis; folia Lilij, bulbus mali magnitudine: Bulbo verò isti, folia paruula, angusta, bulbus exiguus, & cauliculus breuis.

6. Ad spurios Hyacinthos pertrahi quoque potest, à nonnullis Lilium vocatum Persicum. Folia huic oblonga, virentia, quàm Lilij angustiora, inferiorem caulis partem conuestiunt; qui rectus, rotundus, ac admodum procerus, bicubitalis, & non rarò altior ferè tricubitalis. multis hic floribus sursum versus vndequaque circumfusis ornatur; qui modò ex longioribus, quandoque breuioribus pediculis deorsum nutantes dependent, quinquefolij, colore Violæ nigræ dilutiore ac magis rubente purpurei, staminibus aliquot mediis, particulatim & ab imo sursum versus florentes. bulbus subest magnus, vna parte rotundioris formæ; ab altera planioris, ex quo subtus nonnullæ fibræ demittuntur.

Peregrinus est flos, & à paucis annis in Belgij paradisos illatus. Appellatur vulgò *Panatza di Persiano*, & à quibusdam, vt scripsimus, Lilium Persicum. flos nouus, veteribus, vt creditur, incognitus.

Cæterùm quòd ad vsum attinet horum spuriorum Hyacinthorum, nostris quidem aut in cibatu, aut in medicamentis nullus est; proinde & vires ac facultates eorundem inexploratæ: soli flosculi in hortis gratiam inuenêre.

De bulbo Leucanthemo, siue Ornithogalo.

CAPVT XIX.

1. LEVCANTHEMO bulbo folia multa sunt & angusta, graminis minora: caulis inter hęc exit dodrante minor, rotundus, glaber, absque foliis: flores in summo dispersi emicant sex aut septem, foris herbacei viroris, intus candidi, ex sex foliolis commissi, exiguis liliis, præsertim prius quàm adaperiuntur similes, qui Sole quidem splendente patent, noctu verò, & cùm aër nubilus etiam interdiu reclusi permanent: capitula succedunt triangularia, Cachryos semini similia, in quibus semen exiguum: radix bulbosa, lento succo plena, sapore vt plurimum insipida & aquea, cum obscura tamen quadam acredine.

Reperitur in agris frumentariis, apud Brabantos locis compluribus.

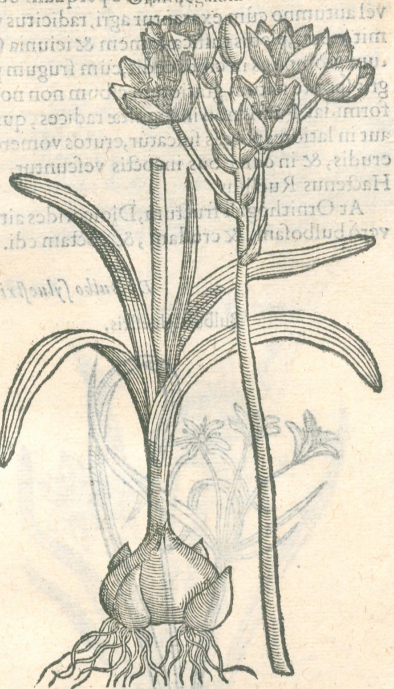
Maio mense flores edit.

Huic

Bulbus Leucanthemus minor siue Ornithogalum.

Ornithogalum maius.

Huic autem similis flore est, & alius quidam bulbus Leucanthemus, sed tamen maior omninò & peregrinus. folia habet oblonga & angusta: caulem rotundum, læuem, ac glabrum, duos dodrantes aut cubitum altum; è cuius summo veluti ramuli exeunt; atque in singulis flores candidi, sex foliolorum, exiguorum Liliorum æmuli; è rotunditate anguloso in medio capitulo Cachryos modo, aliquot staminibus circundato. radix subest bulbosa, vti superioris, & candida. 2.

Vterque autem hic bulbus Ornithogalon est, quod à Plinio Ornithogale dicitur. sed maior descriptioni Dioscoridis similior videtur, vtpote longioris caulis: est tamen & minor Ornithogalon quoque. Nam & huic Ornithogali descriptio conuenit & præsertim Pliniana. Plinius siquidem ei non caulem διαπιθαμιαῖον, vt Dioscorides, sed semipedalem tantùm tribuit, qualis est minoris bulbi.

Ornithogalon. Describitur autem Ornithogalon à Dioscoride hoc modo: Cauliculus est τελφερὸς siue tener, tenuis, subcandidus, instar duorum dodrantum, supernè propagines tres aut quatuor habens paruas; in quibus flores foris herbacei, intus verò lactei cādoris, inter quos capitulum vt Cachryi incisum. radix bulbosa. A Plinio verò his verbis: Ornithogale caule tenero, candido, semipedali: radice bulbosa, molli, tribus aut quatuor agnatis.

Appellatur porrò horum Bulborum qui minor est, vulgò **Velt ajuyn**. Maiorem verò plerique Lilium Alexandrinum nominant: veluti ab Alexandria primitus allatum. Alexandria autem Ægypti vrbs est, haud procul à Canopico Nili ostio. Est tamen & Alexandria quædam in Liguria.

Ornithogalon Matthioli. Matthiolus maiorem hunc bulbum inter Narcissos retulit, & quartum Narcissum fecit, & aliud omnino ab istis Ornithogalon pictura expressit: caule videlicet foliosum, à Dioscoridis & legitimo, ea de caussa differens.

Ornithogalon Ruellij. Describit porrò & aliud Ornithogalon Ruellius lib. 2. cap. 77. quod à rusticis in Suessionum agris eruitur: radice, inquit, bulbaceam speciem præ se ferente; è cuius medio cauliculus exit, tribus aut quatuor adnatis in cacumine: foliis in capillamenta quædam extenuatis: floribus exiguis, foris herbaceis, intus lacteo candore candicantibus, qui simul coaceruati, veluti paniculæ quædam compactili callo squamatim cohærentes, in pilulam extuberant, nucamentum Pineæ nucis repræsentantem: radix in orbem ferè collecta est, cortice pullo, candidissima

didissima intus carne, pulpáve perquàm odorata. Vere vel æstate cum fronde viret: hyeme vel autumno cùm exarantur agri, radicitus velluntur: diu seruari potest: & vbi annonæ premit inopia, plebis rusticæ famem & ieiunia Castanearum more satiat; nec aliud humo genitum promptius in cibos cedit, cùm frugum penuria gliscit. Mirè suibus expetitur: rura ex agris sponte natum gratiorem cibum non norunt: lautiores etiam mensas ditiorum non reformidat. Pueris non incognitæ radices, qui propter astantes cùm aratro terra proscinditur, aut in latiores porcas sulcatur, erutos vomere, colligunt, multò Castaneis suauiores: quibus & crudis, & in cineribus incoctis vescuntur. Suessionensis ager, Churlos vocare consueuit: Hactenus Ruellius.

Churli.

At Ornithogali fructum, Dioscorides ait, vnà cum pane coqui, vt Melanthium: radicem verò bulbosam, & crudam, & coctam edi.

De Bulbo syluestri. CAP. XX.

Bulbus syluestris.

Ornithogalum Narbonense.

1. **B**VLBO Leucanthemo minore superiore capite descripto, non multum absimilis videtur, quem Leonhartus Fuchsius, & Hieronymus Tragus, syluestrem agnominant. Sunt tamen huic folia pauciora, & vnicum aut duo tantùm, angusta & porracea: caulis breuis, tener, rotundus, dodrantalis, aliquot in summo adnatis, in quibus flosculi stellatim radiati, bulbi Leucanthemi minores, colore ex herbaceo in luteum elanguescentes; staminibus in medio capillaceis; capitula semen ferentia triangularia: radix bulbosa, lenti succi, nullius odoris, sapore aliquantulum, sed perobscurè Cepam referens.

In Germania locis vmbrosis ad margines pratorum & aruorum, ac secus riuulos, exit. Martio ac Aprili floret, fructumque perficit.

Germani **Feldzwibel/ackerzwibel** appellant; quasi dicas Cepam agrariam. Ex syluestrium & spontè nascentium bulborum est numero. Quo nomine à veteribus nuncupatus fuerit, non constat.

Recentiorum nonnulli Ornithogalon luteum appellant, à similitudine cum Ornithogalo minore albo. Ostendunt verò & hi aliud quoddam Ornithogalon, non modò ab isto, sed &

2. à superioribus duobus valdè differens: quod Narbonense cognominant.

Sunt folia huius oblonga, & tenuia, quamque aliorum angustiora: caulis tenellus, cubitalis aut procerior, nullis foliis conuestitus; floribus verò exornatus quàm plurimis, à medio fastigium petentibus, qui foris & extrinsecus herbacei sunt, patentes verò interius lactei candoris visuntur, Phalangij flores referentes: fructus triangularis est lobus, in quo semina. oblongus est bulbulus.

In Narbonensi Gallia ac iuxta Monspelium in agris frumenti feracibus nasci fertur.

De nomine huius non constat: nam legitimum Ornithogalon esse non videtur. Nec facile fuerit Scillam Epimenidiam affirmare, in tanta Plinij breuitate, qui solus huius meminit; nisi idcirco Scillæ species habeatur, quòd Scillæ modo flores haud dissimiles proferat.

Facultates autem horum incognitæ sunt. Hieronymus tamen Tragus, ex lutei bulbo sub cineribus cocto, cum melle cataplasma, vlceribus depascentibus vtiliter imponi refert.

De Narcisso. CAP. XXI.

Narcissus medio purpureus.

Narcissus medio luteus.

NARCISSI genera, Dioscoride auctore, duo sunt. Vtriusque flos albus est: sed vnius medio purpureus; alterius luteus.

1. Medio purpureus, folia habet virentia oblonga, Porri foliis similia: caulem angulosum, absque foliis, dodrante aut pede altiorem, & in summo florem è membrana erumpentem, vt plurimum vnicum, subinde geminum, mediocriter amplum, odoratum, ex sex candidis foliolis congestum, in quorum medio breuis calyx est circinatæ rotunditatis, purpurei per oras coloris, intra quem stamina breuia, cum apicibus subluteolis: capitula inde angulosa: semen in his nigrum: radix bulbosa, Cepæ similis, quæ nucleos ex se demittens, in multos facilè bulbos multiplicatur. Reperiuntur autem huius generis tres, forma, colore, aut odore nequaquam; sed florendi tempore differentes; magnitudine etiam nonnihil, sed parum, dissidentes. Maiores medij; præcoces & serius prodeuntes, minores sunt.

2. Alter Narcissus medio luteus, folia habet longiora, latiora, & aliquantulum minus virentia: caules proceriores, crassiores, & in singulis flores tres aut quatuor, prioribus similes, sed medio calyce luteo; semen & radicem bulbosam similia.

3. Huius generis & alius quidam tertius Narcissus est, foliis non modò quàm primus, verùm etiam

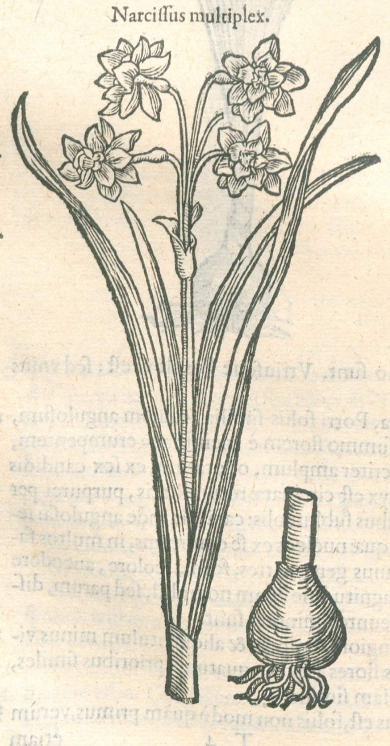
Narcissus medio luteus alter.

Narcissus totus albidus.

Narcissus multiplex.

4.

5.

etiam quàm Asphodelus, latioribus longioribusque; floribus in singulis caulibus quatuor aut pluribus, candidis, minoribus, medio eorum luteo, calyce eminentiore, multò tamen quàm Narcissi lutei syluestris breuiore: radix similis est & bulbosa.

Iam & quartus quidam est Narcissus antedictis forma similis, sed per totum florem & medio quoque candidus.

Sunt & Narcissi multiplicibus floribus, cùm primi, tum alterius generis, foliis & bulbis aliis haud dissimiles. Ita varia semper natura, & ad stirpium herbarumq́; genera multiplicanda fœcunda; tum ad ea permutanda prona; præsertim si cultus mangonio adiuuetur, vel in aliũ locum stirpes transferantur. Hæc etenim plurimũ posse ad stirpium mutationem, & alibi scripsimus.

Exeunt qui medio purpurei sunt plerisq; Galliæ locis, & apud Heduos ac Sequanos, in pratis. Dioscor. in montibus potissimùm nasci tradit. Theocritus in pratis Narcissum gigni testis est, Eidyllio 20. vbi Europam cum suis prata ingressam, bene spirantem Narcissum carpsisse, canit his versibus:

Αἱ δ' ἐπεὶ οὖν λειμῶνας ἐσήλυθον ἀνθεμόεντας,
Ἄλλη ἐπ' ἀλλήλαισι τότ' ἄνθεσι θυμὸν ἔτερπον,
Τῶν ἣ μὲν νάρκισσον ἐΰπνοον, ἣ δὲ ὑάκινθον: id est,

Florida sed postquam venêre in prata puellæ,
His illa, hæc aliis se floribus oblectabant;
Narcisso illa quidẽ bene olente, atq; illa Hyacintho.

Florent

Florent in Belgij hortis, prioris generis præcoces Narcissi, initio Aprilis: medij sub finem, seriores Maio mense: medio lutei eodem ferè, quo primi generis medij, tempore.

Græci huiusmodi flores Ναρκίσσους, Latini similiter Narcissos nuncupant. Belgæ Narcissen/Spaensche Jenetten: Germani Narcissen röszlin: Hispani *Narciso*. Dictum autem Narcissum Plutarch. in Sympos. quasi neruos hebetantem, & torpidas facientem grauitates, refert. Quapropter & Sophocles magnorũ subterraneorum deorum coronamentum eum vocat, quòd s. defuncti & morte torpidi, torpido flore merito coronarẽtur. Appellatur autem Narcissus etiã λείριον, & Apuleio teste, ἄνυδρος, βολβὸς ἐμετικὸς, αὐτογενές. Lirium autem Theophrastus eum appellat, cui latius est herbæ folium, & flos melinus longior, qualis vtique tertius est; quem & ait spontè germinare: qua de causa αὐτογενές, id est, à seipso genitus, vel per se nascens, dici potest. Sunt verò & alia Liria sui generis, de quibus suprà scripsimus: & Lilium quoque Lirium est. Iulius Pollux, Homerum Lirij appellatione, complecti omne florum genus, auctor est. Ἄνυδρος autem Narcissus propriè montanus est, eo quòd ab aquis remotus proueniat. Βολβοῦ ἐμετικοῦ nomen ab effectu habet: Dioscoride siquidem auctore Narcissus etiam vomitum concitat. Est tamen & alius bulbus vomitorius propriè dictus, de quo capite subsequente.

Prior autem horum Narcissorum medio videlicet purpureus, ille est, quem Plinius lib. 21. cap. 19. purpurei floris esse scribit. Narcissi duo genera, inquit, medici in vsum recipiũt: vnum purpureo flore, alterum herbaceum. Nam purpurei floris Narcissum nuncupat, cui medium purpureum, vt eiusdem lib. cap. 5. seipsum explicans ostendit. Huius alterum, ait, genus flore candido, calyce purpureo. Calycem autem dicit, quod in medio flore, circuli instar, & stamina ac apices continet. De hoc etiam Narcisso Virgilius in Bucolicis Æcloga quinta:

Pro molli Viola, pro purpureo Narcisso,
Carduus & spinis surgit Paliurus acutis.

Secundi verò & potissimum tertij Narcissi, Ouidius tertio Metamorphoseon lib. meminit, vbi Narcissi formosi adolescentis mutationẽ in florẽ sui nominis describit, hoc carmine:

Nusquam corpus erat, croceum pro corpore florem
Inueniunt, foliis medium cingentibus albis.

De tertio etiam scripsit Theophrastus lib. 6. De alio siquidem hoc loco, quàm lib. 7. agit. Libro siquidem 7. folium ei tribuit angustum, quale vtique primus habet: sexto verò, latius quàm Asphodeli, vti tertij est, quod diuersis locis, de differentibus Narcissis eum scripsisse, conuincit. Scribit autem Theophrastus lib. 6. Narcissi florem esse luteum, siue melini coloris, quod de medio floris calyce accipiendum esse, Ouidij testimonio iam ostẽdimus. Ex eius siquidem de hoc Narcisso carminibus, quæ attulimus, id manifestissimum est. Florẽ etenim, ait, Croceum, albis tamen foliis cinctum. Exẽplaria Theophrasti penè omnia μέλανα τῇ χροιᾷ habent, quod Hermolao & Marcello occasionem dedit, vt Narcissi florem nigrum esse existimauerint. Sed pro μέλανα reponendum est μήλινα. Est autem Melinus color, idem qui ochræ, siue luteus.

Theophrasti locus emendatus.

Putatur autem & hic Narcissus serotinus à Theophrasto haberi, & Autumno demũ florere, propterea quòd in iis quæ extant exemplaribus, huius descriptionem mox subsequantur hæc verba: μετὰ γὰρ ἀρκτοῦρον ἡ ἄνθησις, καὶ περὶ ἰσημερίαν, id est, post Arcturum productio floris est, & circa æquinoctium. Verùm ad Narcissi historiam hæc non faciunt: inter Narcissi siquidem descriptionem & verba ista, defectus ac hiatus est. Nec spectant etiam ad Croci, vti Conradus Gesnerus in appendice scribit, quam Germaniæ suis hortis subiecit: sed ad Lirij alterius historiam pertinent, quod eodem libro, paulò inferius Theophrastus vnà cum Croco τοῖς πρώτοις ὕδασι, hoc est, primis imbribus, siue Autumno, florere ait; vt diligenter vtrumque locum expendentibus manifestum statim fiet.

Ac totidem quidem, quos propriè Narcissos dici opinamur, obseruare nobis contigit. Sũt tamen & alij lutei appellati Narcissi, de quibus in mox sequentibus capitibus.

Matthiolus verò & aliorum quorundam Icones exhibet, qui tamen non Narcissi, sed omnino alterius generis flores sunt. Nam quem quartum facit, Ornithogalon est, maius à nobis agnominatum. Quintum Gesnerus & omnes passim Tulipam vocant. Sextus ac septimus Leucoia sunt bulbosa.

Cæterùm Narcissi radix, vt Galenus ait, vsque adeò exiccandi facultate pollet, vt & maxima vulnera glutinet, vel ad incisiones vsque, quæ circa tendones accidũt: habet verò quiddam abstersorium & attractorium. Eadem, auctore Dioscoride, siue estur, siue bibitur, vomitus mouet: prodest ambustis ab igne cum melle trita: præcisos quoq; neruos agglutinat imposita: luxatis item malleolis, diuturnisque articulorum doloribus trita cum melle, & imposita subuenit: expurgat ephelin & alphum cum vrticæ semine & aceto; at cum Eruo & melle vlcerum

vlcerum ſordes expurgat, & abſceſſus qui ægrè maturantur rumpit: educit & aculeos infixos cum Lolij farina & melle.

De Narciſſo luteo Iuncifolio, ſiue Bulbo vomitorio.

CAP. XXII.

Narciſſus Iuncifolius maior.

Narciſſus Iuncifolius minor.

PRÆTER Narciſſos ſuperiore capite deſcriptos, & alios ſupereſſe luteos diximus: vnus Iuncifolius: alter ſylueſtris & Pſeudo-Narciſſus eſt: tertius Autumnalis.

Iuncifolio Narciſſo, folia ſunt oblonga, anguſta, craſſa, interim propemodum rotunda, admodum læuia & flexibilia, Iuncis cùm læuore, tum colore, & quodammodo flexibilitate, nec non rotunditate ſimilia; inter quæ medius exit caulis; in ſummo cuius, floſculi tres aut quatuor, vel plures, odorati, Narciſſis forma ſimiles, verùm minores, & colore per totum florem lutei: radix bulboſa, candida, tenui nigra membrana integitur. In plerisque humentioribus herboſis Hiſpaniæ montoſis locis gignitur. vno verò loco lætior & pluribus foliis floribusq; luxurians: altero autem minor, & flores pauciores proferens. Vterq; Belgis hortẽſis eſt.

In Belgio Aprili menſe florem vterque promit: & Martio, ſi hyems clemens fuerit.

Hiſpani à ſimilitudine, quam folia cum Iuncis habent, *Ionquillias* nuncupant: nos Narciſſum Iuncifolium dicere poſſemus. Dioſcoridis eſt Βολβὸς ἐμετικὸς, ſiue Bulbus vomitorius. Id quod ex ipſa Bulbi vomitorij deſcriptione colligi poteſt; quæ ſic habet: Βολβὸς ὁ καλούμενος ἐμετικὸς ἔχει τὰ φύλλα ἱμαντωδέστερα, καὶ πολλῷ μακρότερα τοῦ ἐδωδίμου ῥίζαν ἐοικυῖαν βολβῷ, περὶ ἣν φλοιὸς μέλας. Id eſt, Bulbus nuncupatus vomitorius folia habet flexibiliora, & multò longiora quàm eſculentus; radicem bulbo ſimilem, circa quam membrana eſt nigra. Quæ deſcriptio huic Narciſſo Iuncifolio ſimillima eſt: folia ei ſiquidem ſunt multò, quàm alicuius bulbi ἱμαντωδέστερα ſiue flexibiliora, vtpote iuncei propemodum lentoris; & perquàm longa, longioraque multò, quàm eſculenti Bulbi; & radix in tenui nigra membranula reconditur.

Quibus autem facultatibus Narciſſus Iuncifolius præditus ſit, nullo recentiorum experimento aut teſtimonio conſtat. Dioſcorides verò Bulbi vomitorij radicem, ſi edatur, aut ſi decoctum eius bibatur, veſicæ malis auxiliari, & vomitum facere, memoriæ prodidit.

De

De Narcisso luteo syluestri, siue Pseudonarcisso.

CAPVT XXIII.

Narcissus luteus syluestris.

Narcissi syluestris alia icon.

Narcissus syluestris multiplex.

LVTEVS Narcissus syluestris, folia Porri aut Narcissi similia promit, sed breuiora ac minora: caules dodrantales, atque in singulis flores singulos, Narcissi similes; sed medio eorum calyce longiore, oblongioris calathi similitudine, colore per totum luteo, absque odore: capitula rotunda, oblonga, in quibus semen: radix bulbosa, vt aliorum Narcissorum.

Contingit verò & huic, quod aliis quandoque floribus, & candidis Narcissis accidit, vt videlicet floris foliola multiplicentur. & talis quidem flos medio calyce caret, compluribus foliolis mediũ occupantibus. folia autem ac bulbi cum alterius conueniunt: flos quoque totus luteus.

Reperitur nõ paucis Belgij locis, circa margines agrorum & veruactorum, humido præsertim solo, & in syluis locisque arboribus consitis: & similibus quoq. cùm in Germania, tum in Hispania: transfertur etiam in hortos.

Floret Februario & Martio quandoq. mense.

Germani ea de causa Geel Hornungs blumen/ id est, nostrate dialecto, geel Sporckel bloemen nuncupant. Februarius enim Germanis Hornungs mont/ Belgis, Sporckelle.

Appellant verò & hunc Narcissum Belgæ, geel Tydeloosen: Latinè autem vulgò Narcissus luteus & Pseudo-Narcissus dicitur.

Cæterùm

Cæterùm quòd ad vires attinet, recentiorum quorundam experimento exploratum est, Narcissi huius syluestris radicum decoctum, per aluum lentos & pituitosos humores, nec nō serosos expurgare, & his prodesse, qui crudorum copia grauantur humorum, semine Anisi & Zinziberis nōnihil additis: quæ, vt minus noceat, minusq; molestū sit ventriculo, adiiciūtur.

De Narcisso Autumnali. CAP. XXIIII.

Narcissus Autumnalis maior.

Narcissus Autumnalis paruus.

1. QVEM nostra ætas Narcissum Autumnalem nominat, folia promit oblonga, læuia, resplendentia, saturatè virentia: inter quæ pediculus assurgit breuis, fastigio florem vnicum adferens, haudquaquam Narcissis aliis similem, sed veluti Colchici aut Croci, ex sex foliolis compositum; colore autem luteum: in cuius medio sex stamina, & eiusdem coloris pistillus. subest bulbus mediocris magnitudinis, fibras aliorum modo deorsum demittens.

In Hispania ac Italia gignitur: & vno loco longioribus ac angustioribus; alio verò breuioribus ac latioribus foliis: amat humentia & pratensia, ac etiam montana.

Autumno sub finem Augusti, ac Septembri mense florem huius videre in Belgio contigit: eodem ferè in Italia tempore floret.

Autumnalē hac de causa Narcissum appellant: Hispanis *Cibollina Alborana* dicitur. Narcissi autem nomen accepit, quòd Marcellus Vergilius in commentariis suis in Dioscoridem, hunc pro Narcisso describat. Nos, inquit, in Apenninis montibus frequentē vidimus florem, Augusto ac Septembri mense florentem, figura Lilij, dodrantali altitudine: foliis qualia in Narcisso describuntur; singulari caule, qui nec candidus, nec purpureus, vt Plinius docet, sed inter luteum & candidum colorem: nullius, aut exigui odoris. Vidimus & in mitioribus collibus enatum, sed non tam speciosum, & magis albicantem: Hæc Marcellus.

Narcissus Marcelli Vergilij.

Videtur autem λειρίου siue Lirij ea species, quæ à Theophrasto Autumno, mox post primos imbres, vnà cum Croco florere refertur; quod λείριον ἕτερον, siue Lirium alterum ab ipso nominatur.

2. Præter hunc verò & alium quendam Narcissum Autumnalem C. Clusius describit, foliis viduum: pediculo breui: flosculo paruo candido, odorato, Narcissi æmulo, sex videlicet foliorum, & calyce medio paruo luteo. bulbus exiguus est.

De Narcisso marino. CAP. XXV.

PRIVS autem quàm Narcissos deseramus, describendus & vnus adhuc bulbus, ad Pseudo-Narcissi genus pertinere apparens. folia huic quina senáue, oblonga, latiuscula, veluti

vnius

Narcissus marinus.

vnius Narcissi, sed duriora: caulis pede non rarò altior, in cuius fastigio è tenui membrana terni, quaternive, aut plures emergunt flores, Pseudonarcissi æmuli; longis è medio calycibus prominentibus, stamina quibus continentur, sed colore albidi: subsequuntur angulosæ valuulæ, in quibus semen. magnus subest bulbus, candidus, nigra membrana circumtectus, quibusdam subinde adnatis, quibus multiplicatur.

In maritimis, non modò Narbonensis Galliæ, verùm & Hispaniæ, præsertim Valentini regni, gignitur: tum & alibi, sabulosis & aridis locis, quæ subinde marina rigantur aquâ.

Maio mense florentem; Iulio verò ac Augusto semine iam maturo, huius bulbos se eruisse iuxta Monspelium C. Clusius in Obseruationibus suis refert.

Hispani huiuscemodi bulbum *Amores myos* appellant: Italorum nonnulli *Giglio marino*: Nostri temporis plerique Scillam vocant, & ex ea Trochiscos de Scilla formant: aliis placet esse Pancratium, & quidem Marinum. Pancratij autem bulbus, vt Dioscorides refert, ὑπόπυρρος ἢ ὑποπόρφυρος, id est, subrufus aut subpurpureus est: istius verò, vt diximus, albidus. Matthiolus, quantum ex icone colligere licet, inter Narcissos numerat, & Constantinopolitanum cognominat. Et præstat inter Narcissos retineri, & Marinum dici, quàm vel Scillam, vel Pancratium temerè affirmare.

Facultate autem Pseudonarcisso luteo assimilis videtur: nam & gustatus tantummodo bulbus nauseam excitat: vt Lobelius auctor est.

De Leucoio bulboso. CAP. XXVI.

LEVCOII bulbosi tria nobis obseruare genera contigit: vnum Trifolium: alterum Hexaphyllon: tertium Polyanthemon cognominari potest.

1. Primum folia ex singulis bulbis bina promit, oblonga, angusta, in virore albicantia, foliis Pseudo-Narcissi lutei colore proxima, inter quæ medius exit cauliculus palmaris, in cuius summo flos è vaginula oblonga erumpit, à tenui pediculo deorsum dependens, foliolis tribus constans maioribus, candidis, intra quæ alia tria breuiora ac minora, pallidè virentia, & aliquantulum striata; in medio floris stamina cum apicibus luteis: radix bulbosa est, foris obscuri & eius cuius Castaneæ nucleus, coloris, quæ facilè in plures bulbos multiplicatur.

Peregrinus Belgio flos, sed Italiæ & aliis regionibus familiaris.

Exit præmaturè Februario mense, reliquos omnes ferè flores antecedens.

Leucoion videtur bulbosum Theophrasti, cuius meminit lib.7. vbi bulbos recenset: & quod lib.6. primum sese ostendere ait, & emicare vbi cælum clementius est, statim etiam nondum hyeme exacta; vbi verò immitius postea. Nos ad differentiam sequentium, non inconcinnè Leucoion bulbosum Triphyllon, & Violam bulbosam trifoliam, nuncupari posse existimauimus, à tribus nempe floris foliolis.

2. Proximo generi folia similiter sunt angusta, Porri & Pseudo-Narcissi similia, sed breuiora, virentiora, læuiora & magis resplendentia, versus terram aliquatenus reflexa: cauliculi tenues, palmares; flores in singulis singuli, rarissimè gemini, deorsum quoque penduli, colore candidi, ex sex foliolis aliquantulum striatis commissi, staminibus in medio cum luteolis apicibus: semen in rotundis capitulis paruum, rotundum, læue, & colore flauum: radix candida & bulbosa in plures facilè propagatur.

Plerisque Germaniæ superioris locis in vmbrosis & humidis syluis reperitur: apud Belgas hortorum areas exornat.

Floret eodem, quo superius, tempore, aut non multò pòst.

Germani weiß Hornungs blůmen: Nostri witte Tydeloosen appellant.

Leucoion bulboſum triphyllon.

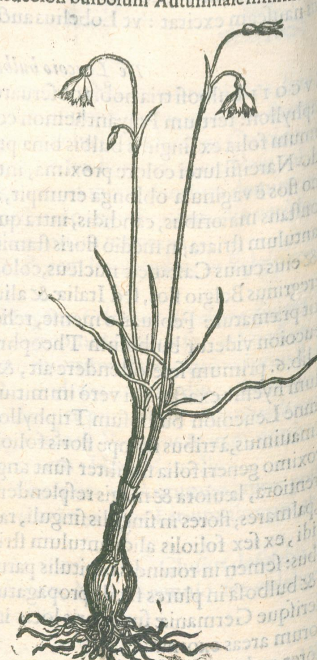
Leucoion bulboſum hexaphyllon.

Leucoion bulboſum polyanthemum.

Leucoion bulboſum Autumnale minimum.

Leucoij bulbosi genus esse manifestum est: quod Hexaphyllum, non abs re, à sex floris foliolis cognominatur. Matthiolus cùm istud, tum superius Narcissi speciem facit, vt cap. De Narcisso scriptum est.

3. Tertium Leucoion bulbosum caule & foliis secundo simile est, maius tamen ac procerius: florem in singulis cauliculis non vnicum, sed quinque aut sex & particulatim quidem florentes, profert, alterius floribus forma & magnitudine per omnia similes.

Est & hoc nobis hortense tantùm.

Non primo Vere, cum aliis duobus, sed multò pòst, Aprili videlicet demum mense, vnà cum Narcissis floret.

Violæ siue Leucoij bulbosi species haud dubiò quædam est; sed serotina.

Annumeratur verò & istis Leucoiis Bulbus quidam paruus, ex multis tunicis compactus, cui folia exeunt exilia, & cauliculus gracilis palmum altus, è cuius fastigio flosculus vnus aut alter dependet paruus, albidus, senum foliorum, Leucoio altero similis, sed minor multò, odore destitutus, & non Vere, sed Autumno prodiens.

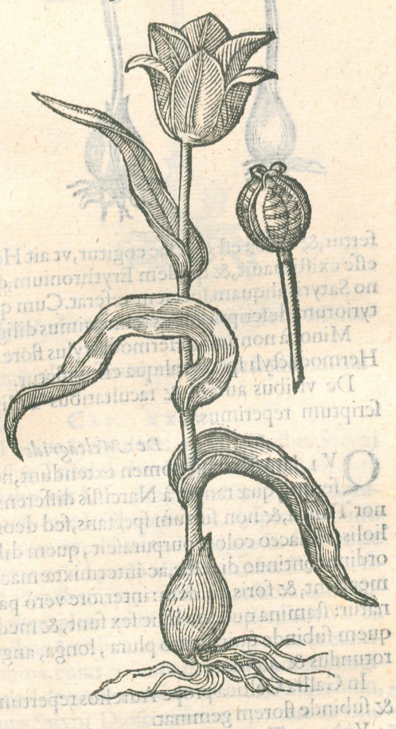
At de facultatibus horum Leucoiorum nihil quod adferamus habemus, cùm à veteribus de iis nihil reperiatur proditum, & à recentioribus nihil quoque obseruatum.

De Tulipa. CAP. XXVII.

Tulipa.

Tulipa cum semine.

Ex bulbosorum florum numero & Tulipa est flos peregrinus; cuius differentes sunt species: quædam maiores sunt; aliæ minores.

1. Maioribus forma eadem satis omnibus est: folia eius bina aut terna, crassa, oblonga, lata, per oras subinde modicè reflexa, quæ cùm primum erumpunt, modicè rubere videntur, adulta verò albicāt: caulis inter ea exit pedalis aut paulò altior, cui vnicus flos insidet sursum spectans, è senis foliolis, patenti profundiori & aliquantulum angustioris oris cyatho, aut inuerso huius formæ pileo quodammodo similis; staminibus in medio croceis: color flori subinde luteus est, nonnunquam candidus, aliquando dilutè quasi purpureus, non rarò rubet: Varietatem autem in his non exiguam etiam admittit; margines siquidem foliorum, & non rarò vngues siue inferiores particulæ, aliter quàm foliola subinde colorata sunt: transeunt verò per

Tulipa minor Narbonensis.

2.

hæc & quandoque striæ alterius coloris: odor nullus est, nisi luteo cuidam, qui odoratus sentitur: semen cartilaginosum, planum, in capitulis nascitur, quæ maturato semine in tres dehiscunt partes. radix bulbosa est, Narcissi bulbis haud dissimilis.

Minores Tulipæ foliis sunt angustioribus, & ferè porraceis; cauliculis tenuioribus ac breuioribus: floribus minoribus & minus in latitudinem sese pandentibus, colore luteis: bulbis minoribus.

In Thracia & Cappadocia Tulipa exit: Italiæ & Belgio peregrinus est flos. Minores alicubi in Gallia Narbonensi ac in Italia nasci feruntur.

Aprili mense Tulipæ florem Belgium videt: Thracia verò etiã Ianuario. veluti testis est Augerius Busbequius in itinere Constantinopolitano, in quo inter Hadrianopolim & Constantinopolim ingentem vbique florum copiam, media planè hieme, Ianuario mẽse, sese obtulisse refert, Narcissorum videlicet, Hyacinthorum, & eorum quos Tulipam Turcæ vocant.

Turcico & peregrino nomine Tulipam recẽtiores nuncupant, à Dalmatico pileo Tulipa dicto, cuius formã referre patens flos videtur. Quo nomine à veteribus hic flos dictus fuerit, nõ constat. Suspicari quis posset, πυπῶνα esse, si edulis bulbus esset, & cogẽdo lacte efficax. Nam πυπῶν quidem à Theophrasto inter edules bulbos refertur; & herba est, qua lac cogitur, vt ait Hesychius. Conradus Gesnerus Tulipam Satyrium esse existimauit, & quidem Erythronium; quòd videlicet flore vna species rubeat; aut omnino Satyrij aliquam speciem referat. Cum quibus an cõueniat, & quantum, ex subscriptis Satyriorum descriptionibus relinquimus diligentius considerandum.

Minor à nonnullis Hermodactylus flore luteo dicitur, sed perperam tamẽ. Neque etenim Hermodactyli species aliqua esse videtur.

De viribus autem & facultatibus Tulipæ nihil compertum habemus, aut à quoquam scriptum reperimus.

De Meleagride. CAP. XXVIII.

QVI latè Narcissi nomen extendunt, non modò Tulipam, sed & Meleagridem eò referunt; quæ tamen à Narcissis differens est, Tulipæ verò similior. flos elegans, paulò minor Tulipa, & non sursum spectans, sed deorsum dependens; è senis quoque componitur foliolis; violaceo colore purpurascit, quem dilutè admodum purpureæ, ac quasi inalbicantes, ordine continuo digestæ, ac intermixtæ maculæ, elegantissimam varietatem conferentes, cõmendant; & foris quidem: interiore verò parte nigricantibus sparsim dispositis lituris exornatur: stamina quoque huic sex sunt, & medius pistillus, colore sublutea. caulis tenuis, circa quem subinde quina, rarò plura, longa, angusta foliola è virore candicantia. bulbus subest rotundus & albidus.

In Gallia Celtica prope Aurelios repertum accepimus: in Belgij hortis feliciter adolescit, & subinde florem geminat.

Vnà cum Tulipis Aprili mense flos huius viget.

Nonnulli Fritillariam vocant, ab abaco siue alueolo, in quo Scacorum appellatus ludus exercetur, quem Fritillum dici existimant, quod non constat. Martialis siquidem Fritillum appellare videtur abacum, in quo alea luditur; Epigrammaton lib. v. ad Gallam:

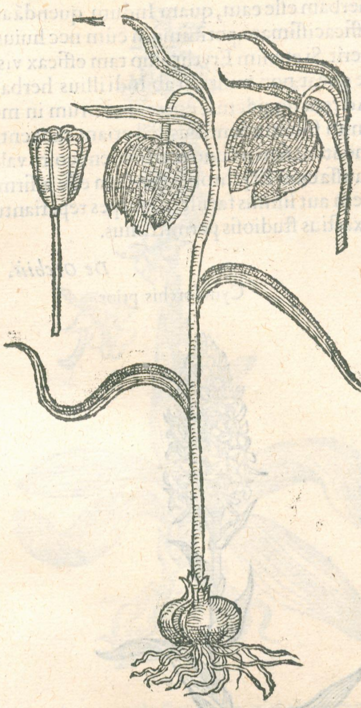
Iam tristis, nucibus puer relictis,
Clamoso reuocatur à magistro:
Et blando malè proditus fritillo
Arcana modò raptus è popina
AEdilem rogat vdus aleator.

Nobis rectius Meleagris nominari videtur: Meleagridis siquidem auis plumas, si non coloris

Meleagris.

Meleagridis altera icon cum fructu.

loris ſpecie, attamen varietate & diſpoſitione, magnitudineque macularum refert. Meleagrides enim aues colore variatis ſunt plumis.

De facultatibus autem huius floris nihil contingit adferendum, exploratas ſiquidem nullas habet.

De Satyriis ex Dioſcoride & aliis. CAP. XXIX.

PRÆTER Orchies dictos, quos etiam Satyria Plinius & Apuleius appellant, duo Satyrij genera Dioſcorides eſſe tradit: vnum τρίφυλλον ſiue Trifoliũ; alterũ cognomento ἐρυθρόνιον.

Trifolium folia fert tria deorſum reflexa, Lapatho, aut Lilio ſimilia, verùm minora & rubentia: caulem ψιλὸν, id eſt, tenuem ſiue nudum, cubitum longum; florẽ Lilij ſpecie, album: radicem bulboſam, vti malum, πυῤῥὰν ſiue fuluam, intus vt ouũm candidam, guſtu dulcem, & ori gratam. Idem Satyrium Plinius lib. 26. cap. 10. etiam, ſed paulò aliter deſcribit: Folia ei ſiquidem non Lapathi aut alterius Lilij, ſed rubri Lilij eſſe ait, quę multò anguſtiora & minora ſunt, quàm candidi Lilij: & radices ei geminas, cõtrà planè quãm Dioſcorides, facit. Verba Plinij ſunt: Græci Satyrion foliis Lilij rubri minoribus, & tribus non amplius è terra exeuntibus tradunt: caule læui, cubitali, nudo: radice gemina, cuius inferior pars & maior mares gignat; inferior ac minor feminas. Pertinent autẽ quod de gemina radice additur, ad Orchion, non verò Satyrij hiſtoriam. Radicem autem huius Satyrij Dioſcorides ait oportere ex vino auſtero coctam ad opiſthotonon bibi: & ei qui velit cum muliere concumbere, hac vtẽdum fore; fertur enim ipſam ad Venerem potentiam excitare.

Plinij locus animaduertitur.

2\. Erythronium Satyrium ſiue Erythraicum, ſemen habet Lini ſemini ſimile, ſed maius, robuſtum, ſplendens & læue, quod & ipſum narratur Venerem excitare, vti Scincus: eſt radicis cortex ſubtenuis & fuluus, interna verò pars candida, guſtu ori grata & dulcis. Naſcitur in ſoli expoſitis & montanis locis. Fertur ad Venerem incitare radix, etiam ſi manu teneatur: cum vino verò ſumpta multò magis. Eadem ferè de Erythronio Plinius; niſi quòd ſemen ei non Lini, ſed Viticis maius ac læuius tribuat, & vires ei plures, ex aliorum tamen relatu, adſcribat: arietibus ſcilicet quoque & hircis ſegnioribus in potu dari; & à Sarmatis, equis ob aſſiduum laborem pigrioribus in coitu: quod vitium proſedamum vocant.

Sed postea quàm tam magnas Erythronio Satyrio, ad venereas libidines incitandas, vires & Dioscorides & Plinius tradi scribant, suspicandum non temerè videtur, Satyrium istud, herbam esse eam, quam Indum quendã attulisse Theophrastus lib. 9. ait; ad rem Veneream efficacissimam; potissimùm cùm nec huius, nec alterius Satyrij, Theophrastus vspiam meminerit. Si etenim Erythronio tam efficax vis est, vt etiam in manu sumptum libidinem excitare queat; non multùm ab Indi illius herba (si non eadem est) facultate differens esse oportet. Ad rem siquidem Veneream mirum in modum herba pollebat, quam Indus attulerat: nec enim solùm edentibus, sed etiam tangentibus tantùm, genitalibus vim dixere adeò vehementem fieri, vt quotiens vellent coire valerent; vti refert Theophrastus. Verùm hanc ea de caussa cum Erythronio eandem esse affirmari certò non potest, cùm non rarò dissimiles eiusdem aut similis facultatis stirpes reperiantur. Coniecturam nostram indicauimus, iudicium exactius studiosis permittimus.

De Orchiis. CAP. XXX.

Cynosorchis prior.

Cynosorchis alter.

ORCHIES, Dioscoride auctore, duo sunt: Vnus Cynosorchis; alter Orchis Serapias dicitur. præter verò hos & eorum multę, alię ac differentes reperiuntur species. quas, quia duobus illis complecti non posse videbantur, nos quinque generibus comprehendendas putauimus. Primum genus Cynosorchin, siue Canis testiculum: proximum testiculum Morionis: Tragorchin tertium: quartum Orchin Serapian: quintum Testiculum odoratum, siue Testiculum Pumilionem cum Cordo appellauimus.

Cynosorchis.

Cynosorchios complures reperiuntur species.

1. Prima folia habet lata, pinguia, Lilij foliis propemodum similia; caulem pedalem aut altiorem, angulosum; & in eo flores copiosos, spicatim digestos, colore rubentis dilutę purpurę, cucullo aut galeæ patenti similes, ex quibus parte inferiore laciniosum quiddam, canis aut alterius animalis quadrupedis exuuio simile dependet, dilutè & ipsum purpurascens, punctulis magis purpureis respersum: pro radicibus, præter fibras suprà adhærentes, gemini sunt bulbi veluti testiculi; forma aliquantulum oblongi; quorum vnus plenior ac vegetior, alter rugosior.

2. Altera species foliis similiter læuibus, oblongis & latis est, sed quàm antecedentis minoribus

Cynoſorchis tertius.

Cynoſorchis quintus.

ribus & anguſtioribus, quinque aut ſex, nonnullis caulem amplectentibus, qui dodrantalis eſt: ſpica denſa, breui, in qua flores multi; colore ex candore purpuraſcentes, multis purpureis punctis, & interiore parte obſcurioribus copioſis exiguis lineis ornati; forma galeam aut hiantem cucullum quoque referētes, dependente ex ſingulis veluti animalculi quadrupedis, aut homunculi extenſis brachiis & diuaricatis cruribus abſque capite corpuſculo, eodem ferè modo, quo ex Saturni ore depingi ſolent dependentes pueruli: radices ſubſunt duæ globoſæ, nuclei nucis Myriſticæ magnitudine; adhærentibus ad annexum fibris aliquot craſſis.

3. Tertia Cynoſorchios ſpecies, folia edit anguſta, ſtriata, Plantaginis anguſtifoliæ foliis modo quodam ſimilia: caulem dodrantalem: flores in breui denſaque ſpica copioſos; colore foris punico & obſcuriorem purpuram referente, intus verò albicante; eiuſdem cum ſuperioris formæ, ſed tamen minores; dependente quoque ex ipſis rudi ac informi exiguo quadrupedis veluti animantis rudimento: radices ſubſunt aliorum Orchion ſimiles.

4. Huic & alius floribus per omnia ſimilis quidam Cynoſorchis eſt, foliis tamen latioribus, & ſecundum referentibus, quem Cynoſorchios ſpeciem quartam non ineptè quis fecerit.

5. Iam & quinta quædam ſpecies reperitur, foliis vti ſecundus Canis teſticulus: caule pedali, ſpica longa, floribus colore herbaceo ſubuirentibus, ex quibus quod laciniæ ſimile dependet, oblongum eſt, & quaſi quadrangulum.

Ex horum numero primus vel ſecundus, vel vterque, Cynoſorchis eſt à Dioſcoride deſcriptus. Vterque enim horum folia habet læuia, Scillæ mollioris ſiue Epimenidiæ foliis ſimilia, quædamque horum erecta caulem amplectentia: alia verò verſus terram inclinata: caulem non rarò altiorem dodrante: flores purpuraſcentes. bulbos radicum oblongis Oliuis ſimiles; præſertim qui primus eſt. Talem etenim Dioſcorides Cynoſorchin eſſe ſcribit: Ὄρχις, ait, οἱ δὲ κυνὸς ὄρχιν καλοῦσι, φύλλα ἔχει κατὰ γῆς ἐστρωμένα, περὶ τὸν καυλὸν καὶ τὸν πυθμένα, σκίλλῃ μαλακῇ ὅμοια, στενώτερα δὲ καὶ λεῖα μακρότερα· καυλὸν σπιθαμῆς τὸ μῆκος ἐφ' οὗ ἄνθη πορφυροειδῆ· ῥίζαν βολβοειδῆ, ἐπιμήκη, διπλῆν στενὸν ὡς ἐλαίας, τὴν μὲν ἄνω, τὴν δὲ κατωτέρω· καὶ τὴν μὲν πλήρη, τὴν δὲ μαλακὴν καὶ ῥυσσήν· hoc eſt; Orchis quem Cynos orchin appellant, folia habet & per terram ſtrata, & circum caulem ac ſpicam, Scillæ mollis ſimilia, anguſtiora, mollia & minora: caulem dodrantis altitudine: in quo flores purpuraſcentes: radicem bulboſam, oblongam, geminam,

Cynoſorchis Dioſcoridis.

Testiculus morionis mas.

Testiculus morionis femina.

minam, angustam vt Oliua; vnam superiorem, alteram inferiorẽ; & vnam quidem plenam, alteram mollem & rugosam.

Dioscoridis locus restitutus.

In qua descriptione deprauatè in Græcis exemplaribus legitur ἐλάια μαλακῇ, pro σκίλλῃ μαλακῇ: Nulla siquidem appellata est mollis Olea, & Oleæ folia multò & minora & angustiora sunt, quàm Orchios. Scillarum autem quædam mollior. Hanc Dioscorides mollẽ Scillam appellat, eiusque foliis Cynosorchios mollia ac læuia folia, similia & angustiora esse ait.

Confirmat hanc lectionem Theophrastus De historia stirpium lib. 9. vbi de Orchi scribẽs ait: ἔχει δὲ φύλλον σκυλλῶδες, λειότερον δὲ καὶ ἔλαττον, hoc est, folium habet Scyllæ simile, sed læuius ac minus. Et similiter Plinius lib. 26. cap. 10. Quidam folio, ait, Scillæ esse dicũt, læuiore ac minore.

Theophrasti & Plinij loca corrupta.

Est tamen in vtroque auctore huius Orchios descriptio deprauata. Pro σκυλλῶδες siquidem, vt Marcellus legit, in nonnullis Theophrasti exemplaribus (quæ Gazæ malæ conuersionis occasionem dedere) perperam legitur σιλφῶδες. Sequitur deinde: τὸν δὲ καυλὸν ὁμοιότατον ἀπίῳ, ἤτοι ἀπύρῳ, ἤτοι ἀκάνθῃ, quod penitus corruptum videtur. Apud Plinium legitur, caule spinoso, & similiter deprauatè: Orchios siquidem caulis spinas non habet. Cornarius tamen hac Plinij lectione fretus, Theophrasti locum hoc modo putauit restituendum: τὸν δὲ καυλὸν ἀκανθώδη, ὄρχιν δὲ ὁμοιότατον ἀπίῳ. Quomodo autem hæc Theophrasti & Plinij corrupta loca restitui debeant, ac emendari, diligentius expendendum relinquimus.

Testiculus Morionis duplex est: mas videlicet, & femina.

Testiculus Morionis mas.

Mari folia sunt quinque, aut sex, longa, lata, læuia, Lilij foliis similia quidem, sed minora, superius maculis aliquot subnigricantibus signata; quorum vnum & subinde alterum caulem quoque circumplectitur: caulis dodrantalis: flores in spica purpurei, circa vmbilicum albidiores, odorati, & aspectu grati, posterius corniculum habent propendens, simile ferè corniculo Regij floris; anterius verò cucullum auriculatum & cristatum Morionis referunt. Nam cuculli cuiusdã & patentis galeæ modo flosculus hiat, & angusta foliola, quę à lateribus surgũt, auriculas; quod verò è medio attollitur, cristam refert: radices gemini sunt globuli, nucleo nucis Myristicæ similes, supra quos fibræ exeunt.

Testiculus Morionis femina.

Femina folia habet similiter læuia, sed angustiora & aliquantulum venosa siue striata, Plantaginis angustifoliæ quodammodo similia: flores hiantes quoque, & veluti patentes cuculli,

Tragorchis, Testiculus hirci.

Orchis Serapias primus.

culli, à tergo dependente singulis corniculo, sed foliolis, quæ cristæ aut auricularum modo adnascuntur non erectis, sed ipsi floris cucullo ita incumbentibus, vt non facilè obseruentur. gemini & his testiculis similes globuli; exeunt & supra annexum aliquot fibræ.

1. Et vni quidem huius generis flores sunt purpurei Violæ ferè nigræ colore, in medio candidiores, punctis aliquot variegati, pluresq; densiore in spica; caulisq; quàm reliquorum lõgior.

2. Alteri flores dilutè rubent; cauliculus breuior est, & folia aliquantulum minora.

3. Tertij, flores purpuram referunt exquisitè rubentem, & vermiculum colorem, densa huic breuisq; spica; flores minores: folia nonnihil striata, pleraq; erecta & caulẽ circũ amplectẽtia.

Hunc Testiculum sunt qui velint Satyrion esse Erythronion, sed parùm isti attenderunt, Orchies à Satyriis differre.

4. Sunt verò & huius generis minores testiculi, quibus cauliculus breuis est; folia paruula quina aut sena, vno aut altero circum cauliculum erecto; flores in spica breui rari; colore nunc in cæruleo purpureo diluti, nunc candidi, quandoque rubentes, sed coloris obsoleti & odoris ingrati.

Tragorchis Tragorchis folia similiter læuia, lata & lõga fert, Liliaceis proxima, maiora quàm aliorum Orchion: caulem cubitalem, sæpè foliis nonnullis inferius implicitum: flores secundũ caulem in longa veluti spica multos, fœtidos & hircum olentes, quorum forma patenti quoque galeæ similis est, ex quibus tamen non exuuio simile, sed longa aliquantulum retorta veluti lacertæ cum medio corpusculo cauda propendet, coloris eius cuius est caulis, purpureis aliquot punctulis circa annexum maculata: semen in valuulis oblongis & striatis gignitur per exiguum: testiculi subsunt grandes; fibræ aliquot supra adhærent.

Testiculum leporis plerique appellant: nos ab odore, quo hircum dum in flore est, refert, τραγόρχιν & Hirci testiculum dicere maluimus.

Testiculus Serapias. Testiculi Serapiadis à nobis cognominati, tria obseruauimus genera; flos vnius papilionem: alterius fucum: tertij muscam refert.

1. Primum itaque genus folia profert duo aut tria, læuia, latiuscula, at Lilij foliis multo minora: caulem dodrantalẽ aut altiorem; flores in eo raros, candidos, papilionibus expansis alis quodammodo similes; è foliolis scilicet tribus commissi, vno superiore, duobus lateralibus alas

Orchis Serapias secundus maior.

Orchis Serapias secundus minor.

Orchis Serapias tertius.

alas referentibus; & longiore, tenui, veluti papilionis corpore propendente, melleum & dulcem liquorem continente; qui contorto aliquantulum pediculo, cauli adhærent: globuli subsunt gemini, candidi, & rotundi, & supra eorum annexum fibræ aliquot pro radicibus.

2. Alterum & secundum genus quinis senísve constat foliis, venosis, aliquantulũ latis, Plantaginis angustifoliæ quadantenus similibus, sed minoribus; quibusdam terrã versus reflexis, aliis circum caulem; qui palmaris aut dodrantalis est: floribus in summo quinque aut sex ex aliquot foliolis compositis, quorum inferius forma, & colore subnigro sordido fucum proximè referre videtur: testiculi subsunt vt aliis gemini.

Reperiuntur huius species duæ: vnius flos superiora foliola maiora, candidiora, & aliquantulum e rubido purpurascentia habet: alterius omnino minora & subuirentia. Huius caulis breuior: illius altior.

3. Tertius testiculus Serapias foliis est minoribus, & paucioribus, cauleq; breuiore ac tenuiore quàm secundus, cui alioqui satis similis apparet: flores huic tres aut quatuor, ex tribus exiguis superioribus foliolis, & quarto inferiore oblongiore, colore in purpura tristi subnigro, nonnihil variegato; forma muscæ cuiusdam corpori simili: testiculi veluti geminæ paruæ pilulæ sunt.

Tria autem hæc genera Serapiades nuncupauimus, propterea quòd eorum flores insecta quædam referunt fœcunda & lasciua, tanquam à Serapide nomen habentia Alexandrinorũ olim Deo, cuius excellens Canopi templum erat, vbi lasciuiis & cantibus & saltationibus colebatur: vt videre est apud Strabonem lib. 17. Fuchsius etiam ante nos, genus illud, quod flore fucum refert, Serapiada feminam fecit. Dioscorides item Orchin Serapiada describens, vnum istorum satis manifestè exprimit: Verba eius sunt: Ορχις ἕτερος, ὃν σεραπιάδα ἕτεροι καλοῦσιν, φύλλα ἔχει ἐοικότα πρασίῳ ἐπιμήκη πλατύτερα καὶ λιπαρὰ, ἐπικαμπῆ ἐν ταῖς μασχάλαις· καυλία σπιθαμιαῖα· ἄνθη δὲ ὑποπόρφυρα· ῥίζα δὲ ὕπεστιν ὀρχιδίοις ὅμοια, id est, Orchis alter, quem Serapiada alij nominant, folia habet Marrubio similia, oblonga, sed latiora & pinguia, per extrema recuruata; cauliculum dodrantalem; flores subpurpureos: radix subest paruis testiculis similis. Cum qua descriptione si secundus noster Serapias, præsertim qui maior est, conferatur; conuenire omnino reperietur. Folium etenim ei Marrubij folio longius latiusque & læue,

Testiculus Serapias Dioscoridis

Testiculus odoratus maior.

Testiculus odoratus minor.

quod reflectitur: cauliculus dodrantalis: florum superiora foliola, dilutè in candore rubentē purpuram referunt: testiculi exigui sunt. Meminit huius eiusdem & Plinius, sed folia ei non Marrubij sed Porri tribuit, quod & Dioscoridis interpretibus occasionem præbuit, vt pro ἐοικότα πρασίῳ, reddiderint, Porro similia.

Inter pauca, inquit Plinius, mirabilis est Orchis herba, siue Serapias, foliis Porri, caule Palmeo, flore purpureo, gemina radice testiculis simili. Paulus Ægineta, Serapiada etiam Triorchin nuncupari scribit, veluti tres testes habentem. Vnde Fuchsius Serapiadi tres affinxit bulbos. Plinius tamen huic non nisi geminos bulbos tribuit: neque nobis plures quàm duos esse, vel huic, vel illi quem Fuchsius depingit, vel aliis Orchiis, obseruare contigit.

Testiculus odoratus.

Quintus testiculus odoratus siue Pumilio nuncupatus, omnium foliis minimus est; ei siquidem foliola omnino paruula sunt, eaq́; venosa & Plantaginis aliquatenus similia, sed minutis ac paruulis eius foliis minora, virentia; caulis tenuis est, palmi altitudine, circa quē flosculi paruuli candidi, suauiter odorati, ordine digesti, ac spiræ modo caulem ambientes: bulbi subsunt gemini, parui, oblongi. hic nonnullis locis maior ac lætior: aliis minor gignitur.

Exeunt Orchies locis vt plurimum palustribus ac humentibus, in syluis ac pratis: quidam pingui & argilloso solo, veluti Tragorchis dictus, qui solo pinguissimo gignitur: alij etiá maciore nascuntur: Odoratus, editis, incultis & aridis locis plurima parte reperitur.

Maio & Iunio mensibus omnes florent, excepto odorato Pumilione, qui Augusto demum aut Septembri flores promit.

Omnes à Græcis Ορχεις, & à Latinis Testiculi nuncupantur. Germani Knabenkraut & Standelkraut: Belgæ Standelcruijt: Galli *du Satyrion* appellant, Officinarū nomē retinentes. Officinæ siquidem Orchies Satyria nominant, & eorum bulbos, pro Satyriorū medicamentis ac compositionibus admiscent. Præbuisse his occasionem videtur Apuleius, qui nullam inter Orchies & Satyria differentiam facit, sed vtrumque Satyrium, cum vtroque Orchi, Canis videlicet dicto, & Serapiade cognominato cōfundit. Græcis, inquit, dicitur Satyrion, aliis Cynosorchis, aliis Entaticos, Panion, Serapion; aliis Orchis. Galli *Vram*: Itali *Priapiscon*: alij Orminalem: alij Testiculum leporinum nominant.

Vis autem Cynosorchios radicibus calida est & humida: cæterum maior quidem multam videtur habere humiditatem excrementitiam, ac flatuosam, & ea propter epota Venerē excitat,

citat. Altera verò minor, ecōntra, vt ſit eius temperamentum ad calidius & ſiccius vergens: itaque hæc radix, tantùm abeſt vt ad coitum ſtimulet, vt etiam planè contrà cohibeat ac reprimat: auctor Galenus. Et de radice, inquit Dioſcorides, narratur; maiorem ſi viri edant, mares generare; minorem ſi feminæ, feminas. Addunt in Theſſalia mulieres teneram cum lacte caprino bibendam dare, vt Venerem excitent: aridam verò ad inhibendum.

Serapiadem, Galenus ait, ſicciorem facultatem obtinere, nec perinde ad Venerem accommodum eſſe.

Noſtra ætas omnium Orchium bulbis, ad Venerem excitandam vtitur: & pharmacopœi compoſitionibus eò facientibus indifferenter quoſuis admiſcent: præſtantiores tamen ſunt Tragorchios bulbi. Aſſumendi autem non ſunt ambo bulbi, ſed durior, plenior, ac ſucci plus habens: flaccidior ac rugoſior minus aut non idoneus eſt.

Eſt autem plenior, non ſemper qui maior, ſed non raró minor: ſi videlicet bulbi colligantur priuſquam ſtirps deflorerit; aut cùm primùm caulis erumpit. Nec etenim ſucculentior, alterum magnitudine ſuperat, prius quàm ſemen maturari cœperit. Nam cùm alternis annis vnus bulbus intumeſcat, alter verò reſideat ac pereat, fieri non poteſt vt durior ac ſucco plenior ſemper maior ſit. Quando ſiquidem folia erumpunt, tunc demum vel non multò antè plenior creſcere incipit, quo paulatim incrementum ſumente alter flacceſcit, rugaſque contrahit, donec maturato ſemine vnà cum foliis & cauliculis ſubinde totus ſubſideat ac pereat; eo qui interea creuit vegeto ac ſucci pleno.

De Satyrio Baſilico. CAP. XXXI.

Satyrium Baſilicum mas.

Satyrium Baſilicum femina.

QVOD recentior ætas Satyrium baſilicon nominat, non vnius eſt generis. Eſt etenim maius genus vnum; alterum minus: maioris, quoddam folio non maculato, mas; aliud maculato, femina.

1. Maius Satyrion Baſilicon, quod marem appellant, folia habet oblonga, lata, & læuia, Lilij foliis minora, nullis aut omnino vix apparentibus maculis reſperſa: caules pedales vel altiores, non abſque adnatis foliis: flores in ſummo ſpicatos, colore dilutè purpureos, exiguis punctis ſaturatæ purpuræ reſperſos, forma teſticuli Morionis maris, niſi quòd ipſis criſta deſit: ſub

quibus

Satyrium Basiliscum foliosum.

quibus singula acuminata nascuntur foliola: radices geminę veluti palmę sunt, singulę in quatuor digitos distributæ; quarum vna flaccidior & quasi fungosa: altera vegeta ac solida, paucis ab annexu exeuntibus fibris.

2. Alterum maius genus, quod feminam vocăt, priori tamen minus, folia eiusdem formæ promit, sed minora & multis nigris maculis conspersa: flores cucullis similes, cristatos & hiătes, vti testiculi Morionis maris; colore nunc candidos, aliàs in purpura vel rubentes, vel dilutè ad cæruleum inclinantes, semper magis purpureis punctulis ornatos ac variegatos: radices alterius similes.

3. Horum verò & species quędam adeò multis secundum caulem foliis, vt etiam inter ipsos flores, sed tamen minora, exeant.

4. Minus genus, foliis est angustis, &, vt Matthiolus inquit, Croci: caule dodrantali iunceo, læuique, in cuius cacumine flos emicat purpureus, Amaranti æmulus, qui recens odorem quàm suauissimum reddit: radicibus aliorum similibus, sed quæ magnitudine ipsis cedant.

Nascuntur Satyria hæc, locis vt plurimùm humentibus, palustribus, in pratis subinde & in syluis.

Florent Maio ac Iunio: raro serius.

Nostra ætas Satyria nuncupat Basilica siue regia: item & Palmas Christi. Est tamen & alia huius appellationis herba, Ricinus videlicet; hunc etenim & Palmam Christi vulgò plerique nuncupant. Germani Satyrion Basilicon, Creüßblum nominant: Belgæ Handekens cruijt: Galli *Satyrion royal.*

Sunt qui velint *Buzeiden* siue *Buzidan* Arabum esse. Sed Auicenna *Buzeiden* ait esse medicinam ligneam Indam. Et Serapio *BuZeiden* ait radices esse duras, albas, similes Behen albo, & medicinam esse Indiæ. Satyrij autem huius Basilici radices nihil minus quàm ligneæ sunt, & non ex India petuntur, sed in omnibus Europæ prouinciis passim reperiuntur: tantùm à *BuZeiden* absunt.

Matthiolus Satyrium Basilicum Digitos citrinos Auicennæ esse vult, & Monachos qui in compositiones Mesue commentaria edidere, dubitantes & penes lectorem iudicium relinquentes, ea de causa reprehendit. Nobis tamen magis placet Monachorum hæsitatio, quàm Matthioli assertio. Neque enim Satyrij huius radices duræ sunt, sed recentes quidem vegetæ ac succulentæ; & arefactæ omnino flaccidæ: nulla etiam omnino citrina aut puluerulenta est.

Digiti citrini. Digiti autem citrini, auctore Auicenna, duri sunt, & quidam citrini cum puluerulentia. Verba eius sunt: Asabasafra siue digiti citrini quid est? Eius figura est sicut vola manus, commista ex citrinitate & albedine, & est dura, in qua est parum dulcedinis; & ex ea est citrina cum puluerulentia absque albedine.

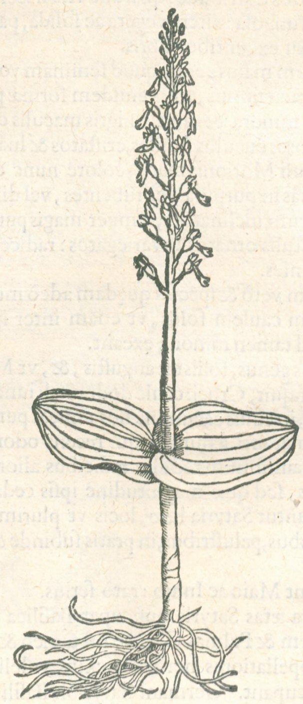
Iam & Rhasis libro Continentis vltimo, digitos hos croceos, vt exemplaria habent, appellat; & esse gummi seu venam tinctorum ait. At Basilici Satyrij radices nihil minus quàm croceæ sunt, & ad tingendum nequaquam vtiles habentur.

Quæ vtique Satyrium Basilicum vulgò nuncupatum, à Digitis citrinis Auicennæ & Rhasis differre, manifestè ostendunt.

At Satyrij Basilici radices, Orchion sapore & gustu referunt; proinde & facultatibus similes existimantur. Nicolaus autem Nicolus cap. De curatione quartanæ, vim habere ait, & per superiorem, & per inferiorem ventrem purgandi; & aduersus quartanas febres inueteratas post purgationes, radicis partem pollicis longitudine tusam, cum vino ante accessionem vtiliter exhiberi; hocque remedio ter sumpto, Biliotum quendam post 44. aut 45. accessionem, à quartana fuisse liberatum.

De Pseudoorchi, siue Bifolio. CAP. XXXII.

Pseudoorchis, Bifolium.

Ophris.

AD Orchies recentior ætas etiam refert, quod Bifolium nominant, Orchion nothum & adulterinum quoddam genus. folia habet non plura quàm duo, eaque ad caulem sibi mutuò opposita, lata, neruosa, Plantaginis latifoliæ foliis similia, sed minora: caulem dodrantalem; flores secundum ipsum ordine digestos, testiculi Serapiæ tertij quodammodo similes; sed subuirides, aut in viridi albicantes, & angustiores, culicum formam proximè referentes: radices fibrosas in diuersa tendentes.

Exit locis humidis ac palustribus.

Floret vnà cum Orchiis Maio ac Iunio.

Nostra ætas Bifolium appellat. Germani, Zueyblat; Nostri, Tweeblat. Putatur esse à Plinio appellata Ophris, quam ait herbam esse denticulato Oleri similē, foliis duobus. Sed veram esse Ophrim asseri non potest, quàm diu quale sit illud Olus denticulatum, cui Ophris similis, ignoratur. Aliis videtur esse Alisma, sed & quàm parùm cum Alismate conueniat, ex his quæ superius cap. De Saponaria scripta sunt, cuiuis promptum est colligere, vbi quale sit Alisma ostensum est. Nobis noua aliqua stirps esse videtur, veteribus prætereita.

Vtilem autem hanc herbam recentiores ferunt, ad rupta & vulnera glutinanda.

LIBRI SECVNDI PEMPTADIS SECVNDÆ FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS SECVNDÆ

LIBER TERTIVS,

DE SYLVESTRIBVS FLORIBVS, AC NONNVLLIS ALIIS.

PRÆFATIO.

SYLVESTRES nobis dicuntur flores, qui in aruis, agris, eorumq́ marginibus, syluis, pratis, ac palustribus gignuntur locis; ad hortos verò rarius admittuntur, vtpote ad horum ornatum nihil aut exiguum facientes; nec idcirco magnoperè desiderati. Sunt tamen ex his plerique coronarij, quibus ad coronas nectendas rusticæ virgines vtuntur: multi ad medicamentorum materiam faciunt. Præter hos verò sunt & hortenses nonnulli admißi, quos concolores & congeneres ad se pertraxerunt.

Prætermißi autem in hoc libro aliquot syluestres, qui propter nominis cum Violis, aut Rosis communionem & affinitatem, aut primò accesserunt, aut ad aliam operis partem simili de causa translati sunt. Ita fit vt ad vnam aliquam classem subinde referantur, quæ alio describi potuissent loco. Quod obiter modò iterum monuisse satis sit.

De Iride. CAP. I.

Iris.

Iridis altera icon.

IRIDIS species, colore floris differentes, complures esse Dioscotides manifestè ostendit. Flores siquidem, ait, varij, aut candidi, aut lutei, aut nigri, aut purpurei, aut cyanei. Quam coloris diuersitatem, non in vno flore, vti Andreas Lacuna existimauit, sed in differentibus reperiri, ipsa obseruatione cõstat. Αὐτόπτης etiam testis est Antonius Musa, qui à se conspectos in Illyrico Iridis flores, plerosque

rosque

Iris biflora Lusitanica.

Iris minor.

rosque candidos, alios pallidos, nonnullos luteos, quosdam purpureos, in Examine simplicium scriptum reliquit.

Differunt verò Irides, nō modò floris colore, sed & stirpis magnitudine: quædam etenim maiores ac proceriores: aliæ humiliores ac minores sunt Irides.

Folia maioribus oblonga, ensis aut gladij similitudine: caules rotundi, teretes, glabri, læues, cubitales, vel altiores; in quorum summo flores παράλληλοι, siue alterno ordine positi, terni, quaternive, odorati: constant flores senis potissimùm foliolis, quorum tria deorsum repanda arcus modo reflectuntur, alia tria sursum & contra se mutuò curuantur. Color candidæ per totum quidem florem candidus est; luteæ, luteus; cæruleæ siue nigræ in saturata cærulea purpura nitet, μελανίου siue Violæ nigræ colorem referens; purpureæ verò in cæruleo purpureus, sed eius tamen quæ Belgio vulgaris est, non in omnibus foliolis, neque ab omni parte similis; sursum etenim reflexa, pallidiora sunt & colore dilutiore, præsertim vnius, cuius hæc pallidissima & ad aquæ κυάνεον colorem accedunt; deorsum curuata inferiore parte pallent; superiore verò pulcherrimum purpureæ siue nigræ Violę dilutum colorem proximè exprimunt; intermixtis interim lineis candidis, quæ ab ipso folij exortu ac veluti base, tum & ab ipsa flaua fimbria exorientia, gratam coloris mixturam & varietatem efficiūt. Oritur fimbria ab ipsa inferiorum foliorum in singulis floribus parte, qua calyci inhærent, & inde sursum ad medium producitur, multis, tenuibus, breuibus, luteolis, rarissimè candidis, veluti pilis concreta, humani ferè supercilij, aut Erucæ hirsutæ similitudine. Præter sex autem hæc, quæ propriè folia, sunt & tria alia oblonga, angusta foliola, extrema summaque parte bifida, quæ fimbriam illam quodammodo contegunt: sub his singula stamina: Radices Iridi subiacent longæ, solidæ, nodosæ, ac veluti geniculatæ, digitali aut ampliori crassitudine, subinde in plures propagines, ipsis ex lateribus adnascentes distributæ, & summa terra hærentes, intus candidæ: quibus adhuc recentibus & nondum resiccatis, nonnihil inest feruentioris saporis, qui tamen non statim; sed paulò pòst quàm mansæ sunt, deprehenditur: tunc etenim fauces & linguæ radicem impetens, igneæ qualitatis vestigium, ac πυρώτερον τὶ, quod non facilè eluitur, ipsis imprimit: siccæ verò gratiore sunt odore, & qualitate gustabili minus acri.

Minores

Minores Irides, foliis, floribus & radicibus aliis similes; ſed folia tantùm dodrantalia, latiora tamen, quàm Chamæiridis, aut Iridis minoris tenuifoliæ: flos eiuſdem cum aliarum formæ, ſed minor paulò; colore, vel è luteo langueſcente, vel cæruleo eoque nunc ſaturato, aliàs diluto.

Poſt flores ſiliquæ ſuccedunt craſſæ, triangulares, in quibus ſemen ſubluteum, rotundo oblongius, Ochro minus; quod reſiccatum rugas contrahens nigreſcit.

Naſcitur Iris in Illyricò, Macedonia, Africa, & in complurimis Europæ prouinciis. In Belgio, purpurea quædam familiariſſima eſt, & non modò in hortis, ſed & quibuſdam paluſtribus locis ſponte exit, præſertim cuius flores dilutiorem purpuram, & aquę cyaneum colorem referunt: Candida, hortenſis tantùm eſt veluti & cærulea.

Sunt & minores Irides Belgio hortenſes. Luteam apud Hiſpanos etiam in paluſtribus reperiri accepimus.

Optima Iris apud Illyricos prouenit, & melior quàm in Macedonia, non tamen parte maritima, ſed mediterranea, magisque ad Septentrionem ſita; vt Theophraſtus ait. Plinius Illyricam reliquis quoque præfert, & quidem non in maritimis, ſed in paluſtribus (exemplaria, ferè ſylueſtribus, minus rectè habent) Drylonis, & Naronæ natam: quam etiam Nicander in Theriacis commendat, ſic ſcribens:

Plinij locus reſtitutus.

Ἶριν θ' ἣν ἔθρεψε Δρύλων καὶ Νάρωνος ὄχθη. Id eſt,

Iridem quam aluit Drylon & Naronis ripa.

Sunt autem hi fluuij Ptolomæo in Dalmatia prouincia Illyrico vicina. Nicandri verò ſcholiaſtes, Drylonem fluuium eſſe ait Illyriorum & Narorum, qui Illyricos & Liburnos ſegregat; vbi Cadmus & Harmonia habitarunt, in ſerpentes transformati.

Dioſcorides inter Illyricas & Macedonicas præſtantiſſimam Iridem eſſe ait, quæ radice eſt denſa, minuta, frangi contumace, ſubruffo colore, multum odorata, guſtu feruido, odore integro, non ſitum redolens, & ſternutamenta, dum tunditur, mouens.

Proxima bonitate, Plinio auctore, Macedonica eſt, quæ apud Galenum lib. 7. κατὰ γένη in acopo quodam Aſclepiadis recipitur, cùm tamen in aliis compoſitionibus Illyrica ferè admiſceatur.

Tertio loco Africana eſt, quam Galenus lib. primo De antidotis, multò inferiorem Illyrica teſtatur. Nam ſi, inquit, conferas eam quæ ex magna Libya Romam copioſiſſima adfertur, tantum ab Illyrica abeſt, quantum mortuum corpus à viuo.

Quę in frigidioribus reperiuntur regionibus, deteriores ac viribus infirmiores ſunt. Theophraſtus has omnino abſque odore eſſe exiſtimauit. In Thracia, inquit, cæteriſque frigidioribus locis, ac minus cocturæ idoneis, odore Iris penitus caret: quod tamen non abſolutè verum eſt. Nam & Belgica Iris reſiccata, non omnino abſque odore eſt; licet tamen odore, quàm Italica inferior; quæ hac ætate in Germania & alibi, reliquis præfertur, & Florentina cognominatur.

Iridis flores menſe Maio prodeunt: folia ferè ſemper virent: radices diuturnæ, vix vlla hyemis iniuria offenduntur; niſi fortaſſis externarum, quarum nimio hyemis rigore, ſubinde radices in Belgio intermoriuntur.

Eſt tamen & inter Irides, & quidem maiores, quædam ex Luſitania Belgis aduena, non modò Vere, ſed & Autumno florem producens, quam idcirco rectè bifloram Cluſius appellat, ac in Obſeruationibus ſuis Hiſpanicis latè deſcribit.

Iris Græcis ἶρις appellatur: Athenæus & Theophraſtus ἱερὶς legunt, quaſi conſecratrix; quo nomine etiam Latinis dicitur: nonnullis radix Marica, vel potius radix Naronica, à Narone fluuio, circa quem optima & copioſiſſima, vt diximus, naſcitur. Item οὐρανία, cæleſtis, ab arcu cæleſti, & ab eadem occaſione θαυμαστὸς, admirabilis; θαυμαντίαν enim arcum cæleſtem Poëtæ aliquando vocant. Nominatur & θελπίδη aut θαλπίδη, καθαῖρον purgans, ὀπερτείτος. Philinus Iridis flores λύκους, id eſt, Lupos vocari tradit, quòd deorſum arcus modo curuata, labiorum Lupi ſpeciem quandam reddant. Germanis **Gilgen/ Schwertel/** Noſtris **Liſch ouer Zee**: Gallis *Flambe*: Italis *Giglio* & *Iride*, Iris nominatur.

1. Iridis ſpecies flore candido olim in officinis gignẽdi caſu Græco ἴρεως nuncupabatur: Germani **Violwurtz/weiß Violwurtz:** Noſtri, **wit Liſch**: Galli, *Flambe blanche* appellant. Hanc multi reliquis præferunt, & odoratiorem eius radicem affirmant.

2. Alia Iridis ſpecies, Iridis nomenclaturam retinet: pleriſque tamen Lilialis, & in Apulia Spatula, vt Franciſcanæ familiæ fratres Angelus Palea & Barptolomæus ab Vrbe veterum ſcribunt: Itali, *Giglio azurro*, & *Giglio celeſte*: Hiſpani, *Lilio Cardeno:* Germani, **blauw Gilgen/ blauw Schwertel/himmel Schwertel:** Brabanti, **blauw Liſch ouer Zee.** Huius ſpeciem, quæ flore eſt dilutiore, plerique ſylueſtrem Iridem nominant; ad differentiam candidæ, cum alterius

terius hortenſis. Sunt tamen & aliæ apud veteres ſyluestres Irides, Xyris videlicet, & Ephemeron non lethale.

Aloiſius Anguillara Iridem à Palladio Hyacinthum vocari exiſtimat: alius Hyacintho, Iridis ac Gladioli nomen tributum dixerit. Verba Palladij ſunt, lib. 1. De apum caſtris, titulo 37. Herbas nutriat, Origanum, Thymum, Serpyllum, Satureiam, Meliſſophyllum, Violas agreſtes, Aſphodillum, Citraginem, Amaracum, Hyacinthum, qui Iris vel Gladiolus dicitur, ſimilitudine foliorum, &c.

Porrò Iridis radices recentes, & adhuc ſucco plenæ, impensè calidæ ſunt, & ad quartum ferè caliditatis gradum peruenientes. Succus earum non modò bilem, ſed potiſſimùm aquoſos humores potenter educit, & hydropicos inſigniter purgat, cum lactis ſero, aut alio liquore, qui caliditatem eius nonnihil contemperet, epotus.

Aridæ in ſecundo ſunt ordine intenſo calefacientium & reſiccantium: craſſos & lentos humores, qui ægrè ac difficulter educuntur, attenuant: reſpirationis difficultati, tuſſi veteri, & omnibus thoracis vitiis, quæ hinc oriuntur, multùm in eclegmate proſunt. Auxiliantur etiam lienoſis, conuulſis, à ſerpentibus demorſis, perfrictionibus, rigoribus, & his quibus genitura profluit, cum aceto, inquit Dioſcorides, potæ: cum vino menſes ducunt. Decoctũ ad inſeſſus muliebres vtile eſt, emollit etenim & locos aperit: ad coxendicum verò dolores, infuſum: fiſtulas ac ſinus carne implet: Inſtar collyræ ſiue peſſi cum melle ſubditę, fœtus extrahunt: ſtrumas & veteres duritias molliũt, coctæ & impoſitæ: aridæ vlcera replent; cum melle repurgant, & nudata oſſa carne operiunt. Proſunt capitis doloribus cum aceto & roſaceo impoſitæ: lentes & ephelidas abſtergunt, cum Veratro albo & duplo melle ſuperpoſitę. Admiſcentur peſſis & malagmatis: in vniuerſum multi vſus.

De Iride minore, ſiue tenuifolia. CAP. II.

Iris minor, ſiue tenuifolia.

PRÆTER Irides ſuperiore capite deſcriptas, reperiuntur & aliæ quædam Irides, de quibus deinceps agendum. harum vna minor, & tenuifolia non temerè appellatur: altera Chamæiris.

Eſt autem tenuifolia Iris aliis ſimilis, ſed minor ac tenuior. folia habet breuiora, anguſtiora, nigrioraque, aut cæſij quaſi coloris, quæ confricata, grauiuſculum reddunt odorem, Spatulæ fœtidæ propemodum perſimilem, ſed tamẽ minus graueolentem: caules ſimiliter breuiores, ſæpe vix cubitales: in quo flores bini, terniue, alterni, colore cæruleo ſaturato, ſubinde Violaceo purpureo, forma aliarum Iridum propemodũ ſimiles, niſi quòd ipſius foliola ſingula anguſtiora ſint, & ſuperiora contra ſe mutuo nõ adeò recuruentur, ſed ferè erecta conſiſtant: inferiora verò ac deorſum reflexa fimbriam non habeant, ſed ſolam lineam luteam; qua tamen parte calyci proxima, nonnihil hirſuta eſt. radices quoque obliquæ, nodoſæ, & ſibi inuicẽ implicitæ, & quandoque quàm aliarum denſiores, longas, multasq; fibras inferius demittentes, foris ruffæ, intus ſubcandidæ aut ſubluteæ, guſtu feruido, vti aliarum.

Reperitur in Germaniæ apricis planisq; pratis, frutetoſis ac humentibus campis, teſte Valerio Cordo, & non procul, vt Geſnerus ait, Tiguro. Apud Belgas non niſi in hortis prouenit.

Floret eodem quo aliæ ferè tempore.

Iridem minorẽ & tenuifoliam, vt diximus, appellant. Videtur nonnullis Plinij Rhizotomos, quòd radice videlicet ſit ſubruffa, breui, denſaque. Sed Rhizotomos Illyricæ eſt ſpecies, & quidem præſtantior, Plinio auctore; hæc verò contra, aliis odore & potentia inferior, nec in Illyride, ſed in Germania reperitur. Proinde non Illyrica aut Rhizotomos, ſed ſui generis Germanica & tenuifolia quædam Iris, quæ

Spatulæ fœtidæ species haberi posset, si semen quod in siliquis gignitur, nõ vti aliarũ Iridum planum, sed veluti Spatulæ fœtidæ rotundum esset. Plinij autẽ de Rhizotomo hæc sunt verba: Illyrica duorũ generũ est: Raphanitis à similitudine; & quę melior Rhizotomos subruffa.

Cæterùm potentia huius radix vehementer calida feruensq́. est; facultate & viribus aliis Iridibus non inferior: ad eadem, ad quæ illæ, ea propter, præsertim recens, vtilis.

De Chamæiride. CAPVT III.

Chamæiris.

CHAMÆIRIS inter Irides minima est, folia habet Gladiolo minora, angustiora, pinguiora: caulem palmi altitudine, foliis breuiorem: in quo flores non alterno ordine ac situ, vt in aliis, sed è summo cauliculi simul, singuli suis insidentes pediculis, erumpunt, odorati, & maturi pruni odore & aliquatenus colore, tenuifoliæ Iridis floribus minores, forma alioqui similes: foliola siquidem & huius floris angustiora sunt, & deorsum reflexa, fimbriam illam humani supercilij non habent. radices paruæ & obliquæ sunt, foris ruffæ, intus candidæ, duræ, gustuq́; feruẽtes.

Peregrina hæc Iris non modò Belgio aut Germaniæ, sed & Italiæ, vt fertur, est: & non nisi in hortis reperitur.

Floret Maio mense: folia hyeme pereunt: Vere erumpunt noua.

Iridem esse Illyricam Hermolaus existimauit Barbarus, cùm eam olim in horto Felicis Sophiæ Patauij conspiceret; sed ab Illyrica & legitima Iride eam differre, Antonius Musa in examine simplicium, satis ostendit. Nos Chamæiridem nuncupauimus, antiqua destitutam appellatione; nisi fortè Iris sit Astragalites dicta, cui aliquatenus similis est. Nam veluti Astragali siue tali, paruæ, nodosæ, duræque huius Iridis radiculæ sunt. Astragalitidis Iridis meminit Soranus apud Galenum κατὰ τόπους lib. 7. & Aëtius sermone 13. cap. 3. in emplastro venatorum.

Facultate autem & viribus, hæc quoque Iris acris & impensè calida est, aliisq́; Iridibus similis.

Spatula fœtida.

De Spatula fœtida. CAP. IIII.

SPATVLA fœtida, caule, foliisq́; Iridi similis; folia tamen nigriora, grauem fœdumq́; odorem spirant, præsertim si confricentur atque digitis atterantur: flores quoque similes, sed minores, purpurei, sed sordidi & obsoleti coloris: vel, vt Valerius Cordus, saturata purpura arridentes; qui siliquarum rudimentis triangularibus, quasi ab ipsis exoriẽtes, insident; quæ tandem, defluentibus floribus, maiores factæ dehiscentes in tres finduntur partes. semen in his rotundum Ochri siue Eruiliæ magnitudine, rubens, splẽdens, quod resiccatum contrahitur & nigrescit. Radices nouellis plantis rotundæ, & veluti bulbi aut Cepæ alicuius caput, ex qua crassiores fibræ dependent: veteribus verò & multorum annorũ plantis, multæ longæ, geniculatæ sibi inuicem implicitæ, magnum veluti cespitem constituentes, gustu feruidæ, vt & ipsum est semen.

In Hetruria & aliis Italiæ locis sponte exit; apud Belgas vix aliis locis, quàm in hortis reperitur.

Florem edit Iulio & Augusto: semen Autumno maturatur.

Passim Spatulam fœtidam appellant: plerique etiam Iridem syluestrem: Germani, **Wandtleußkraut**/ à potentia qua cimices enecat: Galli, *Glayeul puant*: Belgæ, **Wantluyscruyt/ stinkende lisch.**

ξυρίς autem Græcè & Latinè dicitur: à nonnullis Xeris, Galeno teste. Item ἶρις ἀγρία siue syluestris Iris, & χαλός siue χαλτός: Hispanis *Lirio spadanal.*

Tenuium partium, inquit Galenus, attractoriæ, digerendi, ac nimirum etiam desiccandi, est facultatis cum radix, tum multò etiam amplius fructus, qui quidem & vrinam ciet, & lienes induratos sanare potest.

Dioscorides ait Xyridis radicem contra capitis vulnera & fracturas facere, aculeos educere, & telum omne citra dolorem extrahere, admixta floris æris tertia parte, & Centaurij radicis quinta, & melle: sanare & œdemata ac inflammationes cum aceto impositam: bibi ad conuulsa, rupta, coxendicum dolores, stillicidia vrinæ, & diarrhœas cum passo tritam: fructum vrinam potenter mouere trioboli pondere ex vino bibitum: Lienem verò minuere cum aceto potum.

Xyridis radix, Plinio auctore, strumas vel panos vel inguina discutit. Præcipitur, addit, vt sinistra manu lecta, ad hos vsus seruetur, colligentesque dicant, cuius hominis, vitiique causa, eximant. Quæ & inter vana numeranda sunt.

De Pseudoiride, siue syluestri Iride lutea.

CAP. V.

Pseudoiris.

PSEVDOIRIS folia quoque Iridis gerit, sed longiora & angustiora, dorso aliquantulum vtrinque extante: caules glabros, Iridis haud dissimiles, subinde bicubitales; atq; in iis flores cõplures, vti aliarum Iridum; nisi quòd horum superiora foliola omnino paruula sint, & eorũ quæ in veris Iridibus visuntur, quædam veluti tãtum rudimenta, ac prima lineamenta: siliquæ succedunt crassæ, oblongæ & triangulares, in quibus semina multa simul compressa, ordine digesta, plana, cartilaginea, lentibus maiora: radices obliquæ, longę, geniculatę, cirrosę, in propagines diuisæ, colore pallidè rubentes, gustu adstringentes.

Palustribus locis, humidis & riguis tractibus, Italiæ, Germaniæ, Galliæ, Belgioq; familiaris.

Floret Maio & Iunio.

Vulgò, Germani **gel Schwertel** & **Drachenwurtz**: Nostri, **geel Lisch**: Galli *Glayeul ou Flambe bastarde.* Officinę perperam olim Acoron appellauêre: & maiore cum errore radicibus eius pro legitimo Acoro vsæ sunt. Nam non forma modò, quæ fortasse in aliquo conuenire potest, sed viribus potissimùm, ab Acoro plurimũ dissidet. Plerique hac occasione Pseudo-Acoron nominant: nos Iridem luteam syluestrem, aut potius Pseudo-Iridem nuncupare maluimus, vtpote Iridi quàm Acoro similiorem.

Facultatem habet radix huius adstringẽtem, frigida & sicca secundo excessu; dysentericas & alias ventris fluxiones cohibet: menses sistit, & sanguinem vndequaque manantem supprimit, in potu, aut aliter sumpta. Sunt etiam qui solùm gestantem eam, ab omni sanguinis fluore tutum affirment.

De Iride tuberosa. CAP. VI.

AD Irides pertinet & quam tuberosam cognominari contingit: folia huic sunt oblonga & angusta, ferè Chamæiridis referentia: tenuis cauliculus: flos in cacumine erumpit, forma

Iris tuberoſa.

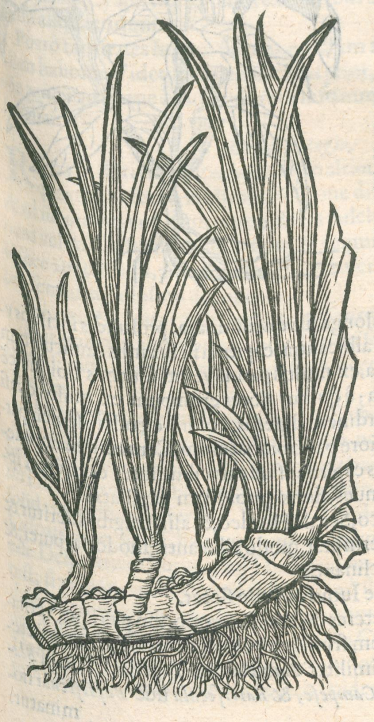
forma Iridis, verumtamen & minor & anguſtiorum foliolorū; qui obſcurè viret, ac quo Iridis floribus fimbria loco, nigricat: capitulum ſatis magnum perfecto ſemine dependet, in tres rimas fatiſcens: ſemen rotundum, Ochro minus, initio inalbicat. non vnius formæ radix; ante florem duo aut tres veluti bulbuli cohærent; hoc verò enato in plures ſinguli extuberāt propagines; quarum nonnullæ digitum referunt.

Peregrina ſtirps eſt, quæ ex Orientis partibus, & vicinis Conſtantinopoli regionibus, & in Italiam, & in Belgium illata fertur.

Iridis ſylueſtris genus eſſe videtur: atque idcirco à forma radicum, Iris tuberoſa dici poteſt. Matthiolus Hermodactylon eſſe: alius Lonchitim priorem eſſe ſuſpicatur. Cum Hermodactylo, quo Officinæ vtuntur, à Serapione ſic appellato, haudquaquam reſpondet. Si autem idcirco Hermodactylus, quòd radix digiti figuram quandoque referat, alium eſſe à Serapionis Hermodactylo oportet. Nam Colchicum Dioſcoridis Serapioni eſt Hermodactylus: ab hac Iride autem differens eſt Colchicum. Lonchitim verò hanc eſſe priorem, non ita quoque conſtat: Si etenim ex eo Lonchitis nomen habet, quòd ſemen triquetrum lanceæ cuſpidi ſimile ſit, hæc Lonchitis eſſe nequit; cùm ſemen non ſit triangulare.

De facultatibus autem huius Iridis nihil ſcribendum occurrit.

Acorus.

De Acoro, ex Dioſcoride, Theophraſto, & alijs. CAP. VII.

ACORO cognatio & ſimilitudo cum Iride eſt. folia ei ſunt Iridis longiora & anguſtiora, virentia: radices haud diſsimiles, ſed tenuiores, obliquè ſecundum terræ ſuperficiem proſerpentes, geniculis veluti interſeptæ, foris interiuſq; albicantes, guſtu cum quadam amaritudine acres, odoris haud iniucundi, præſertim reſiccatæ.

Prouenit Acoron in Colchide, Galatia, & Creta inſula. Optimæ, inquit Plinius, Acori radices Ponticæ: dein Galaticæ: mox Creticæ: ſed primæ in Colchide iuxta Phaſim amnem, & vbicunque in aquoſis.

Inuentu rarum Apuleius ſcribit, & non niſi cùm floſculum produxerit agnoſci poſſe. Theophraſtus Acoron inter eas ſtirpes refert, quæ cum ſeminibus flores edunt.

Ἄκορος καὶ Ἄκορον Græcis: Latinis Acorum dicitur: nonnullis, teſte Apuleio, Ἀφροδισίας, & Venerea, item radix Nautica, Singentiana, Vnguentaria. Officinæ Europæ magno cum errore Calamum Aromaticum appellarunt, & Calami odorati loco habuerunt: pro Acoro Pſeudoiridis radices perperam ſubſtituentes, vt ſuprà oſtendimus.

Eſt verò & Acoros quibuſdam Oxymyrſines radix:

radix: Ideoque hanc quidam ἄκορον ἄγριον vocare malunt, vt Plinius ait.

Acori autem radix, auctore Galeno, in calfaciendo & resiccando tertij est ordinis. Decoctum eius, Dioscorides inquit, vrinas mouet: auxiliatur ad lateris, thoracis, & hepatis dolores: item ad tormina, rupta, & conuulsa: Lienem absumit: prodest stillicidio vrinæ affectis, & à serpente demorsis: succus radicis, quæ oculorum claritati officiunt, exterit. Miscetur etiam Antidotis vtiliter hæc radix. Nostra ætate & eclegmatis non absque fructu additur, quando crassi, crudi, frigidiq; humores pulmonem & pectus occupant.

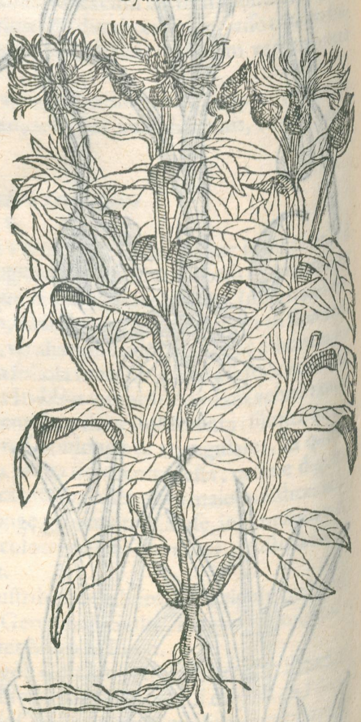
Præstat verò, auctore Dioscoride, Acorum densum, candidum, non cariosum, plenum, odoratum. Plinius Creticas candidiores Ponticis ait: Sunt tamen, vt ipse inquit, Creticæ Ponticis minus probatæ.

De Cyano flore. CAP. VIII.

Cyanus flos.

Cyanus maior.

CYANO flori caules angulosi: folia verò oblonga sunt, acuminata, profundis incisuris vtrimque diuisa, Erucę ferè similia, in virore albicantia: capitula in summis cauliculorum fastigiis turbinata, & in angustius se contrahentia, ex multis paruis veluti squamis sibi inuicé impositis, coni alicuius exigui modo composita; è quibus flores erumpunt ex multis quasi fimbriis, ac staminibus mediis, pulchra serie in ordinem digestis, colore cærulei: semen paruum, forma oblongum, læue, splendidum, superiore parte barbatulum, Centaurij maioris semini simile, sed minus & candidius, quod in ipsis capitulis siue calycibus, inter eas, quę in ipsis gignuntur mollibus pilis, reperitur: radices tenues, fibris quibusdam capillatæ.

Nascitur in agris frumentariis, vnà cum Tritico, Secali, Hordeo, & aliis frugibus: seritur & in hortis, qui culturæ mangonio colorem sæpè permutat, modò albicantis, modò purpurei, & eius, aliâs dilutè rubentis, aliâs ad puniceum inclinantis.

Maio vnà cum frugibus florere incipit, deinde Iunio & Iulio floret.

Cyano flori, ab ipso cæruleo colore, nomen veteres dedere. Recentiorum plerique vernaculam Germanorum appellationem secuti, Florem frumentorum nuncupant. Germani etenim **kornblůmen**/ & **blauw kornblůmen**: & Belgæ similiter **Corenbloemen** appellant. Galli *Blaueole, Aubifoin*, aut *bluet*, dicunt. Ab Italis *fior Campese*, & *Battisecula* siue *Baptisecula* nominatur.

Cyanoides flos.

minatur: quasi Blaptisecula, quòd metentibus & secantibus officiat, retusa in eius occursu falce.

Præter verò & hunc, & alius est Cyanus maior, foliis oblongis, pollice latioribus, mollibus, lanuginosis, albicantibus, Verbasci tamen foliis & minoribus & nigrioribus: cauliculis dodrantalibus: capitulis etiam squamosis vti alterius: floribus quoq. similibus & cęruleis, sed ad purpuram nonnihil vergentibus, ac maioribus: radicibus, quæ crassis hæreant fibris, & durabilis naturæ, singulis annis regerminent. 2.

In syluis & montosis, Trago teste, reperitur: nostri in hortis serunt.

Æstate floret. Germani **wald kornblůmen** appellant.

Cyanus maior appositè dici potest. Thryallis Verbasci species nonnullis esse videtur, sed Thryallis, vt superius scripsimus, flore rubet.

Ad Cyani floris genus pertinere & alius quidam haud ingratus flos videtur, qui tametsi cęruleus aut cyaneus non sit, forma tamen Cyanum aliquatenus refert: vnde & κυανοειδὴς appellari potest. folia autem huic sunt oblonga, candicantia, in partes dissecta; cauliculi teneri in ramulos cōplures diuisi, foliis perquàm exiguis circa eos; & in summo flores singuli Cyani forma, sed ambientibus foliolis in purpura rubentibus; staminibus verò mediis ex luteo, candido, purpureo permixtis coloratis. capitulum floris simile Cyani, sed asperius, exeuntibus à singulis squamis exiguis spinulis. radix subest crassa aliquantulum. 3.

Porrò facultates horum florum, nondum satis compertæ sunt; cùm nullum in medicina vsum habeant. Videtur tamen Cyanus prior, siue frumentorum flos, refrigerantis nonnihil esse potentiæ, atque hinc oculorum inflammationibus posse prodesse; quod à plerisque ei ascribitur.

De flore Regio. CAP. IX.

REGIO flori caules exeunt cubito altiores, rotundi, in ramulos complures diuisi; circa quos folia tenuia, multiplici sectione diuisa, Abrotoni foliis maiora, è virore nigricātia: & ad superiores corūdem partes, flores pulchri, ordine & spicatim digesti, quibus à tergo paruum veluti corniculum, angustum & acuminatum veterum calcaris similitudinem referēs: colore aut candidi, aut purpurei, aut cærulei: siliquę inde oblongę, rotundę, subnigræ; in quibus semen angulosum & nigrum.

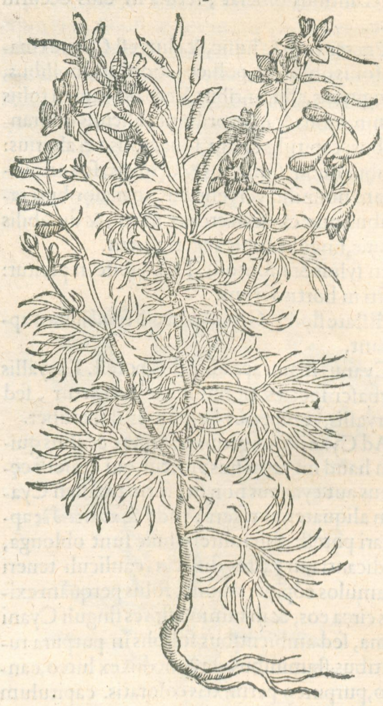
In hortis & colitur & singulis annis seritur, qui maior est. 1.

Exit etiam in agris frumentariis, lætiori solo, syluestris: qui foliis, floribus, siliquis, semine, satiuo similis, humilior tamen; in singulis etiam ramulis flores pauciores, & colore tantùm cæruleos. 2.

Floret vterque æstiuis mensibus; & diutissimè hortensis.

Appellatur à Germanis **Ritter sporn**: à nostris **Ridder spooren**/ hoc est, Equitis calcar, & Italicè *Sperone de caualiere*: à Gallis *Pied d'alouette*, id est, Pes Alaudæ: Anglicè **Larkes claw**: Latinè Flos equestris, & Flos regius: à nonnullis Consolida Regalis, qui hanc stirpem inter Consolidas appellatas referunt. Valerius Cordus Calcatrippam nominat: sed Ioannes Ruellius Calcatrepam siue Chaucetrepam, in spinosarum stirpium numero censet. Videtur etiam esse Delphinium, cuius apud Dioscoridem lib. 3. descriptio occurrit, cum quo conuenire potest, si τὸ δελφινοειδὲς non ad folia, sed ad flores contrahatur. Quo modo in vetustis quibusdam exemplaribus legi, memini me olim audire ex Gerardo à Veltwijck Caroli V. Imp. apud Turcorum Imp. Oratoris qui sibi Constantinopoli visum exemplar referebat, quod Delphinio, non folia, sed flores Delphinorum specie esse, haberet. Quæ lectio si vera est, florem Regium, Delphinium esse satis euidenter commonstrat. Nam flores quidem & potissimùm

Flos Regius.

Flos Regius ſyluestris.

mum prius quàm completi ſunt, ſpeciem quandam ac ſimilitudinem eorum Delphinorum exhibent, quos recurua, repandaque figura, veteres picturæ, & nobilium aliquot familiarum auita inſignia, exprimunt; qua etiam imagine cæleſtis Delphin repræſentatur. Neque refert quòd ſpurium aut adulterinũ de Delphinio caput exiſtimetur: tametſi enim alterius cuiuſdam & non Dioſcoridis ſit; eſt alicuius tamen veterum, ex quo Dioſcoridis libris acceſſit.

Delphiniũ. Deſcribitur autem Delphinium his verbis: Δελφίνιον κλῶνας ἀνίησι διασπιθάμους ἢ καὶ μείζονας ἀπὸ μιᾶς ῥίζας, περὶ οὓς φυλλάρια ἐσχισμένα, λεπτά, ἐπιμήκη, δελφινοειδῆ, ὅθεν καὶ ὠνόμασται· ἄνθος δὲ ὅμοιον λευκοΐῳ ἐμπόρφυρον· σπέρμα ἐν λοβοῖς κέγχρῳ ἐμφερές. Deinde inferius & alterum Delphinium. Δελφίνιον ἕτερον καὶ αὐτὸ ἐμφερὲς τῷ πρὸ αὐτοῦ. τοῖς δὲ φύλλοις καὶ τοῖς κλωνίοις ἰσχνότερον πολλῷ. Quorum verborum hic eſt ſenſus: Delphinium ſurculos emittit duorum dodrantum, aut maiores ab vna radice: circa quos folia fiſſa, tenuia, oblonga, Delphini ſpecie: vnde & nomen accepit: flos ſimilis Leucoio purpureus: ſemen in ſiliquis Milio proximum. Delphinium alterum, etiam ipſum ſimile ſuperiori, ſed foliis & ramis gracilius multò.

Harum duarum deſcriptionum prior, voce δελφινοειδῆ ad florem relata, mutanda, & hunc in modum legenda veniet. Delphinium ſurculos ab vna radice emittit duorum dodrantum, aut maiores: circa quos folia fiſſa, tenuia, oblonga: flos ſimilis Leucoio, purpureus, Delphini ſpecie; vnde & nomen accepit: ſemen in ſiliquis Milio proximum.

Atque hoc modo deſcriptione ſe habente erit ſatiuus flos Regius ſimilis primo Delphinio: ſylueſtris verò ſecundo. Sunt verò Delphinio & nomenclaturæ quædam aliæ, ſed quarum plurimæ pro nothis habentur, vt διάχυσις, διάχυτος, παράλυσις, κάμμαρος, ὑάκινθος, ὑνέλον, ὑπελάδειον, σώσανδρον, κεράνιον: & apud Latinos, Bucinus ſiue Bucinum, & Bucinus minor.

Sed vt ad florem Regium reuertamur, non deſunt qui & ipſum Cuminum ſylueſtre alterum Dioſcoridis eſſe velint, quæ Matthioli eſt ſententia, & veritati multùm conſona. Cum eius ſiquidem deſcriptione ſimilitudinis tantum, quãtum quæ plurimum, habet. Eſt etenim foliis tenuibus, ſatiuo Cumino ſatis ſimilibus, & à ſingulis floribus cornicula in ſublime erigit: ſemen deinde Melanthij profert: quale ſylueſtre Cuminum alterum eſſe Dioſcorides tradidit; ipſum his verbis delineans. *Cuminum ſylueſtre alterum.* ἔστι καὶ ἕτερον γένος ἀγρίου κυμίνου ἐμφερὲς τῷ ἡμέρῳ, ἐξ ἑκάστου δ᾽ ἄνθους ἀφίησι κεράτια μετέωρα, ἐν οἷς ἐστὶ σπέρμα ὅμοιον μελανθίῳ: id eſt, Eſt & alterum genus ſylue-

syluestris Cumini, satiuo simile, ex singulis floribus cornicula sublimia proferens, in quibus semen Melanthio simile.

Et esse potest, vt idem sit Cuminum syluestre alterum, & pariter Delphinium; præsertim Delphinij descriptione accessoria, & ex aliquo alio auctore in Dioscoridis exemplar translata. Crebrò siquidem eædem stirpes, aliis nominibus, à diuersis scriptoribus appellantur.

Cæterùm syluestris alterius Cumini semen potum, ad serpentium morsus remedium est optimum: auxiliatur & iis, qui vrinæ stillicidio laborant, calculosis, & his, qui sanguinis grumos mingunt: sed his Apij semen feruefactum postea bibendũ est: auctor Dioscorides. Delphinij verò semen potum in vino à scorpione ictos, vt nullum aliud, auxiliatur. Aiunt scorpiones apposita herba resolui, ignauosque ac torpidos fieri; semota verò, sese recolligere.

De flore Ambaruali. CAP. X.

Flos Ambarualis.

AMBARVALI flori perquàm tenues, sed duriusculi sunt coliculi, palmum aut semipedem longi, plurima parte procumbentes, aut humum versus reclinati; qui foliolis conuestiuntur exiguis, oblongis, acuminatis, particularium Lentium similibus, sed tamen aliquanto angustioribus: flosculi à medio sursum versus ordine digeruntur exigui, colore vel Violæ saturato purpurei, vel cęrulei, vel candidi, odore carẽtes: valuulę succedunt minores quàm Bursę pastorię, tenuibus membranulis vtrimque valde minutulis stipatæ. radix dura, lignosa, tenuis, restibilis est, singulis annis regerminans.

In collibus herbosis, quæ nec aratro proscinduntur, nec pedibus atteruntur, in pluribus Germaniæ ac Belgij regionibus, lęto ac mediocri solo spontè gignitur.

Maio mense præcipuè cum flore reperitur.

Nomen accepit apud Germanos **Creutzblumlin**, id est, Ambarualis flos: Appellari siquidem sic contingit, quòd festis Ambarualium diebus præcipuè vigeant, ac rusticę virgines ex his, plerisque locis, tunc coronas sibi nectant. Ambarualia autẽ festa sunt, quę Romana Ecclesia dies appellat Rogationum: Germanis **Creutztaghen**; tunc enim arua à sacerdotibus & populo lustrantur. Hieronymus Tragus Polygalon esse existimat: nec fuimus quandoque ab hac sententia alieni: sed cùm apud Dioscoridem & Plinium breuissima huius extet descriptio, quid affirmandum? præsertim cùm ad lactis abundantiam facere hanc non constet.

Polygalon, Dioscorides ait, palmi altitudinem petit, foliis lentis, gustu adstricto, quod potum lactis abundantiam facit. *Polygalon.*

De Calendula, siue Caltha. CAP. XI.

CALENDVLÆ folia dilutè virent, oblonga, aliquantulum lata, mollia, nonnihil lanuginosa: caules foliosi, striati, fungosa intus medulla, in plures alas diuisi: flores in summo pulchri, rotundi, multiplices, cum grauitate quadam aliquantulum odorati, diluti croci auríve purioris colore, in quorum medio multa breuia, simul compressa, lutea vel subnigra stamina; semen à singulis floribus numerosum, recuruum: radices fibrosæ.

In hortis & cultis prouenit: circa Monspelium etiam suæ spontis, Gesnero teste.

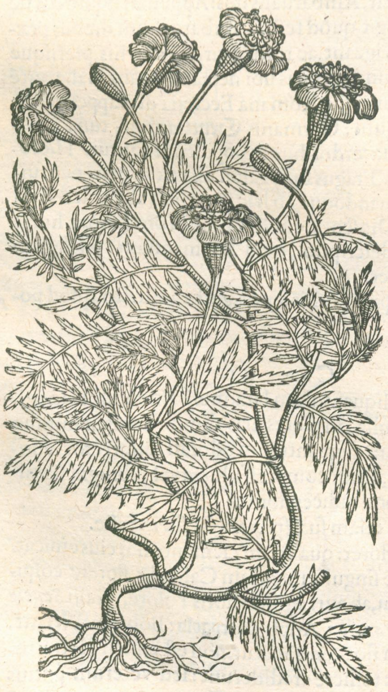
Ab Aprili aut Maio mense in hyemem vsque floret: qua etiam clemente flos eius emicat.

Calendulam recentior ætas appellat; quòd ferè singulis mensium Calendis florere cõspiciatur. Germani **Ringelblumen**: Belgæ **Goutbloemen**, ab auri æmulo floris colore. Galli *Soucie* & *Soulsie*. In Hetruria, inquit Matthiolus, *Fior rancio*: Angli **Marygold**: Bohemi **Mesycek**. Sunt qui Solsequium vocitent, quia sub vesperam flos contrahatur: non est tamen Heliotropium, multò etiam minus Scorpioides, vt plerique temerè crediderunt: sed veterum potius est

Calendula.

Flos Aphricanus.

est Caltha. Virgilius etenim & Columella Caltham florem esse ostēdunt, luteum aut flauum colore. Et Virgilius quidem in Georgicis Æcloga secunda, sic scribens:

Mollia luteola pingit Vacinia Caltha.

Columella verò in hortis libro decimo, his verbis: *Cādida Leucoia & flauētia lumina Calthæ.*

Plinius autem lib. 21. cap. 6. Caltham etiam grauiter odoratam esse ait, qualis in totum Calendula est, quę, vt diximus, cum grauitate quadam odorata, & auri colore luteo splendet.

Cæterùm facultate flos quidem Calendulæ calidus est, secundo propemodum ordine; præsertim resiccatus & aridus: creditur cor corroborare, venenis resistere: & aduersus pestilentes febres, quocunque modo sumptus, efficax esse. Fuchsius ex vino potū menses ciere, & suffitum secundas educere, scriptum reliquit.

Herbæ autem folia calidiora sunt, acrimoniā enim quandam feruidam habent, sed quæ propter humiditatem ei coniunctam non protinus se exerit, ratione cuius in olere sumpta, aluum mouent & leniunt. Fuchsius succum dentium dolores sedare scribit, si os eo colluatur. Alij ad idem puluerem foliorum cum xylino dentibus admouent. Sunt etiam qui herbam acetariis admisceant.

Caltha Alpina. 2.

Est verò & alia præter hanc Caltha, Alpina à Gesnero cognominata; foliis Plantaginis, radice acri & aromatica; flore Calthæ aureo. nascitur copiosè in summis Alpium pratis.

De flore Africano. CAP. XII.

INTER Calthas numerandus etiam videtur flos cognomento Africanus. Huius duæ sunt species; vna minor, humilis, ramulis cubitalibus, per terram plurima parte stratis: altera maior, procera & erecta, ad tres vel amplius cubitos assurgens.

Folia vtrique sunt secundum caules striatos multa, oblonga, ex multis singularibus per ambitus crenatis coniuncta, Tanaceti foliis propemodum similia; quæ cribri modo, Soli aut lumini opposita, perforata cernuntur: flores in summis ramorum surculis ex longis calycibus ampli, rotundi, ex octo aut decem foliolis congesti, inferius luteis, superiore verò parte in fuluo rubentibus, & obscurè rubens villosum holosericum æmulātibus; inter quæ media exeunt stamina lutea: semen nigrum, forma oblongum & tenue: pro radicibus fibræ. Est vtraque species, cum foliis, tum floribus grauiter odorata. Vtriusq; etiam flores, sed maioris frequentius, subinde multiplicantur; quorū foliola ab vtraque parte vt plurimum lutea.

Apud Belgas, Germanos & alibi, in hortis colitur, & singulis annis seritur. In Africa plerisq; locis spontè prouenit: vnde primum in has regiones inuectus: quādo videlicet D. Carolus V.

Roma.

Roma. Imp. apud Tunetum celebri potitus esset victoria: ex quo illi & Africano aut Tunetensi cognomen. Minor Iunio, deinde & reliqua æstatis parte: maior Augusto demum mense flores edit.

Brabanti Flandrique vulgò **Thunis bloemen** nuncupant: Germani **Indianisch blumen & Indianisch negelin**, id est, florem aut caryophyllum Indicum: vnde & Gallis *Oeilletz d'Inde*. Cordus Tanacetum Peruuianum appellat: à similitudine videlicet Tanaceti & Peru Americæ prouincia, ex qua primùm in Europá illatus, à Germanis creditus est. Gesnerus Caltham nominat Aphricanam, & Punica lingua Pedua, ait, vocatur. Sunt qui velint Plinij Petilium esse florem. Sed Petilius flos est autumnalis, circa vepres nascens, tantùm colore commendatus, qui est Rosæ syluestris: foliis paruis quinis; calyce paruo, versicolore, luteum semen includente. Mirum est in eo flore, inflecti cacumen, & non nisi retorto folia nasci. Plinius lib. 21. cap. 8.

Petilius flos

Andreas Lacuna, Othonnam herbam esse, suspicatus fuit, cum cuius tamen descriptione, haud per omnia flos iste conuenit: nisi fortè squalidior, & paucioribus foliis, Erucæ similioribus, manifestiusque perforatis in Aphrica, quàm in Europa nascatur. In hac etenim amplus, multifolius, foliis Tanaceto, quàm Erucæ similioribus, iisque non verè perforatis, sed quæ talia lumini opposita tantummodo apparent, gignitur.

Et non rarò quidem euenit, vt ex feruenti, calidá siccaque regione; & sterili, aut inculto, & aprico solo, in humidius cultiusque, vbique cælum clementius, translatæ stirpes luxurient. Nam soli cælique mutatio, ad stirpium mutationem plurimum habet momenti; & maximè accedente culturæ mangonio. Quæ tamen an tantùm potuerit, vt florem hunc totum penè transformauerit, expendendum relinquimus.

Othonna.

Est autem Othonna, Troglodytica quædam herba, in eo Arabiæ tractu nascens, qui ad Ægyptum spectat: ἔχει δὲ, Dioscorides ait, τὰ φύλλα εὐζώμῳ ἐμφερῆ, πολύτρητα ὥσπερ σητόκοπα, ψαφαρά, ὀλιγόφυλλα. ἄνθος δὲ φέρει κρόκινον, πλατύφυλλον. ὅθεν ἔδοξαν ἀνεμώνης αὐτό τινες εἶδος εἶναι: hoc est, folia habet Erucæ similia; foraminosa, veluti à tineis erosa, squalida, paucifolia: florem fert crocinum, latifolium: quare quidam Anemones speciem esse putauerunt.

Lycopersiũ.

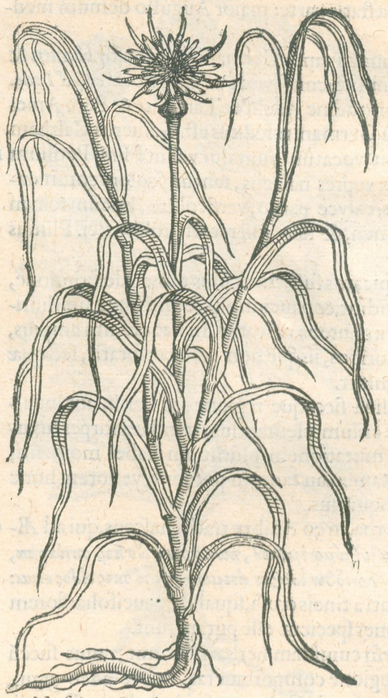
Galenus lib. 4. de simpl. medic. facult. Lycopersij cuiusdam herbæ meminit, cuius succũ Centurio quidam ex Barbarica circa Ægyptum regione comportauerat, odore adeò graui, adeoque inamœno, vt ne gustare quidem ipse ausus fuerit Galenus, sed lethalem esse coniiceret. Vtebatur autem eo Centurio ille ad vrgentes articulorum dolores: atque ipsis etiam laborantibus refrigerandi facultate pollere visus est. Est autem, Galenus ait, colore subflauo: odore tam graui, quàm Cicuta: nisi quòd leuem quandam instar aromatum odoris adferat gratiam. Nomen herbæ ex qua succus hic exprimitur, Lycopersium esse dicebat. Quali autẽ præterea sit forma, Galenus non addidit: ideoq; etiam an Lycopersium flos Aphricanus sit, definiri absolutè non potest. Videtur tamen illi, si non idem, simillimus. folia etenim, & præsertim flores graui admodum & ingrato prædita sunt odore: qualitateque venenosa, Cicutæ proxima. Cuiusmodi autem eius expressus & resiccatus succus, nondum quidem obseruasse nos confitemur: verosimile tamen est, ex floribus haud alterius, quàm flaui aut sublutei coloris, & graueolentem futurum.

Venenosa autem & refrigerandi potentia, florem Aphricanum donatum esse, odor ingratus, caput aggrauans, Cicutæ similis, qualis Lycopersij succo, ostendit: deinde & experimentis nonnullis constat. Memini etenim in puero, qui flores mandere inceperat, labia & os inflata me videre; sicuti crebrò iis accidit, qui Cicutæ fistulis ludentes aut modulantes, intra labia eas aliquandiu continuerunt. Feli etiam flores cum calycibus, recenti caseo permistos olim dedimus; quæ mox valdè inflata, & paulò pòst mortua fuit. Mures quoque qui semen arroserant; mortui feruntur reperti. Quæ omnia venenosam & deleteriam huius herbæ facultatem ostendunt: & non audiendos esse eos, qui hanc Tanaceti vel Artemisiæ speciem, aut innoxiam stirpem fore autumant.

De Tragopogone. CAP. XIII.

TRAGOPOGON folia habet oblõga, angusta, acuminata, Croci foliis latiora ac minora: caulem rotundũ, in plures diuisum; in cacumine calyces magnos, à quibus flores exeunt magni, multiplices, & multorum foliorum, Dentis leonis appellatæ herbæ, floribus magnitudine ac forma similes, vel etiam ampliores, colore vel lutei, vel in purpureo punicantes, qui oriente Sole panduntur, ipsa verò meridie recluduntur, & tandem pereuntes in canescentes pappos abeunt; quibus semen subest oblongum, subnigrum, acuminatum. radix candida & longa est. Tota autem herba vnà cum foliis, cauliculis, ac radice succum præbet lacteum, qui vulnerata ea effluit.

Tragopogon.

Tragopogon cum pappo.

Nascitur sua sponte in compluribus vtriusq; Germaniæ incultis & humentibus, veluti in pratis; & præcipuè lutei floris. In hortis verò procerior, amplior, floribusq; maioribus ac speciosioribus conspicitur, præsertim purpurei floris.

Scorzonera.

Huius flores potissimùm Iunio ac Iulio mensibus vigent.

Τραγοπώγων & κομὴ Græcis nuncupatur. item & πετεραπώγων: Latinis Hirci barba, Coma: Germanis Bocxbart: Belgis Bocxbaert/Josephs bloemen: Gallis *Barbe de bouc*: Italis, Matthiolo teste, *Sassefrica*: Hispan. *Barba cabruna*: Anglis Buckes bearde.

Herba autem, vt Dioscorides ait, esui apta est: nostra quoque ætate radix hybernis mensibus à plerisque vnà cum acetariis infertur ac editur.

De Scorzonera. CAP. XIIII.

AD Tragopogonis genus referenda, quam Hispania Scurzoneram aut Scorzoneram vocat: foliis oblongis, subcandidis, carnosis, acuminatis, latioribus & per ambitus subinde parum sinuatis: caule rotundo, pedali vel altiore: flore luteo multiplici, omnino simili, qui etiam in pappos resoluitur: semine oblongo, subcandido, & minore: radice longa, singulari, candida, quæ cortice obtegitur tenui & nigricante.

Nascitur *Scurzonera* in Hispaniæ plerisque montibus, locis humentibus obscuris & vliginosis: reperitur & in Germaniæ Thuringia, ac Bohemia in syluis ac montibus locis similibus.

Apud Hispanos flos Maio mense prodit: in Germania verò serius, Iunio videlicet & Iulio.

Hispani

Hiſpani *Scorzoneram* appellant, quod Latinè Viperinam ſiue Viperariam aut Serpentariam ſonat; ſic dicta, quòd contra venena viperarum ac ſerpentũ efficax habeatur. Nam Hiſpani Viperam *Scurzo* appellant. Apud Germanos & alias nationes nomen non inuenit.

Ferunt autem hanc peſtis contagia arcere, & omnibus venenis reſiſtere venenatorum, & præcipuè viperarum morſibus mederi, epoto vel radicis, vel herbæ ſucco: prodeſſe item cardiacis, & ſyncope moleſtatis, nec non comitiali morbo obnoxiis & vertiginoſis: radicẽ commanducatam hilaritatem facere, triſtitiamq́ue omnem diſcutere: lacteum radicis ſuccum oculis inditum, viſum exacuere.

De Chamæmelo vulgari. CAP. XV.

Chamæmelum vulgare.

CHAMÆMELI flos tametſi coronarius non ſit, propter frequentem tamen quem in medicina vſum habet, inter flores locum vendicauit.

Sunt autem Chamæmelorum complura genera. Vnum legitimum, medicinæ aptiſſimum, vulgaris vſus, quod ea de cauſa vulgare Chamæmelum nuncupatur: alia deinde ſylueſtria, nullius aut exigui vſus: tertium hortenſe odoratum. De eo autem quod familiariſſimum eſt, primùm agemus.

Sunt huic cauliculi tenues in alas multas diuiſi, cubitales: folia tenuia, diſſecta, numeroſa: flores in ſummo, medio lutei, forinſecus verò candidi; ambientibus videlicet luteũ ipſius floris, multis exiguis cãdidis foliolis, quorum ſingula anguſta ſunt & forma oblonga: radices tenues & fibroſæ.

Exit paſſim in aruis vnà cum ſegete: & vniuerſæ Europæ familiare eſt.

Colliguntur flores Iunio potiſſimùm menſe.

Camomillam Officinæ nuncupant: vulgò **Camille & Camomille bloemen**: Germani **Chamill**: Hiſpani *Mançanilla, Macela*: Itali *Camamilla*: Galli *Camomille*: Bohemi **Hermanek**. Veterum eſt χαμαίμηλον ſiue Chamæmelum, & Anthemidis genus, quod ab ipſis candidis, floris medium circundantibus orbẽ, foliolis, λευκάνθεμον dicitur. Sunt etenim Anthemidis, Dioſcoride auctore, genera tria, & quidem floribus in medio luteis omnia, per ambitum autẽ & circumferentiam, vnum candidis, alterum luteis, tertium purpureis. Quod luteis per ambitum foliolis conſtat, χρυσάνθεμον nominatur: tertium autem purpureis, ἠράνθεμον, quod ſcilicet Vere floreat. Alexander Trallianus Chamæmelum etiam Anthemiſium dici ſcribit lib. VIII. cap. II.

Chamæmelum verò dicitur, quoniam flores μήλου, ſiue mali odorem habeant, quem in vulgaris vſus Chamæmelo euidens & manifeſtum eſt ſentire; ita vt vel hinc vulgaris vſus Chamæmelum, verum & legitimum eſſe coniicere liceat; quod & ipſæ etiam facultates euidentius oſtendunt. Tales ſiquidem vulgaris Chamæmeli facultates omnino ſunt, quales Chamæmelo Galenus tribuit.

Chamæmelum, Galenus ait, calfacit & deſiccat in primo ordine, & tenuium eſt partium; digerendi, laxandi, & rarefaciendi vim habet. Item & alio loco: tenuitate Roſę perſimile eſt, calore ad Olei vires magis accedens, homini familiares & temperatas. Quapropter laſſitudini, ſi quid aliud, cum primis confert, doloreſque ſedat & mitigat: præterea tenſa remittit & laxat: quæque mediocriter dura ſunt, emollit; quæque conſtipata, rarefacit. Omnes autem has facultates noſtro vulgari Chamæmelo ineſſe, ipſa quotidiana commonſtrat experientia. Nam moderatè quidem ipſum excalefacit, parum reſiccat, valde tenuium eſt partium, digerendi, relaxandique ſingulari, ac mirifica potentia præditum eſt: multi breuiter ad omnia vſus, quæ clementer calefieri, reſolui, diſcuti ac leniri deſiderant. Calculi & colicos dolores lenit: vrinam moderatè prouocat: tormina & roſiones ventris ſedat: laterum dolores mulcet: duros tumores emollit, & crudos humores diſcutit. Idem præſtat oleum ex floribus compoſitum, quod aduerſus laſſitudines omnes remedio eſt, & omnibus vtiliter admiſcetur, quæ ſopiendi alicuius doloris cauſa adhibentur.

De syluestribus Chamæmelis, siue Cotulis.

CAPVT XVI.

Cotula alba.

1.

SYLVESTRIVM Chamæmelorum, Cotulas quas passim nominant, tria sunt genera: vnum fœtidum, duo alia non fœtentia: quorum vni flos per circumferentiam candidus, alteri verò totus luteus.

Chamæmelum syluestre fœtidum, siue Cotula fœtida, caules promit rotundos, virentes, fragiles & succulentos, in alas multas diuisos, crassiores & sæpenumerò altiores quàm Chamæmeli: folia similiter ampliora, in virore nigricantia: flores forma & colore similes. Fœtet herba tota, grauemque odorem spirat: vnde illi fœtidæ cognomen datum.

Nascitur in aruis, iuxta semitas, & agrorum margines.

Floret eodem quo Chamæmelum tempore.

Officinæ & Herbarij passim Cotulam fœtidam nuncupant; plerique Camomillam fœtidam. Germani **Krotendill/Hunßdill/Hunßblum**: Belgæ **Paddebloemen/stinckende Camille**: Galli *Espargoutte*: à nonnullis κυναιθεμίς, ab aliis κυνοβοτανὴ. Leonhartus Fuchsius Parthenium esse voluit. Sed Parthenium verum & legitimum est vulgò dicta Matricaria, quæ odore longè est grauiore, & sapore admodum amaro; foliis tenuibus & Coriandri similibus. Cotula autem fœtida minus grauiter olet, & foliis Coriandrum non æmulatur.

2. Altera Cotula alba non fœtida, quę à plerisq; etiã Oculus bouis dicitur, cauliculos edit complures, tenuiores, duriores, flexibilioresque quàm Cotulæ fœtidę; & circa eos folia tenuia, Chamæmeli foliis paulò longiora & candidiora: flores in medio luteos, per circumferẽtiam candidos, Chamæmeli & Cotulæ fœtidæ floribus similes, sed maiores, exigui aut nullius odoris: radices duras & lignosas non absque adnatis fibris, quę aliquot annis permanentes, Vere regerminant.

In aruis & agris frumentariis vnà cum Chamæmelo reperitur.

Æstiuis mensibus floret.

Nostra ætas Cotulam non fœtidam appellat, & Cotulam albam, plerique Oculum bouis & Buphthalmum. Germani **Kudil/kundsaug/kuaug**: Belgæ, **Coedille/Coeooghe**: Hispani *Mançanilla loca, ojo de buey*: Itali *Occhio di boue*. Et verum quidem esse Buphthalmum Leonharti Fuchsij sentẽtia fuit. At nobis verum & legitimum solũ illud esse videtur, quod infra sub Buphthalmi nomine describitur. Nam Buphthalmo quidem, vt Dioscorides auctor est, folia sunt μαραθοειδῆ; id est, fœniculi foliorum similitudinem habentia, & flos melinus. Huic verò folia non sunt fœniculi similia, neque flos totus luteus siue melinus, sed plurima parte, per circumferentiam videlicet candidus; qui etiam vel solus Matthiolum mouit, vt Cotulam hanc albam, siue vulgare Buphthalmum, verum & legitimum esse Buphthalmum negauerit. Proinde non Buphthalmum, quod hoc nomine à plerisque appellatur, sed Cotulæ & Chamęmeli syluestris species quædam est. Plinius lib. 26. cap. 7. Melandrij herbæ meminit, in segete ac pratis nascentis, flore albo & odorato: an Melandrium autem istud Cotula non fœtida sit, diligentius inquirendum; propter etenim Plinij breuitatem, nemo facilè qualis herba Melandrium sit, affirmauerit.

Melandriũ

3. Tertia Cotula lutea, cauliculis exit non paucis; foliis Cotulæ albæ maioribus, crassioribus, candidioribusq;: flores & medio & orbiculato ambitu, melini siue lutei sunt: radix dura, lignosa, diuturna.

Nascitur in Germania & Gallia, iisdem ac similibus quibus Cotula alba locis: apud Belgas, hortensis est. Iunio ac Iulio florem promit.

Germani Streichblůmen & Steinblůmen appellant. Belgæ Strijckbloemen. Fuchsius Anthemidis speciem, & Chamæmelum Chrysanthemum facit: folio tamen parum, odore nullatenus Anthemidem siue Chamæmelum Leucanthemum refert. Matthiolus pro legitimo Buphthalmo depinxisse videtur: desideratur tamen in eo folium Marathroeides, quod Buphthalmo esse Dioscorides testatur. Nos his de causis inter Cotulas & syluestria Chamęmela potius reponendam duximus, quàm alterutrum temerè asserere.

Vsum autem hæ Cotulæ in medicamentis aut cibatu nullum habent, proinde earum facultates incompertæ. Videntur tamen omnes calidæ aliquantulum & siccæ, Chamæmelo vulgaris vsus viribus quodammodo similes, sed longè tamen inferiores, imbecillioresq;. Quę fœtida dicitur, ad vteri morbos commendatur; sed ab iis præsertim, qui Parthenium esse existimant, & Parthenij vires ad hanc transtulerunt. Est tamen non omnino Cotula hæc inutilis; quando fœtida omnia, ex vtero strangulationibus prosunt.

De Chamæmelo odorato. CAP. XVII.

Chamæmelum odoratum.

Chamæmelum Chrysanthemum odoratum.

ODORATVM Chamæmelum duorum est generum: vnum Leucanthemum; alterum Chrysanthemum cognominari potest.

1. Leucanthemo odorato Chamæmelo, caules exeunt multi, non erecti, sed procumbentes, & quasi per terram repentes: folia tenuia, dissecta, vti Chamæmeli vulgaris, sed maiora virentioraque: flos quoque similis, medio videlicet luteus, & per circumferentiam candidis foliolis cinctus: radix fibrosa, durabilis naturæ. Referunt folia & flores pergratum ac iucundum cum grauitate quadam odorem, aromatum odoribus persimilem, qui etiam in arida diutinè permanet.

Est & huius generis quoddam, foliola medium floris ambientia densissimè multiplicans, luteo in angustum orbem coacto; quod odore & forma præcedenti per omnia simile aliâs est.

2. Chrysanthemum odoratum Chamæmelum, cauliculos similiter profert tenues inualidos, & in terra prostratos: folia quoque tenuia, vti prioris, sed candidiora & paululum minora: pro flore, qui aliis omnibus Chamæmeli ac Cotularum generibus medius, luteus est orbiculus; nudus & nullis circumambientibus foliolis cinctus; radix similis. Et huius herba odorata quoque est, odore & facultate priori similis.

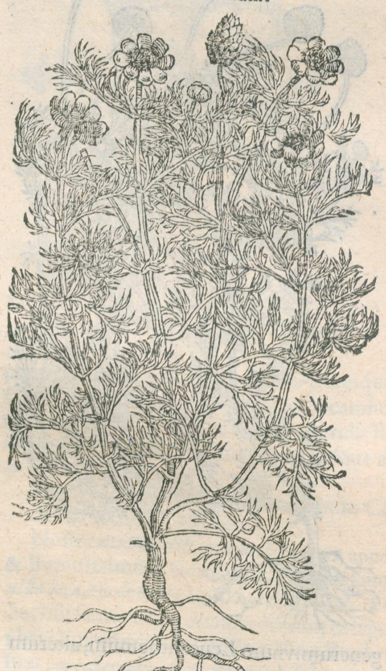
Vtrumque in Belgio hortense est. Floret Iulio & Augusto mensibus.

Chamæmelum odoratum propriè appellatur: Tragus Chamæmelum nobile nominat: Vulgus nostrum, Roomsche Camille, id est, Chamæmelum Romanum: Germani edel Chamill. Quod flore candet, Leucanthemum; alterum Chrysanthemum dici potest. Sed tamen ea esse quæ à Dioscoride, Galeno, aut aliis veteribus in vsu recepta fuêre, non omnino videtur asserendum: verisimilius est ab ipsis fuisse præterita aut incognita.

Nam facultas eorum multò intensior, quàm Chamæmelo à Galeno tribuitur. Caliditate siquidem & siccitate qualitatem illam viuenti familiarem ac temperatam, quæ Chamæmelo à Galeno tribuitur, quamque ipsum habere quotidiana ostendit experientia, multùm excedunt: vtpote secundo ordine calida & sicca. Cùm autem & ipsa substantia tenuitatem habeant coniunctam, digerendi ac rarefaciendi potentiam habent ampliorem: molliendi verò, doloresque sedandi, aut mitigādi, remissiorem. Proinde vbi magis, quàm vulgaris vsus Chamæmelum potest, incalfacere aut rarefacere opus est, vtiliter adhiberi possunt: vti in balneis, quæ sudoris euocandi & rarefaciendæ cutis causa parantur, in quibus horum Chamæmelorum vsus haud est negligendus. Nam & cutim nimis adstrictam rariorem faciunt, sudorem euocant, bonumque corpori odorem conciliant.

De Eranthemo vulgari. CAP. XVIII.

Eranthemum.

FLOS, quem Eranthemum nuncupauimus, cauliculos profert à radice complures, in alas subinde diuisos, striatos, virentes: folia tenuia Chamæmeli, aut potius Cotulæ fœtidę similia: flores non magnos, forma Ranunculi florū, pulchros, minij colore rubentes; quos capitulum sequitur oblongum, ex multis collectum seminibus, rotūdis, acuminatis, colore in virore subnigricantibus. radices fibrosæ. Odorem herba herbaceum habet, aliquantulum grauē, sed minus quàm Cotulæ fœtidę, Chamæmeli verò odor: nequaquam similem.

Nascitur compluribus Europæ prouinciis, in aruis vnà cum Zea, Tritico aut aliis frumentis: Belgæ in hortis serunt.

Æstiuis mensibus floret, Maio, Iunio & Iulio: subinde & serius.

Nostri sua lingua, Bzupnettekens appellant: Germanorum nonnulli, Feldroßlin: multi hac ætate ἠεράνθεμον. Esse tamen tertium Anthemidis genus, quod propriè Eranthemum dicitur, nemo facilè affirmauerit. Nam Eranthemo, si fides Dioscoridi, flos est forma Chamæmeli, in medio aureus vel luteus, orbiculato verò ambitu purpureus. Istud autem florem quidem habet purpureum, sed medium eius non est luteum: quod ipsum non esse Anthemidis speciē ostendere videtur.

Hieronymus Tragus Astera Atticum, cuius flos medio luteus, & per circumferentiam cęruleus est, Eranthemum facit: Fuchsius verò Consolidam regalem, siue florem Regium, de quo superius egimus.

In Astere Attico autem, quem Virgilius Amellum florem nominat, desideratur herbæ folium Chamęmelo simile, & floris color: in flore Regio verò & color, & forma floris. Vtriusque huius flos cęruleus est. Eranthemi autem, roseo colore rubet, vt testis est Plinius, lib. 26. cap. 8. qua de causa & neutrum horum Eranthemum esse potest.

Matthiolus Eranthemum istud præsens, Adonidis florem nuncupat, sed Adonidis flos Anemone esse creditur. Adonidis siquidem florem vento excuti Ouidius scribit, Metamor. lib. 10. in fine. Venti autem flos Anemone est. Nam Anemone ἀπὸ τοῦ ἀνέμου, id est, à vento nomen habet, vt Plinius auctor est, lib. 21. cap. 23. Flos, inquit, nunquam se aperit, nisi vento spirante: vnde & nomen accepit. Cum Anemone autem Eranthemum quod descripsimus, non conuenire, manifestum est.

Anemone.

Cæterùm Eranthemi istius nullus in medicina vsus; quantum autem gustabilis qualitas eius ostendit, alicuius caliditatis particeps est, sed tamen non magnæ.

De Buphthalmo. Cap. XIX.

Buphthalmum.

STIRPI cui Buphthalmo nomen dedimus, cauliculi è radicibus exeunt tenues, tres, quatuor, aut plures, pedales vel altiores, circa quos folia, virentia, tenuiter dissecta, similitudine foliorum Fœniculi, sed multò quàm illius minora: flores in summo cauliculorum magni, Calendulæ satis similes, colore luteo magis diluto, staminibus in medio luteis, post quos capitulum succedit, veluti suprà descripti Eranthemi, ex multis seminibus simul congestis commissum: radices tenues sunt & fibrosæ, Veratri nigri radicibus similes.

Nascitur sua sponte plerisque Germaniæ & Bohemiæ prouinciis, locis incultis: apud Belgas hortensis est.

Maio aut Iunio floret.

De huius autem stirpis nomenclatura, recentiorum variant sententiæ. Sunt qui velint Veratri nigri speciem esse; nonnulli Consiliginem; quidam Sesamoides: Elleborastrum alius.

Veratrum nigrum. Veratri autem nigri, duo apud veteres repeRiuntur genera: vnum folio Laurino, fructu Sesamaceo: alterum folio Platani, semine Cnici.

Cum neutro autem horum Buphthalmum istud, à nobis hoc loco descriptum, conuenire, notissimum est.

Consiligo. Consiliginis herbæ qualis forma sit, apud Veteres non reperitur. Plinius ait, sua ætate in Marsis inuentam, & pulmonum vitio, suum & omnis pecoris remedium præsens esse, vel traiecta tantum auricula: lib. 26. cap. 7. Columella lib. 6. cap. 5. In Marsis montibus plurimam nasci, etiam ait, omnique pecori maximè esse salutarem: & qua ratione ac modo auriculæ inseri debeat, docet. Feruntur & Buphthalmi nostri radices pecorum morbos quosdam curare, si per auriculam perforatam inserantur: sed ea de causa Consiliginem esse consequi non debet. Diuersas siquidem stirpes similis vel eiusdem facultatis reperiri non est alienum. Nam & nigri Veratri radices idem posse testatur Plinius lib. 25. cap. 5. Pecorum, inquit, & iumentorum pituitas sanat, surculo per aurem traiecto, & postera die eadem hora exempto. Quod & experimentis nostræ ætatis rusticorum compertissimum est: qui Veratri nigri vulgaris radicibus, pecorum suorum morbis medentur. Præstant simile & Veratri albi radices, vti Absyrtus, & post eum Hierocles scribit: qui tamen Veratri albi radiculas non in aurem, sed sub pectoris cutim infigunt. Quo modo etiam Vegetius Renatus, Consiligine vtitur, Veterinariæ suæ lib. 1. cap. 12. De cura morbi subcutanei: tametsi lib. 3. cap. 2. De Malleo, ipsas etiam auriculæ inserendas scribat. Quæ satis ostendunt, diuersas stirpes similes subinde habere facultates; & ea de causa nequaquam consequi, Buphthalmum nostrum esse Consiliginem, quòd perinde ac Consiligo pecorum morbis medeatur. Quod si ex facultatibus coniectura facienda est; Consiligo erit Veratrum albũ. Nam Vegetius eo omnino modo Consiligine vtitur, quo Veratro albo Absyrtus & Hierocles. Auget hanc suspitionem, quòd Vegetius hanc curandi rationẽ à Græcis accepisse putetur. Qua de causa, etiam plerisque nihil aliud, quàm Veratrum album, Consiligo videtur. Quod si ita est, multum à Consiligine præsens Buphthalmum differens erit: Veratro siquidem albo nequaquam assimile est.

Sesamoides. Idẽ verò, Sesamoides, siue primum, siue alterũ, non esse, notius est quàm vt refelli debeat.

Helleborastrum. Helleborastrum verò & hoc ipsum impropriè nũcupatur: propriè etenim Helleborastrũ dici potest, quod Hellebori siue Veratri speciem ac similitudinem habet: istud autem Buphthalmum Veratri nullam speciem habet.

Quibus omnibus de causis nullam harum appellationum huic stirpi cõuenire visum est, sed

ſed ſolum Buphthalmi nomen; cum cuius deſcriptione, quæ apud Dioſcoridem extat, quia exquiſitiſſimè hæc ſtirps cõuenit, proprium ac legitimum Buphthalmum eſſe exiſtimamus. Buphthalmum ſiquidem cauliculos, vt Dioſcorides ait, emittit molles & tenues: folia μαραθροειδῆ, id eſt, ſpeciem ac ſimilitudinem foliorum Fœniculi referentia: florem melinum, Anthemide maiorem. qualis omnino præſens ſtirps eſt, quæ tenuitate & multiplici ſectione foliorum, ſpeciem illam foliorum Fœniculi tam exquiſitè exprimit, vt nulla alia, parui folij, melius poſſit: ita vt citra omnem dubitationem hæc ſtirps legitimum Buphthalmum eſſe videatur.

Nominatur autem Buphthalmum etiam Cachla, aut potius Caltha. Caltha autem eſt Calendula, quam flore Buphthalmum noſtrum proximè referre diximus.

Sunt verò & qui velint Buphthalmum idem cum Chryſanthemo eſſe, Dioſcoridemque ſeparatis locis, ſub diuerſis nominibus eandem herbam tradidiſſe. Sed hi ſi paulò diligentius Dioſcoridis verba expendiſſent, aliter ſentirent. Licet etenim in multis vtriuſq; deſcriptiones conueniant, non abeſt tamen proprietas aliqua, quæ differentes eſſe ſtirpes oſtendat. Folia Chryſanthemi πολυσχιδῆ, id eſt, in multas partes diuiſa & diſſecta traduntur: Buphthalmi verò μαραθροειδῆ. Non omnia autem quæ lacinioſa ſunt, & in multas partes diſſecta, Fœniculi foliorum ſpeciem habent. Iam florem proferre Chryſanthemum Dioſcorides ait ἰσχυρῶς στίλβοντα, hoc eſt, multùm relucentem: Buphthalmi verò relucentem eſſe non tradit, neq; etiam eius quod à nobis pingitur, flos ita ſplendet, vt multùm relucens dici queat, aut debeat. An ne hęc euidentem Buphthalmi & Chryſanthemi differentiam oſtendunt, & legitimum eſſe à nobis depictum Buphthalmum confirmant? Sentiant qui velint aliter, nobis ita videtur; & qui Chryſanthemum idem cum Buphthalmo eſſe volunt, aliud Buphthalmum, ſi iſtud eſſe negent, requirant. Nam quod & ab aliis & à nobis pro Chryſanthemo depingitur, legitimum Buphthalmum eſſe nequit: folia enim eius non ſunt μαραθροειδῆ, qualia omnino legitimi Buphthalmi eſſe debent.

Quod verò ad facultates attinet: Matthiolus ait, in Bohemia omnes medicos & pharmacopœos huius radicibus, pro Veratri nigri vti, priuatim ad pecorum morbos: ſed in medicamentis radices huius ἀντεμβαλλομένας radicum Veratri eſſe non affirmat. Memini ego obſeruare me olim, à quibuſdam medicis, huius radices, in quantitate ſatis magna adiectas fuiſſe decoctis, ad purgationem per inferna præparatis, ſed nihilo plus ea aluum mouiſſe, quàm ſi non additę fuiſſent. Quod mihi ſuſpicionem mouit, nulla purgandi potentia huius herbæ radices donatas eſſe: & alia omnino facultate, quàm Helleborum, per auriculas tranſmiſſas pecorum morbis mederi. Gentianæ radices ora fiſtularum nimis anguſta egregiè dilatant; idem poſſunt Ariſtolochiæ & Bryoniæ radices, ac ſpongiarum partes; quæ tamen viribus aliis multùm inter ſe differunt. Quamobrem licet Buphthalmi radices ſimile aliquid Veratro nigro queant; idcirco tamen non omnia, quæ illud, poſſunt. Spinæ, aculei, ramenta lignorum & ſimilia, dolorem inferunt, inflammationem excitant, vicinarum partium humores alliciunt, ſi in partem aliquam adigantur. Partem aliquam lædi abſque dolore non contingit: is tranſmiſſa aut impoſita vulneri re quapiam intenditur. Fortaſſe etiam ſi quiduis aliud in auriculam perforatam imponeretur, idem qui huius ſtirpis radice immiſſa, effectus ſubſequeretur. Nos nihil hic affirmamus; curioſis, vt diligentius vires huius explorent, viã aperimus.

Dioſcorides Buphthalmi, ait, flores cum cerato tritos œdemata & duritias diſcutere; & dici, ſi ſtatim ab exitu à balneis bibatur, bonum colorem ad aliquod tempus Ictericis facere. Videntur autem hæc ex cap. de Chryſanthemo huc trãſlata ab his, qui inter Buphthalmum & Chryſanthemum differentiam nullam eſſe exiſtimarunt: Non aliter quàm nonnullę ex Aſteris Attici facultatibus, Violæ nigræ apud Plinium acceſſere: & Dolicho legumini, in Dioſcoridis exemplaribus, quædam Smilacis læuis: vt ſuis annotauimus locis. Quæ autem propriæ ſint Buphthalmi vires, nondum compertum habemus.

De Chryſanthemo. CAP. XX.

CHRYSANTHEMO caules ſunt ramoſi, læues: folia oblonga, digiti ferè latitudine, diſſecta & multifida: flores Anthemidis ſed maiores, & non medio tantùm vmbilico, ſed & orbiculato ambitu lutei & auri quodammodo fulgore ſplendentes; odore non inſuaui: radices fibroſæ.

Reperitur in aruis, in hortis inter olera, & alibi paſſim: & quibuſdam quidem locis, foliis magis conſectis, aliis minus.

Iunio, Iulio, & ſubinde Auguſto floret.

A Germanis Sant Johans blum / & Genßblum appellatur: à noſtris vulgò Dolhelaer / & quandoque Geel ganſche bloemen. Græci ab aureo florum fulgore χρυσάνθεμον nuncupant. Eſt tamen

Chryſanthemum.

Chryſanthemum latifolium.

tamen & Chryſanthemũ Anthemidis quędam ſpecies, vt ſuprà ſcripſimus. Batrachion etiam Chryſanthemum dicitur, teſtis Democritus in Geoponicis. Item & Elychryſum Chryſanthemum eſt. Sed hæc Chryſanthema ab iſto præſenti differunt.

Nominant verò & iſtud Chryſanthemum plerique Buphthalmum & Caltham; quæ eius Buphthalmi propria nomina ſunt, quod capite præcedente deſcriptum eſt. Non deſunt quoque qui Bellidis ſpeciem faciant, & luteam Bellidem dicant. Eſt autem Bellis alterius generis herba.

Caules autem Chryſanthemi olerum modo, Dioſcorides tradit, eduntur.

Flores cum cerato triti, ſteatomata diſcutere dicuntur. Ipſa herba pota in balneis poſt exitum de ſolio, morbo Regio correptis, breui bonum colorem inducit.

De Chryſanthemo Latifolio.

CAP. XXI.

LATIFOLIVM Chryſanthemum mox à radice folia promit oblonga, lata, virentia, ſuperiore parte aliquantulum aſpera; inferiore verò læuiora, dilutiuſque colorata; inter quæ ſcapi exeunt tenues, cubitales, aliquantulum hirſuti, duobus aut tribus geniculis articulati, à quorum ſingulis bina contra ſe poſita folia, atq; ſubinde pediculi exeunt; in quorum faſtigiis ampli orbiculati flores, Buphthalmi aut Chryſanthemi æmuli, ſed maiores coloratioreſque, & medio diſco, & circumambientibus foliolis, luteo reſplendentes colore, quorum medius diſcus tandem in pappos vaneſcens, oblonga, tenuia, nigricantiaque ſemina mittit. radix fibroſa eſt.

In Germaniæ incultis ac ſyluoſis locis frequenter reperitur.

Iunio menſe in hortis Belgij cum flore conſpici poteſt: ſequenti menſe ſemen cum pappis à vento rapitur.

Germanis **Waldtblume** dicitur. Sunt qui Aliſma Dioſcoridis eſſe velint: Sed vbi Plantaginis neruoſum folium, & thyrſoides caulis? Aliſmati ſiquidem, quod Damaſonium etiam dicitur, Plantaginis ſimilia ſunt folia, & caulis thyrſo ſimilis; quæ huic non adſunt. Chryſanthemum idcirco Latifolium citius appellandum, quàm temerè Aliſmatis nomen ei tribuendum.

De facultatibus verò huius nihil conſtat.

De Chryſanthemo Peruuiano.

CAP. XXII.

AD Chryſanthemi genus referendus quoque occurrit, peregrinus raræ magnitudinis flos, quem Solis florem quidam vocãt. procera admodum ſtirps eſt, hominis prægrandis 1.

Chryſanthemum Peruuianum.

2.

ſtaturam longè ſæpenumerò ſuperans. caulis eius rectus, brachij ferè craſſitudinis: foliis circumueſtitur magnis, latiſſimis, non minoribus quàm Bardanæ, ambitu crenatis: in alas nullas diuiditur: faſtigio autem florem edit vnicum, prægrandem, Chryſanthemo forma ſimilem, ſed multò ampliorem; medius ſiquidem eius diſcus pedem latitudine non raro excedit, ſingula verò orbiculariter ipſum ambientia folia, Lilij purpurei floris ſatis ſimilia, auri quoque luteo colore nitentia; quibus tandem pereuntibus, ſemen in diſco gignitur oblongum, planumque, quod tamen vix in Germania ad frugem & maturitatem peruenit.

Huius verò & aliud quoddam reperitur genus, cuius caulis breuior ac minor, in ramos diſtributus ſubinde duos, è ſingulis flores promit prioris ſimiles, ſed multò minores.

In Peru aliiſque nonnullis Americę prouinciis ſponte gignitur. Satum Madritij apud Hiſpanos in horto regio ad XXIIII. pedes adoleuit.

Solem nonnulli appellant Indianum: alij florem Solis: nobis placuit Chryſanthemi Peruuiani nomenclatura. Exiſtimari poſſet hic flos Plinij eſſe Bellio, ſi credibile foret, illa ætate Romæ vel viſum, vel vllo modo agnitum: per ambitum ſiquidem luteus eſt, & plus quàm quinquaginta foliis medius eius orbis cingitur.

Bellio. Plinius ſiquidem lib. XXI. cap. VIII. Luteus, inquit, Bellio patulicantibus quinquagenis quinis barbulis coronatur. Sed veriſimilius Bellionem omnino alium eſſe florem.

Pediculos autem foliorum teneros adhuc, piliſque deraſis, in craticula coctos, ſale oleoq; conditos, eſui ſuaues eſſe ſunt qui affirment, orique gratos; & ad Venerem promouendam plurimum poſſe.

De Bellide. CAPVT XXIII.

1. FOLIA Bellis è radicibus promit multa, parua, lęuia, pinguia, in rotunditate oblonga, leniſſimè crenata, per terram plurima parte ſtrata; inter quæ floſculi exeunt, ſinguli ſuis tenuibus inſidentes pediculis, Chamæmeli florum penè forma; ſed minores, medio eorum luteo, quod multa exigua orbiculariter cingunt foliola, candida, aliquatenus rubẽtia, ac in candore veluti purpuraſcentia: radices ſubſunt fibroſæ.

Naſcitur in pratis & ſimilibus perinde paluſtribus ac humidis compluribus locis.

Vernis menſibus floret.

2. Huic ſimilis eſt, & alia ſpecies, ſed hortenſis tantùm, & floribus multiplicibus, ſpecioſiſſimis, tam denſo exiguorum foliolorum contextu, vt vix vllo, aut nullo, apparente luteo orbiculo, vniuerſum & ambitum & medium floris occupet; colore aliâs rubentibus, ſubinde candidis, nonnunquã ex vtroque permixto variis, raro herbaceis aut virẽtibus; odoris nullius.

Circundant hos quandoq;, ſed tamen non frequenter, alij parui, ſub ipſis, aut ex ipſis florũ calycibus exorti quini ſeniue vel plures floſculi, matricibus ſuis ſimiles, ſed tamẽ minores.

Floret hæc Bellis Aprili quoque & Maio menſibus.

Germani **Maßlieben** & **Maſſuſelen**/ nũcupant: Belgæ **Madelieuen**/ **Kerſſouwen**/ **Margrieten:** Itali *Margarite, & fiori di prima verigentili:* Galli *Paſquettes* & *Marguerites:* Bohemi **Martecnijk**/ **Sedmikraſa:** Plinius Bellidem, eiuſque meminit lib. 26. cap. 5. Bellis, inquit, in pratis naſcitur, flore albo, aliquatenus rubente. Recentiores Bellidem etiam Conſolidam nominant minorem; alij Brunellam Conſolidam minorem faciunt: plerique herbam Margaritam; alij Primulam veris. Sunt tamen & alię nuncupatæ Primulæ veris, Phlomidum ſpecies, de quibus aliàs.

3. Ad Bellidis genus referunt & nonnulli ſylueſtrem quandam, maiorem nuncupatam Bellidem: caules hæc profert tenues, cubitum altos aut longiores; folia circa eos oblonga, nonnihil ſerrata, digiti ferè latitudine: flores in ſummo cauliculorum per circumferentiam candidos,

Bellis syluestris.

Bellis hortensis.

Bellis maior.

didos, medio luteos, Chamæmeli Leucanthemi & Cotulæ albæ similes, nullius odoris; radices fibrosas.

Nascitur in pratis, & secus margines agrorum locis non apricis.

Bellidem, vt diximus, maiorem appellant: Germani, Fuchsio auctore, Genßblum: nonnulli etiam Consolidam mediam. Alia tamẽ & Consolida media, vt Bugula quæ pro medij generis Consolida habetur.

Cæterùm Bellidis minoris folia humectandi refrigerandique facultate donata sunt; & humectant quidem ordine secundo intenso, refrigerant verò eodem remisso. Dolores omnes, sed præsertim articularios ac podagricos, ex calido siccoque humore, mitigant; cum butyro recenti & insulso trita, ac locis dolentibus imposita, potissimum additis Maluæ foliis. Eadem oleribus addita, facilem aluum faciunt, & in causonide febri, ac in intestinorum inflammationibus, magna vtilitate enematis admiscentur.

De Astere Attico. CAP. XXIIII.

ASTERIS Attici duæ sunt species; vna purpurei; alia lutei floris.

Purpurei floris Aster cauliculos promit erectos; rotundos, aliquantulum duros, fragiles, asperos, nonnihil pilosos, dodrante altiores: folia oblongiora, præsertim iuxta cauliculos enata, dura quoque & asperiuscula & latiuscula; est tamen species quædam angustioris folij. flores in summo virgularum emicant, forma ferè florum Chamęmeli, medio lutei, sed orbiculato ambitu cæruleo

Aster Atticus.

Aster Atticus supinus.

cæruleo purpurei, qui in pappos vanescunt; semen quibus subest exiguum. radix fibrosa est.

2. Lutei floris, rotundis, fragilibus, ramosis cauliculis; foliis item duris, & vtrisq; asperiusculis priori similis est, aliquantulò tamen maior. floris & medius orbiculus & circumambientia foliola luteo splendent colore. in pappos & hi, sed tamen non æquè citò, abeunt. semen quoque exiguum; & radix haud dissimilis.

3. Huius generis & supinus quidam inuenitur, cuius cauliculi non eriguntur, sed deorsum reclinati decumbunt. sunt hi rotundi quoque ac duri colore subrubentes; folia verò & dura similiter, aliorum similia. flos paulò maior.

Apud Germanos, Bohemosque, in Italia & alibi asperis & incultis reperitur locis, in syluis, in collibus, non raro etiam in pratis, & cum flore quidem Augusto mense. Apud Belgas nusquam sua sponte Aster iste exit.

Ἀστὴρ Ἀττικὸς καὶ Βουβώνιον Græcis, Latinis Aster Atticus, Bubonium, & Inguinalis dicitur. Nominatur verò & à nonnullis Asterion, Asteriscon, & Hyophthalmon: Germani Megerkraut / Bruchkraut / Scartenkraut & Sternkraut appellant: Hispani *Bobas*, & *Estrellada*: Galli *Estoille & Aspergoutte menue*. Putatur & is, qui purpurei est floris, à Virgilio Amellus nuncupari flos, de quo Georgicon quarto:

Amellus flos.

Est etiam flos in pratis, cui nomen Amello
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba;
Namq; vno ingentem tollit de cespite syluam:
Aureus ipse, sed in foliis, quæ plurima circum
Funduntur, violæ sublucet purpura nigræ.

Cæterùm Aster Atticus digerentis, vt Galenus tradit, mediocriter est facultatis, modicè videlicet calidus, & non vehementer desiccans: maximè cùm etiamnum mollis ac recens fuerit.

Dioscorides æstuanti stomacho prodesse Asterem Atticum impositum tradit, tum & oculorum inflammationibus, bubonibus & sedi procidenti. Tradi etiam refert, purpureum florem cum aqua potum, anginis auxiliari, & comitialibus puerorum morbis: eumque recentem adhuc ad inflammationes bubonum conducere impositum: aridum verò, si sinistra dolentis manu decerpatur, buboni adalligatum, dolore liberare.

Elichryson.

Stœchas citrina.

De Elichryso.

CAP. XXV.

ELICHRYSON cauliculos promit graciles, virentes, lignosos, in alas quasdam subinde diuisos: folia consecta, Abrotani similia, aliquantulum candicantia: flores in summo cauliculorum in vmbellis cohærentes, luteo auri colore fulgentes, forma florum Tanaceti vel medij orbiculi siue disci florum Anthemidis; qui priusquàm flaccescât decerpti, speciem suam ac pulchritudinem diutinè seruant. Qua de causa & deorum simulachra eo coronari solere; & Ptolemæum Ægypti regem diligentissimè hoc seruasse, Plinius tradit.

Exit plerisque Italiæ ac Hispaniæ locis incultis, in pratis solo gracili, ac circa fluuiorum ripas.

In Belgij hortis floret Augusto, aut Septembri mense: Theophrastus tamen & Plinius Eliochryson inter veris flores numerant.

Dioscorides ἑλίχρυσον appellat; nonnulli etiam χρυσάνθεμον; alij, inter quos Galenus est, ἀμάραντον, propter floris diuturnitatem. Alius tamen & Amarantus est, purpureus, de quo suprà scriptum. Plinius hanc stirpem Heliochryson nuncupat: Theophrastus similiter ἑλειόχρυσον, Gaza Aureliam vertit.

Facultatis, inquit Galenus, est incidentis & extenuantis. Prodest coma, Dioscoride auctore, è vino pota contra vrinæ difficultates, serpentium ictus, coxendicum dolores, & ad rupta; menses etiam prouocat: sanguinis grumos & in ventre, & in vesica cum vino mulso sumpta dissoluit: defluxiones à capite sistit, trium obolorum pondere ex vino albo diluto ieiunis data: vestibus inserta incorruptas eas conseruat. Theophrastus Eliochrysum ad ambusta etiam torrefactum, & melli permixtum valere tradit.

De Stœchade Citrina, siue Chrysocome.

CAP. XXVI.

AVREI coloris coma Eliochryso similis 1. est, à recentioribus Stœchas citrina nuncupata. Cauliculos hæc edit dodrantales, tenues: folia oblonga & angusta: vtraque incana & lanuginosa: flores in summo cauliculorum, in dissoluta inconditaque veluti vmbella, odoratos, exiguis bullis similes, colore luteo splendentes, qui priusquam plenè maturuerint collecti, colorem & pulchritudinem non marcescentes, diu retinent: radices graciles ac nigras.

Nascitur locis asperis & sabulosis & in conuallibus, frequens iuxta Rhenum, præsertim inter Spiram & Vormaciam.

Iunio mense & post Solstitium floret.

Germani, quod in regionibus, quæ Rheno vicinæ sunt, proueniat, Rheinblumen nuncupant: Item & Jungling/ Mottenn blume/ Motten kraut: Belgæ, Rhijn bloemen / Motten cruyt: Latinè Tineariam: Officinæ Stœchadem siue Sticha-

Stichadem citrinam: Fuchsius & Tragus Eliochrysum faciunt. Nihil autem, aut omnino parum, cum eo conuenire, ex iis quæ superiore capite scripta sunt, palam est. Ageraton esse, etiam sunt qui sentiant, propterea quòd flos bullarum instar globosus sit, & nô facilè aut citò marcescat: ἀγηράτου siquidem flos πομφολυγώδης, id est, bullæ modo tuberosus est, & diutissimè in sua coloris specie conseruatur: sed folium Agerati, Origani folio simile est: tale autem nequaquam Stœchadis citrinæ, quod diximus, oblongum & angustum esse; vnde etiam non esse Dioscoridis Ageraton, euidens est. Nobis Stœchas citrina cum Chrysocome, quæ & Chrysitis, similitudinis plurimum habere videtur; breuis siquidem est herba, coma aurei coloris, eaq; diuulsa & corymborum similitudinem referente, radices tenues sunt & nigræ; qualem omnino Chrysocomen esse Dioscorides scriptum reliquit. χρυσοκόμη, ait, ῥαβδίον ἐστὶ σπιθαμιαῖον, ἔχον κόμην κορυμβοειδῆ, ὁμοίαν ὑσσώπῳ· ῥίζαν δασεῖαν, λεπτὴν, ὡς ἐλλεβόρου μέλανος, γευσαμένῳ οὐκ ἀηδῆ, κυπέρῳ ἴσην οὖσαν, id est, Chrysocome herbula est dodrantalis, comam habens corymborum specie, similem Hyssopo; radicem hirsutam, tenuem, vt Veratri nigri, gustu non iniucundam, Cypero similem.

Chrysocome.

In qua descriptione occurrit obseruandum, verum & legitimum antiquorum Hyssopum, corymborum quandam similitudinem summis cauliculis proferre; atque ea de causa vulgaris vsus Hyssopum, nequaquam esse genuinum: vtpote quòd flores non in corymbis aut corymborum specie ferat, sed secundum cauliculos iuxta singula foliola edat; Thymbræ videlicet modo, cuius haud dubiò species, & maior quidem est.

2. Stœchadi autem citrinæ & aliam similem obseruare contigit herbam, ramulis à radice multis, tenuibus, foliis angustis, aliquantulum, sed minus multò quàm Stœchadis citrinæ albicantibus: floribus in vmbella luteis, non tamen globosis, sed medio orbiculo florum Chamæmeli similibus, sed minoribus.

Quo loco sponte exeat compertum non habemus, in Belgij hortis à nobis visa est.

Anonymos quoque & absque nomine est.

Eliochrysi speciem angustifoliam nonnulli faciunt.

Cæterùm Stœchadis citrinæ flores in vino decocti, potu ventris lumbricos expellere feruntur: & cum lixiuio pediculos & lentes delere.

Chrysocomes radicem, Dioscorides ait, excalfacere & adstringere, conuenientemq; esse hepaticis & peripneumonicis: sumi & cum hydromelite decoctam ad vteri purgationes.

De Santolina. CAP. XXVII.

AVREI coloris corymbos Santolina quoque veluti Eliochryson & Stœchas citrina profert, odorata est, & coronis non rarò admiscetur. Eius aliquot sunt genera.

1. Prima caudice surgit lignoso, ex quo virgulæ, ramulorum instar, tenues, cubitales complurimæ, foliis circundatæ paruis, oblongis, angustis, denticulatis: è summo virgularum, singuli eminent orbiculi, ex breuibus staminibus farcti, Tanaceti floribus, & mediis discis florum Chamęmeli similes, sed tamen aliquantulum latiores, colore lutei, qui in semina obscuri coloris permutantur: radix lignosa. Est ipse frutex cauliculis & foliis albicans, & suauiter cum grauitate quadam odoratus.

2. Huic similis est, & altera species, foliis tamen longioribus, virentioribus ac minus candidis; flore pallidiore.

3. Tertia foliis breuissimis, tenuissimis & Ericæ proximis: floribus luteis, & aliarũ similibus.

4. Quarta foliis est minus denticulatis & Cupresso similioribus: floribus perinde vt aliarum.

5. Quintæ cauliculi non eriguntur, sed procumbentes per terram repunt: folia denticulata, crassiora, & lanuginosiora magis canescunt. flores in corymbis aurei, aliarum Santolinarum similes.

In Belgio omnes peregrinæ sunt, neque alibi quàm in hortis reperiuntur. Primum genus familiarissimum: reliqua rariora.

Florent Iulio & Augusto.

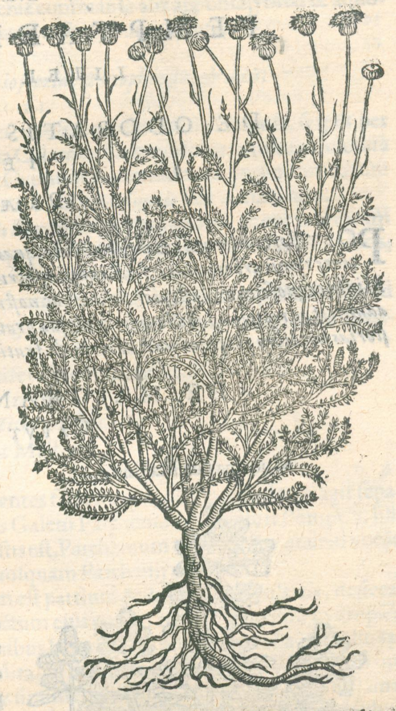
Appellantur hæ omnes vno Santolinæ nomine: Belgæ vulgò Cypres nominant. Chamæcyparissum plerique faciunt; sed de Chamæcyparisso adeò breuis & succinctus est Plinius, vt ex eo, horum sententia nec reiici, nec probari queat. Hallucinantur autem non parum, qui Santolinam Abrotanum feminam esse volunt. Abrotanum siquidem femina, foliis est maris, Seriphij videlicet similibus, sed procerius, & fruticis modo arborescens. Santolina humilior est, & non Seriphium, sed proximius Ericam folio exprimit. Plus similitudinis cum Abrotano femina Eliochryson habet, folio namque Abrotanum refert, odoreque ei vicinum est, non tamen Abrotanum, sed sui generis herba.

Chamæcyparissus.

Santolina.

Santolina altera.

Eſt autem Santolinæ ſemen, guſtu amarum, potentia calidum ſiccumque tertio ordine: ventris lumbricos ſumptum interimit, & aduerſus eoſdem efficax eſt.

Plinius Chamæcypariſſum herbam, ait, ex vino potam, contra venena ſerpentium omnium, ſcorpionumque pollere.

LIBRI TERTII PEMPTADIS SECVNDÆ
FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS SECVNDÆ LIBER QVARTVS,

DE ODORATIS AC CORONARIIS HERBIS.

Præfatio.

Post flores odoratæ occurrunt herbæ, quas coronis & corollis addi sæpenumerò contingit. Veteres ramis arborum aut fruticum in sacris certaminibus coronari, primum fuisse morem ex Plinio cognoscitur: Posterior deinde, ac nostra quoque ætas, herbarum etiam frondes in coronis admittit ac recipit: si modò odoris aliqua gratia sint commendabiles. Atque harum quidem historias hoc libro prosequimur: arbores & frutices suis locis describentur.

DE MAIORANA SIVE MARO.

Caput primum.

Maiorana siue Marum.

Maiorana humilis & fruticosa est stirps, candicans, & suauis admodum odoris, sesquipalmum aut pedem alta; cauliculis siue surculis tenuibus, in plures alas diuisis: circa quos foliola sunt penè rotunda, mollia & incana; & in summo flosculi candidi perpusilli, è spicis Heracleotici Origani similibus exeuntes, exiguis videlicet, oblongis, & squamatim compactilibus. radicibus nititur tenuibus. Reperitur hæc quandoq; maior, subinde tenuior ac minor, odoreque præstantior.

Hortensis vtraque est.

Vtraque æstate quoque floret.

Itali Persam, & minorem Persam gentilem nominant: Germani, Mayoran & Meyran: Belgę, Mariolepne: Hispani *Mayorana, Moradux, Almoradux*: Itali similiter *Maiorana*: Galli *Mariolaine & Marone*. Officinæ & passim Maioranam. Creditur veterum Sampsychum. Sed Σαμψύχον herba est, Dioscoride auctore, per terram repens; Maiorana verò non repit, sed in rectum & altum assurgit; quod eam non esse Sampsychum, vel solum, manifestè innuit.

Scripsimus aliàs, Maioranam legitimum Marum esse: confirmat sententiam nostram Maioranæ nomen, quod à Maro videtur deriuatũ; sed apertius ipsa Mari descriptio, cum qua exactissimè conuenit. Herba siquidem est fruticosa, flore, vt diximus, Origani, foliis candidioribus, flore odoratiore. Cuiusmodi Marum esse Dioscorides scriptum reliquit. Μάρον, ait, ὑσόβελον, πόα γνώριμος, φρυγανώδης, ὁμοία τῷ ἄνθει ὀριγάνῳ, τὰ μέντοι φύλλα τούτου λευκότερα πολλῷ, καὶ τὸ ἄνθος εὐωδέστερον: hoc est, Marum siue Hysobrion nota est herba, surculosa, flore Origano similis: folia tamen huius candidiora multò, & flos odoratior.

Marum.

Et substitutam pro Sampsycho Maioranam, alienum putari non debet, quando & ipso Galeni tempore Marum Sampsychi loco in Amaricinum vnguentum fuerit immissum: vt lib. 1. De Antidotis ipse testatur, vbi ait; Marum longè odoratius esse Sampsycho; & ea de causa hoc omisso, Marum fuisse compositionibus additum. Præbuit istud occasionem posteris, vt Marum siue Maioranam, Sampsychi loco habuerint, eiusq; nomine appellauerint.

Excalfacit autem Maiorana & resiccat, & in vtraque qualitate secundi est ordinis: auxiliatur

tur cerebri & capitis frigidis morbis quouis modo assumpta: naribus imposita sternutamentum facit & pituitam euocat: dentium dolores lenit commansa aut apposita; vrinas & aquosos humores in potu sumpta ducit; & menses mouet: admiscetur antidotis.

De Sampsycho, siue Amaraco ex Dioscoride, Theophrasto, & aliis.

CAP. II.

SAMPSYCHON, Dioscorides inquit, herba est πολύκλονος, siue multũ ramosa, serpẽs per terram, folia habens hirsuta & rotunda, similia Calaminthæ tenuifoliæ: multum odorata & calida, quæ in coronis nectitur. Cyzicenum & Cyprium laudatissimum. Secundum locum habet Ægyptium. Appellatur autem à Cyzicenis & Siculis Αμάρακον siue Amaracum.

Theophrastus Amaracum in censu φρυγανικῶν siue suffruticum satiuorũ ac coronariorum lib. 6. enumerat, & præstare ait, seminis copia, quod εὔοσμον, id est, boni ac suauis est odoris; nasci semine & auulsione: ex æstiuis esse, vnguentisq; misceri.

Plinio lib. 21. cap. 2. auctore, Amaracum Diocles medicus & Sicula gens appellauere, quod Ægyptus & Syria Sampsychum: seritur vtroque genere, & semine & ramo: copiosum Amaraco æquè ac Abrotano semen.

Virgilius Æneid. 1. Amaracum fruticem floriferum esse ostendit, sic scribens:

———vbi mollis Amaracus illum
Floribus, & dulci aspirans complectitur vmbra.

Idem testatur Catullus in Epithalamio Iuliæ & Mallij:

Cinge tempora floribus *Suaue olentis Amaraci.*

Galenus Amaracum & Sampsychum differentes facit stirpes, de vtroque locis agit separatis, & suas cuique tribuit vires. Sed Amaracus Galeni Parthenium est: veluti Pempt. 1. lib. 11. cap. xv. scriptum. Iam vt & Dioscorides testis est, Parthenium quidam Amaracon vocãt; & in libris De simpl. Medica. facult. Galenus nusquam Parthenij meminit.

Porrò Sampsychum, vt Galenus ait, tenuium est partium & digerentis facultatis; desiccat & excalfacit tertio ordine. Dioscorides decoctum eius potum tradit, conuenire hydropicis in morbi initio; & vrinæ difficultate, ac torminibus laborãtibus: arida verò folia cũ melle apposita, tollere suggillata, & menses ducere subdita; ad Scorpionũ ictus cum sale & aceto imponenda; ad luxata verò cum cerato excepta, & similiter œdematis, ad oculorũ verò inflãmationes cũ tenuissima polentę farina apponenda: misceri acopis & malagmatis calfacientibus.

Marum vulgare, Clinopodium.

De Maro vulgari, siue Clinopodio.

CAP. III.

QVOD à plerisque modò Marum nominatur, frutex paruus est, odoris admodum suauis, sesquipedem aut duos dodrantes altus: surculos habet tenues, ramosos, lignosos, & foliola circa eos exilia, durioris Thymi aut Serpylli vulgaris foliis similia, sed albicãtia, candidiora, & aliquantulum maiora, ac in summo veluti lanuginosa capitula, & ambientes similes verticillos; è quibus perpusilli flosculi exeunt albidi: radices tenues & lignosas.

In Hispania passim vnà cum Stœchade locis aridis desertisque gignitur: apud Belgas & alibi, non absque studio, & cura in hortis seritur.

Æstate verticilli & capitula lanuginosa, cum floribus emicant.

Multi hac ætate Marum vocant; Marum autem nequaquam est, verùm Dioscoridis Clinopodium. Clinopodium autẽ Dioscorides θάμνιον, id est, exiguum fruticem esse refert, φρυγανώδη, siue surculaceum, duorum dodrantum, in petris nascentem: folia habentem Serpyllo similia; flores verò lecti pedibus, ex interuallis vti Marrubij. Cum qua descriptione hæc odorata stirps satis cõuenit. Surculacea etenim est, & ad duorum dodrãtum altitudinem assurgit; flores

flores ita habet per verticillos digestos, vt quibusdam caulem veluti Marrubij ambientibus, alij in summo instar globosum lecti pedis capitulum emineant: folia Serpylli veri foliis colore similia, nempe candicantia: (qualia Serpylli esse Dioscorides ostendit, quando candidiora ea, quàm Origani esse ait) sunt eadem tenuia, veluti Serpylli esse Theophrastus testatur. Quæ omnia maximam huius stirpis cum Clinopodio similitudinem ostendunt. Appellatur verò κλινοπόδιον, à quibusdam etiam Gleonicum, Ocimoides, Zopyron, Latinis Lectipes.

Vim autem, vt Galenus, Clinopodium excalfaciendi obtinet, cum essentia subtili, & in tertio est, cùm excalfacientium, tum resiccantium ordine. Dioscorides bibi herbam scribit, & decoctum eius aduersus venenatarum bestiarum morsus, conuulsa, rupta, & vrinæ stillicidia: ducere menses: fœtus, & acrochordonas eiicere aliquot diebus potum: aluum idem sistere ad tertias decoctum & bibitum; non febricitantibus in vino, febrientibus in aqua.

De Rosmarino Coronaria. CAP. IIII.

Rosmarinus Coronaria.

CORONARIA Rosmarinus frutex est lignosus, caudice subinde tres aut quatuor pedes alto; ramis multis tenuibus: foliis crebris, oblongis, angustis, duriusculis, subtus cãdicantibus: superius verò saturi viroris, cum grauitate nõ ingrata odoratis: floribus paruis ex cęruleo albicantibus, è foliorum sinubus prodeuntibus: semine exili & nigro: radicibus tenuibus, fibrosis, non altè descendentibus.

In Gallia, Hispania, & aliis prouinciis locis syluestribus & incultis nascitur; tantus eius in Narbonensi Gallia prouentus, vt haud temerè aliud incolæ lignum vrant. In Italia hortorum sepitareas: Belgarum etiam exornat.

Floret primo quoque Veris tempore.

Λιβανωτίδα στεφανωματικὴν Græci, Latini Rosmarinum coronariam, nominant. Coronaria autem cognominatur, ad differẽtiam aliarum vmbelliferarum Libanotidũ. Libanotidũ siquidem species cõplures sunt, quædam vmbelliferæ, vna non vmbellifera, forma ab aliis differens, coronaria, de qua nũc agimus. Germani hanc *Rosmarin*, & similiter Galli nuncupant. Itali *Rosmarino coronario*: Hispani *Romero*: Bohemi Rosmarÿn: Angli Rosemary.

Calida autem & sicca Coronaria Rosmarinus secundo est ordine, & simul adstringentis facultatis particeps; vtpote ex differentibus partibus & terrestri quadam essentia copiosius admixta, composita. Proinde & omnes vteri diuturnos fluxus sistit, & sanguinis profluuia supprimit. Conuenit etiam, & præsertim flores, omnibus capitis ac cerebri ex frigida humidaq; causa malis: cerebrum etenim hi desiccant: sensus & memoriam acuunt: neruosas partes confortant.

Serapio Rosmarinum, qua Coronarij vtuntur, calfacere & multum resiccare, testis est; & ex auctoritate Abin Mesuai, conferre, ait, corizæ frigidæ cerebri.

Dioscorides regium morbum sanare tradit, si quis ipsam in aqua coctam, ante exercitationem bibat, deinde exercitatus lauet, & vinum bibat.

De Lauandula. CAP. V.

ODORATA & coronaria stirps Lauandula est, sed humilis, ramulos siue virgas profert tenues, quadrãgulares, geniculatas, cubitales aut longiores: folia circa singula genicula bina, oblonga, carnosa, vtraque parte albicantia, Rosmarini coronariæ foliis multò longiora latioraque; & in summo spicas oblongas tenues, floribus refertas cæruleis: radices lignosas in fibras diuisas. Spirant flores & folia copiosum caputq; implentem odorem.

Vna huius species foliis est maioribus, crassioribus & longioribus, quę odoratior: altera minoribus & tenuioribus: inuenitur & flores candidos habens.

Lauandula.

Lauandula altera.

Vestiuntur in Hispania & Narbonensi Gallia plerique montes & campi deserti Lauandula. In reliqua Gallia, apud Germanos, & alibi in hortis seritur.

Iunio ac Iulio flores exeunt.

Itali maiorem, Nardum Italicam, & Spicam, vulgarique lingua *Spigo* nuncupant: minorem, Lauandam & Lauandulam. Germania & Belgium vtramque Lauandulam & Lauendulam vocat: & maiorem quidem Lauandulam marem; minorem feminam: vulgò **Lauender**. Existimatur esse Casia odorata herba, cuius Virgilius subinde meminit, vt Bucolicon Æcloga secunda:

Tum Casia atque aliis intexens suauibus herbis
Mollia luteola pingit Vacinia Caltha.

Et similiter Georgicon quarto, vbi agit de statione & sedibus apibus deligenda, apiarioque constituendo, his verbis;

Hæc circum Casiæ virides, & olentia latè
Serpilla, & grauiter spirantis copia Thymbræ
Floreat.

Est tamen & alia Casia σύριγξ siue fistula, quæ passim hoc tempore Cinamomum & Canella appellatur: & Casia quædam nigra quam Officinæ Cassiam fistulam vocant. Plinius Casiam ab Hygino Cneoron appellari refert. Sunt autem Theophrasto ac Plinio auctoribus Cneora duo: vnum cādidum, folio carnoso, oblongo, figura quodammodo Oleagino simili, odoratum: alterum nigrum, nullius odoris. radix vtrique altè descendens, grandis. ramuli permulti, crassi, lenti; germinant florentque post Autumni æquinoctium, & multum deniq; temporis florent. Talis autem nequaquam Lauandula est, quæ nec crassa est radice, nec altè descendente, ramulis non lentis, & non Autumno, sed Æstate flores profert: proinde etiam nec Cneori aliqua species.

Cneoron.

Est autem Lauandula, potentia ac viribus calida siccaque, & ordine quidem tertio, tenuium item partium & ex multis aëreis spirituosisque partibus constans: frigidis ea de causa capitis morbis quouis modo adhibita confert, & præsertim iis, qui non ex copioso humore, sed ex sola potissimùm qualitate originem ducunt.

Proinde

Proinde & stillatitius eius liquor odoratus, & temporibus ac fronti illitus, Catalepsi, leuiori Hemiplexia, & subinde Comitiali morbo, ac nõ rarò syncope laborantes reficit. Sed vbi humorum copia adest, præsertim sanguini permixtorum, non satis tutus huius vsus est: sicuti neque compositionis, quæ ex stillatitio vino in quo huiuscemodi herbæ, flores, semináve, & aromata quędam macerata sunt, conficitur; quam plerique temerè & indifferenter exhibent.

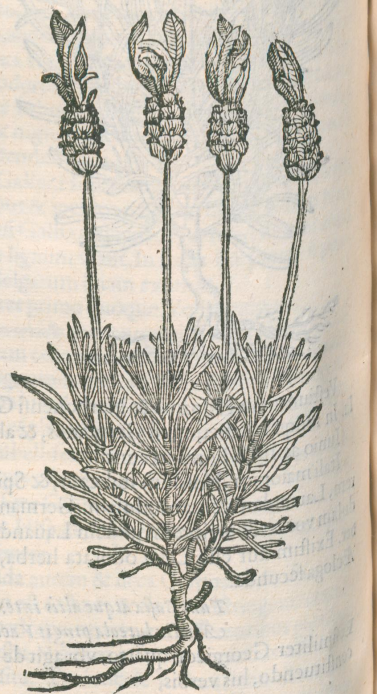
Nam calidorum huiuscemodi caput implentium vsu, & morbus intenditur, & ęger in periculum inducitur: pręsertim quando sanguinis missio aut purgatio non pręcesserunt. Quod ideò monendum duximus, quia passim nonnulli medici indocti, & temerarij audacesque nimium pharmacopœi, aliæque stolidę mulieres statim similes compositiones, & id genus alia non modò apopleticis, sed & Catocho cum febri occupatis infundunt, quibus nihil potest peius dari, cùm plurimum obsint, & non rarò ipsos ægrotantes perimant.

De Stœchade. CAP. VI.

Stœchas.

Stœchas in Belgio nata.

1. STOECHAS caudice est vti Lauandula breui & lignoso, sed tenuiore: ramulis siue virgulis multis ac tenuibus; foliis circumuestitis oblongis, angustis, candicantibus, minoribus quàm Lauandulæ; comantibus in summo capitulis, siue spicis densis, compactis, breuibus & crassis, è quibus flores purpurei & pusilli exeũt; semen in his subnigrũ: radices lignosæ.

2. Huius verò & genus quoddã est, solis foliolis differens, quod hæc margine serrata profert.

Hispania, Narbonensis Gallia, & Stœchades insulæ è regione Massiliæ, Stœchade herba siue frutice redundant.

In Germania ac Belgio è semine sata prima æstate facilè adolescit; sed hyeme, nisi intra ædes aut penuarias cellas transferatur, perit; Hyemis siquidem & frigoris impatiens est.

A Dioscoride στίχας, ab aliis, ac à Galeno στοίχας, per *οι* diphthongum syllaba secunda: Latinè Stœchas: Germani **Stichas kraut**: Hispani *Tomani, Cantuesso*, & *Cantuello*: Itali *Stœchade*: Angli **French lauender** vocant.

Florem Officinæ Stœcados nuncupant.

Cæterùm Stœchadis, Galenus inquit, temperies composita est, ex terrena essentia frigida exigua, vnde adstringit; & extenuata altera terrena copiosiore, à qua vtiq; amara est; ob vtrorumque

Stœchas folio serrato.

rumque verò conuenientiam, obstructione liberare, extenuare, extergere, roboraréque tum viscera omnia, tum totum corpus est nata. Dioscorides decoctum eius tradit, velut Hyssopi, ad pectoris vitia facere, & antidotis vtiliter admisceri.

Posteriores medici Stœchadem, & præsertim flores eius, aduersus capitis dolores, & omnes eius ex frigiditate ac frigida causa morbos, valdè efficaces esse affirmant: miscentur ea propter, omnibus ferè compositionibus, quæ aduersus Cephalalgiam diuturniorem, Apoplexiam, Catalepsin, Epilepsin, & similes affectus adhibetur.

De Thymo. CAP. VII.

THYMI duo apud veteres sunt genera: vnũ Cephaloton dictum; alterum durius.

1. Cephaloton multis exilibus ac tenuibus fruticat virgis, foliis exiguis & copiosis circundatis: capitulis in cacuminibus Stœchadis ferè similibus, sed minoribus; è quibus flosculi exeunt purpurei.

In Creta insula copiosum nascitur: vnde illi Cretico cognomen datum est. Dioscorides gracili solo & petroso prouenire scribit.

2. Durius Thymũ surculosum quoq; est, & perpusilla habet foliola; colore, quod vulgatissimũ est, virētia, & suaue odorata; cãdida verò & graueolētiora, quod rarius est: flores verò nõ in capitulis aut spicis, sed iuxta foliola: radices tenues.

Thymum cephaloton.

Thymum durius.

Huius

Huius generis Thymo, Hispaniæ & Narbonensis Galliæ loca deserta & inculta abundant: In Germania, Belgio, & alibi in hortis studiosè colitur.

Græcis θύμος dicitur, Latinè Thymus, & Thymum. Prior κεφαλωτός, id est, capitatus, & θύρσιον: Alter σκληρότερος, id est, durior, à Dioscoride, cap. De Epithymo, cognominatur. Plinius Thymi duo genera esse tradit: vnum candidum; alterum nigrius, ac nigricans appellat: & candidum præstare ait, ac in collibus nasci; lib. 21. cap. 21. Vtrumque ad durius genus referendum videtur; nam vt scripsimus, durioris Thymi quoddam folia habet candicantia; aliud verò virentia, quod nigricans dicitur, quia saturo colore & non candicante vireat. Germani ac Belgæ Thymum/ Thymus: Galli *du Thym*: Itali *Thymo*: Hispani *Tomilho*: Angli Tyme nominant.

Thymum autem, vt Galenus tradit, in excalfaciendo exiccandoque in tertio statuendum est ordine, incîdit & calfacit vehementer; ob id & vrinam & menses prouocat, fœtum euellit, viscera expurgat, educendis ex thorace & pulmone confert.

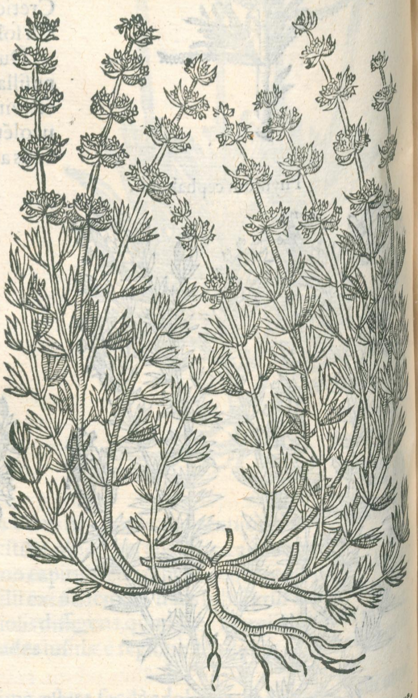
Potum, Dioscorides scribit, cum sale & aceto pituitam per aluum ducit. Decoctum eius cum melle Orthopnoicis & Asthmaticis prodest. Lumbricos vêtris, menses, fœtus, & secundas pellit: vrinam cit. Mixtum melli & delinctum, faciles è thorace excreationes facit. Oedemata recentia cum aceto impositum discutit, sanguinis grumos dissoluit: thymos & ἀκροχορδόνας siue pensiles verrucas tollit. Ischiadicos cum vino & polenta impositum iuuat. Hebetibus oculis in cibo sumptum prodest. Vtile etiam pro condimento tempore sanitatis.

De Serpillo vulgari. CAP. VIII.

Serpillum vulgare.

Serpillum alterum.

1. VVLGARI Serpillo multi sunt exiles cauliculi, duri tamen & lignosi, nonnulli in rectum palmi altitudine surgentes, alij repentes, & alicubi terræ superficiei exiguis fibris annexi: folia exigua, virentia, Thymi similia: capitula in cacuminibus rotunda, è quibus flosculi exeunt, colore rubente purpurei, non raró etiam albidi: radices tenuissimæ ac fibrosæ.

2. Huius verò & species quædam, cuius cauliculi non serpunt: radix crassior, lignosa, tenui lanugine hæc quandoque tota incanescit; vt in Bohemiæ nonnullis collibus ac locis desertis.

Nascitur passim locis incultis, iuxta agrorum margines, pingui præsertim & fœcundo solo: sub-

lo: subinde etiam locis petrosis: & non modò in Germania, Bohemia, aut Belgio, sed & in
Italia ac Gallia spontè exit.

Tota ferè Æstate floris eius prouentus.

Germani Quendel/Kumel/& Kienlin: Belgæ Quendel/wilden Thymus/& onser Vrouwen bedstroo: Hispani *Serpol* & *Serpillo:* Itali *Serpillo:* Galli *Pillolet:* Angli wild Tyme: Bohemi Materij Dausska. Officinæ, Serpillum; plerǫque verò etiam Pulegium montanum nuncupant.
Et passim quidem Serpillum veterum existimatur: non tamen tam Serpillis, quàm Saxifran-
gæ Dioscoridis respondens. Si etenim diligenter, & ad Serpilli vtriusque, & ad Saxifrangæ
descriptionem expendatur, exiguum Serpillis, plurimum verò Saxifrangæ simile esse com-
perietur. Veterum etenim Serpillum, quod quidem prius, pręter quòd ramulis & foliis Ori-
gano simile est, in quantamcunque altitudinem adminiculo fultum, aut vicinis stirpibus in-
nixum, crescit, & quandoque ex Ocimo per nimiam siccitatem mutato gignitur: alterum
verò non serpit, & folio est Rutę, id est, Hyperici aut Centaurij minoris (vt alibi ostendimus)
longiore. Serpillum verò vulgare humile est, frutices non conscendit, ex Ocimo non proue-
nit, & foliis est, multò quàm Hyperici aut Centaurij minoris, minoribus & breuioribus; om-
nino videlicet exiguis, ac Thymi, vt diximus, foliis similibus. Ex his Serpillum vulgare, non
Serpilli veterum aliquam speciem, sed Saxifrangam Dioscoridis esse, palam est. Saxifrangam
enim, ait, esse herbam Thymo similem, in petris nascentem. Serpillum autem vulgare Thy-
mum foliis & capitulis refert, & non rarò in locis petrosis reperitur: propter eam siquidem
quam cum Thymo similitudinẽ habet, syluestre Thymum & à Belgis, & ab aliis nominatur.

Verba Dioscoridis de Saxifranga sunt. Σαρξίφαγον, οἱ δὲ σαρξίφραγγον, οἱ δὲ ἔμπετρον· ῥωμαῖοι σαξίφραγγα, θάμνος ἐστὶ φρυγανώδης ἐν πέτραις καὶ τραχέσι τόποις φυόμενος, θυμῷ ἐμφερής. hoc est, Sarxiphagon, alij Sarxiphrangon, alij Empetrum, Romani Saxifranga, frutex est surculaceus in petris & asperis locis nascens, Thymo similis. Exemplaria quædam ἐπιθυμῷ ἐμφερής legunt, sed emendatiora θυμῷ habent.

Saxifrăga.

Locus Dioscoridis restitutus.

Facultate autem Serpillum vulgare calidum & siccum est, tertio penè ordine; tenuium
item partium & incidens: menses euocat; vrinam cit: calculos expellit; & in balneis ac fo-
mentis adhibitum, sudorem euocat.

Eadem ferè de Saxifranga Dioscorides memoriæ prodidit: cocta, ait, in vino febricitanti-
bus opitulatur; stranguriæ prodest: singultum sedat: calculos vesicæ frangit: & vrinam cit.

De Serpillo ex Dioscoride, Theophrasto & aliis.

CAPVT IX.

SERPILLVM, Dioscoride auctore, duorum est generum: hortense & syluestre.
Hortense coronarium est, & odore Sampsychum refert: folia habet & ramulos Ori-
gani similia, multò candidiora; iuxta sepes relictum procerius assurgit.

Alterum non serpens sed erectum, ramulos emittit tenues surculosos: foliis refertos Rutę
similibus, angustioribus tamen, oblongioribus, durioribusq́;: flores gustu acres, odore suaues:
radix inutilis. Nascitur in petris efficacius, & magis excalfaciens satiuo.

Theophrastus De historia stirpiũ, lib. 6. Serpillum tradit ex suffruticibus esse, lignosis ac
coronariis: ac ramis & foliis tota sua natura odoratum, veluti Helenium & Sisymbriũ: apud
nonnullos etiam Thymum penitus redolere: summæ terræ adhærere; radice multifida tor-
ridaq́; peculiarem illi auctionem germinum, quippe cùm in quantumuis longitudinis pro-
cedere valeat, nactum adminiculum, aut iuxta sepes aliquas satum: squalorem pati, atq; aquę
paucæ indigum: nasci ex Ocimo per immodicam siccitatẽ degenerante; lib. De causis quin-
to, Ocimo videlicet ipso, minoris folij, sed odoris potentioris facto. Vnde colligendum, Ser-
pillum Ocimo esse odoratius, & foliis minoribus.

Syluestre Serpillum idem, quoddam esse ait, quod deferentes ex montibus serunt, vt apud
Sicyonem fieri solet, atque etiam Athenis ex monte Hymetto: apud alios verò, vt in Thra-
cia montes & plana omnia Serpillo scatere. Syluestre autẽ istud, à Dioscoridis syluestri aliud
est: sola etenim cultura ab hortensi differt: veluti Theophrastus ipse ostendit ex montibus
translatum seri referens.

Dioscoridi aduersatur Plinius lib. 20. cap. 22. vbi syluestre ait serpere, satiuum verò mini-
mè. Serpillum, inquit, à serpendo putant dictum, quod in syluestri euenit maximè in petris.
Satiuum non serpit, sed ad palmi altitudinem increscit.

Meminit Serpilli Ælianus variæ historiæ lib. 9. & ipsum inter flores numerare videtur.
Dionysius Iunior, inquit, in Locrensium vrbem veniens maximas ciuitatis domos occupa-
uit, easq́ue Rosis, Serpillis, aliisq́ue id genus floribus strauit. Virgilius tamen Bucolicôn
Æcloga secunda, Serpillum herbam esse manifestissimè testatur his verbis:

Testylis & rapido fessis messoribus æstu
Allia, Serpillumq;, herbas contundit olenteis.

Ex quo loco colligẽdum sunt qui putent, vulgare Serpillum, verum & legitimum esse, quod videlicet non aliud passim in Italia spontè gignatur : quasi nullibi quàm in agro reperiri, & non in hortis seri potuisset.

Serpillum autem Græcis ἕρπυλλος καὶ ἕρπυλλον dicitur. Marcellus vetus auctor, à Gallis antiquitus Gilarũ nominatũ affirmat: vt verò Plinius Valerianus, ab iisdẽ Laurio nuncupatur.

Excalfacit verò vsque adeò Serpillum, vt Galenus dicit, vt & menses & vrinas moueat; gustu multum est acre. Prodest etiam, vti Dioscorides addit, ad tormina, rupta, conuulsa, iocinoris inflammationes, & ad serpentium morsus, & potum, & impositum : capitis dolores mitigat coctum rosaceo permixtum : cum aceto irrigatum maxime quidem lethargicis, sed & phreniticis conuenit : sedat & sanguinis vomitus quatuor drachmis potus cum aceto succus eius.

De Ocimo. CAP. X.

Ocimum.

Ocimum minus.

1. 2. SATIVI Ocimi species magnitudine differentes duæ sunt vulgares, ambæ surculosæ, dodrantis aut pedis altitudine attolluntur; ramulis rotundis in plures alas diuisis. Et maior quidem folia habet lata, per margines leniter crenata, Mercurialis herbæ magnitudine & forma similia: minor verò minora: vtraque splendida, & dilutè virentia: flosculos exiguos, colore vel candidos, vel obscurius purpurascentes : semen exiguum, nigricans : radices oblongas, duras, non absque adhærentibus fibris : odor vtrique similis, nisi quòd maioris, species quædam reperiatur, quæ Citrium malum odore refert, quod Ocimum citratum appellant.

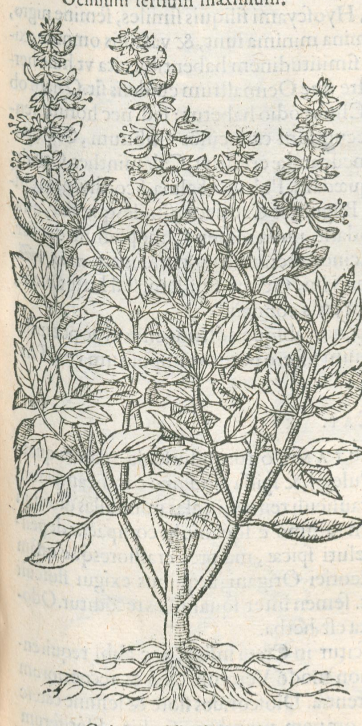
3. Matthiolus præter hæc duo Ocima, etiam tertium quoddam maximum reperiri, memoriæ prodidit, foliis Amaranti maioribus, longis, latis & crassis, Citriæ mali foliis similibus.

Seritur Ocimum in hortis & in fictilibus; celerrimè, vt Theophrastus auctor est, prouenit. Quod Soli expositum est, eodem teste, transit in Serpillum; quia vehementius siccatur; folio namque minus, odoreq́ue vehementius redditur.

Iunio ac Iulio Ocimum floret, & particulatim quidem, ac diu, ab imo incipiens.

Οκιμον, & per ω prima syllaba Ωκιμον Græci appellant; nonnulli etiam ὄζιμον: Latini Ocimum. Differt ab Ocymo, quod ostendimus in Frumentorum historia pabuli genus esse, &

Ocimum tertium maximum.

Ocimum ſylueſtre Acinos.

ad differentiam huius per υ ſecunda ſyllaba ſcribitur; tametſi & per υ, odoratum Ocimum quandoque ſcriptum reperiatur. Recẽtiores Βασιλικὸν, Latinè Regium id eſt, quoque nominant: Officinæ, Baſilicum: Germani Baſilgen: Belgæ Baſilitom: Hiſpani *Albahaca*: Galli *Baſilic*: Angli Baſill: Bohemi Bazaliſa: Itali *Baſilico*, & quod minus eſt, *Baſilico gentile*: Hiſpani idem *Albahaquilla*: plerique Baſilicon Gariophyllatum hoc vocant.

Ocimum autem, auctore Galeno, ex ſecundo quidem eſt ordine excalfacientium, ſed humiditatẽ habet recrementitiam adiunctam, ob quam commodum non eſt vt intra corpus ſumatur: ſed foris adhibitum ad digerendum concoquẽdumque idoneum eſt.

Dioſcorides Ocimũ, ait, ſi multum edatur, viſum hebetat; aluũ mollit, flatus mouet, vrinã cit, lac euocat, ſed ægrè cõficitur: impoſitũ verò cum polentę tenui farina, roſaceo & aceto, inflãmationibus medetur, & Draconis marini ac Scorpionis plagæ; per ſe & cũ vino Chio, oculorũ doloribus.

Succus oculorum caligines purgat, & defluxiones exiccat.

Semen potum prodeſt atram bilem colligentibus, ſuſpirioſis, & vrinæ difficultate laborantibus: facit idem ſternutationes frequentes, ſi per nares attrahatur: idem ipſa herba facit. Claudere autem oculos oportet, ſternutatione vrgente.

Sunt qui Ocimũ vitant, & non edunt, eò quòd commanſum & in ſole poſitũ vermiculos gignat. Aphri adiiciunt eos qui à Scorpione icti ſunt, & ipſum comederunt, abſque dolore permanere.

Recentiores, inter quos Simeon Zethy eſt, Ocimum tradunt olfactu cordi capitique prodeſſe: ſemẽ cardiacis affectibus ſuccurrere: animi mœrorem ab atra bile ortum diſcutere, & hilaritatem lætitiamque procurare.

De Ocimo ſylueſtri vulgari, ſiue Acino.
CAP. XI.

QVOD recentiorum plerique Ocimum ſylueſtre nuncupant, cauliculos promit complures quadrangulares, infirmos, terram verſus reclinatos: folia ex interuallis bina contra ſe poſita, parua, longiuſcula, ac latiuſcula, aliquantulũ hirſuta & aſpera, vti & cauliculi: floſculos è foliorum ſinubus exeuntes, paruos, orbiculatim cauliculos ambientes, colore è candido nõnihil purpuraſcentes: ſemen exile: radices fibris cohærentes. Odore herba hæc multò quàm Ocimum eſt infirmiore; vtpote exili ac obſcuro, ſed tamen cum grauitate quadam non inſuaui ad Calaminthes aut Ocimi accedente.

Exit multis Germaniæ ac Italiæ locis ſua ſponte, præſertim incultis & arenoſis.

Æſtate tota floret, & non rarò Septembri etiam menſe.

Ocimum ſylueſtre, vt diximus, appellant plerique recentiorum. Quod autem Ocimum ſylueſtre

ueſtre Plinio, aliis eſt Ocimaſtrum & ὠκιμοειδὲς. Ocimoides verò multum à præſente herbula differt. Siliquas ſiquidem Ocimoides habet, Hyoſcyami ſiliquis ſimiles, ſemine nigro, quale eſt Melanthij, prægnantes: huius autem ſemina minima ſunt, & vaſculis omnino exiguis continentur, nullam cum Hyoſcyami cytinis ſimilitudinem habentibus: ita vt hinc herbulam iſtam, non eſſe legitimum Ocimum ſylueſtre ſiue Ocimaſtrum euidens ſit. Quam ob cauſam ab aliis non pro Ocimo ſylueſtri, ſed pro Clinopodio habetur: ſed nec horum ſententia laudanda videtur. Nam ſi propter florum ſecundum cauliculos ambitum, Clinopodium dici meretur, multæ aliæ eodem nomine nuncupandæ erunt: vt, Calaminthes, Orualeę, Hormini, Lamij, Dictamni, & Marrubij ſpecies quædam, Pulegiũ, Saluia, Scordium, Meliſſophyllon, Sideritis, Galeni Alyſſon, recentiorum Bugula & Cardiaca, ſimilesque aliæ, quarum omnium flores orbiculatim cauliculos circundant, nulla tamen Clinopodium dicitur. Nobis hæc herba Acino haud diſſimilis videtur. Acinon etenim Dioſcorides ait, πόαν λεπτόκαρφον ſiue herbam tenuium ſarmentorum, coronariam, Ocimo ſimilem, ſed hirſutiorem, & odoratam. Cum qua deſcriptione præſens noſtra ſatis conuenit.

Acinos.

Facultate autem aliquantulum calida eſt & ſicca, non abſque adſtringendi vi ac potentia.

Acinon verò Dioſcorides tradit, menſes & aluum ſiſtere potum: impoſitum verò Phygethla & eryſipelata curare.

De Dictamno. CAP. XII.

Dictamnum verum.

Dioſcoridis error.

Officinarũ error.

DICTAMNO rotundiuſcula, maiora quàm Pulegij, & ſpiſſa lanugine candicantia ſunt folia: cauliculi tenues, in alas nonnullas diuiſi, in quorum ſummo è ſquamulis compactæ dependent veluti ſpicæ, maiores craſſioresque quàm Heracleotici Origani; à quibus exigui floſculi exeunt. ſemen inter ſquamulas recõditur. Odorata tota eſt herba.

Naſcitur in Creta inſula, nec alibi requirendam, non modò Veterum, ſed & recentiorum eſt ſententia. Dioſcorides flore & ſemine cárere contra omnem veritatem ſcribit. Floriferum eſſe poſt Theophraſtum teſtatur Virgilius Æneidos XII.

Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem foliis, & flore comantem
Purpureo.

Δίκταμνος Græcis dicitur: Latinis Dictamnum, & Dictamnum Creticum; à nonnullis, vt Dioſcorides teſtatur, γλήχων ἀγεία, ſiue Pulegium ſylueſtre. Inter nothas appellationes extát & hæc eius nomina, ἔμβακτεον, βελουάκος, ἀρτεμιδήιον, κρητική, ἐφήμερον, ἔλδζα, βελοτόκος, δορκίδιον, ἐλβούνιον, Vſtilago ruſtica.

Officinæ pro Dictamno per c prima ſyllaba Diptamnum per p legunt, & leuis momenti error hic eſſet, niſi pro Dictamni foliis Fraxinellæ radices in vſum ducerent, quam falſò Dictamnum appellant.

Calidum ac ſiccum tertio exceſſu Dictamnum eſt, Pulegio facultate ſimillimum, ſed eſſentiæ tenuioris. Fœtus mortuos & in potu aſſumpta, vel in peſſo appoſita, vel etiam ſuffitu educit: menſes euocat: ſecundas expellit.

Succus cum vino contra ſerpentium ictus præſidio eſt. Tanta verò ei huius vis fertur, vt & olfactu beſtias abigat venenatas. Produnt & in Creta capras ſagittis vulneratas, huius paſtu eas excutere.

De Pſeudodictamno. CAP. XIII.

PSEVDODICTAMNVM legitimo Dictamno aliquatenus foliis eſt ſimile, quæ & candida lanugine conueſtita promit. flores verò habet in verticillis cauliculos ambientibus, dilutè purpureos. cauliculis iſtud luxuriat complurimis, geniculatis, albida quoque lanugine hirſutis.

Pseudodictamnum.

hirsutis. radix tenuis, lignosa, altè descendit fibras spargens. Odor huic nullus, aut perquam exiguus est.

Multis in terris, Dios. ait, nascitur, sed tamen in Germania ac Belgio non nisi satum prouenit, & in paucorũ hortis olim repertum.

A similitudine Dictamni ψευδοδικτάμου nomen accepit: Latini similiter Pseudodictamum vocant: Officinis incognitum esse parum refert.

Calidum quoque ac siccum est, sed longè quàm legitimũ Dictamnũ facultate inferius. Præbet eosdem, Dios. auctore, effectus, sed inefficacius multò.

De Pulegio. CAP. XIIII.

PVLEGIO caules exeunt abundè multi, teretes, & veluti geniculis articulati, plurimi procumbentes, ac proserpentes, sese tamen, qui flores proferunt, attollentes: folia è singulis geniculis bina, subrotunda, quàm Maioranæ nigriora, læuioraq;, è quorum sinu vel exigui cauliculi, vel minutula prodeunt foliola: flores verticillatim cauliculos iuxta folia ambiunt colore cærulei, rarissimè albidi. radix multis fibris cohæret. Odore tota herba potens est, & præsertim cùm in flore est, quem & stillatitius eius liquor retinet, si per vitrea organa extractus fuerit.

Pulegium.

2\. Reperitur verò & huius aliud genus superiori cauliculis, flore, colore, læuore, & odore simile, cuius folia oblonga ad Polygoni accedunt.

Locis gaudet palustribus, & quæ hybernis mensibus rigantur, incultis tamen.

Iulio & Augusto floret, & tunc quidem colligendum.

Græci γλήχων, quandoque & βλήχων ἢ βλήχων appellant: Latini Pulegium: Officinæ Pulegium quoque, & subinde Pulegium Regale, ad differentiam vulgaris Serpylli, quod, vt diximus, Pulegium vocant montanum: Italis *Pulegio*: Hispanis *Poleo:* Germanis ac Belgis **Poley** aut **Paleye:** Gallis *Pouliot*.

Pulegium valde, vt Galenus ait, excalfacit, tertio nempe ordine, tum & valenter resiccat ac extenuat. Menses euocat, secundas & mortuos fœtus eiicit in potu datum. crassa lentaq; pulmoni pectoriq; infarcta, eclegmatis admixtum, excreatu facilia reddit.

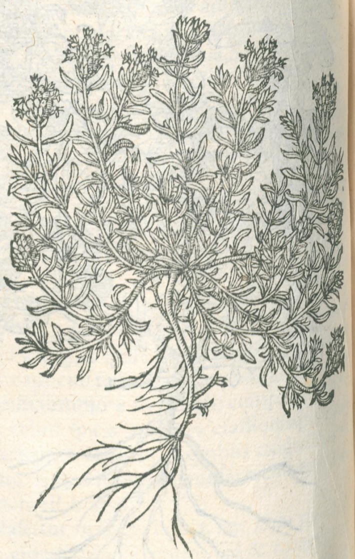
Contra serpentum ac virulentorum animalium morsus vtilissimè in vino bibitur. Animo linquentes odore, addito aceto, reficit. Podagricis doloribus ex causa frigida, & præsertim coxendicis impositum prodest, si donec rubescat locus relinquatur, vt Diosc. scribit. Contra duritias vteri in desessionibus conuenienter adiicitur.

De Polio. Cap. XV.

Polium.

Polium tenuius.

Polium repens ac Polium tertium.

1. POLIO cauliculi aſſurgunt numeroſi, tenues, teretes, duri, ac lignoſi, palmo haud multo altiores: folia per interualla hos conueſtiunt oblonga, latiuſcula, ſed quàm Chamædryos anguſtiora, per margines ſerratim inciſa. in virgularum faſtigiis floſculi candidi, quos capitula proferunt vnà cum foliis ac cauliculis albida lanugine incaneſcentia. ſemen puſillum nigricat. radix fibras demittit.

2. Alterum ſuperiore minus ac tenuius eſt: cauliculi quoque teretes ac duriuſculi: folia minora & anguſtiora: floſculi è capitulis eminentibus albidi. Incaneſcit & iſtud, ac tenui candidaq; lanugine pubeſcit. Vtrumq; odoratum eſt, ſæpenumero, quod minus, odoratius. C. Cluſius & minus quoddam odore infirmius refert.

Præter

Polium quartum etiam repens.

3. Præter hæc verò & quoddam ἐπιγειόκαυλον est Polium, cuius numerosi cauliculi humi plurima parte decumbunt: folia latiora quàm primi, ambitu quoque serrata: capitula in summis virgis, è quibus flosculi quoque candidi. Tota quoque hæc lanugine tomentosa inalbida, & cum grauitate quadam odorata.

4. Huic simile, cuius cauliculi teneriores repunt, & fibris quandoque demissis terræ sese affigunt: folia huius & breuiora ac minora, sed non minus serrata: Copiosa & hæc lanugine vnà cum capitulis conuestitur: flosculi non è capitulis modò, sed & secundum folia exeunt purpurei, aut albidi: Duo siquidem huius genera, sed coloris floris tantummodo differentia. Odore autem hæc reliqua superant.

5. Est verò & inter hæc quoddam medium, cuius tenues cauliculi partim rectè assurgunt, partim terram versus inclinantur. huius tenelli ac recens nati, molles, lanuginosiq; ramuli è virore lutei apparent: flores quoque pallidè lutei, sed reliqua stirps aliorum more incanescit.

Hæc Polij genera olim me obseruare memini Mechliniæ in ampliss. horto generosi viri Ioannis Brancionis: Nascuntur verò horum quædam (1. 2.) in Italia, Thracia, Macedonia, ac nõnullis in Hispania locis. Tertium (3.) C. Clusius in maritimis Valentini regni, ac in Hispania Bętica à se repertum scribit: quartum verò in agro Murciano: (4. & 5.) quintum in Granatensi & Valentino regnis.

Florent quædam Martio: alia seriùs; præsertim in Belgij hortis, vbi Aprili aut Maio demum flores videre contingit.

A canitie Græcis πόλιον nomen accepit: Latini vocem seruant: Dicitur verò & Officinis Polium.

Primum à Plinio Campestre appellatur: Duo, inquit lib. XXI. cap. VII. Polij genera, Campestre maius: sylucstre, quod minus est. ab Hispanis *Altamiza*.

Alterum Dios. πόλιον ὀρεινὸν, id est, Polium montanum, & τεύθειον dicitur: & spuriis vocabulis φοῦξαπίδιον, ἀχαμενίς, ἐβενίτις, μέλοσμον, ἕελιον, λεοντόχαεον. Atque horum duorum Dios. Galenus, Paulus, Aëtius, & inter Latinos Plinius tantummodo meminerunt.

Suspicantur nonnulli Polium Leucadem esse, & de ea herba sub diuersis nomenclaturis (λευκὰς.) Dios. bis egisse: conueniunt genera, nominis occasio & facultates. Leucadis duæ, vna ὀρεινὴ, id est, montana; altera ἥμερος, quæ latioribus foliis, veluti Polium campestre, traditur: Ab albido colore λευκὰς dicitur: πόλιον à canitie, quòd canis hominis simile appareat: Quicquid autem incanescit albidum est. Facit huc quod Aëtius Leucadis non meminerit, veluti à Polio haud differentis. Plinius lib. XXVII. cap. XI. Leucem quandam herbam nominat, quam fortasse eandem esse cum Leucade dicta scribit. Leucem autem Mercuriali similem esse, & nomen ex causa accepisse, ait, per medium folium linea candida transcurrente: quare Mesoleucon quidam vocant. Ostendit his verbis se Leucadem herbam qualis sit ignorare: Siculi neque de Polio sese explicare satis potuit. lib. siquidem XXI. cap. VII. vbi de Polio, quędam Tripolio à Dioscoride attributa interserit, Polium cum Tripolio confundens. (*Plinius notatur.*)

3. Tertium autem Polium fortassis non abs re παράλιον ac marinum cognominari poterit.

4. Quarum vtrumque apud Hispanos pro Chamæpity vulgò haberi, luculentissimus testis est Carolus Clusius, diciq́ue ab ipsis Zamarilla.

Cæterùm facultate Polium, quod minus, auctore Galeno, ex tertio est ordine desiccantium: secundo verò completo excalfacientium; & acrius ac amarius quàm maius, quod & amarum gustantibus & modicè acre est.

Hydropicis, inquit Dioscorides, regio morbo, & lienosis auxiliatur: Vrinas & menses cit. substratum ac suffitum serpentes abigit. magna vulnera recens nondumq; resiccatum glutinat impositum: aridum verò ad rebellia vlcera facit. Ad antidota minoris est vsus.

De Origano. CAPVT XVI.

Origanum Heracleoticum.

Origanum syluestre.

ORIGANI duo prima genera Dioſcoridi ſunt, Heracleoticum ſcilicet, & ſylueſtre.

1. Heracleoticum cauliculis erigitur rotundis, quandoque ſubrubentibus, ramoſis, pedem plus minus altis: foliis latis, rotundis paulò longioribus, quàm ſylueſtris Origani minoribus & albidioribus : in faſtigiis virgularum ſquamatim compactæ, paruæ, oblongæ prominent veluti ſpicæ, è quibus exigui floſculi candidi exeunt: ſemen exiguum eſt.

Origanum Onitis. Huic ſimile, genere haudquaquam differens Dioſcoridi Origanum Onitis eſt. Quæ Onitis, inquit, appellatur, candidiore eſt folio, & hyſſopo ſimilior : ſemen veluti coniunctos corymbos habet.

2. Sylueſtre Origanum tenues quoque ac rotundos habet cauliculos, dodrante altiores: folia ſubrotunda, maiora & hirſutiora quàm Pulegij: flores in vmbellis dilutè rubentes, quandoque albidos; quibus ſuccedunt ſemina parua ſubrubentia.

3. Præter hæc verò & aliud Origani genus in Belgio colitur, quod Anglicanum cognominant: humilius iſtud quàm cætera: folia quoq; minora, virentiora, & minus aſpera; vmbellæ ſimiliter contractiores, è quibus floſculi purpuraſcentes. radix duriuſcula.

1. Naſcitur Origanum Heracleoticum in Creta, ac aliis calidioribus regionibus, inter quas ſunt Hiſpaniæ regna, vnde Antuerpiam reſiccatum infertur.

2. Sylueſtre Origanum non modò in calidioribus regionibus, ſed & in Germania reperitur ſecus margines agrorum, viarum, & hortorum : transfertur etiam ad hortos & loca culta.

3. Anglicarum cognomento non memini me alio loco, quàm in hortis videre.

Æſtiuis menſibus Origana florent: ſemen deinde perficitur.

1. Origanum Græcis ὀρίγανος. & quod Heracleoticum cognominatur ὀρίγανος ἡρακλεωτική: à nonnullis Cunila : In Officinis Belgij Origanum Hiſpanicum: huius verò altera ſpecies ὀρίγανος ὀνῖτις, vt in Dioſcoridis exemplaribus : In Galeni verò ὀνίτις : apud Plinium ſimiliter Onitis eſt, per ἰῶτα.

2. Sylueſtre Origanum ἀγριοορίγανος dicitur; quod aliqui Panaces Heracleum, πάνακες ἡράκλειον, & Cunilam appellant, inter quos eſt Nicander Colophonius, auctore Dioſcoride: Differt tamen non parum ab eo Panace Heraclio, ex quo Opoponax colligitur. Officinis Ori-

Origani vox nota est: Italis *Origanó:* Hispanis *Oregano, Orenga:* Germanis Wolghemůt/ & Dosten vocatur: Belgis Groue mariolepne: Gallis *Origan, & Mariolaine bastarde:* Bohemis Dobramiſſl.

Tertium vnde Anglicani cognomen admiſerit non conſtat: Heraclij eſt ſpecies, ſi modò, Plinio auctore, plures huius fuerint. 3.

Heraclium, inquit lib. xx. cap. xvii. tria genera habet: Nigrum latioribus foliis, glutinoſum: Alterum exilioribus mollibusque, Sampſucho non diſſimile, quod Praſion aliqui vocare malunt: Tertium inter hæc medium. Cum altero autem Heraclij Panacis genere, tertium noſtrum conuenire apparet.

Omnia autem Origana incidendi, extenuandi, reſiccandi, calfaciendique facultatem, & quidem tertio ordine obtinent, & ſylueſtre quidem valentius eſſe Galenus tradit: Eſt tamen Heracleoticum, quod ex Hiſpaniis reſiccatum adfertur, acrius ſylueſtri, vel in hortis, vel in agris apud Germanos nato.

Cæterùm cum vino Origanum exhibitum aduerſus venenatorum morſus & ictus prodeſt; & iis qui Meconium aut Cicutam biberunt, cum paſſo.

Decoctum Origani vrinas cit, menſes euocat, & vtiliter hydropicis exhibetur.

In eclegmate veteri tuſſi medetur, & pulmonem expurgat. Scabiem, pruriginem, pſoras in balneo inſeſſu curat; emendatque à Regio morbo colorem. Aridum acetabuli menſura cum a qua mulſa ſumptum, per aluũ atros humores educere, Dioſcorides & Plinius ſcribũt.

Succus cum lacte infuſus aurium dolores ſedat: cum oleo verò Irino permixtus, & per nares attractus pituitam detrahit. herba ſubſtrata ſerpentes fugat.

De Tragorigano. CAP. XVII.

Tragoriganum.

Tragoriganum Cluſij alterum.

TRAGORIGANO cauliculi ſunt tenues, duri, ac lignoſi, colore ſubnigricantes: folia minora quàm ſylueſtris Origani, quàm vulgaris Serpylli maiora, odorata, aſpera, & nonnihil hirſuta: floſculi exigui in verticillis cauliculos ſuperna parte ambiunt, colore purpuraſcentes. radix parua ligni duritiem habet.

In Foroiulienſi agro Tragoriganum naſci Matthiolus tradit: verùm an illius, cum iſto idem ſit, in tanta ipſius breuitate incertum relinquitur. Sunt qui exiſtiment quod deſcripſimus,

mus, à Matthiolo pro Maro ostendi, à quo multum differt; Marum enim non in orbiculatis verticillis floret, sed Origani Heracleotici modo ab exiguis veluti spicis flosculos promit.

Apud Belgas in hortis φιλοβοτανῶν, & stirpium cognitionis studiosorum olim obseruatum memini, in quibus Augusto mense cum flore conspiciebatur.

1. Exhibentur verò & alia duo Tragorigana à Clusio in Hispaniæ regnis reperta. Vnum lignosis, cubitalibus fere cauliculis: foliis mediæ inter Origanum & syluestre Serpyllum magnitudinis: floribus orbiculariter cauliculos ambientibus (quale quod descripsimus) sed folia eius incanescunt, & flores candidi sunt, quibus differt.

2. Alterum tenerioribus surculis humilius, foliis angustioribus aliquantulum incanis: floribus albidis, quandoque purpureis, & quàm alterius maioribus, eodem modo iuxta summas virgulas enascentibus. Nec repugnat duo esse Tragorigana: Dioscorides siquidem Tragoriganum vnum latius virentiusque: alterum exilibus surculis ac tenuibus foliis, inueniri refert.

Dicitur autem hæc stirps Græcis τραγορίγανος: Latinis similiter Tragoriganum: quod verò tenerius πράσιον, Prasium; Officinis & vulgò incognitum est.

Facultate Tragorigana tertij quoque ordinis sunt resiccantium ac excalfacientium, veluti Origana: adesse, ait Galenus, adstrictionis quippiam.

Tragorigani, ait Dioscorides, potio mitis & grata est cibum fastidientibus, acidum ructantibus, imbecillo ventriculo, etiam vbi à maritima iactatione nausea & æstus præcordiorum excitantur. Lienosis ex aceto bibere prodest.

Contra Ixiæ venenum in vino bibitur: vrinam cit: menses ducit: in eclegmate tussientibus datur. Decoctum epotum bilem expurgat. Cum polenta œdemata discutit impositum.

De Hyssopo vulgari. CAP. XVIII.

Hyssopus ex Codice Cæsareo.

1.

2.

HYSSOPVS vulgaris vsus caules erigit dodrantales, aut altiores, duros, ac lignosos, in virgulas aliquot diuisos, ab imo ad fastigium vsque foliis circumuestitos oblongis, veluti Polygoni aut Lauandulæ, sed minoribus, saturatius virentibus, ac odoratis, quæ sursum versus sensim minora fiunt. flosculi è suis conceptaculis, quinis senis septenisve iuxta folia coniunctis, à medio fastigium petunt, cauliculos tamē non orbiculariter ambientes, sed ad vnum tantum latus exeuntes, colore eleganter cærulei, quandoque, sed raro, albidi, Echij floribus quodammodo similes, sed minores; staminibus etiam aliquot mediis, è quibus minutissima stamina dependent purpurea. radix dura, lignosa aliquot annis restat.

Passim in hortis Germaniæ ac Belgij colitur.

Floret Iulio ac Augusto mensibus.

Huic similem aliam reperiri quidam ferunt cauliculis breuioribus, & plurima parte humum versus reclinatis: foliis paulò nigrioribus ac crassioribus: flosculis verò in cacumine in breuis spicæ modum digestis, colore quoque pulchrè cæruleis, & superioris forma similibus. Verùm hæc species rarissima.

Hyssopum hanc passim Officinę & vulgò appellant. Germani ac Belgæ Jsopen aut Ysope: Itali *Hyssopo*: Hispani *Isopo*: Galli *Hyssope*. An autem veterum legitima Hyssopus sit, non parùm, nec temerè, ambigitur: Tametsi enim Hyssopū veluti omnibus cognitā nullis notis Dioscorides exposuerit, extant tamen quædam de eius forma alibi, quæ vulgari Hyssopo nequaquam respondent. Origanum Heracleoticum folium habet Hyssopi similitudine: Chrysocome comam habet corymboidē similem Hyssopo. Plinius lib. XXVII. cap. XII. Stœchadem, ait, odoratam herbam, coma Hyssopi. Accedit icon ipsius Hyssopi, quæ in perquàm vetusto Cæsareæ bibliothecæ exemplari reperitur, foliis latis, Origani similibus, & capitulis in summis virgis eminen-

Hyssopus Codicis Cæsarei.

eminentibus. Atque ex his non esse legitimam, quæ vulgò pro Hyssopo habetur, manifestum est.

Cæterùm quod ad facultates vulgaris Hyssopi attinet, gustabilis huius qualitas acris, cum nonnulla amaritudine coniuncta, calidam ipsam esse ostēdit, & siccam 3°. ordine, tenuis quoque essentiæ, ac expurgandi vim habere. Non inutiliter idcirco, imò efficaciter, ad omnes pulmonis ac thoracis frigidos morbos in eclegmate, aut alio modo vulgaris Hyssopus adhibetur. Obstructiones aperit; crassa incîdit: lenta attenuat, & vt facilius expuantur, præstat.

Cum carnibus bubulis decocta non insuauiter ex iure editur, ori ac ventriculo grata: vrinas verò etiam mouet, & ad vrinæ stillicidium vtilis est.

De Thymbra. CAP. XIX.

Thymbra.

THYMBRA vulgari Hyssopo similis esset, nisi humilior ac tenerior foret: virgulas emittit complures foliis vndequaque circundatas angustis & acuminatis, longioribus quàm Thymi: inter quæ flosculi, è paruis vasculis ab imo fastigium vsque exeunt, candidi, aut dilutè purpurei, hoc modo veluti herbaceam spicam efformantes, quæ, postquàm flosculi emarcuerunt, manifestior. radix dura ac lignosa.

In Germania ac Belgio temerè fuerit alibi quàm in hortis quærere. Fertur in Narbonensi Gallia locis quibusdam asperis & incultis prouenire. Bellonius huic haud dissimilem, si non eadem, in Tyrrheni maris littoribus nasci refert, ex obsoleta tamē purpura albicantem.

Iulio ac Augusto apud Germanos ac Belgas cum flore reperitur.

Græcis θύμβρα est, nec aliud Latinis nomen verè habet. Nam quòd Satureiam interpretes dici velint, Columellæ Latino scriptori repugnat, qui inter Thymbram & Satureiam manifestum discrimen ostēdit lib. x. vbi Satureiam Thymi ac Thymbræ saporem præ se ferre scribit:

Et Satureia Thymi referens Thymbræq; saporem.

Quod & lib. IX. cap. IIII. satis manifestis verbis docet: Tum etiam Thymbræ, inquit, vel nostrates Cunilæ, quam Satureiam rustici vocant. A vulgo, aut in Officinis, Thymbra nullum nomen accepit.

Facultas autem Thymbræ calida & sicca tertio excessu: attenuat, incîdit, meatus expurgat: breuiter, omnia quæ Thymum potest & præstat.

De Satureia. CAP. XX.

SATVREIA tenui ac fragili cauliculo assurgit, pedem plus minus alto, & in ramulis diuiso: foliis angustis, minoribus quàm Hyssopi, Thymbræ æmulis, sed iuxta ramulos rarioribus: flosculi secundum folia candidi sunt aut dilutè purpurei: semina parua subnigricant. radix fibrosa.

In hortis vbique ferè seritur: annua est herba.

Eodem quo sata est anno floret, semen facit, ac deinde perit.

Latinis Satureia appellatur: à Columella verò etiam Cunila: Dicitur & syluestre Origanum à nonnullis Cunila, sed legitima Cunila Satureia est: Germanis **Garten ysope / kunell / Saturey / & Sadaney:** Brabantis **Ceulen**, nomine vt apparet à Cunila detorto, item **Saturey:** Italis *Sauoreggia*: Hispanis *Axedrea, Sagorida:* Gallis *Sariette, Sarriette.*

Non dissimilis autem Satureia ab illa Thymbræ specie, cuius Dioscorides cap. De Thymbra

Satureia.

I.

bra meminit; γίνεται, inquit, δὲ καὶ ἀσπαρθῆ θύμβρα. Hæc etenim verè ἀσπαρθή, id est, ex semine nata dici potest; singulis etenim annis, vt diximus, seri debet: altera verò durabilis naturæ radicem obtinet.

Porrò Satureia calida quoque ac sicca, & tertio quoque ordine, sed minus tamen quam Thymbra, qua mitior est: atque idcirco etiam, vt Dios. ait, εὐχρηστοτέρα πρὸς βρῶσιν, id est, in cibis commodioris vsus.

Attenuat autem & flatus insigniter discutit, proinde vnà cum Faselis, & aliis leguminibus flatuosis vtiliter coquitur ac editur: Imò ventri calens in fomento apposita, vteri ex flatu strangulatus mox sedat.

De Saluia. CAP. XXI.

RECENTIORVM obseruatione duplex Saluia est; maior videlicet, & minor.

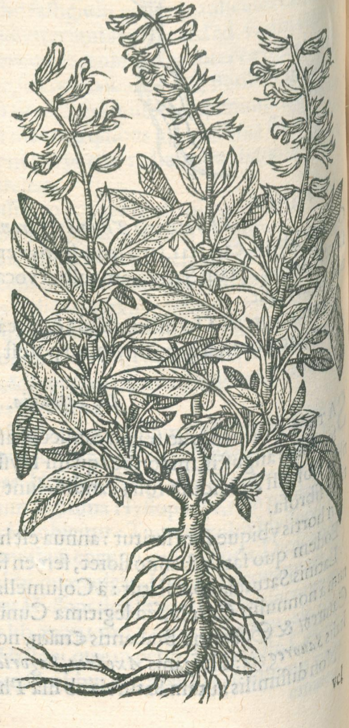
Maior quadrangularibus, lignosis caulibus, in alas effusis luxuriat, circa quos folia lata, oblonga, rugosa, aspera, subalbicantia, Verbasci syluestris foliis satis similia, sed scabriora, ac minus candicantia, attritorum ex lana vestimentorum scabritiem referentia. flores in summis ramulis eminent falcati, Lamij aut Orualæ similes, colore cæruleo purpurascentes; succedente in receptaculis semine subnigricante. radix dura ac lignosa fibras demittit.

Huius vna reperitur species nonnullis foliis,

Saluia maior.

Saluia minor.

vel totis,vel partim albida:item & alia,cuius foliorum pediculi ac nerui,tum & recens enata foliola rubent.

2. Minor Saluia fruticosa quoque stirps est,alas in latitudinem expandens priori similis,sed minor: caules huius teneriores sunt:folia oblonga,minora,angustiora,sed non minus scabra; quibus,parte qua pediculo insistūt,duo hinc inde foliola exigua adnascūtur, pinnarū aut auricularum quadam similitudine: flores spicati,veluti superioris cærulei: radix quoque lignosa. Cum grauitate quadam,sed minimè molesta, odorata vtraque est,& præstat,quæ minor.

Locis asperis,& incultis nonnullis sponte nascitur: & minor in campestribus Hispaniæ:in Massiliensi agro: in compluribus Italiæ prouinciis: in Creta quoque insula gignitur; vbi subinde quædam cauliculorum pars, præsertim inter genicula media, in tantam crassitudinem extuberat, vt Gallarum magnitudinem & similitudinem assequatur. Cuiusmodi Saluiam memini mihi olim ab excellentiss. viro Iacobo Antonio Cortuso missam.

Maior Saluia subinde locis asperis & ruderatis in Germania reperitur.

Vtraque autem ad hortos à Belgis transfertur,sed minor frequentius.

Florent Saluię Iunio ac Iulio,vel etiā serius. Martio commodè transferūtur ac plātantur.

Saluia Græcis ἐλελίσφακος: à nonnullis ἐλαφόβοσκον, & σφαγνόν: Officinæ vnà cum Italis ac Hispanis Latinam Saluiæ appellationem retinent: Germani Salbey: Galli *Sauge*:Belgæ Sauie dicunt. Inter nothas verò appellationes & hæc nomina occurrunt, κίοσμις,φάγνον, βήκιον.

Excalfacit autem Saluia euidenter, & non minus resiccat: ad tertium vtriusque qualitatis ordinem pertinet,aut secundum intensum: adstrictionis quoque non exiguum obtinet.

Foliorum ramulorumque Saluiæ decoctum vrinas mouet: menses item & fœtus extrahit, auctore Dioscoride. Sed sanior Aëtij sententia, qui hanc menses compescere & conceptum retinere memoriæ prodidit. Tradunt, inquit, quidam suffitam Saluiam menses immoderatè fluentes, & omninò muliebre profluuium compescere. Agrippa sacram herbam vocauit,quam prægnantes mulieres, si fluidæ laxæque fuerint, vtilissimè comedunt, continet enim conceptum,vitalemque reddit: ac si succi huius heminam cum modico sale quarto à secubitu die mulier potauerit, deinde viro misceatur, procul dubio concipiet: Hæc ille. Vtilis autem imprimis Saluia capiti ac cerebro est:sensuum ac memoriæ vim intendit: neruos roborat, humoreque resolutos sanitati restituit; tremores tollit: naribus indita pituitam è capite elicit. Commendatur verò & sanguinem expuentibus: tum & aduersus tussim laterisque dolores,& ad serpentum morsus.

Saluia agrestis siue Sphacelus.

De Saluia agresti, siue Sphacelo.

CAP. XXII.

AGRESTIS quæ Saluia appellatur, cauliculos erigit quadrangulos, nonnihil hirsutos, circa quos folia Saluiæ quidem æmula, sed breuiora,latiora,mollioraque:flosculi è cauliculi & adnatorum ramulorum vno erumpunt latere hiantes, ac falcati, veluti Lamij, sed minores,in albido pallentes.succedunt semina in singulis pericardiis quaterna nigricantia. radix fibrosa: stirps annua est. Odore minus quàm Saluia graueolet,& vinosum quiddam spirat.

In syluis frequenter reperitur, & iuxta sepimenta & agrorum margines. Solo gaudet aliquantulum macro; non tamen omnino sterili aut sicco.

Iunio,Iulio, ac Augusto mensibus cum flore ac semine viget; & tunc quidem colligenda ac reponenda est.

Recentior ætas Saluiam appellat agrestem: nonnulli verò & Ambrosiam, sed vera Ambrosia ab hac differens est. Valerius Cordus Scordoniam nominat. Ruellius Galliæ rura *Bosci-saluiam* vocare refert. & Polemonium esse iudicat, quod veritati repugnans est. Germanis waldt salbey: Brabantis wilde sauie.

σφάκελος.

Videtur autem Theophrasti esse σφάκελος, cuius folium contractius, & minus quàm Saluiæ squallens esse, ait; quale huius esse ostendimus. addit Saluiæ folium βαρύτερον siue grauеolentius ac scabrius esse, quod ita se habet: Nam Saluiæ vtriusque odor grauior quàm huius, & folium scabritie attritis vestimentis similius. Nec est quod minor Saluia pro Sphacelo habeatur, vt quibusdam videtur, cùm non minus sit scabra quàm maior, qua & odoratior.

Calida autem & sicca facultate Saluia agrestis est, minus tamen quàm Saluia, in secundo idcirco vtriusque qualitatis ordine consistens. Commendatur ad rupta, cæsa, ac vulnerata: datur & ex alto præcipitatis decoctum eius. vrinas verò etiam prouocat. Sunt qui huius decoctum lue venerea infectis non infeliciter propinent: Nam & sudores mouet, vlcera reficcat, humores digerit, tumoresque discutit ac resoluit, si triginta aut quadraginta diebus assumatur.

De Oruala. CAP. XXIII.

Oruala.

Oruala altera.

1. ORVALÆ species prior (eius etenim tres aut quatuor numerantur) quæ propriè Oruala nuncupatur, caules promit crassos quadrangulos, duos pedes longos, in alas diuisos: folia & è radicibus multa, & secundum caules ex interuallis bina contra se posita, magna, palmum lata vel ampliora, aliquantulum aspera, inæqualia, albicantiaque, ac nonnihil vti & caules hirsuta: flores forma florum Saluiæ aut Lamij, colore ex diluto cæruleo candicantes, post quos oblonga denticulata vascula pro siliquis, in quibus semen nigrum: radices verò fibrosas. Tota herba grauem fortemque spirat odorem caput opplentem, & maturato semine interit, quod altero fit à satione anno.

Seritur ab olitoribus in hortis. Iunio ac Iulio floret.

Gallitricum Officinæ nuncupant. Dicitur & Oruala siue Orualla, Tota bona, Sclarea, Scarlea, Centrum Galli, Matrisaluia: ab Italis *Sciaria:* à Gallis *Oruale:* à Germanis **Scharlach:** à Belgis **Scharleye:** ab Anglis **Clarye.** Falluntur qui Alectorolophon existimant. Alectorolophon in Frumentorum siquidem historia multum ab Oruala differentem ostendimus. Videtur autem hæc Orualæ species, Horminum syluestre, quod Dioscorides ait, viribus magis pollere. Inter omnes etenim Orualæ ac Hormini species, nulla odore aut viribus hac potentior est.

Oruala tertia.

Altera Orualæ species, caules habet similiter quadrangulares, cubitales: folia quoque aspera, scabra, sed minus albida, ac minora: flores similes colore purpureos aut cæruleos: radices vti prioris. Odore hæc minus præstat, omnino exiguo prędita. In Pannonia, Norico, Bauaria, siue Vindelicia, plerisque & aliis Germaniæ ac Galliæ, locis gignitur herbosis; subinde saxosis. 2.

Floret eodem quo prior tempore.

Baccharim esse, sunt qui putent; eorum autem sententia quàm sit probanda, ostendet Baccharis descriptio, quam à subsequente proximum dabit caput.

Tertiæ Orualæ, caules quoque quadrangulosi & nonnihil hirsuti sunt: folia per ambitus serrata, Orualæ prioris similia, sed minora: flores lutei: semen sufflauum, nigricans: radix fibrosa, durabilis naturæ, & multis annis permanens. 3.

Apud Belgas à nonnullis in hortis seritur; in Alpibus autem Italiæ iuxta Tridentum, spontè gigni fertur. Æstate floret.

Horminum luteum & Horminum Tridentinum à plerisque appellatur.

Oruala syluestris, species quarta.

Potest his, & quarta addi species, quæ pro syluestri Hormino à Fuchsio depingitur: cauliculi huic breuiores, cæterùm hirsuti quoque & quadrangulares: folia minora, oblonga, profundius incisa: flores cærulei odorati, sed quàm Orualæ minus: siliquæ per maturitatem deorsum nutant: semen nigricans: radices similiter nigræ & fibrosæ. 4.

In Bohemia herbosos conuestit colliculos & aruorum margines: Fuchsius Germaniæ prata exornare scribit, suaq; sponte in iis nasci.

Tempore florendi cum superioribus conuenit.

Orualæ & Hormini hæc quoque species, sed iners, & nullius facultatis esse videtur.

At prior, quam diximus propriè Orualam dici, calida & sicca est ordine tertio; menses modo quouis sumpta mouet: secundas eiicit: ceruisiæ aut vino permixta ebrietatem facit, caputque implet.

Anthonius Mizaldus semen Orualæ vtile tradit, ad excutiendam oculorum caliginem, & educenda ea, quę in illos inciderunt: in oculum siquidem immissum, & multa reuolutione circa bulbum eius circumductum, tandem humore prægnans, & tenuibus membranulis ac sordibus onustum elabitur.

De Hormino. CAP. XXIIII.

Horminum.

HORMINVM Orualæ etiam quædā species est, sed reliquis minor. caules promit complures, dodrantem aut pedem altos, angulosos similiter, subhirsutos: folia lata, rotūdiuscula, subaspera, Orualæ multo minora, Marrubij ferè similia, quorū quatuor aut sex superiora, purpureo nigræ Violæ colore, sed tamen dilutiore emicāt: flores iuxta folia cauliculos ambientes, colore purpureo diluto albicant: semen exiguum, oblongum, nigricans, in oblongis receptaculis, veluti siliquis, quę maturato semine radicem versus spectant. radix lōga, tenuis, non absque fibris.

Peregrinum Belgio Horminum est, & aliunde in hortos illatum.

Æstiuis mensibus florum eius productio; semen interea maturatur.

Ὅρμινον Græci: Latini Horminum & Geminalem appellant.

Calidum autem, vt inquit Paulus Ægineta, Horminum est, mediocriter siccum & abstergens. Hormini semen, Dioscorides ait, putatur cum vino potum Venerem excitare: verùm cum melle, argema & albugines oculorum depurgat: cum aqua impositum œdemata discutit, & aculeos extrahit. Idem herba imposita facit. Galenus in libris De alimentorum facultatibus, de Hormino: Hoc quoque, ait, frixo vtuntur, deinde eatenus læuigant, vt farina euadat; mel quoque ei admiscent. Parum in seipso habet alimenti, vt quod mediæ inter Erysimum & Cuminum sit naturæ.

De Bacchare, ex Dioscoride & aliis. CAP. XXV.

BACCHARIS, auctore Dioscoride, odorata & coronaria est herba, cuius folia τραχέα, id est, aspera, aliâs δασέα, hoc est, densa sunt, magnitudine inter Violam & Verbascum media: caulis angulosus, cubitalis, subasper, παραφυάδας, id est, iuxta adnatas propagines habēs: flores purpurei, subalbicantes, odorati: radices Veratri nigri similes, odore Cinamomi.

Amat aspera & squalida loca. Gracili solo nec humido prouenit: Plinius.

Βάκχαρις Græcè dicitur, aut πάκχαρις quasi πάνχαρις, vt plerisque placet: à quibusdam Nardum rusticum appellatur, vt Plinius lib. 21. cap. 6. testatur. Quin & ipse Plinius lib. 12. cap. 12. Nardum rusticum appellat. Sed lib. 21. cap. 19. perperam ita dici refert; statim videlicet, vt quosdam errore falso Barbaricam eam appellare scripsit: Sed eorum quoque error, inquit, corrigendus est, qui Baccar, rusticum Nardum appellauere. Est enim alia herba sic cognominata, quam Græci Asaron vocant. Idem eodem lib. cap. 21. Baccharim quosdam Perpensam appellare ait. Perpensa autem si Asarum est, veluti inter nothas & asscriptitias voces reperitur, non minus horum error, quàm priorum refellendus. Nam Baccharis & Asarum non

non parum differunt, vti Plinius testis est, & ex vtriusque descriptionibus collatis euidens. Proinde & perperam Officinæ Asarum, Asaram bacaram nuncupant, nomine ex Asaro & Bacchari composito, quasi idem sit Asarum & Baccharis. Qui error ex eo videtur manasse, quòd inter nothas Asari appellationes, Baccharis vox etiam reperiatur: aut quòd Baccharim Crateuas Asarum nuncupauerit. Quod siquidem Crateuas Asarum nominat, Dioscoridi nequaquam Asarum, sed Baccharis est. Nam Asarum Dioscoridis caule caret: odoratum non est, nisi solis radicibus: nec etiam coronarium, si, vti Plinius ait, vocitatum sit Asarum, quoniam in coronas non addatur. Asarum autem Crateuæ caules facit, & odoratum ac coronarium est. Patet ex ipsa descriptione, quæ sic habet.

Officinarũ error.

Asarum odorata & coronaria est herba: caules eius geniculati: folia δασέα, id est, densa: flores purpurei: radix boni odoris, similis Veratri nigri, odore Cinamomo similis. Nascitur in asperis & squalidis.

Asarum Crateuæ.

Ex quibus verbis manifestissimum est, Asarum Crateuæ idem cum Dioscoridis Bacchare, & ab Asaro eiusdem esse differens: & malè inter nothas voces Asaro Baccharis nomen attributum: peius verò adiectum Asarum coronariam & odoratam esse herbam, quod inter notha, etiam asscriptum reperitur.

Meminit Baccharis etiam Virgilius in Bucolicis Æclogâ septima, & nō modò coronariam cam esse stirpem ostendit, verumetiam fascini depulsoriam:

——Bacchare, inquit, frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Est & Baccharis vnguentum apud Athenæum lib. 15. quod à Bacchare odorata herba nomen habere potest. Nam, vti Plinius, vnguenta ex ea radice fieri solita, apud antiquos Aristophanes priscæ Comœdiæ Poëta testis est.

Cæterùm Baccharis, vt Paulus Ægineta paucis complexus est, radicis decoctum meatus obstructos aperit, vrinam & menses citat. Folia ipsius cùm sint adstringentia, fluxionibus opitulantur.

De Balsamita. CAP. XXVI.

Balsamita maior.

Balsamita minor.

BALSAMITA coronaria herba non est, sed foliorum eius cum grauitate quadam gratus est odor. Eius duo sunt genera, foliis multum differentia: Maior videlicet & minor.

1. Maior caulibus assurgit rotundis, duris, sesquipedalibus: folia eius oblõga, lata, leniter per oras crenata, Lapathi foliis ferè similia, minora tamen & viroris magis albicantis: coma aurei coloris ex multis flosculis veluti corymbis, Tanaceti ac Elichrysi modo in vmbella cohærentibus; quorum singuli ex multis exiguis staminibus luteis simul farctis, compositi sunt; radices lignosæ, durabilis naturę, non absque multis adhærentibus fibris.

Apud Belgas hortensis est, passimque etiam ab olitoribus colitur.

Æstiuis mensibus aurei coloris vmbellas promit.

Germani, Frauwenkraut: Itali, *Herba di S. Maria*: Belgæ Balsemie: & eorum Officinæ Balsamitam, ac Balsamitam maiorem nuncupant. Est tamen & alia Balsamina, quæ & Charantia ac Momordica; item Balsaminum genere neutro, herbæ ab hac Balsamita differentes ac dissimiles. Matthiolus Mentham Græcam nominat: alij Saluiam Romanam; item herbam Lassulatam, Costum hortensem, Mentham Saracenicam, herbam D. Mariæ. Sunt qui volũt Panaces Chironium esse. Plinius etenim, & vulgaria Theophrasti exemplaria Chironiũ Panaces folio esse referunt Lapathi, floreq; aureo, cuiusmodi hæc herba est. Sed Dioscorides, & Nicandri interpres testem citans Theophrastum, folio illud aiunt esse Amaraci: cuius folium Balsamitæ nequaquam simile est.

2. Minor Balsamita colore, odore, sapore & flore in vmbellis aureo, maiorem refert: cauliculos promit numerosos, tenues, rotundos: folia parua, oblonga, serrata, ac profundè incisa; comam aurei coloris, sed corymbos minores: radices vti prioris.

Rarior hæc est, nec alibi quàm apud cognitionis herbarum studiosos reperitur.

Floret eodem, quo præcedens tempore.

Balsamitæ haud dubio species minor est. Itali *Giulam* vocant: Valerius Cordus Mentham Corymbiferam minorem appellat: priorem verò Mentham, Corymbiferam maiorem. Plerique Eupatorium Mesuæ: alij Dioscoridis Ageraton esse volunt. Eupatorium autem Mesuæ idem cum Auicennæ Eupatorio est: vires etenim vtrobique eædem: sed formæ descriptio in vtroque auctore corruptissima: vt satis ostendunt Auicennæ exemplaria, cuius posteriora ex Bellunensis correctione, à prioribus hoc loco multùm differunt. Eupatorium autem Auicennæ à Dioscoridis Eupatorio nequaquam differt; quod vulgò Agrimoniam nominat: herba ea notissima est, cum qua Balsamita minor, siue Giula similitudinis nihil aut perexiguum habet. Ageraton verò hanc herbam esse, non est quoque verisimile. Nam Ageratо folia Dioscorides tribuit Origani: at Origani folium subrotundum est: huius verò longum & serratum, ab Origani forma multum differens; quod Giulam & Ageraton dissimiles esse stirpes ostendit.

Eupatoriũ Mesuæ.

Cæterùm Balsamita vtraque calida & sicca est secundo ordine, cum amaritudine & adstringendi haud obscura facultate. Auxiliatur foliorum eius quam Conseruam appellant, diuturnis capitis doloribus matutino tempore sumpta: defluxiones è capite reprimit ac resiccat: crudos humores ad concoctionem perducit. Prodest item Cachexia aut Leucophlegmatia laborantibus, præsertim in initio; ac omnibus quibus iecur debile ac refrigeratum est. Semen non secus ac Santolinæ lumbricos & ventris tineas expellit.

LIBRI QVARTI PEMPTADIS SECVNDÆ
FINIS.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS SECVNDÆ LIBER QVINTVS,

DE VMBELLIFERIS HERBIS.

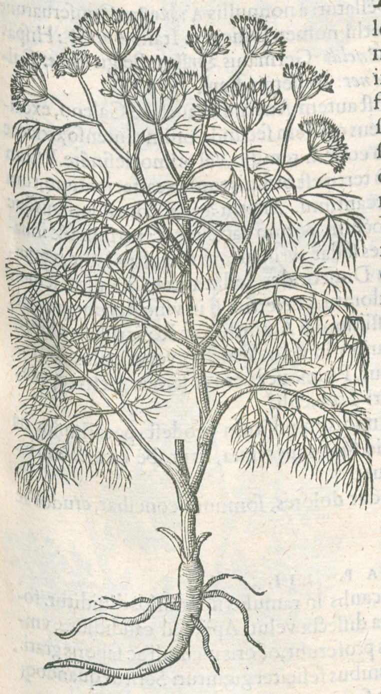
PRÆFATIO.

QVINTVS huius Pemptadis labor circa vmbelliferas versatur, quæ Coronariis odoratisq; herbis ac φρυγάνοις, haud perperam succedunt. Vmbellas siquidem circinatæ rotunditatis & coronarum instar proferunt. Semina verò & nonnullarum odorata sunt: vt, Anisi, Fœniculi, Ammios, Cari, &c. Profluit ex nonnullis odoratis liquor: vt, ex Panacis & Laseris generibus. Quarundam etiam radices inter odoramenta haberi possunt: vt, Angelicæ, Astrantiæ, Mei. Non describuntur autem hoc loco omnes vmbelliferæ; ad olera siquidem pertinentes, suæ classi relictæ. A Fœniculo autem omnibus notissimo exordium sumptum, sic enim ad reliquas facilior ac expeditior via patebit.

DE FOENICVLO.

CAPVT I.

Fœniculum.

1. FOENICVLVM ferulacei generis herba est, hominis non rarò proceritatem superãs. caules eius digitalis crassitudinis, geniculati, læui, tenui, ac virente cortice conuestiuntur, fungosa interius candida medulla, in alas quasdam circa fastigium diuiduntur. Folia è radicibus, tum ab singulis geniculis, ampla, ramosa, in tenuissima segmenta dissecta, colore virentia, odoris iucundi, quorum singulæ particulæ teretes sunt; extremæ verò etiam capillamentorum instar tenues. Vmbellæ latæ in cacuminibus cauliculorum ac ramulorum eminent rotundæ, ac in orbem circinatæ. flosculi lutei. semen oblongum, nudum, nullaque membrana implicitum. radix candida, recta, altè descendit, neruo lignoso intus medio.

2. Huius quædam species subnigricãtibus foliis rubet: odore & sapore à superiore haud differẽs.

3. Est & alia cuius semina & quandoque folia dulciora sunt. Hæc in hortis Belgij sata non diu dulcedinem retinet, sed citò in vulgare Fœniculum transit.

Locis apricis etiam saxosis, bene proficit Fœniculum: hortos quoque amat ac loca culta. radix viuax est, & in plures annos restat.

Vere erumpunt folia, deinde caulis assurgit, sequuntur cum floribus muscaria. semen sub finem Augusti ac Autumno perficitur.

Græci μάραθρον appellant: Latini Fœniculum: Officinæ nomen retinent: Germanis Fenckell: Belgis Venckell: Italis *Finocchio*: Hispanis *Hinoio*, & *Funcho*: Gallis *Fenoil*: Bohemis Wlaskykopr.

Hippomarathrum. Præter verò istud & syluestre quoddam Fœniculum Dioscorides refert satiuo grandius, foliis maioribus, caule tantæ amplitudinis, vt in Mauritania duodecim cubitis assurgat, cuius semen Cachryi simile. Hippomarathron istud appellat, & μάραθρον ἄγριον; à nonnullis μαραθρίς, aut Mysineum.

Hippomarathrum alterum. Traditur & aliud Hippomarathri ab eodem genus, folio angusto, exiguo, oblongo: semine rotundo vt Coriandri.

Cæterùm Fœniculi vulgaris, semen quidem, calidum est, sed secundo, siccum verò primo ordine.

ordine. Ventriculum aſſumptum roborat, nauſeam ſedat, tormina mitigat, flatus diſcutit: In vino potum ad ſerpentum & ſcorpionum ictus ac morſus valet. cum ſacharo puluis huius ieiuno ventriculo aſſumptus aciem oculorum conſeruat: lac quoque nutricibus auget. quod & ipſius herbæ ſuccus efficaciter præſtat, tum & ipſa comeſta ac in olere ſumpta. quæ minus calida ipſo ſemine. Vtilis verò renibus, ac veſicæ. vrinam cit, & calculos expellit.

Radices ad eadem valent, & potentiores, vtpotè calidiores: proinde nõ modò vrinam prouocant, ſed & hepatis ac quoque lienis infarctus expediunt, & viſcera ab obſtructione liberant: menſes quoque promouent. Feruntur eædem cum melle contritæ canum morſibus mederi impoſitæ.

De Anetho. CAP. II.

Anethum.

ANETHVM cubitali aut proceriore cauliculo, terete, ac geniculato conſurgit: foliis tenuiſſimè diſſectis, & in ſtamina penè extenuatis: floſculis in muſcario luteis: ſemine deinde rotundo, plano, tenui, ac foliato: radice fibroſa. Grauiter autem vnà cum floribus ac ſeminibus odoratum eſt, & colore. minus, quàm Fœniculi, folium huius viret.

In hortis ſeritur ſimul cum oleribus.

Flores & ſemẽ æſtate perficit: hybernis menſibus intercidit.

Ἄνηθον Græcè: Latinè ſimiliter Anethum appellatur: à nonnullis Ἀνήκηθον: Conſeruarunt Anethi nomen Officinæ: Italis *Anetho*: Hiſpanis *Eneldo*: Germanis Dyllen: Belgis Dille: Gallis *Anet*: Bohemis Kopr.

Eſt autem Anethum, auctore Galeno, excalfaciens quidem ſecundo ordine intenſo, exiccat verò eodem remiſſo, vel primo deſinẽte. Vſtum verò tertij eſt ordinis tum excalfacientium, tum reſiccantium. Anethi aridæ comæ ſeminiſque decoctum potum lac euocat: tormina & inflationes ſedat: vrinam cit: ſingultus lenit; vt quidem Dioſcorides. Sedat autem ſingultus ſemen & odoratu, præſertim ſi in vino decoquatur; ſed potiſſimum ſi Abſinthio ac Roſis rubris additis, & pariter in vino decoctis, ventriculus hoc foueatur. Promouet verò & ſemen, lactis copiam, veluti Fœniculi.

Vſtum, Galenus ait, vlceribus admodum humidis impoſitum prodeſt; potiſſimùm iis quæ in pudendo conſiſtunt: Quæ verò in præputio ſunt inueterata, iis probè cicatricem inducit. Vuam etiam in faucibus, vt Plinius ait, leuat.

Oleum in quo decoctum Anethum digerit, ſedat dolores, ſomnum conciliat, crudos ac inconcoctos humores ad concoctionem perducit.

De Aniſo. CAP. III.

ANISI rotundus & leuiter ſtriatus, ac inanis caulis in ramulos nonnullos diuiditur. folia inferiora rotunda ac latiora ſunt; ſuperiora diſſecta veluti Apij, ſed candidiora. vmbellæ floſculos candidos, deinde ſemen inalbicans proferunt, odoris iucundi ac ſaporis grati.

In Creta, Syria, Ægypto, aliiſque Orientis regionibus feliciter gignitur: Seritur quandoq; in Germaniæ hortis; vbi Iulio ac Auguſto floret, ac ſemine prægnans.

Aniſum Latini ac Officinæ appellant: Græci ἄνισον, aut ἄνησον, vt quidam volunt: Germanis Aniß: Italis *Aniſo*: Hiſpanis *Matahalua* & *yerua dulce*: Gallis *Anis*: Anglis Anese & Anyse: Bohemis Anyz.

Galenus Aniſi ſemen tertij eſſe ordinis exiccantium & calfacientium ſcribit, quia, vt ait, acre, ſubamarum, & ad vrentium caliditatem accedat. Tanta tamen acrimonia, vt vrentium caliditati quaſi ſimile ſit, in eo haudquaquam guſtu ſentitur. nam dulcedo quædam in eo percipitur grata, acrimoniæ verò quàm exiguum aut nihil; atque idcirco ſecundum caliditatis gradum non excedit: ſiccitatem verò etiam habet multò quàm tertij ordinis minorem.

Anisum.

Carum.

norem. Nam ad lactis generationem confert; quod non faceret, si admodum desiccaret, Gal. cap. de Marathro, vel inuito, teste: Ex eo siquidem quòd lac procreet, hoc non excedere primi ordinis siccitatem iudicauit; quod & de Anisi semine, cum hac de causa, tum quòd dulce sit, censendum. Est igitur semen Anisi ex primo exiccantium gradu: excalfacientium verò secundo.

Galenus notatur.

Discutit verò idem flatus, tormina sedat, vrinas clementer promouet, lactis copiam facit, ad venerem extimulat; aluum, & album muliebre profluuium sistit: commanducatum oris bonum reddit odorem: aduersus spirandi difficultatem conducit: suffitu capitis dolores sedat; venenis resistit. Fertur & sitim arcere; atque idcirco hydropicis vtile.

De Caro. CAP. IIII.

CARVM cauliculo assurgit cubitali vel altiore, quadrangulari, geniculis intercepto, glabro, intus inani, ac in ramulos distributo; circa quos foliola Pastinacæ syluestris, sed teneriora ac minora: flosculi exigui candidi in laxis muscariis: semen subnigricans, longius quàm Anisi. radix dodrantalis, carnosa, sed gracilis, sapore Pastinacæ, sæpius candida, rarò lutea.

In pinguibus ac lætis campis herbosis, & pratis, quæ subinde rigantur, apud Germanos Bohemosque frequens nascitur. Gignitur & in Caria, auctore Dioscoride, vnde nomen accepit.

A Maio mense vsque ad Augustum, & flores, & semen profert.

Græcis Κάρος, Latinis Carum vel Careum: Officinis Carui nominatur. Carnabadion Simeon Zethy vocat: Germani kym/ kymmel/ weyß kymmel: Itali *Caro*: Hispani *Carauea*, & addito articulo *Alkarauea*: Angli Caruwayes.

Cari autem semen, vt Galenus ait, excalfacit & resiccat tertio quodammodo ordine, & acrem moderatè qualitatem possidet: flatus verò idem discutit: ventriculo & ori gratum; concoctiones adiuuat: vrinam cit: Antidotis admiscetur.

Radix elixa Pastinacæ modo edendo est.

De Cumino. CAP. V.

SATIVVM Cuminum vnum Dioscoridi est: syluestria verò & alia.

Dodrantalis autem & rarò pedem excedens satiuum Cuminum herba est, vnicaulis, ramis tamen aliquot brachiata: folia Fœniculi modo in tenues particulas dissecta, sed breuiora ac minora multo. vmbellæ in alarum cauliculorumque fastigiis semen proferunt acuminatum, coloris sordidi, graueolens, sapore acre. radix tenuis est, quæ post seminis maturitatem perit.

In Italia & Hispania colitur ac seritur: aliisque calidis regionibus familiare, vt Æthiopiæ, Ægypto, Galaciæ, Ciliciæ, ac vniuersæ minori Asiæ. Putridis & calidis maximè locis gaudet.

Medio

Cuminum satiuum.

Cuminum syluestre.

Medio Vere serendum: imber succedens sationi multum officit, vt habet Ruellius.

Κύμινον Græcis, & ad differentiam syluestrium, κύμινον ἥμερον, id est, satiuum Cuminum vocatur: Latini Cuminum: Officinæ Cyminum: Germani Roomische kymmell: Itali Comino: Hispani *Cominchos*: Galli *Comin*: Belgæ & Angli Comijn dicunt: Bohemi Kmijn. Præfertur reliquis Æthiopicum, quod Hippocrates Regium appellauit.

Syluestre Cuminum primum.

Syluestria autem Cumina à Dioscoride duo describuntur, vnum θάμνιον esse ait, cauliculo dodrantali, tenui, ternis quaternísve foliolis, οἱονεὶ πεπρισμένοις, id est, quasi dissectis, Gingidij diuisura: capitulis in cacumine quinis aut senis, rotundis, ac mollibus, in quibus καρφῶδες ἀχυρώδης, siue paleaceum semen. Nasci ait in collibus, efficaciusque in Lycia, Galatia Asiæ, ac Carthagine Hispaniæ: verùm tale Germaniæ ac Belgio parum cognitum: rarò & in paucorum hortis reperitur.

Syluestre Cuminum alterum.

Alterum satiuo haud dissimile (foliis videlicet) esse refert, quod à singulis floribus corniculа profert μετέωρα, hoc est, sublimia siue erecta; in quibus semen Melanthio simile. Atque istud est quod Pemptadis huius secundæ lib. tertio cap. IX. floris Regij nomine descriptum est, vt & eo loco latius explicatum.

Dioscorides notatur.

Cæterùm Cumini satiui semen, vt Galenus, ex tertio est excalfacientium ordine, resiccat verò non minus. Dios. verò & ipsum adstringere ait, non tamen adstrictionem habet. Attenuando siquidem ac digerendo tumores discutit, non autem adstringendo reprimit; veluti testium ac scroti ex flatu aut aquoso humore, quos cataplasmatis additum citò tollit: Nec modò extrinsecus auxiliatur, sed & intrò assumptum flatus extinguit, tormina torsionesque sedat. Vtile quoque pectori & pulmonibus refrigeratis, ac crudorum humorum copia grauatis, in sorbitione aliqua sumptum. Demorsis à serpentibus ex vino propinatur. fluorem muliebrem sistit: sanguinis è naribus profluuium, cum aceto tritum & odoratũ, reprimit. Quod in cibis flatulentum, Cumino addito corrigitur.

De Ammi. CAP. VI.

AMMIOS duo genera posteritas obseruauit: vnum latioris folij maius, quod vulgare est: alterum tenuifolium ac minus.

Vul-

Ammi vulgare.

Ammi alterum paruum.

Vulgare Ammi cubitali aut proceriore altitudine assurgit: alas è caule rotundo spargit: *Ammi vulgare.*
folia è pluribus constant oblongis ambitu serratis. flosculi in vmbellis candidi. semen cum
acrimonia quadam amaricat, oblongum, Cumino minus.

Alterum herba est exigua, tenui ac breui cauliculo: foliis oblongis, creberrimis incisuris *Ammi alterum.*
tenuissimè dissectis, & sursum versus magis attenuatis. flores sunt in exiguis vmbellis candi-
duli: semen minutissimum, acre, ac feruidum.

Ex Alexandria Ægypti in Italiam infertur, vbi & gignitur. fuit huius quondam in Ægy-
pto domesticus ac quotidianus vsus, panibus enim compinsebant, ac alimentis admiscebant.
Satum in Germania ac Belgio facilè prouenit.

Floret in Augusto, semen deinde perficit.

Græci Ἄμμι, Latini similiter Ammi vocant: Nonnulli Cuminum Æthiopicum, alij Re-
gium cognominant: Officinæ Ammios aut Ameos gignendi casu appellant: Germani Amey.

Prius maius dici potest. Hoc autem Officinæ passim vtuntur, in quo minimè redarguẽdæ, 1.
cùm enim ei omnes, quæ Ammi adscribuntur, facultates adsint, pro legitimo haberi potest.

Alterum minus, à nonnullis præstantius habetur. Quod tamen non pro Ammi, sed pro 2.
Sisone habendum, non desunt qui suspicentur.

Est autem Sison, Dioscoride teste, exiguum semen, in Syria natum, Apio simile, nigrum, *Sison.*
feruens, oblongum. Cui descriptioni Ammi paruum non malè respondet: semen siquidem
exiguum est, Petroselini vulgò dicti minus ac tenuius, nigricans, ac gustu feruens, quod ex
Syria ac ex Ægypti Alexandria aduehi fertur. Siue autem idipsum pro Ammi aut pro Sisone
habeatur, nihil refert: Nam vtriusque cõsimiles sunt facultates, sic vt vnum alterius ἀντιβαλ-
λόμενον, siue succedaneum, absque errore esse queat.

Est autem Ammios semen excalfactoriæ ac desiccatoriæ tertij ordinis intensæ facultatis,
& partium tenuium. facit ad ventris tormina, vrinæ difficultates, serpentiumque ictus ex vi-
no, menses etiam prouocat. Suggillata cum melle impositum tollit. Hæc eadem & Sisonis
semen potest, nam & vehementer, ac tertio gradu calidum siccumque est, tenuium quoque
partium, & vrinas ac menses prouocans.

De

De Coriandro. CAP. VII.

Coriandrum.

Coriandri altera icon.

CORIANDRO tenuis, teres, cubitalis & ramosus est cauliculus: folia laciniosa in partes dissecta; latiores quidem quæ inferiora, in tenuiores verò superiora: flosculi candidi in vmbellis laxis: semen globosum, nudum ac inane, quod initio viret, resiccatum ex luteo subalbicat. radix breuis paucis fibris cohæret.

In agris ac hortis multis seritur locis. solum amat lætum ac pingue; in macro tamen & prouenit.

Aprili aut Maio serendum. Sub Canis exortum florescit: semen maturum Autumno colligitur.

Græcis *κόριον ἢ κορίαννον*: Latinis Corion, & Coriannum similiter: Posteriores Latini & Officinæ Coriandrum appellant: Germani & Belgæ Coriander: Itali *Coriandro*: Galli *Coriandre*: Hispani *Culantro, Ciliandro*: Bohemi Koryandr.

Coriandri autem herba recens cum semine admodum graui & iniucundo odore fœtet, & non modò insigniter refrigerat, verùm & perniciosum est venenum, præsertim eius succus epotus: vocem exasperat: mentem mouet: ebrietati similem insaniam adfert, tandem verò & mortem inducit. Remedio præter alia vinum est meracum per se, vel cum Absynthio propinatum.

Coriandri verò resiccati semen, deposito non modò fœtido odore, sed & maligna ac deleteria qualitate, odoris haud iniucundi redditum, cum temperato calore manifestè resiccat, ac nonnihil adstrictionis obtinet.

Maceratur in aceto, deinde resiccatur, atque sic præparatum vsui magis idoneum. Ventriculo multum huiuscemodi confert, præsertim à cibo, per se, vel cum aliis permixtum, oris ventriculi humiditatem resiccat, saliuationem prohibet; ciborum concoctionem promouet. Cum vino sumptum lumbricos educit: remorantes etiam vrinas mouet. Tosti cum aqua epotus puluis ventris fluores sistit.

Mirum quod Xenocrates tradit, si vnum seminis granum femina biberit, vno die menstrua cohiberi: biduo, si duo: & totidem diebus, quot grana sumpserit.

De Me-

De Melanthio. CAP. VIII.

Melanthium.

Melanthium ſylueſtre.

Melanthium Damaſcenum.

TRIPLEX Melanthium eſt: Satiuum, ſylueſtre, ac tertium cognomine Damaſceno.

1. Satiuum Melanthium exigui inſtar fruticis aſſurgit, tenuibus cauliculis dodrantalibus, ramulis aliquot brachiatis. folia in minutulas partes diſſecta, ſuperioribus Coriandrinis ferè ſimilia. floſculi in ſummis virgis candiduli, multis ſtaminibus mediis. capitula ſuccedũt quadrangularia intercurſantibus membranis interius diſtincta, prominentibus ſuperius exiguis veluti corniculis, in quibus ſemen acre, odoratum, anguloſum, colore nigrum, quandoq; verò & ſubluteum, ſubſtantia oleoſum ac pingue.

2. Sylueſtre caulem promit ſtriatum: folia albidiora, teneriora magisq; diſſecta, inſtar Anethi: floſculos prioris ſimiles, ſed tamen ſæpè elegantiores, ac dilutè cæruleos. hi non capitulum, ſed cornicula aliquot coniuncta, vt plurimum quinque, Aquileiæ ſimilia, poſt ſe relinquunt; in quibus ſemen nigrum exigui odoris.

3. Damaſcenum Melanthiũ longioribus quàm ſuperiora cauliculis ac ramulis luxuriat. folia eius tenuiter quoque admodum diuiſa. floſculi elegantes, cærulei, quinquefolij, totidem alabaſtris prominentibus, varieque diſſectis, inſident. capitulum veluti Satiui. ſemẽ forma coloreque nigro aſſimile, ſed odore deſtitutum.

Satiuum in agris ac hortis ſeritur. Sylueſtria

ſtria in non paucis regionibus ſponte inter ſegetes & frumenta proueniunt.

Semen Iulio ac Auguſto ad maturitatem peruenit: flores prius apparent.

1. Melanthium Græci ſimiliter μελάνθιον vocant: In Officinis Nigella dicitur: à nonnullis Gith: ab aliis Saluſandria, & ſpuriis vocibus μήκων ἄγριος, & Papauer nigrum: Germanis Swartzkymmich: Belgis Nardus saet: Italis *Nigella:* Hiſpanis *Axenuz, Alipiure:* Gallis *Nielle:* Bohemis Czernykmijn. Satiuum iſtud cognominatur, tum quia ſeratur, tum quòd ſolum vſui ſit accommodum.

2. Syluestria Melanthia ſpuria ſunt, ac à ſimilitudine nomen inuenerunt. Primum Germani quandoque Sant Katarijnen blůmen, id eſt, Diuæ Catharinæ florem nuncupant. Placet nonnullis iſtud eſſe Cuminum ſylueſtre alterum; cum quo florem Regium ſatis conuenire, iam antea monuimus. Et poteſt quoque iſtud non temerè pro ſylueſtri Cumino altero haberi: Veterum breuitas ſæpè in cauſa eſt, vt certi definiri nihil queat.

3. Alterum ſylueſtre Damaſcenum Melanthium, ac Damaſcenam Nigellā appellant. Cum Iſopyro ſimilitudinem nullam habet, quæ quidem apparet; tametſi Matthiolus, cap. De Iſopyro, imaginem huius paulò àliter expreſſam, pro eo exhibeat: & quidem ſolam, nulla addita deſcriptione, vt & ſæpe aliâs.

Eſt autem Melanthij legitimi videlicet ac ſatiui ſemen excalfaciens & deſiccans tertio gradu, ac tenuium partium. Deſtillationes ex capite reſiccat calfactum & nodulo illigatum & aſſiduè olfactum: quo modo & torpētem odoratus ſenſum excitat & redintegrat. Aſſumptum flatus diſcutit, pituitam crudam incîdit: pluribus diebus potum vrinas ac menſes prouocat, & cum vino datum ſpirandi difficultati medetur.

Tollit lentigines, lepras, vetera œdemata, durities, cum aceto impoſitum. In ſumma, inquit Galenus, vbi inciſione, exterſione, deſiccatione, ac excalfactione eſt opus, præſtantiſſimum eſt remedium.

Phalangiorum etiam morſibus cum aqua denarij pondo hauſtum auxiliatur. Rotundos ventris lumbricos expellit, non modò aſſumptum, ſed & cum aqua vmbilico impoſitum. Suffitu ſerpentes fugantur. Tradunt, inquit Dioſcorides, largius potum enecare.

Pharmacopœorum error. Exprimitur ex ſemine iſto oleum, quo imperiti Pharmacopœi pleriq; , pro oleo Nardino, non abſque graui vtuntur errore.

De Meo. CAP. IX.

Meum.

Plinij ignorantia.

MEo folia ſunt virentia, multiplicatis ſectionibus, quàm Fœniculi tenuiora, teneriora, anguſtioraque: cauliculi graciles, cubitales; in quorum faſtigiis vmbellæ, & floſculi candidi: ſemen anguloſum Cumino maius, odoratum, & cum acrimonia amaricans. radices dodrantales in plures partes in obliquum & altum diuaricatæ, foris nigricantes, interius candidiores, acri ſapore linguam vellicant, odore cum ſuauitate graui.

Naſcitur pluribus Italiæ, Germaniæ, Hiſpaniæ, ac Galliæ locis, montanis quidem, ſed campeſtribus ac apricis; deſcendit verò & ad plana.

Belgio rarum, ſed tamen haud peregrinum.

Laudatur Athamāticum, ac in Hiſpania natum.

Radix reſtibilis nouo Vere noua profert folia: cauliculi poſteà erumpunt cum vmbellis: Iulio flores ſeminaque perficiuntur.

Græci μεῖον vel μῆον: Latini ſimiliter Meum nominant: Italis *Meo:* In Apulia, vt Matthiolus refert, Imperatrix dicitur: In Hiſpaniis nonnullis locis *Siſtra*, aliis *Pinello*: apud Germanos Beerwurtz: Ruellius Anethum, ait, tortuoſum & ſylueſtre in Gallia appellari. Belgij Officinæ quędam Fœniculum vocant porcinum: aliis autem Fœniculus porcinus Peucedanos eſt. Impoſuit multis Plinius, Meum ſcribens non naſci in Italia; & à Medicis, iiſque paucis, ſeri, lib. XX. cap. XXIII. hinc etenim creditum fuit Italiæ peregri-

peregrinum; ac diutinè, tametsi familiare & frequens, pro quouis alio citius habitum, quàm pro Meo agnitum. Vnus Daucum Creticum: alius Seseli Creticum siue Tordylion: quidam etiam Libanotidis speciem credidit; quod tamen verum est Meum.

At Mei radices quidem vtiles sunt, calidæ tertio ordine, siccæ verò secundo, & partium tenuium: proinde viscera expurgant, & ab obstructionibus liberant: vrinas prouocant: calculos excutiunt: menses ducunt: Sed si plusculum sumantur caput dolore afficiunt. Cùm enim plus calidi quàm sicci obtineant, crudam humiditatem & flatuosam caliditatem, vt Gal. ait, ad caput deferunt.

De Libanotide. CAPVT X.

Libanotis.

INTER Libanotides vna στεφανωματικὴ siue Coronaria dicitur, de qua suprà egimus, vbi de Coronariis herbis: reliquæ vmbelliferæ sunt; huius tria Dioscorides genera refert.

1. Caulem prior Libanotis vmbellifera cubitalem, quandoque bicubitalem edit, rotundum, nonnihil striatum, articulis geniculatum, & alis multis ramosum: folia in tenuissimas angustissimasque partes dissecta, veluti Ferulæ, maiora, latioraque quàm Fœniculi: vmbellas in fastigiis amplas, sed laxas; in quibus post flosculos fructus magni Corni ferè magnitudine, aut, vt Dioscorides, σφονδύλῳ, id est, verticillo similes, per maturitatem albicantes, qui in duas sponte partes finduntur; atque in his semen oblongum, gustu acre, mordax, ac feruidum. radix candida, prægrandis, Thus redolet.

2. Altera κατὰ πάντα, siue in vniuersum priori similis, verum semen eius latum veluti Spondylij, & odoratum quidem, sed haudquaquam πυρῶδες, siue acre ac mordax. radix huius foris nigra, intus candida.

3. Tertia ἄκαρπος, siue sterilis, superioribus omnino similis, sed nec caulem, nec florem, nec semen fert, vt Dioscorides.

Meminit & Theophrastus Libanotidum, sed duarum tantum: vnius ἀκάρπου, siue sterilis, alterius fœcundæ.

1. Κάρπον autem siue fructum fœcundæ κάχρυν vocari quoque ait, & folium hanc habere σελίνῳ ἐλείῳ, id est, Apio palustri simile: caulem cubitalem vel maiorem: fructum verò album, τραχὺν, asperum, aut durum, & oblongum: radicem crassam, albam, & thus redolentem. Atque hæc eadem cum prima Dioscoridis; nisi folium differentiam adferat. Fructus vtriusque κάχρυς, siue κάγχρυς, oblongus, candicans, & durus: radices quoque assimiles.

2. Altera verò Theophrasti Libanotis folium habet θριδακίνης, amarū, sed τραχύτερον, id est, asperius & candidius, radice breui. Huius Dioscorides mentionem facit, & ad auctorem Theophrastum refert: Differens autem hæc est à sterili Dioscoridis.

Libanotidem autem nasci in saxosis & asperis Dioscorides: in aridis siue squalidis & petrosis Theophrastus. In calidis regionibus reperiuntur. In Germaniam aut Belgium quandoque semina primæ inferuntur, quæ vbi adoleuerint, altero à satione, vel tertio anno vmbellas proferunt: & si æstas calida feruensque, semen perficiunt: veluti olim in horto generosi viri Ioannis Brancionis Mechliniæ, obseruare me memini.

Λιβανωτὶς Græcè: Latinè similiter Libanotis dicitur. Quidam, inquit Plinius, alio nomine Rosmarinum appellāt. Fructus à Dioscoride κάγχρυς, Plinio similiter Canchrys, sed Theophrasti, Galeni, & Pauli exemplaria κάχρυς habent. Est verò & κάχρυς pilula quædam, quæ in Robore, Abiete, Larice, Picea, Tilia, Nuce, Platano, postquam folia cecidere, nascitur, hyeme durans, Vere aperitur; caditque cùm folia ceperint crescere, vt Plinius lib. XVI. cap. VIII. De qua & Theophrastus lib. III. cap. VII. hanc Gaza Amentum Latinè reddit. *Κάχρυς.*

Cæterùm Libanotidis folia temperatè calida sunt. Trita herba (Dioscorides ait) & imposita,

ſita, omnium communiter hæmorrhoïdum profluuia ſiſtit: ſedis inflammationes & condylomata mitigat: chœradas & abſceſſus crudos concoquit.

Siccæ radices cum melle vlcera expurgant: torminibus ventris medentur, & à ſerpentibus demorſis cum vino: vrinas & menſes ciunt: vetera œdemata impoſita diſcutiunt. Radicis & herbæ ſuccus, adiecto melle, oculorum aciem exacuit. Fructus epotus idem poteſt. auxiliatur verò & comitialibus morbis, & veteribus thoracis vitiis. Regio morbo laborantibus cum pipere & vino datur. ſudores etiam mouet cum oleo inunctum: ſuccurrit ruptis ac conuulſis. Podagris tritum cum loliacea farina & aceto imponitur: purgat vitiligines ſiue alphos addito aceto quàm acerrimo. Semine autem ad abſceſſus vtendum eius Libanotidis, quæ Cachryn non fert.

Cachrys autem vim habet vehementer excalfaciendi ac reſiccandi, & tertio quidem ordine ſatis intenſo. Smegmatis ſiue expurgantibus additur, quæ capiti aduerſus oculorum fluxiones imponuntur, ſed die tertio auferendum: Dioſcorides.

De Spondylio. CAP. XI.

Spondylium.

SPONDYLION caule enaſcitur geniculato, veluti Fœniculi, ſæpè bicubitali vel altiore, rotundo, ſubhirſuto: foliis aſperis & nonnullis hirſutis, ex pluribus & frequentiſſimè quinque cohærentibus, per marginem & exiguis & profundis inciſuris diuiſis, Ficulnea aut Heraclij Panacis referentibus, attamen ipſis minoribus. latæ in ſummo eminent vmbellæ, in quibus floſculi candidi; ac deinde ſemen duplex, planum, latum, ac tenue. radix candida in diuerſa tendit.

Circa agrorum & pratorum margines locis humidioribus ac paluſtribus apud Germanos ac Belgas frequens occurrit.

Flores Iunio menſe vigent: ſemen Iulio ac Auguſto ad perfectionem peruenit.

Σφονδύλιον Græci: Latini ſimiliter Spondylium: in Galeni exemplari σφόνδυλον legitur. Germaniæ ac Belgij Officinæ Brancam vrſinam olim appellarunt, & pro Acantho in decoctis ad enemata temerè acceperunt: atque inde perperam Germanis Bernclauw: Brabantis Beerenclauwe: & Gallis *Brance vrſine*. Extant autem huius inter ſpurias voces hæc eius nomina; Α'εάγξη, φαλάγγιον, ἀστέριον, νίσυεις, σφονδυλίς, χοεόδανον, οἰνάνθη, herba Rutinalis.

Spondylij ſemen acris ac incidentis eſſe facultatis, ad aſthma, epilepſim, & Regium morbum aptum eſſe medicamentum Galenus ait. pituitam per aluum detrahere Dioſ. refert, & iocinoris vitiis ac vteri ſtrangulationi prætetea mederi.

Radix contra iocinoris vitia, & Regium morbum ſimiliter commendatur: eadem circumraſa fiſtularum callos impoſita abrodit.

Poloni ac Lituani ex Spondylij foliis ac ſemine cum aqua, addito fermento, potionem coquere feruntur, quæ pauperibus ſit loco Cereuiſiæ.

De Panace, ac primum de Heraclio. CAP. XII.

PANACES, auctore Theophraſto lib. IX. multiplex eſt. Quoddam in Syria naſcitur: deinde & alia tria, Chironium, Heraclium, & Aſclepion: præter hæc verò & vnum πλατύφυλλον, Latifolium: & alterum tenuifolium, λεπτόφυλλον; Ita in vniuerſum apud Theophraſtum ſex Panacis ſpecies: Dioſcorides verò tantum tria deſcribit, Heraclium, Aſclepium, & Chironium.

Panaces Syriacum.

Syriacum autem Panaces à Theophraſto quale ſit non exprimitur: Plinius lib. XII. cap.

Panaces Heraclium, vel potius Spondylium alterum.

cap. XXVI. foliis illud esse ait ampla magnitudine rotundis. Sed suspicio est, hæc ex Heraclij Panacis descriptione translata.

Panaces Latifolium, Centaurium esse magnum: & Tenuifolium, Centaurium minus non temere existimatur: Teste siquidem Plinio, Panaces à Chirone repertum Centaurium cognominatur: vti latius scriptum Pempt. III. lib. primi cap. XI.

Panaces Heraclium

Heraclium Panaces foliis est, vt Dioscorides, asperis, virentibus, ad ficulnea accedentibus, quinquepartitò diuisis, (magnis & amplis Theophrastus:) caule ferulaceo lanugine quadam incanescente: muscario Anethi: flore luteo: semine odorato, πυρωτικῷ siue acri ac mordicante: radicibus ab vno capite pluribus, albis, graueolentibus, crassi corticis, & subamari gustus. Theophrastus radice, inquit, digiti crassitudine, bifida, aut trifida, gustu subamara.

Huic autem descriptioni respondens, excepto solo floris colore, in Belgij hortis subinde reperitur, quod Heraclium Panaces vocant.

Spõdylium alterum.

Spõdylio verò istud adeò simile, vt maius, vel alterum genus eius esse appareat. Caules etenim promit crassos, geniculatos, subhirsutos, sed altiores, ad Ferulæ altitudinem accedentes: folia similiter aspera, maiora, ex tribus ferè cohærentia, quorum singula quinquepartitò diuisa, ficulnea proximè referunt: flores in vmbellis candidos: semen latum, planum, ac tenue veluti Spondylij: radicem candidam, in plures mox diuisam.

Ostenditur istud, vt diximus, pro Panace Heraclio, tametsi flos non luteus, verùm candidus sit: Lobelius tamen se floribus luteis istud vidisse scribit.

Matthiolus & tale aliquod pictura exhibet, quod in Apennini iugis, in Argentario promontorio, in maritimis Senensibus spontè nascitur; in Italiæ autem hortis colitur: Lachrymam autem ex hoc colligi in Italia, affirmare nequit; Nam Opopanax qui Venetiis vẽditur, ex Alexandria Ægypti, inquit, infertur. Quale autem Ægyptium Panaces non constat. Fortassis Syriacum illud, cuius Theophrastus meminit, quod ab Heraclio differens est.

Dioscorides Panaces Heraclium plurimum in Bœotia, & in Phocide Arcadię nasci refert: deinde multò inferius in Cyrene Libyæ ac Macedonia, atque inibi excipi succum excisa radice.

Quod verò Græcis πάνακες, Latinis similiter Panaces dicitur. Et primum quidem Dioscoridis πάνακες ἡράκλειον, Latinis Panaces Herculanum siue Herculeum. Nobis cùm non constaret, quod depictum est legitimum esse Panaces Herculeum, maluimus id Spondylium alterum aut maius appellare, quàm temerè pro Heraclio exhibere.

Herculei autem Panacis radicum cortex exiccatorium simul & excalfactorium est medicamentum, sed minus quàm succus, auctore Galeno. Radix in ramenta concisa, vt Dios., vteroque imposita partus extrahit: ad vetera vlcera eadem efficax: nudatis ossibus carnem superinducit. Fructus cum Absynthio menses pellit: cum Aristolochia prodest contra morsus animalium venenatorum: aduersus vteri strangulationes cum vino bibitur.

De Panace Asclepio ex Dios. & Theophrasto.

CAP. XIII.

PANACES Asclepion caulem à terra producit tenuem, cubitalẽ, geniculis articulatũ: atq; circa hunc folia maiora quàm Fœniculi, hirsutiora item & odorata, (folio Thapsiæ, sed crassiore, Theophrastus) in fastigiis vmbellas, in quibus flores auricolores, acres, ac odorati. (aliàs

Panaces Aſclepium vt exiſtimatur.

Panaces peregrinum.

Chironium Panaces.

(aliàs δυσώδη, id eſt, graueolentes) radix, vt Theophraſtus, dodrantis longitudine, candida, craſſaque vehementer, cortice craſſo & ſalſo.

Incognitum iſtud eſt: Matthiolus iconem exhibet, ſed deſcriptionem nullam addit. Proponit & haud abſimilem, ſi non eadem eſt, Lobelius, quæ in Aduerſariis lacteo ſucco multo turgere ſcribitur: veluti Ferulæ, ſed minus quàm hæ, ſapore ſit acri.

Πάνακες ἀσκλήπιον, Latinis Æſculapium Panaces. Aliqui, inquit Dioſcorides, Panaces vocant ſylueſtre Origanum: cap. verò de Origano (vt ſuprà ſcripſimus) Sylueſtre Origanum vocari ait Panaces Heraclium.

At Panaces Aſclepion minus calidum eſt Panace Heraclio; quamobrem floribus & ſemine melli mixtis ad vlcera, phymata, & phagedænas vtuntur, Galenus: quæ & Dioſcorides, addens præterea ex vino aduerſus ſerpentes bibi; & cum oleo illiniri.

De Peregrino quodam Panace, ac de Chironio.

CAP. XIIII.

PANACES iſtud quod Peregrinum appellamus, foliis eſt amplis, ex aliis pluribus commiſſis, nonnihil hirſutis ac aſperis; quorum ſingularia longa, lata, acuminata, Lapathi folia quodammodo æmulantur, ſed tamen minora: caulis geniculatus, ferulaceus, tres aut quatuor cubitos altus, in ramulos ſuperius diuiſus: flores in vmbellis amplis lutei: ſemen latum, planum, & ſufflauum. longa & candida radix. Ex huius vulnerato, præſertim circa radicem, caule, ſuccus æſtiuis menſibus manat, ſpontè concreſcens, Opopanaci colore ſimilis, odoris quidem exigui, ſed guſtu excalfaciens.

Non modò aut in Italiæ, aut aliarum calidarum regionum hortis, vbi quandoque ſeritur, ſuccus è vulnerato caule exit, verùm & in Belgio obſeruatum eſt, æſtate feruida, huiuſcemodi quoque lachrymam inciſo ſcapo effluxiſſe. Atque hic quidem ſuccus Panaces genus hanc ſtirpem eſſe euidenter oſtendit: Quod & ſemen confirmat in Panacis lachryma repertum, ex quo Petro Coudenbergo Pharmacopœo Antuerpienſi hæc primùm in Belgio enata ſtirps eſt.

Cùm autem Panacis multa exiſtant genera, quodnam ex iis ſit conſiderandum occurrit. Non eſſe autem Heraclium Panaces, nec ſimiliter Aſclepion, ex ſuperioribus ſatis patet. relinquitur vt vel Chironium, vel Syriacum ſit.

Chironium autem Panaces folium habet Amaraco ſimile: florem aureum: radicem tenuem, non altè deſcendentem, guſtu acrem, vt quidem Dioſcorides. Cum quo & Apuleius conuenit: Panaces Chironium habet folia, ait, Amaraco ſimilia, flores auroſos: radicem tenuem, non altam, acerrimam.

Theo-

Theophraſti verò deſcriptio ab horum multum differens eſt. Chironium,inquit, folium habet ſimile Lapatho,maius ac δασύτερον, id eſt,denſius, ſiue hirſutius: flores verò auricolores: radicem longam: amat loca τὰ πίονα,id eſt,pinguia.

Eadem & Plinius lib.XXV.cap.IIII.niſi quòd radicem non longam,ſed paruam tradat, facili lapſu ex μακρὰν in μικρὰν. Tertium, ait, Panaces Chironium cognominatur ab inuentore. Folium eius Lapatho ſimile , maius tamen ac hirſutius: flos aureus. radix parua. naſcitur pinguibus locis.

Nicandri interpres verba Theophraſti de Chironio adferens, non Lapatho,ſed Amaraco ſimile tradit. τὸ δὲ χειρώνιον, ait, ὅμοιον Ἀμαράκῳ, μεῖζον δὲ καὶ δασύτερον, ἄνθος δὲ χρυσοειδὲς, ῥίζα μακρὰ, φιλεῖ δὲ μάλιστα χωρία ταπεινὰ, hoc eſt; Chironium ſimile Amaraco,maius tamen ac hirſutius: flos aurei coloris: radix longa. loca maximè amat aquoſa. Ex his cognoſcere eſt,Veterum auctorum loca quædam eſſe corrupta,veluti Plinij & Interpretis Nicandri: Deinde duo eſſe Chironia,vnum folio Amaraci: alterum Lapathi. *Plinij locus corruptus.*

Amaracus. Prius Panaces humilis ac tenuifolia ſtirps eſt. Amaracus ſiquidem (cui ſimile eſſe ſcribitur) herba eſt ramoſa, per terram ſerpens; folia habens hirſuta ac rotunda, tenuifoliæ Calaminthes æmula, valde odorata, quæ coronis adduntur , vt Dioſcor. ſub Sampſuchi nomine ipſum deſcribens,teſtatur. Theophraſtus lib.VI. Amaracum inter vrbana coronaria reponit, quæ ξυλώδη μικρόφυλλα, διὸ καὶ φρυγανικὰ, id eſt , lignoſa, tenuifolia, & idcirco ad ſuffruticum naturam accedunt.

Helenium. Alterum verò Panaces Chironium,quod folia habet Lapathi,maiora, ac hirſutiora , non temerè Helenium ſiue Enula campana eſſe videtur: Apuleio enim auctore, Panaces Chironium Helenium & Inula campana quoque appellatur. Nec refert quod Dioſcoridis adferēs deſcriptionem folio ipſum eſſe tradiderit Amaraci. Non animaduertiſſe enim potuit aliter à Theophraſto quàm à Dioſcoride deſcribi; vt multa valdè oſcitanter à multis veterum & obſeruata & poſteritati commendata, atque ab ipſo quoque Apuleio, ſunt. *Veterum negligentia.*

Cum neutro autem horum Panaces Peregrinum conuenit,neque enim tenuifolio ſuffrutici Amaraco ſimile eſt, nec folium habet Lapathi maius; ſed ſi particularia ſegmenta conſiderentur,multò minora. Iam & vulneratum æſtiuis menſibus (vt ſcripſimus) lachrymā iſtud effundit,qualem à Chironio Panace profluere,à nullo veterum memoriæ proditum reperitur.Ex quibus ſanè conſtat Peregrinum,quod deſcripſimus Panaces, non eſſe Chironium,& iiſdem de cauſis Syriacum illud eſſe,vnde Opopanax colligitur, vel maximè apparet: Nullius enim alterius,præter enumerata, apud veteres memoria extat.

Effluere autem ex Syriaco lachrymam Plinius lib. XII. cap. XXVI. apertè ſcribit: Theophraſtus verò innuit,dum per meſſem ipſum ſecari (ſucci videlicet colligendi gratia) refert. Quod autem ſuccus huius Peregrini Panacis in Belgio , eo qui in Officinis reperitur, minus odore aut ſapore præſtet,regionis frigiditas in cauſa eſt: In calidis etenim regionibus omnia odoratiora & fortiora: in frigidis verò minus odorata, ac viribus imbecilliora gignuntur.

Opopanax. Cæterùm ſuccus,qui Græcis ὀποπάναξ: Latinis ſimiliter Opopanax: Officinis Oppopanacum vocatur,ad plurimos vſus,ait Galenus,aptiſſimus,vtpotè excalfaciens, emolliens, digerens, in calfaciendo tertij ordinis,in deſiccando ſecundi.

Auxiliatur,inquit Dioſcorides,aduerſus febrium circuitus & horrores,conuulſa,rupta,lateris dolores,tuſſes,tormina,vrinæ ſtillicidium.Contra veſicæ ſcabiem ex melicrato vel vino bibitur. menſes ducit; fœtus excutit; vteri flatus ac durities digerit cum melle dilutus. Eſt verò & Iſchiadicis,ſi inungatur,vtilis. Acopis & capitalibus medicamentis admiſcetur. Carbunculos rumpit.Cum vua paſſa podagricis impoſitus prodeſt.Cauis dentibus inditus dolorem tollit.Vſus quoque eius ad aciem oculorum excitandam.Cum pice mixtus emplaſtrum vtile eſt contra morſus rabidorum.

De Silere montano. CAP. XV.

SILER montanum folia edit ampla,& in multas partes diſſecta,quorum ſegmenta latiora multò ſunt quàm Peucedani,atque ſemper terna ab vno pediculo cohærent , inſtar foliorum Trifolij aut Meliloti,ipſis tamen anguſtiora ac molliora , nonnihil ſi confricentur odorata. caulis tenuis,geniculatus,duorum ſubinde cubitorum, craſſior & procerior eſt quàm Anethi: vmbellæ prægrandes: floſculi candidi: ſemen verò oblongum vt Fœniculi , ſed longius & craſſius,maius etiam quàm Cumini ſed acrius , alioqui ipſum non modò colore , ſed & ſapore quodammodo referens. radix albida,odorata in altum deſcendit. 1.

In Liguria haud procul Genua in aſperis montibus ſpontè naſcitur,tum & alibi: In Belgij hortis ſatum prouenit, ſed raro,& non niſi vbi æſtas feruida ſemen perficit.

Siler montanum vulgò nominant: Galli ac Flandri nomine corrupto *Sermontaine*: Offi-

Siler montanum.

Siler alterum pratense.

cinæ nonnullæ Seſeleos. Non eſt tamen Seſeli, nec Seſelios ſpecies, vt ex ſequentibus capitibus ſatis erit manifeſtum. Sed Liguſticum eſt, quod Græcis λιγυστικὸν à λιγυεία ſiue Liguria nomen accepit: Galenus λιβυστικὸν nominat: nonnulli verò πανάκειαν, alij πάνακες. Reſpondet Liguſtici, quæ apud Dioſcoridem, deſcriptioni: Conueniunt quoque natales, nam in Liguria plurimum naſcitur.

Liguſticum

2\. Superiori & alterum ſimile reperitur genus, bicubitalis nempe altitudinis, ſed foliis amplioribus, nigrioribus, in multa ſimiliter ſegmenta, ſed anguſtiora, diuiſis, alioqui vt prioris reſpondent muſcaria: at ſemen minus eſt, parum acre, exiguique odoris. radix foris nigricans, intus candida, in plures ſubinde diſtributa; quibuſdam in locis, veluti in hortis, fibras etiam emittens, quibus proſerpens ſeipſum multiplicat.

In nonnullis pratis ac humidis locis in Gallia ſubinde gignitur. In hortis Belgij non infeliciter prouenit.

Nonnulli Seſeli nuncupant pratenſe, aut Monſpelienſe: verùm huius ſpecies non eſt. Sileris montani ſiue Liguſtici ſpurium ac ignauum genus eſt. Angli, vt Lobelius ait, huic ſimilem, foliis tantummodo minoribus, Saxifragan appellãt, quam aduerſus calculos efficacem atque eum confringere poſſe affirmant.

Saxifraga Anglicana.

Sileris autem montani ſeminis vis excalfactoria atque reſiccans ordine eſt tertio. Vrinas & menſes potu ducit: prodeſt ad inteſtinorum ex cruditate dolores: concoctionem promouet: flatus diſcutit: auxiliatur contra ventriculi inflationes ac tumores, ſerpentũque morſus.

Radix eoſdem præbet effectus, ſed minus efficaciter, vtpotè minus calida ſiccaque.

De Leuiſtico vulgari. CAP. XVI.

QVOD paſſim Leuiſticum, quaſi Liguſticum, vocatur, à Silere montano differens eſt. Proceri ac geniculati huius caules, interius inanes, plures ab vna non rarò aſſurgunt radice, in ramulos nonnullos ſubinde diuiſi. Folia laciniosa ac veluti in plures partes diſſecta, eademque marginibus inciſa, læuia admodum ac reſplendentia, ex luteo colore, veluti & ipſi caules, virent. Flores in vmbellis lutei: ſemen oblongum, ſtriatum, geminum, ſordidi coloris. grandis, toroſa ac carnoſa reſtibilis radix, foris nigricans, intus alba. Tota ſtirps grato ac aroma redolente odore prædita eſt, ſed ſemen graueolentius.

In quam.

Leuisticum vulgare.

In quamplurimis apud Germanos ac Belgas hortis reperitur: amat loca pinguia & nonnihil humentia.

Æstate flores: Augusto magna ex parte semen ad maturitatem peruenit: primo Vere germina erumpunt.

Leuisticũ passim appellant, quasi Ligusticũ, cuius loco istud olim Officinæ in vsum recepere: Germanis **Lybstockel**: Gallis *Liuesche*: Brabantis **Lauetse**: Hollandis **Lauas** dicitur. Non esse Ligusticum ex superiore capite satis patet. Fuchsius Smyrnium esse iudicauit. Duo autem sunt Smyrnia. vnum à Theophrasto: alterum à Dioscoride describitur. Vtrumque cognitum est, cum neutro autem Leuisticum conuenit. Nec recipienda est eorum sententia, qui Hipposelinum appellant: nam quod Dioscoridi Hipposelinum, Theophrasto Smyrnion dicitur. Laserpitij aliquod genus esse potius videtur: nam vti differentes sunt Laserpitij succi, sic & diuersa esse genera, vnde hi profluant, veritati consonum.

Describitur Laserpitium caule ferulaceo, foliis Apio similibus: Nec ab hac forma Leuisticum alienum est. *Laserpitiũ.*

Est autem Leuisticum & radice & foliis, tum & semine excalfaciens ac resiccans ordine tertio incipiẽte, & tenuium admodũ partium.

Radix resiccata cum vino bibita ventriculo prodest, crudorum humorum concoctionem promouet, dolores sedat, inflationes discutit, sudores mouet.

Semen eadem potest: quod & vrinas ac menses cit, secundas remorantes abigit, aduersus vteri strangulatus prodest: item & contra serpentium morsus.

Herbæ folia in balneo sudores mouent, cutis fœditates tollunt, & menses promouent: eadem trita & recenti vulneri imposita ipsum citò curant.

De Seseli Massiliensi. CAP. XVII.

SESELIOS genera tria sunt Dioscoridi; Massiliense, Æthiopicum, & Peloponnense.

Massiliensi caulis sesquicubitalis, vel altior, ferulaceus, multis articulis geniculatus, durus, rarò rectus, sæpius modò in hanc, modò in illam partem reflexus: folia veluti Fœniculi, sed ampliora, latiora, crassiora, ac dilutius virentia: flosculi in muscariis candiduli: semina oblongioris formæ vt Fœniculi aut Anisi, gustu acria, non tamen ingrata: albida, altè descendens, iucundi odoris radix.

In Commonorum Prouincia, quæ à Rhodano ad Vocontios patet, vbi Massilia vrbs, frequens gignitur, tum & in aliis Galliæ, ac Italiæ quibusdam locis.

Græci σέσελι μασσαλεωτικὸν: Latini Seseli Massiliense quoque nominant. à natali loco cognomen accepit. à nonnullis & σφάγνον. Recentiorum quidam Fœniculũ tortuosum vocant.

Cæterũ Seselios & radix & fructus excalfaciũt ac resiccant secundo ordine, & tenuis sunt essentiæ. vrinas mouent ac stranguriæ medentur: menses & fœtus trahunt: orthopnœam & veterem tussim sanant: vteri suffocationibus & comitialibus prosunt.

Semen cum vino potum cruda concoquit, tormina discutit, epialis febribus, vt Diosc., vtile. Capris cæterisque pecudibus datur in potu, quò facilius suos fœtus enitantur, auctore eodem.

De Seseli AEthiopico. CAP. XVIII.

AETHIOPICVM Seseli lignosis fruticat cauliculis, subnigricantibus, rarò subrubentibus, bicubitalibus. alas profert cubitales: folia oblonga, læuia, mediocriter lata, dilutè & ex albido virentia, longiora quàm Hederę, ad Periclymeni Germanici accedentia. vmbellæ luteos edunt flosculos: semina verò maiora quàm Fœniculi. radix longa est, & restibilis, veluti & ipsa stirps.

Repetitur

Seſeli Æthiopicum frutex.

Seſeli Æthiopicum herba.

Reperitur & in ſaxoſis, & in maritimis haud procul Maſſilia, tum & aliis Narbonenſis Galliæ locis.

Iulio ac Auguſto cum floribus ac ſeminibus in vigore eſt.

Α'ιθιοπικὸν σέσελι Greci: Latini Æthiopicum Seſeli ſimiliter appellant: Ægyptij Κύνος φρίκη, id eſt, canis horror.

Seſeli herbaceum. Eſt verò præter iſtud & aliud ad hoc Seſelios genus, vt exiſtimatur, referendum, quod Herbaceum nõ abs re cognominatur. Caulis huius quandoq; bicubitalis, ſed haudquaquam lignoſus, nec hyemem ſuſtinens: folia ampla ſunt ex pluribus cohærentia veluti Paluſtris Apij, quorum ſingularia lata, ambitu ſerrata: floſculi in vmbellis candidi: ſemen membranoſum ac paleaceum, latum, oblongum, candicans, odore & ſapore ſeminis Angelicæ. radix foris nigricans, intus albida eſt, odoreque commendabilis.

Depinxere iſtud pro legitimo Æthiopico Fuchſius, Tragus, & quandoque Matthiolus: at verum ac legitimum Æthiopicum, fruticans ſolummodo eſt. Herbaceum ad Theophraſti

Libanotis Theophraſti. Libanotidem citius referendum, quod folia ait habere σελίνῳ ἐλείῳ, id eſt, paluſtri Apio maiora; caulem ad magnitudinem cubiti: fructum candidum, ξαχὺν ſiue aſperum, & oblongum, quale herbacei Seſelios ſemen.

Æthiopicum porrò Seſeli iiſdem, quibus Maſſilienſe, viribus præditum exiſtimatur.

De Seſeli Peloponnenſi ex Dioſcoride. CAP. XIX.

SESELI Peloponnenſe folia habet Cicutæ ſimilia, latiora, & παχύτερα, id eſt, craſſiora ſiue pinguiora, (aliàs ξαχύτερα, hoc eſt, aſperiora.) caulem, quàm Maſſaleoticum, maiorem, ferulaceum; in faſtigio muſcarium latum; in quo ſemen odoratum, latius & carnoſius (videlicet quàm aliorum.)

Naſcitur in aſperis, riguis, ac collibus: gignitur & in Ida.

Vim eandem, quam reliqua, obtinet. Pro huiuſcemodi autem Seſeli nonnulli ſtirpem exhibent à C. Cuſio in obſeruationibus Hiſpanienſibus deſcriptam.

Ferulacea autem hæc eſt, caule cubito altiore, quandoque bicubitali, digiti craſſitudine, nodoſo, intus cauo, ac fungoſo: foliis magnis, amplis, variè diſſectis, ſubhirſutis: vmbellis grandi-

Seseli Peloponnense vt putatur.

grandibus, latis: flore luteo: semine lato, oblongo, plano: radice crassa, longa, exterius nigricante, interius albida, lacteo succo turgente, qui gustu amarus ac acris nauseam excitet, & non rarò vomitionem. Quæ si ita sese habeant (vt C. Clusio credimus) verisimile non est, Seseli, stirpem hanc esse, Peloponnense. Neque enim vllius Seselios radix succo acri & amaricante prædita, sed omnium odore commendabilis & vires similes.

Proponitur verò & alia quædam à Matthiolo ferulacea stirps, verùm nec hæc legitimum est Peloponnense Seseli, nam fœdo odore, ac Cicutæ simili molestâ est: omne verò Seseli vel semine, vel radice, vel vtrisque odoratum. Quamobrem nec abs re & illa ex Seselium classe ac numero reiicitur. Et Seseli Peloponnense inter incognita habetur.

De Seseli Cretico siue Tordylio.

CAP. XX.

TORDYLIVM humilis herba est, tenui cauliculo, dodrantali aut altiore: foliis dissectis, ambitu crenatis: floribus in vmbellis albidis: semine lato, rotundo, duplici, ambitu veluti limbum habente, clypeoli speciem referente, aut, vt Dioscorides, ἀσπιδίσκοις, id est, exiguis scutis simili, odorato, ac nonnihil acri. radix tenuis.

In Narbonési Gallia secus vias ac inter segetes spontè gignitur. Dioscorides iuxta Ciliciam in Amano monte nasci refert.

Iulio ac Augusto in hortis Belgij subinde semen ad maturitatem peruenit.

Græci Τορδύλιον, & Σέσελι κρητικὸν: Paulus Ægineta Γορδύλιον scribit: Latini Tordylion, & Seseli Creticum similiter appellant: Officinis incognitum est.

Calidum est, inquit Paulus Ægineta, Gordylij semen. Ad vrinam & menses prouocandos vtile habetur. Succus herbæ, seminisque σὺν γλυκεῖ, id est, cum vino passo, decem diebus trium obolorum pondere sumptus, nephriticos sanat.

Radix cum melle in delinctu ad promouendas pectoris excreationes efficax: auctor Dioscorides.

Seseli Creticum.

De Saxifragis. CAP. XXI.

SAXIFRAGIÆ duæ sunt: Maior vna: altera minor.

1. Maior amplitudine foliorum cauliumque altitudine minorem superat. folia variè scissa, Pastinacæ siue Elaphobosci, aut Sisari aliquatenus æmulantur, sed nigriora, asperiora, minora, ambitu verò etiam serrata. caulis bicubitalis, angulosus, striatus. candicantes exiguis flosculis vmbellę. semen quale Apij hortensis,

Saxifraga magna.

Saxifraga parua.

tensis, acre, feruentisque gustus. radix oblonga, teres, candida, sapore acris, & saliuam commanducata ciens.

2. Minor primis ac radicibus proximis foliis priorem refert, sunt tamen multò teneriora ac minora, circa cauliculos verò tenuissima, nec prioribus similia: flosculi ac semina veluti Maioris. radiculæ tenuiores quoque ac minores, sed non minus acres.

Germaniæ ac Belgio vtraque satis familiaris, sed minor frequentior. Lætum & pingue requirunt solum, sed tamen incultum, veluti agrorum margines, & alia similia, quæ aratro non proscinduntur.

Iulio ac Augusto flores ac semina perficiunt.

Vtramque recentior ætas Saxifragam aut Saxifragiam appellat: quidam Petræfindulam: alij Bibenellam aut Bipennulam: Baptista Sardus, deinde & Leonhartus Fuchsius Pimpinellam. Quam ob rem à nonnullis Pimpinella Saxifraga nominatur: Est etenim & alia Pimpinella cognomine Sanguisorba. Extat tamen & vetus versiculus qui Pimpinellam à Saxifraga differre ostendit, qui talis est:

Pimpinella pilos: Saxifraga non habet vllos.

Est siquidem Sanguisorba, quam Pimpinellam vocat, nonnihil hirsuta: Saxifraga verò hæc nequaquam: foliorum autem primorum Saxifragæ minoris & Pimpinellæ Sanguisorbæ quædam similitudo.

Maiorem Germani **Bibernell:** Brabanti **Beuenaert:** Bohemi **Bedrnijk:** Latinè Saxifragam magnam siue maiorem vocant.

Minorem Saxifragam hircinam quidam, alij Pimpinellam Saxifragam minorem: Brabanti **Beuernelle.** Qui autem Saxifragam hanc, Pyrethrum esse existimant, non parum à vero recedunt. Legitimum Pyrethrum Pemptadis tertiæ lib. primo descriptum est.

Quod si autem ad aliquam Dioscoridis referenda videatur, cum nullo citius quàm cum Bunio conuenire poterit. Caulis siquidem angulosus est, & maioris digitalis ferè crassitudinis: folia inferiora Apio comparari possunt; superiora, præsertim minoris, longè tenuiora: flores in vmbellis Anethi similibus: semen odoratum, minus quàm Hyoscyami, acre ac excalfaciens: quale Bunion esse, Dioscorides verbis istis ostendit:

Bunium. Βούνιον καυλὸν ἀνίησι τετράγωνον, δὺ μήκη πάχος δακτυλιαῖον, φύλλα δὲ πρὸς τῇ ῥίζῃ ὅμοια σελίνῳ λεπτο-

λεπτότερα δὲ πολλῷ πρὸς τοῖς ἄκροις· ἄνθος ἀνήθου, σπέρμα εὐῶδες, ὑοσκυάμου μικρότερον: Quæ Latinè ſic reddi poſſunt: Bunium caulem edit quadrangularem, prolixum, digiti craſſitudine: folia radici proxima Apio ſimilia; tenuiora verò multò, quæ ſurſum: flos Anethi: ſemen odoratum, Hyoſcyami minus. Habent exemplaria quædam aliter, verùm nos emendatiora amplectimur.

Facultate autem Saxifragiæ ſemen ac radix vehementer & tertio ordine excalfaciens ac reſiccans, & partium vnà tenuium.

Vtraque vrinas mouent, ſtranguriæ ac iſchuriæ medentur: calculos cohærentes diſſoluunt ac expellunt: (vnde Saxifragiæ nomen acceperunt) præſertim ſi in balneo horum puluis aut decoctum propinetur. Mouent eadem menſes, ac ſecundas pellunt: iocinoris lienisq; obſtructiones aperiunt: ventriculi cruditates emendant: tormina coliq́ue dolores ſedant: flatus diſcutiunt. Aduerſantur etiam venenis; & contra ſerpentum morſus ex vino vtiliter dantur. Exiſtimantur quoque aduerſus morbos peſtilentes prodeſſe.

Radix commanducata dentium dolores ſedat, & multam ex ore pituitam elicit.

Aqua ex Saxifragia per organa vitrea deſtillata, oculorum caliginem diſcutere fertur: & ſuccus lentigines ac faciei maculas delere.

De Saxifraga alba. CAP. XXII.

Saxifraga alba.

Saxifraga aurea.

melius picta est & exactius viuæ respondet apud Lugdun. tom. 2. pag. 1113.

NON eſt hæc vmbellifera, ſed nomen illi cum Saxifraga commune, in ſocietatem eius pertraxit.

Promit autem iſta folia aliquot in hirſutis & mediocriter longis pediculis rotunda, per margines crenata, Hederæ terreſtris molliora & albidiora, inter quæ cauliculi attolluntur teretes, tenelli, dodrante altiores, lanuginoſi, in faſtigiis quorum floſculi inalbicant. radix multas demittit fibras, cui ſuperius veluti granula inſident, ſeminis Coriandri magnitudine, aut paulò maiora, guſtu amaricantia, colore partim purpureo rubentia, partim albida. Hæc ſemina huius Saxifragæ vulgò habentur.

Locis herboſis incultis, in montibus, collibus, in Germania, tum & in Bohemia multis locis gignitur: Et nonnullis quidem locis altior & maioribus foliis: aliis, & frequentius, minor.

Maio mense cum floribus reperitur, paulò post folia caulesque inarescunt, relictis circa radicem granis, quæ tempestiuè colligenda, alioqui & euanida futura.

Saxifragam recentiores appellant. albam cognominant, ad differentiam eius, quæ cap. superiore descripta est. Germanis **weiß steynbrech**: Brabantis **witte steenbreeck**: Gallis *Saxifrage blanche*.

Saxifraga aurea.

Huic autem foliis aliquatenus similis alia quædam Saxifraga dicta reperitur, quæ Aureæ cognomen accepit. folia siquidem ei quoque sunt rotundiuscula, & ambitu serrata: cauliculi autem omnino breues, palmi altitudine, in quorum ramosis cacuminibus flosculi exigui auri luteo colore resplendent. succedunt exigua rotunda vascula, in quibus rubens pusillumque semen.

Reperitur in quibusdam palustribus ac riguis Brabantiæ ac Flandriæ locis, solo arenoso ac sterili.

Maio ac Aprili cum flore ac semine viget.

Sed ad Saxifragam albam reuertamur. Grana huius quæ circa radicem reperiuntur, tum & folia ac radices, calida ac sicca sunt, vtriusque qualitatis ordine secundo. Feruntur autem hæc vesicæ ac renum vitiis ac doloribus mederi: calculos dissoluere: vrinas prouocare: stillicidioque auxiliari.

De Peucedano. Cap. XXIII.

Peucedanum.

PEVCEDANO caules tenues, geniculati, subinde cubitales; folia multò quàm Fœniculi ampliora, quorum singula segmenta lenta, oblonga, tenuia, Pini foliis similia apparent: flosculi exigui in vmbellis luteoli: semen oblongum, tenue, non carnosum. radix supernè comosa, mediocris crassitudinis, foris nigricans, interius albidior, succi plena, altè & ad duos quandoque cubitos descendit. Hæc flauum, graueolentem, ὄπον, siue liquorem vulnerata emittit, qui mox concrescens citò resiccatur; colore sulphur referens.

In colligendo (inquit Dioscorides) capitis dolores & vertigines sentiuntur, nisi nares prius & caput rosaceo oleo perungantur. Radix exempto liquore deinceps inutilis. Colligitur præterea ex caulibus, veluti è radice Mandragoræ, χύλος, id est, succus, sed minus efficax ipso ὄπῳ siue liquore, hic succus est; citiusque difflatis viribus ignauus redditur. Inuenitur verò & quandoque concreta Lachryma thuri similis, caulibus radicibusque adhærens. Dioscorides auctor.

In montanis gignitur, non rarò in apricis & pinguibus: In Italia, Narbonensi Gallia, Germania, tum & in aliis regionibus reperitur. Et subinde quidem nonnullis locis foliis densioribus, vmbellaq; angustiore: alibi foliis rarioribus, & singulis eorum segmentis longioribus ac angustioribus, vmbella verò laxiore & latiore.

Ὄπος siue Liquor Dioscoridi præfertur è Sardonia ac Samothrace, odoris grauis, ruffus, feruensque gustu.

In Germania ac Belgij hortis Iulio Peucedanos floret: Augusto ac Septembri semen maturum legitur. radix hyeme restans, Vere noua folia caulesque promit.

Græcis πευκέδανος, Latinis similiter Peucedanos; tum & Pinastellum: Officinæ pleræque, tum & vulgò Fœniculum porcinum appellant: A nonnullis Stataria, ἄγειον, & ἀγειόφυλλον, vt inter notha; A prophetis ἀγαθὸς δαίμων, id est, bonus Genius: Germanis **Harstrang/ Schwefel**

Schweffell wurtzell / Sewfenckel: Brabantis **Verkens venckel:** Italis & Gallis *Peucedano:* Hispanis *Herbatum:* Anglis **Horestrange.** à πευκῇ quæ Latinis Pinus, Peucedano & Pinestello nomen accessit.

Liquor autem Peucedani siue ὀπὸς excalfaciens ac resiccans ordine est tertio. Radix minus quàm liquor excalfacit, sed valde resiccat: Excalfaciens quidem ordine secundo completo, desiccans verò tertio incipiente, vt Galenus scriptum reliquit.

Prodest verò ὀπὸς siue liquor ex aceto & oleo rosaceo inunctus Lethargicis, Phreniticis, vertiginosis, comitialibus, diuturnis capitis doloribus, paralyticis, conuulsis, atque in vniuersum omnibus neruorum affectionibus cum aceto & oleo, vt Dioscorides scribit. Idem olfactu strangulatione vteri laborantes, & sopore occupatos, reuocat: suffitu serpentes fugat: aurium doloribus cum aceto instillatus prodest: cauitati erosorum dentium impositus dolores eorundem mitigat. In ouo sumptus aduersus tussim, difficultatem respirandi, tormina & inflationes auxiliatur: ex crassitudine, addit Galenus, & viscositate humorum nata. Aluum leniter mouet: Lienem minuit, nempe incidendo, digerendo & crassos humores extenuando. Difficiles partus adiuuat: vterum aperit. Ad vesicæ & renum dolores bibitus facit.

Radix ad eadem vtilis, sed inefficacior: farina eius sordida vlcera purgat: carnem generat (Galenus addit:) & vetera cicatrice obducit: squamas ossium celerrimè detrahit. Ceratis malagmatisque calfacientibus admiscetur. Eligenda autem est recens radix, non cariosa, solida, odoris plena, vt auctor Dioscorides.

De Angelica. CAP. XXIIII.

Angelica maior.

Angelica syluestris.

ANGELICARVM vna maior est, quam Hortensem & satiuam nominant: altera minor, syluestris dicta.

Satiua procero caule, eoque læui, geniculato, atque interius inani assurgit, qui quandoq; brachij crassitudinem, & humanæ staturæ excedit altitudinem. Folia amplissima, alis multis, partibusque compluribus, latis, ambituque incisis luxuriant. Vmbellæ latæ sunt: flosculi albi-

Archangelica.

2.

1.

2

1.

albicantes: ſemina ſufflaua, lata, plana, membranoſa. prægrandis eſt radix & craſſa; foris minus, interius candidior, odore grato aroma redolens; ex qua liquor oleoſus, pinguis, ſubluteus fluit, odoris aſſimilis, quem & ipſa folia ac caules referunt.

Syluestris ſatiuam æmulatur, ſed tamen omnibus partibus ſuis minor. caules breuiores ac tenuiores ſunt. folia tametſi ampla, minora tamẽ ac nigriora. radix tenuior & minus oleoſa, aut odorata.

Satiua in Belgij quidem hortis, ſed alibi ſpontanea eſt, vt in Noruegia, & Iſlandia dicta Septentrionis inſula, prægrandi vbi naſcitur altitudine, & ab indigenis caulis detracto editur cortice, vt ab ipſis accepimus, quos in Iſlandia peregrinantes, hiſce veſci alterius cibi quandoque coëgit inopia. ferunt autem ſapidum eſſe & palato eſurienti gratum. Gignitur verò & in nonnullis Germaniæ, ac potiſſimùm in Bohemiæ montibus.

Syluestris ſiue minor Angelica, paſſim in vtraque Germania locis reperitur humidioribus, præſertim in ſyluis ac ſyluoſis.

Vtriuſque radix poſt ſeminis maturitatem marceſcit; quod altero aut rarò tertio, ex quo ſata eſt anno, accidit. Legenda radix priuſquam caulis erumpat: fungoſa alioqui & inefficax.

Recentior ætas Angelicam appellat: & maiorem quidem ſatiuam, quod quandoque in hortis ſeratur: Natura ſua tamen & ipſa ſylueſtris eſt. Minor verò paſſim ſylueſtris dicitur ac habetur: Germanis Angelick/ Bruſtwurtz/ vel des heilighen geyſt wurtzel/ id eſt, Sancti Spiritus radix, teste Leonharto Fuchſio: Belgis Angelijka: Gallis ſimiliter *Angelic.*

Σιλφίου ſiue Laſerpitij ſpecies eſſe apparet (ſi non ipſum genuinum ac legitimum Laſerpitium.) Nam ſi cum iis conferatur, quæ à Theophraſto prolixè ſatis de Silphio ſiue Laſerpitio lib. VI. De hiſtoria ſtirpium ſcribuntur, reſpondere comperietur. Radix craſſa, ſuperius veluti in caput extuberat: caulis quantus Ferulæ, cibo, vt ſcripſimus, idoneus; qui poſt ſeminis maturitatem perit: folium Apij diuiſura, ſed longè maius: ſemen vẽto facilè abripitur, latum ac foliaceum; vnde aliæ ſtirpes rurſus progignuntur: amat ſylueſtria loca. Quale omnino Silphium à Theophraſto eſſe traditur, vt XXVI. ſubſequente capite latius oſtenditur. Iam & memini olim me ab excellentiſſimo ac clariſſimo viro Iacobo Antonio Cortuſo Laſer accipere, odore ac colore ſucco è radicibus Angelicæ inciſis profluenti, ſimile: quod Angelicam Silphium eſſe quoque adſtruit.

2. Syluestris verò Angelica an illa ſit quæ à Theophraſto μαγύδαρις: Latini Magudaris, altera videlicet Laſerpitij ſpecies, expendendum ac conſiderandum relinquimus.

Archangelica. Matthiolus & Geſnerus aquaticæ etiam cuiuſdam Angelicæ meminêre, ſed quandoque eam non deſcripſere, ſuſpicandum videtur, eam hanc eſſe, quæ Archangelica apud nos dicitur. Eſt hæc & foliorum amplitudine, ſatiua haud inferior, ſed tamen ſingularium frequentia numeroſior: in plurima enim folia, huius diducuntur. caulis craſſus, quandoque vnà cum foliorum pediculis rubẽs, geniculatus quoque, valdè ramoſus, è ſingulis ſiquidem articulis tres aut quatuor alas promit; multis idcirco vndequaque vmbellis cingitur, quarum flores candicant: ſemen latum, longius & craſſius quàm Angelicæ. alta radix & albida, exigui odoris; maioris tamen, quàm folia vel caulis, quæ nullius aut admodum obſcuri.

At Angelicæ, & quidem maioris radix, cuius eſt vſus, excalfaciens ac reſiccans eſt ordine ſecundo intenſo, aut tertio incipiente. Proinde aperit, extenuat, digerit, & ſudores mouet: venenis reſiſtit: peſtilentes morbos curat ſi tempeſtiuè exhibeatur. Datur autẽ pulueris eius drachma cum vino tenui, aut ſi febris vehementior, cum Cardui benedicti aut Tormentillæ ſtillatitia

ſtillatitia aqua & exiguo aceti, & per ſe quidem, aut addita Theriace ex viperis. à contagio deinde horum & præſeruat, in ore detenta, aut commanſa ſolùm. Lentos crudoſque humores eadem ad concoctionem perducit; craſſorum, quæ pulmonibus thoracique inhærent, expurgationem facilem procurat: hepar & lienem aperit: virginum remorantes menſes euocat: ſecundas expellit. aduerſus rigores febrium huius decoctum ex vino prodeſt. Valere etiam contra faſcinationes radicem adfirmant, ſi quis eam ſecum geſtarit: vt Fuchſius ait.

De Aſtrantia ſiue Imperatoria. CAP. XXV.

Aſtrantia.

Herba Gerardi.

ASTRANTIÆ magna & lata ſunt folia, margine ſerrata, vt plurimùm quæ radicibus proxima, præcipuè trifolia; non rarò verò & numeroſiora. cauliculi cubitales, tenues, & geniculati inferius rubent. muſcaria exiguis floſculis candicant. ſemē latum, planum, tenue, Anethi inſtar. obliquè ſerpunt radices, acres, odoratæ, & ſucco oleoſo plenæ, foris è punico colore ſubnigricantes, interius ſufflauæ, facili quæ fœcunditate ſtirpem multiplicant.

In nonnullis Italiæ montoſis gignitur: tum & apud Germanos, quibus tamen ſæpenumerò, veluti & Belgis, hortenſis eſt.

Iunio floſculi apparent: ſemen ſuccedit. hyemis patiens radix, multo tempore viuit, ſerpendo progrediens.

Non modò Aſtrantiam, ſed & Imperatoriam recentiorum nonnulli hanc vocant: nonnulli verò Oſtrutium, quaſi Struthion: differt autem multum à Struthio ſiue Lanaria herba. Alij Aſterition ſiue Oſteritium legere malunt. qui voces has à Laſerpitio deprauatas volunt, & Aſterantiam Laſerpitium, vel eius ſpeciem eſſe. Laſerpitium autem caule deſcribitur ferulaceo, id eſt, magno atque procero: huius autem, vt ſcripſimus, tenuis ac breuis eſt cauliculus, qui ſolus à Laſerpitio differentem eſſe, ſatis oſtendit. Germanis eſt **Meyſterwurtz**: Brabantis **Meeſterwortele**.

Huius ſylueſtris ſpecies eſt, quam vulgò Brabanti **Geraert**, id eſt, Gerardi herbam appellant. *Herba Gerardi.*

lant. foliis ſiquidem, floribus in muſcariis candidis, latè ſerpentibus radicibus, priorem refert, omnibus tamen minoribus. graueolens herba eſt, & hortis moleſta.

Feruentis admodum facultatis Aſtrantiæ radix, excalfaciens ordine tertio, nec minus reſiccans. tenuium ſimiliter partium eſt: incîdit, attenuat, digerit, ſudores ac vrinas mouet: craſſos frigidosque humores concoquit: flatus inteſtinorum, ac ventriculi, tum & vteri diſcutit: colicis ac nephriticis prodeſt: Vrinas menſesque prouocat: aduerſus vteri ſtrangulationes confert: ſecundas etiam pellit. Puluis drachmæ pondo aliquotiens datus hydropicis bene facit; conuulſis item ac epilepticis: à quartana ante acceſſionem cum vino exhibitus liberat: venenis reſiſtit: peſtilentibus morbis ſubuenit. In vino auſtero decocta radix dentium dolores mitigat: commanſa ſaliuam cit, atque inter apophlegmatiſmos non poſtremo eſt loco, qui cerebrum per ſputum à pituitoſis liberant humoribus, & Apoplecticis, veternoſis, aliisque huiuſcemodi morbis laborantibus vtiliter adhibentur.

De Laſerpitio & Magydari ex Theophraſto & aliis.

Cap. XXVI.

LASERPITIO folia exeunt Apio ſimilia: caulis quantus Ferulæ, craſſitudine proximus, ac ſimiliter annuus, hominum cibo modis omnibus idoneus, aſſus etiam ſiue elixus, qui, poſteaquam ſemen maturum, intercidit: ſemen latum, φυλλῶδες ſiue foliaceum, quod & φύλλον ſiue folium vocatur. radix multa craſſaque, ſupernè extuberans nigro cortice contegitur. Colligitur ex caule, tum & ex radice ὀπος ſiue liquor, qui Laſer vocatur; quod & Dioſcorides affirmat.

In Cyrenaica regione, quæ Libyæ ſiue Aphricæ prouincia eſt, gignitur: proinde rectè Catullus:

Laſerpiciferis iacet Cyrenis.

Prius autem quàm Cyrenenſes vrbem habitarent, illic Laſerpitium natum. Peculiare huius fertur culta fugere loca. Naſci verò & in Syria, Armenia, ac Media, quæ Aſiæ ſubſunt, à Dioſcoride refertur.

Vere ineunte folium exit: deinde caulis editur: ſemen, cùm Auſter poſt Caniculam flauerit, diſcutitur. vnde Laſerpitium prouenit.

Quadraginta diebus (æſtatis) ſuccus capitur. Eodem anno radix & caulis perficiuntur.

Σίλφιον Græcis, Laſerpitium Latinis dicitur. Folium Theophraſtus Maſperon vocari ſentit: Dioſcorides verò caulem μάσπετον dici refert: pòſt tamen: Nonnulli caulem Silphion, ait, nominant: radicem μαγύδαριν: folia verò Maſpeta.

Laſer. Liquor Græcis ὀπος, Latinis Laſer, Arabibus Aſſa appellatur. & qui è caulibus, καυλίας, è radicibus verò ῥίζιας: Gaza hunc Radicarium; illum Scaparium vocat. Præfertur à Dioſcoride Cyrenaicum Laſer, & quidem ſubrubens, tranſparens, Myrrhę æmulum, intenſi odoris, non terrenum, ſuaue guſtu, quod dilutum facilè albeſcat. Medicum & Syriacum Laſer viribus minus valent, & magis viroſum reddunt odorem. Exiſtimatur autem Syriacum aut

Aſſa fœtida. Medicum Laſer eſſe, quod Officinæ noſtra ætate Aſſam fœtidam appellant.

Magydaris. Fertur verò (Dioſcorides ſcribit) & altera μαγύδαρις in Libya naſci. radix Laſerpitio ſimilis, minus craſſa, acris, laxior, ὀπον ſiue Laſer non habens.. De eadem & Theophraſtus, quam tamen non in Libya, ſed in Syria gigni refert. Quod Magydarim, inquit, vocant, ἕτερον ἐστὶ τοῦ σιλφίου, id eſt, alterum eſt à Silphio, tenerius enim, minus acre, & Laſer non habet. Gignitur in Syria, non in Cyrene: fertur in Parnaſo monte multum eſſe: Nonnulli id quoque Silphion vocant.

Cæterùm Silphij liquor, Galenus ait, calidiſſimus eſt: verùm enimuerò & folia, & caulis & radix ſat ſtrennuè excalfaciunt: Sed omnia flatulentæ magis eſſentiæ ſunt, ac proinde concoctu difficilia: foris tamen corpori impoſita efficaciora, & omnium potiſſimum ὀπος ſiue liquor, admodum trahentem facultatem poſſidens. Attamen & excreſcentias amoliendi & liquandi vim quandam propter propoſitam temperiem obtinet.

Efficaciſſimum Laſer, Dioſcoride auctore; deinde folia: poſtea caulis. addit verò & multas alias particulares facultates, quas conſultò prætermittimus, Galeni compendio contenti. Theophraſtus foliis pecus pingueſcere vehementer, & carnes earum mirabilem in modum ſuaues reddi, ait. Purgari verò & hoc pecus quidam affirmant, ſed contrarium, quòd videlicet minimè purgentur, alij iudicant. Mandi radices ex aceto recenter exciſas ex aliorum relatu Theophraſtus quoque adfert.

Di

De Ferula & Ferulagine. CAP. XXVI.

Ferula.

Ferulago.

VNIVS Ferulæ Dioscorides meminit, ex qua Sagapenum colligitur: Chalbanum verò & Ammoniacum Ferulæ quoque ὀπούς siue liquores esse refert. Verùm an istæ cum priore differant, nec ne, non exponit. Fieri autem potest, vt ex vnius generis Ferula differentes succi colligantur, pro regionum videlicet, vbi nascuntur, varietate. Veluti enim Laser Cyrenis natum diuersum est à liquore, qui in Media & Syria prouenit: ita Ferulam in Media Sagapenum, iuxta Cyrenen Ammoniacum, in Syria Chalbanum proferre posse apparet. Theophrastus Ferulaceum genus in plures species diuidi ait, & vnam grandem, Ferulam nominat: alteram minorem, Ferulaginem.

Ferula. Ferula autem caulem promit quatuor aut quinûm cubitorum, geniculatum, crassum, & sub finem æstatis durum, ac lignosum, vnicum, sed circa cacumen ramosum: ex quo si prima germinatione futurorum foliorum ac vmbellarum rudimentum eximatur, oui coctum luteum magnitudine referet; quod Corculum Ferulę nonnulli appellant. folia grandia sunt, mollia, & multifida, in capillamenti modum attenuata, multò quàm Fœniculi maiora, alterno ordine disposita. vmbellæ cùm in fastigio, tum in alis latæ: flosculi in his lutei: & deinde semina plana, lata, foliacea. radix magna, recta, altè descendit.

Ferulago. Ferulago minor & humilior quàm Ferula, alioqui similis: caulis quoque vnicus, & folia vniusmodi. Sunt tamen, inquit Theophrastus, qui differentem à Ferula existiment.

Nascitur Ferula in compluribus Aphricæ ac Asiæ regionibus: nec deest in Europa: nam in Apulia & Narbonensi Gallia cognita est.

Iunio ac Iulio, vel etiam prius in calidis prouinciis floret, ac semen non multò pòst perficit: perit inde caulis, qui annuus est.

Quæ maior est Græcis Νάρθηξ: Latinis Ferula appellatur: Italis *Ferola*: Hispanis *Canaheia*.

Minor Ναρθηκία & Ferulago nominatur.

Quod in tenello ac primæ germinationis caule reperitur Græcè ἐντεριώνη τοῦ Νάρθηκος; ab interpretibus Medulla; à recentioribus Corculum Ferulæ dicitur.

Eſt autem medulla hæc, auctore Galeno, adſtringentis qualitatis particeps, atque idcirco vtilis ſanguinem ſpuentibus, & cœliacis: Dioſcorides tritam & naribus inditam ſanguinem illinc erumpentem ſiſtere etiam ait; & contra viperarum morſus in vino eandem dari.

Noſtra ætate fertur, præſertim in Apulia, à nonnullis ſub cineribus toſta (foliis tamen aut panniculo prius inuoluta) edi, pipere & ſale additis, eſſeque edulium ſuaue, quod etiam ad Venerem excitet.

Semen excalfacit & attenuat: torminoſis auxiliatur: ſudores mouet cum oleo corpori illitum.

Caules ſi edantur, capitis dolores faciunt; Muria condiuntur: Dioſcorides auctor.

QVINTI LIBRI ET PEMPTADIS SECVNDÆ FINIS.

REMBERTI DODONAEI DE RADICIBVS, PVRGANTIBVS HERBIS, CONVOLVVLIS, DELETERIIS, AC PERNICIOSIS PLANTIS, FILICIBVS, MVSCIS, ET FVNGIS,

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTAS TERTIA.

DE RADICIBVS LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

SVPERIORE Pemptade, flores, odoratas, coronariasq́ herbas, vnà cum vmbelliferis, prosequi studuimus. hac verò tertia, quæ ad medicamentorum materiam faciunt reliquæ occurrunt: veluti sunt, quarum ad multa vtiles radices: & quæ purgandi facultate pollent; quibus adminiculis sese conuoluentes accedunt, quòd plurimæ harum inter purgantes sint referendæ. Pertinent & huc, quæcunque deleteriam ac exitialem vim aut naturam sortitæ: nec non Filices, Musci, & Fungi. Primum ordine locum radices occupant: proximum purgantes: conuoluula tertium: succedunt exitiales ac perniciosæ: posterior Filicibus, Muscis, nec non Fungis relictus.

Radicum autem claßis, aut, vt nuncupare libuit, liber, non omnes, quæ comprehendi potuissent, complectitur: verùm eas tantummodò continet, quæ inter purgantes, conuoluula, vel oleracea, aut omninò alio loco, referendæ non sunt. Nam ex his, quæ magnas ac efficaces radices obtinent, non paucæ in alias digestæ sunt claßes: propter similitudinem videlicet aut affinitatem cum iis, quibus accesserunt. Iris & Pæonia, quia floribus præstant, inter hos referuntur. Scammonium verò & Bryonia, & aliæ, quòd vicinis sese implicent, inter conuoluula numerantur: edules radices cum oleribus describuntur. Ita radicum claßis pauciores complectitur, quàm posset, si efficaces radicibus omnes in hanc contraherentur.

DE ARISTOLOCHIIS.
CAPVT I.

ARISTOLOCHIÆ, auctore Dioscoride, tres sunt: Longa, Rotunda, & Clematitis. Plinius Pistolochiam speciem annumerauit quartam. Posterior ætas quintam, Saracenicam dictam, adinuenit.

Longa Aristolochia multis à radice tenuibus ac viticulosis germinat cauliculis; circa quos folia hinc inde mollia, odorataque: flores iuxta folia oblongi, caui, vna parte longiores, coloris purpurei, odoris grauis: fructus turbinati, striati, exiguis Pyris conformes; qui semine maturato in quinque vt plurimùm partes dissiliunt, quod triangulum, ac nigricantis est coloris. radix subest dodrantalis, aut breuior, digitalis craßitudinis, buxei flauescentis coloris, odorata, sed perquàm amara ac ori ingrata.

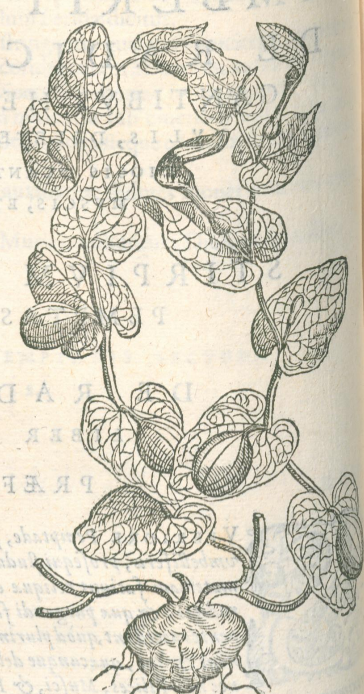
Rotunda Aristolochia cauliculis foliisque priorem refert, sunt tamen paulò rotundiora folia: eius præsertim, cuius fructus turbinatur: flos vnius (differentiæ etenim in hoc nõnihil) oblongior & angustior, colore subluteus: alterius breuior, & qua reflectitur parte, in purpura subnigricans: fructus huius Pyri modo è latiore sede fastigiatur: illius in rotundo oblongus: vtriusq; striatus: semina qualia longæ. radices orbiculatæ ac tuberosæ, gustu & odore longæ.

Clematitis longis, prætenuibus, viticulosisq; suis cauliculis, ac nõ raro ramosis, vicina quæuis adminicula comprehendit, quibus se Smilacis modo implicat ac circumuoluit: folia longiori

Aristolochia longa.

Aristolochia rotunda.

Aristolochia Clematitis.

giori pediculo hærent, læuia, lata, acuminata, vti aliarum: flos similiter cauus, oblongus, luteus, aut ex purpura nigricans: fructus haud differentes. tenues autem radices sunt, & prælongæ; modò per summa serpentes; mox altius demissæ; colore præcedentium.

Dioscoridis locus emendatus.

Dioscoridis exemplaria Clematiten foliis esse habent, ἀειζώου μικροῦ ἐοικόσι, sed legendum est: ἀσάρου ἐοικόσι, μικρὰ.

Theophrasti loco restituta.

Deprauatus est de Clematite & Theophrasti locus. nam vbi legitur: τῇ χροιᾷ δὲ μέλανα, & mox: φύλλον δὲ ἔχει προσεμφερὲς τῇ ἀλσίνῃ, restituendum est: τῇ χροιᾷ δὲ μήλινα, id est, colore melina; & φύλλον δὲ ἔχει προσεμφερὲς τῇ ἑλξίνῃ.

Aristolochias autem nasci pinguibus & campestribus locis, Plinius refert. Hispaniæ agri harum trium feraces sunt. Longam & rotũdam in Italia ac Narbonẽsi Gallia reperire quoque est.

eſt. Clematiten Petrus Bellonius in Ida Cretæ monte à ſe inuentam ſcribit. Carolus Cluſius circa Hiſpalim, plurimiſque aliis Bęticæ Hiſpaniæ locis, in dumetis & vepribus offendiſſe ſe hanc refert.

Florent Ariſtolochiæ in Belgio quidem Maio aut Iunio : alibi & in calidioribus regionibus prius.

Nuncupatur Ariſtolochia Græcis ἀϱιστολοχία; quoniam ἀϱίστη ταῖς λόχοις, id eſt, optima puerperis ſit.

Priorem ἀϱιστολοχίαν μακϱὰν, id eſt, Ariſtolochiam longam, ab ipſius radicis forma, item & δακτυλῖτιν, μηλόκαρπον καὶ πύξινον nuncupant; & Ariſtolochiam quoque marem.

Altera femina exiſtimatur, & ἀϱιστολοχία στϱογγύλη, ſiue rotunda Ariſtolochia dicitur: à nõnullis etiam χαμαίμηλον, ceu terræ Malum. Cyclaminus tamen & terræ Malum appellatur, ab Ariſtolochiis multum differens.

Tertia Ariſtolochia κληματῖτις veluti ſarmentitia cognominatur.

Reperiuntur porrò & apud Apuleium Ariſtolochiæ & aliæ appellationes : vt, ἄδϱα ῥίζα, ἐφέσια, ἐφέσιος, πυξίονος, δάϱδανος, ὄπητις; quæ cui ſpeciei propriæ ſint, non ſatis apparet; omnibus communes videntur.

Facultatę autem omnes hæ Ariſtolochiæ excalfaciunt, reſiccantq́; , & ad tertium vtriuſq; qualitatis ordinem pertinent, extergendi potentiam vnà habentes.

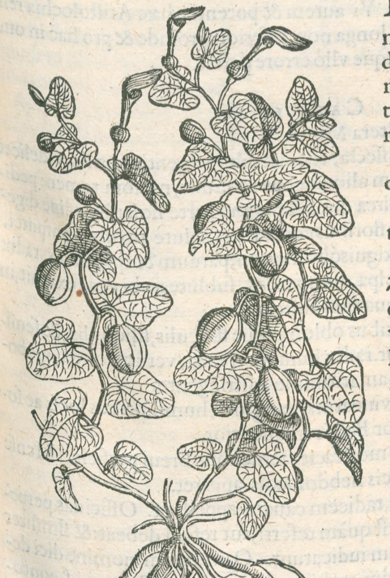
Dioſcorides longam aduerſus ſerpentes & mortifera, drachmæ pondo cum vino bibi, & vtiliter imponi refert: ac cum myrrha pipereque potum, expellere omnia in vteris à partu relicta, item & menſes & fœtus; idemque cum peſſo impoſitam poſſe.

Rotunda tum ad hæc omnia, cùm ad alia reliqua venena facit: item ad aſthma, ſingultũ, rigorem, ſplenem, rupta, conuulſa, laterum dolores, cum aqua pota: aculeos & ſpicula extrahit: oſſium ſquamas in cataplaſmatis permixta adimit : putredines remouet : vlcera ſordida expurgat, & caua cum iride melleque implet: gingiuas & dentes purgat.

Clematiten Galenus fragrantiorem eſſe ait; itaque ea ad vnguenta vnguentarios vti; ſed ad ſanationes infirmiorem.

De Piſtolochia. CAP. II.

Piſtolochia.

PISTOLOCHIA longæ rotundæque Ariſtolochiæ, & cauliculis & foliis ſimilis eſt; minor tamen ac tenerior : folia eius lata ac hederacea ſunt: floſculus oblongus, cauus, ſuprema ac extima parte nigricans : fructus ſubrotundus, veluti vnius rotundæ Ariſtolochię. pro radicibus tenues quàm plurimæ exeunt fibræ.

In Narbonenſis Galliæ, nec non Hiſpaniæ quibuſdam agris ſponte naſcitur.

Floret fructumq́; perficit eodem, quo aliæ tempore.

Piſtolochiam hanc ſpeciem nuncupari, πολύϱϱιζον verò cognominari, Plinius lib. XXV. cap. VIII. ſcribit. Eſt, ait, & quæ Piſtolochia vocatur quarti generis (Ariſtolochiarum videlicet) tenuior quàm proximè dicta (nẽpe Clematitis) denſis radicum capillamentis, iunci plenioris craſſitudine : hanc quidam Polyrrhizon cognominant.

At facultate & viribus hæc aliis reliquis haud abſimilis videtur, excalfaciens ſimiliter & exſiccans, non adeò tamen intensè. Conuulſis, contuſis, ex alto præcipitatis, ex aqua potam vtiliſſimam tradi, Plinius auctor eſt.

De Ariſtolochia Saracenica, Ariſtolochiarum ſpecie quinta. CAP. III.

HÆc Ariſtolochia tenuibus foliis frondoſiſque ramulis, reliquis ſimilis eſt, altior tamen ac procerior quàm longa aut rotunda : folia eius maiora quàm Aſari : flores concaui, oblongi, vna parte prominentes, colore ſublutei : fructus Pyrorum inſtar turbinantur: ſemina in

Ariſtolochia Saracenica.

na in his interſepta, triangularia, ſordidè nigri-cantia. radix longiuſcula, mediocris ſubinde craſſitudinis, lutea, Buxi ligno colore ſimilis, a-maritudine nec longa nec rotunda inferior. Eſt autem has interdum exiguas tenueſque reperi-ri; vbi videlicet quandoque & non ita dudum collectæ ac ſublatæ. Ex relictis ſiquidem radi-cum particulis nouellæ plantę, tenellas initio ac ſarmentitias radiculas promunt.

Multis in Germania ac Belgio, nec non in Italia & alibi locis, huiuſcemodi Ariſtolochia reperitur, iuxta vineas margineſque agrorum læto ac reſtibili ſolo. In hortis feliciter quoque adoleſcit. Quem ſemel occupauit locum, ægrè deſerit. Quantulacũque etenim radiculæ pars licet altè atque in profundo abdita, germen ta-men emittit: adeò pertinacis eſt vitæ.

Huius æſtate flores; autumno fructus colligi poſſunt.

Vulgò Saracenicam nuncupant: Galli *Sara-ſine*: Belgæ Saraſijn cruyt: Germani Oſterlucey. Officinę Ariſtolochiam longam. Atque pro hac olim ab omnibus habita fuit. tandem Clema-titis appellari cœpit. Sed iam legitima Clemati-te reperta, quo hanc nomine alio quàm Ariſto-lochię Saracenicę vel quintę Ariſtolochię com-pellabimus? niſi fortè Clematitem alteram, vel Ariſtolochiam longam maiorem eam nuncu-pari magis placeat.

Vi autem & potentia hæc Ariſtolochia reli-quis etiam ſimilis, inſigniter amara & calida, longa non inferior: proinde & pro hac in om-nibus compoſitionibus ſuccedere & recipi abſque vllo errore poteſt.

De radice Caua. CAP. IIII.

RADICES cauæ duæ ſunt. vna Maior; altera Minor.

Maiori folia ſunt Coriandri modo diſſecta, tenuia, dilutè virentia; cæſio videlicet Aquileiæ foliorum colore; quorum & formam aliquatenus referunt, minora tamen: pedi-culi teretes, tenues & læues, palmum longi; circa quos ſuperiore parte floſculi ordine dige-ſti, oblongi, in corniculum deſinentes, Linariæ floribus conformes, dilutè in rubro purpurei, ſubinde albidi. ſemen in valuulis latiuſculis exiguiſque nigrum, paruum & ſplendens. radix tuberoſa, inferiore parte ſeſſilis, & excauata, pulpa, dum recens, ſublutea; vbi verò exaruit, in virore ſubnigricante, guſtu cum amaritudine quadam auſtera.

Minor ſpecies foliis, pediculis, purpuraſcentibus oblongiſque floſculis, ſiliquulis, & ſemi-ne maiori ſimilis eſt; humilior tantùm ac minor. radix huius non caua, verùm ſolida, globo-ſa verticilli ſpecie, colore ſubluteo, ſapore cum amaritudine adſtringente.

Exit vtraque circa ſepes, vepres, agrorum & vinearum margines, humilioribus locis ac ſo-lo pingui lætoque. Vtraque in Germania: minor Belgis frequentior.

Primo ſtatim Vere vtraque erumpit; florem mox facit, ſemenque breui perficit. Menſe Maio eius præter radices nihil ſupereſt; ita paucis hebdomadis apparet.

Officinarũ error.

Germani Holwurtz: Belgæ Hoolwortele/id eſt, radicem cauam appellant. Officinas perpe-ram hac pro Ariſtolochia rotunda vſas notius eſt quàm referri, aut refelli debeat: & ſimiliter eorum manifeſtus error, qui temerè Piſtolochiam iudicarunt. Quo autem nomine dici de-beat (ſi modò veteribus cognita fuerit) non parùm ambigendum videtur. Sunt qui Leonto-petali ſpeciem faciant: alij Eriphion: nonnulli Theſium: plerique Capnon Chelidoniam.

Leontope-talon.

Cum Leontopetalo autem tuberoſis radicibus & quadantenus foliis conuenire poſſe vi-detur: ſed cauliculorum alæ plurimæ, floreſque Anemones deſiderata, diſcrimen adferunt. Leontopetali etenim caulis ramoſus in alas multas diuiditur; flos verò qualis Anemones: vt quidem Dioſcorides & Plinius referunt.

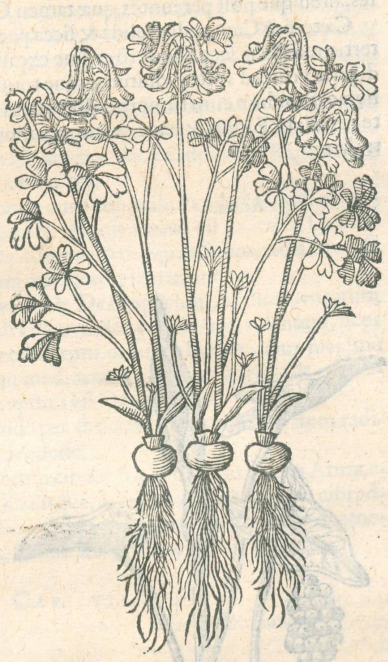
Eriphion autem ſi vtique ἀπὸ τοῦ ἦρος, id eſt, à Vere nomen habet, ἠρίφυον aut citius ἠρίφυτον

Veriſque

Radix caua.

Radix caua minor.

Verisq́ue planta, non impropriè hæc radix nuncupari poterit. Veris ſiquidem tempore tantummodo apparet ac viret. Sed tamen ἐρίφιον ab hœdo dictum ea propter non eſt. Eriphion ſiquidem iſtud, longè aliud eſt: vt quidem deſcribitur, tum ab Apuleio, cùm in libro ad Paternianum Galeno attributo.

Eriphion.

Apuleius, Eriphion, ait, naſcitur in Gallia, in monte Soracti: figuram habet Apij; floré purpureo ſimilem: naſcitur ſeptem radicibus, totidemq́; ramulis; ipſa autem patula humo omni florens tempore, ſemen habet tanquam faba.

In libro autem ad Paternianum hæc verba leguntur: Eriphion herba eſt, quæ in ſummis montibus inuenitur: folia habet ſimilia Apio, & thyrſulum oblongum, in cuius ſummo floſculum quaſi violaceum, & ſemen in medio: radicem quoque ad magnitudinem & valetudinem cepæ oblongæ. habet & radices alias, quæ radiculas alias è radicibus emittũt, nigro cortice veſtitas. Ex quibus manifeſtum, radicem hanc nequaquam huiuſcemodi Eriphion eſſe.

θήσειον.

De Theſio ſeu θησεῖον, pauca apud veteres extant. Theophraſtus radicem eius amaram eſſe, & tuſam aluum purgare ait. Plinius lib. XXI. cap. XVII. radicem quę Theſium appellatur, bulboſis nõ diſſimilem, & guſtu aſperam refert. Athenæus Timachidam citans auctorem Theſium florem tradit, ex quo Ariadnes corona compoſita fuit. Conuenire hæc ſatis radici cauæ apparent. tuberoſa ſiquidem radix, guſtu non abſque amarore auſtera, quę ad purgationes facere creditur. Sed in tanta veterum breuitate quid affirmandum?

Capnos chelidonia.

Capnos chelidonia, quæ iuxta ſepes enaſcitur, atque hinc φραγμιτὴς cognominatur, qualis ſit, Aëtius non exponit. ſolùm nomen eius reperitur Tetrab. II. lib. III. cap. CX. in Collyrio Martiani; & Tetrab III. lib. II. cap. primo, inter calfacientia & firmitatẽ iecinori cõferentia.

Quòd ſi autem Capnos chelidonia illa eſt, quæ à Plinio lib. XXV. cap. XIII. prima Capnos nominatur, & ad oculorum caligines commendatur, ſatis manifeſtum Cauam radicem non eſſe Capnon chelidoniam. Prima etenim Plinij Capnos ramoſa eſt, & vicinis ſepimentis ſeſe implicat: Caua verò radix ramulis adnatis caret, humilisq́ue nullis ſuſtinetur neque eget adminiculis.

Si autem alia eſt, Aëtij Capnos chelidonia, quàm Plinij (quod fortaſſe Chelidonię cognominatio innuit) non citra aliquam occaſionem Capnos chelidonia appellari poteſt. Fumariam etenim foliis, tametſi maioribus, aliquatenus refert: & Vere quidem primo circa videlicet χελιδονῶν, id eſt, hirundinum aduentum apparet. Sed tamen idcirco veram & legitimam

 Capnon

Capnon chelidoniam esse nō consequitur. Sunt siquidem & aliæ eodem tempore prodeuntes, breuique pòst pereuntes, quæ tamen Chelidoniæ non appellantur.

Cæterùm Caua radix calida & sicca potentia est, magis tamen sicca quàm calida: vtpote tertio resiccans, secundo verò ordine excalfaciens. adstringit autem & abstergit, nonnihilque digerit. vtilis ad veteres diuturnosque tonsillarum faucíumve tumores. valet etiam aduersus hęmorrhoidum cum tumore dolores cum vnguento ex Populo nigra, aut alio simili facultate permixta. Ferunt & hanc drachmæ vnius pondo sumptam aluum ducere, pituitamque detrahere.

De Aro. CAP. V.

Arum.

Arum Ægyptium.

ARo folia aliquot sunt magna, læuia, splendentia, lata, acuminata, hederæ foliis multò ampliora, nigricantibus nonnullis lituris veluti suggillata: scapus inter hæc exit semissem altus, purpureis nonnullis punctulis subinde notatus, inuolucrum proferens oblongum, patens, leporinæ auriculæ æmulum, è medio cuius pistillo simile assurgit, membrana in purpura nigricante liuenteque contectum, qua tandem rimas faciente decidenteque, vua apparet, ex acinis pulchrè per maturitatem rubentibus & succosis: semē in his vnum aut alterum exiguum, duriusculum. radix tuberosa, magnitudine maioris oliuæ aut exigui bulbi, candida, carnosa, fibris non carens; multis quibus se propagat adnatis exiguis veluti bulbulis.

Nascitur Arum in syluis, iuxta vrbium fossas, sub sepibus, locis vbique vmbrosis: & quibusdam locis maius; aliis minus ac omnino paruum reperitur.

Erumpunt mox post Hyemem folia: pistillus verò è vaginula Iunio exit; foliis marcescentibus: quibus corruptis vuæ Iulio & Augusto maturantur.

Exit & in Ægypto Ari species, quę in Aphrica quoque reperitur, tum & in Lusitaniæ quibusdam locis iuxta riuulos & fluenta, quod ab Europæo differens est. ampla & magna huius sunt folia, maiora quàm Nymphęæ: crassa ac tuberosa radix, inferiore sede crassior ac latior, quæ edulis est: flore ac semine destitui fertur; propagari verò fibris à radice emissis.

Castellani *Manta de nuestra Senora* appellant: plerique Colocasiam esse volunt. Colocasiam autem Dioscorides radicem appellat Fabæ Ægyptiæ, quæ vtique haud sterilis. Herodotus Colocasiam rotundam radicem esse refert. vide Alpinum de plantis Aegyptiis p. 39.

Arum à Græcis ἄρον nominatur: ab Officinis Iarus, & Barba-Aron; ab aliis Pes vituli; à Syris Lu-

ris Lupha: à Cypriis Colocasia: vt inter nothas voces; vbi & ἄλιμος ac λεγκοντία appellari reperitur. Testatur Plinius lib. XXIIII. cap. XVI. Aron magnæ cum Dracontio litis esse, & quosdam eandem dixisse. Nonnulli Serpentariam minorem vocant: Germani Paffenpint & Teutschen ingbeer: Itali *Gigaro*: Hispani *Yaro*: Belgæ Calfsvoet: Galli *Pied de veau*: Angli Cockowpynt.

Cæterùm Ari vires pro regionum varietate differūt. Nam, vt Galenus in lib. De aliment. facult. tradit, huius radix in quibusdam regionibus acrior prouenit, vt propè ad Dracontij accedat. Cyrenis contrà minimè medicamentosum est Arum aut acre: adeò vt & Rapis vtilius reputetur. Et tale in cibo est præstantius.

Si quis autem humores crassos vel lentos in thorace aut pulmonibus collectos, tussi expurgari velit, acrius ac medicamentosius magis conueniet. Acrius autem est in Italia, Germania, Gallia, Belgio, & in Asia quoque, Galeno teste. Estur verò in aqua elixum; sed dum ipsa radix coquitur effusa priore aqua, in aliam calidam coniicere ipsam conuenit.

Terrena autem ipsum Arum essentia constat, vt in lib. De simplicium medicamentorum facult. Galenus ait, sed calida: proinde extergendi vim possidet, verùm non valentem, sicut Dracontion. Est itaque in exiccando & calefaciendo primi ordinis. Radices eius maximè sunt vtiles: siquidem comesæ crassitiem humorum mediocriter incidunt; adeò vt & excreationibus ex pectore idoneæ sint: sed magis tamen aptum est Dracontium.

Dioscorides folia etiam ad esum condiri, & arida per se decocta mandi refert: item radicem priuatim ex fimo bubulo illitam podagricis prodesse.

Vrsi post quadraginta dierum latebras & ab omni cibo abstinentiam, exeuntes Arum edunt: cuius natura ventosa intestinum diducit dilatatque; & facultatem recipiendi cibi adfert. Abstinentia siquidem tanti temporis intestinum eatenus lupi adducitur, vt propemodum cohæreat: vt quidem Aristoteles, Ælianus, Plutarchus, Plinius & alij scribunt.

De Dracontio. CAP. VI.

Dracontium.

Dracontium minus.

DRACONTIA duo sunt: vnum maius, alterum minus: & præter tertium quidem, quod aquatilibus locis gignitur.

Maius siue magnum Dracontium caule assurgit recto, sesquicubitali aut altiore, crasso, tereti,

tereti, læui, verſicoloribus lituris veluti ſerpentum maculis reſperſo: folia magna & ampla
ſunt, è ſenis, ſeptenis, pluribúſve ſimul ordinatè coniunctis; quorum ſingula oblonga ſunt &
anguſta, acuti rumicis foliis ſatis ſimilia, at læuia & glabra: è ſcapi faſtigio vagina exit oblon-
ga & quàm Ari maior, foris herbacei, interius verò in punico colore vnà cum piſtillo ſuoni-
gricante; qui longus, craſſus, & cornu modo in acumen faſtigiatus; cuius, ſeminis incremẽto,
diſtenta diſſilienteque membrana, fructus racemoſus vuæ inſtar patet, primùm virentibus,
deinde rubentibus ſuccique plenis baccis farctus: in quibus ſemen duriuſculum. radix ſubeſt
perennis, craſſa, bulbo ſimilis, candida, tenui cortice induta, mediocris ſubinde mali magni-
tudine, multis candidis capillamentis fibrata; adhærentibus quoque non raró exiguis aliquot
bulbis, quibus multiplicatur.

Minus Dracontium, foliis, inuolucro ſiue vagina, piſtillo, vuaq́ue Aro ſimile eſt; foliis ta-
men non nigris, ſed albicantibus maculis reſperſa. quæ non ita citò vti Ari pereunt; ſed vnà
cum vuis in Hyemem vſque perdurant: acini quoque minus ſaturato, ſed ad croci inclinan-
te colore, rubent. radix non abſimilis Ari, candida, & bulbi ſpecie, fibras habet adhærentes
exiguaq́ue nouarum ſtirpium rudimenta.

Locis vmbroſis, in calidioribus præſertim regionibus, vtrumque Dracontium reperitur.
Maius Germaniæ & Belgio ſatis familiare. ſed minus rarius eſt.

Floret vtrumque vnà cum Aro aut aliquantò ſerius; vuæ Auguſto perficiuntur.

Græci *δρακόντιον καὶ δρακοντίαν*; Latini quandoque Dracunculum appellant.

Et quod maius eſt, recentiorum pleriq; Serpentariam maiorem nuncupant: alij Biſariam:
nonnulli Colubrinam: Cordus Dracunculum polyphyllon & Luph criſpum: Germani
Schlangenkraut / drachenwurtz: Brabanti Speerwortele: Galli *Serpentaire*: Itali *Dragontea*:
Hiſpani *Taragontia*. In cenſu notharum vocum etiam *ἄρον, ἴσαρον, ἴαρον, ἱεράκιον, βίαρον,*
μιάγειον, κύπρεις, Sauriaria, & Sigingiaria, dicta etiam reperitur.

Matthiolus hunc Dracunculum minorem facit, & alium quendam pro maiore pingit;
qui, ſi in rerum natura eſt, Biſtortæ ſpecies videtur. Occaſionem dediſſe potuit vox *ἀντεμ-*
πλεκόμενα, pro qua, ſibi inuicem implicata, Matthiolus, & ante eum Marcellus Virgilius red-
didit. Nam Dracunculi huius folia *λαπαθοειδῆ ἀντεμπλεκόμενα* Dioſcorides deſcribit. Sed talia

Ἀντεμπλο-κή.

ἀντεμπλεκόμενα dicuntur connexa & cohærentia. *ἀντεμπλοκὴ* ſiquidem connexio eſt. Et con-
quidem huius Dracunculi folia, quæ pluribus Lapathi ſimilibus, vt diximus, connexis con-
ſtant & cohærentibus.

Dracontium minus, ſunt qui Arum alterum, aut Arum minus vocent: Cordus Dracun-
culum henicophyllon, & Luph planum. poteſt etiam Serpentaria ac Colubrina minor no-
minari. Officinis autem Dracunculus iſte non eſt cognitus.

Apuleius Dracontion Draconteam appellat, & multa eius peregrina adfert nomina, quæ
an maiori vel minori aut vtrique conueniant, non explicatur: vt Pythonion, Aſclepias, Ar-
chomanes, Sauchromaton, aut Sauromaton, Therion, Schœnos, Dorcadion, Typhonion,
Crocodilion, Theriophonon, Eminion.

Athenæus Aroniam nuncupari Dracunculum etiam refert. & non impropriè minor, ἀρω-
νια dici poteſt; cùm ſit Aro ſimilis.

Cæterùm viribus Dracontion quiddam Aro perſimile, vt Galenus ait, obtinet, tum foliis,
tum radice, illo tamen acrius & amarius: ac proinde excalfactorium magis tenuiorumq́ue
partium. Obtinet etiam leuiculam quandam adſtrictionem, quæ quandoquidem cum præ-
dictis duabus qualitatibus, acri ſcilicet & amara, coniuncta eſt, medicamentum factum eſt
vtique maximè efficax.

Nam radix viſcera omnia expurgat, craſſos potiſſimùm & lentos humores extenuans.
Optimumq́ue remedium eſt contumacium vlcerum, quæ *κακοήθη* nuncupantur. Expurgat
extergitq́ue ſtrenuè, tum alia quæ exterſionem deſiderant, tum alphos cum aceto.

Folia quoque, vtpote ſimilem facultatem habentia, vlceribus, vulneribusq́ue recens infli-
ctis accommoda ſunt; & quanto minus fuerint ſicca, tanto magis conglutinant. Nam quæ
ſicciora, viribus ſunt acrioribus, quàm vt vulneribus conueniant. Creditum eſt, caſeum hu-
midũ, ſi illis foliis tectus reponatur, ob temperaturæ illorũ ſiccitatem, à putredine cõſeruari.

Fructus valentior eſt, non foliis tantùm, ſed & radice: proinde & cancros & polypos eli-
quare creditus eſt. Succus quoque eius oculorum vitia expurgat.

Præter hæc autem Dioſcorides, ferri narrat, à viperis non feriri eos, qui folia aut radicem
manibus affricuerint.

Plinius Dracunculum habentem ſerpentes fugere etiam ſcribit. Et hæc quidem de vtroq;
Dracunculo in duobus Dioſcoridis capitibus leguntur.

Meminit autem Dracunculi Galenus etiam in lib. De aliment. facult. vbi Dracunculi ra-
dicem

dicem bis terve elixam, quò omnem exuat medicamentosam vim, in cibo, ait, interdum Ari modo exhiberi; cùm crassi ac glutinosi thoracem pulmonemque infestantes humores fortiore vi expellendi veniunt.

Dioscorides verò minoris Dracunculi radicem refert, tum coctam tum assatam cum melle, aut per se in cibo acceptam, humores in thorace hærentes ad eductionem faciles efficere.

De Dracunculo aquatili. CAP. VII.

Dracunculus aquatilis.

AQVATILI Dracunculo non rotunda bulbi specie, sed prælonga, repens & geniculata, mediocrisque crassitudinis est radix; è cuius geniculis foliorum pediculi assurgunt teretes, glabri, intus fungosi; deorsum verò candidæ & tenues aliquot demittūtur fibræ. Fructus in breui pediculo suprà, atque vnà cū vno foliorum prodit, initio quidem exiguis candidisque staminibus (quæ pro flore sunt) circundatus. excrescit inde in racemum, primùm viridem, cùm maturuit, rubētem, Ari vua minorem, at non minus acrem. folia lata sunt, virentia, glabra, læuiaq;, hederaceis conformia, sed tamen minora quàm Ari. illud verò cui racemosus fructus connascitur, etiam minus est, ac parte eū versus, superiore nempe, cādidum.

Nascitur Dracunculus iste in vliginosis palustribusq; locis, in ipsis frequentissimè paludibus ac residibus aquis. in Germania ac Belgio non infrequens.

Autumno vuæ maturantur.

Dracunculus aquatilis & palustris non abs re nominatur; à nonnullis Arum palustre; perperam verò Hydropeperi rubens dicitur: Germanis **Wasser schlangen kraut**: id est, nostrate dialecto, **Water slangen cruijt**.

Describitur autem Dracontion istud à Plin. lib. XXIIII. cap. XVI. & tertia eius species est. quam demonstratam ait, folio maiore quàm cornus; radice arundinacea, totidem, vt affirmabant, geniculatam nodis quot haberet annos, totidemque esse folia. Conuenit foliorum forma & magnitudo, radicumque effigies. sed an tot annos quot genicula habeat, explorandum.

Facultas autem huius Dracunculi, aliorum atque ipsius Ari similis est, sed tamen minus potens minusque efficax videtur.

De Arisaro. CAP. VIII.

DVPLEX Arisarum est: vnum latifolium, alterum angustioris folij: vt nostra posterior ætas obseruauit.

1. Latifolium Arisarum folio est hederaceo, lato, & acuminato; sed multò quàm Ari minore: cauliculus eius tenuis & exilis est: vagina siue inuolucrum paruum: pistillus exiguus, in nigro purpurascens: vua matura rubet: acini minuti. radix candida, forma Ari, sed minor.

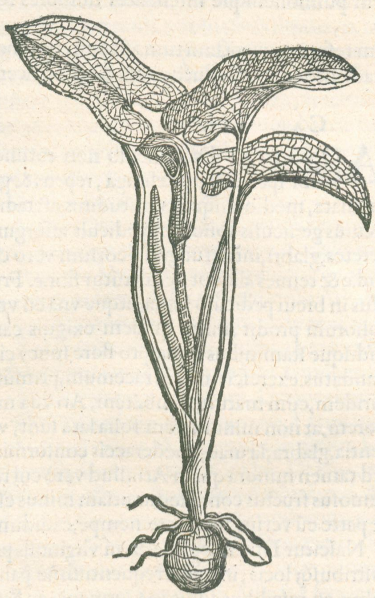
2. Secundo Arisaro quina, sena, plurave sunt oblonga & angusta folia, læuia quoq; ac splendentia: vagina siue inuolucrum angustum & oblongum: pistillus, qui ex eo prodit, tenuis & longus, iunci crassioris modo, in purpura simul cum parte vaginæ interiore nigricans; ad quem tandem inferius iuxta terræ superficiem, ac subinde profundius, aliquot perpauci acini in exiguam vuam conformantur; initio vt aliorum virentes, dein rubentes. radix globosa & candida, veluti prioris.

Peregrinum vtrumque Belgio ac Germaniæ. sed primum in Italiæ ac præsertim Tusciæ quibusdam locis: alterum circa Romam, ac in Dalmatia, Aloisio Anguillara teste, reperitur.

Flores & fructus vtriusque eodem quo Ari & Dracontij tempore perficiuntur.

Atque primum horum Dioscorides ἀρίσαρον appellat, à Plinio autem ἀρὶς dicitur. lib. siquidem XXIIII. cap. XVI.

Ariſarum latifolium.

Ariſarum anguſtifolium.

Eſt & Aris,ait,quæ in Ægypto naſcitur,ſimilis Aro, minor tantùm , minoribusq́ue foliis, & vtique radice,quæ tamen oleæ magnitudinem implet. Alterum Ariſarum ignoraſſe veteres exiſtimãtur. Eſſe autẽ Ariſari ſpeciẽ, floris,fructus,radicumq́; forma & qualitas oſtẽdunt.

At potentia ac facultate Ariſarum Aro ſimile eſt : acrius tamen , vt Galenus ait. Nomas impoſita radix ſiſtit: fiunt ex ea collyria ad fiſtulas efficacia.corrumpit eadem genitale cuiuſuis animantis impoſita: auctor Dioſcorides.

De Biſtorta. CAP. IX.

FOLIA Biſtorta in longiuſculis pediculis promit oblonga,lata & acuminata, Lapathi ſimilia,verùm venoſa,& ſupernè quidem virentia , inferius verò in cæſio colore candicantia: inter quæ medij exeunt caules, pede altiores , rotundi, minoribus aliquot foliis circumueſtiti; ſpica in faſtigio exiguis floſculis è dilutiore rubore purpuraſcente; ſemina in qua tandem triangularia, ſplẽdentia,veluti Oxalidis.radix ſubeſt craſſa,oblongior,geniculata, nonnunquam retorta,multis fibris capillata, foris nigricans, interiore verò pulpa non intensè rubeſcens, guſtu adſtringens.

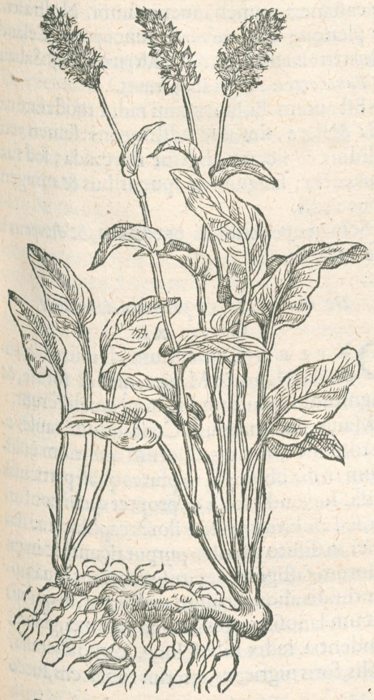
Fuchſius duas huius ſpecies facit:vnam foliis rugoſioribus,aliam læuioribus:& radice hãc magis in ſe contorta; illam verò maiore & minus complicata,multumq́ue fibroſa.

Reperitur Biſtorta locis humentibus,in opacis ſyluis,pingui ac lutoſo ſolo. Matthiolus in montibus exire refert. Adoleſcit etiam feliciter in hortis. perenni radice nititur.

Maio ac Iunio flores ſpicati vigent: ſemen poſtea matureſcit.

Ab intortis & conuolutis radicibus nomen Biſtorta habet. Germani Naterwurtz: Belgæ Hertstonghe: Galli *Biſtorte:* Bohemi Hadij korenij appellant. Colubrina & Serpentaria à Germanica voce etiam dicitur: & à quibuſdam Dracunculus. Sed à Dioſcoridis Dracontio multum differt. Plinianorum autem Dracũculorum aliqua fortaſſe ſpecies eſt. Plinius ſiquidem lib. XXIIII. cap. XVI. id quod Græci Dracontion vocant,triplici ſibi effigie demonſtratum refert: foliis Betæ , nõ ſine thyrſo,flore purpureo: alios radice longa,ſignata articuloſaq́; monſtraſſe: tertiam demonſtrationem fuiſſe folio maiore quàm Cornus,radice arundinacea. Deinde infrà,lib. XXV. cap. II. in agro hoſpitis repertum ait , Dracunculum appellatum, caule pollicari craſſitudine , verſicoloribus viperarum maculis , quem ferebant contra omnium morſus eſſe remedium.

Bistorta.

Atque primus horum Dracunculorum Aro, auctore ipso Plinio, similis est. Tertiũ aquatilem esse paulò antè scripsimus. Posterior, Dracōtion maius Dioscoridis esse videtur. & Plinius hunc à reliquis tribus differentem etiã ostendit. Alius est, inquit lib. xxv. cap. II. quàm nos in priore volumine eiusdem nominis diximus; sed huic alia figura. Superest secũdus Dracunculus, qui si idẽ est cum eo, cui cap. xvi. lib. xxiiii. statim initio, radicem tradit esse subrutilam & draconis conuoluti modo, multùm cum Bistorta conuenit. Nam Bistortæ radix intorta & conuoluta est; ac colore, quem subrutilũ dicere liceat. Est eadem & veluti geniculis articulata, vt secũdi Dracontij. quod coniecturam & suspicionem auget.

Sunt tamen ex recentioribus, qui Bistortam omnino aliam esse volunt. Matthiolus siquidem in epistolis medicinalibus Behen rubrum esse scribit. Gesnerus ad Limonium refert. aliis placet Britannicam esse.

Behen. Sed Behen tam rubrum quàm album (duplex etenim est) radices sunt odoratæ, potentia calidæ, ad venerea facientes: vt Auicenna & Serapio memoriæ prodiderunt. Bistortæ verò radix odore caret, refrigerans, adstringensque, venereis aduersatur.

Limonium. Limonium autem folia habet, Dioscoride teste, Betæ tenuiora & longiora, semenque rubrum. Contrà Bistortę minora durioraque sunt folia, & semen Oxalidis.

Britannica. Britannica verò folio est Lapathi nigriore & hirsutiore; radice tenui & breui; Dioscoride & Plinio auctoribus. Bistortæ læuia folia, & inferna parte candidula, radixque multò maior quàm tenuis ac breuis appellanda sit. Iam & Britannicæ succum & folia in Hyemem reponenda Apuleius suadet; causam addens, quòd non semper appareat. At Bistorta viuax radice est, & nullo non anni tempore reperiri potest. Quæ Bistortam & ab Arabum Behen, & à Dioscoridis Limonio, nec non à Britannica differentem esse satis manifestè ostendunt.

At facultate Bistorta frigida, & cum resiccatione validè adstringens. Radix menses & vndequaque profluentem sanguinem supprimit: aluum sistit, vomitum compescit; dysenteriis medetur, quouis modo assumpta. Tonsillarum, faucium, & oris inflammationibus succurrit; gingiuas firmat decocto aut succo eius ore colluto. Idem possunt folia & semen, sed tamen minus efficaciter.

De Bolbocastano. CAP. X.

BOLBOCASTANO folia sunt tenuia, dissecta, atque diuisa, Apij tenuiora ac minora, Crithmi aut potius Anethi similia: cauliculus tenuis & dodrantalis: flosculi parui in vmbellis candicantes: semen non magnum, oblongum, angustius quàm Fœniculi, odoratum, obsoleto Cymini colore nigricans. radix rotunda, exigui Rapi forma, foris nigra, & vbi inaruerit rugosa, intus pulpa candida, sapore inter Castaneam & Pastinacam medio.

In aruis & agris nonnullis Zelandiæ ac Hollandiæ Bolbocastanon reperitur: item & in Græcia, Chio ac Rhodo, auctore Guilandino. Fertur & in Britannia siue Anglia prouenire. Nec destituitur eo quoque Germania, si non fallimur. Nam radices quas ad Rhenum Moguntiæ in aruis & hortis inueniri Lonicerus tradit, Bolbocastani sunt, non autem, vt ipse opinatur, Ornithogali. Scribit autem has esse rotundas, Castanearum magnitudine, pullo extrinsecus cortice, intus carne candida, gustu dulci; crudas coctasque in aqua edi: cauliculum esse singularem, tenerum, ab imo nudum, folia Cumini, flores in vmbellis veluti Anethi. quale Bolbocastanum esse iam diximus.

Vigent Bolbocastani flores Iunio: semen postea ad perfectionem venit.

Meminit βολβοκαςάνu Alexander Trallianus lib. vii. inter ea, quæ purulentis vtilia sunt, cibaria ipsum referens. Guinterius dictionem existimauit corruptam, legendumque esse βαλανοκάςανον: sed tam peregrina hæc vox est, quàm βολβοκάςανον.

Bolbocaſtanon.

Βολβοκάστανον autem à forma bulbi & ſapore caſtaneæ nomen inuenit ſuum. Noſtra ætate plerique ἀγριοκάστανον nuncupant: Zelandi Cleyn eerdtnoten: Germani Kleyn eerdnuſʒ: Sabaudi *Fauerottes*: Angli kippernutz.

Eſt autem Bolbocaſtani radix moderatè calida & ſicca, ſimul & adſtringẽs: ſemen verò calidius & ſiccius. Editur illa cruda, ſed ſuauius cocta: ſanguinem ſpuentibus & mingentibus vtilis.

Semen aperiendi vi præditum, & διουρητικὸν eſſe videtur.

De Centaurio, & primùm de maiore.

CAP. XI.

DVPLEX Centaurium, Dioſcoride autore; Maius & Minus, quæ & forma, & magnitudine multum à ſe inuicem differunt.

Maiùs ſiue magnum Centaurium caules edit rotundos, teretes, duorum aut trium cubitorum: folia oblonga, in plures quaſi particulas diuiſa, Iuglandis foliis ea propter quaſi conformia, ſed ambitu crenato: flores capillacei ac ſtaminei in diluto cæruleo purpuraſcunt, & in ramulorum faſtigiis è capitulis emicant ſquamoſis, rotundis aliquantulum turbinatis; in quibus vnà cum lanoſis pappis ſemina oblonga, glabra, ſplendentia. radix ſubeſt longa, carnoſa, craſſa, fragilis, foris nigricans, interius rubeſcens, ſucco

Centaurium magnum.

Centaurium magnum alterum.

ſanguinei coloris prægnans, cum dulcedine & adſtrictione nonnihil mordax.

2\. Huius verò & alia reperitur ſpecies, folio non diſſecto, verùm Lapathi modo, longo, lato, ſimplici atque indiuiſo, per ambitum tamen ſerrato: caule breuiore: floribus, ſemine, radice priori conformis. Atque huius Centaurij maioris meminit auctor (qui Galenus fertur) libri De virtutibus Centaurij ad Papiam, Crateuam adducens teſtem, in libro eorum quæ effodiuntur. Vbi duæ Centaurij ſpecies referuntur, maior & minor: ac maior foliis deſcribitur Lapathi. Sed verba ipſa adferamus, quæ ſic habent: Vnum (videlicet Centaurium) folia habet ſicut Lapathum hortenſe, minora tamen, in circuitu verò ſciſſa veluti ſerra; caulem trium palmorum; ſuccum rubrum; in ſummitate caput laminiginoſum; radicem verò ſolidam & craſſam.

Lætum ac pingue ſolum maius amat Centaurium, ac colles herboſos apricos. Copioſiſſimum, inquit Dioſcorides, in Lycia, Peloponneſo, Arcadia, Helide, Meſſenia, pluribusque circa Pholoen, Lyciam ac Smyrnam locis. Reperitur & in Apuliæ Gargano, nec non in Baldo agri Veronenſis monte, ſed quod in Baldo monte, vt Matthiolus ſcribit, Apulo cedit. Simplicis folij Centaurium maius Hiſpania mittit, atque hinc aduectæ Antuerpiam radices, terræque commiſſæ, ſubinde in hortis reuireſcunt.

Æſtate huiuſcemodi Centauria florent; radices autem Autumno legi expedit.

A Chirone Centauro inuentore κενταύρειον nomen habet.

Quod maius eſt, Græci κενταύρειον τὸ μέγα appellant: Theophraſtus etiam Centaurida. In Officinis nonnullis perperam Rha ponticum dicitur. Rha Ponticum ſiquidem Rha eſt in Ponti regionibus natum, ſtirps à Centaurio maiore diuerſa. Extant porrò & alia huius nomina, inter nothas & aſſcriptitias voces; tum & apud Apuleium, quarum nonnullæ ad Centaurium minus pertinere videtur, vt ſunt, ναρκὴ, μαρώνη ἢ μαρώνιον, νέασιον, λιμνήσιον, λιμνησὶς, πλεκτωνία ἢ πληξόνιον,, χειρωνία, αἷμα ἡρακλέους. Vnefera, Felterræ, Polyhydion ἡμερῶτον.

At Theophraſtus & Plinius, Centaurium iſtud maius, tum & minus, de quo capite mox ſequente, inter Panacis genera referunt. Præter enim Syriacum Panaces, de quo vterq; ſeorſum agit, deinde & præter alia tria, quæ à Dioſcoride quoque deſcribuntur, & duo reliqua ſupereſſe oſtendunt. Et Theophraſtus quidem lib. IX. vnum πλατύφυλλον ſiue latioris folij: alterum λεπτόφυλλον, hoc eſt, tenuifolium eſſe ait. Quæ Theophraſti verba ipſe Plinius reddens à Chirone Centauro reperta, & Centauria cognominata, lib. XXV. cap. IIII. ſcribit; idem quoque cap. VI. affirmans; vbi vtrumque Centaurium latius explicans, à Chirone repertum repetit, atque inde Chironium vocari addit. Sed Plinium ipſum audiamus.

Quartum, cap. IIII. inquit, genus Panaces ab eodem Chirone repertum Centaurium cognominatur, ſed & Pharnaceon in controuerſiam inuentionis à Pharnace Rege deductum. Et paulo pòſt:

Huius genera fecêre duo, alterum latioris (exemplaria pleraq; læuioris perperam habent) folij: alterum tenuioris. *Plinij locus emendatus.* Cap. verò VI. Centaurea curatus dicitur Chiron, cùm Herculis excepti hoſpitio, pertractanti arma ſagitta excidiſſet in pedem, quare aliqui Chironion vocant. folia ſunt lata, longa, ſerrato ambitu, &c. Et mox infrà:

Eſt & alterum Centaurium cognomine λεπτὸν, minutis foliis, quod aliqui Libadion vocát.

Ex his apparet, Centaurium vtrumq; inter Panacis genera relatum; & maius Centaurium eſſe quarti generis πλατύφυλλον, ſiue Latifolium Panaces.

Cæterùm quod ad facultates attinet: Centaurij magni radix (Galenus ſcribit) ſicuti guſtu contrarias qualitates, ita in vſu contrarios effectus præſtat. Secundum omnium autem qualitatum actionem ruptis, conuulſis, dyſpnœæ & inueteratæ tuſſi conuenit.

Hæc eadem & plura quoque Dioſcorides tradit. Conuenit, inquit, radix ruptis, conuulſis, ſpirandi difficultati, veteri tuſſi, ſanguinem expuentibus, non febrientibus cum vino, febricitantibus cum aqua drachmarum duarum pondere exhibita: item & ad tormina, ac ad vteri dolores. Ducit etiam menſes ac fœtus collyræ forma vtero impoſita. Eſt & vulneribus idonea, recens tuſa, aut arida, prius madefacta contuſaque. coniungit etenim ea, ac glutinat. Quin & carnes coaleſcunt, ſi contuſa ſimul decoquatur.

Eadem, quæ radix, Galenus ait, & ſuccus ipſius efficit; quo & vice Lycij vtuntur.

De Centaurio minore. CAP. XII.

EXIGVA herba minus eſt Centaurium: cauliculo aſſurgit anguloſo, ſemipedem aut dodrantem alto: foliis Hyperici ſiue Perforatę forma & magnitudine: flores in ſummis virgulis è punico colore in purpura rubent, Lychnidis ſatiuæ floribus minores, qui interdiu & extorto ſole patent, ſub veſperam verò recluduntur: Siliquæ ſequuntur exiguæ & oblongæ, grano Tritici ſimiles, in quibus ſemina minutiſſima. radix ſubeſt parua, dura, nullius vſus.

Centaurium minus.

Loca amat herbosa, aratro non proscissa, aliquantulum, sed tamen non omnino, rigua. Est non modò in Italiæ prouinciis, verùm & in Germania ac Belgio abundè frequens.

Iulio & Augusto vnà cum floribus ac siliquis legitur.

Istud genus Grȩci κενταύϱιον μικϱὸν appellant: item & λιμνήσιον καὶ λιμναῖον, quòd videlicet circa palustria nascatur. Plinius Libadion ab eadem occasione (si integra lectio est) ac propter summam amaritudinem, Fel terræ dici affirmat. Appellatur etiam, vt inter spurias voces reperitur, ἑλλεβοϱίτης, ἀμάϱαντον, αἷμα ἡϱακλέους, Febrifugia, & Multiradix.

Theophrastus & Plinius, vti superiore capite ostendimus, inter Panacis genera reposuêre, inter quæ Panaces est λεπτόφυλλον, id est, tenuifolium. Itali in Hetruria *Biondella*: Hispani *Cintoria*: Germani **Tausentgulden kraut**: Belgæ **Santorie & cleyn santorie**: Galli *Petite centaure* appellant: Bohemi **Zemezluc**.

Habent autem huius Centaurij cauliculi superiores folia floresque vincentem qualitatem amaram, & temperaturam calidam & siccam ordine secundo. Hepatis & fellis, nec non lienis obstructiones decocta in aqua & epota aperiunt: regio morbo medentur; diuturnis ac prorogatis febribus auxiliantur: ventris tineas & lumbricos interimunt: in summa abstergunt, expurgant, crassitiem humorum attenuant, & quidquid amara possunt, insigniter præstant.

Dioscorides, & post eum Galenus, bilem & crassa per aluum ducere, ischiadicisque infundi Centaurij minoris decoctum referunt. Nos autem tametsi frequenter ac feliciter hoc vsi, per aluum tamen expurgationem vllam facere, obseruare non potuimus. Quamobrem nullam huic Centaurio minori commouendæ aut expurgandæ alui vim ac potentiam adesse existimamus.

Reperitur verò hæc facultas in ea herba, quam vulgò Itali *Stanca Cauallo* vocant, alij Gratiolam. Quæ amaritudine Centaurio minori non cedit, atque eius species quædam videtur, ac non modò per inferiorem ventrem, sed & vomitione crassa & biliosa educit. Fieri autem potest, vt vires vtriusque inter se confusæ sint, & descriptiones permixtæ. id quod ex ipsis Dioscoridis verbis quodammodo apparet.

Centaurium siquidem, scribit, minus herba est Origani aut Hyperici similis, foliis Rutæ prælongis & paruis. At Centaurij nostri minoris folia non prælonga, sed rotundis modò, paulò longiora, veluti Hyperici sunt; Gratiolæ verò oblongiora sunt, & ad Polygoni accedentia: quod foliis Rutæ longioribus describitur.

Facit huc quòd Helleborines vox inter spurias Centaurij minoris appellationes superflua: Centaurio siquidem minori nequaquam, sed Gratiolæ hæc optimè conuenit: vtpote quæ Hellebori ferè modo, per superna expurget, vt cap. de Gratiola latiùs, suo loco.

Glutinat autem istud Centaurium etiam vulnera recens virensque tusum ac impositum: vetera vlcera expurgat & ad cicatricem perducit. Succus ad oculorum medicamenta vtilis est: cum melle expurgat, quæ claritati eorum officiunt. In pesso admotus fœtus & secundas educit. Potus autem priuatim neruorum affectionibus conuenit. auctor Dioscorides.

Optimum, inquit Galenus, succus etiam medicamentum ad iecinoris obstructiones soluendas, bonumque lieni indurato remedium foris impositum; nec secius, si quis bibere sustineat.

Succi autem colligendi extrahendique rationem, & liber ad Papiam docet, & Dioscorides breuiter ostendit.

De Cyclamino orbiculari. CAP. XIII.

Cyclaminus orbicularis.

Cyclaminus orbicularis rotundifolius.

PRÆTER Cyclaminum se vicinis fruticibus aut adminiculis circumuoluẽtem, quẽ alterũ Dioscorides cognominat, sunt eius, qui orbiculari est radice, à recentioribus aliquot obseruatæ species, & quidem foliis differentes.

1. Vna ac prima Cyclaminos foliis viret latis, angulosis ac hederæ similibus, ambitu leniter serratis; superiore parte in virore nigricantibus, albicantibus tamẽ maculis variegatis, & vmbilico siue medio folij subalbido; inferiore verò ac prona parte purpureis; & subinde colore saturato, aliàs dilutiore: flosculi ex tenellis pendent pediculis, deorsum nutantes; foliolis eorum sursum reflexis; & purpureo Violæ nigræ colore, non tamen intenso, splendent; odoris exigui: succedunt capitula seminifera, in spiras pediculis contractis. radix bulbi aut rapi modo in orbem circumacta & aliquantulum in latitudinem pressa, foris nigricat, intus candida, rugas inarescens contrahit.

2. Alterius ac secundæ Cyclamini & lata quidem sunt, sed nequaquã angulosa, verùm quasi rotunda, & nullis superius aut omnino obscurissimis apparentibus maculis; saturato colore virent; inferius verò è punicante purpura rubent: flores prioris similes, at odoratiores. radix aliquanto minor.

3. Tertia species foliis similiter est haud angulosis: sed ambitu eorum aliquantulum crenato: maculata hæc sunt, sed vmbilico nigriore: flos intensiore colore purpurascit, odoris suauissimi. radix quàm aliarum minor.

Nascitur Cyclaminos locis vmbrosis sub arboribus & in syluis, in vepribus, Plinius ait. Et prior quidem harum in Veromanduorum, Verocassum, ac Atrebatum finibus; altera in Arduenna sylua, ac vicinis locis apud Belgas reperitur. Sunt Italiæ, Germaniæ ac alijs regionibus communes. Tertia rarior est, sed tamen Italiæ non peregrina.

Septembri ferè mense Cyclamini florent: folia inde noua succedunt, Hyeme virentia. semen sub æstatem sequentem ad maturitatem peruenit.

Κυκλάμινον Græci appellant: dicitur & κισσόφυλλον, κυσσάνθεμον, χελώνειον, ἰχθυόθηρον, χυλίνη: à Zoroastre τελμφαλίτης, vt inter nothas voces: item Tuber terræ, & Terræ rapum, à Marcello Orbicularis, ab Apuleio similiter Orbicularis & Palalia, Rapum porcinum, Terrę malum; in Offi-

in Officinis Cyclamen, Panis porcinus, Arthanita. Itali *Pan porcino*: Hispani nonnulli *Maçã de porco*: Germani Schweinbrot/erdtapffel: Belgæ Verckens broot/sueghen broot: Galli *Pain de porceau*: Angli Sowbrede.

Colossinus color.

Colorem floris Plinius Colossinum appellat. Flos eius, inquit, Colossinus in coronas admittitur.

Varias autem Cyclaminus, auctore Galeno, vires obtinet. Nam & extergit, & incidit, & ora venarum aperit, & attrahit, & discutit.

Succus eius hæmorrhoidas aperit, & ad secessum prouocat in floccis appositus: medicamentis phymata, strumas, aliasque durities digerentibus admiscetur: suffusis cum melle illitus competit; ad hæc quoque per nares expurgat: abdomine illito ventrem subducit, & fœtum interimit: est & validum interimendo conceptui medicamentum in pesso additus.

Tota radix succo imbecillior est, quanquam & ipsa vehemens sit. Nam & menses siue epota siue apposita euocat, & regio morbo prodest; nõ modò viscus expurgans, sed etiam quæ in toto corpore bilis fuerit, eam per sudorem eiiciẽs. Cutem extergit, cùm in aliis, tum quòd alopecias, ephelidas, omniaque exanthemata curet. Lienem quoque induratum iuuat imposita, cùm recens, tum arida. Sunt qui radicem siccam asthmaticis exhibeant.

Tradunt (vt præter hæc Dioscorides refert) si prægnans radicem transgrediatur, abortum fieri. Bibitur & in vino contra lethalia, & præsertim leporem marinum; & contra serpentum ictus imposita remedio est: immista vino ebrietatem facit. Decocto eius luxata, podagræ, perniones que vtiliter fouentur. Cauata radix oleo expletur, & cineri feruenti imponitur, adiecto ceræ Tyrrhenicæ modico, vt strigmentosum fiat vnguentum, pernionibus vtilissimum. Narratur & ad philtra amatoria assumi contusa, & in pastillos efformata.

De Cypero. CAP. XIIII.

Cyperus rotundus.

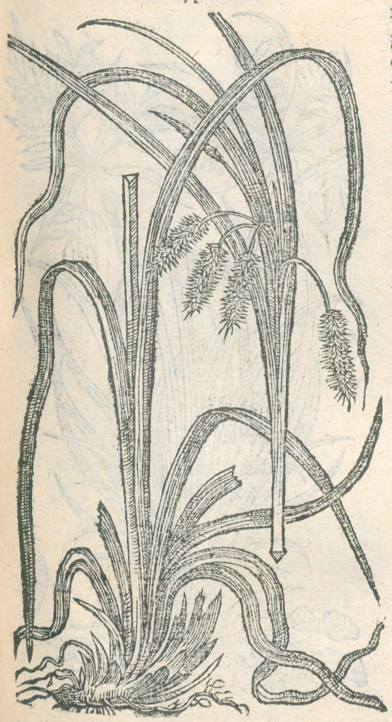
Cyperus longus.

CYPERI genera duo sunt: longioribus radicibus vnum; alterum rotundioribus; & præter tertium quidem Dulcichinum appellatum. Indicus Cyperus inter aromata è longinquo allata referendus.

Vtriq; autem Cypero, tam rotundioris quàm longioris radicis, folia sunt longa, gracilia, arundi-

Pseudocyperus.

arundinacea, Porraceis longiora, duriora, dorso eminente cultellata: caulis rectus, enodis, glaber, triangularis, rarissimè quadrangulus, in cacumine cuius foliola minuta, & iuba lata, laxaque; paniculæ ex qua dependent semina exigua recondentes. radices, vnius prælongæ, geniculatæ, Graminis modo serpentes, sibique implicitæ, foris è punico colore nigricantes, interiore verò carne in subluteo albicantes, odore suaui, gustu subamaro: alterius verò nodosæ sunt, è fibris aliquot cohærentes, oblongioribus Oliuis, ac non rarò rotundioribus similes, odore & colore prioris. Sunt huius folia minora, & caules paulò breuiores: illius verò maiora folia, & caules altiores.

Amat Cyperus palustria loca ac rigua. In Italia locis quibusdam spontè nascitur: & in aliis quoque calidioribus Meridiem versus regionibus, vti in Syria, vbi & odoratior ac præstantior. In Germania tam superiore, quàm hac nostra inferiore, non nisi satus reperitur; & qui lõgus præcipuè: nam rotundus perrarus est.

Pseudocyperus. Sed Pseudocyperus Graminis species, foliis Cypero & iuba similis, radice verò candida, tenui, longa, geniculata, omni odore & sapore, exceptis herbaceis, destituta, locis palustribus in Belgio satis frequens occurrit.

Eminent Cyperi iubæ Iunio, Iulio & Augusto.

Græci modò κύπερον, modò κύπειρον per diphthongum appellant; Latini Cypirum & Cyperum: Cornelius Celsus Iuncum quadratum: Plinius Iuncum angulosum, & Iuncum triangularem. Dicitur & ἐρυσίσκηπτρον καὶ ἀσπάλαθον, atque, vt in Cassij Dionysij Geoponicis, à nonnullis ζέρνα: Italis *Cypero*: Hispanis *Iuncia olorosa, & Iunça cheyrosa*: Germanis Wilder galgan: nostris Wilden galigaen: Gallis *Souchet*. Officinæ Cyperi nomenclaturam retinent; & vnum Cyperum longum, alterum rotundum vocant.

Plinius Cyperi radicem, cùm oblonga est, Cyperida dici ait.

Cyperi autem radices maximè vsui sunt: vt Galenus ait, excalefacientes pariter & exsiccantes citra mordacitatem: Itaque vlceribus, quæ præ nimia humiditate cicatricem difficulter admittunt, mirificè prosunt. habent enim quiddam etiam adstringens: quapropter vlceri item oris conueniunt. Quin & incidendi vim quampiam illis inesse testificandum, quia & calculo vexatis congruunt, & vrinam mensesque prouocant.

Dioscorides malagmatis calfactoriis etiam misceri, & ad vnguentorum spissamentã accommodam esse addit.

De Dulcichino. CAP. XV.

DVLCICHINVM Cyperum rotundum refert. folia etenim eius arundinacea, oblõga, dorso eminente, triangula, Cyperinis similia; caulis angulosus & iuba similiter respondent; omnia tamen breuiora ac minora. à tenuibus radicum fibris, Auellanis ferè cõformes, sed tamen aliquanto oblongiores, dependent globuli; veluti exigui bulbuli, specie articulati; colore exterius ruffescente, interiore verò carne candidi; sapore grato dulcique, & Castaneis proximo.

Colitur Dulcichinum plerisque Italiæ locis. in fluminis Athesis seritur sabulosis; vt tradit Alexander Benedictus. In agro Veronensi vel spontè, Matthiolo teste, prouenit.

Autumno bulbuli leguntur, Vere seruntur in plures multiplicandi.

Stirpem ipsam nostra ætas Dulcichinum, & radiculas Trasos siue Tragos appellat, aut Trascos. Cyperi species est, sed dulcis, Theophrasto, vt satis apparet, non incognita. Libro siquidem de causis VI. Cyperi radices inter dulces atq; edules refert. Cyperi, inquit, radix dulcis, vt eorum quæ in fluminibus & paludibus proueniunt. Quod proculdubio, non de alio, quàm de isto, accipi potest: aliorum siquidem Cyperorum radices amaricãt & minimè edu-

Dulcichinum.

Dulcichinum cum flore.

les sunt. Non desunt tamen, qui Trasos istos Arabum medicorum Habalzelin siue granum Zelin esse constanter existimant; quod tamen veritati parùm consentaneum. Nam Alzelin ab auctoribus Arabibus inter fructus siue grana connumeratur, nequaquam autem inter radiculas. Serapio siquidem cap. CCCXXXVII. sic habet:

Habalzelin

Habalzelin granum est pingue, Ciceris magnitudine, citrinum exterius, & album interius, & habet bonum saporem, & defertur ex terris Barbariæ. Idem affirmat Auicenna his verbis, cap. CCCIII:

Granum Alzelin quid est? granum eius est boni saporis, & oritur in partibus Herzur. Ex quibus, quod inter hæc discrimen, palam fit.

Cæterùm Trasi in moderatè calefacientium ac humectantium sunt ordine. crudorũ thoraci inhærentium humorum concoctionem promouẽt: vrinæ acrimoniam obtundunt, præsertim in carnis iure macerati, inde tusi ac succo eorum extracto: genituram etiam adaugent, & ad venerea faciunt, flatus siquidem quodammodò gignunt, auctore Matthiolo. Vnà cum bellariis apud Veronenses inferuntur.

De Glycyrrhiza, siue Dulci radice Dioscoridis.

CAP. XVI.

VNIVS dulcis radicis Dioscorides tantùm meminit, præter hanc tamen & alia est vulgaris vsus, de qua capite sequente: hoc de Dioscoridis Glycyrrhiza.

Promit autem hæc sæpenumerò caules complures altos & ramosos; folia circa quos oblonga, alata, ex multis sibi inuicem oppositis collecta, Lentisci foliorum figura, attamen maiora, viroris saturati, & tactu nonnihil glutinosa: flores è foliorum alis excunt parui, cærulei, atque eius cuius non scriptus Hyacinthus coloris, in rotundi globuli formam commissi; quibus tandem emarcidis maior factus orbiculus, rotundam asperamque Platani pilulam referre videtur; multis paruis subruffis, asperis & hirsutis siliquis constans, in quibus semen. radix prælonga, crassa, & vnica est, brachij subinde longitudine ac crassitie, buxei luteíve intus coloris, foris raró alterius, sed tamẽ quãdoque nigricãtis, gustu dulcis cum austeritate quadam.

Plurima, inquit Dioscorides, in Ponto & Cappadocia gignitur. Apud Belgas in hortis subinde videtur.

Flores

Glycyrrhiza vera Dioscoridis.

Glycyrrhiza vulgaris.

Flores Æstate, Autumno pilulę cum siliquis perficiuntur. Vere herba regerminat, nouosque caules producit; Hyeme siquidem cum caulibus folia intermoriũtur, radice interim viuace.

Γλυκύῤῥιζαν à dulcedine Græci; Latini dulcem radicem appellant. Sunt eius & alia nomina inter spuria, vt ποντικὴ à Ponto, γλυκήρατον, γλυκύφυτον, σύμφυτον, λεοντικὴ, σκύθιον, ἄδιψον, συλίθρα, λιβυεσάστων, ὁμοιονόμοιος, πενθαόμοιος. Officinis & vulgo hæc incognita Glycyrrhiza est.

Huius fruticis natura, vt Galenus ait, familiaris est nostræ temperaturæ, & cùm adstrictio quædam adiuncta sit, eius temperamentum quantum ex caliditate & adstrictione est, tepidæ potissimùm caliditatis fuerit, quàm proximè accedens ad temperatum. porrò quoniam & dulcis, nimirum & modicè humida est.

Succus radicis, Dioscorides tradit, ad arteriæ exasperationes vtilis est, quem linguę subditum eliquescere oportet. prodest, & ad ardorem stomachi, aliâs oris; ad iecinoris thoracisque vitia, vesicæ scabiem, renumque affectus cum passo potus. Sitim extinguit sub lingua eliquatus: vulneribus prodest illitus; commanducatus stomacho conuenit.

Radicum recentium decoctum ad eadem facit. At radix arida læuissimè trita pterygiis commodissimè inspergitur.

Plinius Glycyrrhizam stomaticem esse, & oris vlceribus inspergi, præter ea quæ Dioscorides, etiam refert.

De vulgari Glycyrrhiza. CAP. XVII.

VVLGARIS vsus Glycyrrhiza caulibus foliisque priorem satis refert, sunt tamen folia virentiora maioraque: cauliculi verò subinde teneriores: flores non in globulum aut orbiculum collecti, sed in spicam veluti Viciæ digeruntur, exigui, colore dilutè cærulei: siliquæ inde codẽ ordine paruæ succedũt, nequaquam asperæ aut hirsutæ, sed læues & Lentium valuulis similes; in quibus semina parua. radices tenues & longæ sunt, ramosę instar sarmentorum Vitis, foris nigricantes, intus buxei coloris, quæ tam latè sub terra per trãsuersum & obliquum repunt, vt vix totæ erui queant, & plerisq; etiam locis progerminent.

Copiosa hæc in Germania, agro præsertim Padenbergensi, in Franconia dicta. frequens & in Hispania. Belgarum horti hac nõ destituuntur. Theophrastus, & post eum Plinius, iuxta Mæotidem paludem referunt nasci.

Rarius in Germania ac Belgio floret: ideoq; etiam sterilis à nonnullis, sed temerè, credita: cùm autem floret, sub finem floret æstatis. Inarescunt & huius folia caulesque, radice restibili viuacitate diuturna.

Glycyrrhizam hanc etiam esse palàm est. Officinæ corrupta voce Liquiritiam vocant: Itali

Regolitia: Hiſpani *Regaliza* & *Regalitia*: Germani Süßholtz / ſußwurtzel: Galli *Riglice*, *Rigoliſſe*: noſtri Calliſſichout / ſuethout: Angli Licores: Bohemi Likorice. Theophraſtus σκυθικὴν ῥίζαν, &, vt ait, nonnulli ἐυτυγλύκειαν appellāt. Plinius Scythicam herbam. Et verè ἐυτυγλύκεια ſiue multum dulcis, hæc dici poteſt; eſt etenim omnino dulciſſima, & quàm altera Glycyrrhiza dulcior. Scythice, à Scythiæ regione in qua gignitur, nominatur. Poteſt & hæc ἄλιμος citra aſpirationem, & ἄδιψος propriiſſimè nuncupari: exiguo ſiquidem guſtu famem & ſitim præcipuè ſedat.

Cæterùm autem quandoquidem hæc radix dulcis eſt, temperatè quoque calida & humida eſt. Cortex eius amaritudinem quandam tamen habet, & calidioris qualitatis participat: ſed hunc abradere oportet. humectat autem magis recens & ſucco plena radix, quàm arida.

Vtilis eſt ad raucedines, tuſſes, difficilem reſpirationem, peripneumoniam, pleuritidē, ſanguinis puriſq; ſputationem, phthiſim, & ad omnes thoracis morbos, exaſperata lenit; inflammationes ſedat; acrimoniam & ſalſilaginem humorum mitigat contemperatque: crudiores humores concoquit; & ſputi exitum faciliorem promouet: vlcera expurgat in eclegmate vel alio quouis modo ſumpta: aut aliquandiu manſa, ſuccóve ſub lingua detēto. Decoctum eius renibus ac veſicæ exulceratis cōfert: vrinæ ſtillicidio medetur, ac in vniuerſum omnibus malis occurrit, ab acribus, ſalſis & mordacibus humoribus excitatis.

Hæc eadem de Scythica radice Theophraſtus quoque habet, qui hac & Hippace, Scythas etiam dici refert, ad dies vndecim aut duodecim poſſe viuere; & quidem his verbis: Radix Scythica vtilis ad anhelitus, & ad tuſſim ſiccam, atque in totum thoracis morbis: ad hæc vlceribus mederi poteſt cum melle: ſitim quoque extinguit ſi teneatur in ore. Qua de cauſa ea & Hippace degere aiunt Scythas dies vndecim aut duodecim.

Hippace.

Hippace autem caſeus eſt, vt Hippocrates teſtatur, ex equino lacte concretus. Plinius lib. XXV. cap. VIII. perperam eius nominis herbam eſſe exiſtimauit.

Plinij error.

De Gentiana. CAP. XVIII.

Gentiana.

Locus Dioſcoridis reſtitutus.

FOLIIS Gentiana viret latis, longis & neruoſis, veluti Plantaginis, ſed maioribus & Veratri albi ſimilioribus: ſcapi inter hæc ſurgunt alti, ſimplices, indiuiſi, inanes, læues, geniculati: foliis è ſingulis geniculis binis, ſenſim imminutis: circumambientibus coronę modo, ſuperiorem partem ex interuallis floribus colore luteis, è ſenis anguſtis foliolis radiantis ſtellæ inſtar explicati; qui è calycibus exeunt oblongis; in quibus inde ſemen læue, latum, tenue, veluti Leucoij, colore ſubruffo ſordens. radix prolixa, craſſa, quandoque bifida aut trifida, lutei ac buxei coloris, guſtu amariſſima.

Locis gaudet vmbroſis, frequens in Italiæ, Illyrici, Germaniæ, Galliæque & Heduorum ſiue Burgundiæ montibus.

Flores Æſtate, ſemen Autumno non rarò perficit.

Gentius Illyriorum rex inuentor nomen γεντιανῇ dedit; quod & Officinę ſeruāt, Gentianam nuncupantes. Germani Entzian bitterwurtzel: Belgæ cum Italis, Hiſpanis & Gallis, *Gentiane* dicunt: Angli Felwoꝛte. Sunt & eius ſpuriæ quędam nomenclaturæ, quæ & apud Apuleium reperiuntur, vt κενταύρειος ῥίζα, ναρκὴ, χειρώνιον, ἀλοίτης, Aloë Gallica, Baſilica, Cyminalis.

Habet autem Gentianæ radix calfactoriam, vt Dioſcorides ait, & ῥυπτικὴν, id eſt abſtergentem vim. (nonnulla exemplaria perperam συπτικὴν.) Admodum efficax, auctore Galeno, eſt, cùm opus extenuatione, purgatione, abſterſione, obſtructionis liberatione. Nec mirum ſi hæc poſſit, cùm impenſè amara ſit.

Vtilis autem eſſe perhibetur conuulſis, ruptis, ex alto delapſis, hepaticis & ſtomachicis: miſce-

miſcetur etiam antidotis, veluti Theriacæ diateſſaron: quam Aëtius Myſterium appellat. Tanta huic vis eſt, ait Plinius, vt iumentis etiam non tuſſientibus modò, ſed & ilia quoque trahentibus, auxilietur pota.

De Cruciata, ſiue Gentiana minore, atque aliis quibuſdam Gentianæ ſpuriis generibus. CAP. XIX.

Cruciata ſiue Gentiana minor.

CVM Gentiana cognationem magnam & ſimilitudinem nonnullam habet, à pleriſque nuncupata Cruciata. Caules eius rotundi ſunt, geniculis diſtincti, inanes, dodrantales, vel altiores: folia radicibus proxima, tum quæ circa caules geminata, Gentianæ ſimilia, verùm minora, crebroque deorſum reflexa: flores cærulei, oblongi, intus caui, cauliculorum faſtigia orbiculatim ambiunt, ab herbaceis calycibus exeuntes. radix candida, teres, & oblonga, ſubinde foraminoſa, & plerunque inter lapides ſub terra iacentes deſcendens; guſtu amariſſima. 1.

In collibus & montibus, necnon in aliis incultis & aſperis locis reperitur, & in Germania quidem frequenter.

Septembri in Germaniæ agris, Iulio menſe in Belgij hortis floret.

Germani Modelgheer/ſpeerenſtich/& creutzwurtzel: Latinè Cruciatam appellant. Gentianæ ſpeciem eſſe, & forma & facultas oſtendũt; Gentiana minor idcirco nuncupari poterit. Nam & alia eſt Cruciata, decuſſatis foliolis, de qua inter Rubiæ affines agendum. Sunt verò & qui hác Chiliodynamin dici velint: ſed Polemonia à Cappadocibus Chiliodynamis appellatur, auctor Dioſcorides. Cum Polemonia autem iſta Gentianæ minoris ſpecies ſimilitudinis habet nihil.

Huius ſpeciei & aliam Geſnerus ac Tragus perhibent: foliis Hirundinariæ ſiue Aſclepiadis: floribus multis confarctis & eleganter cæruleis, extrema Æſtate vigentibus: radice multiplici, vehementer amara, quæ locis montanis apud Heluetios, & alibi in Germania ſecus ſemitas apparet, ac Geſtwurtz & Scheimkraut appellatur à vulgo. 2.

Gentianæ quoque ſpecies eſt Campanula Autumnalis, quam Matthiolus in poſterioribus commentariis Pettimborſam vocari ait: de qua nos Pemptadis alterius lib. I. ſcripſimus. 3.

Cæterùm omnes hæ amaræ & foliis & radicibus ſunt; temperiem calidam & ſiccam obtinent. Exiſtimantur, & præſertim Cruciata, ad omnia ad quæ Gentiana vtiles: præſtant autem quæcunque amara poſſunt.

De Helenio ſiue Inula. CAP. XX.

GRANDIA mox à radice folia promit Helenium, palmum aut ſemipedem lata, cubitum ſubinde longa, acuminata, Symphyti maioris ferè conformia, ſed mollia, tenuique lanugine piloſa, in virore candicantia, & inferiore parte albidiora, ambitu leniter crenato: caulis tricubitalis, digito craſſior, non abſque lanugine, in cacumine diuiſus; in ſingulis verò adnatis flores magni, lati, rotundi; quorum non modò circum ambientia oblonga foliola, verùm & medius luteus eſt diſcus ſiue orbis, qui infinitis ſtaminibus confarcitur, tandemque in tenues ſoluitur pappos; quibus ſemen ſubeſt gracile & oblongum. radix inæqualis, toroſa, craſſa & manum implens, haud longa, foris quandoque nigricans, intus candida & carnoſa, odorata, guſtu amaricans.

In pinguibus & lætis naſcitur pratis. reperitur quandoque & in montibus, locis vmbroſis, at non omninò aridis. frequens non modò apud Belgas, verùm & alibi, vt in Italia, Gallia, Germania, &c.

Flores Iunio ac Iulio vigent. radices Autumno, & nõ rarò Aprili & Maio mẽſibus legũtur. Quod

Helenium.

Quod Græcis ἑλένιον, Latinis Inula & Enula dicitur: Officinis Enula campana: Germanis Alantwurtz: nostris Galandtwortele: Italis *Enoa & Enola*: Hispanis *Raiz del alla*: Gallis *Enule campane*: Anglis Elecampane: Bohemis Woman. Extant & inter notha hæc eius nomina: σύμφυτον, περσικὴ, μηδικὴ, ὀρέστειον, νεκτάριον, πλεωνία, φλόμος ἰδαῖος, Terminalium.

Helenium Aegyptiū. Præter autem istud Helenium, & aliud eiusdem nominis in Ægypto gigni Cratevam tradere Dioscorides asserit: & herbam esse cubitalibus ramulis, humi Serpylli modo repentem, foliis circa ramulos multis, Lenticulæ minoribus; radice lutea, digiti parui crassitudine, infernè tenui, supernè crassiore, cortice exterius nigro: nascique in collibus & vmbrosis locis.

De hoc Helenio etiam Plinius, lib. XXI. cap. X. sed tamen paulò aliter. radicem siquidem candidam, & ramulos dodrantales refert. Plinij autem hæc verba: Helenium è lachrymis Helenæ dicitur natum, & ideò in insula Helena laudatissimum. Est autem frutex humi se spargens dodrantalibus ramulis: folia similia Serpyllo. Deinde cap. XXI. ait, radicem eius intus candidam & dulcem.

Helenium Theophrasti. Meminit & Helenij cuiusdam Theophrastus. suffruticem id esse lignosum, ait, coronarium, & ramis foliisque ac tota sua natura odoratum. Existimatur autem istud idem cum Ægyptio.

Helenium Apuleij. Adfert & Heleniū Apuleius, sed omnino ab Ægyptio, tum etiam ab alio differens, ipsum videlicet Panaces Chironium, quod ait à Græcis ἑλένιον, & à Latinis Inulam campanam appellari. Sed Apuleium ipsum audiamus, cap. XCV. de Inula campana:

Panaces Chironiū. Græci, scribit, Panacen Chironion: alij Panacen Centaurion: alij Helenion: Latini Inulam campanam appellant. Habet folia Amaraco similia, flores aurosos, radicem tenuem, non altam, acerrimam gustu. medetur serpente vexatis. Quæ descriptio planè cum Panacis Chironij apud Dioscoridem conuenit. Sed de hoc satis. ad Enulam campanam vulgarem regrediamur.

Est autem radix huius Inulę ad multa maximè vtilis, natura excalfactoria & reficcans tertio ordine: præsertim arida. Nam recens & adhuc succo plena, excrementitio redundat humore, qui calfaciendi ac reficcandi eius potentiam nonnihil obtundit.

Prodest aduersus respirandi difficultatem, orthopnœam, veteremq́; tussim; ad expurgandos siquidē crassos, lentos & pertinaces humores, qui in thorace & pulmonibus hærent, imultum in eclegmate, tum & condita potest, veluti & aliis modis data. Ventriculo autem commoda & salubris radix condita est; à cæna sumpta non modò concoctionem promouet, sed & aluum faciliorem reddit.

Pellit lumbricos & ventris tineas decoctæ succus, vt Plinius tradit: qui & eam à ieiunis commanducatam dentes confirmare scribit, lib. XX. cap. V.

Miscetur Inulæ radix vtiliter antidotis. Serpentum morsibus auxiliatur: venenis resistit: ruptis ac conuulsis confert. Sunt etiam qui ipsis decoctis, tritis ac melli instar vnguēti permixtis, vetera vlcera expurgari atque ad cicatricem perduci affirmant.

Galenus rubificari quoque his partes diuturnis ac frigidis molestatas ait affectionibus; vt sunt nonnullæ coxarum passiones, ischiadas vocant, & exiguæ assiduæque articulorum quorundam præ humiditate procidentiæ ac luxationes.

De Polygonato. Cap. XXI.

I. POLYGONATON cauliculum emittit cubitalem tenuem, læuem, nullis ramis brachiatum, sed simplicem, foliis ex interuallis adornatum, latis, oblongis, Lauri satis similibus, læuioribus tamen, tenuioribusque, latioribus aliquanto ac venosis: flores oblongi, intus caui, candi-

Polygonatum.

Polygonatum alterum.

candicantes, foliis numerosiores. ab vnoquoq; enim folij sinu siue annexu, bini aut terni dependent: fructus rotundi Ochri magnitudine, nigricante colore, maturi virent. radix oblonga candida, frequentibus veluti articulis nodosa, digitalis crassitudinis, haudquaquam rectè descendit, sed per transuersum obliquè progreditur.

In syluis, locis vmbrosis, & iuxta margines nascitur, nec modò in mõtosis, sed & in planis.

2. Inuenitur huius & alia species, foliis e quouis exortu quaternis quinisve oblongis, acuminatis, multò quàm prioris angustioribus, læuibus & venosis: floribus in virore albicantibus: baccis rubentibus: radice similiter candida, nodosa, obliqua, tenuibus fibris capillata.

In editis & mõtanis vmbrosis locis, veluti in Bohemiæ ac Morauiæ dẽsis syluis, reperitur.

Maio ac Iunio vtriusque flores; Augusto fructus colligi possunt.

Græci πολυγόνατον: Latini similiter Polygonatum; Officinæ Sigillum Solomonis: Germani Weißwurtz: Galli *Seau de Salomon*: Hetrusci Frasinellam & Fraxinellam: alij geniculatam aut genichellam vocant. Ioannes Manardus Arabum Secacul existimat, sed veritatem minus assequutus.

Secacul. Secacul etenim noua stirps, & Arabum inuentum. Serapio siquidem in eius descriptione nullius Græci, nec etiam alterius auctoris testimonio nititur. qui aliâs solet singula ad suos auctores, & veteres quidem referre.

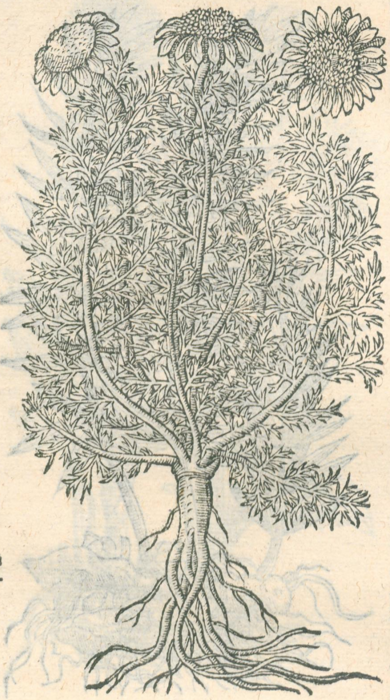
At Polygonati radices mistam tum facultatem, tum qualitatem habere, Galenus ait. Habent enim, inquit, adstrictionis pariter & acrimoniæ quippiam, nec nõ fastidiosam quandam amaritudinem explicatu difficilem: quamobrem nec admodum sunt vsui.

Dioscorides radicem tradit vulneribus auxiliari impositam, & vultus maculas delere ac auferre. Matthiolus è Polygonati radicibus aquam elici refert, qua ad faciem abstergendam mulieres Italæ vtantur.

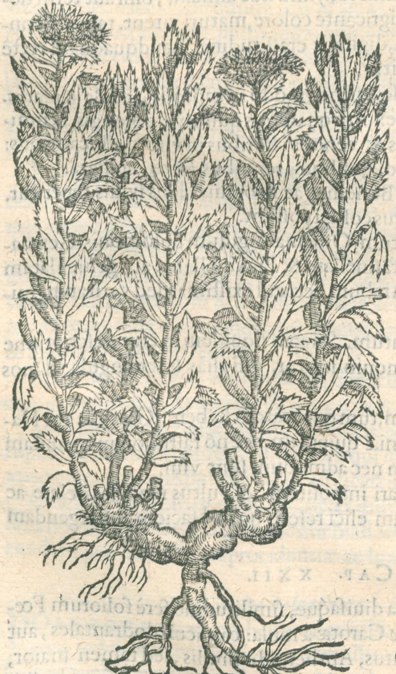
De Pyrethro. CAP. XXII.

PYRETHRO folia sunt multipliciter dissecta diuisaque, similitudine ferè foliorum Fœniculi, sed tamen minora, Dauci syluestris & Carotæ æmula: cauliculi dodrantales, aut paulò altiores; in quorum fastigiis flos amplus, latus, Anthemidis similis, sed tamen maior, medio orbe subluteus; angustis oblongisque circumambientibus foliolis, supina parte albicanti-

Pyrethrum.

Rhodia radix.

cantibus, prona verò nonnihil purpurascentibus: semen inter disci siue orbis stamina, gignitur tenue & oblongum. radix digitalis ferè est crassitudinis, longa, subruffo colore nigricans, gustu acri & admodum feruido.

Ex Oriẽtis partibus infertur. Nasci in quibusdam Italiæ montibus, sed minus acre, Matthiolus scribit.

In Belgij hortis satum adolescit; & florem inclinante Æstate facit; quæ si feruens siccaq; fuerit, semen etiam perficit.

Græci πύρεθρον ab igneę qualitatis gustu nuncupant: item & πύρειον, πύρετον, πύρεθρον καὶ πυρίτην, pleriq; etiam δορύκνιον, vt inter ascriptitias nomenclaturas reperitur. Latini Saliuarem: Officinæ Græcam vocem retinent: Italis *Pyrethro*: Hispanis *Pelitre* aut *Piletre*: Gallis *Pied d'Alexandre*, id est, Pes Alexandrinus; Germanis ac nostratibus Bertram; à nonnullis Geyferwurtz: Bohemis Peltram.

Et legitimum quidem istud est Pyrethrum. Nam quod verum à nonnullis existimatur, alterius generis herba est, sub Saxifragiæ nomine alibi describenda. Imposuit istis corrupta Dioscoridis lectio; in floris siquidem descriptione, exemplaria pro ἀνθέμου, perperam substitutam habent vocem ἀνήθου.

Dioscoridis locus emendatus.

Pyrethri autem radix vehementer calidam & vrentem facultatem habet, qua & refrigeratos ac dolentes dentes mitigat, & pituitá ex ore copiosam elicit. Manditur autẽ sicca, aut aceto, in quo hæc decocta fuerit, os colluitur. Sudores etiam mouet; & ad diuturnos horrores efficax, cú oleo illinita: ad omnes etiam corporis partes perfrigeratas ac resolutas plurimùm cõducit: auctor Dioscorides.

Miscetur eadem vtiliter Antidotis & aliis compositionibus, quæ ad diuturnos capitis dolores, vertigines, apoplexiam, comitialem morbum, neruorum tremores, resolutionesq; faciunt; conducit etenim plurimùm ad omnes capitis & neruorum frigidas ac diutinas affectiones.

De Rhodia radice. CAP. XXIII.

RHODIÆ radici cauliculi sunt dodrantales aut altiores paulò, rotundi, nonnihil concaui; foliis circumuestiti plurimis, oblongis, latis, acuminatis, virentibus, carnosis, glabris, per ambitum serratis, Crassulæ herbæ aliquatenus similibus, attamen minoribus: in cacuminibus vmbellæ paruæ apparent, in quibus flosculi exigui è luteo pallentes tamdemq; rubescentes, radix crassa, inæqualis, & tuberosa, quæ recens candida & succosa trita rosarum odorem satis refert.

In Apennino & Gargano Italię montibus, nec non in Germaniæ alpibus sponte gignitur: &, vt Dioscorides, in Macedonia quoque.

In Belgij hortis colitur, vbi Æstate viret, & aliquando floret: Hyeme latet, sola radice viuace, frigorisque patiente.

Ῥοδίαν ῥίζαν Græci: nonnulli ῥόδιδα nuncupant. Germani Rosenwurtz: Hispani *Rayz Rodia*: nostri Roosen wortele. haud quaquam à Rhodo insula, sed à Rosis nomen accepit, quarum odorem attrita spirat.

Cæterùm vtilis hæc herba est, auctore Dioscoride, capitis doloribus, si madefacta fronti & temporibus cum modico rosaceo imponatur.

Galenus tenuium eam esse partium, digerentisque facultatis, & in calfaciendo secundi ordinis censendam esse: aut tertij incipientis.

At nobis refrigerans & Rosis vti odore, ita & temperatura affinis videtur; & aduersus capitis ex calida causa dolores, efficax esse posse.

De Fraxinella. CAP. XXIIII.

Fraxinella.

FRAXINELLÆ complures exeunt cauliculi, rotundi, cubitales aut altiores, inferius foliis, superius verò floribus supra inuicem digestis exornati: folia oblonga ex pluribus ad vnum pediculum vnita, Glycyrrhizæ similia, multò quàm Fraxini minora; singularia tamen eorum breuiora, duriora, magisque acuminata, quàm Glycyrrhizæ: florum color dilutè est rubentis purpuræ, quasi vti syluestris Maluæ: sed forma dissimilis: à quinis etenim vt plurimum striatis oblõgisque superioribus foliolis, stamina aliquot recuruata barbæ instar dependent. Odor horum grauis est, ac hircinum olet, & similiter earum quæ sequuntur siliquarum. Succedunt autem singulis floribus quinque simul, asperæ, scabræ, & subrubentes; in quibus semen gignitur rotũdum, nigrum, splendens, minus quàm Pęoniæ aut etiam Lentisci. radices ab vno capite plures diuaricantur longæ, candidæ, carnosæ, tenui in medio neruo, cum obscura acredine aliquantulum amaricantes.

Videntur autem huius duæ esse species, non tamen valde differentes. Vnius folia maiora, virentiora, duriora, magisque acuminata: alterius verò nigriora, minus dura, ac non æquè in acumen desinentia: flores quoque huius aliquanto dilutiores: illius verò paulò rubicundiores.

In Italiæ ac Germaniæ montibus ac collibus, lutoso ac saxoso reperitur solo: apud Belgas hortensis est.

Flores Iunio: semen serius prouenit.

Recentiores Fraxinellam: pleriq; χαμαιμελίον quasi humilem Fraxinum appellant: Officinę Diptamum, & pro legitimo Dictamno, radicibus huius subinde vtuntur: vnde & à nonnullis Pseudodictamnum & Dictamnum album nominatur. Non esse autem legitimum Dictamnũ, notius modò est, quàm vllis verbis refelli opus sit. Et Pseudodictamnum quoque Dioscoridis nequaquam esse, non minus manifestum. Sed nõ esse Tragij veterum speciem, non æquè expeditũ videtur. Nam cum Tragio, & quidem priore, conuenire posse apparet.

Tragium primum. Habet autem istud prius Tragium (duo siquidem sunt) auctore Dioscoride, folia, virgas & fructus Lentisco similia, sed minora omnia, & succum fert gummi similem: & in Creta tantùm nascitur. Idem Plinius lib. XXVII cap. XIII. Tragonis siue Tragium, ait, nascitur in Cretæ tantùm insulæ maritimis, Lentisco (exemplaria perperam Iunipero habent) similis, & semine, & folio, & ramis: succus eius lacteus in gummi spissatus, vel semen, impositione spicula è corpore eiicit. *Plinij locus restitutus.*

Et Fraxinella quidem Lentiscum non minus quàm Glycyrrhiza folio refert, & odorem τράγου, id est, hirci spirat. Quæ huius cum Tragio similitudinem quandam ostendunt.

Sed tamen quia frutex non est; non baccas quales Lentiscus, sed siliquas ferat; adnatis ramulis careat; ad hæc neque lachrymam fundat; haudquaquam Tragium, sed aliam, atque ab eo differentem stirpem esse consequitur, quam verisimile est veteres non obseruasse, vel in nullo vsu, aut saltem negligentius habuisse. Facit huc quod Bellonius libro primo Singula-

rium

rium referat. Tragium in Creta iuxta fluenta naſci, & flore eſſe luteo. Nam Fraxinella montes amat, & flore rubet. Ex quibus Fraxinellæ cum Tragio diſcrimen ſatis apparet.

At Fraxinellæ radix excalfacit & reſiccat ordine ſecundo, digerentis, attenuantis, & aperientis eſt facultatis. Menſes & vrinas mouet: partus adiuuat: ſecundas educit; vteri frigidioribus morbis auxiliaris eſt: conferre & ſtomachicis & anheloſis fertur. Tradunt etiam aduerſus ictus morſuſque ferarum, lethalia medicamenta, & peſtilentium morborum contagia prodeſſe, antidotiſque vtiliter permiſceri.

De Valeriana. CAP. XXV.

Valeriana hortenſis.

Valeriana ſylueſtris.

VALERIANÆ tria genera paſſim occurrunt. Vnum hortenſe: ſylueſtria duo. Reperiuntur verò & aliæ quædam, ſed nomine, non effigie reliquis ſimiles, vt quam Rubram cognominant: & quam Græcam.

1\. Satiua ſiue hortenſis Valeriana, prima folia edit oblonga, lata, læuia, virentia, atque indiuiſa; quæ verò ſecundum caules maiora, longiora, vtrinque profundius laciniata, Elaphoboſci ſiue Paſtinacæ maioris foliorum æmula, ſed tamen minora: caulis cubito altior, læuis & concauus & interuallis rarioribus articulatus; è cuius geniculis bina exeunt folia, & in faſtigio flores in vmbellis aceruati, parui, ab oblongiore & anguſtiore exiguo veluti collo ſeſe pandentes, Narciſſi quidem effigiem aliquatenus exprimentes, ſed tamen multò tenuiores, & magnitudine ipſis plurimum cedentes, colore è rubente diluta purpura albicantes. radix digitalis craſſitudinis, obliqua, fibris multis ſummæ terræ adhæret, plurima parte eminens: quæ dum reſiccatur, pinguis ac oleoſa efficitur, & odore eſt ſuauiore quàm recens.

2\. Sylueſtrium quæ maior, foliis cum prioribus, tum iis quæ circa cauliculos, eſt diuiſis ac laciniosis, maioribus & nigricantioribus quàm ſatiuæ: caulis huius læuis quoque, inanis & geniculatus, cubitoque procerior: flores in vmbellis ſimiles, & dilutè purpurei. radices tenues, & veluti multis capillamentis fibroſæ, odore non omnino deſtitutæ.

3\. Altera ſylueſtris forma hortenſem ſatis refert, ſed longè minor eſt. prima eius folia indiuiſa; reliqua in partes ac lacinias diſſecta: cauliculus dodrantalis: flores in vmbellis aliarum ſimiles ex læui purpura albicantes. radices tenues, obliquæ, repentes, & tenuibus fibris capillatæ, odoris exigui.

Valeriana minima.

Seritur hortensis apud Germanos & Belgas: in Creta autem & Ponto suæ sponte esse fertur.

Syluestres humentibus locis, iuxta riuulos, fossas & scrobes aquas habentes reperiuntur. maior harum in hortos translata luxuriat; minor verò ægrè coalescit.

Florēt hæ Maio, Iunio & Iulio ęstiuis mēsib.

Valerianæ passim appellātur, & Græcè φοῦ. Et prima quidem φοῦ apud Dioscoridē descriptioni respōdet: neq; obstat flos paruus & Narcisso minor. Quòd siquidem maior scribatur, errore fit Græci exemplaris; in quo sic habetur: ἄνθη πρὸς τὰ ναρκίσσου μείζω δὲ καὶ τρυφώτερα. Sed pro μείζω, id est, maior, restituendū est ἥσσω siue ἥττω, id est, minor. vt ante nos Ruellius quoq; annotauit. Id quod mox subsequens dictio τρυφώτερα, hoc est, tenerior, non modò innuit, verùm & palam ostēdit. Neq; enim maiora, sed minora teneriora esse solent. Atque sic se habente Dioscoridis lectione, omnis adimitur scrupulus. Sunt namque Valerianę flores ἥττωνες καὶ τρυφώτερες, quā Narcissi. *Dioscoridis locus emendatus.*

1. Appellatur præterea Valeriana satiua à Dioscoride, νάρδος ἀγρία, id est, syluestris aut rustica Nardus; à Plinio Nardus Cretica; hac ætate à quibusdā Marinella, Amantilla Valentiana, Genicularis, herba Benedicta, & Theriacaria: in officinis Valeriana domestica: Theophrasto Paracelso Terdina: Germanis **Groß baldrian**: nostris **Groote valeriane/ speercruyt/ S. Joris cruyt**: Gallis *Valeriane*: Anglis **Setwal**.

2. Altera species Valeriana syluestris nuncupatur, & Germanicè **Wild baldrian/ katzen wurtz/ augenwurtz/ wendwurtz/ denmarck**.

3. Tertia Valeriana minima nominari ferè solet.

Excalfacit autem Phu legitimum, vt Dioscorides ait; sed tamen non intensè, neque ipsa recens radix, sed arescens tantùm. Recentem siquidem exiguū omnino caloris habere facilè deprehenditur: arescentē verò calidiorem esse, & gustus & odor vterque intensior ostēdunt.

Mouet autem, auctore Dioscoride, sicca radix vrinas: menses cit: prodest ad laterum dolores, & antidotis permiscetur.

Syluestrem autem Valerianam, ruptis, conuulsis, ex alto præcipitatis, recentiores vtilem censent: folia huius, tum & satiuę, ad oris & gingiuarū cum inflammatione exulcerationes, decocta, & gargarisata prodesse feruntur. Nec desunt, qui syluestris Valerianę radices aridas, tusasque, drachmæ pondo cum vino sumptas, infrà supraque purgationem moliri affirment.

De Valeriana rubra. CAP. XXVI.

1. HÆc herba duorum dodrantum caulibus aut longioribus, iisque rotundis, læuibus & geniculatis assurgit: folia habet lata, longa, acuminata, læuia & diluti viroris: è fastigiis caulium Valerianæ propemodum similes vmbellas, sed laxiores & magis inconditas; in quibus flores oblongi, tenues, rubentes; & semen inde exiguum, oblongum, quandoque summa parte barbatulum. radix subest candida, mediocris crassitudinis & longitudinis.

2. Huic similis alia reperitur, foliis quoque oblongis; cauliculis circa superiorem partem in ramulos complures diuisis; flosculis è diluto cæruleo purpurascentibus, breuioribus quàm superioris; radice mediocris crassitudinis.

Vtraque Belgis hortensis, & altera quidem rarior. Florent æstiuis mensibus.

Valerianæ rubræ à florū vmbellarumque similitudine plerique nomen dedere, quod huic permittere maluimus, quàm impropriam appellationem temerè attribuere. Sunt etiam qui Behen recentiorum speciem esse velint, idipsum Behen rubrum nuncupantes, ad differentiam alterius Behen albi dicti. Quæ quidem est herba multum à Behen Arabum differens; veluti & præsens. Alij inter Limonij genera referunt. Matthiolus etiam secundam speciem pro Limonio depingit. Atque hanc ipsam aridam ad nos olim Patauio pro Limonio misit præcla-

Valeriana rubra.

Valerianæ rubræ similis pro Limonio missa.

preclarissimus vir, & in notitia stirpiũ omniumq; simpliciũ versatissimus Iacobus Antonius Cortusus Patritius Patauinus. Et respõdet satis cum Limonij descriptione posterior. Sed Valeriana rubra non æquè: non modò quòd folia eius sint longè quàm Betæ minora, verùm potissimum, quòd semen eius raro perficiatur, & hoc ipsum nequaquam rubeat. Nam Limonio folia sunt Betæ similia, tenuiora tamen & minora: caulis tenuis, rectus, refertus semine rubicundo, vt Dioscorides refert.

Cæterùm quòd ad facultates attinet, nullas quidẽ harũ compertas habemus: videtur autem vtraq; vnà cũ radicibus refrigerantis esse naturę.

Valeriana Græca.

Limonium.

De Valeriana Græca. CAP. XXVII.

GRÆCA Valeriana coliculos tres aut quatuor promit rectos, concauos, inanes, tenues & cubitales: foliis circumuestitos compluribus oblongis, alatis, ex aliis multis, medio intercurrente neruo, compositis, Viciæ foliis ferè conformibus, sed tamen virentioribus; quorum singula paruula sunt, latiuscula, oblonga, acuminata, dorsoque aliquantulum eminente: flores nequaquam in vmbellis, neque etiam ex alis foliorum, sed in fastigiis cauliculorum sparsi prodeunt, pulchri, colore cæruleo, sed dilutiore, splendentes, ex quinque foliolis, staminibus aliquot exiguis & candidis in medio, à quibus apices

ces parui ſublutei dependent : ſequuntur capitula parua, in quibus ſemen minutum. pro radicibus multæ tenuiſſimæ ſunt fibræ.

Nuſquam ſuæ ſpontis in Belgio eſt, ſed aliunde illata.

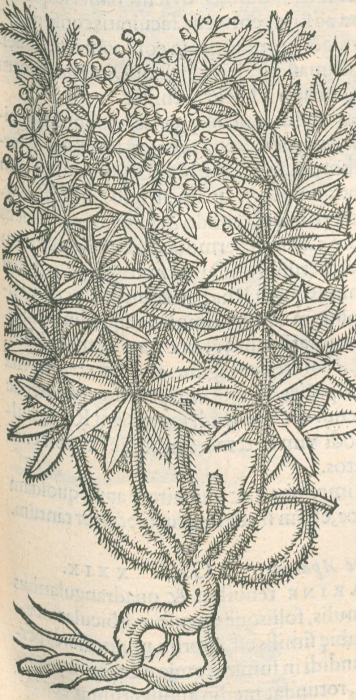
Plurima æſtatis parte floret.

Valerianam, vt diximus, Græcam, & Valerianam peregrinam, necnon Pſeudo-phu noſtri appellant, tametſi nullam cum Valeriana ſimilitudinem habeat.

Nullius eſt vſus, niſi quòd hortorum exornet margines.

De Rubia. Cap. XXVIII.

Rubia.

Rubiæ quidem propriè ſpecies nullę ſunt. Sed ſi omnes illi foliis ſimiles, ad eam referantur, multæ occurrent; vt Aparine, Mollugo, Gallium, Aſperula, Cruciata, quæ omnes foliis Rubiam referunt, & idcirco ſylueſtres eius ſpecies videntur.

Ramulis autem Rubia exit quadrangularibus, geniculatis, aſperis, craſſioribus, maioribusque quàm Aparines: foliis anguſtis, oblõgis, aſperis quoq; è ſingulis geniculis quinque ferè, in radiantis ſtellę modũ diſpoſitis: flores in ſummis ramulis parui, dilutè lutei: ſemen rotũdum, paruum, initio virens, inde rubens, poſtea nigrum. radices prælongæ, tenui medio neruo, cortice verò carnoſiore ac rubente, quo cùm lanæ, tum & alia, rubro inficiuntur colore.

Seritur Rubia non paucis Italiæ, Hiſpaniæ & Galliæ, plurimis etiam Belgij locis, nec nõ apud Quados, quos Sileſios vocant, pingui fœcundoque ſolo. Dioſcorides quandam ſuæ ſpontis eſſe tradit: alteram verò in Thebana Galliæ, & Rauenna Italiæ, necnon in Caria inter Oleas ſeri.

Valerius Cordus Rubiam etiam iuxta Germaniæ Spiram ſpontaneam in ſepibus naſci refert, ſatiuæ per omnia ſimilem, maiore tantùm radice.

Æſtate floret ſemenque facit. Maio ac Iunio radices leguntur, quæ reſiccatæ & attritæ, in vſus & tinctorum & medicinæ veneunt.

Græcis ἐρυθεόδανον & ἐρεύθεδανον, vt quibuſdam placet, appellatur: Latinis Rubia & Rubeia: Officinis Rubia tinctorum. Paulus Ægineta θάψον quoque nuncupari refert, lib. III. cap. II. θάψον, ait, ᾗ τινι οἱ βαφεῖς χρῶνται ἣν οἱ ῥωμαῖοι ἐρβαεgυσίαν καλοῦσιν. Eandem ibidem χρυσίζουσαν etiam cognominat. Eſt tamen & alia Thapſia ferulacea, à Rubia multum differens: aliud item Ereuthedanon (ſi mendo exemplaria carent) quod à Theophraſto lib. IX. deſcribitur.

Ereuthedanon Theophraſti.

Ereuthedanum folium, inquit, habet ſimile κιττῷ, id eſt, Hederæ, veruntamen rotundius; naſcitur humi velut Gramen, & loca amat vmbroſa. Radicem verò huius ſimiliter rubicundam, eodem lib. & VII. etiam ſcriptum reliquit.

Sunt præterea quibus Rubia δεάκανος dicitur; aliis κιννάβαρις, à rubicundo colore: Marcellus antiquus ſcriptor etiam Polygonon appellat. Idem tamen Millefolium, Sanguinalem & Verbenam Polygona quoque facit. Dicitur autem Rubia Italis quidem *Rubbia* & *Robbia*: Hiſpanis *Ruuia*, *Roya*, & *Granza*: Gallis *Garance*: Germanis **Rotte**: noſtratibus **Mee**: Anglis **Madder**: & vbi comminutæ ſunt radices, Belgis **Mee crappen.**

Rubiæ autem radices, quarum quidem, cùm in medicina, tum in tinctoria eſt vſus, vt potentiam ac vim haud obſcurè adſtringentem obtinent; ita quoque natura ac temperamento frigidæ ſunt ac ſiccæ: partes interim nonnullas tenues habent, quarum potentia color earum facilè permeat: adeò vt & vrina aſſumentium ab his tingatur. Guſtatæ ſiquidem acerbum ſaporem referunt, cum exigua tamen quadam dulcedine primò occurrente, quam acerba & adſtringens mox excipit qualitas. Quod non modò à nobis, ſed & ab Auicenna Arabum Medi-

Medicorum Principe obseruatum, qui cap. LVIII. Rubiæ radicem pontici esse saporis scriptum reliquit.

Commendatur verò passim Rubiæ radicum decoctum, ruptis, cæsis, vulneratis, ex alto præcipitatis: sanguinis fluores reprimere; inflammationes mitigare: offensas quassatasque partes ad sanitatem perducere creditur. Miscentur his de causis potionibus, quas vulnerarias recentiores appellant. In quibus tantam earum vim ac efficaciam, & Matthiolus quoq; esse refert, vt etiam thoracis & intestinorum lethalia vulnera his curari posse speretur.

Accedit nostræ sẽtẽtiæ expertissimus ac clarissimus olim Louanij medicus Ioannes Spiringus, qui in Rapsodiis suis annotatum reliquit, Rubiæ decoctum cum Triphera magna exhibitum valere aduersus fluxum menstruorum, hæmorrhoidum, & dysenteriam: idque euidentibus experimentis compertum. quod Rubiam adstringentis esse facultatis confirmat.

In eadem sententia esse videtur & Eros Iuliæ (vulgò Trotula) qui in compositione aduersus abortum hãc permiscet. Si etenim Rubiam existimasset, talem qualem Dioscorides cam perhibet, haudquaquam medicamentis aduersus abortum additurus fuisset.

Dioscorides siquidẽ Rubiæ radicem vrinã ciere ac multã crassamq;, & nonnunquã sanguinem ducere tradit: & tantã ei aperiendi vim adesse, vt apposita etiã menses, secundas & fœtus extrahat. Fefellit autem eum vrinæ intensus rubor, vsum Rubiæ mox consequens, quem à permixto sanguine esse existimauit, qui tamen non aliunde est, quàm ab ipso colore Rubię.

Radix etenim huius quouis modo assumpta, mox vrinã rubicundo inficit colore; nõ secus ac Rhabarbarũ eandẽ tingit luteo; substantiã interim eius non permutãs, nec crassiorẽ, quàm antea fuerat, reddens: in iis scilicet, qui integra sanitate fruuntur. Quod non aperire eam, sed adstringentis quoq; facultatis participem esse, nõ minus quàm RhaBarbarum, citius cõmonstrat. Propter adstringẽdi siquidẽ ipsius potentiã, colorem serosi humores aliquãdiu retinẽt.

Adstringentibus enim permixti colores, diutius coloratis inhærẽt; nec ita citò euanescunt. Probè istud norunt, qui ex florum herbarumq; succis colores colligunt. alumen etenim vnà cum ipsis permiscent, quo in longius tempus coloris species, alioqui citò peritura, retineri ac conseruari posset. Ex his autem satis constat, extergendi aut aperiendi potentiam Rubię nullam vehementem esse, & Dioscoridem huiuscemodi vim ei temerè tribuisse: ac post eum Galenum & posteriores reliquos, in eius verba iuratos.

Dioscorides & Galenus notantur.

Plinius contra, serpẽtes Rubiæ ramos cum foliis imponi, ait, & inuenire se apud quosdam (quod vanissimum) morbum regiũ sanari hoc frutice, etiam si adalligatus spectetur tantùm.

Aparine.

De Aparine. CAP. XXIX.

APARINE tenuibus & quadrangularibus ramulis, foliisque angustis, orbiculatim radiatis Rubię similis est; interim minor: flores perpusilli, candidi in summis emicant virgulis: semina parua, rotunda, medio aliquantulum concaua, vmbilici effigie, gemina vt plurimum simul: radices fibrosæ & tenues. Aspera tota est herba, prætereuntium vestibus ac laciniis scabritie sua adhæret; linguæ inducta sanguinem elicit. Pastores hac herba, Dioscorides refert, coli vice vti, ad eximendos è lacte pilos, si qui in eo substiterint.

Exit Aparine iuxta margines agrorũ, & quandoque in ipsis agris frugibus permixta: item secus vias, scrobes, sepes, & inter sentes. Theophrastus & Galenus in Lente eam coalescere scribũt, & amplexu suo eam suffocare; eoque modo illi grauem ac molestam.

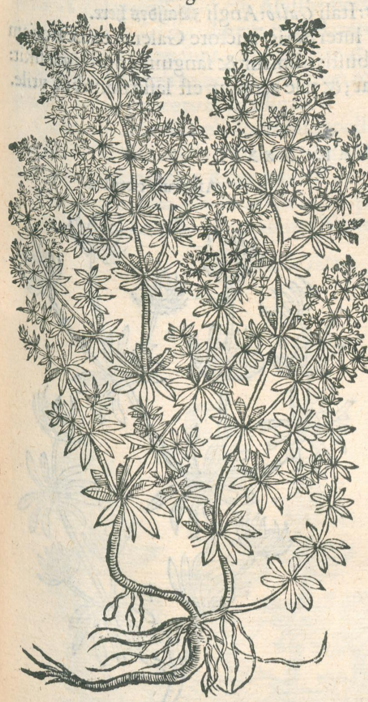
Æstiuis mensibus vbique frequens.

Ἀπαρίνη Græcis: Latinis subinde etiam Lappa & Lappa minor. Plinius Lappaginis speciem esse affirmat. Lappagines autem, ipso auctore, duæ: vna aspera, Asperugo; altera mollis, Mollugo. Et Aparine quidem Asperugo est.

Lappago, inquit Plinius lib. XXVI. cap. X. similis Gallio, nisi esset ramosior ac pluribus foliis aspera, rugosa, asperioris succi, grauis odoris: quæ mollis

Plinij locus restitutus.

Mollugo.

Gallium.

mollis est, Mollugo vocatur: similis, sed asperioribus foliis Asperugo (exemplaria multò aliter, sed perperam habent.)

Appellatur præterea Aparine & φιλάνθρωπος, quasi hominis amica; quòd vestitui eius adhærescat: à nonnullis & ea de causa φιλάδελφος. Ab Hippocrate, teste Galeno, φιλίστιον & φιλαιτέριον. Nominatur & ὀμφαλόκαρπος, aut vt aliis placet, ἀμπελόκαρπος: Italis *Speronella*: Hispanis *Presera*, aut *amor de hortolano*: Germanis Kleeb kraut: Gallis *Reble, ou grateron*: Belgis Kleefcruyt: Anglis Goosharte.

Modicè autem, vt Galenus ait, extergit & desiccat, habetq; nonnihil subtilium partium. Seminis, inquit Dioscorides, caulium & foliorum expressus succus auxiliatur à phalangiis ac viperis cõmorsis cum vino bibitus: auriũ dolores succus infusus curat: ac herba cũ axungia trita strumas discutit. Sanguinis etiam abundantiam ex vulneribus reprimere folia imposita, Plin. tradit.

De Mollugine. Cap. XXX.

MOLLVGO Aparinen caulibus foliisq; satis refert, nequaquam tamen aspera, sed leuis & mollis: flores albicant: semen rotundum. radices tenues & nullius momenti. repit per terram nisi fruticibus vicinis fulciatur. 1.

Reperitur iisdem ac similibus quibus Aparine locis, atque eodem tempore.

Est tamen & alia montana, cuius assurgentes coliculi, nullis egent adminiculis, priori similis, nisi folio esset læuiore: flosculi eius cãdidi etiam sunt, & perquam exigui. radix nigricat: *qn potius ex flauo rubet.* 2. Mollugo montana. *de hac eadem vide Thalium p. 75.*

In asperis quibusdam iuxta Rhenum ac Mosam montibus nascitur. à Martino Tulemanno hanc accepimus, viro nostratium stirpium & obseruantissimo & studiosissimo.

Vtraque Lappaginis species est, atque à mollitie & læuitate foliorum Mollugo nuncupari potest. plerique Rubiam syluestrem nominant. Sed Rubia suæ spontis, à satiua non differt.

Inutiles autem existimantur hæ herbę, & nullius vsus.

De Gallio. Cap. XXXI.

GALLIVM tenerius multò est, ac minus quàm Aparine, aut Mollugo, nequaquam asperum. Cauliculi eius tenelli, teretes, pedem aut duos dodrantes alti: foliola exigua per interualla cauliculos stellatim radiata ambiunt: flores paruuli, frequentes, densique in summis virgulis, luteo splendent colore, odore suaues. radices tenues fibræ sunt.

Nascitur apricis locis in collibus iuxta margines agrorum, solo lætiore.

Reperitur & palustribus locis aliud simile, sed floribus albidis ac niuei propemodum candoris. Gallion palustre.

Huius Iunio: illius verò Iulio ac Augusto flores vigent. Græcè γάλλιον, aut potius γάλιον dicitur: à nonnullis γαλάτιον & γαλέριον.

A lacte, cui additum pro coagulo est, nomen habet, quod Græcè γάλα dicitur. Germani Megerkraut/ walstroo appellant; Galli *Petit muguet*: Itali *Galio*: Angli Maydes here.

Facultatem autem (quod quidē legitimum ac lutei floris) auctore Galeno, exiccatoriam obtinet & subacrem. flos eius, Dioscorides ait, ambustis illinitur, & sanguinis profluuia sistit: miscetur cerato rosaceo: insolatur donec albescat; & tale acopum est lassitudinibus vtile. radix, eodem teste, venerem excitat.

De Asperula odorata. CAP. XXXII.

Asperula odorara flore albo.

Asperula cærulea.

1. RVBIÆ & Aparinæ hæc similis quoque est, sed humilior ac odoratior: cauliculi eius breues & pede vix altiores: folia è singulis geniculis sena septenáve, stellatim radiata, aliquantulum scabra, sed non perinde tamen vt Aparines: flores albidi: semen paruum, rotundum. radix tenuis, serpens, & stirpem ipsam facilè multiplicans. Tota herba gratū suauemq; expirat odorem, præsertim in atriis cœnaculisque pedibus attrita.

Apud Germanos in syluis locis opacis pingui solo gignitur, Trago teste, sed apud Belgas hortensis: vbi Maio, Iunio ac seriùs floret.

2. *Asperula cærulea.* Asperulæ autem huic similis est, sed tamen non odorata, quam Cæruleam cognominant. Dodrantalis herba, mollis, hirsuta, & aliquantulum ramosa; foliis ramulisque Asperulæ: flores eius cærulei in breuibus pediculis è summis virgulis emicant: semen rotundum, paruum, geminatum. radix tenuis, oblonga, rubet.

In Flandriæ plerisque agris spontè exit; annua est, sed ex deciduo semine seipsam serit.

Plinij Alyssos à plerisq; creditur, quem ab Erythrodano siue Rubia foliis tantùm ramisq; minoribus differre ait. Talis autem non modò ista, sed & odorata Asperula est; sed flos huic albus, illi verò cæruleus; & Galenus Alysso florem tribuit cæruleum. Differre tamen Galeni & Plinij videntur.

Galenus enim Alysson foliis describit πρασίου, id est, Marrubij; differentibus videlicet multùm ab Erythrodani foliis. Suspicari fortassis hinc licebit, Plinium perperam pro Marrubij accepisse Rubiæ; atque hinc Alysson Erythrodani foliis scripsisse. Nisi Erythrodanum, cui similē perhibet esse Alysson, non Dioscoridis, sed Theophrasti sit Ereuthedanon, quod foliis Hederaceis rotundioribus esse, in capite de Rubia ostendimus. Atque ita posset idem esse Galeni & Plinij Alyssos, sed ab Asperula cærulea, & similiter odorata, longè dissidens.

De Alysso autem Galenus lib. 11. De Antidotis in compositione Antonini Coi sic scribit: Αλυσσος

Ἄλυσσος ἐστὶ βοτάνη πρασίου παρεμφέρουσα, τραχυτέρα δὲ καὶ μᾶλλον ἀκανθώδης περὶ τὰ σφαίρια· ἄνθος δὲ φέρει κυανίζον. id est, Alyssos herba est Marrubio persimilis, sed asperior, & magis spinosa circa orbiculos: florem fert ad cæruleum vergentem. *Alyssos Galeni.*

Plinij autem hæc sunt verba: Distat ab eo (scilicet Erythrodano) qui Alyssos vocatur, foliis tantùm & ramis minoribus. nomen accepit, quòd à cane commorsos rabiem sentire non patitur; potus ex aceto & adalligatus. *Alyssos Plinij.*

Cæterùm Asperulam odoratam appellant pleriq; etiam Aspergulam odoratam: alij Cordialem & Stellariam; Germani **Hertzfreydt/ waldmeister:** Galli *Muguet*: nonnulli etiam Germanicè **Leberkraut**/siue **Leuercruijt**/ id est, Iecorariam siue Hepaticam.

Facultatem hæc Asperula Gallio aliquatenus similem habet, sed tamen imbecillior. fertur in vinum coniecta hilaritatem efficere, cordi ac iecinori prodesse.

De Cruciata. CAP. XXXIII.

Cruciata.

Rubia marina.

AD Rubiæ & Apatines similitudinem aliquomodo etiam Cruciata accedit, sed mollis & hirsuta herba: coliculi tenelli quadrangulares, geniculis articulati, folia è singulis internodiis quaterna, decussata, breuiora, sed latiora ferè quàm Aparines: flores exigui, coronæ modo verticillatim cauliculos ambiunt, colore dilutè lutei; ad quem è viridi tota ipsa inclinat herba. radices subsunt perquàm tenues.

Iuxta fossas, aquarum riuulos, & quandoque agrorum margines, inter sentes, à Maio in finem vsque Æstatis reperitur; & quidem cum flore.

Cruciatam autem ac Crucialem nominát, à foliorum in crucis formam decussato positu.

Huic autem similis, & alia quædam locis exit maritimis, cauliculis & decussatis foliis eum referens, quam Rubiam appellant marinam. *Rubia marina.*

Cæterùm facultate Cruciata nonnihil videtur habere adstrictionis, simul cum resiccatione. Recentiores inter vulnerarias dictas numerant: & recentes aiunt ramices hac curari posse, decocto eius aliquot diebus epoto, herba verò ipsa loco imposita.

LIBRI PRIMI PEMPTADIS TERTIÆ FINIS.

PEMPTADIS TERTIÆ
LIBER SECVNDVS,
DE PVRGANTIBVS HERBIS.

Præfatio.

Herbas aliquot descripsimus, radicibus suis medicinæ vtiles; sequuntur nunc purgantes. Harum autem materies diuersa est. sunt folia & herbæ. sunt fructus eiusdem potentiæ. idem nonnullæ radices præstant. arborum etiam quarundam ac fruticum, vel cortices, vel fructus eò pertinent. Sed quæcunque ad arborum & fruticum genera referri postulant, sua proferet pars; nunc tantùm herbaceas stirpes tractamus. Inter herbas autem huius generis, quædam pedamentis sustinentur: aliæ nullis egent. Dabit has hic liber: illas subsequens.

DE ASARO.
Capvt I.

Asarum.

Asaro folia sunt læuia, in virore splendentia, rotundiora, latiora, teneriora que quàm Hederæ, & nequaquam angulosa: flores iuxta radices sub ipsis foliis latitant, ipsorum annexi pediculis, sordido purpurascentes colore, Hyoscyami cytinis similes, sed tamen minores; in quibus tandem semina exigua, angulosa, & aliquantulum aspera. radices multæ, tenues, & graciles, obliquè sparguntur, & sibi inuicem implicâtur; sapore cum acrimonia quadam haud iniucundo; odore grato.

Amat montium opaca ac vmbrosa loca, & plerunque sub Corylis, vt Cordus refert, inuenitur.

Perpetuò viret herba, noua tamen vnà cum flosculis folia Vere promit.

Asaron, Grçci similiter ἄσαρον: Latini etiam Nardum rusticum, & nonnulli Perpensam vocant. Est autem Perpensa etiam Baccharis Plinio, lib. XXI. cap. XXI. Macer Asarum Vulgaginem dicit.

Est Asarū Græcè (inquit) *Vulgago dicta Latinè.* Olim etiam à Magis αἷμα ἄρεως, hoc est, Martis sanguis, & à Gallis *Baccar* nominatum fuisse inter spurias voces extat: atque inde nata videtur Asaræ baccaræ vox, qua Officinæ vtuntur. Sed alia est Baccharis, & ab Asaro differens. Appellatur tamen & Baccharis à Crateua Asarum, (si modò non legendum est ἄσαρον) vt altera Pemptade scripsimus.

Fecit autem hæc vtriusque nominis confusio, vt non satis se explicare de Asaro & Bacchare plerique potuerint, & in multis Dioscoridis exemplaribus nonnulla cap. de Asaro perperam accesserint. Nam quod initio statim in Græcis exemplaribus occurrit: ποὰ εὐώδης στεφανωματικὴ, hoc est, herba odorata coronaria, non ad huius Asari, sed ad Baccharis pertinet descriptionem. Asarum etenim, vti Plinius ait, dictum est, quoniam in coronas non addatur. Atque ita euenit vt sæpenumerò veterum descriptiones deprauatæ & confusæ reperiátur; quod vt hoc loco manifestum est, ita subinde non perinde faciliter aliis locis animaduerti potest. Porrò Asarum Gallis *Cabaret*: Germanis Haselwurtz: Belgis Mans ooren & Haselwortele dicitur: Hispanis *Azara bacara*: Italis *Asaro*: Anglis Folsfote.

Dioscoridis locus emendatur.

Vim autem Aſari folia excalfactoriam ſimul & reſiccantem habent, vnà cùm expurgandi potentia; non tamen abſq; nonnulla adſtrictione. vomitione craſſos, pituitoſos, bilioſoſq; humores educunt; & ſimul inferiorem ventrem commouent; atque in hoc ipſis radicibus potentiora efficacioraque ſunt. Eadem cancroſos tumores appoſita, ne augeantur aut exulcerentur latiúſve ſerpant, continere putantur.

Radices excalfactoriam ſimiliter vim & reſiccatoriam obtinent; vtramque quàm folia intenſiorem: tenuium ſunt partium: vrinas ciunt: menſes promouent: facultate, vt Galenus ait, Acori radicibus ſimiles, ſed tamen intenſiores. Acori autem tenuis conſiſtentiæ, excalfacientes, extenuantes, reſiccantes, & vrinas mouentes eſſe tradit. Quæ quidem, in exigua quantitate Aſari radices aſſumptæ, aut aliis permixtæ, feliciter exequuntur. Iecinoris idcirco, fellis & lienis obſtructionibus, duris ſcirrhoſiſq; tumoribus, & aduerſus inueteratas febres vtiles. Sed in maiore quantitate aſſumptæ, non multò quàm folia minus (tametſi non ſcripſerit Galenus) vomitione potiſſimùm, tum & per inferiorem ventrem pituitam & bilem educunt.

Sit autem radicum in puluerem contritarum (plus minus) drachma oportet: ſi verò macerentur decoquantúrve, duabus, tribus aut quatuor opus erit. folia verò octo aut nouem ſufficiunt, quorum cum liquido aliquo contuſorum expreſſus ſuccus exhibetur. radices in vino macerari poſſunt, ſed vtilius in ſero lactis aut hydromelite, vt Meſues habet.

Prodeſt hoc modo Aſarum Iſchiade laborantibus, & hydropicis, tum & ſubinde quartana excruciatis, quos vomitione nonnunquam curari ac liberari contingit.

De Aloë. CAP. II.

Aloë.

Aloë ex America.

FOLIA habet Aloë Scillæ ſimilia, oblonga, lata, læuia, craſſa, retrouorſum repanda, vtrinque crenata, aſpera, & retuſis aliquot ſpinulis aculeata, lento tenacique ſucco plena, inſtar foliorum Semperuiui. caulis, vt Dioſcorides ait, Antherico ſimilis eſt: flos albicans: ſemen vt Aſphodeli. radix ſingularis, craſſi pali in terram adacti effigie. Tota herba amariſſima eſt, ex ea quoque ſuccus collectus amariſſimus.

Copioſiſſima hæc ſtirps apud Indos, & in Arabia, Cœloſyria, ac Ægypto: vnde pellibus infuſus

fuſus ſuccus in Europam infertur. Naſcitur etiam, vt Dioſcorides tradit, in Aſia locis maritimis, ac in Andro, ſed non valdè ſucco extrahendo idonea. Reperitur & in Apulia, & nonnullis Bęticæ Hiſpaniæ locis haud procul à mari, ſed & huius ſuccus inutilis.

Americæ nonnullæ prouinciæ & Aloën proferunt, cuius folia ampliora, maioraque in durum ac ſpinoſum mucronem deſinunt, & ſecundū margines duriores omnino ſpinas habēt.

Viret autem perpetuò ipſa herba, atque etiam è terra diu frondeſcit; præſertim luto radici circumligato & ſubinde rigato. Sic etenim è tabulatis cœnaculorum ſuſpenſa, non modò diutinè viret, verùm & incrementum ſumit, nouaque folia protrudit; ſed tepentem Hyeme locum eſſe oportet, congelata enim citò facileque tabeſcens perit.

Ἀλόην Græci, Latini & Officinæ pariter Aloën, tum herbam ipſam, tum & eius denſatum ſuccum appellant. Dicitur & ſtirps ἀμφίβιον, ἠελίγιον, ἕρμινον, τεσγωκέες; ſed ſpuriis vocibus. ἀμφίβιον autem dici poteſt, quòd non modò in terra, ſed & extra eam viuat. Galli *Perroquet*: Hiſpani *Azeuar*, & *yerua bauoſa* nominant. Appellatur verò à recentioribus ipſa herba nonnunquam Semperuiuum, & Semperuiuum marinum, quòd Semperuiui modo diu duret. Videtur & à Columella lib. x. Sedū nominatū. vbi videlicet remedia contra erucas oſtēdit;

Profuit & plantis latices infundere amaros
Marrubij, multoq́ Sedi contingere ſucco.

Sedi etenim ſuccum inter amaros refert, nullius autem Sedi, quàm huius amarus eſt.

Aloë autem, videlicet ſuccus, cuius in medicina vſus, ad plurimas res vtilis eſt. moderatè & primo ordine calida, ſed tertio exſiccans, vehementer amara, abſque mordacitate tamen, & ſimul emplaſtica, nonnihilque adſtringens.

Ventrem ſubducit: interim, ſi quod aliud, ſtomacho gratum & conueniens medicamentum. Nam vt Paulus Ægineta ſcribit, cùm omnia purgantia medicamina ſtomacho aduerſentur, ſola Aloë conducit. Et euacuat quidem non elota valentius. elota verò minus, ventriculum magis roborans.

Bilem flauam educit, ſed potiſſimùm, quæ in ventriculo, primis venis, proximiſque viis hærent, expurgat. Eſt enim ex numero medicamentorum, quæ Græci ab excernendo ſtercore ἐκκοπρωτικά vocant, quorumque vis purgans, non longè vltra ventriculum ſeſe extendit. Aduerſatur præterea Aloë putredinibus omnibus; & ab ea, omniq; corruptione omnes corporis partes tuetur atque defendit: cadauera etiam mortuorum conſeruat: ventris tineas lumbricoſque interimit ac expellit: graueolentiam oris vitio ſtomachi enatam emendat: ani hæmorrhoides aperit: menſes etiam promouet, in exigua quantitate aſſumpta: creditur ad reliquorum viſcerum obſtructiones & infarctus prodeſſe. Sunt tamen qui iecinori parùm commodam exiſtiment.

Ad purgationē datur eius, plus minus, drachma. ſubinde oboli tres aut quatuor ſatis ſunt.

Vulnera etiam glutinat ac ſinus; vlcera expurgat: & quæ ægrè ad cicatricem duci poſſunt, maximè in ano & pudendo, ſanat. Ἐναίμοις, id eſt, ſanguinem ſupprimentibus, & quæ cruentis vulneribus adhibētur emplaſtris vtiliter permiſcetur. Emplaſtica enim ſua natura ac ſubſtantia his prodeſt. In ocularia collyria vtiliter recipitur, vtpotè extergens & abſque mordacitate reſiccans.

Dioſcorides torreri eam ait, ad oculorum medicamenta, in teſta pura & candente; rudiculaque ſubinde verſari, donec æqualiter torreatur: lauari item, vt quod eſt arenoſiſſimum ſubſidat tanquam inutile, & læue pinguiſſimumque aſſumatur.

Idem Aloën etiam tradit, liuores & ſuggillata cum melle delere: palpebrarum ſcabrities, angulorumque prurigines lenire; dolorem capitis ſedare, temporibus & fronti ex aceto cum roſaceo inunctam: capillos fluentes cum vino compeſcere: tonſillis, gingiuis & omnibus oris vlceribus ex melle & vino prodeſſe.

De Sena. CAP. III.

SENA cubitales erigit cauliculos, nonnullis alis ramoſos; folia verò oblonga, alata, è pluribus vnita, Glycyrrhizæ aut Coluteæ ſimilia: flores ex alarum ſinu prodeunt lutei in tenuibus pediculis, à quibus deinde falcati, atque Lunæ ἡμιτόμου inſtar recuruati dependent folliculi, plani atque compreſſi; in quibus ſemina oblonga, vuarum ſeminibus ſiue vinaceis ſimilia, colore nigricantia. radix tenuis, oblonga & inutilis.

Seritur in Syria & Ægypto; item in Italia, Prouincia, ac Narbonēſi Gallia. Apud Germanos & Belgas difficulter prouenit. Amat calidas regiones; frigoris impatiens. Ob id Maio demùm menſe in Italia ſeri ſuſtinet, neque vltra Autumnum perdurat.

Optima Alexandrina & ex Ægypto aduecta. Inuentio huius Arabibus debetur.

A Perſis Abalzemer, vt Meſuæ exemplar habet, appellatur: Officinis Sena dicitur, quo nomine

Sena.

nomine Actuario Grçco,& Latinis posterioribus innotuit.

Est autem Sena, quod ad temperaturam attinet, satis temperata, in medio quasi calidi ac frigidi, ad calorem tamen vergens: sicca verò tertio fermè ordine. purgandi autem per inferioré ventrem facultatem naturæ humanæ haud multùm molestam obtinet: nó citra adstrictionem, quam post purgationem relinquit.

Educit autem pituitosos hnmores & biliosos, nec non crassos & melancholicos, si eò faciente aliquo adiuuetur. Vtilissimum in multis morbis purgans medicamentum, quod omni ætati & sexui conuenire potest. Citra violentiam ac noxam purgat: præsertim Anisi semine, aut aliis odoratis similibus vnà additis, vel lenie̅tibus medicamentis contemperata.

Dari potest in puluere, sed freque̅tius dilutum eius exhibetur.

Modus pulueris est drachma vna, dilutũ quatuor aut quinque pluresve admittit. Macerari in quouis liquore potest. In febribus ardentibus ac aliis calidioribus morbis in decocto siue diluto refrigerantium te̅peratur: in frigidis verò & diuturnioribus malis cum excalfacientibus, aperientibus, aut similibus decoquitur; vel etiam in vino maceratur; quo modo familiaris naturæ, citra omnem ferè molestiam aluum cleme̅ter subducit, crudosque humores detrahit.

Laudant Arabum plerique folliculos: at nostri folia magis commendant: folliculi etenim nisi maturi, flatus gignunt & torsiones ve̅tris adferunt. Sæpè autem ante maturitatem colligi illos contingit, & aliàs ventorum impetu deturbati facilè concidunt, è tenuibus pediculis dependentes.

Sunt etiam qui noxiam ventriculo Senam, & ipsum debilitare putant, ea de causa Zinziber aut aroma aliquod adiiciendum aiunt, quo roboretur. Tardioris quoque operationis esse Mesues monet, & salis gemmæ, id est, fossilis adiectione adiuuandam. Et serius quide̅, quàm fortiora medicamenta facultatem suam Sena exercet; potest tamen non modò fossitio sale, verùm & aliis purgantibus admixtis vtilius exstimulari: simplicibus videlicet, vt Rha Barbaro, Agarico, & aliis: compositis, vt Catholico appellato, vel ex Palmulis, aut ex Rosarum succo, vel alio pro conditione & qualitate, cùm morbi, tum ægrotantis.

De Gratiola. CAP. IIII.

CAVLICVLOS Gratiola promit complures dodrantales & quadrangulares: frequentiaque circa hos folia angusta, oblonga, Hyssopi vulgaris similia, cuius & ipsa herba effigiem & formam satis refert: nisi quòd non vt illud erigatur, sed aliquatenus humi repat: flores in tenuibus pediculis oblongi, è foliorum alis exeunt, è diluta purpura albidi: capitula sequuntur parua, rotunda, Anagallidis propemodum similia; in quibus semen minutum. radices frequentes, geniculatæ, Graminis modo serpunt, fibrasque multas deorsum mittunt. Saporem tota herba insigniter amarum obtinet.

Nascitur sponte in Italiæ plerisq; palustribus, humidis ac vliginosis pratis, nec non Germaniæ: Belgis hortensis est; vbi Iulio ac Augusto cum flore reperiri potest.

Nomen huic recentior ætas Gratiolæ dedit, & Gratiæ Dei. Cordus Limnesion appellat: Italorum vulgus *Stanca Cauallo*. Sunt qui Eupatorium Mesuæ: Centaurida alij faciunt. Sed Mesuæ, Auicennæ, Græcorum, & Dioscoridis vnum idemque est Eupatorium, vt alibi oste̅dimus: à quo hæc herba differt. Centauris verò haud perperam dici potest. Nam cùm Centaurij species videatur, & viribus præcellat, non temerè Centauris nuncupari poterit: veluti Centaurij, & quide̅ minoris, species aliqua. Non est tamen Centauris illa Theophrasti, cuius Plinius lib. XXV. cap. VI. meminit. Hæc etenim Centauris, ipsum Centaurium est magnum. Radices siquidem eius crassas spissasq; dece̅ aut duodecim annis seruari posse Theophrastus lib.

Centauris Theophrasti.

Gratiola.

Cnicus siue Carthamus.

lib. IX. refert: quales non alterius, quàm magni Cētaurij sunt. Scripsimus Centauriū magnum Panacis esse speciem, sed nihil repugnat Centaurida etiam dici. Ab effectu siquidem & præstantia remedij Panaces: ab inuentore Chironium Centaurium & Centauris appellatur.

Extant Helleborines præterea & Multiradicis appellationes, inter spurias Centaurij, quæ vulgari Centaurio minori minus conueniunt; Gratiolæ verò hæ propriissimè apparent. Veratri enim modo propemodum purgat, & radicibus complurimis firmatur.

Est autem Gratiola, vt amarissima, ita etiam temperie excalfactoria & resiccans, eximiam simul expurgandi, cùm per superiorem, tum per inferiorem ventrem potentiam obtinens.

Educit verò non modò lentam pituitam, verùm & crassam flauam bilem. Prodest aduersus diutinos coxendicis dolores, & aduersus inueteratas febres, siue tertianas siue erroneas; iecur & lienem expurgat, ab obstructionibus liberat; ventris lūbricos pellit; putredinibus aduersatur.

Dosis maceratæ aut decoctæ est à drachma vna vel vna & semis; ad duas, vel amplius paulò.

Consolidat & glutinat eadem recentia etiam vulnera imposita.

De Cnico siue Chartamo. CAP. V.

CNICVS caule assurgit sesquicubitali, recto, tereti, duro, atq; lignoso, superiusque ramoso: foliis munitur oblongis, latiusculis, fastigio acuminatis, & vtrinq; ambitu aculeato: è cauliculorum summitatibus capitula eminent rotunda, oliuæ magnitudine vel maiora: multis acuminatis & acutis squamis cōpaginata; è quibus flores erumpūt staminei, farcti, saturato luteo colore, ad Croci accedente, splendentes: semina subsunt oblonga, læuia, candida, nonnihil angulosa, Hordei grano maiora; quorū cortex duriusculus: interior medulla pinguis, candida, gustu dulcis. radix Cnici gracilis & inutilis.

Seritur nonnullis Italiæ, Hispaniæ, Galliæ, & in hortis & agris. Plinius lib. XXV. cap. XV. Italiā Vespasiani principatu hanc ignorasse ait, & in sola Ægypto celebrem; ipsis autem oleo non cibo gratam.

Flores Iulio & Augusto, semē interea perficitur; & eodē quo seritur anno, exinde inarescit.

Κνίκον ἢ κνῆκον Græci; Latini similiter Cnicū & Cnecum vocant: Officinæ Chartamum: nōnulli Crocum hortensem, & Crocum Saracenicum. Itali *Zaffarano Saracinesco*, & *Zaffarano saluatico*: Hispani *Alasor*, & *semente de papagaios*: Germani **Wilden Zaffran**: Galli *Saffran sauuage*: Angli **bastart Saffron**: Bohemi **Ssaffrā plany.** Theophrasto & Plinio Cnecus est vrbana & satiua, ad differentiam Atractilidis, quam syluestrem Cnecum faciunt.

Vtimur autem, vt Galenus ait, semine duntaxat

taxat ad purgationes. excalfacientis est naturæ; & quidem primi ordinis; vt Mesues. Tunditur, & ex eo exprimitur succus, qui cum hydromelite aut gallinaceo iure datus, aluũ purgat; stomacho tamen aduersatur: Dioscorides auctor. Sed corrigitur, addit Mesues, Aniso, Galanga, Zinzibere, aliisque stomachicis additis: quæ non modò ventriculum roborant; sed & actionem eius quoque accelerant. Ex huius autem interiore medulla celeberrimum & præstantissimum hydragogon conficitur medicamentum, Diachartamou vulgò nominatum; ad hydropicorum purgationes vtilissimum. Cuius genuina descriptio apud Guidonem Chirurgum extat: Doct. I. Tract. VI.

Diachartamou.

De Chamelæa. CAP. VI.

Chamelæa.

HVMILIS ac fruticosa stirps Chamelæa, pedalis aut altioris magnitudinis, compluribus tenuibus virgulis ramosa: foliis exornatur oblongis, & Oleæ similibus, sed tamen minoribus & nigrioribus: flores ex aliis foliorum exigui, sublutei: fructus inde tricocci, virentes initio, postea rubentes; qui decerpti nigrescunt, oleosamque pinguitudinem contrahunt oliuarum instar; sapore acres & mordaces, faucesque exurentes; veluti & folia ac cortex. radix dura & lignosa.

In Italiæ & Galliæ Narbonensis plerisque incultis, asperis & desertis reperitur.

Perpetuò viret. semen Autumno maturitatem assequitur.

Χαμέλαιαν quasi humilem oleam Græci appellant: Latini Oleaginem & Oleastellum. Dicitur etiam, sed spuriis appellationibus, πυρὸς ἄχνη, ἀκινητος, ἡράκλειον βδέλυσμα, & Latinè Citocacium: A nõnullis Oliuella etiam nominatur, vt Matthæus Syluaticus ait.

Nominatur fructus à nonnullis κόκκος κνίδειος: sed hallucinantur, inquit Dioscorides, qui Chamelææ fructum Coccum cnidium appellitant.

Auicenna & Serapio Chamelæam Mezereon vocant, sub quo tamen nomine Chamæleonem vtrumque complexi quoque sunt. Ita Chamelæam cum Chamæleonibus, atque vnà etiam Thymelæam cõfundentes.

Arabum confusio.

Cæterùm Chamelęæ & folia, & fructus acria admodum, vt diximus, & vrentis vehementerque calidæ facultatis sunt.

Folia, Dioscorides ait, pituitam & bilem detrahunt; præsertim in catapotiis sumpta; ita vt duæ Absinthij partes ad vnam Chamelææ misceantur, & hydromelite excepta in catapotia cogantur. Non liquescunt autem ita in ventre, sed quotquot assumpta sunt, egeruntur.

Mesues ex Mezereon, id est, Chamelææ (Syluius tamen Thymelææ reddit) foliis similiter catapotiorũ descriptionem habet, sed Absinthij loco cortices assumit Myrobalanorum lutearum & cepularum, & non cum hydromelite, sed cum Tereniabin, id est, melle aëreo & Palmulis acidis, quas Thamarindos vocant, in stillatitij Intybi liquore dissolutis efformat: ipsaque folia prius in aceto acerrimo temperata resiccari præcipit. Commendantur catapotia hæc ad hydropicorum purgationes: aquosos etenim humores educunt. Sed violentiam naturæ inferunt; idcirco ab iis quantum licet abstinendum.

Addit præterea Dioscorides foliis Chamelææ cum melle tritis sordida & crustosa vlcera repurgari.

De Thymelæa. CAP. VII.

THYMELÆA multas tenues ramosas virgas profert, cubito longiores, foliis circumuestitas oblongis & angustis, Lini effigie; angustioribus & minoribus quàm Chamelææ: flores candidi, exigui, in summis virgulis aceruati: fructus rotundi, initio virẽtes, sed cùm maturi sunt rubentes, Oxyacanthæ rotundis baccis propemodum adsimiles; in quibus nucleus foris niger, interiore verò medulla candidus. radix lignosa & dura.

In

Thymelæa.

Chamelæa Germanica.

In montanis asperis & incultis calidiorum regionum locis exit.

Quouis anni tempore viret, sed fructus Autumno perficitur.

Græci θυμελαίαν vocant: Syri, vt Dioscorides testatur, ἀπόλινον: Euboenses αἰτώλιον: nonnulli etiam χαμελαίαν & πυρὸς ἄχνην, sed improprie: item & κέςρον & κνέωρον. Sed vt Dioscorides ait, folium peculiariter κνέωρον dicitur: fructus verò κόκκος κνίδιος. Quæ tamen à Theophrasto κνέωρα appellantur, à Thymelæa differre videntur, nisi nigrum Cneoron Thymelæa sit. Duo enim ait Theophrastus esse κνεώρου genera: vnum candidum, alterum nigrum.

Est autem Thymelæa tota sua natura & foliis ac fructu valde excalfactoria, acris & vrentis facultatis.

Granum, ait Dioscorides, per inferna bilem, pituitam aquasque detrahit, si x x. granorum interior pars bibatur; verùm fauces adurit; quare cum farina aut polenta dãdum, aut in vuæ acino, aut melle cocto obductum vt deuoretur. Idem tritum cum nitro & aceto illinitur iis qui difficulter sudant.

Folia circa messem colligi debent, & reficcata in vmbra reponi. Qui exhibere ea voluerint, contundere debent, & neruos eximere: purgat ex iis acetabuli mensura vino diluto inspersa, & aquosa ducit. Moderatius autem purgant lente cocta, & oleribus contritis admixta. Eadem folia trita, & cum vuæ acerbæ succo in pastillos formata, reponuntur. Est autem herba stomacho infesta, quę & fœtus apposita enecat.

De Chamelæa Germanica. Cap. VIII.

GERMANICA cognominata Chamelæa, frutex est surculosus & lignosus, bicubitalis, aut altior si cultura accesserit; lentis ac dodrantalibus ramulis: foliis oblongis, latiusculis, mollibus, & pallidè virentibus: flosculi secundum ramulos exeunt odorati, colore dilutæ rubentis purpuræ: baccæ rotundæ, Ochri ferè magnitudine, cùm maturuêre rubentes; resiccatæ nigricant: interior harum nucleus Cannabis semini similis, medulla refertus candida. radix longa, altè demittitur.

In plerisq; Germaniæ syluis reperitur vmbrosis, asperis & desertis locis.

Demittit hæc folia vt plurimę arbores, adueniente Hyeme: florum verò germina statim post Autumnum promit, qui primo mox Vere, & subinde ipsa Hyeme (si clemens fuerit) panduntur: folia post flores exeunt: baccæ Æstate maturantur.

Vulgò Germanorum Zeilant / zeidelbast / leußkraut & kellerhals appellatur. Officinæ nostrates Mezereon vocant: nos autem Chame-

læam Germanicam dicere maluimus. Italorum nonnullos fructum eius Piper montanum nuncupare accepimus. Sunt qui Laureolam & hanc stirpem nominant, sed alia est Laureola, de qua mox agetur. Quo autem nomine à veteribus appellata, & an ipsis cognita, explicare non est facile. Videtur quidem Cneoron album Theophrasti esse, sed propter breuitatem huius nihil affirmare licet.

Cneora Theophrasti.

Κνεώρου, inquit, duo genera: candidum & nigrum. Candidum folium habet δερματῶδες, oblongum, figura quodammodo Oleagino simile. Nigrum vt Myrtus, carnosum. Humile autem magis candidum est, idem ὀσμῶδες, hoc est, odoratum: nigrum verò ἄοσμον, id est, absque odore. radix ambobus quæ altè descendit, grandis: ramuli permulti, crassi, lignosi, protinus ab ipsa tellure aut paulò superius sparsi, lenti; quamobrem hisce ad colligandum iunci modo vtuntur. germinant florentque post æquinoctium Autumni, & multum deniq; temporis florent: hæc Theophrastus.

Et Chamelæa quidem Germanica folio non multum dissimili est Oleæ: flos odoratus, cuius, vt scripsimus, mox post Autumnum germina apparent: rami lignosi, obsequiosi, radix prolixa, altè descendens. Quæ omnia magnam eius cum Cneoro albo coniunctionem & affinitatem (si non ipsum est) ostendunt.

Est autem stirps hæc in vniuersum etiam vehementer excalfactoria: fructus, folia, & cortices acria admodũ sunt, gustata linguã mordicant, & adustionis sensum in faucibus excitãt.

Officinæ Germaniæ & Belgij huius foliis (si quando opus est) pro Chamelææ vtuntur. Quod citra errorem fieri potest. Nam Chamelæa ista viribus & potentia alteri similis est; quamobrem eius loco substitui potest; & eodem similique modo præparari.

De Laureola, siue Daphnoide. Cap. IX.

Laureola.

CVBITALI & non rarò bicubitali quoque altitudine fruticat Laureola, multisq; ramis ampla diffunditur, qui lenti sunt & obsequiosi, crassioreque cortice vestiuntur: folia oblonga, lata, carnosa, læuia, nigricantia, splendentia, laurinis similia, sed minora ad maioris Myrti accedentia, non tamen odorata; plurima circa ramulorum fastigia, numerosissimaque: flosculi oblongi, caui, è virore subcandicantes, infra folia: baccæ maturæ nigræ, nucleo intus duro, Cannabis semine paulò longiore, medulla interior candida est. radix lignosa, lenta, longa & multiplex, altè descendens. folia, fructus, cortex tam radicis quàm ramorum, acrimonia sua & vrendi qualitate linguam & fauces mordicant, & incendunt.

Reperitur Laureola in montosis, incultis, asperis, vmbrosis ac syluosis tractubus, vt apud Lemanum lacum, & non paucis iuxta Rhenum ac Mosam locis.

Flores prematurè germinant, paulò post Autumni æquinoctium; Hyeme aut primo Vere perficiuntur: fructus Maio ac Iunio. stirps est perpetuò virens, & aduersus frigora Hyemisque iniurias obdurans.

A lauri foliorũ similitudine δαφνοειδὲς Græcè dicitur; Latini posteriores Laureolam, veluti minorem Laurum, ex eadem causa appellant. Vocatur & εὐπέταλον, à speciosa foliorum pulchritudine; item & χαμαιδάφνη ac πέπλιον. Alia tamen & Chamædaphne, & aliud quoddam est Peplion.

Huius baccas Piper montanum, veluti Chamelææ Germanicæ, etiam ab Italis nuncupari sunt qui affirmant. alij à Germanis etiam Zeilant dictum volunt.

Theophrasti Cneoron nigrum esse potest, folio siquidem Myrtum satis refert, & ramosa, lenta, obsequiosaq; stirps, altæ radicis, absque odore, fructu nigro.

Cæterùm temperie & facultate similis est, Chamelææ Germanicæ, vniuersa sua substan-

tia acris & feruida. Ducit, inquit Dioſcorides, per inferna pituitoſa ſiccum aut recens Daph-
noidis folium: vomitus & menſes cit: commanducatum pituitas capitis elicit: ſternutamen-
ta itidem mouet. Purgant etiam ſeminis eius pota grana quindecim.

De Staphide agria. CAP. X.

Staphis agria.

STAPHIDI agriæ caulis eſt erectus, nigri-
cans, cubito altior: folia magna, profundis
inciſuris, quandoque ſeptem, ſubinde pauciori-
bus diuiſa, Vitis ſylueſtris ſiue Labruſcæ folio-
rum æmula: flores Iſatidis colore cærulei: ſe-
quuntur folliculi herbacei coloris, magnitudi-
ne Ciceris, in quibus ſemẽ, ſiue triangularis nu-
cleus nigricans, pulpa interiore candida, guſtu
valdè acris & ſaliuam ciens: cuius eſt vſus. ra-
dix inutilis.

Naſcitur in opacis. In Iſtria, inquit Matthio-
lus, Dalmatia, Apulia & Calabria frequentiſſi-
ma prouenit. Apud Germanos non niſi in hor-
tis ſata reperitur.

Matureſcit & nigreſcit cum vindemia.

Græcis σαφὶς ἀγρία (Galenus ἀσαφὶς ἀγρία le-
git) nõnullis τρίφυλλον, σήσιον, φθειροκτόνον, φθεί-
ριον, ἀπάνθρωπον, πολυειδὲς, ψευδοπαθὲς, quæ ta-
men voces inter nothas referũtur. Latinis her-
ba Pedicularis, & Peduncularia, vt Marcellus
habet. Plinius lib. XXVI. cap. XIII. Vuam Tami-
niam nominare videtur. ſed lib. XXIII. cap. I.
falsò Vuam Taminiam dici ſcribit. Aſtaphis
agria, inquit, ſiue Staphis, quam Vuam Tami-
niam aliqui vocant falsò. Dicitur & nonnullis
Pituitaria, & Paſſula montana. in Officinis Sta-
phiſagria: ab Italis *Staphuſaria*: ab Hiſpanis
Yerua pioienta, Caparas, yerua piolheyra: à Gallis
Herbe aux poulx: à Germanis **Leußkraut**: Belgis
Luyscruyt/& Luyspoedere: Anglis **Stauis aker.**

Sunt autem ſemina ſiue grana Staphidis agriæ natura intenſè admodum excalfacientia,
acria, & non abſque vrendi quidem potentia.

Craſſa purgant per vomitum quindecim in aqua mulſa trita ac data, ſed qui biberunt,
ambulare debent; & diligenter animaduertendum, vt aqua mulſa aſſiduè detur, quòd peri-
cula ſtrangulationis adferant, & fauces inurant. Dioſcorides auctor. Atque hanc ob cauſam
à medicis, cùm ad vomitum ciendum, tum ad alia intra corpus aſſumenda medicamenta, ab-
dicata ſunt. Plinius ſed nec ad oris pituitam ſiccandam, eis vtendum cenſet; propter ancipi-
tem, inquit, ſtrangulationem, & quia fauces lędunt. Eadem ſiquidem commanducata copio-
ſam quoq; eliciunt pituitam; & dentiũ dolori hoc modo, pręſertim aceto incocta, occurrunt.

Cum aceto autem trita & illinita pedunculos ſiue pediculos necant, & veſtes ab eo tædio
liberant. Dioſcorides etiam prurigini ac ſcabiei ex oleo inuncta auxiliari refert.

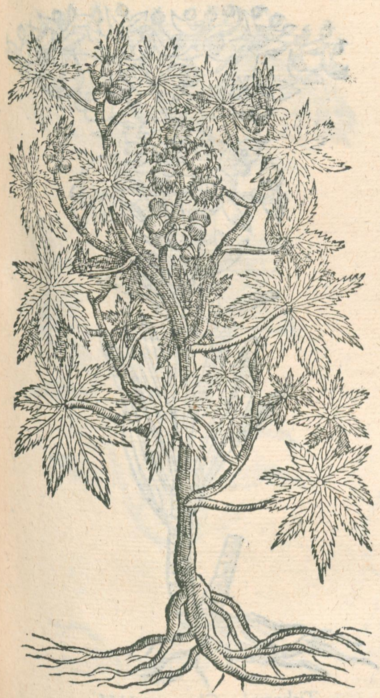
De Ricino. CAP. XI.

RICINVS inſtar paruæ arboris citò aſſurgit, caulem erigens craſſum, quinûm ſenúmve
cubitorum, arundinis modo intus fiſtuloſum ac concauum, aliquantulum articulatum,
ſuperius ramoſum, ex obſcura purpura nitentem & glabrum; candido videlicet deterſo, re-
nui inſtar farinæ puluere, quo veluti conſperſus ſubinde apparet: folia ampla ſunt, diuiſa, an-
guloſa, ficulneis ſimilia, ſed maiora, at nequaquam aſpera, verùm læuia; è quorum alis pedi-
culi prodeunt dodrantales, flores & fructus racemoſos ferentes: flores muſcoſi pallentes, citò
collabuntur: fructus foris liuidus & maculoſus, interiore medulla candida, in molliter acu-
leatis triquetris capitulis prouenit, quibus per maturitatem fiſſis ac rimas facientibus, cum
impetu exilit. radix multifida ac multis cohærens fibris.

In Ægypto frequens olim fuit, & adhuc eſſe exiſtimatur, vbi ex ſemine oleum exprimitur,
fœdum cibis, vt Plinius ait, ſed lucernis, vnguentis & emplaſtris vtile. Seritur & in hortis,

tum

Ricinus.

tum apud Germanos, Gallos; tum & alibi, non modò ad ſpectaculum, verùm etiam aduerſus talparum iniuriam, quas ferũt Ricinum fugere.

Annua in Germania ſtirps eſt. perficitur eodem quo ſata eſt anno: ſemen, ſi Æſtas calida fuerit, Autumno maturatur. In calidis regionibus multos reſtat annos, vbi in tantam excreſcit altitudinem, vt ad conſcendendum ſcalis opus quandoque ſit: vt quidem Petrus Bellonius Singularium lib. primo tradit.

A Latinis Ricinus, à Græcis verò κρότων dicitur: ab animali cuius formam fructus eius refert. Sunt autem κρότωνες inſecta quædam nullis membris diſcreta, nullum cibi habẽtes exitum, colore liuida, quæ canibus præſertim adhærent, in globum continuè creſcentia, donec plenius ſaginata ſpontè decidant. Ægyptij Ricinum κίκι nominant: Herodotus σιλλικύπριον. Plinius Trixim & Seſamum ſylueſtre dici teſtatur: vulgò Palmam Chriſti: item Cataputiam maiorem; nonnulli Pentadactylon appellant. Germani **Wunderbaum/ creutzbaum/** & fructum **Zeckenkorn**: Belgæ **Wunderboom/ mollencruyt**: *Palme de Chriſt* Galli & Angli: Itali *Giraſole*: Hiſpani *Figueyra de Linferno*: Arabicè Kerugha & Keruagh. fructum Interpres Meſuæ Granum regium vocat.

Cæterùm Ricini grana triginta numero, putaminibus purgata, trita ac pota, pituitam, bilem, & aquam per aluum deiiciunt, & vomitiones mouent. Sed ingrata admodum & laborioſa huiuſcemodi purgatio, ſtomachum valenter ſubuertens. Tuſa & impoſita grana ἴονθοις, id eſt, varos & ephelidas expurgant: folia cum tenuiſſima polentæ farina, oculorum œdemata & inflammationes ſedant, mammaſque turgentes cohibent; & per ſe aut cum aceto impoſita eryſipelata reſtinguũt: auctor Dioſcorides.

Eadem ferè de granis iſtis Ioannes Meſues habet, ſed quinque aut ſeptem, vel ad ſummum quindecim numero tantùm exhibenda tradit: eademque ex iure veteris galli, coli, iuncturarũ & coxendicis doloribus vtilia; & cũ aqua caſei vel lacte caprino hydropicis prodeſſe.

Oleum, inquit Galenus, quod ex ſemine cõficitur, tum calidius, tum tenuiorum partium, quàm eſt oleum commune, ac proinde quoque digerit.

Stirpem eam, quam D. Deus Ionæ Prophetæ iuxta Niniuen pro vmbraculo præparauit, & quæ ſubito à verme corroſa collapſa eſt, Ricinum fuiſſe, vndequaque doctiſſimus ac clariſſimus D. B. Arias Montanus in Commentariis ſuis in Ionam cap. IIII. euidenter oſtendit, & κικαῖον Hebræis dici, cui κίκι vicinum eſſe refert.

De Tithymalis. CAP. XII.

TITHYMALI genera, Dioſcoride, Plinio & Apuleio auctoribus ſeptem ſunt. Primus Characias ſiue maſculus; alter Myrtites ſiue Myrſinites, femina; tertius Paralius; quartus Helioſcopius; quintus Cypariſſias; ſextus Dendroides; ſeptimus Platyphyllos. Theophraſtus tres tantùm enumerat: Paralium videlicet, marem, & feminam Myrtitem.

Crotones.

1. *Characias Tithymalus.*

Characias Tithymalus ſiue mas, caules promit cubitales, teretes & rubentes, foliis circumueſtitos tenuibus, oblongis, anguſtiſque, & longioribus, maioribuſq; quidem, quàm Oleæ, at Amygdalinis anguſtioribus: medius inter quos alius exurgit abſque foliis caulis; eorũ tamẽ, quæ defluxerunt, veſtigia retinens: coma cuius in cacumine larga, ampla, & Iunci odorati ferè modò effuſa, quæ concaua quædam ſurſum ſpectantia profert vaſculis ſiue acetabulis ſimilia; è quibus floſculi ſublutei, deiñ triquetra exeunt capitula parua, in quibus ſemina. radix dura fibras habet multas.

2.

Eſt verò & altera huius ſpeciẽs, foliis antedicto ſimilis, foliis tamẽ durioribus: caules quoque nonnihil, ſed tamen minus, rubẽt: coma veluti prioris, & qui hanc fert caulis foliis haudquaquam totus exuitur, ſed inferius tantummodo; notas quoque eorum quæ perierunt, oſtẽtans: vaſcula, flores, ſemina & radices ſatis conueniunt.

Tithymalus Characias I.

Tithymalus Characias II.

Tithymalus Characias III.

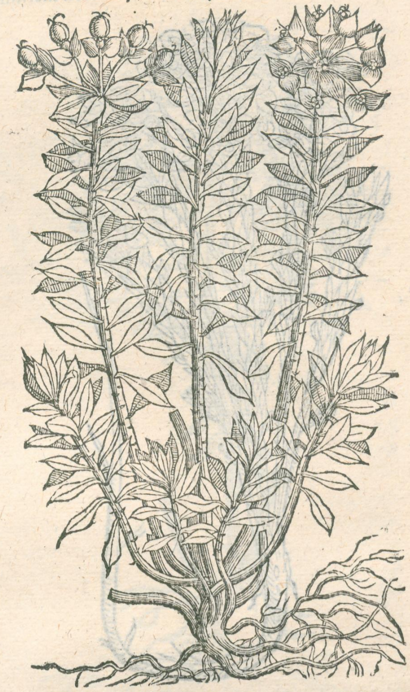
Tithymalus Characias IIII.

Tithymalus Characias V.

Tithymalus Myrsinites.

3. Ad hoc genus pertinere etiam videtur non caule rubens, sed exalbidus ac candidus Tithymalus: caules eius teretes & ramosi, cubito non raro altiores: folia oblonga quoq; & angusta, albida, tenuique lanugine pubescunt: vmbella contractior; flosculi parui, luteoli: semina trigemina in acetabulis, vti aliorum.

4. Iam & quartus quidam est Characias, foliis similiter oblongis, angustisque, paulò quàm primi aut secundi minoribus, albicantibus etiam candidisque, sed minimè lanuginosis: vmbella è viridi sublutea, quæ prius quàm explicatur, oblongioris fructus, veluti Amygdali, rudimentum præ se fert, concolor, tamen reliquis foliis: flosculi & semina aliorum similia. radix altè demittitur.

5. Quintus Characias foliis similiter est oblongis, mucronatis tamen & circa annexum latioribus, & dilutiore colore virentibus, per ambitum crenatis; (vnde serrato cognomen.) vmbellæ angustiores sunt: acetabula, flosculi, seminaque respondent.

Myrsinites Tithymalus. Myrsinites Tithymalus siue femina, ramulos siue cauliculos à radice habet complures, dodrantales, haud tamen erectos, sed plurima parte procumbentes: folia verò circa hos breuia, lata, acuto & pungente nonnihil cacumine, Rusci siue Oxymyrsines satis referentia, sed læuia & candida: flores in vmbellis exiguis: & semina aliorum similia.

Paralius Tithymalus. Paralio Tithymalo, hoc est, maritimo, cauliculi quini seníve erecti assurgunt cubitales, tenues, dilutè rubentes, quos multa, parua, angusta, oblonga vestiũt foliola, instar Lini; sed candida densioraque: rotundæ, sed minimè amplæ, in cacuminibus vmbellæ; in quibus flores & semina perinde vt aliorum.

Helioscopius Tithymalus. Helioscopius Tithymalus teretibus, tenuibus, dodrantalibus, nonnihil rubentibus assurgit coliculis, ampla, laxaque vmbella comosis: folia habet pauca, latiuscula, breuiora, minora, tenuioraque quàm Portulacæ satiuæ: flosculos & semina parua, effigie præcedentium. radix tenuis est. fertur hic comam cum Sole circumagere: vnde illi nomen.

Cyparissius Tithymalus. Cyparissio foliola quidem sunt oblonga, sed perangusta, & quàm Ezulę minoris angustiora, satis ad Piceæ accedentia, molliora tamen ac tenuiora: cauliculus nonnihil rubet, dodrante subinde altior; ramulos effundit complures; in quorum medio vmbella cum acetabulis purpurascentibus, floribus seminibusque perpusillis. radix fibrosa.

2. Huius & species quædam minor reperitur, palmum modò alta; tenuibus cauliculis: angu-

Tithymalus Paralius ex locis maritimis.

Tithymalus Paralius ex hortis.

ſtiſſimis, oblongis foliolis; vmbella exigua; floſculis luteolis; ſeminibusque minutis.

Dendroides Tithymalus. Dendroides Tithymalus arboris ſpecie fruticat, supernè amplus & multum comoſus: rami eius ſubrubent, circa quos ſunt folia tenui Myrto ſimilia: fructus qualis Characiæ: vt quidem Dioſcorides. Plinius hũc comoſiſſimum ex omnibus maximè, cauliculis rubẽtibus, & ſeminis copioſiſſimum eſſe tradit. Bellonius verò ad duorum hominum altitudinẽ creſcere, & caudicem habere craſſitudine cruris humani memoriæ prodidit.

Platyphyllos Tithymalus. Platyphyllon Verbaſco ſimilem eſſe Dioſcorides: Plinius verò nec vllius latiora folia eſſe ait. Videtur autem hic eſſe, quem diligentiſſimus Carolus Cluſius in Valenciæ Hiſpaniæ regno à ſe repertum ſcribit, pedalis videlicet altitudinis, foliis circa cauliculos amplis, ad Iſatidis nouellæ formam accedentibus, viridibus & aliquantulum carnoſis: flore è luteo purpuraſcente, acetabulisq; inſidente, vt reliquorum Tithymalorum.

Ex omnibus autem his ſuccus effluit, acris, mordax, candidus, & ferè lacti ſimilis, quacunq; eorum parte vulnerata.

Reperiuntur verò Characiæ Myrſinites & Cypariſſias in Belgij ſubinde hortis; alibi ſpõtè aſperis & incultis locis exeunt. Paralius maritima loca amat, ac non modò in Italiæ aut Hiſpaniæ, ſed & in Hollandiæ, Zelandiæ, reliquaq; inferioris Germaniæ maritima ora, locis incultis, aridis & præaltis ſubinde naſcitur. Hic ad hortos tranſlatus, luxuriantibus cauliculis & in longitudinem excreſcentibus, rarioribus efficitur foliis.

Helioſcopius hortis olitoriis frequenter moleſtus; circa vrbes & rudera etiam exit; aut circa agrorum margines; vbi & Cypariſſias alter quandoque reperitur.

Dendroidẽ in petroſis locis exire Dioſcorides prodidit: in Creta Bellonius: Aloiſius in Tuſcia, Liguria, & prope Maſſiliam. Matthiolus Dendroidem extra Terracinam agri Neapolitani vrbem offendiſſe ſe refert inter ſaxa antiquiſſimi ſpecus, plantæ arboreſcentis effigie; & in Tergeſtino littore haud procul Timauo fonte in ſaxoſis quibuſdam rupibus. Qui tamen ab eo exhibetur, nequaquam ampla eſt coma aut Myrti foliis, ſed oblongis & Characiæ æmulis pingitur.

Florem ſemenque Tithymali Æſtate perficiunt; nonnulli ſerius, alij citius; in quibuſdam regio-

Tithymalus Helioſcopius.

Tithymalus Cypariſſias.

regionibus prius: in frigidioribus tardius. Myrſinitis ſarmentoſos cauliculos non ſimul, ſed alternis annis fructificare Theophraſtus tradit.

Latini, Plinio auctore, Lactariam & Lactucam caprinam τιθύμαλον nominant; à lacti simi-
li humore, qui ſecto aut vulnerato folio, caule, aliáve parte defluit. Reperitur & Lactoris. Cor-
nelius Celſus lib. v. cap. vii. Lactucam marinam appellat: Lactuca, ait, marina, quæ à Græcis
τιθύμαλος nominatur. Non tamen omnis Tithymalus, ſed marinus ita propriè vocandus. Ti-
thymalum autem Itali *Tithymalo*: Hiſpani *Leche treſna*: Germani Wolfs milch: Belgę Wolfs
melck/id eſt, Lupinum lac: Galli *Herbe à laict* nominant.

Χαρακίας, i. vallaris, etiam κομήτης κωβιὸς καὶ ἀμυγδαλοειδὴς cognominatur. κομήτης, ab effu- 1.
ſa & ampla coma; ἀμυγδαλοειδὴς, à foliorum figura, Amygdalæ ſimilium. Huius tertia à no-
bis tradita ſpecies, ea eſſe videtur, quæ à Matthiolo pro Dendroide exhibetur. quartam non-
nulli perperam Myrſiniten faciunt. In magno autem verſantur errore, qui quintum Cha- Hippophaës
raciam Hippophaen eſſe exiſtimant. Nam Hippophaes frutex eſt ſpinoſus, foliis Oleæ, mul-
tum à Tithymalis differens.

Myrſinitis ſiue feminæ fructus κάρυον, i. nux, Theophraſto auctore, appellatur: vnde huic 2.
Tithymalo καρυίτη cognomen: vt quidem Plinius.

Παράλιος ſiue marinus Tithymalus, à Theophraſto κόκκος appellari refertur; à nonnullis 3.
etiam τιθυμαλὶς aut μήκων dicitur. Eſt autem μήκων quoque papauer.

Ἡλιοσκόπιον Latini Tithymalum Solſequium aut Lactariam Solſequiam vocant. 4.

Δενδροειδὴν, λεπτόφυλλον & tenuifolium etiam appellant. 6.

Πλατύφυλλος à pleriſque κορυμβίτης dicitur. 7.

Cæterùm Tithymali omnes vincentem habent acrem calidamque facultatem, ineſt verò & amaritudo.

Validiſſimus eorum eſt liquor: ſecundum locum tenent fructus & folia: ſed & radix dictarum facultatum particeps, ſed non ex æquo: vt quidem Galenus. Et habet quidem non modò Characiæ, ſed & reliquorum omnium ſuccus, per inferna purgandi validam vim atque potentiam. Bilem, pituitam & aquoſos humores ducit etiam in exigua quantitate ſumptus; ſed ventriculum vehementer conturbat, & interna viſcera inflammat; quam ob cauſam ab eius vſu docti ac prudentes medici abſtinent.

Tithymalus Dendroides ex Cod. Cæsareo.

Tithymalus Platyphyllos.

Foris etiam non tutò adhibetur: vt enim vehementer acris & mordax, ita quoque facilè partem, cui illinitur, corrumpit: & tanta quidem eius vehementia, vt etiam oleo permixtus, quod tamen acredinem illius retundit, adustis pilorum radicibus, corpus depile reddat; si identidem & sæpè eo inungatur.

Fructus & folia tametsi mitiora, in aquam stagnalem iniecta celerrimè pisces in vertiginē agi ac semimortuos in aquæ superficiem ferri efficiunt: auctore Galeno.

De Hippomane. CAP. XIII.

EX Tithymalo Theophrastus De historia stirpium lib. IX. Hippomanes appellatum apud Arcades fieri refert, quod optimum, inquit, confici apud Tegeam nouimus, maximeque in pretio haberi. Sed alij auctores aliter sentiunt: omnes tamen veneficium esse affirmant.

Theocritus stirpem esse Hippomanes, qua equi in furorem aguntur, ἐν τῇ φαρμακευτείᾳ cecinit his verbis:

> Ἱππομανὲς φυτὸν ἐστὶ παρ᾽ Ἀρκάσι. τῷ δ᾽ ἔπι πᾶσαι
> καὶ πῶλοι μαίνονται ἀν᾽ ὤρεα, καὶ θοαὶ ἵπποι.

Virgilius & Tibullus poëtæ, virus ab equarum inguinibus defluens, quo tempore amoris furore & insania feruntur, ita nominant; & ille quidem Georgicon lib. III. sic scribens:

> *Hinc demum Hippomanes, vero quod nomine dicunt*
> *Pastores, lentum destillat ab inguine virus*
> *Hippomanes, quod sæpe malæ legēre nouercæ.* Tibullus verò lib. II. Elegia IIII.
> *Et quod, vbi indomitis gregibus Venus afflat amores,*
> *Hippomanes, cupidæ stillat ab inguine equæ.*

Et hoc vero nomine appellari Virgilius ait, volens, interprete Seruio, herbā abusiuè Hippomanes dici, ab equorum furore & insania.

Aristoteles lib. VI. De historia animalium, cap. XVIII. defluentem etiam à genitalibus equarum humorem Hippomanes appellari refert. Equę, inquit, tempore coitus colligūt sese, & societate magis quàm anteà gaudent, iactant caudam crebrius, vocem immutāt, humorem emittunt suis genitalibus, similem genituræ, sed multo tenuiorem, quàm mares, quem Hippomanes

pomanes nonnulli appellant; non quod pullis nascentibus adhæret. Hoc ipsum tamen quod pullis nascentibus adhæret, postea cap. XXII. Hippomanes etiam esse asserit. Cùm equa, ait, peperit, statim secundas deuorat, atque etiam quod fronti pulli nascentis adhæret, Hippomanes dictum, magnitudine minus Carica parua, specie latiusculum, orbiculatum, nigrum: hoc si quis prærepto odorem moueat, equa excitatur, furitq; agnito eo odore. Et sanè equis amoris innasci veneficium, Hippomanes appellatum, in fronte Caricæ magnitudine, colore nigro, quod statim edito partu deuorat fœta, partum ad vbera non admissura, si quis præreptum habeat, Plinius lib. VIII. cap. XLII. etiam scribit, tametsi lib. XXVIII. cap. XI. equarum à coitu virus esse concedat.

De hoc verò & Iulius Solinus Polyhistor cap. XLVII. vbi ait, in equarum partu amoris nasci veneficium, quod in frontibus referunt recens editi, fuluo colore, Caricis simile, ἱππομανὲς nominatū. Quod si præreptū statim fuerit, nequaquā mater pullo vbera præbet fellicāda.

Columella Hippomanes venenum esse tradit, quod equinę cupidini similem amorē mortalibus accendat. quale autem illud sit, vnde fiat, sumatúrue, non explicat.

Accedit Plinius, qui Hippomanes tantas in veneficio vires habere lib. XXVIII. affirmat, vt affusum æris mixturæ in effigiem equę Olympię, admotos mares equos ad rabiē coitus agat.

De quo Pausanias lib. V. vbi intra Altin Olympiæ locum, Phormidis Menalij Olympica dona, & duos ab eo Ioui Olympio equos dicatos recenset. Incisa est, ait, in prioris equi latere, inscriptio versu nullo adstricta: Phormis posuit Arcas Menalius, nunc Syracusanus. Huic equo Hippomanes infusum tradunt, Magi hominis astu, quò esset intuentibus miraculo. Magnitudine ille quidem & specie inferior est equis multis intra Altin positis, & deformiorem cauda præcisa reddit: sed illum equi mares non Vere tantùm, sed planè quauis anni parte appetunt. irrumpentes enim vel effractis vinculis intra Altin, vel è rectorum manibus elapsi, illum inuadunt, nihil minus furēter, quàm si viuentem pulcherrimam equam gregalem adorirentur. Hactenus Pausanias. Cuius quidem verba, & similiter aliorū veterum, occasione Hippomanis, quod ex Tithymalo fieri Theophrastus memoriæ mandauit, hoc loco adducta.

De Tithymalo tuberoso, siue Apio. CAP. XIIII.

Tithymalus Tuberosus.

TVBEROSVS Tithymalus exiguos promit cauliculos, aliquantulum rubentes, tenues ac teretes; circa quos exigua & parua foliola, forma quidem foliorū Hyperici aut huiuscemodi Rutæ syluestris, at minora, Chamæsyces æmula: vmbellæ in fastigiis raræ, in quibus acetabula; flosculi pallentes lutei; semina asperiuscula triquetra, vti aliorum Tithymalorum; minora tamen. radix tuberosa Pyri modo turbinatur; inferiore parte angustior; foris nigricans, interius candida. Manat ex hoc lacteus quoque succus, quacunq; eius vulnerata aut læsa parte.

In Apulia Italiæ prouincia gignitur, nec nō in Gręcia ac vicinis insulis, vt Creta, Lemno, aliisque, & quidem illic locis montosis. Exit vno loco longioribus cauliculis; aliis, tenerioribus breuioribusque. Huius quandoq; maior: illius verò subinde minor est radix. Memini siquidē me ab excellentissimo clarissimoq; viro Iacobo Antonio Cortuso patritio Patauino, duas olim huius plantas accipere. Vnius radix maior crassiorque, folia verò & ramuli minora: alterius verò radix minor; sed ramuli longiores, & folia paulò maiora.

Hunc Tithymalum Græci ἄπιον à figura & similitudine Pyri nuncupant. dicitur quoq; & ἰσχὰς, & à Gaza Latinè Carica, quòd ἰσχάδα, id est, Caricam siue Ficum aridam radix referat: item & χαμαιβάλανος, siue Terrestris glans, & à figura quoque. Sunt tamen & alij χαμαιβάλανοι Germaniæ familiares ac edules, de

de quibus in historia Frumentorum Pempt. 4. scripsimus. Bellonius χαμαιπύδια modò in Græcia Apion dici scribit.

Facultate autem & temperamento Tithymalus iste, siue Apios, vehementer calidis ac siccis est, reliquis Tithymalis similis, ac perinde quoque humano corpori molestus ac noxius.

Pars radicis superior, Dioscorides ait, sumpta vomitione bilem pituitamque educit: quæ ad radicem inferior, per aluum. Tota vtrinque purgationes mouet.

Succus sesquioboli pondere, vtraque etiam parte purgat. Hydropicis, inquit Plinius, datur acetabuli mensura.

De Ezula siue Pityusa. CAP. XV.

Ezula maior.

Ezula minor.

EZVLÆ duæ sunt, Maior & Minor.

1. Maior fruticosa stirps est: caules eius complures, teretes, supra cubiti altitudinem longè assurgunt: foliis vestiuntur oblongis & angustis, Tithymali Characiæ minoribus: vmbellæ angustiores sunt: flores seminaq; Tithymali. radix ampla, ramosa, crassioris corticis, succo lacteo plena; vti & tota ipsa stirps est.

2. Minor priori similis, caules tamen eius breuiores tenerioresque; folia etiam oblonga, angusta, acuminata, minora: flosculi fructusque respondent. radix tenerior, lignosior, tenuioris corticis; tota lacteo similiter succo redundat.

Reperitur maior in collibus quibusdam Germaniæ apricis circa Scaphusiam & Basileam: in Apuliæ quoque Gargano monte, Matthiolo teste: iuxta scrobes verò & fossas aquas habentes non rarò in Silesia. Minor asperis & incultis nonnullis etiam Belgij locis exit. Vtraque quandoque ad hortos transfertur: vtriusque viuax est radix, sed caules Hyeme marcescunt, Vere noui erumpunt, Æstate fructus facturi.

Ezulam alij Esulam, Arabes Alscebran aut Alscobran, & absque articulo Scebran appellant. Videtur Græcorum πιτύουσα; præsertim quæ minor est. Nam hæc foliis πίτυος siue Piceæ satis est æmulis, Cyparissiæ Tithymali maioribus latioribusque. Atque huius etiam maiorem reperiri speciem Dioscorides testatur: cùm videlicet fruticem hunc quibusdam in locis σφόδρα εὐμεγέθον, id est, valdè magnum inueniri tradit: satis innuēs duas eius species existere.

Ezulæ etiam nomen à πιτυούσης luxatum esse potest. Sublatis etenim duabus prioribus syllabis,

de

labis, remanet ἔσα, cuius diminutiuum Vsula, & mutata vocali prima, Esula. Nicolaus Myrepsus Ezulam Chamæpityn lib. De antidotis primo, compositione XXX. & CXXX. nominat. Et potest minor haud absurdè Chamæpitys dici, folio videlicet πίτυν referens.

Sunt autem Ezulæ Tithymalorum quoque species, veluti & Galenus de Pityousa testatur. Hanc quidam, inquit, speciem putant esse Tithymali, quòd succum habeat vt illi, quodq; similiter illis purget, cæteraque omnia viribus illis sit adsimilis.

Lathyris.

Mesues Ezulam purgatorium rusticorum esse scribit; & maiorem viscera interna exulcerare, atque eam ob causam perniciosam: paruam præstantiorem, hoc est, minus nociuam. Ipsa tamen minor acrimonia & purgandi facultate maiore haud inferior.

Vtraque impensè calida, acris & exulcerans, ventriculoque molestissima.

Errant non parùm, qui cortices harũ radicum, in medicamentorum compositionibus Turbith loco substituere temerè audent. *Error quorundam.*

De Lathyri. CAP. XVI.

LATHYRIS Tithymalorum etiam numero asscribenda; vtpote tota candido & lacti simili succo turgens. caules promit proceros, altiores cubito, digiti crassitudine, intus inanes, multis alis superius ramosos: folia secundũ caulem oblonga, angusta, Amygdalinis similia, cæterùm lõgiora læuioraque; in ipsis verò ramulis breuiora latioraque: flores in fastigiis exigui; fructus tres cohærẽtes loculi, maiores quàm Tithymalorum, minores quàm Ricini; in quibus semina rotunda, interiore medulla candida. radix nullius vsus, fibras aliquot habet.

In omnibus autem regionibus obuia Lathyris, præsertim in hortis, in quibus nasci gaudet, & frequenter reperitur.

Λαθυρὶς Græcis, vulgò Cataputia minor: Italis *Catapuzza*: Germani Springkraut/springkörner/treibkörner: Hispanis *Tartago*: Gallis *Espurge*: nostris Springcruyt & spuergie dicitur.

Huius autem facultas assimilis etiam est Tithymalorum, vehementer videlicet expurgatoria, & acris; nisi quòd semen, inquit Galenus, gustantibus videatur dulce; quod sanè etiam maximam purgatoriam vim obtinet.

Peplus.

De Peplo. CAP. XVII.

DODRANTALIS herbula Peplus est, lacteo & ipse succo manans, Helioscopio Tithymalo assimilis, eiusque quædam veluti species, sed omnibus partibus minor: cauliculi subrubent: folia exigua in rotunditate oblongiuscula, infernè maiora, supernè minora: coma circinata: semina tribus loculis discreta, sed minuta, radix tenuis, fibrosa.

In hortis & vineis exit, & subinde in agris neglectis aut non cultis.

Æstate viget, in Hyemẽ vsque perdurat. Colligitur, inquit Dioscorides, messibus, siccaturq; in vmbra.

Πέπλος & Græcis appellatur; vulgò Ezula rotunda:

tunda: Ruellius Vineale Reuelium à Gallica dictione nominat, Gallis siquidem est *Reueille mattin de vignes*: Germani Teufelz milch. Dicitur & σύκη & μήκων ἀφρώδης, vt quidem inter notha asscribitur. In linguarum verò Hippocratis expositione etiam χαμαισύκη. Est tamen omnino alia χαμαισύκη, de qua mox.

Facultatem autem Peplus reliquis Tithymalis, quorum & species, assimilem obtinet, calidam videlicet, acrem, mordacem, & cum violentia expurgatricem. Testatur Galenus lib. De simplic. medic. facult. his verbis: Peplus quidam verò μήκωνα ἀφρώδη, & hic frutex paruus succum habet similem Tithymalis, cùm in aliis, tum quia purgat, ceu illi.

De Peplio siue Peplide. CAP. XVIII.

Peplion siue Peplis.

ACCEDIT Tithymalorum & Lactariarum generibus & Peplion humi procumbens, & nequaquam aliarum modo assurgens herba, & lacteo similiter succo turgida: ramuli eius teretes, subinde purpurei, quandoque herbacei coloris: folia Pepli & Portulacę syluestris æmula, sed prona parte rubentia: semen exiguum in triangularibus paruis valuulis veluti Pepli, sub foliis reconditur. radix pusilla.

In maritimis, vt Dioscorides ait, maximè nascitur.

Appellatur verò non modò πέπλιον, verùm & πεπλὶς, & vtroque quidem nomine à similitudine Pepli. Dioscorides πεπλίου nomen ad Hippocratem refert: ab aliis & ἀνδράχνη ἀγρία, id est, Portulaca syluestris, dicitur, quòd scilicet Portulacæ huius modo sparsum per terram repat, foliisque ipsam referat: eam nempe, quæ spontè & non sata in hortis & alibi gignitur.

Respondet Peplion istud viribus reliquis Tithymalis. Dioscorides etiam colligi, reponi, sedari & condiri Pepli modo ait. Galenus succum habere validum non admodum vtilem: tamen vtilius, sed πυρῶδες, hoc est, feruidum, similiter Pepli modo purgans. Exemplaria Galeni φυσῶδες, id est, flatuosum habent, sed nos Cornarij emendationem amplectimur, & πυρῶδες legimus.

Galeni locus emendatus.

De Chamæsyce. CAP. XIX.

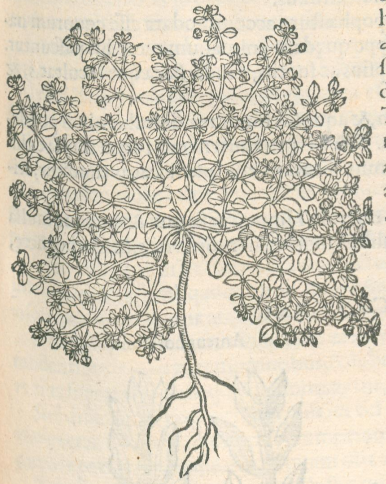
CHAMÆSYCE supina humi procumbit, & Peplidis modo nascitur, ramulis tantummodo numerosioribus tenerioribusque, qui teretes, rubẽtes, & in rotundi orbis speciem dispersi iacent: folia perpusilla, Pepli minora, rotundiuscula, lentibus ipsis forma & magnitudine paria, sub quorum alis fructus tricocci exigui. radix tenuis est. candidum & lacti similem succum hæc herba non minus quàm Tithymali vulnerata emittit, ipsorum etiam generi asscribenda. Reperitur, ait Dioscorides, in squalidis, aridis & petrosis.

Χαμαισύκην appellant, id est, humilem Sycen. Dicitur autem σύκη non modò ficus, sed & Peplus, vt iam anteà meminimus: vnde Chamæsyce, quasi humilis aut terrestris Peplus, quem folio & facultate omnimodè refert. Appellatur verò hæc etiam μήκων ἀφρώδης, veluti ipse Peplus.

Μήκωνα autem ἀφρώδη Dioscorides herbam esse tradit ab aliquibus ἡρακλείαν appellatam: caule dodrantali: foliis valde exiguis, στρουθίου siue Lanariæ herbæ: & fructu iuxta ipsa candido: sed & totam herbam ipsam albam & spumeam. De eadem & Theophrastus lib. IX. Meconem Heracliam folio asserens esse Struthij, quo lintea candidantur, fructuque albo. Sed totam herbam candidam esse non adiecit. Purgandi vim vterque huic Meconi tribuit, & vo-

μήκων ἀφρώδης. ἡρακλεία.

Chamæſyce.

& vomitione expurgare: comitialique morbo obnoxiis hac purgatione prodeſſe. Suſpicari hinc poſſet aliquis, non aliam eſſe μήκωνα ἀφρώδην & ἡρακλείαν, quàm vel Peplum vel Chamæſycen, & ſeparatis locis, ſub diuerſis nominibus de eadem ſtirpe Dioſcoridem egiſſe: niſi ipſe Theophraſtus hunc ſcrupulum videretur eximere: qui μήκωνα hanc in numero aliarum μηκωνῶν, id eſt, Papauerum habet, & poſt κερατῖτιν ac ῥοιάδα repoſuit. quòd legitimã μήκωνα ἀφρώδην ſiue ἡρακλείαν, Papaueris eſſe ſpeciem, & propriè Papauer ſpumeum Latinis dici oſtendit; & à Peplo & Chameſyce differens.

Eſt autem Chamæſyce viribus reliquis Tithymalis aſſimilis. Galenus abſtergendi ſimul & acrem, ait, vim poſſidet. Itaque acrochordonas & myrmecias, caules eius teneriores in modum cataplaſmatis admoti, quiq́ue ex eis profluit liquor, auferunt.

Quod quidem & reliquæ omnes Lactariæ enumeratæ poſſunt, ſed quemadmodum anteà iam monuimus, vſus earum periculo non caret, veluti neque huius.

Hippophaës ex Codice Cæſareo.

De Hippophaë ex Dioſcoride, & aliis.

CAP. XX.

VENIT & iis quę lacteum ſuccum fundunt Hippophaës annumerandum. Frutex (inquit Dioſcorides) eſt φρυγανώδης ſiue ſurculaceus, vndequaque denſus & amplus: folia ei oblonga veluti Oleę, anguſtiora tamen & teneriora; inter quæ ſpinæ ſiccæ & candicantes emicãt, articulatæ, interſtitio quodam diſtantes: flores Hederæ corymbos referunt, racematim cohærent; ſed tamen minores molleſq́ue, & ex albido partim rubentes. radix craſſa & mollis, ſucci plena, guſtu amara, ex qua veluti ex Thapſia ſuccus colligitur. Anguillara radicem refert palmum eſſe longam vel maiorem, & ex hac fracta aut vulnerata ſuccum manare tenuem, lacti concolorem, guſtu amariſſimum, odore grauem.

In maritimis ac ſabuloſis, vt Dioſcorides ſcribit, naſcitur. Anguillara arenoſis & maritimis locis in Peloponneſo à ſe repertum refert.

Ἱπποφαὲς Græcis: Latinis quoque Hippophaës dicitur: à Plinio lib. XXII. cap. XII. (niſi corrupta vox) Hippophyes. Hippophyes, ait, in ſabuloſis maritimisq́; naſcitur, ſpinis albis, Hederæ modo racemoſa eſt, candidis & ex parte rubentibus acinis. radix ſucco madet, qui aut per ſe conditur, aut piſtillis farinæ. Extant verò & inter nothas appellationes quędam huius nomina: vt, Hippophanes, Hippion, Echinion, Pelecinon, & Lappago, quæ tamen Aparinæ conuenit: noſtra ætate ab indigenis Peloponneſi ἄκανθα νὰ καθαιρίσῃ, id eſt, Spina purgatoria vocatur.

Hippophæſtum.

Ab Hippophaë differt Hippophæſtum, quod tamen & Hippophaës aliqui (Dioſcoride teſte) appellant: à Plinio Hippope (niſi & hic vitium) dicitur. Spinæ fullonıæ genus eſt, abſq; cauliculo, flore, aut fructu, inanibus tantùm capitulis, foliis paruis ſpinoſis, radicula molli & craſſa, ex qua cum foliis & capitulis ſuccus exprimitur.

E Narbonensi Gallia, inquit Ruellius, Hippophæstum vidimus spinosis capitulis, sine flore, sine cauliculo, minutis inter aculeos foliis candicantibus.

Debent (Plinio auctore) Hippophaës & Hippophæstum accommodata esse equorum naturæ, neque ex alia causa nomen accepisse. quippe quędam animalium remediis nascuntur.

Est verò Hippophaës, præsertim verò radix ipsius ac succus, calidæ siccæque facultatis, & simul valenter purgantis.

Succus syncerus radicis huius pituitam, bilem, & aquosos humores detrahit oboli pondere: cum farina verò subactus quatuor obolorum. Saluberrimè autem cum aqua mulsa exhibetur. In comitiali morbo, vt Plinius ait, vtilissimus. Frutex verò ipse siccatus tunditur, tritusque cum aqua mulsa exhibetur.

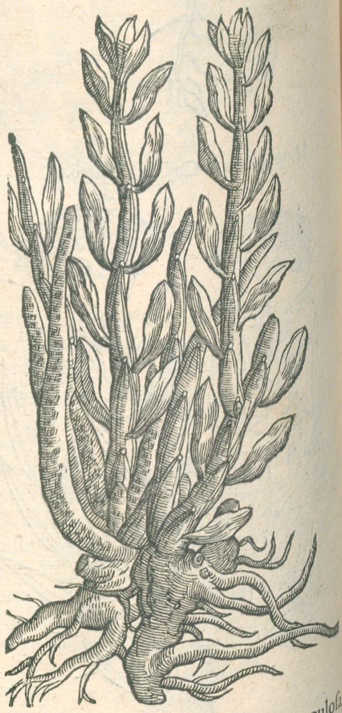
Extrahitur quoque succus è radice, foliis & capitulo Hippophæsti, qui & ex aqua mulsa pituitam & aquam detrahit, & pręcipuè comitialibus morbis, neruorū vitiis, & OrthopnϾ, vt Dioscorides tradit, conuenit.

De Euphorbio. CAP. XXI.

Euphorbium.

Anteuphorbium.

EVPHORBIO oblonga, crassa, & virentia sunt folia, in rotunda ac tereti figura angulosa: Cucumerem vulgò, sed Galeno Melopeponem nuncupatum, referrent, si non anguli, & eminentiores, & albicantibus spinis plurimis, duplici ferè ordine, obsiderentur. Effluit ex his vulneratis liquor vehementer acris & mordax, facilè concrescens.

Dioscorides, Euphorbium, inquit, Libyca arbor est, ναρθηκοειδής, id est, Ferulacei generis, aut Ferulæ speciem referens, quæ in Maurousiorum Tmolo reperitur, succo referta acerrimo; quem cum timore colligunt eius regionis homines, ob eximium eius feruorem.

Plinius herbam esse Euphorbium ait, & è mōte Atlante extra columnas Herculis portari.

Differentes autem & multum dissidentes montes Tmolus & Atlas sunt. Nullus Tmolo nomine in Libya, aut Mauritania mons à Geographis refertur. Est Lydiæ mons Tmolus in Asia minore. Potest in exēplaribus Dioscoridis pro Atlāte perperā Tmolus substitutus esse.

Ioannes Leo in Aphricæ historia lib. IX. ex vno folio, aut, vt ipse nominat, fructu, XXV. aut XXX. quandoque prouenire scribit, è quibus maturis & vulneratis succus effluat lacti similis, qui lentorem contrahens concrescat, atque inde colligatur.

Natum

Natum fuit Euphorbium Anno M. D. LXX. Bruxellæ in amœnissimo ac ditissimo horto Io. Boisoti, viri vt generosissimi, ita & doctissimi, à quo vnum terræ commissum folium, in plura multiplicatum est, & radicem demisit in obliquos ramulos diuaricatam.

Græci pariter cum Latinis εὐφόρβιον vocant. Plinius vno loco herbam feminino genere, Euphorbiam appellat. Succus etiam Euphorbion, & quidem Officinis quoque est.

Iubæ Regi Ptolemæi patri, qui primus vtrique Mauritaniæ imperauit, inuentio huius ascribitur, à cuius medico Euphorbo nomen accepit.

Euphorbium autẽ, succus nempe concretus quo vtimur, vehemẽter calidæ, & vt Galenus ait, causticę siue vrẽtis facultatis & tenuiũ partiũ est: quarto quidem ordine calidũ & siccum.

Cum oleo violæ luteæ, vt quidem Mesues, sed & alio quouis, vel etiam vnguentis permixtum, refrigerata citò calfacit: aduersus stupores, tremores, conuulsiones, neruorum resolutiones conuenit: prodest etiam contra diuturnos coxendicum dolores.

Intrò assumptum, vt Aëtius, Paulus, Actuarius, & Mesues referunt, aquas & pituitam per inferna ducit; sed vnà quoque non modò fauces ac os, sed & ventriculum, iecur, reliquaque viscera accendit, exurit atque erodit, vniuersumque corpus inflammat.

Ob id, inquit Mesues, minus tenuiter terendum, & permiscendum eius acrimoniam obtundentibus, calorem remittentibus, & lubricantibus: quorum tantam esse oportet copiam, vt eius superficies vndequaque contegatur.

Sed difficile est Euphorbium, aliis ita vel inuoluere, vel permiscere, vt non exurendi suam vim exerat. Nam & plurimo contemperatum oleo, subinde foris inunctum, vesicas excitat; corpore præsertim mollioribus. quam ob causam tutius est intro corpus non admittere.

Tunditur ipsum etiam cum molestia, nisi naribus diligenter obstructis ac communitis. Si quando enim acrimonia eius ad nares peruenerit, mox pruriginem, sternutationesque excitat, ac deinde ardore intenso, copiosam pituitam ac muccum, tandem verò & sanguinem elicit: lachrymis non deficientibus.

Aduersus autem Euphorbij acrimoniam, remedio indigenis fertur esse herba, quę ab effectu & contrariis facultatibus Anteuphorbij nomen accepit. Cauliculos hæc emittit complures, rotundos, virentes; atque circa eos folia qualia Portulacæ. radix multas quoque habet propagines. succo & hæc abundat, sed nequaquam acri, verùm lento & refrigerante, ardorem ac acrimoniam Euphorbij retundente. *ἀντευφόρβιον.*

Tripolium.

De hac veteres scripsisse nondum obseruare licuit. Videtur tamen ad Telephij species referri posse.

Creuit & istud Anteuphorbion doctiss. Ioanni Boisoto, eodem quo Euphorbium anno: atque vnà cum eodem periit.

De Tripolio. CAP. XXII.

TRIPOLIO nostrò folia exeunt oblonga, lata, læuia, virentia, crassiuscula, Glasti foliis perquam similia: caulis rectus, dodrante altior, fastigio in alas diuiso; in quibus flosculi elegantes, medio disco lutei, orbiculato verò ambitu cærulei, Asteris Attici florum æmuli, qui in pappos candidos contabescentes abeunt. radix oblonga, cortice induitur crassiusculo.

Nascitur, inquit Dioscorides, Tripolium locis maritimis, quæ vnda alluit, recedensque demittit. Ac talibus quidem in Belgij quibusdam maritimis nostrum reperitur: vt in Zelandiæ insulis. Neque videlicet in mari, neque in sicco, sed locis, quæ æstuans mare allidit, recedens, refluens, retroque commeans deserit. Translatum ad hortos diutinè viget, sed luxurians grandescit, & in fibras radices commutat.

Æstiuis mensibus flores facit.

Fabulosum est, quod à Dioscoride asscribitur, tradi nempe vno die ter colorem floris eius mutari; & manè album, meridie purpureum, vesperi

φοινικοῦν, id est, phœniceum. Sed tamen tres florũ colores vno die reperiri posse, veritati haud repugnat. Nam cùm flores, omnes non simul, sed particulatim & sensim perficiantur, tres facilè contingit florum colores obseruari: incipiẽtium nempe, completorum, & deficientium. Nondum patentes aut completi, subpurpurei sunt; perfecti patentesque, quales scripsimus; deficientes papporum candidam ostentant lanuginem.

Τελεφόλιον, à nonnullis etiam ψυχὴ, ab aliis μνεῖς appellatur: vt quidem inter nothas voces refertur: posset Aster marinus, aut Amellus marinus non ineptè dici. Arabs Serapio Tripolium Turbith nominat, & post eum Auicenna. Actuarius tamen Græcus, Alypi siue Alypiæ radicem Turbith esse existimat. Mesues verò herbæ ferulaceæ radicem iudicauit. Habent Officinæ & suum Turbith non modò à Tripolio, verùm & ab Alypo differens, nequaquam etiam ferulaceum. Quod à Garcia ab horto Proregis Indiæ medico in Aromatum historia, quam clariss. ac doctiss. Carolus Clusius Latinam dedit, describitur, ex qua historiam eius in subsequens transtulimus Caput.

Cæterùm Tripolij radix, vti Galenus ait, gustanti acris est, & facultate calida in tertio excessu. Dioscorides radicem in vino potam duarum drachmarum pondere, per aluum aquam ducere refert: itemque vrinam. Conciditur etiam ad alexipharmaca siue venenis resistentia medicamenta.

De Turbith ex Garcia. CAP. XXIII.

TVRBITH planta est radice neque magna neque longa: caulis dodrantalis, subinde longior, digitalis crassitudinis, hederæ modo per solum repit: folia profert Althææ: flores etiam similes è candido rubentes, nonnunquam omnino exalbidos.

Vtilis autem medicinæ caulis duntaxat pars inferior, radici proxima, quæ gummosa. Atque huius cortex est, quem Officinæ ostendunt; crassior videlicet quidam ac inanis, caudicis inferioris exterior cortex, medio exempto.

Laudatur vacuum, arundinosum, fragile & plani corticis Turbith: deinde cui gummi adhæret concretum, quod gummosum dicitur; & albidum.

At gummosum non est semper sua natura, Garcias ait, sed Indi, quia viderunt à gummositate optimi Turbith notas à nostris peti, solent eius stirpem ac cauliculos prius quàm colligant, aut contorquere, aut leuiter vulnerare, vt liquor efflueret. quo tandem densato atque concreto, cauliculos gummosos auferunt. Reperitur verò & quandoque absque contorsione gummosum factum, sed tamen, quò facilius liquor emanare posset, vulnerari ac contorqueri solet. Candidum etiam fit, eodem auctore, in Sole resiccatũ: in vmbra etenim nigrescit.

Prouenit in maritimis, verùm non adeò mari vicinis locis, vt vnda eius allui queant, sed duabus aut tribus interdum à mari leucis siue milliaribus distantibus; & quidem in incultis, potius humentibus quàm siccis.

Nascitur autem in Cambaya, Surrate, Dio insula, Bazaim locisque vicinis, & in Guzarate, vbi plurimum, atq; vnde magna copia in Persiam, Arabiam, Asiam minorem, & Lusitaniam effertur. Præfertur autem in Cambaya natum.

Arabibus, Persis, & Turcis Turbith appellatur: in Guzarate verò Barcaman; in Canara prouincia, cuius ciuitas Goa, Tiguar.

Habetur ab Indis medicis pituitam deiiciens ac expurgans medicamentum; cui si febris abest, adiicere solent Zingiber; alioqui absque hoc ex decocto pulli gallinacei aut cum aqua exhibent.

Mesues Turbith calidum esse refert ordine tertio, & crassam lentamque pituitam vacuare; atque hanc è ventriculo, thorace, neruis, atque remotioribus artubus educere; sed tardioris facultatis esse, & ventriculum subinde eo subuerti perturbarique, quo circa Zingiber, Mastichen, aliaque aromata ei permiscenda; addi & oleum Amygdalorum dulcium, vel ipsa Amygdala, aut saccharum, ne corpus huius vsu extenuaretur aut emacresceret: ab aliis item cum Palmulis, Amygdalis dulcibus, aliisque contemperari, inde componentibus antidotum (electerium aut electuarium Officinæ appellant) quod διαφοινικῶν dicitur, Officinis ipsis & Medicis exercitatis in vsu frequens.

Datur ipsius Turbith drachma (plus minus) vna, ad summum duæ. In decocto verò aut diluto tres quatuórve admittuntur.

De Ebulo. CAP. XXIIII.

EBVLVS foliis, muscario, fructuque Sambuco persimilis est, sed caudicem non facit lignosum; caules tantummodo herbaceos profert hybernis mensibus contabescentes: angulosi hi sunt, ac frequentibus articulis geniculati, Sambuci nouellis ramulis ac propaginibus respondẽtes: folia ex interuallis geminata, ampla, ac veluti Sambuci ex pluribus ad crassum neruo-

Ebulus.

neruosum pediculũ commissis coalescunt, quorum singula oblonga sunt, lata, & margine serrato, Amygdalinis ampliora maioráque: flores in vmbellis candidi. fructus siue acini subrotundi & rutilo colore nigricantes; in quibus semina parua oblonga. radix longa, digitalis crassitudinis, minimè lignosa.

Exit passim locis humentibus, incultis, secus vias & margines agrorum, pingui lætoque solo: aridum, sterile, siccumque respuit.

Flores Æstate, baccæ Autumno maturantur.

Græci χαμαιάκτην, id est, humilem Sambucum, nominant. Dicitur & ἑλιοσακτὴ, ἀγρία ἀκτὴ, καὶ εὐβοϊκή. Latinis est Ebulus & Ebulum: Germanis Attich: Belgis Hadich: Italis *Ebulo*: Gallis *Hieble*: Hispanis *Yezgos*.

Temperamentum autem Ebulus calidum quidem ac siccum, vtrumque ordine tertio; & facultatem non modò, quam ei Galenus tribuit, digerendi exiguam; sed & purgandi per aluum eximiam & validam habet: efficacissimæ radices sunt: folia digerendi ac discutiendi potentia præstant.

Educunt autem radices non modò pituitam, verùm & aquosos potissimùm humores: vtiles idcirco ad hydropicorum purgationes: sed tamen correctæ & vbi vires suffecerint. Purgant enim cum molestia: ventriculum subuertunt: interioraque viscera omnia perturbant. Malè omnibus vsus earum succedit, quibus hepar obduruit; vt quando ex regio morbo Ascites successit. Quamobrem nec temerè, nec nisi valde robustis ex Ebuli radicibus medicamentum, aut potio danda. Decoquitur in vino radix, si causa morbi frigida, & febris abest: aliàs pro affectus natura temperanda potio est. Expurgant & acini & semina, sed clementius multò ac minori cum molestia, præsertim prius aceto infusa, ac deinde semine anisi vel aliis aromatis vnà permixtis.

Foliis tumores œdematosi discutiuntur, cataplasmatis vel fomentis additis.

Dioscorides Ebuli radices vterum ait mollire, aperire, & affectus circa ipsum corrigere, ad insessus decoctas: folia recentia & tenera inflammationes mitigare cum polenta imposita; commodè item ambustis & canum morsibus imponi: auxiliari podagricis cum adipe taurino aut hircino.

De Cucumere syluestri & Elaterio.

Cap. XXV.

SYLVESTRIS Cucumis humi prorepentibus sarmentosis caulibus & subrotundis foliis satiuum æmulatur; & eum quidem, qui Galeno satiuus est (vulgò Melonem appellant) vtrisque tamen asperioribus: flores sublutei sunt: fructus oblongi, asperi, oblongis glandibus maiores, alioqui forma satis similes, satiuis verò Cucumeribus longè minores; qui maturi vel vitrò, vel leuissimo contactu desiliunt, semen cum liquore eiaculantes: radix crassa, candida, multiplex. Tota stirps vehementer amara, veluti & reliqua omnia syluestria Cucumeraria.

Elaterium. Paratur ex fructu huius Elaterium dictum medicamentum, cuius colligendi conficiendique rationes ac modos Dioscorides pluribus verbis refert.

In plerisque calidis regionibus in ruderibus, sabulosis, aliisq; incultis locis reperitur. apud Germanos hortensis. semel autem satus, pluribus inde annis facilè renascitur; non tamen è radice reuirescens, sed ex seminibus sparsis proueniens.

Circa Autumnum fructus maturantur; atque eo tempore, ad Elaterium conficiendum colligendi.

Græcis est σίκυς ἄγριος: Latinis agrestis & erraticus Cucumis etiam appellatur: Officinis Cucumer asininus. Sunt qui Cucumerem anguinum vocent. Sunt tamen inter satiuos & hortenses vulgò habitos Cucumeres oblongi ac recurui, quos anguinos cognominant. Italis

Cucumis ſylueſtris.

Colocynthis.

Cucurbita ſylueſtris.

Cocomero ſaluatico: Hiſpanis *Cogumbrillo amargo*: Germanis Wild cucumer: noſtris Wilde conmmeren: Gallis *Concombre ſauuage* dicitur. Elaterium ſiue ἐλατήριον Officinæ corrupta voce Elacterium nominant.

Eſt autem denſatus iſte ſuccus ex ſecundo ordine excalfacientium, Galeno teſte, & ſubtilium partium. extergendi item digerendíque vim obtinet.

Folia Cucumeris ſylueſtris, radices, earumq; cortices, vti vehementer amara, ita ſimiliter quoque excalfaciunt, & abſtergunt, ſed minus tamen quàm Elaterium. Expurgat autem iſtud Elaterium bilem, pituitam, aquoſoſque humores; & quidem valenter; ac non modò per inferiorem vẽtrem, ſed quandoq; per ſuperna.

Modus Dioſcoridi eſt à ſemiobolo ad obolum, pro virium portione.

Cit idem menſes in peſſo ſubditum. Naribus cum lacte infuſum oculorum in morbo regio colorem emendat.

De Colocynthide. CAP. XXVI.

COLOCYNTHIS per humum ſtrata Cucumerariorum modo repit, eum quem Citrulũ Cucumerem noſtra ætas appellat proximè referens, cuius & ſylueſtris eſt ſpecies: folia eius lata aliquot inciſuris diſſecta: flores in luteo palleſcunt: fructus globoſus cortice integitur tenui, lutei vbi maturuit coloris, quo ablato interior candida fungoſa medulla ad medicinæ vſus reſiccatur; vnà cum in ea conditis ſeminibus paruis, & ſordentis coloris. Ingentis amaritudinis hæc medulla eſt; ſimiliter & ſemen, totaque ipſa omnibus ſuis partibus ſtirps.

In calidis regionibus ſeritur & perficitur Colocynthis; ſed in Germania ac Belgio ægrè ad maturitatem peruenit.

Appellari ſolet à Barbaris ac in Officinis Coloquintida. Græcis eſt κολοκύνθις, & quãdoque σικυωνία. Atque hinc Hiera διὰ σικυωνίας aliquãdo inſcripta reperitur, quæ alias διὰ κολοκυνθίδος dicitur. Eſt tamen & σικυωνία Cucumis agreſtis, de quo præcedente capite. Latini interpretes pro Colocynthide crebrò Cucurbitam reddunt ſylueſtrem. Differens tamen hæc à Colocynthide eſt. Cucurbita ſiquidem ſylueſtris Græcis κολοκύνθα ἄγρια vocatur, & ſatiuæ ſimilis eſt: ſcandit vt ſatiua vicina adminicula: folia eius ſimiliter lata & indiuiſa. fructus paruis Cucurbitulis ſimiles, duri ac lignoſi admodum corticis: medulla interior adeò ſucculenta, vt reſiccari nequeat: amara interim tota, vti Colocynthidis & agreſtis Cucumeris.

Eſt autem Colocynthis veluti tota ſua natura, omnibusque ſuis partibus amara, ita calida quoque ac ſicca ſecundo gradu eoque intenſo: atque idcirco expurgare, abſtergere, aperire, & quæcunque amariſſima efficere poſſet, niſi

nisi validior eius per inferiorem ventrem euacuandi ac purgandi facultas reliqua eius opera, vt Galenus ait, præuerteret.

Tam valenter siquidem hanc vim exercet, vt non modò pituitam & bilem citissimè copiosissimeque educat, verùm & abrasis intestinis, venarumque meseraicarum osculis reseratis, sanguinem & cruenta subinde eliciat. Ita vt hac de causa nec temerè, nec nisi grauissimo aliquo vrgente morbo, ea sit vtendum; neque etiam nisi lento aliquo ac glutinoso permixta, quo videlicet vehementia eius reprimatur; malefica vis obtundatur; & celerius per aluum permeante, intestina minus abradantur. Admisceri Masticen aut gummi Tragacanthæ, Mesues admonet.

Formantur & ex ea pastilli cum Mastiche, gummi Arabico ac Tragacanthæ, & Bdellio. Ex his Mastiche etiam adstringentis facultatis euidenter particeps est. Præstant autem lenta ac glutinosa, adstrictionem nullam aut exiguam habentia. Adstringẽtibus siquidem huiuscemodi valida ac fortissima medicamenta coërcita ac refrenata, maiore deinde violentia ac molestia, vim ac facultatem suam peragunt. Quæ verò adstringentia permixta non habent, facilius minorique cum labore opus suum perficiunt. Quales sunt Pilulæ, à Rhasi lib. IX. ad Almanzorem Iliacæ appellatæ. Quæ componuntur ex Colocynthide & Scammonio duobus fortissimis; ac tertio Sagapeno, quod lentore suo intestina oblinit, & ab vtriusque iniuria defendit.

Pilulæ Iliacæ.

Quæ quidem compositio tametsi fortissima, & qua nec temerè, nec citra vrgentem vehementer necessitatem vtendum, facilè tamen ac citra magnas molestias expurgat, & cum minoribus torsionibus, quàm pleraque mitiora clementioraque medicamenta, Mastichen aut alia quæ adstringunt, admittentia.

Atque hanc ob causam verisimile est à Cochiis catapotiis Galenum lib. I. De medicamentis secundum loca, Mastichen & Bdellium reiecta voluisse, quæ tamen præceptor eius Quintus iisdem addere anteà solitus fuerat.

Vtilis autem Colocynthis non modò ad purgationes, in quibus Vertigini, Hemicraniæ, Cephaleæ, Apoplexi, morbo comitiali, Asthmati, intestinorum cruciatibus, aliisque pertinacissimis morbis succurrit; verùm & foris nequaquam aspernandas vires præstat.

Valet ad Aurium tinnitus & surditates oleum cum ea decoctũ: idem lumbricos & ventris tineas interimit ac pellit, aluumque non rarò mouet, vmbilico imoq; ventri admotum.

Acetum quod eius decoctionem admisit, collutione dentium dolores sopit, auctore Mesue.

Semen ad mortuorum corporum conseruationem ac condituram vtile; præsertim Aloë & Myrrha admixtis.

Helleborum siue Veratrum album.

De Helleboro siue Veratro albo.

CAP. XXVII.

VERATRI apud Veteres duo genera sunt: Album, & nigrum.

Sunt autem albo Veratro folia magna, lata, maioris siue latifoliæ Plãtaginis, aut potius Gentianæ similia, maiora, magis venosa, liratim striata, ac quasdam plicas habentia: rectus & ferulaceus caulis, prælongus, multis inferius foliorum tunicis obuolutus, quas inarescens demittit; superius verò plures proferens spicas; in quibus flores nõ magni, è senis angustis striatis foliolis herbaceo colore candicantes; quorum singulis tres aut quatuor succedunt angustæ, paruæ siliquæ veluti Sesami: in his semen latum & candicans. Radix crassa, candida, haud longa est, cum multis adhærentibus fibris, quibus etiam subinde propagatur.

Huius & alia species est floribus nigricantibus, foliisque, caulem præsertim amplectentibus, angustioribus; alioqui antecedenti similis.

Gaudet Veratrum album montanis & asperis; & non modò in Græcia, Italia, aut aliis calidioribus

bus regionibus, verùm & in Germaniæ ac Heluetiorum montibus viret. viuit & in hortis.

Floret Æstate; messibus aut sub Autumnum legendæ sunt radices.

Nominatur Gręcis ἐλλέβορος λευκὸς, & quandoque citra aspirationem ἐλλέβορος λευκός: Latinis Veratrum album. Sunt qui ἀσκίδα, ἄτομον, πτυγνατορεξιν, γόνον ἡρακλῆος, πολυείδον, ἀναφυτον etiam nuncupent: aliis Sanguis Herculis dicitur: Germanis Weiß nießwurtz: nostris Witte niesworttele: Italis *Elleboro bianco*: Hispanis *Verde gambre blanco, & yerua de balleste*: Gallis *Ellebore blanche.*

Ex tertio est ordine excalfacientium ac desiccantium, auctore Galeno.

Vomitione purgat; varios humores educit; & quidem magna cum vi & molestia summa; quocirca dari non debet, nisi vbi longi valentesque morbi sunt, spesque ex aliis remediis adempta sit: vt Paulus Ægineta scribit. apud quem & nonnulli exhibendi eius ac propinandi modi extant. Sternutationes huius radicis puluis quoque excitat, naribus exceptus; & inter πταρμικὰ siue sternutatoria valentissimus est.

Dioscorides Veratrum istud menses etiam ducere, & fœtus enecare in pesso appositum refert; & mures interficere cum melle & polenta subactum. Plinius phthiriasin hoc emendari addit.

De Helleborine. CAP. XXVIII.

Helleborine.

VERATRVM album effigie refert Helleborine, ea de causa à nobis appellata, sed humilior tamen ac minor multo: caulis eius erectus ad pedis ferè altitudinem assurgit: folia lata, similiter venosa & striata, vti Veratri albi, sed paruula: flores secundum caulem ordine quodam digesti, foliacei, albicantes medio aliquantulum prominente subluteo; quibus oblongæ, non tamen magnæ, succedunt veluti siliquæ, aliquantulum striatæ, in quibus semina minutissima. radices subsunt fibrosæ, Veratri albi tenuiores.

Reperitur locis haud sitientibus ac vmbrosis; & cum flore quidem Iunio ac Iulio.

Helleborinen non impropriè dici ac nominari posse, ipsa cum Veratro albo similitudo testatur. Nam syluestre ac spurium quoddam eius genus esse videtur.

Dioscorides quidem ἐλλεβορίνην θαμνίσκον μικρὸν, hoc est, paruum fruticulum esse ait, habentem ἐλάχιστα φύλλα, id est, minima folia. Plinius verò lib. XXVII. cap. IX. Helleborinen paruam tradit herbam, exiguis foliis. & lib. XXIII. cap. XX. paruis foliis. Et parua quidem nostra hæc Helleborine, & herba, & θαμνίσκος. θαμνίσκον siquidem herbam cuius cauliculus rectus assurgit, etiam si vnicaulis sit, Dioscorides non rarò nuncupat. Nam & Polygonaton quod singulari caule, & attollitur, & nascitur, θάμνον facit. πολυγόνατον, ait, θάμνος μείζων πήχεος. folia autem huius non quidem minima sunt, sed comparatione Veratri albi parua re vera sunt, ac dici debent. Et Plinius non minima, sed exigua & parua tantùm esse scribit. Ostendunt & hæc nostræ Helleborines, cum ea, quę à Dioscoride ac Plinio describitur, similitudinem maximam, sed tamen legitimam esse, in tanta ac tam obscura veterum breuitate, difficile fuerit affirmare.

Dicitur autem Helleborine Dioscoridi ac Plinio etiam ἐπιπακτὶς, sed vnde hoc illi nominis, non patet. Veratrum album etiam ἀσκὶς reperitur, vt diximus, appellatum. Si pro ἀσκὶς legi posset ἀκτὶς, existimari posset ἐπιπακτὶν, quasi ἐπὶ ἀκτὶν dictam, quòd videlicet Veratro albo superaddatur. Vt etenim Theophrastus lib. IX. miscetur in potione ex Veratro albo, vt vomitio bene succedat, Helleborines semen. τοῦτο δ᾽ ἐστὶ ποάριον, addit, id est, hæc herbula quædam est. Atque coniecturam ita facere, sed certi assequi nihil datur: veluti etiam haud constat eandem Theophrasti & Dioscoridis Helleborinen esse. Dioscorides siquidem, vomitionem

mitionem adiuuare eam, quod Theophrastus asserit, non scripsit; sed tantùm aduersus lethalia medicamenta, & iecinoris affectiones bibi. Plures autem esse possunt Helleborines. Nam & Centaurium minus superius diximus Helleborinen quoque appellari.

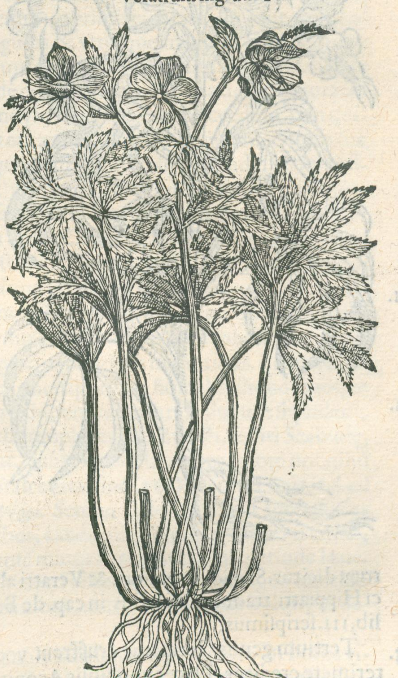
Cæterùm nostræ Helleborines qualis sit temperies aut facultas, compertum hondùm habemus.

De Veratro nigro. Cap. XXIX.

Veratrum nigrum I.

Veratrum nigrum II.

Veratri nigri tria sunt genera, præter illud tamen, quod à Dioscoride describitur.

1. Primum folia promit ex pluribus collecta, quorum singularia oblonga, lata, læuia, & duriuscula sunt, veluti Lauri, sed margine vtrinque à medio sursum versus serrato: caule caret: flores in pediculis palmum altis è radicibus erumpentibus, magni, initio albidi, deinde purpurascentes, postremò virentes, cùm videlicet è mediis staminibus luteis exortæ siliquæ increuerint: quatuor aut quinque coniunctæ Sesami modo hæ nascuntur; in quibus semen. Radices subsunt multis crassis nigrisque fibris capillatæ; in quibus medius tenuis neruus.

2. Alterius Veratri folia prioris æmula sunt, sed angustiora, nigriora, ambituque toto serrato: caulem istud habet pedem, plus minus, altû, in ramulos cacumine diuiso; à quibus flosculi deorsum nutantes dependent minores; coloris è pallido herbacei. radices fibrosæ aliquanto tenuiores, minus nigricant.

3. Tertium Veratrum caules habet proceriores & subinde crassiores: folia quàm secundi angustiora, quorum & ambitus vtrinque serratus: flores magnitudine secundi: siliquæ paruæ Sesamaceæ: radices fibris multis vti aliorum cohærentes subnigricantesque.

Nascuntur Veratra hæc in montibus asperis & petrosis. Duo posteriora in Germania ac Belgio frequentiora.

Floret primum circa natalem Dominicum, si Hyems clemens mitisque fuerit; aliàs mox soluto gelu: proximum genus paulò serius: tertium circa Ver, & ipso Vere.

Veratra autem hæc esse nigra, satis inter recentiores conuenit; sed tamen ad quem veterum auctorum referri debeant, non æque expeditum. Differentes etenim Veratri nigri descriptiones penes hos reperiuntur. Theophrastus siquidem folio laurino Veratrum nigrum esse ait, & fructu Sesamaceo. Dioscorides verò foliis Platani ac Sphondylij, Cnicique semine ipsum

Veratrum nigrum II.

1.

2.

ipſum depingit. Quæ vt euidentem differen-tiam;ita & hæc Veratra,ad Theophraſti accede-re,cum Dioſcoridis verò Veratro parum conue-nire oſtendunt: folio ſiquidem Laurum, & po-tiſſimùm primum, fructu verò Seſamum refe-runt. vti nigrum Veratrum facere Theophra-ſtus ſcribit: Platani aut Sphondylij folium ne-quaquam (vt Dioſcorides) æmulantur. Appel-latur autem Veratrum nigrum Græcis ἐλλέβορος μέλας. à nonnullis μελαμπόδιον: item πολύῤῥιζον, μελανόῤῥιζον, ϖοείτιον, κυεάνιον, aut potius ἀντικυεάνιον, ἔκτομον, aut ἔκσομον: Italis *Elleboro nero*: Hiſpanis *Verde gambre negro*.

Nominatur verò Melampodion, quia Me-lampodem inuentorē habeat, qui furentes Prœti filias primus eo purgaſſe, & ad ſanitatem men-tis reſtituiſſe creditur. Hunc Dioſcorides paſto-rem; alij diuinationis peritum tradunt.

Quod autem inter hæc genera primum, vul-gò à Germanis Chriſtwurtz/ & à noſtris Heylich kerſtcrupt nominatur; idcirco videlicet, quòd Hyeme clemente circa natalem Domini noſtri Ieſu Chriſti diem floreat.

Alterum genus Pſeudohelleborum & Vera-trum nigrum adulterinū ante nos etiam Fuch-ſius nuncupauit. Plerique Conſiliginem eſſe vo-lunt; quia huius radicibus iumentorum quadru-pedumque morbis noſtræ ætatis agricolæ me-deantur, haud diſſimili quàm Conſiligine vete-res Mulomedici modo; vnde & à noſtris Vie-trupt dicitur. Sed idem poſſunt & Veratri albi radices; vt quidem Abſyrtus & Hierocles Græ-ci Hippiatri tradunt; vti latius in cap. de Buphthalmo, in florum hiſtoria Pempt. ſecundæ lib. III. ſcripſimus.

3. Tertium genus Germanis Leußkraut vocatur, id eſt, Peduncularis; pediculos etenim in-terimere creditur. Placet nonnullis Aconitis iſtud genus annumerari. Neque enim pedicu-los tantùm, ſed, veluti Aconitum, & oues aliaque animalia necare comeſum fertur. Verùm hoc non modò iſtud, ſed & reliqua Veratra nigra poſſunt: qua de cauſa & inter Veratri ge-nera hoc tertium retinendum videtur.

Cæterùm Veratrum nigrum, vt quidem Galenus ſentit, candido calidius ac amarius eſt, ex tertio ſimiliter excalfacientium & reſiccantium ordine.

Pituitam, bilem flauam, ſed & atram potiſſimùm, ac melancholicos omnes humores de-orſum ducit, non tamen citra moleſtiam ac difficultatem. Idcirco non niſi robuſtis ac vali-diſſimis, vt Meſues ſuadet, exhibendum. Prodeſt autem ex Veratro nigro purgatio inſanien-tibus, maniacis, melancholicis, comitiali morbo afflictis, elephantiacis, quartana laboran-tibus, & omnibus breuiter, quos vel atra exagitat bilis, vel melancholicus humor moleſtat.

Modus exhibitionis, Actuarius lib. V. ait, ſunt ſcriptuli tres, paulò plus minúſve, tenuium fibrarum è radicibus pendentium, in aqua paululum maceratarum; deinde cortice detracto, ac in vmbra ſiccato, proiectaque tenui, quæ ipſi ſubeſt medulla. Datur autem ex paſſo & oxy-melite; verùm ſuauitatis gratia, quædam ex odoratis ſeminibus ſunt inſerenda. Si verò effica-ciorem cupis purgationem, Scammonij pauxillum adiicito. Hæc ille.

Præſtat autem inter hæc genera primum; deinde ſecundum; tertium minus efficax habe-tur. Extergit verò Veratrum nigrum etiam alphos, lichenas, lepras, ac pſoras: in fiſtulam cal-loſam inditus, callum duobus aut tribus diebus, vt Galenus ait, detrahit.

De Veratro nigro Dioſcoridis. CAP. XXX.

ISTVD Veratrum nigrum, vt Dioſcorides ſcribit, folia habet viridia, Platano ſimilia, ſed minora, ad Sphondylij folia accedentia, ſed fiſſa magis & nigriora, ſubaſpera: caulis aſper eſt: flores albi purpuraſcentes ſiue ἐμπορφύροι, ſchemate racemoſi, & in ipſo fructus Cnico ſi-milis. radices ſubſunt tenues, nigræ, veluti à quodam capitulo Cepæ ſimili dependentes, quarum

Veratrum nigrum Dios.

quarum & vsus est. Atque ita verba ipsa Dioscoridis sonant; è quibus manifestum, aliud omnino ab eo Veratrum nigrū describi, quàm à Theophrasto, de quo capite antecedente.

Conuenire autem cum hac Dioscoridis descriptione satis apparet, quod & aliàs & modò, pro Dioscoridis Veratro nigro expressimus: folia etenim in primis eius lata, aliquot eminentes angulos, & vtrinque incisuras habent, instar foliorum Ficus, Vitis, Aceris; qualia Platani esse abundè constat; sed tamen prædictis minora: ad Sphondylij folia satis etiam accedunt, non quidem tota ac integra, sed singularia eorum (ex quinque enim totius folij Sphondylij compositio est) profundioribus tamen fissuris diuisa: eadem saturato colore nigricant, & aliquantulum aspera sunt: Caulis rectus est, pede altior, nonnihil striatus; quo superius in ramulos diuiso, complures prodeunt veluti latiores calyces, discorum instar; qui simul racemi quandam referunt effigiem; præsertim cauliculis flaccescentibus, ipsisque deorsum nutantibus. quam & lati calyces multiplicibus flosculis aliquo quoque modo exhibere videntur. E singulis siquidem, flosculi complures simul farcti, veluti Scabiosę, exeunt. Sunt candidi hi, diluto colore nonnihil purpurascentes, siue, vt Dioscorides ait, λευκοὶ ἐμπορφύροι. Semen inde in iisdem subnascitur calycibus, candicans, oblongum, ferè vti Cnici, sed tamē minus & tenuius, ac nō perinde læue. Radices etiam subsunt nigræ, quàm alterius nigri Veratri tenuiores, ab vno exiguo capitulo confibratæ; in nouellis quidem plantis. Nam in veteribus ætate multiplicatis à pluribus demittuntur.

Reperitur in Germaniæ plerisque montibus, & aliis incultis ac asperis locis. In hortis viuax est. Dioscorides etiam in asperis, editis & sitientibus locis Veratrum nigrum enasci scribit: optimumq; quod ex eiusmodi locis accipitur. quale est, inquit, quod ex Anticyra petitur.

Floret autem istud Veratrum nigrum non Hyeme, sed æstiuis mensibus. Toto autem anno herba viret.

Recentiorum plerique Astrantiam nigram: alij Saniculam feminam nominant. Differt tamen multum ab Astrantia, quæ & Imperatoria, vmbellifera herba. Saniculæ etiam perquàm parum similis est. Nobis diu visa est, non quidem Theophrasti, sed Dioscoridis Veratrum nigrum esse. Respondet forma, vt retulimus: conueniunt etiam vires. Nam & atros aliosque humores radices huius expurgare, testes habemus in Germania nonnullos exercitatissimos medicos, qui his melancholicos purgatos feliciter ad sanitatem reduxere. Purgandi quoque huic facultatem adesse, testatur etiam Conradus Gesnerus in epistola quadam ad Adolphum Occonem, in qua Astrantiæ nigræ Helleboro albo ferè similem vim, sed tamen mitiorem, & per aluum purgatricem primum se expertum refert. Quæ sententiam nostram, & Dioscoridis Veratrum nigrum esse confirmant.

Tribuit autem huic omnes etiam eas nomenclaturas Dioscorides, quæ superiori asscriptæ sunt. Semen verò eius, ait, in Anticyra Sesamoides vocari, eiusque ad purgationes vsum esse: Si modò genuina & non vitiata est lectio. Videtur autem non omnino integra. Nam si Sesamoides, vt Plinius ait, & vox ipsa testatur, à Sesami similitudine nomen habet, impropriè huius Veratri nigri semen, non Sesami, sed Cnici æmulum Sesamoides nuncupabitur. Iam & Sesamoides sui generis stirps est. Ex his aliūde hæc verba Dioscoridi accessisse suspicādum: & fortè ex Theophrasto translata. Scribit siquidē Theophrastus lib. IX. Anticyrenses fructu Veratri, qui Sesamo similis sit, purgari: Helleborum, inquit, non solùm radice, sed etiam fructu vtile est. Siquidem in Anticyra, vt fertur, fructu eius purgantur. Deinde inferius: Anticyrenses fructum Sesamacei Hellebori dare solēt, qui Sesamo similis est. Quibus verbis Theophrastus Veratri fructum Sesamo quidem similem refert; sed Sesamoidem peculiariter ac pro-

Dioscoridis locus deprauatus.

propriè dici non affirmat. Sed ad Veratrum noſtrum nigrum reuertamur, cuius facultates ſimiles eſſe alterius Veratri nigri, compertum eſſe iam ſcripſimus Ad omnia tamē efficacius habendum, antecedente capite deſcriptum; quo veriſimile Anticyrenſes pręcipuè vſos, penes quos, prima ſummaque propinandi Veratri, apud Veteres ſemper fuit auctoritas.

De Seſamoide ex Dioſcoride & aliis. CAP. XXXI.

INCIDIMVS in Seſamoidum mentionem: Veratro potentia ac viribus proxima ſunt, & ex purgantium numero: oportunum idcirco eorum hiſtorias ex Dioſcoride & aliis hîc repetere. Duo autem ea ſunt: Vnum magnum: alterum paruum.

Seſamoides magnum. In magni autē Seſamoidis deſcriptione inter Veteres non ſatis cōuenit. Plinius lib. XXII. cap. XXV. ἠριγέροντι, id eſt, Senetioni ſimilem herbam ſcribit: Oribaſius ex Raſarij quidem conuerſione, Rutæ ſimiliorem facit. Seſamoides, inquit, maius folia habet Rutę ſimilia, longa: florem album: radicem gracilem, ignauam: ſemen Seſamo ſimile, guſtu amarum.

Dioſcoridis verò exemplaria vtrique herbæ Seſamoides iſtud comparant. ἔοικεν ἡ πόα, αἰτ, ἠριγέροντι ἢ πηγάνῳ, φύλλα μακρὰ, ἄνθος λευκόν, ῥίζα ἰσχνὴ ἄπρακτος, σπέρμα ὅμοιον σησάμῳ, πικρὸν ἐν τῇ γεύσει, id eſt, Similis eſt herba Senetioni aut Rutæ: folia longa: flos albus: radix gracilis, inefficax: ſemen ſimile Seſamo, amarum in guſtu.

Notatur Dioſcorides. Siue autem Dioſcorides, ſiue alius huius deſcriptionis auctor extiterit, oculata fide Seſamoides magnum non agnouiſſe videtur; ſed ex aliorum ſcriptis tantummodo deſcriptionem eius collegiſſe: atque idcirco diſiunctiua particula ἢ vſus. ignorans videlicet cui ſimile Seſamoides magnum eſſet: Senetioni ne an Rutæ. Vtrique autem ſimile eſſe, vix poſſibile. Sunt etenim diſſimiles multum Senetio & Ruta, qualiſcunque etiam ea ſit, ſiue graueolens, ſiue altera Hyperico ſimilis.

Recentiores, inter quos Io. Ruellius & nonnulli poſt eum, Seſamoides magnū exiſtimant, quod à Theophraſto Veratrum nigrum deſcribitur. Cognominat enim ipſum Seſamaceum ſiue Σησαμοειδὲς: Anticyrenſes, inquit, fructum Seſamacei Veratri dare ſolent. Accedit Dioſcorides, qui Seſamoides magnū apud Anticyrenſes Veratrū (ſi modò genuina lectio) vocari refert: & Galen in lib. De ſimplic. med. facult. vbi Seſamoides magnū Anticyricū Veratrum eſſe ſcribit. Anticyrenſe ſiquidem Veratrum eſt, cuius Theophraſtus meminit, & de quo cap. XXVII. Sed iſtud neque Senetioni, neque Rutæ ſimile eſt; & non modò ſemine, ſed & radice efficax eſt. Seſamoidis autem radix ἄπρακτος, hoc eſt, ignaua, & nullius vſus. Crediderim ego nondum repertum Seſamoides, & propter eam quam oſtendimus difficultatem, non facilè agnoſcendum.

Dicitur autem σησαμοειδὲς, vt Dioſcoridis & poſteriorum exemplaria habent, in Anticyra ἑλλέβορον. Cauſa additur, quoniā Veratro albo in purgationibus miſceatur. At propter hanc cauſam fortaſſe rectius ἑλλεβορίνη nuncupatur. Nam Helleborines ſemen Theophraſtus ait purgationi ex Veratro miſceri, quod haud aliud quàm ipſius Seſamoidis eſſe veriſimillimum eſt. Hippocrates enim, Strabo & Dioſcorides non aliud admiſceri ſcribūt quàm Seſamoidis ſemē. In Φωκικῇ, ait Strabo, naſcitur σησαμοειδὲς, cui permixtū præparāt Oetæū Helleborum.

A Seſami autem forma & ſimilitudine Seſamoides nomen, vt Plinius ait, accepit.

In abſtergendo, excalfaciendo, deſiccandoque ſimilem Veratro vim, Galeno auctore, obtinet. Purgat pituitam & bilem ſupernè, Dioſcorides refert, quantum tribus digitis capi poteſt, tritum, acceptum cum Veratri albi ſeſquiobolo, in aqua mulſa.

Eadem de hoc ferè Hippocrates ſub finem lib. De victus ratione in morbis acutis, at tamen non cum aqua mulſa, ſed cum aceto mulſo ſiue oxymelite exhibet. Seſamoides, ait, ſurſum purgat: potio eius eſt drachma media in aceto mulſo trita: commiſcetur etiam Veratri tertia portionis pars, & minus ſuffocat.

De Seſamoide paruo, ex Dioſcoride. CAP. XXXII.

SESAMOIDI paruo, vt Dioſcorides habet, dodrantales ſunt coliculi, folia habentes Coronopo ſimilia, hirſutiora tamen ac minora: in ſummo cauliculorum capitula ſunt florum ſubpurpureorum, quorum medium album; in quibus ſemen Seſamo ſimile, amarum & κίῤῥον ſiue ruffum: radix tenuis. naſcitur locis aſperis.

Nonnulli κορώνιον σησαμοειδὲς μικρὸν, alij σήσαμον ἄγριον, Galenus σησαμοειδὲς λευκὸν; & ſemen eius amaram qualitatem continere, multumq́ue amarum eſſe, excalfacere, rumpere, extergereq́ue ſcribit.

Dioſcorides, purgat, inquit, pituitam & bilem deorſum ſemen acetabuli menſura potum cum aqua mulſa. Idem impoſitum cum aqua tubercula & tumores diſcutit.

Rha siue Rhei, vt existimatur, icon.

De Rheo siue Rha. CAP. XXXIII.

DE forma aut magnitudine vel ipsius stirpis, vel foliorũ florúmve Rhei, nihil quidē apud Veteres proditũ reperitur. radicum modo similitudinem nonnullam, cùm substantiã & colorem Dioscorides expressit, sed tamē eius tãtùm quod in iis, quæ supra Bosphorũ Thracium, ac Pontum Euxinũ, vel etiã Mæotidē paludē locis prouenit.

Variat autem non parum radicum Rhei magnitudo, &, vt verisimile, ipsius quoq; totius stirpis, pro regionum, soli, cælique differentia, quæ (vt subinde repetendum) magnæ sæpenumerò in stirpibus mutationis ac differentiæ causæ sunt.

Minor ac tenuior est Pōtici Rhei radix: crassior verò multoq; maior, quæ in Officinis venũdatur.

De Pōtico autem Rheo sic Dioscorides: Rha, quod nonnulli Rheon, gignitur in iis quæ supra Bosphorum sunt locis: vnde affertur. radix nigra, Centaurio magno similis, sed minor & rubicundior, ἄοσμος, id est, inodorata (vt quidē exēplaria habēt) laxa, aliquantulũ leuis. Optimũ est, quod teredines nō sensit, glutinosum gustu, cũ remissa adstrictione, & quod commanducatum ochræ modo pallescit, Crociq; colorem aliquem refert.

Eadem ferè & de hoc ipso Plinius lib. XXVII. cap. XII. in nonnullis tamen non tam diffidens, quàm euarians. radicem non Centaurio magno, sed Costo nigro similem: & tritam aut mansam non ἐνώχροντα, sed vini colorem reddere tradit. Est autem vinum non nigrum, aut rubens, vetus quidē & potens lutei & ad Crocum vergentis coloris: veluti Creticum, & alia eiuscemodi. Costi Indici radix Dioscoridi nigra est. Sed tamen potuit & pro Centaurij magni, per errorem Costi substituta esse. Verba eius hæc sunt: Rhacoma affertur ex his quæ supra Pontum sunt regionibus. radix Costo nigro similis, minor & ruffior paulò, sine odore, calfaciens gustu & adstringens. Eadem trita vini colorem reddit ad Crocum inclinantem.

Officinarum autē Rheon radix est multo maior, crassior, & amplior quàm Centaurij maioris: quæ foris nigricans: interius verò, recens quidē, cum varietate quadam coloris dilutè ex purpura rubet; vetustior ex subluteo sordet; sed amplius à teredinibus exesa: in mandendo aliquantulũ glutinosa ac viscosa Croci colorē refert; quem papyro aut alteri candidæ rei illita manifestiorē exprimit: substantia eius, neq; dura solidáve, neq; grauis, sed leuiuscula, ac inter duram cōpactámve ac raram veluti media, nonnihil fungosa: odorata etiã & gratũ spirat.

Adfertur ex Sinarum (vulgò Chinarum) regione, quæ est versus Orientem, supra Indiam, etiam eam, quæ extra Gangen: haudquaquam verò ex Scenitarum prouincia (vt plerique temerè existimant) quæ in Arabia est felici, & longè à Sinis abest.

Appellatur vulgò Rha Barbarum, aut Rha Barbaricum, à nonnullis Reu Barbarum, quòd ex Africa & Arabia, quas Barbarias etiã vocant, aduehatur. Rectius Punici & Arabes Raued Seni nominant; à Sinēsi prouincia: vnde in Indiã, Persiam, Arabiamq;, ac postea in Europam infertur. Eiusdē speciei cum Pontico est, quod Græci ῥῆον & ῥᾶ: Plinius Rhacoma: Cornelius Celsus, & etiam Paulus Ægineta Ponticam radicem appellat: Mesues Raued Turcicum.

Est vtriusque eadem similisque substantia: color idem recentium: idem inueteratorum: commansa glutinosum lentorem parem, eundemque, Croci videlicet æmulum, colorem reddunt: & odor quoque Pontico, & quidem haud est insuauis. Id quod euidenti certoque experimento cognitum habemus. Nam huius radicem ab excellentissimo viro Iacobo Antonio Cortuso, amico nostro olim accepimus, haud graui odore suaueolentem.

Dioscoridis tamē exemplar ἄοσμον, id est, odore destitutũ Rha esse habet. Sed pro ἄοσμος, fortassis rectius legendum εὔοσμος. Nam cùm Veteres omnes Rheo tenues aëreasq; quasdam confiteantur adesse partes, odorem quoq; vnà esse innuere videntur. Tenuis etenim aëreæq; substantię odor comes esse solet. Odorata enim tenuia sunt essentia. Neq; nos ab hac sententia Plinius absterrere debet. Potuit enim ipse, vt & aliàs, in deprauatum incidisse codicem.

Dioscoridis locus suspectus.

Nam & ab illo tēpore nonnullis locis corrupta ac deprauata fuisse Dioscoridis exemplaria, si
non aliunde, vel ex sola Orchios descriptione manifestū, apud omnes posteriores, qualis apud
Dioscoridem, extans: corrupta videlicet ac deprauata: vt cap. de Orchi in florum historia
Pemptade secunda ostendimus. Vtcunq; autem est Ponticū Rha, non est odore destitutum.

Rha fluuius.

Fluminis autem Rha sibi nomen adoptauit, in cuius superciliis, vt Ammianus Marcelli-
nus ait, nascitur. Oritur Rha ex Hyperboreis Septentrionis montibus, & per Asiaticam Sar-
matiam defluens, in Caspium siue Hircanium labitur mare.

Mistam autē Rheon, & substantiā, & temperaturam ac facultatē obtinet. Sunt eius par-
tes quædam terrestres, adstringentes & resiccantes: aliæ tenuiores, aëreæ, calidę & purgatorię.

Laudatur à Dioscoride ad inflationes, stomachi imbecillitatē, & omnes eius dolores, con-
uulsa, lienosos, hepaticos, nephriticos, tormina, vesicæ & thoracis vitia, pręcordiorum disten-
tiones, vteri affectiones, coxendicum dolores, sanguinis sputationes, respirationes difficiles,
singultus, dysenterias, cœliacas passiones, circuitus febriles & venenatorum morsus: tollere
etiam liuida & impetigines cum aceto illitum ait. Galenus etiam ruptis, conuulsis, & ortho-
pnœæ prodesse: sanguinemque spuentibus conferre scribit.

De expurgatoria autem facultate neuter quidquam scripsit. Non fuit Rhei ad purgatio-
nes illo seculo vsus. Quod in eo tenue ac aëreum, intendere eius adstringendi potentiam
Galenus existimauit. Nec enim, inquit, reluctatur terrestri frigido, tenue aëreū; imò eò quòd
deducat, & in altū perducat, valentioris effectus causa existit. Cùm tamē hoc ipsum aëreum
ac tenue purgatoriam, ac obstructiones adaperiendi vim obtineat.

Paulus Ægineta primus videtur Rhei expurgatoriam facultatem exploratam habuisse,
lib. enim primo, cap. XLIII. vbi Terebinthinam inter ea, quæ sanis aluum subducunt, enume-
rat. At cùm magis, ait, subducere eam cogitamus, Rhei momentum admiscemus. Subsecuti
Arabes ad vlteriorem ipsum medicinæ vsum perduxere, per quos quoque illud, quod è Sina-
rum aduehitur regione, receptum. Præstantius istud est: Ponticum siue Turcicum debilius,
non tamen purgandi vi destitutum. Reperitur & quoddam in Tartariæ vrbe Samarcandar,
sed improbum, & non nisi iumentorum purgationibus vtile: ait Garcias ab Orta.

Optimum autem est recens, à teredinibus non exesum, & decoctionem non expertum.
Vt enim Galenus, Auicenna, & Mesues, decoquitur recens, & expresso succo, iterum resic-
catur. Tale purgatoria facultate omni, aut quasi destitutum est, & magis adstringit.

Separantur enim maceratione ac decoctione huius facultates. Calida, tenuis, purgatoria,
& aperiens in humorem transfertur, remanente reliqua terrestri adstringente substātia. Den-
sius quod decoctum aut maceratum est, Croci non, aut parum inficit colore; & amissa eius
varietate, subnigro sordet: facileque à teredinibus perforatur.

Expurgat autem Rheon per inferna bilem flauam, & quandoq; pituitam in proximis viis
hærentem.

Vtilis ac commoda ex eo purgatio omnibus quos bilis flaua infestat, vt laborantibus & a-
cutis & tertianis febribus, ictericis, hepaticis; confert in pleuritide, peripneumonia, angina,
insania, furore, renum, vesicæ & omnium internarum partium inflammationibus, & præser-
tim erysipelaceis affectionibus, tam externis quàm internis.

Vtilissimū certè Rheon iecinori & felli laborantibus maleque affectis. præter enim quòd
biliosos prauosque expurget humores, & ab obstructionibus meatus expediat, robur quoque
maximū ipsis visceribus confert: ita vt haud temerè, Rheon vita hepatis, à nonnullis dictum
videatur. Cōmodissima enim ac vtilissima talia esse iecinori medicamenta, Galenus XI. me-
thodi asserit: quę videlicet mixtā habent cum expurgādi & aperiēdi, adstringēdi potentiam.

Modus exhibitionis à drachma vna ad duas: macerati verò ab vna cum media ad tres. Da-
tur aut maceratur in calidioribus quidem morbis cum Cichorij, Intybi, aut alterius natura
similis, diluto, aut stillatitio liquore, vel etiā lactis sero. Si verò calor abest, ex vino dari potest.

Exhibetur quandoque & tostum, sed ita vt nulla eius pars vel minimum sentiat adustio-
nis: tale dysentericis & cœliacis auxiliare; expurgatis siquidem vitiosis humoribus, aluum
deinde reprimit ac cohibet.

Sistit idem, eodem tostum modo, & superfluentes menses, sanguinisque vndequaq; fluo-
res, præsertim per vesicam, sed in exigua quantitate, & cum adstringenti aliquo permixtum.
Innoxium, inquit Mesues, Rha medicamentum, omni tempore, omni ætati salubre: atque
pueris & grauidis.

LIBRI SECVNDI PEMPTADIS TERTIÆ

FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS TERTIÆ

LIBER TERTIVS,

DE CONVOLVVLIS, ET IIS QVÆ ALIIS INNITVNTVR STIRPIBVS.

PRÆFATIO.

AD PROXIMVM à Purgantibus ordinem spectant vicinis sese implicantes, & amplexu viuentes. Sunt enim inter has multæ purgatoria vi valde efficaces. Sunt & aliæ non tales; sed quia in circumuoluendo scandendoq́ similes, illis coniungendæ erant; exceptis tamen leguminibus & cucumerariis, vel ad frugum, vel ad olerum historiam pertinentibus. Tertius igitur hic liber stirpes habet adminiculis egentes; vicinis sese implicantes; aut propè adstantibus innitentes.

DE SCAMMONIO.

CAPVT I.

Scammonium.

SCAMMONIO multi ab vna radice exeũt longi, tenues & viticulosi cauliculi, quibus vicinos frutices, pedamentáve iuxta posita cõscendit, ac multis circumuolutionibus amplectitur: folia eius lata & acuminata, læuis Smilacis æmula: flores similes, calathi quoq; forma, candicantes, paulò minores. radix subest lõga, crassa, candida interius; ex qua succus colligitur, qui densatus ad medicinæ vsus seruit.

In calidis, pingui exit solo, veluti in Asiæ Mysia, Syria, aliisq; similibus. Reperitur & in Creta insula, Bellonio teste.

Verisimile est, vbi suæ spontis est, citò & plurima deinde Æstatis parte florere: nam & in Belgio Æstiuis mensibus subinde cum flore videri potest.

Græci σκαμμωνίαν, Latini ferè Scammoniũ nominant; ita appellantes non modò stirpem ipsam, sed & densatum concretumq́; succum. Dicitur & à nonnullis σκαμβωνία ῥίζα, ab aliis κολοφώνιον. Officinæ succum crudum quidem Scamoneam: in Cotoneo verò malo decoctũ, Diagridium vocant: quasi δακρύδιον, id est, lachrymulam.

Purgat autem hic succus per inferiorẽ ventrem vehementer, nulli aliorum purgantium medicamentorũ potentia cedens. Nulla enim parte, vt Oribasius ait, superatur ab iis quę agitant & commouent.

Efficit istud non vehementer aliqua calida facultate; sed alia quadam latente totius substantiæ proprietate. Nam gustu quidem nulla in eo caloris vehementia deprehenditur. Cuicunq; siquidem liquori aut rei permisceatur, nullam ei vel amaritudinem, vel acrimoniam, aut alium ingratum saporem communicat. Quamobrem nec inter calidissima, vt plerisque videtur, sed inter moderatius calida & sicca habendum.

Extergit autem & educit potissimùm bilem flauam; serosos item tenuesq; humores, & quandoque pituitam, ventriculo tamen magis quàm reliqua omnia medicamenta, vt Paulus tradit, noxium est Scammonium. Mesues verò non modò vẽtriculo graue atque molestum, verùm & intestina ipsum abradere; interna viscera erodere; venarum ora dilatare; totiusque suæ substantiæ essentia cordi visceribusque reliquis obesse sentit. Immoderatum & minus

 opor-

oportunum idcircò eius vsum animi sequuntur deliquia, vẽtriculi subuersiones, alui fluores, dysenteriæ & tenesmi.

Occurritur his malis, eodem auctore, si Scammonium in Cotoneo malo decoquatur; & muccagine Psilij, Prunorum carne aut succo, aliisve lenti similiter succi permisceatur: addita Mastiche, aut aliquo ex moderatè astringentibus.

Plinius noxam eius tolli posse affirmat admixta Aloë: Scammonium, inquit, dissolutionem stomachi facit, bilem detrahit, aluum soluit, præterquàm si adiiciantur aloës drachmæ duæ, obolis eius duobus. Quod & Oribasio probatur, Synopseωn lib. primo: & Collectionum Medicinalium lib. VII.

Veteres Scammonium in malo Cotoneo etiam decoxerunt, sed omisso Scammonio ipsum malum edendum præbuerunt, quod absque stomachi subuersione aluum subducit: vt lib. primo De facult. alimentorum Galenus scribit: & III. De simpl. med. facult.

Officinæ Scammonio in pomo præparato vtuntur, quod, vt diximus, Diagridium vocant, & compositionibus omnibus ferè crudi ac non præparati Scammonij loco admiscent.

Parantur in iisdem antidota siue electaria duo, satis familiaria, vnum ex Psilio, cuius auctor Mesues; alterum ex Prunis, quod ad Nicolaum refertur inuentorem. Quæ ad ipsius Scammonij temperationem & correctionem excogitata sunt; & ad febres ardentes, ac tertianas, adeoque omnes ex flaua bile morbos commendantur. Mastichem & Bdellium catapotiis Cochiis, quæ satis magnam Scammonij quoque admittunt quantitatem, ademit Galenus lib. primo De medic. secundum loca. quod & in cap. de Colocyntide admonuimus, vbi de Mastiche aliisque adstringentibus, quæ ad correctionem vehementius purgantium admisceri solent, latius egimus.

Modus autem Scammonij vel etiam ipsius Diagridij, vt quidem Mesues scribit, à granis est quinque ad X. aut XII.

Seruari potest, eodem auctore, ad annos quatuor. Plinius post bimatum parùm vtile censet. Vsus, ait, bimo; nec antè nec pòst vtile.

De Smilace læui maiore. CAP. II.

Smilax læuis maior.

SMILACIS herbæ duo apud Veteres genera reperiuntur: asperum vnum: læue alterum. De illo posterius, de læui nunc agetur.

Huius autem species aliquot sunt, quæ vno hoc capite comprehendi quidem possent; sed quia cuique sua nomenclatura, singulas seorsum explicabimus. Eius autem quæ læuis propriè dicitur, vna maior: altera minor est species.

Maior viticulosis ac sarmentosis caulicullis longis ac tenuibus sursum ac deorsum arboribus, fruticibus, vicinisque sepimentis obuoluitur circumligaturque: folio est lato, Hederaceo, sed molliore, læuigatioreque: flores exiliunt candidi, copiosi, rotundi, calathi effigie, colore candidissimi ac Lilia ęmulantes. semen angulosum, sordido colore nigricans, exiguis syluestribus Lupinis propemodum simile, capitulo ex tenuibus membranis, continetur. radices longæ, crassioribus cirris similes, intus candidiores, hàc illàc per obliquum, infra terræ tamen superficiem, feruntur.

Reperitur passim circa fruteta & sepes: quæ semel comprehendit loca, ægerrimè deserit: adeò pertinacis vitæ radices sunt.

Æstiuis mensibus copiosi dependent flores, nitore conspicui.

Græcis σμίλαξ λεία; Latinis læuis Smilax: à Galeno & Paulo Ægineta etiam μίλαξ λεία. Læuis cognominatur, quòd sarmẽta eius nullis horreant spinis.

Differt ab hac Dolichus, qui & Smilax hortensis;

tensis, item & σμίλαξ arbor, quam Latini Taxum nominant. Recentior ætas Smilacem hâc, Volubilem maiorem, Campanellam, Funem arborum, Conuoluulum album, & Smilacem læuem maiorem vocat. Plinius similiter lib. xxi. cap. v. Conuoluulum etiam nominat. Existimatur quoque Ligustrum, non quidem frutex, sed de quo Martialis Epigram. lib. primo, scribens in Procillum:

Quædam me cupit inuide Procille
Toto candidior puella cygno,
Argento, niue, lilio, ligustro.

Et Virgilius Æcloga secunda, hoc carmine:

Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

Seruius siquidem Virgilij interpres Ligustrum ait, florem candidissimum sed vilissimum. Inter candidissimos autem nullus hoc flore neglectus magis est, aut vilior habetur. Quòd si etiam Ligustrum à ligando nomen sortitum, Smilax hæc verè Ligustrum, vicinis etenim omnibus circumligatur ac circumuolutionibus plurimis implicatur. Germani Windekraut: Belgæ Winde & Wrange: Galli *Liseron, liset* nominant. Italis est *Vilucchio maggiore.* Hispanis *Campanilla yerua.*

Viribus autem hanc Galenus asperæ Smilaci quodammodò similem esse iudicat. Semen si cum Dorycnio bibatur, insomnia multa turbulenta efficere fertur: auctor Dioscorides. Plinius nullius efficaciæ esse herbam censet.

De Smilace læui minore. Cap. III.

Smilax læuis minor.

LÆVIS Smilacis minor species, maiorem satis refert, sed humilior, tenerior, ac omnino minor: tenues illi quoq; & viticulosi cauliculi; nonnulli quorum humi repunt; alij herbas frugesque scandunt, & crebris eas voluminibus reuinciunt: folia oblongiora, Hederaceis minora, mollia ac læuia: flos similiter calathoides, nonnihil odoratus, plurima parte albidus, relucente tamen in eo diluto rubentis purpuræ colore, & radiantis stellæ effigie: semen subsequitur exiguum. radices tenues, candidæ, veluti prioris sparguntur.

Gignitur in cultis aruis frequentius, non rarò tamen & in neglectis, ac secus margines agrorum: frugibus pluuioso præsertim cæli statu molesta.

Floret vnà cum maiore.

Recentiores Volubilem minorem, & Conuoluulum minus appellant: Germani Klein windekraut; id est, Cleyn winde: *petit Liseron* Galli: Itali *Vilucchio minore.* Læuis Smilacis speciem esse, neque aliò referendam, satis manifestum. Non desunt tamen, qui Helxinen esse velint cognomento Cissampelon. Sed pro hac nos aliam ostendimus.

Non est etiam Chamæcissus, quod quandoque suspicati. Tametsi etenim foliorum, ramulorum, & radicum figura & color descriptioni, quæ passim extat, conformes appareant: & flores quia speciosi ac elegantes Leucoiis aliquo modo comparari queant: atq; huic κίσσου nomen non minus quàm Cissampelo conueniat, non idcirco tamen Dioscoridis Chamæcissus. Vires quoque adesse oportet, quæ in hac Smilacis specie desiderantur. Chamæcissus calida & amara foliis est, hæc verò nec amaritudinem nec caliditatem vllam obtinet: gustata siquidem qualitatem nullam exerit, magis frigida quàm calida. Quod hanc nullatenus Chamæcissum esse, abundè ostendit.

Ignaua autem est, nulliusque vsus herba.

De Hedera terrestri, siue Chamæcisso. Cap. IIII.

TERRESTRIS Hedera humilis est herba, à terra non attollitur: vicina non petit adminicula, sed multis incertæ longitudinis, tenuibus, viticulosis, aliquantulum angulo-lis,

Hedera terrestris.

sis, geniculatis & quandoque subrubentibus cauliculis reptat, hac illac se diffundēs. folia eius non magna sunt, sed lata, rotundiuscula, corrugata, hirsuta, marginibus serrata, è singulis crebrò bina: flores cucullati, hiantes, maiores quàm Chamædryos, è cæruleo purpurascentes. radices permquam tenues & fibrosæ, subalbidis paulò nigriores. Odore tota est grauiusculo, & sapore amaro.

In cultis pariter ac incultis locis reperitur, ac sæpenumerò vmbrosis, iuxta sepes, parietes, & hortorum areas.

Viret non modò Æstate, sed & Hyeme, quouisque anni tempore; ab Aprili autem in multam Æstatem flores facit.

Hederam terrestrem vulgò appellant, id est, χαμαίκισσον; item & Coronam terræ; Germani Gundelreb: Belgæ Onderhaue: Galli *Lierre terrestre.*

Chamæcissum autem veterum esse, plerique recentiorum non admittunt. Repugnare etenim apparet foliorum figura; cauliculorum longitudo: florum non modò figura, sed & sapor. Chamæcisso siquidem (vt quidem passim extantia exemplaria habent) folia sunt Hederæ tenuiora, oblonga; cauliculi dodrátales; flores similes Leucoiis, candidiores, tenuiores, gustu valde amari. Huius verò herbæ folia rotundiora, nequaquam vti Hederæ læuia; latè serpentes & oblongi cauliculi; flores à Leucoiis differentes, & minus multò quàm folia, ac exiguū quid tátùm amaricátes.

Sed potest ipsa descriptio corrupta esse, ac pro Μικρότερα, perperam Μακρότερα legi; & quæ sequuntur verba: πικρὰ πρὸς τὴν γεῦσιν ἰσχυρῶς: posterius esse translata. Facilis & non rarò occurrens huiuscemodi ex vno elemento in alterum lapsus est; & transponuntur quoque quædam aliquando voces à transscriptoribus. Facit in hanc sententiam, quòd Dioscorides folia Ischiadicis commendet, ac regium morbum expurgare scribat. Si enim flores amariores, his potius quàm foliis, præsertim purgandi regium morbum, potentia erat tribuenda; veluti Galenum fecisse legitur, quem potuit corrupta Dioscoridis lectio decepisse.

Galenus deceptus.

Correctionem autem hanc si descriptio admittat, poterit vulgaris terrestris Hedera, veterum esse Chamæcissus: Folia respōdebunt Hederaceis minora, tenuiora, & admodum amara: Ramuli multum foliosi sunt, qui licet longi ac prolixi, dodrantem tamen vix progrediuntur, quin radiculas defigant, ita vt ab ipsis radiculis dodrante haud sint longiores.

Flores etsi Leucoiis figura dissimiles, possunt tamen non minus, quàm alij quidam differentes, Leucoiis quoque comparari. Color enim aut venustas floris, comparationis occasionem subinde præbet. Antirrhini flos, Dioscorides ait, similis Leucoio: Sparti luteus veluti Leucoij: Plinio candidus Conuoluuli flos Lilio nō dissimilis: Est flos, ait lib. XXI. cap. V. non dissimilis Lilio, in herba, quam Conuoluulum vocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantùm referens, ac veluti naturæ rudimentū Lilia facere condiscentis. Sunt & ita huius terrestris Hederæ candidiores, ac tenuiores, quàm purpurei Leucoij flores. Recognita autem ac restituta Chamæcissi descriptio talis est:

Χαμαίκισσος φύλλα ἔχει ὅμοια κισσοῖς μικρότερα δὲ καὶ λεπτότερα πολύ, καὶ πικρὰ πρὸς τὴν γεῦσιν ἰσχυρῶς, κλωνία σπιθαμιαῖα πλήρεα φύλλων ἀπὸ τῆς γῆς ε ἢ ς: ἄνθη λευκοΐοις ὅμοια λευκότερα καὶ λεπτότερα, id est, Chamæcissus, siue Hedera terrestris folia habet Hederis similia, minora tamen, & tenuiora multò, & in gustu valdè amara: ramulos dodrantales foliis refertos à terra quinque aut sex: flores Leucoiis similes, candidiores ac tenuiores. Huic haud dissimilem Chamæcissi, Plinius quoque habet descriptionem lib. XXIIII. cap. XV. sed tamen nonnihil etiam deprauatam. Delenda autem sunt hæc verba: Spicata est Tritici modo. Vera lectio sic habet: Chamæcissus ramulis quinis ferè foliosa; cùm floret, existimari posset alba Viola, radice tenui.

Plinij locus castigatus.

Extant verò & apud Plinium & aliæ Chamæcissi. Est siquidem Chamæcissus Hederæ species, quæ nunquam à terra attollitur, ἐπίγειος dicta. Item Chamæcissus vnifolia, quam pro Cycla-

Cyclamino tertia sibi demonstratam libro XXV. cap. IX. refert.

Chamæcissi item nomenclaturæ variæ inter nothas occurrunt,& aliquot quidem dissimilium stirpium inter se confusæ; vt, χαμαιλεύκη, κίσσος ἄκαρπος, σελινῖτις, γῆς στέφανος, Hedera pluuiatica. Chamęleuce autem propriè Tussilago est. κίσσος ἄκαρπος, Hedera sterilis. Selinitis appellatio multis communis est: γῆς στεφάνου, siue Coronæ terræ nomen huic verè debetur; folioso siquidem veluti serto latè sparsis ramulis terram coronat. Hedera pluuiatica rectè etiam appellari potest: nam per pluuiosam cæli tempestatem maximè luxuriat.

Cæterùm facultate Hedera terrestris calida & sicca est,& quia amara, abstergere, & viscera ab obstructionibus liberare potest. Aduersus tinnitus & surditates commendatur auribus imposita. Matthiolus ærugini eius succum permixtum cuniculosis ac fistulosis vlceribus vtiliter adhiberi refert.

Dioscorides Chamæcissi folia Ischiadicis trioboli pondere in aquæ cyathis tribus ad dies quadraginta aut quinquaginta pota auxiliari refert: eademque morbum regium expurgare similiter sumpta, ad dies sex aut septem. Galenus omnem (vt diximus) facultatem floribus tribuit: Chamæcissi flos, ait, cùm sit admodum amarus, iecur obstructione liberat, daturque ex coxendice laborantibus.

De Soldanella. CAP. V.

Soldanella,

LÆVIS Smilacis generibus venit etiam asscribenda Soldanella. spargit hæc per terram graciles, viticulosos, subrubentes caliculos, circa quos in longioribus pediculis, folia Hederacea, læuia, splendentia, sed lata, & subrotunda: flores calathi formam similiter referunt, diluto purpureo colore subrubent: semen in rotundis folliculis nigricat. radix oblonga tenuis. Saporem herba amarum ac subsalsum à natali contrahit solo. Nascitur enim in maritimis.

Reperitur verò non modò in Italia, aut Gallia, verùm & in Zelandiæ insulis, Flandriæ, ac Hollandiæ littoribus.

Æstiuis mensibus floret.

Recentiores Soldanam & Soldanellam vocitant: Belgæ Zeewinde/ id est, Conuoluulum marinum. Dioscoridi est κράμβη θαλασσία.

Calida autem & sicca temperie Soldanella est, & tertio quidem excessu, vti amara, salsilaginem cum acredine quadam referens, gustabilis eius qualitas ostendit.

Aluum purgat; cruda & aquosa detrahit; hydropicis censetur vtilis: aduersatur tamen ventriculo: torsiones & molestias adfert: plus subinde incommodi, quàm auxilij confert.

Testatur hæc quoque Dioscorides. Tota, inquit, herba stomacho incommoda est, acris, aluum maximè soluit, cocta in ciboq; sumpta. Coquunt cum ea quidam, ad obtundendam acrimoniam, pingues carnes.

De Conuoluulo nigro siue Helxine Cissampelo. CAPVT VI.

AD SMILACIS læuis genus pertinet quoque, quod Conuoluulum dicitur nigrum. Huic pertenues multæ cirrorum instar subrubentes viticulæ, quibus fruticibus, omnibus quæcunque contingit vicinis, sese crebris circumuolutionibus implicat: ab imis ad summa proserpens: folia lata sunt, longa, & acuminata, Hederæ foliis molliora, tenuioraque: flores exigui racematim cohærent, candiduli: semen triangulare veluti Fegopyri, sed minus & nigro resplendens colore, tenuibus, subrubentibus membranis, veluti glumis integitur. radix exigua breuisque est.

Conuoluulum nigrum.

Plinij locus animaduersus.

Iuxta sepimenta, & frequenter in vinetis reperitur.

Vindemię tempore semen perficitur, ex quo, nec aliunde, primo Vere succrescit.

Germanis Schwartzwinde/id est, Conuoluulum nigrum, aut Volubilis nigra dicitur: nonnullis Volubilis media.

Dioscoridi ἑλξίνη κισσάμπελος; Democrito in Geoponicis, μαλακόκισσος: Latinè Mollis hedera. Cissampelos autem cognominatur, non modò ad differentiam alterius Helxines, quæ & Parietaria; verùm quòd & Vitibus crebris amplexibus sæpenumero circumuinciatur.

Reperitur huius & multò alia, in exemplari quo Marcellus Vergilius vsus est, descriptio, & appellationes complurimæ: sed Ruellij & Cornarij editiones magis probandæ. Plinius lib. XXI. cap. XVI. non de hac Helxine, sed de Ixine scribit. Exemplaria perperam Helxine pro Ixine habent. Ixine verò Chamæleon albus.

Facultatem autem Conuoluulum istud nigrum compertam aut probatam hoc tempore nullam habet. Dioscorides foliorum Helxines Cissampeli succum, vim habere ait soluendi aluum si bibatur.

De Campana cærulea. CAP. VII.

ACCEDIT læuium Conuoluulorum numero oportunè etiam Cāpana vulgò nuncupata Lazura, id est, cærulea. Longos, teneros, viticulososq; hæc promit cauliculos, quibus penè posita quæcunq; conscendit & amplectitur, crebris sese iis implicans voluminibus: folia lata sunt & angulosa, mollia, vetustis angulosis Hederæ foliis maiora, non in totum læuia, sed nonnihil hirsuta: flores veluti Smilacis læuis, instar Campanulæ, sed per oras angulosi, & colore in cæruleo purpurei: semen nigricans: radices tenues & fibrosæ.

Campana cærulea.

Granum Nil.

Peregrina hæc stirps, & aliunde illata, sub finem æstatis, si calida feruensque fuerit, in Belgio flores facit.

Campana, vt diximus, Lazura, & Campana cærulea à recentioribus nuncupatur: aut Conuoluulum cæruleum. Existimatur Ligustrum esse nigrum, cuius meminit Columella lib. x.

Fer calathis Violam, & nigro permista Ligustro
Balsama cum Casia nectens, &c.

Si etenim Smilax læuis maior album est Ligustrum, haud impropriè Campana ista, nigrum appellari poterit Ligustrum. Nam è cæruleo purpureus color subinde niger dicitur; veluti Violæ nigræ.

Sunt autem qui hanc Campanam granum Nil Auicennæ esse volunt, de quo cap. CCCVI. Quod quidem differt ab eo Nil, quod describitur CCCCCXII. cap. Istud enim Isatis Græcorum est: illud verò peregrina ac Indica stirps; vt non modò Auicenna, sed & Serapio testatur.

Sic

Sic autem Auicenna: Granum Nil quid est? Est Chartamum Indum. Serapio verò Habal Nil est granũ Indicum; cap. videlicet CCLXXXIII. vbi & ipsum his describitur verbis: Planta eius est similis plantæ Leblab, id est, Conuoluuli, adhærens arboribus duobus brachiis vel tribus: habet ramos & folia viridia, & è radice cuiusque folij est flos coloris purpurei, similis Campanulis in figura sua: & quando cadit flos, dimittit semen in vaginis (lego capitulis) in quibus sunt tria grana, minora granis Staphisagriæ, læuia. Cui descriptioni conformis Campana hæc Lazura est.

Non desunt verò & aliæ Conuoluulorum species, quæ ad Nil Auicennæ quoque referuntur; quarum semina superioribus annis, vir clarissimus Iacobus Antonius Cortusus ad nos misit. Caules vtriusque prælongi, veluti aliorum Conuoluulorum vicinis perticis circumuoluti; & vnius non paucis breuibus spinulis asper; alterius verò absque vllis: folia læuia, lata, haud angulosa; & eius quæ spinis caret, prona parte candicantia: flores elegantis purpurei coloris: semina nigra, læuia ac resplendentia. Et possunt & hæ quoque species esse Nil. plures etenim eiusdem generis reperiri nihil prohibet.

Cæterùm Nil, vt Auicenna quidem, calidum & siccum est ordine primo. A Serapione verò inter tertij ordinis calida & sicca reponitur.

Expurgandi vim habet, ducit crudos, crassosq; & pituitosos & melancholicos humores: pellit ventris lumbricos & ascaridas; sed ventrem conturbat, & nauseam facit: vt Auicenna. Tardè officium præstare Serapio scribit; apud quem plura requirenda.

De Mechoacan. CAP. VIII.

Mechoacan.

AD genus peregrinorum Conuoluulorum accedit & quod modò Mechoacan appellatur. Sarmenta tenuia istud promit, & quidem multa longaque, quibus vicinis perticis, fruticibus, aliisque propè consistentibus circumuoluitur, ac multiplici nexu implicatur: folia magna è virore nigricantia, lata, acuminata, ad Smilacis læuis accedentia, sed maiora, nonnihilque aspera, ac hirsuta: semen nigrum splendens. radix oblonga, crassa, interius candida, gustu exiguam qualitatem præ se fert.

Nicolaus Monardis florem huius esse scribit veluti Mali aureæ, ex quinque foliis maioribus compositum; è cuius medio instar lobi capitulum exit, ad Auellanæ nucis magnitudinem excrescens, quod intersepiente tenui membrana in duas partes dehiscit, in quarum singulis duo semina Ciceris exigui magnitudine, colore nigra.

In prouincia nouæ Hispaniæ Mechoacan primùm fertur repertum: Nascitur verò & in America continenti, veluti in Nicaragua ac Quito, quod præstantius habetur.

Nomen à prouincia in qua reperitur retinet: Sunt qui existiment Bryoniæ esse speciem; sed cùm radix non sit amaricans, sed citius ἄποιος, siue gustabilis qualitatis expers, aut, vt quidam dicit, exqualis, cum Bryonia parum conuenit: Bryoniæ siquidem radix valde amara est; iam & forma foliorum, florum, ac fructuum differens. Nonnulli Rha album appellant, nec tamen Rha simile. Ad Scammonium magis accedit, & Scammonium quoddam esse Americanum apparet. repit Smilacis modo, vt diximus, Scammonium: radix & albida & crassa: succus exiguam qualitatem refert: veluti Mechoacan.

Est autem radix Mechoacan in calidi frigidique medio, sed tamen sicca. Purgat per inferiorem ventrem, pituitam præcipuè, deinde serosos humores. Datur à denarij vnius pondere vsq; ad duorum; & quidem cum vino, aut stillatitio alicuius (pro morbi ratione) liquore, vel etiam in carnis iusculo. Vtiliter verò exhiberi fertur omnibus, quorum morbi causa ex pituita & frigido est humore. valet aduersus diuturnos capitis dolores, veteres tusses, respirandi difficultates, coli, renum, vteri, & articulorum dolores.

De

De Smilace aspera. CAP. IX.

Smilax aspera.

SMILAX aspera multis aculeatis ac spinosis horret exilibus ramulis, quibus per sepes, frutices, ac vicina quæq; ambiendo amplexandoque ab imis ad summa repit: folium eius est Hederę, absque angulis acuminatum, minus ac durius quàm læuis Smilacis; quandoque candidis maculis notatum: flores candidi, odorati: fructus in exiguo racemo instar Labruscæ, cùm ematuruit rubens leuiterque mordax, in quo semen punico colore nigricans, simile Cannabis. radix longa, aliquantulum nodosa, dura, & in plures diuaricata ramulos.

Exit locis asperis, incultis, circa sepes, margines agrorum, in montibus & conuallibus: In regionibus quidem calidis, vt Italia, Narbonēsi Gallia, Hispania, Africa.

Flores Vere, fructus Autumno vel antè paulo maturescit.

Σμίλαξ τραχεῖα Græcis appellatur. Gaza Theophrasti interpres Hederam Ciliciam nominat, veluti & Plinius, qui & Nicophoron cognominatam scribit lib. XXIIII. cap. x. Hetruscis Hedera spinosa, & Rubus ceruinus dicitur: Hispanis Castellanis, vt auctor Lacuna, *Zarza Parilla*; quasi Rubus viticula. Zarza siquidem, eodem teste, Rubum; Parra autem, Matthiolo interprete, Vitem; & Parilla paruam Vitem siue Viticulā significat. Dicitur & ἐπάπιτις, λυκάνθεμον, κυνόσβατον, ἀνίκητον, ἡλιόφυτον, ἀνατολικόν, δυτικόν, ἑλίδη, & Mergina.

Zarza Parilla. Nonnulli, quam ex Peru Americæ prouincia aduectam radicē recentiores Zarzam quoq; Parillam nuncupant, huius Smilacis radices esse affirmant. Et similem quidem huic Garcias Lopius Lusitanus, sed tamen eandem esse non concedit. Reperiuntur sæpenumerò similes, quæ tamen vel minimo aliquo discrimine differunt. Differentiam etiam cæli solique diuersa constitutio adfert.

Zarza Parilla Peruuiana peregrina est, & è noui Orbis siue Americæ prouinciis infertur. Quæ autem illinc aduehuntur, licet etiam in Europa natis similia videantur & sint, viribus tamen non rarò differunt. Neque enim soli cælique diuersitas, ad formæ modò commutationem aut alterationem facit; sed plurimùm etiam ad qualitatum viriumque remissionem aut intentionem confert. Calidis locis enata potentiora ferè odoratioraque sunt: frigidis minus. Quædam perniciosa translata mitescunt, & vtilia redduntur. Ita Zarza Parilla Peruuiana tametsi Smilaci asperæ siue Zarzæ Parillæ Hispaniensi similis, temperati tamen cæli occasione, tum & ipsius soli genio, longè efficacior est, quàm vel in Hispaniis aut etiam in Africa nata.

Sunt autem Zarzæ Parillæ ex America radices (quæ solæ aduehuntur) longæ, & tenues, tenuioribus vulgaris Glycyrrhizæ radicibus similes, ab vno complures dependentes quandoque capite, in quibus medius durior neruus: sapore sunt exiguo, & odore non perceptibili præditę. Feruntur gigni in Honduras Peru prouincia. Nomen à similitudine asperæ Smilacis acceperunt.

Apud indigenas suū ei nomē, quod Latinis spinosam quoq; vitē sonat, Garcia Lopio teste.

Calidi autem & sicci temperamenti sunt, partiumque adeò tenuium, vt earum decoctum quàm facillimè sudorem prouocet. Articulorum capitisque diuturnis doloribus, frigidisque affectionibus auxiliantur; omnibus item malis, citra tamen febrim, prosunt, quæ sudore tolli ac curari posse spes est.

Sufficiunt ad curationem pauci dies, leuiore morbo: maius aut diuturnius malum, diuturniorem curationem postulat.

Quæ verò ex Hispaniis aut aliunde Zarza Parilla, siue Smilax aspera adfertur, minus efficax ha-

cax habetur. Commendatur hæc à Dioſcoride & Plinio aduerſus venena.

Huius folia, inquit Dioſcorides, aduerſus lethalia medicamenta antidota ſunt, ſiue antè, ſiue pòſt pota.

De Bryonia alba & nigra. CAP. X.

Bryonia alba.

BRYONIÆ duæ ſunt (præter ſylueſtrem nonnullis dictam Bryoniam:) vna alba: altera nigra cognominatur.

1. Alba Bryonia multa longa & tenuia ſarmenta promit: clauiculos ſiue capreolos habet inſtar Vitis: folia eius lata ſunt, quinquangularia, & ad ſimilitudinem Vitium diuiſa, ſed aſperiora, hirſutiora, candidioraque: flores exigui, candidi, racemoſi: fructus in vuis paruis, quarum acini initio virent, maturi rubent. radix prægrandis eſt, longa & craſſa, altè deſcendens, ex albido ſublutei coloris, guſtu perquàm amaro & ingrato. Sepimenta, dumos, frutices ſcandit & ſuperat, non tamen aliorum modo circumplicando ſe, ſed clauiculis ſuis vicina omnia apprehendendo, iiſque ſe diuerſimodè innectendo ac implicando.

2. Similis huic Bryonia eſt nigra. tenuibus ſiquidem & viticuloſis cauliculis, foliis, capreolis, floribus, vuarum acinorumque figura, radicis mole & quantitate priorem refert: ſed acini per maturitatem nigricant. radix quoque foris ſubnigra, interius buxeo pallet colore. Arbuſtorum hæc, ſepium, dumorumque ramulos faſtigiaque capreolis ſuis quoque tantùm comprehendit, in omnes partes latè ſeſe veluti prior explicans.

Candida ſiue alba Bryonia multis in Belgio locis reperitur; ſimiliter in Sueuia ac Rhenana Germaniæ prouincia; & paſſim in Italia, ſecus vias ac agrorum margines.

Nigram gignunt Heſſia, Saxonia, Weſtphalia, Pomerania, Miſnia, vbi candida non prouenit, vt Valerius Cordus ſcriptum reliquit.

Vtriuſque flores Maius, vuas verò Autumnus ſuppeditat.

1. Prior Græcis ἄμπελος λευκή, id eſt, Vitis alba. & ἄμπελος quidem dicitur, non modò quòd foliis Vitem referat, verùm etiam quia fructum in exiguæ vuæ, acinis licet raris, ſimilitudinem conformatum producat. Dicitur & βρυωνία λευκή, ὀφιοστάφυλον, χελιδόνιον, μήλωθρον, ψίλωθρον, ἀρχέζωστις, ἄγρωστις, ἢ κέδροστις: A Plinio etiam Madon; ab Arabibus Alpheſera; à Matthæo Syluatico Viticella: in Theſauro pauperum Roraſtrum: Apuleius Apiaſtellum, Vuam Taminiam, Agrifolium & Dentariam appellat: Germani **Stichwurtz / hundskurbs / hunſreben / teuffels kirſen**: noſtri vulgarem appellationem ſequentes, **Bryonie**: Galli *Couleuree*: Italis *Zucca ſaluatica*. Hiſpanis *Nueza blanca* & *Norca blanca*.

2. Altera Græcis ἄμπελος μέλαινα, ἢ βρυωνία μέλαινα: Latinis Vitis nigra, Bryonia nigra: à nonnullis χειρώνειος ἄμπελος, βουκεράνιον. Galenus propriè βρυωνίαν vocari ait. Idem Plinius affirmat, qui & à nonnullis Chironiam, γυναικάνθην, ac ἀγρωνίαν dici, refert. Chironia autem cognominatur à Chirone inuentore. Eſt Chironis, inquit Plinius, inuentum Ampelos, quæ vocatur Chironia.

1. Facultate autem Bryonia alba omnibus ſuis partibus calida & ſicca eſt, tertium gradum, præſertim caloris, excedens, cum expurgandi potentiſſima vi, per quam non modò bilioſos ac pituitoſos, ſed & aquoſos humores educit.

Aſparagos, qui prima germinatione prodeunt, ſi decocti edantur, aluum & vrinam ciere Dioſcorides ſcribit. Galenus verò ab omnibus pro more per Ver edi, ait, eduliumque eſſe ſtomacho propter adſtrictionem gratum. Quod de Vitis ſylueſtris, ſiue Tami quidem; ſed nequaquam de huius germinibus veritatem habet. Nam albæ Bryoniæ aſparagi, ſiue prima germina nequaquam adſtringunt; ſed aluum vehementius commouent; ſtomachoque grauem moleſtiam inferunt.

Galenus notatur.

Dioſco-

Dioſcorides item radicis ſuccum Vere exprimi, bibiq́ue cum aqua mulſa, pituitamq; du-cere, ait. Ducit autem non modò ſuccus, ſed & radicis decoctum pituitam, bilem flauam, ac ſeroſos aquoſoſq́ue humores; & quidem validiſſimè; vnà ventriculum ita ſæpenumero perturbans, vt & eoſdem vomitione reddi procuret.

Conferre huiuſcemodi vehemens purgatio hydropicis poſſe ſperatur. & quos comitialis morbus, aut capitis diuturnæ & pertinaces vertigines detinent. Sed tamen epilepticis non quotidie, vt Dioſcorides monet, exhibendæ: ſubinde etenim dediſſe ſatis erit moleſtum. Validum enim, vt diximus, eſt remedium, violenter purgans, & naturæ vim inferens.

Extrahit eadem radix mortuos fœtus & ſecundas ſubdita: idemq́ue in inſeſſibus decocta poteſt. Cutim eadem extergit & erugat: maculas ſolares, varos, lentigines, cicatrices nigras, cum Eruo & Chia terra ac Fœnogræco depurgat; aut in oleo decocta vſque dum colliqueſcat. Tollit ſuggillata: digitorum pterygia compeſcit: cum vino impoſita inflammationes diſcutit ac abſceſſus rumpit: educit & oſſa trita ac impoſita: miſcetur & commodè erodentibus medicamentis: auctor Dioſcorides.

Fructus ad ſcabiem & lepram facit illitus & impoſitus, eodem auctore. Galenus iis, qui coria denſant, vtilem perhibet. Plinius lactis abundantiam facere ſcribit. Videtur tamen magis lactis generationi aduerſari. Nam acris eſt, & eo vellera ac coria, Dioſcoride teſte, depilantur.

2. Nigra Bryonia ſupradictæ, vt Galenus ait, ad omnia ſimilis, niſi quòd imbecillior.

De Vite ſylueſtri, ſiue Tamo. CAP. XI.

Vitis ſylueſtris.

VITIS ſylueſtris longos, lignoſos, mediocris craſſitudinis, rimoſi corticis, inſtar ſarmentorum Vitis, obſcurè ſubrubentes viticuloſos promit coliculos, quibus vicinis quibuſuis multis ſe amplexibus circumuoluit, ac crebris intorquet circuitionibus ab imis ad faſtigium ſcandens: capreolis ſiue viticulis caret: folia Hederacea, mollia, ſplendentia, Smilacis læuis haud abſimilia: flores candidi, exigui, muſcoſi, odorati, racematim dependent: vuę paruę ſunt: acini virent, maturi cocci modo rubent: radix craſſa, longa & magna, ſucco glutinoſo & lento plena; adeò vt friata digitis adhæreat.

In ſyluis opacis & ſimilibus locis aſperis, præſertim vbi aquæ ſubſunt, gignitur: reperitur & ſub Corylis prope Argentinam: vt Kyberus prodidit.

Martio menſe aſparagi ſiue prima erumpunt germina: flores Maio: vuæ circa vindemiæ tempus maturantur.

Græci hanc ἄμπελον ἀγρίαν, id eſt, Vitem ſylueſtrem dicunt. Differt tamen non parum à Labruſca ſiue Vite vinifera ſylueſtri, quæ & ὁμωνύμως ἄμπελος ἀγρία. Præbuit vtriuſque explicandæ Plinio occaſionem, vt ſatis de his ſe explicare non potuerit: lib. XXIII. cap. primo: & vtramque inter ſe confuderit. in quo ſunt & Arabes notandi.

Dicitur verò & hæc ſylueſtris Vitis, Latinis Tamus: fructuſq́ue eius Vua Taminia, Italis

1. *Tamaro*. Vua Taminia autem, etiam Staphiſagria eſt: ſed hanc falsò ita nuncupatam, Plinius inquit. Germanis eſt Schmarwurtzel. Allobroges Latinam vocē retinent, & Tamum quoque aut Tanum appellant. Plinius Salicaſtrum etiam vocat: Ruellius Sigillum B. Mariæ, in Officinis quibuſdam nominari refert.

Non eſt hoc loco refellenda eorum ſentētia, qui Cyclaminum alteram hanc eſſe volunt, vel ſola enim radicis magnitudo facilè hos redarguit. Cyclamini ſiquidem radix ἄχρηστος, id eſt, nullius vſus ac exigua, huic autem magna & multi vſus. Cum eo magis videretur agendum, qui ἄμπελον ſiue βρυωνίαν μέλαιναν eſſe pertinacius tuetur: niſi reperta, & ab eo conſpecta legitima Bryonia nigra, ſententiam mutaturum ſperaremus. Sed tamen quid vetat & in huius

huius errorem animaduertere,& Tamum non esse Bryoniam nigram docere? Caret capreolis Tamus; fructum non nigrum, sed pulchrè rubentem gignit. Bryonia verò nigra capreolos habet instar Vitis,& acinos profert nigros. Ostendunt hæc differentiam satis euidentem.

Sunt autem Tami siue syluestris Vitis radices calidæ & siccæ ordine tertio: fructus adsimiles facultate attamen mitiore. Vtraque abstergunt & digerunt.

Dioscorides radices ait, aquosa detrahere & hydropicis vtiles; si in vino quod aquam marinam admixtam habeat, ferueſiant; & cum aquæ cyathis duobus bibantur: fructus siue acinos, cùm à Sole, tum & alias cutis maculas expurgare.

Abstergunt autem non modò acini maculas, verùm & suggillatarum partium liuores citissimè digerunt ac resoluunt; quod & radices impositæ possunt.

Recenter enata germina, muria condiri atque inter cibaria recipi, Dioscorides refert. Inferri mensis & nostra ætate in Hetruria, Matthiolus scribit. Idem quoque in Hispania Bętica fieri alij asserunt.

Dicuntur à porcis huius radices quæri, erui ac cum voluptate mandi, neque minus esse gratæ, quàm Cyclamini orbicularis, quæ inde Panis porcini nomen indeptæ sunt. Si quis autem hanc ob causam Cyclaminum alteram esse contenderit; hunc & plures alias Cyclaminis annumerare oportebit. Neque enim huius tantummodò, sed & multarum aliarum stirpium radices quærunt, eruunt, auidissimeque deuorant porci, quarum nullæ ad Cyclamini genera pertinent. Temerarium idcirco fuerit, Tamum Cyclamini speciem asserere, quòd eius radices porcino generi gratæ sint.

De Christophoriana. CAP. XII.

Christophoriana.

TAMETSI Christophoriana ex earũ non sit genere, quæ adminiculis egent aut amplexu viuunt; quia tamen vuas fert, ἀμπέλοις se facilè annumerari permittet.

Cauliculos hæc promit teneros, pedem longos, aut altiores non multò: folia circa hos & è radicibus, ex pluribus commissa, particularia quorum lata, acuminata, & ambitu serrata, in virore candicantia: flores tenues, muscosi, candidi, in fastigiis cauliculorum veluti in spicam conditi: fructus rotundis paulò longiores, per maturitatem nigri, striam lineámve ab vna parte ostentantes, vuarum acinis alioqui similes, & in vuæ modum cohærentes: radix crassiuscula, non absque fibris, foris nigricans, interius buxi colore lutea, viuax ac diuturna, quotannis cauliculos & folia regenerans.

Plerisque Germaniæ & circa Rhenum Mosámque locis, in syluis præsertim montosis, hæc occurrit.

Flores Maio, sed fructus Augusto aut serius perficitur.

Nostra ætas Christophorianam, & S. Christophori herbam vocitat. Sunt qui Costum nigrũ dicant: alij malũt Aconitũ bacciferũ nominare. Costo autẽ nihil habet respõdẽs. Aconitis autẽ annumerari cõtigit, ꝓpter perniciosam & Aconito similẽ, quã habere creditur, facultatẽ.

Fertur enim exitialis, ac non minus noxia quàm Aconitum.

De Dulcamara. CAP. XIII.

DVLCAMARA Vitis modo lignosa promit sarmenta, & ab iis ramulos complures, quibus scandendo vicinis sepibus fruticibusque innititur: cortex nouellorum ramulorum viret; sed vetustiorum ipsorumque caudicum asperior cineritio subcandicat colore, extrinsecus quidem; nam interius pulchrè etiam viret: lignum fragile, medullam fungosam habet: foliis vestitur oblongis, læuibus, mucronatis, Smilaceis minoribus, circa pediculum appendi-

Dulcamara.

ces vtrinque paruas ferentibus: flosculi in muscariis exiguis, haud magni; ex quinque foliolis angustis, colore quandoque albidi, Gesnero teste; in Belgio vt plurimùm in cæruleo purpurei; in quorum medio luteus prominet apex: baccæ oblongioris formæ, molles, lenti & ingrati gustus, eleganti corallij colore rubent. radix modica multis fibris committitur.

Aquosa & rigua amat, circa scrobes & fossas frequenter reperitur.

Folia Vere erumpunt: flores Iulio exeunt: Augusto baccæ siue acini maturi.

Posterior ætas Amaram dulcem, Amarodulcem, & Dulcamaram, & Græcè γλυκύπικρον, γλυκυπικρείδα nominant: Germanicè Je lenger je lieber / Hynschraut; Belgę Alfrance. Sūt qui Vitem syluestrem Dioscoridis esse existiment: alij Solani speciem faciunt, Solanum lignosum aut fruticosum cognominantes. Sed Vitem quidem syluestrem, iam anteà ostendimus esse Tamum; Solano autem simile nihil habet. falluntur idcircò maximè, qui Solanum rubrum, aut Solanum fruticosum appellant; ac eius baccis loco acinorum Solani vnguentorum nonnullorum refrigerantium compositionibus admiscent. Est enim fructus huius nequaquam frigidus vt Solani, sed calidus, vt mox dicetur. Plus similitudinis cum Cyclamino altera habet: folium respondet; caules licet non manifestè articulati, non tamen absque geniculorum specie; in flore alicubi candido; & fructu acinaceo corymborum Hederæ modo dependente nihil desideratur; neque in ipsis similiter radicibus verè ἀχρήστοις. Nam præter quòd tenues, nullam quoque vtilitatem conferunt.

Cyclaminus altera. Describitur Cyclaminus altera à Dioscoride his verbis: Folia habet Hederæ similia, sed minora: caules crassos, γονατώδεις, id est, geniculatos; vicinis se arboribus ἑλικοειδῶς, id est, similis modo capreolorum Vitis, circumligantes: flores candidi, odorati: fructus vt acini vuæ, similis Hederæ, mollis, sapore leuiter acris & viscosus: radix ἄχρηστος, siue inutilis.

Dicitur autem Cyclaminus altera, Dioscoride teste, κισσόφυλλον & κισσάνθεμον. conuenit vtraque appellatio Dulcamaræ: nam foliis, floribus & fructibus Hederam æmulatur.

Cæterùm facultate, & foliis, & fructu calida, resiccans, abstergens & digerens est. Fertur foliorum decoctum iecinoris fellisque obstructiones reserare, & aduersus regium morbum vtiliter bibi. Ruptis verò & ex alto præcipitatis, aut cæsis etiam succus vtilis habetur. Creditur siquidem concretum alicubi in visceribus sanguinem dissoluere, & partium læsarum sanitatem procurare.

Hieronymus Tragus è ligno minutim conciso vini decoctum conficere docet, quod ictericos & hydropicos & per vrinam, & per inferiorem ventrem clementer purgare refert.

Haud dissimiles istis Dioscorides quoque Cyclamino alteri facultates asscribit. Fructus, inquit, drachmæ vnius pondere potus, cum vini albi cyathis duobus, ad dies quadraginta, splenem liquat; ita vt per vrinam & aluum absumatur. Bibitur ad orthopnœam; reliquias à partu purgat.

De Alsine repente. CAP. XIIII.

ACCEDERE potest superiori, quam destitutus alio nomine Alsinen repentem Clusius nuncupauit, nequit enim per se consistere, & nisi pedamentis fulciatur, humi serpit: adminiculis ponè positis, perticis aut fruticibus si sustineatur, in altum scandit: caules illi sunt oblongi, tenues, teretes, ac geniculati: è singulis articulis bina contra se posita folia enascuntur, oblonga, lata, læuia, dilutè virentia, Alsines similia, verùm maiora, & ad Helxines siue Parietariæ magnitudinem accedentia: flores è folliculis albidi: succedunt acini per maturitatem nigri, Piperis grano aut Hederæ acinis similes, in quibus semina plana & minuta. radix candicans longis, tenuibus, viticulosis sarmentosis fibris repit.

Alsine repens.

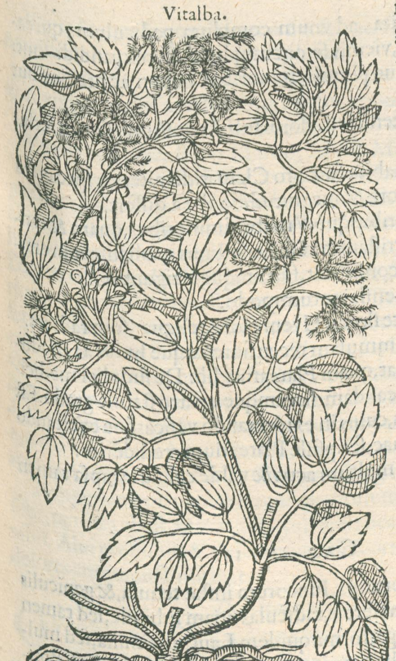
Copiosa in agro Salmanticensi in Hispania, vt Clusius ait, locis vmbrosis: nascitur & in Italia, Pannonia superiore, ac in Morauia, & alibi, humido solo.

Æstate floret, & fructum perficit: radices solæ restibiles, Vere nouos turiones nouaque germina promunt.

Lucas Chynus in stirpium historia haud parum versatus, Cyclaminum alteram Dioscoridis esse iudicauit. nobis superior magis ad descriptionem accedere videtur. Carolus Clusius maluit Alsinen repentem appellare, propter eam quam caules foliaq; cum maiore Alsine similitudinem habent.

Refrigerans autem hæc esse videtur, & Alsinę facultate ac potentia proxima.

Vitalba.

De Vitalba. CAP. XV.

CAVLES sarmentosos, multos, crassos, ramosos, geniculatos, aliquantisper rubẽtes, & subinde lentos ac obsequiosos edit Vitalba; sepibus dumisque se implicans, atque irretiens, vicina omnia appetens ac superans: folia ad vnum neruum è quinis ferè coalescunt, eorum eminente vno; quæ lata sunt, Hederaceis similia, nequaquam tamen angulosa, verùm per circunferentiam nonnihil crenata: flores in racemi aut vmbellæ formam digeruntur candidi & odorati, florum Myrti æmuli; semen subnascitur exiguum triangulari specie, capillaceam tenuisque plumæ instar incanam veluti cristam gerens; gustu acre: radix fibrosa, haud magni momenti.

Secus margines agrorum inter vepres & sentes crebrò reperitur apud Italos, Germanos, Gallos ac etiam Belgas, vbi lætum fœcundumque solum.

Iulio mense huius flores: fructus plumis suis incanescentes Autumno dependent.

De huius nomine inter recentiores concertatio quædam est. Fuchsius Vitem nigram siue Bryoniam nigram: Matthiolus Clematidem alteram facit. Legitimam autem Bryoniam nigram superius ostendimus. Ad Clematidem verò alteram accedere, atque eius speciem esse, negari non potest. est tamen & alia, ab hac differens, inferius explicanda. Germani Lijnen & linen appellant: Galli, Ruellio teste, *Viorne*. Nõ est tamen frutex ille, qui Gallis *Viorne* & Latinis Viburnum dictus est.

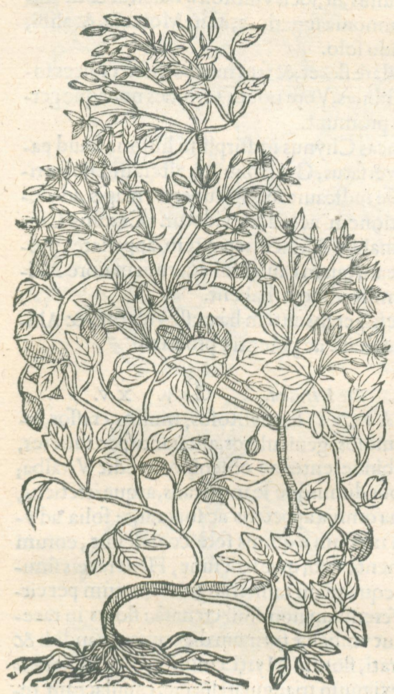
Facultate autem acris & calida hæc est, vsum tamen nobis compertum, non habet vllum.

De Flammula. CAP. XVI.

FLAMMVLÆ duæ sunt: vna adminiculis eget: altera assurgit nullius indiga sustentaminis.

Prior lentos obtinet & perquàm obsequiosos, sarmentosos cauliculos, cortice virenti vestitos: 1.

Flammula.

Flammula altera.

ſtitos: folia minora ſunt quàm Vitalbæ, incondita, ad vnum complura pediculum, qui capreoli ſæpenumero munere officioque fungens, vicinis ſe circumplicat: flores candidi ſunt: ſemina exigua cohærentia, caneſcentibus quoque plumis, minoribus tamen ac breuioribus exornata; pro radicibus tenues ſunt fibræ.

Sponte ſua in Belgio nuſquam exit, ſed hortenſis eſt. flores ſub Auguſtum, ſemen ſerius ſuccedit.

Flammulæ nomen à recentioribus accepit; habita fuit pro Clematidis alterius ſpecie, ſed tamen & ſemine & florum cùm figura, tum colore & magnitudine ab ea differt.

Altera Flammula foliis eſt amplioribus maioribusque, Vitalbę ſimilioribus, quam & candidiſſimis floſculis, tum & ſemine plumaceam criſtam gerẽte, in faſtigiis cauliculorum eminentibus, refert: cubito cauliculi altiores, per ſe conſiſtunt, ſurſumque arriguntur.

Rariſſima hæc Germanis ac Belgis eſt, & hortenſis tantummodo.

Vere noua promit foliola, & cauliculos: Æſtate flores: Hyeme ſolæ reliquæ ſunt radices.

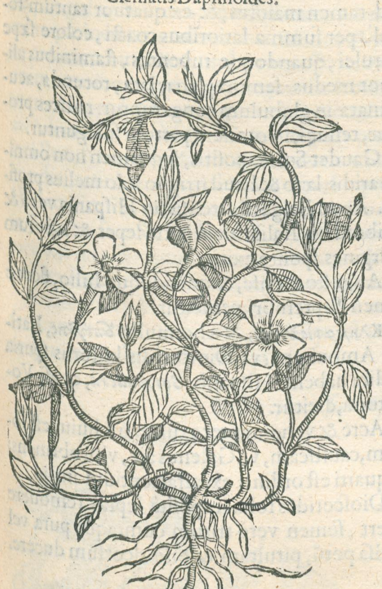
Ab acri & mordaci eius qualitate & hanc Flammulam recentiores atque huius ætatis docti appellant. Matthiolus hanc eam eſſe exiſtimat, quam Platearius lib. De ſimplici medicina cap. primo literæ F, Flammulam nominat, & calidam ſiccamque quarto ſtatuit gradu. Eſt tamen & Flammula quędam Ranunculi ſpecies, cuius in exulcerando veſicaſque excitando nota palam eſt facultas; de qua citius, quàm de hac, ſcripſiſſe Platearium crediderim.

Nihilominus vtraque harum Flammularum multum acris & valde calida eſt, ipſa tamen Flammula Ranunculo, mitiores iſtæ videntur.

De Clematide Daphnoide. CAP. XVII.

CLEMATIS Daphnoides, longa, gracilia, rotunda, Iuncorum inſtar tenuia, & geniculis interſepta, ſpargit ſarmẽta, quibus per terram ſerpit, radiculas etiam ſubinde, ſed tamen rarius defigens: folia ſunt læuia, latiuſcula, oblonga, forma quidem Laurinis ſimilia, ſed multò minora: flores ſecundum folia, quinque foliolis patentes, inferius fiſtuloſi, Bugloſſi floribus maiores; colore vt plurimum cærulei; quandoque candidi; rarius rubentes; odoris nullius aut exigui; radices tenuiſſimæ fibræ.

Clematis Daphnoides.

Clematis Daphnoides maior.

Rigua & aquosa quærit loca, amat syluas. viret perpetua in hortis fronde; vbi flosculi eius subinde multiplicatis luxuriant foliolis.

Huius & alia maior reperitur species, quæ multo longioribus repit viticulis, & foliis est floribusque multò amplioribus, cæteris priori similis. 2.

Peregrina hæc, & aliunde aduecta.

Vigent vtriusque flores Martio, Aprili, Maio, & non raro serius.

Κληματὶς δαφνοειδὴς à Græcis dicitur: Clematis quidem, quia instar κλημάτων repentes proferat cauliculos: Daphnoides verò, cùm à Lauri foliorum figura, tum & ad differentiam alterius, vel etiam aliarum. Nam Plinius plures eius nominis refert lib. XXIIII. cap. XV. vbi & hanc Ægyptiam cognominat. Est & alia, ait, Clematis Ægyptia cognomine, quæ ab aliis Daphnoides, ab aliis Polygonoides vocatur, folio Lauri, longa tenuisque. Polygonoides verò vox inter nothas appellationes etiam in Dioscoridis exemplaribus reperitur. Præter hanc sunt etiam φιλεταίρειον καὶ σμυρνοειδὴς, aut potius μυρτοειδὴς. Alio autem loco Plinius lib. XXI. cap. XI. Vincam Peruincam & Chamædaphnen appellat. Vinca Peruinca semper, inquit, viret in modum Lauri (exemplaria perperam Lineæ habent:) foliis geniculatim circundata, topiaria herba, inopiam tamen florum quandoque supplet. hæc à Græcis Chamædaphne vocatur. Describitur tamen ab eodem, & à Dioscoride, & alia Chamædaphne, de qua alibi. Officinæ hanc Clematidem Peruincam nominant: Itali *Prouenca*: Hispani *Peruinqua*: Germani Ingrun & Singrun: Belgæ Vincoorde/ maegden crupt: Galli *Lisseron*.

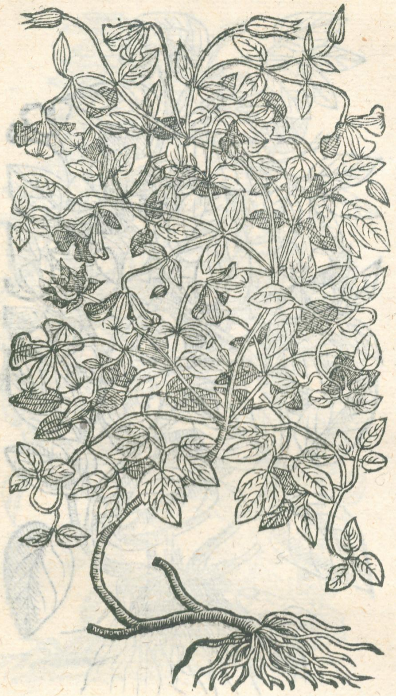
Plinij locus castigatur.

Temperamento autem hæc aliquantulum calet, sed tamen infra secundum gradum consistit; tantùm abest vt vrat aut exulceret: siccat verò multò amplius, adstringit quoque nonnihil. Alui profluuiis & dysenteriis, Dioscoride & Galeno auctoribus, prodest: dentiumque dolores commansa mitigat.

De Clematide altera. CAP. XVIII.

QVÆ alterius Clematidis nomine à veteribus describitur, prolixis admodum & tenuibus, geniculatis, subrubentibus sarmentis per arbores, frutices, perticas, pergulas, pedamenta scandendo in altum prorepit: folia complura, prioris Flammulæ modo diuisa, sed tamen maiora latioraque: flores perquàm elegantes è longis & tenuibus dependent pediculis,

Clematis altera.

Vincetoxicum.

Clematidis Daphnoidis nonnihil referentes, ſed tamen maiores, & ex quatuor tantùm foliolis per ſumma latioribus coacti, colore ſæpe cærulei, quandoque rubentes, ſtaminibus aliquot mediis: ſemina plana, lata, rotunda, acuminata in globulum congeruntur. radices prolixæ, tenues, in omnem partem ſparguntur.

Gaudet Soli expoſitis, ſed tamen non omnino aridis, læto & haud irriguo ſolo melius proficit. Apud Belgas hortenſis, in Hiſpania verò & quibuſdam Italiæ locis iuxta ſepes & agrorum margines ſpontè exit.

Auguſto menſe, & quandoque Iulio, flores: ſemen Septembri perficitur.

Κληματὶς ἑτέρα, & à nonnullis ἐπιγῆτις, Latinis Ambuxum; vt Dioſcoridis hiſtoriis ſpuria addita habent: Hiſpanis *Gormadera*, quaſi Vomitoria, dicitur.

Acre & vehementer exulcerans huius eſt folium, cauſticam, vt Galenus ait, vim obtinens: in quarti eſt ordinis excalfacientium initio.

Dioſcorides folia impoſita lepras remouere refert; ſemen verò tritum cum aqua pura vel mulſa potũ, pituitam & bilẽ deorſum ducere.

De Vincetoxico, ſiue Aſclepiade.

CAP. XIX.

VINCETOXICO plures aſſurgunt teretes, lenti, ac frangi contumaces pediculi, cubito vno aut altero altiores, qui non raro cacumine vicina adminicula aliquot circumitionibus amplectuntur: folia lata, oblonga, læuia, in acutum deſinunt, anguſtiorum Hederæ foliorũ figura: flores parui albicant, cum ſuauitate quadam grauiter odorati; ſequũtur ſiliquæ oblongæ in mucronem attenuatæ, candida intus lanugine; & ſemine plano, oblongioris formæ, ſubruffi coloris, ad Securidacæ accedente. radices tenues fibroſæ, numeroſæ & graueolentes.

Reperitur & huius ſpecies, cauliculis crebrò longè procerioribus, perticas in proximo conſiſtentes, ad quinq; aut ſex cubitos multiplicatis voluminibus conſcendens; cuius flores nigri, folia verò, ſiliquæ & radices vti prioris.

Vtraque ſpecies hortenſis Belgio eſt, & nigra quidem rarior. alibi in montanis, aſperis, ſaxoſis, apricis frequentior.

Circa Iunium flores; ſub Autumnum è maturis ſiliquis lanugo dependet.

Nomen Vincetoxico recentior dedit ætas: Ruellio Hederalis eſt: Germanis Schwalben wurtzel / Swaluwe wortele / id eſt, Latinis Hirundinaria.

Dioſcoridis habetur Aſclepias, cuius eſt deſcriptioni conformis, quod ſententiam approbat. Tergiuerſatur Matthiolus, & Vincetoxicũ differens ab Aſclepiade affirmans, radices & folia negat odore commẽdari: flores ait virus non redolere: ſemen non eſſe Securidacæ: in exemplaribus

plaribus nonnullis, vbi de foliis, dictionem μακεὰ; vbi verò de radicibus, πολλὰς non reperiri. Sed exigui ac nullius omnino momenti hæ rationes. Radices odoratas & similiter flores, maximeque locis montosis, nemo cui incorruptum odoratus organũ, esse negauerit: folia odore commendari, Dioscorides non asserit: non omnia βαρύοσμα virus redolent, graueolentia enim omnibus haud æquè magna est: semen tametsi non exquisitè quadrangulum, plana tamen oblongaq; figura, magnitudine item & colore satis Securidacæ refert. Voces μακεὰ & πολλὰς omissæ quid Matthiolo conferre poterunt? folia Hederacea sæpenumerò longa; veluti Periclymeni & aliorum: & tenues radiculæ frequenter multiplices. Verba autem Dioscoridis ita se habent: Asclepias ramulos producit longos, circa quæ folia μακεὰ siue longa, Hederæ similia: radices multas, tenues, εὐώδεις, id est, odoratas; florem graueolentem: semen vt Pelecini siue Securidacæ. Nascitur in montibus. Extant inter spurias huius & κιοσὶν ac κισσόφυλλον nomenclaturæ, quarum vtraque Vincetoxico rectè conuenit.

Facultate autem Vincetoxici radices calidæ sunt & siccæ. venenis aduersari creduntur.

Dioscorides Asclepiadis radices cum vino epotas auxiliari scribit torminibus, & aduersus serpentum ictus: folia verò imposita ad mammarum & vteri κακοήθειας, i. malas difficulterque curabiles passiones, prodesse.

De Periploca siue Apocyno. CAP. XX.

Periploca prior.

Periploca altera.

PERIPLOCÆ duæ reperiuntur: vna cognomen nondum inuenit: altera Repens dicitur.

1. Prior Periploca longis, tenuibus, viticulosis ramulis, adminicula ponè posita Smilacis modo ambit: folia quoque Smilacis ac Hederæ sunt similia, sed odore grauia, digitis præsertim attrita; flores in exiguis vmbellis rari, albidi: siliquæ quales Vincetoxici, sed maiores, papposa & intus lanugine, qua semen conditur nigricans planumq;: radices fibrosæ sub terra latius serpentes, & subinde progerminantes.

2. Repens dicta Periploca, & ipsa amplexicaulis est, proxima pedamenta etiam scandendo ambiens ac circumuinciens: caules eius longi, rotundi, lenti, geniculati, subrubent: folia lata, longiora, nonnihil venosa: flores haud magni quinque foliolis albicant: siliquæ torosæ, aliquantulum recuruæ, vt plurimum geminatæ, prioris siliquis maiores, minores tamen ac acutio-

acutiores quàm Rhododendri; in quibus ſemen oblongum, duriuſculum, nigricans, & mollis, candida, tomentoque ſimilis lanugo, quæ inareſcentibus diſſilientibusque ſiliquis in conſpectum prodit. radices fibroſæ, vti prioris progerminantes.

Vtraque vulnerata liquorem fundit: prior copioſiorem minus candidum atque non rarò flaueſcentem: Repens parciorem & candidiorem.

Perennant huius caules defluentibus foliis (vnde repenti fortaſſe cognomen) illius verò intercidunt, ſolis Hyeme ſuperſtitibus radiculis.

Rara vtraque Belgio, & quidem, vt Matthiolus ſcribit, etiã Italiæ; ex Syria iſtuc adferũtur.

Periplocas huius ætatis docti appellant. ad Dioſcoridis Apocynum referendas ſatis videtur manifeſtum, præſertim eam quæ prior eſt. Appellatur autem ἀπόκυνον etiam κυνοκράμβη, ac Braſſica canina. Sed & alia tamen eſt Cynocrambe Mercurialis ſylueſtris ſpecies.

Eſt autem Apocyni exitialis atque pernicioſa potiſſimùm quadrupedibus vis. Nam, vt Dioſcorides, huius folia cum pingui pani commixta, canes, lupos, vulpes, & pantheras obiecta interimunt; reſoluuntur enim protinus eorum coxendices.

De Lupulo. CAP. XXI.

Lupulus.

LVPVLVS amplexu viuit, & perticas aliaq; adminicula circumligando ſe ſcandit. cauliculos promit longiſſimos, aſperos, & hirſutos: folia quoque aſpera, lata, Vitis aut potius Bryoniæ albæ ſimilia, veruntamen nigriora & paucioribus inciſuris diuiſa: flores è ſummis virgulis racematim depẽdent, folliculoſi, ſquamatim inſtar exiguorum conorum compacti, colore ſubalbido, ad luteum vergẽte; odoris grauis. radices tenues, ſibi inuicem variè implicantur.

Reſtibile ac pingue deſiderat ſolum: lætior cultura exit. Naſcitur & inter vepres ſenticetaq; circa agrorum margines, ſed ſylueſtris; florum conos minores, rariores, pauciores que proferens.

Flores Auguſto ac Septembri colligũtur, & ad ceruiſię vſum reponuntur. Vere noui turiones erumpunt. Hyeme ſolæ reſtant radices.

Lupulum Officinæ & paſſim vocant: plerique Lupum ſalictarium, vel Lupulum ſalictarium: Germani Hopffen: Belgæ Hoppe & Hoppecruijt: Hiſpani *Hombrezillos*: Galli *du Houblon*. Meminit Plinius Lupi ſalictarij lib. XXI. cap. XV. inter ſpontè naſcentes aculeatas, quibus plereque gentes in cibis vtuntur. Quo auctore Fuchſius Græcis βρύον appellari aſſerat, nõdum reperire licuit. Βρύον Muſcus eſt. Dicitur & Caucalis βρύον à Democrito, vt Oribaſius teſtis.

Calidi autem & ſicci ſecundo ordine flores ſunt Lupuli, caput facilè implent, odore grauiore ipſum ferientes. Eiuſdem temperamenti & folia ipſa ſunt; & ſimul aperientia ac abſtergentia.

Aſparagi ſiue primi turiones Vere erumpentes mitiores ſunt, in edulia recipiuntur; oblectamenta tamen magis, vt Plinius ait, quàm cibus. Nam alimenti quidem perexiguum conferunt; proſunt tamẽ viſceribus, & aperiendo, & vrinas mouẽdo: faciliorẽ etiã aluum faciũt.

Folia, teneriores que cauliculi, & ipſi quoque flores iecur & lienem ab obſtructionibus liberant: per vrinas expurgant: ſanguinem emundant: aduerſus diuturnas febres, ſcabiem & ſimiles cutis fœditates, decocta in lactis ſero proſunt.

Succus potentior eſt, & non modò viſcera ab obſtructionibus liberat; ſed & bilem ac pituitam educere per aluum poſſe creditur. Eundem auribus inſtillatum à fœtore eas liberare putredineque vindicare ſcribitur.

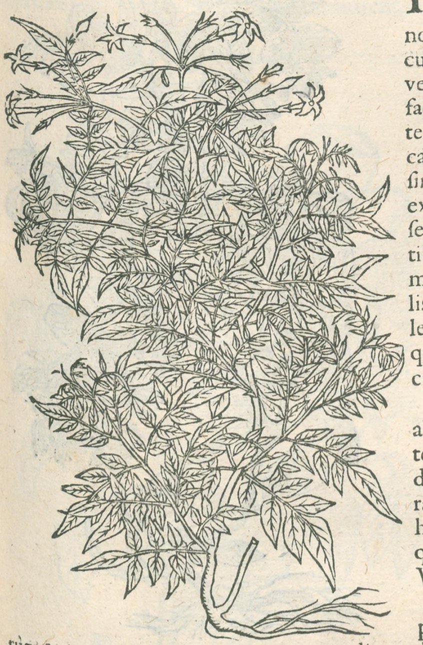
Floribus ceruiſia conditur; copia tamen nimia amarorem ei conciliat, ac capiti moleſtiorem efficit.

Panem quoque leuiorem ac rariorem flores efficiunt, ac maſſam citius faciliusque fermentari, ſi aqua in qua decocti fuerint, farina ſubigatur.

De

De Iasmino. CAP. XXII.

Iasminum.

IASMINVM ex earum quoque stirpium est numero, quæ adminiculis fulciuntur, non tamen amplexicaulis aut vicinis se circumuoluens; sed aliis tantummodò innités, veluti pergulis, hortensibusque scenis, quibus facili opere innectitur. cauliculi eius prolixi, teretes, ramosi, flexibiles, geniculati, virentes; candida fungosaque interius medulla: folia è singulis geniculis bina, ampla, alarum instar expansa; composita videlicet ex quinque aut septem aliis læuibus, oblongis, saturatè virentibus, fastigio acuminatis, eminente in cacumine reliquis maiore: flores in summis virgulis, rari, in muscarij specie cohærent, suaueolentes, colore albidi: semen latum Lupinis quadantenus simile; quod tamē rarò succrescit: radix fibris firmatur.

Fertur huius esse species floribus luteis; & alia cęruleis. Sunt autem qui pro Iasmino luteo, Trifoliū fruticans 4. Pempt. lib. 4. cap. 13. depictum; & pro cæruleo Clematidem alteram ostendant. Quòd si autem nō aliæ quàm hæ pro Iasmini cæteris speciebus ostendi queant, temerè plures eius species affirmātur. Vtraq; enim harum multum à Iasmino abest.

Colitur Iasminum in hortis, & topiariis operibus expetitur, non modò in Belgio, verùm & in Italia ac alibi: ex Africa creditur aduectum.

Flores Æstate vigent.

Inter Arabes Serapio primi nominis hanc Zambach: interpres verò Iesemin nominat; atque inde passim Iasminum, Ieseminum, Iosmenum, aut etiam Gelseminum.

Apud Dioscoridē compositio est Iasmini olei, quod apud Persas ἐκ τῶν ἀνθῶν τῆς λευκῶν τοῦ ἴου, id est, ex albis Violæ floribus fieri refert; quod non ex alterius stirpis, quàm ex huius floribus conficiendum apparet. Nam Dioscorides inter τὰ ἴα, siue Violas, pulchros atque elegantes flosculos subinde habet. Ita vt & huius flores ab eo Violas dici, non debeat alienum videri; præsertim ipsa stirpe (vt satis apparet) illi incognita. Iam & ἴον πορφύρεν eam oleo conferre qualitatem nequit, quæ Iasmino tribuitur: rarissimeque idem albidum est; & si quando est, purpureo non præfertur. λευκόϊα calidiora sunt; sed tamen nequaquam candida, sed eius generis lutea efficacissima sunt.

Qualitate autem Iasminum ac eius potissimùm flores calidi sunt in initio secundi ordinis; vt Mesues apud Serapionem ait.

Oleum ex his confectum crudos discutit humores: frigidis ac catarrhosis confert: & hyberno vtile tempore. Quibus autem temperatura contigit calidior, his dolorem excitat capitis; & si diutius odoretur, periculum adfert sanguinis è naribus profluuij: eodem auctore.

In conuiuiis, ait Dioscorides, & post eum Aëtius, odoris causa apud Persas vsurpatur. Prodest & lotis à balneo corporibus; quæ laxari calefierique expedit: grauiorem autē suaueolentiam habet, ita vt multi eo idcircò non libenter vtantur.

De Caprifolio, siue Periclymeno. CAP. XXIII.

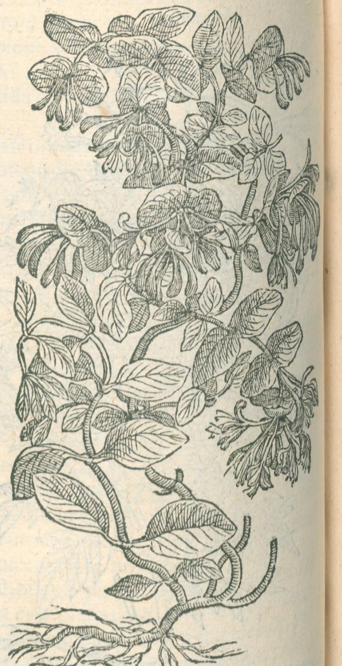
CAPRIFOLIA siue Periclymena duo sunt. vnum Germanicum: alterum Italicum dicere licebit. Vterque frutex amplexicaulis, vicinis adminiculis circumligatur.

1 Germanicum longis, tenuibus, sed tamen lignosis, & in ramulos partitis sursum repit cauliculis; circa quæ ex interuallis folia bina ex aduerso posita, oblonga, mollia, dilutè virentia, inferiore tamen parte magis incanescentia: flores in summis ramulis complures pariter emicant, oblongi, candidi, suaueolentes, interius caui, vna parte prominentiores, staminibus aliquot è medio exeuntibus: fructus acinis similis in exiguarum vuarum modum compactus; per maturitatem rubet, in quo semen duriusculum. radix lignosa non absque adnatis.

Italicum

Caprifolium Germanicum. Caprifolium Italicum.

2. Italicum lignosis quoque & in longitudinem prorepentibus cauliculis priori omnino si-
mile est: conueniunt etiam folia, nisi quòd ex aduerso posita subinde vniantur, & circa ra-
mulorum præsertim fastigia ita coalescant, vt acetabulorum profundiorum speciem exhi-
beant; è quibus flosculi enascuntur similes superioris, breuiores tamen, ac paulò minores:
baccæ sequuntur similes & rubentes, sed tamen dilutiùs.

Nascitur Periclymenum in syluis & in senticetis, fruticibus nouellisque arbustis, ita sæpe-
numerò tenaciter & arctè se obuinciens, vt sui vestigia ipsis impressa relinquat.

Vere folia exeunt, vti aliis lignosis: flores quandoque Aprili, crebrius Maio ac Iunio con-
spiciuntur: fructus sub Autumni tempus maturi.

Græci περικλύμενον; Latini Volucrum maius: Scribonius Largus Syluæ matrem appellat:
Officinæ Caprifolium, Matrisyluam; plerique Lilium inter spinas: Itali *Vincibosco*: Germa-
ni **Geysbladt/ speckgilgen/ zeunling/ waldtgilgen**: Belgæ **Gheytenbladt/ mammekenscrupt**: Galli
Cheurefueille: Hispani *Madreselua*. Inter nothas appellationes sunt, αἰγίνη, κλύμενον, καρπό-
θον, σπλήνιον, ἐπατῖτις, ἀξίνη μείζων, κληματῖτις, μυρσίνη, καλυκάνθεμον.

Matthæi Syluatici error.

Matthæus Syluaticus Pandectarũ auctor, Caprifoliũ & Syluarum matrem, cap. CXXXVII.
rectè quidem Periclymenon, sed perperam Lycium & Pyxacantham interpretatur; Pericly-
menum cum Pyxacantha ineptè confundens: peius verò etiam facit, Caprifolio vires Pyxa-
canthæ asscribens. Sed cap. CCCCCXXXI. Matrisyluam Periclymenon & Caprifolium rectè
asserit, ac legitimas ei ex Dioscoride vires refert.

Error pharmacopœorũ

Præbuisse hic grauissimi erroris pharmacopœis occasionem videtur, qui succo foliorum
& fructuum Periclymeni densato, pro Lycio, maximo cum periculo vtuntur.

Error medicantium.

Natus hinc & alius error, quòd videlicet foliorum Periclymeni decoctum, vel ex his, aut
etiam ex floribus stillatitius liquor, oris fauciumque inflammationibus incipientibus, veluti
adstringentia ac refrigerantia prodesse temerè existimentur. Periclymeni enim haudqua-
quam frigida aut adstringens; sed calida & attenuans est facultas.

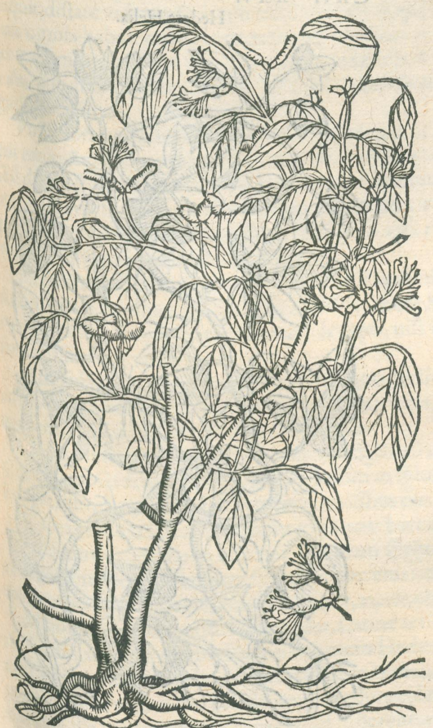
Vt enim Galenus, Periclymeni cùm fructus, tum folia, adeò vehementer incidentis pari-
ter & excalfacientis facultatis sunt, vt si plusculum bibantur, vrinam sanguinolentam effi-
ciant: principio tamen vrinam duntaxat mouentia.

Dioscorides ait: Huius semen postquam ematuruit collectum, ac in vmbra siccatum,
drachmæ

drachmæ pondo quadraginta diebus datum, lienem absumit; lassitudinem discutit; orthopnœæ & singultui prodest: vrinam cit à sexto die cruentam: idem & partus accelerat. Eandem vim & folia habent, quæ XXX. diebus pota sterilitatem efficere narrantur. Eadem cum oleo illita periodicarum siue intermittentium febrium horrores abigunt.

De Xylosteo. CAP. XXIIII.

Xylosteum.

Xylosteum alterum.

PERICLYMENO cognatus est frutex Xylosteon nuncupatus, qui tamen aliis non circumuoluitur, sed nullis egens adminiculis per se consistit.

1. Caudices huius subinde mediocris crassitudinis: materies ligni candida est: ramuli rotundi albicante vestiuntur cortice; initio tamen & cùm primùm erumpunt, subrubentes spectantur: folia veluti Germanici Periclymeni oblonga, mollia, ex albido virentia, prona parte candidiora ac leniter hirsuta: flores minores sunt, quàm alicuius Periclymeni, candidi, bini in vno pediculo; succedunt fructus gemelli instar exiguorum Cerasorum, rubentes, altero eorum sæpè minore.

Apud Heluetios, & plerosque alios Germaniæ populos, in syluis locis saxosis reperitur.

Aprili aut Maio flores, sed fructus Autumno appetente demùm perficitur.

Plerique Periclymenum stans appellant: Germani alicubi **Hunds kirsen**, & **honds kersen**, id est, Canum cerasa: Heluetij **Beinhultzen**: vnde Xylosteo nomen datum. Sunt qui Clymenon esse suspicentur: quibus Periclymenon, ab huius similitudine, veluti conuoluens se Clymenon dictum videtur. Sed Clymenon aliud omnino stirpis genus, caule Fabæ, & folio Plantaginis; vt quidem Dioscorides ait.

2. Huius generis & alius minor, omnino humilis est frutex; cuius cauliculi lignosi, tenelli, albicante cortice vestiuntur, & absque pedamentis eriguntur, non multò tamen cubito altius assurgentes: folia maiora, latiora, durioraque sunt, minus tamen virentia: flores exigui, candiduli, in tenui oblongo pediculo bini; quibus fructus succedit rubens, Ceraso exiguo similis, maior quàm Periclymeni aut Xylostei, flosculorum vestigia duorum impressa retinens, in quo semen vnicum.

Floret vnà cum Periclymenis: fructus Augusto perficitur. Ex Germania in Belgium illatus frutex est.

Nomen idem quod Xylosteo posteritas dedit; cuius minor ac humilis species habetur ac dicitur. Falluntur qui Chamæcerasum appellant. Chamæcerasus non parum à Xylosteo altero differt.

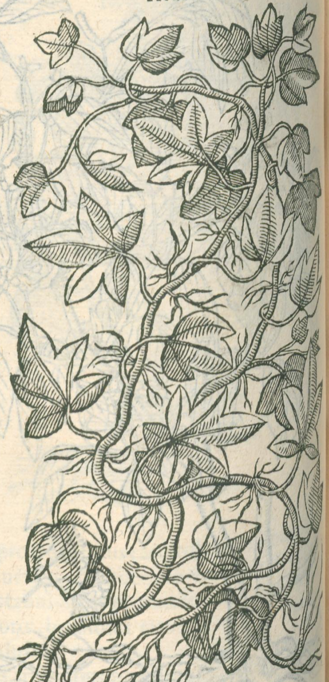
De viribus autem horum fruticum nihil compertum habemus, aut aliunde accepimus.

De Hedera. CAP. XXV.

Hedera.

Hedera Helix.

IN censu earum, quæ adminiculis sustinentur, Hedera etiam occurrit referenda, per se siquidem non consistit, sed aliis adhæret.

Eius genera, & prima quidem, auctore Theophrasto, duo.

Vna in altitudinem se attollit: altera humi repit. hęc minor: illa maior Hedera dici potest.

Maioris siue assurgentis plures quidem, sed præcipuè tres rursus species: Candida, nigra, & Helix dicta; quarum trium Dioscorides meminit.

Scandit maior arbores, vetusta ædificia, parietesque: caudices eius lignosi, subinde ita crassi vt arborescere ipsa videatur; à quibus ramulos hàc illàc diffundit quàm plurimos, quibus veluti brachiis latè serpens in multam peruagatur partem; radiculas etiam ab ipsis assiduè dimittens; quibus se arboribus ipsisque parietibus annectés pertinaciter hæret: folia lęuia sunt, splendentia, superiore præsertim parte; initio quidem haudquaquam, sed vbi consenuerunt, angulosa: flores muscosi: in baccis varietas est; in colore florum etiam quædam.

1. Candida siquidem Hedera fructum fert candidum: & huius vna species fructum tantummodo candidum habet; alia verò & folium quoque. Fructum verò candidum ferentium quędam maiusculum, densum & compactissimum profert, veluti in σφαῖραν siue globum coactum, quam plerique κορυμβίαν, Athenienses verò ἀχαρνικὴν ἀρδευομένην, Acharnicam irriguam nominant: altera verò minorem & διακεχύμενον, siue sparsiorem, veluti nigræ racemum. hæc Plinio Selinitium.

2. Nigra fructum minorem, nec vti candida compactum, sed sparsum fert, & colore quidem aut nigrum, aut crocatum, siue crocei coloris. Hanc Dionysiam nonnulli, auctore Dioscoride, vocant; alij Bacchicam, cuius coronis Poëtæ vtuntur; Plinio teste, lib. XVI. cap. XXXIIII.

Tertia

Tertia ἕλιξ candida habet ſarmenta: folia tenuia, anguloſa, & vt Theophraſtus, εὐθυμότερα, id eſt, lætiora, ſiue vti Plinius reddidit, cõcinniora. (Dioſcoridis exemplaria perperam ἐρυθρὰ legunt.) fructum non gignit. 3. *Dioſcoridis corruptus locus.*

Huius præterea & ſpecies Theophraſto ſunt. Eſt enim vna virens ac herbacea, quæ plurima: altera candido folio: tertia ποικίλην, ſiue verſicolor, quæ Trachia vocatur.

Plinius Helicen non genere, ſed ætate à reliquis differre quoſdam exiſtimare recenſet: primóque Helicen, fieri vetuſtate Hederam.

Addit Theophraſtus, Helices ſpecies, ſuas quoque differentias habere: & harum quęque, inquit, diſtare videtur. Quippe inter herbaceas, quædam tenuioris folij; quædam verò minus hæc omnia habet: ποικίλης ſiue verſicoloris, vnius maius; alterius minus folium: differunt & ſecundum ποικιλίαν, id eſt, coloris varietatem: ita & magnitudine, & colore differunt. εὐαυξεστάτη, ſiue auctu facilis, autem herbacea, καὶ ἐπὶ πλεῖστον προϊοῦσα, id eſt, & maximè ſe propagans. hæc ille.

Poſteriora verba ſic Plinius reddit: Adoleſcit in longitudinem maximè herbacea. Sequitur mox: Arbores autem necat candida, &c. Quæ verba non ad candidam Helicen pertinẽt, ſed de fructifera candida à Theophraſto ſcribuntur. Ex quo omnia ſua Plinius lib. XVI. cap. XXXIIII. tranſſcripſit, deſideratis tamen non paucis. Nam hoc loco de Hedera non pauca reperiuntur prætermiſſa. Poterunt autem hæc ipſa ex Theophraſti lib. De hiſtoria ſtirpium tertio, à diligenti aliquo facilè reſtitui. *Plinij mutilus locus.*

Referret hoc loco turpem quoque Plinij lapſum oſtendere, hoc eodem de Hedera capite ſtatim initio, vtrumque Ciſtum, marem videlicet & feminam, inter Hederæ genera numerantis, vocum κίσ8 & κίσσ8 affinitate decepti, niſi iam ſæpè ab aliis doctiſſimis viris in hunc foret animaduerſum. *Plinij lapſus.*

Minor Hedera nigræ ſimilis eſt, ſed minor; cauliculi ſiue viticulæ eius tenues ſunt; folia anguloſa, virentia, ſubinde maculoſa: non arbores, non muros, aut parietes aſcendit; ſed humi defixa repit: fructum etiam non gignit. 4.

Nigra Hedera in Italia, Germania, Belgio, Gallia, circa parietes & arbores frequens eſt. Candida in Græcia reperitur. Minor paſſim in ſyluis & opacis locis gignitur. Hanc ſerpentibus gratiſſimam, & ſub hac hybernis menſibus eos latitare, Matthiolus ſcribit.

Flores Hedera ſub Autumnum producit: baccæ poſt Hyemis ſolſtitium perficiuntur.

Hederam Græci κίττον & κίσσον: Germani Epheu: Belgæ Veyl: Hiſpani *Yedra*: Galli *Liarre* appellant. Occurrunt inter ſpuria, & hæc eius nomina: κίθαιρον, κίσσαρον, χρυσόκαρπος, ποντική, κορύμβηθρα, κύσσιον, διονύσιον, ἰθυθήλον, πέρσις, κῆμος, ἄσπληνος, Syluæ mater.

Maiorem Theophraſtus ὕψον κίσσον, Latinè attollentem aut aſſurgentem Hederam dixeris; Gaza excelſam reddit; Plinius rigentem Hederam appellare videtur. Recentiores Hederam arboream, quæ arbores complectitur; muralem verò ſecundum parietes naſcentem appellant. Sunt tamen qui velint omnem aſſurgentem arboream cognominari, quibuſcunque tandem illa conſcendens adhæreat; ad differentiam nempe alterius per humum repentis. 1.

Minor ἐπίγειος κίσσος vocatur: Germanis klein epheu. Dicitur & χαμαικίσσος; differens tamen multùm ab Hedera terreſtri ſuperius deſcripta. Helicen ſiue Clauiculam Latinè nuncupatam hanc non pauci exiſtimant, ſed Theophraſtus ἑλικὰ ab ἐπιγείῳ κίσσῳ differre oſtendit. Tertiam enim inter aſſurgentes Helicen facit. 4.

Cæterùm Hedera, vt Galenus ait, ex contrariis compoſita eſt facultatibus; habet enim quiddam adſtringentis ſubſtantiæ, terrenæ & frigidæ: habetque etiam nonnihil acris, quam calidam eſſe vel guſtus comprobat: nec deeſt tertia; aqueam namque ſubſtantiam quandam tepidam obtinet; certè ſi viridis ſit. Siquidem dum areſcit, hæc prima exhalet neceſſe eſt: manet quæ terrea eſt & frigida & adſtringens; & ea quæ calida ac acris.

Viridis autem, foliis eius in vino decoctis, vlcera grandia conglutinat, quæque maligna ſunt, ad ſanitatem reducit: tum igne factas exulcerationes cicatrice includit. Porrò cum aceto cocta folia lienoſis proſunt. Flores autem quodammodo validiores ſunt, vt ad læuorem redacti cum cerato ambuſtis conueniant.

Præterea ſuccus medicamentum eſt errhinon, capiti purgando idoneum; tum vetuſtas aurium fluxiones ſanat: ad hæc vlcera vetera, tum in auribus, tum in naribus. Porrò ſi acrior appareat, aut roſaceo aut dulci oleo miſcetur.

Lachryma eius lentes interimit, pilis nudat: vſque adeò calidæ poteſtatis, vt obſcurè adurat. Eſt autem velut aqueus quidam liquor, ſicut aliæ omnes lachrymæ. hæc Galenus.

Eadem ferè Dioſcorides, ſed tamen & paulò plura habet. Nam & acinos, ait, quinque tritos, & cum roſaceo in malicorio calfactos, & in oppoſitam aurem inſtillatos, dentium mitigare dolores: denigrare item corymbos capillos; mouere menſes tritos ac ſubditos.

Nostra ætate rarissimus Hederæ vsus, nisi foliorum, quæ vlcusculis in cruribus, aut aliis corporis partibus procuratis (fontanellas vocant) imponuntur. Humores enim & ichores ad eas partes alliciunt: inflammationes verò ab iisdem arcent, recenter quidem decerpta nondumque resiccata. Sunt etiam, qui corymbos ad ciendam vrinam efficaces asserant; & calculosis ac nephriticis ea propter exhibeant.

De Vite vinifera. CAP. XXVI.

Vitis vnifera.

HIs quæ adminiculis egent, pedamentis fulciuntur, neque per se consistunt, annumerari Vitis vinifera potest: Perticis & pergulis sustinetur, horumque subsidio latè diuagatur, & in altum scandit: Vlmis & Opulis sociatur: alias item arbores amplectitur, alioqui humi constrata iacet.

Vitium autem quæ vinum proferunt, hæc quidem cultiue: alia syluestris est. Cultiuarum complures maiores, minor verò & paruula etiam quædam est.

Maiorum caudices siue trunci subinde crassi sunt, multiplici eoq; rimoso cortice conuestiuntur; ab his rami veluti brachia diffunduntur, è quibus sarmenta & palmites articulati; ex ipsis verò articulis folia & capreoli, dependentesque vuæ compluribus acinis coaceruatæ; folia lata, subrotunda, incisa, quinquangularia, capreoli tenues & intorti, quibus se vicinis innectit, & veluti manibus adminicula complectitur apprehenditque: vuæ colore & magnitudine, tum & aliis conditionibus differunt.

Candidi aut fului vnius vuæ acini sunt: alterius & externo folliculo, & interiore carne ac succo, saturato rubore nigricant: tertiæ cæruleo aut subrubente arrident colore, carne tamen & succo veluti primæ. Vinum præbent hæ vuæ candidum, mox prælo subditæ; rubens verò, si cum folliculis calcatæ relinquantur; cum quibus si diutius permanserint, color etiam intenditur. Nigrum ac obscurè rubens secundæ vinum proferunt; sed candidum ac fuluum priores vuæ.

Vuarum item nonnullæ maiores, magnisque acinis constant: aliæ minoribus. Acini quibusdam frequentiores: rariores aliis. Vinaceum vnicum nonnullarum acini ferunt: plura verò aliarum. Vinum quædam austerius dant: nonnullæ dulcius. Quarundam inueteratum melius: non paucarum hornum vinum præstantius.

Minor siue parua Vitis omnibus partibus minor est, folia ei minora ac rotundiora: vuæ exiguæ, parui acini, colore nigri, rarissimè albidi aut fului; sapore dulces, vinaceo siue nucleo interius minimo ac molli.

Syluestris Vitis caudicibus, ramis, articulatis sarmentis, foliis, clauiculis cultiuam refert, sed vua eius non perficitur, immatura & austera permanens.

Aptum, inquit Florentinus, vitibus solum omnis est terra nigra, non valdè densa, neque glutinosa, humiditatem habens. Refert tamen, L. Columella ait, cuius generis, aut quo habitu vitem pro regionis statu colere censeas.

Pingui & vberi agro prudẽs dabit agricola gracilem vitem, nec natura nimis fœcundam; macro feracem; terræ densæ vehementem, multaque materia frondentem: resoluto & læto solo, rari sarmenti: humido sciet non rectè mandari fructus teneri Vitem, & amplioris acini; sed callosi, angusti, frequentisque vinacei: sicco rectè diuersæ quoque naturæ.

Negabat, idem ait L. Columella patruus, stercus Vitibus ingerendum; meliorem censebat esse materiam vindemiis exuberandis, congestitiam & aduectam humum.

Cælo porrò calido Vitis lætatur: æstuosissimum tamen non desiderat; frigidum verò ac glaciale non sustinet: In calidis idcircò regionibus vber est potentis vini prouentus: in frigidioribus tenuius est & ὀλιγόφορον, ac exiguam aquam admittens, vel etiam omnino ἀμέθυστον,

quale eſt quod Louanij & alibi apud Brabantos, tum quod & apud Bohemos ac Saxones, ac circa horum fines naſcitur.

Validiores ſiquidem & potentiores vuas Sol efficit; ſed & dulciores, ſi multum calefeceris: vt in Geoponicis Quintilij affirmant, qui & Lunam ad maturitatem; ad dulcedinem verò noctes conferre aiunt.

Putandas vites, antequam ſurculus progerminet, Columella: Februario menſe, Palladius ait. Si ſerius putetur, lachrymans alimentum perdit.

Vindemiare Octobri menſe commodiſſimum.

Ablaqueare autem vites, ſi quando expedit, Autumno vtiliſſimum cenſetur; prius quàm frigora inuadant.

Vitis autem Græcis ἄμπελος οἰνόφορος, id eſt, vinifera vitis, ac ἄμπελος ἥμερος, hoc eſt, manſuefacta ſiue cultiua vitis appellatur: & οἰνόφορος quidem, ad differentiam vtriuſque Bryoniæ ac Tami, quæ & ἄμπελοι appellantur.

Vitis autem ex eo, quòd inuitatur ad vuas pariendas, auctore Varrone dicitur.

Minor ſiue parua Vitis, Idæa modò cognominatur, de qua Theophraſtus lib. III. Naſcitur, inquit, Vitis ea parte Idæ, quam vocant Phalacras; fruticoſa eſt, virgulis paruis & ramis cubitalibus penè exporrigitur, quibus acini laterales nigri adhærent, magnitudine fabæ, dulces, qui γιγαρτῶδές τι, id eſt, vinaceis ſimile quid continent.

Plinius hanc Alexandrinam lib. XIIII. capite III. facit, iiſdem quibus Theophraſtus verbis ipſam deſcribens: Dioſcorides ſylueſtris Vitis alterā ſtatuit ſpeciem. Nos maluimus inter cultiuas retinere. In Officinis huius exigui paſſi acini, paſſularū de Corintho nomine veneūt.

Sylueſtris vitis ἄμπελος ἀγρία Græcis, Latinis verò etiam Labruſca dicitur: vt apud Virgilium in Bucolicis:

Sylueſtris raris ſparſit Labruſca racemis.

Ad hoc ſylueſtre genus pertinent, quas Plinius lib. XVI. cap. XXVII. Triferas ac inſanas vocari refert: quoniam in iis alia matureſcunt: alia turgeſcunt: alia florent.

Fructus vitis Græcis, Βότρυς καὶ σταφυλὴ, Latinis racemus & vua eſt. Sylueſtris verò vitis fructus οἰνάνθη dicitur: οἰνάνθη, inquit Dioſcorides, καλεῖται ὁ τῆς ἀγρίας ἀμπέλου καρπὸς, id eſt, Oenanthe appellatur ſylueſtris Vitis fructus. Galenus verò non modò fructum ipſum, ſed & primum eius rudimentum ſiue ἐκβλάστημα vnà cum floribus, vnde ſuccedentibus diebus ſylueſtris vitis vua ſuccreſcit, œnanthen, lib. VIII. De medic. ſecundum loca, appellat.

Vua quæ ſolē paſſa eſt σταφὶς Grecè, & Atticè ἀσταφίς, Latinè vua paſſa, ab Officinis paſſula.

Acinus ῥὰξ & κοκκός Græcis, Latinis etiam granum. Ῥάξ τουτέστι κοκκός τοῦ βοτρύος, Democritus inquit; id eſt, Acinus ſiue ῥάξ granum eſt vuæ. Compoſita eſt acinorum ſubſtantia ex ipſarum veluti carne, humore per carnem diſperſo, ſeminibus & membranoſo integumento ſiue folliculo.

Semina Græcis γίγαρτα, Latinis vinacea, quandoque etiam nuclei appellantur: Officinis arilli, quaſi ariduli, quòd ſicci, & ſuccum nullum præbeant: ſunt tamen & vinacea Columellæ, quæ ab vuis expreſſis ac prælo ſubiectis, reliqua ſunt.

Ramoſum, quod in vuis medium, vnde acini dependent, Galeno Βόστρυχος, Varroni ſcapus eſt vuarum. Nonnulli racemum propriè appellari exiſtimant.

Στέμφυλα recrementa ſunt ab vuis expreſſis reliqua; membranoſi videlicet acinorum folliculi, & vinacea cum ſcapis. Sed Attici, inquit Galenus, quæ ex muſto expreſſo ſuperſunt βρύτια appellant: στέμφυλα verò, quæ ab oliuis relinquuntur.

Vitis autem palmites, folia, & ἕλικες ſiue capreoli refrigerant, & potenter adſtringunt: ſanguinem vndequaque fluentem ſupprimunt: aduerſus alui fluores, dyſenterias, ſtomachi ardores, nauſeam, grauidarum κίτταν prodeſſe poſſunt & foris impoſita, deinde & quouis aſſumpta modo: ad tonſillarum etiam ac oris inflammationes gargarizata.

Eiuſdem facultatis ſunt vuæ ante maturitatem collectæ; tum & œnanthæ, quæ ad omnia efficacior habetur.

Lachrymam è caudicibus & ſarmentis vulneratis effluentem, ſubindeque gummi inſtar concreſcentem, cum vino potam calculos pellere, Dioſcorides ait. Impetiginem item, ſcabiem ac lepram ſanare, ſed loco prius nitro confricato: cum oleo frequenter illitam pilos abolere, ſed præſtare tamen eam præcipuè, quæ è virentibus ſarmentis dum vruntur exudat; quam addit & myrmecias inunctam tollere.

Vinacea, & quæ reliqua à prælo στέμφυλα adſtringunt, dyſentericis, cœliacis & ſtomacho reſolutis vtilia.

Vinacea quidem toſta & in puluerem trita exhibentur. στεμφύλων verò decoctum infunditur, quod & menſes inſeſſu ac fotu ſuperfluentes ſupprimit.

Eadem & cum ſale vtiliter imponuntur ad inflãmationes, durities & turgentes mammas.

Stemphylôn verò Τέφρα, id eſt, cinis, tum & ſarmentorum, ablata circa ſedem condylomata & thymos cum aceto impoſitus ſanat: luxatis & à vipera commorſis auxiliatur: & ſplenis quoque inflammationibus cum oleo roſaceo, ruta & aceto impoſitus; eodem auctore.

Lixiuio è cineribus ſarmentorum vitis recentiores vtuntur ad vrentium & cauſticorum compoſitiones, quæ cauterij vicem explent.

De Vuis. CAP. XXVII.

VVÆ recentes aluum perturbant, & ventriculum flatu implent, præſertim quæ ſapore acidæ ac auſteræ ſunt, concoctioni enim in ventriculo huiuſmodi plurimum obſunt, ac dum per iecur & venas diſtribuuntur, frigidum ac crudum ingenerant ſuccum, qui non facilè in probum ſanguinem commutetur.

Dulces vuæ & probè maturæ innocentiores ſunt: ſuccum habent calidiorem, & qui facilius diſtribuatur: citius per aluum quoque ſecedunt, præſertim humidæ, & maximè ſi abſq; vinaceis & folliculo liquor tantummodo cum carne, vt Galenus ait, aſſumatur.

Peruadit autem vinaceorum ſubſtantia, tametſi ſiccior & aſtringens, omnia inteſtina, & nihil permutata deſcendit; veluti & folliculi, qui nullam quoque aut omnino exiguam mutationem ſubeunt, aut in corpore admittunt.

Quæ vinoſi ſaporis vuæ ſunt, medio ſe inter auſteras ſiue acidas ac dulces habent modo.

Nutriunt autem inter vuas magis, quibus exiguus ſuccus: minus verò quibus vberior; ſed citius hæ deſcendunt, copioſius ſiquidem corpori ex carnea ſubſtantia alimentum, quàm ex ſucco accedit: ſucco magis aluus laxatur.

Principatum autem vuæ inter Autumnales fructus obtinent, & horæis omnibus magis nutriunt; veruntamen minus quàm ficus; minimumq́ue praui ſucci habent; præſertim cùm exactam maturitatem fuerint adeptæ.

Adeſt verò & ipſis maximum id commodum, quod velociter ſubſideant: ſi quando autem hæſerint, grauiter offendunt.

Tutiſſimus verò vſus vuarum, ſi moderatè quis iis vtatur, & cùm natura fuerint carnoſæ ac maturæ, nullamq́ue auſteram vel acidam qualitatem præ ſe tulerint: auctor Galenus.

De Vua paſſa. CAP. XXVIII.

VVARVM paſſarum plurimæ dulces ſunt, auſteræ qualitatis particeps nonnullę. Dulces calidiores: auſteræ frigidiores ſunt: vtræq; modicè adſtringunt, ſed paulò amplius auſteræ, ſtomachũ hæ etiã magis roborãt: Dulces nec ſtomachũ diſſoluunt, nec ventrẽ ſubducunt.

Corpus autem probè nutriunt vuæ paſſæ; ſuccum habent haudquaquam vitioſum, ſed aliquanto craſſiorem ingenerant, qui tamen ad copioſiorem alimenti materiam facit. Copioſius autem ex dulcibus & pinguibus eſt alimentum, quarum præſtantiores, quæ corticem habent tenuem: ex auſteris & macris parcius accedit.

Ineſt verò & dulcibus contemperandi ac leniendi vis, cum mediocriter detergendi potentia. Thoraci, pulmonibus, aſperæ arteriæ, renibus, veſicæ, ac non raro ſtomacho vtiles. Aſperę enim arteriæ aſperitudines leniunt; raucedini, dyſpnœę, ſiue difficili reſpirationi auxiliantur, ad ſputi concoctionem facilemq́ue expurgationem in quocumq; thoracis, lateris & pulmonis morbo conducunt: renum ac veſicæ cum ardore & acrimonia dolores mitigant: infeſtantium os ventriculi mordacium humorum malitiam obtundunt.

Iocinori etiam vuæ paſſæ, vt Galenus lib. VII. De medic. ſecũdum loca ait, proſunt, in tantum aſtringentes, quantum opus habet viſcus affectum. Habent ſiquidem & vim concoctoriam crudorum humorum, & vim coërcendi maligna, ſuntq; ipſæ haud facilè putredini obnoxiæ; & vltra hęc ſecundum totam ſubſtantiam viſceri ipſi familiares ſunt ac propriè. Optimè enim faciunt, quæ vnà cum eo quòd intemperiem curent, etiam alere poſſunt. Vuæ ſiquidem paſſæ nutriunt, roborant, putrefactioni reſiſtunt, & ſi intemperies ex humiditate & frigiditate, citra omnem moleſtiam & ſecurè perſanant: vt idem Galenus.

Eximenda eſſe vinacea à veteribus ad poſteritatem peruenit; vt ex nonnullis veterũ compoſitionibus videre eſt, qualis eſt Arteriaca Mithridatis apud Galenum, quæ vuam paſſam ἐκγιγαρτισμένην, id eſt, à vinaceis expurgatam accipit. Nam cùm ſubſtantiam vuæ paſſæ craſſam habeant, facilè diſtribui nequeunt, & obſtructionibus viſcerum obnoxiæ ſunt, quæ ab ipſis vinaceis etiam augentur. Tantò enim difficilius diſtribuuntur, ac citius magisq́ue obſtruunt, quò plus ipſis adeſt aſtringentis. Quamobrem tollenda ſunt vinacea; ita enim ipſarũ vuarum paſſarum ſuccus minus hærebit, minusq́ue difficulter per viſcera diſtribuetur.

Dioſcorides vuam paſſam cum pipere manſam, pituitam refert è capite detrahere: ſedare teſtium

testium inflammationes cum fabacea farina & cumino in cataplasmate impositam: Epinyctidas, carbunculos, κηρία, putredines circa articulos, & gangrænas sanare, absque vinaceis tritam & cum ruta superpositam: ad podagram quoque commodum ex ea cataplasma esse cum succo Panacis; sed & vngues mobiles citius remoueri, si imponatur.

De Musto. Cap. XXIX.

MVSTVM, quod Græcis γλεῦκος, liquor videlicet recens ab vuis calcatis aut torculari subditis effluens, flatu ventriculum & intestina implet; difficilè concoquitur; crassi est succi; & nisi celeriter descendat, nocentius etiam efficitur. Hoc autem vnum illi tantummodo bonum, vt Galenus ait, adest, quòd ventrem deiiciat.

Citissimè autem secedit dulcissimum ac ex maturis vuis expressum. Quod verò ab acidis & austeris redditum, ad omnia pessimum est; magis inflat; difficilius concoquitur; crudiores ingenerat humores. Et tametsi aluo perturbata etiam descendat, colicos tamen sæpenumero simul ingenerat dolores, & calculi molestias adfert. Quòd si verò aluus etiam non cómoueatur, grauiora ac molestiora omnia sunt; frequenter verò & lieteriam & dysenteriá efficit.

πρότροπον aut πρόδρομον appellant Græci, quod vel spontè, antequam calcantur vuæ, vel primum à pressura effluit; tale succo vuarum respondet, & citò quoque descendit. Posterius vinaceorum, folliculorum, ac scaporum naturæ particeps, deterius est.

De Sapa, siue Hepsemate. Cap. XXX.

EX musto conficitur quod Greci ἕψημα καὶ σιραῖον vocant, Latini sapam & defrutum; cùm videlicet mustum dulcissimi saporis ad tertias decoquitur, vt Columella ait.

Plinius sapam & defrutum decoctionis modo differre asserit: & sapam quidem fieri musto ad tertiam partem reducto: defrutum ad dimidiam. Siræum, inquit lib. XIIII. cap. XVII. quod alij ἕψημα, nostri sapam appellant, ingenij non naturæ opus, musto ad tertiam partem mensuræ decocto: quod vbi factum ad dimidium, defrutum vocamus.

Palladius his Carœnum adiicit, quod ait fieri cùm tertia perdita, duæ partes remanserint.

Leontius in Geoponicis hepsema ex musti partibus octo, & vini centum, ad tertias decoctis conficiendum refert.

Galenus tamen ἕψημα esse mustum plurimum decoctum testatur; recentiores hepsema siue sapam, vinum coctum appellant.

Vim autem sapa habet calfaciendi, non tamen æquè vt vinum; hoc autem crassior est; minus facilè distribuitur, tardiusque per vrinas descendit, per ventrem verò subinde citius, nam hunc modicè subducit.

Nutrit autem valenter, & corpus citò implet; in ventriculo tamen propter crassitiem aliquantisper hæret; ac iocinori aut lieni minus idonea: concoquit etiam sapa crudos humores, pectori ac pulmoni inhærentes, eorumque citam expurgationem procurat. Tussi idcirco ac respirandi difficultati auxiliatur. Galenus libro III. De med. secundum loca, sapa aurium etiam dolores leniri tradit.

Refert autem non parum, ex cuiusmodi musto sapa confecta fuerit. Nam ex optimi ac generosi vini musto haud dubiò præstantior est, atque ad omnia suprascripta efficacior: ex tenuis verò ac oligophori vini musto, imbecillior & minùs efficax.

Belgij & præsertim Zelandiæ œnopolæ ex sapa & vino vtrisque Hispaniensibus certa proportione permixtis vinum componunt miscellaneum, quod pro Cretico, vulgò Maluatico nuncupato, substituunt ac venum exponunt.

Plinius sapam in adulterium mellis excogitatam ait lib. XIIII. cap. IX.

De Vino. Cap. XXXI.

VVARVM succus, quem diximus recenter expressum, γλεῦκον ac mustum nominari, vbi sordes feculentaque resederint, iamq; purus nitidusque apparuerit, οἶνος Græcis: Latinis vinum appellatur; & quidem propriè. Nam alij quidam succi ac liquores, vti malorum punicorum, cotoneorum, pyrorum, mespilorum, sorborúmve, vel qui aliunde veluti ex hordeo ac frugibus confiunt, haudquaquam simpliciter, sed addito nomine eius ex quo conficiuntur vina dicuntur. Ita vinum Rhoites ex punicorum malorum acinis expressum: Cydonites ex malis cotoneis: Apyites ex pyris; οἶνος κρίθινος siue vinum hordeaceum, quod & zythum, ex hordeo compositum. Cognomina tamen & alia quædam, & quidem à stirpibus in iis maceratis vina accepere, quæ ex vite tamen vina sunt, vt absynthites, myrsinites, hyssopites; factitia autem hæc dicuntur.

Propriè verò ac ſimpliciter vinum appellatur, quod ex Vitis vuis expreſſum eſt, ac nullius alterius miſturam admiſit.

Eſt autem huiuſmodi vini non vna natura; non vna ſibi ſimilis facultas, aut potentia: verùm differentes quamplurimæ. Eſt ſiquidem ipſorum vna in guſtatu differentia; altera in colore; tertia ad conſiſtentiam ſiue vini ſubſtantiam refertur; quarta in virtute ac potentia ſita eſt. Addit Galenus eam, quæ in odore reperitur, quæ vini virtutē ac potentiam conſequitur.

Accedere poteſt & ea, quæ ætatem reſpicit; ætate ſiquidem & calidiora & acriora vina redduntur, atque vnà & colorem ſæpè, & ſubſtantiam, & odorem mutant.

Guſtatu autem quædam dulcia vina ſunt: alia auſtera; acerba nonnulla: pleraque etiam ſatis acria: nec deſunt media, vel ad vnam, vel ad aliam qualitatem inclinantia.

Colore verò aut albidum vinum, aut flauum: aut rubrum; aut ſaturato rubore nigricans, quod nigrum appellatur; aut medio aliquo inter hæc colore.

At conſiſtentia quoddā omnino tenue: aliud craſſum, pingue: intermedia quoq; nō pauca.

Virtute hoc quidem potens; illud infirmum eſt: aquoſum iſtud & ὀλιγόφοɛον nominatur; illud verò vinoſum. ſunt & inter hæc medio ſe modo habentia complurima.

Ineſt autem omni vino quantuncunque debili, vinoſa quædam ſubſtantia tenuis ac calida: ſunt & aquoſæ partes, ac nonnullæ quoque terreſtres. Neque enim ſimilarium partium vinum eſt, ſed, vti Galenus lib. IIII. De ſimplic. medic. facult. teſtatur, ex diuerſis facultate partibus conſiſtit.

Ex varia harum ſubſtantiarum inter ſe mixtura ac proportione, diuerſæ ac differentes vini proueniunt facultates.

Optimum autem eſt ac generoſiſſimum, in quo calidæ ac vinoſæ plurimum ſuperant: tenuiſſimum verò, in quo aqueæ nimium redundant.

Terreſtris ſubſtantia copioſior permiſta vinum reddit auſterum, veluti cruda acerbum: ſubſidet terreſtris ſubſtantia, temporiſque ſpatio ſecreta deorſum fertur; fitque ipſa vini fex. Non tamen ſemper integrè ſecernitur, remanente in ipſo vino huius ſubſtantiæ & ſapore, & aliis qualitatibus.

Caliditatem autem omne vinum partim à propria Vitis natura, ac ingenito calido habet: partim à Sole accepit. Nam non modò vuas, ſed & reliquos fructus maturans duplex, vt Gal. quoque teſtatur, caliditas eſt. Vua propria cuique naturalis: altera à Sole acquiſita; quæ ſi alicubi, in vuis certè maturandis manifeſtè cognoſcitur, percipiturque, & maximè requiritur.

A Sole ſiquidem calor procedens, vuas vuæque ſuccum percoquens, ad maturitatem potiſſimùm perducit, ingenitum, naturalemque vini calorem excitans atque intendens; qui ſecus & crudarum & aquoſarum partium copia ita obruitur, vt conſopitus & nullus propemodum appareat.

Niſi enim proprio ac ingenito calore calidum vinum eſſet, vi Solis ita excoqui vua non poſſet, vt calidum redderetur vinum; non minus quàm multa alia tota natura frigida, quæ tametſi vi caloreque Solis & perficiantur & maturentur, ingenitam tamen naturam non amittunt: veluti Mandragoræ, Solani, Cicutæ, Papaueris, aliorumque ſimilium, & fructus & ſucci aut ſemina, quæ frigidam ſuam qualitatem etiam perfecta ac matura retinent.

Quandoquidem igitur Solis calore plurima parte ad proprium ſibi calorem vinum perducitur; huius autem feruor ac vis omnibus terræ regionibus aut locis haudquaquam æqualis, idcirco pro regionū, locorumq; diuerſitate, vina haud parū facultate differētia gignuntur.

In calidis regionibus ac Soli expoſitis locis generoſius naſcitur: in frigidioribus verò prouinciis, & ad ſeptentriones patentibus tractibus, crudius, ac imbecillius prouenit.

Æſtas feruidior generoſius vinum efficit; remiſſior aut humidior minus maturum concedit, facit tamen non modò cæli Soliſque conditio ad differentes vini qualitates; ſed & ipſe natalis ſoli genius plurimū & eò confert: tum & vitis vuarumq; propria & ingenita facultas.

Terræ ſiquidē ſpeciē ac ſapor & aliæ vini qualitates, vt & Diophanes teſtatur, cōſequūtur.

Pro vuarū verò diuerſitate, vini alium non modò colorē, ſed & guſtum eſſe, notiſſimum.

Eſt autem vinum, Galeno auctore, ex ſecundo ordine excalfacientium, ſed quod admodum vetus ex tertio; Nouum verò ex primo, quæ de medio inter potentiſſima, & aquoſiſſima veritatem præcipuè obtinent. Nam vinoſiſſima & potentiſſima etiamnum horna, ſæpenumero ſecundo ordine excalfaciunt. Tenuiſſima verò ac aquoſiſſima, tametſi vetera, primum ordinem ſubinde non excedunt.

Caliditati autem proportione reſpondet (inquit Galenus in lib. De ſimp. med.) ſiccitas. In libris autem De ſanitate tuenda, vinum non modò excalfacere, ſed & humectare corpus noſtrum refert; ac quicquid immodicè ſiccatum, id humectare ac nutrire.

Veritatem autem vtraque ſententia habet.

Aliæ

Aliæ enim vini ſunt, vt medicamentum; aliæ vt alimentum, facultates. Quod Galenus in lib. De alimentorum facultatibus, apertè oſtendit, aſſerens eas vini vires, quas Hippocrates in lib. De ratione victus refert, ὀυχ ὡς τροφῆς ἐισὶν ἀλλ' ὡς φαρμάκου μᾶλλον, id eſt, non vt aliměti, ſed magis vt medicamenti eſſe: vti enim medicamentum, euidenter ac manifeſtò vinum reſiccat; præſertim foris adhibitum: vbi, cùm nulla eius in alendo aut nutriendo corpore ſentitur facultas, ſiccitas euidentius ac manifeſtius apparet ac percipitur.

Vlceri quatenus vlcus optimum medicamentum vinum eſt: vlceris verò, qua vlcus eſt, ſanatio, mediocris eſt reſiccatio, auctore Galeno Methodi lib. quarto.

Hippocrates quoq; vlcera madefacere quæcunque ea fuerint, niſi vino non oportere, ſcriptum reliquit. Nam ſiccum, Galenus addit, ſano vicinius eſt: humidum verò non ſano.

Quod autem potentia ſiue facultate vinum quidem ſiccum, non autem ἐνεργέια, ſiue actu, manifeſtum. Nam actu quidem humidum liquidumq́ue vinum eſt, ac frigidum quoque; ſitim ea de cauſa etiam ſedat, quæ frigidi humidiq́ue appetentia. Atque hac ipſa actuali (vt ſic loquamur) humiditate non medicamentum, ſed alimentum, ſi quando aſſumitur, exiſtit. Nutrit enim, ac ſanguinis copiam humiditate ſua adauget, adauctoq́ue alimento corpus humectat; niſi fortaſſis vetus, potens admodum; namque præ vetuſtate acrefactum, tale ſiquidem non modò excalefacit, verùm etiam corpus extenuat atque reſiccat; vtpotè non ad alimenti, ſed ad medicamenti naturam accedens.

Quod verò vetuſtate nec acre, nec medicamentoſum factum eſt, nutrit, humectat, conferens videlicet ad alimenti ſanguiniſq́ue copiam; amplius nempè actuali ſua humiditate alendo, nutriendo, fouendoq́ue corpore humectans, quàm potentia reſiccare valeat.

Genuinum autem ac naturalem calorem vinum refocillat, ventriculo prodeſt, tum ad cibi appetentiam inuitat, concoctionem ciborum promouet, alimentũq́ue per corporis membra deducit, robur molemq́ue corporis adauget, pituitam extenuat, bilioſos ac ſeroſos humores per vrinam educit, ſudores promouet, ſanguinem ingenerat puriorem, bonum corporis colorem efficit, ac prauum in meliorem commutat. Ex morbo emaciatis, & quibus corpus refici opus eſt (modò nõ febricitent, Gal. VII. Method.) conducit, vires omnium maximè ac celeriter reparat, hilaritatem ac lætitiam confert: metus, curas, ac ſolicitudines, triſtitiamq́; depellit: voluptates parit; ſomnum clementer conciliat.

Atque hæc quidem, moderatum vini conſequuntur vſum.

Immodica verò vini potatio, contraria omnia planè adfert. Temulenti animo turbantur, deſipiunt, grauioriq́ue ſomno premuntur, ac deinde Apoplexi, articulorum doloribus, vel omnino aliis grauiſſimis circumueniuntur malis: cerebro, iocinore, pulmone aut alio aliquo ex internis viſceribus, largioris vini frequentiore potatione vitiatis.

Auxilio præterea vinum eſt contra Cicutam aſſumptam, aut Coriandrum recens, Meconium, Aconita, fungos, aliaq́ue frigida pernicioſa; tum & aduerſus ſerpentum morſus, omniumq́ue ictus, quæ refrigerando nocent ac necant.

Facit quoq; vinum ad diuturnas præcordiorum diſtentiones, inflationes, cachexiam, hydropiſin, omneſq́; generaliter frigidiores ventriculi, iocinoris, lienis, ac etiam vteri affectus.

Cæterùm vinum colore ac ſubſtantia aquæ ſimile, pellucidum, ſplendens, purum, conſiſtentia tenue, quod album appellatur, infirmiſſimum eſt, eoq́ue ſi aqua diluatur, exiguum omninò fert: vnde & ab Hippocrate ὀλιγόφορον, id eſt, pauciferum dictum.

Minus iſtud quàm alia caput ferit, aut neruos offendit; ventriculo interim haud ingratum; facilè ac citò in membra diſtribuitur; longè minore cum periculo quàm aliud quoduis febricitantibus cõceditur (niſi phlegmonis ſuſpicio adſit) non raro in intermittentibus vtiliter admittitur; concoctionem ſiquidem, vt Galen. VIII. Method. adiuuat, ſemicrudos humores concoquit, vrinas & ſudores mouet: Laborantibus peruigiliis, curis, triſtitia, ac defatigatis vtile.

Nigrum verò intenſi videlicet ruboris, craſſum, non facilè digeritur, aut ad veſicam permeat; cerebrum citò tentat, ac ebrietatem facit; concoctu difficilius, circa præcordia diutius hæret; Iecur lienémve facilè obſtruit; aluum ferè adſtringit; ſed tamen plus alit, ſanguiniq́ue generando accommodatiſſimum; carne citiùs quàm alia corpus replet.

Quod verò diluto ac vermiculo colore rubet, ori vt plurimùm gratius eſt, ventriculo vtilius, minus tardè ac difficulter digeritur, minus caput ferit, minus circa præcordia hæret, faciliusq́ue quàm nigrum ad veſicam deſcendit: adſtringit tamen & aluum, ſi modò maturum ſit, nam eiuſmodi cruda & auſtera ſæpenumerò debilem ventriculum perturbant, & aluum commouent.

Κίρρον ſiue fuluum vinum in medio eſſe apparet, tenuis & craſſæ conſiſtentiæ; alioqui inter omnia calidiſſimum; ab Hippocrate hanc ob cauſſam ὀινώδες appellatur, & tale quidem non

non ὀλιγόφορον, ſed multam aquam ſibi admiſceri ſuſtinet.

Huius generis quod ætate vetus, ſubſtantia tenue, & boni odoris, omnibus quos ſyncope malè habet vtiliſſimum; etiam ſi ex bile flaua os ventriculi infeſtante accidat; Galeno XII. Methodi auctore.

Dulce vinum quantum à caliditate abeſt, eò & caput minus tentat, aut mentem offendit; melius verò & per aluũ ſecedit, ipſam ſubinde emolliẽs: per vrinas verò nõ ita facilè deſcẽdit.

Quò verò & conſiſtentia craſſius, tantò etiam difficilius ac tardius permeat. Pulmoni confert, tuſſientibus vtile; crudos in thorace hærentes humores ad maturitatem perducit, & cum ſputo, vt faciliùs eiiciantur, procurat. Sed iocinori minus commodum: cui, vbi vel inflammatione vel ſcirrho detinetur, inſigniter: aut cùm obſtructione laborat, nõ exiguum nocet. Lienem etiam offendit; circa præcordia hæret; haud commodum iis, qui amaram coaceruant bilem: ex huiuſmodi enim vino, præſertim craſſiore, citiſſimè flaua ipſis bilis gignitur; reliquis verò, vbi bene concoctum fuerit, alimenti copiam adauget.

Auſterum, quod αὐστηρὸν Græci ſimiliter nominant, tenuius alit: & ſiquidem tenue & album vrinæ ciendæ non ineptum, caput minus tentat, ad digeſtionem in corpus non feſtinat, quò magis in animi defectu fugiendum, vt XII. Methodi Galenus ait.

Craſſius verò in hypochondriis quoque hæret, ægrius diſtribuitur, non tamen diu ac nigrum, aut dulce in viſceribus permanet.

Si verò & vnà Κιῤῥὸν ſiue fuluum fuerit, mentem conturbat amplius, quàm nigrum; quoniam & eo calidius.

Acerbum autem vinum, quod Græcis στρυφνὸν, quantum à maturitate abeſt, tantũ ad omphacitis vini qualitates accedit, haud obſcuræ adſtrictionis particeps. Ventriculum debilem confirmat; grauidarũ κίττῃ ſiue malacię reſiſtit, alui fluores cohibet, ſed & in viſceribus hęret: Iocinoris ac lienis obſtructiones fouet; per vrinas tardius deſcendit, caput exiguum tentat.

Vetus Vinum, quod quidem per vetuſtatem acre factum, non modò capiti moleſtum, ſed & neruos lædit, ventriculo ac internis viſceribus aduerſatur, corpus attenuat.

Nouum ac hornum vinum facilè hypochondria diſtendit, flatusque ingenerat, inſomnia grauiora parit, præſertim quod non integrè repurgatum, aut craſſum, aut admodũ dulce eſt: talia ſiquidem citius quàm alia in viſceribus hærent. Reliqua vina, vel colore, vel conſiſtentia, vel guſtu, vel ætate in horum medio, vti viribus & præſtantia ab extremis deficiunt, ita quoque à vitiis & incommodis eorundem ſimiliter abſunt: facultatibus autem ad ea, quibus proximè, vel colore, vel ſapore, vel conſiſtentia, vel etiam odore, vel ætate, accedunt.

Vtiliſſimum autem vinum natura frigidis ſiccisque, item & ſenibus, vt Galen. De ſanitate tuenda, lib. V. Nam membra eorum calfacit, & ſanguinis, ſi quod eſt ſerum, per vrinas expurgat. Præſtant ex flauis vinis, quæ pinguis ſunt ſubſtantiæ. Hæc enim & ſanguinem augent, & corpus nutriunt; quorum vtrumque ſenibus confert, præſertim eo tempore quo ſeroſam humiditatem in venis non habent, & liberalius nutriri deſiderant. Contingit autem, vt quandoque in ipſorum corporibus aquoſum excrementum abundet, atqui tunc iis vinis maximè indigent, quæ vrinas ciunt.

Senibus autem ſicuti aptiſſimum vinum, ita pueris eſt alieniſſimum; quippe quod hauſtũ & humectet nimium & calfaciat, tum halitu caput repleat; iis qui humido calidoque ſunt temperamento; aut quorum corpus omnis exceſſus medium: quos quàm diutiſſimè ne guſtare quidem vinum, Galenus primo De ſanitate tuenda, ſuadet. Neque enim his caput repleri eſt vtile, nec ipſos ſuprà quàm par eſt, humidos calidosq; fieri, quoniam eò iam caloris, humorisque peruenerunt, vt ſi paululũ vtramuis qualitatem auxeris, iam modũ exceſſerint.

Cùm autem ſit omnis exceſſus fugiendus, maximè hunc fugere expedit, ex quo non corpori modò, verùm & animo damnum accedit.

Quare neque iam adultis vinum, niſi modicè ſumptum exiſtimandum eſt vtile eſſe, quòd videlicet ad iram & libidinem præcipites faciat, & partem animi rationalem hebetem, turbidamque reddat.

De Craſi ſiue temperatura vini. CAP. XXXII.

TEMPERARI autem vina & aqua miſceri apud veteres longa & antiqua conſuetudine receptum, veluti non modò ex Hippocratis, verùm & aliorum veterum ſcriptis euidens manifeſtumque. Sanitatis autem ac ſalubritatis cauſa, vino aqua primum miſceri cœpit. Nam vt Hippocrates in lib. De veteri medicina, vinum meracum multum potum hominem aliquo modo debilem reddit. Quò videtur & reſpexiſſe Ouidius ſic ſcribens:

Vt Venus eneruat vires, ſic copia vini
Et tentat greſſus, debilitatq; pedes.

Iam & ſuauius, vt Athenæus ait, vinum eſt aqua infuſa; laudatur & ab Homero quod idoneam

neam accepit mistionem. Amphictyonem autem Atheniensium Regem, Philochorus (referente Athenæo) scribit, primum omnium vinum miscuisse, quippe qui mistionem à Dionysio didicisset, quare rectè homines se habuisse ait, ita bibentes, qui prius mero resolutis corporibus flectebantur.

Craseos autem siue temperaturæ non vnus fuit modus. Subinde siquidem ad vnam vini, duæ; alias tres; vel etiam quatuor aquæ portiones affundebantur, aut ad duas vini, aquæ tres. Meracior fuit ex vini & aquæ æqualibus partibus, quam ἴσον ἴσῳ appellare soliti fuere.

Facere autem hanc veluti meraciorem ad insaniam veteres existimabant Comici, inter quos Mnesitheus, cuius hæc apud Athenæum extant verba:

ἐὰν δ' ἴσον ἴσῳ προσφέρῃ μανίαν ποιεῖ.

Insaniam dat æqua vis æquè addita.

Hippocratres lib. VII. Aphoris. huiuscemodi potionem ex æqualibus vini & aquæ portionibus permistam, veluti ebrietatem leuiorem excitantem, & voluptatem adferentem, anxietudinum, oscitationum ac horrorum quasi remedium esse ait. Ἀλύκην, χάσμην, φρίκην, οἶνος ἴσος ἴσῳ, πινόμενος, λύει τὴν νοῦσον. Anxietudinem, oscitationē, horrorem, vinum æquale ęquali potum, soluit ægritudinem. Atque huiuscemodi miscellam potentissima patiuntur vina, quæ ob eam caussam, vt diximus, οἰνώδη appellantur. Tenuia verò & aquosa ὀλιγόφορα, exiguum aquæ admittunt.

Talia fuisse potuerunt vina quæ olim Scythæ impermixta bibisse à veteribus referuntur; qui hac de causa impermixtum vinum Scythicam appellant potionem: & meracius bibentes Scythizare velle inquiunt: vt est apud Athenæum libro x.

Scythæ autem Hippocrati ac nonnullis aliis veterum, Germaniæ populi sunt vltra Danubium, qui & Ister dicitur. Rhenus fluuius est Scythiæ: Et Cyrus traiecto Istro in fines refertur venisse Scytharum.

Bibunt verò & hac ætate omnes Germaniæ populi vinum impermixtum, quod quidem apud ipsos nascitur, tum & Septentrionales reliqui qui tamen & potentiora vina mera non aspernantur.

De stillatitio ex vino liquore, vulgò aquam vitæ nominant.

CAPVT XXXIII.

ELICITVR ex vino liquor quem Aquam vitę, & aquam ardentem vulgò appellant, quod veluti ex herbis aut aliis, stillatitij liquores, eodem ac simili modo è generoso vino extrahatur, per organa videlicet ad hoc comparata, quæ Alembica passim appellitant.

Est autem eiusmodi liquor colore & consistentia ex herbis distillatis aquis, cùm & simplici puræ aquæ, colore similis, sed facultate longè diuersus.

Vitæ cognomen accepit, quòd ad hominis vitam & conseruandam & prorogãdam faciat.

Ardens verò dicitur, quia facilè flammam concipiat. Cùm enim vix aliud sit, quàm generosissima ac tenuissima vini pars, citò admota ignis flamma accenditur ac ardet.

Calidissimus hic liquor est, & subtilissimarum ac tenuissimarum partium, tertio ordine calidus ac siccus, & quidem intenso, præsertim qui purior. Quo enim purior, hoc & calidior, siccior, ac tenuiorũ partiũ: puriorem efficiunt aliquoties repetitæ per organũ destillationes.

Prodest verò hæc ex vino stillatitia aqua omnibus vel per longiorem morbum, vel per ętatem grauiorem refrigeratis, vti senibus ac decrepitis. Calorem siquidem naturalem & fouet & auget; vires tuetur, reparat ac intendit; vitam producit, sensus omnes vegetat, memoriam non modò conseruat, verùm & redintegrat; visum acuit: vtilis catalepticis ac caro, si febris absit, occupatis, aliisque frigidis cerebri ac capitis malis laborantibus; facit ad cordis debilitatem, tremorem, ac palpitationem; ventriculum languidum excitat ac excalfacit; flatus tum in hoc, tum in hypochondriis, vel etiam in intestinis hærentes discutit; cibi concoctionem promouet, frigidis venenis potenter resistit.

Tanta in corroborando corde, ac sensuum organis excitandis huius vis ac potentia est, vt non modò intrò exigui cochlearis, vel etiam medij mensura sumpta, verùm & foris admota efficax reperiatur: naribus videlicet applicata, vel temporibus, brachiorum item carpis illita.

Subinde hoc modo vsurpata etiam morientibus atque animam agentibus vitam ad aliquot horas producit, vel etiam restituit; quæ purissima ac exquisitissima est.

Dentium dolores in ore detenta sopit: lenit & neruosarum partium ex frigido contractos, illita. Sũt qui in quartanis ante accessionē, præsertim post morbi statũ exhibere audeãt.

Exhibenda autem hæc aqua ex vino, cùm magno in morbis est iudicio ac delectu: cùm enim impensè calida sit, & partium tenuissimarum, ac nec aliud, quàm spiritus ipse vini, citissimè permeat, ac cerebrum facillimè petit ac ferit. Apoplexi idcirco occupatis, Comitiali morbo obnoxiis, Hemicrania, Cephalea, aut vertigine ex frigida licet causa laborantibus, nõ

tamen

tamen tutò ſemper dari poteſt: niſi enim materia morbi effectrix omnino ſit exigua; & temperamento ipſe ægrotus, perquam frigido, citra periculum exhiberi nequit; fuſis ſiquidem humoribus caput amplius impletur, & morbi vis intenditur. Quòd ſi verò & calidi adſint humores, veluti ſanguis, inflammationes quoque non parum augentur.

Nocet verò hæc aqua omnibus natura ac temperamento calidis, ſummè bilioſis. Iecur etiam offendit: renibus quoque haud vtilis eſt, ſæpius aut copioſius ſumpta.

De Lora. CAP. XXXIIII.

IN Vinorum genere habetur quod Græci δευτερίαν, Latini loram appellitant. Tria huius, auctore Plinio lib. XIIII. cap. X. ſunt genera: Vnum decima parte aquæ addita, quæ muſti expreſſi ſit, & ita die ac nocte madefactis vinaceis, rurſusque prælo ſubiectis: Alterum tertia parte eius quod expreſſum ſit, addita aquę, expreſſoque decocto ad tertias partes. Tertium eſt ex fecibus vini expreſſum. Prioris loræ compoſitionem Columella etiam docet; ex tanta nempe aquæ quantitate, quanta eſt muſti expreſſa decima, vinaceis ſuperfuſa; ſed adiici, ait, præterea ſpumam defruti ſiue ſapæ; & fecem ex lacu: quorum Plinius non meminit.

Sint autem vinacea oportet, ex quibus vnius diei vinum expreſſum erit. Ita intrita vna nocte macerari ſinenda, poſtero die pedibus conculcanda, & permiſta prælo ſubiicienda præcipit; deinde quod fluxerit, aut doliis, aut amphoris condendum.

Dioſcorides ſimilem aquæ ad muſtum, modum ac proportionem retinet, ſed à vinaceis loram expreſſam ad tertias recoquit, additque ad ſingulas metretas, ſalis ſextarios duos, & huiuſcemodi loram non modò δευτερίαν, ſed & πότιμον nuncupari refert.

Galenus verò ſecundo De alimentorum facultatibus, multò differentes huiuſcemodi loræ compoſitiones, & quidem duas habet: vinaceis, inquit, in parua dolia coniectis tantũ aquę ſuperfunditur, quoad omnia permadeant; quod vbi ſatis viſum factum fuerit, in dolij fundo foramen aperitur, vt dilutum effluat, idque pro vino bibũt. Deinde rurſus, ait, aliam aquam, parciorem tamen priori, vinaceis affundunt: ſic vt hoc quoque potioni ſit attemperatum: Priorem στεμφυλίτην appellari refert: ab ipſis nempe vinaceis, quæ Græcis στέμφυλα: Alteram verò Atticæ proprietatis curioſos propriè δευτερίαν dici velle.

Secundam Plinij Loram Dioſcorides quoque videtur deſcripſiſſe, ſed tamen non tertiam ad muſtum aquæ, vti Plinius, partem accipit, ſed muſti & aquæ æquales: par, inquit, aquæ & muſti menſura miſcetur; & clementi igne coquitur, donec aqua abſumatur; vbi refrixerit, picato vaſe reconditur.

Tertiæ loræ compoſitionem Caſſius, Dionyſius Vticenſis in Geoponicis Conſtantino Imperatori dicatis haud abſimilem habet: στέμφυλα, inquit, hoc eſt, γίγαρτα, poſt muſti defluxum mox eiicienda ſunt, & in dolia reponenda ac conculcanda. Etenim τρύξ, id eſt, fex ex his, quam patria lingua θάμναν vocant, haud iniucundus fit ruralibus potus. Conficitur autem hæc lora, ex vinaceis prælo antè non ſubiectis, ſed à quibus muſtum tantummodo, citra preſſuram defluxit ac percolatum eſt. Quid enim ab ipſis exprimi vlterius poterit citra liquoris affuſionem, vbi ſemel prælo ſubditæ fuerint?

De Omphacio & vino omphacite. CAP. XXXV.

OMPHACIVM ſuccus eſt acerbæ atque nondum maturæ vuæ inſolatus, vſque dum denſatus ac reſiccatus fuerit. Dioſcorides ex Thaſiæ aut Amineæ Vitis vua fieri refert. Poteſt verò & ex alterius cuiuſuis vitis cruda ac immatura vua confici.

Modum reſiccandi idem etiam oſtendit. Oportet, inquit, ante Canis exortum expreſſum ſuccum in rubro ære linteo cooperto inſolare, vſque dum inſpiſſetur, ſemper quod vaſi concretum adhæſerit, liquido reliquo permiſcere, noctuque à ſubdialibus locis ſub tectum referre: quandoquidem nocturni rores ipſum non ſinunt concreſcere.

Recentior ætas omphacium appellat, haud aridum vuæ immaturæ ſuccum, ſed liquidum & conſiſtentia vino ſimilem, ex collectis ante maturitatem vuis præloque ſubditis expreſſum, qui deinde in vaſa reconditus inſolatur, vel tepenti loco reponitur, vſque dum efferueſcens & ſordes quaſdam à ſe abiecerit, & feculenta reſederint, & tunc quidem ſalę addito (vti acerbum permaneret) in vſum ſeruatur. Galli & Belgæ *du Verius* paſſim, Latinè Agreſtam: Itali *Agreſto:* Hiſpani *Agraz* appellitant.

Eſt autem huiuſcemodi omphacium vino omphaciti non abſimile, imò reuera ſpecie haudquaquam differens, Exprimi Dioſcorides quod refert ex immatura atq; acerba etiamnum vua, tres aut quatuor dies in cratibus, vſque dum rugas acini contrahant, reſiccata atq; deinde in cados reconditum inſolari.

Cæterùm omphacium quod in æreo vase inaruit, adstringendi ac insigniter resiccandi potentia pollet; particeps est & abstersionis ab æreo vase contractæ.

Alterum omphacium liquidum, siue agresta, refrigerationem, resiccationem, & egregiè adstringentem facultatem habet, ori ventriculi gratum, nauseam ac cibi fastidium tollit; appetentiam excitat; alui fluores reprimit; ardores viscerum mitigat, non modò sumptum, sed & foris admotum; sed tamen & iocinori lienibusque obstructis parum vtile.

De fece vini. CAP. XXXVI.

FEx vini, quæ crustæ instar concreta, vasorum ac cadorum vinariorum lateribus adhærescit, sicca, solida, queque in puluerem atteri potest, Officinis Tartarum appellatur: Grecis τρὺξ: Italis *Feccia:* Hispanis *Rasura de vino:* Germanis Weinstein & Wijnsteen. Laudatur verò à Dioscoride è vino veteri Italico: sin minus ab alio consimili. nostra ætas eam commendat, quæ è vini non rubentis vasis collecta est, hanc Tartarum vini albi nuncupant.

Vsus huius fecis ad multa. Argentarij argentum hac poliunt. Tinctores pannorum ad suos eam conuertunt vsus: vtilis & medicinæ.

Abundè, vt Paulus Ægineta ait, desiccat ac discutit. Adstrictoria ei subinde facultas ex vini specie, vnde colligitur, accedit.

Facit ad humidas corporis affectiones, prodest cachexia ac hydropisi, præsertim Leucophlegmatia laborantibus; singulis diebus ieiunis assumpta, instar dimidij aut integri quandoque denarij pondo, præter enim quòd serosas ac aquosas superfluitates resiccet, ac per vrinas pellat; ad alui quoque deiectionem non parum facit: profuerit verò & multò amplius, si & vel calfacientibus aromatis, vel flatum discutientibus, vel etiam diureticis, vel aluum clementer mouentibus permixta fuerit: prout malè habentis conditio postulauerit. œdematosos tumores, vt Dioscorides, sola vel cum myrto cohibet: ventris profluuia, stomachíque fluores in Cataplasmate sistit; fluxum item muliebrem imo ventri ac genitalibus imposita placat; phygethla nondum exulcerata ac phymata resoluit: turgentes mammas lacque profundentes, cum aceto illita resiccat.

Vritur hæc fex non raro: signum legitimæ ac perfectæ vstionis est, si tota inalbescat; eousq; enim vrenda. Sic vstam Græcis σφὲκλην appellari Ægineta ait, Officinæ Tartarum vstum & Tartarum calcinatum vocant.

Vehementer causticam siue vrentem, abstergentem, ad cicatricem perducentem, adstringentem, exedentem & valde resiccantem vim, Dioscoride auctore, habet; vngues scabros cum resina eiicit; medicamentis, quæ adurunt, Paulus ait, admiscetur.

Vtendum ea, inquit Dioscorides, recenti, quoniam celeriter euanescit: vsta siquidem vini fex, citò humida fit, ac in liquorem resoluitur. Idcirco qui sicca ea vti volet, vitreo aut vitreato vase diligenter obstructo, in calido siccoque loco, repositam habeat oportet. Colliquescit verò hæc, & in liquorem resoluitur, si sacculo ex lino alicubi in cella subterranea frigida suspendatur.

Appellant hunc liquorem Officinæ Oleum Tartari.

Causticam & adurentem vehementemque siccantem facultatem retinet. Lepras, scabies, impetigines, aliasq; cutis & faciei fœditates citissimè tollit: addita æquali mensura ex rosis stillatitia aqua, & cerussæ tanto, quanto ad linimenti consistentiam satis sit, quo vesperi affectæ partes illinendæ sunt.

LIBRI TERTII PEMPTADIS TERTIÆ
FINIS.

LIBRI

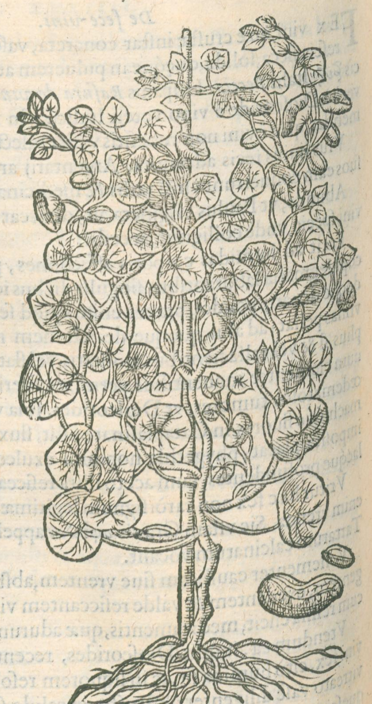
LIBRI TERTII PEMPTADIS TERTIÆ

APPENDIX, DE NASTVRTIO INDICO, ET TIGRIDIS FLORE.

Nasturtij Indici icon missa.

Nasturtij Indici vera icon.

Nasturtij Indici flos.

SVPERIORIBVS annis cùm huius libri ti- Pemptadis quatuor priores tulo Purgantium historiæ ederentur. accesserant & nonnullarum stirpium icones ac breues descriptiones alliò pertinentes. quibus ferè omnibus ad suas classes relatis, duæ supersunt: Nasturtium Indicum & Tigridis flos.

Nasturtium Indicum foliis angulosis depi- ctum fuit & pulchrè virentibus: pediculóque vti aliarum annexis. Sunt autem huius alterius omni- no formæ. Non etenim angulosa, sed ambitu ro- tundis proxima, quibus non ad marginem, sed mediis pediculus subest, veluti Cotyledonis; cu- ius similia admodum forent, nisi teneriora te- nuioraque essent ac dilutius virentia. Caulis huius teres, tenuis, oblongus, in ramulos plures diui- sus; pedamentis quibus fulciatur indiget; per se siquidem ægrè consistit. flos cum regio dicto flore satis conuenit, sed maior, propendens etiam lon- gius

Tigridis flos.

gius habet corniculum; colore eleganter luteus est, & suauiter odoratus.

Hanc autem stirpem videre contigit Coloniæ in horto Christinæ Bertolfiæ viduæ clariss. ac ampliss. viri Ioachimi Hopperi, quæ semine ex Hispania allato hoc seuit, & diligenter excoluit.

Conuoluuli haud dubiò species est, atque in horum classem rectè admitti potest. Nasturtio autem Indico nomen ex eo datum est, quòd sapore Nasturtium referat.

2. Tigridis autem flori, vt quidem pictura ostendit, oblonga, angusta, & acuminata virent folia, flos plurima parte luteus, rubentibus tamen quàm plurimis exiguis maculis variegatus. stylus medius diluto rubet purpureo: bulbus subnigricat.

Hunc videre nondum concessum est, idcirco nec quò referendus cognoscere potuimus: videtur tamen ex bulborum genere, aut, quod verisimilius, inter Ari genera reponendus, & Dracunculi peregrina aliqua species esse; nisi pictura nobis imponat.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS TERTIÆ

LIBER QVARTVS,

DE DELETERIIS, AC PERNICIOSIS HERBIS.

PRÆFATIO.

PROXIMVM à purgantibus, deleteriæ ac perniciosæ herbæ ordinem poscere videntur. Vti enim purgantium quàm plurimorum vehemens, molestißima, ac non rarò perniciosa quoque, humanis corporibus facultas; ita & omnium impensè vehementerq́ calidorum aut frigidorum periculosißimus ac sæpè mortiferus est vsus. Purgantes adhibitis frænis atque contemperantibus nonnullis reprimi ac corrigi opus habent: hæ etiam exquisitißimam moderationem, optimum cum iustißima contemperatione modum requirunt. Neutræ per se vtiles. Vtræque intensißimas facultates obtinent. Vtræque correctionem desiderant. Quibus de causis purgantibus haud perperam perniciosæ succedere videntur.

Est verò & harum stirpium notitia medicis non minus necessaria quàm aliarum, vt videlicet ipsas, vti Scribonius Largus ait, deuitent, & ne per ignorantiam aliquam assumant. Vel etiam, si quando neceßitas incidat, vt iis vtantur; id cum matura deliberatione, summo cum delectu, & adhibitis propriis frænis efficiant.

Habent siquidem & perniciosæ suam quandoque vtilitatem, conferúntque quandoque commodum. Paucæ enim tam perniciosæ, quæ non aliqua ex parte, quandoque & oportuno tempore ac loco prosint & conferre queant: contemperatione & modo adhibitis.

DE RANVNCVLIS, ET PRIMVM DE HORTENSI.

CAPVT I.

Ranunculus hortensis I.

Ranunculus hortensis II.

RANVN-

RANVNCVLI genera quatuor Dioscoridi sunt: vnum latioribus foliis: alterum lanuginosius: tertium minimum: quartum lactei siue candidi floris. Posterioris verò obseruationis multò etiam plura. Possunt autem hæc in duo prima diduci genera; ita vt vnus sit hortensis Ranunculus: reliqui autem syluestres. Horum autem nonnulli vulgares; alij verò externi. Est porrò & radicum ac foliorum differentia. Quidam enim tuberosa est radice: alius longifolius, vt Flammula.

Hortensis Ranunculus folia promit in particulas nonnullas dissecta, specie frequentius trifolia, quandoque quinquefolia, per margines rariùs crenata, saturatè virentia, in quibus nonnunquam veluti quædam maculæ inalbicant: caules rotundi, leniter hirsuti; partim reclinantur, radiculas demittentes, quibus se humo affigant; partim ad dodrantalem aut paulò ampliorem assurgunt altitudinem: in fastigiis horum flosculi elucent quinquefolij, auri luteo colore splendentes; staminibus aliquot exiguis concoloribus, medium sepientibus orbiculum, qui auctior factus semina in globulum confarcta continet, ex quibus componitur. radices tenues fibrosæ candicant.

Locis vmbrosis & nonnihil humentibus, non prorsus aridis, secus vias & in locis hortorum incultis spontè exit: in pratis quoque & nó raró iuxta agrorum margines occurrit. Nec enim quòd in hortis tantummodò gignatur, hortensis dicitur, sed quia ferè præ cæteris hortis sit familiarior; atque in his creberrimè πόῃ siue Gramini permistus reperiatur, vbi & eius flosculi quandoque multiplicatis nascuntur foliis.

Maio ac deinde serius multò vigent flores.

Ranunculi esse speciem non modò florum, verùm & ipsa totius herbæ facies & facultas ostendunt. Plinio Polyanthemum est, quod & à nonnullis Batrachion appellari testatur: vulgò **Boterbloemen**: Germanicè **Schmaltzblům**.

Temperamento hæc herba calida quoque & exurens est, Ranunculis similis, paulò tamen mitior. Caustica vi, inquit Plinius, exulcerat cicatrices, & ad colorem reducit; eademque vitiligines concorporant.

De syluestribus Ranunculis. CAP. II.

Ranunculus syluestris I.

Ranunculus syluestris II.

INTER syluestres Ranunculos caules primi sunt rotundi, læues, interius vacui, subinde crassi, in alas diuisi: folia in longis, crassis, pinguibus pediculis, lata, læuia, marginibus incisa: flos-

Ranunculus ſylueſtris III.

ſa: floſculi in cacuminibus lutei, pallidiores & minores quàm hortenſis Ranunculi; atque inde capitula, primùm erumpentis Myacanthæ aſparagi cacumen æmulantia. radices candidæ multis fibris capillatæ. Tota ſtirps dilutè virenti reſplendet colore.

In paluſtribus & iuxta riuulos, nō rarò in ſcrobibus ac foſſis aquas habentibus, aliiſque ſimilibus locis exoritur. Nōnullibi etiam lætior, maioribuſque luxuriat foliis & caulibus: alibi minor.

Reperitur & purpureo flore, vt quidem Dioſcorides ait; ſed rarò, Cordus addit, in Germania; in Belgio verò nuſquam.

2. Proximus caulibus ac foliis eſt non perinde leuibus, diluti coloris aut reſplendentibus, ſed obſcurius omnino virentibus, & non rarò è punico colore nigricantibus, nonnihil quoque hirſutis ac lanuginoſis, ſed tamen perquàm exiguum: folia in quinq; inſtar Pentaphylli, ſed tamen diſſimiles, latiores easque laciniosas partes profundioribus ſectionibus diuiduntur: cauliculi omnes ad cubitalem vel etiam ampliorem aſſurgunt altitudinem: flores auricolores elegātes, forma & magnitudine hortenſis: ſemen ferentia capitula ſimilia. radices fibroſæ, è quarum capitibus nerui ſubinde obliqui, quibus propagatur. Eſt hæc frequenter altior & ramoſior non modò quàm hortenſis, verùm etiam quàm paluſtris & aruenſis.

In pratis reperitur, locis paulò ab ipſis ſcrobibus aut foſſis remotioribus, nequaquam tamen aridis aut irriguis. Luxuriat hortis illatus, & flores non rarò producit multiplicatos.

3. Tertio Ranunculo, quem Aruenſem nominant, minora ac teneriora ſunt folia, ſed magis ac variè diſſecta, diluti viroris: cauliculi recti, rotundi: flores parui, lutei, pallētes; quibus ſubnaſcitur non Aſparagi cacumini ſimilis orbiculus, ſed latum, aſperum & pungens capitulum, ex aliquot congeſtum ſeminibus maiuſculis, planis, acuminatis & breuibus, minimè tamen innocentibus, ſpinis obſitis. radix candidis quoque & capillaceis fibris conſtat.

In aruis pleriſque, locis alſioſis, vbi humidius ſolum, gignitur.

Ranunculorum horum flores Maius ac Iunius menſes, & ſubinde, ſed tamen rarius, pòſt ſequentes dant.

Dicitur autem Ranunculus Græcis *βατράχιον*; à nonnullis *σέλινον ἄγριον*: Germanis **Hanenfüß/** & **Hanenuoet:** Gallis *Bacinet*: Italis *Pie coruino*: Hiſpanis *Yerua belida*. Apuleius plures appellationes adfert, inter quas ſunt, *γελωτοφυὴ, καυστικὴ, ῥισσέλινον, κατασικὴ, ἠφαίστιον*, Apium riſus, Herba ſcelerata, Apiaſtellum, Dentaria, Auricomum. Paucæ autem harum appellationū omnibus, nonnullæ his; quædam aliis ſpeciebus propriæ magis videntur. Plinius Strumeam etiam appellari refert. Noſtri, ait, herbarij Strumeam vocant, quoniam medetur ſtrumis.

1. Prima ſpecies *ῥισσέλινον καὶ σέλινον ὑδάτιον*, Apium paluſtre, Ranunculus aquatilis dici poteſt, nec malè Apiaſtellum: Germanicè **Waſſerhanenfüß/ Waterhanenvoet**. Et primus eſt Ranunculorum à Dioſcoride deſcriptorum: quod ex ipſa deſcriptione ſatis eſt manifeſtum.

Primus Ranunculus Dioſcoridis.

Proximam ſpeciem noſtri **Lupaerts clauwen/** id eſt, vngues aut pedes Leopardi dicunt.

2. atque hic eſt Ranunculus auricomus, & Democriti Chryſanthemum. Plerique minus rectè Pedem coruinum faciunt. Poſſet iſte Dioſcoridis ſecundo reſpondere, niſi is, qui Illyricus cognominatur, huic ſimilior eſſet.

3. Tertius aruenſis & à ſemine ſpinis horrente Echinatus Ranunculus vocatur: Germani **Weißhanenfüß & ackerhanenfüß.**

Omnes autē qualitatē, Galenus ait, vehemēter acrem poſſident, adeò vt cum dolore exulcerent: hac ratione ſi moderatè ac conueniēter vtare, pſoras & lepras excoriāt, & vngues diuellunt: tum leproſis ſtigmata digerūt, & acrochordonas & myrmecias detrahunt. Quin & alopecias iuuant, pauco tēpore admota: nam ſi diutiùs inhæreant, non excoriatur ſolùm ipſa cutis, ſed & in cruſtā vritur. Atq; hæc omnia caulis & foliorū ſunt opera, ſi imponas virētia.

Porrò

Porrò radix arefacta sternutationem prouocat, similiter aliis quæ valenter desiccant: sed & dolentes dentes iuuat, vt & frangat eos; valenti scilicet exiccatione; & vt semel dicam, calida & sicca valde est radix, tum vniuersa adeò herba. hæc Galenus.

De externis Ranunculis. CAP. III.

Ranunculus Illyricus.

Ranunculus folio Graminis.

1. EXTERNORVM Ranunculorum, qui videlicet Belgio peregrini sunt, Vnus Illyricus cognominatus, cauliculos fert tenues, teretes, mediocris longitudinis: folia verò oblonga plurimis fissa incisuris; vtraque subcandida, & nonnulla tenui lanugine conuestita: flores luteolos, pallidiores, quàm Auricomi Ranunculi: semina verò vti illius: radices multis paruis tuberibus veluti granis aut oblongiusculis exiguis bulbulis cohærentes. Ex Illyrico primùm in Italiam, atque inde in Belgium illatus fertur: cum aliis flores seminaque producit.

Vniuersa autem stirpis huius constitutio, & figura, cum secundi Dioscoridis Ranunculi descriptione conuenit. Nam lanuginosior est quàm alij: caulis satis longus est; & foliorum incisuræ quàm plurimæ. Verisimile autem est, non modò in Illyrico, verùm & Sardinia quoque insula repetiri: vtraque siquidem regio maris Mediterranei vndis alluitur.

Secundus Ranunculus Dioscoridis. Dioscorides enim secundum refert Ranunculum χνοωδέστερον, siue lanuginosiorem esse; & μακροκαυλότερον, siue longioris caulis; & ἐντομὰς ἔχειν πλείους τῶν φύλλων, id est, foliorum incisuras siue sectiones quàmplurimas habere: nascique plurimùm in Sardinia insula.

Plinij locus restitutus. Eadem quoque de hoc secundo genere Plinius lib. XXV. cap. XIII. nisi quòd non lanuginosius, sed foliosius esse scribat: sed suspicio est, pro foliosius, restituendum esse pilosius.

Gelotophyllis. Nominatur autem secundus Ranunculus σέλινον ἄγριον, id est, Apium syluestre, item & herba Sardoa. Potest & Apium risus & γελωτοφυὴ dici. Esse & hæc videtur Gelotophyllis illa, cuius Plinius lib. XXIIII. cap. XVII. meminit; qua cum vino & Myrrha bibita, varias ait obseruari species, ridendiq́; finem non fieri, ni potis nucleis Pineæ nucis, cum Pipere & Melle in vino Palmeo.

2. Secundo externorum siue peregrinorum Ranunculorum folia sunt oblonga, angusta, nequaquam fissa, sed Graminis aut Tritici æmula, è diluto & albicante cęruleo colore virentia: cauli-

Ranunculus Lusitanicus.

Ranunculus flore albo.

cauliculi breuiores, palmum aut sesquipedem tantùm alti: flores seminaque vt Illyrici, sed radices multis tenuibus confibratæ.

Circa Narbonam & alibi in pratis reperiri fertur. Veteribus cognitum fuisse nondum constat.

Nomen ei nullum datum, nisi quis velit ab ipsa foliorum similitudine Ranunculum gramineum dici.

3. Tertius inter externos Lusitanicus Ranunculus, reliquis humilior est; foliis exit latis, venosis, læuibus, relucentibus, indiuisis, margine tantùm aliquantulum incisis: pediculis ab ipsis radicibus palmaribus absque adnatis, in quorum singulis flos vnicus, luteo auri colore resplendens, odoratus, maior & foliosior quàm aliorum; staminibus in medio concoloribus, inter quæ capitulum emicat. pro radicibus multa quasi grana veluti Illyrico Ranunculo, sed longiora.

In Lusitaniæ & Bæticæ Hispaniæ montibus viret, floretque hybernis mensibus, ac non rarò ipsa Bruma.

Ranunculus tertius Dioscoridis. *Dioscoridis locus emendatus.*

Nostri Lusitanicum & hyemalem Ranunculum appellant. Dioscoridis tertius est, quem ait, σφόδρα μικρὸν καὶ εὔοσμον (exemplaria pleraque δύσοσμον minus bene habent) τὸ ἄνθος χρυσῷ ὅμοιον, id est, multò minorem, odoratum, & florem auro similem: cuiusmodi Lusitanicum hunc esse ostendimus.

4. Albus Ranunculus externorum quartus, foliis in lacinias sectis, & crenatis, sed tamen maioribus, secundo syluestrium accedit; sesquicubitalis: caulis in alas sparsus; in quibus flores vt cæteris Ranunculis, sed albidi & lactei candoris; staminibus tamen in medio subluteis capituli rudimentum ambientibus; quod ex confarctis seminibus quoque constat. radices fibræ sunt.

In plerisque Galliæ, præsertim Narbonensis, montibus, & apud Allobroges subinde reperitur.

Ranunculus quartus Dioscoridis

Dioscoridis quartus esset Ranunculus, nisi obstaret magnitudo. Nam quarto Dioscorides album tribuit florem, sed tertio similem, id est, paruum ac minimum etiam facit. Excedit autem iste amplitudine & magnitudine multùm ipsum tertium. Sed fieri potest, vt non tertio, sed reliquis similem Dioscorides dicere voluerit; ita autem, nulla interposita remora,

quartus

Ranunculus flore globoso.

Ranunculus Constantinopolitanus.

quartus est. Hallucinantur autem non parùm, qui hunc inter Aconita referre student.

Accedit his & quintus globosi floris Ranunculus, qui foliis, caulibus, radicibusque, satis secundum syluestrium refert: flos eius quoque auricolor, verùm maior, pluriumque foliorum, qui non totus panditur aut explicatur, sed in globuli formam collectus, nascenti quodammodo similis, viget: succedunt exiguæ tres aut quatuor simul cohærentes siliquæ sursum arrectæ, in quibus semen minutum nigricans. 5.

Proferunt hunc Heluetiorum montes, & præsertim is, quem fractum nominant.

Gesnerus ait, Trollium florem vulgò dici.

Ad Aconiti genera à nonnullis refertur, propter eas quas profert siliquas: nos tamen inter Ranunculos retinere maluimus.

Accedere istis potest, quem Clusius in suis per Hispanias obseruatis, Constantinopolitani cognomine exhibet: folia huic laciniosa quoque sunt ac incisa, diluto colore virentia: caulis pedem altus, in ramulum vnum aut alterum quandoque diuisus, foliis minoribus ac tenerioribus adnatis: flos multiplex è purpura rubet. subsunt multæ ab vno capite dependentes oblongæ, tenues radiculæ, colore subluteæ. 6.

In Orientis regionibus iuxta Constantinopolim reperitur.

Potest esse primi generis purpurei floris Ranunculus apud Dioscoridem. & verisimile est non perpetuo aut vbique multipliciter farcto flore, sed & simplici non raro nasci.

Est autem externorum horum omnium Ranunculorum facultas vehementer quoq; calida, acris & exulcerans, & Illyrici potissimùm, Sardoam quam diximus esse herbam.

De Ranunculo tuberoso. CAP. IIII.

TVBEROSVS Ranunculus variè dissectis, latis ac virentibus foliis, cauliculis, auri colore splendentibus flosculis, semineque in capitulis aspero, hortensem aut syluestrium alterum satis refert; sed radix instar rotundi globuli, paruo exiguoque Rapo similis, ex qua tenues gracilesque dependent fibræ.

Prouenit in incultis & aridis Germaniæ ac Belgij nonnullis locis: ad hortos translatus sæpè luxuriat non modò foliis, sed & floribus densè multiplicatis. Nascitur & alicubi amplior

Ranunculus tuberoſus.

Ranunculus tuberoſus flore multiplici.

ac maior, veluti in Britannia inſula ſiue Anglia, vbi rapum eius in maiorem excreſcit quantitatem. Qui ad hortos Belgij tranſlatus, lætior etiam gignitur, & non modò flores multiplicans, ſed ex vno & alterum etiam ſubinde promit.

Dioſcorides huius non meminit: Apuleius verò ab aliis ſeparauit, ſeorſum de iſto agens, & peculiariter Batrachion appellans: vnde & Apuleij Batrachion dicitur. vulgò Rapum D. Antonij nominant.

Non minus autem huius acris, quàm aliorum vis & facultas. Vſus eſt præcipuè rapi, quod plerique peſtilenti bubone correptis cum ſale contuſum ſtatim initio, aut femori, aut brachio apponunt, ita virus & morbi malignitatem ad ignobiliorem partem attrahentes. Exulcerat enim, & veſicam mox excitat, cuicunque corporis parti fuerit applicatum.

Apuleius, ſi lunatico in ceruice, inquit, ligetur lino rubro Luna decreſcente, cùm erit ſignum Tauri vel Scorpionis parte prima, mox ſanabitur. Item: herbam Batrachion tuſam cum ſua radice mixto aceto impones his, qui habent cicatrices nigras; exedit eas, & ſimilem corpori reliquo reddit colorem.

De Flammula Ranunculo. CAP. V.

FLAMMVLA hæc cauliculis aſſurgit cubitalibus ferè, nonnihil geniculatis; folia circa quos ſunt oblonga, Salicis ſimilia, longiora tamen, per margines ſubinde ſerrata: flores æquales Ranunculis lutei, pallidiores paulò: ſemen in capitulis ſimile: radices fibroſæ vt & aliorum Ranunculorum.

Humidis & riguis gaudet, præſertim vbi ſterilius ſolum.

Vnà cum aliis Ranunculis Maio menſe flores facit.

Recentiores Flammulam, & Ranunculum Flammulam vocant: Cordus Ranunculum πλατύφυλλον dicere maluit: alij Ranunculum longifolium: Belgæ Egelcoolen. Ferunt enim hanc ouillo generi eſſe perquam pernicioſam, oueſque hac paſtas herba, inflammationes iecinoris, internorumque viſcerum eroſionibus ac exulcerationibus corripi; quod malum Egel vulgò appellant: vnde herbæ nomen.

Meminit & Plinius lib. XXI. cap. XIII. herbæ cuiuſdam ab exitio iumentorum quidem, ſed

Flammula Ranunculus.

Flammula Ranunculus folio ſerrato.

ſed præcipuè caprarum, Ægolethron appellatæ, ſuſpicari fortè licet, hanc eſſe, ſed affirmare non æquè facile. *Ægolethrō.*

Occurrit & apud Octauium Horatianum Cleoma herba, quam ait naſci in humidis, & ſinapi ſimilem eſſe. Si autem forma ſimilis, à Flammula iſta differens eſt. Nam Flammula hæc ſinapios formæ non reſpondet. *Cleoma.*

Facultate autem Flammula Ranunculus cæteris Ranunculis ſimilis eſt, acris ſimiliter, exulcerans, & veſicas faciens.

De Pulſatilla. CAP. VI.

FOLIIS Pulſatilla plurimis, tenuiter diſſectis, aſperis & piloſis agreſtem quodammodo æmulatur Paſtinacam, tenuius tamen diuiſa ac hirſutiora ſunt: ſurgunt inter hæc cauliculi ſemiſſem alti, tenues & hirſuti, vnico ſociati foliolo minore, in faſtigiis quorum floſculi, è ſenis foliolis oblongis, & non raro reflexis; colore vt plurimùm Violæ nigræ purpureo, quandoque candido, aliàs luteo, rariùs rubente; ſtaminibus in medio luteis: capitulum ſuccedit villoſa cæſarie comoſum & incaneſcens, ſub qua ſemen. radix longa, digitalis quandoque craſſitudinis.

Apud Gallos locis incultis gigni Ruellius ſcribit, nouoque Vere iis montes florere. Belgæ in hortis habent: apud Germanos ſatis frequens locis aſperis & lapidoſis, & ſubinde in ipſis rupibus, & quidem flore purpurei ex cæruleo coloris: qui pro locorum ratione aut intenſior aut remiſſior. In ſyluis ſiquidem ac vmbroſis dilutiore colore quaſi inalbicat flos: in apricis coloratior eſt: Albidi floris Auerniæ & Narbonenſis Galliæ montes ſuppeditant: lutei Taurinenſes Allobrogum: rubri floris ex Alepo Syriæ vrbe ſe habuiſſe, Petrus Pena & Matthias Lobelius referunt.

Galli *Coquelourdes*: Germani **Kueckenſchell** nominant: vulgò Pulſatilla, & à nonnullis Apium riſus dicitur. Non eſt tamen herba Sardoa, quæ propriè Apium riſus videtur appellanda. Non eſt etiam Ranunculi, neque etiam Anemones ſpecies; vtriſque tamen & præſertim facultatibus accedit.

Ranunculus tuberosus.

Ranunculus tuberosus flore multiplici.

ac maior, veluti in Britannia insula siue Anglia, vbi rapum eius in maiorem excrescit quantitatem. Qui ad hortos Belgij translatus, lætior etiam gignitur, & non modò flores multiplicans, sed ex vno & alterum etiam subinde promit.

Dioscorides huius non meminit: Apuleius verò ab aliis separauit, seorsum de isto agens, & peculiariter Batrachion appellans: vnde & Apuleij Batrachion dicitur. vulgò Rapum D. Antonij nominant.

Non minus autem huius acris, quàm aliorum vis & facultas. Vsus est præcipuè rapi, quod plerique pestilenti bubone correptis cum sale contusum statim initio, aut femori, aut brachio apponunt, ita virus & morbi malignitatem ad ignobiliorem partem attrahentes. Exulcerat enim, & vesicam mox excitat, cuicunque corporis parti fuerit applicatum.

Apuleius, si lunatico in ceruice, inquit, ligetur lino rubro Luna decrescente, cùm erit signum Tauri vel Scorpionis parte prima, mox sanabitur. Item: herbam Batrachion tusam cum sua radice mixto aceto impones his, qui habent cicatrices nigras; exedit eas, & similem corpori reliquo reddit colorem.

De Flammula Ranunculo. CAP. V.

FLAMMVLA hæc cauliculis assurgit cubitalibus ferè, nonnihil geniculatis; folia circa quos sunt oblonga, Salicis similia, longiora tamen, per margines subinde serrata: flores quales Ranunculis lutei, pallidiores paulò: semen in capitulis simile: radices fibrosæ vt & aliorum Ranunculorum.

Humidis & riguis gaudet, præsertim vbi sterilius solum.

Vnà cum aliis Ranunculis Maio mense flores facit.

Recentiores Flammulam, & Ranunculum Flammulam vocant: Cordus Ranunculum πλατύφυλλον dicere maluit: alij Ranunculum longifolium: Belgæ Egelcoolen. Ferunt enim hanc ouillo generi esse perquam perniciosam, ouesque hac pastas herba, inflammationes iecinoris, internorumque viscerum erosionibus ac exulcerationibus corripi; quod malum Egel vulgò appellant: vnde herbæ nomen.

Meminit & Plinius lib. XXI. cap. XIII. herbæ cuiusdam ab exitio iumentorum quidem, sed

Flammula Ranunculus.

Flammula Ranunculus folio serrato.

ſed præcipuè caprarum, Ægolethron appellatæ, ſuſpicari fortè licet, hanc eſſe, ſed affirmare non æquè facile. *Ægolethrō.*

Occurrit & apud Octauium Horatianum Cleoma herba, quam ait naſci in humidis, & ſinapi ſimilem eſſe. Si autem forma ſimilis, à Flammula iſta differens eſt. Nam Flammula hæc ſinapios formæ non reſpondet. *Cleoma.*

Facultate autem Flammula Ranunculus cæteris Ranunculis ſimilis eſt, acris ſimiliter, exulcerans, & veſicas faciens.

De Pulſatilla. CAP. VI.

FOLIIS Pulſatilla plurimis, tenuiter diſſectis, aſperis & piloſis agreſtem quodammodo æmulatur Paſtinacam, tenuius tamen diuiſa ac hirſutiora ſunt: ſurgunt inter hæc cauliculi ſemiſſem alti, tenues & hirſuti, vnico ſociati foliolo minore, in faſtigiis quorum floſculi, è ſenis foliolis oblongis, & non rarò reflexis; colore vt plurimùm Violæ nigræ purpureo, quandoque candido, aliàs luteo, rariùs rubente; ſtaminibus in medio luteis: capitulum ſuccedit villoſa cæſarie comoſum & incaneſcens, ſub qua ſemen. radix longa, digitalis quandoque craſſitudinis.

Apud Gallos locis incultis gigni Ruellius ſcribit, nouoque Vere iis montes florere. Belgæ in hortis habent: apud Germanos ſatis frequens locis aſperis & lapidoſis, & ſubinde in ipſis rupibus, & quidem flore purpurei ex cæruleo coloris: qui pro locorum ratione aut intenſior aut remiſſior. In ſyluis ſiquidem ac vmbroſis dilutiore colore quaſi inalbicat flos: in apricis coloratior eſt: Albidi floris Auerniæ & Narbonenſis Galliæ montes ſuppeditant: lutei Taurinenſes Allobrogum: rubri floris ex Alepo Syriæ vrbe ſe habuiſſe, Petrus Pena & Matthias Lobelius referunt.

Galli *Coquelourdes*: Germani **Kueckenſchell** nominant: vulgò Pulſatilla, & à nonnullis Apium riſus dicitur. Non eſt tamen herba Sardoa, quæ propriè Apium riſus videtur appellanda. Non eſt etiam Ranunculi, neque etiam Anemones ſpecies; vtriſque tamen & præſertim facultatibus accedit.

Eſt

Pulſatilla.

Pulſatilla altera icon.

Eſt enim Pulſatilla vehementer acris, quamcunque contigerit corporis partem, ſi imponatur trita, exulcerans & erodens. Ranunculis haud inferior: proinde & calida vehementer ac ſicca.

De Anemonibus. CAP. VII.

ANEMONES multæ & differentes reperiuntur. Dioſcorides has ad duo conatus eſt referre genera: quandam enim, ait, ἡμέρα*ν*, cultiuam aut hortenſem dixeris: aliam verò ἀγρίαν, id eſt, ſyluestrem eſſe: & ſatiuæ plures addit reperiri ſpecies, quas tamen non foliorum florúmve forma, ſed coloribus tantummodo diſtinguit. Nos eas quæ nobis occurrerunt, referemus.

1. Prima harum folia habet pauca, ſed in lacinias diuiſa, ſecundi ex ſyluestribus Ranunculis aut hortenſis ſatis ſimilia, ſed tamen minora: flos in breui & palmum alto pediculo emicat, ex XII. aut XIII. foliolis anguſtis, oblongis, & acuminatis; in quorum medio capitulum aliquot circunſeptum ſtaminibus, quod exili incaneſcit piloſo flocco; cui ſubeſt ſemen. radix initio Oliuæ magnitudine, ſed temporis progreſſu adaugetur, & grandior facta veluti geniculis articulatur, obliqua, non rectè deſcendens, fibris adhæreſcentibus nonnullis. Color flori elegans eſt, in dilutiore purpura rubens; qui quandoque ab vtraque, aliàs ab interiore tantùm relucet parte intenſior, exterius remiſſior & inalbicans. Huius generis & albidi ſunt flores; ſed rariores.

2. Proxima Anemone folia promit quàm præcedens ampliora & hortenſis Ranunculi ſimiliora, attamen minora; trigemina videlicet cohærentia: flores huius ex XIII. aut XIIII. quoq; foliolis, ſed haud acuminatis, ac ſubinde repandis committuntur; colore cærulei, & Cyaneo flori concolores; ſtaminibus luteis medium orbiculum amplectentibus; quòd nullis incaneſcit pilis, ſed veluti Ranunculi, Aſparagi æmulatur germen. radix obliqua, craſſa, genicula tuberaque plura habet.

3. Tertiæ Anemones maiora ſunt folia, crebrioribus ac tenuioribus etiam diuiſuris inſecta: pediculus ſimilis: flos maior, magnitudine cum Papaueris Rhœadis ferè decertans; VII. aut VIII. foliolorũ tantùm; pulchro Violæ nigræ purpureo arridens colore; paulò tamen dilutiore: capitula huius pubeſcunt vt primæ: radix oblongior, craſſior, ſimiliter obliqua, crebrius

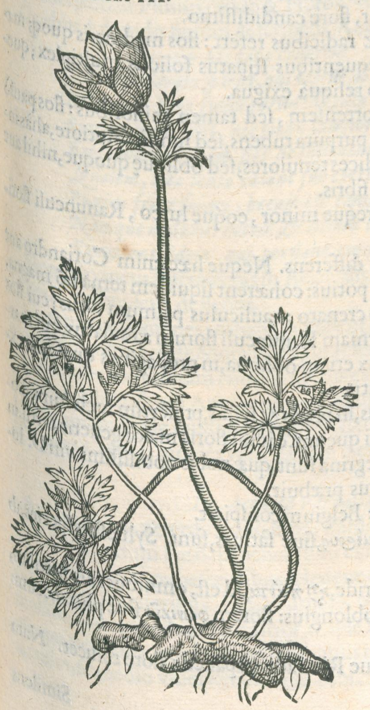
Anemone I.

Anemone II.

Anemone III.

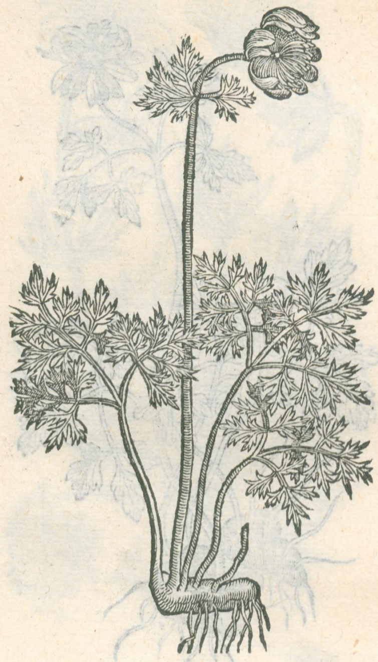

Anemone Pannonica.

geni-

Anemone IIII.

Anemone V.

geniculata, punico colore subnigricans. Eſt huius rubens quoque ſpecies, flore phœniceo, & vt Rhœadis colorato; item tertia etiam candida. Ad hanc referenda videtur, quæ in Pannonia occurrit, folioſa admodum, maior, ac altior, flore candidiſſimo.

4. Quarta Anemone tertiam foliis, cauliculis & radicibus refert: flos mediocris quoq; magnitudinis, Rhœadis colore rubens, denſis & frequentibus ſtipatus foliolis multiplex; quorum x. aut xii. exteriora maiora, interiora verò reliqua exigua.

5. Quinta ſpecies foliis Ranunculum refert hortenſem, ſed tamen minoribus: flos paulò maior, ſenis ferè conſtat foliolis, candidus, aut è purpura rubens, ſed modò dilutiore, aliàs intenſiore colore: capitula aſpera, parua, nuda. radices tenuiores, ſed obliquę quoque, nihil aut exiguum geniculatæ, demiſſis aliquot deorſum fibris.

6. Huic ſimilis ſexta eſt, foliis tantummodò floreq́ue minor, eoq́ue luteo, Ranunculi floribus concolor. radix ſimilis quintæ.

7. Properat huc & alia quædam, tametſi foliis differens. Neque hæc enim Coriandro aut Ranunculo folia gerit ſimilia; ſed inſtar Trifolij potius: cohærent ſiquidem terna nō magna, lata, acuminata, indiuiſa, margine tantummodò crenato: cauliculus palmum altus; cui flos inſidet candidus, aut ex albido purpuraſcens, formam Ranunculi florum æmulatus, qui marceſcens nonnihil purpurei coloris contrahit. radix etiam obliqua, in propagines quaſdam extuberat, non abſque capillamentis fibroſis ſubnatis.

Anemonum autem quintum & ſextum genus, in pratis & ſyluis, pręſertim locis humidioribus ac vmbroſis, in Germania ac Belgio reperiri queunt. cãdidi floris maior generis tertij, in Auſtria ſecus vias locis incultis exit: reliqua peregrina ſunt, quæ nobis nobiliſſimi viri D. Ioannis Brancionis ampliſſimus ac ditiſſimus hortus præbuit.

Flores Anemones Aprili vt plurimùm menſe Belgium conſpicit.

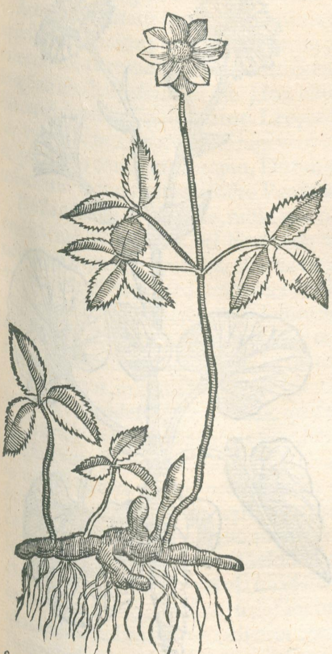
Referendæ autem omnes hæ Anemones ad ἡμέρους, ſiue ſatiuas, ſunt. Syluestris ſpecies ab his differens.

Anemone ſyluestris. Eſt enim ſylueſtris Anemone, auctore Dioſcoride, κατὰ πάντα, id eſt, omnibus ſuis partibus, ſatiua maior; foliis latior ac durior: caput habet oblongius: florem φοινικοῦν ſiue phœniceum: & radiculas tenues, numeroſas.

Phœniceus color. Phœniceus autem color is eſt, qui in erratici ſiue Rhœadis papaueris flore relucet. Nam & huius ἄνθος φοινικοῦν, id eſt, Phœniceus flos.

Similem

Anemone trifolia.

Similem autem hanc ſylueſtrem Anemonem, Argemonæ ac Rhœadi Dioſcorides innuit, referens pleroſq; aberrantes Argemonem appellare Anemonem, propter colorum in floribus ſimilitudinem. Neq; aliam etenim Anemonem (quod pleriq; ſuſpicantur) quàm ſylueſtrem Argemonæ ac Rhœadi ſimilem facit. Reliquę ſiquidem Anemones ſatiuæ, & minores ſunt, & variè coloratos flores promunt.

Dioſcoridis exemplaria hoc loco perperàm dictionem ἐυπατώριον habent, vt non ſolùm ipſe ſenſus verborum, ſed & Plinij exẽplar ſatis oſtendit, Eupatorij vocem non admittens. Cuius hæc ſunt, Dioſcoridis conſentientia, verba, lib. XXI. cap. XXIII. hanc (ſcilicet ſylueſtrem) errore ducti Argemonem putant multi: alij rurſus Papauer, quod Rhœan appellauimus. Sed diſtinctio magna, quòd vtraque hæc poſteà floret. Nec autem ſuccum illarum Anemonæ reddunt, aut calyces habent, nec niſi Aſparagi cacumen. hæc Plinius. Dioſcorides diſcrimen ſimile harum etiam adfert: In Argemone, inquit, & in Rhœade Papauere minus ſaturatus eſt phœniceus color: & ambæ ſerius florent. Et Argemone quidem ſuccũ emittit croceum, & ad guſtum vehementer acrem: Rhœas verò candidiorem & acrem. Ambæ verò in medio capita habent ſylueſtri Papaueri ſimilia, verùm Argemones caput ſupernè aliquanto craſſius eſt; Rhœadis anguſtius. At Anemones neque ſuccum remittunt, neque capita ſiue calyces habent, ſed quaſi Aſparagi, cacumen.

Dioſcoridis locus corruptus.

Accepit ἀνεμονὴ, ἀπὸ τοῦ ἀνέμου, id eſt, à vento, nomen. Nunquam enim ſe aperit flos, niſi vẽto ſpirante, auctor Plinius; vnde & Herba venti nonnullis.

Ouidius Adonidis florem deſcribens, Anemonem videtur adumbrare lib. x. Metamorp.

Adonidis flos.

—— Sic fata cruorem
Nectare odorato ſparſit, qui tactus ab illo
Intumuit, ſicut fuluo perlucida cælo
Surgere bulla ſolet, nec plena longior hora
Facta mora eſt, cùm flos de ſanguine concolor ortus,
Qualem, quæ lento cælant ſub cortice granum,
Punica ferre ſolent; breuis eſt tamen vſus in illo:
Namque malè hærentem, & nimia leuitate caducum,
Excutiunt iidem, qui perſlant omnia, venti.

Bion Smyrneus Poëta vetus in Adonidis epitaphio, Anemonem ait natam ex lachrymis Veneris, Adonidem deflentis.

Cæterùm Anemones ambæ vim habent, auctore Dioſcoride, acrem. Galenus omnes extrahendi, & attrahendi, & ora vaſorum reſerandi facultatem obtinere ſcribit. Itaq; radix, ait, commanducata pituitam euocat: ſuccus ex naribus purgat, & oculorum cicatrices extenuat. Inſuper ſordida vlcera Anemonæ expurgant, & lepras detrahunt, menſeſq; appoſita eliciunt, & lac trahunt. Et lac quidem attrahere, Dioſcorides inquit, folia & caules cum ptiſana cocta, & in cibo accepta: menſes verò eadem ciere in peſſo appoſita.

De Aconito Pardalianche. CAP. VIII.

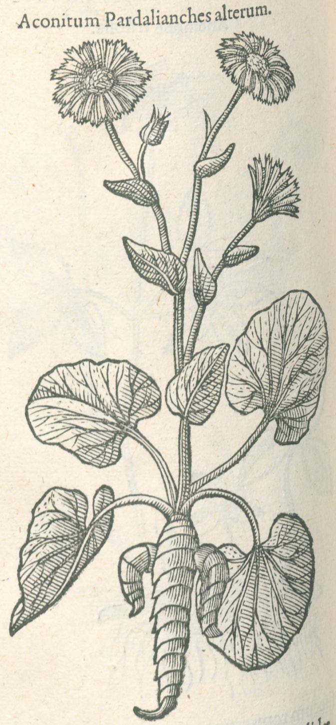
ACONITA veteribus duo ſunt: Pardalianches vnum: & Lycoctonon dictum alterum.

I. Aconitum Pardalianches foliis exit ſubrotundis, latis, dilutè virentibus, mollibus, tenuíque lanugine pubeſcentibus, Hederæ cuiuſdam, ac vnius Cyclamini foliorum quidem forma, ſed amplioribus, ad Cucumeris magis accedentibus, huius tamen & minoribus & mollioribus: caulis dodrante altior, & ipſe lanugine haud carens, ſtriatus, quaſi multiangulus, alioqui rotundus; qui in pauculos diuiſus ramulos, ipſis faſtigiis, flores promit Chryſanthemi æmulos; & medio videlicet diſco, & orbiculato ambitu luteos, qui in tenues & candidos pappos re-

Aconitum Pardalianches primum.

Aconitum Pardalianches alterum.

pos resoluuntur; quibus subsunt exigua nigricantia semina. radiculæ haud magnæ, candidæ dum recentes sunt, geniculis veluti articulatæ, non rectè descendunt, sed per obliquum Graminis modo serpunt; & subinde extuberantes nouella protrudunt germina (ita sese multiplicante stirpe) demissis etiam ab ipsis tuberosis partibus, aliquot deorsum cōcoloribus fibris. Referunt radiculæ exanimatos scorpiones: nam anterior & tuberosior cauliculis proxima, corpusculum cum pedibus; posterior articulatam exprimere videtur caudam.

2. Alia verò & huius species subinde occurrit, antedicta paulò maior, saturatiùs virens, procerior, cuius radix longior, minus serpit, & vtrinque adnatis Cammarum citius, quàm Scorpionem refert.

Aconitum Pardalianches mōtanis, asperis, saxosis, & abruptis gignitur locis, in ipsis etiam Alpium iugis. Descendit quandoque ad mitiora. In hortis Belgij nimis feliciter adolescit: vbi Maio mense flores conspicui sunt.

Thelyphonon Theophrasti.

Dicitur Græcis ἀκόνιτον παρδαλιαγχὲς: item & κάμμορον, μυοκτόνον, θηλύφονον, θηριόφονον. Theophrastus tamen de Aconito, Myophono & Telyphono seorsum egit. Et Aconitum quidem lib. IX. aliud omnino ab isto describit; de quo cap. X. sequente agemus. Myophonon, quod significatione cum Myoctono conuenit, inter suffrutices ferulaceos vnà cum Fœniculo, Hippomaratro, Ferula & similibus refert. Relinquitur Thelyphonon. Aconito Pardalianchi Dioscoridis istud respondet; de quo lib. IX. ita scribit: θηλύφονον, quod σκόρπιον vocant; quia radicem similem scorpioni habet, admotum scorpionem occidere aiunt; & eum reuiuiscere posse, si Helleboro albo aspergatur.

Plinius de Thelyphono ac Aconito diuersis quoque ac seiunctis agit locis: & de Thelyphono quidem lib. XXV. cap. X. vbi ipsum Scorpium dici, & quæ apud Theophrastum, refert: de Aconito verò lib. XXVII. cap. XI. quo loco pleraque, quæ Thelyphoni sunt, repetit, quæ tamen de Aconito non habet Theophrastus.

Locus Dioscoridis animaduersus.

Dioscorides autem radicem non scorpio, sed caudæ eius similem modò ait: ῥίζα ὁμοία σκορπίου οὐρᾷ. Sed fortasse, vt apparet, dictio οὐρᾷ redundat, & legendum cum Theophrasto, ῥίζα ὁμοία σκορπίῳ.

Nomen autem huic Aconito ab ipsis cautibus, præruptis & saxosis locis, quæ Græcis ἀκόναι, esse Ouidius Metamorphoseωn VII. sentit:

Qua

Quæ quia nascuntur dura viuacia caute,
Agrestes Aconita vocant.

Aconitum autem quod descripsimus, herbarum studiosi, plurimi quidem, Doronicum appellant: Officinæ pharmacopœorum passim pro Doronico quoque radiculas huius medicamentorum compositionibus admiscent. Quod tamen Arabes Doronicum nominãt, aliud longè ab isto Pardalianche est. Hoc enim Auicenna Strangulatorem Leopardi: illud verò Durinigi appellat. Strangulatori Leopardi suas ex Theophrasto & Dioscoride vires asscribit: cap. videlicet DCLXXXV. Durinigi verò calidum & siccum ait in tertio gradu. cap. CCIX. Cui & ipse Arabs consentit Serapio, Doronicum in tertio constituens ordine calfacientium ac resiccantiũ: à quo temperamẽto Pardalianchis (vulgò dicti Doronici) multũ absunt radices. *Officinarum error.* *Durinigi.*

Nulla etenim amaritudo, nulla acrimonia, aut similis gustabilis qualitas in iis sentitur, quę tam intensè, vel calidas, vel siccas esse ostendere queat. Præter enim euidentem dulcedinem, si quæ occurrit gustanti alia, ea omnino exigua est. At dulcedo non excessum caloris vel siccitatis ostendit, sed temperiei mediæ, ac temperatæ proximæ vicinæque propria est.

Ac proinde huius herbæ & radicum eius qualitas haud longè à temperamenti mediocritate recedit. Videtur autem nonnihil tepidæ ac clementer aridæ obtinere, vbi inaruit ac resiccata est, facultatis: sed recens & succo madens frigiditatis non est expers.

Admiscetur, inquit Dioscorides, oculorum ἀνωδύνοις, siue dolorem sopientibus compositionibus: & prodesse propter hanc qualitatem recens ad oculorum inflammationes potest.

Occidit, idem ait, pantheras, sues, lupos, & omnes feras cum carnibus obiectum. Theophrastus verò non eo modò, sed vel folium, vel radicem genitalibus inditam, oues, boues, iumenta, & omnes quadrupedes eadem die interimere ait: potatam verò radicem aduersus scorpionum ictus prodesse scribit. Quod haud exitialem homini, sed nonnullis tantummodo animantibus herbam hanc aut eius radicẽ esse ostendit. Id quod euidentibus experimentis & compertum. Conradus Gesnerus enim vir nostra ætate doctiss. & diligentiss. multorũ explorator, refert se, in epistola quadam ad Adolphum Occonem, radices huius recentes, siccas, integras, melle conditas, in pollinem tritas sæpè ingessisse, & quo hæc scribebat die, ex aqua calida drachmas duas radicum contritarum hausisse, neq; inde vllam mutationẽ sensisse: ægrotis sæpè etiam illam, & per se, & cum aliis mixtam vtilissimè consuluisse. Iam & Officinæ Pharmacopœorum pro Doronico hactenus huius radicibus (licet perperam) vtuntur, nullo tamen euidente periculo. Canibus autem lætiferum istud Aconitum esse, satis certum & compertum, quod Matthiolus haud facilè credidit, donec tandem manifesto exemplo verum esse comperit: vt in commentariis suis confitetur.

Ferunt item, Dioscorides addit, huius admotam scorpionibus radicem ipsos resoluere ac ignauos efficere, rursus verò eosdem Veratro apposito excitari. Quod & Theophrastus iis, quæ suprà asscripsimus, verbis testatur.

De Aconitis Lycoctonis, & primum de maiore luteo.

CAP. IX.

AD Lycoctoni genus multæ referendæ occurrunt herbæ: pleręque lutei coloris florem; aliæ cæruleum aut purpurascentem proferunt. Inter lutea maius quoddam; minus sique paruum alterum.

Maiori Lycoctono luteo folia sunt ampla, in complures partes consecta, Platani foliorum similitudine, sed profundioribus diuisuris, haud μακρότερα (vt perperam Dioscoridis exemplaria legunt) sed μικρότερα, id est, minora, resplendentia, ac non rarò nigriora, superiore nẽpe parte; inferiore siquidem magis inalbicant: caulis bipedalis, & quandoque altior, rotundus, læuis, ad latus nonnihil inclinans, & nequaquam in totum rectè assurgens, in ramulos etiam subinde diffusus: flores ordine supra inuicem digeruntur, colore pallentes subluteo: semẽ in corniculis nigricat. radices vt plurimùm nigræ, multis cirris crassis & flexuosis implicatæ. *Dioscoridis locus castigatus.*

In opacis & montanis viret. Reperitur in Alpibus, tum & in aliis complurimis montibus, ac non rarò in montium conuallibus: & plerisque locis ampliore caule amplioribusque foliis: nonnullis humilius ac minoribus: dilutius etiam quandoque viret: interdum & flos pallidior. Dioscorides in Iustinis Italiæ montibus plurimum nasci refert.

Platani autem huic folia tribuit, sed crebriore diuisura ac minora: caulem Filicis tenuem, cubitali altitudine vel ampliore: semen in siliquis oblongis: radices veluti marinarum squillarum nigras. Cum isto respondet (exceptis foliis) cuius icon in peruetusto manuscripto Græco codice reperitur, qui Viennæ Pannoniæ in locupletissima bibliotheca à D. Maximiliano II. Imp. Aug. instituta asseruatur. Folia ei sunt non omnino vt Platani, sed lata & ambitu serræ *Aconitum Lycoctonon ex Codice Cæsareo.*

Aconitum Lycoctonon luteum maius.

Aconitum Lycoctonon ex Cod. Cæsareo.

ſerræ inſtar denticulata: caulis tenuis & læuis: ſiliquæ tenues & oblongæ. radices non modò cirros, verùm ipſas ſquillas marinas referre videntur.

Aconitum iſtud Dioſcorides λυκόκτονον & κυνόκτονον cognominat: Arabes Strangulatorem adip, id eſt, lupi: nonnulli Lupariam.

1. Primo loco deſcriptum, quod ſatis cognitum eſt, Germanis Wolfſwurtz: Belgis Wolfſwortel: Hiſpanis *Yerua matalouos*: Galli *Tue loup* dicitur: Officinæ plerœque Napellum luteum.

2. Alterum, cuius imago in Cæſareo extat Codice, Lycoctonon tertium, Ponticum cognominatum, eſſe poteſt. Trium ſiquidem Lycoctonorum in Dioſcoridis exemplaribus occurrit mentio: quorum vnum Venatores, reliqua duo in ſuum vſum Medici vertere; è quibus tertium Ponticum nominatur.

Exiſtimat tamen Marcellus Virgilius, quæ de primo & altero traduntur ſpuria eſſe, & vnicum tantùm à Dioſcoride deſcribi, quòd videlicet plurimum in Iuſtinis gignitur montibus.

Facultas autem huius veluti & reliquorum Lycoctonorum homini exitialis eſt, & reliquis quoque animantibus pernicioſa. Vtuntur, inquit Dioſcorides, ad venationem luporum, crudis ipſas inſerentes carnibus, quibus deuoratis lupi enecantur.

De Aconito Lycoctono luteo minore. CAP. X.

ACONITVM Lycoctonon luteum paruum ſiue minus, humilis eſt herba, præter foliorum pediculos nullos cauliculos habens. ſunt autem hi breues, vix palmum alti, & tenues. folium verò in ſingulis vnicum, circunſcriptione quidem rotundum; ſed inſtar Napelli multifidum, & profundis inciſuris radiatim diſſectum; quibus ſubinde medius inſidet floſculus luteus, forma Ranunculi; quem tamen non capitulum, ſed ſiliquę ponè ſequuntur paruæ tres aut quatuor ſurſum arrectæ, veluti Lycoctoni. radicula ſubeſt craſſa, tuberoſa, primæ Anemones æmula, quaſi geniculis aliquot articulata, guſtanti admodum acris; ex qua foliorum pediculi exeunt.

In collibus quibuſdam ac montibus reperitur, & quidem Patauio vicinis; vt diligentiſſimi P. Pena, & M. Lobelius referunt.

Floret

Aconitum luteum minus.

Floret in hisce montibus Aprili ac Maio, sed in Belgij hortis multò ante, & non rarò ipso Ianuario, vbi clementior Hyems est.

Aconitum hyemale siue hybernum hinc à nostris dici cœpit. Aconiti autem speciem esse, & forma foliorum siliquarumque, tum & ipsa perniciosa herbæ facultas ostendit.

Ad Theophrasti autem Aconitum multum accedit, quod ab ipso lib. describitur IX. Est etenim, vt scripsimus, breuis herba, nullum περιττὸν siue superfluum aut adnatum habens, nullis ramis brachiata. radix καρύῳ siue Nuci, aut etiam καρυκῇ, id est, aridæ Ficui similis dici potest. solùm videtur repugnare folium, haudquaquam Cichoriodes. Sed fortasse non κιχωριώδης, sed βατραχιώδης legendum est: quo modo si legatur, nulla erit repugnantia. Nam huius Aconiti folium ad Ranunculi vnius syluestris satis accedit. Verba autem Theophrasti de Aconito sic se habent:

Theophrasti locus animaduertitur.

Aconitum nascitur, vt fertur, in Creta & in Zacyntho, sed plurimum atque optimum in Heraclea Ponti: habet folium κιχωριῶδες (aliàs βατραχιῶδες) radicem similem & forma & colore καρύᾳ, id est, Nuci: vim illam lethiferam in hac esse; folium verò & fructum nihil facere affirmant: fructus autem est herbę non fruticis. Breuis verò est herba, οὐδὲν ἔχουσα περιττὸν, id est, nullum habens superfluum aut adnatum. Nascitur vbique, & non in Aconis solùm, à quibus appellationem sortitur. Est autem is vicus Periandynorum (nonnulli & rectius Maryandynorum legunt.) Amat loca potissimùm petrosa. Non pascitur ea neque ouis, neque vllum animal.

Aconitum Theophrasti.

Theophrasti locus restitutus.

Potentia autem ac facultate hæc herba perniciosa admodum & valdè exitialis habetur: quale etiam suum Aconitum esse, Theophrastus apertis verbis testatur; remedium cuius nunquam ait esse repertum.

De Aconitis Lycoctonis aliis non luteis.

CAPVT XI.

ALIIS Lycoctonis, quæ colore floris à superioribus distinguuntur, & suæ sunt species. Posset inter has Napellus recipi, nisi seorsum, legitimis de causis, describendus foret.

1. Primum genus, quod à flore Delphinij cognominatur, proceris assurgit caulibus instar Napelli: folia variè similiter & creberrimis incisuris diuisa: flores secundum caules superius, veluti in longam compositi spicam, è punico ac obscuriore colore purpuram æmulantur; forma ferè floris Regij (quem Delphinium haberi scripsimus) in posterius videlicet corniculum desinentes: siliquæ & semen vt maioris Lycoctoni lutei: radices oblongæ, crassæ, tres aut quatuor demittuntur paucis adhærescentibus filamentis.

2. Alterum tota externa facie Napellum refert, caulibus videlicet dissectis, fissis nigricantibus foliis; flore cæruleo, hiante, ex totidem partibus, eodem ordine compositis; siliquis item ac semine omnino similibus: sed radix differt filamentis ac cirris multis tantummodo confibrata, ac Napo nequaquam similis.

3. Tertium genus cauliculos profert tenuiores, breuiores, dodrante altiores: folia diuisura Ranunculi aut Lycoctoni lutei, minora tamen: flosculi cæruleo nitent colore, paulò minores quàm Napelli: siliquæ & semina cum aliorum conueniunt. radix fibrosa, nigricans, adnatis subinde exiguis veluti bulbulis facilè propagatur.

Translata hæc genera aliundè in Belgij sunt hortos. Feruntur alicubi in montibus reperiri. Tertium Hieronymus Tragus Norimbergæ haberi scribit, atque illic etiam flore dilute purpureo reperiri.

Lycoctonon flore Delphinij.

Lycoctonon cæruleum paruum.

Primum ac tertium vnà cum Napello sæpenumerò aut non multò pòst, sed secundum seriùs multò floriferum est.

Lycoctoni esse speciem abundè manifestum: & nocendi non minoribus facultatibus præditum fore.

De Napello. CAP. XII.

NAPELLI caulis supra duos assurgit cubitos: foliis circumuestitur Ranunculi maioribus, è virore nigrioribus, prona tamen nonnihil albicantibus, numerosioribus item altioribusque incisuris in plures lacinias fissis, & magis relucentibus: flores à medio fastigium petunt, ordinata successione prodeuntes, colore eleganter cærulei, hiantem ac patentem galeam, omnibus suis partibus propemodum referentes; quinque enim constant particulis, quarum maior superior cucullo aut cassidi capitis cauo operimento similis: duæ latera contegunt mediocres: minores reliquæ angustæ inferiores: nonnullis exiguis staminibus mediis; è quibus duo repandi exoriuntur styli, non prius quàm eleuetur cucullus, se exerentes. radix oblonga, crassa, Napi figura, tamen minor, foris nigricans, intus candidior, creberrimè geminata, præsertim in hortis.

In Alpibus Ananiæ & Rhœtiæ, tum alibi in montibus, nullo serente prouenit; apud Belgas quandoque in hortis reperitur.

Maio aut Iunio, interdum etiam seriùs, alsiosis locis flores vigent: semen Augustus dat.

Recentior ætas vnà cum Barbaris Napellum à figura & effigie Napi in radice apparentis vocat: Germani **Ysenhütlin / blowolfswurtz / kappen blůmen / narrenkappen / teuffelswurtz**: nostri **Wolfswortele**. Dicitur & Thora quasi φθορὰ, id est, interitus aut corruptio; item & Taura aut Tura, vocibus deprauatis.

Lycoctoni est species, habet autem suas Auicenna rationes, cur & lib. II. deinde & lib. IIII. Fen. VI. tractatu primo, à Chanach adip, id est, strangulatore lupi, siue Aconito Lycoctono separauerit.

Toxicum. Potest verò & Toxicum dici. Toxicum etenim perniciosum medicamentum, quo spicula, tela, sagittæ præsentaneo inficiuntur veneno: dictum à telis, quæ Barbari Toxeumata & Toxa appellitant. Conficitur autem istud etiam ex Napello, quanquam tamen & ex aliis.

Diosco-

Napellus.

Dioſcorides etiam Toxici ſymptomata & remedia referens, eadem ferè, quæ ab Auicenna de Napello adfert. Scribit tamen de Napello & Toxico ſeorſum Auicenna, ſed quid Toxicum ſit (vt ipſe fatetur) ignorans, vt minimè mirum fuerit, ſemel de Napello, iterum poſteà de Toxico egiſſe.

Vis autem & facultas Napelli, & homini & quadrupedibus multis perniciosa eſt. Euidenti ſed perquàm miſerabili experimento, id Antuerpiæ olim compertum, in recenti adhuc eſt memoria. Cùm enim ab imperitis huius inter acetaria illatæ eſſent radices, quicunque eas ederunt, mox ſæuiſſimis correpti ſymptomatis, breui vitam cum morte commutarunt.

Intumeſcunt autem illicò ab aſſumpto Napello labia ac lingua; oculi prominent, crura rigeſcũt, vertigines & animi accedunt deliquia: vt quidem Auicenna lib. IIII. Tanta huius veneni vis, vt eo telorum mucrones imbuti lethalem vulneratis noxam adferant.

Aduerſus autem tam pernicioſum venenum & hûc Napellum remedia quædam enumerat Auicenna, quæ poſt venenum ipſum vomitione redditum præſidio ſunt: atque inter ea murem etiam (vt paſſim exemplaria habent) reperiri Napello enutritum, qui naturæ eius maleficæ tota ſubſtantia aduerſetur, & aſſumentẽ ab omni vindicet ac liberet periculo.

Antonius Guanerius Papienſis ſua ætate celebris medicus, in tractatu ſuo de venenis, hunc non murem, ſed muſcas eſſe exiſtimat. Refert ſiquidem quendam Philoſophiæ ac veritatis ſtudioſum, ſollicitè admodum ac diligenter murem huiuſcemodi quæſiuiſſe, neque vnquam vel murem vel arroſam etiam Napelli radicem ab eo repertam; ſed muſcas abundè multas folia depaſcentes inuentas, quas Philoſophus ille muris loco accipiens, antidotum ex iis confecit, quam & aduerſus venena alia, ſed contra Napelli vtiliſſimam ac efficaciſſimam comperit.

Antidotus ex muſcis Napelli.

Accipit hæc terræ Lemniæ, baccarũ Lauri, antidoti Mithridatis ſingulorum vncias duas, muſcas Napelli XXIIII. mellis & olei quantum ſatis eſt.

In eadem cum Guanerio & philoſopho illo ſententia ſunt quoque P. Pena, & M. Lobelius, qui murem Napellum depaſcentem nuſquam affirmant viſum; ſed muſcas eſſe, quæ turmatim aduolent, & floribus huius inſideant.

Sunt hæ maiores cæteris muſcis, & floribus Napelli propemodum (vt aiunt) concolores, nullamque herbam aut florem, quàm huius ſolius, appetunt.

Et veriſimile eſt non murem eſſe, qui Napello ſuſtentetur, ſed muſcas eſſe, quę lincTu eius viuant. Nam aconitum, cuius Napellus ſpecies, mures ipſos interimit: atque inde μυοκτόνον καὶ μυόφονον, ſiue Muricida dicitur.

De Thora Valdenſi. CAP. XIII.

HÆC herba neque magna eſt, neque in amplitudinem vllam effunditur: ſingulari tantùm aſſurgit cauliculo, eoq; rotundo & palmum aut ſemipedem tantùm alto, cui vnicum, ſubinde duo, rarò plura adnaſcuntur foliola, duriuſcula, rotunda, læuia, dilutè & aliquatenus ex cæruleo virentia, ambitu crenato: floſculus in cacumine eminet luteus, minor quàm Ranunculi, alioqui aſſimilis: globatum capitulum ſequitur è ſeminibus congeſtum. radiculæ cohærent IX. aut X. inſtar Aſphodeli, ſed minores multò, & acuminatæ.

In Alpibus, & Allobrogum Heluetiorumque montibus gignitur; apud Valdẽſes, qui partem horum montium Italiam verſus incolunt, frequens: reperitur & in Baldo Italiæ monte.

Thoram, Tauram & Turam appellant; Valdenſis cognominatur, ad differentiam Napelli, qui & Thora, vt diximus, vocatur.

Meminit exitialis cuiuſdam herbæ Auicenna lib. IIII. Fen. VI. Farſiun dictæ. eandem autem

Thora Valdensis.

tem hanc cum Thora Valdensi esse, affirmare non fuerit facile; præsertim cùm Farfiun sibi referat incognitũ, & nullis ab eo depingatur notis.

Perniciosa autem & venefica huius Thoræ vis, Napelli excedere fertur malitiam. Tantam autem esse aiunt, vt homo quidem præcipuè, deinde & quadrupes ferum, ac aliud etiam, vulneratum aut ictum telo huius succo imbuto illitóve intra semihoram pereat ac moriatur. Negatur tamen mortiferum, si bibatur, aut deuoretur, tametsi absque noxa id non fiat.

Vtuntur succo venatores ad ferarum venationem, quem expressum & præparatum in bubulis asseruant cornibus, ad sagittas intingendas veneno ac toxico præsentaneo. Vim eius experturi acum eo succo inficiunt, qua ranam pungant: quæ si illicò moriatur, præsentaneum iudicant: auctor Gesnerus.

De Anthora. CAP. XIIII.

Anthora.

Napellus Moysis. Zedoaria.

ANTHORA effigie Napellum refert, sed humilior ac minor est: caulis eius dodrantalis, aut paulò altior: folia crebris ac profundis incisuris fissa, vti Napelli, sed minora: flores forma eadem, non tamen cærulei, sed è luteo pallentes: semen & siliquæ respondent. geminæ subsunt radiculæ, Oliuas aut Orchios globulos referentes, foris sufflauescentes, interius candidiores; frangi, vbi resiccatæ, satis contumaces, friabiles tamen; vbi quidem suæ spontis est. fœcunditate enim læti aut hortensis soli, lasciuienti subinde longiores ac plures subnascuntur radices.

In Alpibus apud Allobroges Heluetiosque, tum & alibi reperitur.

Lacus Lemani accolę & Taurini Ligures Anthoram, vulgò l'Anthoro appellant.

Auicenna herbam Napello similem illiusque veneno repugnantem, Moysis Napellum vocat, cap.CCCCC. lib.II. Cap. verò DCCXLV. Zedoariam ait vnà cum Napello crescere, atque huius viciniа, illius vires & malitiam retundi impotentioresque reddi: & esse Theriacen, id est, Alexipharmacum viperæ, Napelli, & venenosorum omnium aliorum. Atque hinc Anthoram non modò Napellum Moysis, sed & Auicennæ esse Zedoariam consequitur. Officinæ tamen aliam & ab Anthora differentem Zedoariam venum exponunt: radicem videlicet oblongioris formæ. Quæ non absque ratione Zerumbeth siue Zurumbeth Auicennæ ac Serapionis esse putatur.

Dicta autem Anthora quasi ἀντιφθορά: quòd nempe Thoræ aduersetur, & alexipharmacum eius sit.

Thoræ autem ac Anthoræ, siue Turæ & Anturæ voces, nouæ quidem videntur, sed tamen extant apud veterem Marcellum Empiricum, qui ex Tura & Antura aduersus leucomata & albugines oculorum medicamentum conficere docet.

Est au-

Est autem Anthoræ radix valde & insigniter amara; aduersatur venenis omnibus; vtilis ad purgationes; serosos siquidem & muccosos etiam per inferiorem ventrem educit humores: lumbricos & ventris tineas pellit educitque.

Hugo Solerius non modò per inferiorem ventrem, sed & per superiorem largas ait Anthoræ radices expurgationes moliri; modum esse ad quantitatem Faseli (quem vulgò Fabam) ex iusculo aliquo aut vino: darique duris corpore.

Antonius Guanerius Anthoram magnæ etiam aduersus pestem efficaciæ refert: tractatu de peste, differentia II. cap. III. Et quod ad experientiam, inquit, vidi, consimilis cum Dictamno virtutis Anthoræ radix existit. Et est herba, quæ iuxta Thoram illam scilicet herbam nascitur, ex qua venenum conficitur, cum qua in Alpibus Salutiarum & Pinarolij capras syluestres venantur. Et hæc radix Anthoræ assimilatur nucleis oliuarum, & est Bezoar illius Thoræ, quæ est adeò venenosa, quòd omnia animalia sua interficit venenositate. hæc ille.

Meminerunt quoque Anthoræ Simon Ianuensis in Synonymis, & Arnoldus Villanouanus in tractatu de venenis: sed quæ adferuntur, non satis notam aut cognitam ipsis fuisse Anthoram, ostendunt.

De herba Paride. CAP. XV.

Herba Paris.

PARIS herba cauliculum erigit teretem & singularem, atque circa hunc folia quaterna, ab vno veluti centro in decussis siue crucis figuram concinnè digesta: sunt hæc lata, venosa, oblonga, subnigricantia, & aliquantulum acuminata: in fastigio supra hæc flosculus prodit herbaceus, foliolis aliquot angustis, veluti calycis sui alabastris, insidens: sequitur inde bacca instar vuæ acini; semine intus minuto subcandicante, vt Halicacabi, farcta. radix tenuis, longiuscula, geniculis aliquot articulata, obliquè serpit, alicubi interdum progerminãs.

In syluis opacis ac perinde aliis vmbrosis pingui ac læto reperitur solo.

Aprili flos exit: bacca Maio maturitatem assequitur.

Recentiores Paridem ferè herbam: pleriq; tamen Vuam versam, & Vuam Lupinam appellant: nonnulli verò etiam Solanum tetraphyllon. Falluntur, qui Aconitum Pardalianches existimant. Germani Wolfsbeer/einbeer: Brabanti Wolfbesien/& spinnecoppen, id est, Araneam; ab ementita videlicet araneæ forma, quam bacca vnà cum reflexis exiguis alabastris per maturitatem exprimit: Gallis est *Raisin de regnard*: Hispanis *Centelha*, vt quidam aiunt.

Facultate autem fertur refrigerans, & Solanis proxima.

Baptista Sardus aduersus mentis emotionẽ, insaniam, & fatuitatem, commendat; tam per morbi diuturnitatem aut sæuitiam incidentes; quàm prauarum rerum assumptione contractas: si XX. continuis diebus dimidium cochlear pulueris huius herbæ ieiuno propinetur.

De Papauere. CAP. XVI.

PAPAVERIS duo prima genera, Plinio auctore: Satiuum, & Syluestre.

Ad syluestre pertinent Erraticum & Corniculata; de quibus posterius & seorsum.

Satiua Papauera tria sunt: album, nigrum; vtrunque magnum; & minus tertium.

I. Album Papauer folia promit oblonga, lata, læuia, lactucę foliis longiora, candidiora, marginibus sinuosa: caulis siue scapus rectus, quandoque tricubitalis; in cuius fastigio flores candidi; in quibus mox ab initio multis staminibus stipatum apparet capitulum; quod adultum globosam, nonnihil tamen oblongam formam habet, & supernè operculo contegitur, interius membranis non paucis in loculos discernitur; in quibus semen copiosissimum, sed minutum,

Papauer nigrum satiuum.

Papauer satiuum tertium.

nutum, rotundum & candicans. radix subest nullius momenti, descendens in altum.

2. Huic simile est nigrum Papauer, sed capitulo aliquanto rotundiore & magis globato: flos eleganti phœniceo rubet colore: semen nigricat.

Sunt floribus horum duorum folia, vti & reliquorum, quaterna, eaque satis ampla, sed quæ citò defluant: rarò, sed tamen quandoque pluribus incisuris ac diuisuris dissecta, ac fimbriarum instar multifida.

3. Tertium Papauer caule, foliisque, floribus item & capitulo minus est: flos è cæruleo ac purpureo obsoletum & dilutum quendam colorem refert: capitulum quoque rotundatur, sed maturato semine foraminibus aliquot, qua parte operculum ipsi insidet, circulariter hiat, facilem defluenti semini viam præbens, quod aliis duobus non contingit, quorum ita reclusi permanent calyces, vt nullum queat elabi semen.

4. Reperitur verò & Papaueris genus, cuius floris folia multiplicata, non rarò fimbriarum instar incisa ac dissecta apparent. Color horum subinde albidus, frequenter rubens, quandoq; ex vtrisque variè permistus. Rubent verò nonnulli intenso colore purpuræ æmulo: alij autem dilutius, vel minus eleganter.

Capita huius generis Papaueris superiore parte, veluti tertij, hiant, facileque ab ipsis semen excidit; quod modò albidum, aliàs nigricans est; pro floris videlicet colore, quem refert.

Effluit ex his, capitulis eorum vulneratis, liquor candidus, qui ad medicinæ vsus colligitur, & densatus Opium appellatur. Colligitur tamen præcipuè ex secundo genere; non modò Dioscoride, sed & Galeno, ac Plinio testibus. *Opium.*

Meconium. Exprimitur & ex capitulis ac foliis simul succus, quem Meconium nominant.

Seruntur hæc genera in hortis, ac etiam non rarò in ipsis aruis: tertium frequentissimum, quod crebrò non satum pluribus quoque reperitur locis, præsertim tamen in hortis.

Iunio mense flores exeunt: semen pòst perficitur.

Græcis *μήκων*: Latinis Papauer: nomen Officinæ seruant; nonnullis *ὀξύτονον*: Germanis **Magsamen/olmag**: Belgis **Huel & mancop**: Hispanis *Dormideras*, & *cascall*: Gallis *Pauot*: Italis *Papauero domestico*.

1. Primum genus, cui quandoque calyx oblongior & semen albidius, *ἥμερον καὶ κηπευτόν*, id est, sa-

Papauer satiuum quartum.

est, satiuum ac hortense dicitur. Dioscorides θυλακῖτιν etiam nominari refert: vulgò Papauer album.

2. Alterum genus nigro semine, Dioscoridi ἄγριον siue syluestre est, quod, inquit, πιθῖτις vocatur, & à nonnullis ῥοιάς, quia ex eo Opium colligitur. Plinio & Latinis Papauer nigrum: plerisque nostræ ætatis à florum rubente colore Papauer rubrum.

3. Tertium genus ἀγριώτερον siue agrestius est, Dioscoride auctore; idem & φαρμακωδέστερον, id est, medicamentosius, aut ad medicamenta vtilius; maius & oblongiore capitulo.

Dioscoridis corruptus locus.

Verisimile autẽ hoc loco subesse mendum ac errorem. Tertium siquidem istud genus humilius ac minus est; neque oblongioris, sed globati ac rotundioris calycis. Fieri autem potest, vt pro μικρότερα perperam scriptum sit μακρότερα: &, ἔχουσα τὴν κωδίαν ἐπιμήκη, accessorium. Non enim huius (vt diximus) sed candidi longius & maius est: longius item, sed minus erratico Papaueri.

Apparet verò & tertium istud Papauer agreste illud esse, ex quo διακωδίου compositio paranda: de qua Galenus prolixè lib. VII. De medicamentis secundum loca. Nam Crito & post Themisonem Democrates, ἄγριον siue agreste accipiendum præcipiunt, & illud quidem, addit Democrates, quod non seritur: μήκωνα ἀγρείαν, inquit, οὐδὲ γὰρ πῶς σπείρεται. quale tertium, quod nullo serente sæpè nascitur.

Plinij hæsitatio.

Plinius lib. XIX. cap. VIII. sub finem, tertium Papaueris genus Rhœam Græcis, Latinis Erraticum dici ait; & spontè in aruis cum Hordeo nasci: tria tamen illic satiui genera esse, atque istud tertium eorum facit. At lib. XX. cap. XVIII. inter satiua & syluestria medium constituit: ita ostendens, vel tertium ex nostris, vel saltem discrimen istius & Erratici in frugibus nascentis, haud rectè se agnouisse.

Cæterùm Papauerum omnium refrigeratoria vis est, vt Galenus in lib. De simpl. med. facultatibus.

Semen, vt idem in lib. De alimentorũ facultatibus ait, panibus vtiliter ceu condimentum inspargitur. Sed album nigro, eodem auctore, præstat. Refrigerandi autem ipsum facultatem habere ac somnificum esse, corporique nullum commemorabile præstare alimentum, etiam addit. Est autem seminis huius, saccharo quidem incrustati, in secundis mẽsis quandoq; vsus, cum aliis tragematis. Refrigerandi verò eius potentia haud magna obseruatur. Ad somnum conciliandum non multùm efficax est.

Oleum quod ex eo exprimitur, gratum ac edule est, paniq́ue illitum, aut alio quouis modo in cibo, citra refrigerationis sensum sumitur. Conficitur verò ex tertij generis semine frequentius.

Codyis siue capitulis maior inest vis, quæ ad somnum conciliandum, defluxionesq; sistendas, ac reprimendas, plurimum faciunt; propinquamq́ue, sed tamen mitiorem vim Opio obtinent. Opium fortissimum est: hoc ignauius Meconium. Vtrumq; autem quouis modo, vel assumptum, vel capiti applicatum, somnum, ac subinde profundum molestumq; soporẽ conciliat. Opium copiosius haustum etiam mortiferum: vt verè Plinius. Dolores autem omnes sopit, sed ægrius curabile malum non raro relinquit.

Offenduntur eius vsu, vt Galenus lib. II. De medic. secundum loca, solidæ partes, adeò vt postea correctione opus habeant. Sic & collyria ex Opio multis detrimento fuêre, ita vt debilem oculum reddiderint, & visus hebetudinem; veluti etiam auditus grauitatem inducũt, quæcunque ex Papaueris succo, ad vehementes aurium dolores componuntur. Quapropter fugienda omnia sunt medicamenta & pharmaca, quæ ex Papaueris succo confiunt sensum stupefacientia: neque nisi extrema vrgente necessitate ad eorum vsum perueniendum; cùm

videlicet

videlicet nullum aliud mitigatorium sæuissimis doloribus opem adfert, vel succurrit: vt Galenus lib. De medicamentis secundum loca tertio, luculenter docet.

De Papauere erratico. CAP. XVII.

Papauer erraticum.

ERRATICO Papaueri cauliculi & folia nigriora hirsutioraque: folia vtrinque altis incisuris instar Cichorij aut Erucæ diuisa: flores è fastigiis cauliculorum pulchro ac rubente phœniceo emicant colore; staminibus nigricantibus capitulum medium ambientibus; quod adultum minus est, sed tamen oblongioris formæ quàm tertij satiui: semen exiguum nigricat.

Huius & alia minor est species, foliis minoribus, oblongis, non Erucæ per margines diuisura, sed tantummodò serratis; reliquis priori similis.

Species eius etiam aliquot esse, satis Dioscorides ipse innuit, folia referens Origano, aut Erucæ, aut Thymo, aut Cichorio similia conspici. Nam in horum foliis magna diuersitas. Sunt tamen, qui dictiones ὀριγάνῳ ac θύμῳ redundare; & nullum minutis Origani, aut minimis Thymi foliis erraticũ Papauer reperiri affirmẽt.

Vnà cum Tritico, Zea, Secali, Hordeo, Auena, reliquisque frugibus in agris erraticum gignitur Papauer: non rarò quoque inter olera, ac secus margines hortorum.

Bellè colorati flores Maio ac Iunio pulchritudinis venustatisque quandam gratiam aruis conciliant.

Dioscoridi est μήκων ῥοιάς; Latinis Papauer erraticum; Gazæ Papauer fluidum; Officinis Papauer rubrum: Italis *Papauero saluatico*: Hispanis *Amapolas*, *rosella*, *papoulas*: Germanis **Clapper rosen/ korn rosen**: Belgis **Rooden huel/ wilden huel/ collebloemen**: Gallis *Coquelicoc, pauot sauuage, confanons*.

Et ῥοιάς nominari Dioscorides ait, quòd ei citò flos defluat. Decidunt tamen flores æquè citò & aliis Papauerum generibus etiam corniculatis. Nulli enim Papaueri diutinus aut durabilis flos est. Omnium citissimè pereunt. Vt enim omnibus commune est, florem membrana quadam integi, ac veluti vagina quadam contineri, quæ ipso se exerente flore in duas dehiscens delabitur partes; ita quaterna ipsis folia, citò defluentia. Rhœadis nomen non modò huic, sed & aliis ea de causa commune esse potest; si modò à floris facili accessit delapsu. Quòd si verò à seminis profluuio (vti apparet) Rhœadis cognomen accesserit, satiuorum tertio proprium erit, cuius, vt diximus, citissimè ac facillimè semen excidit: Defluit verò & huic erratico, sed minus manifestè.

Anemone syluestris.

Conuenire autem erraticum istud Papauer cum Anemone videtur syluestri. Et occurrit Anemones vox; inter confusas Papaueris apud Apuleium appellationes. Dioscorides etiam Anemonem syluestrem cum Papauere Rhœade à nonnullis confusam, cap. de Anemone scribit. An autem ipse se satis explicare potuerit, relinquimus diligentius elimandum; nobis non satisfecit.

At facultas erratici Papaueris similis est superiorum Papauerum, frigida & somnifica.

Quorũdam error.

Plerique fallacia experimenta magis quàm rationem ducem secuti, flores aduersus pleuritidem commendant; statim accedente dolore, vel stillatitium ex ipsis liquorem, aut serapium ex frequenti foliorum maceratione propinantes: & leniri non rarò dolorem contingit; sed & pertinaciùs crebrò inde hæret, ægrè ac cum difficultate sputo procedente: præsertim quibus non est robusta corporis constitutio, valentesque vires. Erroris huius occasionem præbuisse potuit Baptista Sardus, qui flores huius Papaueris aduersus lateris dolores, à plerisque feliciter exhiberi; & aduersus sanguinis sputationes vtiles, memoriæ prodidit.

De

De Papauere corniculato maiore. CAP. XVIII.

PAPAVERIS corniculati tres reperiuntur species, & magnitudine & floris colore differentes.

Quod maius est, reliqua Papauera candidis & ambitu infractis ac laciniosis foliis satis refert; non tamen læuibus, sed nonnihil lanuginosis, instar ferè foliorum Verbasci: caules infirmiores breuioresque in plures alas diuiduntur: flores ochri colore luteo pallent; quos excipit non capitulū, sed tenue oblongum incuruumque corniculum, siue siliqua, in qua semen nigricans. radix subest oblonga, crassior; in nonnullos quandoque restans annos.

Vulnerata herba succum præbet luteum, & gustatu salsilaginem refert, vbi suæ spontis est; in maritimis videlicet, aridis, & squalidis, quæ amat, locis: in hortis succo illo magna ex parte destituitur.

Iunio ac Iulio flores illi exeunt.

Græcis *μήκων κερατῖτις*; Latinis Papauer corniculatum: ab Oribasio & Aëtio *παράλιον*: Plinio Papauer Paraliū: Carullo Papauer luteum: aliis Papauer marinum: atq; inde Hispanis *Dormideras marinas*. Sunt & quibus *μήκων ἀγρία*, id est, Papauer syluestre; à nōnullis quoque, Dioscoride teste, Glaucion, propter foliorum similitudinem. Atque hinc in Officinis olim Memitha. Memitha siquidem Arabibus Glaucium est: Germanis **geel Olmagen / geelen Huel**: Gallis *Pauot cornu*: Italis *Papauero cornuto*.

Papauer corniculatum maius.

1.

Vim autem incidendi & abstergendi, Galeno auctore, accepit.

Radix, inquit Dioscorides, ad dimidias cocta in aqua & pota, coxendicum dolores & iecinoris affectus sanare potest; his etiam qui crassas & *ἀραχνώδη* reddunt vrinas, prodest.

Semen acetabuli mensura cum aqua mulsa potum, aluum leuiter purgat: folia cum oleo trita argemas iumentorum sanant & abstergunt.

De aliis corniculatis Papaueribus. CAP. XIX.

2. PROXIMVM siue alterum corniculati Papaueris genus, priori tenuius ac minus est, & foliis Erucæ modo altè incisis, nonnihilq; pilosis: cauliculi eius tenelli & ramosi procumbunt: flores minores intenso satis colore rubent, dilutius tamē quàm Papaueris erratici: corniculum minus est, cuius cacumini operculum subinde, aut veluti latius capitulum insidet: semen in his exiguum nigrum. radix verò oblonga.

3. Tertium huius generis Papauer, etiam secundo exilius, ac foliis tenerioribus, in minutulas videlicet particulas dissectis: flosculus minor, cærulei purpurei coloris nigræ Violæ æmuli. radix tenuis longiuscula.

Non in maritimis, sed procul à mari hæc genera reperiuntur. Angelus Palea & Bartholomæus ab Vrbe-ueterum, qui in Mesuem cōmentati sunt, offendisse se ista tradūt, in Arragonum & Castellæ Hispaniæ regnis, locis mediterraneis; in agris & iuxta viarum semitas, sapore salsilaginem nequaquam referente.

Vtrunque corniculati Papaueris genus habetur: neutrum Anemones.

Glaucium. Existimatur à plerisq; rubentis floris Glaucium esse. Nec in totum à veritate aliena videtur sententia. Nam, vt Dioscorides ait, Glaucio folia sunt Papaueris corniculati similia, sed *λιπαρώτερα*, id est, pinguiora, *χαμαίζηλα*, humilia siue in terram procumbentia, grauis odoris, gustuque amariora, succus verò multùm croceus. Atque huiuscemodi succo Papauer istud corniculatum haud destitui, testes sunt P. Pena, & M. Lobelius: amarius quoque facilè esse potest, vtpote salsilaginis gustu carens. Quæ sanè affinitatem cum Glaucio (si non idem) magnam ostendunt.

Papauer corniculatum rubrum.

Papauer corniculatum violaceum.

Ait Dioſcorides, naſci Glaucium ad Hierapolim Syriæ. ſed & alibi quoque reperiri, quid prohibet? & fortaſſe nonnihil etiam immutatum.

Hypecoon.

Cæterùm corniculatorum iſtorum duorum Papauerum noſtro quidem ſeculo nullus, quòd ſciamus, vſus; atque idcirco de viribus ac facultatibus nihil occurrit afferendum.

De Hypecoo. CAP. XX.

AD Papaueris corniculati genera quadantenus etiam pertinet quod Hypecoon dicitur: folia huic quàm tertio corniculato Papaueri tenuiora, minutiſſimis inciſuris diuiſa, colore & aſpectu, tum & figura graueolentis agreſtis Rutæ minimæ ſatis ſimilia: cauliculus breuis eſt: floſculus odoratus, perpuſillus, lutei coloris, è ſenis foliolis, duobus maioribus, reliquis perquàm exiguis: cornicula ſuccedunt recurua, articulata; in his ſemen flaueſcens, quadrangulare, radix oblonga, fibris non carens.

In aruis & iuxta agrorum margines pleriſque locis reperitur, veluti nonnullis Hiſpaniæ, & in Gallia quoque Narbonenſi, præſertim iuxta Nemauſum Coloniam.

Ὑπήκοον, & à nonnullis Ὑπόφεων, teſte Dioſcoride, dicitur. Latini Hypecoi vocem retinent. Cur pro Cumino ſylueſtri hæc ſit habenda herba, nulla occurrit ratio: pro hac tamē ad ſe miſſam Matthiolus refert, ſi nos non fallit pictura.

Natura autem & facultate refrigerans Hypecoū eſt; & Papaueris ſucco ſimile: auctor Dioſ.

De Hyoſcyamo. CAP. XXI.

Hyoſcyamus niger.

Hyoſcyamus luteus.

HYOSCYAMI tres veteribus ſunt; niger, luteus & albus. Poſterior ætas Peruuianum quartum adinuenit.

1\. Niger Hyoſcyamus folia promit ampla, longa, lata, candicantia, mollia, lanuginoſa, laciniata & marginibus conciſa: caules craſſi ſunt, cubito altiores, ramoſi; quos flores continua ſerie digeſti conueſtiunt, patentibus calathis figura aſſimiles; colore ſecundum margines ſubluteo, diſcurrentibus vnà purpuraſcentibus aliquot venis; in medio verò ex obſcuriore purpura nigricantes: calyces ſuccedunt rotundi, oblongi, craſſi, ventricoſi, ſuperius aculeati ac operculati; in quibus ſemina haud ita magna, colore ſordentia. radix craſſa, prolixa, albicans, in alterum viuax annum; quoadusque videlicet ſemen perfecerit. Grauis odoris ac ingrati tota ſtirps eſt, caput aggrauans & ſomnolentiam inducens.

Secus vias vbique ferè gignitur in ſabuloſis, & locis haud cultis.

2\. Lutei Hyoſcyami caulis ſimplicior, folia indiuiſa, minora, lata tamen & oblonga, Solani lethalis maiora, candidiora, ac molliora: flores in cauliculorum faſtigiis inconditi, luteo pallentes colore, aliquanto minores quàm nigri; vaſcula ferè ſimilia, ſed minora, teneriora & ſpinis carentia: ſemen pallidius, ſufflauum, vt Irionis puſillum.

3\. Candidus Hyoſcyamus candidiſſimis molliſſimisque foliis exit; lanuginoſis videlicet, nonnihil quoque circumroſis ac ſinuatis, ſed minus, ac minoribus quàm primi, ſiue nigri: cauliculi breuiores ſunt: floſculi ſecundum cauliculos candidi, minores: calyces lęues, haudquaquam ſpinoſi: ſemen candidius.

Duo hi poſteriores Hyoſcyami rari ſunt, nec alibi in Belgio quàm in hortis, & quidem non frequenter reperiuntur. Candidum tamen maritima rudera aſpera non raro præbent, præſertim vbi Rhodanus in Narbonenſi Gallia mari influit.

Æſtiuis menſibus & non rarò in multũ Autumnũ omnes florent: ſemẽ interea perficitur.

Græci Ὑοσκύαμον: Latini Apollinarem & Fabam ſuillam: Arabes, vt Plinius ait, Altercum & Altercangenum vocant. Aliis, veluti inter ſpurias voces refertur, διοσκύαμος ſiue Iouis Faba, πυθώνιον, ἀδαμάντη, ἀδάμβυον, ὑπνωτικὸν ἐμμανὲς, ἄτομον διθιάμβειον; à Pythagora & aliis ξελέων; Zoroaſtri τιφώνιον aut τυφώνιον: Latinis, vt Apuleius ſcribit, Inſana, Alterculum, Sympho-

Hyoſcyamus albus.

phoniaca, Calycularis, Dentaria: Phrygibus
Remenia: Tuſcis Fabulonia, aut, vt aliud ex-
emplar habet, Faba Lupina: Gallis Bellinun-
cia; Matthæo Syluatico Dens caballinus, Mi-
limandrum, Caſſilago; Iacobo à Manliis Her-
ba pinula: in Officinis Iuſquiamus: Italis *Hyoſ-
quiamo*: Hiſpanis *Velenno, meimendro*: Germa-
nis **Bilſen kraut/bilſamen/ teuffels augen**: noſtris
Bilſen crupt: Gallis *Hannebane* & *endormie*. Her-
culi aſſcriptum eſſe Hyoſcyamum, Plinius ait.

Primus à floris nigricante colore μέλας & ni-
ger: alter & hinc luteus: tertius candidus, cùm
à florum, tum & foliorum totiusque herbæ
candore & albicante colore dicitur. In ſemini-
bus colorum diſcrimen non adeò magnum eſt.

Plinij locus redintegratus.

In Plinianis codicibus candidus pro quarto:
luteus pro tertio deſcribitur, errore manifeſto:
huius tranſſcriptoribus occaſionem præbuiſſe
potuerunt antecedentia, acceſſione ſuperfluo-
rum deprauata. Legitimam lectionem talem
eſſe oportet, lib. xxv. cap. IIII. Plura eius gene-
ra, vnum nigro ſemine, floribus penè purpu-
reis, ſpinoſum: vulgare autem eſt fruticoſius
& altius Papauere. Secundi ſemen Irionis ſe-
mini ſimile: ambo inſaniam gignentia capitiſq;
vertigines. Tertium genus molle, lanugino-
ſum, &c.

Temperamento autem omnis Hyoſcyamus
omnibus ſuis particulis vehementer & quarto
quidem ordine refrigerás eſt, ſoporiferus item,
& dolores omnes ſedans: aduerſus acres calidasque defluxiones oculorum aliarumque par-
tium proficit: ſanguinis eruptiones & muliebria compeſcit profluuia: ad teſtium aliarumque
partium inflammationes adhibetur.

Proſunt ſubinde vel ſola impoſita folia, quandoque eadem cataplaſmatis permiſcentur.
Eſt & ſeminis ſolius nonnunquam vſus; additur verò & antidotis dolorem ſopientibus. radix
commanſa aut in aceto decocta dentium dolores finire poteſt. Breuiter, Hyoſcyamus ſimi-
lem Opio ac Meconio facultatem habet: imminet quoque & ab ipſo, quod ab illis pericu-
lum. Teſtatur Dioſcorides folia in olere ſumpta mentis emotionem facere. Plinius etiam
foliis mentem corrumpi ait, ſi plura quàm quatuor bibantur.

Mitior autem habetur candidus, quem medici, Dioſcorides inquit, recepere: deinde lu-
teus: niger vt deterrimus improbatur.

Galenus nigrum etiam inſaniam ac ſoporem afferre affirmat: huicque flauum ſiue lu-
teum propinquam obtinere facultatem: fugiendum vtrumque vt inutilem ac venenoſum:
candidum ad ſanationes maximè idoneum eſſe.

Officinæ tamen paſſim pharmacopœorum in Germania quidem ac Belgio, nigro vtun-
tur: luteo & albo vt plurimùm deſideratis.

De Hyoſcyamo Peruuiano. CAP. XXII.

PERVVIANVS Hyoſcyamus altior eſt non modò nigro, ſed & luteo. caules eius ad tres
vel plures cubitos non raro attolluntur, ramis nonnullis brachiati; qui foliis conueſtiũtur
latis, oblongis, acuminatis, maioribus quàm lutei Hyoſcyami, Oxylapathi ferè ſimilibus,
ſed tamen latioribus, mollibus, dilutè virentibus, tenuiterque hirſutis. quæ quandoque cauli
ſic adhærent, vt ipſum quodammodo amplecti videantur: alias verò è pediculo non exiguo
prominent. flores oblongioris formæ, intus concaui, maiores patétioresque quàm Hyoſcya-
mi lutei, ambitu quinquangulares, colore dilutè purpurei, & ad marginem propemodum al-
bicantes. vaſcula & ſemina qualia luteo. radix craſſiuſcula in multos ramulos finditur.

Ex Americæ, quam Occidentalem Indiam vocant, prouinciis, inter quas regio Peru eſt, in
Europam primùm venit, vbi in hortis ſatus feliciter adoleſcit, vno anno ad abſolutionem
perueniens.

Hyoscyamus Peruuianus.

Hyoscyami Peruuiani altera icon.

Seritur Vere: sub Augustum aut quandoque serius flores; semen postea succedit.

Americæ incolæ Petun appellant: alij Herbam sacram, aut Sanctam herbam: nonnulli Nicotianam: Nicolaus Monardis Tabaco. Hyoscyami esse speciem non forma modò qualis luteo, sed & assimilis ostendit facultas. Soporem siquidem inducit; mentem emouet; & similem ebrietati constitutionem adfert, vel solo fumo accepto; vt testis est Andreas Theuetus. Sunt autem hæc stupefacientium ac frigidissimorum opera, qualis est Hyoscyamus.

Inseritur siccum eius folium Palmæ conuoluto folio; deinde illo vna à parte accenso, per alteram fumus nidorq; vrentis, patente ore naribusque excipitur, dolorum ita lenimenta; famis sitisque obliuionem; & hilaritatem quandam initio, pòst largiore vsu ebrietatem etiam, veluti à meracissimo vino, adfert. Expurgari verò & eo modo multos per os, aiunt, humores, ac cerebri superfluos absumi.

Calidum ac siccum hunc Hyoscyamum esse, & quidẽ secundo ordine, Nicolaus Monardis sentit; ac vnà resoluendi, sordidaque repurgandi cum quadam exigua adstrictione ei facultatem adesse. Adest verò & ei Narcotica siue stupefaciens vis, tum & per aluum expurgatoria; nec non, vt Monardis scribit, & Alexipharmaca quædam.

Calidam autem facultatem hunc obtinere foliorum ostendit acrimonia, quæ non modò gustu sentitur, sed & vlceribus neruosarum partium virentibus foliis impositis, quandoque percipitur. Saliuam verò & commanducata folia ciunt ac pituitam detrahũt. quod & fumus aridorum receptus præstat. Quæ caliditatis haud exiguæ hunc participem esse ostendunt. Quæcunque enim commansa aut in ore detenta pituitam euocant ac saliuationem procurant, ea omnia calida habentur, veluti Pyrethri radix, & Pimpinellæ saxifragæ, aliaque similis potentiæ. Narcotica autem & huius facultas haud in obscuro est. Nam fumo per os narésque recepto similis ebrietati, mente perturbata, affectus superuenit, cui non raro somnus succedit; veluti ab assumpto Opio. Quod & acrimoniam quandam gustu refert, & caliditatis idcirco haud est expers. Quam & commanducatum ac assumptum mox exerit: in pectore calorem quendam excitans, mentem tamen non minus perturbans: vt Petrus Bellonius singularium lib. tertio scribit. vbi & Turcas Opio frequenter vti refert, & semidrachmæ pondere ipsum assumere; nullo alio succedente incommodo, quàm quòd leui inde quadam veluti ebrietate corripiantur. Ita quoque & Hyoscyamus iste gustu acris & facultate calidus, narco-

narcoticam nihilominus facultatem obtinet. Consequi auté hinc videtur non modò Hyoscyamum hunc Peruuianum, sed & Papaueris succum siue Opium ex differentibus partibus constare, quibusdam videlicet acribus & calidis, aliis verò extremè frigidis; narcoticis nempè siue stupefacientibus. Si modò narcotica vis siue facultas extremam frigiditatem consequatur. vt Galeno & veteribus omnibus visum. Sed si narcotica facultas non ab extremè & quarto ordine frigida qualitate pendeat, sed à substantiæ essentia procedat, poterit Hyoscyamus iste calidus simul & narcoticus esse. Temperie quidem calidus, narcoticus autem non temperatura, sed ab ipsius substantiæ proprietate. Non secus ac purganti medicamento, non à temperamento, sed ex totius substantiæ essentia, sua vis adest. De quo & Pempt. primæ lib. primi cap. sexto scripsimus. Vt vt est, Hyoscyamus Peruuianus, qui acrimonia sua caliditatem ostendit, narcotica facultate haud est destitutus.

Folia autem huius Cephaleæ ac Hemicraniæ præsidio esse: tum & ventriculo perfrigeratione laboranti, præsertim puerorum; nephriticisque doloribus prodesse: vteri suffocationibus præsenti esse remedio: articulorum dolores sedare, si calefacta sub cineribus, parti dolenti admoueantur, Nicolaus Monardis ait.

Prodest verò & ad dentium dolores Hyoscyamus iste, si linteo huius succo imbuto dens extergatur, ac deinde ex foliis pilula admoueatur.

Succus cum sacharo coctus assumptusque ventris lumbricos expellit; vmbilico tamẽ folio imposito. Idẽ verò & vlcera vetera expurgat, detergit, & ad sanitatẽ perducit: eodẽ auctore.

Vtuntur autem huius foliis apud Belgas etiam pleriq; aduersus scabiem cutisque fœditates, & ad vulnerum curationes. Calidis verò & robustis corporibus tantummodo adhibẽda, sunt qui sentiant: Debilibus siquidem ac senibus non fore tutum horum vsum. Atque hanc, vt videtur, ob causam, à Petun herba mulieres (quod ait Theuetus) in America abstinent, neque vllo vtuntur modo.

Succo verò huius epoto quatuor aut quinque vnciarum pondere, aluum vehementer suprà infraq; purgatam; longum deinde & profundum subsequutum somnum, ab amico obseruatum accepimus. fuit autem is qui assumpsit rusticus, homo fortis, mediæ ætatis, hydrope laborans, qui ex somno expergefactus, cibum potumque postulauit, ac deinceps benè habuit. Atque hinc expurgandi quoque facultatem Hyoscyamũ hunc habere cognoscere licet.

Narrauit verò & idem se aqua ex foliis per organa destillata à febribus rusticos multos liberasse, hac pauco tempore ante accessiones propinata: deinde oleum ex relictis fecibus in sacculo suspensis collegisse, quod ad scabiem vulnerumq; curationem singulare foret ac eximium: aridarum verò fecum puluere intertrigines non modò hominum, sed & equorum citò curari.

Venenis quoque & hunc Hyoscyamum resistere, & toxici malitiam reprimere, vulneribus succo infuso, folio deinde superposito, Monardis refert: qui & aduersus omnium venenatorum morsus hunc quoque commendat.

De Solano hortensi. CAP. XXIII.

INTER Solana vnum hortense est: Vesicarium, Soporiferum, Manicum reliqua, quibus Lethale vocatum ex recentiorum accedit sententia.

Hortense Solanum caule cubitali assurgit, frequẽtibus alis ramoso: folio nigricante, molli, lato, Ocymi assimili, sed latiore ac maiore: flores candiduli: baccæ aliquot in racemis aut potius vmbellis exiguis dependent; per initia virentes; maturæ verò, aut nigricantes, aut rubentes, aut lutei coloris. radices candicant, tenues & fibrosæ.

Solanum istud multis gignitur locis, nec enim modò in hortis, à quibus cognomen tamen accepit, & in quibus crebrò aliis herbis permixtum reperitur; verùm & secus vias, agrorum margines, sepimenta, veteres parietes, ruinas, & in asperis ruderibus subinde reperitur.

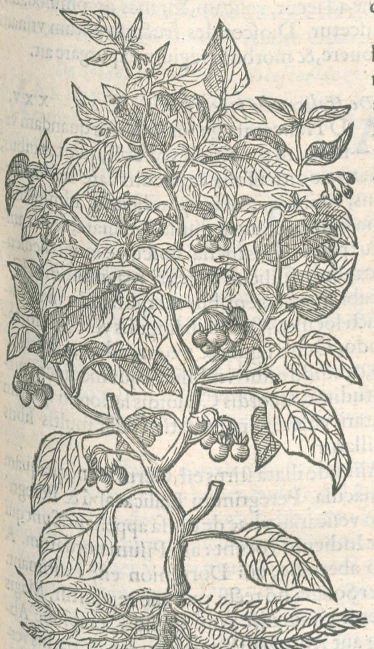
Æstate autem, & in multum quandoque Autumnũ floret: & tũc quidẽ fructus maturi.

Στρύχνος Græcis ἡ ζύχνος, & στρύχνος κηπαῖος: Latinis Solanum, & Solanum hortense: Officinis Solatrum: nonnullis Morella, Vua lupina, & Vua vulpis: Hispanis similiter *Morella* & *yerua mora*. Marcellus vetus medicinæ scriptor, & plerique alij eius ætatis, Strumũ appellant. Plinius lib. XXVII. cap. VIII. etiam Cucubalum refert nominari. Vtraque vox inter confusaneas Solani appellationes apud Apuleium etiam extat: qui omnia Solani genera vno capite complexus, nomina eorum inter se fœdè permiscuit. Germanis est Nachtschadt: Belgis Nachtschade: Gallis *Morelle*: Italis *Solatro*.

Apulei error.

Vsus autem Solani, auctore Galeno in lib. De simp. med. facult. ad ea, quæ refrigerari & adstringi postulant: potest enim hæc duo ordine secundo. Quod & in lib. De aliment. facult. affirmat, vbi inter ea quibus vescimur, nullũ esse olus ait, quod tantam habeat adstrictionem ac So-

Solanum hortense.

Solanum veſicarium.

ac Solanum; meritoq; idcirco rarò quidem vt alimento; vt medicamẽto verò aſſiduè eo medicos vti: minimi autem eſſe alimenti.

Dioſcorides Solanum eryſipelatis, herpetibuſque, ægylopis, capitiſq; doloribus, æſtuanti ſtomacho, aliiſque ſimilibus ſymptomatis ex acribus ac mordacibus humoribus prodeſſe ſcribit. Et fieri poteſt, vt huiuſcemodi malis auxilietur; ſed tamen ſemper non expedit, ſæpè etiam nocet adhibuiſſe. Plus etenim non rarò periculi ab huius generis remediis imminet, quàm ab ipſo morbo.

Eryſipelas ab exterioribus ad interiora verti, non eſſe bonum, ſcribit Hippocrates Aphoriſ. lib. VI. particula XXV. Et ſimiliter in Coacis. Eryſipelas foris quidem accedere commodum, intrò autem, ait, cõuerti lethale. Quod nõ modò de Eryſipelatis, ſed & aliis quoq; ſimilibus eruptionibus à natura procuratis veritatem habet.

Nam huiuſcemodi frigefacientiũ ac repercutientium remediorum vſu, vitioſi, corrupti, acreſque humores introrſum ad principes & nobiles partes repellũtur, quod abſque ſummo magnoque vitæ periculo fieri nequit.

Proinde nec temerè, nec facilè, aut citò ad talium remediorum adminiſtrationem perueniendum, eryſipelatis, herpetibus, ac aliis ſimilibus cutis efflorecẽtiis vitiiſve apparentibus.

De Solano veſicario. CAP. XXIIII.

VESICARIVM Solanum cubitales promit cauliculos, tenues, rotundos, læues, ſubrubẽtes, quaſi geniculatos, paucioribus alis ramoſos: folia Solani maiora, Smilaceis proxima, ſed aſperiora, quandoque albo maculata: floſculi ſubcandicantes è foliorum alis dependent; & poſt eos folliculi veſiculatum inſtar, rotundi aliquantulum, turbinati, ſingulari intus acino, magnitudine Ceraſi, vnà cum folliculo per maturitatẽ rubente; ſemine intus plano, rotundo, ſubcandicante, haud magno. tenues albicantes, latè ſerpunt radiculæ.

Naſcitur in parietinis, locis vmbroſis, aliquantulum humentibus, quandoque circa agrorum margines.

Sub Autumnum fructus matureſcunt: flores antè apparent.

Græcis ϛρύχνος ἁλικάκαβος & φυσαλὶς dicitur: Latinis Veſicaria, & Solanum veſicarium: Officinis Alkekengi. Plinius lib. XXI. Halicacabũ & Callion vocari ait.

A folliculis autem veſicarum ſpeciem imitantibus nomen accepit; ſiue, vt Plinius, quoniã veſicæ & calculis proſit. Germanis **Schlutten/boberellen/Juden kirſen/teuffels kirſen**: noſtris **Kriecken ouer zee**/ id eſt, vltramarina Ceraſa: Hiſpanis *Vexiga de perro*: Gallis *Alquequenges, bagenauldes*.

Facultate autem huius folia, vt Galenus ſentit,

Halicacabus peregrinus.

Solanum somniferum.

tit, Solani similia sunt: fructus ciendæ vrinæ est idoneus, proinde multis cōpositis facultatibus, quæ ad iecur, vesicam, & renes accommodātur, miscetur. Dioscorides fructum potum vrinam mouere, & morbum regium expurgare ait.

De Halicacabo peregrino. CAP. XXV.

AD Halicacabi genus & aliam quandam vesicariam recentiores referūt, quæ tenuibus, striatis, ac viticulosis cauliculis latè sese diffundens, vicina quæque apprehendit adminicula: folia huius oblonga, diuisa, laciniata, & per ambitus profundius incisa: flosculi è longis pediculis candidi: folliculi distenti magnitudine Halicacabi, intersepientibus membranulis in tres distincti loculos; fructu in singulis vnico, duro, rotundo, Ochri figura & magnitudine, colore nigro, candido tamē vmbilico, qui mediocris magnitudinis, & cordis Conoidis latiorem speciem imitari videtur. radix satis crassa multis fibris capillatur.

Aliunde illata stirps est, Germani nequaquam vernacula. Peregrinum Halicacabū & Peregrinam vesicariam hac de causa appellant. Sunt qui Cor Indicum vocent: alij Pisum cordatum. A vero aberrant, qui Dorycnion esse existimant. Inter Solana nō rectè quoque reponitur. Magis videtur conuenire cum grano à Serapione Abrong aut Abrugi dicto, de quo cap. CLIII. his verbis scribit: Est granum paruum punctatū nigredine & albedine, rotundum sicut granum Mes, nullius odoris. Adfertur de Seni: in sapore ipsius est amaritudo: & est calidum ac siccum in secundo gradu. Soluit ventrem & expellit lumbricos & ascaridas, & purgat superfluitates phlegmaticas ab intestinis.

Granum Abrong.

De Solano somnifero. CAP. XXVI.

SOLANVM somniferū ad duorū aut trium pedum altitudinem subinde attollitur: caules eius crassi, rotundi, duriusculi, foliis vestiuntur multis subpinguibus, latis, oblongis, Mali Cotonei maioribus, alioqui similibus: flosculi subrubentes in breuibus pediculis, è sinu foliorum, caules ambiunt: acini siue baccæ crocei coloris exiguis farctæ seminibus in folliculis succedunt hirsutis. radix subest longa, crassa, lignosa, foris nigricans, aut, vt Dioscorides, ὑπέρυθρῳ, id est, subrubente cortice vestita.

Nascitur in saxosis haud procul à mari, eodem auctore. In hortis Belgij satum, fructum perficere ægrè potest.

Dioscorides στρύχνον ὑπνωτικὸν appellat: Theophrastus στρύχνον ὑπνώδην: ab aliis δίρκαιον dicitur: Latinis Solanum somniferum; à plerisq; etiam Solanum Manicum, Apollinaris minor, Vlticana herba, Opsago.

Cortex radicis huius, inquit Dioscorides, in vino potus drachmę pondere vim habet somniferam,

feram, mitiorem tamen quàm Papaueris succus: fructus valdè vrinam ciet. Dantur hydropicis corymbi XII. plures poti mentis emotionem faciunt.

Hæc Galenus ex Dioscoride quoque transscripta habet; adiiciens corticem radicis in tertio esse ordine refrigerantium, vtpote Opio imbecilliorem ac mitiorem.

De Solano Manico ex Dioscoride & Theophrasto. CAP. XXVII.

MANICVM siue furiosum Solanum, folia habet, vt Dioscorides ait, Erucæ similia, attamen maiora, & ad Acanthi, quem Pæderota vocant, accedentia: caules producit à radice περιφυεῖς siue proceros decem aut duodecim, Orgyæ altitudinem habentes: caput verò in fastigio eminens, vti Oliua, sed hirsutius, instar Platani pilulæ; grandius tamen ac latius: flos niger: post hunc fructus racemosus, rorundus, niger, acinos X. aut XII. veluti Hederæ habens corymbos; sed vuæ modo molles. radix subest candida, crassa, concaua, cubitalis.

Theophrastus huic folium etiam εὐζώμῳ, hoc est, Erucæ simile tribuit & maius; caulem Orgyę longitudinis: caput verò Gethyi, grandius tamen ac pilosius, fructui Platani simile.

Gethyon autem ex Ceparum est numero, & vt quidem Plinius, Ascaloniæ genus: quod penè, vt Theophrastus ait, ἀκέφαλον, id est, absque capite est, ceruicis tantùm longæ, & ideò totum in fronde. *Gethyon.*

Ὄργυια autem mensura est Hesychio, quanta est ambarum manuũ extensio, siue, vt Marcellus, quantum protensa hominum vtrinque brachia per pectus longitudine patent. *Ὄργυια.*

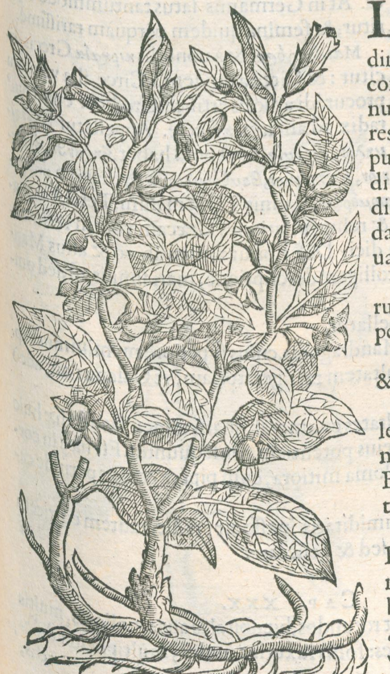
Nascitur in montanis & vento expositis ac πλαταμῶσι, hoc est, locis latis, magnisque, mari vicinis.

Στρύχνον appellatur μανικὸν, siue furiosum Solanum: à nonnullis πέρσιον, ab aliis θρύον, aut potius, vt Theophrastus habet, θρύορον vel βρύορον, itẽ & περιττὸν. Dicitur & ἔνορον, ὀρθόγυον, πεντάδρυον καὶ ἄνυδρον. Dioscorides lib. sexto De lethalibus medicamentis, Dorycnion etiam à nonnullis Solanum manicum appellari ait.

Vim autẽ habet Solani manici radix pota cum vino põdere drachmę vnius, vt imaginationes faciat nõ iniucundas. Duæ verò potæ mentẽ ad triduũ emouent. Sed quatuor drachmæ epotæ interimunt. Remediũ est aqua mulsa copiosa pota, & vomitu reiecta: auctor Dioscor.

Theophrastus eadem ferè habet. Datur eius radicis, inquit, drachmæ pondus, si placuerit vt quis ludat, seq; pulcherrimũ putet: Si verò vt amplius insaniat, drachmis duabus opus est: Si autem insaniam nunquam solui cupiueris, drachmas tres dabis: quatuor, si interimendum.

Solanum lethale.

De Solano lethali. CAP. XXVIII.

LETHALI Solano caules surgunt bicubitales aut altiores, rotundi, mediocris crassitudinis, ramosi, è subrubro colore nigricantes; quos conuestiunt oblonga, lata, mollia, & nonnihil lanuginosa folia, maiora latioraq; quàm Solani: flores oblongi, caui, è foliorum alis, obscuriore purpura nigricant: bacca acino vuæ simillima, succedit singulis vnica, splendidè nigricans, magnitudine ferè mediocris Cerasi, exiguo semine grauida. radix longa, magna, inalbicans, diuturna acviuax, in propagines plures distribuitur.

Circa syluas, iuxta parietes, sepimentaq; agrorum, aliisque perinde parum cultis ac desertis reperitur locis: vmbrosa amat.

Augusto arrident maturæ baccæ: flores & antè & eodem reperiuntur tempore.

Vulgò Solanum lethale, siue Solatrum lethale appellatur: Italis ac Venetis *Bella dona*: Germanis **Dollwurtz, dollkraut/ schlaff beeren/ seukraut:** Belgis **Groote nascape** & **dulle besien.** Sunt qui putent Fabam inuersam dici.

Ad Mandragoram Theophrasti (qui differt à Dioscoridis Mandragora) plurimùm accedit; si non ipsissimus est. Theophrastus hũc caulem habere ait, & fructum ferre nigrum ῥαγώδην καὶ οἰνώδην τῷ χυμῷ, id est, acino vuæ similem, & succo vinosum. Respondent quoque facultates. *Mandragoras Theophrasti.*

Nam

Nam Solanum istud soporiferum est, mentem conturbat, insaniam facit, si pauciores baccæ sumantur: plures verò etiam interficiunt, citam festinamque mortem inferentes. Hæc & de Mandragora Theophrastus de causis lib. VI. Somnũ, inquit, conciliat, & si copiosius etiam detur, mortem adfert Mandragoras.

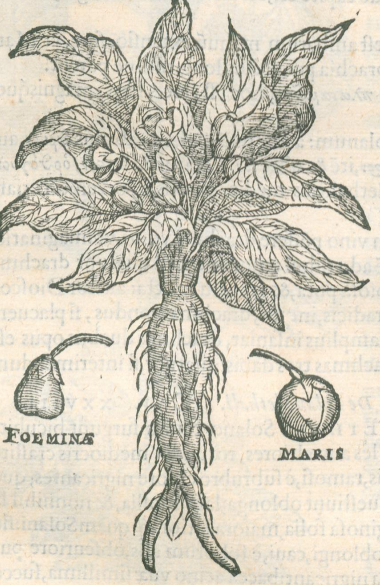
Solani huius & aliud est reperire genus, foliis angustioribus, venosis, deorsum reclinatis: caule anguloso: floribus oblongioribus calathi specie, marginibus crenatis, è pediculo dependentibus; quibus succedunt singulæ baccæ nigræ, aut ex nigro purpurascentes, seminibus refertæ, media sui parte calyci denticulato inhærentes. radix grandis, strumosa & albicans.

Matthiolus Solanum istud agro ait exire Goritiensi in monte Saluatino inter saxa. & speciem alteram Solani somniferi esse sentit. Est tamen Solano lethali similius, ad cuius genus idcirco potius referendum.

De Mandragora. CAP. XXIX.

Mandragoras.

1.

2.

FOEMINÆ MARIS

MANDRAGORAS Mas est & Femina; vt etiam Dioscorides ait.

Mari folia sunt magna, longa, lata, læuia, dilutè virentia, veluti Betæ, sed maiora ampliaque & resupina: flosculi in singularibus pediculis inter hæc exeunt, herbaceo candicantes colore: mala inde rotunda, lutei coloris, relucentis læuoris, soporifero odore suaueolentia; in quibus semina modicè plana & quasi resima. radix prolixa, crassa, candicans, subinde bifida aut trifida.

Feminæ folia angustiora sunt & minora nigrioraque: fructus pallidiores, minores, turbinati, Sorbi aut Pyri effigie, sed nõ minus odorati: radix quoque prolixa, foris amplius nigricans, interius albida. Caret vterque caule, & folia ab ipsis promit radicibus.

In calidis regionibus, in syluestribus & mõtosis gignitur, veluti in Gargano Apuliæ montе. At in Germaniis satus tantummodo reperitur; & femina quidem perquàm rarissimè.

Μανδραγόρας & à nõnullis κιρκαία Græcis dicitur: & Circæa quidem à Circe illa venefica procurãdi amoris artifice. Creditur enim hui⁹ radix ad amatoria facere. Appellatur & ἀντίμηλον, κιρκαία, ac vt nota habẽt, ξηράνθη, ἀντίμηλον, ἀνθεώνιον, ἢ ἀντίμιον, βομβόχυλον: à Pythagora ἀνθρωπόμορφος: Latinis Terræ malum, Terrestris malus, Canina malus: Germanis Alraun: Officinæ & reliquæ nationes Græcam vocem retinent.

1. Marem Dioscorides ait, à nonnullis μώριον dici. Describitur tamen ab eo & alius Mandragoras Morion, qui, quantum ex ipsa datur colligere descriptione, mari similis est, sed omnibus partibus minor.

2. Femina μέλας μανδραγόρας, & θριδακίας appellatur.

Differt ab istis Mandragoris, Theophrasti Mandragoras, cuius superiore meminimus cap.

Habet autem Mandragoras vincentem facultatem refrigeratoriam, vt Galenus ait, adeò vt tertij sit ordinis refrigerantium.

Dioscorides multas huius particulatim facultates enumerat, quarũ tamen haud aliæ huic propriæ, quàm quæ narcoticam & somnificam eius potentiam consequuntur. Est hæc in cortice radicum maior quàm in reliquis partibus. Poma mitiora, cum pipere & aliis perinde calidis cocta edi posse feruntur.

Galenus etiam pomis nonnihil caloris & humiditatis inesse ait: radicis autem corticem esse valentissimum, & non tantùm refrigerare, sed & desiccare.

De aureis Malis. CAP. XXX.

MALORVM aureorum stirps caules habet rotundos, bicubitales aut ampliores, multis alis ramosos, succi plenos, facilè collabentes: foliis luxuriat multis, multipliciter dissectis,

Aurea mala.

ctis, Agrimoniȩ ferè foliorum modo singularibus eorum incisis: flosculi lutei sub foliis prodeunt; excipiunt hos fructus rotundi, profundis crenis striati, mediocris mali magnitudine, per maturitatem aut pulchrè rubentes, aut auri luteo relucentes colore, in quibus copiosa humens medulla succi instar; qua semen conditur. Tota herba grauem fœtidumque odorem spirat, è viridi colore inalbicat, & aliquantulum hirsuta est.

Seritur subinde in hortis. Eodem quo sata est anno fructum, & quidem Autũno, perficit.

Nostra ætas Aurea mala appellat: Itali *Pomi d'oro*: Germani **Goltopffel**: Belgæ **Gulden appel**: Galli *Pomme d'amours*, id est, Amoris poma.

Alia sunt Aurea mala, de quibus fabulantur Poëtæ, hortorum filiarum Hesperi; quibus custos adhibitus fuit Draco, quem ab Hercule interfectum ferunt.

Facultate autem hæc mala aurea, cum vniuersa ipsa herba refrigerant, aliquanto tamen minùs quàm Mandragoras.

Poma à nonnullis cum pipere, sale & oleo præparata ac cocta eduntur. Præbent autem corpori alimenti quidem perquàm exiguum, & hoc ipsum prauum ac vitiosum.

De Malis insanis. CAP. XXXI.

Mala insana.

MALA insana appellata humilis producit herba: cauliculus breuis est, pauci ramuli, sed lata sunt folia, maiora, crassiora, candidioraque quàm Solani, ambitu nonnihil sinuata, ad Xanthij nonnihil accedentia: flosculi albicante aut purpurascente colore speciosi, stellæ modo radiati, luteis in medio staminibus: fructus calyci inhærens à mediocris longitudinis pediculo dependet, subinde oblongus, gallinacei oui forma & magnitudine; quãdoq; Mali instar rotundus, nonnunquam candidus, sæpius purpurascens.

Annua & hæc stirps. Sata Vere, Autumno fructifera est.

Peregrina quoque Germaniȩ ac Galliȩ. Sed in Ægypto passim in arenosis campis vel spontè gignitur, fructus adferens duplo aut triplo maiores, quàm in Gallia aut Germania: vt quidem Petrus Bellonius in Singularium suorum lib. II. scriptum reliquit.

Iudicauit idẽ Theophrasti Malinathallam esse. Apud Insubres Melongena; ab Hetruscis verò Petranciani, vt quidem ait Matthiolus, dicuntur: alij Melanzana vocant: Latinè Mala insana: Germani **Melantzan/dollopffel**: Galli *Pommes d'amours*, & *Verangenes*. posterior appellatio Hispanis & Belgis innotuit.

De Malinathalla autem sic Theophrastus: Locis arenosis (in Ægypto) haud procul à fluuio nascitur terrenum, quod μαλιναθάλλην appellant,

μαλιναθάλλη.

pellant, figura rotundum, magnitudine Meſpili, ſine nucleo: folia vt Cypeiros mittit: hæc (radicem nempè Loti Corſium appellatam & Malinathallam) incolę legentes in βρύτῳ hordeaceo coquunt, dulcia admodum redduntur, hisq́ue pro bellariis vtuntur.

Quæ ſanè verba, Mala inſana, haudquaquàm Malinathallam, ſed differentem omnino eſſe ſtirpem oſtendunt. Malum etenim ipſum Meſpilum magnitudine excedit: folia autem herbæ non ſunt Cypeiri.

Cæterùm Mala inſana apud Ægyptios, teſte Bellonio, cocta ſub cineribus, vel in aqua, aut etiam fricta ſingulis ferè diebus & menſis inferuntur, & eduntur. Hermolaus Barbarus ex oleo, ſale & pipere fungorum modo coqui & mandi refert.

Qualicunque autem tandem vel cocta vel præparata modo eſitentur, mali ſunt ſucci, & nullum aut omnino exiguum præbent alimentum.

De Malis Aethiopicis. CAP. XXXII.

Mala Æthiopica.

DIFFERVNT non parùm à Malis Inſanis, quæ noſtra ætas Æthiopica cognominat. horum ſtirps caule aſſurgit ſubinde cubitali, in duas treſve alas diuiſo: foliis latis, ex albido virentibus, anguloſis, duriuſculis, quibus à media coſta ſiue neruo ſpinulæ quædã breues exeunt. floſculi ſecundum cauliculos, albicant, ſenum foliolorũ, ſtaminibus mediis ſubluteis. Fructus rotundus, ſtriatus, Malo aureo minor ac durior, colore per maturitatem eleganter rubens; ſupereminente exiguo quodam veluti alterius mali rudimento, quod & rubet, ſed dilutius.

Peregrinum iſtud Belgio: ſemina ex Hiſpaniis attulit honeſta Domina Chriſtina Bertolſia vidua clariſſimi ac ampliſs. viri D. Ioachimi Hopperi.

Tardè admodum (ſed tamen eodem quo ſatum anno) ad perfectionem Coloniæ venit.

Malum vocant Æthiopicum, quòd ex Æthiopia in Hiſpaniam primùm inuectum exiſtimetur. Veteribus cognitum fuiſſe difficile fuerit affirmare. Cum Malinathalla, de qua ex Theophraſto ſuperiore cap. ſcripſimus, nequaquam etiam conuenit. folia ſiquidem cum Cypeirinis haud conueniunt, cuiuſmodi ſunt Malinathallæ.

Feruntur verò hæc mala in pinguium carnium iure cum ſale ac pipere cocta inferri ac edi: & minus mali ſucci eſſe, quàm Inſana aut Aurea. propterea videlicet, quòd duriora, diutiusq́ue aſſeruari queant, nec ita facilè vti illa corrumpantur. Sunt tamen nec hęc Æthiopica boni ſucci, & alimenti non multum corpori adferunt.

De Stramonia, ſiue pomo ſpinoſo. CAP. XXXIII.

STRAMONIÆ caulis cubito non rarò altior, digitum craſſus, in pauculos ramulos diuiditur: folia eius lata, ſinuata, & acuminata, maiora, longioraq́ue quàm Solani, aut Malorum Inſanorum. flos ex oblõgo denticulato calyce exit, magnus, candidus, calathi effigie, Conuoluuli maioris floris æmulus, ſed tamen omnino maior ac amplior, & per oras anguloſus, ſtaminibusq́ue aliquot albidis in medio: fructus ſuccedit ſingulis rotundus, breuibus, craſſis, non tamen acutis ſpinis aſper, magnitudine ferè Nucis regiæ, putamine ſuo nondum exutæ, aut maior; in quibus ſemina & magnitudine & forma Mandragoræ. Odor herbæ caput nonnihil aggrauat: floris gratior Lilio accedit, ſed tamen & ſoporiferus.

Rara & peregrina ſtirps eſt. Vere ſeritur; ſi feruens ſerenaq́ue Æſtas fuerit, fructus Autumno in Belgio perficitur; ſecus non facile.

Stramoniam nuncupant, & Pomum ſiue malum ſpinoſum: nonnulli Coronam regiam: alij Meloſpinum: Græci noſtri tẽporis παρθοκόκκαλον aut potius βαρυοκόκκαλον, quaſi Nucem grauan-

Stramonia.

grauantem & torporem ac molestiorē somnum inducentem: Itali hinc, vt quidem apparet, *Paracoculi*: Germani Stechopffel vocant: Belgæ Doren appel: Galli *Pomme de Peru*: Valerio Cordo Hyoscyamus Peruuianus: Matthiolo verò atque aliis Nux Methel Arabum esse videtur. Nucem autem Methel Serapio cap. CCCLXXV. fructum esse scribit similē Nuci vomicæ, cuius semen sit veluti Mandragoræ; cortex asper, sapore gratus ac virtuosus: qualitas quarto ordine frigida. Aloysius Anguillara Stramoniam Hippomanes illud Theocriti esse suspicatur, quo in Pharmaceutria equos in furorem agi refert. Crateuas siquidem, quem Theocriti citat interpres, Hippomanis plantam fructum habere scribit, vt Cucumeris syluestris spinosum.

Nux Methel Serapionis.

Hippomanes.

Facultate autem Stramonia soporifera ac narcotica, frigida etiam quarto ordine, Mandragora non inferior.

De Colchico & Hermodactylo.
CAP. XXXIIII.

COLCHICO folia terna, aut quaterna oblonga, lata, læuia, pinguia, Lilij albi foliis & forma ac læuore satis similia; inter quę medij in breuibus pediculis exeūt duo, tres, aut quatuor, instar siliquarum folliculi, triāgulares, crassi, oblongi, per maturitatem in tres sese explicantes partes; semine pleni rotundiusculo, è ruffo colore nigricante; quo maturo folia vnà cum cauliculis intercidunt. Paulo ante Autumni æquinoctium in breuioribus, tenerioribus, albicātibus pediculis flores erumpunt (nullis iam apparentibus foliis) Croci flosculis & forma & colore assimiles, dilutius tamen cærulei; staminibus internis pallidè luteis. radix bulbo similis, turbinata, ab vna parte in planum compressior rimam siue sulcum, cùm floret, habens, reliquo tempore non apparentem: tunicis conuestitur nigricantibus; fibras aliquot inferius demittit. bulbus ipse carnosus, cādidus, lacteo succo manans, dum quidem viret & recenter è terra eruitus: resiccatus etenim rugosus & foris interiusque nigricat, aut etiam obscurè rubescit, teste Val. Cordo. sapore autem est dulci, amaritudinis tamen exiguum saliuā eliciens subsequitur.

Colchicum.

Vulgare autem istud Colchicum Italię, Galliæ, ac Germaniæ est: vbi in humidis, sed tamē pinguibus ac lætis pratis exit, & non rarò in montium conuallibus. Reperitur etiam nōnullis locis, foliis angustioribus. Dioscorides in Messena & Colchide enasci tradit. Germinant folia Vere, circa æstiuum solstitium siliquę cum semine maturantur; flores circa Autumni ęquinoctium, vt diximus, reperiuntur.

Κολχικὸν Dioscorides appellat: plerique ἐφήμερον. est tamen & aliud ἐφήμερον non lethale. Latinè à nonnullis Bulbus agrestis: Germanis Zeitlosen: nostris Titeloosen: Gallis *Mort au chien*: vulgò Hermodactylus.

Hermodactylus. Sed tamen quo in medicamentorum compositionibus Hermodactylo vtimur, ab isto differens est. Bulbus nempè huic magnitudine & forma satis respondens, verùm resiccatus, & albidus permanens, neutiquã rugosus, modicè durus, tundiq; facilis, cuius puluis cãdidus est.

Valerius Cordus Colchicum quoddam reperiri scribit superioribus simile, sed flore candido, & radicis bulbo, cùm resiccatus est, inalbicante interiusque candidissimo; cuius contusi puluisculus speciem exhibeat farinæ Triticeæ; sapore suaui ac dulci. Hoc in Germania, inquit, non nascitur, sed aliunde infertur. Et verisimile est albidi istius & peregrini Colchici radices esse, quæ in Officinis Hermodactyli nomine veneunt: nihilque aliud Hermodactylum istum esse, quàm albæ candidæque radicis Colchicum.

Atque ita duo erunt vnius generis: legitimus videlicet Hermodactylus, candida & foris & intus radice; & spurius Hermodactylus, siue perniciosum Colchicum, nigricante aut rubente foris, interiusque bulbo.

In hac sententia fuisse Auicennam, quæ ab eo scripta sunt cap. CCCLII. ostendunt. Hermodactylum siquidem, ait, radicem esse plantę habentis rosas (id est flores) albos aut citrinos (rectiùs purpureos) & meliorem esse album: rubentem & nigrum malos, ac perniciosa venena.

Cæterùm Hermodactylus vim habet purgandi; priuatim arthriticis, inquit Paulus, tunc cùm humores fluunt, exhibetur: verùm stomacho aduersatur. At Colchici radix, in cibo accepta strangulando enecat, similiter vt fungi; Dioscorides auctor.

De Cicuta. CAP. XXXV.

Cicuta.

PROCERO, ferulaceo, glabro, læui, eoq; crasso, intùs inani, dilutè virenti, nõnullis tamen subrubentibus veluti serpentũ maculis resperso culmo, supra tres non rarò cubitos Cicuta assurgit; vmbellæ fastigia occupant; candidi in his flosculi; semina posteà Anisi æmula aliquantò candidiora; radix dodrantalis, crassitudinis digiti, candida, & quando caulem facit interius caua, prius solida. Ingratum, grauem fœdumque ipsa tota spirat herba odorem.

Circa oppida & pagos abundat locis vmbrosis & pinguibus, prope fossas aggeresque, agrorum pratorumque sepimenta.

Cum floribus Iulio: semine prægnantem Augusto ac serius videre est.

Græcis κώνειον, Latinis Cicuta est: Germanis **Schirling/wutzerling**: Brabantis **Scheerlinck/dullekeruel**: Hispanis *Ceguta y Canaheia*: Gallis *Cigue.*

Extremè, vt Galenus testatur, refrigerantis est facultatis. Temerarium fuerit hanc vel puerorum testibus, vel virginum mamillis imponere, incrementumque harum partium eo modo reprimere. Præter enim quòd partes illas facilè efficiat contabescere, cordi quoque ac iecinori foris admota etiam obest: tametsi multò magis intrò assumpta. Est etenim ex lethalium numero, frigiditate sua, vt Discorides refert, enecans.

Remedio est, Plinius ait, priusquam perueniat ad vitalia, vini natura excalfactoria: sed in vino pota irremediabilis existimatur.

Athenienses in interimendo sapientissimo philosopho Socrate Cicuta vsos, Plato refert. Quàm grauiter & periculosè hallucinantes Officinę, huius semine loco seminis Harmel, id est, Rutæ, quandoque vsæ fuerint, exploso iamdudum errore, notissimum est.

LIBRI QVARTI PEMPTADIS TERTIÆ FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS TERTIÆ

LIBER QVINTVS,

DE FILICIBVS, MVSCIS, AC FVNGIS.

PRÆFATIO.

POST deleterias ac perniciosas herbas, ad Filicum explicanda describendaq́ genera, tum & Muscorum ac Fungorum conuertimur, quæ licet plurima parte perniciosa homini non sint, subinde tamen vel nocent, vel humano generi incommoda, vel parum vtilia existunt.

Filicum autem complures sunt species: sunt & Muscorum: nec deest in Fungis differentia. Commune Filicibus omnibus est, vt & floribus & semine destituantur. Desiderantur eadem in Fungis: in plurimis quoque, sed non tamen in omnibus, quæ inter Muscos referri contingit.

DE FILICE.

CAPVT I.

Filix mas.

Filix femina.

FILIX duorum est generum iuxta veterũ sententiam: mas & femina; quæ quidẽ propriè Filix est. nã aliæ, quas inter Filices referri cõtingit, proprias suas habẽt appellationes.

1. Mas folia mox à radice promit ampla, aspera, subdura, frangi facilia, diluto colore virẽtia, odore grauia, cubito altiora, alarum instar expansa, veluti de plurimis ad vnum cohærentibus pediculum cõposita, quorũ singularia pinnata, & secundũ margines crenata, à tergo veluti tenuissimo sordidoq; puluere obsidẽtur, qui temerè semẽ esse à plerisq; creditur. radix è multis cirris cõfibrata, crassa, nigraq; est: caule, flore, semineq; destituitur: tota natura sterilis.

2. Femina Filix & flore ac semine caret, sed caulẽ promit vnicũ, striatũ, aliquatenus angulosum, medulla refertũ versicolore, quo obliquè inciso, bicipitis Aquilę species quędã apparet, circa

circa hũc folia ſunt cõplura, allata, & maris foliis ſimilia, ſed minora. radix oblõga, nigra, ſub terra ſerpit, digitum ſubinde craſſa, aut aliquãto tenuior. odor quoq; huc grauis eſt, vti mari.

Amat vtraque Filix loca ſterilia, arida, ac deſerta: & vt Horatius teſtatur:

Neglectis vrenda Filix innaſcitur agris.

In cultis ac ſtercoratis locis non prouenit: nam & fimo ſuperiniecto, vt Theophraſtus lib. VIII. cap. VIII. refert, interit.

Mas apertis gaudet ac patentibus locis: montibus ac ſaxoſis, vt Dioſcorides ait.

Femina circa margines agrorum, ſub ſentibus, & in ſyluis vmbroſis non rarò reperitur.

Marceſcit vtraq; Filix ſub hyemẽ: noua Vere erumpunt folia, tota æſtate in vigore futura.

1. Prior Græcis πτέρις ἢ πτέριον: à nonnullis βλῆχνον appellatur: à Nicandro in Theriacis βλῆτρον: ab aliis πολύῤῥιζον: item & πτερίνεον, δασύκλωνον, ἀνάσφορον: Latinis Filix mas: Italicè *Felce*: Hiſpanicè *Helecho, Falguero*, & *Feyto*: Germanicè **Waldt farn** & **waldt farn menle**: Gallicè *Fougere, ou feuchiere maſle*: à Belgis **Varen manneken.**

2. Altera ſpecies Græcis eſt θηλυπτέρις, id eſt, Filix femina, & Νυμφαία πτέρις: Latinis, vt quidem inter notha Dioſ. Lingua ceruina: Germanicè **Waldtfarn weiblin/** & **groß farnkraut**: à Belgis **Varen wijfken**: Gallis *Fougere femelle*.

Calidam, amaram, ac ſiccam, paululumq; adſtringentem facultatẽ Filix vtraque obtinet.

Latum lumbricum radix maſcula, auctore Dioſ. denariorum quatuor pondere pellit, cum aqua mulſa pota; melius verò ſi cum Scammonij aut Veratri nigri obolis quatuor detur. Oportet autem, ait, vt ſumpturi allia præſumant. Ad eundem modum, addit Galenus, fœtum quidem viuum necare; mortuum verò eiicere mirum non eſt. Prodeſſe verò & huius radix lienoſis traditur: iam & cum axungia trita & impoſita contra ictus ab harundine factos vtilis. Cuius probationem Dioſcorides eſſe ait, quòd Filix per ambitum ſata harundine pereat, & vice verſa, harundo Filice ſepta. Sed vanum eſt, exiſtimare id per ſingularem aliquam antipatheiam accidere, & aliunde contingere, quàm quòd hæc Filix in humidis non adoleſcat, nec harundo in ſicco.

Filix femina ſimilem vim ſuperiori, vt Galenus ait, habet. Dioſcorides hanc præcipuè feminis ſterilitatem, & abortum prægnantibus facere refert. Addit farinam huius humidis vlceribus inſpergi: & iumentorum ceruicibus attritis mederi. Fertur & vinum ne aceſcat conſeruare poſſe Filicis radix in dolium immiſſa.

De Filice paluſtri. CAP. II.

Filix paluſtris.

PLAV-

PALVSTRIS Filix caules complures edit bicubitales aut altiores, foliosos veluti Filicis feminæ, cuius & folia referret, nisi particularia molliora latioraque essent, & haudquaquam per margines serrata: circa summos ramulos densa veluti seminum futurorum rudimenta adhærent, quæ tamen semina non sunt. (nam sterilis & hæc Filix vti cæteræ) radix crassa, amplissima omnium Filicum, multis crassis nigris fibris capillata, in quarum medio subcandidum quoddam, quod efficacissimum putatur radicis.

Nascitur hæc Filix locis riguis ac palustribus; non rarò in fossis aquas habentibus, in humidioribus quoque syluis. Apud Gallos, tum & apud Britannos plerisque locis reperitur: Germaniæ ac Belgio satis quoque frequens.

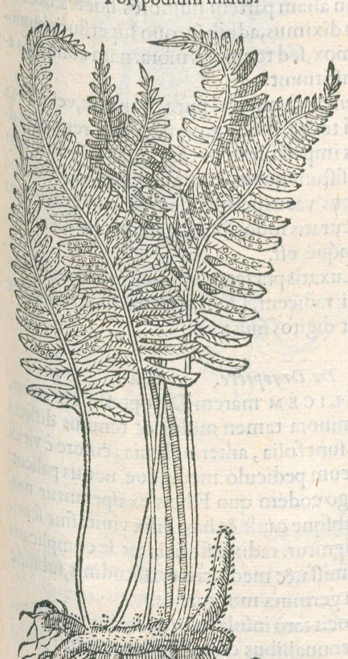
Viget vt antecedens æstate: hyeme marcescunt folia: radix restibilis.

Vulgò Osmunda in Belgio dicitur: rectius Filix palustris aut aquatilis nuncupatur: Sunt qui Filicastrum: plerique ex Chymicis Lunariam maiorem vocant: Valerius Cordus Filicem latifoliam facit. Videtur autem haud dissimilis ei Filici, quæ πτέρις μεγάλη à Theophrasto appellatur, cui Polypodium simile facit: nam huius singulari folio, Polypodij folium satis simile est. Germanis Groß farn: Belgis Groote varen/wilt varen.

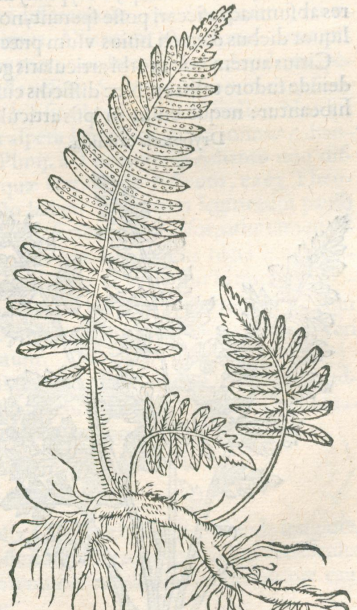
Radix huius & calida quoque est ac sicca, sed minus quàm superiorum. Vtilis habetur, ac præsertim quod eius medium, non modo vulneratis, sed & cæsis, ruptis, ex alto deturbatis, decocta vel etiam tusa, & cum liquore aliquo sumpta: In decoctis, quæ vulneraria recentiores appellant, ea de causa ab Empyricis additur. Sunt qui tantam huius potẽtiam existiment, vt sanguinem alicubi intra corpus hærentem ac concretum dissoluere queat, & foras etiam per vulnus expellere.

De Polypodio. CAP. III.

Polypodium maius.

Polypodium minus.

POLYPODII folia Filicis maris similia videri possent, nisi & minora multò, & per margines haudquaquam serrata aut crenata forent: exeunt hæc mox à radicibus, vtrimque pluribus altis sectionibus ad mediam vsque costam diuiduntur; à fronte ac anteriore parte læuia sunt, à posteriore, veluti adhærentibus ex puluere verrucis, leuiter exasperantur. radix longa, digito tenuior, per obliquum serpit, in qua tubercula quædam acetabulis iis similia, quæ in Polyporum ac Sepiarum cirris apparent; sapore hæc dulcedinem quandam cum subacerbo

acerbo gustu præ se fert. Caret & istud Filicis genus non modò flore ac semine, sed & caule.

Nascitur in veterum arborum carie exesarum caudicibus, tum & super veteres muros, ac ædium tecta: reperitur & in aggeribus secus agrorum margines, præsertim sub arboribus ac sentibus, ac subinde in syluis: & nõnullis lætius amplioreq; folio: aliis locis minus ac tenerius.

Præfertur in veterum Quercuum caudicibus enatum. Huius loco vtuntur pleriq; eo quod sub Quercubus reperitur; quod tamen reuera Quercinum appellari nequit.

Quouis anni tempore viret colligique potest Polypodium: Vere nouo, noua folia promit.

Græcis πολυπόδιον est, ab acetabulis Polyporum in radicibus apparẽtibus: Latini nomen retinent; tamen & Filiculam, quasi paruam Filicem, quandoque nominant: Itali *Polipodio*: Hispani *Filipodio* & *Polypodio*: Germani Engelfuß / Baumfarn / Dropffwurtz: Belgæ Boom varen: Galli *Polypode*.

Resiccantis autem Polypodium est facultatis, sed tamen citra morsum, vt Galenus ait.

Purgandi vim habere Dioscorides refert, detrahereq; bilem ac pituitam. Actuarius etiam bilem atram subducere posse addit: Aliis nulla, aut si quæ sit, omnino exigua clemensq; subducendi vis Polypodio esse videtur. In qua sententia Ioannes quoque Manardus, qui admodum imbecilliter ipsum purgare sentit: cui & accedit ipsa rerum magistra experientia: Nam reuerà Polypodium per se haudquaquam purgat, sed ex iure veteris galli gallinacei cũ Beta aut Malua, aliisve lubricantibus aluũ decoctum, ad alui lenitionẽ nõnihil tantũmodo cõfert.

Ioannes Mesues Polypodium inter ea refert, quæ corpora maximè exiccare ac extenuare queant; fortassis ad Arthritidis quoddam genus respexit, quo non vna corporis pars, sed complures ferè afficiuntur: ad quod à Menapiis aliisq; Rheni ac Mosæ accolis plurimum cõmendatur. Tument in hoc morbi genere manus, pedes, vtriusque genu cubitorumq; articuli: adest impotentia præ doloris magnitudine mouendi, subinde superiores minus; grauius verò inferiores partes afficiuntur: facilè quoque ex vna in aliam partem humores fluẽtes decumbunt. Huic malo Menapij Polypodij decoctum, vt diximus, adhibẽt, quo superfluos humores absumi ac resiccari posse sperant; non quidem mox, sed temporis mora. nam continuis aliquot diebus decocti huius vsum præcipiunt ac instituunt.

Arthritis vniuersalis

Citius autem hoc morbi articularis genus, aut venę sectione, vel purgationibus, vel vtrisq; deinde sudore tollitur. Nec difficilis eius curatio, si tempestiuè vniuersalia hæc remedia adhibeantur: neque enim in ipsis articulis humores impacti hærent, sed circa ipsos non tam consistunt quàm confluunt. Idcircò citissimè corpus vacuandum; deinde quod reliquum procuratis sudoribus digerendum discutiendumque est.

Dryopteris candida.

Luxatis præterea efficaciter imponi Polypodij radicem, Dioscorides ait, & rimis quæ inter digitos fiunt.

De Dryoptere. CAP. IIII.

FILICEM marem Dryopteris satis refert, minora tamen multò & tenuius dissecta eius sunt folia, anterius læuia, colore è viridi vnà cum pediculo mediisque neruis pallent: à tergo eodem quo Filicis exasperantur modo: absque caule & hæc Filix viuit: sine semine gignitur. radix è fibris inter se complicatis commissa, & mediocris crassitudinis, subinde noua germina molitur.

Locis rarò insolatis, in montium colliumque conuallibus quandoque reperitur, & in densis syluis.

Pereunt huius folia per hyemem: Vere noua erumpunt.

Græcis δρυοπτερίς est: Latinis Querna Filix dici potest. Oribasius medicinalium collectionum lib. XI. Bryopterim appellat: & rectius fortassis Βρυοπτερίς, à musco cum quo reperitur, quàm Dryopteris nominatur: nam &, Dios. auctore, in Quercuum musco nascitur.

tur. Officinæ Pharmacopœorum Adiantum olim perperàm appellarunt: ineptius pro Adianto medicamentorum compositionibus admiscuere. Valerio Cordo est πτερίδιον: Belgis Eijcken varen: Hispanis *Helecho de roble*.

Mistam autem, vt quidem Galenus, Dryopteris gustatu facultatem præ se fert, dulcem, acrem, amaram; in radice verò acerbam habet & septicam; proinde & pilis glabram cutem reddit. Dioscorides Dryopterim cum radicibus tritam, psilothrum siue depilatorium esse quoque refert, si post sudorem, eumque extersum, corpori imponatur.

De Dryoptere nigra. CAP. V.

Dryopteris nigra.

SVPERIORI Dryopteri & alia quædam Filicis species similis reperitur, sed cauliculis ac foliorum neruis nigricans, tum & foliis saturatiùs virens: exeunt hæc mox quoq; à radice, variè etiam, sed rarius, dissecta. radix ex pluribus tenuibus confibratur.

In syluis, ac locis vmbrosis subinde, sed tamen haud frequenter, nascitur.

Viret non secus ac Polypodium aut Adiantum anno toto; non cessat tamen sub æstatem noua folia promere. flore semineque, veluti prior, destituitur.

A similitudine cum Dryoptere, Dryopteris nigra à recentiorum nonnullis appellatur: ab aliis Adiantum nigrum, ad superioris videlicet differentiam, quod perperam, vti ostendimus, Adiantum nominatur. Sunt autem ex recentioribus, qui Lonchitidem asperam esse velint: Sed quæ foliorum cum Scolopendrij similitudo? planè nulla: Non est igitur aspera Lonchitis: multò minus Adiantum Plinij. à Theophrasti Adianto non differt; quæ etenim de Adianto, ea ex Theophrasto habet. Adiantum legitimum paulò inferius describendum. Vsurpatur tamen nihilominus hæc Dryopteris nigra à nonnullis Adianti loco: & versantur hi quidem quoque in errore, sed non tam graui ac illi, qui Dryopteridem priorem loco Adianti veri assumunt.

Adiantum Plinij.

Error quorundam.

Est siquidem hæc nigra Dryopteris haudquaquam septica, sed Adianto & Trichomani facultate respondet.

De Phyllitide. CAP. VI.

PHYLLITIDIS oblonga, haud dissecta sunt folia, Oxylapathi similia, subinde longiora, duriora, virentioraque, parte anteriore læuia, posteriore adhærescentes veluti vermiculos ostentant; odore graueolentia, gustu acerba. radix è tenuibus nigris fibris committitur. caule, flore, semineque, vt alia huius generis, destituitur.

Per ætatem quandoque folium in partes veluti lacinias quasdam ita finditur, vt ex vno folio alia exire ac progigni videantur.

Locis petrosis, in vetustis parietibus, secus fontes, in conuallibus, & aliis humidis ac vmbrosis gignitur.

Viret quouis anni tempore, haud aliter quàm Polypodium.

Græcè φυλλίτις dicitur: Latini nomen seruant: Officinæ Linguam Ceruinam appellant; perperàm verò Scolopendriam: à legitimo siquidem Scolopendrio multùm differens: Germani Hirßzung: Belgæ Herstonge: Hispani *Lengua Ceruina*: Galli *Langue de Cerf*. Apuleius etiam Radiolum capite LXXXIII. nominat.

Phyllitis.

Phyllitis laciniata.

Adstringens & resiccans facultate est: ad dysenterias & intestinorum leuitates commendatur. Serpentium etiam morsibus in vino potam aduersari, Dioscorides refert.

De Hemionitide. CAP. VII.

Hemionitis.

Hemionitis peregrina.

HEMIONITIS Phyllitidi similis foret, nisi folia eius inferiore sede latiora essent, & vtrimque angulos haberent prominentiores, veluti Ari ac minoris Dracunculi: sunt etenim inferius lata & semicirculi instar, ferè dimidiæ ac Διχοτόμου Lunæ modo excauata; reliqua

reliqua parte angustiora sunt, & in acumen desinentia: anteriore etiam superficie læuia ac viridia; à tergo quædam vermiculorum specie ipsis quoque adhærent. radices similiter è pluribus tenuibus fibris commissæ.

Variat verò & quandoque foliorum huius forma, inferiore sede ac circa basim, veluti apophyses vtrimque habentium.

In obscuris quibusdam Romæ locis nasci Anguillara scribit: reperitur & in Britanniæ vmbrosis. translata illinc tenella quandoque in Belgium, posteaquam adoleuisset, Phyllitidem angustis & oblongis foliis æmulari reperta est: soli anguli inferiores, paulò prominentiores, nonnihil discriminis ostendêre.

Dioscoridi ἡμιονῖτις est: nonnullis eodem auctore, Σπλένιον dicitur. Meminit Theophrastus Hemionij, sed à Dioscoridis Hemionitide multùm differt: Hemionion siquidem Theophrasto idem cum Asplenio, de quo mox.

Sapore autem ac facultate Hemionitis proximè Phyllitidem refert: est etiam gustu acerba: facultate adstringens. Dioscorides ait ex aceto potam lienem absumere. Quod fortassis ex Asplenij facultatibus huc translatum.

De Asplenio siue Scolopendrio. CAP. VIII.

Asplenium.

ASPLENIO folia sunt parua, longitudine palmi, vtrimque profundis sectionibus alterno ordine incisa, inferius mollia lanuginosáq́; superius glabra ac virentia, quæ cùm inarescunt complicantur, & in teretem figuram contracta, forisque hirsuta, scolopendræ similia apparent. pro radicibus tenues nigræ inter se complicantur fibræ.

Nascitur in vetustis parietibus, in rupibus, in saxosis, opacis, ac vmbrosis. Galliæ, Italiæ, Hispaniæ, Britanniæ, Belgioque satis notum.

Toto anno viret; remissius tamen hyeme: æstiuis mensibus noua subinde folia promit.

Græcis est Ἀσπλήνιον καὶ Σκολοπένδρειον: Latini Asplenum, Asplenium, & Scolopendrium similiter appellant: nonnullis Σπλένιον dicitur: Theophrasto ac aliis ἡμιόνιον: Gaza Mulam herbam nominat: Dicitur & πτέριξ: In Officinis Ceterach: Nicolao Myrepso λιθοπτέριον, & (si non fallimur) σπληνοδάπανον: Italis *Scolopendria*: Hispanis *Doradilla, Douradinha*: Germanis Steynfarn / Miltzkraut: Belgis Steen varen / Miltcruyt.

Asplenion autē ac Σπλήνιον ex eo dicitur, quòd aduersus splenis morbos efficax sit: Scolopendrium verò à similitudine cum Scolopendra, hirsuto ac multorum pedum verme.

Tenuium partium, inquit Galenus, herba ipsa est; non tamen calida. Dioscorides folia tradit in aceto decocta, per dies quadraginta epota, lienem absumere: contrita quoque ex vino lieni imponi: vrinæ stillicidio, regioque morbo prodesse: calculosq́ue in vesica comminuere: (quæ ab iis perficiuntur quæ tenuium sunt partium) addit & singultus hanc sedare: in opinione deinde esse, hac herba conceptum adimi, per se aut cum muli liene appensam; atque eius rei gratia noctu colligendam Luna silente.

Simile & Theophrastus habet: folium Hemionij, inquit, sterilitatem mulieribus facere volunt, & aliquid vngulæ muli ac σπέρματος, aliàs δέρματος, id est, cutis, miscendum præcipiunt. Plinius etiam non dandum Asplenium feminis ait, quoniam sterilitatem faciat.

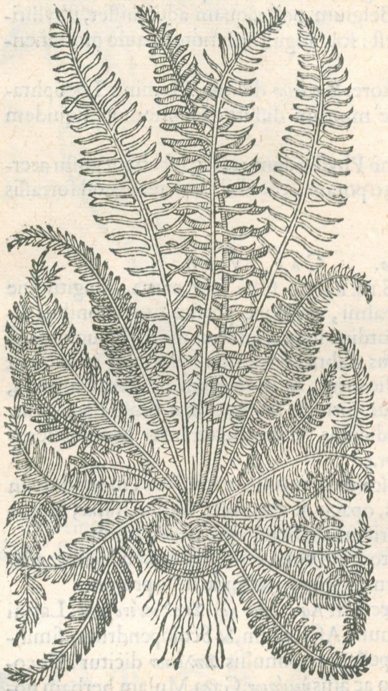
Inter huius ætatis Empeiricos sunt, qui hac herba nō modò lienis durities ac tumores, sed & omnes iocinoris languores ac morbos feliciter ac citò curari posse prædicant: tantasque huius in roborando hoc viscere vires esse affirmant, vt etiam animalis alicuius excoctum iecur, si cum hac recoquatur, crudo simile reddatur, & ad priorem suam constitutionem restituatur.

Sed hoc inter aniles fabulas referendum, vnà cum eo quod Dioscorides de noctu colligendo

gendo Aſplenio refert,& pleraque alia vaniſſima,quæ in Veterum libris ſubinde ſparſim reperiuntur; à quibus nec recentiorum plerique abſtinent, qui mendaciis ac inanibus nugis paginas quandoque implent, ſtudioſiſque non parum imponunt.

De Lonchitide aſpera. CAP. IX.

Lonchitis aſpera.

ASPERÆ Lonchitidis dodrante longiora ſunt folia, ab vtraq; parte pluribus, ac multò crebrioribus, quàm Polypodij, inciſuris diſſecta; quæ anteriore parte virent, læuia ac glabra ſunt; poſteriore verò vt Polypodij exaſperantur. radix nigricans multiplicibus tenuibus capillamentis confibratur.

Naſcitur in ſcrobibus ac foſſis locis vliginoſis, humidis ac vmbroſis.

Nec caulem, nec florem, nec ſemen vlla anni parte profert: perpetuò viret: æſtate viget.

Nonnulli hac ætate Aſplenium ſylueſtre aut Aſplenium magnum appellant: Valerio Cordo Strutiopteris eſt: Dioſcoridi verò Lonchitis aſpera cognominatur. Duas ſiquidem Lonchitides Dioſcorides deſcribit: vnam foliis Porri: alteram Scolopendrij folio maiore ac aſperiore, quæ vtique præſens eſt, cuius folia ampliora maioraq; ſunt, quàm Scolopendrij; aſperiora etiam, crebrioribusque ſectionibus inciſa. Græcis λογχῖτις τραχεῖα dicitur: Latinis, eodem auctore, Longina & Calabrina: Germani Groß milkkraut: Belgæ Gracht varen nominant.

Lonchitidis autem aſperæ, Dioſ. ait, folia vulnera glutinandi vim habere, & prohibere ne inflammationes excitentur, potaque ex aceto lienem abſumere.

Galenus virentia quidem Lonchitidis aſperæ folia ad glutinanda vulnera idonea eſſe tradit: ſicca verò ex aceto pota lienes induratos ſanare.

Adiantum.

De Adianto. CAP. X.

BREVIS ac humilis herba Adiantum eſt: cauliculi eius palmum longi, læues, ſubnigro punico colore nitent: folia exigua inciſuris diuiſa, ambituque crenata, Coriandri aliquatenus æmulantia, nullo ordine digeruntur. radix è tenuibus pluribus capillamentis conſtat.

In parietibus, locis petroſis, vmbroſis, humidis, ſecus fontes & aquarum ſtillicidia exit: Italiæ & Galliæ notius eſt, quàm Germaniæ aut Belgio.

Viret quauis anni parte; nunquam tamen vel florem vel ſemen facit.

Græci Αδίαντον appellant: Theophraſto, ac deinde Plinio Adiantum eſt nigrum: duo ſiquidem his Adianti ſunt genera: candidum ac nigrum. De candido ſequente capite agetur. Dicitur verò Adiantum iſtud & καλλίτριχον, πολύτριχον, καὶ Εβενότριχον: Latinè Polytrichum, Callitrichum, Cincinalis, Terræ capillus, Supercilium terræ: ab Apuleio Capillus Veneris, Capillaris, Crinita: à nonnullis Coriandrum putei: Officinæ Italiæ Capilli Veneris appellationem amplexæ ſunt: Officinæ Belgij pro Capillo Veneris, Ruta vtuntur muraria.

Αδίαντον autem ex eo dicitur, quòd folium, vt Theophraſtus ait, non madeſcat: aquas enim reſpuit; perfuſum merſumque ſicco ſimile, vt Plinius ait. Dicitur verò Callitrichon & Polytrichum

trichum ab effectu, tingit siquidem capillum, ac densum eum facit.

Est autem Adiantum, Galeno auctore, resiccans, extenuans, discutiens, in caloris frigorisq; medio: viscosorum humorum crassorum è pectore ac pulmonibus excreationibus non mediocriter confert: calculosque frangit epotum; & quidem non modò renum calculos expellit, verùm & eos, qui in pulmonibus, & asperæ arteriæ exiguis ramulis hærent, frangit, atque cum sputo educit, Eclegmate, siue, vt vulgò, Serapio inde confecto.

Strumas verò & abscessus Adiantum quoq;, eodem auctore, digerit; & caput ex alopecia glabrum conuestit.

Adianti vires & facultates Diosf. multas refert, non modò differentes, sed & repugnantes: inter alias, sanguinis reiectiones ipsum cohibere ait: paulò verò antè, secundas ac menses ciere. Quæcunque verò sanguinis reiectiones cohibent, ea etiam menses supprimunt. Addit in fine, Seri circa ouilia vtilitatis pecorum gratia: quę autem vtilitas ex eo, non ostendit. Iam & seri Adiantum nequit, cùm semine careat; nec etiam commodè transferri. Apparent idcircò hoc loco multa aliundè translata, huic capiti addita. Et fortasse quædam ex Cytisi historia accessère. *Dioscorides notatur.*

Adiantum ex dissimilaribus partibus Mesues constare tradit; quasdam quidem aqueas ac terreas habere, easque adstringentes: alteram superficiariam calidam ac tenuem. Et hac quidem obstructa aperire, crassa extenuare, ventrem subducere, præsertim dum recens est; nam vt tenuis hæc pars est, ita citò resoluitur: adstringentibus verò partibus ac terreis, ventrem sistere ac fluxiones cohibere.

De Ruta muraria. CAP. XI.

Ruta muraria.

RVTA muraria cauliculos edit complures, teretes ac tenues; ac circa hos foliola exigua indigesta, ambitu crenata, graueolentis Rutæ satis similia, anteriore parte læuia, virentiaq;: auersa verò obsoleti coloris, punctulis obsita. radix fibrosa nigra est.

Nascitur in parietibus ac muris vetustis, iuxta aquas, puteos, fontes, locis videlicet humectis, ac quæ sæpius rigantur, raroque à Sole illustrantur. viuax & hæc est: hyberno frigore non extinguitur.

Æstate amplius viret: flore & semine caret.

Vulgò Rutam murariam, aut Rutam muralem appellant: Germani **Maurrauten**: Belgæ **Steenrupte**: Galli *Rue de muraille*: sunt qui Vitæ saluiam nuncupent: Officinæ Belgij Capillum Veneris nominant, ac pro legitimo multo vsæ sunt tempore. Est autem Adianti genus, quod Candidum Theophrasto dicitur: nam Adianti duo hic genera facit, vt superiore cap. diximus: Nigrum vnum: candidum alterum; Et nigrum quidem superiore capite descriptum est; Candidum verò ipsa Ruta est muraria, quæ quidem nigro Adianto magnitudine & forma, deinde & reliquis satis similis. Conueniunt natales: folia crassiora pauloque minora sunt: cauliculi non nigri, sed ex albido virent; vnde Candidi cognomen accepit.

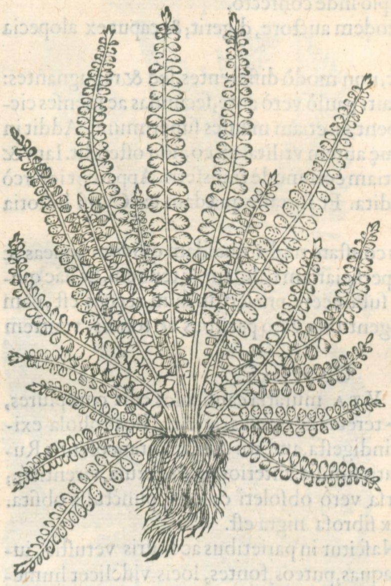
Plinius duo similiter Adianti refert genera: candidius vnum: alterum nigrum lęuiusque: Maius ait Polytrichon; minus verò Trichomanes nominari, perperàm Trichomanes inter Adianti genera referens: nam Trichomanes ab Adianto differt. *Plinius notatur.*

Nec desunt, qui Rutam murariam Paronychiam Dioscoridis esse sentiant: Paronychia autem Peplo similis est, minor longitudine, & maioribus foliis esse traditur: Pepli verò folia lata in rotunditate oblonga sunt, ambitu nequaquam crenata, graueolentis Rutę haud similia; iam & quàm Rutæ muralis maiora. quæ manifestam Rutæ murariæ cum Paronychię descriptione dissimilitudinem ostendunt. nec repugnat quòd Peplus Rutæ folio describatur: non etenim graueolentis Rutæ, sed alterius Rutæ est folio, Hyperico similis, cui multarum, vt alibi ostendimus, herbarum folia comparantur.

Cæterùm

Cæterùm Ruta muraria Adianto temperamento ac facultatibus haud multo absimilis. Prodest tussientibus, difficiliùs respirantibus, latera dolentibus: crudorum pulmoni inhęrentium concoctionem decocta promouet: valet ad renum & vesicæ dolores: vrinam clementer cit: calculosque expellit. Sunt qui ad puerorum enterocelas commendent, ac valdè efficacem referant, si quadraginta continuis diebus huius aridæ puluis sumatur.

Trichomanes.

De Trichomane. CAP. XII.

TRICHOMANES cauliculos quoq; promit tenues, teretes, complures, nigricante colore nitentes; circa quos ordine digesta perquam exigua tenuia vtrinq; foliola, aliquantum crenata, haud multò quàm ipsę sunt Lentes minora, ab aduersa parte punctulis exiguis exasperata. radices vt Adianti, tenuissima nigra capillamenta.

Iuxta fontes, riuulos, locis humidis, in vetustis parietibus ac muris, & saxosis aliis vt plurimum exit.

Diuturnum ac viuax quoque est: hyemis iniuria non offenditur: sterile vti Adiantum, & reliquæ omnes Filices, cuius species est.

Græcis est τριχόμανες: Latinis Filicula, quasi parua Filix: item & Capillaris: Apuleius cap. LI. cum Callitricho idem facit. Adianto, vt Dioscorides & Galenus referunt, facultatibus omnibus respondet.

Muscus arboreus.

De Musco arboreo. CAP. XIII.

MVSCI complures reperiuntur, & natalibus ferè differentes. quidam arboribus adnascuntur & adhærent: alij terræ superficiem occupant: non desunt etiam marini.

Arborei musci villosa quædam sunt, ex multis tenuiter ac varie dissectis, subinde veluti foliis inter se implicitis, confusa, quę arborum adhærescétia corticibus, à truncis ac ramis dependent. vnus in hoc genere magis tenuis; crassior alter: quidam breuior; prolixior alius, subcandido vt plurimùm colore omnes candescentes; tamen quandoque & niger quidam est, sed minor & tenuior. Prima laus, inquit Plinius, candidissimis: secunda rutilis: nulla nigris.

Reperitur hic Muscus in Quercu, Populo alba & nigra, Vlmo, Betula, Pomo, Pyro, Pinu, Pinastris, Picea, Abiete, Cedro, Larice, ac aliis compluribus arboribus. Optimus, inquit Dioscorides, Cedrinus est; proximus Populeus, quo in genere candidus & odoratus præstat; nigricans improbatur. Matthiolus è Pinu, Picea, Abiete, ac Larice in Italia odoratum esse refert, & odoratiorem Larignum esse.

Græci Βρύον appellant: Latinis Muscus dicitur, & Σπλάγχνον, σφάγνος, καὶ ὕπνον: Oribasius Muscum Δορκάδιαν βοτάνην appellat: Arabes & Officinæ Vsnea: Germanis Moß: Belgis Mosch: Gallis *du mousch*: Italis *Musgo*: Hispanis *Musco de los arboles*.

Cæterùm

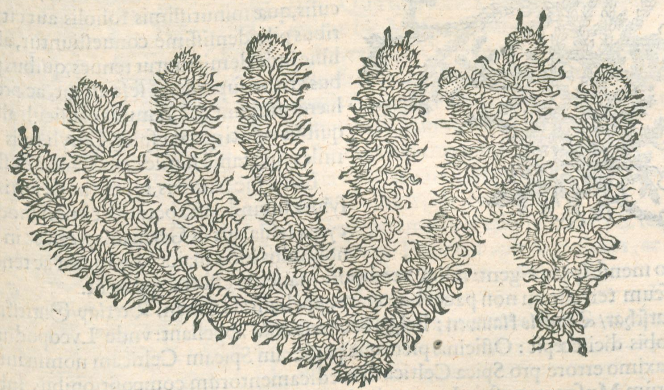
Cæterùm Muſcus refrigerandi ac adſtringendi nonnullam vim ac potentiam obtinet, quæ tamen pro natura ac facultate eius, cui adnaſcitur, arboris, ac potiſſimum eius corticis, vel remittitur, vel intenditur; eius ſiquidem cui adhæret corticis, veluti parentis ſui, aliquam ſibi aſciſcit ac retinet facultatem. Idcirco in Quercu natus muſcus refrigerat ac valde adſtringit; præter propriã, aſcita etiã ipſius Querni corticis vehementer adſtringente facultate.

Ex Cedro, Pinu, Picea, Abiete, Larice, Reſiniferis, minus adſtringit, & prętерea digerendi ac emolliendi facultatis particeps eſt. Serapio vinum in quo Muſcus aliquot diebus maduerit, altum, ait, ſomnũ inducere, vẽtriculum roborare, vomitiones compeſcere, & aluũ ſiſtere.

Dioſcorides Muſci decoctum vtile ad inſidendum tradit, ex vtero fluore laborantibus: vnguento denique Balanino, oleiſque inſpiſſandi gratia miſceri: thymiamatum acoporumq; compoſitionibus conueniens eſſe; ad quæ potiſſimum is conuenit, qui odoratiſſimus.

De Muſco paluſtri ac terreſtri. CAP. XIIII.

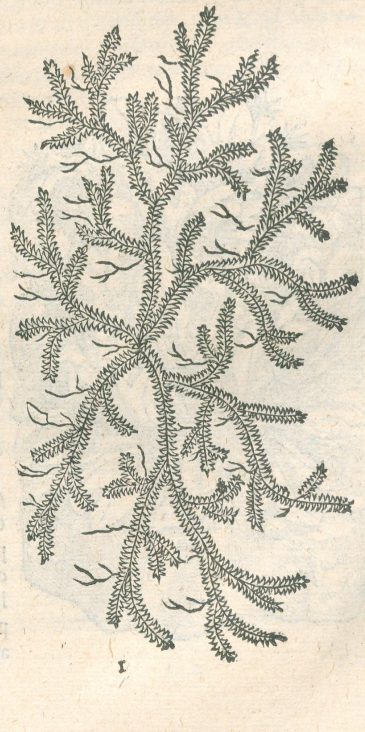
Muſcus terreſtris vulgaris.

Muſcus terreſtris ſiue Lycopodium.

Muſcus terreſtris minor.

Muſcus terreſtris minor alter.

1.

2.

IN terræ ſuperficie varij quoque exoriuntur Muſci, forma non parum differentes.

Quædam enim ſpecies omninò villoſa, admodum denſa, candicás, quę latè ſubinde expatiatur, ampla loca occupans. hæc macro ac ſterili ſolo, in ſyluis aut aliis deſertis, ſed tamen riguis, reperitur locis; rarum etenim eſt hunc Muſcum alibi inuenire, quàm vbi aquæ ſubſunt.

Nomen hic aliud quàm generis commune, nondum inuenit; poterit tamen haud inepte Paluſtris Muſcus appellari, quando vix aliis, quàm humidis reperiatur locis.

Altera ſpecies longis tenuibus, ac ſubinde ramoſis, è luteo colore vireſcẽtibus, latè ſerpit viticulis, quæ minutiſſimis foliolis aut citius craſſioribus pilis denſiſſimè conueſtiuntur, ab his fibræ hinc inde demittuntur tenues, quibus pro radicibus vtitur; ſuperficiei ſeſe affigit, ac proximis adhæret: ſurgunt & à ramulis cauliculi albicãtes, in quibus veluti quædã ſpicę, Coryli iulis ferè perſimiles; quę tamẽ ſteriles, nec ſemẽ nec florẽ ferũt.

Locis hic Muſcus reperitur deſertis, inuiis, in ſyluis, ſubinde etiã petroſis: & non modò in Hercynia ſylua, aut in Germania, verũ & in Belgio: Et nonnullis locis maior: aliis minor ac tenerior.

Selago et muscus serpentarius dicitur in herb. Borussiæ p. 74. tribuitur ei vis vehemens purgandi.

Iunio menſe ſpicæ vigent: reliquo tempore inanes ac effœtæ apparent.

Muſcum terreſtrem non pauci hac ætate appellant: Germani **Beerlap/ Gurtelkraut/ Seilkraut/ Harſchar/ Teuffels klauwen**: Belgæ **Wolfsclauwen** appellant: vnde Lycopodium & Pes lupi à nobis dici cœpit: Officinæ pleræque perperam Spicam Celticam nominant: peius ac cum maximo errore pro Spica Celtica in medicamentorum compoſitionibus ſubſtituunt.

Officinarum error.

Cæterùm Muſcus terreſtris, Lycopodij donatus nomine, vrinas mouet, &, vt Hieronymus Tragus refert, calculos cõminuit ac educit. Contuſus ac in vino decoctus, podagricos dolores impoſitus lenit. Vinum fluctuans quod iam lentorem contraxit, in vaſe ſuſpenſus, integritati reſtituit: eodem auctore.

Lichen.

De Lichene. CAP. XV.

LICHEN Muſci quoque ſpecies, ex multiplicibus pinguibus foliolis, ſquamarum inſtar compactis, conſtat; quæ ſuperiore parte amplius, infera minus virent. exeunt inter hæc tenuiſſimi breues pediculi, cacumine ſtellatim radiati. quædam perexiles deorſum demittuntur fibræ, quibus ſaxis ſemitiſque adhæreſcens, viuit ac viget.

Vmbroſis, humidis, petroſis, lapidibuſque ſtratis viis, item & aliis ſemitis, quò Solis radij rarius perueniunt, & quas nullus viator frequentat, Lichen crebrò reperitur.

Maio ac Iunio menſe capitula ſtellata profert, & ſimul alia ſæpenumerò foliola prioribus addit.

Λειχὴν Græcis: Latinis Lichen: aliquibus etiam *βρύον*, id eſt, Muſcus, Dioſcoride teſte, appellatur: Officinæ Hepaticam vocant: Sunt tamen & complures aliæ Hepaticæ nomine donatæ, ad quarum differentiam Hepatica petræa haud incommodè hæc nuncupari poterit, à Germanis mutuata appellatione, qui hoc Muſci genus **Steyn leberkraut** appellant: Belgicè **Steen leuercruyt**.

Frigida

Frigida autem ac ſicca,& aliquantulum adſtringens,temperamento Hepatica hæc petræa eſt. Aduerſus iocinoris inflammationes, calores,febres acutas,& tertianas ex bile ortas efficax habetur.

Dioſcorides Lichenem impoſitum ſanguinis ſiſtere profluuia,inflammationes omnes arcere,impetigini ſiue Licheni mederi tradit: prodeſſe verò & iis,quos regius tenet morbus, à iocinoris nempè inflammatione exortus: oris deinde & linguæ inflammationes cohibere.

De Pulmonaria. CAP. XVI.

Pulmonaria.

ACCEDIT Licheni Pulmonaria & alia Muſci ſpecies, aridior, ambitu latior, ac ſquamoſa,huius ſibi inuicē multipliciter implicata folia maiora ſunt,non perinde lęuia, ſed rugoſiora,aſpera, ac corij ferè modo dēſa, lentaq́; virent hæc ſupina parte,prona inalbicāt aut pallent. Qua tota forma pulmonem aliquo modo referre hic Muſcus apparet.

In veterum Quercuum, fagorum, aliarumq́; ſyluestrium arborum caudicibus , in opacis ac denſis ſyluis gignitur:reperitur & in petris quandoque,vel etiam vmbroſis aliis locis.

Nomen à formę ſimilitudine inuenit Pulmonaria : Germanis **Lungenkraut**: Belgis **Longhencruyt**: Gallis *Herbe a poulmon.*

Refrigerantis hæc eſſe facultatis & reſiccantis videtur. Feruntur autem paſtores, ac etiam Mulomedici quidam, huius puluerem addito ſale vtiliter ouibus ac aliis pecoribus tuſſientibus & difficiliùs reſpirantibus exhibere. Prodeſſe hinc & hominibus poſſe creditur, & ad pulmonis vlcera ſanguiniſque ſputationem perquàm vtilis.

Commendatur etiam ad cruenta ac recentia vulnera,pudendorum vlcera, muliebria profluuia ; quin & ad dyſenterias , tum & ad alias vacuationes nimias,præſertim biliosas; ſiue per inferna,ſiue per ſuperna: vomitum,vt aiunt,ſiſtit; & aluum cohibet.

De Rore Solis. CAP. XVII.

Ros Solis.

PARVA & humilis hæc herba eſt:foliola habet in tenuibus pediculis pauca, exigua, ſubrotunda,aliquantulum & inſtar auriſcalpij concaua,vnà cum cauliculis hirſuta ac rubentia, ariđiſſimis temporibus, ſubque feruidiſſimo Solis æſtu,ipſa meridie ac pòſt, rore humoreq́ue madentia.coliculi inter hæc ſurgunt quadrantales aut minores,in quibus floſculi candiduli.tenuiſſimæ ac capillaceæ radiculę ſunt.

Exit locis deſertis, arenoſis, apricis, ſed riguis; & rarò alibi,quàm in ipſo humi naſcente candido paluſtri muſco.

Æſtate Ros Solis viget: Maio aut Iunio floret: colligendus cùm cæli conſtitutio ſicciſſima ac ſereniſſima fuerit. Aqua ex hoc per vitrea organa extracta ſiue deſtillata , auri luteo relucet colore.

Aqua roris Solis.

Germanis **Sondaw** & **Sindaw** dicitur:Latinis Ros Solis: à nonnullis Rorella: ab aliis Salſirora. A rore , quo ſub ardentiſſimo Solis æſtu madet,nomen induit. Dicitur & **Loopichcruyt**, quòd huius etiam guſtatu pecudes ad Venerem incitentur; quod **Loopich** eſſe Belgæ vocant.

Acris admodum & caustica herba est: ad quartum caliditatis ac siccitatis gradum accedit.

Trita cum exiguo salis foliola, vesicas excitant & locum exulcerant, cuicunque tandem corporis parti applicata fuerint.

Existimarunt recentiores phthisicis ac tabidis omnibus hanc herbam singulariter & valdè vtilem; & præsertim stillatitium eius liquorem. Veluti enim herba humoris rorisque tenacissima videtur, atque adeò quidem, vt ne feruentissimus Solis ardor humorem queat absumere; ita & naturalem genitalemque in hominum corporibus humorem conseruari ac foueri hac creditum fuit. Verùm aliud vsus docet: aliud & ratio dictitat. Nam cùm acerrima sit herba, & hac ipsa acrimonia aqua stillatitia non integrè destituatur, citra offensam & noxam sumi nequit: perire etiam citius obseruatum huius stillatitio liquore vsos, quàm eos qui abstinuissent, & rectam viuendi victusque rationem sectati fuissent.

Incitantur huius vel exiguo pastu ad Venerem quadrupedes feminæ, quod non parùm vanam opinionem temerè auxit: Neque enim ex eo turgere facit & ad libidinem incitat quadrupedes, quòd seminis materiam augeat, sed quia acrimonia sua sopitum Veneris desiderium excitet.

De Musco capillari. CAP. XVIII.

Muscus capillaris.

1.

2.

EST inter Muscos & alia humilis species, cuius exigui cauliculi palmum non alti, densissimis breuibus, ex obscuro luteo virescétibus, pilis conuestiuntur, à quibus aliquando tenuissimi nudi subnigricantes surgunt pediculi, in quorum fastigiis, veluti exigua dependent granula. radices tenuissimæ ac minutissimæ.

Huius & altera species omnino minor ac humilior. Nascitur Musci hæc species locis humectis, & frequenter in muscosis carieque exesis vetustis arboribus; item & in petris, ac sæpè in hiantibus parietum ac murorum rimis.

Germani **Widertodt / golden Widertodt / Jungfrauwen har** appellant: Belgæ **gulden Wederdoot.** Fuchsius Polytrichon nominat, & Apuleij esse existimauit: re vera tamen Apuleij Polytrichon haud aliud est, quàm Dioscoridis Trichomanes: atque ea de causa Muscum maluimus capillarem dici, à multiplicibus quibus conuestitur tenuibus pilis.

Cæterùm de facultate huius quod adferamus habemus nihil: videtur autem in calore ac frigore quidem esse symmetrum; siccum verò aliquantulum.

De Musco marino. CAP. XIX.

MARINVS Muscus graciles, geniculis interseptos promit coliculos, qui & in apophyses tenuissimas ac capillaceas dispartiuntur.

Durus totus hic Muscus est, lapidis substantiam proximius quàm herbæ refert: colore subalbidus est: subinde nonnihil rubet.

Nascitur in scopulis ac testaceis marinis: non raró ostrearum testis adnatum reperiri est: Corallio etiam adhærescere sunt qui referant.

Græcis Βρύον θαλάσσιον: Latinis Muscus marinus: Officinis, Italis, ac Gallis *Corallina*: Hispanis *Malhorquiana yerua*: Germanis **Meermoß**: Belgis **Zee mosch**: Anglis **Zea mosse.**

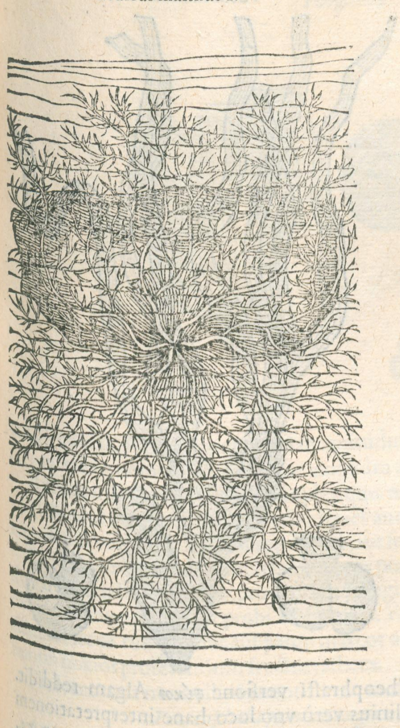
Theophrastus hunc inter Fucos retulisse videtur, & τειχόφυλλον, siue capillarem Fucum appellasse.

Compositus est Muscus marinus, inquit Galenus, ex terrena & aquea essentia, vtraque frigida; siquidem gustu adstringit, & calidis quibusuis impositus, etiam euidenter refrigerat. Dioscorides & podagris, vbi refrigerari opus sit, commendat.

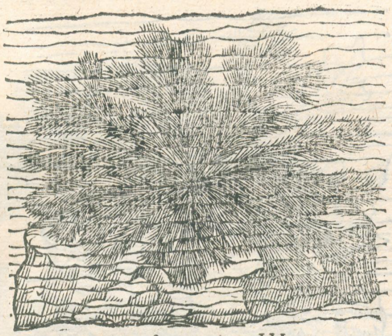
Terrena autem Musci huius essentia particeps etiam salsilaginis, cuius occasione & potenter resiccat: vermes verò ac ventris lumbricos enecare recentiorum experientia compertum. datur aduersus hos denarij pondo aut etiam minus pueris.

Præfertur à plerisque Coralliis adhærescens, nonnihil rubicundi coloris: subcandidum deterio-

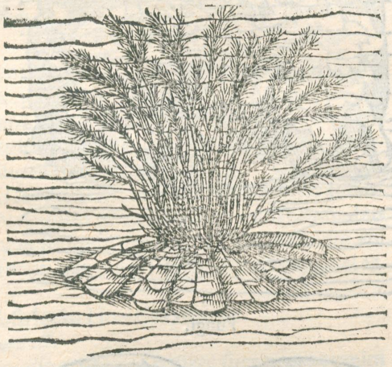
Muſcus marinus I.

Muſcus marinus II.

Muſcus marinus III.

deteriorem habent. In Oceano tamen Gallico, Britannico, Belgico, vel etiam Germanico vix alius quàm ſubcandidus reperitur, quo vicinæ gentes feliciter vtuntur.

De Fuco marino. CAP. XX.

FVCI marini, Dioſcoride auctore, tria ſunt genera: vnum latum: alterum oblongius: tertium Creticum.

Theophraſtus primum genus non modò folio lato, ſed & extenſo, ac herbidi coloris eſſe refert. Huius meminiſſe videtur Ariſtoteles lib. De animalium hiſtoria VI. Purgamentum autem hunc eſſe ait maris: fieriq́ue æſtatis initio, eoq́ue oſtreas tum & piſciculos ali. 1.

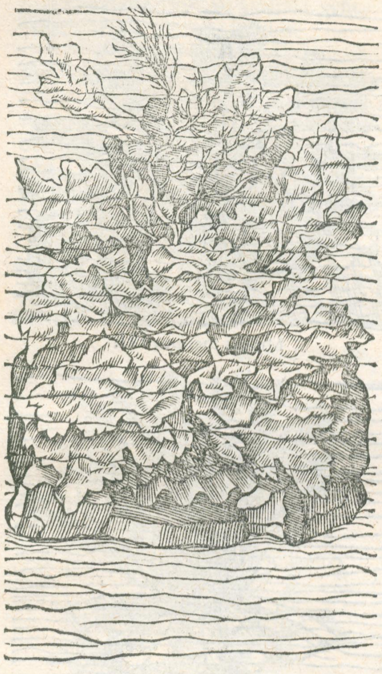
Atque huiuſmodi Fuci genus & Oceano Germanico familiare eſt circa ſaxoſos ſcopulos: foliolis tenuibus, latis, aliquantulum criſpis, & eleganter virentibus, quod vnà cum mitulis, conchis, ac oſtreis prima æſtate ſubinde ad vicina loca defertur.

Proximum genus Dioſcorides ſublongius ac rubens refert. Iſtud hoc eſſe apparet, quod à Theophraſto radice deſcribitur foris δασεῖα, denſa ſiue piloſa: interius verò λεπύριαν, teſtaceam, longam, craſſam, κεϱμμυγιτείοις ſimilem habens, quod inter φύκους primo loco à Theophraſto refertur. Nam alterum Fuci genus huic τρυχόφυλλον dicitur, quod in teſtaceis ac ſuper lapides naſcitur. Hoc autem non abs re idem videtur cum Muſco marino Dioſcoridis, vt ſuperiore capite monuimus. Cum ſecundo autem Dioſcoridis Fuco ſatis conuenit, (ſi nos coniectura non fallit) quod oblongo folio, & radice foris piloſa expreſſum eſt. 2.

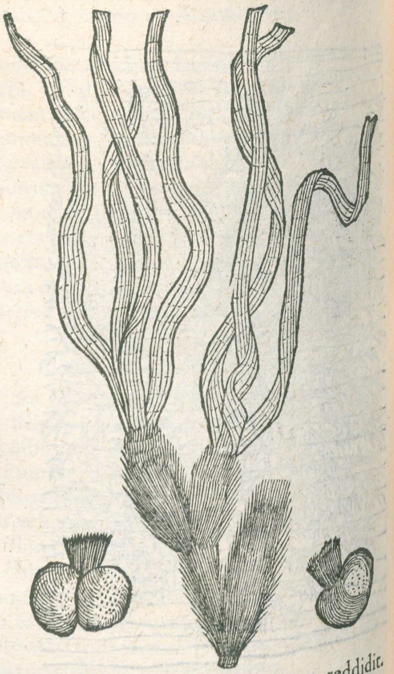
Tertium Fucum Dioſcorides criſpum & valde floridum eſſe ait, ac nulla corruptionis labe pollui, ac in Creta naſci. Theophraſtus & Fuci ſpeciem in Creta inſula haud procul à terra ſuper ſaxa plurimum optimumq́ue prouenire refert, quo non ſolùm vittas, ſed etiam lanas veſteſq́ue inficiunt, colore longè purpuram præſtante, quamdiu recens eſt. 3.

Appellatur autem Fucus φύκος Græcè: eſt tamen & Fucus herba Anchuſæ ſpecies, multùm ab iſto differens, qui & ea de cauſa non rarò φύκος θαλάσσιος, & Fucus marinus vocatur: Sunt verò qui φύκον Algam Latinè dici velint; in qua fuit Theodorus Gaza ſententia, qui in

Fucus marinus prior.

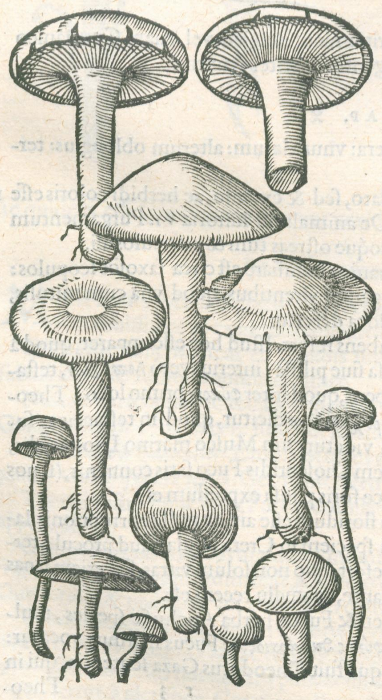

Fucus marinus alter.

Pliniĳ incõstantia.

Fungi.

Theophrasti versione φύκον Algam reddidit. Plinius verò vno loco hanc interpretationem improbat: alibi sequitur. Lib. XXXII. cap. VI. Algam maris Theriacen esse ex Nicandro refert: Nicander autem φύκον in Theriacis commendat. Et ibidem Plinius genera referens Algæ, Fuci ex Dioscoride recenset: Lib. autẽ XIII. in alia omnino est sententia: Non habet, ait, lingua alia nomen, quod Græci vocant φύκον: quoniam Alga herbarum magis vocabulum intelligitur.

Cæterùm Phycum etiamnum humentem resiccare ac refrigerare ordine secundo Galenus docet. Dioscorides non modò podagræ, sed etiam inflammationibus in cataplasmate vtilem ait, & humido eo vtendum, prius quàm inarescat.

De Fungis. CAP. XXI.

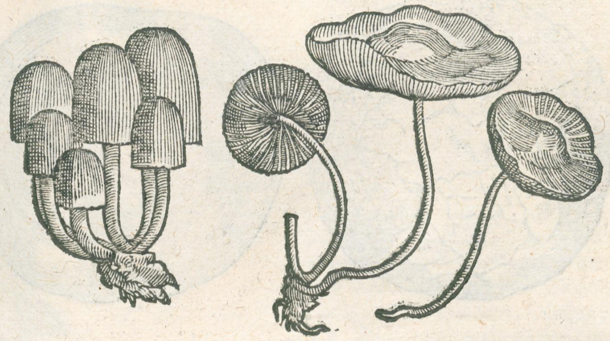
FVNGORVM quidam ex terra exeunt: alĳ veterum arborum caudicibus adnascuntur, à prioribus omninò differentes.

Terreni fungi crasso tereteq; insident pediculo, instar lati ac circinatæ rotunditatis pilei siue galeri; superiore parte initio & dum vigere desierint conuexi; inferiore ac prona concaui, tenuibus incisuris à medio centro ad circumferentiam vsque productis striati: carent autem omnes medulla, neruo, vena.

Differunt nõ parum magnitudine & colore.

Ampli

Fungorum alia genera.

Ampli quidam ſunt,& exigui pilei magnitudinem referunt: minores alij,qui argentei nummi (cui talero nomen) latitudinem exiguùm aut nihil excedunt.

Rubent inferiore ac prona parte plerique: nonnulli verò intenſius: alij remiſſius: quidam exiguùm aut nihil. conuexa ſuperior facies aut pallet aut inalbicat,vel etiam ſordente colore(griſeum vulgò dicunt)cinerem refert,aut ſublutea apparet.

Circa arborum radices, locis herboſis, in pratis & veruactis, in ſyluis quoque locis arenoſis,ſed tamen humentibus,proueniunt Fungi. Naſcuntur & ex lignis,arborum caudicibus carioſis ac corruptis; ſed reprobi & inutiles. Venenoſi autem gignuntur,Dioſ.referente,vbi clauus ferreus rubiginoſus aut panni marcor adfuerit, aut iuxta ſerpentis cauernam, vel arborum noxios proferentium fructus radices.

Præferuntur à nonnullis è montibus ac montoſis locis: Horatius verò ait:

Pratenſibus optima Fungis natura eſt.

Apparent nonnulli Aprili menſe,quos Maio menſe requirere temerè fuerit, nec etenim poſt Aprilem vigent: alij ſerius circa Auguſtum gignuntur: omnes tamen poſt pluuias; atque idcirco vno anno citius: altero ſerius reperiuntur. Imbribus,inquit Plinius, proueniunt Fungi. origo,eodem auctore,ex pituita eſt arborum.

Græci Fungos μυκήτας appellant: Itali *Fonghi*: Hiſpani *Hungos, Cugumelos:* Galli *Campinion*,voce Belgis etiam vſitata,quibus & **Campernoellen** dicitur:Germani **Schwemme/Pfifferling**. Qui Aprili menſe apparent,à nonnullis Spongiolæ: ab Italis *Prignoli*:à Germanis verò **Morchel** appellantur. Dilutius rubentes inter ſerotinos,Boletos dictos volunt: quorum ortus & occaſus ſeptem diebus concluditur. Candidi aut ſublutei Suilli exiſtimantur: quos recentiores Porcinos nominant. Siccantur,inquit Plinius,pendentes Suilli iunco transfixi: Siccatorum autem in Bohemia & Pannonia ſuperiore,hac noſtra ætate etiam vſus eſt. Iuxta Populorum radices enati αἰγειρῖται Græcis: Latinis Populnei appellati reperiuntur.

Eſt autem Fungus,Galeno auctore, admodum frigidus ac humidus: quamobrem etiam proximè ad deleteriam enecantemq; facultatem accedens, præſertim qui admiſtam habet qualitatem putredinoſam. In libris verò De aliment. facult. Boletos ait,ſi probè in aqua elixi fuerint,propè accedere ad cibos inſipidos,non tamen ipſos ſolos, ſed variè conditos edi: vt pleraque alia nulla inſigni qualitate prædita: alimentum verò ex ipſis eſſe pituitoſum ac frigidum,prauique ſucci, atq; hos quidem omnium minimè eſſe noxios; poſt hos ſecundo loco eſſe Aminitas: (cum Suillis conuenire putantur.) reliquos tutius non attingere. Tutiſſimi ſunt qui callo rubent,minus diluto rubore quàm Boleti: mox candidi: tertium genus Suilli venenis accommodatiſſimum.

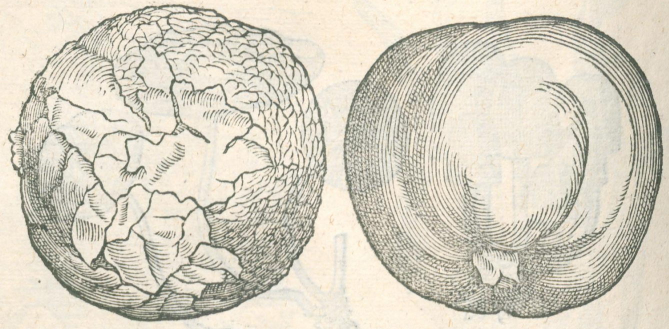
Naſcuntur,inquit Athenæus,ex terra Fungi,ex quibus pauci ſunt edules: plurimi etiam ſuffocant.

De Fungo orbiculari & Lucernarum Fungis.

CAPVT XXII.

SVNT & in Fungorum genere nonnulli, globoſæ formæ ac inſtar rotundi orbis terræ adhærentes,nullo pede aut cauliculo fulti,albidi,nulla quoque parte patentes; quorum interior

Fungus orbicularis.

terior medulla laxa & præhumida: qui dum resiccati rumpuntur, tenuissimum puluerem instar fumi quodammodo eructant.

Locis isti reperiuntur patentibus, arenosis, & humidis, & quidem quoque post imbres.

Vulgò Lupi crepitus appellant: Itali *Vescie de Lupo*: à Plinio Pezicæ dicti videntur, quasi sessiles: Nam in Fungorum genere quosdam ait Pezicas dici, qui sine radice ac pediculo nascuntur. Hi nullo manduntur modo. Puluis resiccatarum citra morsum resiccat: ad abrasa & intertrigines non inutiliter adhibetur.

Lucernarũ Fungi.

De Lucernarum Fungis hîc nihil adserendum, non etenim ad stirpium naturam pertinent, cùm aliud non sint, quàm quod in extremitate ellychnij concrescens, lumini impedimento est. Hos humidæ constitutionis esse præsagium, Virgilius Georgicon libro primo scribit, vbi signa futuræ pluuiæ recenset:

Tum Cornix plena pluuiam vocat improba voce,
Et sola in sicca secum spatiatur arena:
Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ
Nesciuêre hyemem: testa cùm ardente viderent
Scintillare oleum, & putres concrescere Fungos.

De Fungis arboreis. CAP. XXIII.

ARBOREI Fungi caudicibus, subinde etiam ramis arborum adnascuntur, circumferentiæ partem occupant ipsi semiorbiculares, superiore parte nonnihil plani, subinde exiguum concaui, inferiore in angustius contrahuntur. materia solida est, quæ resiccata ignem concipit, & aliquamdiu retinet.

Vix vlla est arbor, cui non senescenti huiusmodi Fungi subinde adnascantur.

Μυκῆτας quoque appellant: verùm ad differentiam superiorum, Fungi dicuntur arborum, & Fungi arborei: Germani similiter Schwemme appellant.

Perniciosi omnes intrò assumpti existimantur. Nicander lethales esse refert in Olea, Ilice, & Quercu enatos.

De Agarico. CAP. XXIIII.

INTER arboreos Fungos venit & Agaricum numerandum. est autem Fungus candidus, haud inodoratus, materia constans quàm præcedentium rariore. Plinius lib. XVI. cap. VIII. Galliarum maximè glandiferas arbores Agaricum ait ferre; Sed non glandiferæ, verùm coniferæ, & inter has vel sola Larix hunc profert, & quidem non in Gallia, quæ nunc Francia; sed potius in Cisalpina Italiæ Gallia, vbi Laricum syluæ: quanquam & alibi, vbi Laricum prouentus, ipsum etiam reperiri contingat.

Præstat quod candidissimum, rarissimum, frangi facile ac leue est, primoque gustu dulce, durum, densum. Graue, nigricans, in fragmentis ceu villos neruorum ostentans, perniciosum habetur.

Agaricus.

Græci Ἀγαρικόν: Latini & Officinæ Agaricum quoque vocitant: Itali, Hispani, aliæque nationes Græcam vocem imitantur.

Agaricum autem inter ea, quę ordine quidem primo excalfaciant, secundo verò resiccant, placuit veteribus numerari: Incidit, attenuat, extergit, viscerum obstructiones expurgat, tum & per aluum deorsum purgat.

Iuuat regio morbo ex obstructione laborantes: rigores à crassis frigidisque humoribus persanat: & demorsis à frigore lædentibus bestiis, cùm foris appositum, tum intrò assumptum: vrinas remorantes mouere potest: item & menses: corporis colorem emendat: lumbricos pellit: febres, præsertim quotidianas, tum & erraticas, aliasque longiores curat, idoneis ad morbum facientibus permixtum. Et hæc quidem educendo, expurgandoque crassos frigidos & pituitosos humores, morborum causas, potest.

Modus exhibitionis in substantia aut puluere est, à denario vel sesquidenario ad duos: Infusi autem aut decocti à denariis duobus ad quinque.

Tardè autem purgat: ventriculum quoq; nonnihil perturbat: Idcirco & Zinziber miscendum ei præcipitur, vel Dauci, vel Ligustici semen, vel sal fossilis, quem Gemmæ cognominant.

Galenus (vt quidem Mesues refert) cum vino in quo maceratum Zinziber, exhibuit. Non desunt qui Agaricum cum Oxymelite propinent, quo modo tutissimè exhibetur.

De Tuberibus. CAP. XXV.

Tubera.

TVBERA globosa ac tuberosa quædam sunt sua sponte intra terram nata, & ab ea vndequaque circumdata, absqúe caule, foliis, fibris, aut capillamentis adnatis. sunt hæc foris aut nigra aut ruffa; interiore verò pulpa candida aut subflaua; magnitudine mali Cotonei, subinde ampliora.

Siccis,

Siccis, sabulosis, frutetosis tractibus gignuntur, vt in Pannonia, & plerisque Italiæ regionibus. locum in quo gignuntur nec extuberare nec rimas agere, Plinius refert: Martialis verò findi frequenter solum cui subsunt, his verbis ostendit:

Rumpimus altricem tenero de vertice terram
Tubera, boletis poma secunda sumus.

Cùm fuerint imbres Autumnales ac crebra tonitrua, tunc potissimum nascuntur, Plinio auctore.

Vere & æstate effodiuntur, Dioscorides ait.

Ὕδνα Græcis: Latinis Tubera: Italis *Tertuffi, Tertufali*: Hispanis *Turmas de tierra, Tofenas, Tuberas de terra*: Gallis *Trufle*.

Tubera autem, vt quidem Galenus ait, iis annumeranda sunt, quæ nullam euidentem qualitatem habent; quibus omnibus commune est, vt alimentum nulla insigni qualitate constans præbeant; frigidiusculum tantùm.

De his Auicenna diligentius ac veriùs: Tubera terrena magis quàm aquea, omnisque qualitatis gustabilis expertia refert; sed tamen melancholicos & crassos ab ipsis in corpore gigni humores sæpiusque manducata apoplexim ac paralysim inferre.

LIBRI QVINTI ET PEMPTADIS TERTIÆ FINIS.

IN REMBERTI DODONÆI MEDICI HISTORIAM FRVMENTORVM IOHANNIS POSTII CARMEN.

VIDERAT hunc titulum flaua quæ cincta corona
Frugibus atque aruis præsidet alma Ceres:
Historiamque suam mirata, simulque figuras,
Omnia quæ referunt conuenienter, ait:
Dum renouabit agros, sulcis dum semina credet
Rusticus, & facili demetet arua manu:
Semper honos, Remberte, tuus, laudesque vigebunt,
Namque sacrabo mea nomen in æde tuum.
Et tibi solennes posthac mea turba choreas
Instituent, festas instituentque dapes.
Et positis læti repetent tua nomina mensis,
Rembertumque canet vir mulierque meum.
Atque aliquis iuuenum, grati monumenta laboris,
Suspendet tumulo spicea serta tuo.
Et pius optabit tua molliter ossa quiescant,
Sanctaque perpetuis floreat vrna rosis.

REM-

REMBERTI DODONAEI
DE FRVMENTIS, LEGVMINIBVS, PALVSTRIBVS, ET AQVATILIBVS, AC EO PERTINENTIBVS HERBIS,

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTAS QVARTA.

DE FABA, EPISTOLA AD IVLIVM ALEXANDRINVM SVB FINEM ACCESSIT.

DE FRVMENTIS LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

HACTENVS *stirpium herbarumq́ prosequuti sumus historias ad medicam materiam facientes: nunc verò ad eas properamus, quæ corpus alunt, atque ex numero sunt alimentorum: fruges videlicet & olera.*

Frugum autem nomine continentur Frumenta & Legumina, quæ Latinis Cerealia semina, Græcis σιτηρὰ καὶ δημήτρια σπέρματα appellantur, quarum historias modò prosequi huius est instituti, tum & eorum quæ eò pertinere, necnon stirpium earum, quæ ipsis coniungi posse videbantur.

Pertinent verò ad frugum harum historiam, omnia ex frumentis factitia, vt far, chondrus, alica, tragus, amylum, ptisana, polenta, maza, βύνη, zythum, & si quæ sunt alia eiuscemodi.

Faciunt eodem & alia multa semina à Theophrasto lib. octauo inter fruges, & tertio quidem loco, reposita, quæ & à Galeno primo De facultatibus alimentorum libro, inter ἐδώδιμα siue edulia enumerantur, cuiusmodi sunt Sesami, Erysimi, Lini, Cannabis, Fœnogræci, & aliorum similium, veluti & Fegopyri, quibus vel prior ætas in cibis vsa est, vel nostra hæc vtitur.

Iam & frugum vitia, tam ex ipsis frugibus degenerantibus, & per cæli aut soli inclementiam in peius mutatis enata, quàm etiam inter eas exeuntia ipsis molesta, frugibus etiam oportunè succedunt: commodè saltem omitti, aut ab iis seiungi non possunt. Cum quibus non inconcinnè, nec præter institutum, aruorum quoque ac pratorum pestes ac vitia, in hanc operis partem admittuntur.

Additæ sunt palustrium multarum & aquatilium herbarum descriptiones, quia nulli nostri operis parti commodius, quàm huic, coniungantur. Palustrium etenim plurimæ iumentorum aliorumq́ pabula quadrupedum sunt, veluti & multarum frugum vitia, & ipsæ quoque non rarò fruges. Aquatiles autem paucas quidem, aut nullas, animalia hæc pascuntur, sed natalium locorum vicinitas ac affinitas, eas in palustrium consortium traxit.

Descriptæ autem sunt palustres non omnes, sed quæ huic parti congruere magis visæ sunt; non paucas siquidem de industria & data etiam opera omisimus, quæ videlicet aptiùs aliis locis describi contigit. Sunt verò & inter palustres minimè tales, veluti trifolia quædam, quæ vel propter nominis communionẽ, vel terna cohærẽtia folia, ab aliis palustribus trifoliis diuelli non potuerunt.

Et propter has maximè rationes horum omnium historias in vnam hanc, vt diximus, partem contraximus. A frumentis autem exordientes, de Tritico primùm agemus, vt & priore loco describatur, quod omnibus frumentis etiam præfertur.

DE TRITICO.

CAPVT PRIMVM.

Triticum.

TRITICVM folio exit Secalis minore: culmis aſſurgit plurimis, geniculatis, hordei altioribus; quorum tertio aut quarto articulo ſpica eminet, vt plurimum mutica, interdum verò & ariſtis nonnullis breuibus cincta: grana profert colore flaua; quæ è glumis ac folliculis facilè excidunt, ac exiguo negocio in area exteruntur: radicibus firmatur multis tenuibus.

Prouenit in omnibus ferè habitati ac culti orbis regionibus, à quibus & complura eius notantur genera, cognomina ab ipſis natalibus ſortita; quæ colore, magnitudine, ſpecie, & proprietate inter ſe differunt: teſtis Theophraſtus.

Lætum autem pingueque ſolum Triticũ poſtulat, idque magis apricum & ſiccum, quàm riguum. In ſicco enim, vt Columella refert, melius coaleſcit: In humido verò ac vliginoſo degenerat; & poſt tertiam ſationem in Siliginem, hoc eſt, læuius & candidius Triticum conuertitur: quæ tamen & rurſus in Robum, id eſt, præſtantius Triticum biennio tranſit, ſi in conueniens ſolum tranſlata, grauiſſima eius grana ſerantur: auctor Plinius.

Seritur frequentius Autumno: interdum Vere. Autumno ſatum per hyemem in herba eſt, & pluribus culmis attollitur, & frequentioribus radicibus firmatur. Æſtiuis menſibus vtrumque ad maturitatem peruenit.

Appellant Germani **Weijſſen**: Belgæ **Terwe**: Itali *Grano*: Hiſpani *Trigo*: Galli *Bled ou fourment*: Angli **Weet**. Græcis πυρὸς dicitur: Latinis Triticum. Significat verò Triticum generaliter quidem omne frumentum, quod ex ſpicis tritum ac trituratione repurgatum eſt: in quo ſignificato Iuriſconſultus nonnunquam hac voce vtitur: vt ff. de verb. oblig. propriè tamen idem cum eo, quod Græcis πυρὸς, eſt.

1. *Robus.* In Tritici verò genere, quod durum ſolidumque, & rutilo colore non modò extrinſecus ſplendet, verùm etiam in partes diuiſum, eundem interius refert: Columellæ Robus appellatur. Pondere hoc (quo maximè omnis frumenti præſtantia diſcernitur) & nitore præſtat.

2. *Siligo.* Aliud genus mollius, læuius, interioreque medulla laxius ac candidum, (quale pleriſque locis laudatiſſimum habetur) Siligo à veteribus Latinis appellatur. Hanc Plinius propter candorem, ac in mandendo ſuauitatem, commendat, & Tritici etiam delitias nuncupat. Siliginem (inquit) propriè dixerim Tritici delitias: candor eſt, ſine virtute, & ſine pondere, conueniens humidis tractibus, quales Italiæ ſunt & Galliæ Comatæ: lib. XVIII. cap. VIII. Columella verò, eius quidem ſpeciem in pane præcipuam concedit; ſed tamen quia pondere inferior, Tritici vitium eſſe cenſet: Quod extrinſecus, inquit, albidum, intus verò conſpicitur candidum, leue ac vanum intelligi debet; nec nos tanquam optabilis agricolis, fallat Siligo. Nam Tritici hoc eſt vitium, & quamuis candore præſtet, pondere tamen vincitur.

3. *Setanium.* Quod Vere ſeritur, Galli, Ruellio auctore, Martium cognominant: Belgæ **Soomerterwe**: Hu. Græcis τρίμηνος πυρὸς, id eſt, Trimeſtre Triticum, & σητάνιας: Latini Setanium vocant. Huius vſus, Columella ait, agricolis gratiſſimus: vbi enim propter aquas aliámve cauſam matura ſatio eſt omiſſa, præſidium ab hoc petitur. Trimenon autem ſiue trimeſtre dicitur, quòd tertio à ſatione menſe, Italiæ matureſcat. A Tritico ac Siligine potiſſimùm, (cui candore leuitateque ſimile eſt, eiuſque idcircò genus quoddam) ſolo ſationis tempore differt. Quod ſi enim maturius ſereretur, commodius proueniret. Neque enim vllum natura trimeſtre Triticum: quippe idem ſatum autumno melius reſpondet: Columella.

Triticum autem, vt inquit Galenus, frequentiſſimè ac ſumma cum vtilitate ab hominibus vſurpatur. Inter ea plurimum habent alimenti, quæ denſa ſunt, totamque ſubſtantiam habent

habent adeò compactam, vt dentibus vix diuidi queant. Talia enim exigua mole, corpora plurimum nutriunt; quæ verò iis ſunt contraria, quæque dentibus facilè franguntur, fractaq; rara & laxa apparent, magna mole exiguum reddunt alimentum.

Vt medicamentum verò foris impoſitum, primi eſt ordinis excalefacientium, non tamen nec reſiccare, nec humectare manifeſtè poteſt. Habet etiam quiddam lentoris obſtruentiſque naturæ.

Tritica, Dioſcorides ait, cruda in cibis teretes lumbricos gignunt: canum morſibus proſunt manſa & impoſita.

Farina cum Hyoſcyami ſucco imponitur aduerſus neruorum rheumatiſmos: item contra interaneorum inflationes: lentigines ex aceto mulſo tollit. Setaniorum farina contra venenatos ictus cum aceto aut vino impoſita prodeſt: eadem ſi decocta in glutini modum delingatur, cruentis excreationibus ſuccurrit: contra tuſſim & exaſperatas arterias, cum Mentha & butyro decocta efficax eſt.

Tritici γύρις ſi ex aqua mulſa aut hydrelæo decoquatur, omnẽ diſcutit inflammationem.

Furfures autem in acri aceto decocti lepras remouent, & incipientibus omnibus inflammationibus commodè imponuntur: cum Rutæ verò decocto cocti, turgentes mammas ſedant, viperarum ictibus auxiliantur, & torminoſis proſunt.

Siliginis grana, Plinius lib. XXII. combuſta & trita in vino Amineo, oculis illita, epiphoras ſedant. Tritici verò combuſta, iis, quæ frigus vſſerit, præſentaneo ſunt remedio. Farina ex aceto cocta, neruorum contractionibus auxiliatur. Furfures tonſillis faucibusque gargarizatione proſunt.

De Tritico Typhino. CAP. II.

Triticum Typhinum.

REPERITVR verò & aliud frumenti quoddam genus, grano & culmis Triticum referens, quod culmos quidem habet breuiores ac tenuiores; ſpicam verò ariſtis longis & duris Hordei ſimilitudine munitam; granum autem durum, denſum, colore fuluum, Tritico minus, quodque facilè è glumis ſuis exteritur.

Naſcitur in quibuſdam Hiſpaniæ, ac inſularum Fortunatarum agris: Phalaridis enim ſemini, quod illinc aduehitur, permixtum reperitur: vnde collectum atque in hortis ſatum, ea, qua depictum eſt, forma prodiit.

Suſpicari quis poſſet, ſemen hoc Typham eſſe, cuius Theophraſtus & Galenus meminerũt. Sed cùm Typhæ granum, multiplici folliculo incluſum, difficulter deglubatur, huius autem facilè, Typha propriè eſſe nõ poteſt: licet tamen ex Typha natum, & degeneratũ eſſe poſſit; nam quod ad reliquas notas attinet, ei ſimillimũ eſt. Inter ea enim quæ Tritico ac Zeæ ſimilia, leuiſſimum eſt, tenui ac ſimplici culmo aſſurgit, vt de Typha Theophraſtus ſcribit. Semẽ eius paruum quoque eſt, & exile, denſum item & coactum, atque colore quàm Triticum magis ruffo, vt Galenus de Typha ſcriptum prodidit. Iam & ſpica ariſtas habet longas ac duras, quales Typhę eſſe ex veterum pleriſq; locis manifeſtum eſt.

Quæ omnia tam magnam huius frugis cum Typha ſimilitudinem oſtendunt, vt planè non aliud, quàm ex Typha Triticum ac Typhinum quoddam Triticum eſſe videatur. Nam & Typha, auctore Theophraſto, in Triticum tranſit, ſi piſta ac purgata, ſeratur. Rationi autem conſentaneum videtur Triticum ex Typha natum ſimilitudinis plurimum cum ea retinere, non ſecus ac Triticum ex Zea genitum, quod culmo ſpicaque Zeam refert.

Triticum Romanum.

Huic non admodum diſſimile videtur, quod Hieronymus Tragus Wälſch weyſſen, hoc eſt, Triticum Italicum aut Romanum cognominat: nam & huius ſpica ariſtas habet longas & aſperas; eſt tamen culmis, ſpicis, atque granis maius, ſpicas etenim habet pleniores, rotundioresque

dioresque quàm Triticum; semen verò pulcherrimũ atq; Triticeo simile, vti Tragus refert.

Seritur frequentius in Alsatia, rariùs in aliis Germanię regionibus, idque locis potissimum montosis, præsertim vbi apri fruges depascuntur, nam ab hoc vno ferè abstinent, quòd durioribus eius aristis offendantur.

De pane ex Tritico. CAP. III.

CONFICITVR panis ex omni quidem frumento, sed ex Tritico longè præstantissimus. Veluti etenim Triticum reliquis omnibus frugibus præstat, ita & ex Tritico panis, reliquorum omnium frumentorum panificia antecellit.

Sunt huius panis aliquot genera, quæ à Triticeæ farinæ partibus, primaria differentiæ nomina acceperunt.

Moliti siquidem Tritici, partes quædam tenuiores sunt ac puriores, aliæ crassiores impurioresque, quas inter se commixtas ac confusas, tota farina continet.

Flos. Siligo.

Purissima, mollissima, nec non tenuissima ea est, quæ ab omnibus furfuribus exactissimè repurgata. Dicitur hæc Latinis Flos & Siligo, translato à candidiore ac leuiore Tritico nomine, quod propriè, vt diximus, Siligo nuncupatur. Gręci voce à Latinis mutuata hanc partem σιλίγνιν appellant, proprio, vti Galenus ait, nomine destituti. σεμίδαλις inquit Græcum nomen & antiquum; σιλίγνις verò neque Græcum, neque ipsam aliter possum exprimere: lib. I. De aliment. facul. Alij tenuissimam hanc partem, γύρον, ac παιπάλην appellari existimant. Hesychius tamen γυρύτην ἄρτον, αὐτόπυρον siue confusaneum interpretatur, & παιπάλην, Hordei Miliique non farinæ tenuissimum; sed ἄλευρον λεπτὸν, hoc est, farinam tenuem.

Pollen.

Plinius purissimam Tritici farinam Latinè etiam Pollinem nominat, sic tamen vt inter eum & florem, discriminis nonnihil faciat. Flos siquidem purissima ei est farina Siliginis, siue candidioris Tritici: Pollen verò Tritici alterius. Pollinem (ait) appellant in Tritico, quod florem in Siligine. Verùm in hoc significato Pollinis nomen à Cornelio Celso non vsurpatur, qui per Pollinem impuriorem ac furfuraceam farinæ partem intelligit; vtpote ex quo panes fiunt cibarij, autopyris impuriores infirmioresque, veluti hæc ipsius verba lib. II. cap. XVIII. euidenter commonstrãt. Ex Tritico firmissima Siligo: Simila deinde, cui nihil ademptum est (quod αὐτόπυρον Græci vocant) infirmior est: ex Polline infirmissimus cibarius panis. Quæ Cor. Celsi verba, cum iis conueniunt, quæ à Paulo Ægineta hunc in modum scripta sunt, lib. I. cap. LXXVIII. τροφιμώτατος δὲ τῶν ἄρτων ὁ σιλιγνίτης, ἐφεξῆς δ' ὁ σεμιδαλίτης, καὶ τρίτος ὁ συγκόμιστος, ὁ δὲ ῥυπαρὸς ἄρτος ἧττον μὲν τρέφει.

Marcelli error.

Quod cùm Marcellus Vergilius obseruauerit, ac in Commentariis, quos in Dioscoridem edidit, scriptum reliquerit, admirari animo subit, qua ratione vel argumento inductus Pollinem existimare potuerit, tenuissimum puluerem magis esse quàm farinam, qualis circa molas plerumque, & loca in quibus panis pinsitur, parietibus hærens inuenitur. Nam si panis ex Polline, cibarius, ac ῥυπαρῷ Græcorum respondet, (vt ordo ipse ostendit) Pollen Cor. Celso non puluis vel farina tenuissima, sed aliud nihil esse potest, quàm sordidior farinæ pars, furfurum multum habens, ex qua purissima mollissimaque farina excussa est. Ex Polline siquidem cibarium panem, post αὐτοπύρους Celsus collocat, eodem videlicet loco, quo apud Græcos ῥυπαρός.

Similago.

Post Florem siue Siliginem, Similago, quæ & Simila est, à Gręcis σεμίδαλις dicta, & tenuis quædam farinæ pars, sed Siligine impurior, vtpote ex qua non omnes excussi sunt furfures, sed crassiores tantùm repurgati: medium videlicet quoddam genus inter florem & farinam confusaneam. Laudauit hanc Martialis in Xeniis hoc disticho:

Nec dotes poteris Similæ numerare nec vsus,
Pistori toties cùm sit & apta coquo.

Ex crassioribus verò moliti Tritici partibus, vna quidem impurior, quædam & furfuracea farina est, ex qua Flos siue Siligo, hoc est, tenuissima farinæ pars excussa est: altera verò, crassiorum partium furfures sunt. Priorem Cor. Celsus, vt diximus, Pollinem appellat: vnde & excussoria per quæ floris fit secretio, Pollinaria Plinio dicuntur. Posteriorem veteres Canicas, Græci πίτυρα nominant; Palladio cretura est: plerique vtriculos & exta Tritici dici volunt: alij Græcè κυρίβια appellant, quæ tamen Galenus Hordei purgamenta interpretatur, in expositione linguarum Hippocratis.

In horum omnium medio farina est, omnes frumenti partes in se continens, cui nihil vel floris vel furfurum decessit, Latinè Farinam dixeris confusaneam, Græci communi nomine, ἄλευρον nuncupant.

αὐτόπυρος ἄρτος.

Ex hac panis coctus αὐτόπυρος nominatur, & συγκόμιστος, quasi confusaneus, quoniam castratus non sit, sed simul omnia ferat: item & ἀλευρίτης, ξηροπυρίτης, πύρινος: ac teste Hesychio, γυρύτης.

Sed

Siligineus panis.

Sed ex purissima, mollissima, nitidissimaque farina Siligineus ac σιλιγνίτης dicitur. Quod & Iuuenalis Sat. 5. ostendit, seruari referens domino, ex siligine confectũ panem, his verbis:

Sed tener & niueus molliq; Siligine factus
Seruatur domino.

Similagineus panis.

Ex similagine verò, similagineus & σεμιδαλίτης.

Cibarius panis.

Qui autem ex polline siue furfuracea farina, coactus est, ῥυπαρὸς nuncupatur, ac Latinè cibarius, gregarius, ac sordidus, pauperum ac seruorum olim cibus.

Furfuraceus panis.

Pacuuius sordidum panem Canicaceum, Festus Pompeius Acerosum nominat. Ex horum genere πιτυρίας, hoc est, Furfuraceus, qui furfuris plurimum recipit.

Panis autem nomen à Pano dici Varro putat: Messapij redundantiam & saturitatem πανίαν (testis Athenæus) appellant: vnde Latini nomen Panis deflexerunt, vt Ruellius ait.

Parantur porrò omnes panes, aut cum sale & fermento, aut absque his: item aut in clibano furnóve coquuntur, aut in craticula, aut sub cineribus, vel alio modo.

ζυμίτης ἄρτος. Azymus panis.

Qui fermentum, ac salem accepit, ζυμίτης & fermentatus; absque fermento verò factus ἄζυμος, non fermentatus, & à Nicandro Colophonio δάρατος appellatur; testis Athenæus.

Furnaceus.

Κλιβανίτης ἢ κριβανίτης ac furnaceus, dicitur in furno coctus, idem Varroni testuaceus; nam κλίβανον testum nominat. Ex horum genere ἰπνῖται quoque sunt, in minoribus furnis cocti.

Escharites. ἐπανθρακίς.

Ἐσχαρίτης super craticulam torretur. Huic similes sunt, super cineres calidos, ἐπανθρακὲς Athenæo dicti, aut foci pauimentum assati. Escharitem, Athenæus ait, passo olim intingi solitum, ac sub finem mensæ inferri, multis rebus iucundis ac mollibus ita mistum, vt multam habeat ob delitias, ad vinum passum proportionem, sic vt ebrios quasi resipiscere faciat, ac rursus esurire eos, qui anteà satis comederant.

Subcineritius.

Ἐγκρυφίας, siue ἔγκρυπτος, Latinè Subcineritius dicitur, qui cineribus obductus coquitur, qualis Iudæis olim familiaris.

Biscoctus.

Est & διπυρίτης siue δίεφθος, Biscoctus, qui ignem ac coctionem bis expertus est.

Inter panes autem (vt Galenus in libr. De alimentorum facultatibus scribit) Siligineus plurimum alimẽti præstat: post ipsum autem Similagineus: tertio loco medius, qui & συγκόμιστος καὶ αὐτόπυρος: quartum post hunc est ῥυπαρῶν siue sordidorum genus, in quibus πιτυρίας, hoc est, Furfuraceus; postremus est, minimumque omnium nutrit, & omnium maximè per aluum secedit.

Concoctu autem inter panes, sunt facillimi, qui plurimum sunt fermentati, & probissimè subacti, quique in clibano igne moderato cocti sunt.

At qui super craticulam, aut cineres calidos, aut foci pauimentum assantur, praui omnes sunt, vt qui inæqualiter se habeant; nam partes ipsorum extimæ supra modum sunt coctæ, interiores autem crudæ.

Cæterùm iis, quos subcineritios nuncupant, propterea quòd cineribus tecti decoquantur, cineres ipsi prauitatem quandam aspergunt; quapropter omnium panum (si ipsis cætera omnia pariter adfuerint) quod ad assandi saltem modum attinet, propemodũ sunt deterrimi.

Panis cum melicrato coctus, (Dioscorides ait) & crudus, inflammationes omnes impositus mitigat. Nam emollit & quadamtenus refrigerat, pręsertim herbis succísve quibusdam permistus. Vetus panis, ac aridus, cùm per seipsum, tum quibusdam admixtus, citam aluum cohibet. Recens autem muria maceratus & impositus, vetustas impetigines sanat.

Quod ex pane fit cataplasma, vt Galen. lib. De facul. simplic. medicament. tradit, vim habet magis digerentem, quàm quod ex Tritico: nimirum cùm salem & fermentum panis adiuncta habeat. Fermentum etenim vim habet attrahendi, digerendiq; ea, quę in alto residẽt.

De Zea. CAP. IIII.

ZEA, siue, vt vulgò, Spelta, culmis spicaque Tritico similis; culmis enim assurgit numerosis, geniculatis, Hordei altioribus, spicam profert inconditam, vt plurimùm absque aristis: grana multiplici folliculo, à quo non facilè deglubuntur, inclusa, geminis vtriculis duo simul iunguntur, quæ repurgata & è glumis extrita, Tritici granum referunt. Radix ei quoque, vt Tritici, multiplex.

Nascitur qualicunque solo, etiam humidiore, quoniam folliculum, ait Columella, quo continetur, firmum, ac durabilem, aduersus longioris temporis humorem habet; læto tamen pinguique melius proficit.

Mutatur atque in Triticum transit, si pista atque purgata seratur, idque non protinus, sed anno tertio; vt Theophrastus tradit.

Spelta, vt diximus, vulgò nominatur; Germanis Speltz / nonnullis verò Dinkel / nostris

Spelte: Gallis *Espeautre*: Italorum plerisque *Pirra farra*: Hetruscis *Biada*: Insubribus *Alga*, quasi alica. A Græcis ζέα καὶ ζεία nuncupatur.

Zeæ autem genera Dioscorides duo facit, vnam ἁπλῆν siue simplicem; alteram δίκοκκον, quæ in duobus putaminibus grana bina cõiuncta fert. Est autem Spelta Dioscoridis quidem Dicoccos, quæ eadem est cum Theophrasti ac Galeni Zea.

Antiquissimi ac Prisci Latinorũ, Zeam siue Speltã, Far nuncupauere, vt locupletissimus testis est Dionysius Halicarnassæus. Nominabant (inquit) prisci Romani sacras nuptias, vocabulo suo φαῤῥακία, quia coniuges vescerentur eodẽ Farre, quod nos Græci ζέαν dicimus. idem affirmat Asclepiades apud Galenum, κατὰ τόπους lib. 9. ita scribens: φάῤῥεως ὃ καλοῦσι ζέαν. id est, Farris, quod ζέαν appellant.

Adoreum. Appellatur verò Far istud Latinis quoque Ador, Adoreum & semen Adoreum, ac à posterioribus propter frugis prestantiam, peculiari nomine Semen. Hôc populum Romanum tantùm, è frumento ccc. annis vsum, Verrius tradit.

Genera huius Columella quatuor scribit: Far Clusinum candoris nitidi: Far quod vocatur Venniculum rutilum, atque alterum candidum, sed vtrumque maioris ponderis, quàm Clusinũ: Semen trimestre, quod dicitur Halicastrum, idq́; pondere & bonitate præcipuum.

Ex his cum Halicastro conuenire Spelta posset, si trimestris esset, ac Vere sereretur; verùm cùm Autumno seratur, Venniculo albo magis similis esse videtur. Nam veluti Venniculum, sic & Spelta, pondere præstat ac candida est.

Nutrit Zea Hordeo, vt Diosc. tradit, potentius, εὔστομος, hoc est, ori grata est, (Galenus εὐστόμαχος, hoc est, vẽtriculum iuuat,) panificia ex eo confecta minùs quàm ex Tritico nutriunt.

Galenus Zeam vniuersa sua facultate, in medio quodammodo Tritici & Hordei esse, in lib. De simplicium medicamentorum facultatibus, scribit.

De frumento Monococco. CAP. V.

Monococcon.

QVOD Germani **Einkorn**/ hoc est, Monococcon, siue vnius grani appellãt, ad Zeam recentiores quoque referunt, breuioribus est & tenuioribus quàm Zea culmis: spicæ in ordines quosdam veluti Hordei digestæ sunt, ac aristas habent asperas: semina parua sunt, Zeæ granis minora, singulis singula vtriculis contenta, à quibus nõ in area, sed in mola, ac quo Zea modo, repurgantur. Culmis autem id, glumis, aristis, semineque nigri ex rubore coloris esse, Tragus tradit. In Belgij tamen hortis satum, Tritico aut Hordeo colore satis simile enatum.

Nascitur asperis & montosis plerisque Germaniæ locis.

Autumno cum reliquis frugibus seritur, seriùs tamen ac subinde Septembri demùm mẽse maturescit.

Tinckel ac **Dinkelkorn** à quibusdam etiam appellatur: ab aliis, **Sant Peters korn**/ id est, D. Petri Frumentum: à nonnullis **Blicken**/ agro Wormatiẽsi **Einkorn**: quod Monococcon sonat.

Nostri temporis scriptores, vti iam diximus, ad Zeam referunt, ac ἁπλῆν siue simplicẽ Zeam Dioscoridis esse volunt, & nec temerè quidem. Potest verò idem, & Mnesithei zea esse, quam ipse Typha sua deteriorem facit; Typham nimirum, quæ Theophrasto Zea est; Zeã autem, translatis & transpositis vocabulis, aliud omnino genus faciens, quod communi Græcorum Zea, à Theophrasto ac aliis descripta, longè sit deterius. *Zea Mnesithei.* Nam simplex Dioscoridis Zea, cum Mnesithei Zea conuenire videtur, & non alia de causa Zeæ generi adscripta, quàm quòd aliud eius nomẽ ignoraretur, à Mnesitheo autem Zea nominaretur. Simplicis siquidem Zeæ Theophrastus, Diocles, & alij plerique Dioscoride vetustiores non meminerunt.

Mnesithei autem hanc Zeam, Galenus non absque ratione conuenire cum eo frumento suspicatur, quod Macedoniæ ac Thraciæ incolæ Brizam appellant; frumẽtum Typhæ Græcorum, quæ in Asia nascitur, non arista modò, sed & tota planta simillimum; ex quo panis fit ater, grauis odoris, ac membranosam substantiam habens: cum qua Monococcon istud non exiguam quoque similitudinem, ac affinitatem habet. Panis etenim, qui ex Monococco conficitur, ex rubore nigricat, sordidus atque ingrati saporis, (Trago teste) est; veluti ex Briza factus.

Briza.

Conuenire præterea Monococcon istud videtur, cum ea Farris, ac Frumenti barbati, siue, vt vulgò Galli nominare consueuere, Bladi apud Ruellium specie, quod Rubrum agricolæ appellant frumentum; partim etiam Locar, quasi loculare, quòd pluribus tunicis perinde quasi loculis inuolutum condatur; partim item Pullare, quia ex rubro in pullum degeneret colorem. Serunt id Galli, ait Ruellius, concauis tractibus, qui facilè sentiũt rubiginem. Nam istud, vt volunt, nec pruinas, nec rubiginem horret: in perflatis & excelsis, etsi benè conualescat, sationem tamen inibi damnant.

Frumẽtum loculare.

Similitudinem quoque nonnullam, fortassis & Monococcon cum Farre Venniculo rutilo habet: verùm in tanta Columellæ breuitate, simile aut idem sit, nec ne, quis diuinauerit? Multa siquidem sunt frumentorum genera, suis regionibus peculiaria, quæ licet aliarum regionum seminibus similia videantur, in aliquo tamen subinde differunt; idque partim loci natura; partim cultus, atque humanæ industriæ occasione: quæ ambo ad mutationem & seminum, & herbarum, plurimùm possunt.

Far Venniculum rutilum.

Ex Monococco autem panis confectus, ater est & hominibus ingratus, vti superius scriptum, & Tragus ait.

De Amyleo frumento. CAP. VI.

ZEÆ generibus non perperam quoque accedit, Amyleum Germanis dictum frumentum, æstiuum siue trimestre genus, quod culmo ac grano Triticum proximè refert; cæterùm spicam habet, aristis quibusdam Hordei ferè similitudine cinctam, ac in duos versus digestam. Semen folliculis includitur, & non secus ac Zea, repurgari postulat.

Seritur Vere.

Germani, quia ex eo amylum conficiunt, **Amelkorn** appellant, Latinè Amyleum frumentum dixerimus. Existimant Tragus & Fuchsius trimestre Triticum esse, sed cùm granum habeat glumis conditum, ex Tritici generibus esse nequit. Inter Farra citiùs reponendum fuerit, inter quæ Halicastrum forte erit. Hoc enim, teste Columella, Vere seritur, & trimestre eam ob causam cognominatur.

Far Halicastrum.

De Oriza Germanica. CAP. VII.

AD Zeam quoque referre consentaneum videtur, Orizam Germanicam à Trago nuncupatam. Frumentum est culmis geniculatis, spicis, aristis asperis, atque acutis, Hordeo simile, singulis tamen maioribus, & grano candidiore, quod vtriculis etiam continetur, ac Hordei, aut Zeæ modo deglubitur. Ex æstiuarum siue trimestrium frugum numero est.

Apud Mediomatrices, cum aliis trimestribus seminibus lætissimis agris seritur.

Nomen huic Orizæ Germanicæ à vulgari nomenclatura Hieronymus Tragus inuenit, qui & ipsam Farris speciem, ac Tragum cerealem esse existimat, in quo veritatẽ nobis haud videtur assecutus. Nam Tragus ille Chondro assimilis, ex Olyra aut consimili aliquo, res factitia est, vt Galenus testatur, tantùm abest, vt frumentum aliquod naturale sit.

Olyræ autem magis similis Oriza hæc Germanica est, quæ à Dioscoride Zeæ generi adscribitur; aut Plinij Santalo, Farris Gallici specie, nitidissimi grani, illic Brance, ait Plinius, vocant: aut certè Farri Clusino, quod forte idem cum Plinij Santalo est. vtrumque enim candidum, & Clusinum, à Clusio dici potuit, oppido transpadanæ Italiæ, quæ alias togata Gallia nominatur. Si quid repugnet, quò minus hæc Oriza, vel Clusinum, vel Olyra sit, sola vtique erit vernalis satio. Nam Olyra & Clusinum Far, ex hybernis sementibus sunt. Adeò certi, de plerisque frumentaceis, definiri nihil potest: cùm propter veterum ipsorum breuitatem; tum frumẽtorum appellationes aut diuersas, aut sæpenumerò confusas, eandem rem aliis aliter subinde appellantibus.

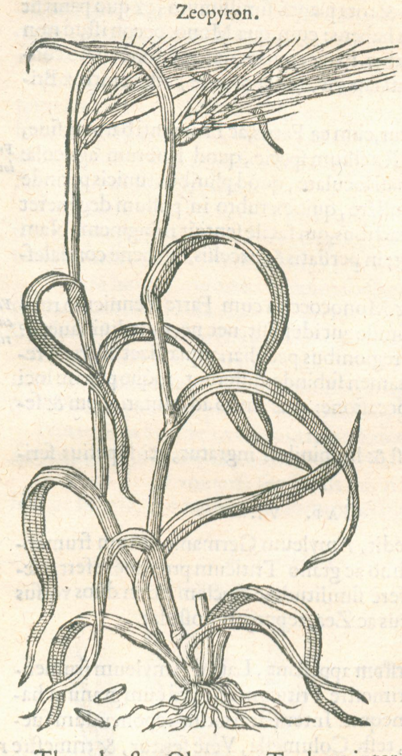
Santalum Plinij.
Far Clusinum.

Ruellius Farris Gallici, siue frumenti Barbati genus quoddam esse ait, cuius granum candidius, ac spica minoribus aristis circumuallatur, quàm Locularis, quod, inquit, Clusinum putatur: istud autem an simile sit, vel idem cum Oriza Germanica, expendendum est.

Vtilis autem Oriza Germanica, ad multa culinæ opera; cibis admixta ori grata est: cum lacte Orizæ modò decocta, probè alit.

De Zeopyro. CAP. VIII.

Zeopyron.

ANNVMERATVR præterea & Zeis, quod Germani **Kern** appellant. nascitur hoc, inquit Tragus, eodem quo Spelta modo, nisi quòd semen huius non perinde ac Zeæ siue Speltæ glumis ac folliculis inuoluatur, sed in area facilè exeratur; veluti Triticum, cui subluteo colore simile est.

Seritur plerisque Germaniæ locis, ad pistrinarum & culinarum opera, in quibus Hordei vsum præbet.

Ζεόπυρον quoddam esse videtur, vtriusque enim similitudinem ac naturam habet, ζειας videlicet ac πυροῦ siue Tritici. Cum Chondro aut Alica rebus factitiis (quod Tragus suspicatur) nullatenus conuenit.

Zeopyron siquidem, vt Galenus in lib. De alimentorum facultatibus scribit, vtriusque naturam refert: ac sicuti nomen ex Zea & Pyro compositum, ita substantia eius inter vtrumque media quodammodo est, veluti si ex vtroque esset commixta.

De Olyra ac Typha, ex Theophrasto, Galeno, & aliis. CAP. IX.

OLYRAM ac Typham Mnesitheus idem frumentum, vtroque nomine appellatum existimauit, sed eius opinionem Galenus reprobat, Diocli ac Theophrasto accedens: qui Olyram à Typha distinguunt. Olyram Dioscorides Zeæ generi asscribit.

Theophrastus Olyram ac Typham inter ea quæ maturè seruntur, ac Tritico similia sunt, enumerat; & Olyram quidem ait, Zea ac Bromo molliorem atque infirmiorem, Typham verò omnium leuissimam. nam simplici culmo assurgit, & solo tenui contenta est; nec, vti Zea, pingue lætumque desiderat. Vtramque præterea scribit multiplici folliculo includi: ac Typham vti Zeam in Triticum mutari solere, si pista feratur, idque non protinus, sed tertio anno.

Plinius Olyram Latinis Arincam dici affirmat. Ex Arinca, inquit, dulcissimus panis: ipsa spissior quàm Far, & maior spica, eadem ponderosior, rarò modius grani non XVI. libras implet: exeritur in Gallia difficulter, ob id iumentis dari, ab Homero dicta; hęc est enim quam ὄλυραν vocant.

Recentiores Typham, cognominant cerealem, ad differentiam nempe alterius Typhæ, quæ in paludibus enascitur, de qua infra suo loco.

Typhæ semen, Galenus ait, corticem extrinsecus veluti Olyra ac Hordeum habet. Quod verò ad colorem naturalem attinet, in Hordeis quidem ac Olyris est albus, in Triticis verò subflauus: Typhæ autem vel Triticis sunt flauiores. Quin & harum corpus coactum est, ac densum, quod fortassis ad seminis paruitatē nonnihil adfert momenti. Est enim id Tritico longè exilius, quamquam non desint, qui ipsum quoque in Tritici numero ponant; velintque id semen esse, cuius Homerus meminit, cùm Hectorem equos suos alloquentem facit, his verbis: τ' ὑμῖν μὲν προτέροισι μελίφρονα πυρὸν ἔθηκεν:

Hoc est, Triticum enim vobis primum prædulce ferebam. Aiunt enim Typham paruum Triticum esse, eamque equos sine noxa mandere, verum autem Triticum non absque noxa. Nec absurdè certè Typham quis exile Triticum vocauerit, cùm ei, & colore, & densitate, & caliditate sit assimilis. Vtrumque autem semen Olyræ videlicet ac Typhę in Asia est frequēs, & potissimùm in regione, quæ est supra Pergamum, adeò vt rustici ipsi panibus ex iis factis semper vtantur, propterea quòd Triticum omne in oppida comportent. Olyrini sanè, si modò ex bona Olyra fiant, post Triticeos saltem sunt præstantissimi: secundi autem ab his sunt Typhini. Quòd si Olyrini ex vitioso semine sunt facti, Typhini non erunt eis inferiores. Calidi

lidi verò panes ex laudatissima Typha facti, Olyrinis longè sunt præstantiores; asseruati verò deteriores seipsis euadunt. Cùm enim massa eorum sit tenax ac ductilis, densatur maiorem in modum; & maximè cùm negligẽter parati fuerint, adeò vt qui panem huiuscemodi, post vnum aut duos dies, ac multò magis sequentes aliquot, comederit, putaturus sit lutum ventriculo suo inesse. At calidus adhuc cùm est, ab ipsis etiam vrbanis expetitur, ipsumque cum caseo quodam mandunt, quem vernaculo nomine ὀξυγαλάκτινον appellant. Porrò hunc quoque tenerum esse oportet, & ipsum panem calorem clibani adhuc retinere. Qui certè hunc in modum est paratus, non rusticis modò, sed vrbanis quoque hominibus in deliciis habetur.

Qui verò trium, quatuórve dierum est vel ipsis rusticis manditur insuauiùs: præterea concoctu est difficilior, ac tardiùs per aluum subducitur, quæ calido minimè accidunt: qui tametsi ab Hordeaceo, quod ad deiectionem attinet, multùm relinquitur; non tamẽ in eo adeò, vt Miliaceus, est vituperandus. Quin etiam corpus admodum, dum calidus est, nutrit, vt penè Triticeo syncomisto par sit.

Congeritur autem in panes Typhæ semen repurgatum, omnique vsu accommodatur: nam & ex aqua manditur, haud aliter ac vocatum à rusticis ἀπότερμον, hepsemate, quod alij σίραιον nominant, iniecto: nonnunquam etiam cum sale esitatur.

Et de Zea atque ei similibus hactenus: nunc ex his factitia sequuntur, quæ apud veteres in vsu esse solent, vt sunt: Far, Chondrus, Halica, Tragus, & similia.

De Farre factitio. CAP. X.

FAR aliâs naturale frumentum, quod Græcis, vti ostendimus, ζέα καὶ ζεία appellatur; aliâs res factitia artisque & non naturæ opus, de illo superioribus capitibus, de factitio verò modò.

Fuisse autem istud apud veteres illos Romanos, quos pulte Ferracea, non pane, longo tempore vixisse Plinius scribit, ex Farre frumento factum, nomen ipsum & frugi & rei factitiæ commune, indicat. Quod inde translatum est, ad cuiusuis frumenti granum, ab vtriculis quibus conditur, eo modo, quo Archigenes Far confici tradit, repurgatum, atque in partes confractum. Nam & Far Hordei, Palladius vino conspersum, phasianorum pullis primis diebus dari præcipit. & Plinius in Ægypto ex Olyra Far confici scriptum reliquit.

Modum autem conficiendi Farris, Archigenes apud Aëtium Sermone IX. ostendit: Σῖτον id est, frumentum, ait, modico tempore aqua madefacito, indeque extractum ac in pilam coniectum, veluti ptisanam à cortice repurgato: vbi verò corticem exuerit, tollito atque in sole siccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissimè molito, ita vt granum vnum in quatuor aut quinque partes redigatur, & siccum asseruato.

Porrò factitium istud Far, præsertim ex Zea siue Farre frumento, plerique nostræ ætatis idem cum Chondro aut Alica esse existimant, similitudine quadam eorum inducti. Chondro etenim simile est, non tamen idcircò idem, veluti ipse Archigenes ostendit, quando Far Chondri modo coqui scribit.

Differentiam horum præparationis modus efficit. Chondrus siquidem gypso harena addita (vt paulò pòst dicetur) purgatur: Far absque his cum aqua sola. Differt verò etiam ab Halica; Far etenim antiquum, quo Romanorum vetustissimi vixerunt; Halica verò, vt Plinius ait, res noua ætate Magni Pompeij nondum cognita, cui non solùm aqua, sed & creta candorem teneritudinemque confert. Differentiam præterea horum etiam ostendit Trallianus lib. & cap. VIII. vtrisque vti diuersis vteds, & eorum inter se comparationem faciens.

Quod autem Germani ac finitimi Frisij, Hollandi, Batauique ex Hordeo & Auena conficiunt, Farri simillimum est, ac eius quoddam genus: Germani **Grupen**/ Hollandi **Gort** appellant, & ex Hordeo quidem **gerstene grupen/ gersten gort**/ ex Auena verò **haberen grupen / haueren gort.**

Cæterùm Far quod ex Zea factum est, facultate Chondro aut Halicæ quodammodo simile est, nutrit ea de causa valenter, sed tardiùs descendit, ægriusque concoquitur. Vsus tempore, vt Archigenes tradit, Chondri modo coquitur, & à sanis in cibo sumitur. Pro ægris verò variè apparatur, & epithematis quoque admiscetur. Ex Hordeo autem vel Auena Far leuius est, minusque alimenti adfert.

Est & Far apud Aëtium cognomento Clusinum, non naturale aliquod Far; verùm puls quædam Farracea, de qua Martialis Epigrammaton lib. XIII. *Far Clusinum.*

Imbue plebeias Clusinis pultibus ollas,
Vt satur in vacuis, dulcia musta bibas.

De Chondro & Halica. CAP. XI.

CHONDRVS & ἄλιξ ex factitiarum similiter rerum numero sunt. Fit autem vtraque ex Zea, & Chondrus quidem ex Zea Dicocco, Dioscoride auctore. Theophrastus & ex Hordeo syluestri bonum fieri Chondrum tradit. Galenus Chondrum ex Tritici genere esse ait, quod nihil aliud sonat, quàm ex Triticeo genere ipsum confici, non quòd Tritici aut alterius frumenti aliquod genus sit, veluti nonnulli perperam sibi persuaserunt. Nõ enim frumenti aliquod genus, sed res planè, vti diximus, factitia.

Galeni & aliorũ Græcorũ medicorũ interpretes χόνδρον, Latinè Halicam siue Alicam, interpretantur, Chõdrum omnino idem cũ Halica esse putantes; qua in re, non parũ à veritate recesserunt. Chondrus siquidem & Halica differunt, veluti abunde vnus pro multis, Paulus Ægineta non vno ostendit loco: aut videlicet de vtrisque seorsim agens, & suas cuique vires ac facultates tribuens, vt lib. I. cap. LXXVIII. aut vnam alterius loco substituens, veluti cap. XIX. XXXIX. & LXII. libri tertij.

Differunt autem hæc inter se, non quidem toto genere, sed quodammodo, veluti genus & species, aut potius vt vnius generis duæ species. Nam Halica siue Alica, Latinis ac Plinio generalius est nomen, Græcorum cùm χόνδρον, tum ἄλικα ipsis peculiariter nominatam, sub se continens.

Est enim vna Halica ex Zea, quæ semen appellatur, propria quidẽ ac genuina, quæ à Plinio, lib. XXII. res Romana esse fertur, Magni Pompeij tempore nondum in vsu. Hæc à Paulo Ægineta Græcè ἄλιξ dicitur, & à χόνδρῳ ipso præparationis modo differt; non enim gypso & arena veluti hic repurgatur, sed creta candorem perfectionemque suam assequitur.

Est verò & altera Halica, ex Zea in Africa degenerante, cognomento adulterina, Græcorum Chondro simillima: gypso siquidem & arena, veluti Chondrus perficitur: licet tamen Halica quidem ex degenerante; Chondrus verò ex Dicocco Zea, fiat. Nam præparandi ratio apud vtrasque nationes consimilis, eandem esse rem prorsus ostendit, quemadmodum & ea dissimilis res diuersas. Non enim tam species frumenti, quàm præparandi conficiendiq; ritus ac modus considerandus. Frumenti enim aliqua diuersitas, speciem rei factitiæ non videtur mutare, modò in præparandi ratione nihil varietur. Siquidem ex Zea & Hordeo Far: ex Zea & Hordeo syluestri Chondrus: ex Hordeo & Tritico Ptisana confici possunt.

Qua autem ratione Chondrus conficiatur ac præparetur, in libris De agricultura, siue τῶν γεωπονικῶν, Constantino Imp. dicatis à Cassio Dionysio Vticensi, docetur his verbis.

Zea tunditur & in feruentem aquam iniicitur, ac premitur; deinde gypsum album tusum cribratum, & arenæ albissimæ ac subtilissimæ ad gypsum pars quarta paulatim admiscetur, donec Zea probè repurgetur. Præparetur autẽ in Canicularibus diebus, ne acescat. Postquá verò rursus totus perpurgatus fuerit, per cribrum densius excutiatur. Optimus est Chondrus, qui primùm excussus est: secundum locum habet, qui succedit: deterior autem tertius est.

Halicarum verò præparationem Plinius lib. XVIII. cap. XI. tradit. Halica fit, inquit, ex Zea, quam semen appellauimus: tunditur granum eius in pila lignea, nam lapidis duritia conteritur. Nobilius, vt notum est, pilo vinctorum pœnali opera, primori inest pyxis ferrea, excussis deinde tunicis, iterum iisdem armamentis nudata conciditur medulla; ita fiunt Halicæ tria genera, minimum, ac secundarium; grandissimum verò ἀφαίρημα appellant: nondum habent candorem suum, quo præcellunt, iam tamen Alexandrinæ præferuntur. Posteà, mirum dictu, admiscetur creta, quæ transit in corpus, coloremq; & teneritatem adfert.

Deinde paulò infra: Halica adulterina fit maximè quidem ex Zea, quæ in Africa degenerat. Pinsunt cum arena, & sic quoque difficulter conterunt vtriculos, fitque dimidij modij mensura, posteaq; gypsi quarta pars inspergitur, atque vt cohæsit farinario cribro subcernunt. Quæ in eo remansit, exceptitia appellatur, & grandissima est: rursus quæ trãsit, arctiori cernitur, & secundaria vocatur: item cribraria, quæ simili modo in tertio remansit, cribro angustissimo, & arenas tantùm transmittente.

Et hactenus quidem Cassij, & Plinij verba: ex quibus manifestum est, ἄλικα à Chondro differre, & Chondrum cum secunda Plinij Halica conuenire; vtramque item rem factitiam esse, & non peculiaria frumentorum genera.

Cæterùm Chondrus, vti Paulus libro primo tradit, egregiè nutrit, & glutinosos parit humores; verùm puls ex eo confecta nocet, quoniam quamprimùm crassescens incocta permanet. Probatur magis χύλος ipsius ex integro Chondro bene decocto, expressus ptisanę similis.

Α῎λιξ in cæteris Chondro quidem respondet, sed aluum magis adstringit.

Galenus Chondrum valenter nutrire, ac succum lentum habere affirmat: siue in aqua duntaxat coctus, cum mulso, vino dulci, adstringentive: siue cum oleo saleque frixus sumatur.

tur. Atque eo modo, inquit, Chondrum medici ptisanæ fuisse confectionem dictitant; quidam autem ex χονδροπτισάνης ægrotum fuisse cibatum.

χονδροπτισάνη.

Veterum verò nonnulli, vt Diocles & Philotimus, πτισάνην πυρίνην, Chondrum hoc modo apparatum appellant. Et vno quidem horum modorum, eo videlicet qui prior est, Halicam etiam coqui ac edi apud Romanos solitam, Martialis in Xeniis hoc disticho ostendit:

Nos Halicam, mulsum poterit tibi mittere diues,
Si tibi noluerit mittere diues, eme.

De Trago. CAP. XII.

TRAGVS Chondri, vt Dioscorides ait, similitudinem ac figuram gerit, res quoque factitia. Fieri eum, Galenus in lib. De alimentorum facultatibus, ex nobilissima Olyra ait, cùm, vt decet, fuerit excorticata: in Commentariis verò lib. primi De ratione victus in morbis acutis ἐκ τῶν ζειῶν, hoc est, ex zeis, quarum vtique Olyra species est. Cassius Dionysius Tragum ex frumento conficit Alexandrino. Plinius lib. XVIII. ex Tritici semine in Campania duntaxat & Ægypto fieri tradit. In Ægypto autem, cuius celeberrima ciuitas Alexandria, Olyra facilis fertilisque: eiusdem lib. cap. X.

A Chondro & Halica & materia, sed potissimum ipsa præparatione differt: Chondrum siquidem, gypsum & harena perficiunt. Halicam creta emundat; Tragus sola aqua maceratus excorticatur.

Eius conficiendi modum Cassius tertio De agricultura lib. sic docet: Frumētum Alexandrinum appellatum, maceratur decorticaturque, & in sole calido siccatur; deinde idem rursus fit, donec ei pelliculæ & quicquid fibrosum est, in frumento delabatur. Appellatur autem Tragus iste, subinde cognomento frumentaceus, ad discrimen eiusdē nominis, & animalis, & herbæ, non quòd naturale aliquod frumenti genus sit. Nam vt veterum auctorum testimoniis abundè constat, res factitia est.

Trago autem, Galeno auctore, plerique vtuntur, primùm eum in aqua decoquentes, deinde ea effusa ἕψημα, aut vinum dulce, aut mulsum infundentes, superiniiciunt & nuces pineas aqua præmaceratas, donec plurimùm intumuerint: multò tamen minùs quàm Zea, Dioscorides ait, nutrit.

De Amylo. CAP. XIII.

AMYLVM ex Siligine fit, vt Cato scribit; item & ex Zea: optimum verò ex Setanio, auctore Dioscoride. Fit etiam in Germania hac ætate, ex eo quod Amelkorn, id est, Amyleum frumentum nuncupatur, quod veluti Zea quædam trimestris ac Halicastrum (vti scripsimus) est.

Rationem conficiendi paucis complexus est Cato cap. LXXXVII. Dioscorides latius his verbis tradidit. Purgatū trimestre Triticum madescit quinquies die, & si fieri potest nocte. cùm emolliri cœperit, effundatur sensim sine agitatione aqua, quò minus, quod vtile est, vnà effluat. Vbi mollissimum factum fuerit, effusa aqua pedibus calcare oportet, deinde affusa aqua iterum calcare, tum enatantes ibi furfures, cribro excipiendi, reliquumque per colum traiectum, confestim in tegulis nouis sub ardentissimo sole siccandum. Nam si vel modicè humidum manserit, acorem contrahit.

Ἄμυλον autem ex eo nomen habet, quòd absq; mola, Græcis μύλη dicta, fiat. Officinæ corrupta voce Amydum appellant: Germani Ammel / kraftmeel: Brabanti Ameldonck / & quòd glutine inde facto, mulierum pepla inalbentur, ac durentur, styffel.

Tritico, inquit Galenus, cùm frigidius, tum siccius est: læuigandi exasperatas partes vim obtinet. Dioscorides sanguinis reiectiones potu cohibere, contraq; oculorum fluxiones, cœlotetas, pustulasque efficax esse addit: quod verò ex Zea fit, nullius in medicina vsus esse; ad alia tamen conueniens.

Galenus lib. VII. κατὰ τόπους Amyli loco, Siligine, id est, purissima Tritici farina vtitur.

Amyli succedaneum.

De Athera & Κόλλα, siue Glutine. CAP. XIIII.

ATHERA sorbitio est, inquit Dioscorides, ὥσπερ πολτάριον ὑγρόν, id est, veluti pulticula liquida. Fit ex Zea tenuissimè molita. Apud Belgas non ex Zea tantùm, sed ex quauis etiam puriore farina coquitur; veluti Secalis, Hordei, frequentissimè autem Tritici, cum tenui ceruisia vel alio liquore permixta.

Est autem edulium, quod citò concoquitur, facileq; nutrit, infantibus idcirco & senibus conueniens; interiora tamen viscera nonnihil obstruens. Datur capite dolentibus, ex tenuissima Secalis, vel Hordei farina; dolorem enim sopit, & somnum clementer conciliat.

Athera crassius & solidius est gluten, Græcis κόλλα, ex Similagine & farina Tritici, quo

Κόλλα.

chartæ

chartæ glutinantur. Quod propter eam, quam habet obstruendi vim, sanguinis excreationibus prodest.

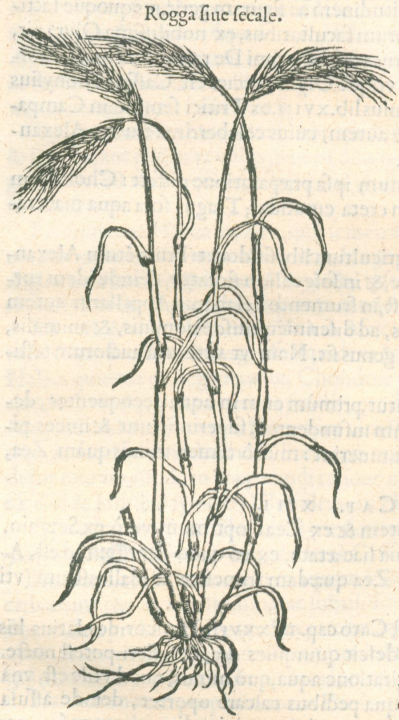
Γολτὸς. *Puls.*

In vtriusq; medio πολτὸς, siue puls est, solidior quidem ac spissior Athera; liquidior verò Glutine; & minus Glutine, plus autem quàm Athera viscera obstruens.

Atheræ, aut potiùs pultis genus est, edulium, quod Galenus ex multa Tritici farina lacti permixta fieri scribit, quo hac ætate Belgium, ac vniuersa inferior Germania frequentissimè vtitur. Cibus boni succi & multi alimenti, sed eos, qui ipso assiduè vtuntur, offendens. Nam in hepate obstructiones parit, & calculos in renibus gignit, auctore Galeno.

De Rogga siue Secali. CAP. XV.

Rogga siue secale.

SECALE folio cùm primùm prodit, rubescit; inde vt reliqua frumēta viret. numerosis culmis assurgit, Tritici tenuioribus, lōgioribus, quatuor, vt plurimùm, genicula habentibus. spica in ordines & versus digesta, breuibus, non acutis, sed innocentioribus aristis cingitur, quæ cùm floret, erecta est; semine verò prægnans, procumbit ac deorsum dependet. Granum oblongum, nigricans, gracile, ac nudum; quod è glumis facilè concidit, ac sæpenumerò spontè exilit. radices multæ, tenues, fibrosæ.

Nascitur cùm in Germania ac apud alias nationes plurimas, præsertim Septentrioni subiectas, tum in Belgio omnibus ferè agris tam sterilibus quàm lætis, veluti in Brabātiæ Campania, quæ hoc frumentum, licet arida ac sterilis, feliciter progignit. Qualicunque enim solo prouenit, quantumuis rigenti, gracili, aut arido; fœcundiore tamē ac lætiore melius præstantiusq;.

Seritur Autumno, quod & lętius; item & Vere, ęstiuum, altero gracilius, paucioribus culmis, spica breuiore ac tenuiore, granoq; leuiore.

Germani **Rocken** / Belgæ **rogge** appellant: Hispani *Centeno*: Itali *Segala*: Galli *Seigle*, veteris Latinæ nomenclaturæ vestigia retinentes.

Plinio Secale est, de quo lib. XVIII. cap. XVI. sic scribit: Rarum dictu, esse aliquid cui prosit negligentia; id autem, quod Secale & Farrago dicitur, occari tantùm desiderat. Secale Taurini sub Alpibus Asiam vocant, deterrimum (sed veriùs aterrimum) & tantùm ad arcendam famem vtile, fœcunda, sed gracili stipula, nigritia triste, sed pondere præcipuum, & tamen sic quoque ingratissimum ventri est: nascitur qualicumq; solo cum centesimo grano, ipsumq; pro letamine est.

Plinij locus emendatus.

Quæ Plinij verba frumentum **rocken** ac **rogge** dictum, cum Secali conuenire satis cōmonstrant. Dicitur autem id, vt Plinius tradit, etiam Farrago; verùm non secus, quàm Far, Hordeum, Auena, Triticúmve, subinde Farragines nominantur, quando videlicet iumētorum, pecudumq; pabulo cedunt.

Farrago.

Farrago siquidem, quam Græci χεάσιν appellant, generale nomen est, ad omnem viridem segetum herbam, quæ pabuli causa seratur. Seritur ea, ex recrementis Farris prædensa, admixta aliquando & Vicia: eadem in Africa fit, ex Hordeo: Plinius. Atq; inde Farrago, quòd Far sit ferro cæsum. aut quòd primùm in farracea segete seri cœptum, Varrone auctore, dicitur.

Ex Hordeo Farraginem facere docet Columella: Farraginem, ait, in restibili stercoratissimo loco, & altero sulco serere conuenit. Ea fit optima cùm Chanterini Hordei decem modiis iugerum obseritur, circa æquinoctium Autumnale, sed impendentibus pluuiis, vt consita rigataq; imbribus, celeriter prodeat, & confirmetur ante hyemis violentiam. Nam frigoribus cùm alta pabula defecerint, ea bubus cęterisq; pecudibus, optimè desecta prębetur: & si depascere sæpius voles, vsque in mensem Maium sufficit. Quod si etiam semē ex ea voles percipere, à Calendis Martiis pecora depellenda, & ab omni noxa defendenda est, vt sit idonea frugibus. Similis satio Auenæ, quæ Autumno sata, partim cæditur in fœnum, vel pabulum, dum adhuc viret: partim semini custoditur.

Iam & ex Tritico Farraginem fieri Plinius quoque testatur. Et in Tritici, inquit, genere, pars aliqua pabuli est, quadrupedum causa sati: vt Farrago. Absyrtus etiam πυρίνην χλόην, id est, Triticeam Farraginem, equulis maximè probat: ea si non adsit, κριθίνην, quam Eumelus iis refert, post trimatum dari solitam. Hoc modo & Secale Farraginis genus est, quando videlicet pecudum iumentorumq; per hyemem pabulum efficitur.

Recentiores Roggam Siliginem fere interpretantur: qua in re quantum hallucinentur, satis ex iis, quę capite De Tritico, scripsimus, apertum est. Nam Siligo candidius ac leuius Triticum est, ac Tritici, vt inquit Plinius, delitiæ, ex qua lautissimus panis & pistrinarum opera laudatissima fiunt; at Secale nigrum est, & ex eo panis ater, pauperum, non lautiorum, mensis ac cibis dicatus.

In non dissimilem errorem lapsi videntur, qui **rocken** cum Olyra conuenire autumant: Olyra siquidem candida est, ac vtriculis multis continetur; Secale verò præter quod nigrum est, glumis nullis implicatur. Ruellij coniectura plus verisimilitudinis habet, qui Secale à Briza non longè dissidere credi scribit, atque inde putari nomen Bizi panis in Gallię vulgus manasse. Panis siquidem ex Secali fit grauis, firmus, concoctu non facilis, qualem ex Briza fieri Galenus tradit, & hunc nigrum ex Secali panem, extrita litera r, *pain biz* Galli nuncupant; sic vt ab inuicem non dissidere existimari possint, nisi Secalis granum nudum foret, Brizę verò glumis implicitum, quod hæc inter se differre manifestè ostendit.

Quod verò Brizæ semen glumis implicetur, ex his videtur colligendum: tum videlicet, quòd eam Typhæ persimilem Galenus scribat, quæ multiplici folliculo conditur: tum etiam quòd membranosam substantiam panis ex ea factus habeat, ex ipsorum nempe folliculorum admixtione; contrà planè quàm Secalinus, qui Triticeo syncomisto membranas ac furfures vel pauciores vel non plures habere comperitur. *Briza.*

Porrò Secale proximum inter frumenta à Tritico Triticeisq; seminibus locum habet. Panis ex eo factus, lentoris atque obstruentis naturæ nonnihil obtinet, difficulter concoquitur, ac ventriculo grauis est, præsertim si furfurum expers fuerit. Nam confusaneus, qui simul omnia recipit, ac ex tota farina concinnatus est, si probè coctus beneq; fermentatus fuerit, minus lentus est, non admodum ægrè conficitur, citoq; descendit, nondum tamen Triticeo syncomisto par, quo grauior & concoctu difficilior etiamnum est. Alimentum autem corpori solidum, ac firmum præstat, nec mali succi, si ex bono frumento coctus fuerit; ex malo autem fruméto & corrupto paratus, prauos & corruptos succos ingenerat, & diuturniores morbos procreat, veluti morbum, Germanis **scorbuck** aut **scoorbuyck**/ dictum. Admiscetur huic non rarò Triticum, vt leuiorem gratioremq; panem efficiat, qui Secalino puro minus grauis ac lentus est, & teneritudinem suam Triticeo diutius retinet.

Secale autem vt medicamentum, Tritico in calefaciendo ac digerendo potentius est.

Panis ex hoc aut fermentum, promptiùs ac citiùs abscessus maturant & rumpunt, quàm ex Tritico facta.

Farina confusanea, diuturniores capitis dolores lenit, in linteo capiti circumligata.

De Hordeo. CAP. XVI.

CVLMO Hordeum est, quàm Triticum breuiore fragilioreq;, pluribus articulis geniculato; folio in stipula latiore, scabrioreq;: spica longarum, asperarum, mordaciumq; aristarum vallo munitur, ac in versus striata, ordinibus constat, subinde binis, aliâs ternis quaternisve, vt plurimum, vti Theophrastus ait, senis; sed, vt Tragus, etiam octonis. Spissior autem posituq; arctior est, quæ pluribus construitur. Granum tenui oblonga palea includitur: radices subsunt frequentes tenuesque.

Hordeum autem (vt Plinius inquit) frugum omnium mollissimum, atque ex omni frumento minus calamitosum, quodque celerrimè reddit fertilissimumque.

Seritur (auctore Columella) soluta siccaque terra, & vel præualida vel exili.

Nascitur passim, ac vniuersæ familiare Europę est: cùm Autumno, tum frequentius Martio, Aprili, Maioque mensibus seritur.

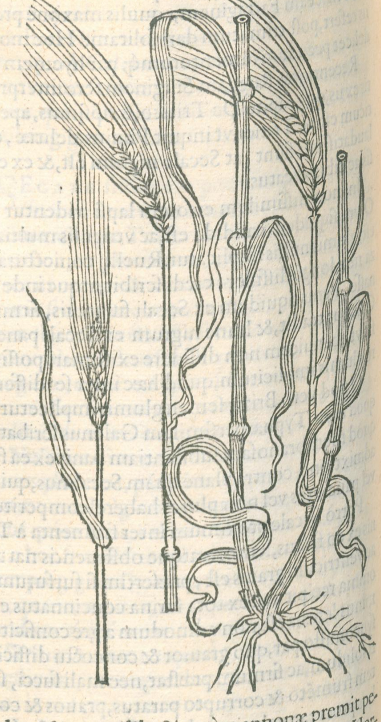
Græcis κριθὴ dicitur: Germani **gersten**: Belgæ **gerste**: Itali *orzo*: Hispani *Ceuada*: Galli *orge* nuncupant. In huius genere, quod pluribus versibus spicatur, πολυστιχὸν recentiores appellant, ac Germani **groß gersten**. Quod sex versuum ἑξαστιχὸν: Cantherinum hoc Columellæ est. Aliud duorum versuum διστιχὸν, à Columella Galaticum, à Germanis **futer gersten/ klein gerst**/ id est, exiguum ac paruum Hordeum nominatur. Quod magnum & plenum, spicamq; gerit erectam, ἀχιλλαΐς κριθὴ, ab Hippocrate vocatur, ærugini id obnoxium est: quod verò incuruatur, ἐπόκριθος; ab ærugine hoc minus infestatur.

Ad Hordei genus & reducendum, inquit Ruellius, putauerim, trimestre illud Hordeum, quod

Hordeum.

Hordeum distichon.

Secourgeon. quod Gallicè *secourgeon* dicitur, quòd rebus ad egestatem adductis, cùm annonæ premit penuria, plebem alat, & à famis noxa vindicet. Seritur verò & in Gallia, quod mundum Hordeum vocant, Ruellio eodem teste: huius granum nudum est, ac spontè gluma concidit, cætera Hordeo simile: Γυμνόκριθον ac nudum Hordeum, tale à Galeno, in lib. De aliment. facult. appellatur.

γυμνόκριθον.

Cæterum Hordeum, vt Galenus in lib. De aliment. facult. non eandem cum Tritico facultatem habet. Siquidem Triticum palam calefacit: Hordeum verò non modò non calefacit, sed quoquo modo ea vtare, siue panes ex eo feceris, vim quandam refrigerandi habere cernitur. Dissidet præterea à Tritico succi specie, quam vtrumque ipsorum gignere consueuit. Siquidem Triticum crassum & lentum est: Hordeum autem tenuem, & nonnihil detersorium succum in nobis gignit.

Panes Hordeacei Triticeis multò minus alunt, qui tamen ex pręstantissimo Hordeo conficiuntur, minus à Triticeis in eo superantur: qui verò ex laxo & leui, panibus furfuraceis respondent. Panes autem ex Hordeo eiusmodi citissimè per aluum subducuntur, quod reliquis non minimum accidit, si Triticeis eos contuleris. Sunt autem non modò Triticeis, verùm etiam Olyrinis, & multò magis Typhinis, friabiliores, nihil in se lentoris, vt illi, habentes. Ex quo perspicuum est, quod exiguum corpori præbent alimentum, & potissimùm, si facti ex peiore Hordeo fuerint, ex quo Hippocrates ne Ptisanam quidem fieri voluit: neque enim dum coquitur, succum copiosum ex seipso emittit.

Laudatissimum autem Hordeum quod candidum, vbi pinsitum est, apparet, nonnihilque densitatis ac ponderis (quantum Hordeo datum est) habet. Porrò quod totum plenum est, & circumscriptionem externam habet tensam, melius eo est, quod gracile est, ac rugosum.

Hordeum primi est ordinis in exiccando & refrigerando, ait Galenus in lib. De facult. simplic. habet etiam pauxillum abstersionis, paulò etiam plus desiccat, quàm farina fabacea, cui non insunt cortices.

Hordeum, Dioscorides inquit, abstergit, vrinam cit, inflationem parit, stomacho aduersatur, œdemata concoquit. Farina Hordeacea in mulsa aqua cum Ficu decocta, inflammationes & œdemata discutit: duritias, cum pice, resina & fimo columbarum concoquit: cum Meliloto

liloto autem & Papaueris calyce, dolores finit, qui latus excruciant: aduersus intestinorum inflationes, cum Lini semine, Fœnogræco & Ruta imposita iuuat: strumas cum pice liquida, cera, oleo, & impubis pueri vrina, ad concoctionem perducit: cum Myrto verò aut Lentisco, aut Malicorio, aut syluestribus Pyris, aut Rubo, alui profluuia sistit: podagricis inflammationibus cum Cotoneis aut aceto prodest: decocta in acri aceto, modo quo ὠμὴ λύσις, & calida imposita, lepris medetur.

Est autem ὠμὴ λύσις, Pelagonio auctore, mistura æqualis Fœnigræci, seminis Lini, & farinæ Hordeaceæ. ὠμὴ λύσις.

Cremor verò farinæ Hordei ex aqua, aut cum pice & oleo decoctus, puri mouendo est: cum aceto subactus, itidem & cum pice, contra articulorum fluxiones prodest.

Habet præterea & Hordeum multiplicem vsum, nam ex eo Ptisana, Polenta, Mazæ, Maltum & Ceruisia conficiuntur, de quibus deinceps.

De Ptisana. CAP. XVII.

PTISANA ἀπὸ τοῦ πτίσσειν dicitur, & nomen quidem commune omnium frumentorum à corticibus suis, διὰ τοῦ πτίσσειν, purgatorum esse potest, sed propriè tamen & peculiariter non aliam, quàm Hordeaceam Ptisanam significat, quæ simpliciter ac citra adiectionem πτισάνη nuncupatur. Nam si hoc modo, frumentorum aliorũ quorundã semina mundata, alicubi (quod tamen rarissimum) Ptisanæ nominentur, frumenti appellatio coniungitur. Ita Hippocrates lib. περὶ παθῶν, & Dioscor. περὶ κριθῶν cap. πτισάνην πυρίνην, & ex Oriza Ptisanam Plinius dixit: ad Hordeaceæ nempe Ptisanæ differentiam, propriè & simpliciter Ptisanæ nominatæ.

Est autem Ptisana hæc aliud nihil, quàm Hordei granum à membranis & corticibus suis mundatum & excorticatum. Πτίσσειν, id est, macerare, tundendoque expurgare hoc oportet, ac in Sole siccare, deinde rursus πτίσσειν, rursusq; ad solem siccare. Quod autem tenue ex eo decussum est, ipsi inspergendum; hoc enim ipsam conseruat, vti Didymus in Geoponicis.

Humectat autem & refrigerat Ptisana, eduliumq; est (Hippocrates ait περὶ διαίτης ὀξέων νοσημάτων) in acutis morbis, reliquis omnibus frumentaceis præferendum. Nam viscositas eius leuis, continua, iucunda, lubrica, & mediocriter humida: sitim minimè infert, & si quid ablui eget, probè abluit: non adstringit: non malè turbat: nec in ventre intumescit, cùm saltem, vt decet (Galenus addit) fuerit parata: hoc est, quando in coctione, quàm plurimùm intumuerit, posteà igne lento, per multum ocium in chylum fuerit redacta, acetum tunc ei admiscetur, cùm planè intumuerit: vbi verò cocta exactè fuerit, sub edendi tempus, salem tenuem iniicere oportet. Oleum autem si initio statim adieceris, coctioni nihil nocueris, aliud tamen nihil miscendum, nisi velis Anethi aut Porri quippiam, idque initio statim admiscere: hæc Galenus.

Nostro tempore raró aut nunquam, horum aliquod additur, sed sacharum ferè, & aqua è Rosis albis stillatitia ei admiscentur; & subinde Amygdala aliquot amara, vt palato gratior fiat: aut seminum Melonum vel Cucumeris nonnihil, præsertim quando impensius refrigerandum, aut somnus ea conciliandus est. Admiscetur ei & nonnunquam Amygdalorũ dulcium χύλος, siue succus, (Officinæ lac Amygdalinum vocant) præsertim cùm aluum liquidiorem cohibere vtile est.

Fit item ex Ptisana potus, quem Officinę Ptisanam nominant, cùm tamẽ nec Ptisana, nec Ptisanę χύλος siue cremor sit, sed eius tantùm tenuius decoctum, ipsius substantiæ parum aut nihil retinens, quod ferè non ex sola Ptisana, siue Hordeo mundato, sed & ex Glycyrrhiza, & Vuis passis additis, decoquitur. Qua ratione parata potio vtilis est iis qui inflammatione pulmonis, partiumque respirationi deseruientium, vel renum vesicæque exulceratione aut inflammatione laborant.

Plus alimenti (inquit Dioscorides) Ptisana ob cremorem in decoctione redditum prębet, quàm Polenta ex Hordeo facta. Contra acrimonias atq; arteriæ asperitates, exulcerationesq; pollet.

De Polenta. CAP. XVIII.

POLENTA Hordei frixi farina est, quam Græci propriè ἄλφιτον nominant: quanquã subinde τοῦ ἀλφίτου nomen, de omni alia præsertim rudiore farina, sed impropriè, dicatur.

Pluribus hæc, Plinius ait, fit modis: Græci perfusum aqua Hordeum siccant nocte vna, ac postero die frigunt, deinde molis frangunt. Sunt qui vehemẽtius tostum, rursus exigua aqua aspergant, siccentq; priùs quàm molant: alij verò virentibus spicis decussum Hordeum, recens purgant, madidumq; in pila tundunt, atque in corbibus eluunt, ac siccatum sole, rursus tundunt, & purgatum molunt.

Galenus ex recente Hordeo mediocriter frixo, laudatissimam fieri ait, atq; ex hac Mazas præparari; deficiente autem recente Hordeo, nonnunquã & ex aliis ipsam confici, omnemq; rectè factam boni esse odoris, eam verò suaueolentissimam, quæ ex optimo & recente Hordeo, quod aristam nondum habet siccam, est confecta.

Exiguum autem corpori, vt Galenus quoque tradit, Polenta alimentum dat, & priuatis quidem ac ab omni exercitatione abstinentibus satis multum; iis verò qui quoquo modo exercentur, minus quàm satis est.

Desiccat verò multò magis quàm Hordeum: aluum etiam (Dioscorides ait) cohibet, & inflammationes mitigat.

De Maza. CAP. XIX.

MAZA ex Polenta humido aliquo permixta & subacta conficitur. Et aliqua quidem, cum sola aqua subigitur; aliæ verò, aut cum vino, aut cum oleo, aut cum melle, aut cum aliquot horum permixtis.

Cum aqua autem eam subigi, præter quod ex libro Hippocratis De diæta secundo satis euidens sit, testis quoque est Xenophon sexto παιδίας Cyri, vbi hic concione conuocata, milites suos ad aquæ potionem adhortatur, & à consuetis non admodum recessuros ostendit. καὶ γὰρ ὅσις, φησὶ, ἀλφιτοσιτεῖ, ὕδατι μεμυγμένην ἀεὶ τὴν μάζαν ἐσθίει. καὶ ὅσις ἀρτοσιτεῖ, ὕδατι δεδευμένον τὸν ἄρτον, id est: Etenim qui Polenta victitat, Mazam aqua permixtam edit; & qui pane vtitur, panem aqua subactum.

Subigi verò Mazam, & cum vino, ex Hippocratis libro De internis affectionibus apparet, vbi in hepatico morbo, cui suffocatio accedit, & similiter in coxendicum dolore, eam, quæ vino dulci subacta est, non edendam consulit.

Idem Mazam oleo & melle quàm maximè subactam, in typho quodam eodem libro exhibendam præcipit.

Hesychius verò μάζαν interpretatur, Polentam aqua & oleo permixtam.

Et à principio, Athenæus ait, popularem cibum ex Alphitis, Mazam veteres vocarunt, ipsamque præparare μάττειν dicebant, posteà verò necessarium victum, ob intemperantiam varietate distinguentes, studioseque paulatim immutantes, nomen ipsum Mazæ in μάττυαν commutarunt, ita appellantes omnem cibum magnificum; ματτυάζειν verò ipsos cibos præparare dixerunt. Atque inde fortasse, quæ ex Amygdalis & sacharo placentæ conficiuntur, in Officinis Massepanes, hac ætate adhuc nominantur.

Massepanes.

Porrò Maza, vt Galenus ait, panibus Hordeaceis ægrius concoquitur, magisque ventriculum flatu implet, in quo etiam si diutius manserit, turbationem excitat. Citius autem subducitur, si commixta diutius fuerit ac subacta. Quòd si mel quoque addatur, citius etiam ob id, ventrem ad excretionem incitabit.

De Crimno. CAP. XX.

CRIMNON, inquit Galenus in Commentariis libri secundi prędictionum Hippocratis, crassior Polentæ pars appellatur, quæ grandiuscula effracto inuehitur Hordeo, refugiens videlicet molæ exactiorem confractionem. Dioscorides, quem Galenus etiam in lib. De facultat. simplic. sequitur, non Polentæ modò, sed & Tritici, Zeæ, ac Olyræ, siue anteà tostorum, siue non tostorum crassiorem farinam κρίμνον appellat, Crimni nomen ad rudiorem crassioremque farinam cuiusuis frumenti transferens.

ἄλευρος.

Solo molæ discrimine ac trituræ modo à farina siue ἀλεύρῳ differt. Ἄλευρος enim dicitur quando granum in tenuissimas partes quàm exactissimè contritum est; κρίμνον verò rudior farina, quæ fragmenta maiuscula ipsorum granorum continet.

Πόλτον, id est, pultem ex eo faciunt, inquit Dioscorides, quæ abundè alit, facilè conficitur, & aluum vehementius astringit, si Zea ex qua fit, prius torreatur.

De Malto siue Byne. CAP. XXI.

MALTVM à recentioribus nuncupatum, ex Hordeo quoque fit. Nam ipsum Hordei granum est, primùm donec intumuerit aqua maceratum, quod deinde germen emisit, ac postremò cum ipsis germinibus siue enatis ligulis resiccatum est.

Resiccatur autem frequentissimè ignis calore, quem ad hoc constructus fornax per exigua spiramenta admittit: raro verò absque ignis subsidio, idque non nisi æstiuis mensibus vigente æstu, cùm in tabulato, eminentiore loco perflato, tenuiter sparsum, sæpius per diem vertitur.

Nostri mout/ Germani maltz/ recentiores Maltum voce à Germanis mutuata appellant.

βύνη.

Aëtius Græcus medicus, Hordeum hoc modo præparatum βύνην nominat.

Ad Beræ siue Cereuisiæ decoctionem conficitur, & laudatissimum quidem Martio & Aprili mensibus.

Qualitatem habet ſiccam quidem Hordei intenſiorem, frigidam verò multò remiſſiorem; præſertim quod ignis calore toſtum ac reſiccatum eſt. nam ἐμπύρευμα, quod illi ab aſſatione diutinaque toſtione inhæret, ſiccitatem eius intendit, ac frigidam non ſolùm remittit, ſed & qualitatem quandam calidam ei imprimit. Quod verò æſtiuis caloribus reſiccatum, minus quidem calet, tamen & ipſum Hordeo calidius vel ſola germinatione redditum; quæ abſque leui quadam putrefactione, ob alienam humiditatem, non ſuccedit. Putrefactione autem caliditatem multis accedere, ſatis notum.

Galenus lib. De aliment. facult. Hordeum ait, quoquo modo quis eo vtatur, ſiue Ptiſanam coxerit, ſiue Polentam fecerit, vim quandam refrigerantem retinere, verùm id de Malto non videtur intelligendum, quod vel germinatione ſola; deinde & toſtione, ſi acceſſerit, magis à natura ſua receſſit, quàm Polenta, quæ vel ex crudo nondumque maturo Hordeo; vel in aqua macerato tantùm, vt diximus, conficitur.

Abſtergit præterea & Maltum Hordeo potentiùs; minus lentoris habet, cùm, quia farinæ minus, ſiliquarum verò plus habeat, quàm crudum Hordeum; tum ab inhęrente illi nonnullo calore; partim à leui illa corruptione; partim ab empyreumate, qui abſterſionem coniunctam habet. Ventris torminibus aliisq; ſimilibus ex frigida cauſa doloribus, Maltum ſubuenit, toſtum feruensq; in ſacculo appoſitum.

Cataplaſma ex Bynes farina tumoribus hydropicorum vtiliter, Aëtio teſte, imponitur.

De Bera ſiue Ceruiſia. CAP. XXII.

BERA ex Malto, & Lupuli ſalictarij floribus modo, proportioneq; certis, aquę dulci permixtis, coquitur: & ſimpliciſſima quidem ac propriiſſima talis eſt. Proxima, quæ Triticum, Zeam, aliáſve fruges, vnà cum malto Hordeaceo admittit. Quæ verò præter fruges, herbas, ſemina, flores, aromata, aut alia huiuſmodi caput implentia, ac ebrietatem inducentia, à frugum natura aliena, permixta habent, compoſitæ quædam Beræ, ſiue Ceruiſiæ ſunt ac medicatæ, ab Hordeacea Triticeáve Bera & ſapore & qualitate diſſidentes.

Nominant autem huiuſmodi ex frugibus potum cùm Germani omnes, tum Britanni reliquæq; Septentrioni ſubiacentes gentes, communi quidem ac patria voce, Biere ſiue Bere/ Latina autem paſſim Ceruiſiam. Veteres verò ex Hordeo potum variis nominibus appellarunt: & οἶνον quidem κρίθινον, id eſt, Vinum hordeaceum, omnem ex Hordeo compoſitum Græci. Eundem Ariſtoteles, Athenæo teſte, πῖνον dixit: alij βρῦτον: veluti Sophocles in Triptolemo, & Hecatæus in Europæ periodo, vbi Pæonas βρῦτον ait bibere, ex Hordeo; παραβίην verò ex Milio & Conyza. Hellanicus tamen non ſolùm ex Hordeo, ſed & ex radicibus fieri βρῦτον aſſerit: Bibunt, inquit, ex radicibus βρῦτον, veluti Thraces ex Hordeo.

Ægyptij Hordeaceam potionem, ζύθον ſiue ζῆθον, Theophraſtus ait, appellant. Idem teſtatur Plinius lib. XXII. Ex frugibus, inquit, potus, Zythum in Ægypto, Celia & Ceria in Hiſpania, Ceruiſia & plura genera in Gallia, aliisq; prouinciis. Quos lib. XIIII. nominibus quidem aliis, ſed ratione eadem confici tradit. ζύθον.

Diodorus Siculus, Zythum non in Ægypto ſolùm, ſed & in Galatia quoque fieri affirmat. Tanta eſt (inquit de Galatia ſcribens) aëris frigiditas, vt neque vinum ea regio, neque oleum, producat; quare coacti homines potum ſibi ex Hordeo componunt, quē appellant Zythum.

Dioſcorides vnum Hordeacei potus genus Zythum: alterum Curmi nominat.

Simeon Zethij ex poſterioris ætatis Græcis, huiuſmodi potionem Arabico nomine φούκαν vocat, alij φοκάδιον, ſiue φουκάδιον: Arabibus tamen, Phoucas non ex Hordeo tantùm potus eſt, ſed etiam, veluti Rhaſis ſcriptum reliquit, ex pane Heueri, hoc eſt, Similagineo, Mentha, ac Apio compoſitus: ac, vt Hali Abbas teſtatur, quædam etiam Phoucas ex pigmentis; aut ex malorum punicorum ſucco conficitur. φούκατ.

Hæc autem omnia ſiue ſimilia ſint genera, diuerſis appellata nominibus, ſiue proprietate aliqua diſcrepantia, cum Bera ſiue Ceruiſia noſtra in eo conuenire poſſunt, quòd ex Hordeo, ac frugibus componantur, præparationis tamen modo, vel alia qualitate aliqua ab ea fortaſſe differunt. Nam ſi Zythum, vt Galenus ait, lib. De facultat. ſimplic. medicament. ex putredine proueniat, aut ex frugibus fiat aqua madefactis, donec reſoluantur in liquorem Vino ſimilem, veluti Hermolaus Barbarus in Corollariis ſcribit: ac acre maliq; ſucci ſit: renes & neruos tentet, quæ à Dioſcoride ac Galeno quoque ei attribuuntur, cum Bera ſiue Ceruiſia noſtra nequaquam conuenire poteſt. Nam Bera ex fruge non fit putreſcente, multò minùs ex ea in liquorem reſoluta, ſed ex Hordeaceo Malto, vt diximus, coquitur, ab omni putredine aſſeruato. Eſt & Bera per ſe ſuauis, dulcis, ac boni omnino ſucci. Quę certè Beram à Zytho, cum conficiendi modo, tum facultate diſſidere oſtendunt. Sin autem Zythum non eo, quo Galenus, aut Hermolaus tradunt, conficitur modo, ſed ex Hordeo ac Tritico fiat leuiter

ter tantùm putrefactis,ac à natura ſua commutatis, vt Theophraſtus ſcribit, Zythum & Bera ſimillima ſunt. Nam Hordeum in Maltum tranſiens,leuiter quodammodo computreſcit & à natura ſua recedit. Verùm tunc Galenus, Dioſcorides, & qui deinceps eorũ ſententiam ac doctrinam inſequuti ſunt , minus rectè Zythi facultates cognouiſſe videbuntur. Propter leuem hanc etenim putrefactionem ſiue mutationem,Hordeum, aut ex eo potus, mali ſucci ſtatim fieri non poteſt,non minus quàm Polenta,quæ ex non recente Hordeo , ſed ex maturo & ſicco in aqua macerato conficitur. Siquidem & tunc leuiter quodammodo Hordeum computreſcit,humoremq́; alienum imbibit, veluti dum Maltum futurum eſt. Polentam tamen hanc ob cauſam,neque Galenus ipſe,neque veterum quiſquam,mali ſucci fore aſſeruit, ſed contrà omnem boni odoris,ſuaueolentemq́; eſſe,ſicuti & Maltum ritè confectum eſt.

Zythum autẽ,ſiue ζῦθος, ex Hordeo & Tritico confici leuiter putrefactis, Theophraſtus lib. De cauſis ſexto,vbi de ſaporibus agit,his verbis tradidit. Nõnullos verò,ait, naturã commutantes & leuiter putrefacientes, in ſuccos cogimus, ad bibendum idoneos, veluti qui vinum ex Hordeo ac Tritico conficiunt,quod in Ægypto ζῦθος appellatur.

Cæterùm vt ad temperiem Beræ veniamus,pendet ea ex qualitatibus eorum , ex quibus componitur. At materies eius,vt diximus, ſunt,aqua, Maltum Hordeaceum, ſubinde Triticum aut Zea,& Lupuli ſalictarij flores. Aqua quidem ſimplex cuiuſmodi ad Beræ decoctionem ſumitur,frigida eſt & humida: Maltum cum exigua caliditate reſiccat & abſtergit: Triticum ac Zea temperatè calida ſiccaq́; ſunt: Lupuli flores ſecundo ordine calefaciunt, reſiccantq́;,caput tentant,vrinas mouent,abſtergendi quoque,ac aperiendi potentia præditi. Faciunt hi ad Beræ cùm ſaporem,tũ diuturnitatẽ ; fruges verò alimenti materiã ſubminiſtrãt.

Ex horum autem varia & inæquali miſtura,diuerſa Berarum genera, diſſimilibus qualitatibus prædita,fiunt. Tenues quædam,potentes aliæ,rubicundæ ſiue nigræ hæ,candidæ illæ,amaræ pleræque,dulciores nonnullæ. Quæ frugum plurimum admiſerunt,potentiores ſunt: quæ minus tenuiores: minimũ tenuiſſimæ. Ex Hordeaceo Malto, diutiùs toſto, rubicundæ; & præſertim,ſi diuturnior decoctio acceſſerit: præcipua autem parte ex Zea ac Tritico confectæ candidæ ſunt,ſeneſcenteſq́; tenue & aquoſum vinũ ſubſtantiæ tenuitate quodammodo referunt: amariores caputq́; citiùs tentantes,lupuli flores copioſius incocti efficiunt; dulciores eorum parſimonia. fruges enim ex ſe dulcedinem conferunt.

Inter has tenuiſſima,frigida quidem eſt & humida, ſuperante in ea aquæ qualitate ac ſubſtantia,non tamen alicuius caliditatis expers.

Potentiores caloris plus habent,cuius etiã vi atq; potentia, in vaſa cõditæ nõ ſecus ac muſtũ fluctuãt ac efferueſcũt, minus tamẽ quàm mediocre vinũ calidæ,à quo nõ ſolũ tẽperamẽti caliditate,ſed & tenuitate ſubſtãtiæ ſuperãtur. Calefactio ſiquidẽ Beræ clemẽs mitiſq; eſt.

Alimentum autem præſtant illæ quidem exiguum,aut nullum; hæ verò copioſius; copioſiſſimum potentiores: omnes probi ſucci, ſi ex bonis frugibus & bene decoctæ fuerint. Craſſiores circa pręcordia aliquantiſper hęrent,tardeq́; deſcendunt : candidę , tenuiores & citius digeruntur : amarę, abſterſione aluum leniunt: medię, medio ſe modo habent.

Compoſitę Berę,quę videlicet pręter fruges ac Lupulum, & alias quaſdam herbas, vel flores, ſemina, fructus,aromata, ſimiliáve recipiunt, pro qualitate eorum quę admiſcentur, varias qualitates ac facultates obtinent, ſubinde etiam noxias.

Recens Bera quæ nondum ſubſedit,non ſecus ac muſtum,vitia complura gignit: inflationem parit,aluum conturbat,calculum procreat,ac vrinę ſępenumero ſtillicidium excitat: foris tamen admota,neruoſarum partium dolores ſopit,ſi dulci calenteq́; ea foueantur: pręſtat ad hoc recentiſſima,& cui nondum Lupulus incoctus eſt, ac inter omnes potentior.

Acida neruos & renes tentat,ventriculum conturbat,ac vitioſum in corpore ſuccũ gignit.

Acetum quod ex Bera conficitur, Vini aceto minùs acre, minuſq́; potens eſt, nec partium adeò tenuium.

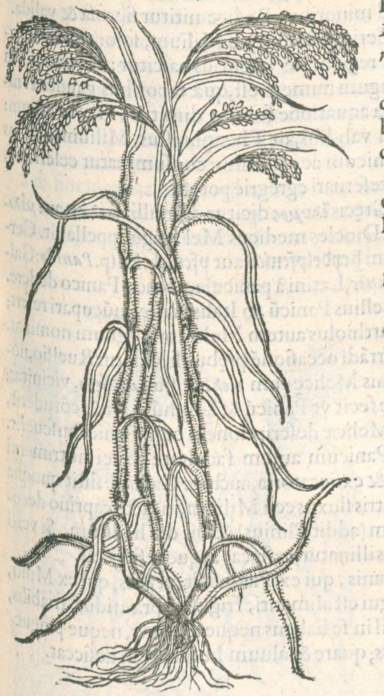
De Milio. Cap. XXIII.

MILIVM multiplici fruticat culmo,geniculato: folia habet ampla, harundinacea: ſummo caule,non ſpicam ſed effuſam promit iubam,ſiue φόβην,deorſum reflexam, flaui vt plurimùm coloris,ſubinde nigricantem,in qua ſemen gignitur paruum,durum, ſplendenſq́;, paucis tenuibus tunicis conueſtitũ,à quibus facillimè excidit. radice nititur numeroſa,altaq́;.

Leuẽ ſolutamq́; humum deſiderat,nec in ſabuloſo ſolùm, ſed & in arenoſo quoq; prouenit,modò vel humido cælo,vel riguo ſolo: nam ſiccum cretoſumq́; reformidat, Columella ait. Milio Plinius Campaniam præcipuè gaudere tradit. Ante ver commodè ſeri non poteſt, teporibus maximè lætatur.

Milium, Theophraſtus ait,ſiccitate ſua diuturnum eſſe,plus centum annis ſeruari poſſe,ſi quò ventus & aër nõ perueniunt,vt auctor quoque eſt Varro, condatur.

Milium.

Græcis κέγχρος, nonnullis κεγχρὺς dicitur; Hippocrati Paspale, vt Hermolaus ait: Hispanis *Myo, Mill*: Italis *Miglio:* Germanis Hirß: Gallis *millet:* nostris hirs & milie.

Milij grana ac paleæ, vt Hippocrates ait, siccant & ventrem sistunt, & cum ficubus, fortibus doloribus conferunt. Ipsum autem Milium coctum alit, non tamen aluo secedit.

Primo ordine, Galenus ait, refrigerat, exsiccat verò tertio, aut certè secundo intenso, paululum etiam habet tenuitatis.

Panis qui ex Milio fit, exigui est alimẽti; frigidus, præaridus, & friabilis; nihil enim in se habet neque lentoris, neque pinguedinis: iure ergo aluum humentẽ desiccat, veluti & Panicum, quo tamen ad omnia est præstantius, suauiusq; editur, facilius concoquitur, ventrem minùs sistit, magis nutrit: foris impositum in sacculis, idoneum est fomentum iis, quæ citra morsum exsiccari postulant.

Torretur, auctore Dioscoride, feruensque in sacco ponitur, vt torminibus reliquisq; doloribus, si foueatur, auxilio sit: neq; aliud, teste Plinio, vtilius, quoniam leuissimũ mollissimumq; est, & caloris capacissimum. Itaq; talis vsus eius est, ad omnia quibus calor profuturus est.

Farina eius cum pice liquida, serpentum & multipedæ plagis imponitur.

Lachryma Iobi.

De Lachryma Iobi. CAP. XXIIII.

MILII generi asscribitur & quam Lachrymam Iobi recentiores nominant, arundinaceæ quoque naturæ φυτὸν: folia habet longa, lata, & arundinacea; culmos crassos, geniculatos, ex quorum superioribus geniculis duo, tres, aut plures exeunt pediculi, & in singulis semina singula, dura, quasi rotunda, Ochris maiora, à quibus dependent quædam veluti spicæ inanes & muticæ: radices in fibras multas diuiduntur.

In hortis Italiæ, Galliæ, ac subinde etiam Belgij seritur; peregrinum siquidem est, & aliunde illatum.

Nonnulli Lithospermi speciẽ faciũt, propter seminis duritiem; toto tamen genere à Dioscoridis Lithospermo differt. Itali *Lachrymam Iobi* appellant: posset fortasse nõ ineptè Arundo Lithospermos nuncupari, vt Gesnerus ait.

Vsum habet nullum, nisi quòd mulierculæ, seminibus istis lycio siue filo transmisso pro sphærulis precatoriis subinde vtantur, catenulas inde facientes.

De Panico. CAP. XXV.

PANICVM Milij similitudine culmis prodit complurimis, intus farctis, multis articulis geniculatis, ac sensim extenuatis: folia ei arũdinacea sunt, multò quàm Tritici latiora: spicã siue paniculam fert oblongã, crassam, prædensam, ex multis coaceruatam & cõpactam granis rotundis, duris, splendẽtibus, folliculis quibus-

Panicum.

dam intectis, colore subluteis, Milio similibus, ſed minoribus. Radice nititur fibroſa & valida.

Seritur ſimili, quo Milium, ſolo: calidis & ſiccis regionibus libentius naſcitur: ex vernalium frugum numero eſt, quæ teporibus gaudent: nimia aquatione folium dimittit, vti & Milium: ſed validius, ait Theophraſtus, Milium, dulcius Panicum ac infirmius: conſummatur celerrimè, & reſeruari egregriè poteſt.

Gręcis ἔλυμος dicitur; nõnullis μελίνη, aut μέλινος. Diocles medicus Mel frugũ appellauit. Germani heydelpfenich aut pfenich: Hiſp. *Panizo*: Galli *panic*; Latini à panicula, nomen Panico dedere. Ruellius Panicũ ab Italis *Melicã* nũcupari refert; Matthiolus autem Melicam Sorghum nominat.

Errãdi occaſionẽ prębuiſſe videtur Ruellio, nominis Melicę cum μελίνης, ſiue μελίνου, vicinitas; quę fecit vt Panicũ & Sorghũ inter ſe cõfuderit, & Melicæ deſcriptionem cum Panici miſcuerit.

Panicum autem facultate pauci nutrimenti eſt, & exſiccatoria, auctore Galeno: ſiſtit quoque ventris fluxus ceu Milium, in lacte caprino decoctum (addit Plinius) & bis die hauſtum. Si verò foris illinatur, exſiccat atque refrigerat.

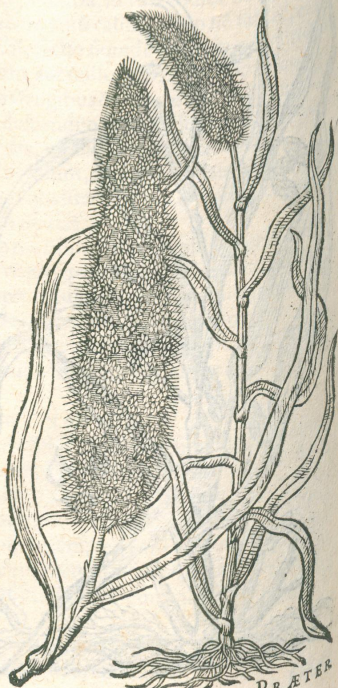
Panis, qui ex Panico fit, vt & is, qui ex Milio, exigui eſt alimenti, frigidus, præaridus, friabilis, nihil in ſe habens neque lentoris, neque pinguedinis; quare & aluum humentem deſiccat.

De Panico Indico. CAP. XXVI.

Panicum Indicum.

Panici Indici ſpica.

PRÆTER

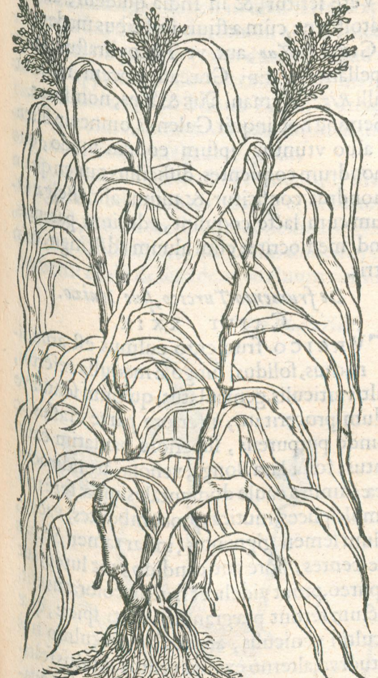
PRÆTER superius Panicum & aliud quoddam peregrinum ostenditur, quod Indicum cognominatur. Culmos istud promit crassos, VIII. aut IX. pedes altos, crebris geniculis articulatos: folia verò è singulis geniculis dura, magna, longa, lataque, omnino arundinacea: spicæ siue veriùs paniculæ crassæ sunt, & densè compactæ, aliquantulum hirsutæ, breuiores non rarò quàm vulgaris Panici, sed crassiores. exeunt hæ & è summo culmorum, & è foliorum sinubus, breuioribus ac tenuioribus veluti culmis insidentes: semen oblongum capillaceis glumis implicatur, quæ ipsas paniculas hirsutas efficiunt. radices validæ sunt ac fibrosæ, ampliores quàm prioris Panici.

Sub finem æstatis, etiamsi calida feruensque fuerit, maturitatem semen in Belgio vix consequitur: in calidioribus regionibus meliùs proficit.

Panici speciem esse, ipsa densè compacta panicula ostendit.

De Melica siue Sorgho. CAP. XXVII.

Melica siue Sorghum.

MELICA tribus, quatuor, aut pluribus assurgit culmis arundinaceis, prææltis, septem, octo, subinde decem, pedum altitudine vel ampliore, nouem articulis vt plurimùm geniculatis, medulla candida farctis: foliis è singulis geniculis cubito longioribus, trium quatuórve digitorum latitudine: iuba dodrantali aut longiore, milij crassiore, erecta, non dependente: grano multò quàm milij maiore, ac lentis ferè magnitudine, aliâs in ruso, aliâs plenius nigricante: radicibus nititur fibrosis, multis ac validis. Tota planta arundinem refert: culmi & spica, semine maturescente rubescunt.

Solum amat pingue & humidum. ex æstiuis sementibus est: autumno maturescit: gignitur in Italia, Hispania, ac aliis calidioribus regionibus.

Ab Insubribus *Melegua*, & *Melega*: Latinè Melica: in Hetruria *Saggina*: aliis Italiæ locis *Sorgho*: Germanis Sorgsamen/ hoc est Belgis Sorgsaet: Lusitanis *Milium saburrum* appellatur: nonnulli Panicum peregrinum, aut Indicum cognominant, idipsum videlicet ex Panici genere esse existimantes; quorum certè opinio probabilior est, quàm eorum, qui illud inter Farris genera reponunt. Cum Farre siquidem similitudinem nullam, cum Panico verò aliquam habere potest.

Conuenire & cum eo Milio videtur, quod Neronis principatu ex India in Italiam inuectum, nigrum colore, amplum grano, harundineum culmo, adolescit ad pedes altitudine septem; prægrandibus culmis, lobas vocant, omnium frugum fertilissimum, vt Plinius tradit.

Melicæ autem huic, & similis alia quædam Melica candida reperitur, quæ harundinaceis foliis, prææltis & geniculatis culmis, effusa iuba Sorghum quoque refert; sed semen eius rotundius & candidum est.

Bellonius hanc Melicæ speciem in Cilicia ac Epyro seri, & illic à se repertam scribit: ibiq; panes ex ea coqui.

Ab Arabibus Hareoman, eodē teste, appellatur. Apud Auicennam tamen Cap. CCCXXXI. Areoman non Melica, sed Zea est, si interpreti fides.

Cæterùm Melicæ vtriusque semen Panico sapore & temperamento simile est. cogitur subinde à rusticis in panes, sed friabiles, & parum alimenti subministrantes: frequentius, & vt plurimùm, gallinacei generis ac columbarum saginæ seruit.

De Oriza, ex Theophrasto & aliis. CAP. XXVIII.

ORIZA Lolio aspectu similis est, vti Theophrastus refert: non spicam, sed veluti iubam effundit Milij aut Panici modo: folia ei, Plinius ait, carnosa, ac Porro similia; sed latiora:

Oriza.

Frumentum Turcicum.

tiora: flos purpureus: radix gemmeę rotũditatis.

Ariſtobulus apud Strabonem, Orizam tradit in aquis concluſam ſtare, areolis quibuſdam factis: eamque eſſe altitudine cubitorum quatuor. multiplicem ſpicam habere: copioſumq́; fructum adferre: meti circa Pleiadum occaſum, atque vt Zeam repurgari: naſci in Bactriano agro, & in Babylonio, & in Suſio, & in inferiore Syria.

Hac autem ętate nõ in iis ſolùm regionibus, ſed & in aliis plurimis prouinciis, veluti in fortunatis inſulis & Hiſpania prouenit: vnde in Belgium, piſta ac ptiſanæ modo repurgata adfertur. Naſcitur paluſtribus ac riguis.

Vere ſeritur, & in India quidem, auctore Eratoſthene, cùm æſtiuis imbribus madet.

Græci ὄρυζαν, aut vt Theophraſtus, ὄρυζον appellant: Latini Græcam vocem retinent: Galli *Riz*: Germani Riß & Rys, nominant.

Semine hoc, inquit Galenus, omnes in ſiſtenda aluo vtuntur, ipſum eodem modo, quo Chondrum coquentes: difficilius tamen quàm Chondrus conficitur, & minus alit. Belgæ Orizam cum lacte coquunt, edulium parantes, quod mediocriter cùm aluum adſtringit, tum nutrit.

De frumento Turcico, ſiue Maizo.

CAPVT XXIX.

TVRCICO frumento culmus eſt arundinaceus, ſolidus, fungoſa medulla refertus, multis articulis geniculatus, quinum ſenúmve pedum proceritate, inferiore parte craſſus, ac ſubinde purpureus, ſuperiore paulatim extenuatus: folia lata, longa, venoſa, arundinacea: ſpicæ ſummo caule dodrantales, iubæ ferè modo multiplices, muticæ, procumbentes, vacuæ, nullum ſemen gignentes, inſtar tamen Secalis floreſcentes, flore aut candido, aut luteo, aut purpureo, prout videlicet fructus coloratus erit. Fructum ferunt prægrandes veluti ſpicæ, quæ ex culmi geniculis, atque ab vno culmo tres quatuórve, alterno exeunt ordine, multis foliaceis ac membranoſis tunicis, veluti vagina quadam, obuolutæ, è qua longi tenuesq́ue capilli prominent, ſinguli ſingulis granis adhærentes. Semina magna ſunt, Eruiliæ magnitudine, qua mediaſtino hærent anguloſa, ſuperficie verò rotunda: colore aliâs candida, aliâs lutea, purpurea, aut rubra; ſapore dulcia ac ſuauia: quæ in ordines ac verſus octo aut decem digeſta arctiſſimè coniuncta, naſcuntur. Radicibus nititur hoc frumentum multis, fibroſis ac firmis.

Seritur in hortis, idq́ue Martio aut Aprili: fructus autumno matureſcit.

Haudquaquam ex Aſia quæ Turcorum Imperatori paret, (vt à pleriſq; & vulgò creditum eſt) aut ex Oriente, ſed ab Occidente & ex America, viciniſq́ue inſulis, in *Hiſpaniam* primùm, deinde in alias Europæ prouincias inve-

ctum

ctum est. vbi & seritur, & ex eo panis conficitur, ac subinde procerius multò adolescit.

Germani Turkischkorn: Belgæ Torcx coren: vulgò Frumentum Turcicum: Galli *Blé de Turquie* appellant: Americæ ac vicinarum insularum habitatores Maizium & Maizum nominant: Valerius Cordus Triticum nuncupat Bactrianum, sed ratione aut occasione non optima: Nec enim cum Tritico nostro similitudinem habet: neque cum eo quoque Frumento, quod in Asiæ quodam loco vltra Bactra nasci proditur. Nam hoc Theophrastus quidē adeò grande fieri, narrari refert, vt grana singula magnitudine nucleos Oliuæ æquiparent. Quod & Plinius lib. XVIII. cap. VII. scribit. Tradunt, inquit, in Bactris grana tantæ magnitudinis fieri, vt singula spicas nostras æquent. In quibus verbis, pro dictione, spicas, fortassis rectiùs legeretur, Oliuas, vt apud Theophrastum, ex quo hæc transscripta.

Bactrianum Triticum.

Plinij locus suspectus.

Extat etiam apud Strabonem, lib. XV. Bosmori mentio, qui Eratosthene teste, in Bactriano quoque ac Babylonio agro, iisdem quibus Oriza locis nascitur. Est hoc frumēti genus, quod in veneratione esse, Onesicritus tradit, Tritico minus: inter amnes prouenit, excussumq; areis protinus torretur. Iureiurando etenim adiguntur messores, non asportaturos se inde, priusquam coxerint, ne semen in alias terras exportari possit. Huic Bosmoro Frumentum istud etiam parùm simile, cùm semen eius Triticeo dissimile & maius sit.

Βώσμορος.

Quam ob causam, cùm duo hæc apud veteres solùm reperiantur, quæ Bactriani Tritici nomine appellari posse videntur, atque his ipsis Frumentum Turcicum dissimile sit: nō Triticum Bactrianum, sed nouo Tritici Turcici, aut Maizij nomine potius nuncupandum, donec vetus eius nomen Oedipus aliquis demonstrârit, qui à veteribus alicubi descriptum, aut cognitum fuisse, persuadere queat.

Cæterùm in nutriendo Frumentum istud Turcicum, Triticeis omnibus, ipsoq; non solùm Secali, sed & Hordeo longè est inferius. Panis ex eo apparatus mediocriter quidem candidus est, absque furfuribus concinnatus, sed durus ac siccus, veluti biscoctus, nihilq; lentoris habens. Concoctu eas ob causas difficilis, corporiq; nullum aut omnino exiguū alimentum præbens: tardè descendens, ac aluum constringens, veluti ex Milio, aut Panico factus.

De Phalaride. CAP. XXX.

Phalaris.

PHALARIS culmos tres, aut quatuor promit, cubitales, geniculatos, Zeæ aut Tritici culmis minores: folia item similia, sed minora quoque: spicas breues turbinatas, exiguis squamis candicantibus compactas; è quibus flores candiduli, à breuibus staminibus dependent: semen deinde inter eas gignitur, splendidum candidumque, vti Milium, maius, oblongum Lini semini forma ac magnitudine, aut, vt Plinius ait, Sesamæ simile.

Peregrinum hoc semen Belgio est; infertur autem ex Hispania ac Fortunatis insulis.

Seritur Vere: sub finem Æstatis hic maturescit.

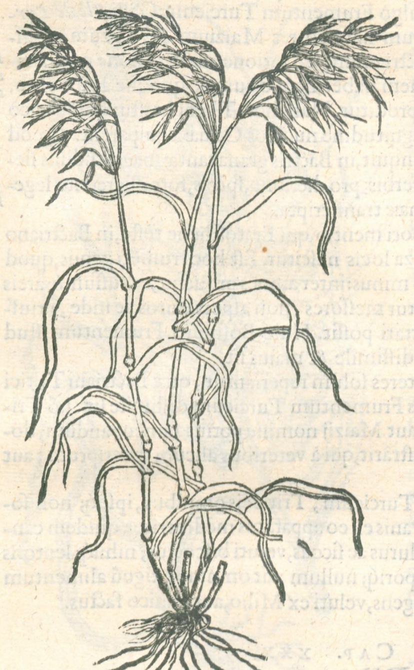
Græcis pariter ac Latinis φαλαρὶς dicitur: Galeno φαληρὶς: nostri Canariesaet/ hoc est, Canariense semen appellant, à Fortunatis nimirum insulis, quarum vna Ptolemæo Canaria nominatur.

Succus & semen ad vesicæ cruciatus vtiliter bibi, Galenus ait, creduntur. Pharmacopœi plerique, deficiente Milio, eo in fomentis non infeliciter subinde vtuntur. In siccis siquidem fomentis, Milij vsum habet, ac eius succedaneum est.

De Auena. CAP. XXXI.

CVLMO geniculato, folioq; Triticum ac Zeam Auena imitatur. in cacumine veluti iubam emittit, ex qua paruulę veluti bipedes locustæ dependent, in quibus semen oblongū, superiore parte, exiguis capillis hirsutum, ac glumis

Auena.

Auena nuda.

ac glumis inuolutum, conditur. Radicibus nititur copiosis, à quibus plurimis dispargitur culmis.

Loca amat rigua. Vere sata, sub finem Æstatis maturescit.

A Græcis βρῶμος ἢ βρόμος dicitur: Germanis Habern: Brabantis Hauere: Gallis *Auoine.*

Est verò & βρῶμος cognomento πόα, ex frugum vitiis, de qua infrà.

Auena nuda. Iam & Auena quædam est, cuius semen nudum nullis glumis implicatur, aliâs vulgari Auenæ per omnia similis: nudam Auenam quis nuncupauerit.

Auena autem, vt Galenus ait, iumentorum est alimentum, non hominum: nisi vtique aliquando extrema fame, ad panes ex ea conficiendos compellantur. Panis qui ex ea fit, est insuauis, non tamen aluum aut sistit aut proritat; sed, quod ad illud saltem pertinet, medium locum obtinet.

Vt medicamentum verò similem Hordeo vim habet. nam cataplasmatis modo imposita desiccat, & mediocriter ac sine morsu digerit: temperiem autem habet paulò frigidiorem; nonnihil etiam astrictionis obtinet, vt ad ventris profluuia iuuet.

Pulte huius, Dioscoride auctore, aluus sistitur, & prodest eius in sorbitione tussientibus succus.

Auenæ farinam, in aceto coctam, tollere næuos, Plinius præterea tradit.

De Fegopyro. CAP. XXXII.

IN frumentaceorum numero Fegopyrum quoque esse videtur; subinde enim cogente necessitate, panis ex eo, aut cum eo conficitur: habet id culmos rotundos, læues, striatos, rubicundos, in plures alas diuisos: folia Hederæ molliora minoraq́; Semydæ proxima: flores paruos, candidos, racemosos: semina sordido colore nigricantia, triangularia, Smilacis nigræ (malococissum veteres nominant) similia, sed paululum maiora: radicibus nititur paruis ac fibrosis.

Nascitur qualicunque solo, neque vllum quantumuis aridum, macrumq́; respuit: gaudet imbribus: citò prouenit, celeriter maturescit.

Seritur Martio aut Aprili; ac non rarò Autumno, pabuli causa. Plerisque Germaniæ

locis

Fegopyron.

locis & Brabanticæ Campaniæ vulgare; Italiæ etiam non incognitum.

Tridentina rura *Formentone*: Foroiulienſia *Saracino*, vt teſtis Matthiolus, nominant: Germani ſuperiores heydenkorn / inferiores bockweydt aut bucckenweydt / quæ hirci aut Fagi Triticum ſonant: Græcè φαγόπυρον aut φηγόπυρον, Latinè Fagotriticum dixeris à ſeminis figura, quod Faginam glandem, forma triquetra & colore ſordido, quodammodo refert, licet quantitate multò minus.

Apud veteres nullum nomen habet: nam Ocimum quidem non eſt, ſiue illud Dioſcoridis, ſiue alterum Varronis & Columellæ. Ocimum ſiquidem Dioſcoridis, aut vt pleriq; Ozimon, herba eſt odorata, quam noſtra ætas Baſilicum nominat.

At Varronis ac aliorum rei ruſticæ Latinorum ſcriptorum Ocymum, non alicuius herbæ genus, ſed pabuli nomen eſt, ex ſegetibus videlicet, ac leguminibus, veluti Varro lib. II. cap. XXXI. de Ocymo ſcribens, teſtatur. Id genus pabuli ſunt, inquit, ſegetes virides ſectę antequã ſiliquas ferant. Item & Plinius lib. XVIII. cap. XVI. Apud antiquos, ait, erat pabuli genus, quod Cato Ocymum vocat, quo ciebant (exemplaria pleraque minus bene, ſiſtebant, habent) aluum bubus, id erat è pabulis, ſegete viridi diſſecta antequã gelaret. Sura Manilius id aliter interpretatur, & tradit Fabæ modios decẽ, Viciæ duos, tantundem & Eruiliæ in iugero Autumno miſceri & ſeri ſolitos, melius & Auena Græca, cui non cadit ſemen admixta: hoc vocitatum Ocymum, boumq; cauſa ſeri ſolitum, Varro appellatum à celeritate proueniendi ait.

Ocymum.

Plinij locus emendatus.

Ex quibus ſanè euidentiſſimum eſt, Fegopyron propriè Ocymum non eſſe; ſed frugem nouam, veteribus vel non cognitam, vel non vſitatam, vel neglectam.

Cæterùm Fegopyron Tritico quidem, Secali ac Hordeo minus nutrit, plus tamen quàm Milium aut Panicum.

Pulmentaria ac placentæ quæ ex eius farina conficiuntur, facilè concoquuntur, citò deſcendunt, alimẽtumq; corpori adferunt, exiguum quidem, non tamen malum aut vitioſum.

Panis qui ex eo aliquando, cogente annonæ penuria, coquitur, aut farinam eius admixtam habet, humidus eſt, citiusq; deſcendit, ac flatulenti plus obtinet, quàm ex Secali coctus.

Herbam viridem priuſquam ſemen maturuerit, boues iumentaq; paſcuntur. Semine gallinaceum genus paſtum citiſſimè pingueſcit.

LIBRI PRIMI PEMPTADIS QVARTÆ FINIS.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS QVARTÆ

LIBER SECVNDVS,

DE LEGVMINIBVS.

PRÆFATIO.

FRVMENTIS succedunt Legumina, frugum alterum genus. Veteres siquidem Frugum nomine Frumenta & Legumina complexi. Legumina Græcis ὄσπρια dicta sunt, quæ quia manu leguntur, non autem vt frumenta subsecentur, Legumina Latinis nominari putantur. Galenus in lib. De alimentorum facult. tertium quoddam genus addit, eorum videlicet, quorum semina in cibariorum numerum subinde admittuntur. horum autem multa inter Legumina reposita, pauca alibi descripta.

De Bœnis siue Faselis, ac primùm de maiore.

CAPVT PRIMVM.

Bœna siue Phaselus maior.

VVLGO dictarum Bœnarum tria occurrunt genera: maior, minor, & syluestris.

Maior Bœna culmo siue scapo exit quadrangulari, glabro, inani, nullis geniculis intersepto, longo & erecto; qui vbi quidem densè seritur, pedamentis aut adminiculis quibus sustentetur non eget: vbi verò seorsim, facilè in terram collabitur. folia ex interuallis promit oblonga, ex pluribus vni costæ siue pediculo adnatis composita, quorum singularia subpinguia sunt, venosa, glabra, rotundis longiora: flores spicati sunt, forma oblongi, colore aut candidi, lituris nigris conspicui, aut ex purpura nigrescentes: succedunt siliquæ longæ, crassæ, carnosæ, inferiore parte tenuiores, interius quodam veluti candido tomento aut mollibus floccis lanosæ & hirsutæ, quæ ante maturitatem virent, post verò sicciores factæ, nigræ sunt ac duriusculæ, veluti & Genistæ siliquæ, his longiores tamen maioresque; in quibus fructus tres, quatuor, aut quinque, raro plures, oblongi, lati, compressi, humani ferè vnguis similitudine, magni & semidrachmæ sæpenumerò pondo, vt plurimùm candidi, subinde ex rubicundo colore purpurascentes; qui superiore sua parte oblongum nigrum veluti vmbilicum habent, quem tegit oblongus dilutè virens vnguiculus. Putamen huius densum est, interior pars resiccata dura solidaque, in duas partes facilè finditur, & ab vno latere germinationis principium euidens habet; veluti & Ochri, Pisa, Ciceres, & plura alia legumina. Radices huius longæ sunt, ac multis fibris firmantur.

Seritur Bœna hæc in agris ac hortis.

Floret Aprili ac Maio mensibus, & particulatim quidem ac diu: fructus Iunio ac Iulio ad maturitatem peruenit.

Germani **Boonen**: Galli *Febues*: Itali *Fauam*, quasi Fabam, vulgarem appellationem secuti, nominant: Hanc etenim veterum Græcorum κύαμον, ac Latinorum fabam esse, non solùm Officinæ, sed omnes passim crediderunt; qua in re quantum à veritate absint, ea vel liquidò ostendunt, quæ de Fabæ forma & magnitudine, apud veteres sparsim reperiuntur, quę parum admodũ aut omninò nihil, cum Bœna, præsertim eius fructu, conueniunt. Nam Fabæ quidẽ fructus rotũdus est, & paruus; Bœnæ verò longus, latus, & Fabæ comparatione magnus.

Rotun-

Rotundam autem esse Fabam, multorum rotundorum & fructuum & aliorum ad eam collationes ostendunt. Theophrastus, Terebinthi semen, magnitudine Fabæ esse scribit: similiter & Loti rotundum fructum, quem Dioscorides Pipere maiorem facit: Tiliæ item fructum, & acinos Vitis Idęæ (passulas Corinthiacas nominant) quos Hederæ acinis similes etiam perhibet: Taxi denique fructum, Faba minorem affirmat. Dioscor. Xyridis rotundum semen Fabæ simile asserit. Plinius Tithymali Paralij fructum, magnitudine Fabæ esse ait. Galenus lib. XI. De simplic. medicament. facul. Oniscos qui sub hydriis nascuntur, etiam κυάμους, hoc est, Fabas appellari refert: quod vbi sese in globum conuoluerint, esculentis Fabis sunt persimiles: Libro verò De aliment. facul. cap. de Aphace & Vicia, Horum seminum, inquit, figura non est rotunda, veluti Fabarum. Cornelius Celsus, acrochordones thymos, epinyctidas, rotunda & exigua tubercula Fabis similia facit.

Quæ omnes similitudines & comparationes, non solùm Fabæ rotunditatem, sed & paruam eam esse, euidenter commonstrant. Omnia enim ipsis comparata non solùm rotunda, sed & exigua quoque sunt.

Paruitatem porrò earum, præter illa, & hoc similiter confirmat, quòd Dioscorides Ægyptiam Fabam, vulgarem Græcorum magnitudine superare tradat: quæ tamen & ipsa parua est, Bωnaque longè minor. Pendet enim Ægyptia Faba, auctore Galeno, semiobolum tantùm: Bωna verò semidrachmam (vti scripsimus) id est, obolos integros tres, sæpè complet. Idem ostendunt, quæ apud veteres nonnullis locis reperiuntur & alia, veluti apud Galenum & alios eius ætatis scriptores, huiuscemodi capituli alicuius titulus: Si calculus aut Faba aut consimile quippiam in auditorium meatum illapsum fuerit. Item quod Lucianus in ὀνείρῳ Mycillum adducat obiicientem gallo, quòd Fabas sublegisset: ac in Icaromenippo formicam fingat Fabæ tunicam apportantem: & alia similia, passim occurrentia: sicuti & quod Aristoteles libro De animalium historia sexto, pullorum gallinaceorum oculos, decimo ab incubitu die, Fabis maiores esse scribit, qui tamen in exclusis, non admodum magni sunt. Decimo iam die, inquit, pullus totus perspicuus est, & membra omnia patent: caput grandius toto corpore est: oculi capite grandiores hærent, quippe qui Fabis maiores per id tempus emineant.

Ex quibus omnibus euidentissimum manifestissimumq́ue, veras Fabas rotundas ac paruas esse; multoq́ue ipsis Bωnis minores, quæ omnibus iis quæ Fabis comparantur, longè sunt maiores, & ea de caussa, à Fabis differentes. Vt interim prætereamus, Fabam substantiam habere, vti Galenus ait, raram & laxam: Bωnam verò resiccatam cornu modo solidam. iam & Fabam, eodem auctore, minus alere, quàm ciceres; Bωnam autem Ciceribus gratiorem, ac alimentum corpori humano copiosius præstare: & si quæ alia sunt eiusmodi argumenta, quæ Fabarum & Bωnarum dissimilitudinem aliquo modo ostendunt.

Bωna igitur non Faba, sed omnino alterius nominis legumen. Cùm autem apud veteres nullum aliud reperiatur quod Bωnæ similius esse queat, quàm Faselus, Bωnam eandem cum Faselo esse consequi videtur: quem Græcorum complurimi φάσηλον, Dioscorides φασίολον, Simeon Sethij φάσουλον nominauit.

Habet enim in primis Bωna, fructum Dolichis forma similem, at maiorem, quæ maior est, cuiusmodi Faseli esse Dolichus innuit, diminutiua voce, à similitudine Faseli, φασέολος nuncupatus.

Iam & Bωna alta proceraq́ue est, qualem Faselum esse Columella testatur lib. x.

Et grauis at triplici consurgit longa Faselus.

Vulgarem item olim per Italiam fuisse Faselum, ex libris Columellę, Palladij, Virgilij notissimum est, sationis enim eius & tempus & modus in his docetur: Bωna verò hac ætate nihil familiarius.

His accedit, quòd minoris Bωnæ fructus, Sparti fruticis, siue Spartij lobum magnitudine ac forma, & non raro colore, proximè referat: at Spartij λοβοὺς ὥσπερ φασήλους ἢ φασιόλους, Dioscorides tradit, id est, lobos veluti Phasiolos.

Phasioli autem, quibus Sparti fruticis lobi à Dioscoride similes perhibentur, iidem sunt cum Phaselis, à Galeno in lib. De aliment. facult. appellatis. Differentem etenim φασίολον, à Smilace hortensi, qui aliàs δόλιχος, Dioscorides facit: tertium autem similis nomenclaturæ legumen, nusquam descriptum reperitur, quam ob rationem, quadrisyllabus φασίολος per ἰῶτα secunda syllaba, à trisyllabo φασήλῳ per ἦτα differre nequit.

Duorum præterea Bωna est generum; candida videlicet & rubicunda: duplex quoque φάσουλος apud Simeonem Sethij: vnus candidus, rubens alter. φασόυλον autem nuncupat, quem alij φάσηλον.

Reperiuntur postremò in Bωna facultates eæ, quas φασιόλῳ Dioscorides tribuit: nam recens

cens Bωna nondumq; matura esitata, & inflationem parit, & tam ægrè difficulterq; cōcoquitur, vt sæpè vnà cum excrementis alui, non permutata descendat, aluum quoque cōmouet, ac non rarò cit; quæ Dioscorides Phasiolo tribuit. Phasioli, inquit, inflant, flatus mouent, ægrè concoquuntur, virides cibo aluum emolliunt, ad vomitiones autem idonei.

Quæ omnia pariter ac simul, tam manifestè innuunt, ostendunt atque demonstrant, Bωnam Germanicè dictam, veterum Græcorum & Latinorum φάσηλον, ac Dioscoridis φασίολον esse, vt dubitandi nullus locus superesse videatur: nihil enim de Phaselo alicubi occurrit, quod non cum Bωna conueniat.

Est autem Bωna, siue Faselus, quod ad facultates eius attinet, in alimētorum numero non postremo loco, arida vt cætera legumina, decocta & in cibis assumpta: nam recens quidem inflat, & flatus, veluti mox scripsimus, gignit. At resiccata & arida, probeq; deinde cocta, minùs aut parùm admodum flatulenta est, corpori alimentum mediocre, & illud mediocriter confert: descendit autem cum putaminibus quidem, nec omninò facilè nec omninò tardè; absque his autem aluum constringit, & potentius quidem, quæ rubra est.

Farina Bωnarum, cataplasmatis præsertim resiccantibus, deficiente Fabarum, eius loco hac ætate admiscetur, & non inutiliter quidem. Sicuti enim temperies eius parùm à medio recessit, ita ad multa vtilis est. Talia siquidem medicamenta, auctore Galeno, multis aliis miscentur, ceu materiæ quædam. Abstergendi autem facultatem Fabaceæ farinæ, Bωnarum non habet.

Galenus lib. 1. De aliment. facult. Phaselus, ait, medium quodammodo locum obtinet inter ea quæ succum bonum & prauum generant: inter concoctu facilia & difficilia: tardè & celeriter transeuntia: flatulenta & flatus expertia: parùm & multùm nutrientia. Nullam enim effectricem habet qualitatem instar quorundam, quæ acres, aut austeros, aut acerbos, aut salsos, aut amaros, aut dulces habent sapores.

De Bωna siue Faselo minore. CAP. II.

MINOR Bωna caule, foliis, floribus, ac siliquis, maiori similis est, singulis tamen minoribus, & foliis pluribus multoq; crebrioribus; ex quorum alis, flores in singulis paruis pediculis, vt plurimum seni, spicatim digesti prodeunt, quos totidem ferè succedunt siliquæ, torosiores minoresq; quàm alterius: fructus quoque minor est, verùm non omninò latus neque compressus, sed teretis quodammodo figuræ, ac in rotunditate oblongus; colore aliâs subalbicans aut subflauus, aliâs niger, qui & vmbilicum superiore parte paruum ac nigrum habet. Putamen huius duriusculum quoque est; interior autem medulla minùs densa aut dura, sed rarior & laxior. Fœcundum admodum legumen, quod maiorem Bωnam nō solùm multitudine foliorum, sed & florum, siliquarumq; numero superat.

Seritur in agris, & frequentiùs apud Zelandos, equorum iumentorumq; pabulo. Medium quoddam genus est, inter maiorem, ac syluestrem rotundam Bωnam: maioribus siquidem, minor & rotundior; syluestribus verò maior ac longior.

Brabanti vnà cum Flandris, Hollandis, Zelandis, ac aliis finitimis, vulgò **Peerts boonen**/hoc est, Bωnam equinam, & **cleyn boonkens**, id est, paruas Bωnas, appellant; plerique etiam **Zeeusche boonkens**/siue Zelandicas Bωnas.

Est verò hæc Bona, & Phaselus siue Phasiolus quidam, & potissimum ille, quem Dioscorides videtur solùm nouisse; ille certè, cum cuius fructu Sparti lobum comparauit, qui huic fructui, & forma, & magnitudine tam similis est, vt sublato eo, quo stirpi adhæret, ac adnascitur pediculo, nihil aliud, quàm huiuscemodi parua Bωna, primo aspectu videatur.

Cæterùm facultate ac temperamento, hęc Bωna non admodum dissimilis maiori est; non tamen, tam hominum cibo, quàm equorum saginæ seruit ac vtilis est. In cataplasmatis farina huius idem quod maioris potest.

De syluestri Bωna siue Faselo. CAP. III.

SYLVESTRIS siue nigra Bωna, caule quoque est angulari, inani, nullis geniculis intersepto, & quidem vbi suæ spontis est, vt fertur, breuiore ac erecto; in hortis autem nostræ inferioris Germaniæ, longioris, ac nisi adminiculis fulciatur, caduco: foliis quoque Bonæ similibus, sed in clauiculas desinentibus, quibus propè assistentia apprehendit, ac complectitur. Flos Bωnarum forma, colore è puniceo nigricans: siliquæ quoque veluti aliarum per maturitatem nigræ, interiore sui parte albos mollesque floccos continentes, in quibus semina tria, quatuor, aut quinque rotunda, Eruiliæ forma & magnitudine, subinde paulò maiora, colore nigra, paruum candidum vmbilicum habentia; quorum septem, octo, aut subinde nouem semidrachmam pendent. Substantia horum seminũ rarior est, ac minus dura solidáve, quàm

Bωna-

Bωna syluestris.

Bωnarum maiorum: dum autem manduntur, fœtorem veluti quendam ingratum excitant.

In Narbonensi Gallia ac Aquitania plerisq; locis sua sponte exit: apud Belgas rarum est legumen, neque alibi quàm vbi satum est, prouenit. Siccitatibus in Belgio gaudet: imbribus ac humido cæli statu æruginosum efficitur, maximè cùm in flore est: paucis à satione diebus exit, citoq; attollitur.

Nostri **wilde boonkens** & **swerte boonkens**/ hoc est, syluestrem & nigram Bωnam appellãt, à similitudine videlicet & caulis, & foliorum, & siliquarum cum Bωna.

Græcorum κύαμον, & Latinorum Fabã forsitan quis dixerit. Quæ enim de Faba sparsim apud Theophrastum aut alios veteres reperiũtur, multa cum hac Bωna cõueniunt, vt ex his, quæ sequente capite de Faba collegimus, satis manifestum est. An autem propter hanc similitudinem, pro vera Faba haberi debeat, considerandum relinquimus.

Porrò vsum Bωna hæc nigra nullum apud nos habet, cùm, vt diximus, rara sit, & in paucorum hortis, quos varietas & studium herbarum delectat, tantùm seratur.

De Faba, ex Theophrasto, & aliis.

CAP. IIII.

FABA inter legumina sola potissimùm, inquit Theophrastus, caule constat erecto, quadrangulo, ac, vt Plinius tradit, vnico, eoq; geniculato (aliàs ἀγονατώδει, hoc est, absque geniculis) & inani, quamobrem calamus appellatus est: foliis exit rotundis, multis. floret diutissimè, diebus quadraginta, & particulatim quidem, alio atque alio flore subinde prodeunte. fructus paruus, rotundus, & numerosus, (inuentus est enim, teste Plinio, scapus centum fabis onustus) siliquæ adhæret, germinationis principium euidens ostendit: putamen eius crassum: interior substantia rara laxaq;: in colore & sapore differentiam obtinet, candidior autem dulcior; est & nigra quædam. Nam apud Galenum lib. x. De medicamentis secundum loca, Asclepiadis pharmaco admiscetur, ἄλευρον ἐρεγμίνου τοῦ μέλανος, hoc est, nigræ Fabæ lomentum siue farina. Radice nititur Faba parua, non numerosa.

Solum amat leue, terramque solutam. Columella tamen Fabæ, ait, pinguissimus locus vel stercoratus destinatur; & si veruactum erit, in valle situm, quod à superiore parte succum accipit. Aquas fluentes his magis prodesse quàm cælestes affirmat Theophrastus. Solum in quo sata est lætificat stercoris vice, ideoque circa Macedoniam & Thessaliam cùm florere incipit, vertunt arua; Plinius. At Columella, sunt qui putent, inquit, in aruis hanc vice stercoris fungi; quod ego sic interpretor, non sationibus eius pinguescere humum, sed minus hanc quàm cætera semina vim terræ consumere.

Nascitur & sua sponte plerisque in locis, sicuti in Septentrionalis Oceani insulis, quas ob id Fabarias Romani appellarunt. Item in Mauritania syluestris passim, sed prædura & quæ percoqui non possit: auctor Plinius.

Seri debet ante hyemem, maturæ imbecillitatis suæ causa, quo serenis diebus radices concipiat, quibus valenter frigori & tempestatibus hyemis possit resistere: si enim cùm sata fuerit, imber plus æquo successerit, prouentu omnino difficilis redditur. Virgilius per Vere eam seri iubet, Circumpadanæ Italiæ ritu; sed maior pars malunt fabalia maturæ sationis, quàm trimestrem fructum eius.

Floret Vere ortu Vergiliarum. Apicula procedens Fabam florere indicat, Fabaque florescens eam euocat. Solstitio autem metitur.

Prodest Fabæ imber cùm floret, tunc enim præcipuè madefieri cupit, sed posteaquam defloruerit, parum omnino aquæ desiderat, imberque ei tunc nocet.

Sentit Faba inter legumina ἐρυσίβην, hoc est, rubiginem magis: tum quia folia vndique multa

multa gerit, tum quia densè obſeritur, tum etiam quia humorem maximè ad ſe trahit, ſuæ raritudinis cauſa; adde quia fructum terræ proximum gerit: putreſcunt enim inferiora potiſſimùm, quoniam minus perflantur.

Fabam autem hanc Græcè κύαμον ἑλληνικὸν appellant, hoc eſt, Fabam Græcam: item & πύανον; vnde πυανέψια Athenienſium feſta, Apollini ſacra, quibus πύανοι, id eſt, Fabæ & legumina coquebantur; à quibus rurſus menſis, quo hæc celebrabantur, πυανεψιῶν nuncupatus eſt, qui ferè cum Octobri conuenit.

Nominantur porrò κύαμοι, etiam teſticuli, quòd ſint τοῦ κύειν αἴτιοι, hoc eſt, pariendi auctores, vel εἰς τὸ κύειν δεινοὶ, quod eſt, ferendo vtero valentes. Ab his κυάμοις abſtinendum Pythagoram præcepiſſe plerique interpretantur, ac rei venereæ vſum, hoc ſymbolo, eum deteſtatum aiunt, non autem eſculentarum Fabarum.

Farina Fabarum lomentum, inquit Plinius, appellatur. Græcè ἔρεγμος aut ἔειγμος, Faba freſa aut fracta nominatur; & ἐρέγμινον ἄλευρον, Fabæ freſæ farina.

Flatulentus autem cibus (inquit Galenus lib. De aliment. facult.) Faba eſt, etiam ſi cocta diutiſſimè fuerit, ac quouis modo parata. Habent verò ſubſtantiam nõ denſam nec grauem, ſed fungoſam ac leuem: quæ vim quandam habet detergendi. Apparet enim perſpicuè, ipſarum farina ſordes à cute detergere: ob quam ſanè facultatem ventrem non cunctanter permeat. Cùm autem Fabarum puls ſit flatulenta, multò adhuc magis erunt flatulentæ, ſi quis integris ipſis coctis vtatur. Si tamen frixæ fuerint, flatum quidem deponunt, ſed concoctu ſunt difficiliores, tardeque prætereunt, & craſſi ſucci alimentum corpori exhibent. Quod ſi virides priuſquam maturæ ſint atque exſiccatæ, edantur, idem eis accidet, quod fructibus omnibus, quos ante perfectam maturitatem mandimus, humidius ſcilicet alimentum corpori præbebunt: obque id excrementoſius, non in inteſtinis modò, ſed in toto etiam habitu: meritò igitur Fabæ eiuſmodi minus quidem nutriunt, ſed promptiùs deiiciuntur.

In lib. verò De ſimplic. medic. facult. Faba, ait, in vtroque medij temperamenti proximè eſt in exſiccando & refrigerando. Caro eius paulum quoq; abſtergentis facultatis continet, ſicuti putamen nonnihil adſtringentis: idcircò medicorum nonnulli totam Fabam cũ oxycrato decoctam, dyſentericis, cœliacis, ac vomentibus exhibuerunt. Excreationibus ex pectore & pulmone idonea eſt: foris impoſita deſiccat innoxiè in podagricis: ea ſæpenumero vſi ſumus ex aqua cocta, & ita adipi ſuillo admixta: ad neruorum tum contuſiones, tum vulnerationes farinam eius cum oxymelite impoſuimus; ad eos quos ex ictu plegmone occupauerat, cum polenta: ſed & teſtium, & vberum aptum eſt cataplaſma. Nam hę partes cùm inflammatione tenentur, moderatè refrigerari amant, maximè quando vbera ex lacte in ipſis concreto inflammationem patiuntur. Quin lac quoque ab eo cataplaſmate extinguitur, ſicuti puerorum pubes farina Fabacea illita, plurimo tempore glabra permanet.

Furunculos (addit præterea Dioſcorides) ſuggillata parotidasq; cum Fœnigræci farina, & melle, lomentum eius diſcutit: cum roſa autem thure, & oui candido oculorum procidentias, ſtaphylomata & œdemata reprimit: ſubactum vino ſuffuſionibus & ictibus oculorum medetur.

Manducata ſine cortice Faba, ad ſiſtendas fluxiones fronti imponitur: decocta in vino, teſtium inflammationem ſanat: puerorum pubi ex ea cataplaſma impoſitum, ipſos diu impuberes conſeruat: alphos quoque abſtergit.

At cortices Fabarum, capillis euulſis impoſiti, graciles & vt non nutriantur eos conſeruat: cum polenta, ſciſſo alumine, & vetere oleo impoſiti, ſtrumas diſcutiunt: decoctum illorum lanas inficit.

Faba dempto cortice in duas illas partes diuiſa, ex quibus natura coaluit, ſanguinis fluxiones ab hirudinibus natas, impoſita ſupprimit, ſi dimidia apponatur.

De AEgyptia Faba, ex Theophraſto & aliis.

CAPVT V.

ÆGYPTIA Faba, folia habet ampla, petaſi ſimilitudine, ſuper aquas eminentia; caulem lignoſiſſimum, quatuor cubitorum, (Dioſcorides cubitalem tradit) digiti craſſitudine, calamo molli, & non geniculato ſimilem, qui rimas intrinſecus habet, tendentes per totum, Lilij modo: flos duplo maior, quàm papaueris, colore roſeus, qui vbi defloruerit, caput profert fauo orbiculato veſparũ ſimile, in cuius ſingulis cellulis, ſingulæ Fabæ continentur, paululũ & bullantis, vt Dioſcorides, ampullæ modo ſupereminẽtes, multitudine, vt plurimùm, triginta, quæ reſiccatæ nigreſcunt, & vulgares Græcorum Fabas magnitudine ſuperant. In his amarum quoddam eſt, ex quo fit, inquit Theophraſtus, ὁ πίλος. Radix craſſiſſima, harundine plenior, ſpinoſa, rimas ſimiliter ac caulis habet.

Naſcitur Faba hæc in Ægypto, vel ſua ſponte plurima, in paludibus ac ſtagnis. Seritur & in limo paleis admixtis, vt deſcendat, incorruptaq; maneat, ſicq; fabeta, ſiue Græcè κυάμωνας, faciunt. Si autem ſemel apprehenderit, perpetuò manet: radix enim valida eſt, nec harundinum radicibus diſſimilis; cæterùm ſpinas ferens. In Syriæ etiam & Ciliciæ lacubus reperitur, ſed tractus ipſi non plenè conficiunt. Et circa Toranam agri Chalcidici quodam in lacu exit, magnitudine mediocri, vbi & percoquitur & perficitur, & in plenum fructificat.

Fabam hanc Græci κύαμον αἰγύπτιον, id eſt, Fabam Ægyptiam appellant, nonnulli etiam κύαμον ποντικὸν, vt Dioſcorides refert.

Fructum, inquit Galenus, incolę κίβη καὶ κιβώριον nominant. Item κιβώτιον, auctore Dioſcoride, quaſi ſcriniolum, aut arculam, quoniam ſeratur ipſa humenti glebæ mandata, & ita in aquam demiſſa.

Radici κολοκασία nomen eſt, quæ & cruda & elixa & aſſa manditur, eoque cibo, qui paludes incolunt, vtuntur.

Cæterùm Ægyptia faba, vt Galenus lib. 1. De aliment. facult. tradit, ſicuti Græcorum magnitudine longè ſuperat, ita & naturam habet humidiorem, magiſque excrementitiam.

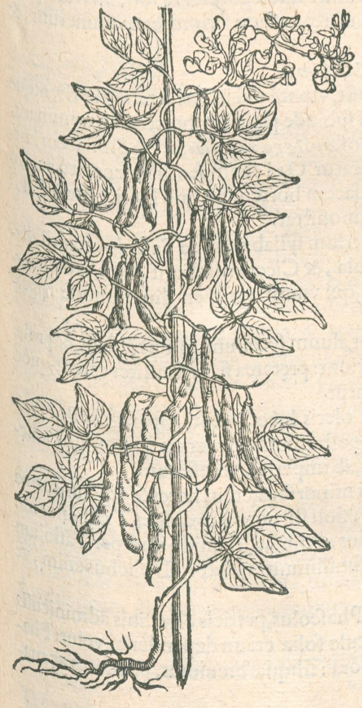
Adſtringendi facultatem obtinet, Dioſcorides ait, & ſtomacho vtilis eſt: dyſentericis, cœliaciſque prodeſt, inſperſa, polentæ vice, farina: datur quoque in pulte. At cortices in vino mulſo decocti, ſi terni inde cyathi bibantur, magis efficaces ſunt.

Facit ad aurium dolores, quod in earum medio viride ſpectatur, guſtu amarum, ſi tritum & cum roſaceo coctum inſtilletur.

Cornelius Celſus Ægyptiæ fabæ amarum cum Roſis contritum, oculorum cum dolore inflammationibus adhibet.

De Dolicho ſiue Phaſeolo. CAP. VI.

Dolichus ſiue Phaſeolus.

Phaſeolus peregrinus.

DOLICHVS caules profert tenues, longos, ramoſos, perticis ac vicinis fruticibus ſeſe circumuoluentes: folia per interualla Hederæ foliis maiora, aſperioraq; tria vni pediculo hærentia: flores ex omnibus aliis erumpunt numeroſi, candidi, lutei, pallidi aut rubentes, 1.

Eruiliæ ſimiles: ſiliquæ deorſum pendent longæ, rotundis latiores, extrema parte in paruum veluti vnguiculum deſinentes, in quibus continentur ſemina ſeptem, octo, aut nouem, oblonga, in latitudinem compreſſa, paruis renibus, ac maioribus vulgaribus Bœnis ſiue Faſelis ſimilia, ſed minora, colore luteo, nigro, rubente, aut vario, ſæpenumero etiam candido, qui & reliquis paulò longiores ſunt, & renum formam preſſius referunt. Radices ſubſunt multæ, longæ ac duræ.

Facilè ac citò Dolichus aſſurgit, ac in longitudinem maximam excreſcit, longis pedamentis propè affixis, aut iuxta topiarias ac perticales ſcenas ſatus, quas iis ſeſe circumuoluens adumbrat: aliâs humi procumbit, tardè germinat, difficulter fructificat, vitioſus ac æruginoſus, vt Theophraſtus ait, redditur.

Seritur Vere; fructus ſub finem Æſtatis matureſcit.

Hippocrates, Diocles, Theophraſtus & plerique alij, δόλιχον appellant; nonnulli à ſiliquarum magnitudine λόβον ac λόβιον, Latinè Siliquam: à Dioſcoride σμίλαξ κηπαία nominatur, quòd Smilacis ſimilitudine conſcendat, & vicina adminicula aut frutices apprehendat. Ab aliis φασέολος dicitur voce diminutiua à φασήλῳ, cui fructum, vt diximus, ſimilem, ſed minorem gignit.

Neque enim, vt quidam exiſtimant, φάσηλος ac φασέολος idem ſunt legumen diuerſis nominibus appellatum, ſed fructus diuerſi ac differentes, veluti Galenus lib. I. De aliment. facult. ſatis oſtendit, vbi de vtroque agit. Nam primum quidem, de Phaſelis & Ochris, deinde poſtcà, aliis interpoſitis, de Dolicho, qui & Phaſeolus, diſputat: & licet videatur addubitare, quale legumen ſit à Theophraſto Dolichus appellatus; tamē Dolichum colligit ac reſoluit, fructum eſſe in Italia quidem hortenſis plantæ; in Caria verò, in agris naſcentis, qui formam habeat Lathyris longiorem, ac vulgò ſua ætate Faſeolus nominabatur.

Huic accedit Paulus Ægineta, de Phaſelo & Phaſeolo, quem Dolichum nominant, vt diuerſis, eodem cap. tractans, lib. videlicet primo cap. LXXIX.

Iam & Faſelus, Italiæ quidem ac Romæ vulgare olim fuit legumen: Dolichus verò peregrinum. Nam ſationis Faſeli, Columella & Palladius rei ruſticæ ſcriptores meminerunt, & vilem eum Virgilius appellat; Georg. primo.

Si verò viciamq́; ſeres vilémque Faſelum.

De ſatione verò Dolichi nemo Latinorum ſcripſit, vtpotè qui in Italia rarus fuerit, atque in hortis tantùm ſatus, veluti Galenus innuit, eum ſubinde plantam hortenſem nominans, ac in Caria, vt diximus, ſeri referens: & ſimiliter Dioſ. σμίλακα κηπαίαν, id eſt, Smilacem hortenſem eum nuncupans, quòd videlicet in hortis ſeratur. Qui etiam ſeorſim, ſeparato ac alio capite hanc perſtringens, aliam ac differentem Smilacem hortenſem ſiue Dolichum à Faſelo eſſe, quem Phaſiolum nuncupat, euidenter commonſtrat.

Quas ob rationes dubium eſſe nequit, Faſelum trium ſyllabarum, à Faſeolo quadriſyllabo diuerſum eſſe; non minùs quàm Cicer, Cicercula, & Cicera differunt, quæ tamen nomenclaturis affinia ſunt: ac à veritate receſſiſſe eos, qui vnum legumen diuerſimodè appellatum eſſe exiſtimant.

At Dolichi, vt Hippocrates tradit, magis Piſis per aluum ſecedunt, minus inflant, & probè alunt, & non minùs quàm Piſa, auctore Diocle, nutriunt: pręterea flatu ſimiliter carent; quòd verò ad ſuauitatem ac deiectionem pertinet, vincuntur.

Dioſcoridis locus ſuſpectus.

Siliqua, vti Dioſcorides ait, cum ſeminibus cocta oleris loco, veluti Aſparagus eſtur; vrinam cit, & tumultuoſa ſomnia facit: Quod tamen poſtremum, perperam à nonnullis adiectum exiſtimatur, ac ex capite De Smilace læui, huc, ab imperitis, tranſlatum.

2. Eſt verò & alius Dolichus, minor, breuior, ſiliquis minoribus, cuius flores & fructus, forma Dolichis ſimiles, ſed multò minores. Sunt hi fortè Faſioli illi quos Alexander Trallianus lib. VII. φασιόλοις μικρoῦς, & lib. XI. Phaſiolos Alexandrinos nominat, ſi modò non per Faſiolum paruum, Dolichus veniat intelligendus, quod veriſimillimum videtur. Dolichus enim, vt diximus, Faſelo minor eſt.

3. Iam præter hos & alius quidam extat peregrinus Phaſeolus, perticis & vicinis adminiculis ſeſe quoque circumuoluens, cui terna ab vno pediculo folia etiam dependent, veluti Phaſeolis, ſed ſingula anguſtiora multò, ac ſimiliter nigriora: ſiliquæ breuiores, planiores ac magis compreſſæ, pauciores fructus continent.

De Piſo maiore. CAP. VII.

PISVM quod maius vulgò dicitur, caules habet longos, fiſtuloſos, fragiles, ex candore vireſcentes, ramoſos, humi ſparſos, niſi propè appoſitis adminiculis ſuſtineâtur; folium frequens, amplum, & longum, ex multis rotundis læuibus ac candidis, vni coſtæ adnatis, & ex aduerſo

Pisum maius.

Pisi maioris alia icon.

aduerso sitis, compositum, extrema parte in clauiculas, ac capreolos desinit, quibus iuxta assistentibus adminiculis sese implicat. Flos candidus, circa vmbilicum purpuream notam habet: siliquæ longæ sunt, teretes cylindri figura, in quibus grana continentur, Ochris, id est, minoribus pisis, maiora, quę resiccata angulosa sunt, inęqualesq́; angulos habent: colore aliâs candido, aliâs sordido. radices subsunt paruæ.

In Germania ac Belgio, subinde in hortis seritur: serendum autem vere, sicuti & legumina alia, cum quibus etiam æstate perficitur. Cæli statu calido felicius prouenit: frigoribus, præsertim quando floret, facilè offenditur.

Nostri vulgò **Roomsche erwiten/** & **groote erwiten** aut **stock erwiten** appellant, ac Latinè Pisum Romanum aut maius. Theophrastus & alij veteres, Græcè πίσον, Latinè Pisum nominarunt. Plerique etiam λέκυθον, sed parum propriè nuncupant. Lecythos siquidem non peculiare aliquod legumen aut frugis genus, sed pulmentarium ex leguminum farinis, vti Galenus lib. De Euchymia & Cacochymia testatur: ἔτνος appello, inquit, pulticulam, quæ ex decorticatis & fresis leguminibus fit: λέκυθον verò ex molitorum farina, in aqua, cum aliquo pingui decocta.

ἔτνος. λέκυθος.

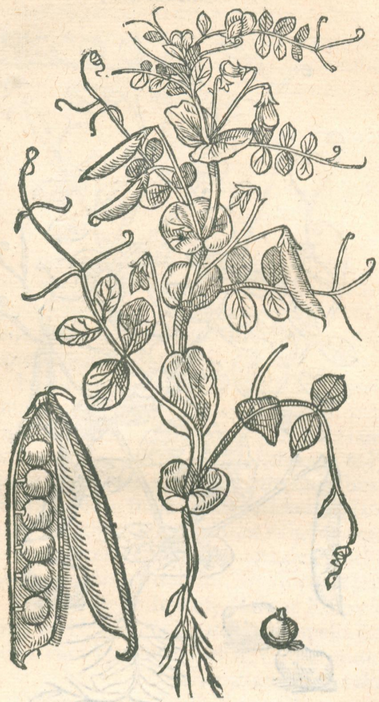
Pisum autem, veluti Hippocrates tradit, minus Fabis inflat, per aluum autem magis secedit. Galenus, Pisa cum Fabis tota substantia quandam habent, inquit, similitudinem, eodemq́ue cum Fabis modo sumuntur. His duabus tamen rebus ab eis discrepant, tum quòd non æquè ac Fabæ sunt flatulenta, tum etiam quòd detergẽdi facultatem non habent: ideoq́; segniùs quàm illæ per aluum secedunt.

De Piso minore, siue Ochro aut Eruilia.

CAP. VIII.

PISVM minus, siue vt Græci ὦχρος, caule inani, foliis, capreolis, siliquisq́ue maiori Piso simile est, singulis tamen minoribus: flores habet vt plurimùm candidos, aliquando tamen ex purpura obscuros; siliquas quoque cylindri figura, rotundas ac longas, in quibus semina nascuntur octo, nouem, aut decem rotunda, Pisis minora, colore vt plurimùm luteo, subinde virenti.

Pisum minus.

Eruilia syluestris.

In hortis & agris prouenit; & quod quidem in hortis, maius est, ac nisi prope affixis adminiculis ac pedamentis sustentetur, exiguum fructum eumque serius reddit. Quod verò in agris seritur, amplum vagumque humi spargitur, ac absque vllis, quibus incumbat aut fulciatur adiutoriis, fructum perficit, vberiorem tamen loco aprico, & cęli statu calido sicc oque; nam vliginosis parum proficit, & veluti Pisum frigoribus quoque citò offenditur.

Seritur autem Vere. Iulio mense ad maturitatem peruenit.

Germani **Erweyssen**: nostri **Erwiten**: Galli *des pois*, appellant. Græci ὤχρον, à luteo videlicet ochræ colore; quem interior fructus meliquarum Erdulla refert: Plinius & alij Latini auctores Eruiliam; recentiores ac Officinæ, passim Pisum, & Pisum minus nominant: propter eam nempe, quam cum Piso, & caulis, & foliorum, & siliquarum similitudinem gerit, licet tamé fructus rotundus, & non angulosus sit, quale, Plinio teste, Pisum est.

Facultate autem, & viribus Pisum istud Faselo simile est, nullam effectricem qualitatem insignem habet, & medium quodammodo locum obtinet inter ea, quæ boni ac praui sunt succi: multùm ac parùm nutriút: facilè ac difficulter concoquuntur: tardè & citò descendunt; flatulenta sunt ac flatus expertia, veluti Galenus lib. De aliment. facult. de his, & Faselis scriptum reliquit.

De Eruilia siue Ochro syluestri.
CAP. IX.

SYLVESTRIS Eruilia caules promit angulosos, Lathyri quodammodò similes, sed latiores, infirmos atque humi procumbentes, ex quibus per interualla folia exoriuntur, longa, lata, in capreolos desinétia, & inferius quidem singularia, altius verò in plura parua foliola diuisa: Flores candidi sunt; siliquę Lathyri similes, minores, in quibus rotunda semina Eruiliis minora ac duriora, colore sublutea, aut nigra, sapore subinde amara. radix, vt aliorum leguminum, fibrosa est. Caules foliaque Pisum, Ochrum, ac Lathyrũ colore referunt.

Rarum quidem & peregrinum legumen, quodque à studiosis herbarum stirpiumque tantùm, ac rarò quidem in hortis seritur.

Eruiliam, siue Ochron syluestrem appellauimus, alio destituti nomine, propter eam quam fructus cum Eruilia similitudiné habet.

Multum autem à veritate recessit, qui legumen istud Aracum, & quidem nigrum fecit. fructus etenim tametsi quandoque non tamen semper niger est. Aracus siquidem, Galeno teste, Lathyro similis est, angulosus videlicet; sed tamen minor ac durior: istius autem fructus, vt diximus, rotundus est. Plus autem

Lathyrus siue Cicercula.

Ararus siue Cicera.

huic similitudinis cum legitimo Eruo est, vt inferius Cap. XVII. latiùs ostenditur.

De Lathyro siue Cicercula. CAP. X.

LATHYRVS caules habet complures angulosos, vtrimque in membranosam latitudinem extensos, vagos, humi procumbentes: folia è caulium geniculis exeunt glabra, angusta, in mucronem desinentia, bina vni insistentia pediculo, inter quæ medius hæret capreolus, intortus, quo adminicula propè assistentia, ac proprios etiam cauliculos apprehendit: flores candidi sunt: Siliquæ Eruiliæ siliquis minores, non cylindraceæ, sed latæ atque compressæ, colore similes; fructus in his gignuntur angulosi, foris candidi, intus lutei, sapore Eruiliæ. radix tenuis & fibrosa.

Rarum Belgio legumen, quodque in hortis tantùm colitur, & eorum quidem, quos varietas stirpium delectat: vnà cum aliis leguminibus & seritur, & colligitur.

Græci λάθυρον: Latini Cicerculã nominant.

Substantiam Ochris & Faselis assimilem, vt Galenus scribit, habet, crassiorem tamen: obq; eam ipsam causam plùs aliquantò quàm illa nutriunt.

De Araco, siue Cicera. CAP. XI.

SIMILIS Lathyro Aracus est, caule enim foliisq; eum omnino refert: flores habet ex rubra purpura in puniceum inclinantes; siliquas paulò minores: atq; in his grana angulosa quoque & Lathyris similia, sed minora durioraque, minusque compressa, colore obsoleta, nigroque proxima. 1.

Rarum & hoc etiam legumen, quod neque ab aliis quàm rei herbariæ studiosis seritur.

Galenus lib. De aliment. facult. ἄρακον appellari scribit, & posteriorem nominis syllabam, per κ, in Aristophanis Holcadibus, notatam inueniri, ad differentiam videlicet alterius Arachi, per χ, qui cerealium frugum vitium est. Latini Ciceram nominant, quòd videlicet Cicerculæ similitudinem habeat, atque solo potissimùm colore ab eo dissideat. Cicera, inquit Columella, sapore nihil à Cicercula differt, colore tantùm discernitur: nã est obsoletior & nigro proprior. Item Palladius in Martio, nunc Cicera seritur, quæ distat à Cicercula solo colore, quo sordet & nigrior est.

Vsus omnis Araci, & facultas, inquit Galenus, Lathyri facultati est assimilis, nisi quòd Araci sint duriores, minusq; facilè elixantur: quæ causa etiam est, cur Cicerculis concoctu sint difficiliores.

Est porrò & alius Aracus, flore fructuq; candidis, cæterùm magnitudine, & forma seminis, reliquisq; omnibus, priori similis, quem nõ Aracũ, sed Lathyrũ minorẽ esse, fortè quis dixerit. 2.

Lathyrus syluestris.

De Lathyro syluestri. CAP. XII.

CVM Lathyro & Araco, similitudinem magnam, syluestre quoddam legumen habet, quod plerisque Germaniæ ac Brabantiæ locis, sua sponte exit. Caules id promit, folia, capreolosque Lathyri longiores maioresq; flores Araci colore, siliquas deinde paruas, & angustas, in quibus semina parua, rotunda, duraq; continentur, Craccæ, siue Aracho rotundo similia. radix huius magna, crassa, dura, lignosa, ac diuturna, singulis regerminat annis.

Læto pinguique agro, circa eorundem margines, prope sepes, dumos ac senticeta enascitur, quæ capreolis suis apprehendens conscendit ac superat.

Syluestrem Lathyrũ, aliud eius nomẽ ignorantes, nuncupauimus, neque enim, vt pleriq; aliquando perperam crediderunt, Eruum est. Eruum enim non viuiradice constat, sed veluti alia legumina, singulis annis seritur, & fruticosum, siue vt Theophrastus ait, πλαγιόκαυλον est, spõteque sua assurgit: istud autem inualidum, & ἐπιγειόκαυλον, per terram spargitur, nisi propè nascentibus fulciatur.

Mochus siue Cicer satiuum.

De Mocho, siue Cicere satiuo.
CAP. XIII.

LEGVMEN quod ab Italis *Mochus* siue *Mocho* appellatur, caulem habet duriusculum, non quidem erectum, nec tamen procumbentem, sed in latus vergẽtem, πλαγιόκαυλον siquidem (vt huiusmodi legumina Theophrastus nominat) est: folia Lentis similitudine ex paruulis & angustis compluribus, vni pediculo, siue costæ aut ῥάχει vtrimque adnatis, & sibi inuicem oppositis, componuntur: Flores exigui sunt, subcandidi, post quos paruæ, oblongæ, torosæ, à seminibus interseptæ, siliquę sequuntur, in quibus terna quaternáue semina, plurima quidem parte rotunda, sed vno eminente angulo, Arietinis Ciceribus quodammodo similia, sed multò, atque ipsis etiam Eruiliis minora, gustui non insuauia, sed Eruiliæ haud multùm absimilia. Radicibus firmatur tenuibus.

Nascitur Hispaniæ & Italiæ compluribus locis: In Germania verò ac Belgio non nisi in hortis, & à paucis seritur.

Dioscorides legumen istud ἐρέβινθον ἥμερον, id est, satiuum Cicer appellat. Theophrastus Cicer magnitudine ab Arietino differens ὀροβιαῖον nominat, ab Orobi videlicet aliqua similitudine.

Plinius verò, Columbinum ac Venereum: Ciceris differentiæ, inquit, plures sunt, magnitudine, figura, colore, sapore. Est enim Arietino capiti simile, vnde ita appellatur, candidum & nigrum: est & columbinum, quod alij Venereum vocant, candidum & rotundum, læue, Arieti-

Arietino minus, quod relligio peruigiliis adhibet. Deinde mox: dulcissimum, quod Eruo simillimum.

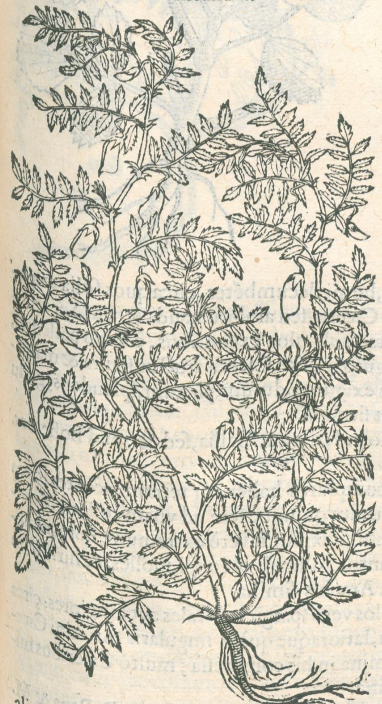
Officinis legumen istud incognitum est: Itali *mocho*, vti scripsimus: Hispani *yeruo* & *yeruos*, quasi Eruum appellant, non, vt verisimile videtur, antiqua nuncupatione, sed à quibusdã medicis aut pharmacopœis recens introducta. nam Mochum hunc multi ex recentioribus ὄροβον siue Eruum esse existimant. Sed hi nostra quidem opinione & aliorum rectè iudicantium sententia, à veritate non parùm recesserunt. Mochus siquidem folia non habet angusta, verùm Lentis modo alata, nisi singularia, ex quibus totius folij compositio est: ad quę foliorum angustia non videtur referenda. Nulla præterea gustabilis qualitas euidenter amara, aut ingrata ei inest: vnde & cum Eruo nequaquam conuenire potest.

Eruum enim στενόφυλλον, siue angustifolium est, & vt Galenus ait, gustu insuauissimum, ac praui succi, & ab eo quidem homines abstinent, boues verò, in aqua dulcoratum pascuntur. *Eruum.*

Porrò Cicer satiuum aluo, Dioscorides ait, idoneum est: vrinam cit: inflationem parit: colorem bonum facit: menses ac fœtus pellit: lac auget. Cum Eruo decoctum imponitur ad testium inflammationes & myrmecias: ad scabiem: vlcera capitis manantia: impetigines, λειχῆνας vocant: carcinomata, & vlcera quæ cacoëthe dicuntur; cũ melle & Hordeo prodest.

De Cicere Arietino. CAP. XIIII.

Cicer Arietinum.

ARIETINVM Cicer, caules profert tenues, lignosos, ramosos, modicè hirsutos, in latus declinantes: folia ex pluribus vni pediculo siue ῥάχι vtrimque adnatis, & sibi inuicem oppositis congesta, quorũ singularia parua sunt, lata ac in ambitu crenata, Teucrij foliis minora: flores parui sunt, colore aut candidi, aut ex purpura rubescentes; quibus succedunt singulæ paruæ, breuesq; siliquæ, vtriculorum modo ac veluti à flatu distentæ, in quibus duo, aut ad summum tria claudũtur semina, angulosa, turbinata, vnoq; acuto angulo prædita, Arietino capiti nõ admodum dissimilia, colore aut candida, aut ex subrubente purpura nigra, quę germinationis principium haud obscurum ostendunt. Radice nititur gracili, candida, longaq;: vt enim Theophrastus ait, radicem inter legumina altissimam Cicer agit.

In Italia, Hispania, & Gallia, passim in agris seritur: perutilis eique familiaris est salsilago. Natura enim eius, vt Theophrastus tradit, est cum salsilagine nasci, ideoque solum vrit, & non nisi madefactum pridie, Plinio auctore, seri debet.

Græcis ἐρέβινθος κριός, Latinis Cicer Arietinum dicitur, & colore quidem ex purpura subnigrum, Cicer nigrum, Officinis rubrum Cicer: alterum verò candidum, siue album appellatur.

Cicer autem edulium est, Galenus lib. De aliment. facult. scribit, non minus quàm Faba flatulentum, sed valentius nutrit quàm illa. Ad Venerem autem incitat: creditumq; est, semen quoque generare; vnde quidam equis admissariis ipsum exhibent. Inest præterea Ciceribus, facultas abstergendi maior, quàm Fabis: adeò vt quidam ex ipsis calculos in renibus constantes manifestè comminuant, nigra autem sunt ea & exigua, Arietinaque ipsa nuncupant. Satius autem est, succum ipsorum in aqua coctorum bibere.

Dioscorides, Arietinum vtrumq;, inquit, vrinas cit, dato cum Rore marino, hydropicis aut regio morbo laborantibus eorum decocto. Lædunt autem ea exulceratam vesicam & renes.

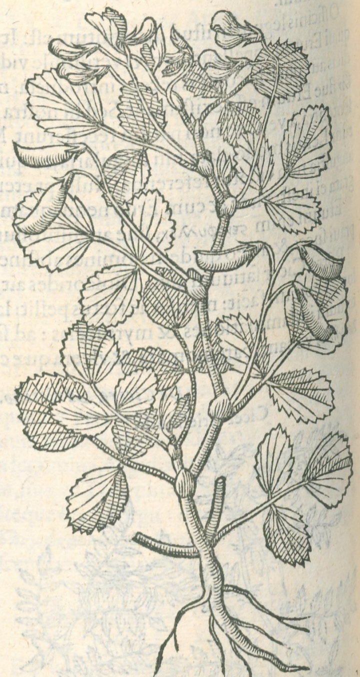
De syluestri Cicere. CAPVT XV.

CICER syluestre satiuo simile est, Dioscorides ait, odore acri, sed semine discrepat. Recentiores aliquot syluestria Cicera proponunt.

Vnum

Cicer ſylueſtre primum. Cicer ſylueſtre alterum.

1. Vnum cauliculos promit complures, ramoſos, humi decumbẽtes; circa quos folia ex pluribus ad vnam coſtam commiſſa, veluti Arietini Ciceris, ſed ambitu haud crenata, Securidacæ foliis idcirco ſimiliora: flores in pediculis iuxta cauliculos exeuntibus, è luteo pallentes, ſpicato ordine prodeunt: ſuccedunt folliculi exigui, Arietini Ciceris fructus figura & magnitudine, nigri & nonnihil hirſuti; in quibus ſemen exiguum, durum, planum, ſplendens, guſtu Phaſeoli. radix ſatis altè dimittitur, fibris aliquot firmata.
Herboſis & incultis prodit tractibus, & non modò in Italia aut Gallia, ſed & apud Bohemos.
Æſtiuis menſibus ſemina perficit.

2. Alterum ſylueſtre Cicer cauliculos quoque complures habet per terram iacentes; circa quos folia mollia ſubhirſuta candicantia, ex tribus aut quinque ferè ad vnam coſtam cõmiſſis, compoſita; quorum minima, quæ ad pediculum, maximum verò extremum: flores ex annexu foliorum exeunt lutei plures ſimul, ſequuntur folliculi oblongi, molles, & hirſuti; in quorum ſingulis ſiliqua parua, in qua duo grana Arachis ſimilia.

3. Tertium ſylueſtre Cicer & ramoſum, cauliculos verò ſpargit cubitales aut longiores; circa quos terna folia, Trifolij modo, maiora, craſſiora, latioraque quàm ſingularia Arietini Ciceris, ambitu tamen crenata: ſiliqua breuis eſt: ſemina in his compreſſa, multò Ciceribus minora. radix reſtibilis ſingulis annis promit germina.

In Heluetiorum & Allobrogum, quos Sabaudos vocant, finibus reperiri P. Pena & M. Lobelius auctores ſunt.

Cicer ſylueſtre non aliud apud Græcos quàm ἀγρίου ἐρεβίνθου nomen habet: à recentioribus verò nullum inuenit.

Ex illis verò, quæ pro ſylueſtri Cicere ab his oſtenduntur, quod primo loco deſcriptum, magis quàm reliqua, cum ſylueſtri Cicere conuenire nobis videtur.

Cæterùm Cicer ſylueſtre, vt Dioſcorides ait, idem quod ſatiuum præſtat. Galenus verò agreſte Cicer ad omnia efficacius ſatiuo ait; & eò tum calidius, tum ſiccius, quantò & acrius & amarius.

De Lente. CAP. XVI.

LENS tenuibus exit cauliculis, duriuſculis ac obliquis foliolis, ab vtraque medij pediculi parte, multis & anguſtis, Viciæ ſimilibus, ſed anguſtioribus & minoribus: flores exigui ſunt,

Lens.

Lens minor.

ſunt,colore purpuraſcentes: ſiliquæ paruæ, latæ; ſemina in his, tria, aut quatuor, parua, rotunda,plana,compreſſaque: radicibus firmatur paruis.

Solum amat tenue, cælique temperiem ſiccam.

Græcis φακὸς ἢ φακή: Latinis Lens & Lenticula: Germanis Linſen: Gallis *Lentille*: Italis *Lentichia* nominatur: Hiſpanis *Lenteia* & *Llentillas*.

Tenent autem Lentes,vt Galenus ait,medium caliditatis & frigiditatis, deſiccant tamen ſecundo ordine; corticem habent adſtringentem, & quæ ipſorum eſt veluti caro, craſſi eſt ſucci,ac terrei,auſteram qualitatem habens exiguam, cuius cortex multæ eſt particeps. Succus porrò in ipſis eſt,adſtringenti contrarius. Quocircà ſi quis in aqua ipſas coxerit, & deinde aquam ſale & garo,aut cum ipſis oleo condiens ſumpſerit, potus is aluum deiicit. At ex biſcoctis Lentibus, Lens apparata,facultatem habet ſucco contrariam,vt quæ ventris fluxus ſiccet,ſtomachum, inteſtina, & totum denique ventrem corroboret. Quam ob rem cœliacis, & dyſentericis,cibus eſt accommodus.

Lens verò decorticata, vt illam adſtringendi vehementiam, & ea quæ ipſam conſequuntur,amittit,ita magis nutrit,quàm quæ cortice ſpoliata non eſt;ſuccum craſſum prauumque gignit: tardeque commeat; non tamen alui fluxus deſiccat, vti ea cui cortex non eſt ademptus. Iure igitur,qui largiùs hoc edulio vtũtur,elephantiaſin,& cancros incurrunt. Siquidem craſſa ſiccaque cibaria,ſucco melancholico generando ſunt idonea. Quare iis duntaxat,quibus aquea in carnibus eſt καχεξία, Lens in cibo vtiliter præbetur: aridis verò & ſqualentibus admodum damnosè. Eandem ob cauſam viſum integrum & inculpatum hebetat, ipſum immoderatè exſiccans: ei verò,qui contrario modo ſe habet, confert. Ad menſtruas autem purgationes non eſt accommoda: craſſum enim & tardiſſimum ſanguinem reddit: at muliebri profluuio eſt vtiliſſima. vt Gal. in lib. De aliment. facult.

Somnia tumultuoſa (vt Dioſcorides præter hæc ſcribit) excitat, capiti,neruis,& pulmoni inutilis. Contra alui fluxiones, melius ſuo fungitur officio, addito cum aceto, Intybo, aut Portulaca,aut Beta nigra,aut Myrti baccis,aut putamine Punici,aut Roſis aridis,aut Meſpilis,aut Sorbis, aut Pyris Thebanis, aut Malis Cotoneis, aut Cichorio, aut Arnogloſſo, aut Gallis integris,quæ poſt decoctionem abiiciuntur,aut Rhoë,quæ obſoniis inſperguntur: ve-

rùm acetum cum eo diligenter percoqui debet, aliâs aluum cõturbat. Contra subuersionem stomachi, triginta grana Lentis decorticata, deuorari proderit: decocta cum polenta, & illita podagras lenit: sinus cum melle glutinat: crustas rumpit: vlcera purgat: decocta in aceto duritias & strumas discutit: cum Cotoneo Malo aut Meliloto medetur inflammationibus oculorum, sedisque, addito rosaceo. verùm in maioribus sedis inflammationibus & magnis sinubus, cum putamine Mali Punici, ac siccis Rosis adiecto melle decoquitur: & similiter ad nomas gangrænicas, adiecta maris aqua: Pustulis item & herpetibus, ac erysipelatis, pernionibusque, vti dictum est. Contra mammas verò, in quibus lac in grumos coiit, & quæ lactis nimiam redundantiam non ferunt, cocta in aqua maris, & imposita auxiliatur.

De Eruo, ex Theophrasto & aliis. CAP. XVII.

ERVVM ex leguminibus est, quorum in latus caulis tendit, vt Theophrastus ait, siue, vt Dioscorides, frutex, paruus est, tenuis, angustis foliis: floris eius productio diuturnissima est, veluti Ciceris. σπερμάτια, id est, exigua semina, in siliquis cylindraceis se inuicem contingunt Arachis, Galeno teste, maiora; Æthiopidis verò, Dorycnij, ac Lithospermi similia; Lathyridis autem, auctore Dioscoride, minora, sapore insuauissima: quæ sapore & colore differentiam obtinent, & dulciora quidem, ac minus medicamentosa candida sunt iis, quæ ad flauitiem, siue πρὸς τὸ ξανθὸν, aut ad ochræ colorem accedunt.

Lætatur solo, ait Columella, macro; maturè ac serò seritur, sed si Vere seratur, facilè gratumq; exit, non graue, veluti autumno satum. Seritur inter Brassicas, contra papiliones.

Græci ὄροβον nominant: Officinæ Germanię Orobi nomen retinuerunt, rem autem ignorantes, pro eo Viciam perperam substituerunt.

Neotericorum plerique, Eruum esse existimant, quod ab Italis *Mocho* nominatur, verùm quàm parum cum Eruo conueniat, cùm ex capite de Mocho siue Cicere satiuo, tum ex præsente Erui descriptione, facilè animaduerti potest.

Eruo similius videtur, syluestre quoddam legumen, quod subsequente capite, pro Eruo syluestri descriptum est, quamquam nec ipsum verum aut legitimũ sit. Nam στενόφυλλον quidem est, ac πλαγιόκαυλον, siliquasque habet cylindraceas, & forma modoque loquendi Dioscoridis, oportunissimè θαμνισκὸν ipsum quis dixerit; nullis enim pedamentis, aut propè assistentibus adminiculis eget, sponteque sua erigitur, & in altum assurgit; cuiusmodi stirpes, Dioscoridem θάμνους ἢ θαμνίσκους aliquando appellare, πολυγόνατον abundè ostendit, quod ipse θάμνον facit, non alia de causa, quàm quòd ab humo sursum spõte sua assurgat. Sed cùm semen proferat Aracho non maius, & durum, sapore non amarum, non ingratum, pro vero Eruo haberi non potest, nisi fortè & paruum quoddam Eruum sit, quod in has inferioris ac maritimę Germanię regiones translatum, insuauitatẽ suam deponat, quod verisimile nõ est.

θαμνισκοὶ

Accedere verò ad Erui descriptionem & legumen illud apparet, quod Cap. IX. huius libri Eruiliæ syluestris nomine descriptum est. folia siquidem eius oblonga sunt, quæ nõnullorum comparatione angusta dici possunt: fructus rotundi Arachis maiores, Lithospermi seminibus magnitudine haud dissimiles; colore sublutei, quandoque nigri; sapore veluti Eruum amari; minus tamen qui albicant quàm nigricantes. Quæ huius leguminis cum Eruo (si non idem) affinitatem maximam ostendunt; & tantam quidem vt pro Erui succedaneo citra errorem haberi queat, atque omnibus medicamentis eius loco adhiberi: repugnantibus licet siliquis non omnino cylindri modo teretibus: quales Eruo Theophrastus tribuit. Quæ si tales, exiguum Erui descriptioni repugnans adesset: nunc verò ad Lathyri accedentes, scrupulum iniiciunt. Veluti quoque & ipsa stirps non θαμνίσκος, vt Dios. ait, hoc est fruticis in modum assurgens, sed humi, nisi pedamentis sustineatur, procumbens. Quod & syluestrem Eruiliam ab Eruo differentem facit.

Erui succedaneum.

Cæterùm ab Eruo, vt Galenus lib. I. De aliment. facult. tradit, homines prorsus abstinent, est enim insuauissimum & praui succi; boues verò tum in Asia, tum apud alias plerasque gentes in aqua dulcoratum pascuntur. In magna tamen fame, quemadmodũ Hippocrates quoq; scripsit, necessitate coacti ad ipsum nonnunquam accedunt. Nos verò ad eundem modum, quo Lupinos, præparantes, Orobis cum melle vtimur, ceu medicamentis crassos thoracis ac pulmonis humores expurgantibus.

Porrò inter Orobos, albi minus sunt medicamentosi iis, qui ad flauitiem aut ochræ colorem accedunt. Qui verò cocti bis fuerint, & in aqua identidem dulcorati, insuauitatem quidem deponunt, sed vnà cum ea abstergendi etiam & incidendi facultatem, vt sola in eo relinquatur terrestris substantia, quæ alimentum fit: quod citra insignem amarorem, desiccandi vim habet.

In libris verò De simplic. medicament. facult. desiccat, ait, Orobus excessu secundo intenso, ca-

ſo,calefacit verò primo: porrò quatenus amaritudinis eſt particeps,eatenus incîdit, extergit, obſtructiones expedit. cæterùm ſi ſumatur copioſè,ſanguinem per vrinas euocat.

Dioſcorides,capitis,inquit,Eruum grauitatem efficit: aluum eſu turbat,& ſanguinem per vrinam extrahit: elixo tamen boues ſaginantur appoſito.

Fit è ſeminibus farina,quam ὀρόβινον ἄλευρον,id eſt, farinam Eruinam nominant, ad medendi vſus conueniens.

ὀρόβινον ἄλευρον.

Parandæ eius ratio hæc eſt: Vberiora grana candidaque deliguntur, permiſcēdoque aqua reſperguntur,& donec ſufficienter combiberint,ſinuntur,poſtea torrentur, vſque dum cortex diſrumpatur,deinde mola trita,farinario cribro incernuntur, farinaque reconditur.

Hæc aluo vtilis eſt: vrinam cit: meliorem colorem efficit: frequenter in cibo aut potu ſanguinem cum torminibus per aluum,& veſicam ducit: vlcera cum melle purgat, lentigines, item,ephelidas & maculas,quas σπίλους vocant,totumq́; corpus emundat: nomas, σκληρώματα, & gangrænas ſerpere non patitur: mammarum durities emollit: vlcera fera,quæ θηριώδη vocant,carbunculos,fauosq́; emarginat ac rumpit: cum vino ſubacta morſibus canum,hominum,viperarumq́; illita medetur: vrinæ difficultates,tormina,teneſmosq́; ex aceto mitigat. Prodeſt etiam iis,qui alimentum à cibo non ſentiunt,frixa & ad nucis magnitudinem melle excepta ſumptaq́;. Decoctum eius fouendo,perniones & pruritus in toto corpore ſanat.

De Eruo ſyluestri ſiue Catanance prima.

CAPVT XVIII.

Eruum ſylueſtre.

SYLVESTRE iſtud à nobis nuncupatum Eruum,cauliculos profert pedales aut longiores,rotundos,erectos, nonnihil ad latus inclinantes, in exiguos quoſdam ramuſculos diuiſos: folia tenuia,oblonga, anguſta, graminis foliis multò & minora & anguſtiora: flores tenuibus pediculis, ex foliorū alarumq́; ſinubus exortis hærent, parui, luteoli: ſiliquæ deinde ſuboriuntur paruulæ,forma oblonga, tereti & anguſta; in quibus ſemina nouem aut decem vel plura,rotunda,dura,nigra, ſplendentia, Arachis aut exiguis Eruis ſimilia, guſtu non inſuauia.

Floret magna æſtatis parte,exoriētibus ſubinde nouis,prioribus marceſcentibus floſculis. Naſcitur ſua ſponte pleriſque in aruis,& iuxta ſcrobes foſſasque;reperitur etiam locis quibuſdam non procul à mari, quod ſiliquas non rotundas,ſed latiuſculas progignere fertur. Herbarum ſtudioſi ſubinde apud Belgas in hortis ſerunt.

Syluestre quoddam Eruum videtur, cum deſcriptione enim eius, excepto ſolo ſemine, vt ſuperiore capite diximus,conuenit. Videtur etiam Dioſcoridis prima Catanance, tametſi etiam ſemen non in capitulis, ſed in ſiliquis ferat. κεφαλὰς etenim in quibus ſemen hanc Catanancen ferre Dioſcorides ſcribit,nō capitula,ſed ſiliquas hoc loco interpretari debere, quod cū eo cōiungitur, oſtendit: nāCatananchē κεφαλὰς veluti Orobū habere,Dioſcorides ait: at Orobus nō capitula gerit,ſed ſiliquas.

Verba autem Dioſcoridis de priore Catanance hæc, in veteri exemplari, ſunt: ἡ μὲν τις αὐτῆς ἔχει φύλλα μακρὰ,ὡς κορωνόποδος,ῥίζαν λεπτὴν,σχοινώδη,κεφαλὰς δὲ ὡς ὄροβος,ς΄ ἢ ζ΄,ἐν αἷς καρπὸς ὅμοιος ὀρόβῳ· κάμπτεται δὲ ξηραινόμενος ἐπὶ τὴν γῆν,καὶ ἰκτίνου ὄνυξιν ὁμοιοῦται νεκροῦ, id eſt, vna quidem folia habet longa vt Coronopus: radicem tenuem, iunceam, ſiliquas veluti Eruum ſenas ſeptenáſve, in quibus ſemen Eruo ſimile: Areſcens in terram flectitur, & ſe contrahit ad ſpeciem milui exanimati.

Dioſcoridis locus expoſitus.

Plinius Catanancen Theſſalam herbam, qualis ſit, ſuperuacuum ſcribi ait, cùm ſit eius vſus

vſus ad amatoria tantùm,ad quæ etiam ſola cùm hæc,tum altera à Dioſcoride vtilis traditur. Vtramque,inquit, narrant in amatoria expeti: Theſſalicæ mulieres his vti traduntur.

At Erui iſtius ſylueſtris nullus omnino eſt vſus.

De Lupinis, ac primùm de Satiuo. CAP. XIX.

Lupinus ſatiuus.

INTER Lupinos hi ſatiui : alij ſylueſtres ſunt.

Satiuus Lupinus caule aſſurgit ſingulari, rotundo, interiùs concauo, exterius modicè lanuginoſo, firmo, & qui abſque adminiculis rectus conſiſtit; è quo, poſtquam primi marcidi facti ſunt, flores in huius faſtigio eminentes, alij tres ramuli, infra ſpicam florum prodeunt,quorum ſinguli non raro & alios quoque, modò binos, aliâs ternos eodem proferunt modo; præſertim ſi tempeſtiuè Lupinus ſatus, æſtatem calidam diuturnamque nactus fuerit: folia ex quinque, ſex,aut ſeptem cohærentibus componuntur, Viticis ſimilia, ſuperiore parte virent, inferiore verò candida & lanuginoſa, & ſub veſperam circa Solis occaſum, veluti flaccida facta deorſum dependent. Flores in ſummo cauliculorum ſpicatim digeſti candidi ſunt:ſuccedunt ſiliquæ craſſæ,latæ,Bωnæ ſiue Faſeli minores,duræ,ſubflauæ, foris tenuiter hirſutæ, intus verò glabræ, in quibus ſemina quina,ſenáve, plana,rotunda ac veluti compreſſa,foris alba,intus lutea,ſapore amariſſima,quæ & germinationis principium haud obſcurum, & qua parte ſiliquæ adhærent, concauitatem quandam,veluti exiguum vmbilicum habent. radice Lupinus nititur ſingulari, tenui, lignoſa, paucis capillamentis fibrata.

Poſcit,inquit Theophraſtus,ſolum arenoſum ac vitioſum, cultis ægrè prouenit, natura ſua ſylueſtris.

Floret apud Germanos, primùm quidem, ſub finem Maij; deinde Iunio, aut initio Iulij ſecundò;tertiò verò Iulio aut Auguſto mẽſibus,ſi anni tempeſtas calida ſiccaque fuerit. Fructus duo priores ſæpè ad maturitatem perueniunt,tertius in inferiore Germania rarius.

Græci hoc legumen θέρμον ἥμερον : Latini Lupinum, & Lupinum ſatiuum nominant: Germani **Feigbonen:** Itali *Lupino domeſtico:* Hiſpani *Entramocos*: Brabanti **Vijchboonen & Lupinen** : Galli *Lupins*.

Lupini ſemen πολύχρηστον, hoc eſt, frequentis multique vſus eſt, Galenus in lib. De aliment. facult.ait: elixus enim,deinde in aqua dulci maceratus,tantiſper donec in ea omnem ſibi ingenitam exuerit inſuauitatem,ita demum manditur cum garo aut oxygaro, vel etiam ſine his, ſale mediocri conditus. Lupini dura & terreſtris eſt ſubſtantia: quocirca ipſe concoctu ſit difficilis, ſuccumque craſſum gignat eſt neceſſe, ex quo non probè in venis confecto, crudus propriè appellatus ſuccus aceruatur. Cæterùm cùm inter parandum quicquid habuit amaritudinis deponat, τοῖς ἀποίοις, id eſt, qualitatis quæ ſenſu deprehendatur expertibus, ſimilis euadit,& ita præparatus, vt in lib. De medicam.ſimplic.ait,ex genere eſt emplaſticorum.

At vbi natiua etiamdum manet amaritudo,extergendi digerendique vim obtinet: interficit lumbricos,tum illitus, tum addito melle linctus, tum ex poſca epotus. Quin & decoctum eius lumbricos eiicere poteſt:tum etiam foris identidem perfuſum vitiligines,achoras, exanthemata, pſoras,gangrænas,vlcera maligna iuuat, partim extergendo, partim citra mordacitatem digerendo ſiccandoque. Expurgat iecur & lienem cum ruta & pipere ſuauitatis gratia,aſſumptum: elicit menſes,ac fœtum eiicit,cum Myrrha & melle impoſitum.

Porrò Lupinorũ farina, ſine mordacitate digerit, nec enim liuida tãtùm,ſed & chœradas & phymata curat;ſed tunc in aceto aut oxymelite,aut poſca coquatur oportet,idq; pro laborantiũ temperamento & affectus diuerſitate,quod ex vſu eſt eligendo: digerit item & quæ liuida ſunt,& quæcunq; modò diximus præſtare poſſe decoctum, eadẽ omnia efficit & farina.

Decocti

Lupinus syluestris.

Vicia.

Decocti pluuiali aqua Lupini, Dioscorides præter hæc scribit, donec in cremorem lentescant, faciem abstergunt: medentur ouium scabiei, cum radice nigri Chameleonis, si tepente decocto abluantur.

Cit vrinam radix cum aqua cocta & pota.

Lupini vbi edulcati fuerint, triticum aceto, poti stomachi fastidium leniunt, & cibi appetentiam excitant.

De Lupino syluestri. CAP. XX.

SYLVESTRIVM Lupinorum duo triáve sunt genera, vnum florem profert luteum: alia purpureum.

Luteus caule foliisque satiuo similis est, vtrisque tamen minoribus ac breuioribus; flores habet pulchros, luteos, suaueolentes, in spicam congestos, violæ luteæ colore & quadamtenus odore: siliquas paruas, duras, aliquatenus hirsutas: semina parua, plana, rotunda, sapore amarissima, colore vario, sordida, satiuis multò minora.

Purpurei, caules longiores procerioresque sunt quàm lutei, & in plures alas ramosq; diuisi: folia verò minora tenuioraque: flores parui ac luteis minores, ex purpura cærulei, aut subrubentes: fructus colore similiter vario, amari, & inter omnes minimi.

Nascuntur syluestres Lupini plerisque locis sua sponte, verum apud Germanos non nisi sati proueniunt.

Florent eodem quo satiui tempore.

Amariores sunt, vt Galenus ait, & ad omnia valentiores, quàm satiui, eiusdem genere cum ipsis facultatis.

De Vicia. CAP. XXI.

VICIA tenues habet & quadrangulares cauliculos, tres ferè pedes altos: folia oblonga in clauiculas desinunt; ex pluribus vni costæ siue neruo adnatis composita, quorum singularia maiora, latiora, crassioraque sunt quàm Lentis: flores Bonæ siue Faseli forma similes, sed colore ex purpura nigri: siliquæ latæ, exiguæ, atque in singulis grana quina senáve, non globosa, sed Lenticulæ instar propemodum compressa, colore nigra, gustu insuauia.

Seritur quocunque solo, cultu facillimo.

Maio floret, fructum inde perficit.

Latinis Vicia, à vinciendo, vt Varroni placet, dicitur, quòd item capreolos, inquit, habet vt Vitis, quibus sursum versus serpit, ad scapum Lupini, aliúmve calamum, ad quem vt hęreat, eum solet vincire. Galenus in Asia Pergami βίκιον: ab Atticis verò σάρακον aut κύαμον nominari ait. Germani **Wicken**: Brabanti **Vitsen**: Galli *Vesce* nominant: Officinæ pleræque perperam ὄροβον ac Eruum: multum enim Eruum à Vicia differt.

Aphace legumen. Theophrastus lib. VIII. Aphaces cuiusdam leguminis meminit, cuius siliquæ latæ, & fructus celeriter perit: hæc an cum Vicia nostra conueniat, considerandum est.

Porrò Viciam, cum ipsis siliquis atq; integra planta rustici reponunt, vt brutis pecudibusq; sit pabulo. Per famem tamen noui, Galenus ait, qui hanc quoque comederint, potissimum Vere, cùm etiamnum viret: quemadmodum Fabas & Cicercs esitare consueuerunt. Est autem non insuauis modò, sed concoctu etiam difficilis, aluumque inhibet.

Perspicuum ergo est, quòd cùm natura sit huiusmodi, alimentum, quod ex ipsa distribuitur, habeat haudquaquam boni succi, sed crassum & ad succum melancholicum gignendum idoneum.

De Sesamo ex Theophrasto, Plinio & alijs.

CAPVT XXII.

Sesamum.

SESAMO caulis siue culmus est ferulaceus, altus, crassior multipliciorq; quàm Milio. Seminis ferax & fœcũdum est, quod oleosum ac pingue & vasculis continetur, candidumque, vti Plinius: Theophrastus, genus eius quoddam candidum, inquit, radice singulari cohæret. Viride Sesamum nullum mandit animal, propter amaritudinem & grauitatem saporis: sed siccatus, acceptior euadit frutex eius, & suaue semen efficitur, ciboque idoneum.

Nascitur cùm in Ægypto, tum in India. Ab Indis, Plinius ait, Sesama venit, ex eo oleum conficiunt.

Ex æstiuis sementibus est, & quæ ante Vergiliarum exortum, Plinio auctore, seruntur. Columella tamen, Sesama, scribit, ab æquinoctio autumnali serenda sunt, in Idus Octob.

Putre solum, quod Campani pullum vocant, plerumq; desiderant: non deterius tamen etiam pinguibus arenis, vel congestitia humo proueniunt. Sed hoc quidem semen Ciliciæ Syriæque regionibus ipse vidi mense Iunio & Iulio conseri, & per autumnum cùm permaturuerit tolli. Palladius in Septembri, nunc Sesama, inquit, seritur, putri solo vel pinguibus arenis, vel terra congestitia.

Quadraginta diebus à flore, Plinius ait, maturatur, magna tamen cæli terræque differentia. Molestissimum terræ Sesamum, plurimum eam posse extenuare putatur. Diuturnum est: optimè reponitur, quia pingue.

Hanc frugem Græci σήσαμον, Latini quoque Sesamum ac Sisamum, nonnunquam feminino genere, Sesamam nominant: Officinis Germaniæ incognitum est.

Semen eius, vt Galenus lib. De aliment. facult. ait, pingue est, ideoque repositum celerrimè fit oleosum: quamobrem eos, qui ipso vescuntur, celeriter implet, stomachumque subuertit, ac tardè concoquitur, pingueque corpori præbet alimentum. Liquet ergo quòd ventriculi partibus vigorem ac robur addere nequit, quemadmodum nec aliud quoduis pingue. Est autem crassi succi, ideoq; non properè peruadit. Ipso autem solo non admodum vescuntur, sed cum melle crudo, quas σησαμίδας vocant effingẽtes. Panibus etiam inspergitur, temperamento est calidum, ob eamque causam sitim etiam excitat.

In libris verò De facult. simplic. Sesamon non parum in se continet, ait, viscosum & pingue, quare emplasticum est, & emolliens, ac modicè calidum. Eiusdem facultatis est, quod conficitur oleum, & herbæ quoque decoctum similem vim obtinet.

Dioscorides, Sesamum, scribit, stomacho aduersatur: oris graueolentiam facit, quoties inter mandendum commissuris dentium inhæsit: neruorum crassitiem impositum, discutit: medetur aurium contusionibus, inflammationibus, ambustionibus, artuum doloribus & cerastæ morsibus: capitis dolores, qui ab æstuatione oriũtur, ex rosaceo lenit: eadem efficit herba decocta in vino: præsertim autem inflammationibus doloribusque oculorum prodest.

Ex ea fit oleum, quo Ægyptij vtuntur, quod auribus, Plinio teste, vtile est.

De Camelina, siue Theophrasti Erysimo, & Myagrio Dioscoridis.

CAPVT XXIII.

Camelina siue Myagrion.

CAMELINA surculosa est herba, caule recto, rotundo, in alas diuiso, duos aut tres pedes longo: folia oblonga, angusta, in acutum desinunt, singularibus Rubiæ foliis haud dissimilia: flores secundum cauliculos, exigui: semen orbiculatis vtriculis, Lini vasculis propemodum similibus, sed compressioribus continetur, minutum Fœnograæco minus, pingue & oleosum.

Plerisque Galliæ locis, vt apud Suessiones, bene subactis & stercoratis agris, vt Ruellius scriptũ reliquit, seritur: seritur & in agro Leodiensi, apud Zelandos, & aliis Belgij locis: in Germania non nusquam sua sponte exire fertur, atque vnà cum Lino enasci, cuius vitium existimatur.

Germani **Flachsdottern** & **Leyndottern** nominant, Galli *Cameline*, quo etiam nomine Belgis innotuit: Officinæ pleræque Sesamum appellant, oleoque huius pro Sesamino vtuntur.

Est autem Camelina hæc, cereale illud Erysimum, quod à Galeno lib. I De aliment. facul. ac à Theophrasto ἐρύσιμον appellatur, quodque inter fruges vnà cum Sesamo refertur. Siccum id, vt inquit Theophrastus, cibo idoneum est, quia quãtum in eo amaritudinis difficultatisq;, solis opera percoctum excretumque est. Viride verò à nullo animali tangi videtur, propter amaritudinem, & grauitatem saporis.

Erysimum Galeni.

Est tamen & aliud ἐρύσιμον, à Dioscoride lib. II. descriptum, cuius lib. De simplic. medicam. facult. VI. Galenus meminit, ab hoc Theophrasti Erysimo multùm differens: nam præsentem frugem Dioscorides non ἐρύσιμον, sed μυάγρον nominat, quod aliqui, inquit, μελάμπυρον vocãt, similitudine fortè foliorum, quam cum altero Theophrasti ac Galeni Melampyro, à Myagrio differente, habet.

Plinius frugem Sesamo similem Latinis Irionem, Græcis ἐρύσιμον, Gallis *Velarum* appellari, lib. XXIII. cap. XXV. scribit: & Libro XVIII. cap. X. huic (scilicet Sesamo) simile, ait, in Asia Græciaque ἐρύσιμον: idemque erat, nisi pinguius esset; quod apud nos vocant Irionem.

Porrò quemadmodum, Galenus inquit, Milio Panicum, adsimile quidem quodammodo est, verùm vndequaque deterius: ad eundem modum & Sesamo Erysimum, corporis substantia quodam pacto est affine: sed in cibo est insuauius, corporique alimentum parcius exhibet, prædictoque omnino est deterius.

Temperamento autem, calidum quoque, vti Sesamum est, sitimque etiam excitat.

Seminis oleosa pinguitudine corporis asperitates læuigari atque expoliri, Dioscorides ait, creditur.

Vlceribus oris herbam succo suo mederi: oleo pauperes in epulis, diuites in lucernis vti, Ruellius auctor est.

De Lino. CAP. XXIIII.

TENVIBVS ac rotundis culmis siue virgis Linum assurgit, folia ei oblonga, angusta, acuminata: flores in summis virgis speciosi, colore cærulei; quos parua, rotunda, orbiculata capitula, siue vascula succedunt; in quibus semen, figura aliquatenus oblonga, læue, glabrum, splendens, ex fuluo colore punicans. radicibus nititur exilibus.

Pingui lætoque solo, locis humilioribus non sitientibus, felicius prouenit. Pinguissimum enim, vt Columella ait, locum & modicè humidum poscit. Aliqui, inquit Palladius, macro solo spissum serunt, ita assequuntur vt Linum subtile nascatur. Plinius scribit seri sabulosis, maximè vno sulco, nec magis festinare aliud, vrereque agrum & deteriorem ipsum facere, quod & Virgilius in Georgicis attestatur:

Linum satiuum.

Vrit Lini campum seges, vrit Auena,
Vrunt lethæo perfusa Papauera somno.

Seritur Linum Vere: Maio & Iunio mensibus floret: post messem (Plinius lib. XIX. cap. I.) virgæ ipsæ merguntur in aquam, solibus tepefactam, pondere aliquo depressæ: maceratas indicio est membrana laxior; iterumq; inuersæ, vt priùs, Sole siccantur: mox arefactæ in saxo tunduntur stupario malleo. Quod proximum cortici fuit, stupa appellatur, deterioris Lini, lucernarum ferè luminibus aptior.

Græci λίνον pariter vt Latini nominant; Germani Flachß: Itali & Hispani *Lino*: Galli *du lin*: Belgæ Vlas.

Hoc semine, Galenus lib. I. De aliment. facul. ait, nonnulli quidem frixo vti obsonio cum garo, non secus ac factitio sale, vtuntur: Vtuntur autem & melli permiscentes: quidam panibus & ipsum quoque aspergunt. Stomacho autem noxium & concoctu difficile, exiguumque alimentum corpori exhibet. Quod verò ad ventris deiectionem pertinet, ipsum nec probaueris nec vituperaueris: exiguam tamen vrinę mouendę habet facultatem, quæ magis apparet cùm frixum sumitur. Tunc autem aluum quoq; magis sistit. Rustici autem homines, eo vtuntur sæpenumero, frixo tusoq; mel admiscentes.

In libris verò De simplic. medicament. facult. Lini semen esum flatuosum est, inquit, etiam si frigatur. adeò sanè recrementitia humiditate plenum est. Est verò etiam in primo ordine quodammodo calidum, at humiditatis & siccitatis veluti in medio est situm.

Quantopere autem flatuosum, & recrementitia humiditate plenum semen Lini sit, paucis ab hinc annis Middelburgi in Zelandiis animaduerti potuit, cùm propter frumenti aliarumq; frugum inopiam, plerique ex ciuibus pane & libis ex hoc coctis vescerentur. Distenta enim his valdè citò hypochondria fuerunt, & facies aliæq; partes tumidæ factæ. quorum non pauci sic affecti, etiam mortui sunt. Neque enim aliunde hęc symptomata, quàm ex recrementitia seminis humiditate, quæ flatulentiam parit.

Lini semen, vt Dioscorides memoriæ prodidit, easdem quas Fœnumgræcum vires obtinet: discutit & emollit, omnem intus forisq; inflammationem, cum melle, oleo, exiguaque aqua decoctum, aut melle cocto exceptum: cutis in facie vitia, quas ἐφήλεις vocant, crudum, & varos cum nitro & ficubus impositum tollit: cum lixiuio verò parotidas duritiasq; discutit: herpetas fauosq; cum vino decoctum expurgat: vngues scabros eximit, cum pari modo Nasturtij & mellis: quæ in pectore vitiosa educit, cum melle eclegmatis modo acceptum, & tussim lenit. Venerem exstimulat, si pipere & melle acceptũ, pro placenta largiùs assumatur.

Huius decoctum ad interaneorum vuluæq; erosiones immittitur, & alui excrementa educenda: insessu ad vteri inflammationes, veluti Fœnumgræcum, perquàm vtile est.

Oleum quod ex semine eius exprimitur, multiplicem vsum habet, nec enim à pictoribus aut statuariis aliisve artificibus expetitur solùm, vel ad lucernas tantùm vtile est, sed etiam medico vsui seruit. Nam & duritias omnes mollit: neruorum tensiones, contractionesq; laxat; dolores illitum sopit. Sunt etiam qui bibendum exhibeant lateris aut coli dolore laborantibus, verùm recens sit oportet, rancidum enim factum & nauseam excitat, & plùs quàm par est calefacit.

De Lino syluestri. CAP. XXV.

LINVM syluestre satiui Lini similitudinem ac speciem quandam habet: cauliculis assurgit tenuibus; circa quos angusta sunt foliola, veluti Lini: flosculi forma similes, sed aliquantò minores, & haudquaquam cærulei, sed colore lutei: succedunt rotunda quoque capitula, sed minora.

Linum ſyluestre.

Haud procul à mari, in pratis ac herboſis locis, in nonnullis regionibus gignitur, veluti in Narbonenſi Gallia.

Iunio ac Iulio floret, ſeriùs quàm satiuum.

Linum appellatur ſyluestre, quòd non ſatũ, ſed ſponte exeat: item & Marinum Linũ, quòd maritimis gaudeat. in ſtamina diduci & iſtud poſſe refertur.

Sunt verò & alia quædam ſyluestria Lina à C. Cluſio diligentiſſimè deſcripta in ſuis per Hiſpanias obſeruatis.

Vnum foliis refert eſſe latiuſculis, trineruiis, lanuginoſis: ramulis faſtigio, vti Heliotropij maioris, reflexis: floſculis Lini maioribus: capitulis & ſemine ſimilibus. 1.

Alterum anguſtioribus foliis, floſculis, capitulis, & ſeminibus Lini minoribus. 2.

Tertium perpetuò virens: foliis anguſtis, ſubalbidis, & radice reſtibili. 3.

Reperiuntur in Hiſpaniis primũ & tertium: alterum in Gallia haud procul Lutetia.

Cæterùm ſyluestria hęc Lina nullum in medicina vſum habent; facultates idcircò eorum incompertæ.

De Cannabe. CAP. XXVI.

CANNABIS caules profert rotundos, erectos, inanes, quinque aut ſex pedes altos, alis compluribus luxuriantes; quando videlicet, ſua ſponte ſyluestris exit: vbi verò in agris

Cannabis ſterilis.

Cannabis fœcunda.

ſeritur,

ſeritur, ramis nullis, aut omninò pauciſſimis. folia ei dura ſunt, aſpera, ſubnigra, & ſi cõfricentur graueolentia, ex ſex, ſeptem, aut pluribus aliis ſimul hærentibus coaceruata, quorum ſingularia anguſta, oblonga, acuminata, & per oras ſerrata. ſemen ex alarum & foliorum ſinubus exit rotundum, duriuſculum, medulla refertum candida. radices multas fibras habent.

Eſt in huius genere quædam ſterilis; flores tamen proferens paruos, herbaceos, racematim cohærentes, ſed inutiles & vaneſcentes : alia verò ſeminis fœcunda; cuius flos non eſt conſpicuus.

Eſt & ſyluestris quædam Dioſcoridi Cannabis : eadem & Maluæ ſyluestris, ſiue Alceæ ſpecies, de qua in olerum hiſtoria inter Maluas.

Solum autem Cannabis, vt Columella ſcribit, pingue ſtercoratumque & riguum, vel planum atque humidum, & altè ſubactum depoſcit. In quadratum pedem ſeruntur grana ſex ſeminis Arcturo exoriente, quod eſt vltimo menſe Februario, circa ſextum, aut quintum Calendas Martias: nec tamen vſque in æquinoctium, ſi ſit pluuius cæli ſtatus, improbè ſeretur.

Apud Belgas, hac ætate Arcturus ἀκρονυχῶς exoritur circa Martij diem IX. aut X. & Cannabis Martio ſeritur ac Aprili.

Græci *κάνναβιν ἢ ἀςέριον* nominant : item *σχοινοςρόφον* : Latini Cannabem : Officinæ nomen retinent: Germanis **Hamer hanff**: Italis *Canape*: Hiſpanis *Canamo* : Gallis *Chanure* : Brabantis **kemp** dicitur.

Semen Cannabis, Galenus in lib. De alimentorum facultatibus prodidit, concoctu eſt difficile, ſtomacho ac capiti nocet, prauiq; eſt ſucci.

Τραγήματα.

Sunt tamen, qui eo frixo cum aliis tragematis veſcãtur. *Τραγήματα* voco, ait, quæ poſt cœnam, voluptatis inter bibendum excitandæ gratia, eduntur. Multùm autem calefacit, ideoq; ſumptum paulò largiùs, caput ferit, vaporem ſurſum adipſum mittens calidum ſimul ac medicamentoſum.

Flatus item extinguit, vt lib. De medicament. facult. adeoque deſiccat, vt ſi pluſculum edatur, genituram exſiccet.

Succus ex recenti herba conuenienter aurium doloribus, Dioſcorides ait, inſtillatur, ab obſtructione, vt mihi videtur, Galenus addit, natis.

Ruſtici in Belgio ſeminis contuſi medullam, ac liquido aliquo expreſſam, ictero laborantibus initio ipſius mali, exhibent, & crebrò non abſque præſidio, ſi quando ex ſola obſtructione, citraque febrim exoritur. Aperit enim fellis meatum, & bilis per corpus digeſtionem promouet.

Gallinas Matthiolus, hoc ſemine, ait, ouiferaciores reddi.

Fœnumgræcum.

De Fœnogræco. CAP. XXVII.

CAVLEM Fœnumgræcum emittit ſingularem, tenuem, virentem, intus concauum, in alas ramoſque diuiſum : folia pratenſi Trifolio ſimilia, rotundiora tamen ac minora, quæ ſuperiore parte virent, inferiore verò ad cinerítium inclinant : flores in ſummis virgis exiguos candicantes, Lupini floribus minores : ſiliquas longas, graciles, anguſtas, inſtar corniculorum recuruas, in quibus ſemina non magna, forma oblonga, anguloſa, flaueſcentia, quæ reſiccata cum grauitate quadam iucundè olent. radice nititur tenui & candida.

Seritur in Belgio in hortis medicinæ cauſa, & quidem Vere; olim in agris ſerebatur. Lætum poſcit ſolum, tenui enim, vt Theophraſtus ait, inareſcit.

Duo tempora ſationum habet, auctor Columella, quorum alterum Septembris mẽſis, cùm pabuli cauſa ſeritur, iiſdem diebus quibus Vicia, circa æquinoctium : alterum menſis Ianuarij vltimo, vel Februarij primo, cùm in meſſem ſeminatur.

Græcis

Græcis τῆλις appellatur, item κάρπος, siue, vt Pliniana exemplaria, κάρφος: & βούκερως, αἰγόκερως, κεραΐτις, λωτόν: Latini Fœnumgræcum: rustici Siliquam, Columella ait, appellant. In Plinio Silicia legitur, apud Varronem verò Silicula: Germanis Bockshorn oder kuhorn: Italis *Fiengreco*: Hispanis *Alfornas* & *alholuas*: Gallis *Fenegrec*: nostris Fenigriech dicitur.

Semen Fœnigræci inter manifestò calfacientia, Galenus in lib. De aliment. facult. tradit, censetur, eundemque hominibus in cibo vsum præstat, quem Lupini. Sumitur enim ipsum cum garo, alui subducendæ gratia: estque huic rei multò quàm Lupini accommodatius, cùm nihil ex propria substantia habeat, quod transitum remoretur. Manditur autem & cum aceto & garo, sicut Lupini. Multi præterea & Fœnumgræcum & Lupinos ex vino, garo, & oleo sumunt: alij etiam panem addunt, eoq; obsonio sunt contenti, quod vt ventrem minus subducat, caput certè (ceu nonnullis Fœnumgræcum ex garo facere solet) non ferit: præterea stomachum non subuertit: nam id quoque Fœnumgræcum in quibusdam efficit.

Vescuntur autem nonnulli Fœnogræco, prius quàm planta ipsius semen produxerit, aceto & garo intingentes: quidam autem oleum affundentes, eo obsonij vice, cum pane vtuntur: sunt qui cum aceto quoque & garo ipsum mandunt. Caput autem hoc quoque sumptum copiosius ferit: quod faciet impensius, si quis ipsum sine pane sumpserit: quibusdam item stomachum subuertit.

Succus autem elixi Fœnigræci, cum melle sumptus, ad omnes prauos humores, qui in intestinis habentur, subducendus est accommodus, suo quidem lentore leniens, calore autem dolorem mitigans. Quod autem abstersoriæ facultatis quoque sit particeps, intestina etiam ad excretionem instigat, sed parcius mel ei est admiscendum, ne mordacitas exuperet. In diuturnis verò thoracis citra febrē affectibus, pingues cum eo Palmulas elixare quidē oportet; vbi autem succum ipsum expressum, copioso melle miscueris, ac rursum super carbones ad mediocrem crassitiem coxeris, tum demum longè ante cibum vti.

In lib. De simplic. medicament. facult. Fœnumgræcum, ait, calidum est, secundi ordinis, desiccat primo: proinde feruentes phlegmonas irritat acerbatque: quæ verò minus sunt calidæ & magis duræ, eas digerendo curat.

Fœnigræci farina, Dioscorides tradit, vim habet emolliendi discutiendiq;: cum melicrato decocta & imposita, facit ad inflammationes, tam internas, quàm externas; lienem cum aceto & nitro subacta, & imposita extenuat.

Spergula.

Decoctum eius insessu, ad muliebria mala, quæcunque ex inflammatione, aut præclusione consistunt, vtile est.

Expressus in aqua decocti succus, capillos, furfures & manantia capitis vlcera, ἀχῶρας vocant, purgat: cum anserino adipe pessi vice subiectum, locos circa vterum dilatat & emollit.

Viride cum aceto debilibus locis, & exulceratis prodest. Decoctum eius aduersus tenesmos, & grauiter olentia dysentericorum excrementa confert.

Oleum quod ex eo exprimitur, capillos & in genitalibus cicatrices abstergit.

Sunt porrò & quædam syluestria appellata Fœnogræca, de quibus inferius cap. xv. huius Pempt. lib. III.

De Spergula. CAP. XXVIII.

SPERGVLA cauliculis exit tenuibus, rotundis, geniculatisque, dodrantem aut pedem altis. foliola circa genicula radiantis stellæ modo, in orbem disponuntur, parua, tenuia, & angusta. flores in summo cauliculorum candiduli, Alsines persimiles. parua deinde rotunda ac orbiculata vascula, Lini capitulis similia, in quibus semen conditur, paruum, rotundum, nigrum, Rapi semine minus. radix tenuis est.

Seritur

Seritur in aruis, & potissimùm quidem autumno, vt hyeme, ac primò vere, cùm alia pabula defecerint, bubus præbeatur.

Vulgò in Brabantia Spuerie appellatur, atque inde Latinè Spergula. Nonnulli Polygalum nominant, quòd lactis abundantiam bubus promoueat. Non est tamen Dioscoridis πολύγαλον, quod multùm ab hac differt.

Pabuli, vt diximus, causa seritur, nec alium vsum, quòd sciam, habet.

Semen vomitione pituitosos humores educere plerique referunt; estur tamen à gallinis & columbis, quæ non solùm citra noxam idipsum sublegunt, verumetiam, hoc pastæ, & oua plura, & citius excludere creduntur.

LIBRI SECVNDI PEMPTADIS QVARTÆ

FINIS.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS QVARTÆ

LIBER TERTIVS,

DE VITIIS FRVGVM.

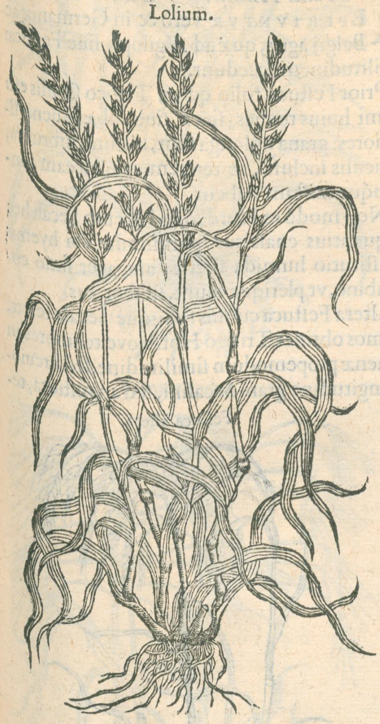
Præfatio.

De Frugibus huc vsque egimus, ad earum vitia, pabulorúmque reliqua genera, & si quæ quoque ipsorum vitia, ac alias consimiles transire consentaneum est.

DE LOLIO.

Capvt I.

Lolium.

PRIMVM inter vitia locum Lolium facilè obtinet. Gerit id folia culmosq́; Tritici aut Hordei, hirsutiora tamen; spicam longam veluti ex multis paruulis παραλλήλως, ac alterno ordine digestis, compositam; quorum singulæ bina ternáve grana continent, Triticeis minora, quæ nullis quoq; aut exiguis glumis includuntur, & facillimè similiter exteruntur.

Nascitur in aruis cum Tritico ac Hordeo, seminibus ipsorum corruptis ac in deterius, vt Galenus ait, permutatis, & solo quidem, præsertim vliginoso, per cæli, mēsibus potissimùm hybernis, tempestatem humidam.

Græci *αἶραν* nominant: Arabes *Zizaniam* & *sceylem*: Galli *Yuraye*: Itali *Loglio*: Belgę **Dolick**.

Desiccat, vt Galenus lib. VI. De simplic. medicament. facult. & excalefacit efficaciter, vt propinquum sit acribus, magis quàm Iris: sed non est perinde vt illa subtilis essentiæ, verùm multum ab hac deficit. Secundum hoc, ponat ipsum quispiam in principio tertij ordinis excalefacientium, secundi verò in fine exiccantium.

Dioscorides, Lolium molitum, ait, vim habet compescendi nomas, putrescentia vlcera, gangręnasque cum raphanis & sale impositum: feras impetigines siue λειχῆνας, & lepras cum sulfure viuo & aceto sanat: cum fimo columbino & Lini semine in vino decoctum, strumas discutit, & quæ ægrè maturantur rumpit: decoctum cum μελικράτῳ, & impositum Ischiadicis prodest. Cum polenta autem, aut Myrrha, aut Croco, aut Thure suffitum, conceptionem adiuuat.

Lolium autem frugibus, ex quibus ceruisia coquitur, permixtum, ebrietatem citò excitantem eam reddit: idem potest pani copiosius additum. Nocet verò & oculis, caliginem ipsis adferens: quod & Ouidius Fastorum lib. primo scriptum reliquit:

Et careant Loliis oculos vitiantibus agri.

Atque hinc natum videtur Prouerbium; vt cæcutientes Lolio victitare dicantur.

De Ægilope. Cap. II.

ÆGILOPS Triticum ac Hordeum foliis æmulatur, sed culmos promit tenues & breues, dodrante haud altiores, atque in horum fastigio exiguas spicas, bina ternáve grana proferentes, quàm Hordei paulò minora, glumis striatis implicita, à quibus tenues, prælongæ, & acutæ aristæ eminent.

In Italiæ & Narbonensis Galliæ agris inter segetes crebrò reperitur. Frequenter, vt Galenus

Ægilops.

1.

2.

nus ait, in Hordeis inuenitur. Germaniæ minus cognita est, cui tamen & alia vitia non desunt, frugibus molesta.

Græcis αἰγίλωψ dicitur: Latinis, Plinio teste, Festuca.

Digerendi vim obtinet, Galenus ait: id quod ex gustu patet, leuiter enim est acris: verùm & ex eo liquet, quòd phlegmonas induratas & ægilopas sanat.

Medetur, inquit Dioscorides, herba ægilopiis, & duritias discutit, cum farina imposita: Succus ad eadem seruatur, farinæ admixtus & resiccatus.

De aliis Festucis. CAP. III.

REPERIVNTVR verò & in Germaniæ ac Belgij agris, quæ ad Ægilopis siue Festucæ similitudinem accedunt.

Prior Festuca folio quoq; Tritico similis est: culmi huius tenues; spicæ siue iubæ Auenæ similiores: grana oblonga sunt, hirsuta, subrubra, folliculis inclusa, ac tenuem capillaceam longamque aristam habent.

Non modò in Hordeo, sed & cum Secali hæc frequentius enascitur: potissimùm vbi hyemis constitutio humida fuerit: aut ager fimo columbino, vt plerique aiunt, stercoratus.

Altera Festuca culmis foliisque Secale refert, culmos obtinet Tritico Hordeóve tenuiores, in quorum summo veluti effusæ pendent iubæ, Auenæ propemodum similitudine, sed breuiores arctiusq; coniunctæ. Semina oblonga sunt, longitudine grani Secalini, sed angustiora, tenuiora,

Festuca prior.

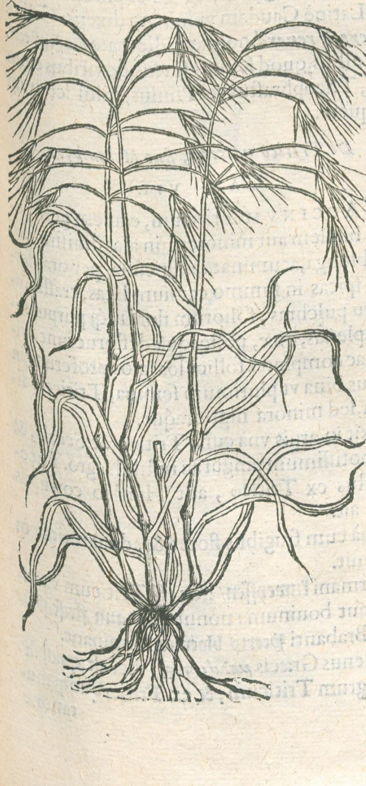
Festuca altera.

Phœnix siue Lolium murinum.

Bromos herba.

nuiora, leuioraq; multò, quæ membranulis siue vtriculis paruis continentur, è quibus cùm in area teritur, concidunt.

Propriè Secalis est vitiũ, cum aliis enim frumẽtis, aut non, aut rarissimè reperitur: succrescit, veluti & alia huius generis, per imbres frequentes; anni, hyemisque constitutionem clementem ac tepidam.

Priorem Ægilopis esse speciem satis apparet: nec impropriè idcircò & Festuca dicitur: Brabantis Ghebaerde euene appellatur. 1.

Alteram Germani Doꝛt & lulch vocant: Brabanti Dꝛauich: Latinè Festucam alterã non malè quis dixerit. Nam inter ea quæ frugum similitudinem gerunt, illasq; interim infestant, minimum ac leuissimum est granum; Festucis ea de causa simillimum. 2.

Sunt autem facultates harum Festucarum incognitæ, & nondum exploratę vires.

De Phœnice. CAP. IIII.

PHOENIX culmis, foliis, spicaq; Lolio similis, singulis tamen minoribus. culmos habet multos, breues, geniculatos: folia Hordei minora angustioraque: spicas Lolij, sed minores, tenuiores, breuiores ac rariores.

Nascitur in aruis, secus vias, & in ædificiorum tectis: in Italia & Gallia frequens & vbiq; ferè obuia: reperitur etiam in Vbiorum & Eburonum finibus.

Φοίνιξ Gręcis à phœniceo colore dicitur: Latinis etiam Lolium rubrum & Lolium murinum: Plinius Hordeum murinum nuncupari scribit.

Appellatur autem Belgis Hordeum aut Triticum murinum (vulgò Muyse koꝛen) & aliud omninò herbæ genus, breue ac humile, frequentibus breuibusque culmis, dodrantis altitudine, foliis angustis, quod spicas gignit complures, frequẽtibus aristis cinctas, Hordeo similes, sed breuiores, tenuiores, molliores que: nascitur secus vias; nullius planè vsus ac omninò inutile. *Triticum murinum.*

At Phœnix, vt Dioscorides scriptum reliquit, vim habet, vt in vino austero pota diarrhœam, sanguinis ex vtero profluuium, & copiosiorem vrinæ fluxum sistat.

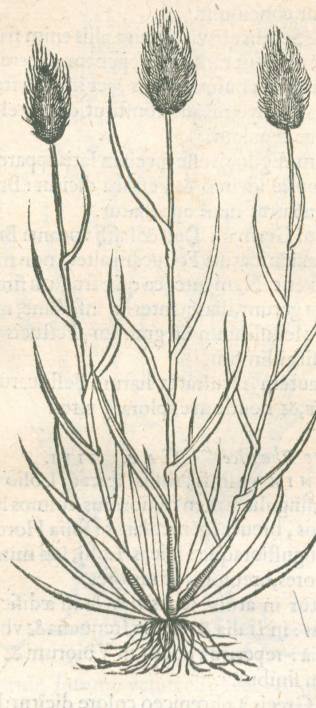
Sunt etiam qui sanguinem eam supprimere prodant, phœniceæ lanæ inuolutam & corpori alligatam.

De Bromo herba. CAP. V.

BROMVS herba Auenæ & Ægilopi similis est, habituque ipso syluestris quędam Auena, multiplicibus enim geniculatisque culmis, foliisque eam refert, licet vtrisque tenerioribus. iuba rarior, aristas asperiores, longioresque habet. radice firmatur copiosa ac tenui.

Herba natura sua in totum syluestris, æstate secus vias & agrorum margines reperitur.

Alopecuros.

Triticum vaccinum.

Nominant eam Græci βρῶμον πόαν, id est, Bromum herbam, ad differentiam Auenæ, quę Græcis quoque βρῶμος aut βρόμος dicitur.

Exiccatoriam, Dioscorides inquit, vim habet. Decoquitur cum sua radice in aqua ad tertias, colatur, deinde mellis tantũdem admiscetur, rursusq́ue decoquitur, ad liquidi mellis spissitudinem: facit ad narium ozænas & fœtida vlcera, linteo eo humore imbuto naribus indito: aliqui tritam Aloën addunt, & eo modo vtuntur: facit & cum Rosis siccis in vino decocta, ad oris graueolentiam.

Est verò & alia quędam quorundam iudicio herba Bromos, Agrostis videlicet altera, infrà descripta. Quam nos non Bromum aut Bromi herbæ speciem, sed à veteribus etiam pro legitimo Gramine ac Agrosti habitam non absque veterum testimonio iudicauimus.

De Alopecuro. CAP. VI.

ALOPECVROS geniculatis culmis foliisq; frumentaceis similis est, culmos tamen habet breuiores, foliaq; minora & angustiora: Spica eius nec acuta nec aristata est, sed mollis, hirsuta, densaque lanugine constans, haud multum dissimilis vulpium caudis, vnde & nomen obtinet.

Nascitur in aruis vnà cum frugibus æstate, reperitur in pluribus Galliæ, præsertim Narbonensis, agris.

Ἀλωπέκουρον Græcè Theophrastus nominat; Latinè Caudam vulpinam dixeris: Gallicè *Queue de renard*: nostrate idiomate Vossensteert.

Nullius, quod scitur, est vsus; de viribus enim eius, Theophrastus vel Plinius, nihil scriptum reliquere.

De Tritico vaccino, siue Melampyro.

CAP. VII.

VACCINVM Triticum, caulem gerit cubitalem aut minorem, in alas diuisum: folia oblonga, acuminata, nigricãtia, per oras serrata: spicas in summo caulium latas, crassas, aspectu pulchras, foliorum florumq; purpureorum plenas, quæ, posteaquã defloruerunt, virent, ac complures folliculos latos proferunt, in quibus bina vt plurimùm semina, Triticeis similia, sed minora nigrioraque.

Exit in aruis vnà cum Tritico ac Secali, & lęto potissimum pingui ac restibili agro. Theophrastus ex Tritico, aut *Hordeo* corruptis nasci ait.

Vnà cum frugibus floret, & ad maturitatem peruenit.

Germani kuweyssen/ hoc est, Triticum vaccinum aut bouinum: nonnulli braun fleischblůmen: Brabanti Peerts bloemen nominant.

Galenus Græcis μελάμπυρον dici ait, quasi dicas, nigrum Triticum; & ex Tritici quoq; mutatione

Vstilago.

tatione generari, sed prauitate quàm plurimum à Lolio relinqui.

Theophrastus quoq; res innocens Melampyrum ait, neq; sicuti Lolium graue, & caput tentans.

De Vstilagine. CAP. VIII.

QVAM recẽtiores Vstilaginem nuncupant, Auenę ac Tritici propriè morbus & vitium est, spicas siue iubas eius, priusquam perfectè è vaginis suis erumpere queant, infestans. Marcescunt hoc vitio spicæ, & atro puluere obsidẽtur.

Nascitur Aprili & Maio mensibus, cùm cæli tempestas crebrò incõstans, aliâs nimbosa, aliâs serena, feruensq; fuerit; tunc enim spicæ humore madidæ, à solis feruore corrumpuntur, ac quodammodo, vti aiunt, aduruntur.

Germani vulgò brant: Latinè Vstilaginem appellant. Videtur ἐρισίβη quædam, Latinè rubigo, ac robigo dicta; quæ, veluti Theophrastus ait, corruptela quædam est residentis humoris, ac commune quoddam vitium cerealium seminum, frumentacea tamen magis quàm legumina infestans: frequentissima hæc in roscido tractu, conuallibus, ac perflatum non habentibus: è diuerso carent ea, ventosa & excelsa. Gignitur plenilunio.

ἐρισίβη quid.

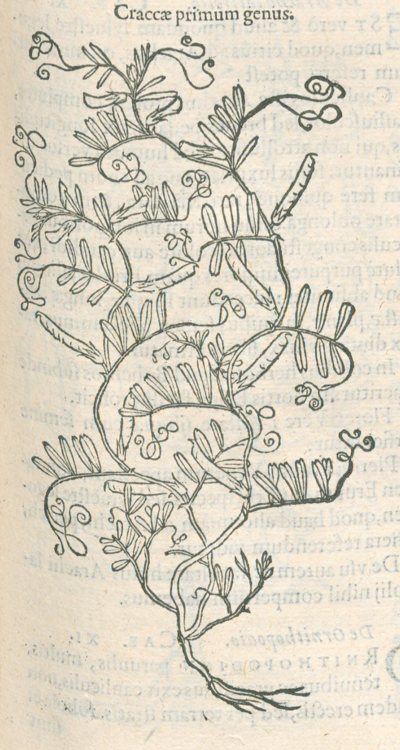
De Cracca siue Aracho.

CAP. IX.

FRVGVM, ac frumẽtorum præcipuè, vitium quoque Cracca siue Arachus est. cauliculos

1.

Craccæ primum genus.

Craccæ alterum genus.

 promit

promit graciles,anguſtos. folia ex pluribus,paruis,anguſtis foliolis,vni coſtæ, ſiue ῥάχει adnatis,ac ſibi inuicem oppoſitis,congeſta,in capreolos ſiue viticulas deſinunt. flores parui & purpurei. ſiliquæ paruæ,rotundiores,minoresq; quàm Viciæ; ſemina in his ſena, ſeptenáve, rotunda,nigra,duriuſcula,Eruo,vt Galenus inquit,minora.

Græci huiuſmodi vitium ἄραχον nominant,&tertiam nominis ſyllabam per χ exprimunt, ad differentiam alterius Araci per κ ſcripti. Galli *Veſſe ſauuage*, & *Veſſeron*, quaſi Viciolam aut Viciaſtrum dicas: Germani Wilde wicken/ & Sant Chriſtoffels kraut: Brabanti Croc. Ruellius Craccam etiam appellari refert. Leonhartus Fuchſius in commentariis ſuis De ſtirpium hiſtoria,Craccam hanc Aphacen appellat: Matthiolus verò , in commentariis in Dioſcoridem, Aphacen nominans quam paſſim Viciam , Craccam non Aphacen, ſed Viciam fecit: quantum autem vterque hîc à veritate receſſerit, ſeminis Craccæ figura oſtendit,exquiſitè globoſa: nam Viciæ & Aphaces ſeminum forma non eſt rotunda,ſed aliquantò latior veluti lentium: teſtatur Galenus lib. 1. De aliment. facult.

2. Craccæ autem huius,& aliud ſimile genus eſt, caule foliiſq; paulò minus: floſculis,in paruis ſpicis,candidulis; ſiliquis deinde breuioribus ac paruulis,in quibus bina,terna aut quaterna gignuntur grana,rotunda,colore & ſapore prioris Craccæ ſimilia.

Arachis. Appellatur & iſtud genus,Brabantis Croc/ & Arachus quoque quidem eſt, aut potius ἀραχίς quædam : nam vt in expoſitione linguarum Hipp. ſcribitur, minuta Tritici legumina, Græci ἀραχίδας nominant.

Prouenit vtrumq; vitium vnà cum ſegetibus, quibus cæli ſtatu humido admodum pernitioſum eſt,tunc enim citò incrementum ſumens,confeſtim ſegetem prœoccupat,teneramq; pertinaci vinctu,crebriſq; circumuolutionibus,deorſum trahit, delapſamque erigi non patitur,ac calamitoſam ipſam efficit.

Seligunt hæc,Galenus ait,ruſtici apud nos,& abiiciunt vti Securidacæ ſemen.

At noſtri cum herbas ipſas virentes æſtate,tum reſiccatas hyeme,cum aliis frugum repurgamentis, bubus non iniucundè obiiciunt.

Craccæ granum,vt auctor Ruellius,columbarum cibo gratiſſimum habetur, ſerunt eadé cauſa eam villici,qui numeroſa fieri columbaria cupiunt,ſiquidem illectæ eo cibatu colūbæ, cùm emittuntur ad peculiares cellas tam cicures alias,quàm feras adcerſere noſcuntur.

Arachus latifolius.

De Aracho latifolio. CAP. X.

EST verò & aliud quoddam ſylueſtre legumen,quod citiùs ad Arachos, quàm ad Eruum referri poteſt.

Cauliculos iſte Arachus profert complures, craſſiuſculos,ſed breues,pedalis vix longitudinis,qui non attolluntur,ſed humum verſus inclinantur: foliis luxuriat, quę ad vnum pediculum ferè quinque , rarò tria, lata , & in rotunditate oblonga. è ſinu horum in longioribus pediculis congeſti flores , colore aut candidi , aut dilutè purpurei,minores quàm Eruiliæ,alioqui haud abſimiles : ſuccedunt ſiliquæ longæ, anguſtæ,planæ,in quibus ſemen Vicia minus. radix diutinè viuax, fibris firmatur.

In collibus herboſis apud Bohemos ſubinde reperitur: In hortis Belgij facilè proficit.

Floret Vere : Æſtate ſiliquæ cum ſemine perficiuntur.

Pleriq; Eruum Venetum appellant; non tamen Eruum aut Erui ſpecies,ſed ſylueſtre legumen,quod haud alio quàm ad Arachi, per ch, genera referendum videtur.

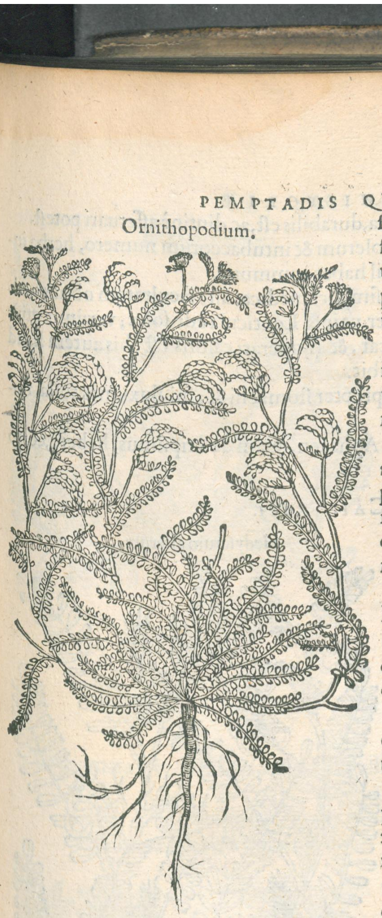
De vſu autem ac facultate huius Arachi latifolij nihil compertum habemus.

De Ornithopodio. CAP. XI.

ORNITHOPODION paruulis, multis, tenuibus ac gracilibus exit cauliculis,non quidem erectis,ſed per terram ſtratis. foliola ei

ſunt

Ornithopodium.

Aphace.

ſunt parua Arachi ac Lentis minora & tenuiora: floſculi in exiguis corymbis luteoli: ſiliquæ paruæ, tenues, oblongæ veluti articulatæ, extrema parte recuruæ, in quibus ſena, ſeptenáve minuta, rotunda ſemina, Napi ac Rapi ſimilia.

Naſcitur in aruis, ſegete potiſſimùm demeſſa: reperitur & locis incultis, veluti in collib. pratisque ſiccis & apricis, ac ſecus vias, quod in aruis nato, minus etiam ac tenerius eſt.

Brabanti Vogelvoet appellant, id Græcè eſt ὀρνιθοπόδιον, Latinè auis pes, à ſimilitudine nempe pedum paruarum auicularum, quos ſimul coniunctimq; naſcentes, tenues, recuruæ articulatæque ſiliquæ referunt. Ex Arachidum quoque eſt numero ac genere.

Nonnulli πολύγαλον eſſe exiſtimant, quod Dioſcorides tradit, exiguum fruticem eſſe, palmi altitudine, foliaque habere lenticulæ ſimilia, & guſtu eſſe ſubacerbo, qui potus lactis abundantiam facere credatur. *Polygalon.*

Porrò Ornithopodium eundem quem Arachides vſum habet: bubus enim ac iumentis lætum iucundumque pabulum eſt.

Aliud præterea ab iſto & nonnulli Ornithopodion oſtendunt; folia cuius maiora & Galegę ferè ſimilia, attamen minora ſunt: flores in parua vmbella, corymbi forma exeunt, coloris dilutè rubentis; poſt quos tenues aliquantulum recuruatæ, plures ſimul exiguæ ſiliquæ, Ornithopodij ſuperioris ſiliquis ferè ſimiles, ſed maiores, & nequaquam articulatam digitorum ſpeciem referentes. 2.

Reperiri fertur plerisq; Gallię, pręſertim Narbonenſis, locis, ſecus vias & in agris.

Ornithopodion quoque appellari poſſe videtur; à ſimilitudine ſiliquarum, cum paruarum auicularum pedum digitis: & Ornithopodion quoddam eſſe maius.

De Aphace. CAP. XII.

APHACE tenuibus, anguloſis, geniculatis, longis, Lenteq; altioribus cauliculis aſſurgit: folia ei ſunt parua, tenuia, latiuſcula, in acutum deſinentia, è ſingulis geniculis bina, ſibi inuicem oppoſita, & circa hæc, tenues viticulæ, & graciles pediculi, flores ferentes, paruos ac luteolos: quos ſiliquæ ſequuntur latæ, Lentis longiores, in quibus ſemina quatuor, quináve lata, nigra, dura & Lente minora, plana, rotunda. radicibus nititur paruis ac fibroſis.

In agris frumentariis lęto pinguique ſolo, vnà cum Tritico, Secali ac aliis frugibus exit.

Floret Maio: ſemẽ Iunio ac Iulio maturũ eſt.

Noſtris ἀνώνυμος, licet tamen non infrequens ſit. Dioſcoridi verò & Plinio ac ſimiliter Galeno ἀφάκη eſt. eſt tamen & ἀφάκη quædam apud Theophraſtum, cuius ſiliquæ & fructus celeriter perit, quæ cum hac Dioſcoridis Aphaca non conuenit, ſed Viciæ, de qua ſuprà ſcriptum eſt, *Aphace Theophraſti.*

 ſimilior

similior videtur. Nam Aphace, hoc capite depicta, durabilis est, ac diutinè asseruari potest.

Aphace olus.

Est item & Aphace apud Theophrastum, ex olerum & intubaceorum numero, herba ingustabilis & amara, quæ & cum hac Aphaca nihil habet commune.

Cæterùm Aphace, vt Galenus lib. De facult. simplic. medica. ait, facultatem obtinet adstrictoriam, sicut & ipsa Lenticula: sed & similiter vt ipsa Lenticula edi solet; verùm ægriùs quàm illa concoquitur: valentiùs autem desiccat, & moderati caloris est: his autem haud dissimilia de Aphace & Dioscorides quoque scribit.

Semina, inquit, adstringendi vim habent, quapropter stomachi & alui fluxiones tosta, fracta & decocta Lentis modo sistunt.

Hanc autem adstringendi facultatem àc vim Aphacen, quam descripsimus, habere, certo experimento cognouimus.

De Hedysaro. CAP. XIII.

Hedysarum primum.

Hedysarum alterum.

HEDYSARVM caules promit à radice multos, cubitales, rotundos: folia oblonga ex multis Lentis foliolis rotundioribus, vt Arachi, Viciæ & similium, congesta: flores in corymbis, luteos: siliquas deinde oblongas, planas, nonnihil recuruas, in quibus semina complura, ruffa, & amara angulosa securis effigie.

a purpureos, vt Angli.

Est huius & alterum genus, superiori caule foliisque simile, vtrisque tamen minoribus: siliquæ huic breuiores sunt & magis recuruæ, in quibus & semina quadrangularia, ancipitem quoque securim æmulantia.

Nascitur Hedysaron, Dioscorides ait, in Hordeis & Triticis. Galenus Lentis vitium esse, atque vnà cum ea enasci, lib. I. De aliment. facult. scribit. Idem testatur Plinius. Theophrastus autem, cum Aphace exire refert.

Primum in Germaniis incultum non prouenit, floret in hortis Maio ac Iunio mensibus: alterum sua sponte, plerisque superioris Germaniæ aridis & apricis locis exit, Gesnero in hortis Germaniæ teste.

Græci hoc, siue legumen siue cerealium frugum vitium, ἡδύσαρον & πελεκῖνον nominant; Latini à seminis figura Securidacam: Officinis incognitum est.

Huius semen, Galenus lib. De simplic. medicament. facultat. VI. ait, amarum & subacerbum

Ferrum equinum.

Tota amara est, & Hedysaro natura assimilis.

bum apparet. Quamobrem potum gratum est stomacho, & viscerum obstructiones expurgat: idem præstant totius fruticis germina.

Dioscorides, stomacho etiam in potu commodum refert, & antidotis admisceri; ante verò coitus, existimari, cum melle appositum conceptionem impedire.

De Ferro equino. CAP. XIIII.

FERRVM equinum vulgò Italorum nuncupatum, cauliculos habet multos, tenues, & procumbentes: folia tenuia Hedysaro minora: flores secundum ramulos paruos: siliquas deinde oblongas, latiusculas, & nonnihil recuruas, quæ ab vno latere, profundas, rotundas, ac sinuosas incisuras, soleam equi ferream quodammodo præ se ferentes, obtinent. radix longiuscula est.

Prouenit incultis quibusdam & apricis Italiæ & Narbonensis Galliæ locis.

Sferro de cauallo Itali vulgò nominant: Latinè Ferrum equinum dixeris.

De syluestri Fœnogræco. CAP. XV.

Fœnumgræcum syluestre primum.

Fœnumgræcum syluestre alterum.

SYLVESTRE appellatum à Trago & recentioribus Fœnumgræcum, multis, rotundis, & longis repit caulibus: folia ei oblonga sunt, veluti Viciæ, singulis particularium tamen maioribus, latioribus ac rotundioribus: flores ex foliorum sinubus prodeunt, albicantes: siliquæ

quæ oblongæ ſunt & aliquantulum recuruæ, Fœnigræci ſimiles, ſed minores; in quibus ſemen anguloſum, ſapore Viciæ. Radix longa & ſæpè tricubitalis, quę non facilè intermoritur, verùm ſingulis annis primo Vere regerminat.

Reperitur in vtraque Germania, locis ſyluoſis, opacis & incultis.

Germani Waldtbockſhorn: Belgæ Wildt fenigrieck/ id eſt, ſylueſtre Fœnumgræcũ appellát.

Nullius in medicina, aut cibatu, quod ſcitur, vſus.

2. Præter iſtud verò, & aliud ſylueſtre Fœnumgræcum recentior ætas obſeruauit, Fœnogręco legitimo ſimilius; vtpote etiam trium foliorum. folia ſiquidem habet terna Trifolij modo cohærentia, eaque exigua & per ambitum crenata: flores perpuſillos, aliorũ minutorum leguminum perſimiles: ſiliquas deinde teretes, tenues, paruulas, oblongas, tres quatuórve ſimul ab annexu foliolorum exeuntes, in quibus ſemen exiguum.

In Hiſpania pleriſque incultis locis ſponte exire iſtud Fœnumgræcũ ſylueſtre accepimus.

Facultatem aut vtilitatem porrò, nobis cognitam, nullam habet, in medicinæ vſu.

De Galega. CAP. XVI.

1. Galega.

GALEGA caulibus conſtat rotũdis ac erectis. folia Arachi maiora ac longiora: flores ſpicati ſunt, colore aut cærulei aut candicantes; ſiliquæ forma oblongæ, rotundę & anguſtæ. radix breuis & lignoſa, multas fibras habet, & diuturna eſt, aliquot continuis annis primo Vere regerminans.

In Italia paſſim locis pinguibus, humectis, & prope aquarum riuos copioſè prouenit. In Germania verò & Belgio non niſi ſata.

Itali Galegam & Rutam caprariam; nonnulli corruptè Gralegam nominant. Hieronymus Fracaſtorius herbam Gallicam; Hetruſci *lauaneſe.* Appellatur verò & aliis differentibus nominibus in diuerſis Italię locis, vt Geſnerus ait, vt ſunt: *Caſtracane, lauanna, thorina* vel *taurina, martanica, ſarracena, capragina, herbaneſa,* Fœnumgræcum ſylueſtre, & teſte Braſauolo, *giarga.*

Quidam Onobrychim à veteribus nuncupatam eſſe iudicant, alij Glaucem, nõnulli Polemonium eſſe volunt: verùm omnibus, non tam Petr. And. Matthiolus in ſuis commentariis, quàm ſingularum deſcriptiones à Dioſcoride memoriæ mandatę, ac ſcripto traditę, contradicũt: quemadmodũ & iis, qui Galegam Polygalon eſſe autumant, & Galegę nomen à Polygalo luxatũ; ipſa quoq; Polygali deſcriptio repugnat: altior enim & maior Galega eſt, quàm exiguus frutex palmũ tantùm altus, dici poſſit.

2. Galegæ autem huic & alia quædam, altera veluti Galega, ſimilis reperitur, quæ caulibus, foliis, floribusq; eam æmulatur. Cauliculis hæc eſt tenuibus: foliis oblongis in exiguos capreolos deſinentibus, Aracho ſimilibus: flores in ſpicis ex purpura cærulei ſunt: ſiliquæ verò paruæ, latiuſculæ, & ſemina in his parua, Viciæ minora. radix durabilis quoque naturæ pluribus annis, primo Vere regerminat.

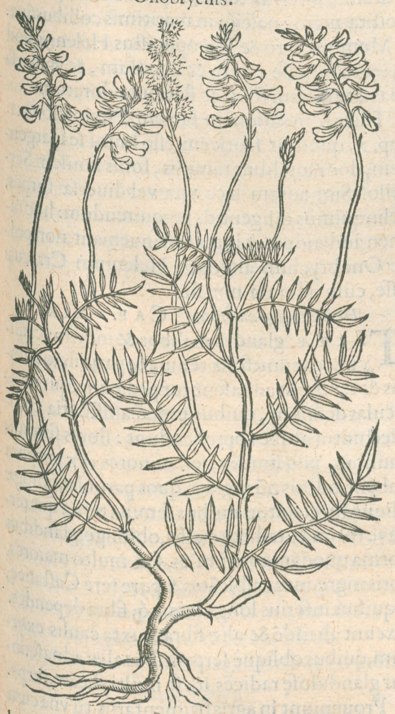
Naſcitur ſubinde in ſentibus circa margines agrorum, frequentiùs autem in pratis ſecus foſſas, fluminum ac riuulorum ſiue torrentium ripas.

Noſtri wilde Vitſen/ hoc eſt, Viciam ſylueſtrem appellant: Galegam autem ſylueſtrem aut Germanicam nõ impropriè quis ipſam nominauerit: nam Galegæ quædam ſpecies videtur.

Porrò Galega, vt Baptiſta Sardus, & alij ſcriptum reliquere, ad omnes peſtilentes morbos, contra ventris lumbricos, & venena aſſumpta efficax eſt: remedio quoque eſt, aduerſus animalium venenoſorum cùm morſus, tum ictus, & ſucco epoto & herba contuſa plagis impoſita. Pueris etiam conuulſis, ac comitiali morbo laborantibus, ſuccus dimidię vnciæ pondo ſumptus prodeſſe fertur.

De Onobrychi. CAP. XVII.

Onobrychis.

QVAM Onobrychim hoc loco nominamus, caules profert à radice multos, cubitales, non sua quidem sponte erectos, sed procumbentes, & per terram reptantes: folia Galegæ similia, tenuiora tamen, subtus albicantia, ex pluribus angustis in acutum desinentibus, coaceruata: flores in longiusculis spicis dilutè rubent; fructus echinati sunt, asperi, plani, ac subrotundi.

Plerisque superioris Germaniæ locis exit; circa Curiam, inquit Gesnerus, in pratis abundat: in Bohemiæ agris secus scrobes, per quas pluuia delabitur aqua, frequens est: apud Brabantos ac Flandros ab herbarum studiosis in hortis subinde seritur.

Augusto cum flore & fructu reperitur.

Ἀνώνυμος recentioribus herba est; à veteribus autem ὀνοβρυχὶς dicta apparet: quæ enim de Onobrychi apud Dioscoridem aut Pliniũ reperiuntur, ea omnia huic maximè conuenire videntur. Scribit autem Dioscorides quidem sic:

Onobrychis folia habet Lenti similia, longiora: caulem dodrantalem, florem phœniceum, radicem paruam: nascitur in humidis & incultis. Plinius verò hunc in modum:

Onobrychis folia habet Lentis, longiora paulò: florem rubentem; radicem exiguam & gracilem: nascitur circa fontes.

Quæ omnia & singula ἀνώνυμον hanc herbam habere euidens est. Quam ob causam & eam veterum esse Onobrychim minimè dubium esse videtur.

At Onobrychis, vt Galenus lib. De facultat. simplic. medicament. scriptum reliquit, rarefaciendi digerendique vim obtinet, proinde folia eius virentis, etiamnum imposita ad morem cataplasmatis phymata digerunt; arefactæ verò si in vino bibantur, strangurias sanant. Quin etiam sudores elicit, cum oleo inunctum.

Quæ & de Onobrychi Dioscorides quoque his verbis perhibet: Vim habet herba phymata discutiendi trita & imposita; cum vino verò pota strangurias sanat; cum oleo autem illita sudores mouet.

De altera Onobrychi. CAP. XVIII.

AD Onobrychim superiore capite descriptam proximè accedit alia, temerè inter Securidacas relata. Sunt huic multi à radice cubitales cauliculi, procumbentes ac humi prorserpentes: folia è multis congesta veluti Lentis, sed quàm Onobrychis superioris latiora: flosculi veluti Genistæ, minores, eleganti colore rubent, spicatim digesti: succedunt fructus asperi, spinosi, plani, clypeolis exiguis similes; in quibus semen minus quàm Genistæ. radix satis altè demittitur.

In hortis Belgij apud herbarum studiosos conspici interdum contingit. qua in regione spontè nascatur, aut qualibus locis gaudeat, nondum cognouimus.

Falluntur qui ad Securidacæ genus referre student. Securidaca nomen habet, quòd semina eius angulosa securim æmulentur: talia autem huius non sunt. Cum Onobrychi superiore plus habet affinitatis: quamobrem & alteram idcircò Onobrychim nuncupauimus.

Helenium Ægyptium

Non desunt verò qui velint Helenium esse Ægyptium: Dioscorides enim duo descripsit Helenia: vnum Inula & Enula campana vulgò dicitur: alterum ait Crateuam referre in Ægypto gigni: herbamque esse cubitalibus ramulis, Serpylli modo per humum repentibus;

Onobrychis altera.

1.

Terræ glandes.

2.

pentibus: foliis veluti Lẽtis, ſed lõgioribus, & ad cauliculos multis: radice lutea, digiti parui craſſitudine, inferius tenui, ſuperiùs craſſa, cortice veſtita nigro: naſciq; in maritimis collibusq́ue.

Helenium Theophraſti.

Meminit verò & Theophraſtus Helenij quod φρυγανῶδες eſſe refert, & lignoſum, & vniuerſa ſua natura cum foliis ac floribus odoratum.

Helenium Plinij.

Facit & mentionem Helenij Plinius lib. XXI. cap. X. quod ait fruticem eſſe humi ſe ſpargentem, dodrantalibus ramulis, foliis ſimilem Serpillo. Sint autem hæc vna vel diuerſæ ſtirpes, relinquimus diligentiùs perquirendum: hoc tamen addendum, ſi inter ſe conueniant, non poſſe Onobrychim alteram, Helenium Crateuæ eſſe, cùm odorata non ſit.

De Terræ glandibus. CAP. XIX.

TERRÆ glandes exilibus & infirmis cauliculis exeunt: folia tenuia & paruula, oblongis & tenuibus adnaſcuntur pediculis, qui in viticulas deſinunt, quibus propè aſſiſtentia complectuntur atque apprehendunt: flores ſummis caulibus, piſo ſimiles, ſed minores, ex purpura rubent, odoris nõ ingrati, quos paruulæ, oblõgæ ſiliquę ſuccedũt, in quibus ſemina terna quaternáve rotunda. radices craſſæ, oblongę, glandibus forma quodãmodo ſimiles, ſed multò maiores, foris nigrę, intus albicãtes, ſapore ferè Caſtaneę, à quibus inferius longa tenuisq; fibra dependet. Exeunt ab iiſdẽ & aliæ fibræ, iuxta caulis exortum, quibus obliquè ſerpentibus aliæ adnaſcuntur glanduloſę radices, ita ſe multiplicãte ſtirpe.

Proueniunt in agris frumentariis, tũ vnà cum ipſis frugibus, tum circa margines agrorũ in rubetis ac ſenticetis. Reperiuntur in ſuperiore ac inferiore Germania, in Bohemia Belgioq; locis plurimis, &, vt Ruellius teſtatur, in Gallia quoq;.

Seri & ſemine & radice poteſt; ſed radice citius perficitur, vna enim glãs ſata, in plures breui tempore multiplicatur.

Cæterùm huic ſimile & aliud quoddam reperitur Legumen: cauliculi eius tenues, imbecilles, anguloſi, vicinis ſtirpibus ſeſe implicant: folia paruula, veluti ſuperioris, bina cohærent, pediculo in capreolo deſinente: floſculi alterius ſimiles, ſed colore lutei. radix tenuis ſerpit, extuberãtes glãdes nullas profert. durabilis autẽ eſt.

Secus aruorum margines multis in Brabantia locis gignitur.

Florent Iunio & Iulio. poſt meſſem effodiuntur ac colliguntur radicum glandes.

Germani **erdnuſſen/ erdeychelen/ grundeychelen/ & ackereychelen/ erdfeyghen:** Belgæ **eerdnotẽ/ & eerdeeckelen** appellant, & ſubinde **muyſen met ſteerten/** hoc eſt, mures caudatas, à domeſticorum paruorum murium ſimilitudine, quam nigræ, rotundæ, oblongæ, glandes retrò propendente tenuis fibræ parte referunt. Recentiores Latinè terræ glandes, ſiue terreſtres glandes nominant, & Græcè quidem χαμαιβαλάνους.

Eſt

Est tamen & alius χαμαιβάλανος, qui ἄπιος, & ἴσχας dicitur, cum quo terrestres glandes non conueniunt, vtpote & forma non parùm; viribus autem plurimùm ab eo differentes. Nam Apios quidem Tithymali species est, & radice sua aluum vtrimq; mouet; glandes verò istæ eandem constringunt, non secus ac Astragalus, cui similiores videntur. Talorum siquidem similitudinem quandam gerunt, ac formam etiam quodammodò referunt, vnius satiuæ rotundioris, ac breuioris Raphanidis, minores tamen, plures quoque παραφυάδας iuxta ipsas nascentes, sibi inuicem implicatas habent; & resiccatæ duræ sunt, ac ægrè tunduntur.

Porrò terræ glandes coctæ ac in cibo assumptæ, difficiliùs quidem quàm Rapæ aut Pastinacæ concoquuntur, sed alimenti tamen non minus quàm Pastinacæ subministrant, minùs quàm illæ inflant, tardiùs descendunt, ventrem quoque adstringentes: crudæ verò esitatæ etiam difficiliùs concoquuntur, & ægriùs seriusq; descendunt.

Temperiem autem obtinent calidam quidem mediocrem, siccã verò paulò intensiorem, cum non exigua adstrictione coniunctam; vnde etiam non solùm ventris fluxus, sed & sanguinis fluores, præsertim ex vtero, aut per vesicam reprimunt.

De Astragalo, ex Plinio & aliis. CAP. XX.

ASTRAGALVS, vt Plinius tradit, folia habet longa, incisuris multis, obliqua circa radicẽ: caules tres aut quatuor foliorum plenos: florem Hyacinthi: radices villosas, implicatas, rubras, præduras.

Dioscorides verò, Astragalus, ait, paruulus in terra frutex: foliis & ramis Ciceri similis: flores purpurei, parui; radix rotunda veluti Raphanus grandis, propagines habet firmas, nigras, duras, veluti cornua, inter se implicatas, gustu adstringentes.

Nascitur in petrosis, apricis, & iisdem niualibus: Plinius. Aut, vt Oribasius, in ventosis ac niualibus. Dioscoridis exemplaria addunt, συσκίοις, id est, opacis. Copiosa in Pheneo Arcadiæ, vt Galenus & Plinius. In Dioscoridis exemplaribus ἐν μέμφιδι τῆς ἀρκαδίας legitur: at Memphis Ægypti ciuitas est, in Arcadia verò nulla.

Dioscoridis locus animaduertitur.

Radices habet Astragalus, inquit Galenus, adstringentes: quamobrem etiam ex numero est non instrenuè exsiccantium: nam vlcera vetera glutinat, & aluum fluxu tentatum sistit, si quis in vino decoctam radicem bibat.

Eadem quoq; de Astragali viribus memoriæ Dioscor. prodidit: alui fluxum, ait, sistit radix in vino pota, & vrinam mouet: facit ad vetusta vlcera sicca inspersa: sanguinem supprimit: ægrè autem propter duritiam tunditur.

Astragaloides.

De Astragaloide. CAP. XXI.

CAVLES Astragaloidi eriguntur, & cubiti altitudinem petũt, angulosi sunt, tenues, duri, & in alas diuisi: folia qualia Galegæ, ex multis ad vnam costam collecta: flosculi elegantes in summis virgulis è cæruleo purpurei, minores quàm Viciæ: siliquæ succedunt teretes, oblongæ, nigricantes, vti maioris Arachi; in quibus semen Vicia minus, maius verò quàm Arachi, sed non perinde rotundum ac globosum. radix longa, tenuis, non absque fibris, altè descendit, & multo tempore durat, hyemis frigorisque patiens.

Ad hortos Belgij aliunde illatum, peregrinum est legumen.

Iunio ac etiam seriùs floret, siliquæ interea perficiuntur.

Quod cum Astragalo similitudinem habere existimatur, Astragaloidis nomen accepit: nonnulli Eruum syluestre appellant.

Non desunt verò & alia quædam leguminosa, siliquas proferentia, quę & Astragaloidea dici possunt: horum cognitionis cupidus requirat in Caroli Clusij obseruationibus diligẽtissimis.

Astragaloides autẽ quali sit facultate donatũ, aut cuiusmodi virib⁹ prẹditũ, cõpertũ nõdũ est.

De Anthyllide Lenti simili. CAP. XXII.

Anthyllis Lenti similis.

Anthyllis altera Lenti similis.

DVPLEX Dioſcoridi Anthyllis: vna Lenti ſimilis: altera Chamæpytin ſiue Aiugam refert.

1. Ad prioris deſcriptionẽ proximè accedit herba quædam humilis, cauliculi cuius dodrantales: folia Lentis modo ex pluribus formata; vtraque verò mollia, tenui lanugine incaneſcentia: floſculi in cauliculorum faſtigiis lutei, complures, veluti in vmbella coniuncti; poſt quos ſiliquæ paruæ, in quibus ſemen exiguum. radix tenuis, duriuſcula. Talem ſiquidem priorem Anthyllidem eſſe Dioſcorides refert: foliis ſiquidem Lentis ſimilibus, ſed mollibus: ramulis dodrantalibus rectis: radice parua tenui. Qualis eſt quam deſcripſimus.

2. Nec tamen & illa ab Anthyllidis prioris ſimilitudine abhorret, quæ à C. Cluſio in ſuarum obſeruationum lib. 2. pro Glauce depingitur. Ternis aut quaternis hęc aſſurgit tenuibus cauliculis, incanis; folia quos conueſtiunt è pluribus ad vnam coſtam cohærentibus veluti Lentis, ſuperiore parte herbido colore virentia, inferiore verò lanuginoſa & albicantia: floſculi in ſummis virgulis coaceruati purpuraſcunt: radix tenuis & candidula.

1. Prior harum circa agrorum margines pleriſque Galliæ Narbonenſis & Angliæ locis, teſte Lobelio, gignitur: reperitur & in longius à mari ſitis regionibus, veluti in quibuſdam Germaniæ, & Pariſiorum agris: Brabantis hortenſis eſt.

2. Alteram Cluſius refert à ſe iuxta Thormis fluuij ripas, infra Salamancam Hiſpaniæ, procul à mari repertam.

Vtraque ad Anthyllidem priorem referenda videtur, quæ Græcis Ἀνθυλλὶς, Latinis ſimiliter Anthyllis: Auicennæ Zahara appellatur cap. 755.

Cæterùm quòd ad facultates attinet prioris Anthyllidis, vrinæ difficultatibus & renibus plurimùm prodeſſe denariorum quatuor pondere epotam, ſcribit Dioſcorides: tritam verò cum roſaceo & lacte vteri inflammationes emollire impoſitam. Plinius verò vuluis vtiliſſimam, torminibusque & ſecundarum moræ in vino potam refert. Galenus autem vtramque modicè deſiccare ait.

De Limodoro siue Orobanche. CAP. XXIII.

Limodoron siue Orobanche.

LIMODORVM cauliculus est pedalis aut maior, subrubens, fistulosus, fragilis: flores secundum caulem, parte superiore nascuntur, subcandidi, aut sublutei, Vrticæ inertis floribus haud multùm absimiles. floribus succedunt oblongi calyculi, in quibus semina minutissima, candicantia, & inutilia. radices subsunt rotundæ, turbinatæ, digiti aut pollicis crassitudine, foris squamis nigricantibus contectæ; intus verò subcandidæ aut subluteæ: quæ recentes succum habent lentum, ac facilè franguntur; aridæ verò cornu modo durescunt.

Gignitur in agris, inter legumina quidem frequentius, cum Lino quoque Cannabe, & Fœnogræco non rarò: exit etiam vnà cum segete; iuxta vias quoque secusque agrorum sepes, vt Matthiolus scribit, in Italia frequẽs prouenit: In Belgio in arenosis iuxta maris littora tumulis, etiam reperitur.

Theophrastus huiusmodi vitium λιμόδωρον, appellat, veluti λίμον, hoc est, famem adferens. frugum enim alimentum ad se trahit, ipsasque & extenuat, & incrementum sumere, perfectéve adolescere, non sinit. Sotioni ὀσπρεολέων siue leguminum Leo est, aliis κυνομόριον, à similitudine canini genitalis, vt Plinius refert: Dioscoridi verò ὀροβάγχη nominatur.

Est tamen & alia Orobanche, quæ complexu ac circumligando se, legumina Eruumque enecat, quam Theophrastus & Plinius peculiariter Orobanchen nominant.

In olerum, inquit Dioscorides, Orobanche numero est, & tum cruda tum cocta in patinis Asparagi modo editur: cum leguminibus decocta facere creditur, vt ipsa citius percoquãtur.

De Anblato, Neottia, aliis Limodori generibus. CAPVT XXIIII.

AD Limodori genera referenda sunt quoque Valerij Cordi Anblatum, & quam Neottiam ex vernaculæ vocis significatione dixeris.

Sunt autem Anblato folia quidem nulla, cauliculus verò dodrantalis, erectus & succosus, à cuius medio summum versus, flores in ruffo candicantes, ab exiguis veluti calyculis squamosis exeunt, omnes antrorsus & ad eandem partem spectantes, post quos parua acuminata vascula prodeunt, in quibus semen paruum. radices habet minusculas, albicantes, succulentas, & squamis, vt Limodori contectas.

Putri & vmbroso gaudet solo: in Franconiæ, Bohemiæ, Silesiæ, Italiæque syluis, ac alibi reperitur.

Vere germinat: Aprili ac Maio mensibus viget, postea delitescit.

Anblatum Cordus appellat: alij radicem squamatam: Matthiolus Dentariæ maiorem speciem facit.

Facultate autem resiccans hæc est: radix gustu acerba. Aquam ex tota stirpe destillatam aduersus Comitialem morbum nonnulli cõmendant, si aliquanto tẽpore à ieiuno sumatur.

Profert similiter & Neottia caulem absque foliis, Limodori colore quidem similem, sed tenuiorem, teneriorem, ac minorem, in cuius summo flosculi veluti in paruam spicam congesti, eiusdem cum caule coloris. radices multæ fibrosæ sibiinuicem, nidi alicuius auis modo, implicantur; vnde νεοττίαν, auis nidum, & vulgò nostrate Brabantica lingua Vogels nest nominarunt: Gallicè *Nid d'oiseau*: Germani autem margen drehen appellant.

Λιμοδώρον, vt diximus, genus quoddam est, quod fortè etiam λειμώδωρον per ει prima syllaba, aut λειμωνόδωρον potiùs, haud abs re, quis nuncupauerit, veluti τῶν λειμωνῶν δῶρον, hoc

est,

Anblatum.

Neottia.

eſt,pratorum donum: nam in paluſtribus & vliginoſis locis prouenit, ac in ſyluis humidioribus,veluti & Anblatum,quod eadem ex cauſa & λειμωνόδωρον eſſe poteſt.

Sunt porrò & alia Limodori genera,vt quæ à Ciſti radicibus exit Hypociſtis,& Rapũ quod paſſim cùm in ſuperiore, tum in inferiore Germania Geniſtæ connaſcitur. Sed de his in capitibus de Ciſto & Geniſta, ſuis locis agetur.

De Caſſutha. CAP. XXV.

CASSVTHA plurimis lyrarum fidibus ſimilibus, lõgis repit cirrhis, aliàs craſſitudine capreolorũ ac clauicularum vitis, aliàs tenuibus ac capillamentorum quorundam inſtar, qui ſtatim ab ipſo exortu,herbarum fruticumq́ue ramulis ac foliis ſeſe implicant, atque crebris voluminibus proſerpentes, comas complectuntur, tam ſpiſſo non rarò contextu, vt & propriam parentem ſubinde laqueis ſuis ſtrangulent,ſic vt,aut mole oneratę ſtirpes procumbant,aut natiuo alimento deſtitutæ cõtabeſcant. Cirrhi autem vel candidi ſunt, vel ex dilutiore purpura rubét. Flores edit Caſſutha paruos,cirrhos ipſos quibuſdã locis veluti ambientes, à quibus ſemina quædam exigua,ſed inutilia prodeunt: folia habet nulla. radicibus nititur nullis,in terra enim non gignitur,ſed fruticibus herbiſq́ue tantùm innaſcitur.

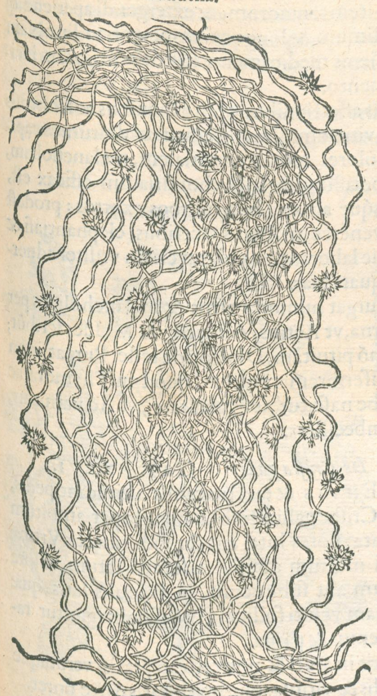
Reperitur Iunio, Iulio & Auguſto menſibus: in Rubo, Vepribus, Lupulo & Lino, maior, craſſior & candidior: in Thymo verò, Thymbra,& aliis humilioribus,ac durioribus, vt Eryngio, Geniſta, & aliis, tenuior ac ruffior.

Maiorem craſſioremq́ue Officinæ paſſim Cuſcutam appellant: nonnulli quòd Linum amplectatur, podagram Lini: doctiores Caſſutham aut Caſſytham, Geſnerus λινόδεσμον: Arabes *Keſſuth* ac *Chaſuth*: Brabanti vulgari ſua lingua **Schorfte** & **Wranghe**: Germani **Filtzkraut** & **Todtern/ Flaſchſeyden**: Galli *Goute de Lin*, & *Augurre de Lin*.

ἐπίθυμον. Minorem ac tenuiorem, quæ duriori Thymo Thymbræq́ue ſe implicat, Dioſcorides ἐπίθυμον nominat, Officinæ nomen ſeruant. Alij inter quos Actuarius ſolius Thymi Epithymum; quod verò Thymbræ Epithymbrum; & ſimiliter quod Stœbæ innaſcitur, Epiſtœben ἐπιςοίϐη. nominauere, ſingularem cuique generi appellationem tribuentes.

Videtur autem Caſſutha, nonnullis quidem huius ætatis doctis, eadem eſſe cum Cadyta, quam

Caſſutha.

quam Theophraſtus Syriacam herbulam tradit, arboribus, vepribus, & aliis quibuſdam innaſcentem. Verum cùm Caſſutha non ſolùm non ϐοτάνιον, hoc eſt, herbula, ſiue exigua herba, ſed nec herba propriè videatur, vt quæ longioribus tantummodo cirrhis cõſtet, ac vitium ſiue morbus potius ſit, quàm herba: nec in Syria ſolùm, ſed nuſquam ferè non reperiatur: ac non arboribus quidem, ſed herbis citiùs, vel herboſis fruticibus, vepribuſq; ſe implicet, cùm Cadyta non admodum conuenit.

Cadytas. Cadytas etenim, vt Theophraſtus ait, βοτάνιον eſt & Syriacum quidem, quod etiam arboribus innaſcitur, modo quo Viſcum, Stelis, Hyphear, Polypodium, & alia ſimilia quædam, de quibus eodem loco Theophraſtus agit, quo de Cadyta ſcribit. Meminit Cadytæ Plinius quoque lib. XVI. exemplaria quædam Caſſythas, ſed emendatiora Cadytas habent. *Plinij locus emendatus.*

Alij Caſſuthan ſiue Cuſcutam, Dioſcoridis Androſacen eſſe exiſtimant, ſed quantum & illi à vero aberrarint, Antonius Muſa Braſauolus in examine ſimplicium dilucidè commonſtrat: tametſi enim Androſace ἄφυλλος ac ſine foliis ſit, alia tamen ac diuerſa à Caſſutha eſt. *Androſace.* Nam maritima Androſace eſt herba, breuis, tenuibus veluti iuncis aut cirrhis, ab vna radice conſtans plurimis, in quorum ſummo, exigui naſcuntur folliculi, ſemen continentes: amara inſuper, totaq; candida eſt, & non vepribus aut aliis herbis innaſcitur, ſed è terra, Muſa teſte, prodit.

Probabilior ac veroſimilior, eorum videtur ſententia, qui Cuſcutam ſiue Caſſutham, Orobanchæ ſimilem, & genus quoddam eius eſſe exiſtimant, non quidem Dioſcoridis Orobanches, ſed eius de qua Theophraſtus, & quam Plinius lib. XVIII. ait, circumligando ſe, Cicer enecare ac Eruum. Hæc etenim Orobanche Caſſuthæ quædam ſpecies eſſe videtur, Erui videlicet Caſſutha.

Orobanche Theophraſti. Orobanchen ſiquidem Theophraſtus Erui vitium eſſe ſcribit, Eruumq; ipſum ſuperare, & amplexu compreſſuq; ſuo necare: atque in hoc ei ſimilem Aparinen facit, quòd ea videlicet Lentem ita aggrediatur, ac veluti laqueis, vel retibus totam capeſſat, ſicuti Eruum Orobanche, ſiue Eruangina, vt Latinè Theodorus Gaza vertit.

Temperiem autem, Caſſutha habet calidam quidem remiſſiorem, ſiccam verò paulò intenſiorem, ſecundi nempe ordinis, abſtergendi deinde facultatem, cum quadam adſtrictione coniunctam, & præſertim ea quæ in Rubo reperitur. Parentis enim ſuæ, cuique innaſcitur ſtirpis, naturam ac facultatem aliquam ſibi quoque adſciſcit. Quæ enim calidioribus herbis, Thymo videlicet, ac Thymbræ adnaſcitur, calidior, ſiccior, tenuiorumq; partium redditur. Quæ Geniſtam ſuperat, vrinas potentiùs mouet, & ad alui deiectiones magis efficax eſt: humidior quæ Lino implicatur. Adſtringendi, vt diximus, facultatem admixtã habet, quæ Rubo inſidet: quæ & propter hanc potentiam adiunctam, aliis ad iocinoris lieniſq; affectus meritò præfertur: cùm enim expurgandi adſtringendiq; facultates ſimul habeat, viſceribus iſtis in primis vtiliſſima eſt. Talia enim iocinoris lieniſque oportere eſſe medicamenta, Galenus lib. XIII. methodi medendi abundè docet.

Caſſutha ex rubo vires. Expedit autem hæc Caſſutha iocinoris infarctus, lieniſq; obſtructi vitia: venas à pituitoſis bilioſiſq; corruptis ac ſuperfluis humoribus exonerat: vrinam mediocriter pellit: renes aperit: regio morbo quem iocinoris felliſq; obſtructio comitatur, ſuccurrit: febribus auxiliatur diuturnis, vt tertianis impuris ac longioribus, item quartanis, & propriè infantium febribus, vt Meſues apud Serapionem ait. Qui & naturam Caſſuthæ eſſe tradit, flauam bilem per aluum deducere: ac efficaciorem cum Abſynthio præbere effectum: nimio deinde eius vſu ventriculum grauari. Auicenna tamen non grauare eam, ſed fortem efficere ventriculũ qui debilis ſit, ſcriptum reliquit, quod & nobis magis probatur.

Epithymi vires.

Epithymum, Cassutha de qua scripsimus, calidius est & siccius, ad tertiũ videlicet vtriusq; qualitatis gradum, Galeno teste, accedens; partiũ item tenuiorum, & extergendi aperiendiq; efficaciore potentia præditum; lieni idcirco vtilissimum, & longè quàm iocinori vtilius. Nam vt Galenus lib. XIII. methodi scribit, valentiora lienis medicamenta esse debent, quàm iocinoris, tantò videlicet, quantò crassiore vtitur alimento.

Opitulatur igitur Epithymum cũctis ferè lienis affectionibus: obstructionibus ac schirrosis eius vitiis omnibus succurrit: ad diuturnos capitis dolores, morbũ comitialem, melancholiam, & potissimùm hypochondriacam efficax est, aliosque ab atra bile morbos exortos: prodest lue venerea, malignis vlceribus, elephantiasi & scabie laborantibus: datur etiam vtiliter aduersus quartanas.

Crista Galli.

Purgat humores atros & melancholicos per inferna, vt Aëtius, Actuarius & Mesues scribũt; nec nõ pituitam, Dioscoride teste. Purgat item & inferiorem ventrem, quod in Thymbra ac Stœbe nascitur, sed facultate, vt Actuarius ait, est imbecillius.

De Crista galli. CAP. XXVI.

TENVIS & erectus caulis altitudine pedis, Cristæ galli est: folia angusta per ambitum crenata: flores lutei aut candidi, inertis Vrticæ haud multùm absimiles. semen latum, colore nigrum aut subluteum, in valuulis latis, quæ quodam veluti folliculo breui, conteguntur. radix tenuis & parua.

Exit in aruis & non rarò in pratis, vtrobique inutilis & vitiosa: plurima æstatis parte floret.

Belgæ Ratelen & geele ratelen nominant, & plerique hanecammekens/ vulgò Latinè Cristam galli, & gallinaceam Cristam: Germani geel Rodel. Videtur nonnullis ἀλεκτωρόλοφος veteribus dicta, aut Mimmulus herba.

Alectorolophos.

De priore Plinius lib. XXVII. cap. V. sic: Alectorolophos, quæ apud nos Crista dicitur, folia habet similia gallinacei cristæ, plura, caulem tenuem, semen nigrum in siliquis.

Mimmulus.

Mimmuli autem herbam in pratis pessimam ait, lib. XVIII. cap. XXVIII.

Sed Alectorolopho similior, quàm Mimmulo, Crista galli nostra videtur.

Qua autem hæc facultate aut potentia prædita, cognoscere, curæ adhuc nulli fuit, cùm inutilis habeatur.

Fistularia.

De Fistularia. CAP. XXVII.

FOLIA Fistularia parua habet, crebris incisuris crispa, caules tenues, breues, quosdam per terram serpentes, alios erectos, circa quos flores vt Cristæ gallinaceæ, sed minores & colore rubentes aut albicantes: siliquæ deinde haud absimiles, paruæ, in quibus semen latum, & nigricans. radix tenuis & fibrosa.

Nascitur in vliginosis pratis: herba non solùm parum vtilis, sed & noxia, ac pratorum ipsorum vitium.

Maio ac Iunio mensibus cum flore ac valuulis reperitur.

Germanorum plerique **braun rodel**/alij **leußkraut** & **braun leußkraut**/ Græcè φθίρειον, Latinè Pedicularem ab effectu nominant, quòd pecori ac iumentis, quæ in pratis vbi hæc prouenit, pascuntur, pediculorum copiam gignat: nostri **roode ratelen**; recentiorum nonnulli Fistulariam; non pauci Cristam etiam galli appellant. Cum Mimmulo Plinij plus similitudinis, quàm superior habet.

Creditur ad Fistulas & sinuosa vlcera vtilis esse, nec non menses, & aliunde profluentem sanguinem, in vino austero decocta, potaque sistere.

De Tribulo terrestri. CAP. XXVIII.

Tribulus terrestris.

TERRESTRIS Tribulus, quem nunc describimus, caules promit tenues, foliosos, circa quos folia ex multis vni costæ adnatis congesta, Mochi siue satiui Ciceris, aut citius Lentis foliis similia: fructus secundū caules, post quinq; foliolorum flosculos, iuxta foliorum exortus, à breuibus dependent pediculis, duri, multis aculeis ac spinis horridi, in quibus semen; radice nititur fibrosa.

Apud Hispanos in aruis frequens, frugibus infestus, sed tamen, vt Plinius ait, inter frugum morbos potius, quàm inter terræ pestes numerãdus: reperitur & plerisq; Italiæ ac Galliæ locis.

Fructus æstate perficitur.

Τρίβολος Græcè, & Latinè Tribulus dicitur, ac ad differētiam alterius in aquis nascentis τρίβολος χερσαῖος, & Tribulus terrestris.

Est autem terrestris Tribulus Theophrasto duplex; vnus folio exit Ciceris: alter spinoso constat. Hunc φυλλάκανθον appellari ait, serius germinare, & semen nigricans in lobo ferre: illum verò πρώϊον siue præcoquum esse. Cum πρώϊῳ autem, qui hoc loco descriptus, magis conuenit; quem & terrestrem Theophrasti Tribulum, non omninò abs re, quis nuncupauerit. Dioscorides enim, qui vnius terrestris tantùm meminit, hunc omisit. Suum siquidem Tribulum, non Ciceri sed Portulacæ, similia tradit habere folia, ac tenuiora, & κλήματα, siue tenuiores tenerosque ramulos, per terram stratos, in quibus spinæ acerbæ & duræ. Qui certè Tribulus φυλλακάνθῳ, alteri videlicet Theophrasti tribulo, magis similis est, quàm πρώϊῳ siue præcoquo.

Tribulus terrestris Dioscoridis.

Cæterùm in terrestri Tribulo terrea & frigida qualitas, quæ & adstringens, auctore Galeno, superat: fructus eius cùm tenuium sit partium, potus lapides in renibus comminuit.

Terrestris tribulus, Dioscorides ait, drachmæ pondere epotus & impositus commorsis à vipera opitulatur: auxiliatur etiam aduersus venena cum vino potus; decoctum eius respersum pulices necat.

LIBRI TERTII PEMPTADIS QVARTÆ FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS QVARTÆ LIBER QVARTVS, DE GRAMINIBVS ET TRIFOLIIS.

PRÆFATIO.

SVCCEDVNT Frugum vitiis Gramina & Trifolia, quorum plurima in pabulum cedunt iumentorum; veluti quoque ex vitiis multa. Sunt autem graminum innumeræ quodammodò species, sed non omnes vtiles: Trifoliorum etiam non pauca genera, quæ aliò referri possent: sed congeneres ac similes ab inuicem diuellere, nostrum institutum non admisit. Proinde graminum multa; Trifoliorum verò quotquot occurrerunt genera, hoc libro complecti conati sumus.

De Gramine, quod Græcis ἄγρωστις dicitur.

CAPVT I.

Gramen.

1.

FOLIIS, culmis, ac iuba paruę Harundini Gramen istud haud multùm absimile est: folia etenim ei sunt angusta, in acumē fastigiata, Harundinis quidem longè minora, sed quàm pratensis Graminis duriora ac maiora: culmi rotundi, sesquipedales, aut paulò longiores, quatuor aut quinq; geniculа habentes: non spicam, sed iubam fert, Milij aut Harundinis similitudine, minores tamen ac rariores. radicibus serpit longis, candidis, geniculatis, gustu non ingratæ dulcedinis, sibi inuicem implicitis, quæ plurimis locis emicantes progerminant, folia caulesq; proferunt.

Nascitur potissimùm in aruis, & agris frumentariis, tam frugum quàm agrorum vitium ac pestis, agricolis ingratum: nam agro proscisso radices rastris eruunt, ac collectas, flammis ne renascantur exurunt. Facilè enim licet semiaridæ, terra obrutæ radices reuirescunt: tam pertinacis est vitæ, & ægrè intermoritur.

Floret æstate vnà cum frugibus, autumno radices leguntur. Rura Brabantiæ **Peen** nominant, alij **Ledtgras**. Græcis ἄγρωστις est; Latinis communi nomine Gramen: Αγρωστις autem ab ipsis agris dicta putatur, qui Græcis quoque ἄγροι nominantur. Appellatur porrò idem & ἁμαξῖτις, ἀιγικὸν, Sanguinalis & Vniola.

Radix Graminis mediocriter frigida est & sicca, sapore dulcis instar aquæ, acre tam ē quiddam exiguum ac subacerbum, vti Galenus scribit, obtinet: cruenta vulnera glutinat. Decoctum radicis, renibus & vesicæ prodest: vrinam mediocriter mouet: calculos subinde pellit.

Dioscorides easdem Gramini, quas Galenus, tribuit vires. Radix, inquit, trita & imposita vulnera glutinat: decoctum eius potum ad tormina facit, & vrinæ difficultatem: calculosa etiam circa vesicam excrementa conterit.

Recentiores decoctum radicum infantium ac puerorum vermes necare, ac excludere potum, autumant.

2. Aliud item & Agrosteos reperitur genus, quod culmis foliisque præcedens refert, & non spicam,

ſpicam,ſed iubam quoque profert; tametſi non tam effuſam,ſed rariorem & Auenę ſimiliorem,nonnihil tamen ab eius differentem. radices eius craſſis,magnis,crebriſq; tuberibus valdè ſunt nodoſæ,& hàc illacq; ſerpentes progerminant.

Naſcitur iſtud Gramen ſimilibus vti præcedens locis, & non raró ſecus agrorum margines reperitur.

Noſtri à crebris geniculis ac tuberoſis radicum nodis, Knoopgras/ id eſt, Nodoſum Gramen, appellant.

Meminit huius Marcellus vetus auctor, cap. XXVI. Herba, inquit, quæ Gramen dicitur, nodorum XXVII. ex vino ad medias decocta & expreſſa atque colata,potuiq; ſtrangurioſo ex vini cyatho vno mixta data,adeò potenter ſuccurrit, vt vbi ſine tormento vrinam facere cœperit,dari non oporteat: ſed febricitantibus ex aqua ſola dabitur.

Ex quibus verbis apparet,nodoſum iſtud Gramen,apud veteres pro Gramine propriè dicto ſiue Agroſti habitum, & aduerſus calculum & veſicæ morbos commendatum quoque fuiſſe. Recentior ætas nunc huius,modò illius indifferenter, pro Graminis radicibus vtitur.

De Gramine Mannæ. CAP. II.

Gramen Mannæ primum.

Gramen Mannæ alterum.

AD Graminis genus referenda videntur & alia duo ſylueſtria ſpuria degeneraque Frumenta, cerealium ſeminum vitia.

Gramen Mannæ primum.

Vnum culmis aſſurgit cubitalibus aut altioribus,crebrò geniculatis, per maturitatem ſubrubentibus: foliis arundinaceis,piloſis,præſertim ea qua culmos ambiunt, & amplectuntur parte. Iuba ferè Milij modo effunditur,minùs tamen denſa, colore nigricans, cuius ſingulæ ſectiones ac veluti ſpicę,longæ & perquam tenues ſunt,ſemenq; ab vna tantum parte habẽt, Milio minus, forma oblonga; quod à glumis ac vtriculis, quibus continetur, repurgatum candidum eſt. radix vt aliorum cerealium ſeminum fibroſa.

Pleriſque Italiæ & Germaniæ locis incultis ſua ſponte exit; reperitur & in Bohemia ſylueſtre,apud quos tamen & in agris ſeritur,veluti & in Goritienſi agro & Carinthia, vti Matthiolus refert; apud Belgas peregrinum, non niſi ſatum, prouenit.

Germani Himeldau/ id eſt, Cæli rorem, appellant; Matthiolus ea de cauſa Mannę gramen.

Milij ſylueſtre ac ſpurium quoddam videtur genus. Creditur à Leoniceno ac Ruellio Capriola ac Sanguinaria dicta. Sunt qui velint Plinij Gramen aculeatum eſſe, ſed quia eius omninò breuis deſcriptio, affirmari nihil poteſt. Multum autem à veritate recedunt, qui Coronopum eſſe exiſtimant. Coronopus ſiquidem, vt Dioſcorides ait, per terram repit & foliis eſt fiſſis: huius verò culmi erecti aſſurgunt, & folia harundinacea nequaquam in partes finduntur. quæ Mannæ gramen non eſſe Coronopum euidenter oſtendunt.

Cæterùm facultate Graminis iſtius ſemen Milio ac Panico ſimile eſſe videtur. Bohemi cum pinguium carnium iure coctum edunt, & ſic apparatum, gratum ac ſuaue edulium eſt.

Gramen Manna alterum. Alterum Mannæ gramen harundinaceæ quoque naturæ eſt. culmos gignit complures, quoſdam autem erectos, nonnullos verò in latus & terram verſus reclinatos: folia vti prioris harundinacea: non iubam, ſed veluti ſpicam fert, eamque aſperiuſculam, Panici paniculis breuiorem, rariorem & tenuiorem multò; & ſubinde ſingularem, non rarò autem multiplicem ac ex pluribus conſtantem; quandoque item herbacei coloris, aliâs in rubore nigricantem; in qua ſemen candicans, duriuſculum, Panico minus.

Frequens eſt iuxta agrorum aggeres, in hortis & alibi: reperitur non modò in Germania & Belgio, verùm & Italia, Gallia, ac aliis Europæ prouinciis.

Panicum paluſtre nonnulli; alij Panicum ſylueſtre appellant. Eiuſdem cum ſuperiore generis eſt, & cerealium quoque frugum vitium quoddam, veluti & illud, Mannæ graminis ſpecies, ea de cauſa, altera.

Semen à gallinis, columbis, atque aliis auiculis, veluti & ſuperioris, ſubinde editur.

De aliis Graminibus, CAP. III.

Gramen pratenſe I.

Gramen pratenſe II.

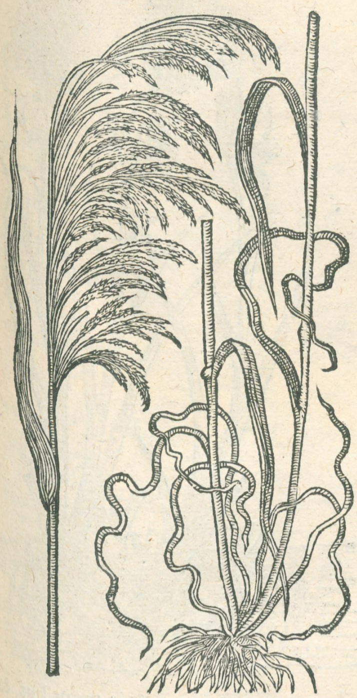

SVNT verò & alia multa propemodum infinita Graminum genera. Ex his quædam iumenta & quadrupedia paſcuntur animantia: alia parùm aut nihil vtilia ſunt.

Quæ pabulationi conueniunt omnia anguſtis foliis, & gracilibus quoque exeunt culmis, quorum quædam Lolij, aut Milij, aut Panici, aut alterius omninò frugis; nonnullæ peculiarem, ac ſibi propriam ſpicam, aut iubam proferunt. radices omnibus tenues, plurimis fibroſæ, capillamentis ſimiles, pauciſſimis longæ & ſerpentes.

Naſcun-

Gramen pratense III.

Gramen pratense IIII.

Gramen pratense V.

Gramen pratense VI.

Nascun-

Gramen pratenſe VII.

Gramen Eriophoron.

Naſcuntur frequentius in pratis ac locis paluſtribus, non raro tamen & in montibus, & quibuſuis aliis incultis, aut deſertis locis virent.

πόα. Hæc genera Theophraſtus πόας, hoc eſt, herbas nominat. Eſt tamen & πόα, eodem auctore, generaliter omnis herba à radice foliata, non ramoſa, quæ caule ſemen fert, vt frumenta, & pleraque olera.

Huiuſcemodi autem Gramen Latini generali ac communi Graminis nomine appellant, Gallis *de l'herbe* dicitur: Germanis ac Belgis Gras.

Paſcuntur id boues & iumenta, cùm viride, tum ſiccum & iam fœnum factum.

Inutilium Graminum non exigua quoque eſt turba. Quædam horum in locis exeunt paluſtribus riguis & plurima parte aquas habentibus; alia in aridis & apricis.

8\. Inter paluſtria aut potius aquatilia, & vnum eſt, quod Eriophoron rectè appellatur. Habet iſtud pauca perquàm anguſta & oblonga folia Gramini ſimilia; inter quæ medius exit teres & longus ſtylus, iunco læuore & forma ſimilis, ad cuius ſummum mollis, candicans dependet lanugo. radix huius vti aliorum fibroſa.

Pleriſque humidis & deſertis Brabantiæ & Germaniæ locis, huiuſcemodi Gramen reperitur; præſertim Iunio ac Iulio mẽſibus, quãdo ex ipſis iunceis ſtylis lana candicans depẽdet.

Germani Matten-flachs appellant.

9\. Ex eorum verò numero, quæ in apricis & aridis locis exeunt, minimum quoddam ac tenuiſſimum eſt, ſubinde vix palmum altum, cui pro foliis iunci ſunt tenuiſſimi, inter quos geniculati, & tenuiſſimi ſimiliter culmi exeunt, dodrantales, aut breuiores, mollem, lanuginoſam, inconditamque ſpicam, aut potius φοβὴν, ſiue iubam, proferentes. Pro radicibus fibræ ſunt capillis ſimiles.

Naſcitur non in paluſtribus, ſed tenui ac macro ſolo, locis aridiſſimis.

Spicæ ſiue iubæ, Iunio & Iulio menſibus emicant.

Gramen quis dixerit iunceum, propter eam, quam cum tenuiſſimis iuncis folia ſimilitudinem habent.

Spartum herba. Sparti autem herbæ, quæ in Carthaginienſi Hiſpania gignitur, ſpecies fortè quædam eſt. Nam & huic Sparto, pro foliis, ſtyli iuncei ſunt, lenti, obſequioſi, ad omnia vitilia vtiliſſimi: locis quoq; gignitur aridis: Plinio etenim auctore, Spartum iſtud, iuncus propriè eſt aridi ſoli.

De

De Gramine Leucanthemo. CAP. IIII.

Gramen Leucanthemum.

AD Graminum genera pertinet & Leucanthemum gramen. cauliculos id gerit à radicibus multos, tenues, teretes, crebrò geniculatos, facilè in terram nisi propè nascẽtibus fruticibus fulciantur, procumbentes: folia ex singulis geniculis bina, contra se posita, angusta, oblonga, duriuscula, Graminis tamen breuiora. Flosculi summis caulibus erumpunt plurimi, singuli suis insidentes pediculis, candidi, ex aliquot exiguis & angustis foliolis congesti, Leucoij floribus minores; quibus pereuntibus, folliculi succedunt oblõgi, in quibus semen paruum Milio simile: radices tenues & geniculatæ, latè veluti Agrosteos serpunt.

Secus scrobes, agrorum aggeres, locis frutetosis ac opacis crebrò reperitur.

Floret Maio & Iunio mensibus, & non rarò seriùs quoque.

Recentiorum pleriq; Eufragiam faciunt, verùm perperam; multùm enim ab Eufragia differt. Germani **Augen-trôst graß**: Brabanti **Ooghen-troost gras** nominant. cum κραταιογόνῳ autem Dioscoridis similitudinem habet nonnullam, quòd à nonnullis κραταιόγονον, à Theophrasto verò κραταῖος appellatur. Nam folium quidem habet Myagrio, quod à Dioscoride Melampyron quoq; dicitur, haud multùm dissimile, verùm minus: culmos etiam geniculatos, ab radice vna complures, & semen exiguum: conueniunt etiam natales, nam frutetosis quoque ac opacis locis prouenit.

Cratægonon autem, vt Dioscorides ait, folia habet Melampyro similia: caules ab vna radice multos, geniculatos: semen Milio simile: nascitur in vmbrosis ac fruticosis, vehementer autem acre.

Porrò, vt Theophrastus tradit, κραταῖος nascitur ὥσπερ λίνον πύρινον, hoc est, veluti Linum triticeum, & fructum tanquam Milium fert.

Plinius autem Cratægonon non Melampyri folio, aut Lino pyrino: sed spicæ Tritici simile esse prodidit, non absq; errore: qui vti satis euidens est, ita & suspicionem mouet, Theophrasti quoque locum corruptum ac vitiatum esse, ac pro eo, quod legitur, ὥσπερ λίνον πύρινον, legendum esse, ὥσπερ μελάμπυρον: præsertim cùm Lini pyrini, vel apud Theophrastum, vel alios etiam auctores, ne nomen quidem vspiam reperiatur.

Plinij error.

Theophrasti locus corrigitur.

Cæterùm Cratægoni, vt Galenus inquit, herbæ fructus & acris gustanti est, & vtenti admodum similis Milio. Traditum est à quibusdam, Dioscorides scribit, seminis Cratægoni potionem efficere, vt mulier masculum pariat, si post mensium purgationem, priusquam concipiat, ieiuna ter in die, trium obolorum pondo, in cyathis aquę duobus, per dies quadraginta bibat, similiter & vir, totidem diebus, deinde cum ea coëat.

De Gramine Polyanthemo. CAP. V.

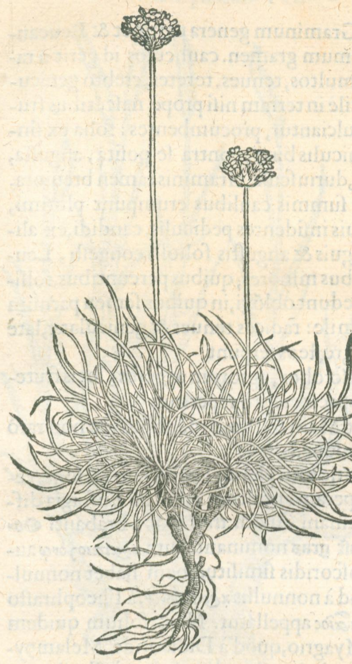
ACCEDIT Graminum generibus & Polyanthemum Gramen, quod folia pratensis Graminis minora, tenuiora ac breuiora profert: cauliculi inter hæc exeunt dodrantales, foliis vidui, in quorum summo flosculi in exigua vmbella compacti, in candido leuiter purpurascentes, Leucoij floribus singuli minores. radice nititur tenui & longa.

Reperitur in pluribus per Germaniam, Bohemiam, & Silesiam locis in agris, ac non rarò iuxta Rhenum ac Mosam: atque vno quidem loco maius ac altius, alio verò minus ac humilius. Exit & in palustribus nonnullis, haud procul à mari in Zelandia.

A Maio mense in multam æstatem floret.

Gramen appellari potest Polyanthemum, à florum multitudine, alio nempe destitutum nomine:

Gramen Polyanthemum minus.

Gramen Polyanthemum maius.

nomine: Nam cùm μώλυος similitudinem nullam habeat, propriè ψευδομώλυ (quod plerisq; visum) esse non potest.

Gramen Parnasium.

Vsum in medicina habet nullum: flosculi gratiam aliquam obtinent, & coronis subinde adduntur.

De Gramine Parnasio.

Cap. VI.

AD Graminum genera pertinere videtur, quod Parnasium vulgò cognominatur. Sunt huic folia lata, nonnihil acuminata, Hederæ foliis satis similia, sed nequaquam angulosa, minora item & candidiora, dilutè nempe virentia. erumpunt inter hęc complures dodrantales, graciles, angulosi cauliculi, vnico ferè folio, eoq; absque pediculo, ipsum amplectente; in cuius fastigio flosculi odorati, candidi, quinq; foliorum; atque inde capitula rotunda, acuminata tamen, in quibus semen. radix nigricans fibris multis firmatur.

In riguis & humidis pratis, solo tamen gracili, sæpius prouenit, tum apud Germanos ac Belgas, tum & alibi.

Iulio mense cum flore reperitur, semen postea succedit.

Germani **Leberblümlin** appellant, atque ideirco Valerius Cordus Hepaticam albam. Poloni Enneadynamin Gesnero teste vocant. Cum eo Gramine, quod à Dioscoride Parnasium dicitur, similitudinem non exiguam habet: atque inde Belgis Gramen Parnasium nominatum. Describitur

bitur autem istud à Dioscoride his verbis: Quod in Parnaso Gramen nascitur, πολυκλαδώτερον siue multorum est ramulorum : folia Hederæ similia fert : florem album & odoratum: semen exiguum, non inutile : radices quinque aut sex digitalis crassitudinis, candidas, molles, & admodum dulces. Cum qua descriptione Gramen à nobis propositum conueniret, si radices responderent, quæ neque crassæ neque candidæ sunt. Qua de causa non legitimum, sed spurium genus habendum.

Cæterùm spurium istud Gramen Parnasium adstringentis facultatis non expers est, quod sapor eius nonnihil acerbus satis ostendit, quale quoque legitimum esse apparet. Nam Dioscorides Graminis in Parnaso nascentis semen ait valde quidem diureticum esse siue vrinas mouere: aluum autem & vomitiones sistere.

De Trifolio pratensi. CAP. VII.

Trifolium pratense.

PRATENSE trifolium caules cubitales aut longiores promit, rotundos, subinde nonnihil hirsutos, plurima sui parte per terram serpentes: folia circa hos per interualla ex tribus simul hærentibus composita, quorum singularia, quæ quidem terræ ac radicibus proxima, rotundiora sunt; quę verò secundum caules enascuntur, oblongiora, & crebrò candidiorem maculam διχοτόμου, Lunæ ferè similitudine in medio habent: Flores in summis caulibus exeunt ab vmbella crassiore ac breuiore veluti spica, colore aliâs in rubro purpurei, aliâs candidi, gustanti dulces: semen in exiguis folliculis rotundum. radix longa & lignosa, teres, in altum descendit.

Nascitur in pratis ac palustribus locis, præsertim iis, quæ subinde fluuiali aqua rigantur.

Seritur & in aruis apud Brabantos nonnunquam huius generis Trifolium: est hoc, eo quod in pratis gignitur, lætius & procerius.

Floret Maio & Iunio, ac reliquę deinde æstatis maxima sæpenumero parte.

Græci huiusmodi Trifolium, τρίφυλλον ἐν τοῖς χορτοκοπείοις γινώμενον, & nõ raro, λωτὸν τὸν ἐν χορτοκοπείοις nominant : Latinis Trifolium pratense dicitur: Italis *Trifoglio*: Hispanis *Trebol*: Germanis **Wisenklee vnd fleysblumen**: nostris **Clauerẽ**: Gallis *Treffle*, & vetere eiusdem gentis lingua, *Visumarus*, vt tradit Marcellus scriptor antiquus. Quod in agris seritur, Medicam, imperiti cognitionis herbarum ac simplicium, perperam nominant.

Trifolij autem huius, cùm folia, tum flores refrigerandi ac resiccandi potentiam obtinẽt. Fertur, ex horum decocto addito melle enema, intestinorum rosiones ac dolores sedare, & viscidos lentosque adhærentes intestinis humores educere : ex ipsa verò herba cataplasma vtiliter inflammationibus imponi.

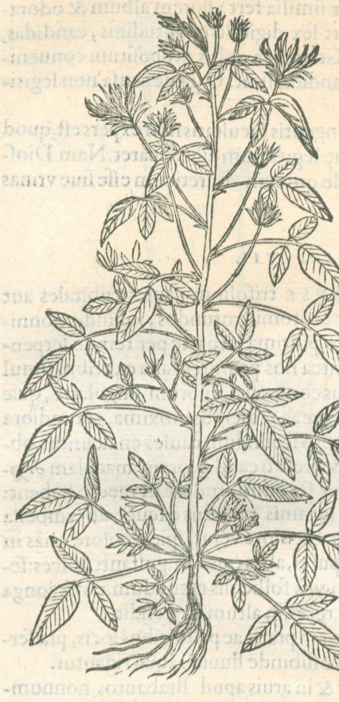
Pascuntur herbam cùm boues & iumenta, tum vtilissimè vituli & agnelli. Flores apibus grati sunt.

Trifolium quoque inhorrescere & folia cõtra tempestatem surrigere certũ est, Plinius ait.

De Trifolio Bituminoso. CAP. VIII.

TRIFOLIVM bituminosum, virgis fruticat tenuibus, magna ex parte erectis, bicubitalibus & altioribus; vnde longiores enascuntur pediculi, tenues, veluti ramuli; in quibus terna folia, oblonga, veluti in mucronem desinentia (quæ tamen ante caulem exeunt rotundiora sunt) pratensis Trifolij latiora, maiora ac nigriora, è quorum sinubus rursus alij tenues prodeunt cauliculi, vmbellas ferentes, Scabiosæ vmbellis siue σκιαδίοις minores, plenas florum, coloris cærulei, siue Hyacinthini, id est, eius quem Hyacinthus refert cæruleus. Semen inde subsequitur oblongum, & vti Dioscorides tradit, aliquatenus latum, hirsutum, & ab

Trifolium bituminoſum.

Tarſilon.

& ab altera parte ſummoque cacumine, veluti apicem habens. radix tenuis eſt & oblonga. Odorem herba, foliaque bituminis referunt.

Naſcitur, Hippocrates non Cous, ſed Hippiatros ait, locis fragoſis, vt Ruellij conuerſio habet. In Belgio ac Germania, nuſquam ſua ſponte, ſed in hortis tantummodo ſatum prouenit; vbi Iulio & Auguſto demum menſe floret.

Græci τρίφυλλον, & vti Dioſcorides ſcribit, ὀξυτρίφυλλον nominant: plerique μινυανθὲς; alij ἀσφάλτιον; nonnulli κνίκιον: Nicander etiam τετράπηλον: Romani Trifolium acutum aut odoratum: noſtra ætas Trifolium bituminoſum. Auicennæ Tariſilon eſt, non autem, vt quidam exiſtimant, Handacocha. Sub Handacochę ſiquidem nomine Auicenna Dioſcoridi Lotos dictas comprehendit, vrbanam videlicet, ſylueſtrem, & Ægyptiam, quas vno capite inter ſe confundit.

Deſcribit Trifolium iſtud Scribonius etiam Largus cap. CLXIII. his verbis: Quod ὀξυτρίφυλλον Græci appellant, naſcitur hoc Siciliæ plurimum, nam in Italiæ regionibus nuſquam eam vidi herbam, niſi in Lunę portu, cùm Britanniam peteremus cum Deo noſtro Cæſare, plurimum ſuper circumdatos montes. Eſt autem foliis & ſpecie & numero ſimilis communi Trifolio, niſi quòd huius pleniora ſunt, & quaſi lanuginem quandam ſuper ſe habent, & in extrema parte veluti aculeum eminentem. Sed huius frutex duorum pedum interdum, aut etiam amplior conſpicitur, & odorem grauem emittit, quorum nihil circa pratenſe Trifolium inuenitur.

Vis autem Trifolio, quod Aſphaltion dicitur, calida & ſicca, Galenus ait, vti bitumen, vtrimque tertio ordine, proinde potum laterum dolores ab obſtructione iuuat, & vrinam menſeſque prouocat.

Hippocrates Trifolium non ſolùm menſes prouocare, ſed & fœtus cùm ſumptum, tum appoſitum expellere tradit: Mulier, inquit, ſi ex partu non fuerit purgata, Trifolium in vino albo bibendum dato, hoc etiam menſes educit & fœtus. Et alio loco: Idem etiam (de Trifolio ſcribens) appoſitum menſes erumpere facit, & fœtum eiicit.

Dioſcorides, ſemen, ait, & folia in aqua pota, pleuriticis, vrinæ difficultati, comitialibus, iis, qui aquæ inter cutem principia ſentiunt, & hyſtericis auxiliantur. Dari autem debent ſeminis drachmæ tres, foliorum verò quatuor. Præſidio etiam ſunt commorſis à ſerpentibus folia trita & ex aceto mulſo pota. Tradunt aliqui, totius fruticis, radicis, foliorumque decoctum, fotu dolores eorum finire, quos ſerpentes momorderint: qua autem aqua ſanatus quis fuerit, ſi ea quiſpiam alius vlcus habens foueatur, perinde eum affici ac à ſerpente ictus. Quidam etiam terna folia, aut ſemina in tertianis cum vino exhibent, & in quartanis quaterna, veluti febrium circuitus exoluentia. Radix quoque antidotis additur, Dioſcorides ait.

At veteres alij non radicem modò, ſed & ſemen ipſis admiſcuerunt, vt ex plurimis compoſitionibus, lib. II. De antidotis apud Galenum videre eſt: Theriacis videlicet Ælij Galli, Zenonis Laudocei, Claudij Apollonij, Eudemi, Heraclidis, Dorothei & Heræ.

De Trifolio ex America. CAP. IX.

Trifolium ex America.

TRIFOLIO bituminoſo aliud quoddam ſimile reperitur peregrinum ex America Trifolium. caules iſtud fert à radice complures, rotundos, ramoſos, in latus declinantes: folia in ſingulis pediculis terna, colore in virore ſubnigra, figura rotundiuſcula, primis & è radice exeuntibus bituminoſi Trifolij, forma, colore & odore quoq; quadantenus ſimilia, latiora tamen & per ambitus magis crenata. flores in ſummo ramulorum exeunt, exigui, ſubcandidi,

Trifolium ex America.

candidi, ſpicatim digeſti; fructus inde rotundi, aliquantulum plani, Aphaces à nobis deſcriptæ ſemini ferè ſimiles. radix in plures diuiditur.

Ex America in Belgium Trifolium iſtud illatum eſt; vbi Iulio & Auguſto floret.

Trifolij bituminoſi ſpeciem odor grauis, & eius odori haud multum diſſimilis, oſtendere videtur.

De Trifolio odorato, ſiue Meliloto.

CAP. X.

TRIFOLIVM odoratum, ſiue vt Pharmacopœorum Officinæ nominant, Melilotus, ſtirps eſt tres aut quatuor pedes alta, caule in alas ac ramulares adnaſcentias complures, mox à radice diuiſo: folia ei terna, Trifolio aut citius Fœnogræco ſimilia, candidiora, per oras lentè ac minutè fimbriata: flores lutei melini coloris, in breuibus ſpicis exeunt: ſemen inde ſubſequitur in exiguis, nigris ac latiuſculis ſiliquis, paruum, colore pallidum. radix longa eſt. Refert tota herba odorem gratum, ac præcipuè flos eius luteus, qui & ſicceſcentibus ipſis intenditur, exiguam quoq; amaritudinem cùm folia, tum flores guſtatu referunt. 1.

Eſt & alterũ huius genus flore candido, caule, foliis & reliquis priori ſimile. 2.

Item & tertium quoddam peregrinum ac rariſſimum genus, flore purpureo cæruleo, ſed inodorato. 3.

Trifolium odoratum ſiue Melilotus.

Reperitur & lutei floris longioribus ſiliquis, quam Ciliciam plerique cognominant. 4.

Præter hanc & alia eſt lutei floris quædam, foliis per circumferentiam non crenatis. 5.

Naſcitur lutea ſiue vulgaris Melilotus nõ in Germania, Gallia, ac Italia modò, verùm & in Belgio, circa aruorum & pratorum margines, fluuiorum ac torrentium ripas, ac ſubinde ſecus vias, locis aſperis & in ruderibus. Similibus locis & candida in multis regionibus exit, apud Belgas tamen rarior, vbi nonnunquam in hortis ſeritur.

Nominant priorem Melilotum recentiorũ nonnulli Trifolium odoratum: plerique Trifolium equinum & caballinum, quod videlicet ab equis auidiſſimè in pabulo expetatur: Germani groſſe Steinklee, id eſt, noſtra lingua, groote Steenclaueren/ item & Berenklee/ id eſt, Trifolium vrſinum: Romani ac Hetruſci *Tribolo*, vt Matthiolus ſcribit: Saxifragam luteam Fuchſius; alij Melilotum Germanicam aut Officinarum, appellare malunt. Altera, Melilotus alba dicitur. 1. 2.

Vtuntur autem luteo Trifolio odorato, vniuerſæ Germaniæ Officinæ in omnibus medicamentis ac compoſitionibus, pro veterum vera Meliloto.

Reprehendunt id ex recentioribus compluri mi, qui veram eſſe Melilotum pernegant: quorum

quorum rurſus nonnulli nouum & veteribus incognitum Trifolij genus: alij Cytiſum veterum eſſe contendunt: verùm neutri horũ veritatem aſſecuti. Cum Cytiſo enim exiguum, imò nihil ſimilitudinis habet, vt ex ipſa Cytiſi deſcriptione, ſatis euidens eſt: nec etiam prioribus ſeculis incognita ſtirps eſt. Nam etiam ſi non alterius (quod tamen nõ veriſimile) ipſius certè Auicennæ Melilotos eſt, quam eandem cum Dioſcoridis Meliloto eſſe, de viribus ac facultatibus eius, ipſius Dioſcoridis teſtimonium adductum, oſtendit.

Duorum autem generum Melilotum Auicenna facit, vnam videlicet lutei floris: alteram candidi: vtramque odoratam & nonnullæ amaritudinis participem, ac ſimul digerendi facultatem cum nonnulla adſtrictione habentem. Qualis vtique eſt præſente capite delineata, qua officinæ & huius inferioris & ſuperioris Germaniæ, vtuntur. Qua de cauſa nec noua nec veteribus incognita ſtirps, ſed ipſa veterum veriſſima videtur Melilotus: præſertim cùm ei nullæ veræ Meliloti notæ deſint, & in qua facultates ac vires omnes, Meliloto à veteribus aſſcriptæ, reperiantur.

Eſt enim odorata herba, quæ & plenius reſiccata redolet, ac talis aliquandiu perdurat; qualem Melilotũ eſſe, Theophraſtus lib. De cauſis ſexto, XXII. & XXIII. cap. memoriæ prodidit.

Florem etiam habet lutei coloris, veluti eius eſſe, quæ in Campania naſcitur, Dioſcorides tradit, (color enim ad florem contrahẽdus, nam herba, Plinius ait, incana eſt) laudatiſſimam ſiquidem in Attica, Cyzico & Chalcedone natam ait, quæ colore Croco vicina eſt, & boni odoris; at eam, quæ in Campania, in luteum langueſcere ac odore infirmiorem. Vnde colligendum odorem & colorem floris, remitti atque intendi, pro locorum ac regionũ varietate.

Iam & habet Melilotus Germanica amaritudinem, quam Auicenna, vti diximus, Meliloto ineſſe ſcripſit.

Digerendi quoque potentiam obtinet, quam non Auicenna modò, ſed & Galenus Meliloto tribuit. Cataplaſmatis ſiquidem, ac emplaſtris digerentibus reſoluentibuſque, necnon concoquentibus, tum & acopis omnibus vtiliter admiſcetur.

Quæ certè omnia ſatis luculenter oſtẽdunt, vulgarem Melilotum à veterum non diſcrepare, quam Græci quidem μελίλωτον, Latini Sertulam Campanam, Cato Sertam Campanam, plerique Coronam Regiam nominant.

Copioſior autem, vt Galenus ait, in Meliloto ſubſtantia eſt calida, quàm frigida, (primi videlicet ordinis calida & ſicca) habet etiam quiddam adſtringẽs, ſed & diſcutit & maturat.

Dioſcorides Melilotum tradit adſtringentem & malacticam vim habere: At malacticam habet non propriam, ſed quatenus in inflammationibus, aut aliàs collectos humores diſcutit ac digerit: nam eatenus, quod durum eſt ac tenſum, emollit, quæ propriè non emollitio, ſed digeſtio & per halitum diſcuſſio eſt, cuiuſmodi facultatem διαφορητικὴν Græci nominant.

Atque hoc modo inflammationem omnem emollit, præſertim, vt Dioſcorides tradit, circa oculos, vterum, ſedem, aut teſtes, cum paſſo cocta & impoſita: interdum autem addito oui luteo aſſato, aut Fœnigræci farina, aut Lini ſemine, aut Tritici farina, aut capitulis Papaueris, Serideve. Sanat eadem recentes melicerides per ſe in aqua: & ἀχῶρας ſiue manantia capitis vlcera, cum terra Chia, Vino aut Galla illita: ſtomachi item dolorem & cocta, & cruda, cum aliquo ex antedictis, leuat.

Aurium etiam dolores crudæ expreſſæ ſuccus cum paſſo inſtillatus, ſedat: Capitis verò dolorem, quem κεφαλαλγίαν nominant, lenit, cum aceto & roſaceo irrigatus.

De Cytiſo, ex Dioſcoride, Galeno & aliis.

CAPVT XI.

FRVTEX Cytiſus eſt, vt Dioſcorides ait, candidus totus, vti Rhamnus, (aut, vt Plinius, aſpectu canus, breuiterque ſi quis exprimere ſimilitudinem velit, anguſtioris Trifolij frutex) ramos ſpargit cubitales aut longiores, in quibus folia Fœnogræci aut Loti trifoliæ, ſed minora, & medio eorum neruo maiore ac eminentiore, quæ digitis contrita Erucam olent, guſtu Cicer nondum maturum reſipiunt.

Galenus lib. I. De antidotis, Cytiſum fruticoſam plantam eſſe tradit, eam altitudinem attingentem, ad quam Myrti creſcunt. Theophraſtus χαλεπὸν, ſiue moleſtum eum eſſe ſcribit, ac omnia ſibi propè aſſiſtẽtia enecare, ſed eo tamen valentiorem ἄλιμον, qui ipſum etiam Cytiſum interimit.

Materies Cytiſi nigra eſt, & proximè ad Hebenũ accedere videtur, vt Plinius poſt Theophraſtum lib. XVI. refert.

Pro legitimo autem Cytiſo à recentioribus oſtenditur frutex quidam lignoſus, bicubitalis, aut altior, in multos ramulos ſeſe explicans: folia cuius vnà cum caulibus incana & albicantia, quæ trita Erucam nonnihil redolent, & terna ab vno pediculo Trifolij inſtar dependent:

Cytiſus vt exiſtimatur.

dent: flores in ſummis virgulis elegantes, luteo auri relucent colore, forma Geniſtæ, ſed minores, & amplius colorati: valuulæ planæ ſunt ac recuruæ, & falcatę, creſcentis Lunę formam referunt; in quibus ſemen. radix in ramulos ſpargitur.

Belgis hæc ſtirps hortenſis tantùm eſt.

Inuentus eſt hic frutex in Cythno inſula, inde tranſlatus in omnes Cycladas: mox in vrbes Græcas, magno caſei prouentu, propter quod maximè miror rarũ in Italia: nõ æſtuum, non frigorum, non grandinum aut niuis iniuriam expaueſcit: Plinius.

Galenus in Myſia, qua parte Græciæ finitima eſt, tractum quendam occurrere, memorię prodidit, quem Britum nominant, vbi collem non magnum, Thymo, & Origano refertum, alibi locum Cytiſo plenum vidiſſe ſe, ſcribit.

Satio autem Cytiſi (Columella ait) vel autumno circa Idus Octobris, vel Vere fieri poteſt. Cùm terram bene ſubegeris, areolas facito, ibiqúe, veluti Ocymi ſemen, Cytiſi autumno ſerito, plantas deinde Vere diſponito, ita vt inter ſe, quoquo verſus quatuor pedum ſpatia diſtent. Si ſemen non habueris, cacumina Cytiſorum Vere deponito, & ſtercoratam terram circumaggerato. Si pluuia non inceſſerit, rigato quindecim proximis diebus, ſimulatque nouam frondẽ agere cœperit, ſarrito. Poteſt etiam ante Septembrem, ſatis commodè ramis Cytiſus ſeri, quoniam facilè in quouis agro, quamuis macerrimo comprehendit, & iniuriam omnem ſine noxa ſuſtinet.

Nuncupant hunc fruticem Græci ac Latini κυτισὸν, Theocritus etiam κυτιλὸν, nonnulli κυθισον per ϑ, alij τιλίν. A Cythno, aut vt alij, à Cythiſa inſula nomen, auctore Seruio, habet.

Refrigerant porrò Cytiſi folia, Dioſcoride auctore, tumores intra initia diſcutiunt, ſi cum pane trita imponantur: decoctam vrinam cit potum. Galenus Cytiſi folia digerendi facultatem obtinere refert, aqueæ ac temperatæ miſtam, ſicut & Maluæ.

Mulieres, Columella ait, ſi lactis inopia premantur, Cytiſum aridum in aquam macerare oportet, & cùm tota præmaduerit, poſtero die expreſſi ſucci ternas heminas permiſceri modico Vino, atque ita potandum dari, ſic & ipſæ valebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur. Hippocrates Cytiſum etiam inter ea, quæ lac extinctum reuocant, libr. De natura muliebri, & de morb. mulieb. enumerat. Ariſtomachus quoq; Athenienſis apud Plinium, nutricibus in defectu lactis, aridum, atque in aqua decoctum potui, cum vino dari iubet.

Apes non defore Cytiſi pabulo contingente, promittunt Democritus & Ariſtomachus. Siquidem de Cytiſo ſcriptores vno ore, Galenus inquit, traduut, apes ex Cytiſi flore plurimum mellis excerpere.

Columella Cytiſum etiam vtiliſſimum tradit gallinis, apibus, capris, bubus, & omni generi pecudum, quod ex eo citò pingueſcit; & lactis plurimum præbere ouibus.

Cytiſus Marcelli.

Marcellus antiquus auctor, alium quendam Cytiſum deſcribit, à ſuperiore Græcorum Cytiſo differentem, quem non iumentorum pabulo laudat, aut ad lactis copiam augendam commendat; ſed mirum eſſe remedium tradit aduerſus iſchiadem & arthritim.

Herba eſt vel fructetum, ait, quòd maximè circa ſepes vinearum naſcitur, Latinè Cytiſus dicitur, virgultis eſt ſubtortis vel curuis, foliis oblongis, bene virentibus, floribus concluſis, oblongis, albis vel etiam galbineis, bene olentibus, id eſt, mellito odore, fructetum ipſum ſemper virens æſtate atque hyeme.

De Pſeudocytiſis. CAP. XII.

OCCVRRVNT verò & aliæ Trifoliæ, lignoſæ ac fruticoſæ ſtirpes, quę cum Cytiſo ſimilitudinem habere poſſe videntur.

Pseudocytisus prior.

Pseudocytisus alter.

1. Assurgit vna à radice cauliculis teretibus, fragilibus complurimis, in alas ac ramulos diuisis; folia circa quos crebra, minora quàm Trifolij pratensis, colore virentia : flosculi circa virgularum fastigia spicato quodammodo ordine digesti, lutei, minores quàm Genistæ, alioqui consimiles: succedunt siliquæ tenues, oblongæ, angustæ, & ipsis Genistæ siliquis minores; in quibus semina exigua nigricantia. radix longa, altè descendit, quandoque in obliquũ tendit.

2. Altera species copiosis ramulis ac cauliculis superiorem referret, nisi humilior ac lanuginosior esset, nec attollerentur, sed magis ad latus cauliculi eius inclinarent: folia quoque paulò maiora, sed tamen quàm Trifolij pratensis minora : flosculi etiam magis coniuncti, atque veluti in capitulum compressi, tum etiam nonnihilo maiores sunt: siliquæ quoque aliquanto grandiores, hirsutęque. radix altè demittitur, in paucos diuisa appendices. Contingit autem non rarò vno loco hanc reperiri hirsutiorem siue lanuginosiorem, quàm altero : quo autem hirsutior ac lanuginosior, hoc etiam magis incanescit, nam ipsa hirsuties albicantẽ quendam colorem vnà confert.

Reperiuntur huiusmodi Cytisi, in nostra ætate appellata, Morauia, Marcomannorum olim prouincia; & in Pannonia superiore siue Austria; iuxta vias, præsertim profundiores, & agrorum limites. vmbra etenim aliquo modo gaudere videntur.

Iunio ac Iulio cum floribus præcipuè vigẽt: semen interea & post, ad maturitatẽ peruenit. Carolus Clusius in suis per Hispanias obseruationibus & huiuscemodi aliquot genera describit, quæ ab istis exiguum vel nihil differre videntur. Differentia si qua est, cœli solíque differentium ac dissimilium occasione contingere potest: Nam hæc duo ad stirpium mutationem plurimum posse, Theophrastus scribit.

Cytisi autem esse spurias species satis manifestum; idcirco & Pseudocytisi dici ac nuncupari possunt, vel Cytisi syluestres.

Qualis autem facultas horum fruticum, vel ad quæ vtiles, exploratum aut cognitum nondum habemus.

De Trifolio fruticante. CAP. XIII.

TRIFOLIVM fruticans virgulas profert tenues, virentes, bicubitales & longiores, in obliquas, breues, ramulares adnascentias subinde diuisas: folia circa has proximè ab ipsis radicibus

Trifolium fruticans.

Trifolium odoratum alterum siue Lotus satiua.

radicibus plurima, singulis pediculis terna, sed medio eorum maiore ac longiore, Trifoliis angustiora & minora, ex nigro virentia, inferiore tamen parte viridiora: flosculi in ramulorum summo, exiguis insident pediculis, lutei, ab angustiore exigua veluti fistula, sese in quinque aut sex foliola pandentes, Buglossi vulgaris floribus quodammodo similes, sed minores: fructus rotundus est, magnitudine Eruiliæ, initiò viridis, per maturitatem verò niger, in quibus semina lata, Lentibus similia. radix alba, longa, latè sub terra serpit, ac plurimis non rarò progerminat locis.

Reperitur istud Trifolium apud Belgas in studiosorum hortis aliunde inuectum.

Floret æstate: autumno semen maturatur: frutex ipse perpetuò viret, & viuiradice cōstat.

Cytisum plerique appellant: nos Trifolium fruticans nominare maluimus: cum Cytiso etenim non conuenit, vt ex eius descriptione superiore capite satis manifestum; nisi Marcelli Cytisus sit, cum quo aliquam fortè similitudinem habere videri posset, si flos, qui ei luteus est, albus esset aut galbineus.

Galbineũ color. Galbineus autem color idem videtur cum cæruleo, aut similis. Vegetius enim Renatus in sua veterinaria, lib. I. cap. XVII. & lib. III. cap. II. Eryngium herbam describens, florem, inquit, habere aureum vel galbineum. Reperitur autem Eryngij flos cæruleus & luteus.

Sunt verò & nonnulli, qui Trifolium istud Polemonium esse existimant, quòd videlicet cum vulgaris Rutæ, aliquam huius folia similitudinem habere videantur. Sed Polemonium non vulgaris siue graueolentis Rutæ est folio, sed alterius, Hypericoidis videlicet, veluti & Hypericum, Anonis, & Cētaurium minus, quæ etiam folio Rutæ describuntur.

Porrò Trifolium fruticans nullius quidem vsus est, nec animantium cuiquam, multò minus apibus, quod sciatur, gratum.

De Trifolio odorato altero, siue Loto satiua. CAP. XIIII.

TRIFOLIVM odoratum alterum, cauliculos habet erectos, rotundos, inanes, cubitales aut longiores, ramulares adnascētias multas: folia singulis germinationibus trina, Trifolio similia, leniter ac superficie tenus per ambitum crenata, ex quorum alis in singulis pediculis flores in exiguis veluti spicis, pallidi ex cęruleo albicantes, quos aspera sequuntur capitula, in quibus semen Fœnograeco minus. radix fibrosa est.

Tota herba cum caulibus & foliis, Trifolio non solùm bituminoso, sed & pratensi candidior est: odorata item est, & aroma cum grauitate quadam sentit, & plenius resiccata quidem: qui in decerpta aridaque diu etiam odor inhæret,

inhæret,& pluuiosa ac humente cæli constitutione intenditur. Fertur virens atque crescens septies in die odorem mutare, vnde & Germanicè **sieben gezeiten kraut** / annosæ anus ipsum appellant.

Floret Iunio, Iulio ac Augusto eiusdem, quo satum est, anni mensibus: in hortis cùm in superiore, tum in inferiore Germania, in Italia, Gallia, ac aliis in regionibus seritur.

Trifolium vulgò odoratum appellant: Germani, vt diximus, **sieben gezeiten** / nostri **Seuenghetijtcruijt**, hoc est, septem temporum herbam: Hispani *Trebol Real:* Galli *Treffle odoriferant.* Lotus videtur vrbana, siue satiua, de qua Dioscorides lib. IIII. quæ Græcis λωτὸς ἥμερος, & à quibusdam τρίφυλλον, ab aliis τριπόδιον nuncupatur.

Vim autem vrbanam siue domesticam Lotum mediocriter concoquendi, & resiccandi possidere, Galenus ait, & in caliditatis frigiditatisq; coniugatione mediam quodammodo ac temperatam esse. Quæ certè facultates in hoc odorato Trifolio euidenter conspicuæ sunt.

Dioscorides, extractus, ait, succus addito melle oculorum argemas, nubeculas, λευκώματα (albugines vocant) & quæ pupillas oculorum obscurant, expurgat.

Nostri oleum in quo folia floresq; odorati huius Trifolij macerata, recentia vulnera glutinare tradunt, &ad puerorum enterocœlas, bubonocœlasq; plurimùm commendant. Interponitur & arida herba vestimentis, quæ ne à tineis rodantur, defendere putatur.

De Loto syluestri. CAP. XV.

Lotus syluestris ex Cod. Cæsareo.

DIOSCORIDES trium Lotorum, excepta tamen Loto arbore, mentionem facit: Satiuæ videlicet, syluestris, & Ægyptiæ. has tres Auicenna vno capite, videlicet 341. sub Handocochę nomine complexus est.

De ea quæ pro satiuo habetur, præcedente capite scriptum.

Syluestrem Lotum Dioscorides caule esse ait bicubitali, & maiore, multas alas habente: folia similia Trifolij pratensis: semen veluti Fœnogræci, minus paulò, gustu medicato.

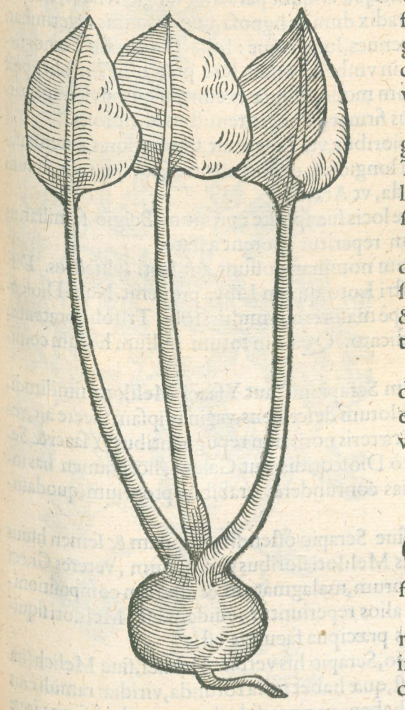
Plurimum hanc in Libya nasci, idem auctor est, & Trifolium minus appellari. Huiuscemodi autem syluestris Lotus hactenus incognita latet: In vetusto autem Bibliothecę Cęsareæ Codice, Loti syluestris huius imago reperitur. Depingitur autem caule recto, foliis Trifolij; & è sinu horum, pediculis flores, deinde siliquas, proferentibus; quæ tenues sunt, &quàm Fœnogręci minores; vt imago ostẽdit.

Vim autem calfacientem & leuiter adstringentem habet: vitia cutis in facie, & ephelidas cum melle peruncta expurgat. bibitur & vtiliter per se trita; aut cum Maluæ semine, cum vino passo, aduersus vesicæ dolores.

De Loto Aegyptia. CAP. XVI.

LOTVS quæ in campis Ægypti aqua inundatis prouenit, caulis est, vt Dioscorides refert, Ægyptiæ fabæ assimilis: florẽ habet paruum, candidum, Liliis similem; quem ferunt oriente Sole explicari, occidente verò occludi; totoque capite sub aquis condi, & rursus oriente Sole emergere. simile caput eius est Papaueris maximo calyci; in quo semen Milij quantitate, quod resiccatum Ægyptij in panificium recipiunt. radicem Cotoneo malo similem habet. Eadem de hac Loto Theophrastus refert paulò tamen latius hanc describens: florem siquidem, ait, candidum, Liliis angustia foliorum proximum; multos verò ac densos promiscuè exire, Sole occidente sese contrahere caputq; integere; ad ortum verò aperiri, & supra aquam assurgere: idq; facere dum caput perficiatur, floresque defluant: capitis autem magnitudinem quantum Papaueris maximi: radicem rotũdam mali Cotonei amplitudine, cortice nigro, quali Nux castanea tegitur; corpus verò internum candidum esse.

Lotus Ægyptia ex Cod. Cæsareo.

Extat in antiquo illo Bibliothecæ Cæsareę Codice, Ægyptiæ Loti icon, sed quæ non nisi folia & radicem exprimat. folia autem depinguntur tria, lata, singula longis ac crassis pediculis insidentia, ac è radicibus exeuntia: radix verò rotunda, mali instar.

Ægyptia Lotus dicitur, quòd in Ægypto gignatur. Radicem huius Corsium appellari Theophrastus ait: Strabo autem Geographię lib. XVII. Corsium fructum esse tradit piperi similem.

Radicem crudam & coctam edi Dioscorides scribit: Theophrastus, elixam assamq; in speciem albuminis verti memoriæ prodidit, & cibis gratam: mandi etiam crudam, sed gratiorem decoctam, seu aqua, seu pruna.

Qui huius radicibus victitant Lotophagos dici, Strabo auctor est. Theophrastus autem ex Loti arboris fructu, qui dulcis ac suauis est, viuentes, Lotophagos appellat.

De Trifoliis Corniculatis.

CAP. XVII.

CORNICVLATORVM, hoc est, quæ exiguas siliquas instar corniculorum proferũt, Trifoliorũ aliquot reperiuntur genera.

1. Corniculatorum autem horum Trifoliorum primum genus, multis exit tenuibus & infirmis cauliculis, humi procumbentibus; circa quos foliola incana, minora & angustiora quàm

Trifolium corniculatum I.

Trifolium corniculatum II.

ra quàm Trifolij: flores profert luteos, ſplendentes, Ochri floribus minores, complures ſimul in virgularum faſtigiis eminentes: ſuccedunt ſiliquæ aliquot paruæ, oblongæ, tenues, teretes, & anguſtę, in quibus ſemina rotunda exigua. radix dura ac lignoſa, ſingulis annis regerminat.

2. Alterum genus cauliculos quoque habet tenues, longoſque: folia Trifolij aut Fœnogræci, ambitu ſerrata: floſculos luteos, pallentes, in vmbella inſtar ferè pratenſis Trifolij; poſt quos exiguæ complures, recuruæ corniculorum modo, ſiliquæ exeunt, in quibus ſemina parua, ſapore ac forma ſeminis Geniſtæ: radicibus firmatur longis, tenuibus & fibroſis.

3. Tertium genus caule, foliis, ac radicibus, prioribus, vti Tragus ait, ſimile, flores autem maiores, & in luteo ſplendidiores, ſiliquæ verò ei longiores, ex ſingulis tres, aut quatuor, auium vnguibus perſimiles, in quibus ſemina rotunda, vt Arachi.

Naſcuntur hæc genera, pluribus Germaniæ locis ſua ſponte: primum Belgio familiarius eſt, vbi ſecus vias, & agrorum margines paſſim reperitur: florent æſtate.

Syluestris Lotus.

Trifolia corniculata, ad differentiam aliorum nominari poſſunt, aut Loti ſylueſtres. Differunt tamen non parùm, à Dioſcoridis ſylueſtri Loto, quæ in Libya prouenit. Nam Dioſcoridis ſylueſtris Lotus, caule eſt bicubitali, & ſæpè maiore: alis multis: foliis Trifolij pratenſis: ſemine Fœnogræci, multò minore, guſtu medicato. Quale in totum nullum horum corniculatorum Trifoliorum eſt.

Habent autem iſta corniculata Trifolia, cum Serapionis, aut Yſaaci Meliloto ſimilitudinem maximam. Serapio enim ex Yſaaco Melilotum deſcribens, vaginas ipſam facere ait, veluti & iſta Trifolia faciunt, quam ob cauſam (cæteris notis non repugnantibus) Yſaaci & Serapionis Meliloti videntur: non tamen idcircò Dioſcoridis, aut Galeni, licet tamen has inter ſe Serapio confundat, vt ſæpè multas alias confundere Arabibus proprium quodammodo eſt vitium.

Differentiam vtriuſque, ipſe ſiue Yſaac, ſiue Serapio oſtendit, vaginam & ſemen huius Meliloti præcipuè commendans: nam alterius Meliloti floribus potiſſimùm, veteres Græci vſi ſunt, non ſiliquis aut ſemine, vt ex emplaſtrorum, malagmatum, & aliorum compoſitionibus, quæ apud Galenum, Paulum, Aëtium, & alios reperiuntur, euidens eſt. Meliloti ſiquidem, quod à Dioſcoride deſcribitur, in floribus præcipua facultas eſt.

Melilotus Yſaaci aut Serapionis.
[ ] Videtur redundare.

Deſcribit autem Melilotum ſuam ex Yſaaco, Serapio his verbis: Alchilel, ſiue Melich (ita enim Melilotum Arabes hi nominãt) herba eſt, quæ habet folia rotunda, viridia: ramuli eius ſunt ſubtiles multùm, & folia rara, & fructus habens vaginas ſubtiles, rotundas [ſicut virgæ puerorum paruulorum] & ſunt in eis grana pauca, glauci coloris, rotunda, minora granis Sinapis, & quod de ipſa adminiſtratur, ſunt illæ vaginæ, cum eo, quod eſt in eis ex granis.

Quæ certè deſcriptio iſtis corniculatis Trifoliis ſatis reſpondet, & præſertim primo ac tertio generibus.

1. At primum horum Germani **wilden klee / ſtein klee / vnſer frauwen ſchuchlin / vnd voghels wicken** appellant: noſtri **ſteen claueren & vogels vitſen:** nonnulli herbam leporinam: Fuchſius Melilotum Germanicam facit.

2. Alterum genus idem Melilotum Italicam, & Germanis **Wälſcher ſteinklee** nuncupat, & cum vera Meliloto conuenire exiſtimauit, cum qua tamen per omnia non communicat.

1. Facultatem autem primum genus poſſidet euidenter adſtringentem, frigidum ac ſiccum natura ſua, incipientibus idcirco inflammationibus vtile, & omnibus, quæ reprimi ac refrigerari deſiderant.

Cæterorum duorum non ita exploratæ, aut cognitæ nobis vires ſunt.

De Trifoliis cochleatis, hoc eſt, quorum ſiliquæ teſtæ cochlearum ſimilitudine, in vertiginem tortæ ſunt. CAP. XVIII.

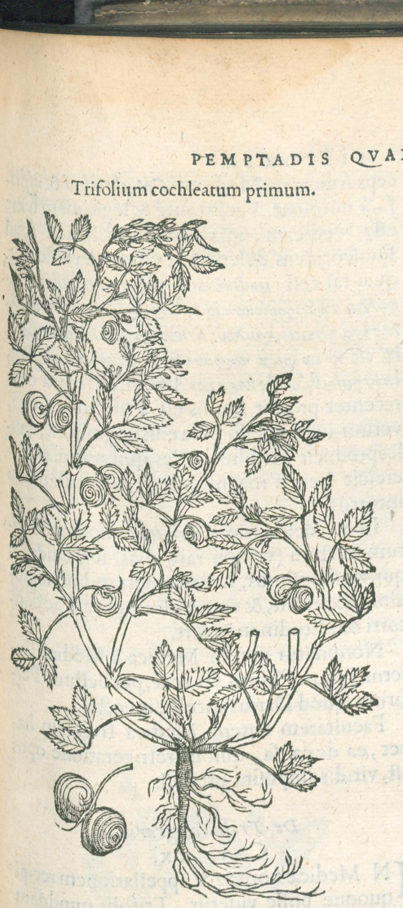
1. HVIVSCEMODI Trifoliorum duo potiſſimùm ſunt genera. Primum cauliculos habet tenues, rotundos, non erectos, ſed per terram repentes: folia Trifolio ſimilia, verùm minora, teneriora: & per ambitum crenata: flores ex luteo pallentes, paruulos in ſummo pediculorum: fructus latus eſt, & aliquot circumuolutionibus in ſpiras cochleæ modo contorquetur, in quibus ſemina parua, candida, nonnihil recurua. radix tenuis eſt.

2. Alterum cauliculis prius refert: folia quoque Trifolij minora, ſed haudquaquam per margines inciſa: floſculi quoque lutei: valuulę quoque in ſpiras contortæ, ſed longiores, anguſtiores, & ſpinulis aliquot horridulæ.

Conuenit iſtud aut ſaltem proximum eſt ei, quod à Carolo Cluſio Medica Marina appellatur, & à ſe in Hiſpania, & Gallia Narbonenſi iuxta maris Mediterranei; in Luſitania verò iuxta Oceani littora, repertum refert.

Apud Belgas & Germanos vtrumque hortenſe eſt. Æſtate flores ac ſemina proferunt.

Trifolium cochleatum primum.

Trifolium cochleatum alterum.

Galli huiuſcemodi Trifolium *L'herbe au limaſſon* nuncupant: Recentiorum plerique hæc Trifolia Medicas eſſe iudicant;nos Trifolia cochleata appellare maluimus,à ſiliquis cochleę alicuius modo conuolutis: nam cum Medicæ deſcriptione (licet fortè ſimilitudinem aliquam habeant) non conueniunt. Lentis enim magnitudinem, fructus ſiue ſiliqua multùm excedit. ſemen verò quod in ipſis continetur,non modò Lentis formam non habet, ſed nec magnitudinem, multò Lente minus. Iam & iumentorum aut boum pabulo hæc Trifolia nec requiruntur,nec vtilia habentur,ita vt his de cauſis (præter alias rationes)non eſſe veras Medicas, abundè conſtare videatur.

De Medica. Cap. XIX.

EX Trifoliorum, & eorum quidem, quorum valuulæ cochlearum modo intorquentur, genere & Medica eſt. Virgulas hæc ſiue cauliculos habet complures,rotundos,virentes: folia Trifolio ſimilia,circa caules minora & contractiora:flores in vmbella breui, craſſæque ſpicæ quodammodo perſimili exeunt,pratenſis Trifolij anguſtiore & minore;colore vt plurimùm in cæruleo purpurei: ſequuntur inde ſiliquæ ſiue cornicula cochlearum ſimilitudine intorta, ſed multò, quàm cochleatorum Trifoliorum, anguſtiora; Lentis videlicet tantùm latitudine, aut paulò ampliore,ac in pauciores ſpiras contracta, duas videlicet aut tres tantùm, in quibus ſemen minutum & candidum. radices ſubſunt, vti aliorum Trifoliorum, longæ, tenues,& lignoſæ.

Naſcitur pleriſque Hiſpaniæ locis ſua ſponte, quod ſatiuo tenuiora habet folia, & flores ſubinde ſubluteos. In Valentino regno, & vocata Catalonia, Terraconenſis Hiſpaniæ prouinciis,in agris ſeritur,vbi crebrò ſingulis æſtiuis menſibus reſecatur,& in decem aut duodecim annos perdurat.

Serendam Medicam, Varro ait,in terra non nimium arida,aut varia,ſed temperata.Palladius Aprili menſe,ſerendam eſſe Medicam ſcribit, ac ſemel ſatam decem annis permanere, ita vt quater vel ſexies poſſet per annum recidi.

Appellant hanc herbam Græci Μηδικὴν: Latini ſimiliter Medicam : Caſtellani *Mielguas*: Valentini ac Catalani *Alfafa*, voce aut Barbara, aut ab Arabica deflexa:nam Arabum princeps

Medica.

σπέρμα.

ceps Auicenna Medicam *Cot, alaſeleti* & *alfasfaſa* nominat. Veram autē & legitimam hanc eſſe Medicam, ipſa Medicæ dilucida apud Dioſcoridem deſcriptio, euidenter oſtendit, quæ talis eſt: μηδικὴ ἔοικε μὲν ἄρτι φυομένη τριφύλλῳ τῇ ἐν χορτοκοπίοις, προάγουσα δὲ στενοφυλλοτέρα γίνεται, καυλοὺς ἀνίεισι τριφύλλῳ ὁμοίους, ἐφ᾽ οἷς τὸ σπέρμα περιπέφυκε φακοῦ τὸ μέγεθος, ἐπεστραμμένον ὡς κεράτιον. hoc eſt, Medica cùm recenter prodiit ſimilis eſt Trifolio pratenſi, verùm in progreſſu folia eius anguſtiora, caules producit Trifolio ſimiles, quibus fructus accreſcit Lentis magnitudine, corniculi modo intortus.

In qua deſcriptione σπέρματος nomen ad totum fructum (vt non raro aliâs) referendum, qui, vti ſcripſimus, Lentis magnitudinem proximè exprimit, & corniculi implicati ac contorti ſimilitudinem refert.

Nominatur autem Medica à Media. Externa, inquit Plinius, Græciæ, per bellum Perſarum, quod Darius intulit, inuecta.

Facultatem autem Medica frigidam habet, ea de cauſa, quibus refrigeratione opus eſt, viridis impoſita prodeſt.

De Trifolio agrario.
CAP. XX.

IN Medicæ nomen & appellationem recipi quoque poſſe videtur, Trifolij quoddam genus ſylueſtre: cauliculi huic ſunt tenues: folia ex interuallis Trifolio ſimilia, verùm minora, per oras leniter crenata: flores exigui & lutei, in breues veluti ſpiculas aut paniculas compacti, quos ſuccedunt parua capitula, ex multis nigricantibus, latis, recuruis ſeminibus congeſta: radix tenuis eſt & fibroſa.

Trifolium agrarium.

Trifolium agrarium.

In Germania ac Belgio ſecus vias, agrorum margines, ac non rarò in ipſis agris frumentum ferentibus reperitur.

Plurima æſtatis parte floret: ſemen interea producitur.

Plerique noſtrate idiomate **ſteenclaueren** & Germanico **ſteinklee** nominant; propriùs tamen **veltklee** & **veltclaueren**, ac Latinè Trifolium agrarium quis nuncupauerit: exiſtimatur, vti diximus, Medicæ eſſe ſpecies, propter ſeminis cum Lente aliquam ſimilitudinem, quod tamen non rotundum eſt, nec corniculi alicuius intorti, vel cochleæ modo in ſpiras vllas cōtractum: vnde manifeſtum eius cum Medica diſcrimen. Iam & herba ipſa iumentorum, pecudum & quadrupedū pabulo, nō expetitur, ſed ferè negligitur. Medica enim, auctor Dioſcorides, pro gramine vtuntur, qui pecora alunt.

De Trifolio candido. CAP. XXI.

CANDIDVM Trifolium, rectis aſſurgit caulibus compluribus, ſeſquipedalibus, aut

aut altioribus: folia ei Trifolio, aut Fœnogræco minora, in singulis pediculis trina, acuminata: flores candidi, aut tenuiter ex albido purpurascentes. radix lignosa & viuax est. Tota herba, vnà cum caulibus & foliis, ab vtraque parte, incana est, & molli tenuiq; lanugine hirsuta.

Nascitur in quorundam hortis: peregrina enim Belgio & aliunde inuecta, floret hîc sub finem æstatis.

Studiosorum plerique Glaucem, alij Cytisum faciunt, nonnulli Scribonij Oxytriphyllon. At Scribonij Oxytriphyllon à Trifolio bituminoso non differt.

Cytisus verò frutex est, vti paulò ante scripsimus, lignosus, apibus & iumentis gratus; at istud Trifolium nec lignosum est, nec vel apibus vel animantium cuiquam iucundum esse, obseruari potuit.

Cum Glauce autem similitudinis quoque nihil aut exiguum omnino habet, neq; enim caulibus suis serpit, neq; flores habet purpureos, & ramuli eius dodrante sunt longiores.

Glaux. Describit verò Glaucem Plinius his verbis: Glaux antiquitus ἐυγαλακτὸν vocabatur, Cytiso & Lenticulæ foliis similis, auersa candidiora (superna virent. Dios. addit) rami in terram serpunt quini, seníve admodum tenues (dodrantales, Dioscorides) ab radice: flosculi purpurei exeunt: inuenitur circa mare. Eugalacton ab effectu nominatur, & idcircò à quibusdam non γλαῦξ, sed γλᾶξ aut γάλαξ pronunciatur: hæc, inquit Dioscorides, decocta cum farina hordeacea & sale, & oleo, & in sorbitione exhibita, extinctum lac reuocat: eamque quę hauserit, Plinius superaddit, balneis vti conuenit.

At candidum Trifolium cuius facultatis sit, aut ad quæ vtile, incompertum.

De Lagopo. CAP. XXII.

Lagopus.

Lagopus maior folio Trifolij.

LAGOPVS caule enascitur rotundo, erecto, foliis Trifolij minoribus, paucis: paniculas, siue spicas, in summo cauliculorum & ramulorum gerit, molles, lanuginosas, leporinis pedibus simillimas: flores vt plurimum luteoli: semen paruum. 1.

Sunt tamen & Lagopi quidam maiores, flore rubentes: vni folium latius, & Trifolij pratensis æmulum: alteri oblongius. 2. 3.

Lagopus maior alter.

Lagopyrus.

1.

2.

Trifolium acetosum.

Oxys Plinij

In segetibus & hortorum areis Iulio & Augusto mensibus reperitur: & quibusdam locis maior & altior, aliis minor & humilior.

Græcis λαγώπους: Latinis Leporinus pes, & pes leporis, à similitudine dicitur: Germanis **Hasen füß/ katzen klee**: nostris **Hasen pootkens** & **Hasen voetkens**: Hispanis *Pie de liebre*: Italis *Pie de lepre*: Gallis *Pied de lieure*: nonnullis Trifolium humile: quibusdam Hippocratis λαγώπυρος videtur.

At Lagopyrus, non Trifolio, sed Tritico similis est vbi arescit, & folio paruo velut Olea, sed longiore, vti Hippocrates scribit.

Adstringit autem Lagopus & exsiccat. Vim habet, Dioscorides ait, sistendi aluum, cum vino pota; febrientibus autem, cum aqua danda. Alligatur eadem, contra inguinum inflammationes.

De Trifolio acetoso.
CAP. XXIII.

HVMILIS herba Trifolium est acetosum, cauliculi ei è radice tenues exeunt, in quorum singulis tria insident foliola, exigua, tenuia, pallidè virentia, sapore acida, quorum singula cordis effigiem quadamtenus referunt: flores in breuibus pediculis inter folia è radice prosiliunt, candidi, quinque foliolorum, post quos capitula Ochris minora, pentagona, in quibus semen exiguum & luteum: radix obliqua, tenuis & ruffa.

Nascitur locis syluosis, humidioribus, iuxta arborum sæpè radices, secus aquosa, & subinde petrosa loca. In Germania Belgioque satis frequens.

Apud Hispanos verò quibusdam locis, alia huius reperitur species, flores ferens luteos, & siliquas tenues, teretes, & oblongas, vulgari alioqui similis.

Aprili mense & sub initium Maij florent: semen citò pòst succedit.

Trifolium nominant acetosum: Officinæ & vulgò Alleluya, & Panem cuculi: quòd vel cuculus auis eo vescatur, aut quia hoc erumpente, ac florēte vocem potissimùm edat, quo etiam tempore Alleluya in templis frequentiùs cani consueuit. Hieronymus Fracastorius Luyulam nominat. Alexander Benedictus vulgò Alimoniam vocari tradit. Germanis **Saurerklee/ buchklee / buchampffer/ buchbrot/ guckgauchklee/ gauchklee/** & **hasenklee**: Belgis **Coeckcoeckbroot**: Gallis *Pain de cocu* appellatur.

Plinio Oxys dicta putatur, de qua sic lib. XXVII. cap. XII. Oxys folia terna habet, datur ad stomachum dissolutum, edunt & qui enterocelen habent. Galeno autem lib. IIII. De simplicibus, Oxys eadem quæ & Oxalis. Dicitur Plinio Oxys etiam Iunci species.

Porrò

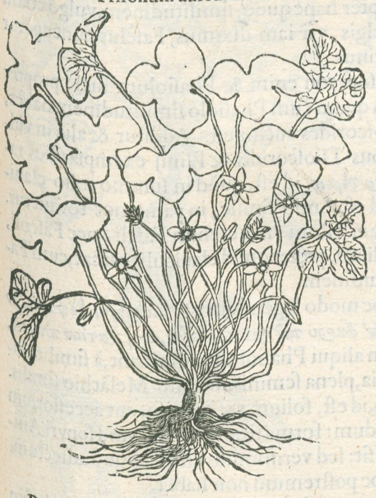
Oxys siue Trifolium acetosum.

Porrò temperiem Trifolium acetosum, frigidam & siccam habet. Putridis ac fœtidis oris vlceribus medetur: sitim arcet, & eadem, quæ Oxalis potest.

De Trifolio aureo. CAP. XXIIII.

Trifolium aureum.

AVREVM Trifolium absque caule herba est: folia habet lata, magnitudine foliorum Asari; sed in tres diuisa partes, & magno alicui Trifolio similia; inter quæ medij ex ipsis radicibus graciles, teretesq; , subhirsuti, ac modicè ex virore rubentes, erumpunt coliculi, dodrante breuiores: in quorum summo singuli flosculi, forma & magnitudine Ranunculi hortensis floribus similes, colore cæruleo diluto, ex senis, septenisq; foliolis cōmissi, quorum medium exiguum occupat capitulum, paucis & exiguis staminibus candidis circumdatum, in quo semen deinde nascitur paruum candicansq;, quod sua sponte maturum exilit. radices subsunt graciles, numerosæ, nigræ, & in diuersa tendentes.

Folia hyeme permanent: flores, si cælum clemens fuerit, circa Februarij medium erumpūt: sin rigidius, mense Martio. Semen Maio maturescit. Post florum defluuium noua erumpunt folia, quæ auersa parte nonnihil purpurascunt, sed minus tamen quàm Cyclamini minoris.

Reperitur plerisque Germaniæ superioris locis in syluis vmbrosis, inter fruteta, in Bohemia verò & secus vias: in Belgio autem non nisi satum prouenit. Inueniri & apud Italos, & non modò cæruleo flore, eoq; subinde multiplici, sed & candido, ab Alfonso Pancio Doctore Medico in Academia Ferrariensi, in simplicium cognitione versatissimo, accepimus.

Herbarij nostræ ætatis Hepaticam appellant: Germanicè **edel Leberkraut**/ item & **gulden klee**/ hoc est, Trifolium aureum: nostris **edel Leuercruijt**/& **gulden Leuercruijt**: Gallis *Hepatique.* Baptista Sardus, Trinitatem & Trinitatis herbam nominat.

Sunt qui βάλαειν esse suspicentur, quam Trifoliam herbam esse Hesychius scribit. Sed Ba- *βάλαεις.* laris descriptione nusquam extante, nihil definiri potest.

Refrigerandi autem ac reficcandi potentia cum adstrictione, hæc herba prædita est: hepati per caliditatem debilitato conferre fertur; nam & refrigerat, & robur ei non exiguum confert.

Laudatur, & ad radicem efficax à Bap. Sardo perhibetur, si reficcatæ puluis cochlearis mensura, ex vino aut iure aliquo, aliquot continuis diebus exhibeatur.

De Trifolio palustri. Cap. XXV.

Trifolium palustre.

PALVSTRE Trifolium caulibus exit cubitalibus, virentibus, leuibus, interna parte porosis: folia ei lata, glabra & carnosa, Faselorum, siue Bœnarum foliis similia, nisi quòd in singulis pediculis non plura, sed tria tantùm vt Trifolio: flores à medio caulis sursum versus ordine digesti, candidi, foliosi: folliculi inde parui, rotundi, in quibus semẽ russum Milio simile: radicibus serpit pluribus, geniculatis, intùs candidis, & porosis, in diuersa tendẽtibus, quę & pluribus locis erumpunt, & caules foliaq; promũt, vnde facilè herba ipsa latè propagatur. Saporem habet semen nonnullæ amaritudinis participẽ.

Nascitur vliginosis palustribus locis, sterili ac macro solo.

Germani **Biberklee**, id est, Castoris Trifolium, siue Trifolium fibrinum nuncupant. Belgæ autem à similitudine foliorum cum Bœna siue Faselo, **Bocrboonen**/ hoc est, Faselum hircinum: aut Bœnam hircinam: Recentiores Trifolium palustre nominãt. Cum Isopyro autem non exiguam similitudinem habet: nam Phasiolo, siue Faselo, foliis simillimum est, ita vt propter hanc quoq; similitudinem, vulgò etiam à Belgis, vti iam diximus, Faselus nuncupetur hircinus.

Isopyron enim & Phasiolum dici, propter eam quam cum Phasiolo similitudinem habet, Dioscorides auctor est. Additur & alia in vulgaribus Dioscoridis & Plinij exemplaribus ratio: & in illius quidem τῷ κῇ ἄκρον τὸ πέταλον ἕλικα φέρειν, id est, quòd in summo folio clauiculas ferat: In huius verò, quoniam folium, quod est Aniso simile, in pampinos torquetur. Quæ vtrique auctori, perperam accessisse, satis manifestum: nec etenim Faseli, nec Faseoli, siue Dolichi, folium clauiculas habet; & Anisi folium, pręter quod clauiculis careat, cum Faseli aut etiam Faseoli foliis, nullam habet similitudinem.

Dioscoridis & Plinij loca emendata.

Emendandum igitur Dioscor. exemplar, & hoc modo legendum: Ἰσόπυρον, οἱ δὲ φασίολον καλοῦσιν, ἀπὸ τοῦ ἐοικέναι φασιόλῳ, ἔπεισι δὲ κεφαλαὶ ἐπ' ἄκρου τοῦ καυλοῦ λεπταί, σπερματίων πλήρεις, παραπλησίων μελανθίῳ τὴν γεῦσιν. hoc est, Isopyron aliqui Phasiolum nominant, à similitudine Phasioli, capitula ei sunt in summo caule tenuia, plena seminis, in gustu Melãthio similis.

Isopyron.

Quod verò deinde sequitur: τὸ δὲ φύλλον ἀνίσῳ, id est, folium verò Aniso, aut accessorium similiter est, aut de gustu quoque venit intelligendum: forma siquidem folium Isopyri Anisum referre non potest, cùm Phasioli foliis simile sit: sed verisimilius est ab aliquo adiectum; Oribasij enim liber ex Dioscoride transcriptus, hoc postremum non habet.

Atque hoc quidem modo, Isopyri descriptione emendata & castigata, Trifolium palustre ei tam simile est, vt non aliud quàm verum Isopyrum videatur.

Isopyri autem semen, vt Dioscorides ait, contra tussim & dolores circa thoracem cum melicrato sumptum prodest: confert etiam hepaticis & sanguinem exscreantibus. Extergit enim, inquit Galenus, & incîdit humores crassos, cum hoc, vt corpora cõtrahat & cõstringat.

LIBRI QVARTI PEMPTADIS QVARTÆ

FINIS.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS QVARTÆ LIBER QVINTVS,

DE AQVATILIBVS ET PALVSTRIBVS HERBIS.

PRÆFATIO.

POST Gramina ac Trifolia ad aquatiles & reliquas palustres transeundum videtur. quæ, vt antea diximus, nulli alteri operis nostri parti, quàm huic addi potuerunt. Subsequi hic liber tertium potuisset, sed Graminum & Trifoliorum descriptiones præmittere magis consonum fuit; aquatilium verò & palustrium postea tractare.

DE TRIBVLO AQVATILI.

CAPVT I.

Tribulus aquatilis.

AQVATILIS Tribulus caules habet longos, inferiore, & qua sub aquis est parte, graciliores, iuxta verò aquæ superficiem crassiores ac foliosos. adhærent sub aquis crebra capillamenta, quibus & fundo affigitur: superior folia promit lata, Populeis aut Vlmeis propemodum similia, sed breuiora & forma quodammodo rhombi, per circumferentiam crenata; inter quæ flosculi exeunt; deinde fructus Auellanis nucibus paulò maiores, nigricantes, quatuor duris aculeis modicè recuruis spinosi; in quibus nucleus cãdidus, gustu haud ingratus, qui & recens mandi, & arefactus molaque contritus in panem cogi posse fertur.

In superiore Germania in lutosis lacubus & vrbium fossis, quibus limosus subest fundus, nasci Cordus refert: apud Brabantos verò & alibi in Belgio in stagnãtibus puris & fontanis aquis non rarò reperitur. Matthiolus non modò in dulcium aquarum lacubus, sed & in marinis quibusdam iuxta Venetias prouenire, auctor est.

Τείβολος ἔνυδρος Græcis: Latinis Tribulus aquatilis siue aquaticus, & Tribulus lacustris: Officinis Tribulus marinus dicitur: Germanis Wasser nuß/ weihernuß/ seenuß/ stachelnuß/ spitznuß: Brabantis Waternoten, & à similitudine aculeorum ferreorũ Minckijsers: Galli *Macres*.

Fructus autem huius Tribuli, plerique Castaneas aquatiles appellant.

Refrigerantis porrò Tribulus iste est naturæ: ex humida & frigida essentia componitur, quæ magis in hoc aquea est, quàm in terrestri, in qua terreum frigidum potentius, vt Galenus ait: proinde inflammationes omnes, vti Dioscorides tradit, cataplasmate adiuuat: cum melle aphthas, tonsillas, oris putredines, gingiuasque persanat. Succus ad oculorum medicamenta colligitur.

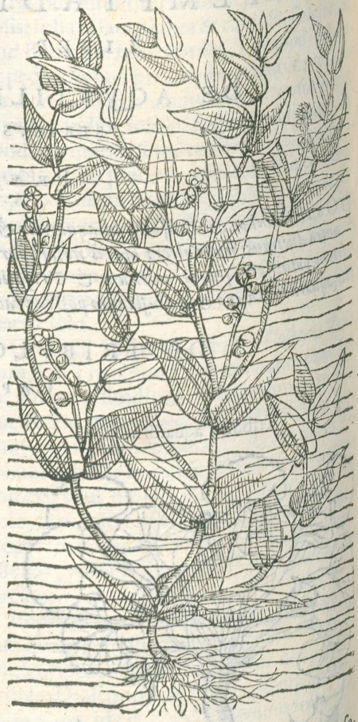
Thraces, Plinius inquit, qui Strymona habitant, foliis Tribuli equos saginant, ipsi nucleo viuunt, panem facientes prædulcem, & qui contrahat ventrem.

De Fontali siue Potamogeitone. CAP. II.

Potamogeiton.

Potamogeiton altera.

1\. CAVLICVLOS habet Fontalis, tenues, viticulosos, geniculatos; folia oblonga, Betæ foliis minora, durioraque, quæ tenuibus ac longiusculis pediculis insidentes, supra aquas eminent, & ipsius superficiei, vti Nymphææ folia, incumbunt: flores in breuibus spicis, ex dilutiore purpura rubent, vt Bistortæ. semen durum.

Reperitur in paludibus, lacubus, vrbium fossis, & aliis stagnantibus aquis, non raro etiam in riuulis lentè fluentibus: vbique frequens.

Flores conspicui sunt, Augusto aut Septembri.

A Græcis ποταμογείτων dicitur & σαχυΐτης: Latinis Fontalis & Spicata: Germani Samkraut: nostri Fontepuetrupt: Galli *Espi d'eaue* nominant.

2\. Est verò & alia quædam Potamogeiton siue Spicata, quæ compluribus tenuibus ac teretibus cauliculis luxuriat, in alas subinde distributis. folia huic sunt lata, oblonga, acuminata, multò quàm prioris minora: è sinu ramulorum ac foliorum pediculi subinde prodeunt, in quibus spica breuis, flosculos proferens candicantes, muscosos; ac deinde semina plana, rotunda veluti Aphaces. radix fibrosa fundo adhæret.

Tota autem sub vndis nascitur, eminente tantummodo cacumine, sed in aquis haud profundis & dulcibus, quæ tamen maritimo æstu attolluntur: veluti in sinu illo qui à Dordraco Hollandiæ ciuitate, ad Bredam Brabantiæ ciuitatem patet.

Potamogeiton autem, inquit Galenus, adstringit & refrigerat similiter Polygono, sed essentia eius crassior est, quàm Polygoni: pruriginibus vtile, & contra veterum vlcerum depastiones; auctor Dioscorides.

De Ranæ morsu. CAP. III.

FLVITAT & in aquis, ac eius occupat superficiem, sicuti Fontalis, huius veluti species, quem Ranæ morsum plerique nominant: sunt huic folia breuiora, rotunda; Asari foliis ferè similia sed minora, eodem quo Fontalis modo, aquæ innatantia. Flores in lon-

Ranæ morsus.

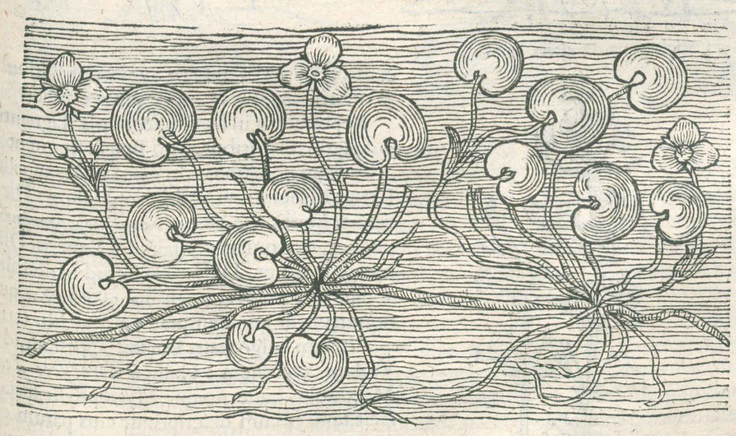
in longioribus pediculis inter folia exeunt, parui, candidi, medio lutei, ex tribus foliolis, Plantaginis aquaticæ floribus maiores, Iulio aut Augusto conspicui. Pro radicibus tenues fibræ sunt, quæ ex breui ac paruo veluti capite, vnde foliorum exortus, fundum versus tendunt: à quo etiam obliquæ fibræ exeunt, quibus progerminantibus seipsum multiplicat.

Reperitur similibus & iisdem crebrò, quibus Fontalis, locis.

Nostri **Vorschen beet** / id est, Ranæ morsum, vti diximus, appellant: plerique etiam Nymphæam paruam, & **Cleyn plompen**.

Fontalis siue Potamogeitonis species videtur, & eiusdem cum eo facultatis.

Ranæ morsus altera icon.

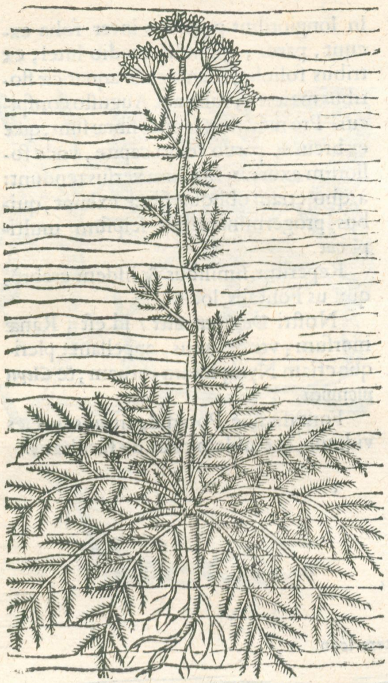
De Millefolio & Viola aquatilibus.
CAPVT IIII.

AQVATILE Millefolium caulem promit rectum, læuem, & tenerum: folia verò complura, multis incisuris diuisa, Fœniculi foliis similia, amplius verò dissecta, quæ super vndas eminent: flosculi in vmbellis veluti Millefolij. radix singularis. 1.

Huius autem species esse habetur, quæ Viola nuncupatur aquatilis: caules quoque hæc habet teneros, rectos, singulares: folia circa imum caulis, orbiculatim ipsum ambientia, multifida, similia quodammodo vulgari Millefolio, verùm quàm huius ampliora maioraq́; flores iuxta summum caulis proueniunt, & ipsi orbiculato ambitu digesti, & ex quinque foliolis congesti, Leucoiis similes, sed minores, candidi, medio illorum luteo, odorati: radices subsunt tenues, fibrosæ, nigræ, extrema tamen parte alabastri modo resplendentes. Tota herba, ante caulis prouentum, sub aquis conditur, atque tunc ei innatans nouella videtur Abies: 2.

caulis

Millefolium aquatile.

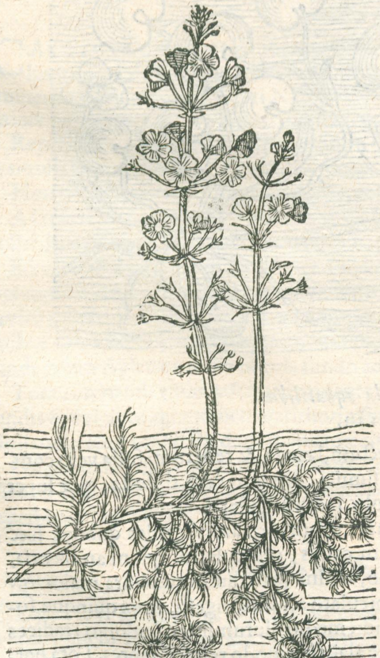
Viola aquatilis.

Violæ aquatilis altera icon.

1.

2.

caulis verò vbi excreuerit, vnà cum floribus superficiem superat ac supra aquas eminet.

Reperiuntur in lacubus & aquis stagnantibus aut pigrius fluentibus, apud Belgas frequenter.

Priorem herbam Græci μυελόφυλλον appellant: Dicitur Latini Millefolium ac Myriophyllum: Dicitur verò & spuriis vocibus μυλλόφυλλον, στρατιωτικὴ, ἀχίλλειος, & Romanis Superciliũ Veneris: Officinis incognitum. Differt autẽ istud Millefolium ab altero terrestri, στρατιώτην χιλιόφυλλον quem nominant, de quo Pemptadis primæ, lib. IIII.

Alteram vulgò water Violiere appellant, id est, Violam aquatilem: Gallicè *Gyrofflees d'eaue.* Matthiolus hanc quoque Myriophylli speciem facit, tametsi cum descriptione eius parum conueniat. Nec enim caule est singulari, nec radice vnica, quale Myriophyllon esse describitur: constant siquidem radices multis fibris, & caules profert complures.

Describitur autem Myriophyllon à Dioscoride his verbis: Cauliculus est μονοφυὴς, id est, singularis, tener, vnica radice nixus, circa quem folia multa læuia, Fœniculo similia.

At Myriophyllon, vt Galenus ait, resiccatoriæ est facultatis: cùm verò & inflammationes vulnerum arceat, refrigerans quoque esse apparet. Dioscorides siquidem Myriophyllon recentia vulnera, inquit, ab inflãmatione vindicare, cum aceto

aceto virens aut resiccatum impositum. Datur verò & ex alto præcipitatis cum aceto & sale.

Facultatem autem Viola palustris frigidam similiter videtur habere & siccam; nullius tamen in medicina vsus.

De Nymphæa. CAP. V.

Nymphæa alba.

Nymphæa lutea.

AQVARVM soboles & Nymphæa vtraque est, candida videlicet & lutea.

Folia cădida habet in lőgis, teretibus, glabris, intusq; porosis pediculis, magna, lata, & propemodŭ rotŭda, aquæ plurima parte supernatantia, quæ superiore parte glabra & læuia sunt, inferiore verò fibris aliquot distincta. flores in similibus cauliculis & in singulis singuli eminent candidi, ex compluribus foliolis oblongis & acuminatis, in quorum medio stamina multa lutea. post florem capitulum prodit rotundum, in quo semen nigricans, splendens, Milio maius. radices subsunt crassæ, nodosæ, foris nigræ, intùs candidæ ac fungosæ, vnde plurimæ exeunt fibræ, quibus in fundo hæret.

Luteæ, folia similia candidæ sunt, paulò tamen oblongiora; foliorum florumq́ue pediculi similes, nisi angulosi essent: flores lutei, ex quinque tantùm foliolis breuibus, rotundiusculis commissi, in medio quorum capitulum gignitur rotundum, turbinatum, compluribus luteis staminibus, circumdatum, in quo, vbi ad maturitatem peruenerit, semina quoque splendentia, maiora quàm alterius, Triticeo grano minora. radices crassæ sunt, longæ, quibusdam veluti acetabulis asperæ, intùs forisque candidæ, substantia fungosa & porosa.

Nascitur vtraque in paludibus, stagnantibus aquis, amplioribus fossis, & pigro lapsu dilabentibus riuulis, ac subinde fluminibus. Maio ac Iunio floret.

Græcis Νυμφαία ac Latinis similiter Nymphæa, quòd aquosa loca amet, dicta, auctore Dioscoride: Officinæ Nenuphar nuncupant. Apuleius Latinè ait appellari, matrem Herculaniam, Algam palustrem, Papauer palustre, Clauum Veneris ac Digitum Veneris. Marcellus peruetustus auctor, Latinè Clauam Herculis, & Gallicè *Baditin* nominari refert. Germani **wasser mahem/ horwurtz/ horstrang/ seeblumen/ wasser gilgen**: Belgæ **Plompen** appellant: Galli *Blanc d'eaue*. Luteæ flos βλέφαρα, vt Dioscorides refert, dicitur.

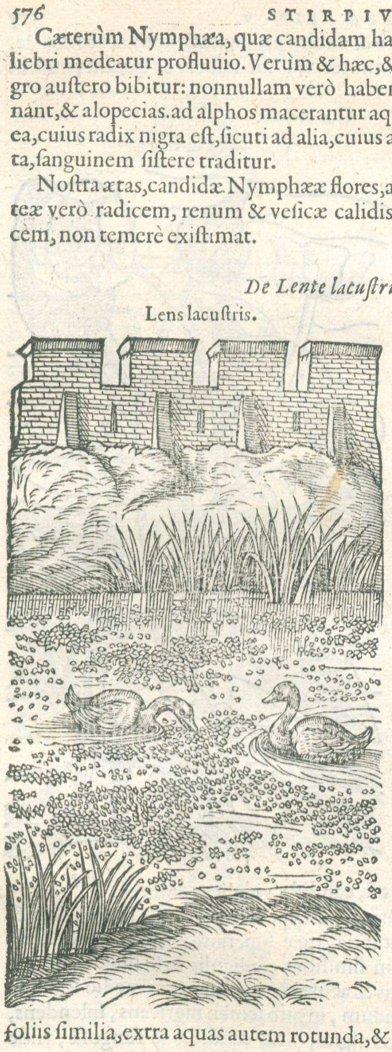
Habet autem, Galenus ait, Nymphææ tum radix, tum semen desiccandi vim citra morsum: itaque ventris profluuia cohibet, semenq́ue siue per insomnia, siue alio pacto immodicè profluens retinet. Iuuat porrò etiam dysentericos.

Cæterùm Nymphæa, quæ candidam habet radicem, potentioris est facultatis, vt & muliebri medeatur profluuio. Verùm & hæc, & ea quoque quæ atram habet radicem ex vino nigro austero bibitur: nonnullam verò habent & abstergendi potentiam : itaque & alphos sanant, & alopecias. ad alphos macerantur aqua: ad alopecias pice liquida. Sed ad hæc aptior est ea, cuius radix nigra est, sicuti ad alia, cuius alba. Theophrastus, trita, inquit, & plagæ imposita, sanguinem sistere traditur.

Nostra ætas, candidæ Nymphææ flores, ad capitis ex causa calida affectus commendat: luteæ verò radicem, renum & vesicæ calidis morbis mederi, & aduersus gonorrhœam efficacem, non temerè existimat.

De Lente lacustri. CAP. VI.

Lens lacustris.

LACVSTRIS Lens, veluti Muscus quidam viridis est, minimis foliolis, rotundis, Lentis magnitudine, è quorum medio, inferiore parte, tenuissimę fibræ capillorum instar descendunt, quæ ipsis radicum loco sunt : caule, flore & fructu caret.

In lacubus, vrbium fossis, & aliis non decurrentibus aut fluentibus aquis, innatans & latè sæpè superficiem eius occupans, reperitur.

Græcis φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων dicitur; Latinis Lens lacustris, Lens aquatilis, & Lens palustris. Pharmacopœi aquæ Lēticulam nominant: Germani **Meerlinsen** / Belgæ **Waterlinsen** / & frequentius **Enden gruen**/ hoc est, Anatum herbam, quòd videlicet eam Anates pascantur. Itali *Lente di palude*: Galli *Lentille d'eaue* : Hispani *Lenteias de agua*.

Est autem, vt Galenus tradit, humidæ & frigidæ temperaturæ, vtrimque ex secundo quodammodo ordine.

Prodest, Dioscorides ait, omnibus inflammationibus, erysipelatis, podagrisque, & per se, & cum polenta imposita: puerorum etiam enterocelas glutinat.

De Ranunculo aquatili. CAP. VII.

RANVNCVLVS aquatilis cauliculos habet rotundos, tenues, in rectum & obliquum sparsos : folia sub aquis multifida, Chamæmeli foliis similia, extra aquas autem rotunda, & per ambitum crenata. flores candidi sunt & odo-

Ranunculus aquatilis.

rati.

rati, forma Ranunculi persimiles, quos, veluti in hortensi Ranunculo, aspera consequuntur capitula, semen continentia. radices tenues sunt & capillaceæ.

In fossis aquas habentibus, & lentè decurrentibus riuulis, necnon iuxta eorundem ripas, ac aliis locis humentibus gignitur.

Aprili, Maio & subinde Iunio mensibus abundè & latè floret.

Ranunculus quidem est aquatilis, & Polyanthemum aquatile. pharmacopœorum & herbariorum plerique Hepaticam aquaticam, & Hepaticam albam perperam appellant, & cum maiore errore refrigerantis Hepaticæ albæ loco, medicamentis admiscent: facultate siquidem hic aquatilis Ranunculus calidus est, & Ranunculo herbæ similis.

De Sagitta. CAP. VIII.

Sagitta maior.

Sagitta minor.

SAGITTA herba in longis triangularibus læuibus pediculis, folia profert triangularia, Ari foliis longiora & angustiora, alatæ sagittæ cuspidem proximè referentia, inter quæ medius exit caulis rotundus, læuis, intus spongiosus, in quo per interualla terni nascuntur flores, & ipsi ex tribus foliolis commissi, candidi, staminibus quibusdam in medio puniceis. Floribus subnascuntur virentes, rotundæ & nonnihil asperæ pilulæ, castaneis minores. radices subsunt pallidæ & fibrosæ.

Gignitur in lacubus, & aquis resedibus, vel etiam riuulis lentè defluentibus. radices fundo inhærent: folia, flores, & fructus super aquas eminent: & vno quidem loco lætior ac maior reperitur: altero verò minor & angustioribus foliis.

Floret potissimùm Maio: fructus Iulio perficitur mense.

Sagittam & Sagittalem recentiores appellant: nonnulli Linguam serpentis, & vulgò **Serpents tonghen.** Sagittam autem, à Græcis πιςάναν appellari; Magonem referre Plinius tradit; Pistanam dicit à Græcis vocari, quam inter vluas sagittam appellamus, lib. XXI. cap. XVII.

πιςάνα.

De Sedo aquatili siue Stratiote potamio. CAP. IX.

AQVATILE Sedum, folia habet Aloës herbæ similia, sed breuiora & minora, per ambitus, duris quibusdam breuibus aculeis spinosa, inter quæ vaginæ quædam erumpunt,

Sedum aquatile siue Stratiotes potamios.

Sedi aquatilis icon cum floribus.

Cancrorum forficulis persimiles, quibus dehiscentibus flores exeunt candidi, trium foliorum, Ranæ morsus persimiles, luteola exigua stamina in medio gerentes. Pro radicibus fibræ longæ sunt, rotundæ, candidæ, crassioribus lyrarum fidibus, aut longis lumbricis persimiles, quæ ab ipso folia promente, breui capite descendentes, aquæ fundum petunt, quem tamen rarius assequũtur. Exeũt ab eodẽ & aliꝫ obliquꝫ fibrꝫ, quibus vti Ranꝫ morsus multiplicatur.

In stagnantium aquarum lacubus, & fossis, locis circa Scaldim & Diliam Belgij flumina complurimis reperitur. Maxima foliorum pars vnà cum floribus aquas superat, reliquæ ipsius stirpis, sub aquis conduntur.

Iunio, Iulio, & subinde Augusto floret.

Sedum appellari potest aquatile, ab Aloës videlicet similitudine, quod Latinè quoque Sedum appellatur; à quibusdam Cancri chela, siue Cancri forficula dicitur. Videtur autem στρατιώτης ὁ ἐπὶ τῶν ὑδάτων φυόμενος, id est, Stratiotes aquatilis, quem & στρατιώτην ποτάμιον nominant, Latinè Militarem aquatilem quis appellauerit. Nam aquis innascitur, iisdemque supernatat, & si fibræ illæ quas ad aquarum fundum demittit, radices non sunt, absque radice etiam viuit: iam & Semperuiuo orbiculato foliorum ambitu similis est, foliisque quàm illud maioribus ac longioribus, necnon refrigerantis etiam naturæ, qualem Stratiotem potamium esse Dioscorides memoriæ prodidit.

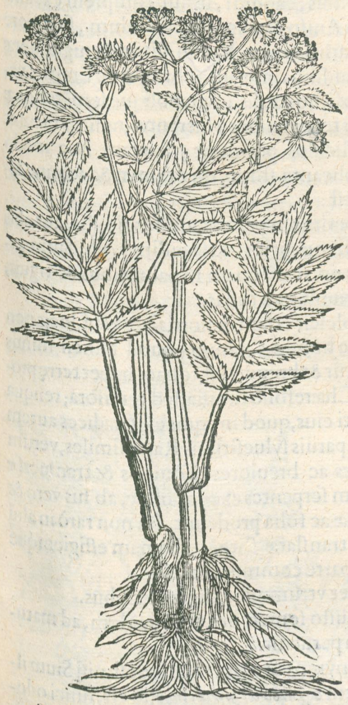
Sistit autem hic Stratiotes, eodem auctore, sanguinem è renibus fluentem; vulnera ab inflammatione asseruat: erysipelatis & œdematis cum aceto impositus prodest.

De Sio. CAP. X.

SIVM longis, tricubitalibus aut amplioribus, crassis, striatis & inanibus assurgit caulibus, qui superius attenuati, in alas quasdam diuidũtur: folia ei oblonga, ex pluribus aliis commissa, quorum singularia, pinguia, glabra, & per circumferentiam serræ modo incisa, particularibus Hipposelini foliis minora: flores in vmbellis candidi. Radices tenues, nigræ & capillaceæ veluti fibræ sunt, quæ non modò subsunt; sed & caulium geniculis adnascuntur, iis quibus aquis conduntur aut limo infiguntur partibus. Apio aut etiam Hipposelino, tota herba odoratior est, Naphthæ (vulgò Petrolei) odore vicina.

Huic autem affine est, quod Lobelius in palustribus ac scrobibus nonnullis haud procul Antuer-

Sium.

Sium alterum.

Antuerpia reperiri refert, foliis (vt pingitur) magis dissectis, singularibus per marginem quoq; crenatis: cuius flores in vmbellis è luteo virent: semen sapore nonnihil habet acredinis. radix multis fibris fundo adhæret.

In perennibus nascitur riuulis, & subinde, sed rariùs, in residibus exit aquis.

Iulio & Augusto floret.

Germanorum plerique **wasser eppich/ frosch eppich/ wasser merck**: & nostrate dialecto **water eppe** nominant: aquatile Apium, aut Hydroselinon quis dixerit: Itali *Gorgolestro*: Hispani *Rabaças*. Plinio ac Latinis Lauer; Dioscoridi Σίον est: quod in vetustis eius exemplaribus, Anagallis aquatica & Iuncus quoque dici odoratus legitur: vnde occasionem sumpsisse videntur, qui Anagallidem vulgò dictam aquaticam, verum Sium esse existimarunt. Qui si diligenter Sij descriptionem expendissent, vocibus his supposititiis, aut adulterinis: licet sæpenumerò ad stirpium notitiam conferant, non tamen temerè ipsis quicquam tribuendũ, facilè animaduertissent. Nam cum Anagallide aquatica, aut Iunco odorato, Sium, vti à Diosc. describitur, similitudinis habet nihil. Est etenim Sium, vti scribit, θαμνίον ὀρθὸν, λιπαρὸν, φύλλα ἔχον πλατέα ἱπποσελίνῳ ἐοικότα, μικρότερα δὲ καὶ ἀρωματίζοντα, id est, frutex rectus, pinguis, folia habens lata, Hipposelino similia, sed minora & odorata, qualis non est Iuncus odoratus: nec etiam Anagallis aquatica, quæ neque fruticis specie adolescit, aut odorata, vel Hipposelino aliquo modo similis, sed planè dissimilis, à Sio his de causis multum differens.

Porrò Sium, vti Galenus ait, quantum gustu odoratum est, tantum etiam excalefacientis facultatis est particeps. Crudum coctumq; esu calculos, Dioscorides tradit, conterit & expellit, vrinas cit, partus & menses euocat, comestum dysentericis vtile.

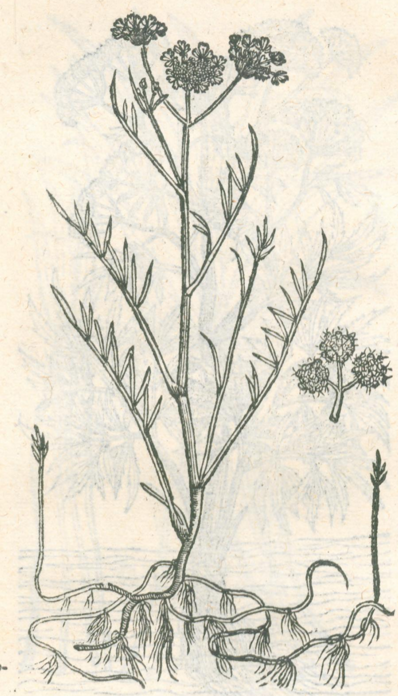
De Iunco odorato aquatili, altera Sij specie.

CAP. XI.

SIO autem siue Laueri odore & facultate proximum est, alterum quoddam veluti Sij genus, multò tamen & minus & tenuius. Cauliculi huic sunt tenues, rotundi, læues, obscurè geniculati, inanes, Iuncis quodámodò similes. pro foliis pauci, tenues sunt & inanes quoque podiculi, siue ῥάχεις aut costæ, à quibus parua aliquot & angusta promuntur foliola: flores

 in exi-

Iuncus odoratus aquatilis.

Iuncus odoratus.

Phellandrium.

in exiguis vmbellis, Scabiosæ angustioribus &
minoribus, candidi, simul compressi exeunt:
semen Aniso maius, subcandidum, superiore
parte latius. radices tenuissimæ & nigræ fibræ
sunt, caulibus inferius adhærentes. Emittit ve-
rò & ex imo caulis, fibras obliquè serpētes, quæ
alicubi terræ aut luto hærentes, radices faciunt
& cauliculos promunt; seipsam hoc modo
multiplicante stirpe, quæ tamen & semine se-
ri potest.

Reperitur in perennantibus riuulis, aut aliis
aquis frequentius, ac sæpissimè, vbi Sium gi-
gnitur: non rarò etiam in palustribus & riguis,
iuxta riuulos ac fossas.

Adolescit etiam in hortis aut alibi, locis non
perinde humidis, satum; quod tamen minùs
attollitur & breuius est; foliaq; habet terræ pro-
xima, Chærefolio similia, sed tenuiora; reliqua
verò, vti eius, quod in aquis exit; radices autem
crassas, paruis syluestribus Rapis similes, verùm
minores ac breuiores, à quibus & transuersæ
quædam serpentes exeunt fibræ, ab his verò &
radiculæ ac folia prodeunt. Ita non rarò in aliū
locum translatæ stirpes, formam effigiemque
aliqua parte commutant.

Floret vtrumque æstiuis mensibus.

Augusto semen, in hortis quidem, ad matu-
ritatem peruenit.

Anonymos & absq; nomine est, nisi Sium il-
lud sit, cui σχοίνου ἀρωματικοῦ, id est, Iunci odo-
rati nomen tribui potest: quod Sio datum legi-
tur, inter eas voces, quæ suppositititiæ habentur:
quo nomine istud Sij genus non impropriè ap-
pellari posse videtur, quando illi caules sunt
Iuncis similes & odorati; tametsi non ille sit
odoratus Iuncus qui propriè ac verè talis no-
minatur.

Matthiolus huius genus illud, quod in hor-
tis aut alibi loco non palustri natum, formam
commutauit, inter Oenanthes à se depictas
quartam fecit; ab Oenanthe tamen multùm
differens est.

Cęterùm Sium istud vt odore saporeq; prius
refert, sic & viribus ac temperamento simile:
calidum videlicet ac siccum, & vrinas ciens.

De Phellandrio Sÿ tertia specie.

CAP. XII.

EST verò & tertium, Sio odore & facultate
cognatum genus: caulem istud habet cras-
sum, inanem, geniculatum, supra aquas bicubi-
talem, aut longiorem, in plures alas diuisum,
primùm viridem, postea verò, cùm semen ma-
turum esse cœperit, in luteum languescentem:
folia hortēsis Apij (vulgò Petroselini) tenuiora.
flores in non magnis vmbellis, parui sunt &
candidi: semen odoratum, subnigricans, Aniso
maius. radices fibræ sunt, veluti Sij nigrę, ad in-
feriorē caulis partē ipsis geniculis adhęrescētes.

Exit

Exit iisdem ac similibus quibus Sium locis, & simul cum eo sæpè reperitur.

Æstate floris productio: Augusto semen maturum est.

Apud nostros, quod sciam, nomen non habet: Officinis etiam incognitum, sicuti & Sium; à Plinio Phellandrium nominatum videtur, quod lib. XXVII. cap. XII. scribit in palustribus nasci, folio Apij. potest autem & istud genus, Sium illud esse, quod Pseusippus, apud Athenæum in aqua nasci affirmat, foliumq; habere palustri Apio simile, de quo Homerus: *Phellandrium.*

Ἀμφὶ δὲ λειμῶνες μαλακοὶ σίου ἠδὲ σελίνου. id est,

Sunt Apio atque Sio circum mollißima prata.

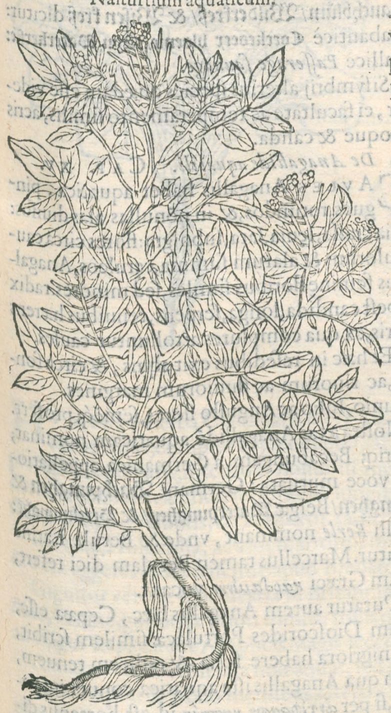
Si modò hoc Pseusippi Sium non idem est, cum priore loco descripto Sio.

Quod autem ad facultates attinet, haud dubium est, quin calidum sit & siccum, ac Sio potentia ac temperamento simillimum. Qua de causa, vrinam & menses prouocat; ad vesicæ frigidos affectus vtile, & ad calculum, quem comminuere ac expellere potest, si natura sua friabilis fuerit.

Plinius, Phellandrij, inquit, semen bibitur propter calculos & vesicæ incommoda.

De Nasturtio aquatico, siue Sio Crateuæ. CAP. XIII.

Nasturtium aquaticum.

NASTVRTIO aquatico caulis est crassus, longus & inanis: folia multa, oblonga, & virentia, ex pluribus in rotũditate oblõgis composita. flores iuxta alarum & caulis superiores partes particulatim prodeũt: siliquæ deinde rotundæ, tenues, oblongæ, in quibus semen paruum lutei coloris. Pro radicibus fibræ tenues candidæq; sunt, cauli, qua parte aquis immergitur, pluribus locis adhærescentes.

In fontium limpidissimorum riuulis, & aliis locis puras aquas habentibus, gignitur.

Floret æstate, semẽ interea maturatur: hybernis mẽsibus ad epulas infertur, & acetariorũ locum explet. Tota herba odorem, sed saporem magis, Nasturtij refert, vnde & illi nomen.

Appellatur autem nostris Waterkersse/ Germanis Brunkreß: Italis *Creßione*: Gallis *Cresson d'eaue*. Latinè recentiores Nasturtium nominãt aquaticum: pleriq; etiam Nasturtiariam. Dioscoridis autem σισύμβριον ἕτερον siue Sisymbrium alterum est, quod à nonnullis, quia gustu κάρδαμον, hoc est, Nasturtium repræsentet, καρδαμίνη nominatur; ab aliis verò Sium.

Appellatur autem Sium, à Crateua, ac Plinio. Crateuas siquidem, σίον, ait, πόα θαμνοειδής, ὀλίγη, ἔχουσα φύλλα πολλά, περιφερῆ, μείζονα ἡδυόσμου, μέλανα, παρεγγίζοντα εὐζώμῳ. id est, Sium herba est fruticosa, vilis, multa ferens folia, rotunda, maiora quàm Menthæ, nigra & ad Erucã accedentia. Plinius verò lib. XXII. cap. XXII. Siũ, inquit, latius Apio in aqua nascẽs, pinguius nigriusq;, copiosum semine, sapore Nasturtij. *Sium Crateuæ.* *Sium Plinij.*

Quarum descriptionum vtraque Nasturtio aquatico conuenit, quod non modò diuisura foliorum, aut flore & semine ad Erucam accedit; verumetiam odore ac sapore hortensi Nasturtio, ac Erucæ simile est.

Facultatem autem istud Nasturtium euidenter habet calidam & siccam: ad stomacacen, quam Germani Schorbuck & Scheurbuyck nuncupant, in vino aut lacte decoctum, & aliquot continuis diebus epotum, multùm prodest. Vrinam prouocat, calculum & arenulas conterit ac expellit; renibus & vesicæ vtile.

Sunt qui referant maligna, & antiqua vlcera, vtiliter decocto huius foueri, ac lauari, herbamq; ipsam deinde imponi. Galenus Sisymbrium alterum, calidam habere & siccam temperiem, ait, & virens quidem secundi, siccum verò tertij ordinis.

Estur, inquit Dios., crudum: vrinas mouet: purgat lentiginem & ephelim, tota nocte impositum, matutinoque tempore detractum.

De flore Cuculi. CAP. XIIII.

Flos cuculi.

FLORI, vti vulgò nuncupant, Cuculi mox à radice folia in oblongis pediculis sunt rotundiuscula, inter quę medius exit caulis tenellus, pedali ferè altitudine: circa quem folia tenuia, Erucæ hortensis foliorum diuisura: flores in summo candidi, aut modicè purpurascẽtes, paruis Leucoiis quodammodò similes: semen in exiguis valuulis minutum. radix fibrosa est.

Nascitur non tam in aquis, quàm in locis humilioribus, & quæ creberrimè, non modò cęlesti ac pluuia, sed & riuulorum, ac redundantium stagnorum aquis irrigantur.

Florem Aprili ac Maio edit.

Vulgò, vti scripsimus, Cuculi florem appellant: plerique Nasturtium aquaticum minus, vel Nasturtium aquatile alterum: Germanicè **Gauchblům/ Wilderkreß/** & **Wisen kreß** dicitur: Brabanticè **Coeckcoecx bloemie/ cleyn Waterkersse:** Gallicè *Passerage sauuage.*

Sisymbrij alterius species quædam esse videtur, ei facultate ac temperamento similis, acris quoque & calida.

De Anagallide aquatili. CAP. XV.

Anagallis aquatica.

Cepaea.

CAVLES Anagallis habet aquatica, pingues, rotundos, & in nõnullas alas diuisos: folia crassa, lęuia, lata, subnigra: flores circa cauliculorum & alarum summa, cęruleos, Anagallidis feminę floribus similes, sed minores. radix subest candida, longa, serpens, tenuibus hærens fibris, ex qua complures attolluntur caules.

Et hæc in residibus exit aquis, & circa fontes, ac riuorum ac fluuiorum margines.

Iunio, Iulio ac Augusto flores, semẽq; profert.

Nostra ætas Anagallidẽ aquaticam nominat; pleriq; Becabungam, à Germanica appellatione voce mutuata: Germani **Bachpunghen** & **Punghen**/ Belgæ **Waterpunghen**/ & **Beeckpunghẽ**: Galli *Berle* nominant, vnde & Berula Latinè dicitur. Marcellus tamen Berulam dici refert, quam Græci καρδαμίνην vocant.

Putatur autem Anagallis hæc, Cepæa esse, quam Dioscorides Portulacæ similem scribit, sed nigriora habere folia, & radicem tenuem, cum qua Anagallis ista aquatica conuenire potest, si per ἀντίφρασιν, κηπαία, id est, hortensis dicatur. Quod si verò idcircò κηπαία, quòd vel solùm, vel vt plurimùm in hortis nascatur, nominata sit; parùm ei Anagallis hæc respondebit, quæ nusquam minùs quàm in hortis nascitur: natura sua in totum syluestris, aquosa requirẽs loca, perenniterque rigari postulans.

Qualitatem autem ac temperiem Anagallis aquatica calidam habet ac siccam, Nasturtio aquatico similem, remissiorem tamen: editur etiam vt jllud: & ad Germaniæ maritimæ ὀπιχώδελον malũ, quod **Scuerbuyck** appellãt, vtilis quoq;, eodẽ quo Nasturtiũ aquatile sumptũ modo. Facultate tamẽ ac viribus minus potẽs.

De

De Cochlearia. CAP. XVI.

Cochlearia.

Cochlearia Britannica.

HVMILIS herba Cochlearia eſt: folia fert in mediocris longitudinis pediculis à radice exeuntibus,complura,ſplendentia,lata,craſſa, modicè caua, inſtar parui & non valde profundi cochlearis,interdum nonnihil anguloſa. inter folia caules prodeunt dodrantales. flores in coliculis candidi, ſecundum longitudinem eorum naſcuntur. ſemen paruum, ruffum,in exiguis valuulis,vti Naſturtij. radices tenues ſunt & albæ fibræ.

In Friſia,Hollandia, ac aliis maritimis inferioris Germaniæ regionibus, locis paluſtribus, & circa aggeres ſpõtè naſcitur:apud Brabãtos & alibi quoq;,in hortis ſata,feliciter prouenit.

Gignitur verò & Cochlearia in Britannia haud procul à Tameſi fluuio,vt Lobelius refert, flore,ſemine,guſtuque priori ſimilis: foliis quoque,colore quidem,ſed non perinde cauis, & ad exigui Lapathi aut Atriplicis magis accedentibus.

Amat autem Cochlearia non aquas, ſed paluſtria loca & rigua.

Floret Aprili & Maio menſibus,altero à ſatione anno: ſemen Maio & Iunio particulatim matureſcit.

Nominant eam Hollandi,Friſij,ac aliæ finitimæ nationes Loffelkraut & Lepelcrupt/ Latinè Cochleariam: veteribus,ni fallor,incognita. Nam cum Telephio aut Britannica (quod aliquando ſuſpicati fuimus) non conuenit. Caule enim & foliis Portulacam non refert,vti Telephium: nec adſtringens aut Lapathis facultate aſſimilis, veluti Britannica eſt, Dioſcoride & Galeno auctoribus.

Facultatem autem Cochlearia calidam euidenter habet,& ſiccam, virenti Naſturtio ſapore,& qualitate perſimilem. Malo, quod Scorbuck Germania nuncupat, efficaciter medetur,in lacte aut vino decocta,& aliquot continuis diebus epota. Scorbuck.

Eſt autem malum iſtud graue,permoleſtum, ac diuturnum ; abſcedunt, tument, exulceranturque gingiuæ: ex ore malus odor: in femoribus aut cruribus liuores,haud multùm diſſimiles iis, qui parte quapiam ſuggillata excitantur, creberrimè concomitantur: facies reliquumque corpus ſæpenumerò pallet: pedeſque œdematoſi,veluti in leucophlegmatia.

Caſtrenſis, Olaus Magnus ait in gentium Septentrionalium hiſtoria, eſt morbus, qui

vexat obſeſſos,& incluſos; ac ſalſorum videtur ciborum eſu naſci, frigida verò murorum exhalatione foueri.

Nominant hoc malum Germani,vt diximus, Scorbuck & Scoorbuyck: à Plinio huius mali ſymptoma,os infeſtans στομακάκη; crura verò afficiens,σκελοτύρβη appellatur: Marcellus vetus ſcriptor,oris malum Oſcedinem nuncupat.

Hippocrates lib.De internis affectionibus,huic malo ſimile (ſi modò non idem eſt) deſcribit,quod εἰλεὸν αἱματίτην nominat. Ex ore malè,ait,olet à dentibus, & gingiuæ diſcedunt, & à naribus ſanguis fluit : aliquando etiam ex cruribus vlcera pullulant, & alia ſaneſcunt, alia emergunt & color fit niger,& cutis tenuis.

Ex craſſo autem,frigido,lentoque ſanguine,qualis eſt,non ex aduſtione,ſed qui veluti limus ſanguinis,melancholicus ſuccus,originem ſumit: qui ex praua viuendi victuſque ratione,vt diximus,in corporibus colligitur.

Afficiuntur autem per hoc malum,non modò oculis patentes partes, verùm & interiores non parùm læduntur: nam iecur quidem nõ raro,creberrimè autẽ lien,craſſo huiuſcemodi, frigido lentoque ſucco repletur,tumidumque efficitur, vtpote cuius ſubſtantia rara laxaque ſit,& promptiſſima ad recipiendos huius generis craſſiores frigidioreſque humores.

Quod & Hippocrates,prorrhetici lib.II.ſcriptum reliquit. Gingiuę,ait,viciatæ,& ora graueolentia his ſunt,quibus ſplenes magni. Quicunque verò habent ſplenes magnos, & neque ſanguinis eruptiones ipſis contingunt,neque oris graueolentia, horum tibię vlcera praua habent & cicatrices nigras. Tradit idem Paulus Ægineta lib.III. cap.XLIX. vbi huius morbi differentiam,ab ictero nigro, promptum eſt videre.

Sed de hoc morbo hactenus,& præter inſtitutum : nunc ad ſtirpes herbaſque reuertimur.

De Hepatorio aquatili. CAP. XVII.

Hepatorium aquatile.

AQVATILE Hepatorium caule aſſurgit bicubitali,obſcurè rubẽte, complurimis alis ramoſo,folia quàm vulgaris ſiue adulterini Hepatorij latiora ſunt, alioqui ei ſatis ſimilia,ambitu quoque crenata atque inciſa. in faſtigiis cauliculorum floſculus eminet aliquot exiguis foliolis veluti alabaſtris cinctus,colore luteus ſed nigro permixto, Chryſanthemi aut Chamæmeli medio diſco ſimilis; cuius confarcta ſtamina plana & oblonga poſt ſe relinquunt, ſemina, parte ſuperiore aſpera, & prætereuntium veſtitui, vbi inaruerint, adhæreſcentia. radix multis fibris hinc inde ſpargitur.

In riguis gignitur , quæ raró & non niſi ſicciſſimis ac feruẽtiſſimis temporibus, aquis carent. prodit verò & intra fluuiorum quorundam latè patentes alueos; quod altius creſcit & flores profert , orbiculato ambitu , multis exiguis luteis foliolis ſtipatos , Buphthalmi æmulos. Non modò autem in Belgio , ſed & in Germania , ac Bohemia reperitur ; nec deſtituuntur eo humida Britanniæ loca.

Plurima æſtatis parte floret ac viget, ſemenque perficit.

Ad Hepatoriũ illud videtur referendum, quod vulgare & adulterinum cognominatur, quod & Terzola dicitur , de quo Pemptadis primæ lib.II.cap.VII. qua de cauſa Hepatoriũ aquatile & Terzola aquatica dici poteſt.

Amara autem hæc herba eſt , proinde calida ac ſicca. vſum tamen in medicina habere ignoratur.

De Marrubio aquatili. CAP. XVIII.

MARRVBIVM quod aquatile dicitur,nigrum Marrubium ſiue Ballotem caule & florum calycibus,aſperis,pungentibus ac verticillatim cauliculos ambientibus ſatis refert.

Marrubium aquatile.

fert. folia eius nigricant quoque, sed longiora, duriora, per margines profundius incisa quàm Ballotes, nequaquam tamen pilosa, sed rugosa quidem. flosculi parui inalbicant. radix multis nigricantibus fibris cohæret.

In riuulis, ad scrobium aquas habentium margines, & secus fossas, gignitur. rigari etenim postulat; in aridis autem non prouenit.

Viget ac floret æstiuis mensibus: Iulio & Augusto.

Aquatile ac palustre Marrubium dicitur. videtur Matthiolo Sideritidis esse species, & illa quidem, quę à Dioscoride primo loco describitur, sed cum hac magis conuenit herba Iudaica, vt primæ Pemptadis libro quarto satis luculenter ostendimus. Cum secunda autem Sideritide (quod & suos assertores habet) multò minus respondet: nulli siquidem Filici folio similis est. Sunt verò & quibus placeat Ægyptiam dici herbam, quòd hi qui se Ægyptios mętiuntur (quales per Germanię ciuitates subinde discurrunt ac diuagantur) hac herba, nigricantem colorem, qualemque Ægyptij, & Africani obtinent, sibi asciscant. Succus enim huius herbæ, huiuscemodi colore quæuis inficit; qui & adeò pertinaciter inhæret, vt elui aut abstergi nequeat: adeò vt telæ lineæ hoc infectæ perpetuò eum retineant.

Refrigerandi autem atq; vnà validè adstringendi facultatem habere videtur.

De Bechio siue Farfara. CAP. XIX.

BECHIO siue Farfaræ sex septem, aut plura à radice prodeunt folia lata, angulosa, Hederæ foliis maiora, candidioraque, Populi albæ similiora, sed tamen maiora, quæ superius molli tenuique lanugine inalbicant; inferius herbaceo colore virent. flores in breuibus pediculis ante folia exeũt, colore lutei è multis foliolis farcti, qui citissimè in pappos euanescunt. radix tenuis & candida latè sub terra serpit.

Sub finem Martij & circa Aprilis calendas fugacissimi flores conspicui sunt, qui citò vnà cum pediculis marcent; inde folia progignuntur tota æstate in vigore futura. Atque hinc data occasio, vt absque flore Bechium creditum fuerit, quod & Plinius lib. XXVI. cap. VI. etiam scripsit.

Secus fontes, & riuulorum fluuiorumque ripas, scrobium ac fossarum margines, aliisque humentibus & aquosis locis spontè nascitur.

Græci Βήχιον, Latini Bechion & Tussilaginem nominant: in Officinis Farfara & Vngula caballina; nonnullis Pata equina; aliis Populago aut Farfarella: Germanis Roßhub/ brantlattich: Belgis Hoefbladeren: Italis *Vnghia di cauallo*: Hispanis *Vnha de asno*: Gallis *Pas d'asne*: Anglis Fole foote & Coltes foote dicitur.

Eadem verò & Chamæleuce est, quam Plinius lib. XXIIII. cap. XV. Farfugium & Farranum (si non in exemplari lapsus) appellari etiam refert. Quod & Aëtius satis innuit lib. primo, Bechij nomen prætermittens, Chamæleucæ verò omnes Bechij vires & facultates ascribens. Accedere videtur Oribasius Collectionum medicinalium lib. XV. Chamæleuces solius mentionem faciẽs. Consentit & ipse Plinius, quosdam Bechion alio nomine Chamæleucen dictam putare referens: lib. XXVI. cap. VI. Et fieri potest vt de vna eademque herba, separatis locis, differentibusque nominibus Dioscorides scripserit. Si modò pro χαμαιλεύκη non sit legendum χαμαιπεύκη. vt quidam existimat in Dioscoridis exemplari legi oportere.

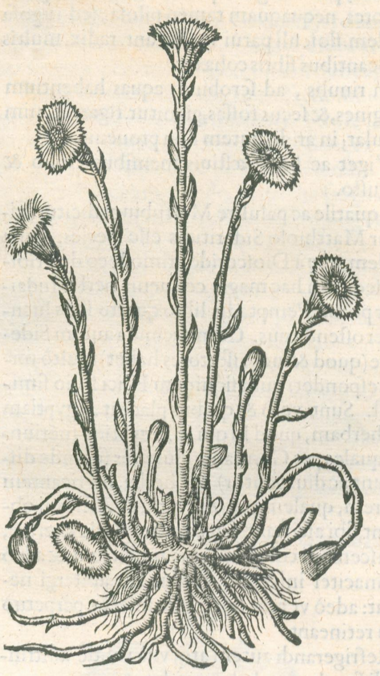
Chamæleuce.

Bechion autem & Tussilago ab effectu dicitur: Farfara verò à Populo alba, cuius folia refert, quæ veteribus Latinis Farfarus dicta est, vt apud Plautum in Pœnulo:

——Viscum legioni dedi
Fundasq́, eos prosternebam vt folia Farfari.

Appel-

Bechij siue Farfaræ flores.

Farfaræ folia.

Appellatur verò Populus alba Græcis λεύκη, atque hinc quoque Chamæleuces nomen Bechio accessit.

Recenset Plinius lib. XXVI. cap. VI. duas Bechij species, quarum alteram à quibusdam Saluiam appellari ait, & re vera hæc non alia quàm Saluia, Græcis ἐλελίσφακος dicta, quam Apuleius cap. CI. Bechion ac Tussilaginem etiam dici testis est.

Cæterùm Bechij recentia & adhuc virentia folia refrigerandi nonnullam vnà cum resiccandi potentia vim obtinent: vlceribus calidis, & partibus inflammatione laborantibus imposita prosunt. Arida verò folia calida sunt & sicca, & modicè acria; horum in prunas cadentes iniectorum fumus per infundibulum aut harundinem patente ac hiante ore receptus, orthopnœę & tussi siccæ medetur. præstant idem radices aridæ recepto quoque earum fumo. Auxiliantur verò & eædem in tabellis ex sacharo, aut eclegmate permixtæ aduersus tussim veterem & respirandi difficultatem. Recentium verò foliorum & radicum decoctum, vel ex his Serapium, recenti & ex tenui destillatione tussi medetur.

De Petasite. CAP. XX.

PETASITES priusquàm folia, flores, veluti Bechion, similiter profert, sed exiguos, muscosos, colore purpurascentes, qui in crassam veluti spicam coacti, citò vnà cum crasso, carnoso, fragiliq; suo cauliculo marcescunt ac concidunt. folia prægrandia petaso siue galero aut rotundo pileo similia, tantæ amplitudinis, vt humanum caput ab insolatu & pluuiis vnicum vindicare queat; atque idcircò quàm Bardanæ maiora; colore subcandida, inferiore tamen parte albidiora. singuli autem pediculi sua sustinent folia. pediculus verò non rarò cubitalis, crassus, carnosus, cui folium circumferentiæ centro aut proximè insidet, amplissimi fungi (nisi vna parte fissuram ad pediculum pertingētem haberet) speciem quandam referēs, præsertim pereũtis ac emarcidi. Nam initio quidem fungorum superior superficies conuexa apparet; cùm verò marcescunt, concaua magis. Ita & Petasitis folium concaui nonnihil superiore parte habet. radix crassa, longa, foris nigricat, interius candida, sapore amariuscula, sæ numero tamen à vermiculis exesa.

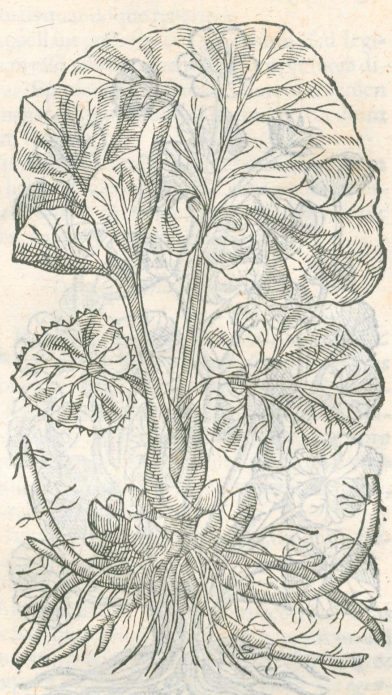
In humidis prouenit prope fluuiorum ripas, iuxta lacuum & stagnorum margines ac vicinos aggeres.

Circa

Petasites.

Petasites sine flore.

Circa Calendas Aprilis ſpica cum floribus viget; ſequuntur inde folia in hyemem vſque permanſura, nouis ſubinde ſubnaſcentibus.

Græcis eſt πετασίτης ab amplitudine folij πέτασον ſiue galerum, vt diximus, referente: Latini Petaſitem ſimiliter appellant: Germani Peſtilentz wurtz: Belgis Dockebladeren. Similem Bechio ſiue Tuſſilagini, ac congenerem eſſe, ſatis apparet; ſed idcircò non eſſe Petaſitem, haudquaquam cõſequitur. Sed folium, refractarius dicet, non eſt rotundum ac ſolidum veluti fungus, ſed rimam habet. At Dioſcorides folium non eſſe vti fungum ſolidum ait; ſed ſuo pediculo προσκείμενον ὥσπερ μύκης, id eſt, incũbens veluti fungus, vti re vera eſt. Sed quorſum hîc vrgemus nimium Dioſcoridis verba? conſtat enim in comparationibus non ſemper ipſum fuiſſe valde exquiſitum; & qualemcunque ſimilitudinem ſæpè illi ſatis fuiſſe. Quid Viticis & Conyzę foliis cum Oliuæ? quid Althęæ cum Cyclamini? quid Cannabis cum Fraxini? quid item Quinquefolij cum Menthæ? & tamen harum, cum illarum foliis comparatę reperiuntur.

Temperiem Petaſitis radix & quidem arida, calidam ac ſiccam obtinet ordine ſecundo; tenuium quoque eſt partium: & ad ſudores mouendos efficax. valet idcircò aduerſus peſtilentes morbos, & alios qui ſudore leuari poſſunt, ventris lumbricos eadem interimit, vrinas cit, & menſes promouet; præſertim cortex, qui radicis præſtantior pars eſt. folia malignis & erodentibus vlceribus vtiliter quoque imponi poſſe feruntur.

De Caltha paluſtri. CAP. XXI.

PALVSTRIS Caltha foliis ac floribus minus Chelidonium ita refert, vt ſpecies omnino eius aliqua videri poſſet; niſi multò maior foret, ac durabilis nec facilè intercidens. folia huius lata ſunt, ſubrotunda, læuia, eleganter virentia, ambitu tenuiter crenata, quadruplo aut amplius quàm minoris Chelidonij maiora. caules inter hæc dodrantales in obliquum aſſurgunt; in quibus flores auri luteo reſplendent colore, Ranunculi ſimiles, ſed maiores etiam; radices multis committuntur fibris.

Humidis, paluſtribus locis, veluti riguis pratis gaudet. ſubinde ab ipſis aquis exit; cuius folia ſupereminentia longioribus nituntur pediculis, quæ aliâs breuioribus inſiſtunt: flores huic

Caltha palustris.

Caltha palustris absq; flore in aquis proueniens.

huic raro vel nunquam apparent; quamobrem Epimedium esse quandoque visum fuit: sed temerè. Nam hęc ab illa, quæ in locis minus aquosis gignitur, in pratis videlicet, haud alia est.

Vnà cum Ranunculis Vere floret, tamen & serius; subinde quoque æstate. toto autem anno ipsa viret herba.

Germanis **Moßblůmen/ Dotterblůmen/ geel weißblůmen/** & **Marterblůmen** appellatur. Valerius Cordus Caltham palustrem nominat. Non est Chamæleuce aut Tussilaginis species aliqua. Ineptè quoque Farfugium & Farranum habetur. Chamæleuce siquidem, quæ à Plinio Farfugium ac Farranum dici perhibetur, à similitudine foliorum λεύκης, id est, Populi albæ appellationem accepit. Virent autem Leuces folia superius quidem, at inferius tenui candidaque lanugine incanescunt. Calthæ verò huius neutra inalbescunt parte: nec forma eorum respondet.

De facultatibus verò huius, quod vel ex aliorum scriptis, vel vsu & experientia compertum adferamus, occurrit nihil.

De Epimedio. CAP. XXII.

INTER eas stirpes quæ locis exeunt riguis venit & Epimedium numerandum, quod auctoribus Dioscoride ac Plinio in humidis nascitur. Caulis est haud magnus, Hederæ foliis, denis aut duodenis, neque florem neque fructum ferens, radice tenui, nigra, grauis odoris: Atqui tale quidem Epimedium nondum à quoquam repertum accepimus. Ostenditur tamen huius nomine, herba palustris flores & fructus faciens.

Folia huius ampla numerosa & creberrimè ter trina à teretibus tenuibusque dependent pediculis. sunt hæc Hederæ foliorum figura, lata, acuminata, duriuscula, sed dilutius virentia, ac per circumferentiam serrata. surgit inter hæc teres & dodrantalis cauliculus rarò folia superans, perquam elegantes progignens flosculos, forma quadrangulares; quorum rubent margines; interiora lutea; medij verò virent apices. rubet verò & exteriore & auersa parte flosculus, sed discurrentibus rectis candidisque strijs variegatus. radix multas in obliquum propagines emittit, inferius fibrosa.

Epimedium.

Nascitur in humidis & in plerisque Italiæ pratis circa Bononiam ac Vincentiam; apud Belgas in hortis quandoque reperitur.

Appellant posteriores Epimedium, sed legitimum esse affirmari nequit. Nam, vt suprà diximus, Epimedio Dioscorides florem & semen esse negat. Plinius nunquã florere Epimedium etiam refert.

Epimedium autẽ moderatè refrigeratoriam vim habere Galenus affirmat, cum aquea humiditate. talis verò & facultas eius esse videtur herbæ quæ pro Epimedio habetur.

De Argentina siue Potentilla.

CAP. XXIII.

ARGENTINA siue Potentilla tenuibus & viticulosis cauliculis humi serpit. folia eius oblonga, veluti ex pluribus composita, Agrimoniæ ferè similia, sed Tanaceto proximiora; minora tamen, ambitu quoque serrata; superiore parte herbaceo colore virentia; inferiore verò inalbicantia: flosculi in tenuibus pediculis lutei, veluti Pentaphylli.

Humidis locis ac secus scrobes, riuulosq; frequenter occurrit.

Flores Iunio ac Iulio promit.

Argentinam & Potentillam recentior ætas appellat: nonnulli Agrimoniam syluestrem: alij Tanacetum syluestre: Germani Grensich & Gensserich: Brabanti Ganserick: Galli *Argentine.*

Argentina.

Temperiem autem Argentina mediocriter frigidam habet, siccam verò ordine tertio fere; vnà cum adstringendi facultate.

Sanguinem autem vndequaque fluentem reprimit; menses mulierum sistit; hæmoptoicis ac dysentericis vtilis. valet & ad alias alui fluxiones, quocunque tandem adhibeatur modo. puluis aridæ abrasa & intertrigines etiam iumentorum inspersus sanat; prodest & hoc modo cruentis vulneribus. Decoctum ex aqua mobiles dentes firmat, & gingiuarum ac oris vlceribus conducit.

De Nummularia. CAP. XXIIII.

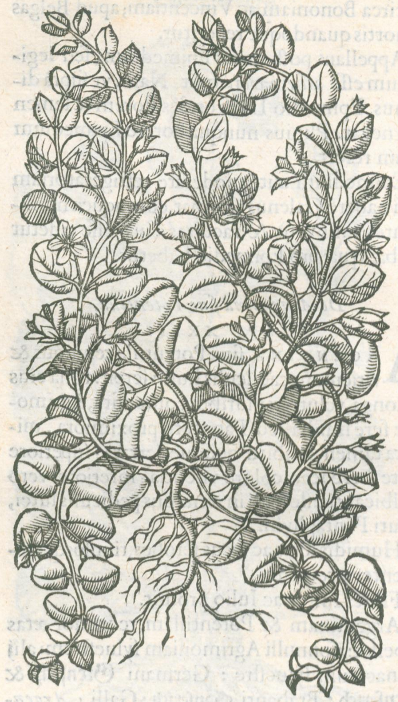
SERPIT Nummularia veluti Argentina; tenues oblongos coliculos multos emittit; circa quos ab vtroque latere, folia digitalis latitudinis, propemodum rotunda, virentia; atque è sinu horum flosculi in breuibus pediculis, colore lutei, Ranunculi floribus similes. radix tenuis est.

Iuxta scrobes & fluenta, aliaque rigua loca prouenit, subinde & in humidis reperitur syluis.

A Maio mense in multam æstatem floret.

Nummulariam appellant, & Centummorbiam: nonnulli & Serpentariam. feruntur autem serpentes vulnerati, hac sibi mederi, vnde nomen accepit Serpentariæ. Centummorbia à

Nummularia.

mirifica aduersus multos morbos efficacia dicta existimatur: Nummularia verò à figura nummi, quam folia referunt. Germanis Egelkraut/ Pfenningkraut: Belgis Penninckcruyt.

Resiccantem autem hanc herbam esse, sapor eius adstringens ostendit; est verò & simul modicè refrigerans.

Flores & folia trita vulneribus & nonnullis vlceribus imposita prosunt: eadem cum vino sumpta dysenterias, ventris imbecillitates fluxusque sanant. Conducunt & ad sanguinis reiectiones, profluuia muliebria & interaneorum vulnera, & pulmonis exulcerationes. Vinum in quo herbæ folia decocta, vlceribus confert, si hoc lauentur & abstergantur: auctor Leonhartus Fuchsius.

De Gladiolo aquatili. CAP. XXV.

FOLIA à radice Gladiolus aquatilis multa emittit Pseudoiridis luteæ foliis angustiora, longioraque; inter quæ caulis medius exit, duos longus cubitos, aut altior, læuis, æqualis, nullis internodiis interceptus; in cuius summo complures erumpunt flosculi, longioribus pediculis insidentes, in purpura diluti, in quibus stamina exigua crocei coloris. sequuntur inde capitula purpurea, quasi rotunda, paruarum pilularum instar, & in his semen minutum. radix crassa, candida, geniculis constat, & adhærentes fibras complures habet.

Gladiolus aquatilis.

Sparganion

Nascitur locis palustribus in stagnantibus aquis, aut lentè pigreq; fluentibus riuulis.

A Maio ad Augustum vsque floret.

Nostri water lisch appellant: Latinè Gladiolum palustrem siue aquatilem: plerique etiam Scirpum: sunt qui inter Iuncos perperam referant; & Iuncum floridum vocitent. Videtur Dioscoridis esse σπαργάνιον, quod folia Gladioli sed angustiora, & magis inclinata habere, & in summo caule quasi globulos ferre traditur. ξιφίδιον id quoque à nonnullis nuncupatur.

Facultatem autem Gladiolus iste palustris refrigerantem habet, non tamen insignem. Dioscorides Sparganij radicem & semen, cum vino dari ait, à serpentibus ictis.

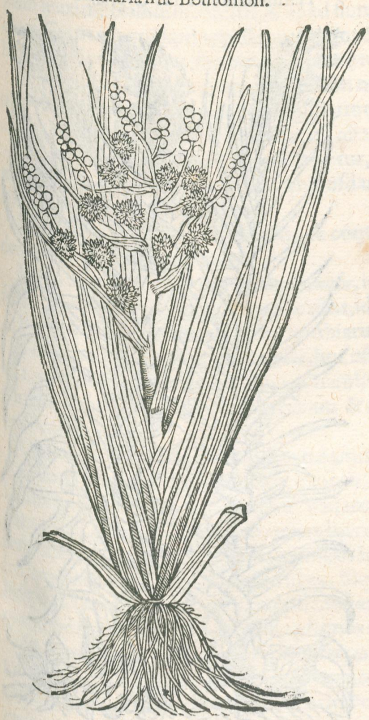
De Platanaria, siue Butomo Theophrasti. CAP. XXVI.

PLATANARIA angusta habet folia, aspera, dorso eminétiore quodámodò triangula: caules læues, rotundos, bicubitales, aut altiores, in ramulos & alas quasdam diuisos: fructus circa hos complures, rotundi, nucis paruæ magnitudine, & vbi ad perfectionem peruenerunt, asperi, Platani pilulis quadamtenus similes, coloris herbacei: radices subsunt fibrosæ.

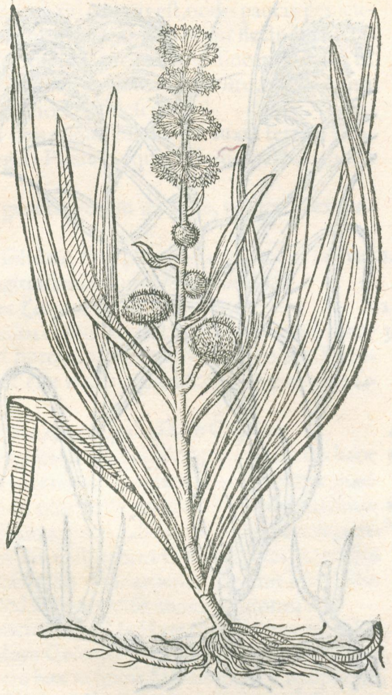
Locis palustribus, perennes aquas habentibus exit, ac iuxta riuulorum quorundamque fluuiorum margines.

Pilulas Augusto mense profert.

Platanaria siue Boutomon.

Platanaria altera.

Platanaria à fructuum cum Platani pilulis similitudine nuncupari potest. Ex nostris pleriq; Rietgras nominant, id est, Gramen arundinaceum, ac Græcè καλαμάγρωστιν: non videtur tamen Gramen arundinaceum esse, quod Dioscorides ait, in Babylone iuxta vias nasci & iumenta necare, tradi.

Gramen arundinaceū

Matthiolus hanc vel huic omninò similem pro Sparganio depingit: verùm quantum ab eius descriptione absit, vel solus pilularum situs ostendit, quæ non ἐπ' ἄκρου τοῦ καυλοῦ, siue in summo caulis modò, sed & multò infra eius fastigium & alibi quoque, exoriuntur.

Exhibet autem & alterius cuiusdam huius generis stirpis iconem Lobelius, pilulas & circa caulem, & ἐπ' ἄκρου ferentis, quæ cum Spargano plus, quàm superior, similitudinis posse habere videtur.

Plus similitudinis Platanaria cum βουτόμῳ habet, cuius Theophrastus lib. I. & IIII. De stirpium historia sæpius meminit, quodque ait locis palustribus exire, foliis multis angularibus, Harundini ac Cyperi similibus: caule, qui æqualitatem peculiarem sortitus sit; & fructu nigro, Sidæ magnitudine proximo.

Sida autem lacustris est planta, quæ caput gerit vti Papaueris, eodem Theophrasto teste, lib. IIII.

Sida.

Huius Butomi mentionem facit Democritus Geoponicon Cassij Dionysij lib. II. vbi ait folia ipsum habere Cyperi, grata boum pabulo. vnde nomen, Ruellio auctore, accepit. In Græco exemplari habetur: φύλλα ὅμοια φέρει ἀειείοις. sed pro ἀειείοις, restituẽdum κυπειρίνοις.

Geoponicon locus restitutus.

Portò Platanariæ facultas, cùm ea nullius sit in medicina vsus, incomperta est. Nec de Butomi viribus, apud Veteres quicquam scriptum reperitur.

De Harundine vulgari. CAP. XXVII.

HARVNDO vulgaris, multos profert culmos, crassiores quidem quàm vllius vulgaris Frumenti, sed tenuiores quàm multarum aliarum Harundinum, inanes, geniculatos, interiore parte membrana tenui subcinctos: folia longa, lata, aspera: In summo caulis effusa exit iuba, mollis, ac veluti lanuginosa. radices subsunt longæ, numerosæ, geniculatæ, latè serpentes.

Harundo Phragmites.

Harundo donax siue Cypria.

Nascitur in aquis resedibus, veluti in vrbium fossis, & circa fluminum laxiorum ripas. Iubæ sub finem æstatis exeunt.

Harundinem Græci κάλαμον nuncupant: nostri Riet: Germani Rorh: Galli *Canne ou roseau.*

Tradunt autem Veteres calamorum siue Harundinum complura genera. Theophrastus omnes in duo prima genera primùm distinxit, inde in plures species subdiuisit: Calami, ait, duo genera tradunt, τόν τε αὐλητικὸν, καὶ τὸν ἕτερον, hoc est, tibialem, vt Plinius reddidit, & reliquum siue alterum.

Αὐλητικὸν, siue tibialem, Plinius foraminibus multis peruium esse scribit, ac tibiis vtilem, eumque & Orchomenium nominat: reliquos autem calamos inter se differre, Theophrastus affirmat, firmitate, crassitudine, tenuitate, exilitate.

Crassam & validam χαρακίαν nominant, Gaza Harundinem vallatoriam; tenuem verò & exilem πλόκιμον, texilem, Plinius plotiam, si modò non vitiosum exemplar: hanc nasci, Theophrastus refert, ἐπὶ τῶν πλοάδων, id est, in insulis fluitantibus, Plinio interprete: illam verò ἐπὶ τοῖς κώμυσι, in ripis expatiantis lacus, reddit Plinius.

Plinij locus suspectus.

Κωμύθαι.

Κώμυθας autem appellant, vbi aceruata harundo, multo radicum mutuo implexu est.

Feruntur Auleticæ, siue tibiales Harundines, aucta altitudine lacus, durante inundatione crassari, & vt Plinius ait, cùm anno vno, inundatio permanserit, proficere in aucupatoriam amplitudinem, hanc ζευγίτην ille, hic armamentariam appellat: cùm verò aqua non permanserit, & maturiùs reciproca fuerit, graciles βομβυκίας, siue bombycinas nasci.

Est autem ζευγίτης plenior, carnosior, folium eius amplius candidiusque, & minus lanuginis habet quàm cæteræ: quædam etiam omninò nihil habent, quas εὐνούχας, & spadones nominant: ex hac optima fieri affirmant τὰ ζεύγη, Gaza paria: Plinius, hinc erant armamenta ad inclusos cantus, vertit.

Genera autem non hæc solùm, sed plura etiam intelliguntur: Theophrastus deinde scribit: Quædam enim densa tam carne, quàm geniculis; alia caua tota, quam σύριγγα siue συρίγγιαν & fistularem nominât, fistulis vtilissimam: alia solida & penè tota intus repleta. Item, alia breuis: alia procera, excelsa crassaq;: & alia gracilis & foliosa: aliis paucis omninò foliis, siue vnifolia. Multæ etiam differentiæ pro natura vsuq; intelliguntur, singulæ autem ad singula

gula vtiles, nominibus autem variis appellantur, sed δόναξ communiſſima, quam denſiſſimam maximè omnium referũt,& apud flumina lacuſque potiſſimùm naſci: Τοξικὴ quoque, quam Creticam quidam appellant, Plinius Sagittariam, ſui generis eſt, nodis paucis geniculata, carnoſior omnibus, flexumq́; maximè recipiens, obſequenſq́; quò libeat flecti, calefacta.

Sunt & differentiæ magnæ, ex foliorum non multitudine, aut magnitudine modò, ſed & colore, quippe quæ Laconica cognominatur, verſicolor eſt; item & ab ipſo ſitu, quædã enim ab ima parte foliorum plurimum ferunt, alia fruticis modo adoleſcit.

Genus etiam quoddam ἐπίγειον naſcitur, quod non erigit caulem, ſed iuxta terram Graminis modo ſe ſpargit: vocatur à quibuſdam Elegia: Plinius inquit. Huius maſcula ſolida eſt, femina verò caua & inanis.

Dioſcorides Harundines in quinque contraxit genera, verùm an bene, vel ſecus, expendendum lectori relinquimus.

Primam in Harundinum genere, ναςόν, id eſt, ſolidam ſiue plenam facit, ex qua ſagittæ fiunt: τοξικὸν κάλαμον hunc Theophraſtus, id eſt, ſagittariam harundinem nominat. 1.

Proxima femina eſt, ex qua ligulæ tibiarum, hæc ζευγίτης καὶ εὐνέχιας dicitur. 2.

Tertia ſyringias, quam πολυσάρκην, hoc eſt, multùm carnoſam, ſiue multum carnis habentem, πυκνογονάτην ſiue frequentibus geniculis, & ad librorum conſcriptionem vtilem Theophraſtus refert, qui & hanc κοίλην cauam & inanem eſſe tradit, quod & ſyringiæ nomen ſatis oſtendit. 3.

Quarta δόναξ, craſſa, concaua, apud amnes naſcens, quæ à quibuſdam Cypria. 4.

Quinta phragmites, ſepicularis, ſepiaria, gracilis, candicans, vulgò cognita: Ruellius hanc Vallatoriam interpretatur: at Gaza Vallatoriam eam conuertit, quam Theophraſtus χαράκιαν vocat. Quod ſi Matthiolus animaduertiſſet, non tam facilè vitioſam Dioſcoridis lectionem eſſe, ſuſpicatus fuiſſet: nam mendum hîc nullum apparet, tali omninò exiſtente ſepiculari, qualem eam Dioſcorides perhibet. Siquidem, vt exiſtimamus, Phragmites ſit paſſim Belgio ac Germaniæ vulgaris, tenuis, candicans, præſertim vbi inaruerit, & inanis Harundo: quæ certè non ſolùm ad operiendas domos vtilis, ſed & ſepimentis maximè idonea eſt. 5. *Matthiolus notatur*

Inanem verò & φραγμίτην eſſe, ipſe etiam Hippocrates, lib. De Hæmorrhoidibus oſtendit, vbi καυςῆρα, ſiue κλυςῆρα efformare docet, ad modum Calami Phragmitis, inſtrumentũ per quod ferrum candens in anum mittatur. Poteſt verò hæc vulgaris Harundo & Theophraſti συρίγγιας, ſiue fiſtularis eſſe, quæ, Theophraſto & Plinio auctoribus, vacua & inanis eſt.

Cæterùm quod ad facultates attinet, Calami Phragmitis, inquit Galenus, radicem cum bulbis aculeos & ſtipites ex alto extrahere quidam ſcripſere, ceu trahendi quædam vis ei ineſſet: nos tamen eius rei periculum non fecimus, verùm quantum guſtu liceat coniicere, abſtergentem facultatem poſſidet non paucam, minimeq́; acrem. Quinetiam folia ipſa abſtergentis ſunt facultatis: cortex verò eius combuſtus admodum tenuium partium, & digerentis facultatis efficitur, adiunctum habens abſterſorium quiddam, vt exſiccet & excalefaciat tertio quodammodo ordine, plùs tamen deſiccet quàm excalefaciat. Vitandus eſt eius flos, quem ἀνθήλην vocant: nam ſi in aures incidat, adeò tenaciter adhærens affigitur, vt auelli non poſſit, auditumque vitiat: quamobrem ſæpiſſimè exurdat.

De Typha Paluſtri. CAP. XXVIII.

PALVSTRI Typhæ oblonga ſunt folia, anguſta, dorſo eminentiore triangula: caulis inter ea exit rectus, altus, glaber, lęuiſq́; & enodis, non inanis, cui ſummo cacumine primùm tenuis gignitur ſpica muſcoſos flores proferens, qua marceſcente ac decidente panicula relinquitur, denſa compactaq́; lanugine ſtipata, pollicis craſſitudine, palmo non rarò longior, punicei ac obſcuri coloris, in pappos tandem euaneſcens. radices craſſæ, geniculatæ, candidæ, ſapore dulces.

Locis paluſtribus, in ſtagnantibus aquis, & iuxta laxorum fluuiorum ripas exit.

Iulio & Auguſto paniculæ vigent, floſculorum ſpica iam arida ac decidente. Reſtant ſubinde paniculæ ad alterius anni æſtatem, atque tunc non rarò pediculi in ipſa panicularum lanugine nati reperiuntur. quod admiratione haud caret. Cùm enim caulis tunc omnino ſit aridus, & lanugo adeò ſicca vt vento abripiatur, animalcula huiuſcemodi ſub lanugine iſta gigni ac viuere poſſe mirum eſt.

A Dioſcoride τύφη ſiue Typha nuncupatur: recentiores ad differentiam alterius Typhæ, quæ inter fruges eſt, paluſtrem & lacuſtrem Typham hanc nominant: appellatur ab iiſdem Ceſtum morionis, necnon Typha aquatica.

Theophraſtus Typhæ ſiue Tiphæ etiam cuiuſdam meminit in lacubus exeuntis, quę abſque folio, vti ſcribit, eſt, quia non vt reliqua radice numeroſa adhæreat, & huic noſtræ ea de

 cauſa

Typha paluſtris.

φλεώς.

causa parùm ſimilis. Plus certè ſimilitudinis noſtra cum φλεῷ Theophraſti habet, eo videlicet, qui in lacubus naſcitur.

Reperitur enim & alter Phleus, ſpinoſa ſtirps, quæ & σοίβη.

ἀνθήλη.

Lacuſtris Phlei flos ἀνθήνη ſiue ἀνθήλη, id eſt, panicula dicitur: id πλακανθῶδες, Theophraſtus ait, quoddam molle & ſubrubens eſt, quo vtuntur πρὸς τὰς κόνιας, hoc eſt ad opera tectoria, miſcentes videlicet (vti veriſimile eſt) pappos ſiue lanuginem luto aut calci, ſicuti nunc iiſdem, pilus aliquis, fœnum, aut conſimile quippiam, ab his qui in operibus verſantur tectoriis, adiicitur admiſceturque, quò aut tenacius parietibus adhæreant: aut minùs findantur diſrumpantúrue, ex luteo illiniti, cratitij parietes.

De hac etiam Paluſtri Ariſtophanes in Ranis, vbi eas inter ſe loquentes adducit, admodum lętantes, quòd totum diem conſumpſiſſent inter Cyperum & Phleum ſaltantes.

Huius generis feminam, ait quoque Theophraſtus ſterilem & ad nexus vtilem; marem verò inutilem. Quod & noſtri de Typha paluſtri referunt. aiunt enim folia eius, quando caulem non promit, ad tegetes & ſtoreas, quas mattas vulgò, contexendas, vtilia fore; vbi verò caulem facit, inutilia.

Dioſcorides Typhæ paluſtris florem ἀνθήλην quoque à nonnullis nuncupari, refert. Ouidius hanc ſtirpem ſcirpum videtur nominare; ex ea

Scirpus.

etenim ſtoreas ſcirpeas mattas nominat, vt Faſtorum VI.

At dominus, diſcedite, ait, plauſtroq́ morantes
Suſtulit, in plauſtro ſcirpea matta fuit.

Germani caulem cum ſpica Narrenkolben & Lieſzknoſpen / noſtri Liſchdodden & Donſen: Galli *Maſſes* appellitant: & appoſitè quidem, inquit Ruellius: Galliæ rura Maſſas dixerunt, quòd ſceptra regum, Maſſas vulgò dictas, perpolitus caulis lanoſa floccorum denſitate ſummatim faſtigiatus æmuletur. Hetruſcis, Matthiolo auctore, *Mazza ſorda* dicitur, quòd eius lanugo, ſi in aures decidat, ſurditatem afferat.

Cibo idonea, Theophraſtus ait, Phlei pars tenera ab radicibus proxima eſt, vt quam pueri paruuli potiſſimùm mandunt.

Dioſcorides Typhæ florem ſuillo adipe eloto exceptum, ambuſtis mederi, refert.

Herodotus Indos qui in paluſtribus fluminis habitant, veſtem ferre ſcribit φλοΐνην, id eſt, ex φλεῷ, quem ipſe φλοῦν nominat.

Noſtri ex foliis ſtoreas ſiue mattas, & alia multa contexunt.

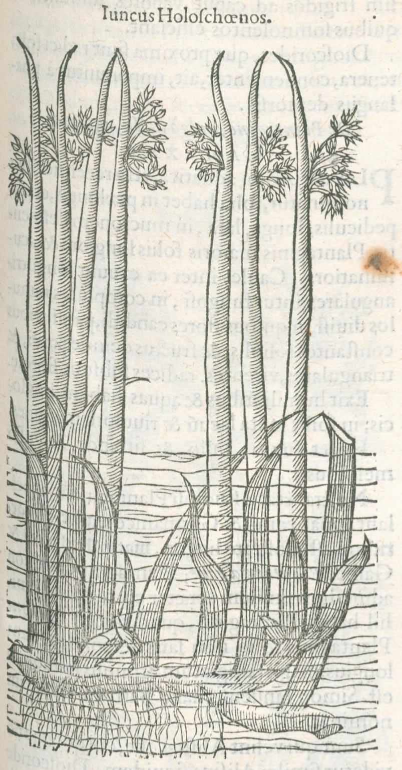
De Iunco. CAP. XXIX.

IVNCORVM non vnum genus eſt, omnes autem abſque foliis, foliorum verò loco rectos, rotundos, tenues, longos & enodes promunt, veluti ſtylos, in acumen faſtigiatos: fructum non omnes, ſed qui ferunt, paulò infra cacumen, ab vno latere findente ſe Iunco edunt, in paruis breuibusque pediculis, cohærentium paruarum vuarum modo, in quibus ſemen exiguum cuſpidis effigie. radices tenues & fibroſæ. Plinius, & eo prior Theophraſtus, Iunci radices omnibus annis emori, renaſci autem eundem ex ſemine, marem verò ſterilem ex ſemetipſo cacumine in terram defixo, affirmant. Quale tamen nihil à nobis obſeruari potuit.

1. Horum vnum genus magnitudine & craſſitudine reliquos ſuperat, quod læue, plenumq́; medulla eſt fungoſa, candida, ad lucernarum lumina, in quibus ellychnij vice eſt, tum & alia multa vtili. Iuncus etiam ipſe ad tegetes & vtilia omnia vtiliſſimus, locis gignitur humidioribus, aquas crebrò aut ſemper habentibus.

2. Proximus huic læuore ſimilis alter eſt, ſed minor, breuior, tenuiorque, qui & ad nexus ſimiliter vtilis, & medulla candida fungoſaq́; refertus: exit locis haud diſſimilibus, ſed non perinde humidis.

Iuncus Holoſchœnos.

Iuncus læuis. Iuncus acutus.

Tertius ſecundo magnitudine ſimilis eſt,ſed aſperior,& medullam habet candidam quidem,ſed omninò exiguam plurima parte inanis,ad vinciẽdum quoq; idoneus,& præſertim reſiccatus & aridus : huius Iunci ſiue ſtyli, non omnes è radicibus , vt duorum aliorum , ſed nonnulli ex aliorum ſinubus oriuntur,ſicuti Iridis & Ferulaceorum multorum folia ab aliis ante caulis productionem exeunt: reperitur iiſdem,quibus priores,locis. 3.

Appellatur autem Iuncus Græcis quidem σχοῖνος: Germanis Bintzen: Belgis Bieſen: Italis *Giunco*: Hiſpanis *Iunco*: Gallis *Ionc*.

Et primum quidem à nobis deſcripti genus ὁλοσχοίνῳ à Græcis nuncupato ſimile eſt : plerique ex noſtris vulgò Mattenbieſen nominant. 1.

Proximus læuis Iuncus,ſiue σχοῖνος λεία Dioſcoridis eſſe videtur. 2.

Tertius acutus Iuncus,& ὀξυσχοῖνος appellari poteſt: à noſtris Pſeren bieſen nuncupatur. Iunci enim aliquot differentia genera veteres tradunt. 3.

Tria enim Iunci genera ſunt,inquit Theophraſtus,vt nonnulli diſtinguunt, ὀξὺς καὶ ἄκαρπος, acutus & ſterilis , quem marem appellant , κάρπιμος frugifer , quem μελαγκρανὶν (artiferum Gaza vertit) vocitamus , quoniam ſemen nigrum ferat , craſſior hic Iuncus & carnoſior: tertius magnitudine,craſſitudine,carnoſitate inſignis,qui ὁλοσχοῖνος vocatus eſt, Gaza Mariſcum interpretatur.

Plinius tamen Holoſchœnum,à Mariſco differentem facit.

Dioſcorides tria quoque Iunci aſſignat genera, aliter tamen, quàm Theophraſtus ea diſtinguens,vnum læuem Iuncum,ſiue σχοῖνον λείαν nuncupat:alterum ὀξυσχοῖνον & acutum;tertium cum Theophraſto ὁλοσχοῖνον. Et acuti quidem vnum ait, ἄκαρπον ſiue ſterilem : alterum fructiferũ,ſemen nigrum ferentẽ. Hanc μελαγκρανὶν; illum marem Theophraſtus nuncupat.

Holoſchœni autem , vt Galenus inquit, fructus ſomnum adfert ; conciliat & oxyſchœni eius,quæ ſemen fert, ſomnum, ſed minùs quàm holoſchœni : quanquam tamen hoc caput tentet. Vtrumque ſi frictum cum vino bibatur, ventris fluxus deſiccat, & muliebre rubrum profluuium ſiſtit. Ex quibus clarum eſt,quòd compoſita eorum temperies eſt, ex terrena videlicet eſſentia leuiter frigida & aquea leuiter calida : vt & inferna deſiccare poſſent,& ſen-

Plantago aquatica.

Hydropeperi.

sim frigidos ad caput vapores summittere, quibus somnolentos efficiant.

Dioscorides, quę proxima sunt radici folia tenera, conuenienter, ait, imponuntur à phalangiis demorsis.

De Plantagine, vulgò dicta, aquatica.

CAP. XXX.

PLANTAGO aquatica, vti à recentioribus nominatur, folia habet in prælongis, crassis pediculis, longa, lata, in mucronem desinentia, Plantaginis maioris foliis longiora & acuminatiora. Caules inter ea exeunt longi, triangulares, intus fungosi, in complures ramulos diuisi, in quibus flores candidi, parui, tribus constantes foliolis, & fructus deinde parui, & triangulares, virentes. radices subsunt fibrosę.

Exit humilioribus & aquas habentibus locis, in fossis iuxta lacuũ & riuulorũ margines.

Floret Iunio, Iulio, & subinde Augusto mensibus.

Nostræ ætatis studiosi Plantaginem appellant aquaticam; & Germanicè **wasser Wegerich**/id est, nostrate lingua, **water Wechbree**/ & Gallicè *Plantain d'eaue*; Plantagini tamẽ non admodum similem: præter enim folium, nihil habet Plantaginis, quod tamen & ipsum Plantaginis folio non satis respondet: nam longius, magis fastigiatum & minùs neruosum est. Simon Ianuensis hanc Barbam syluanam nominat.

Sunt qui velint Alisma esse, cui quoque nõ videtur simile: Alisma siquidem, Dioscoride & Plinio auctoribus, folia habet Plantaginis angustiora, in terram reflexa, & caulem simplicem: sed hæc verba, Plantaginis maiora, longiora, non deorsum reflexa, at sursum erecta habet, & caulem plurimis alis ramosum. Quæ manifestam huius cum Alismate differentiam ostendunt.

Facultatem autem hæc Plantago frigidam videtur habere & siccam, nullius interim tamen, quòd sciatur, vsus.

De Hydropepere. CAP. XXXI.

HYDROPEPERI caules edit cubitales, rotundos, lęues, geniculatos, in plures ramulos diuisos: folia oblonga, mali Persicæ aut Salicis foliis similia: flores ex alarum foliorumq; sinubus, tum & in summis cauliculis, in longioribus pediculis racematim cohærent, colore candidi, aut purpurei: quos deinde semen sequitur minutum, latiusculum, ruffum, aut nigricans: radicibus multis ac fibrosis nititur. Tota herba cum foliis, floribus & semine, acris est, & Piper sapore refert, citra tamen vllam odoris gratiam.

Nascitur locis palustribus, in fossis & scrobibus hybernis mensibus aquas habentibus, & iuxta stagnantes aquas.

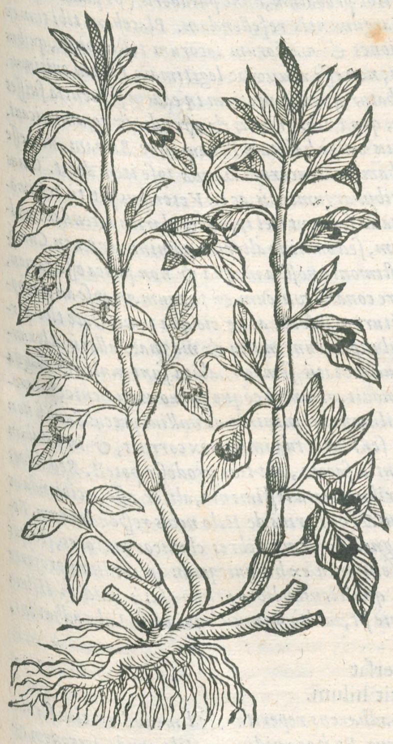
Iulio

Iulio & Augusto potissimum floret. Græcis ὑδροπέπερι: Latinis Hydropiper siue Piper aquaticum, aut Piper aquatile dicitur: Germanis wasser Pfeffer/ oder Muncken kraut/ nostris water Peper: Gallis *Curaige*: Hispanis *Pimienta aquatica*.

Facultatem autem habet euidenter calidam & siccam: non tamen, vti Galenus affirmat, tam calidum, quàm Piper. Folia vnà cum fructu imposita, Dioscorides ait, œdemata & veteres durities discutiunt, ac suggillata delent.

De Persicaria. CAP. XXXII.

Persicaria.

PERSICARIA caulibus, foliis, floribus, semine, Hydropeperi simillima est. caules habet rotundos, geniculatos, folia quoq; Persicæ aut Salicis, sed sæpè latiora & nigriora quàm Hydropeperis, macula siue litura in medio nigra, plumbi colore, qua nota manifestissima ab Hydropepere dignoscitur: flores similiter racemosi, candidi, frequentius purpurascentes, semen nigrum, & radices fibrosæ. Sapore autem hæc herba non est acris, sed subacidum quippiam resipit.

Reperitur similibus, & sæpè iisdem quibus Hydropeperi locis; floretq; eodem tempore.

Persicaria à foliorum Persicę similitudine, nuncupatur. Germani Persichkraut vnd Flochkraut: Belgæ Persencruyt nominant. Sunt qui velint Plinij Plumbaginem esse, propter eas, quæ in foliis conspiciuntur plumbei coloris, notas. Sed Plumbaginem Plinius non à colore, sed magis ab effectu nomen habere vult, quòd videlicet plumbo oculorum affectui medeatur.

Nascitur, Plinius lib. XXV. cap. XIII. ait, vulgò Molybdæna, id est, Plumbago etiam in aruo, folio Lapathi, crassa radice, hispida: hac commanducata, si oculus subinde linatur, plumbum, quod est genus vitij, ex oculo tollitur.

Molybdæna Plumbago.

Temperiem autem Persicaria frigidam habet, & nonnihil siccam, inflammationibus incipientibus & recentibus vulneribus fertur prodesse imposita.

LIBRI QVINTI PEMPTADIS QVARTÆ FINIS.

REM-

REMBERTI DODONÆI
AD IVLIVM ALEXANDRINVM
DE FABA EPISTOLA.

POSTEAQVAM *annotationes tuæ, mi Alexandrine, in quædam Galeni loca ad me peruenerunt, atque in cap.* XIX. *lib. primi De alimentorum facultatibus incidissem, non satis potui admirari, quòd nostram, de Bona Germanis dicta, sententiam ac iudicium olim tibi probatum, nunc putaueris (vt planè loquar) futilibus vanisq́ quibusdam argumentis refellendum. Placebant tibi tum ex Veteribus adductæ obseruationes & variorum locorum testimonia, quibus Bonam vulgò dictam Fabam, non esse κύαμον ac legitimam Fabam euicimus. Tantoq́ magis iudicium hoc nostrũ tibi cõmendabatur, quòd olim etiam in eadem sententia fuisset Doctiss. vir Euricius Cordus in suo Botanologico, quod tibi primus & ostendi & communicaui. In quo iisdem quidem, sed paucioribus testimoniis vulgò habitam Fabam, siue Bonam, non esse legitimam ac genuinam veterum Latinorum Fabam ac Græcorum κύαμον ipse item docet. Cuius nos iudicium amplexantes, hoc ipsum quoque pluribus argumentis, ac ex Veteribus petitis testimoniis confirmare ac adstruere annisi sumus. Quæ talia sunt, vt vel ipsa luce clarius ostendant, vulgarem Fabam siue Bonam, nõ esse κύαμον & Fabam, sed omninò alterius nominis legumen. Cumq́ confitearis ipse, mi Alexandrine, argumenta ac testimonia nostra magna & non pauca esse, tamen, à priore tua sententia nunc recedens, hæc confutare conaris; vnicum & paruum, vt ipse ais, his opponens, quo vniuersum nostrum iudicium corruiturum speras, ac nescio qua temeritate tibi persuades. An verò vnico & exiguo argumento dilui poterunt multa & magna? Falleris Alexandrine, si hoc ex animi sententia censes. Maioris auctoritatis semper habita sunt multa & magna argumenta, quàm pauca & exigua. Quid ergo te mouit, vt vnico eóque paruo argumento, putaueris magna & non pauca refellenda? Hilum ais. Hilúmne res minima ac nullius precij? Sanè si non aliud habes, quàm ab Hilo petitum aut diductum, sententia tua in se mox corruet, & in nihilum abibit. Nam Hilum ne γρù quidem pro tua sententia facere, aut tibi prodesse potest. Sed dilues quoque, dicésque nostra argumenta, atque ex Veteribus petita testimonia, aliter esse accipienda ac intelligenda, quàm nos fecimus. Sed de his posterius. Nunc prius de Hilo nobis respondendum. Testes adducis Ciceronem, Varronem, ac Festum, magnos quidem celebres classicos auctores; sed qui in nullo tibi patrocinentur. Neque enim pro tua sententia ex his quicquam in medium proferre potes. Cicero eloquentiæ princeps Tusculanarum quæstionum libro primo, satis quidem Hilum rem esse minimam ostendit, sed tamen quid propriè sit, multò minus aliquid esse Fabæ adhærens, non explicat: ex Poëta verba adferens:*

—Num illud quod Sisyphus versat
Saxum, sudans nitendo, neque proficit hilum.

Varro Hilum significare prodidit, non quod Fabæ adhærens reperitur, sed medullam eius ferulaceæ plantæ quæ Asphodelus dicitur, vt refert Isidorus. Et hæc quidem de Hilo apud Ciceronem & Varronem. Ex his autem nihil quod secundum te faciat colligere potes. Superest Sextus Pompeius Festus, ex quo Hilum interpretaris minimum esse in Fabæ grano nigricans illud, quod in summo grani est. Addis deinde: quod in nullo (quòd scias) cùm visatur, quàm Fabæ (nempe vulgaris) grano, nigrum exiguúmque id. hoc in quo visitur Fabæ habendum esse granum seménque quasi demonstrari. Ac paulò pòst: Et reperiri, ais, quidem in Phaseoli quoque grano, sed grani in medio, non autem in summitate nigrum quippiam. esseq́ id in Phaseolo multò quàm in Faba maius, locumq́ occupare maiorem, vt propterea Hilum esse non possit; quippe non tam paruum: tum verò neque carpi aut decerpi digitis manuq́ ex Phaseolis illud posse, vt ex Fabis potest. ex quibus exemptile est, & digitis decerptum, abiici in contemptum tanquam nihili res (vt fieri solet) possit. Hactenus quidem Alexandrine tua, in quibus Festum adducis, veluti pro tua facientem sententia. Sed nec vel hunc sententiæ tuæ adstipulantem offendes; si modò emendata consulueris exemplaria, quale est à Iosepho Scaligero summa cum diligẽtia ac animaduersione quàm correctissimum emendatissimumq́ an. LXXII. *editum, in quo Hilum esse in summitate (vt tu refers) nigricans Fabæ grano adhærens haudquaquam legitur; sed omninò aliter. Verba autem hæc sunt Festi:* Hilum putant esse quod grano Fabæ adhæret. *Vides nunc temerè Hilum te facere quod in summitate Fabæ grano adhæret: & Festum secus quàm exemplar habet à te testem adduci. Festus siquidem nullum locum designans, Hilum illud putari ait, quod Fabæ grano adhæret. Iam verò, vt & ipse affirmas, Hilum exiguum quiddam est, atque idcircò vestigium illud, in Phaseoli medio, quo siliquæ annectitur, negas Hilum esse: Maius siquidem ais, quàm Hilum esse queat; vtpote nigrum*

illud

illud in summitate Fabæ (vulgaris nempe) apparens, magnitudine excedens. Adhibe oculos, admoue perspicilla si caligant, profer in medium Bωnam, etiam minorem, & Phaseoli granum siue fructum: obserua deinde notam qua Phaseoli fructus siliquæ adhæret, & nigricans illud oblongum, quod in huius Bωnæ summitate conspicuum est, haud poteris non improbare sentẽtiam tuam; & alienã à veritate te scripsisse non mox confiteri. Manifestißimum siquidem est, etiam minoris Bωnæ notulam oblongam nigricantem, maiorem esse & plus spacij occupare, quàm Phaseoli, de qua scripsimus, nota siue vestigium. Si ergo Phaseoli vestigium, Hilum dici non debet, quòd maiusculum sit, nec certè vel oblonga nigra macula, vel id, quo hæc tegitur, in summitate Bωnæ adhærens, Hilum esse poterit, nam ipsam in Phaseoli grano apparentẽ notam quantitate excedunt: non modò quidem maioris, sed etiam minoris Bωnæ, cuius, & nota nigra, & quo hæc contegitur vnguiculus minora sunt quàm maioris. Quid restat nunc Alexandrine, nisi vt ingenuè agnoscas, Hilum quod multis & magnis argumẽtis opponere studuisti, ne γρῦ quidem ac ne Hilum pro te facere, aut sententiæ nostræ aduersari posse. Præter verò istud de Hilo inualidum argumentum, & aliud in medium producis, & ipsum nihili; de pulte videlicet, quæ Græcis ἔτνος dicitur, quam Galenus lib. 1. De aliment. facult. ex Fabis in ollis liquidam, in patinis spissam confici scribit. Tu verò ex nullo alio legumine meliorem præstari, quàm ex vulgaribus Fabis, hoc est, Bωnis, nullamq́ hac frequentiorem mensis inferri addis. Ex quo autem legumine huiuscemodi pultes Tridẽtini aut Ananienses rustici coquant, ignorare me fateor. Sed in Pannonia superiore, in Bohemia, ac in Belgio scio tales frequentißimè ex Eruiliis parari. Et Galenus non ex solis Fabis, sed ex quouis legumine ἔτνον parari, in lib. De Euchymia & Cacochymia scriptum reliquit. Ἔτνος, ait, οὖν ὀνομάζω τὸ ἐκ τῶν ἑψηθέντων ὀσπρίων τε καὶ χεδρόπων σκευαζόμενον: hoc est, Etnos appello ex decoctis ospriis & leguminibus confectum. Quid nunc habes Alexandrine, cùm ἔτνος non modò ex Fabis, sed & ex aliis leguminibus componatur? Atque sic argumentis, exiguis (vt ipsus scribis) quibus magna & non pauca oppugnanda duxisti, responsum esto. Reliqua siquidem quæ præterea adfers responsione non sunt digna, vtpotè ad rem non facientia. Pergamus igitur ad ea quibus nostra diluere ac conficere te præsumis. Occurrunt autem primùm quæ de rotunditate ac paruitate Fabæ adduxi, quam talem esse, ex quarundam stirpium baccis ac seminibus ad Fabam comparatis ostendimus, vt sunt Terebinthi, Loti, Tiliæ, Taxi, Xyridisq́ fructus. Hic tu mox plures Terebinthos à Theophrasto lib. De historia stirpium describi in medium adfers. Quod vt nemo negauerit, ita quoque fatendum ex femininis appellatis Terebinthis alteram fructu magnitudine Fabæ à Theophrasto describi. Exiguum autem & rotundũ huius esse vel amicißimus tuus Matthiolus testabitur: qui Terebinthum hanc pictura exprimit, quare non est quod incognitam suspiceris aut affirmes. Indica est Terebinthus quam tu haud notam existimas, sed hæc fructum non Fabæ magnitudine, sed amygdalis similem profert. Loti verò, Tiliæ, & Taxi fructus, qui Fabis quoque comparati reperiuntur, nescio vnde existimes à Theophrasto maiores visos, quàm sint modò orbi nostro ac præsenti tempore cogniti; hos etenim vel magnitudine vel forma iam alios factos à nemine hactenus proditum est. tuum istud est commentum aut potius somnium. Xyridis semen Fabæ simile quoque Dioscorides refert, forma videlicet, nempe στρογγύλον, idcircò tamen nec colore nec sapore ipsam referre ait, quod tu nihilominus affirmare studes; Dioscoridis verba in alienum detorquẽs sensum, contra loquendi eius consuetudinem, & secus quàm à quoquam vnquam hæc verba accepta sunt. Interpretaris verò & στρογγύλον esse, id quod teres & cylindratum, & similiter contra Dioscoridis mentem loquendiq́ vsum. Dioscorides siquidem στρογγύλον globosam figuram habens appellat, nõ quod teretem aut cylindri formam obtinet; Aristolochiam oblonga & cylindri ferè modo terete radice μακρὰν: alteram verò globosa radice στρογγύλην vocat. ita & κρόμμυον siue cepam, cuius bulbus ad globosam figuram accedit, στρογγύλον nominat. κρόμμυον, ait, δριμύτερον τὸ μακρὸν τοῦ στρογγύλου. Sunt & talia globosa rotunda nonnulla alia; vt Rubiæ semen, syluestris vnius Cymini capitula, Rusci baccæ, &c. quæ Græcè à Dioscoride στρογγύλα quoque dicuntur. Latini hæc rotunda appellant; sed magis propriè globosa dixerint, nam & rotunda habentur, plana ac compressa circularem habentia circumferentiam, vt sunt Sampsychi, Cotyledonis, Cyclaminiq́ folia, Cretici Seseleos semen. Lupini fructus, Anthemidis capitula, Achilleæ aliorumq́ similium vmbellæ, quæ à Dioscoride haudquaquam στρογγύλα, sed περιφερῆ perhibentur. In Tithymalo Paralio non est hærendum, neque refert huc adduci, quomodo vel in Oribasii vel Plinij exemplaribus legatur. ipse notißimus est, & non in Italiæ, verùm & Belgij maritimis nonnullis frequens nascitur. Vmbellam fert paruam, quam Dioscorides κεφαλὴν nominat, & περιφερῆ esse tradit, in qua fructus, aliorum Tithymalorum æmulus. Plinij exemplaria quædam magnitudine Fabæ hunc esse habent: alia verò aliter. Oniscos autem Galenus esculentis Fabis similes facit, non colore, vt tu interpretaris: sed (si diligenter verba eius expendantur) tunc vbi sese in globuli figuram contraxerint. Si etenim colore similes essent, quorsum opus foret in globulum aut sphæram contrahi, vt similes Fabis redderentur? Nam sese in orbiculum siue sphærulam contrahendo colorem haud immutant. Sunt autem Onisci

non

non omnes natura tales, sed præcipuè tantummodò φαιοὶ καὶ τὴν χρόαν ὄντες, id est, fusci colore existentes. Inter Oniscos siquidem quidam sunt colore sordentes, ac terreum quid præ se ferentes, qui omninò non conglobantur, aut certè nec citò nec facilè: alij ad cæruleum colorem inclinant, & superficie nonnihil splendent. Hi sunt φαιοὶ à Galeno nuncupati, qui facilè & vel leuissimo contactu sese in globulum conformant, quam formam vbi acceperint, Galenus ait esculentis Fabis persimiles esse, atque idcircò & κυάμους à nonnullis appellari. Intelligis modò Galenum ac sensum verborum eius tenes? Hunc nescio quomodo aliò detorquere conaris perperam eius verba transferens, ne Fabam veterũ paruam ac absolutè rotundam tibi consitendum foret. quod tamen tandem agnoscere debebis; vtcunque & alium elabendi modum quæras; Oniscos cùm se contrahunt orbicularem ac sphæricam formam prorsus non reddere, sed oblongam ex parte referre scribens; quæ Fabæ figura est & forma, vt tu addis. Hic iterum te moneo, vt cæcutiẽtibus tuis oculis perspicilla admoueas, quò de figura Oniscorum contractorum rectius iudicare, & in absolutæ sphæræ modum hos sese contrahere (talem enim formam exquisitè referũt) melius videre queas: atque hanc elabendi rationem ac viam tibi in nullo vtilem esse cognoscas. Simili modo & illudere nostrum argumentum ex cap. de Aphace & Vicia studes, in quo hæc verba statim initio leguntur: τὸ σχῆμα τῶν σπερμάτων τούτων οὐ στρογγύλον ἐστὶν, ὥσπερ τὸ τῶν κυάμων, &c. id est, forma horum seminum non est globosa, veluti est Fabarum. Quibus verbis τοὺς κυάμους στρογγύλους, hoc est, globosos esse manifestè innuitur. Tu verò στρογγύλον non quod globosum, sed quod teretem figuram habet, iterum esse contendis. Ad quod non aliud respondeo, quàm quæ paulò antè de στρογγύλῳ scripta. Acrochordones, Thymos, Epinyctidasq; exigua esse tubercula, quis negauerit? Si fortuito casu aliquod istorum quandoque maius reperiatur, ad hoc comparatio non est facienda. Ad ea enim quæ frequentissima ac communissima, comparatio adhiberi solet. temerè idcircò & præter rem adfers te verrucas vidisse dimidiatæ vulgaris Fabæ magnitudine. De pondere verò Fabæ quæ scripsimus per euidentem calumniam diluere laboras. Ais te ex aceruo commune granum Fabæ accepisse, idq; vix decem tritici grana pependisse. Accepisti haud dubiò minoris Bœnæ granum. At ego non istius sed maioris Bœnæ fructum sæpè dimidiam drachmam pendere scripsi. idq; in cap. de Bœna maiore. Quod ne inficias ire posses, hinc quoque & maiores & minores aliquot Bœnas ad te misi, vt discrimen vtrarumque cognosceres, quod videris noluisse animaduertere, tametsi separatis capitibus à me de his sit scriptum. Harum maiores (plus minus) semidrachmam pondere æquarunt, tametsi nõ huius generis maximæ, sed mediocris magnitudinis tantummodo. An ne manifesta calumnia, ad minores pertrahere, quod de maioribus scripsi? Ita sanè videtur. Maiores autem negabis fortassis te vnquam vidisse, quod certè non potes, cùm Viennæ & Pragæ harum & recentium & aridarum etiam sit vsus, vbi haud dubiò, illas non solùm vidisti mensis inferri, sed, vt verisimile est, gustasti & edisti quandoque. Sed dissimulandum hoc erat, vt liberior calumniandi occasio relinqueretur. Quod non hoc loco, sed & alibi facere videris, siquidem quòd Bœna in auditorium meatum incidere nequeat, id quoque de minoribus accipis, in cap. tamen de maioribus Bœnis à nobis traditum. Vidisti ne aliquando tam patentem hominis auditorium meatum, vt in eum facilè maior Bœna incidere potuerit? negas. Quid ergo hîc cauillaris? Simile est de gallo gallinaceo, quem ais posse Fabas deglutire: minores Bœnas fortassis posset; sed maiores à gallo non meministi integras (vt credo) deuoratas. Hîc verò etiã cauillaris, in ὀνείρῳ Luciani legi affirmas, quod ex ἐνυπνίῳ citaui: esto. sit lapsus iste transscribentis vel meus, quid ad rem? Luciani locum esse confiteris: atque in eius Dialogis reperiri Mycillum obiicere gallo, quòd Fabas sublegisset. De reliquis abstineo, vt de formicis Fabæ tunicã adferẽtibus, &c. quia ne minora ac tenuia nimis, vt ais, prosequamur postulas. Ad Aristotelis locum lib. De Historia animalium sexto veniendum. In hoc autem quasdam voces aliter reddendas censes, quàm à Theodoro Gaza sint conuersæ. Verùm prætermissis istis ad inspectionem pulli te prouoco. Frange ac aperi ouum gallinaceũ decimo, vndecimo, aut duodecimo ab incubitu die, qualisq; tunc sit pulli formatio cõsidera & vide. Reperies caput formatũ, & vtrinq; eminentes oculos, partibus tamen eorum indiscretis, reliqui verò corporis fibras ac rudimenta: vt hinc pateat haud perperam ab Aristotele scriptum, decimo die caput reliquo corpore grandius esse, & oculos Fabis maiores per id tempus eminere; Fabis videlicet quas veteres κυάμους dixerint. Quid nunc Alexandrine, Fabam ne de loco sedeq; sua deiectam restituisti? & de bonorum facultatumq; suarum possessione deturbatam reduxisti? exauctoratæ auctoritatẽ reddidisti ne omnem? Ita enim lib. VII. De simp. medic. facult. cap. de Faba inaniter gloriaris, triumphum canens ante victoriam. Sed erubescere te nunc video, Salua res est. Agnoscis modò te temerè nimis Euricij Cordi ac nostram sententiam impugnasse, tuaq; argumenta omnia concidisse, ac in nihilum euanuisse: Bœnamq; nec maiorem, nec etiam minorem, veterum κύαμον Latinis Fabam dictam, esse confiteris. cùm orbicularem siue sphæroïdem formam, neutra obtineat, qualem κυάμου esse, abundè ostensum. Vale.

REM-

REMBERTI DODONÆI AD IVLIVM ALEXANDRINVM EPISTOLA ALTERA:

DE PHASELO.

DVDVM *absolueram Alexandrine priorem epistolam, cùm in locum secundi libri De alimentorum facultatibus cap. primi, inciderem, vbi refers recentis Phaseli siliquas esculentas esse, vt & Phaseoli siue Dolichi; ex quo deinde nonnullam occasionem iterum arripis, reiiciendæ ac reprobandæ nostræ de vulgari Faba siue Bωna sententiæ. Galeni sunt verba,* κυάμων δ' οὐκ ἔστιν χλωρῶν ὁ λοβὸς ἐδώδιμος: *id est, Fabarum autem viridium siliqua non est esculenta. Quibus tu hæc adiicis:* Vbi igitur sunt, qui nostrates Fabas maiores, minorésve, veterum esse Phaselos persuadere nobis conantur? est siquidem Phaseli siliqua esculenta, recentis, vt & Fasioli, siue Dolichi, itidem recentis: estur enim vtraque hodie pariter: at Fabarum nusquam editur. *Hîc optarim interrogatum te Alexandrine apud quem auctorem vnquam legeris Phaseli recentis siliquas edules esse. Nullum enim (si rectè iudico) auctorem proferre poteris. Nam Galenus, eodem loco, solius Dolichi, dum adhuc virescit, fructum integrum vescum esse testatur. Fructum autem nominat, quod ex siliqua & semine componitur. Vnde ergo Phaseli etiam immaturum fructum esculentum esse cognouisti? Sed fortaßis Phaselum, Phaseolo siue Dolicho congenerem facis: vt posteriora tua verba ostendunt, in quibus Phaselos & Phaseolos siue Dolichos veluti duo differentia quidem legumina nominas, sed tamē forma similia eorū semina affirmas, & renū quorundam animalium similitudinem vtraq́ referre.* Illud insuper (*ais*) in vtrisque, Phaselis inquam, & Phasiolis, siue Dolichis, magna cum animalium quorundam renibus similitudo, in Fabis nulla. *Hæc certè verba ostendunt exiguum te discrimen inter Phaselum trisyllabum, & Phaseolum tetrasyllabum siue Dolichum agnoscere. Quod & cap.* XXV. *eiusdem libri apertius ostendis. vbi Phaselum aliud nihil esse affirmas, quàm qui ab Italis omnibus Fasolo dicitur: Phasiolum verò (vt quibusdam placet) nihil aliud quàm Fasolo Turchesco, à Dioscoride Smilax hortensis, à Galeno verò Dolichus dictus, cum Phaselo genus non diuersum, specie, vt ais, diuersa tamen. Hic velim ex te scire, mi Alexandrine, quid inter hæc genere eadem, specificam differentiam pariat, quod tu nec exprimis nec ostendis. Sunt quidem, scio, nonnulli, qui inter Phaseoli albida semina, & alia quæ vel lutea, vel rubentia, vel nigricantia, vel ex albido nigroq́ permixtis colorata, discrimen facere conantur: propterea quòd albida semina renum quorundam animalium figuram paulò magis exprimere videantur, quàm alterius coloris. Quod si autem huiuscemodi est discrimen, quo specie diuersa ac differentia esse existimas: valde exiguum illud est, & certè tam exiguum, vt nec nomine nec specie, hæc ea propter distinguenda sint. Neque enim color vel nomen vel speciem mutat; nisi alia adsint discrimen ostendentia. Cuiuscunque ergo coloris Dolichi semina sint, haud idcirco nominibus distinguenda, & quædam Phaseli, alia Phaseoli dicenda. Phaselus etenim haud alius est, quàm vulgaris Faba Germanis Bωna dicta, à Phaseolo siue Dolicho differens: vt Pempt.* IIII. *lib.* II. *cap.* I. *abundè multis ostensum est. Quibus accedere potest, quod Galenus lib.* I. *De alimentorum facult. inter ea semina, quæ in aqua eoúsque dum radices egerint, id est, germina fecerint, macerata eduntur, Phaselos quoque recenseat: & nostra hac ætate vulgares Fabæ, siue Germanorum Bωnæ in aqua maceratæ quoque edantur; & quidem à Religiosis montis Athou: vt Bellonius Singularium lib.* I. *cap.* XXXVIII. *&* XLVIII. *refert, quos verisimile est hanc consuetudinem à veteribus retinuisse, sic vt & hinc colligendum videatur, veteribus Phaselos dictos fuisse, quas modò vulgò & perperam Fabas, Germani verò Bωnas vocant. Semina autem quæ in aqua macerata, donec radices produxerint, eduntur, referente Galeno, sunt Fœnigræci, Phaseli ac Eruiliæ; item & Lupini. horum autem nullum cum vulgari Faba siue Bωna conuenire potest, excepto solo Phaselo. Proinde & hæc tua argumenta planè Alexandrine concidunt, neque enim vulgarē Fabam Phaselum esse negare potes. multò verò minus, legitimam Fabam esse affirmare. Neque tibi in vllo prodesse queunt Galeni verba quæ ex cap. de Dolicho, haud integra sed mutila in medium profers; deinde & aliò detorques. Refert Galenus Dioclis verba de Dolicho ac Pisis, post quæ deinceps Ochri, Lentis, Ciceris, & Orobi mentionem faciens, Lathyri siue Cicerculæ nomen prætermittens, eandem, inquit, dubitationem præbet. (quam videlicet Hippocrates prius) Dicere tamen (addit) quis posset: omnia hæc, Ochrum, Lathyrum, Faselos, vnum esse genus, verùm pluribus nominibus appellari. Hîc tu mox Alexandrine adiicis:* Et re vera sunt

genere eadem, ſpeciebus quibuſdam diuerſa cuncta hæc. *At Galenus, dicere aliquos poſſe eadem eſſe genere hæc refert; non, vt tu, affirmat. An ne Ochri, Lathyri, ac Faſeli eadem ſunt? negas. Sed Phaſelum ac Phaſeolum eadem genere eſſe reſpondes. Verùm hoc ex iſtis Galeni verbis colligi nequaquam poteſt. Deſine ergo Galeni verba ad alium ſenſum, contra mentem eius detorquere, & integra, non mutila, in medium proferto. Quod quia abs te non factum, hîc integra adſcribenda putauimus.* In libro De ratione victus, Hippocrates ſcriptum ſic reliquit: Piſa minus quidem inflant, ſed magis per aluum ſecedunt: Ochri autem & Dolichi iis quidem ſecedunt celerius: verùm minus ſunt flatulenti, & nutriunt affluentius. Cùm enim Hippocrates his verbis Piſa Fabis comparet, quarum prius vt cibi flatulenti meminerat: deinde Ochros & Dolichos adſcribat, in eo ſignificat, Dolichon eiuſdem eſſe generis cum prædictis ſeminibus, & potiſſimùm cum Ochris. Verùm cùm nullam prorſus Lathyri aut Phaſeli mentionem fecerit, ſuſpicari quodammodo poſſumus, illorum ſeminum quoddam licere appellare Dolichon. Quòd ſi quis Phaſelos etiam in Lathyrorum genere reponat, negare ſaltem non poterit, quin Lathyri in prædicta oratione Dolichi appellari queant. Nam & Diocles in Leguminum catalogo, vt Fabas primas recenſuit, mox Piſa, deinceps ad verbum ſic ſcribit: Dolichi verò non minus quàm Piſa nutriunt: præterea flatu ſimiliter carent: quod verò ad ſuauitatem pertinet, ad deiectionem, vincuntur. Verùm is quoque deinceps Ochri quidem, & Lentis, & Ciceris, & Orobi mentionem faciens, Lathyri autem nomen prætermittens, eandem præbet dubitationem. Dicere tamen quis poſſit, omnia hæc, Ochros, Lathyros, Phaſeolos, vnum eſſe genus, verùm pluribus nominibus appellari. *Hæc ſunt, mi Alexandrine, integra Galeni verba, quæ quàm nihil pro tua ſententia faciant, vel noſtræ aduerſentur, ſatis manifeſtum. Vale.*

FINIS.

REMBERTI DODONAEI DE OLERIBVS, ET CARDVIS,

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTAS QVINTA.

DE HERBIS EDVLIBVS, LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

ANTECEDENTE Pemptade Frumentorum leguminumq́, materia comprehensa est: Nunc altera edulium herbarum succedit pars, qua Olerum historia continetur. Est autem inter hæc differentia haud exigua. quædam etenim herba siue foliis edulia sunt: alia fructu: radicibus verò non pauca.

Eorum autem, quæ herba siue foliis edendo sunt, duplex est genus: nonnulla enim tota, ac subinde sola edi possunt, vt Atriplex, Beta, Braßica, Lactuca, &c. alia verò nec sola nec tota eduntur, sed ciborum ac olerum aliorum condimenta sunt, vt Apij genera, Sinapi, Eruca, Nasturtium, &c. Quæ omnia vt verè Olera dicuntur, sic & hæc, Pemptas ista explicabit: Additis quinto loco spinosis Carduis, quorum nonnulli edules sunt, vt Cinara, Carduus Leucographus, & alij.

Primo autem loco occurrunt herbæ, quæ totæ ac subinde solæ esitantur. additis interim & iis, quæ cognatione aliqua ipsis adhærent, tametsi etiam edules non sint. Nec enim, vt sæpius admonuimus, similes ab inuicem diuellendas existimauimus: Iam & expediens cum vtilibus inutiles describi: Ita enim facilius vna ab altera dignosci potest.

DE ATRIPLICE. CAPVT I.

ATRIPLICIS genera sunt duo: hortense ac syluestre.

1. Hortensi caulis procerus & erectus nonnullis alis & ramis brachiatur: folia lata, acuminata, & Bliti foliorũ ęmula, lęuiora interim molliora q́; flosculi exigui sublutei coaceruati. semen foliatum, tenui cortice obductum, racematim cohæret. radix in altum descẽdit, multæ ex qua fibræ promuntur. Sunt folia caulesq́; initio subcandido relucentia colore, ac veluti tenui respersa farina; procedente verò tempore in luteum nonnihil subinde elanguescunt.

2. Syluestris læuitate formaque foliorum, floribus, semine folioso hortensem æmulatur, sed humilior ac minor est omnibus partibus.

3. Vtriusque generis caule, foliisque, & succo rubens species etiam quandoque reperitur; frequentius tamen hortensis.

4. Est verò & alia syluestris, humillima, ramosior, foliis angustioribus, floribus, seminibusque prioribus respondens.

In hortis olitoriis frequenter, Satiua etiam non sata prouenit. Syluestres iuxta vias, semitas, scrobes, & margines agrorum sæpius gignuntur.

5. In Maritimis ad Tergestini salinas à se repertam & Atriplicem quandam Matthiolus refert, humi suis caulibus procumbentem: foliis candidis, Spinachiæ minoribus: semine in summis virgis racematim congesto. radice multiplici. quam Marinam appellat.

Iunio ac Iulio, subinde Augusto mense vigent, semenq́ue perficiunt.

Græcis ἀτράφαξις dicitur: item & χρυσολάχανον: Latinis Atriplex, & Aureum olus: Officinæ Latinam retinent nuncupationem: Germanis Molten/ Milten: Belgis Melde: Italis *Atriplice*, & *Armola*, *Trapese*: Hispanis *Armolles*: Gallis *Arrouches, ou bonnes dames*: Anglis Orage: Bohemis Lebodа. Plinius de Atriplice & Chrysolachano seorsim differit, veluti ab inuicem differentibus: De Atriplice siquidem lib. XX. De Chrysolachano lib. XXVII. cap. VIII.

Atriplex hortensis.

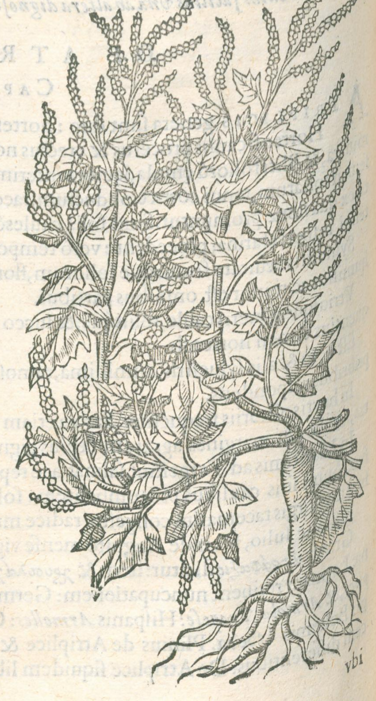
Atriplex syluestris.

Atriplex syluestris humillima.

Atriplex marina.

vbi sic scribit. Chrysolachanon, inquit, in Pineto Lactucæ simile nascitur: sanat neruos incisos si confestim imponatur. Et aliud genus Chrysolachani traditur flore aureo, foliis Oleris.

Temperamento Atriplex, Galeno auctore, in secundo ordine humida; frigida in primo: hortensis verò etiam humidior ac frigidior. Dioscorides edi olerum modo coctam ait: aluū item mollire; ac panos quoque discutere, siue cruda siue cocta imponatur. Semen cum aqua mulsa regium morbum sanare.

Pes anserinus.

Galenus huic ex eo abstergendi vim adesse existimat, & iocinoris obstructiones aperire posse.

De Pede anserino. CAP. II.

AD Atriplicum genus referenda vulgaris occurrit herba, Pedem anserinum appellant. cubitali aut altiore caule, nonnihil striato, ac ramoso hæc assurgit. foliis circumuestitur latis, læuibus, splendentibus, aliquot sectionibus per oras diuisis. flosculi exigui subrubent. semen ramulorum cacuminibus racematim adhærens, Atriplicis syluestris satis simile est. radix in multas fibras diuiditur.

Secus veteres parietes, vias, semitas, alibiq; incultis ac desertis humentibus nonnihil locis frequens exit.

Viget ac floret vnà cum Atriplicibus reliquis.

Nomen recentior ætas Pedi anserino dedit, à similitudine pedis anseris, quem angulis & sectionibus suis, foliū quadantenus exprimit: Germanicè **Gens füß**: eadem vocatur Gallicè *Pied d'oye*: Italicè *pede di Ocha*: Anglicè **Goose foote**: Belgicè **Gansen voet**.

Facultate hæc herba frigida quoque ac humida est, & quidem non minus Atriplice, sed, vti apparet, etiam amplius refrigerans. Suum generi exitialis ac perniciosa, si edatur, fertur. In Medicinæ vsum non admittitur: multò minus inter edulia.

Garosmus.

De Garosmo. CAP. III.

ADMODVM fœtida hæc herbula est, corrupta putridaq; salsamēta, ac fœtens horum ius grauissimo molestissimoq; odore superat. exiguis repit cauliculis, circa quos foliola colore formaq; Atriplicis, sed minora multò, omnino videlicet exigua: flosculi pusilli: semenq; minutum veluti syluestri Atriplici. radix tenuis fibris nonnullis capillatur.

Locis incultis, iuxta semitas nasci gaudet: semel ad hortos translata diutinè recurrit.

Annua est vti reliquæ Atriplices, cum quibus viret, viget, ac perit.

Garosmum ex eo quod fœtidum γάρον, siue liquamen piscium redoleat Cordus appellat: Tragium Germanicum aut Atriplex fœtida dici potest; hirci siquidem virosum odorem, huius fœtens odor etiam superat. Ad Atriplicum autem genera referendum.

Nullus autem vsus est herbæ; ex vtero tamen laborantibus grauitate odoris prodesse potest: Nam vti Hippocrates ait: Cùm vterus strangularit ad nares graueolentia adhibenda.

De Blito. CAP. IIII.

Blitum maius.

Blitum minus.

Blitum rubens.

Blitum maculosum.

Amarantus purpureus saturo cocci colore.

Amarantus maior floribus obsoleti coloris.

BLITI plura sunt genera, magnitudine, tum & nomine differentia.

1. Quod maius appellatur, supra duos aut tres pedes attollitur: caulis eius rotundus in alas non paucas distribuitur. Folia sunt lata, acuminata, veluti Atriplicis, sed virentiora ac glabra: flosculi & semina latis membranis inclusa in ramulorum fastigiis racemosa. radix multiplicibus fibris deorsum demittitur.

2. Minus Blitum humilius est, foliisque angustioribus: flosculi huius obscurè rubent: semina vt Atriplicis ac maioris Bliti: radix eiusdem modi.

3. Vtriusque rubens quædam reperitur species. maioris autem caules potissimum rubent: minoris verò & caulis, foliaque, ac radices; quæ & è purpura rubicantem succum attritu reddunt.

4. Est & Blitum foliis non modò virentibus, sed rubro luteoque coloribus pulchrè distinctis, forma prioribus simile. Quod non abs re Blitum maculosum siue maculatum dicitur: & à nonnullis herba Papagalli, aut rectius Psittaci herba, à foliis variè coloratis, similitudine Psittaci plumas referentibus.

5. Iam & ad Bliti genus referendus quoque venit Amaranthus purpureus vterque, cùm cocci saturato ac eleganti rubore tinctas; tum obsoleti coloris ampliores ac laxiores spicas progignens: De quibus Pemptadis 2. lib. I. scriptum est. *Amaranthus.*

Passim repeiuntur vulgaria Blita locis incultis: non rarò in hortis sponte enascuntur.

Vnà cum Atriplicum generibus recurrunt, vigent, ac florent.

Græci βλῆτον: Latini Blitum appellant: Germani Maier: Hispani *Bredos:* Itali *Biedoni, Blito:* Galli *Blete.*

Olus, Galenus ait lib. VI. De simpl. med. facult. esculentum est Blitum, humidæ frigidæq; temperaturæ, in secundo maximè excessu. Alimentum autem corpori præbet exiguum, vt 2. de De aliment. facultatibus. Ex oleribus siquidem est ἀποίοις, siue gustabilis qualitatis expertibus; quorum substantia aquosior est.

Huiuscemodi autem olera non solum exiguum nutriunt, sed & ad facilem deiectionem sunt propensa, non tamen vehementer, cum nulla ipsis adsit qualitas acris aut nitrosa, quæ ventrem ad excernendum excitet.

De Spinachia. CAP. V.

Spinachia.

Boulapathon.

SPINACHIA Blito vel etiam Atriplici cognata est. folia profert mollia, obscurè virentia, ſucci plena, acuminata, & latiore baſe triangula, iuxta pediculum ſæpenumero vna vtrimque profunda ſectione diuiſa: caules teretes, pedales, intus concauos, ſimilibus foliis conueſtitos, iuxta quæ, tum & in faſtigiis ramulorum floſculi racematim cohærent, ſuccedente molliter ſpinoſo ſemine. radix tenuibus fibris cõſtat.

In hortis facillimo cultu prouenit: ſolum vix vllum refugit.

Quouis ferè anni tempore ſeri poteſt. Vere ſata citò adoleſcit, & intra duos menſes perficitur. Quæ verò Autumno ſeritur, non ita celeriter increſcit; ſed per hyemem reſtans, mox primo Vere ſemen profert.

Spinachiam noſtra ætas appellat: nonnulli Spinacheum olus: alij Hiſpanicum olus: Fuchſius Græcè Σπιναχίαν vocat: Ab Arabibus ac Serapione Hiſpanac dicitur. Sunt qui σευτλομαλαχὴν, aut τευτλομαλαχὴν, id eſt, maluaceam betam nominant. Germanis Spinet: Belgis Spinagie: Hiſpanis *Eſpinaca*: Italis *Spinacci*: Gallis *Eſpinars*: Anglis Spynache.

Falluntur qui Plinij Boulapathon eſſe exiſtimant: Lapathi ſiquidem genus Boulapathon eſt: radicis tantum altitudine ab aliis differens, vt lib. XX. cap. XXI. ipſe refert. Nec quoque Hippocratis Blitum eſt, quod veluti linguâ eſſe ſcribit lib. II. De morbis muliebribus: Nam inter ſubdititi a iſtud refertur, quę rubrum fluxum muliebrem reprimunt ac ſiſtunt. Talis autem Spinachiæ facultas haudquaquam eſt, adſtrictione omni carens.

Eſt autem Spinachia humida planè ac frigida ordine ferè ſecundo; ſed humida magis: ex olerum numero, quorum ſubſtantia aquoſior, & ſapor qualitatis expers: citò idcircò deſcendit, & aluum emollit.

Editur decocta, ſed alimenti exiguum aut nihil confert: flatulenta nonnihil eſt, & nauſeam facilè parit, niſi Zinzibere aut alio conſimili condiatur: Recipitur & inter cruda acetaria recens enata, prius ſcilicet quàm latiora ei ſubnata fuerint folia.

De Beta. CAP. VI.

BETA duorum eſt generum: candida vna: nigra altera: cuius vna ſpecies radice eſt craſſa admodum, ac eduli.

1. Sunt autem folia priori magna, lata, læuia, reſplendentia, quandoque dilutius, aliàs ſaturatius virentia: caules longi, bicubitales, ſtriati, in ramulos effuſi: circa quos initio floſculi copioſi ordine digeſti, colore ſubuirentes: deinde ſemina aſpera, rugoſa. radix teres, longa, intus candida eſt.

2. Altera Beta foliis, caule, ſemine, radiceq; ſimilis, ſolo colore differens eſt. qui in foliis, caulibus rubens elucet.

3. Tertia & caule foliisq; rubet, ſed ſubinde dilutius. radices verò habet paulo breuiores, ſed craſſas, Napis ſæpenumero perſimiles, quæ interiore pulpa rubent, & ori quàm reliquorum gratiores, ciboque aptiores.

Seritur in hortis Beta: ſolum amat madens ac lætum. Oportuniſſima ſatio eius Vere: tota æſtate viret, nec non & hyeme: altero anno caulis cum ſeminibus aſſurgit.

Iulio aut Auguſto ſemen ad maturitatem peruenit.

Tertiæ radix priuſquam caulis exeat eruenda, alioqui cibo inutilis futura.

Græcis Σεῦτλον, τεῦτλον, & à nonnullis τεύτλιον dicitur: Latinis Beta: Germanis Mangolt: Belgis Beete; Italis *Beta, Bietola*: Hiſpanis *Aſelgas*: Gallis *de la Porée*, *Bette*: Anglis Bette.

Nomine

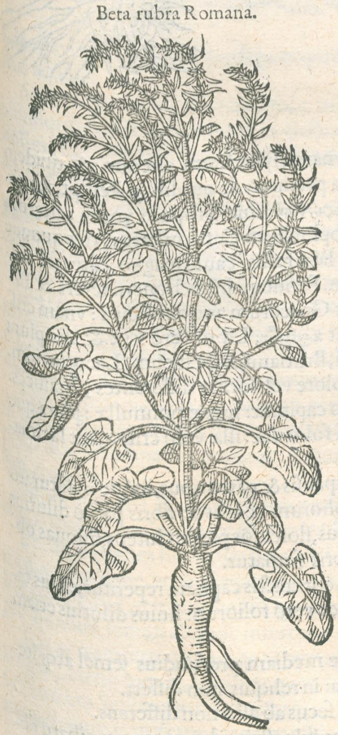
Beta candida.

Beta rubra.

Beta rubra Romana.

Nomine vicina est σευτλὶς dicta: sed vt apud Athenæum diuersum genus & à Beta differens.

Candidam Betam σικελικὴν, id est, Siculam cognominari Theophrastus ait: Hinc Siclę vox, qua Barbari & Officinæ pleræq; Betá appellitát. 1.

Tertiam Betam Germanis rot Ruben / id est, Rapum rubrum dici Fuchsius auctor est. Non est tamẽ Rapi, sed Betæ species, quam nonnulli Romanam Betam vocant. 3.

Cæterùm Beta candida quidem humidum ac frigidum olus est, quod adiunctam quandam salsilaginem ac nitrosam facultatem habet: vnde & extergit, & per nares pituitam euocat. Cocta autem editur, citò descendit, & aluum ad excernendum & deponenda excrementa excitat; præsertim cum iure in quo decoquitur sumpta: absque iure esitata, deposita nitrositate, minus extergit, ac aluum irritat. Nutrimentum autem ex Beta qualicunque tandem exiguum aut nullum corpori accedit, idque minus quàm ex Lactuca probum. 1.

Succus autem naribus inditus pituitam clementer extrahit & caput purgat. Decoctum foliorum & radicum furfures & lentes abstergit. Radix deraso nonnihil cortice ano glandis modo imposita, aluum quoque ad excrementorum expulsionem inuitat, præsertim exiguo sale conspersa.

Rubra Beta nonnullæ adstrictionis particeps, aluum minus mouet, sed cibo minus idonea. 2.

Tertiæ

Tertiæ radix, menſibus hybernis, cum ſale & aceto condita, acetarij alterius loco ſubinde cocta infertur: palato & ori grata.

De Braſsica. CAP. VII.

Braſſica vulgaris ſatiua.

Braſſica rubra capitata.

BRASSICAS duas Dioſcorides facit: ſatiuam vnam, ſylueſtrem alteram: & quidem præter tertiam Marinam, quæ ad Helxines genera pertinet: de qua lib. 3. Pempt. tertiæ. Tria autem huius Theophraſtus genera ſtatuit, ὀυλοφύλλον, ſiue Criſpum vnum: alterum λειοφύλλον, Læue: tertium ἄγριον, ſiue ſylueſtre. Theophraſtum Cato imitatur, tres quoque Braſſicas referens: primam quidem læuem, grandem, latis foliis, caule magno: alteram criſpam: tertiam minutis caulibus, teneram & acerrimam. Eandem diſtinctionem refert & Plinius lib. xx. cap. ix. vbi in tres ſpecies diuiſiſſe eam ait Græcorum antiquiſſimos: vnam criſpam: alteram λέιαν: & tertiam, quæ propriè appellata ſit κεράμβη: Libro verò xix. & alia plura genera his adiicit, Tritianum, Cumanum, Pompeianũ, Brutianũ, Sabellicum, Lacuturrium.

Noſtra ætas non paucas quoque obſeruauit, vel colore vel forma differentes, Braſſicas. Quædam enim ſeſſili folio patulæ ſunt: aliæ contracto capitatæ: nigræ nonnullæ: pleræque albidæ; vel etiam ſaturato colore virentes: Iam & læui folio iſtæ: illæ verò criſpo, aut laciniato. Eſt & in caulibus differentia.

1. Prior Braſſicæ ſpecies foliis luxuriat magnis, latis, expanſis & patentibus, iiſque in ſaturato cum virore rubore nigricantibus: pediculis tamen foliorum, coſtis ac fibris paulò dilutiùs rubentibus. caulis qui è mediis Vere ſurgit foliis ramoſus, floſculos profert luteos; ſiliquas oblongas, quales Rapi, & ſemina rotunda ſimilia. radix fibris firmatur.

2. Huius ſpecies & quędam foliis in orbem & globum contractis capitata reperitur, cuius tamen globoſum caput minus quàm albidę capitatæ. color verò foliorum huius dilutius etiam quàm antecedentis rubet: reliqua conueniunt.

3. Tertiæ folia minora ſunt, vtrimque ad coſtam vſque mediam profundius ſemel atq; iterum inferius inciſa, per margines verò admodum criſpa: in reliquis non differt.

4. Quarta foliis eſt fiſſis, & in lacinias multas diſſectis: ſecus ab aliis non differens.

5. Quinta caule foliiſq; omnino minor eſt, & natura ſua ſylueſtris: idcircò nec in cibatu deſiderata:

Brassica crispa.

Brassica Selinoides.

siderata: seminis autem causa præcipuè seritur ac colitur, ex quo subinde non exiguus quæstus accedit.

Sexta caule innititur crasso: folia initio effundit ampla, lata, ex albo virentia, crassis costis albidioribus distincta, reliqua in globi aut capitis formam arctissimè contrahit, quæ candidissima sunt. quibus Vere dissolutis caulis assurgit ramosus, flosculos, siliquas, ac in his semina proferens. 6.

Est verò & alia quædam capitata, albida quoque, quam Sabaudam vocant. oblongiora huius sunt capita, minusq́ arctè conclusa, quæ si Vere explicentur, caules emittunt similiter ramosos, floribus albidis speciosos: quos siliquæ & semina succedunt aliorum similia. Hyemis rigorem hæc non sustinet, neque ad Ver peruenit, nisi admodum clemens hyems fuerit. 7.

Succedit Cauliflora dicta; hæc priore caule foliisq́; albidas refert, sed foliorum loco, quæ in caput conglomerantur, caules huic in mediis exeunt foliis crassi, albidi, molles, qui ori grati cum suauitate cocti eduntur; à quibus Vere, si hyemem superare (quod rarissimum) potuerint, altioribus factis, flores, semina aliorum similia prodeunt. 8.

Iam & alia quædam ex albarum genere, cuius caulis omnino crassus redditur; nõ quidem in mediis foliis, verùm infrà & proximè radicibus, quo loco strumosus factus etiã Rapi haud parui magnitudinem æmulatur: huius interior medulla, qualis reliqui caulis, & reliqua veluti aliarum. 9.

Superest & alia Brassica reliquis procerior. folia huius non læuia, sed rugosa, saturato virore nigricantia. caules, flores, siliquæ, & semina ab aliorum haud dissident. 10.

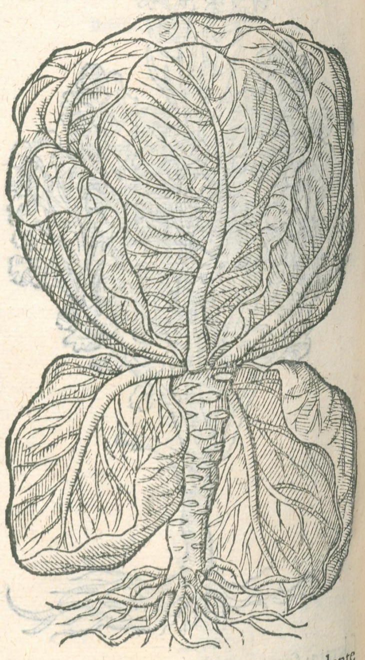
Brassicæ omnes hortenses sunt, sed quæ syluestrior in agris seritur. Amat Brassica solum mediocre, pingue, probè stercoratum, & benè subactum. Translatione omnis proficit, ac melior euadit. Indigenæ omnes Belgio sunt; Sabauda, Cauliflora, & posterioribus duabus exceptis, quarum semen aliunde infertur.

Seri ac transferri quouis anni tempore Brassicam posse Petrus Crescentius sentit. Apud Belgas Martio mense, Aprili, & quandoque Maio seritur: Augusto verò etiam non rarò, aut sub initium Septembris. Transferri, inquit Columella, sex foliorum Brassica debet. In alium autem locum transferuntur ac transplantantur Brassicæ in Belgio, Maio aut Iunio, quæ quidem

Braſsica ſyluestris Crambe dicta.

Braſsica capitata albida.

dem primis Veris menſibus ſatæ ſunt; quæ deinde hybernis menſibus virent, ac ſuccedente Vere flores ac ſemina proferunt: Auguſto verò demum menſe ſatæ, Octobri aut Nouembri transferuntur, vel quandoque etiam Martio menſe, qualis præcipuè albidæ capitatæ ſunt, quæ deinde poſt Solſtitium in capita extuberant. Sabaudæ verò & Cauliforæ tempeſtiuè ſerendæ, Maioque transferendæ ſunt.

Omnis autem Braſsica Dioſ.& Galeno Græcè κράμβη appellatur: & ſatiuæ quidem κράμβαι ἥμεραι: Theophraſto verò hæc ῥάφανος dicitur. Eſt quidem Rhaphanus Dioſcoridi, quę Latinis Radicula; ſed Theophraſtus Radiculam non Rhaphanum, ſed Rhaphanida vocat. Eadem verò & Ἀμέθυσος herba eſt, ſic dicta, non modò quòd ebrietatem arceat, verùm quòd & colore (quæ prioris generis eſt) Amethyſton gemmam referat. Officinæ & vulgò Caulem nominant, ab ipſius caulis præſtantia: Germani **Kôle kraut:** Brabanti **Koolen:** Galli *des Choux:* Hiſpani *Colhes, Coues*: Itali *Caulo, Verza*.

1. Prior ſpecies eſt ea, quam Theophraſtus λειοφύλλον: Plinius vno loco λείαν, alio Cumanam cognominat: eandem & Cauloden quoſdam vocitare ait: Cato hanc Lęuem appellat: vulgò Rubra caulis: Germanis **Breiter rooder kôlen:** Braban. **Groote roode koolen:** Gal. *Choux rouges.*

2. Alteram ſpeciem Brabanti vulgò **Rooſkens** vocant: Latinè Roſaceam braſsicam dixeris. Pertinere hæc ad Tritianum genus nonnullis videtur: Plinius ſiquidem lib. XIX. cap. VIII. Tritiani caulem ſapore & magnitudine præcipuum eſſe ait, ſed ex terræ aggeſtione talem fieri: cuiuſmodi Roſacea non eſt. Magis cum Lacuturribus ex valle Aricina, capite prægrandibus, & foliis innumeris, conuenire videtur.

3. Tertiam Criſpam, Theophraſtus οὐλοφύλλον nominat, atque inter Braſsicas primo loco refert: Catoni ſecunda eſt: Plinio Sabellica eſt: Sabellico, inquit, (generi) in admirationem criſpa ſunt folia. Germanis **Krauß kôl:** Belgis **Ghecronckelde koole:** Gallis *Choux creſpuz.*

4. Quarta foliis fiſsis σελινοειδὴς, Latinis Braſsica Apiana rectè vocari poteſt; tametſi Plinius lib. XX. cap. IX. Criſpam ſic dictam velit à ſimilitudine foliorum Apij: ſunt autem Apij folia haudquaquam criſpa, ſed in varias partes diſſecta: Vulgò apud Brabantos **Ghehackelde koole.**

5. Quinta Veteribus tertia eſt, quam Plinius propriè κράμβην dici affirmat: Brabãtis **Slooren.**

6. Quæ inter albidas prima eſt, vulgò Capitata nuncupatur: & à nonnullis Braſsica Imperialis:

Brassica Sabauda.

Brassica Cauliflora.

lis: Germanis **Kappeß kraut**: Belgis **Cabuys koole / Sluytkoole**: Gallis *Choux Cabuz*: Hispanis
Repolho, Colhes morcianos: Italis *Caulo Cappuccio, Cappuzzino*: Anglis **Cabbuge**.
Sextam Brassicam Tritianam nonnulli à Plinio dictam esse censent, cuius magnum & sæ- 6.
pè pedale caput aliquando conspici lib. XIX. cap. VIII: & paulò antè ex terrę aggestione tale
fieri, affirmat. Brassica autem ista capitata, non ex aggerendo aut accumulando terram, talis
nascitur; sed sua natura, si tempore & loco idoneis transplantetur, capitata efficitur.
Quæ succedit, septima ordine, Brabantis **Sauoije koole**/ id est, Sabauda Brassica dicitur. 7.
Fertur ex semine prouenire Caulifloræ, quod in Belgio maturuit. Inter Lacuturres capitatas
non temerè numerari potest.
Caulifloram verò nonnulli etiam Cypriam Brassicam vocitant: Italis *Caulòfiore*: Gallis 8.
Choux floriz: Brabantis **Bloemkoole**. Hæc cum Plinij Pompeiana conuenire videtur, de qua
sic lib. XIX. cap. VIII. Pompeianũ (genus) procerius, caule ab radice tenui, intra folia crassescit.
Proximam Rapæcaulem vulgò nominant. 9.
Postremam Nigram cognominant Brassicam: ab Italis *Negrecaulem* (vt fertur) dictam. An 10.
hæc ad Brutianum referenda sit expendendum. quod Plinius prægrandibus foliis, caule te-
nui, sapore acuto esse scribit.
Cæterùm Brassica omnis resiccantem & adstringentem facultatem habet, atque vna ni-
trosam quandam vehementius abstergentem qualitatem: hanc autem succus aut decoctum
eius sibi vendicat. substantia siue Brassicæ corpus adstringentem & resiccantem retinet. De-
ponit etenim Brassica decoctione nitrosam hanc qualitatem, quæ succo ac humido eius insi-
det: quàm omnem aqua, in qua primò decoquitur, ad se pertrahit. Quam ob causam deco-
ctum eius aluum mouet: veluti & succus si bibatur. Abiecto autem primo iure in quo deco-
cta est, aluum Brassica siccat & adstringit: alimentum autem corpori præbet exiguum; suc-
cum verò ingenerat non probum, vtpote crassum ac melancholicum: minus tamen crassum
aut vitiosum, quæ albidæ sunt: quæ idcirco & aliis præstant. Cato tamen crispam maximè
commendat: sed huic albidæ cognitæ non fuerunt. Obscuritate visus laborantibus, & tre-
mulis comesam auxiliari, Dios. auctor: Cymam verò eius acriorem, stomacho vtiliorem, &

Brassica caule rapum gerens.

Brassica nigra.

ad vrinam ciendam validiorem esse: Sale autem cõditam stomacho inimicam esse, & aluum conturbare: Crudam verò ex aceto mansam lienosis prodesse; idem ait. Plinius spleniticis in vino albo per dies quadraginta exhibendam scribit.

Fertur & Brassica cruda ante alium cibum sumpta ebrietatem arcere, neque inebriari posse eum, qui crudam præsumpserit: posteà verò sumptam crapulam etiam discutere: Causa cuius naturale Brassicæ cum vite dissidium; quod tale est, vt si quando in aruis appropinquauerit viti, aut statim tabefiat, aut vitis sarmenta tabefaciat: aut si, dum coquitur, vinum instilletur, de cætero non coquatur, ac color eius corrumpatur: vt in Geoponicis Cassij Dionysij Vticensis scribitur. Athenæus tamen arcendi ebrietatem potentiam, non foliis, sed semini Brassicæ asscribit. Conferunt verò & folia omnibus inflammationibus ac œdematis cum polenta trita ac imposita. cum sale carbunculos rumpunt.

Succus Brassicæ, auctore Dioscoride, cum iride & nitro sumptus aluum mollit: cum vino verò epotus viperarum morsibus aduersatur. Idem cum Fœnograeci farina podagricis ac articularibus doloribus impositus prodest; tum & vlceribus sordidis ac vetustis: caput purgat naribus infusus: cum loliacea farina subditus menses mouet. Plinius succum cum vino auribus instillatum, auditus tarditati prodesse refert.

Semen, præsertim Ægyptiæ Brassicæ, quod amaræ, Galeno teste, qualitatis particeps est, lumbricos pellit: faciei lentigines, ephelidas, & quæcunque modicam abstersionem expostulant, expurgat.

Aqua, in qua decocta est, neruos articulosq; mirè adiuuari ferunt: tum & vulnera recentia ac vetera: etiam carcinomata, quæ nullis aliis remediis sanari possunt, si hac foueantur.

Cauliculorum cum radicibus crematorum cinis admodum resiccans est, & adipe vetusto exceptus ad inueteratos laterum dolores prodest.

De Syluestri Brassica. CAP. VIII.

I. SYLVESTRIS Dioscoridi nuncupata Brassica, satiuarum minori quinto loco descriptæ similis esset, nisi hirsutior, albidior, ac sapore amarior foret. folia siquidem, flores, siliquæque satis respondent.

Nasci

Braſſica ſylueſtris.

Braſſica ſylueſtris perfoliata.

Naſci autem hanc in maritimis præruptis locis Dioſ. ait: reperitur verò & in Zelandiæ altioribus iuxta mare tumulis.

2. Præter hanc verò & alia ſylueſtris eſt, folio omnino minore, læui, indiuiſo, latæ & oblongę formæ caulem quodammodo amplectente, Perfoliatæ ferè ſimili: cuius cauliculi teretes, tenues, inanes floſculos initio proferũt cãdidos, atq; ſiliquas inde tenues, oblõgas, & anguloſas.

In campis ſponte gignitur, in Hiſpaniis quidem auctore Cluſio: tum verò & in nonnullis Auſtriæ ac Germaniæ locis.

Florent Braſſicæ iſtæ æſtiuis menſibus, atque interea etiam ſemen perficiunt.

Κράμβη ἀγρία à Dioſcoride Græcè prior dicitur: Latinis Braſſica ſylueſtris, Braſſica ruſtica, & à nonnullis Braſſica marina; differens tamen à Braſſica illa, quam Dioſ. hoc nomine inſcribit, & recentiores Soldanellam appellant: de qua Pemptadis tertiæ lib. III. ſcriptum eſt.

Alteram campeſtrem Braſſicam nominant: nonnulli etiam montanam, vel perfoliatam.

Eſt verò prior illa ſylueſtris calida ac ſicca, & quia amara extergens quoque. folia, inquit Dioſcorides, impoſita vulnera conglutinant, & inflammationes tumoresq; diſcutiunt.

De alterius facultatibus compertum nihil extat: à nemine enim in cibum admittitur.

De Boragine ſiue Bugloſſo vero. CAP. IX.

1. BORAGINI lata ſunt folia, rotundis tamen longiora, humi decumbentia, Verbaſci foliorum ferè magnitudine; ſed nigricantia & aſpera, bubulas æmulantia linguas: caulis cubitalis, aut altior, ramoſus: floſculi in cacuminibus eleganter cærulei, rarò albidi, ex quinq; foliolis compoſiti: è quorum medio nigra eminent ſtamina, faſtigio coëuntia, Pyramidis in modum acuminata. radix fibris cohæret, hyemis ac frigoris impatiens.

2. Huius verò & altera extat ſpecies, foliis ſimilibus, ſed minoribus: floſculis cæruleis paruis, abſque ſtaminibus, quàm vulgaris Bugloſſi minoribus. radix reſtibilis hyemem ſuſtinet: foliis interea quoque virentibus.

Vulgaris Borago paſſim in omnibus hortis reperitur: quouis ſolo prouenit.

Altera omnino rara eſt, paucisque cognita.

Magna æſtatis parte, & in multum Autumnum vſque, Borago floret ac viget.

Borago.

Boraginis altera species.

Officini Borago dicitur: Germanis **Burretsch**: Italis *Borragine:* Hispanis *Borraces:* Gallis *Borrache & Bourrache*: Brabantis **Bernagie**: Anglis **Borage**: Bohemis **Borak**: à nonnullis Porrago. Veterum est Βούγλωσσον, quod Latinis Lingua bubula, Lingua bouis, Buglossus, & Libanium dicitur: Apuleio & Corago; vnde fortassis Boraginis nomen C. in B. mutato: nisi apud Apuleium Borago pro Corago legendum sit: A Plinio verò & εὐφρόσυνον, siue Euphrosynum, quod hilaritatem excitet: quod & antiquus versiculus de Boragine testatur:

Buglossus vera.

Ego Borago gaudia semper ago.

Humidi autem euidenter est temperamenti, calidi non item: sed in calore frigoreque medij esse apparet.

In vinum coniectum Buglossum, inquit Dioscorides, animi lętitiam efficere creditur: Galenus quoque & Plinius, vino iniectum lætitiæ & hilaritatis causam esse existimari, animiq; voluptates augere, affirmant.

Nostra ætas non modò hèrbam, sed præcipuè flores subinde in vinum coniicit, vel acetariis inspergit, lætitiæ ac hilaritatis excitandæ causa: Condiuntur & in hunc vsum cum sacharo flores: tum & alia ex iis parãtur, quibus ad cordis corroborationem, tristitiam pellendam, & animi lætitiam augendam Medici passim vtuntur.

Folia cum aliis oleribus decocta ad aluum molliendam nonnihil conferunt. Conueniunt verò & iis, qui ob faucium asperitatem tussiunt cum melicrato, auctore Galeno. Aiunt (vt inter Dioscoridis notha) Buglossi hèrbam, quæ tres caules emittit, si cum radicibus & semine tota teratur, & in potu detur, contra tertianos rigores prodesse: ad quartanos verò, quæ quatuor.

De Buglossa vulgari, siue Lycopsi.

CAP. X.

1\. QVAM Officinæ Buglossam appellant, folia quàm Boraginis longiora promit, acuminata, maiora quàm Lactucæ, aspera, & hirsuta. caulis in altum surgit bipedalis, aut altior, superius in ramulos diuisus; quos ordine digesti flosculi conuestiunt, priusquam toti dehiscant in rubro purpurascentes, deinde cærulei, non magni, quinque foliolis patentes; in quorum conceptaculis oblonga, aliquantulum rugosa terna quaternaque succedunt semina. radix oblonga, teres, digitalis crassitudinis, pluribus annis restans: in calidis regionibus locis apricis

Buglossa vulgaris.

Buglossa syluestris.

apricis foris rubens, alibi subnigricans, interiore carne candida, lentoque succo prædita.

Est huius & minor omninò species, foliis quæ, & asperis ac oblongis, sed multò minoribus: flosculis quoque cæruleis, sed exiguis; radix cuius tenuis & albida. Prior, vt Dioscorides ait, in campestribus nascitur: seritur verò in Germania ac Belgio, tum & alibi in hortis. 2.

Minor frequenter in agris frumentum ferentibus reperitur.

Floret vulgaris Buglossa à Maio aut Iunio vsque in æstatis finem: folia hyeme pereunt, Vere verò noua erumpunt.

Minor æstiuis quoque mensibus viget.

Posterior ætas Buglossam, & Buglossam domesticam hanc appellat; ac pro vero Buglosso in vsum recepit: vnde & Germanis Ochsenzunge / Ossentonghe / & Buglosse dicitur. Legitimum Buglossum Borago est.

Hæc autem à veteribus λύκοψις, siue Lycopsis est dicta. quam Galenus inter Anchusę species numerat: à quo Dioscorides quoque haud alienus est, Lycopsim à nonnullis Anchusam vocari referens. Nec temerè inter Anchusas habetur, cùm omnibus partibus ipsas referat. Esse verò hanc Lycopsin veterum, dubitare non poterit, qui ipsam cum huius descriptione conferre voluerit. quæ sic habet:

Λύκοψις τὰ μὲν φύλλα ἔχει ὅμοια θρίδακι, μακρότερα δὲ καὶ τραχύτερα καὶ παχέα καὶ πλατύτερα, πεπτωκότα περὶ τὴν τῆς ῥίζης κεφαλήν. καυλὸν ἀνίησι μακρὸν, ὀρθὸν, τραχὺν, παραφυάδας ἔχοντα πολλάς, πηχυαίας τραχείας. καὶ ἐπ᾽ αὐταῖς ἄνθη μικρὰ, πορφυρίζοντα. ῥίζα δὲ ἐρυθρά. hoc est: Lycopsis folia habet Lactucæ similia, sed maiora, asperiora, & crassa, ad radicis caput reflexa. caulem emittit longum, rectum, asperum, adnata multa aspera dodrantalia habētem; in quibus flores parui purpurascentes. radix rubicunda. An ne talis Buglossa vulgaris? folia aspera & Lactucæ maiora respondent: & caules ramosi: flosculi item circa alas è cæruleo purpurascentes: nec non radix in calidis regionibus foris rubens. Qua de causa audiendi illi minimè sunt, qui Buglossam vulgarem Cirsion esse existimant: Cirsion siquidem ex Carduorum est generibus, cuius flos in pappos abit. ex horum autem genere Buglossa neutiquam est; nec flos eius in pappos resoluitur. Lycopsis.

Altera species, Lycopsis quædam minor est, aut potius Anchusæ quoddam spurium genus: vulgò Buglossam syluestrem nuncupant. 2.

Cæterùm facultate Lycopsis, auctore Galeno, refrigerans & desiccans est. Cum oleo, inquit Dioscorides, radix imposita vulneribus medetur: cum farina hordeacea erysipelatis. Sudorem, Plinius ait, in febribus mouet succo aquę calidæ admoto. Recentior ætas huius folia, flores, & radices eodem, quo Boraginis siue legitimi Buglossi, loco habet, & medicamentis omnis generis quę tristitiam depellere, mœrorem excutere, hilaritatem excitare, voluptatem adferre, & cor corroborare creduntur, admiscet. Oleribus folia addita idem, quod Boraginis, queunt.

De Anchusis. CAP. XI.

Anchusa Alcibiadion.

Anchusa tertia.

ANCHVSÆ, excepta Lycopsi, tria Dioscoridi sunt genera, Onoclia videlicet, Alcibiadion, & tertia proprio nomine destituta.

1\. Onoclia lata, acuminata, hirsuta, & aspera promit folia, Buglossæ vulgaris breuiora, sed quàm Lactucæ latiora: caules complures breues, humum versus reclinatos, foliis non minus asperos, quorum fastigia in alas sparsa flosculis ornantur, Buglossæ dictæ æmulis, sed minoribus. radix digitalis crassitudinis longa.

2\. Alcibiadion foliis est multò minoribus angustioribusq́; asperis tamē, hirsutis, ac pungentibus. caulis mediocris exiles fundit ramulos: flosculi parui puniceo colore purpurascunt, forma Buglossæ similes. radix teres & longa.

3\. Tertia foliis etiam quàm Alcibiadion minoribus, angustioribus, nihilominus asperis & hirsutis: flosculi in alis cærulei. radix aliarum similis.

Harum radices in calidis locis ac regionibus rubent, & sanguineo colore manus inficiunt: In Belgio verò satæ ac aliis frigidis regionibus id minimè prętant: neque colore rubent. Tantum Solis calor feruorque, ad colorem radicum intendendum, potest.

4\. Præter has verò & quarta quędam reperitur: foliis asperis, hirsutis, ac pungentibus, ac non rarò humi orbiculariter procumbentibus, tertiæ similis, è cuius cauliculo dodrantali flosculi dependent oblongi, interius caui, doliolis pertusis similes, colore lutei. radix oblonga altè descendit.

Locis apricis Anchusæ nasci gaudent, ac pingui lætoque solo. Prior in Hispaniæ agris reperiri fertur: Reliquæ non modò Italiæ, sed & Narbonensis Galliæ indigenæ sunt: Reperiuntur

Anchusa quarta siue Pseudoanchusa.

tur & alibi. Dioscorides Alcibiadion in locis arenosis nasci scribit.

Quarta non rarò in Bohemia occurrit secus agrorum & viarum margines.

Florent ac vigent Anchusæ æstiuis mensibus: Messis tempore sanguineum succum radices fundunt, auctore Dioscoride.

Ἄγχουσα Græcis dicta, apud Latinos nomē seruat: extant verò & huius inter nothas voces quædam nomina, vt, Καταγχουσα, λιβυκὴ, ἀρχιβέλλιον, ὀνόφυλλος, πορφυρὶς, μύδουσα, aut μέδουσα, à nonnullis verò & Fucus herba.

Prior Ὀνόκλεια appellatur: & à nonnullis κάλυξ: à nonnullis in Belgio Buglossa Hispanica. 1.

Secunda Ἀλκιβιάδιον, ὀνοχειλὲς, & Anchusa altera. 2.

Tertia Anchusæ nomen retinet. Galli cùm hanc, tum alias *Orchanette* appellant: Hispani *Soagem*: Itali *Anchusa*. 3.

Quarta illa esse potest, quę à Plinio lib. XXII. cap. XX. Pseudanchusa appellatur: & à quibusdam Enchusa ac Doris. 4. *Pseudanchusa.*

Cæterùm Anchusæ Onocliæ radix refrigerat & resiccat, auctore Galeno, & vnà adstringit: & quia subamara biliosos etiā extergit humores: folia imbecilliora, adstringunt tamen quoque & resiccant. Dioscorides ad ambusta & vetera vlcera ex oleo & cerato efficacem radicem ait: erysipelatis cum polenta mederi: lepris & vitiliginibus cum aceto imponi: partus extrahere genitali impositam: decoctum exhiberi Ictericis, nephriticis, & spleniticis, febricitantibus cum melicrato: ad vnguentorum spissamenta à pigmentariis vsurpari: folia in vino pota aluum sistere. 1.

Alcibiadij radicem, Galenus calidiorem esse tradit, ac magis medicatam. hac verò etiam calidiorem tertiæ paruæ, vtpote quæ cæteris amarior sit, & amplius medicata. Dioscorides verò has aduersus virus viperarum ac aliorum serpentum commendat, & siue in potu siue in cibo aut etiam alligatu auxiliari. Plinius lib. XXI. cap. XV. Anchusæ radicem aptam esse tradit inficiendo ligno ac ceris. 2.

Recentiorum nonnulli butyrum recens insulsum cum Anchusæ radice addito vino, donec ruborem contraxerit, coquunt: quod Butyrum rubrum appellant, & non modò ex alto delapsis exhibent, verùm & ad exanthematum facilem eruptionem prodesse ferunt, si cum calenti ceruisia mox initio propinetur. *Butyrum rubrum.*

De Echio. CAP. XII.

ECHIO folia à radice exeunt oblonga, non admodum lata, hirsuta, aspera, & veluti exiguis spinis horrida, humi procumbentia, Anchusę similia; inter quæ medius assurgit caulis teres & rectus, foliosus, non minus quàm folia asper, adnatis multis appendicibus extrema parte reflexis, veluti ramuli Heliotropij; quę pręter exigua foliola flosculos proferunt cauos, sursum hiantes, initio è rubro purpureos, inde cæruleos, staminibus aliquot purpureis mediis; quibus semen succedit angulosum, acuminatum, anguis caput aliquo referens modo. radix prolixa, teres, locis apricis subinde foris rubescit. 1.

Huius & species quædam flore rubens quandoque visa, cęteris priori similis: Candidis etiam flosculis alicubi extare fertur. 2.

Secus vias & semitas, nec non agrorum margines, ac in ipsis desertis agris prouenit: lętum pingueq́; solum amat. locis gaudet apricis.

Tota æstate floriferum est: semen interea maturatur: hyeme folia restant.

Græci ἔχιον & ἀλκιβιάδιον, auctore Dioscoride, appellant: à Nicandro verò ἔχιος, ἐχίειον, & ἀλκίβιον dicitur. Facit autem hic duas Echij species, vnam Anchusæ similem: alteram altio-

Echium.

Echij altera species.

rem, maiore folio, flore paruulo, capitulis viperæ. Prior non temerè Anchusæ species creditur, tertia videlicet aut secunda, quæ & Alcibiadion nominatur.

Alterum autem Echium non aliud esse apparet, quàm quod à Dioscoride describitur.

Appellatur verò istud Echium spuriis quidem nomenclaturis, vt, ὑπέρυθρα, δασέα, aut ἀείδα: Latinis Alcibiacum. Officinis hæc stirps incognita est.

Apuleius cap. v. de Viperina herba agit, quam ait ἐχίδνιον καὶ θηλόβελζον dici, Latinè Serpentariam & radicem Macedonicam: sed hæc ab Echio differens est. Echium Hispani *yerua de la Biuora*, vel *Chupamel*: Itali *Buglossa saluatica*: Galli *Buglosse sauuage*: Germani Wilde ochsenzunghen nominant.

Facultate autem Echium Anchusis, secundæ præsertim ac tertiæ simile est. Radix percussis à serpente ex vino prodest: eos verò qui antè biberunt feriri non patitur. folia & semen idem præstant: Dioscorides auctor. Nicander in Theriacis Echion quoque inter eas refert stirpes, quæ serpentium, ac præsertim viperę morsui resistunt, ac serpentes abigunt.

De Maru herba. CAP. XIII.

1. MARV folia promit lata, oblonga, è virore ad cæruleum inclinantia, candicantibus aliquot maculis signata, subinde deorsum reflexa: caules rotundos ac ramosos, similibus foliis, sed sensim attenuatis conuestitos: è quorum cacuminibus flosculi dependent rotundi, oblongi, intus caui, colore lutei, circa annexum quandoque exiguo limbo purpurascentes; quibus semina succedunt angulosa, nigricantia. radix oblonga, mediocriter crassa.

2. Huius verò & minor quædam species, foliis angustioribus, nihilominus oblongis: cauliculis tenerioribus, alioqui priori similis.

In lætis ac herbosis collibus exit: tum & secus vias ac agrorum margines in Bohemia, Rhetia, Vindelicia, Norico, Pannonia, ac vltra citraq; Danubium locis complurimis.

Viget ac floret à Maio in multam æstatem.

Recentior ætas Maru appellat. Meminit autem Maru herbæ Auicenna cap. CCCCLXIIII. quinque eius species enumerans; quarum prima & secunda odoratæ calidæq; : quarta similiter calida, sicca, & attenuans: Tertia verò temperata, quæ existimatur esse Buglossum: quinta refri-

Maru herba.

ta refrigerans Misebar dicta: Cum qua autem harum specierum Maru à nobis descriptum conueniat (si modò ex his est) difficile est in tanta Auicennæ breuitate, ne dicamus obscuritate, cognoscere. Si ex facultatibus iudicium faciendum, poterit esse Misebar; nam & hæc Maru species frigida apparet potentia. Videtur verò & Cerinthe eadem stirps esse, de qua Plinius lib. XXI. cap. XII. his verbis:

Misebar.

Est Cerinthe folio candido, incuruo, cubitali, capite concauo, mellis succum habente. Nec abhorret enim Maru ab ista descriptione. Albicantibus siquidem maculis folia candicant; deorsum quoque reflexa incuruantur; cubitalis stirps est; capitulum siue fastigium caulis concauos flosculos promit, è quibus Apes mel legunt. Theophrastus Κηείνθον inter æstiuos flores lib. VI. enumerat; inter quos & Maru herbæ flos habendus. Meminit Virgilius Georg. IIII. vbi ipsam appellat ignobile gramen: quod Seruius interpretatur vile atque vbique nascens:

Cerinthe.

——— *huc tu iussos asperge sapores,*
Trita Meliphylla & Cerinthe ignobile gramen.

quibus verbis, aut Graminis nomine Poëta (quod verisimile) abutitur, aut aliam vult intelligi Cerinthen, quæ Graminis sit species.

Extat verò & apud Plinium Leucographidis herbæ nomen: lib. XXVII. cap. XI. quæ qualis esset scriptum se non reperisse refert. Quòd si verò non temerè nomina stirpibus indita, hęc non abs re λευκογραφὶς dicetur, folia etenim albis maculis inscripta habet. Potest verò eadem & Cerinthe ac Leucographis esse. Non raró siquidem eadem stirps, sub diuersis nominibus locis separatis occurrit: vt & alibi scripsimus.

Leucographis.

Non esse autem hanc Memitham, quæ Græcis γλαύκιον, adeò palam est, vt refutatione opus non habeat.

Cæterùm facultate hæc Maru species frigida apparet atque adstringens: & talis quoque Leucographis est Plinio auctore: Vtilis, inquit, proditur sanguinem excreantibus, tribus obolis cum croco: item cœliacis, trita ex aqua & apposita: profluuio feminarum: oculorũ quoq; medicamentis: & explendis vlceribus, quæ fiunt in teneris partibus corporis.

De Bupleuro. CAP. XIIII.

DVÆ Bupleuri sunt species, angustioris folij vnum: alterum latioris.

1\. Angustioris folij Bupleuron bicubitalibus aut altioribus assurgit caulibus rotundis, geniculatis, in complures alas diffusis: foliis circa singulos articulos oblongis, angustis, striatis, latioribus quàm Graminis: flosculis in ramulorum fastigiis exiguis, veluti Anethi, luteis, vmbellatim compositis; quibus succedit oblongum, & Perfoliatæ æmulum semen. radix tenuis in ramulos diuellitur.

2\. Alterius folia latiora, breuiora, sed non minus striata, quædam à radice, alia iuxta caulem exeunt, qui teres, geniculatus, crassior, ac breuior est: flosculi similiter lutei: vmbellæ paulò maiores: tum & semen: radix oblonga, crassa, foris nigricans.

In montosis ac iuxta saxosas fluuiorum ripas nascitur: angustioris folij plerisq; iuxta Mœnum Germaniæ fluuium valdè frequens. Vtraque in Bohemia pluribus locis viret, ac non raró in ipsis rupibus, quod latioris est folij. Reperitur & aliis Germaniæ, tũ & Hispaniæ locis.

Iulio ac Augusto florent: deinde semina perficiunt.

Pro Boupleuro vtrumque habetur: nec descriptioni Βουπλεύρου repugnant, quæ apud Plinium lib. XXII. cap. XXII. extat. Boupleuron in sponte nascentium numero Gręci, inquit, habent: caule bicubitali: foliis multis, longisq;, capite Anethi.

Latioris folij Valerius Cordus Isophyllon, non scio, quo auctore, nominauit: Plerique

Elapho-

Bupleurum angustifolium.

Bupleurum alterum latifolium.

a Trago wundkraut

Elaphoboscum,alij Gratiam Dei vocitant: Sed aliud Elaphoboscum, aliaque Gratia Dei, à nobis describuntur.

Ceterum Bupleuri semen calidum siccumq; secundo apparet ordine. Valet contra serpentum ictus,vt non modò Plinius,sed & Nicander in Theriacis affirmat. Fouentur verò & decocta herba plagæ adiectis foliis Mori aut Origani. folia ad secundas,vel succus ex vino illitus prodest: strumis verò cum sale & vino folia imponuntur: Plinius auctor. qui & in cibis ab Hippocrate Bupleurum laudatum refert.

De Cichorio & Intybo. CAP. XV.

EIVSDEM generis sunt Cichorium & Intybum : sed Intybum satiuum : Cichorium verò syluestre.

Intybum. Intybum folia edit oblonga,lata,læuia, ex albido virentia , Lactucæ ferè æmula , ambitu nonnihil crenata. caulis inter hæc assurgit rotundus,inanis,in ramulos diuisus, è quo vulnerato lacteus profluit succus nonnihil amaricans. flores secundū caules ex multis foliolis commissi, colore frequenter cærulei,rarò candidi. radix oblonga, candida , non absque adnatis fibris,post seminis maturitatem deficiens.

Seritur Intybum in hortis,& quod Vere satum celeriter adolescit,ac ipsa æstate florens semina profert,ac deinde intercidit. Iulio verò satum in hyemem restat,Septembri aut Octobri terra obrutum,colligatis prius foliis,niuis instar candidum redditur, ac deinde mensibus hybernis,mensis aliorum acetariorum loco infertur. Id quod Plinius haud ignoraſſe videtur lib.xx.cap.VIII.vbi Seridem duorum generum esse ait: nigram æstiuam,deteriorem ; & hybernam, candidiorem.

Cichorium. Cichorium duplex est: vnum folij latioris,ac minus arrosi,veluti Intybi,sed tamen minoris,ac non adeò læuis,& nonnihil pilosi: alterum foliis laciniosis,& ad costam vsque mediam vtrimque incisis. vtrique caulis qualis Intybo: flores similes , colore cærulei : semen subalbidum: radix oblonga,candida,in plures annos restans. Diffluit & ex his,caule,foliis,aut radice vulneratis, albicans & amarus succus:amari verò saporis & ipsius herbæ folia ac radices sunt.

Non

Intybum satiuum.

Cichorium latioris folij.

Non modò in hortis seritur, sed & per vniuersam Germaniam, tum & alibi secus vias, ac locis incultis exit: ac potissimùm folia habens profundioribus incisuris laciniata; quod & reliquis amarius est.

Iulio & Augusto mensibus præcipuè cum flore reperitur: semen interea perficitur.

Cichorium syluestre luteum. Est verò & præter ista syluestre quoddam, Cichorio foliis, sed exiguis, simile: caulibus teretibus, ramosis, in obliquum tendentibus: flosculis secundum ramulos paucis, raris, & paruulis, luteis, qui in pappos soluuntur.

Nascitur & istud passim in Germania locis neglectis ac incultis: & æstiuis mensibus floriferum est.

Appellantur hæ herbæ vno nomine Græcis Σέριδες: Latinis Intyba.

Prior Σέρις ἥμερος, Intybum satiuum: à nonnullis Endiuia: ab Auicenna ac Serapione Taraxacon: ab Italis *Scariola*, quam appellationem pleræque Officinæ seruant, quæ & Seriolam ipsam quasi Seridem haud perperam vocitant, sed minus rectè Serriolam per duplex r. nam Serriola Lactuca est syluestris: ab Hispanis *Serraya Enuide*: Germanis Scariol: Gallis *Scariole*.

Altera species σέρις ἀγρία ac κιχώριον dicitur: Latioris folij Plinio Hedypnois est: quæ verò amarior πικρὶς Dioscoridi dicitur: Latinis Intubum syluestre, Intubum agreste, Intubum erraticum, & Cichorion: Officinis Cicorea dicitur: quæ vox non modò posterioribus Medicis recepta, verùm & ab ipso Horatio Ode XXXI. lib. primo vsurpatur: *Picris.*

—— me pascunt Oliuæ,

Me Cicorea, leuésque Maluæ.

Erraticum Intubum, Plinius lib. XX. cap. VIII. apud nos quidam, inquit, Ambugiam appellauere. (Ambubeiam alij legunt.) Non desunt verò & qui Rostrum porcinum nominent, inter quos est Guilhelmus Placētinus: Petrus verò Crescentius Spōsam Solis, & Solsequium vocat: Germani Wegwarten, id est, custodem viarum: Itali *Cichorea*: Hispani *Almerones*, *Cicoria*: Galli *Cichoree*: Belgæ Cicoreye: Angli Cychorye: Bohemi Czakanka.

Hyosiris. Tertium genus floribus exiguis luteis non abs re Hyosiris, aut (vt quædam exemplaria) Hyosciris esse existimatur: de qua Plinius lib. XX. cap. VIII. Hyosiris, inquit, Intubo similis, sed minor & tactu asperior, contusa vulneribus praeclarè medetur.

Est

Cichorium syluestre, Picris.

Est autem vtrumque Intubum frigidum ac siccum secundo excessu, atque adstringendi facultatis particeps: quia verò subamarum, etiam extergens ac aperiens. Et satiuum quidem frigidius, ac minus resiccans aut extergens: Syluestre verò, quod Cichorium dicitur, siccius, minus refrigerans, magis aperiens ac extergens. Et propter has qualitates, vt Galen. lib. VIII. De compositione medicamentorum secundum loca, scriptum reliquit, optima pharmaca calidis intemperaturis ipsius hepatis existunt. Vltra hoc enim quòd moderatè refrigerant, amplius & robur visceri addũt per adstrictoriam facultatem. Insuperque commissuras osculorum venarum in sima visceris parte ad eas quæ in gibba sunt, extergunt. Neque verò frigidas intemperies magnoperè lædunt, quemadmodum quæ frigidam humiditatem absque adstrictione aut amaritudine possident, facere solent.

Iuuare etiam viscus talium olerum substantia potest, etiam si citra serosorum aut aliorum humorum vitiationem intemperies fiat per se, & cum humiditatis cuiuscunque complexu, ex mixtura enim mellis, humiditatem per vrinam educunt. Quapropter etiam si siccata tusa quis potioni inspergat, itidem iuuant. Quin & decoctorum decoctum, potatum multum commodi adfert. Si verò non calida aliqua intemperies infestet, aut si obturatio quædam sit circa viscus, magnoperè auxiliatur, ex vino albo tenui potata, cum his quæ vrinam ciunt.

Vtilis autem non solùm succus ipsorum est tum recens, tum exsiccatus, sed & ipsa olera exsiccata, tusaque ac trita potui inspersa, & eorum decoctum in potu acceptum, auxiliantur. Hactenus Galenus.

Stomachum verò eadem, si edantur, æstuantem adiuuant, & imbecillum roborant, præsertim quod syluestre: Nam vtrumque cibarij est generis, vel Galeno teste.

Satiui folia in olere subinde coquuntur: eadem hybernis mensibus (vt dictum est) candefacta, cruda cum oleo & aceto alterius acetarij loco non rarò inferuntur, ac eduntur. Foris adhibita podagræ & oculorum inflammationibus succurrunt.

Herba item & radix imposita à scorpione percussis subueniunt: & erysipelatis cum polenta medentur. Dioscorides auctor.

De Dente Leonis. CAP. XVI.

1. DENS Leonis vulgò dicta herba, folia à radice promit oblonga, vtroq; margine profundis incisuris veluti per lacinias diuisis, syluestris Cichorij æmula, sed læuiora. caule caret, sed pediculos habet concauos, in quibus flores singuli maiores quàm Cichorij, & ex pluribus foliolis densius farcti, colore lutei, odore suaues, qui tandem in globosum pappum resoluuntur, quibus semen subest. radix oblonga, tenuis, lacteo succo turget, qualis & è foliis florum, cauliculis, ac calycibus vulneratis manat. Amara autem hæc herba omnibus suis partibus est, & magis quàm Cichorium.

Reperitur frequenter in locis herbosis, non omninò aridis: nam vnà cum Gramine, præsertim in hortis, nasci gaudet.

Mox ipso Vere floret, & ante Augustum vix florere desinit: pappi interea succrescunt, qui vento rapiuntur.

2. Huic foliis, pediculis, flore, & pappis similem sibi Constantinopoli missam P. A. Matthiolus depingit, cui radices multæ subsunt, veluti Asphodelo, singulæ tamen minores.

3. Ad hunc verò & referenda videtur & alia Cichoracei generis herba: folia huius oblonga, incisa, veluti latioris folij Cichorio: caules haud dissimiles, in ramulos distributi, Dentis leonis æmuli, sed minores, in papposam lanuginem quoque pereuntes. radix oblonga, albida.

In

Dens Leonis.

Dens Leonis Monspeliensium.

Dentis Leonis tertia species.

In pratis secus scrobes aquas habentes quandoque reperitur.

Eodem cum Cichoriis tempore floret.

Pertinent hæ stirpes ad olera Cichoroide siue Cichoracea dicta: inter quæ à Theophrasto lib. VII. habentur, κιχώρειον (siue κιχώρη) propriè dictum, Ἀφάκη, χονδρύλλα, (exemplaria quædam perperam ἀνδρύαλα, aut χόνδρας.) ὑποχοιρὶς, ἠριγέρον: quæ quòd Cichorio similia sint κιχωριώδη appellantur, vt Theophrastus ait.

1. Leonhartus Fuchsius Dentem Leonis Hedypnoida Plinij esse existimat: de qua lib. XX. cap. VIII. quod ait esse Cichorij syluestre genus latioris folij: idem verò Dentem Leonis Taraxacon esse ait: Taraxacon autem, auctore Auicenna cap. VI^c. XCII. Intybum est satiuũ, & similiter Serapione cap. I^c. XLIII. qui Paulũ de facultatibus eius testem adducens, ea verba refert, quæ à Paulo de Seride & Intybo scribuntur. Ex recentioribus nonnulli Dentem Leonis etiam Rostrum porcinum vocant: quo nomine à Guilhelmo Placentino scripsimus Cichorium appellari. Germanis **Korlkraut/ Pfaffenbladt/ Pfaffenrörlin/ Lewen zan**: Belgis **Papencrupt/ Honts roosen/ Canckerbloemen/ Scorftbloemen/ Peerdts bloemen**: Hispanis *Diente de Leõ*: Gallis *Pisse en lict, ou Dẽt de Lyon*.

2. Alteram speciem Matthiolus Cichoriũ Constantinopolitanum nominat: Sed Lobelius Den-

 tem

tem Leonis Monſpelienſium facit: nec etiam aliò, quàm ad Dentem Leonis referri poteſt.

3. Tertia abſque nomine oberrat: ex Cichoraceorum genere haud dubio eſt.

Eſt autem Dens Leonis Cichorio, hoc eſt, ſylueſtri Intybo facultate ſimilis; refrigerans quidem, ſed magis reſiccans, & vnà extergens ac aperiens, propter eam quam habet coniunctam amaritudinem: proinde & ad eadem, ad quæ Cichorium, vtile ac commodum eſt.

De Chondrilla. CAP. XVII.

Chondrilla prior.

Chondrilla altera.

CHONDRILLÆ à Dioſcoride deſcribuntur duæ.

1. Prior folia habet oblonga, forma ac diuiſura Cichorij ſylueſtris ſimilia, ſed minora, & denſa lanugine, qua obſidentur, incaneſcentia: caulis pedalis, albidus, ac lanuginoſus, in aliquot alas diuiſus, in ſummis virgulis floſculos profert, farctos veluti Cichorij, ſed colore luteos, qui in pappos reſoluuntur. radix longa, mediocris craſſitudinis. Effluit non modò ex hac, verùm & è foliis ac caulibus ſuccus albidus, qui reſiccatus ruffeſcit & acris eſt. iuxta autem huius ramulos gummi reperitur, vt Dioſ. ſcribit, cuius hac ætate in Lemno vſum eſſe, Bellonius teſtatur.

2. Altera Chondrillæ ſpecies foliis vtrimque profundius, & ad vſque mediam coſtam inciſis, ſylueſtre æmulatur Cichorium; ſunt tamen minora, & minoribus ſectionibus diuiſa. caulis tenuis ſimilibus, ſed ſenſim extenuatis foliolis exornatur, in cuius ramulorum faſtigiis floſculi eminent multiplices, colore cærulei, Cichorij ſimiles, ſed minores radix albida, oblonga. Turgent & huius caulis, folia, ac radix lacteo ſucco.

Vtraque in Italiæ locis incultis iuxta ſcrobes & agrorum aggeres naſcitur. C. Cluſius priorem in pluribus Hiſpaniæ locis prouenire refert, atque inibi circa ramulos fulueſcentes grumos concreti ſucci reperiri.

3. Præter has & alia quædam reperitur ad Chondrillam referenda. folia oblonga, anguſta, & aliquantulum aſpera hæc promit, adnatis veluti exiguis alis ramoſa, Cornu cerui dictæ herbę ſatis ſimilia, & eodem quo illius ferè modo per humum decumbentia, tamen aliquantò maiora ac longiora, è quibus mediis cauliculi aſſurgunt tenues, ramoſi, culminantibus in ſummo capitulis, ex paruis candicantibus, argenteoq; propemodum fulgore ſplendentibus ſquamis compacti; floſculi è quibus prodeunt multiplices, Cichorij æmuli, colore pulchrè cęruleo.

ruleo. tenuis & oblonga radix altè descendit. Ex qua similiter vulnerata liquor lactei candoris, veluti è caulibus ac foliis, profluit.

Augusto mense, vel etiam seriùs apud Hispanos priorem Chondrillam florere scriptum reliquit Clusius.

Chondrillæ species tertia.

Hieracium primum.

Posteriores duę in Belgij hortis Maio, Iunio, aut Iulio cum flore quandoque repertæ sunt.

Græci κονδρίλλην & χονδρίλλην appellant: Latini nomē seruant: Plinio Chōdryllon & Chondrylle dicitur: à nonnullis verò, etiam Dioscoride teste, Cichorion ac Seris, propter nōnullam, haud dubiò, cum his similitudinem: quæ si in floribus requiratur, in posteriorum duarum elucet: nam vtriusque cæruleus, veluti Cichorij.

1. Lobelius priorem Matthioli Zacintham & Cicoream verrucariam esse contendit: Exhibet tamen Matthiolus pro priore Chondrilla quandam, cuius imago à Zacinthæ icone (quam & expressit) differens est.

3. Tertia nōnullis Sesamoides minus esse videtur: parum tamen cum isto Sesamoide cōuenit. Sesamoides vtrumque ab aliqua cum Sesamo similitudine nomen & appellationem accepit: hæc verò herba nullam Sesami speciem refert. Quamobrem ad Chondrillę genera citius referenda venit. flores etenim habet forma & colore Cichorij: liquorem qualem priores Chōdrillæ. Non tamen ea de causa vna earū, quę à Dioscoride describuntur, sed ipsis affinis. Neq; enim alienum plures vnius herbæ species esse, quàm Dioscorides referat. Quotidiana siquidē ostendit obseruatio, herbarum ac stirpium multarum genera multò plura reperiri, quàm veteribus cognita fuerint aut descripta.

Cæterùm Chondrilla Cichorio facultate similis, sed aliquantò siccior: vt Galenus. Succus prioris per se aut cum vino potus aluum sistit. Radix cum foliis trita addito melle in pastillos formatur, qui nitro admisto alphos siue vitiligines expurgant.

Gummi inordinatos palpebrarū pilos replicat: quod & alterius succus potest. Cum myrrha gummi tritum ac linteo impositum, menses ducit, Dios. auctor.

Priores duas, Matthiolus à rusticis inter acetaria recipi scribit.

De Hieracio. CAP. XVIII.

AD Intubaceum genus Hieracium etiam pertinet: Huius genera Dioscoridi quidem duo: posteriori nostrę ætati plura: quædam ex his caule assurgunt folioso: aliorum caules foliis carent.

1. Primum Hieracium caules promit complures cubitales, aut altiores, foliis qui conuestiuntur oblongis, digito latioribus, virentibus, per margines exiguū incisis. flores in cacuminibus lutei, farcti, in pappos resoluuntur. radix fibrosa.

2. Alterum caule quoque folioso viret, sed folia vtrimque profundius incisa, & exiguis spinis, instar foliorum mollioris Sonchi, per margines

Hieracium alterum.

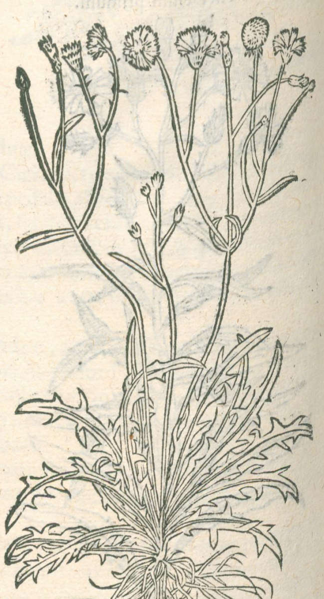
Hieracium tertium.

Hieracium quartum.

Hieracium quintum.

exaſperantur. flores & pappi quales prioris. radix ſimiliter fibris quoque cohæret.

Tertium folia promit à radice multa, oblonga, circumroſa, Dentis Leonis ferè ſimilia, ſed minora, non rarò procumbentia; aſſurgunt è medio horum aliquot cauliculi tenues, læues, glabri, ſubnigricantes, faſtigio flores proferentes luteos, ac deinde pappos. radix candida, tenuis, ac oblonga eſt. 3.

Proximum folia habet ſatis ſimilia, ſed minora; & altioribus inciſuris diſſecta: cauliculi teneriores ſunt: flores minores. radix breuis, veluti præmorſa, multas fibras demittit. 4.

Huic ſimile & minimum quoddam, quod foliis, nudis cauliculis, exiguis floſculis, pappis, ac radicibus fibroſis proximum refert. 5.

Gignuntur Hieracia locis incultis, iuxtaq; margines agrorum. primum quandoque in ſyluis repetitur: veluti quod minimum non rarò in agris inter frumenta exit.

Florent quædam citiùs: alia ſeriùs: omnia æſtate.

Continentur hæ plantæ vno Hieracij nomine; quod Græcis ἱεράκιον etiam appellatur: Latinè à nonnullis Accipitrina; quod Germanis eſt Habichkraut: Belgis Hauicxcruijt: Gallis nonnullis *Cichoree iaulne:* Anglis Hawke wede. Apuleius etiam Lactucam ſyluaticam, & Græcis θρίδακα ἀγρίαν, & πικρίδα dici ait.

Ab Accipitre, qui Græcis ἱέραξ, nomen habet: Feruntur enim huius ſucco oculos tingendo, obſcuritatem eorum diſcutere.

Poteſt verò & hæc ὑποχοιρὶς à Theophraſto dicta eſſe: à Gaza Porcellia. Numeratur enim inter Cichoraceas, inter quas Hieracium quoque eſt. Cuius vt nomen apud Theophraſtum non extat, ita nec ὑποχοιρίδης penes Dioſcoridem; cùm tamen reliquæ Cichoraceæ ab vtroque deſcribantur. *Hypochœris.*

Duo priora ad illud genus referuntur, quod ἱεράκιον μεγὰ, & Hieracium magnum dicitur: à nonnullis σιθιλέα, σογχίτης, & Lampuca. Reliqua ad alterum pertinent, quod ἱεράκιον μικρὸν, ſiue Hieracium paruum; & à quibuſdam Intybum agreſte nuncupatur: quorum, quod præmorſa eſt radice, quandoque etiam Morſus diaboli appellatur. quod verò minimum, ab Hiſpanis *Terra crepoli.*

Hieracium autem frigidam habet, & cum adſtrictione nonnulla reſiccantem facultatem: vnde, Dioſ. infert, ſtomacho æſtuanti ac inflammationibus impoſitum prodeſt. Auxiliatur & à ſcorpione ictis cum radicibus trita & impoſita. Quæ non maiora modò, verùm & minora præſtant.

De Senecione ſiue Erigero. CAP. XIX.

ANNVMERATVR Cichoraceo generi à Theophraſto & Erigeron. caulis ei rotundus, ſtriatus, in ramulos effuſus. folia virentia, oblonga, ambitu nonnihil inciſa, ferè veluti Cichorij, ſed minus, ipſis etiam minora, Erucæ quodammodo ſimilia. flores lutei citiſſimè in pappos pereunt. radix fibras emittit. Eſt autem huius ſpeciem quandam maiorem, paulùlum hirſutam & graueolentem: alteram verò minorem, læuem, & inodoram reperire, ſola alioqui quantitate differentes. 1. 2.

Naſcuntur Erigera paſſim ſecus vias, agrorum margines, locis haud cultis. Maius ſyluoſis gaudet: Minus, frequenter in hortis, vnà cum oleribus ſuccreſcit.

Citò & primo Vere Erigerum floret, & mox in pappos flore permutato caneſcit.

Accedit his duobus & tertium quoddam, in Cichoraceorum ac Intubaceorum familiam quoque reponendum: Differt tamen ab Erigero foliis maioribus, profundius, ac Cichorij modo, inciſis. caules ramoſi, pedales, comantibus in ſummo floſculis luteis, qui citiſſimè & caneſcunt, & in pappos reſoluuntur, veluti Erigeri. radix craſſior. cetera Erigero qualis. Fœtet autem hæc herba nonnihil, vnde Cichorij fœtidi à nonnullis appellationem adepta eſt. 3.

Annumeranda Erigeris & alia quædam, citò quoque caneſcens, videtur. huius autem cauliculi tenues, dodrantales, parum hirſuti, ex obſcuriore rubore ſubnigricant: folia anguſta, pauca, molliaque. Floſculi in ramulis eminentes, pallidè lutei, citiſſimè, ac non modò eodem die, ſed ſæpè intra horæ ſpatium in pappoſam lanuginem conuertuntur. 4.

In vliginoſis ericetis, quandoque in ſyluis macro & ſterili ſolo naſcitur.

Dicitur autem ἠριγέρων Latinis Senecio, ex eo videlicet, quòd citò ac ipſo Vere caneſcat: appellatur verò & reiectaneis vocibus ἐρεχθίτης & Herbutum: A Germanis verò Creutzwurtz/ Grindtkraut/ hoc eſt, Belgis Grindtcruyt/ Cruyſcruyt/ & à nonnullis Cruyſwortel: Hiſpanis *Bon varon, & yerua cana:* Italis *Cardoncello, Spelicioſa:* Anglis Grounſell.

Tertium cum Aphace Theophraſti conuenire videtur: meminit autem lib. VII. Aphaces, non modò leguminis, ſed & herbæ, cui hæc Erigeri ſpecies perquam ſimilis. Nam, vt Theophraſtus, Aphace herba ex Olerum & Cichoraceorum eſt numero, inguſtabilis & amara: feſtinanter floret: ſed celerius flos ſeneſcit, atque lanugine pappoſa marceſcit. Talis quidem *Aphace olus.*

Erigerum maius.

Erigerum minus.

Erigerum tertium.

Erigerum quartum.

hæc

hæc Erigeri species. Sed addit Theophrastus, tota hyeme totoque vere florere. Huius autem flores æstate tantum vidimus, inclementioris cæli nostri fortassis occasione. Potest in natiuo ac patrio solo diutius florere.

Mixtas autem vires Erigeron habet: refrigerat ac simul modicè discutit: vt Paulus Ægineta auctor est. Testium ac sedis inflammationes folia cum floribus addito exiguo vino, aut per se imposita sedant: Plinius verò cum thuris farina (quæ Manna dicitur) aut cum vino id præstare scribit. Dioscorides cum manna aliis vulneribus, etiam neruorum, mederi ait. simile pappi cum aceto impositi possunt; qui si recentes bibantur, strangulationem adferunt. Caulis in aqua decoctus, & cum vino musto potus, stomachi à bile contractos dolores sanat. Dioscorides auctor.

Recipitur Erigeron, quod minus est, apud Belgas hybernis mensibus non rarò inter acetaria, nec ori ingratum est.

De Iacobeâ. CAP. XX.

Iacobea.

AD Erigeri genus pertinere non abs re existimantur Iacobeæ nuncupatæ herbæ: quarum non vna est species.

1. Prior, vulgò notissima, folia initio promit ampla, magna, vtrimque laciniosa, quæ Absinthij latifolij prioribus foliis responderent, nisi longiora, latiora, crassiora, non albida aut mollia, sed glabra saturato colore virerent. caulis assurgit cubito altior, striatus, subrubente colore nigricans, in alas effusus; quæ foliis conuestiuntur minoribus, Erigeri aut syluestris Erucæ æmulis. flores in fastigiis ramulorum, & medio disco, & ambientibus foliolis auri colore lutei, qui in papposam lanuginem resoluuntur. fibræ pro radicibus sunt.

2. Alterius caules haud rubent: folia candidiora, molliora, & subinde minora. Flos pallidior: radicis fibræ longiores.

3. His accedit & Cineraria vulgò dicta, cuius maiora & ampliora multò sunt folia, non modò prioris Iacobeæ, sed & Absinthij maiora, vtrisque marginibus sinuosa, crassa, molli quodam tomento subalbida: flores similiter lutei sunt, qui & in papposam vanescunt lanuginem.

1. Prior passim per vtramque Germaniam locis incultis paulò humidioribus, & iuxta aruorum margines exit.

2. Altera Zelãdiæ & maritimis locis frequẽtior.

3. Fertur & Cineraria haud procul à mari reperiri.

Æstiuæ sunt herbæ: quædam serius, aliæ citius in Belgij hortis olim floruerunt.

1. Herbam S. Iacobi, aut S. Iacobi florem, priorem appellari ex eo contigit, quòd Germanis **Sant Jacobs blůmen** / aut **Sant Jacobs kraut** dicatur: vnde Iacobeæ nomen accepit: & à Belgis **Sint Jacobs cruyt**: à Gallis *herbe ou fleur du S. Iacques* dicitur.

2. Altera, vt huius species, ita & Iacobeæ nomenclaturam retinet: addito Marinæ epitheto. Non desunt verò & qui Artemisiam marinam faciant; in qua & nos quandoque sententia fuimus.

3. Tertia à subalbido cinerum quorundam colore quem refert, Cinerariæ nomen accepit: à nonnullis Erigeron marinum dicitur.

Est autem Iacobea ordine secundo calida ac sicca, & propter eam quam habet amaritudinem etiam extergens. Ad vulnera & vlcera inueterata ac sordida à recentioribus commendatur: quæ succo huius cum melle permixto expurgantur. Laudatur verò & huius decoctum gargarizatum ad gutturis tumores & abscessus, quos & discutit ac persanat.

De Soncho. CAP. XXI.

Sonchus læuis.

Sonchus asper.

Sonchus tertius asperior.

SONCHI duo sunt: vnus tenerior ac mollior: alter spinosior ac syluestrior, præter tertium marinum.

Caulis prioris subinde cubitalis, angulosus, & inanis est, & subinde nonnihil rubens. Folia virentia, læuia, lata, vtroque margine altioribus incisuris diuisa, spinis carent. Flores in summis cauliculis eminent, ex pluribus foliolis cōfarcti, quos albi pappi, qui vento rapiuntur, succedunt: quibus subest semen paruum, planum, oblongioris formæ, multò quàm Lini minus. radices multis fibris cohærent. Profluit ex huius foliis ac caule fractis candidus ac lacti similis succus.

Alter priori similis, sed folia eius angustiora paulò, minusque laciniosa, paruulis, sed tamen duriusculis ac pungentibus aculeis per circumferentiam spinosa. Flores, semina, albidus succus, & radices à superioribus non differunt.

In hortis vnà cum oleribus frequentius quàm in agris nascuntur.

Præter hos verò & tertius quidam spinosior Sonchus reperitur: cuius caules subrubentes spinis horrent; ac folia, quæ & omninò aspera veluti Echij, flos & reliqua cum aliorum conueniunt.

In Flandriæ & Zelandiæ agris haud procul à mari spontè nascitur.

Iunio ac Iulio omnes florēt, vel etiam serius.

Qui

Qui Græcis σόγχοι, Latinis similiter Sonchi: à nonnullis verò Cicerbitæ, Lactucellæ, & Lacterones nominantur: Apuleio Sonchus Lactuca Leporina dicitur.

Priorem Germani Hasenköll/ id est, Brassicam Leporinam nominant: Belgæ Hasen lattouwe: Galli *Palays de lieure*: Hispani *Cerrayas, Cerralhas*: Itali *Lactucella*: Angli Cicerbita: Latini Sonchum teneriorem. 1.

Alter spinosior, asperior ac syluestrior cognominatur: Tertius verò Marinus. 2. 3

Temperamentum autem Sonchi, auctore Galeno, mistum est. constat enim ex aquea ac terrestri substantia, vtraque leuiter frigida: adstrictionis quoque cuiusdam particeps est. Tener verò & adhuc virens editur aliorum olerum modo. Siue autem edatur, siue foris cataplasmatis modo applicetur, manifestè refrigerat: prodest idcirco omnibus inflammationibus impositus.

Succus in sorbitione datus stomachi ardores ac rosiones mitigat, & lactis abūdantiā facit. Tam radix quàm herba scorpionum ictibus auxiliantur.

De Lactuca. CAP. XXII.

Lactuca satiua.

Lactuca crispa.

DVORVM generum Lactuca est: hortensis vna: syluestris altera.

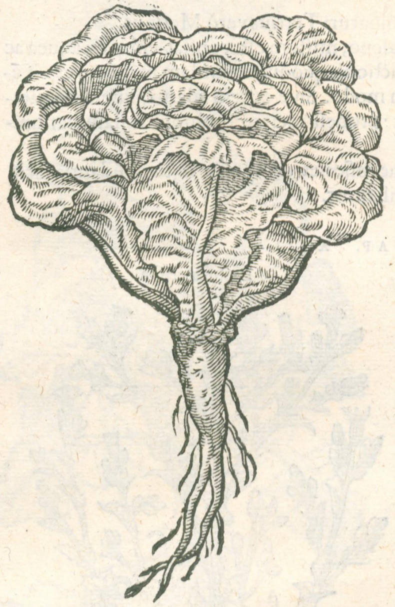
Hortensis siue satiua Lactuca folio exit oblongo, lato, læui, dilutéq; virente: caule verò rotundo, crasso, folioso, lactei succi pleno, qui in latam effusus comam, flosculos profert subluteos, papposos; succedente semine pusillo, oblongo, plano, & albicante, rarissimè nigricante. radici longæ, crassæ, multæ adhærent fibræ. Vulnerata hæc aquoso lacti similem quoq; succum non minus quàm ipse eius caulis effundit. Et talis quidem quam natura produxit, nō ars formauit, Lactuca est. 1.

Culturæ siquidem mangonio non rarò folia eius in aliam speciem transformantur; vel etenim crispantur, aut ita in se contrahuntur, vt capitatam Brassicam æmulari videantur: atq; huius quidem media ac interiora folia ex diluto admodum luteo colore inalbicant.

Præter has verò & alia quædam Lactuca folio est obscurius virente, aut, vt Columella ait, viridis coloris: quam Plinius Nigram appellat. 2.

Iam & quædam fusci ac veluti purpurei coloris, siue ex albido rubicunda: hanc Rubentem, 3.

Lactuca capitata.

tem, ni fallimur, Plinius nominat.

Amat solū Lactuca, Palladius ait, subactum, pingue, humidum, stercoratum. Aprico cæli statu, locis quibus aquarum copia est, seri potest, Columella auctore. Lætior fit si rara ponatur.

Certum est, Palladio teste, toto anno Lactucam benè seri: Seritur verò in Belgio primo quoque Veris tempore, & mox quidem hyemis rigore remisso, in multam vsque æstatem. Quæ maturè sata est, citò transferri potest: quod nisi fiat, velociter quoq; & intra tres mēses, vel etiā citius in caulem abit, flores seminaque inde perficit.

Lactuca satiua Græcis θρίδαξ ἥμερος, Galeno θριδακίνη dicitur: à nonnullis μαρούλλιον: à Pythagoricis ἐυνούχον: in Officinis Lactuca. A lacteo succo qui vulneratis caulibus ac radicibus profluit, nomen Latinis accepit. Germanis Lattich: Belgis Lattouwe/ Salaet: Hispanis *Lechuga, Letuga,* & *Alface:* Italis *Lattuca:* Gallis *Laictue:* Bohemis Salat: Anglis Lettes.

Huius generis cùm folia crispantur, Crispa Plinio, Ceciliana Columellæ cognominatur: Germanis Krauser lattich: Belgis gekronkelde Lattouwe: Gallis *Laictue crespue.*

Altera verò foliis in orbem contractis vulgò Lactuca capitata, Lactuca sessilis, Plinio Lactuca Laconica, Columellæ Lactuca Bętica, Petro Crescentio Lactuca Romana: Belgis Crop salaet: Gallis *Laictue pommée ou testue:* Hispanis *Lechuga parada por el suelo.*

Purpurei folij, siue ex albido rubentis, Cypria est Lactuca Columellæ, Plinio Græca.

Olus autem Lactuca humidum ac frigidum est, non tamen vehementer, sed omnino moderatè, alioqui enim edulis non esset. Æstuantem verò ventriculum hæc refrigerat: à bile infestatum adiuuat: sitim arcet: somnum conciliat: lactis abundantiam facit, mulieribus quidem, quibus propter caliditatē ac siccitatem, lac vel deficit, vel parcius succedit; nam siccitatem & caliditatem contemperando ad huius generationem conducit: natura verò frigidis, lactis generationem non adeò promouet, sed citius remoratur.

Editur autem Lactuca non iniucundè cruda aceto, oleo, & exiguo sale condita: Elixa verò in aqua citius concoquitur, & magis alit. Infertur mox initio cœnæ, & ante alium cibum editur. Quod & olim factum Martialis testatur, qui antiquiores eam sub finem cœnæ apposuisse, eodem disticho refert:

Claudere quæ cœnas Lactuca solebat auorum,
Dic mihi, cur nostras inchoat illa dapes?

Potest verò vtroque tempore subinde haud absque fructu assumi: præsumpta etenim languentē appetentiam subinde excitat: à cœna verò temulentiam ex vino discutit, dum nempe vapores ad caput efferri impedit.

Succus autem, qui ex Lactuca in venis gignitur, humidus ac frigidus est, non tamen vitiosus, sed non multus. Ex reliquis omnibus oleribus omninò paucissimus, ac prauus, Galeno teste, succedit. Aluum verò, eodem auctore, hæc nec sistit, nec proritat: Nihil enim habet neque austeri neque acerbi, à quibus venter sistitur: nihil quoque salsi aut acris, quæ vim habent extergendi ad excretionem excitantem. Vtcunque autem hæc Galenus scribat, & qualitatibus quoque istis destituta sit, vsu tamen compertum, ad alui facilitatem, coctam præcipuè, conferre. Aluum siquidem humectans faciliorem eam reddit. Quod & Martialis haud ignorauit, sic scribens Epigrammaton lib. XI. ad Iulium Cerealem:

Prima tibi dabitur, ventri Lactuca mouendo Vtilis. ———

Foris admota omnes inflammationes Lactuca mitigat: ambustis prius quàm pustulæ aut vesicæ fiant cum sale (Plinius ait) imposita prodest.

Semen Lactucæ refrigerat, & genitale semen, si frequenter sumatur, extinguit: Somnum idem conciliat sorbitionibus additum.

De syluestri Lactuca, siue Officinarum Endiuia.

CAP. XXIII.

Lactuca syluestris.

SYLVESTRIS Lactuca folia promit oblōga, minora tamen & angustiora quàm Satiuæ, ac vtroque latere profundioribus incisuris sinuosa; quorum media costa inferiore parte, à duriusculis aliquot spinis, ordine quodam & instar serræ digestis, obsidetur: caulis cubitalis, qui in alas effusus flosculos profert satiuæ Lactucæ æmulos, in pappos quoque suo tempore se resoluentes: semen nigricans, aliàs veluti satiuæ. radix breuior ac minor. Effluit ex hac fracta aut incisa succus albidus, diluto lacti colore assimilis, sapore amaricans.

Nascitur secus vias, agrorum aut pratorum margines, tum & iuxta scrobes: reperitur & in vineis, ac hortis, in quibus olera seruntur. Facillimè autem vbi semel sata singulis annis recurrit.

Iunio, Iulio, & Augusto præcipuè viget ac floret.

Græcis θρίδαξ ἀγρεία: Latinis Lactuca syluestris: In Officinis Pharmacopœorum perperam Endiuia vocatur: Intybum enim voce deprauata Endiuia dicitur. Appellatur verò Lactuca syluestris à quibusdam Serriola per duplex rr. quòd serræ modo acutas spinas folij costa à tergo habeat: Germanis **wilder Lattich**: Belgis **wilde Latouwe**: Gallis *Laictue sauuage*: Italis *Lattuca saluatica*: Hispanis *Lechuga saluage*.

Apud Galenum De alimentorum facultatibus lib. 2. legitur, Lactucam satiuam θριδακίνην appellari: præter hanc verò apud suos (id est, Pergamenos in Asia) & aliud quoddā esse olus agreste θριδακίνης nomine, quod in viis ipsis nascitur & locis fossarum eminentioribus, & præterea riguis ac plerisque incultis.

Thridacina. Exiguum autem id olus est, instar Lactucæ hortensis nuper enatæ, amarorisque quippiam præ se fert, & multò magis dum adolescit: vbi autem caulem iam produxerit, saporem amarum habet vel manifestissimum: Hactenus Galenus.

An autem hæc Thridacina, Lactuca ista syluestris sit, nec ne, cui integrum erit diligentius perquirere, per nos licet. Nobis satis fuit ea de Thridacina hoc loco asscripsisse, quæ de hac à Galeno referuntur.

Cæterùm Lactuca syluestris frigida est, & quidem (si papaueri, vt Diosc. scribit, similis) circiter tertium ordinem: sicca verò secundo: & simul expurgans atque aperiens, quia nonnullæ amaritudinis particeps est. Dioscorides huic quoque purgandi per aluum facultatem tribuit: Purgat, inquit, cum oxycrato epotus succus, duorum obolorum pondere, aquosa per aluum. Argemas & oculorum caligines expurgat: cum lacte muliebri aduersus ambusta confert. In summa somnifera & dolorem sopiens. Menses verò etiam mouet, & contra scorpionum ac phalangiorum ictus bibitur. Hæc Dioscorides.

Recentior ætas loco Intybi hac non infeliciter vtitur: Nam ad iocinoris inflammationes, & morbum regium confert; calorem siquidem contemperat, & meatus expurgando aperit. Semen huius idem quod Satiuæ potest, & Veneri refragatur.

De albo Olere. CAP. XXIIII.

LACTVCÆ generibus accedere potest, vulgò dictum Olus album, herbula exigua, primum erumpenti Lactucæ foliorum quantitate, forma, & colore satis similis; foliola siquidem eius paruula, latiuscula, non tamen digitum lata, rotundis longiora, dilutè quoque virent: cauliculum hæc promit tenuem, angulosum, tres aut quatuor digitos altum rarius dodrantalem, duobus aut tribus geniculis articulatum, è quorum singulis foliola bina prioribus è radicibus erumpentibus angustiora longioraque: in fastigio verò cauliculorum flosculi albidi

Album Olus.

albidi perquam exigui aliquot veluti in sciadio cohærent. capillaceæ fibræ paucæ pro radicibus sunt.

In agris vnà cum frumentis frequentissimè nascitur in Germania, Belgio, ac Bohemia, tum & alibi. Hyeme & paulò pòst herbula in agris viret, & collecta mensis infertur.

Belgæ Wit moes, id est, Olus album appellant; Nonnullis verò & Veltcrop: aliis Cleeroogghe dicitur: nec alia eius nomina cognita: λευκολάχανον Græcè quis dixerit.

Refrigerans autem hæc herba, & nonnihil humectans, facultate ac temperamento Lactucæ haud dissimilis; cuius loco hybernis & primis Veris mensibus infertur, ac cum aceto, sale, & oleo iucundè editur, veluti alia acetaria: inter quæ haud postremum locum obtinet.

De Lapatho siue Rumice.

CAP. XXV.

GENERA Lapathi Dioscorides quidem quatuor refert: syluestre siue oxylapathũ: alterum satiuum: tertium rotundi folij: & quartum acetosum, quod Oxalis dicitur: quibus & Hippolapathum postea annumerat. Posterioris ætatis obseruatio & alia quædam his adiecit.

1. Syluestri Lapatho siue Oxylapatho folia sunt oblonga, dodrantalia, acuminata, non valdè lata, d ur iuscula: caulis rotundus, articulatus, subinde bipedalis; cuius ramulis ac appendicibus flosculi adhærent exigui ordine digesti, & deinde semina triangularia haud magna, tenuibus membranis implicita, colore subrusso nigricantia. radix recta, æqualis, prolixa, lutei interius coloris.

2. Huic foliis, caule, semine, longa luteaque radice simile est satiuum Lapathum: foliis tamen maioribus, mollioribusque, & caule multò altiore, vt qui hominis altitudinem non rarò assequatur.

3. Præter hæc verò & tertiũ est, Hippolapathũ dictũ, quod etiã folio est ampliore ac maiore quàm satiuum: flosculi & semina similia. radix verò crassa, interior pulpa dilutè rubescens.

4. Oxalis, Oxylapathum foliis & reliquis æmulatur, sed folia molliora, virentioraque sunt, & sapore acida.

5. Huius verò & species quædam reperitur, radice in multa rotũda capitula, ex fibris dependentia, extuberante, instar Filipendulæ: sed rara admodum hæc Oxalis est.

6. Accedit & alia quædam Oxalis, folio breui, lato, & quasi rotundo, ex albido virenti: cauliculis tenuibus ac tenellis, qui facilè concidunt: semine exiguo.

7. Iam & minima quædam Oxalis est, caule palmi vix altitudine: foliis angustis ac paruulis, quæ frequenter, præsertim semine maturo, tota rubens apparet.

8. Nec deest verò & rubens siue nigrum Lapathum, quod caule est Oxylapathi breuiore, foliis minoribus, saturato rubore nigricantibus, costa tamen media ac fibris dilutius rubentibus, ex quibus succus instar vini rubentis exprimitur.

1. Oxylapathum autem in pratis locis humentibus riguisq; spontè gignitur.
2. Satiuum in hortis seritur: solo gaudet stercorato, & benè subacto.
3. Hydrolapathum in fossis ac scrobibus aquas habentibus requirendum.
4. Oxalis licet quandoq; in syluestribus reperiatur, cultura tamẽ melior ac speciosior euadit.
6. Rotundi folij Oxalis syluestris est, & in asperis ac montosis plerisque locis exit: transfertur verò & ad hortos.
7. Minimum genus in aruis ac agris occurrit.
8. Postremum frequentius in hortis quàm alibi, nemine tamen serente, nascitur.

Semine maturo plurima Lapatha Iulio & Augusto turgent. Oxalis verò minima Autumno ac Septembri mense viget.

Lapathum syluestre siue Oxylapathum.

Lapathum satiuum.

Hippolapathum siue Rhabarbarum Monachorum.

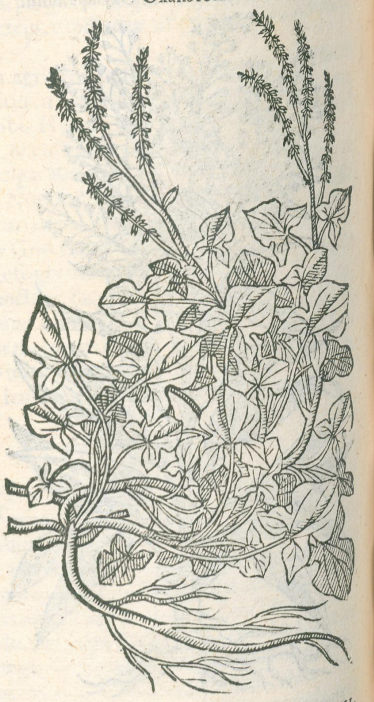
Oxalis.

Oxalis tuberosa.

Oxalis rotundifolia.

Quod verò Græcis λάπαθον, Latinis Rumex nominatur: Plinius tamen lib. XIX. cap. XII. Rumicis appellationem satiuo soli tribuere videtur.

1. Οξυλάπαθον Latinis Rumex acutus: in Officinis Lapathium acutum dicitur: A Germanis Mengelwurtz/Streijffwurtz/Grindtwurtz/Zitterwurtz: Italis *Rombice*: Hispanis *Romaza*, *Paradella*, & *Lapaça*: Belgis Patich/ à Lapatho voce deducta; vel etiam Peerdick: Gallis *Pareille*: Anglis Dock.

2. Alterum λάπαθον ἥμερον, Rumex satiuus, Lapathum satiuum: Vulgò Patientia à Gallis nomenclatura mutuata, qui hoc Lapathi genus *La patience* appellant; quos & Belgæ imitantes Patientie hoc quoque olus vocant.

3. Tertium genus quod reliquis maius ac procerius est, Dioscoridi & Galeno ἱππολάπαθον est: Plinio verò etiam ὑδρολάπαθον, à loco in quo nascitur: Latinis Lapathum magnum, Lapathum aquatile, Rumex palustris. Hoc genus plerique Rhabarbarum nominant Monachorum, quòd eius radice Rhabarbari loco quidam vtantur.

4. Quartum Lapathum Græcis ὀξαλὶς est, & ἀναξυρὶς, Galeno etiam ὀξυλάπαθον, id est, acidum Lapathum, siue acidus Rumex: Officinis & vulgò Acetosa: Germanis Sawrampffer: Belgis Surckele/Zurinck: Hispanis *Azederas*, *Agrelles*, & *Azedas*: Italis *Acetosa*: Gallis *Ozeille*: Anglis Sorrel: Bohemis Sstowijk.

5. Tuberosam Acetosam, & tuberosum Lapathum quintum genus non abs re recentiores nuncupant.

6. Sextum genus syluestre Lapathum, & ἄγριον λάπαθον est, quod Dioscorides tertium facit: & à nonnullis Oxalis Romana, & Acetosa Romana temere vocitatur.

7. Minima Acetosellæ rectè, & Oxalidis paruulæ nomen adepta est: Germanis kleyn Sawrampffer: Brabantis Scaeps surkele/hoc est, Acetosa ouilla: à Gallis *petite Ozeille*.

8. Posterius nigrum Lapathum, & niger Rumex dicitur, aut rubrum Lapathum. Perperam autem faciunt, qui istud Sanguinem Draconis vel esse suspicantur, vel nuncupant: nam succus aridus qui Sanguinis Draconis nomine in Officinis venundatur, non ex herba hac, sed omnino ex alia stirpe colligitur.

At Lapathum omne temperiem habet nonnihil frigidam; & quoddam quidem exiguam ac moderatam: aliud verò intensiorem. resiccant verò & omnia, sed non omnia æqualiter.

Satiui

Oxalis minima.

Lapathum rubens.

Satiui Lapathi folia, quę esculenta sunt, frigiditatem quidem exiguam, humiditatem verò maiorem obtinent, ac vnà lentorem: vnde & facilè ac citò, quando eduntur, per aluum descendunt. Dioscorides etiam omnium decocto olere, aluum emolliri tradit. Quod & Horatius annotauit Sermonum lib. 2. Satyra quarta sic scribens: 2.

Si dura morabitur aluus,
Mugilus, & viles pellent obstantia conchæ,
Et Lapathi breuis herba.

Breuem autem appellat Lapathi herbam, prius quàm caulis enatus fuerit decerptam. quo tempore esui potissimùm idonea est. Editur autem hęc cocta, sed minus quàm Beta vel etiam Spinachia suauis: succum verò ingenerat humidum, mediocriter crassum, & parum alimenti conferentem.

Oxylapathi autem folia cum frigiditate resiccant: Semina verò huius, tum & satiui, ac etiam Oxalidis cum tenuitate quadam substantię refrigerant, valdè resiccant & adstringunt. Contra dysenterias, cœliacos affectus, ventriculi ex bile subuersiones & fastidia: tum & aduersus scorpionum ictus, vt Dioscorides refert, bibuntur. Prosunt & sanguinem spuentibus addita acacia, auctore Plinio.

Oxalis haud dubiò refrigerat, & potenter resiccat: quia verò acida, etiam lentos humores incidit. Huius succus æstiuis mensibus multorum cibariorum vtile condimentum est, ac palato gratum. Ventriculum æstuantem refrigerat: appetentiam ciborum excitat: Iocinoris calorem contemperat, obstructiones eiusdem aperit. Folia decoctis (quorum aduersus febres vsus) vtiliter adduntur. 4.

Similis facultate Oxalis rotundioris folij est, quam, vt diximus, Romanam cognominant. 6.

Nec inferioris facultatis paruula illa Acetosella est, quæ etiam magis resiccat. 7.

Radices Oxylapathi, satiui Lapathi, ex Oxalidis ex aceto decoctæ, & per setaceum transmissæ, scabies, impetigines, & pruritus curant, si affectis partibus illinantur; præsertim butyro per decoctionem nigrefacto, aut oleo ex Lauri baccis, & Zinziberis nonnihilo additis. Dioscorides hoc & crudas radices posse refert: & earum ex vino decoctum dentium auriumque dolores mulcere, si eo os colluatur. Decoctum autem harum etiam scabies ac pruritus collutione mitigat. quod & balneo radices præstant. Feruntur verò eædem ex vino decoctæ potione 1.

tione regio morbo mederi, & corporis colorem emendare: ex aceto coctas lieni impositas prodesse: cum vino verò strumas ac parotidas discutere: Quod & vinculo collo appēsas præstare quidam nugantur. In pesso muliebres fluxiones tritæ & appositæ sistunt.

Hydrolapathi autem radix aluum sumpta mouere fertur: quod tamen nobis compertum affirmare nequimus.

De Tota Bona. CAP. XXVI.

Tota bona.

Malus Henricus.

TOTA bona recentioribus dicta, Lapathi ab iisdem generibus annumeratur. caules hæc edit complures crassos, foliosos, pedales, vel paulò altiores; cuius ramulis sursum versus herbacei racemosi adhærent flosculi, ac deinde semina Atriplicis æmula. folia, quæ longis innituntur pediculis, lata sunt & acuminata, forma quodammodo foliorum Ari, sed candida, & veluti tenui farina respersa. radix crassa in plures quandoque diuaricatur, colore veluti Oxylapathi interius lutea.

Incultis locis, ac sæpenumero ruderatis, secus vias, veteres muros, & agrorum sepimenta frequenter reperitur.

Iunio ac Iulio præcipuè cum flore viget.

Recentiori ætati Tota bona dicitur: Belgis Al goede/& Lammekens ooze: Anglis English mercurp. Sunt qui suspicentur χρυσολάχανον, id est, aureum Olus esse: sed Chrysolachanon Atriplicē esse diximus, nisi quis velit Plinij illud Chrysolachanon esse, quod in Pineto Lactucæ simile nasci refert lib. XXVII. cap. VIII. Germanis Schmerbel vocatur, & Güter Heinrick/id est, Bonus Henricus, à singulari quadam vtili facultate: veluti & perniciosam quandam, Malū Henricum appellant. quam Conrardus Gesnerus in Quadrupedum historia cap. de Boue his describit verbis: Prouenit apud nos (in Heluetia) noxia quædam herba, à qua non solùm ipsi boues abstinent, sed etiam gramine circum circa nascente, licet eodem equi vescantur. Rustici quidam apud nos Malum florem: alij Malū Henricum appellant (Ægolethron esse existimo.) Caulis ei albus, pedalis, solidus, & substantia quadam humida molliq; infarctus: flores hirsuti, purpurascentes, in spicam congesti, vt in Testiculo canis ferè: semine rotundo instar Milij, gustu subastringente: radice altissima, nodis quibusdam exasperata, & veluti squamata, longissima, ad quinque vel sex cubitos descente: quamuis raro integra effodiatur. Recens planè frigida humidaq; tactu percipitur. vites vicinas corrumpit & frigore suo lædit. Hæc Gesnerus.

Sed vt ad Bonum Henricum siue Totam bonam redeamus, calida & sicca hæc moderatè est, & vnà abstergens atque expurgans.

Folia cum oleribus cocta, atque esitata, lubricam reddunt aluum. Eadem concisa aut contusa recentia vulnera imposita veniunt: sordida verò ac vetera, tum & eiusmodi vlcera expurgant, & vermes, si qui in ipsis enati fuerint, interimunt.

Plinius Chrysolachanum quod in Pineto nascitur, sanare ait neruos incisos, si confestim imponatur. Hoc autem si Tota bona præstare queat, non abs re, nec temerè, nomen suum adepta est.

De Malua, & primùm de hortensi.

CAP. XXVII.

MALVÆ genera complura sunt: ex quibus satiua, siue hortensis vna est: reliquæ syluestres Maluæ sunt.

Satiua siue hortensis Malua folia ampla & rotunda promit, in virore albicantia, asperiora, & maiora, quàm syluestris: caulem siue scapum rectum, simplicem, quatuor aut quinque cubitos non raro altiorem, cui præter inferiora folia, flores è pediculis breuibus adhærent, maiores

Malua hortensis.

Malua hortensis multiplici flore.

iores multò quàm syluestris, alioqui forma non admodum dissimiles, quandoque simplices, & quinque tantummodo foliorum, frequenter verò multiplices, colore aut candidi, aut rubentes, eoque modò saturato, aliàs purpuræ modo relucente, non rarò verò omninò diluto. His succedit orbiculus rotundus instar placentæ ex multis tunicatis seminibus planis coagmentatus. radix longa, albida, lenta, ac flecti facilis, altè descendit.

In hortis seritur: temerè alibi quæritur.

Altero anno à quo sata est, caulem profert, ac flores Iulio aut Augusto facit: semine perfecto caulis inarescit: radix subinde aliquot annis restat, Vere nouo noua folia promens.

Μαλάχη Græcis dicitur, & ad differentiam alterius, μαλάχη κηπευτὴ, id est, Malua hortensis: à nonnullis verò Rosa vltramarina, & Rosa hyemalis. Atque hæc illa est Rosa, quam ex Maluaceo caule fundi, Plinius lib. XXI. cap. IIII. tradit: folia oleracea (perperam in plerisq; exemplaribus, Oleæ, aut Oleacea) habens, quam Mosceuton vocant. Germanis **Garten pappeln/ Herbstroß/ Ernroß**: Belgis **Winter roosen/ Herfstroosen**: Gallis *Rose d'outre mer, Maulue de iardin ou cultiuée*: Anglis **Holy hocke**.

Plinij locus emendatus.

Appellari verò istam Maluam aliis quibusdam nominibus inter spurias Dioscoridis voces reperitur: vt à Pythagora ἄνθεμα, à Zoroastre διάδεσμα, ab Ægyptiis χοκορτής, ab aliis αἰγὸς σπλὴν, id est, capræ splen, aut οὖρα μυός, id est, vrina muris.

Calida autem moderatè hortensis Malua est, & humida quoque, sed paulò, quam syluestris, minus: glutinosam similiter vt illa substantiam habet, quæ in flore, semine, ac radice manifestior.

Florum huius Maluæ decoctum, præsertim rubentium, superfluentes muliebres menses sistit, si in vino rubro decoquantur, & alia quædam eò facientia addantur.

Folia, radices, & semina, omnia possunt quæ syluestrium, quarum frequentior & familiarior est vsus.

De Malua syluestri. CAP. XXVIII.

SYLVESTRIVM Maluarum vna folio est lato, rotundo simili, sed tamen anguloso, per circumferentiam leuiter crenato, glabro, læui, ac virente. caules subinde emittit plures, rotundos, quandoque bicubitales vel altiores; circa quos præter folia, flosculi in mediocris longi-

I.

Malua syluestris procerior.

Malua syluestris pumila.

Malua crispa.

longitudinis pediculis, ex dilutè purpureo rubentes; quibus succedit & placentæ instar orbiculus, Lupino non maior, ex pluribus congestus seminibus. radix albida, longa, mediocris crassitudinis.

Altera humilior est: cauliculi huius tenues non erecti assurgunt, sed procumbentes quasi repunt: folia rotundiora, sed minora, ambitu tenuiter incisa: flosculi exigui & albidi: seminum orbiculus paruulus. radix albida, crassa, & longa est.

Maluæ item species quædam procera, & erecto caule: folia cuius rotunda, læuia, dilutè virentia, per circumferentiam crispa sunt: flosculi minuti, albidi. radix haud magna.

Arborescens verò & quædam Malua est, ad VIII. aut X. cubitos assurgens: caule, aut potius caudice recto, foliis viduo, brachij crassitudine; qui fastigio instar arboris in alas diuisus, folia profert rotunda, mollia, lęuia, virentia, maiora quàm prioris syluestris Maluæ: flosculi saturata purpura rubent, medio nigri, à quo & striæ quædam nigrę ascēdunt. radice firmatur satis valida, sed fibrosa.

Syluestris Malua prior incultis locis exit, solo tamen fœcundo, non sterili, iuxta vias, hortorum sepimenta, agrorum margines, locis nonnihil humentibus.

Proxima non rarò in ruderibus, ac aliis perinde incultis ac neglectis locis reperitur.

Reli-

3. 4. Reliquas duas non memini me alio, quàm in hortis, loco videre.

Maluæ agrestes à Iunio mense in multam æstatem flores proferunt, interea & semen earum ad maturitatem peruenit.

1. Syluestris Malua Græcis μαλάχη ἀγρία dicitur: à Dioscoride verò μαλάχη χερσαία: à nonnullis ἄκοπος, quasi doloris mitigatiua: item & ἡλιοσέρφος, Osiriaca: Germanis Pappeln: Brabantis Maluwe/Keeskens cruyt: Italis & Hispanis *Malua*: Gallis *Maulue*: Anglis Mallow: Bohemis Slijz.

2. Huius alteram speciem plerique Maluam Pumilam nominant. Belgæ cleyn Malouwe: Galli *petite Maulue*.

3. Tertiam Crispam cognominant.

4. Quarta à Theophrasto δενδρομαλάχη vocatur, hoc est, arborescens Malua.

Moderatum autem & tepidum quendam calorem cum humiditate syluestris Malua obtinet: succus eius lentus ac glutinosus est. Satiuæ autem hæc præferenda est, vt apud Athenæum Diphilus Siphinus rectè sentit, qui apertè agrestem Maluam meliorem esse hortensi refert: tametsi Dioscorides hortensem præferat, in quo nec ei nec Galeno accedendú: Nam syluestris haud dubiò esui aptior, ac suauior est. Inter olera autem hæc non postremo est loco: Commendatur ab Hesiodo:

> Νήπιοι οὐδ᾽ ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,
> οὐδ᾽ ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ᾽ ὄνειαρ. id est,
> *Stulti, neque sciunt, quantò plus dimidium sit toto,*
> *Neque quàm magnum in Malua & Asphodelo bonum.*

In hanc sententiam & Horatius Epodon Ode secunda scribit:

> ——— *& graui Maluæ salubres corpori.*

Nutrit autem Malua, vt Galenus ait, mediocriter: succum verò ingenerat crassiorem: aluum reddit lubricam, ac duram emollit. facilè autem descendit, non solùm quòd humida, sed & quia glutinosa.

Folia Maluę aduersus omnes aculeatos ictus scorpionum, vesparum, apum, & similium efficacia sunt si imponantur: his verò tritis cum oleo prius peruncti, etiam (vt Dioscorides ait) non feriuntur. Achoras, furfures, omnesq; in cute asperitates cum vetere oleo (Dioscoridis exemplaria quædam perperam μὴ ὄνεσου habent) imposita sanant. Erysipelatis & ambustis vtiliter quoque adhibentur. Intestinorum rosiones ac dolores, foliorum, tum & seminis, & radicum decoctum per clysterem infusum sedat: vteri verò durities insessu mollit; quod & ipsa Malua in cibo assumpta efficit. Datur & succus parturientibus, vt partum faciliorē reddat, aut ex vino decoctum. In summa, vesicam, renes, intestina, thoracem, & pulmonē iuuat.

Diosc locus emendatus.

De Althæa. CAP. XXIX.

1. MALVÆ & quædam agrestis species Althæa est: sed albida mollis & lanuginosa: folia similiter lata sunt, nonnihil acuminata, ambitu modicè serrata: caules rotundi erecti, binûm frequenter cubitorum, vel altiores: flores vt syluestris prioris Maluæ, non tamen rubentes; verùm candidi, aut ex albido dilutè admodum purpurascentes: seminum orbiculus qualis & illius. radix crassa, lenta, intus albida, & viscido lentoq́ue succo prædita.

Pinguibus ac humentibus gaudet: iuxta scrobes & lentè decurrentes riuulos ad pratorum margines nascitur.

Flores Iulio & Augusto mensibus vigent: radix viuax singulis annis primo Vere regerminat, quæ & vel tunc, vel Nouembri mense colligi potest.

Ἀλθαία & ἰβίσκος, aut ἰβίσκος Græcis appellatur: à nonnullis Ἀρισταλθαία: Latini Althææ & Ibisci nomina seruant: Officinæ Bismaluam ac Maluauiscum, quasi Maluam Ibiscum dicunt. Germanis Ibisch: Belgis witte Maluwe/witten Huenst: Italis ac Hispanis *Maluauisco*: Gallis *Guimaulue*: Anglis Marshe mallowe.

2. Althææ verò & peregrina quædam species, apud Belgas tantummodo hortensis, occurrit; ex albido hæc virescens, minus quàm prior incanescit. caules eius crassi, rotundi: folia mollia, inferiore parte albidiora: quinque foliorum flos, maior quàm Althææ, dilutè in rubro purpureus, aut ex albido purpurascens, stamine, vt reliquis Maluis, medio: fructus haudquaquam planus, sed tuberosus, rotunda ferè ac globosa, quinquangulari tamen specie: radix qualis Althææ.

Nonnulli hanc Sidam esse voluerunt, sed Sida aquatilis est stirps, capite quàm Papaueris maiore, vt Theophrastus testatur; qualis non hæc Althæa. Quæ autem de Sida Theophrastus lib. IIII. scripta reliquit, in hunc modum se habent:

Sida. Sida forma Papaueri similis est, nam & Cytinodes caput superius gerit; verùm maius, magnitu-

Althæa, Ibiſcus.

Althæa hortenſis ſiue peregrina.

gnitudine tantæ amplitudinis quantæ pomum; non nudum,ſed candidis iuxta ipſum membranis,ſuper quæ folia foris herbacea,numero quaterna, ſimilia Roſarum alabaſtris adhuc in calyce contentis. apertum caput grana rubra oſtendit; figura non vt mali punici,ſed orbiculata,exigua,nec multò Milio maiora : ſuccum aliquatenus aquoſum veluti Tritici reddit: matureſcit æſtate; pediculo paruo annectitur: flos Roſę calyci ſimilis,ſed maior & duplex ferè magnitudine. Hunc itaque & folium ſupra aquas emicare affirmant: & mox, vbi defloruerit flos,fructum formatum magis in aquam declinare , demumque terram attingere.

Naſci autem hanc in lacu Orchomenio Athenæus teſtem citans Theophraſtum refert, & oues frondibus veſci: germina verò ſues comedere. Theophraſtus in hoc lacu tria fructificare proditum ait,Sidam,Boutomon,& Phleon.

Moderatè autem calida Althæa eſt, ſed ſiccior quàm cæteræ Maluæ: ſicciores verò huius radices & ſemen,ac partium tenuiorum, vt quidem Galenus.

Folia digerendi, laxandi,& dolores mitigandi,& concoquendi vim obtinent. Fomentis, tum & cataplaſmatis ad lateris,calculi,ventris, veſicæque dolores ac cruciatus vtiliter admiſcentur: in balneo etiam dolores omnes leniunt. Decoctum eorum idem præſtat ſi bibatur, quod & non modò dolores ex calculo ſepit,verum & ad ipſius faciliorem deſcenſum ac exitum confert.

Radices & ſemina ad eadem proficiunt. Iuuat verò & dyſentericos radicum decoctum, non quidem adſtringendo,ſed torſiones roſioneſque mitigando : Non enim adſtrictionem vllam habent; tametſi Galenus aliter ſentiat. Additis verò & adſtringentibus, vt Biſtortæ, Tormentillæ,aut ſimilium radicibus,dyſenteriam curant.

Muccago radicum omnibus oleis, vnguentis, emplaſtris laxantibus & dolorem ſedantibus vtiliſſimè admiſcetur.

De Abutilo. Cap. XXX.

ABVTILON caule aſſurgit rotundo , duriuſculo , ramoſo , duos aut tres cubitos alto; quem cum ſuis alis folia conueſtiunt lata,ſubrotunda,ſed acuminata,albida,mollia, tenuiſſimè hirſuta, Cucurbitinis ſimilia, è longiuſculis pediculis dependentia. Flores è foliorum ac ramulorum ſinubus exigui lutei: fructus rotundi,nigri,criſpi,ex multis paruis ſiliquis cohærentes; in quibus & ſemen nigricans. in ramulos tenues radix diuaricatur.

Peregri-

Abutilon.

Peregrinum Belgio est, nec alibi quàm in hortis conspicuum olim fuit.

Solet sub finem æstatis florere, quod erat Martio aut Aprili satum.

Abutilon nominant, nec repugnat ei quod Auicenna cap. XXIX. simile Cucurbitæ (scilicet folio) esse scribit, & Abutilon ac Arblutilon dici. Videtur verò & nonnullis Althæa hæc esse illa, cui Theophrastus lib. IX. De historia stirpium, florem tribuit μήλινον, hoc est, Melini siue lutei coloris: Nam vulgò notæ Althææ, non luteus, sed albidus est flos. Sed potest Theophrasti exemplar, quod multis locis vitiosum, & hiatus multos habet, & hoc loco mendo non carere: quamobrem nō facile fuerit hanc Theophrasti Althæam affirmare, præsertim cùm tantum lentoris etiam Althææ radici Theophrastus tribuere videatur, vt aquam condensare queat, si trita huic iniciatur, quod vulgaris Althææ radix omnino potest; Abutili verò minimè.

Theophrasti locus suspectus.

Abutilon autem Auicenna ait vtile haberi vulneribus recentibus, & conglutinare ac consolidare ea statim.

De Alcea. CAP. XXXI.

SYLVESTRIS quoque Maluæ species Alcea est. caules huius rotundi, erecti, cortice conuestiuntur lento, & qui in stamina etiam diduci queat, veluti Cannabis: folia circa hos virētia, profundis incisuris in quinque particulas dissecta. flos qualis syluestris Maluæ: orbiculus placentæ instar & consimilis. radix prolixa, mediocris crassitudinis, intus albicat. 1.

Alcea vulgaris.

Huius verò & alia quædam species minor, sola magnitudine differēs: cætera respōdent. 2.

Inculta amant loca, agrorum margines, scrobesque aquas non habentes.

Vnà cum syluestribus reliquis Maluis florent, ac semen proferunt.

Alceam Græci eadem quoque voce Ἀλκέαν nominant: à nōnullis nostræ ætatis Herba Hungarica, & Herba Simeonis dicitur: Germanis Sigmaertskraut: Italis *Malua saluatica*: Hispanis *Malua montesina*: Belgis Sigmaerts cruyt: Gallis *Guimaulue sauluage*.

Dicitur verò & eadem καννάβις ἀγρία, siue Cannabis syluestris, quod videlicet ex cortice eius, Cannabino persimili, funes intorqueri queant. Describitur tamen & quædā Cannabis syluestris à Dioscoride. Sed qui volet diligenter expendere & Alceæ & Cannabis syluestris descriptiones, mox vtramque vnius esse stirpis facilè agnoscet:

Cannabis syluestris.

Cannabis syluestris, inquit, virgas habet Althææ similes, minores & nigriores: folia nigriora & asperiora: florem Lychnidis: semina & radices Althææ. Quæ descriptio ipsi

Alceæ

Alceæ vel maximè reſpondet: caule foliiſq; non albicat, ſed viret, atque idcirco vtraque nigriora quàm Althææ: flos qui eſt agreſtis Maluæ primæ, & Lychnidis ſatiuæ, & ſylueſtri Roſæ comparari poteſt: reliqua Althææ ſimilia perhibentur. Quid ergo reſtat, niſi vt Cannabis ſylueſtris & Alcea eadem ſit ſtirps, à Dioſcoride bis ſub diuerſis nominibus deſcripta? præſertim cùm & ipſa Alcea cortice conueſtiatur Cannabino ſimili, vt prius ſcripſimus, & Dioſcorides etiam referat.

Alcea autem, veluti glutinoſum lentorem quendam obtinet, ita quoq; ad Maluarum facultatem accedit, media, vt apparet, inter ſylueſtres Maluas & Althæam. Radices dyſentericis & ruptis cum vino aut aqua potæ medentur: Dioſcoride & Paulo Ægineta auctoribus.

Theophraſti locus ſuſpectus.

De Alcea veſicaria. CAP. XXXII.

Alcea veſicaria.

Sabdariſa.

1. DIFFERT hæc à præcedente Alcea: cauliculis autem exit rotundis, ramoſis, haud firmis, ſed facilè collabentibus: foliis verò altis inciſuris diſſectis, per margines crenatis, læuore, ſplendore, ac colore, tum & quadamtenus forma ad ſatiui Acanthi accedentibus, ſed tamen minoribus multò: flores pulchri, Maluaceis ſimiles, ſubalbidi, ſed medio ac vmbilicum verſus eleganti colore nigricant, è quo auri lutei coloris ſtamen eminet: aperiuntur hi tribus aut quatuor horis poſt Solis exortum: hora vna aut ſeſquihora vigent. relinquitur poſt florem folliculus patens, in quo capitulum rotundo longius, hirſutum, ſemine intus paruo ac nigricante. radix mediocris longitudinis fibras emittit.

In Atrebatum ac Morinorum finibus iuxta agrorum margines reperiri ac ſponte progigni fertur: Italiæ ac aliis prouinciis haud incognita.

Eodem & naſcitur & perit anno.

Alcea veſicaria haud perperam dici poteſt: plerique Venetam cognominant: alij Maluam Theophraſti nuncupant: Sed Theophraſti Malua à vulgari haudquaquam diuerſa eſt. Matthiolus pro Hypecoo depingere videtur, cum quo nihil habet vel ſimilitudinis vel affinitatis. Hypecoon foliis eſt, (vt oſtendimus) Rutæ: huius verò longè ab iis diſſident.

2. Ad hanc verò non abs re pertinere exiſtimatur, Sabdariſa appellata herba, Maluacei quoque generis. cauliculi huius teretes, in nonnullaſq; alas diuiſi, erecti per ſe conſiſtunt: folia in

Sabdariſa.

aliquot partes disſecta: flores ſpicato ordine digeſti, Alceæ Veſicariæ æmuli, medio videlicet eleganter nigricantes.

Aliunde autem in hortos Belgicos olim illata fuit. Sed vt ad Alceam veſicariam reuertamur: folium huius læue, lento ſucco præditum, ad Maluæ temperiem hanc accedere, & emollientis quoq; facultatis eſſe participem, oſtendere videtur. Sed tamen cùm nihil compertum habeatur, quid affirmandum?

De Mercuriali. CAP. XXXIII.

Mercurialis mas.

Mercurialis femina.

MERCVRIALIS duûm eſt generum: Mas & femina. Vtrique caules teretes, læues, internodiis aliquot geniculati, dodrante altiores, ſubinde cubitales, in ramulos diſtributi: folia circa hos complura, lata, oblonga, acuminata, ad Parietariæ accedentia, ſed tamen læuiora, virentiora, ac per margines ſerræ modo inciſa, Ocymi foliis ſatis ſimilia. radices ſubſunt fibroſæ. 1.

Maſculæ è ſinu foliorum in breuibus ac tenuibus pediculis bina cohærentia prodeunt ſemina, ad Aparines & forma & aſperitate accedentia, compreſſiora tamen; in quorum ſingulis vnicum ſemen paruum ac rotundum.

Feminæ veluti exiguæ ſpicę, in quibus racematim muſcoſi tenues cohęrent floſculi, abſq; fructu, nulloq; ſuccedente ſemine pereuntes. 2.

Reperitur Mercurialis in hortis olitoriis, in vinetis, aliiſque locis humentioribus ac vmbroſis, ſecus hortorum aruorumq; ſepimenta.

Tota æſtate vtraque viget, hyeme plurima parte intercidit.

Græcis λινόζωστις: item & παρθένιον, καὶ ἑρμοῦ βοτάνιον: vnde Latinis Mercurialis: à Theophraſto φύλλον: Eſt tamen & aliud Parthenium, & apud Dioſcoridem quoque aliud Phyllon: Germanis Bingelkraut/ Kuwurtz/ Mercurius kraut: Italis *Mercorella:* Hiſpanis ac Gallis *Mercuriale:* Belgis ſimiliter Mercuriaell/ & Bingelcruyt: Anglis French Mercury. *Phyllon Theophraſti.*

Mas Theophraſto Græcè ἀῤῥενογόνος; femina verò θηλυγόνος appellatur.

Plinius λινόζωστιν Mercurij inuentum eſſe refert: ideò, inquit, apud Græcos ἑρμοῦ πόαν multi vocant, & apud nos omnes Mercurialem.

At Mer-

Cynocrambe, Mercurialis ſylueſtris.

Impatiens herba.

At Mercurialis calida quidem & ſicca temperatura, neutra tamen primum gradum excedit: abſtergentem verò præterea obtinet, & (vt Galenus) digerentem etiam facultatem.

Vſus eius in enematis hac ætate frequens, in quibus ad excrementorum aliorumq́ue in inteſtinis hærentium facilem expurgationem abſterſionemq́; non exiguũ poteſt. Facit etiam ad alui deiectionẽ in olere aut aliâs aſſumpta; non modò excrementa, ſed ſubinde pituitoſa ac bilioſa expurgans. Dioſcorides etiam aquoſos humores huius decocto duci poſſe refert.

Mirum, vt etiam Plinius, quod de vtraque proditur, vt mares gignantur maſculam facere, vt feminæ feminam.

De Mercuriali ſylueſtri, ſiue Cynocrambe.

CAP. XXXIIII.

SYLVESTRIS Mercurialis alteram ſatis refert, ſed humilior tamen: cauliculi eius tenelli dodrantales ſunt: folia quàm alterius maiora: ſemina veluti maſculæ Mercuriali. radix fibroſa, candida, latè ſub terra progrediens ſerpit. Tota herba viroſi odoris ingratum redolet.

In ſyluis, ac aliis perinde vmbroſis gignitur.

Viret, vigetq́; eodem, quo altera Mercurialis, anni tempore.

Græcis κύνια & κυνοκράμβη: Latinis Canina, & Braſſica Canina, & paſſim Mercurialis ſylueſtris.

Eſt tamen & alia κυνοκράμβη, quæ & ἀπόκυνον: de quo lib. III. Pempt. tertiæ. Germanis Waldt bengelkraut/ hundſkoll: Italis *Mercorella baſtarda*: Belgis Wildt Mercuriael: Gallis *Mercuriale ſauuage*.

Facultate autem hæc Cynocrambe, ſiue ſylueſtris Mercurialis alteri reſpondet: ſi folia quidem cum cauliculis aluum moueant, & inter olera recipi queant, & decoctæ herbæ ius pituitam, bilem, & aquoſa detrahat, vti Dioſcorides ſcribit.

De Impatiente herba. CAP. XXXV.

AD Mercurialis formam ac effigiem accedit quoque Impatiens. cauliculis hæc aſſurgit teretibus, glabris ac geniculatis, cubito altioribus, in alas ac ramulos diuiſis. Folia latè acuminata veluti Mercurialis, ſed tamen teneriora, ac dilutius virentia. floſculi è faſtigiis pediculorum dependent lutei, anteriùs latiores, in corniculum tenue poſterius deſinentes: ſuccedunt ſiliquæ teretes, paruæ, Chelidonij maioris perſimiles, quæ vel leuiſſimo contactu, exiliente maturo ſemine, in ſpiras contrahuntur. radix tenuibus fibris cohæret.

In Germaniæ, Bohemiæ, Galliæq́ue ſyluis, tum & alibi reperitur: adoleſcit citò, ac nimis facilè in hortis: locis gaudet humidis ac vmbroſis, haud apricis.

Floret

Floret æstate: annua est herba: hyemem non sustinet; semel tamen sata singulis facilè annis renascitur, nisi prius, quàm semen maturuerit, fuerit euulsa.

Germani Springkraut: Belgæ Cruijdeken en ruert my niet: vulgò Noli me tãgere, quòd videlicet vel leuissimum manus contactum siliquæ haud admittant. Qua de causa Impatiens dici potest, vtpote quæ non patiatur siliquas maturato semine attingi. Plinius lib. XXIIII. cap. XVII. Æschinomenen herbam nominat sic appellatam, quoniam appropinquante manu folia contrahat. Quod si mutare lectionem Plinij integrum foret, & pro dictione Folia, Siliquas recipere, Impatiens hæc Æschinomene esset, nam appropinquantibus digitis, siliquas mox, vt diximus, contrahit.

vocatur et Springsamen, Rehchirschen, milium caprearum, in hortis Borussiae p. 71.

Æschinomene.

Cæterùm facultate hæc herba fertur perniciosa, ac inter deleterias habenda.

De Phyllo Dioscoridis. CAP. XXXVI.

Phyllon Theligonon.

DVORVM generum Phyllon est: mas, & femina, veluti Mercurialis.

Assurgit vtrumq; Phyllon tribus, quatuor aut pluribus rotundis cauliculis, dodrantalibus: è cuius singulis veluti geniculis bina opposita exeũt folia oblõga, Oliuæ foliis latiora, multò quàm Mercurialis angustiora. radix descendit vnica, nõ absq; adnatis fibris. Mari semina gemina, veluti Mercuriali masculæ: feminæ verò spicæ muticæ ac steriles, veluti feminæ. Herbæ verò ipsius & cauliculi & folia, perquàm tenui ac exigua molliq; lanugine subalbida.

Nec passim, nec vbique obuium Phyllon: in Narbonensi Gallia ac in Hispaniis repertum accepimus: in saxosis Dioscorides nasci tradit.

Æstiuis mẽsibus & viget & floret Phyllõ.

Dioscorides φύλλον appellat, & ἐλαιόφυλλον; ad differẽtiam fortasse Mercurialis, quæ & φύλλον à Theophrasto vocatur: Describit enim Theophrastus φύλλον folio Ocimi: quod haudquaquam de isto Phyllo, sed de Mercuriali veritatem habet. Masculum autem Phyllõ Dioscorides ἀῤῥεγόνον; feminam verò θηλυγόνον nominat, iisdem videlicet vocibus, quibus φύλλου sui genera Theophrastus distinguit.

Facultatẽ autem Dioscorides huic Phyllo omnino eam tribuit, quam alteri Phyllo siue Mercuriali etiam Theophrastus: Arrhegonon videlicet masculi sexus partum efficere; feminam verò feminei adferre; Cuius Crateuam esse auctorem refert.

De Portulaca. CAP. XXXVII.

PORTVLACÆ duæ sunt: Maior ac satiua vna: altera minor syluestris.

1\. Maioris caules non rarò dodrantales, teretes, crassi, subrubentes, succosi, læues, resplendentes, in alas quasdam distribuuntur. folia vncialis longitudinis, latiuscula, crassa, pinguia, glabra, virẽtia, à tergo albidiora: flosculi minuti, pallidè lutei ad annexum foliolorũ gignuntur, succedente conceptaculo exiguo herbacei ac virentis coloris, instar ferè dimidij grani hordeacei, in quo semen pusillum nigrum. radix fibras habet.

2\. Altera minor cauliculis similibus rubentibus, sed minoribus per humum sternitur: folia priori forma, colore, læuore, crassitudineq; respondent, sed minora multò.

In hortis ac eorum areis subactis ac stercoratis commodè prior seritur: solum desiderat lętum, pingue, non aridum.

Altera in semitis hortorum ac vinearum, ac quandoque in petrosis spontè gignitur. rigua & hæc amat loca. semel sata, si ad seminis maturitatem relinquatur, facilè annis aliquot pòst sequentibus renascitur.

Portulaca satiua. Portulaca syluestris.

Seri potest Martio aut Aprili, Iunio verò ac deinde in Autumnum vsque viget ac viret.

Græcè Ἀνδράχνην nominant: Latini Portulacam: Est tamē & ἀνδράχνη quædam arbor syluestris, quæ vnius literæ diuersitate Latinis Potulaca dicitur. Germani Burtzelkraut: Galli *du Poupier*, aut *Pourcellaine* vocant: Belgæ Porcelleyne: Itali *Procacchia, Porcellana*: Hispani *Verdolagas, Baldroegues*: Angli Porcelain.

3. Præter has verò duas eiusdem generis, & aliam quandam Portulacam, & quidem syluestrem, à Græcis quoque ἀνδράχνην ἀγρίαν nuncupatam, veteres referunt, quæ alio nomine Illecebra à Latinis appellata est. Confunditur autem hæc quandoque cum minore, siue syluestri Portulaca modò descripta. Neque ab hoc errore pleraque Dioscoridis exemplaria libera sunt. Nam quod in Portulacæ syluestris descriptione, Cauliculos manducatos bonū succum parere, viscosos & aliquantulum salsos esse affirmatur, ad minorem syluestrem referendū est: Quod verò sequitur: vis ei excalfactoria, acris exulcerans &c. non huius, sed Illecebrę facultas est; de qua nos cap. x. lib. v. Pemptadis primæ.

Dioscorides notatur.

4. Iam & Peplis, ab Hippocrate Peplion, à nonnullis quoque Portulaca syluestris appellatur, Dioscoride teste. Quod nomen idcirco ad Portulacam etiam Plinius lib. xx. cap. xx. sed minus rectè transtulit.

Plinij error.

5. Recentior ætas & quandam superioribus marinam dictam Portulacam annumerat: quæ cùm fruticosa sit, libro secundo Pemptadis sextæ requirenda.

At Portulaca frigida est, ac tertio quidem ordine, humida verò secundo. syluestris verò minus humida. Salsilaginem quandam coniunctam habet, quæ in syluestri copiosior apparet.

Cruda non raro in acetariis etiam sola editur cum oleo, sale & aceto. Æstuantem autem ventriculum sedat: appetentiam excitat: alimentum autem ab hac corpori exiguum, vitiosum, frigidum, crassum, humidumq; accedit. Commanducata dentium stupores tollit: idem potest & succus in ore detentus, & aqua per organa extracta. Quæ & aduersus vermes pueris commendatur, & valdè vtilis est, præsertim si febris adsit: Nam & nimium calorem contemperat, & vermes interimit: Quod quidem salsilagine permixta efficit, quæ & vermibus & putredinibus aduersatur.

LIBRI PRIMI PEMPTADIS QVINTÆ FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS QVINTÆ

LIBER SECVNDVS,

DE CVCVMERARIIS ET ALIQVOT ALIIS HERBACEIS FRVCTIBVS.

PRÆFATIO.

MVLTI sunt edules fructus arborum & fruticum, herbarum verò & nonnulli; & præter frumenta quidem & legumina. Hæc siquidem & fructus sunt, frequentiùs tamen σπέρματα, id est, semina, quàm καρποὶ, siue fructus nominantur.

Qui autem καρποὶ siue fructus dicuntur, herbarum haud multi sunt; & exceptis paucis, non alij quàm ad Cucumerum naturam accedentes, atque idcirco Cucumerarios etiam appellatos, quos cum paucis aliis, hoc libro prosequi præsentis est instituti.

DE VVLGO DICTIS CVCVMERIBVS.

CAPVT I.

Cucumis vulgaris.

Cucumis oblongus.

LONGIS, sarmentosis, ramosis, & asperis caulibus Cucumeres isti per terram hûc illûc reptant: circa quos folia angulosa, ampla, aspera, ambitu serrata; & subinde clauiculæ quædam. è sinu foliorum flosculi erumpunt dilutè lutei: deinde fructus crassi, semipedem longi, quandoque sed raro dodrantales, angulosi, tuberculis quibusdam exasperati, per maturitatem lutei, in quibus transparens solidior medulla, quæ vnà cum seminibus editur, paulò antequam ad integram maturitatem peruenerint. Semina autem oblonga & plana subcandicant.

Seritur in hortis Cucumis: pinguia & aprica amat loca.

Iulio & Augusto mense fructus edules, sed Septembri demum ad perfectam maturitatem perueniunt.

Passim Cucumis, & in Officinis Cucumer appellatur, & pro eo habetur qui Græcis σίκυς ἥμερος, id est, Cucumis satiuus dicitur.

Melopepon Galeni. Galeno autem non Cucumis aut σίκυς, sed μηλοπέπων est. Nullius enim fructus Cucumerarij medulla siue caro interior editur, sed omnis abiicitur, excepta huius carne, quæ cum seminibus, vt diximus, estur. Quod de Melopeponibus fieri Galenus scribit lib. 2. De alimentorum facultatibus: Homines, inquit, à carne intima Peponum abstinent: Melopeponum autem mandunt.

Germani **Cucumern**: Itali Insubres, *Concomero*: Hispani *Cogombro*: Galli *Concombre*: Belgæ **Concommeren** vocant: Bohemi **Wokurka**. In Hetruria, inquit Matthiolus, Citrulum appellant, à Citrij luteo colore, qui in maturo fructu euidens est. Sunt verò & qui Anguriam dici velint, sed omninò alius fructus Anguria.

Cucumis longus. Sunt verò huius generis & oblongi quidam Cucumeres, quos ars & cultura primùm (vt fertur) produxit, natura deinde conseruauit: Primò enim fructus rudimento in fistulam aut tubum imposito, oblongus nascitur Cucumis, cauitate siquidem angustiore impleta, in longitudinem incrementum capit: Et huiuscemodi Cucumerum semen satum, non quales antea erant, sed quales culturæ mangonium genuit, profert; qui cum suopte ductu, longi quidem, sed crebrò recurui reperiuntur: quos & Anguinos inde vocant.

Omnium autem Cucumerum frigida ac humida ordine secundo temperies est: horum autem minus quàm reliquorum humida. atque idcircò quando eduntur, minus citò in ventriculo corrumpuntur: succi verò etiam minus praui sunt. Alimentum verò corpori conferunt frigidum quidem nec non humidum, ac omninò exiguum, & succi haud probi.

Eligi debēt virides, nondū maturi, maturi siquidē & iā Citrini facti, esui haud sunt idonei.

Semen frigidum quidem, sed multò minus quàm fructus. aperiendi vim atque extergendi præterea obtinet: vrinas mouet: iocinoris obstructiones aperit: pectori ac pulmoni inflammatione laborantibus prodest: contusum forisque abstersorij loco adhibitum, cutim splendidam reddit.

De Melone siue Melopepone. CAP. II.

Melo siue Melopepo vulgò, Cucumis Galeni.

Cucumis syluestris.

QVEM recentior ætas Melonem nuncupat caulibus humi procumbentibus, longis, sarmentosis, atque asperis, vulgari Cucumeri similis. Folia satis respondent, minora tamen, rotundiora, minusq; angulosa: flosculi similiter lutei: fructus crassiores, initio nonnihil pilosi, qui modò oblongam, aliàs contractiorem rotundam figuram obtinent: subinde verò & maiores, quandoque minores reperiuntur. cortex horum vt plurimum exterius viret, subdita pulpa siue caro, quæ editur, è luteo languescit, medulla lutea, muscilaginosa, humida, defluens, in qua semen veluti superioris Cucumeris.

Seritur locis cultis tumulos amat Soli vel maximè expositos; terram verò mediocrem, non nimis pinguem aut stercoratam.

In Germania ac Belgio non nisi serò, & cùm æstas calens ac sicca fuerit, ad maturitatem perueniunt.

Vulgò Melones appellant: Itali *Mellone*: Hispani *Melon*: Galli *Melons*: Germani ac Bohemi Melaun: Belgæ Meloenen. μῆλον autem Græcis pomum significat. Proinde rectius μηλοπέπων hic Cucumis appellandus; Pepon videlicet Mali odorem referens. Nam huius fructus odoriferis malis odore sæpenumerò vicini sunt, subinde verò & obscurè moschum redolent; qui idcircò & Moschatellini cognominantur. Galenus non istum, sed superiore capite descriptum Melopeponem facit; hunc verò pro Cucumi habuisse videtur, qui Græcis σίκυς ἥμερος, Latinis Satiuus Cucumis dicitur. *Cucumis Galeni.*

Huius autem vel etiam superioris syluestre genus est, quem σίκυον ἄγριον, & syluestrem Cucumerem vocant, de quo Pempt. tertiæ lib. 2. cap. 26. *Cucumis syluestris.*

Frigida porrò quoque ac humida Melonum caro est: difficilius quàm reliquorum Cucumerariorum concoquitur: in ventriculo autem si diutius hæreat, corrumpitur, & malignis febribus occasionem præbet. Quod & Aëtius testatur Tetrab. primi lib. 1. febres malignas inducere esum Cucumerum scribens; est siquidem & huic Cucumis, qui vulgò Melon. Semen verò huius idem quod alterius ac superioris Cucumeris potest.

De Anguria. CAP. III.

Anguria, Cucumis Citrulus.

Cucumeris Citruli alia icon.

ANGVRIA sarmentosis, viticulosis, asperis, ac humi repentibus caulibus, tum & claiculis superiores Cucumeres refert; folia autem maiora sunt, & profundis vtrimque incisuris

Colocynthis,

Cucumis Citrulus.

Colocynthis.

Pepo maior oblongus.

1.

2.

cisuris dissecta: flos aurei coloris: fructus globosi, striati, colore superius virentes, inferius, quà humi iacent, inalbicantes, quorum exterior cutis læuis, interior caro mediocriter dura, Peponum quam Melonum similior: medulla fungosa, in qua semen oblongum, planum, maius quàm Cucumerum, aut Melonum, minus quàm Peponum, exterior cuius cortex nigricans aut subrubens ac durus est. Non facilè autem istius Cucumerarij fructus cõputrescũt (veluti vulgaris Cucumeris aut Melonis dicti, qui decerpti facilè corrũpuntur) sed diutinè asseruari queũt, præsertim Tritici aceruis, vt Matthiolus ait, impositi.

In calidis regionibus, vt, Apulia, Calabria, Sicilia, ac similibus facilè prouenit: In Germania rarò seritur, rariùs verò etiam maturescit.

Anguriam recentior ætas appellat: Officinis Citrulus & Cucumis Citrulus dicitur: inter semina siquidem frigida, Officinis nuncupata maiora, huius semen admittitur nomine seminis Citruli. Si autem Cucumis Citrulus à Citri luteo colore nomen habet, vulgaris Cucumis propriè Cucumis Citrulus est.

Syluestre autem huius genus est Κολοκύνθις siue Colochyntis dicta, de qua cap. 27. lib. 2. Pempt. 3.

Cæterùm Anguriæ caro, quæ cortici subest, cruda, sed frequentius cocta comeditur: alimẽtum autem confert exiguum, idq; frigidum ac humidum, sanguinemque ingenerat aquosum, qui internarum partium inflammationes mitigat, & bilis acrimoniam ac feruorem contemperat. Cruda in ore commansa linguæ in febribus asperitatem lenit, & sitim sedat.

Semen facultate Cucumerum simile est.

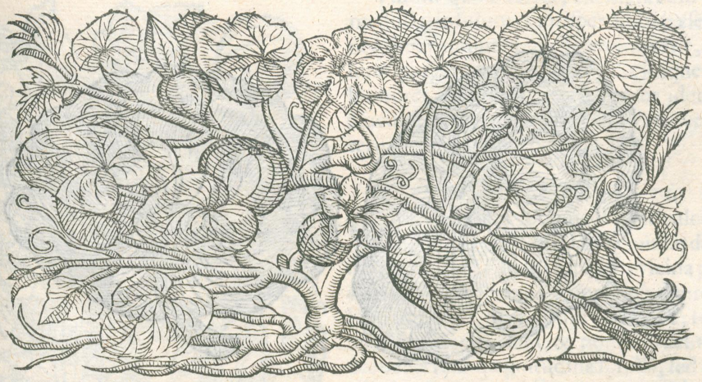
De Pepone. CAP. IIII.

PEPONVM aliquot reperiuntur species vel magnitudine vel forma differentes.

Maior Pepon crassos, asperos, spinisq; nõnullis obsitos caules promit prælongos, qui claiculis siue capreolis suis vicina compræhendentes, perticas, scenas, ac sepimenta conscendunt, quæ nisi iuxta posita fuerint, humi repunt. folia ampla sunt, valdè aspera, aliquot profundis incisuris diuisa, marginibus serratis. flores admodum magni sunt, calathi forma, auri colore lutei, per orá quinque prominentibus angulis denticulati. fructus magni, crassi, rotundi, oblongi, crassioribus striis veluti angulosi, quorum pulpa cortici subiacens candida mediocriterq; dura est, interior medulla fungosa: semen magnum, latum, planum, subalbidum, multò quàm Cucumeris maius; forma alioqui haud differens. color corticis quandoque obscurè virens, aliàs albidus: virentis autem Peponis cortex durior est, ac veluti lignosus; albidi verò mollior ac tenerior.

Alterum Peponum genus caulibus ac foliis, vtrisque asperis, tum & clauiculis priori simile est;

Pepo rotundus maior.

Pepo rotundus minor.

Pepo latus.

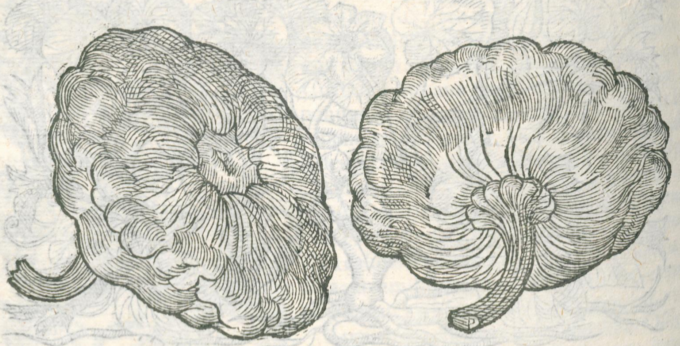

est; sed foliorum fissuræ minus profundæ, caulesq; teneriores. flores similiter lutei, patentes, & anterius angulosi veluti prioris. fructus autem globosi, rotundiores, modò maiores, frequenter minores; & quandoque virentes, duriorisque corticis: subinde cute molliore ac albicante, caro quibus subest veluti prioris: semina quoque eiusdē formæ, sed aliquantò minora.

3. Huius generis & tertius est Pepon, asperis caulibus, foliisque fissis ac serratis priorem referens: flos magnus quoque ac luteus veluti aliorum: fructus mediæ magnitudinis, cuius cortex tuberculis nonnullis exasperatur veluti mali Citrij cutis, qui per maturitatem similiter luteus est, proinde & Citrium malum cùm colore, tum asperitate referens.

4. Quarti generis Pepon forma ab aliis plurimum differt: caules quidem, folia, floresque aliorum similes sunt; fructus autem haud longus aut globosus, verum omnino latus, & quodammodo planus, scuto alicui propemodum similis; in medio quidem crassior, per circumferentiam verò tenuior, & quibusdam locis reflexus crisporum instar: cortex huius mollis

Peponis latioris fructus.

lis,tenuis,ac candidus est,caro interior satis dura ac durabilis: semen quàm Cucumeris maius, forma & colore conueniens.

Omnes Pepones hortenses sunt: lætum solum,pinguemque mediocriter terram postulat.

In calidis regionibus citius maturescunt: apud Belgas omnes serotini sunt,& nisi æstas calida siccaque fuerit,vix ad perfectionem perueniunt.

Græcis πέπων: Latinis similiter Pepo. πέπονες autem omnes fructus perfecti ac maturi communi nomine dicuntur: vnde Medici quidam, inquit Galenus, fructum hunc σικυοπέπονα, id est, Peponem Cucumeralem nominari oportere contenderunt. Plin. lib.IX.cap.v. Cucumeres,inquit,cum magnitudine excessere,Pepones vocantur. Germanis Plutzer: Bohemis Dyne: Gallis *Ponpons*: Belgis Peponen vocantur. Maiores à nonnullis Turcici cognominantur: Secundi verò Marini: Tertij Hispanici: Quarti autem Latorum Peponum nomen obtinuerunt.

σικυοπέπων.

Est autem omnium Peponum natura frigida cum copiosa humiditate: habent autem vim quandam abstergendi,cuius beneficio vrinam ciunt, & deorsum expeditius quam Cucurbitæ aut Melopepones permeant; vt Galenus scriptum reliquit.

Editur autem caro Peponum haudquaquam cruda, sed cocta. Descendit autem sic omninò faciliter,aluum facilem & quodammodo lubricam reddens. Alimentum autem confert exiguum,tenue,humidum frigidumque,(vitiosum,inquit Galenus) idque potissimum cùm probè concocta non fuerit. Quo casu choleræ morbo obnoxios efficere solet.

Durior caro Latorum est,qui & idcirco diutius quàm reliqui incorrupti asseruari queunt: eduntur autem hi non modò elixi, sed & in pingui aliquo fricti. Descendunt verò & per aluum haud segniter,alimentum verò adferunt quale aliorum.

Semen magis quàm caro extergit,vrinas promouet,renibus ex calculo infestatis vtile est.

De Pepone syluestri.

CAP. V.

VELVTI Cucumeribus & Anguriæ syluestres suæ sunt species, ita quoque & Pepones quidam agrestes & tota natura syluestres. proferunt hi caules asperos spinis obsitos: folia aspera: flores luteos veluti satiui, sed minora singula: fructus crassos, oblongos, striatos, durioris corticis ac colore virentes, sed minores multò; quorum pulpa & interior medulla vnà cum semine, veluti satiuorum; sed admodum amara; semen quoque paulò minus.

Alicubi locis incultis sponte huiuscemodi Pepones gigni dubio procul est: Verum in Germania ac Belgio non nisi sati proueniunt.

Tametsi Veteres horum non meminerint,res ipsa tamen ostendit πέπονες ἀγρίους, & Pepones syluestres hos dici oportere.

Syluestres autem Pepones vti tota sua natura valde amari, ita quoque temperamento calidi siccique, & secundo quidem ordine intenso: expurgandi quoque non minorem vim, quàm

Pepo syluestris.

Cucurbita prior.

quàm syluestres Cucumeres, obtinent.

Vinum quod calyci, exempta cum semine medulla, infusum, tantisper in eo hæserit, donec amaritudinem plene contraxerit, per aluum purgat, ac pituitosos biliososque educit humores. In summa huius succus idem quod Cucumeris agrestis præstat: resiccatus verò, Elaterij loco succedere potest.

De Cucurbita. CAP. VI.

CVCVRBITA oblongos, viticulosos, & angulosos caules in alas nonnullas distributos profert, qui adnatis capreolis vicina propeq; assistentia adminicula comprehendentes, sursum scandunt, & in altum tolluntur: folia admodum magna, lata, & nonnihil acuminata, Bardanæ fere magnitudine similia, sed mollia, alboq; veluti tomento vnà cum caulibus ac foliorum pediculis candicantia, instar Altheæ. Flores foliorum è sinu albidi exeunt: fructus subsequuntur non vnius formæ: quandoque enim lagenarum formam quasi exprimens, in ventris modum turgescit, supereminente collo, quod; qua parte ventri adhæret, frequenter angustius: subinde verò & ventricosa ac crassa, sed absque collo, & inferiore sede latior, pyri turbinatam figuram quodammodo referens: aliàs verò in longitudinem producitur. Crescit, inquit Plinius lib. XIX. cap V. Cucurbita qua cogitur forma, plerumque & intorti draconis figura. Libertate pensili cõcessa visa est nouem pedum longitudinis. Omnibus autem cortex per maturitatem durus, ligneus, ac flaui coloris: caro autem siue pulpa interior candida: semina oblonga, plana, compressa, anteriore parte acuminata, posteriore lata, duobus eminẽtibus angulis quasi cornuta; cortex quorum durus & candidus, medulla similiter albida ac dulcis.

Cucurbitæ in hortis coluntur ac seruntur.

Sub Autumni tempus ad maturitatem demum perueniunt: in calidis tamen regionibus citius, maximè præcoces: Præcoces autem Cucurbitæ, tum & Cucumeres sic redduntur, vt Quintilij tradunt. In cophinos aut fictilia inutilia terra cribrata mittenda stercore admixto liquidior facta: & anticipato consueto tempore, Vere videlicet inchoante, semina implantanda, & cùm Sol fuerit & calor & moderata pluuia, cophinos sub dio expones, circaque Solis occasus in domum contectam inferendi: atque hoc assiduè faciendum, aqua irrorata quando vsus postulauerit: postquam verò perfectè cessabunt frigora & glacies, cophini siue dolia in locum subactum & excultum defodiendi, ita vt labra æqualia sint terræ, deinde reliqua cura adhibenda: sic ille.

Græcis Κολόκυνθα, & Κολόκυνθα ἐδώδιμος; item Κολόκυνθα ἥμερος dicitur: Latinis Cucurbita, Cucurbita edulis, Cucurbita satiua: à nonnullis

Cucurbita latior.

Cucurbita longior.

nullis verò κολόκυντα per τ vltima syllaba: ab aliis σικυώνια: à Plinio Cucurbita Cameraria, quòd cameras, testudines, pergulas, topiarias hortorum scenas scandat ac operiat. Huic verò & altera, quæ nullis propè assistentibus fulta humi repit, Plebeia cognominatur. Italis autem Cucurbita *Zucca* dicitur: Hispanis *Calabazza*: Gallis *Courge*: Germanis **Kurbs**: Belgis **Cauwoorden**: Bohemis **Tijkew**.

Cucurbitæ autem caro siue interior pulpa frigida ac humida temperamento est, vtraque qualitate secundi ordinis. Succus ad aurium cum phlegmone dolores, addito rosaceo, infusus prodest: tumores etiam omnes calidos pulpa imposita mitigat, capitis dolores puerorum & oculorum inflammationes hoc modo sedat. Si infanti dormienti paris longitudinis Cucurbita vel etiam Cucumis in lectulo adiungatur, & febricitauerit, mox à febri liber erit.

Editur verò & hæc pulpa cocta, sed quia succum habet aqueum ac tenuem, exiguum corpori præbet alimentum, atque frigidum ac humidum: facilè autem subsidet præcipuè elixa, quæ & propter substantiæ suæ lubricitatem, tum & humiditatem, aluum emollit.

Assa autem vel frixa in sartagine, quàm plurimum de propria humiditate deponit, atque idcirco minus facilè descendit, nec aluum adeò citò emollit.

Semen vrinæ acrimoniam contemperat, & eandem mediocriter prouocat.

De Cucurbita syluestri. CAP. VII.

SYLVESTRIS autem Cucurbita & quædam præter superiores est: hæc autem viticulosis caulibus, capreolis, ac foliis mollibus, ac veluti lanuginosis satiuam æmulatur, omnibus ac singulis multò minoribus. scandit verò & hæc scenas, vmbracula, ac testudines hortenses: fructus Cucurbitis ventricosis ac lagenulas referentibus forma quidem similis, sed magnitudine longè inferior, omnino videlicet paruulus, nec vulgari pyro maior, vtpotè qui & manu concludi ac compræhendi queat. cortex huius exterior initio viret, postea durus factus ligni quoque colorem assumit. interior medulla humida & admodum succulenta est, in qua semen latet. amara autem hæc est, veluti syluestrium Peponum.

In calidis regionibus spontè alicubi gignitur, sed in Germania ac Belgio non nisi sata reperitur, vbi & tardè ac rarò perficitur.

Cucurbita sylvestris.

Græcis κολόκυνθα ἀγρία: Latinis Cucurbita syluestris. Plinius lib. XX. cap. III. Cucurbitam syluestrem Græcis σόμφον dici affirmat, quæ inanis est, digitali crassitudine, non nisi in saxosis nascens, cuius commanducatæ succus stomacho admodum prodest: Sed huiuscemodi hæc Cucurbita syluestris non est, quæ crassitudine digitum excedit, nec inanis, sed succi plena, ac stomachum nimia amaritudine offendit.

σόμφος.

Sunt verò & quibus legitima hæc Colocynthis videtur, sed à veritate aberrantibus: Nam κολοκύνθις Anguria syluestris est, cuius & tenuis cortex facilè adimitur, & pulpa interior fungosa resiccatur; de qua Pempt. tertiæ lib. tertij cap. XXVII. Huius autem Cucurbitæ syluestris durum ac lignosum putamen, medulla verò adeò humida, vt resiccari se non, aut ægrè admodum patiatur.

Cæterùm facultate hæc Cucurbita calida & sicca est, nec minus quàm Colocynthis, aut Pepones syluestres, vtriusque videlicet qualitatis ordine secundo: Est verò & insigniter amara, quamobrem & obstructos meatus expurgat ac aperit: purgandi quoque vim per inferiorem ventrem æquè ac syluestres Pepones obtinet.

Vinum etiam quod in excauatam hanc Cucurbitulam nocte tota permanserit, valenter quoque purgat, & biliosos ac pituitosos humores educit.

De Charantia. CAP. VIII.

Charantia.

CHARANTIA tenuibus aliquot ac gracilibus viticulosis cauliculis vicina quæque conscendit, & capreolis suis, ex alarum sinu prodeuntibus, apprehendit: folia non magna, lata, glabra, ac mollia, in quinque partes dissecta, quarum singulæ ambitu circumrosæ: flosculi ex quinque foliolis mediocris latitudinis ex albido in luteum elanguescunt: fructus oblongi, aliquantulum turbinati, oui ferè forma, sed minores, veluti spinulis aut aculeis innocentibus exasperati, qui per maturitatem foris intusque rubent, sponteque finduntur; in quibus semen latum, planum, ferè veluti Anguriæ, subnigricans vbi inaruerit.

Non nisi sata prouenit: Melius ac facilius in Italia calidisque regionibus proficit, quàm in Germania vtraque, vbi raró & tardè fructus maturescit.

Baptista Sardus Momordicam appellat: alij Viticellam, Balsaminam, Charantiam: Italis est *Caranza*: Germanis **Balsam opffell**: Gallis *Merueille*, Latinis Pomum mirabile: nonnullis Pomum Hierosolymitanum: Belgis **Balsam appel**. Balsaminæ nomen inde accepisse existimatur, quòd oleum in quo maturum pomum maceratum ad multa vtile, veluti Opobalsamum, habeatur: Est tamē & alia Balsamina, de qua mox.

Obtinent autem fructus huius, tum & folia eximiam

eximiam resiccandi vim cum moderata quadam frigiditate temperiei mediæ proxima.

Vulnera recentia conglutinare folia imposita feruntur: cum vino verò assumpta coli intestinorumq; dolores sopire, & ruptis conuulsisque vtiliter exhiberi.

Oleum in quo fructus, exempto semine, vel insolatus, vel in calentis aquæ balneo decoctus, vel in fumo equino maceratus, vulnerum inflammationes arcet: eadem & facilè ac citò vnit ac persanat. Doloribus ac vlceribus mammillarum auxiliatur: vteri exulcerationes ac inflammationes iniectum curare posse existimatur: punctis ac vulneratis neruis vtiliter adhibetur: aduersus combustionem ex aqua oleóve feruente, ferro ignito, vel igne multum confert: cicatrices extenuat. ramices quoque huius vnctione sanescunt, si foliorum puluis aliquot diebus interea exhibeatur. Steriles quoque hoc fœcundas reddi affirmatur, si post balnei conuenientis vsum partes circa pubem ac vterum isto vngantur, ac demum viro mulier misceatur.

De Balsamina. CAP. IX.

Balsamina.

BALSAMINA hæc à Charantia, quę & Balsamina, non parum differens est: caules promit non tenues aut viticulosos, sed rectos, crassos, ab imo ramosos, glabros, læues, succosos, veluti Portulacæ, inferius nonnihil sæpè rubentes, circa quos folia oblonga, acuminata, Salicis similia, per marginem tenuiter serrata, è quorum sinu duo aut tres subrubentibus insidentes pediculis flores erumpũt, anterius latiores ac patentes, posterius in tenue corniculum, veluti recuruam caudam, desinentes; colore eleganti dilutè rubentes. succedunt fructus rotundi, asperi, ac hirsuti, sed quàm superioris minores, per maturitatem lutei, qui & spontè diffinduntur, semina spargentes, Lentibus satis similia.

Et hæc stirps non nisi hortensis ac peregrina Belgio.

Autumni tempore quandoque fructus maturescunt: flos antea apparet.

Vulgò Balsaminam nuncupant; & quandoq; neutro genere Balsaminum: Gesnerus Balsamelnam amygdaloidem: Cordus maluit Balsamellam appellare: alij Balsaminam feminam, quibus prior mas: vnde hæc Germanis **Balsam apffell weiblein** / & Brabantis **Balsam appel wijfken.**

De huius autem facultatibus nihil afferendum: Plerique priori facultate similem affirmare audent, sed temerè, cùm huius experimentum à quoquam factum non constet.

De Fragis. CAP. X.

1\. INTER herbaceos fructus Fraga quoque locum obtinent. Horum herba nullis caulibus nititur, sed pediculos tenues & lanuginosos à radicibus promit, quorum nõnulli folia, alij flosculos proferunt: deinde & fibras quasdam proserpentes edit, quibus seipsam multiplicat: folia autem in vno pediculo terna, oblonga, lata, per circumferentias serræ modo incisa, superiùs virentia, inferiùs albidiora, quorum singula maiora, latioraque quàm Pentaphylli: flores quatuor aut quini ab vno pediculo exeunt albidi, quinquefolij: subsequuntur Fraga superficie exasperata, exiguis Moris quodammodo similia, colore rubentia, quandoque, sed raro, candida, gustu vinoso suauia, quorum interior pulpa mollis, humida, & albida, in qua semen pusillum radix diuturna, subnigricans, multis fibris capillata.

2\. Horum verò & alterum genus, quod superiori pediculis, fibris, foliis, flosculis simile est, sed Fraga gustu dulciora: firmius etiam suis pediculis adhærescunt, nec ita facilè decerpi se, vt superiora, patiuntur: radix huius quoque restibilis, & capillis fibrata.

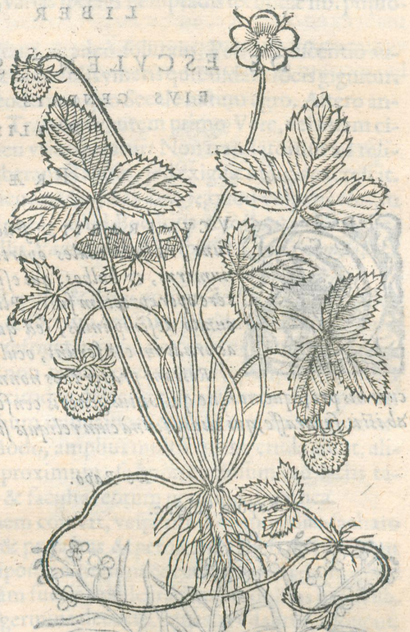
In montibus, non raro in conuallibus, in syluis ac aliis similiter aliquantulum vmbrosis Fraga gignuntur: proficiunt & in hortis. Priora passim vbique vulgaria sunt, sed altera rariora, nec alibi quàm in hortis requirenda.

Viret

Fragaria & Fraga.

Fraga altera.

Viret toto anno herba: Vere latiùs fibris suis expatiatur, ac deinde flores facit: Iunio, vel etiam prius fructus maturi sunt.

Fraga ipsi fructus Latinè Virgilio ac Ouidio dicuntur, nec aliud nomen vulgò cognitum: Germani Erdbeeren: Belgæ Eertbesien: Galli *Fraises* appellant. Herbam Fragariam vocant: Iacobus verò Manlius Fragulam: Germani Erdbeeren kraut: Brabanti Eertbesien cruyt.

Hallucinantur autem non parum, qui fructum hunc Rubi Ideæ morum existimant: nec minus qui Comarum faciunt.

Cæterùm herbæ folia ac radices refrigerant, & cum adstrictione resiccant: Fraga verò frigida sunt & humida.

Vulnerum inflammationem folia imposita arcent. Decoctum eorum gingiuas roborat, dentes firmat, & aduersus incipientes oris & tonsillarum inflammationes vtiliter gargarizatur. Fluxus muliebres eadem sistunt, & dysenterias curant.

Fraga sitim sedant, & ventriculi inflammationes, caloremq́; reprimunt: alimentum conferunt exiguum, tenue & aquosum; & si in ventriculo ipsa corrumpi contingat, etiã prauum.

Stillatitius horum liquor faciem fertur expurgare, & deletis maculis nitidam ipsam reddere, aduersusque calculum renum vtiliter bibi.

LIBRI SECVNDI PEMPTADIS QVINTÆ
FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS QVINTÆ LIBER TERTIVS,

DE ESCVLENTIS RADICIBVS, AC EIVS GENERIS BVLBIS, AC NONNVLLIS ALIIS.

PRÆFATIO.

*C*VCVMERARIIS *fructibus, paucísque herbarum aliis qui vescendo sunt, radices edules oportunè succedunt. Cùm autem illarum exiguus sit numerus, & bulbos, qui esui idonei habentur, in istarum societatem admittere operæprecium fuit. Plurimos quidem bulbos Pemptadis secundæ libro secundo descripsimus, sed quorum flores elegantes ac venusti hortis gratiam ac ornatum conferunt, oculósque magis quàm ventrem pascunt.*

Restant præter illos nonnulli, sed tamen non omnes edules, quos tamen vnà cum his prosequemur; ne qui vnius generis censentur, ab inuicem diuellerentur. Satis sit floriferos ab istis separasse, qui alioqui, vnà cum reliquis simul vno libro compræhendi potuissent.

De Rapo. CAPVT I.

Rapum vulgare.

Rapum oblongius.

RAPO oblonga, aspera, & virentia sunt folia, vtrimque profundis incisuris dissecta: caulis verò ramosus: flosculi lutei: siliquæ ac semina qualia Brassicæ. Rapum, quod pro radice est, tuberosum, raro globi instar orbiculatum, frequentius in latitudinem effusum, rarissimè oblongius supra terram extans, inferius tenuem quandam radiculam demittit, cortice vestitur crasso, albicante, & carne interius albida, quæ cruda coctaq; editur.

Ferunt

Ferunt autem nonnulli & Rapum quoddam esse, interiore pulpa rubens: sed fortassis hoc illud est, quod inter Betas reposuimus,& à nonnullis pro Rapo rubente haberi scripsimus Pemptadis huius lib. primo cap. VI.

Est verò & syluestre quoddam Rapum,cuius varias species Pemptadis secundæ lib. primo ostendimus.

Terram Rapum mediocrem postulat & solutam, ac adeò solutam, Petro Crescentio auctore,vt ferè in puluerem sit redacta: In agris & nonnullis vinetis quibusdam locis gignitur.

Seritur Vere,vel post demessam segetem,in eodem in quo Secale natum agro. Altero anno vnà cum Brassica flores & semina producit. Transferri autem primo Vere, vel etiam citius Rapa oportet,si ad sationem Raporum semen vtile speratur: Non translatorum ad reliqua quidem vtile semen,verùm ex eo non extuberans Rapum, sed exiguæ radicis excrescit.

Rapum autem Græcis Γογγύλη,aut Γογγυλὶς dicitur;& γογγύλη ἥμερος,quod vulgaris vsus,in Officinis & passim Rapa: à Lacedemoniis verò γαστήρ: apud Boeotios verò ζεκελτὶς,vt Athenæus refert: Germanis Ruben: Belgis Rapen: Gallis *Naueau rond*: Hispanis *Nabo redondo*, vel *Naps redons*: Italis *Rapi*: Anglis Turnepe.

Cæterùm Rapi tuberosa radix,quæ propriè Rapum,& stirpi nomen dedit,cruda quandoque,sed frequentiùs cocta editur. Cruda inflat,& succum crassum frigidumque ingenerat: Cocta minus refrigerat, imò adeò exiguum, vt refrigerare non percipiatur; humida tamen nihilominus & flatulenta existit. Refert autem non parum quo modo Rapum decoquatur: In aqua aut iure aliquo decoctum humidius est,citoque descendit,& aluum facilem reddit. Super carbones verò assatum siccius est, & flatuum minus ingenerat, non omnis tamen expers. Quocunque autem tandem coquantur modo, amplius multò quàm cruda alunt, alimentum conferunt non vitiosum, temperato proximum, sed non copiosum: ad lactis tamen & seminis generationem faciunt. Est verò & facultas eorum nonnihil diuretica.

Decoctum Rapi ad tussim & vocis raucedinem confert, vesperi bibitum addito sacharo aut exiguo mellis despumati. Dioscorides hoc & podagras & perniones foueri refert. Idem & ipsum Rapum tritum vtiliter pernionibus imponi addit; tum & ceratum rosaceum, quod in excauato Rapo per cineres feruentes excoctum fuerit, exulceratis pernionibus prodesse.

Asparagi Rapi siue prima à transplantatione germina decocta,vrinas, si edantur, mouent.

Semen in antidota recipitur,& Theriacis admiscetur:in potu sumptũ venenis aduersatur. Belgæ oleum ex semine expressum ad reliquos à partu dolores subinde exhibent: tum & ipsis pueris aduersus vermes, quos perimit & expellit. Idem lotum cum aqua frigida calores,ferùoresq;, & asperitudines cutis illitum mitigat. Vtũtur verò & hoc in cibatu, sed nõ prius quàm probè coctum aliquãdiu efferbuerit, vel pleraq; in eo incocta fuerint. tale autem facilè,in ventriculo innatans,amarescit,& bilem commouet.

Napus.

De Napo. CAP. II.

NAPVS foliis,caulibus,flore, siliquis, semineq; Rapum refert,sed radix quæ Rapo in orbiculatam latitudinẽ extuberat, Napo in longitudinem exporrigitur. Napi siquidem crassa & longa radix est, Napi & ipsa nomen retinens.

Solutam quoque terram haud aliter quàm Rapum postulat,in lætiori tamen etiam prouenit. nascitur in Gallia, Bauaria, aliisq; frequenter regionibus.

Seritur,transfertur, semẽ perficit eodem quo Rapum tempore.

Huius autem,tum & Rapi, syluestris habetur species,quam Galliæ rura Nauetam,Ruellio teste,appellant. Quæ ex non transplantatorum siue Raporum siue Naporum semine nascitur: & foliis,caule, reliquisq; Rapum ac Napum æmulatur,sed radice non crassa, oblonga quidem , & haud magna est. Rapum etenim transferri,& in alium locum defigi debere,ex cuius semine nas-

Naueta.

citurum expectatur Rapum, antè dictum: eodem modo & Napus translationem desiderat.

Seritur auté huiuscemodi stirps non paucis locis in agris seminis causa, veluti & syluestrior illa Brassica, Crambe veteribus nuncupata. Ex vberiore enim horum seminum prouētu magnum subinde lucrum, & haud mediocris quæstus agricolis accedit: Trusatilibus siquidem molis ex eo oleum excuditur, cuius non modò ad obsonia, aut ad lucernarũ lumina vsus est, verùm etiam ad saponis compositionem requiritur: Nam ex hoc, & vnà fortissimo ex nõnullis cineribus lixiuio, sapo decoquitur, quo ad eluendas expurgandasq; lineas vestes vniuersum ferè Belgium vtitur.

Rapistrum.

Lampsana.

Napus Græcis βουνίας dicitur; quod tamé nomen Rapo magis cõuenit: Nam Bouniadis appellatio à tumente figura diducta apparet: Germanis Steckrübe: Brabantis Steckrapé/ Parijsche rapen: Hispanis *Nabo commun*, & *Naps*: Italis *Napo*: Gallis *Naueau*: Anglis Nape.

Galenus inter Γογγύλιδα & Βουνιάδα differentiá nullã facit, & reuera Napus à Rapo nisi sola radicis forma dissidet: vt & antè scriptum est.

Est & Napus à Rapo facultate & tẽperatura nõ differens, nisi quòd Napus paulò siccior, minusq; facilè concoquatur aut descẽdat, paucioresq; flatus ingeneret. in reliquis cũ Rapo conuenit.

De Rapistro. CAP. III.

RAPISTRO folia exeunt lata, oblõga, aspera, veluti Rapi ac Napi, sed lateribus indiuisa. cauliculi eius tenues, hirsuti, pedales vel altiores. secundum ramulos exiguos flosculos proferunt colore subluteos; ac postea tenues, oblongas, & paruas siliquas, in quibus semẽ veluti Rapi, sed feruens ac acre gustu veluti Sinapis, sed amarius. radix non magna.

Frequenter in agris, dum requiescunt, & aratro non proscinduntur, spontè nascitur; non minus tamen & secus vias, prope veteres muros, & aliis incultis & asperis.

A Martio mense in multam æstatem cũ flore reperitur: interea verò & semen perficitur.

Nostra ætas Rapistrũ nominat: nonnulli verò & Sinapi syluestre: Germanis Hederich: Belgis Herick: Gallis *Velar, ou de la Tortelle*: Nõ esse Erysimum, vt quibusdam visum, folium indiuisum, & haudquaquam Erucæ simile, ostendit.

Cæterùm Rapistri semen calidum & siccum nõ minus quàm Sinapis. Vsurpatur à nonnullis huius loco, qui condimentũ à Sinapi nomẽ habens, vel ex hoc componunt, vel ei admiscent; sed palato tale minus gratũ, quod amaricans sit.

De Lampsana. CAP. IIII.

LAMPSANÆ folia Napi aut Rapi similiter satis similia sunt, sed minora, minusque aspera: cauliculi cubitales, tenues ac ramosi: flosculi in fastigiis virgularum lutei, minores, Hieracij æmuli, ex aliquot videlicet paruis foliolis cõgesti. radices tenues, ac cohærẽtes fibræ.

Iuxta agrorum & hortorum latera ac margines, secus vias; locis incultis, non omninò aridis haud rarò exit.

Tota æstate cum floribus viget.

Aqu-

Λαμψάνην hoc olus Græci nominant: Latini eadem voce vtuntur: Inter nothas tamen à Romanis Napium dici refertur. Napio autem illi nomen à Napi similitudine, quem folio refert.

Resiccantem autem ac extergentem, nonnihilque digerentem facultatem obtinet. Galenus hanc esam malos succos procreare scribit: Dioscorides verò plus alere ait quàm Rumicem, & stomacho vtiliorem. Coquuntur autem, eodem auctore, caules foliaque, & in cibum recipiuntur.

De Raphanide, siue Radicula. CAP. V.

Raphanis siue Radicula satiua.

Radicula satiua minor.

RADICVLARVM satiua vna, syluestris altera: tertia magnæ cognomen accepit. De singulis autem seorsim agendum.

Satiua Radicula folia emittit magna, virentia, aspera, vtroque latere profundis incisuris dissecta, Rapi foliis haud dissimilia, sed maiora: caules teretes sunt inq; alas sparsi; è quibus flosculi quatuor foliolorũ dilutè purpurei; succedentibus siliquis crassis, acuminatis, interius fungosis, in quibus duo aut tria semina, maiora quàm Rapi aut Brassicæ. radix foris intusque frequentissimè albida, quandoque exterius nigricans; crassa, & longa, si conueniens solum nacta fuerit; subinde verò crassior ac breuior.

Diu beneque subactam ac solutam terram Radicula requirit, & mediocriter pinguem: in arenosa etiam quandoque non infeliciter prouenit.

Post æstatis solstitium Iunio aut Iulio mense commodissimè ac optimè Radicula seritur. Vere tempestiuè sata, parum radice probatur aut proficit. Nimis enim citò in caulem assurgens, mox flores, seminaque profert: serius sata radice grandescit: hybernis mensibus infertur: Vere sequente flores seminaque demum facit.

Theophrasto, Dioscoridi, ac Galeno, aliisque Veterum Græcè ῥαφανὶς dicitur: & quæ seritur ῥαφανὶς ἥμερος: Posteriores ῥάφανον appellant: Antiquiores autem, & Attici, teste Galeno, Brassicam ῥάφανον vocarunt. Latinis autem ῥαφανὶς Radicula, & satiua Radicula est: Officinis verò Raphanus: Germanis Rettich: Belgis Radijs: Gallis *Raifort:* Italis *Radice, Rafano:* Hispanis *Rauano:* Anglis Raddyshe/Radon: Bohemis Rzedkew. Radiculæ semẽ Cælius à Marcello Empirico Bacanon dici affirmat: & similiter ab Aëtio Tetrabibli lib. II. cap. II. Cornarius

Bacanon.

rius tamen non Bacanon, sed Cacanon legit. Inuenitur verò nomen Bacani etiam apud Nicolaum Myrepsum compos. CCLV. lib. primi.

Radicula manifestè excalfacit & resiccat: attenuandi & aperiendi vim habet, acri in ea qualitate superante: In tertio autem ordine excalfacientium, & secundo resiccantium hanc Galenus statuit, & obsonium magis esse refert quàm alimentum.

Editur autem cruda. Nonnulli autem hanc cum pane alterius cibi loco sumunt: hoc modo esitata, paucissimum confert alimentum, idque vitiosum ac reprobum. Plerique verò non solam hanc mandunt, sed inter prandendum, aut cœnandum, aliorum ciborum veluti condimentum, & appetentiæ incitamentum adhibent: & minus vitiosum succum sic ingenerat; sed cùm difficiliùs reliquis cibis concoquatur, quandoque & ventriculo molesta ipsum perturbat: ad ciborum tamen distributionem adiuuat, præsertim si à cibo sumatur. ante verò cibum sumpta ipsum subleuat; ructus excitat; ventriculum subuertit. Vomitum etiam ante cibum data promouet, sed præcipuè cortex, qui ipsa interiore carne vt acrior, ita quoque maiore efficacia vomitiones cum oxymelite datus facit. Prouocat verò & Radicula vrinas, ac cohærentes calculos dissoluit ac expellit: decocto eius ad ternos cyathos manè, vt Plinius ait, epoto. quod, & auctore Dioscoride, ad veterem tussim confert, & quæ in pectore crassa hærent extenuat. Huius loco nostra ætas stillatitio vtitur per organa extracto liquore, qui & vrinas potenter cit, & calculos renum eiicit. Idem verò & ad vomitionem confert, additis iis, quæ ipsam prouocant. Radicula verò tusa, lienosis imposita prodest: suggillata tollit, & contra viperarum morsus auxiliatur.

Eadem & semen potest, nam & vomitionem facit: vrinas similiter mouet: & ex aceto impositum lienem extenuat. Galenus Radiculæ cauliculum Vere erumpentem elixum à nonnullis edi refert, ipsumque magis ait nutrire, quàm Radiculam crudam: propterea quòd in aqua magnam decoctione acrimoniæ partem deposuerit; nihilominus tamen paucissimum habere alimentum.

De Radicula syluestri. CAP. VI.

SYLVESTRIS Radicula folio est breuiore, angustiore, crebrioribusq; incisuris dissecto, propemodum veluti Erucæ, sed multò quàm huius maiore. cauliculi tenues, pedales, vel altiores: flosculi lutei exigui: siliquæ paruæ: minutum quoque semen. radix digitum quandoque crassa, oblonga, alba, sapore acris, mordaxque ac viuax.

Iuxta fossas ac scrobes aquas habentes sponte nascitur: & pluribus annis restat.

Flores eius Iunio mense potissimùm vigent: radix Februario aut Martio aliquando effoditur, & satiuæ loco infertur, ac editur.

Radicula syluestris Græcis ῥαφανὶς ἀγρία: à nonnullis verò & Armoracia dicitur: Germanis **wilder Rettich**: Belgis **wilde Radijs**: Hisp. *Xaramago:* Italis *Ramolacci:* Gallis *Raifort sauuage.*

Facultate autem hęc Radicula non inferior satiua est, sed calidior ac siccior, quia & acrior.

Dioscorides folium inter olera recipi scribit: tum & radicem coctam, quæ, vt ait, excalfacit, vrinas mouet, & æstuosa est.

De Raphanide, siue Radicula magna. CAP. VII.

MAGNA Raphanis grandia profert folia, longa, lata, acuminata, saturato colore virentia, Hippolapathi æmula, sed maiora & asperiora: caulem (si quando promit) edit tenuem, atque in eo flosculos albidos, paruulos, & exiguas siliquas. radix magna & albida est, gustu admodum acris.

Humentibus hortorum locis gaudet, atque in his meliùs, quàm in aridioribus aut aridis proficit. gigni verò & in pratis nonnullis Fuchsius auctor est.

Aprili aut Maio quandoque huius flores apparent, siliquis pòst succedentibus. adeò verò rarum hoc est, vt semen nullum hanc proferre Petrus Crescentius scripserit: qui Nouembri, Decembri, Ianuario, Februario, vel etiam Martio ait mense radicum particulas serendas, ac in pinguem solutamque terram defigendas, exque iis facilè magnas crassasque subnascituras radices.

Raphanum magnum aut Raphanum Rusticanum vulgò appellant: nonnulli, & simpliciter, Raphanum: Nos Raphanidem magnam, aut Radiculam magnam, aut Rusticanam dicere maluimus: Germanis verò est **Merrettich**/aut **Krain** siue **Kren**: Gallis *Grand rafain, grand raifort:* Belgis frequentius Raphanus quandoque ad imitationem Germanorum **Meerrabijs**: Bohemis **Chren**.

Inimicam autem hanc magnam Raphanidem siue Radiculam vitibus esse nonnulli sentiunt, & tantum quidem inter hæc odium esse, vt Raphanis magna iuxta vitem sata retrorsum

Raphanis magna.

lum fugiens abeat; & huius radix arida ac tusa in vinum coniecta, ipsum mox in acetum cõmutet. Vetustissimi autem scriptores, dissidium cum vite, Raphano quidem, sed non huic, sed Brassicæ asscribunt; quam antiquissimos ῥάφανον nominare iam antè scriptum est.

Cæterùm Raphanidis huius radix admodum acris est: calida tertio & sicca secundo intenso: Contusæ admodũ frequens apud Germanos pro condimento vsus est. Valent ad eadem ad quę satiuæ, sed & vehementiores sunt.

Oxymeli ex aceto, in quo triduũ cortices maduerint, vomitum excitat, & aduersus quartanas commẽdatur: Quin & cortices ipsi in aceto macerati, si cum exiguo mellis edantur, deinde aqua superbibatur tepida, vomitione quoq; expurgãt.

Herbæ folia cum vino decocta, additoq; modico oleo, ac cataplasmatis in modum imposita, iocinoris ac lienis duritíes molliunt: pectini verò admota, vrinæ stillicidio auxiliantur.

De Pastinacis tenuifoliis. CAP. VIII.

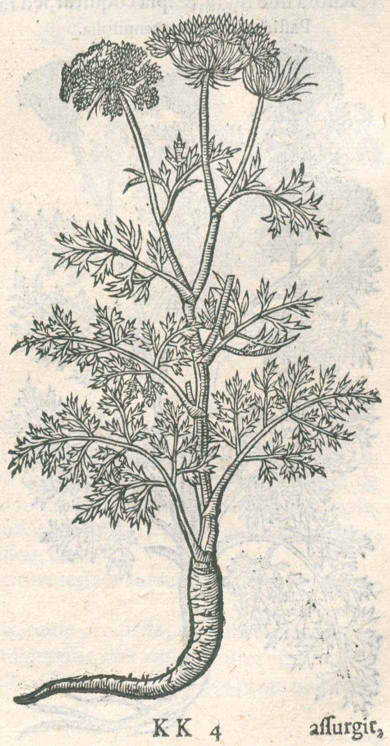
PASTINACARVM duo posterior ætas genera ostendit; tenuioris folij vnũ: latioris alterũ. Tenuifoliarum autem Pastinacarum quędam satiuæ sunt: syluestris verò alia.

1. Satiuæ Pastinacæ folia saturato colore virent, ampla sunt, sed in tenuissimas ac minutas partes multiplicibus sectionibus diuisa. caulis, quando

Pastinaca tenuifolia satiua.

Pastinaca satiua rubens.

assurgit, rectus & rotundus est, forisque nonnihil hirsutus, interiore parte cauus, culminantibus in summo rotundis vmbellis, in quibus flosculi paruuli albicantes. succedit semen non magnum, sed asperum & hirsutum. radix crassa, dodrantalis, lutea, esui grata, & ori iucunda.

2. Huius altera species, priori omnibus partibus similis, solo radicis colore ab ea differt, qui huic non luteus, sed saturato rubore nigricat.

Seruntur istæ Pastinacæ in agris ac hortis, in quibus & alia olera habentur: terram quoque desiderant non firmam & bene subactam.

Altero à satione anno caulem promunt, & flosculos. semenque proferunt.

Daucus Theophrasti.

Est verò hæc propriè à Græcis σαφυλῖνος dicta: Nam quam nos latioris folij Pastinacam nuncupauimus, à Veteribus alio descripta est nomine: Huius autem satiuum genus σαφυλῖνος ἥμερος, Latinis Pastinaca satiua dicitur: Theophrastus autem lib. IX. De stirpium historia hunc Staphylinum δαῦκον nominat, & apud Arcades nasci refert: ac in Spartensi Achaiæ laudatissimum, radicemque ait μηλῖναν, id est, luteam esse. exemplaria quædam μέλαιναν legunt: quod de altera specie veritatem habet. Galenus lib. De med. simp. facultatibus Daucum quoque facit, sed tamen non simpliciter Daucum, sed composito nomine Daucum Pastinacam appellat. Nam Theophrasto quidem, vt diximus, Daucus est. à Dioscoride verò pro Pastinaca hanc haberi, syluestris ab ipso descripta Pastinaca, huic foliis, flore, semineque assimilis, satis ostendit. Nos autem hanc Pastinacam tenuifoliam, ad differentiam alterius latioris folij, & candidæ radicis, vocauimus.

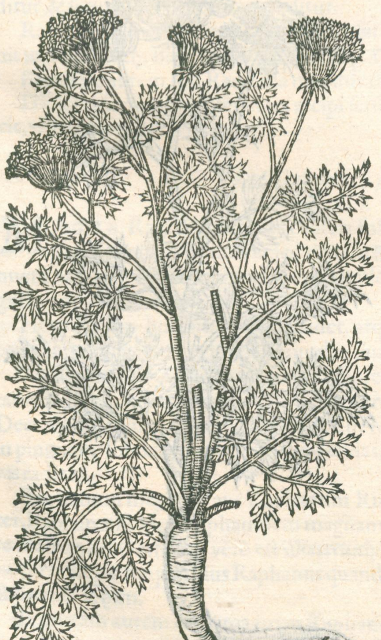
Priorem autem harum Pastinacarum Germani **Zam pestinaken** / & **geel ruben** appellant: Brabanti **geel peen/geel pooten/ geel wortelen**: Galli *Pastinade iaulne*: Itali *Pastinaca*: Hispanis *Canahoria, Pastinagues & Cenouras.*

Alteram vulgò Carotam vocant. Iacobus Manlius Caryotam, & Pastinacæ, cuius radix citrina est, speciem facit: Veteres autem Caryotam inter palmæ fructus numerant. Carota autem hæc Pastinaca dicitur à Germanica voce **Går rot**, quod est, in totum rubens: quæ non modò ad Brabantos, verùm & ad Italos Gallosque vox peruenit.

Cæterùm Pastinacæ luteæ radix frequētissimè cum pinguium carnium iure cocta editur. temperatè calida est, & nonnihil humida. alimentum, non multum quidem, sed minus vitiosum, quàm alia pleraque, suggerit. flatulentum quoque quiddam obtinet, sed minus quàm Rapa; quibus etiam minus citò descendit.

Rubra siue nigra, & ipsa coquitur, sed raro cum carnibus: cum oleo verò, sale (quod pro garo Veterum) & aceto frequētius editur: acetariorum aliorum loco hybernis mēsibus succedēs. Similis autem hæc facultate Luteæ est. Semen vtriusque calidum ac siccum: flatus discutit, vrinasque mouet, veluti syluestris Pastinacæ, sed minus efficax est.

Pastinaca syluestris tenuifolia.

De Pastinaca tenuifolia syluestri.

CAP. IX.

SYLVESTRIS tenuifoliæ Pastinacæ folia tenuiter ac variè dissecta sunt, veluti satiuarum, sed albidiora, & paulò hirsutiora: caules similiter hirsuti & asperiusculi: flosculi in latis rotundisq; vmbellis parui, albidi, quorum medius saturato colore purpureus est: semen asperum & hirsutū, quo ad maturitatē perueniēte, vmbella cōtrahitur. radix albida, tenuis, mediocris longitudinis.

Incultis locis secus agros, ipsorum margines, prope vias ac semitas: quandoque & in ruderibus sua spontè gignitur.

Augusto semen legi potest: flores Iunio aut Iulio vigent.

Græcè σαφυλῖνος ἄγριος: Latinè Pastinaca syluestris: Officinæ pro Dauco habent, eiusq; loco, nec malè, nec infeliciter vtuntur. Nam & Galenus suo tempore pro Dauco habitum fuisse testatur; & Dauci à Theophrasto dicti syluestre genus est. Germanis **wild Pastenen/ Vogelnest**: Braban-

tis Vogels nest/ Croonkens cruyt/ wilde Pastenaken: Gallis *Pastenade sauuage:* Italis *Pastinaca saluatica:* Hispanis *çanahoria saluage.* Athenæus Diphilum auctorem citans, Pastinacam ait φίλτρον vocari, quòd ad res promoueat venereas. Orpheus etiam, auctore Plinio, amatoriũ & huic quid inesse dixit: Sunt autem hæc de syluestri Pastinaca scripta, cuius radix efficacior est quàm satiuæ: & venereum quid, vt Galenus ait, obtinet.

At semen huius syluestris Pastinacæ, tum & radix secundo ordine excalfaciunt, resiccant, & vnà aperiunt ac attenuant.

Radix decocta, aut epota vrinam cit, calculos pellit, fœtus ex vtero detrahit, quod & in pesso apposita facit. flatuosum autem quid obtinet, vnde & ad Venerem extimulat.

Semen potum & appositum similiter & menses ducit: vrinæ difficultati succurrit: flatus discutit: hydropicis prodest, & quibus venter tumidus est. aduersus colicos ac nephriticos dolores cum vino sumptum, aut decoctum, plurimum confert: muliebres suffocationes & hoc modo assumptum lenit, & conceptus adiuuat. Cõtra venenatorum omnium morsus ac ictus vtilissimum: fertur, ait Dioscorides, ab his non lædi qui præsumpserit.

De Pastinaca latifolia. CAP. X.

Pastinaca latifolia satiua.

Pastinaca latifolia syluestris.

LATIFOLIA Pastinaca duplex quoque est: satiua videlicet, & syluestris.

1\. Satiuæ folia ampla sunt, ex multis ad vnam costam cohærentibus collecta, Fraxini similia, siue (vt Dioscorides) vt Terebinthi: quorum singularia oblonga, digitos duos lata, & ambitu serræ modo incisa. caulis rectus, striatus, ad hominis altitudinem quandoque attollitur; comantibus in summo flosculis, in vmbellis, luteis, & semine deinde plano, rotundoque, maiore quàm Anethi. radix candida, oblonga, dulcis, esui apta.

In hortis ac nonnullis agris & hæc Pastinaca seritur: terram autem requirit pinguem, ac solutam, alteque perfossam.

2\. Syluestris huius generis Pastinaca satiuam foliis, caule, vmbella, flosculis luteis, semine plano, rotundoq; refert, sed radix tenuis, durior, ac lignosior, esui minus idonea est.

Gignitur hæc non paucis Belgij ac Germaniæ locis incultis, ac subinde penes hortorum sepimenta.

Vtraq;

Vtraq; Iulio aut Augusto florē profert, semē deinde perficit, & altero quidē ex quo vel sata vel enata est anno: satiuæ radix Autūno & hyeme vsq; in proximū Ver esui aptissima est.

Nostra ætas eam quæ seritur σταφυλῖνον ac Pastinacam quoque appellat: Idcirco & eam Latifoliam, ad differētiam alterius tenuifoliæ (quę verè & propriè veterum Staphylinus) cognominauimus: Germanis est **Mozen/weiß Mozen/zam Mozen:** Brabantis **Pastinaken.**

Syluestre huius genus, quidam hæsitantes ac ignorātes quò referri posset, Panacis speciem esse finxerunt: Nonnulli verò Bauciam, alij Brancam Leoninam vocarunt. Baucia autem, auctore Iacobo Manlio in Luminari maiore, Pastinaca est Dioscoridis & reliquorum veterum, Tenuifolia videlicet dicta.

A Veteribus autem, ac pręcipuè Dioscoride, Pastinaca hæc Græcè ἐλαφόβοσκον nominatur: Id quod conferenti Elaphobosci descriptionem cum hac mox fit manifestum. Radicem verò & esui idoneam esse, ipse etiam Dioscorides agnoscit.

Elaphoboscum.

Elaphobosci siquidem caulis, vti Dioscorides scribit, est Libanotidis siue Fœniculi similis, geniculatus: folia digitos duos lata, sed longiora multò, ac veluti Terebinthi, περιεκεκλασμένα, hoc est, ambitu perfracta siue incisa, aliquantulum aspera: caules verò habent παραφυάδας, siue ramulares adnascentias complures, proferētes vmbellas quales Anethi: flores subluteos: semen Anetho simile. radix trium digitorum longitudine, vnius crassitudine, candida, dulcis, & esui idonea.

Dicitur verò istud etiam ἐλάφικον, νέφελον, ὀφιγένιον, ὀφιοκτόνον, ἑρπυξὴ λύμη, & Latinè Cerui ocellus; vt inter nothas asscriptum reperitur.

Dulces autem ac edules Pastinacæ huius radices, moderatè calidæ sunt, & plus siccæ quàm humidæ, alimentum conferunt amplius quàm Rapa, aut cæteræ Pastinacæ, idq; etiam paulò crassius, non tamen vitiosum aut reprobum. Eduntur autem coctę. flatulenti quoque aliquid obtinent: descendunt autem nec tardè nec citò; sed quod ad aluum pertinet, mediocriter sese habent: vrinas autem promouent: ventriculo, renibus, vesicæ, ac pulmonibus vtiles.

Semen calidius ac siccius est, ad secundum vtriusque qualitatis gradum pertingens. Vrinas hoc mouet, & flatus discutit. Fama est, Dioscorides ait, Elaphobosci herbæ pabulo ceruas serpentum morsibus resistere: vnde & contra serpentum ictus semen ex vino datur.

De Sisaro. CAP. XI.

Sisarum.

SISARI folia ex pluribus similiter ad vnā costam committuntur, quorum particularia per circumferentias nonnihil quoque crenata, sed minora, virentiora, ac lęuiora sunt, quàm Latifoliæ Pastinacæ. cauliculi breues cubitū frequenter non attingunt. flosculi in vmbellis albidi. radiculæ verò ab vno capite plures dimittuntur, palmi longitudine, digito sæpissimè tenuiores, duriusculo in medio neruo, dulces, candidæ, & esui idoneæ, orique suauissimæ.

Sisarum istud in hortis seritur, & radice potissimùm: nam maioribus ac crassioribus sublatis, minores iterum in terrā defiguntur. quod Martio ac Aprili oportunè fit, priusquā caules assurgant: atq; hoc tēpore exemptæ radiculæ coctæ eduntur.

Sisarum autem Græci pariter σίσαρον vocant: Latini verò etiam Siser: posteriore nonnulli Seruillum, aut Cheruillum, vel Seruillam: Germani **Gierlin** / Tragus **zam garten Rapuntzelen:** Belgæ **Suycker wortelen** / id est, saccchareæ radiculæ, & quandoque **Serillen:** Hispani *Cheriuia:* Itali *Sisaro:* Galli *Cheruy:* Angli **Skyrret.** Atque Siser illud est, quod à Gelduba ad Rhenum castello sibi Tiberius imperator adferri iubebat, vt refert Plinius lib. XIX. cap. v. Inter medica, inquit, dicendum Siser, & ipsum Tiberius princeps nobilitauit, flagitans omnibus annis à Germania. Gelduba appellatur castellum Rheno impositum, vbi generositas præcipua.

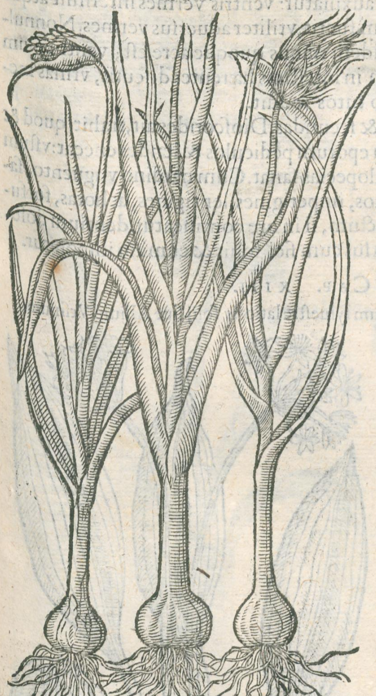
Serapio-

Serapionis autem Secacul, de quo cap. LXXXIX. vt nonnulli existimant, haudquaquam est: Secacul siquidem folio describitur Iulben, id est, Pisi, interprete Matthæo Syluatico: & fructum fert nigrum Ciceris magnitudine, humore plenum, ac sapore dulcem: qui granum Culcul dicitur. Pisi autem folium non habet Sisarum, nec fructum nec granum fert nigrum Ciceri simile. Vnde satis constat, Sisarum à Serapionis Secacul plurimum differre: tantum abest vt idem sit. *Secacul.*

Sisari autem radiculæ moderatè calidæ ac humidæ sunt: facilè concoquuntur, non tardè descendunt: nutriunt mediocriter, nec praui sunt succi; flatulenti autem quiddam etiam obtinent Venerem promouentis. Eduntur coctæ, & quandoque cum aceto, sale, & exiguo oleo acetarij in modum: quandoque verò in oleo aut butyro frixæ apparantur & aliis modis. In Sueuia, ait Hieronymus Heroldus, mulieres præparant maritis suis, atq; vsum norunt.

De Allio. CAP. XII.

Allium.

ALLII satiua quædam sunt genera; syluestria verò alia. Satiui Allij bulbus tenuissimis membranis ex albido dilutè admodum purpurascentibus velatus, ex pluribus cohærentibus nucleis, siue, vt vocant, spicis separatim conuestitis coaugmentatur; à quibus inferius tenues quędam fibræ pro radicibus dimittuntur. foliis viret oblongis, Cepæ similibus, inter quæ caulis, sed admodum rarò, nec primo aut altero anno, sed serius, assurgit: quamobrem & caule semineque carere à quibusdam creditur. 1.

Præter verò istud & aliud quoddam satiuum Allium Valerius describit Cordus, cuius bulbus minor est, & ex paucioribus nucleis, ipsisq; nudis, ac non conuestitis compositus, membrana tamen tenuissima, ac dilutè purpurascente bulbum ipsum quoque contegente. folia huius qualia prioris, sed nonnihilo minora: cauliculus verò teres, cubitalis, glaber, fastigio capitulum proferens acuminatum, candida membrana velatum, qua per maturitatem disrupta, fructus apparent instar pilularum, orbicularem figuram habentes, Pisis maiores, racematim cohęrentes, colore foris purpurascentes, sed pulpa interiore candida, sapore & odore, bulbi nucleis similes, qui in terram defixi in plantas succrescunt. 2.

Veteres verò & aliud quoddam satiuum Allium descriptum reliquerunt Vlpico nomine. hoc, Columella lib. XI. ait, lógè maioris est incrementi, quàm Allium. habet autem velut Allium plures cohærentes spicas. Plinius lib. XIX. cap. V. & hoc grandius esse testatur, & præcipuè Africæ celebratum inter pulmentaria ruris. 3. *Vlpicum.*

Nouembri mense aut Decembri Allium benè seritur, Palladio auctore, & Vlpicum terra maximè alba fossa & subacta sine stercore: licet & in alia etiam stercorata, addit Petrus Crescentius, prouenịant. qui seri posse hæc mense Septembri, Octobri, Februario & Martio: in calidis autem locis mense Decembri tradit. Plantantur autem, vt idem ait, in areis vno palmo distantes.

Allium autem Græci σκόροδον dicunt: Officinæ Latinam appellationem retinent. Germani **Knoblauch**: Belgæ **Loock**: Hispani *Aio, Alho*: Itali *Aglio*: Galli *Ail*, aut *Aux*: Bohemi **Czesnek**: Angli **Garlyke.** appellatur verò & spuriis vocibus γήβοσκον, & ἐλαφόβοσκον. 1.

Alterũ genus Cordus ἀμφικάρπον appellat, quòd duobus locis fructus sine nucleis gignat. 2.

Vlpicum Græci ἀφροσκόροδον nominãt, à spuma quæ ab eo effertur, vt Plinio videtur. Tritum, inquit, in oleo & aceto, mirum quantum increscat spuma: Dicitur verò ab eodem & ἀντισκόροδον ac Cyprium Allium. 3.

Potest verò & istud Allij genus esse, quod μώλυζα nũcupatur, quo nomine Galenus in expositione

positione linguarum Hippocratis Allium appellari ait simplex caput habens, & non diuisum in spicas, cuiusmodi tamen & primum est Allium.

Cæterùm Allium acre admodum est, resiccat ac calfacit quarto, vt Galenus ait, excessu; summam corporis cutem vesicas excitando exulcerat.

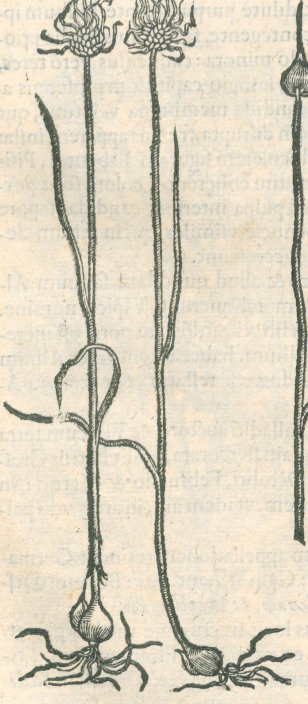
In cibo sumptum corpus insigniter excalfacit, & qui in ipso sunt humores crassos attenuat, lentos tenacesque incidit, digerendi etiam vim ac obstructiones aperiendi facultatem quoque habet. aduersatur verò & omnibus venenis frigidis, & virulentorum animalium ictibus: quamobrem & à Galeno Theriaca appellatur rusticorum.

Alimentum autem corpori confert omninò nullum: succum autem ingenerat prauum ac acrem: ab eius idcirco vsu, qui calido præditi sunt temperamento abstinere vel maximè oportet. Quod si autem in aqua elixum fuerit cousque donec acrimoniam deposuerit, vires habet imbecilliores, & succi quidem prauitatem, vt Galenus ait, non amplius retinet; alimenti tamen corpori quàm paucissimum confert. Vtile verò in cibo sumptum contra aquarum mutationes: asperam arteriam clarificat: veterem tussim lenit ac mitiorem reddit: vrinas cit: flatus discutit: hydropicis ex aqua frigida auxiliatur: ventris vermes interimit atque expellit. Datur verò & pueris lac, in quo decoctum fuerit, vtiliter aduersus vermes. Nonnulli cum carnibus coctum Allium edunt, & sic quidem minus quoque acre est; ventriculum verò frigidum adiuuat, flatusque tum in hoc, tum in intestinis hærentes discutit, vrinas mediocriter promouet, & à pestilentis aëris contagio tutos reddit.

Allij comæ decoctum in insessionibus menses & secundas, Dioscorides ait, trahit: quod & suffitu potest. Cum Origani verò decocto Allium epotum pediculos & lendes enecat: vstum & cum melle permistum, illitumque hypopia & alopecias sanat. Cum nardino vnguento, sale, & oleo exanthemata curat. aufert verò & alphos, impetigines, lentigines, achoras, furfures, & lepras cum melle. Cum teda & thure decoctum, si in ore contineatur, dentium dolores mitigat. Contra muris aranei siue μυγαλῆς morsus cum fici foliis & cumino imponitur.

De Allio syluestri. CAP. XIII.

Allium syluestre tenuifolium.

Allium syluestre latioris folij siue Allium Vrsinum.

SYLVESTRIA Allia recentioribus duo sunt: vnum folij angustioris: alterum latifolium.
1. Priori folia sunt Iuncis similia, teretia, glabra, & interius vacua, inter quæ medius exit caulis

caulis nudus, teres, glaber, durus, ac solidus, in cuius fastigio post flosculos semina exigua in globum collecta, exiguis nucleis persimilia, odore saporeque Allij. pro radice vnicus paruus est bulbus in nullos nucleos diuisibilis.

Gignitur non rarò in agris frumenti feracibus: non rarò verò & in pratis; quod tamen aruenti magna ex parte minus est.

Alterũ syluestre Alliũ folia emittit bina ternáve, palmo lõgiora, duos digitos lata, læuia, & dilutè virẽtia: caulẽ dodrãtalẽ, tenuẽ, comãtibus in summo aliquot flosculis cãdidis. pro radice bulbulus est oblõgus, tenuis, fibras qui multas deorsum demittit, & mẽbranis cõuestitur. 2.

In syluis frequenter istud reperitur: in hortis verò & quandoque nascitur.

Vtrumque autem satiuum Allium odore ac sapore refert.

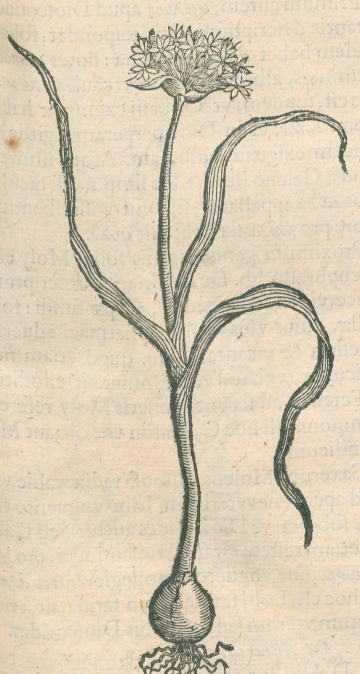
Syluestria Allia ambo quoque sunt, siue σκόροδα ἄγρια: & prius quidẽ Dioscoridi ὀφιοσκόροδον, id est, Anguinum Allium; à nonnullis verò & ἐλαφοσκόροδον, siue Ceruinum Allium dicitur: à Germanis **Wilder knoblauch / Feld lauch**: Brabantis **Wildt loock**: Hispanis *Aio saluage*: Italis *Aglio saluatico*: Gallis *Aux sauuage*: Anglis **Wilde garlyke**. 1.

Alterum Allij vrsini nomen à recentioribus accepit: Germanis **Waldt lauch / waldt knoblauch** / id est, Allium nemorense: Brabantis verò **Das loock**: Allium Taxi: existimatur verò istud & Hippocratis μῶλυ esse, de quo tamen pauca apud ipsum extant. 2.

Est autẽ syluestre Allium, & præcipuè Ophioscorodon, auctore Galeno, satiuo valentius ac potentius. Allij autem vrsini folia contusa, nonnulli in Belgio cum nonnullorum piscium salsamentis, pro condimento edunt.

De Moly. CAP. XIIII.

Moly angustifolium.

Moly latifolium.

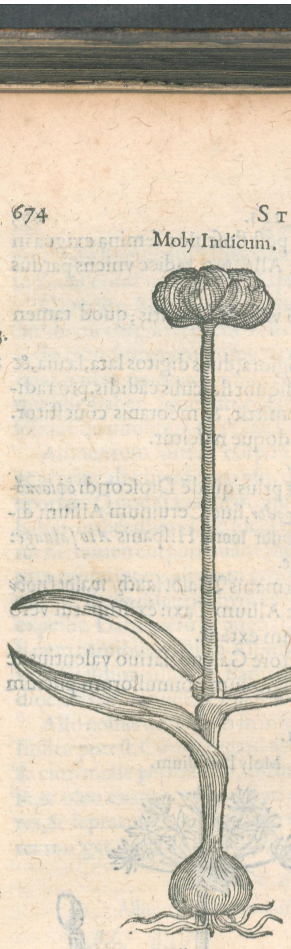

NON vnius modi Moly est: differentes etenim aliquot eius reperiuntur species.

Foliis autem angustis primum est, & Graminis similibus, quæ cùm à seipsis robur non habeant, facilè in terram concidunt. caulis procerus, glaber, ac tenuis, culminante in summo muscario flosculos proferente candidos Leucoiis minores. bulbus paruus subest, fibris aliquot deorsum demissis. 1.

Alterum folia promit longa, lata, læuia, pinguia, quàm Porri maiora, intra quæ medium globosum quoddam exilit, eiusdem cum foliis coloris. caulis rectus, crassiusculus, teres, ac glaber, cubito altior, fastigio vmbellam fert latam, in qua flosculi purpurei, & capitula postea 2.

Moly Indicum.

Alliaria.

exigua triangularia. bulbus cepaceus pro radice est. Tota herba cepacei generis speciem præ se fert, odorem tamen nullum, aut perquam exiguum à se demittit.

3. Huic foliis, orbiculo è foliorum sinu erumpente, caule, bulboque simile est, quod Indicum cognominatur, sed vmbellam floriferam istud non habet, sed veluti capitulum, aliquanto latioris quàm globosæ formæ, tenui contectũ membrana, in quo fructus gignuntur (nullo apparente flore) nucleis aut exiguis bulbis similes, qui terræ commissi, incrementum accipiunt, & folia caulesque proferunt.

Solent hæc quãdoq; in Belgij elegãtioribus hortis coli. Theophrastus Moly apud Phenæũ exire scribit, & affirmari apud Cyllenã quoq; esse. Ad Moly, cuius Homerus Odysseias x. mentionẽ facit, tria hęc recentiores referre conantur. In Galatia verò & Cappadocia & aliud Moly prouenit, non bulbosum quidem, sed quod Harmala dicitur: vt testis Dioscorides: de quo Pemptadis primæ lib. v. scripsimus.

1. Primum autem, μώλυος apud Dioscoridem extantis descriptioni, satis respondet; folia siquidem habet ἀγρώστει similia: flores λευκοΐοις persimiles, albidos, minores: caulem λεπτὸν, hoc est, tenuem, vt Oribasij exemplar habet. (non λευκὸν, vt in Dios. perperam legitur,) & radicem exiguam bulbosam. Atque istud est, quod à Galeno lib. VII. De simp. med. facultatibus μυλὴ appellatur, si non transscribentium errore pro μῶλυ scriptum sit μυλὴ.

Dioscoridis locus corruptus.

2. Proximum genus latioris folij, Moly est à Theophrasto lib. De historia IX. descriptum: radice videlicet rotunda, Cepæ simili: folio Scillæ. cuius vsus vt Alexipharmaci aduersus veneficia & incantamenta. quod etiam non difficulter, (vt haud verè Homer. ait) effoditur.

3. Tertium ad secundi generis Moly referendum: nonnulli hoc Caucason vocant, aut Moly Indicum.

Cæterùm Moleos bulbosa radix valde vtilis ad apertiones vteri cum Irino vnguento trita & subdita: vt Dioscorides auctor. Sed Galenus etiam testem citans Dioscoridem, pro ἰρίνου μύρου, siue vnguẽto Irino, legit αἰρίνου ἀλεύρου, hoc est, Lolij farina. Cum farina, ait, ærina apertum vterum sanare scribit Dioscorides.

Dioscoridis locus suspectus.

De Alliaria. CAP. XV.

AD Allij societatẽ, Alliariam dictam herbam, non forma, quæ differẽs est, sed odore pertrahit; contrita siquidem Allium omninò redolet. Folia autem huic lata sunt, dilutè virentia, ambitu incisa, & acuminata: caulis tenuis, cubito altior, circa cuius ramulos flosculi gignuntur candidi, quibus succedunt tenues, paruæ, formæ oblongioris siliquæ, atque in his semen nigrum exiguum. radix oblõga, tenuis, duriuscula.

Prope hortorum ſepimenta, veteres muros, ſecus vias, vel ad pratorum margines frequenter ſponte ſua prouenit.

Flores huius Maio aut Iunio præcipuè vigent: ſemen interea perficitur: Martio aut Aprili folia ad condimenta adhibentur.

Recentioribus Alliaria ac Alliaris dicitur. Non eſt autem Scordium, pro quo olim Officinæ hac perperam vſæ ſunt: Nec Scordij ſpecies eſt, de quo Pempt. primæ lib. v. à nobis ſcriptum. Fertur verò à nonnullis Pes aſininus dici. Germani **Knoblauchkraut / Leuchel / & Saßkraut** vocant: Belgæ **Loock ſonder loock**: Allium non bulboſum Latinè dixeris: Galli *Alliayre*.

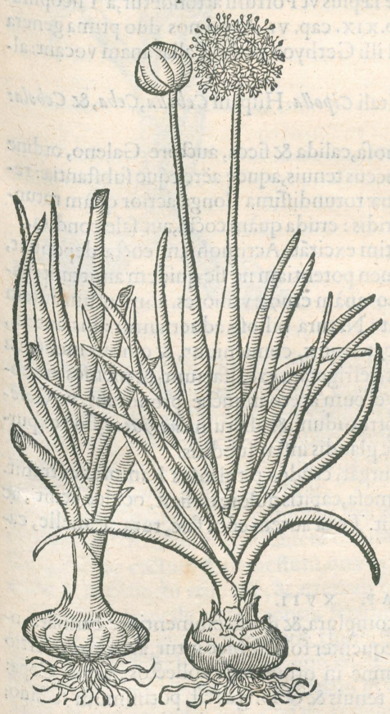
Excalfacit quidem ac reſiccat Alliaria, ſed multò quàm Allium minus, ſecundo videlicet ordine intenſo, aut tertio remiſſo.

In medicina autem vſum nobis cognitum nullum habet: folia autem contuſa cum piſcibus ſalitis à nonnullis pro condimento eſitantur, veluti Allij vrſini, vt paulò antè ſcripſimus.

Sunt verò & qui folia enematis incoquant, quæ vel ad coli, vel nephriticos dolores iniiciuntur; in quibus non modò flatus inſigniter diſcutere, ſed & ex calculo dolores mitigare ac ſopire feruntur.

De Cepa. CAP. XVI.

Cepa rotunda.

Cepa oblonga.

CEPARVM, inquit Theophraſtus, genera plura, quæ à locis cognomina accepêre. Sunt verò & minores nonnullæ; maiores aliæ: Item quædam rotundæ; oblongiores verò & non paucæ. Syluestres autem nullæ ſunt, auctore Plinio.

Folia autem Cepæ anguſta ſunt, & intus concaua: caulis ſingularis, teres, inferiore parte craſſior, cuius faſtigio capitulum profertur membrana tenui velatum; qua diſrupta floſculi in globi formam congeſti apparent candidi, ac deinde ſemen triangulare nigrum, ſed albicantibus glumis implicitum. pro radice bulbus ex pluribus compactus tunicis, fibras aliquot deorſum à medio demittens. qui quandoque latior Rapi in modum extuberat; non rarò oui modo oblongus; ſummatim autem prætenuibus conueſtitur membranis, vt plurimum ſubrubentibus.

Terram autem Cepa deſiderat pinguem, vehementer ſubactam, irriguam, ſtercoratam, vt Palladius ait. Paſſim autem per vtramque Germaniam in hortis olitoriis pingui beneq; foſſo

ſolo colitur. Subinde autem in areis ſola ſeminatur: quandoque verò cum aliis herbis permixta, veluti Lactuca. Palladius cum Satureia ſeri probat, quoniã melius, Plinius ait, proueniat.

Seritur autem Martio aut Aprili: In Italia verò etiam Ianuario ac Februario, Palladio auctore: vel etiam Nouembri, vt per vniuerſam Tuſciam, teſte Petro Creſcentio. Bulbi Vere quoque plantandi ſunt, à quibus ſemen ſperatur, quod Auguſto menſe ad perfectionem venit. Nouellæ autem Cepæ exactis meſſibus colligi ac reponi poſtulant.

Cepa autem Græcis κρόμμυον dicitur: Latinis, vt diximus, Cepa, & quandoque Cepe neutro genere: Officinæ nomen retinent. Cognomina autem huic multa à locis apud Veteres acceſſerunt: Quædam enim Cypriæ, Sardiæ, Cnidiæ, Creticæ, Samothraciæ, Aſcaloniæ ab oppido Iudeæ, quæ & Pompeiana. Iam & Mariſca quædam, quam vnionem vocant ruſtici, inquit Columella. atque inde eſſe, quòd à Gallis *Oignon* dicatur, Ruellius ſentit: hinc fortaſſis etiam à Belgis Ajuyn/ Gallica voce corrupta, nomen habet.

Setaniæ. Setaniæ appellantur quæ minimæ ſunt & dulces. atque hæ putantur illæ eſſe, quas Palladius Cepullas, quaſi paruas Cepas nominat.

Schiſtæ. Schiſtæ verò ſiue ſciſſiles aut fiſſiles, quæ hyeme cum coma relinquuntur, quibus & Vere noua folia detrahuntur, & alia ſubnaſcuntur iiſdem diuiſuris, vt Plinius ait.

Cepæ verò ſpecies ἀκέφαλος, ſiue abſque capite, & quaſi longam ceruicem habens, germinationemque totam in fronde obtinens, quæque ſæpius vt Porrum attondetur, à Theophraſto γήθυον nominatur. *γήθυον.* de hoc verò & Plinius lib. XIX. cap. VI. Apud nos duo prima genera (Cepæ videlicet): vnum condimentarium, quod illi Gethyon, noſtri Pallacanam vocant: alterum capitatum.

Germani autem Cepam Zwibel nuncupant: Itali *Cipolla*: Hiſpani *Cebolla*, *Ceba*, & *Cebola*: Angli Onyon: Bohemi Cybule.

Cepa autem omnis acris eſt, & odore lachrymoſa, calida & ſicca, auctore Galeno, ordine quarto, ſed tamen minùs quàm Allium feruet. ſuccus tenuis, aqueę aëreæque ſubſtantiæ: reliquum craſſarum eſt partium. Optima autem quæ rotundiſſima: longa acrior quàm rotunda: rufa ſiue ξανθὴ quàm candida: ſicca quàm viridis: cruda quàm cocta, aut ſale condîta.

Mordicant autem omnes Cepæ, extenuant, ſitim excitãt. Acrimoniam coctæ deponunt, præſertim bis terve aqua mutata; extenuandi tamen potentiam ne ſic quidem amittunt: flatus verò etiam diſcutiunt: vrinas mouent: & aluo quàm crudæ vtiliores. alimentum autem crudæ corpori nullum; coctæ exiguum conferunt: Natura bilioſis aduerſantur: his autem, qui crudum ac craſſum ſuccum pituitoſum coaceruarunt, conueniunt, & quibus menſtrua ex frigiditate deficiunt; obſtructa enim aperiunt; refrigerata excalfaciunt; & menſes prouocant. Hæmorrhoides verò & eædem appoſitæ, vel cum aceto inunctæ, prouocant, vt Galenus ait. Dioſcorides verò aperitiuas ait eſſe hæmorrhoidum, & aliarum ἐκκρίσεων, ſiue expurgationum, detractis tunicis in oleum coniectis, ac glandis inſtar ſubditis.

Succus Ceparum per nares attractus caput purgat; crudos pituitoſos humores extrahit. Frequenter autem Cepa in cibo etiam cocta comeſa, capitis dolores efficit, oculos lædit, ac aciem eorum retundit, & ſenſus ſtupidiores reddit. Trita autem cum ſale, ruta, ac melle, canis rabioſi morſui impoſita, prodeſt.

De Porro. CAP. XVII.

FOLIA Porro oblonga ſunt, latiuſcula, ſed complura, & dorſo eminentiore carinata, odore ſaporeque Cepæ ſimilia. caulis, ſi non frequenter folia ſubſecantur, altero aut tertio anno aſſurgit rotundus, flores proferens in cacumine in orbiculum collectos, veluti Cepa: ſuccedunt & talia ſemina, ſed non nigra. bulbus tenuis & oblongus eſt, potiſſimùm ſectiuo; craſſior ac maior, ei quod non attondetur.

Mediocrem terram Porrũ poſtulat: in pingui, ſtercorata, & mediocriter ſoluta benè proficit. habetur in Germania ac Belgio, in omnium ferè hortis.

Tempeſtiuè ſeri poteſt: Martio aut Aprili in vtraque Germania: In Italia verò etiam Februario. Sectiuum ſiue Sectile poſt duos à ſatione menſes, manens in areis ſuis, deſecari poteſt: Sed quod capitatum vt fiat deſideratur, attondendum non eſt, & Octobri menſe, vel etiam prius, transferri debet.

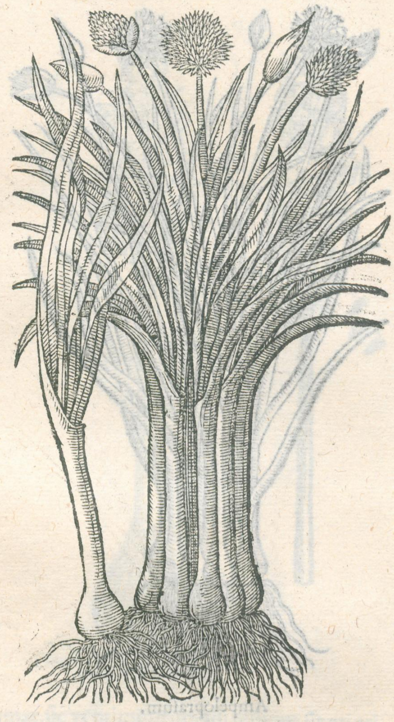
πράσον Græcis: Latinis Porrum: & Palladio maſculino genere Porrus dicitur: Germanis Lauch: Brabantis Pareye: Hiſpanis *Puerro*: Italis *Porro*: Gallis *Porreau*: Anglis Leke: Bohemis Woſſleych.

Quod frequenter reſecatur & attondetur, Porrum ſectiuum ſiue Sectile Columellæ ac Palladio nominatur: Sed quod non reſecatur Porrum capitatum eſt: Græcis πράσον κεφαλωτόν. *γηθυλλίς.* Iſtud autem Diphilus apud Athenæum vocari ait γηθυλλίδα: à nonnullis verò & γήθυον dici.

Porrum.

Porrum sectiuum.

dici. Gethyum autem Plinius Cepæ speciem facit, & Theophrastus frequenter veluti Porrum attonderi tradit: vt superiore capite scripsimus.

Excalfacit autem Porrum: resiccat & extenuat, perinde ac Cepa: corpus excalfacit: crassos, lentosq; humores incîdit. Noxium tamen succum ingenerat: tumultuosa ac terribilia insomnia parit: oculos offendit: visus aciem obscurat: natura calidiores ac biliosos lędit: ingratum & ventriculo: inflationes facit.

Coctum minus nocens, acrimoniæ suæ parte deposita: & nec sic tamen bonum succum corpori confert. Cum frigidis autem oleribus permixtum, qualitatem eorum contemperat. Cum Ptisana coctum & comestum, quæ in pectore cruda sunt, concoquit & educit. Scribitur etiam & in delinctu vtile esse, & arteriam expurgare.

Succus cum melle potus contra ferarum morsus prodest: & similiter folia trita imposita. Idem verò succus cum aceto, thure, & lacte, aut rosaceo instillatus, aurium doloribus & sonitui prodest: Veteres sanguinis reiectiones cohibent seminis drachmæ duæ cum æquali baccarum Myrti pondere potæ. Idem in vinum coniectum, ipsum in acetum mutari prohibet, & iam conuersum emendat: vt nonnulli scribunt.

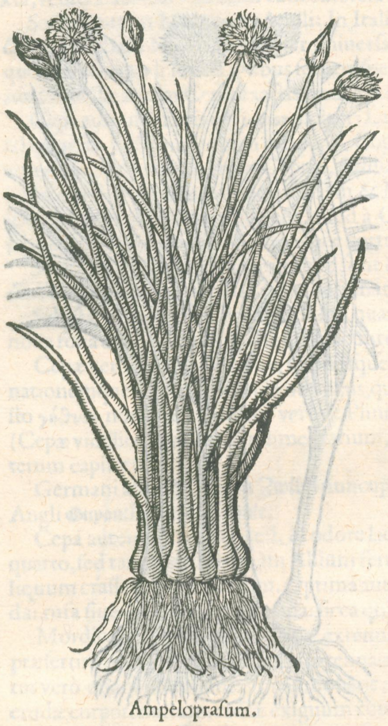
De Schœnopraso. CAP. XVIII.

PORRI species & istud est. folia verò promit multa quidem, sed palmo raro longiora, tenuia, teretia, exiguis iuncis similia: inter quæ subinde cauliculi breues eminent, capitula quædam cum flosculis proferentes, instar Cepæ, sed minores multò. bulbuli subsunt exigui multi cohærentes, à quibus fibrę deorsum plurimę dimittuntur. Odore autem & sapore Cepam ac Porrum refert.

Seritur in hortis Germaniæ ac Belgij. diutinè viget, ac plurimis annis restat: hyemis ac frigoris patiens: subsecatur & attondetur frequenter, veluti Porrum sectiuum.

Germani Schnit Lauch / & Bryßlauch appellant: Galli *petit Pourreau*: Brabantis Biesloock / quasi dicas, Iunceum Porrum: vnde nomen illi facere ausi, σχοινόπρασον, Schœnoprasum appellauimus.

Schœnoprasum.

Facultate autem istud Porro simile est: excalfaciens, resiccans, attenuans, aperiens, vrinas prouocans; calidiorem verò & noxium succum ingenerat: frigidos humores contemperat, concoquit, incîdit: vapores crassos sursum mittit, oculis cerebroque molestos: tumultuosa insomnia adfert: & quæcunque Porrum, istud quoque potest.

De Ampeloprafo. CAP. XIX.

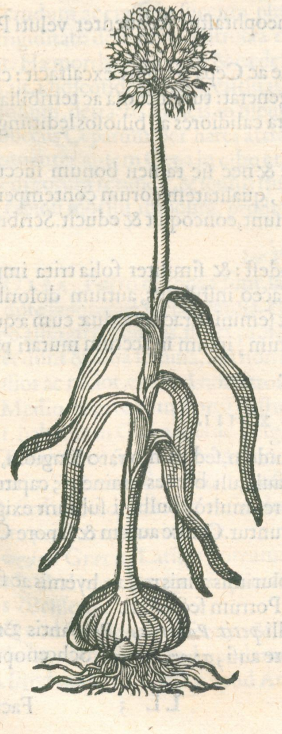
AMPELOPRASVM foliis exit porraceis: caule verò assurgit bicubitali, aut haud multò inferiore, in cuius fastigio capitulum initiò membrana tenui contectum, qua tandem spontè dehiscente, flores & semina proueniũt Cepæ similia. bulbus rotundus, durus, ac solidus est, qui plures à se remittens, facilè ac citò multiplicatur.

In vineis, ac iuxta vites in plerisque regionibus sua sponte nascitur: translatum ad hortos diutinè viuit, singulis annis regerminans, nec enim vlla vel aëris inclementia, vel hyemis rigore bulbus eius, etiam in Belgio, corrumpitur.

Æstiuis autem mensibus folia caulesque virent, ac suo tempore flores, fructus procedunt: hyeme bulbi in terra latent.

A vitibus ac natali loco Ἀμπελοπράσου appellationem accepit: Latinis Porrum vitium, aut Vitigineum Porrum dici posset: Officinis incognitum. Syluestre autem tota sua natura est: nec inter edulia idcircò recipitur.

Ampeloprasum.

Plus autem quàm Porrum excalfacit: κακοστομαχώτερον, hoc est, stomacho magis aduersatur: vrinas ac menses vehementius cit. contra serpentum morsus esum conuenit: auctor Dioscorides.

De Scilla. CAP. XX.

SCILLA, prius quàm folia apparent, caulem profert cubitalem vel altiorem, rectum, foliis viduum, ῥαβδοειδῆ vt Berytius ait, ac Anterico similem, à medio sursum versus floribus particulatim prodeuntibus grauidum, iisq; candidis: (quidã luteos esse scribit) quos excipiunt valuulæ siue siliquæ triangulares compressæ, in quibus semina nigricantia plana ac paleacea: folia quę serius exeunt latiuscula sunt, quina senave, lata, pinguia, & elatiore dorso quasi carinata, quę humum versus reclinantur. bulbus magnus est, albidus, ex tunicis veluti Cepa compactus, lento succo plenus, multis fibris deorsum capillatus.

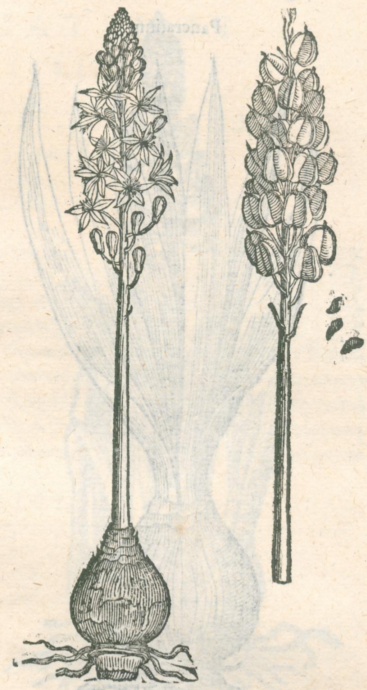
Non modò in Hispania, verùm & in Italia, aliisq; prouinciis Scilla spontè exit, & frequentius locis arenosis apricis, haud procul à mari dissitis.

Septembri ac Augusto mensibus floret, & particulatim quidem: primùm siquidem inferiores: deinde medij: postremò caulis fastigium occupantes vigent; quos ternos florum exortus Theo-

Scilla absque caule.

Scilla cum flore ac semine.

Theophrastus tria arandi tempora ostendere affirmat, sic vt primum arandi tempus sit prioribus prodeuntibus: alterum medio tempore: tertium cùm superiores florent. Octobri ac Nouembri semen perficitur. posteaquam autem caulis emarcidus factus inaruerit, tum demum folia in conspectum veniunt, ante caulis aduentum peritura.

Bulbum hunc Græci σκίλλαν: & Latini quoque Scillam: Officinæ Squillam nominant: nonnulli Cepam muris: Germani Meerzwibel: Brabanti Zee aijeuijn: Hispani *Cebolla albarrana*: Galli *Scipoulle*, *Squille*: Angli Sea onyons.

Scilla ex secundo est ordine excalfacientium, & admodum incidentem facultatem obtinet, vt Galenus ait: prȩstat autem assam aut elixam sumere, sic enim virium eius vehementia exoluitur.

Assatur autem pasta aut luto oblita, (vt Dioscorides tradit) in clibanum deinde conijcitur, aut carbonibus obruitur, donec obducens crusta sufficienter intosta fuerit, qua exempta, si non emollescat, altero polline simili, aut luto circumlinitur, & eadem quæ prius, fiunt. nam quæ ita non assatur, interaneis maximè noxia est. Torretur item in olla, indito operculo, quæ in furnum demittatur. Sumi etiam solet, quod maximè est medium, direpto viuotenus tunicis: quod frustatim consectum coquitur, mutata sæpius aqua, donec ipsa nec amaritudinem, nec acrimoniam habeat, traiectaq; lino frusta siccantur in vmbra, ita vt ne vlla quidem parte se contingant. his Scillæ segminibus ad oleum, vinum, aut acetum scillinum vtimur.

Ex aceto autem scillitico, addito melle, oxymeli coquitur; cuius ad incidendum crassos, lentos, viscidos humores vsus est.

Assa Scilla potionibus aliisq; medicamentis admiscetur, quæ vrinam prouocant, obstructiones iocinoris lienisq; aperiunt: tum & theriacis. datur hydropicis; regio morbo, & torminibus laborantibus: & contra veterem tussim, difficulterq; respirantibus in eclegmate.

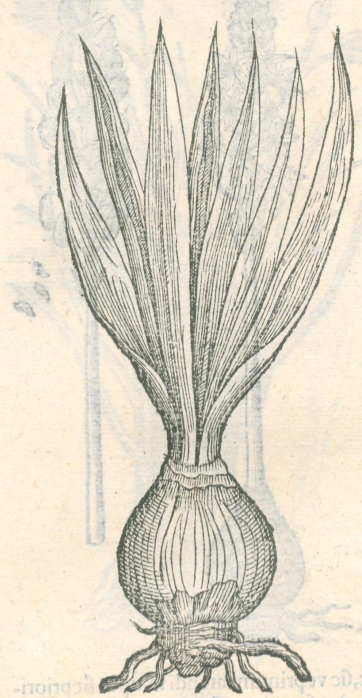
Pars autem Scillæ cum octo salis partibus subacta, & à ieiunis vnius aut duorum cochleariorum pondere sumpta aluum mouet: Semen etiam tritum cum caricis, aut melle exceptum, si manditur, idem præstat.

Cauendus autem Scillȩ vsus iis, quibus interaneum aliquod exulceratum.

Pythagoras Scillam in limine ianuæ suspensam malorum medicamentorum introitum pellere tradit: vt Plinius refert.

De Pancratio. Cap. XXI.

Pancratium.

CVm Scilla similitudinem haud exiguam habet, quod Pancration dicitur: folia huius maiora amplioraque sunt, &, vt Dioscorides ait, Lilij foliis longiora, sed angustiora. bulbus verò etiam maior est quàm Scillæ, ex multis similiter tunicis constans, exterius rubens, siue ὑπέρυθρος ἢ ὑποπόρφυρος, subrubens, aut subpurpureus.

In mediterraneis Hispaniæ locis reperitur. Cum Scilla autem germinat.

Παγκράτιον Græcis dicitur; & similiter Latinis Pancratium: à nonnullis verò & Scilla, & ab Hispaniæ rusticis, vt C. Clusius refert, etiam Cebolla albarrana.

Scillæ autem speciem esse similitudo ostendit. Potest autem illud genus esse, quod à Plinio femina dicitur lib. XIX. cap. V. Nobilissima est, inquit, Scilla, quanquam medicamini nata, acetoque exacuendo. Duo genera medica: Masculus albis foliis: (malim legere, bulbis) femina nigris. (potius rubris.) Meminit tamē & Pancratij lib. XXVII. cap. XII. Pancration, ait, aliqui Scillam pusillam appellare malunt, foliis albi Lilij longioribus crassioribusque, radice bulbi magni, colore rufo: In quibus verbis & contradictio quædam apparet, & à Diosc. sententia diuersa: Si enim radice magni bulbi, quare Scilla pusilla appellatur? Folia Lilij albi crassiora, Plinius: angustiora, Dioscorides habet. Atque vel hinc Plinij exemplaria plerisque locis corrupta esse, apparet: proinde & quæ de vtraque Scilla scribuntur, posse vitiata esse.

Plinij exemplaria corrupta.

Cæterùm Pancratij radix Scillæ similem gustum refert, vt Galenus ait: quare & ea pro Scilla quidem, ea si non adsit, vtuntur, efficit enim omnia similiter, sed longè imbecillius. quod & Dioscorides sentit: Scillæ, inquit, vires & preparationem habet, eodemque pondere in morbis efficaciter assumitur; minor tamen quàm Scillæ ei facultas inest.

De Bulbo Eriophoro. Cap. XXII.

BVlbi Eriophori meminit Theophrastus lib. VII. De stirpium historia, & post eum Athenæus Dypnosophistarum lib. II. quem aiunt lanam sub primis tunicis habere, sic vt inter internum quod editur, & externum media contineatur, ex qua & togæ & alia vestimenta texuntur.

Hunc in littoribus nasci tradunt.

Ἐριόφορος autem dicitur, hoc est, laniferus, ab ipsa quam sub primis tunicis reconditam lanam habet. interpres quidam Lanosum cognominat.

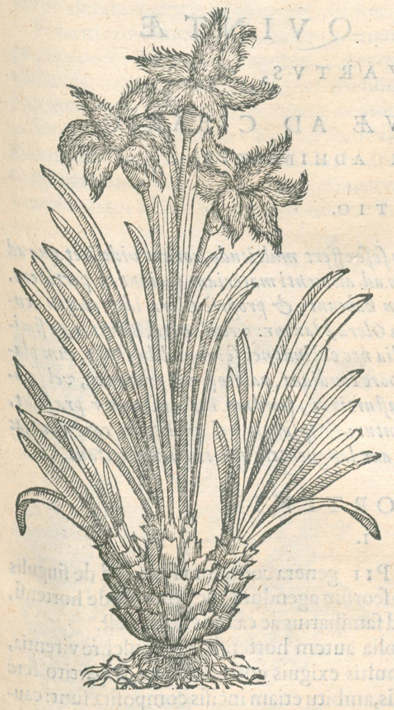
Huius autem iconem olim vir quidam magnificus ad me misit, quam tamen non genuinam esse nonnulli affirmant.

Memini verò & me quandoque in horto Ioannis Brancionis bulbum videre Eriophori nomine inscriptum, sed caulem floremque non proferentem; quem C. Clusius Viennæ superioris Pannoniæ in horto Ioannis Aijcholtzij Medicinæ professoris florem fecisse scribit, imaginem eius in stirpium per Hispanias obseruatarum historia sua vnà cum descriptione exhibens.

Sunt autem ei folia Hyacinthinis similia. caulis cubitalis vel altior, veluti Scillæ, flosculos proferens cæruleos, inodoros, particulatim quoque sese explicantes. bulbus ex pluribus tunicis contextus, albus, tomentosus, ac veluti aranearum telis obsitus, adnascentibus aliis bulbis, quibus multiplicatur.

Et sanè hic bulbus, cum pictura nobis missa haud conuenit: quapropter si iste Eriophorus verus est, haud poterit legitimus esse, cuius iconem accepimus. Non possum tamen facilè induci,

Bulbi Eriophori icon ab amico missa.

Bulbi Eriophori Viennæ nati effigies.

induci, vt existimem fictam ac ementitiam imaginem ab honestissimo ac amicissimo viro transmissam, nisi fortassis huic ab alio fuisset impositum, quod haud verisimile: Citius idcirco crediderim, si Eriophori hæc icon non est, esse tamen peregrini ac rari alicuius bulbi, veluti τριχώδους, quem apud Indos nasci Theophrastus & Athenæus referunt: nam flos qui Narcissis similis, lanuginosus, ac capillaceus ei depingitur: quam ob causam rectè τριχώδης, siue capillaceus, aut capillaris dici potest. Vtcunque autem est, nos & huius & alterius imaginem coronidis loco hîc duximus apponendam, atq; sic bulborum historiæ finem imponere.

Bulbus Trichodes.

PEMPTADIS QVINTÆ LIBRI TERTII

FINIS.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS QVINTÆ LIBER QVARTVS,

DE OLERACEIS QVÆ AD CIBARIORVM CONDITVRAM ADHIBENTVR.

PRÆFATIO.

RELIQVA Olerum ac Oleraceorum ſeſe offert multitudo, eorum videlicet, quæ ad cibariorum conditurã magis, quàm ad alimenti materiam faciunt ac pertinent. Multa autem ex his licet acrimoniam habeant, & propriè Olera idcircò non cenſeantur, neque per ſe ſoláque, vt alia Olera, edantur: veluti Beta, Braſſica, ac ſimilia: tamen ab Olerum cenſu ac familia nec excludi nec ſeiungi debuerunt, cùm plurimum in cibatu vſum obtineant, & cibos grato ſapore condiant, palatoq́; vel gratiores, vel ſalubriores reddant. Id quod Apium, Sinapi, Eruca, Naſturtium, ſimiliaq́; his, efficaciter præſtant, quæ ſola & per ſe non eduntur, ſed cibariis admiſcentur: & ipſorum vel qualitates corrigunt, ac in melius emendant; vel concoctionem promouent; aut languentem appetentiam excitant.

DE APIO HORTENSI.

CAPVT I.

Apium hortenſe.

APII genera complura ſunt. ſed de ſingulis ſeorſim agendum, ac primùm de hortenſi, quod familiarius ac cæteris notius eſt.

Folia autem hortenſis Apij pulchrè virentia, ex multis exiguis cohærentibus, tripartito ferè diuiſis, ambitu etiam inciſis compoſita ſunt: caulis cubito altior, tenuis, aliquantum ſtriatus, in cuius faſtigio culminãtes vmbellæ floſculos perquàm exiguos, ac deinde ſemina parua proferũt, guſtu nonnihil feruida. radix longa & albida eſt, eſui grata.

In hortorum areis ſeritur. calida ac frigida ſuſtinet loca, modò vel humidum natura ſolum ſit, vel ſæpius rigetur. Loca ſiquidem amat humentia, aqua lætatur, atque idcircò circa fontes commodè prouenit. Fuchſius in paluſtribus nonnullis Germaniæ ſpontè natum reperiri ſcriptum reliquit.

Tempeſtiuè ſeri poteſt, ſed tardè erũpit: æſtate ſæpius attonderi ac demeti poteſt: caulem altero anno profert: ſemina verò Iulio vel Auguſto ad maturitatem perueniunt.

Omne Apium Græcis σέλινον dicitur: iſtud verò σέλινον κηπαῖον, id eſt, Apium hortenſe: Officinæ & vulgò Petroſelinum nuncupant: Germani Petersilgen/& Peterlin: Belgæ Peterselie: Galli du *Perſil*: Hiſpani *Perexil*, *Iuliuert*, & *Salſa*: Itali *Petroſello*: Angli Persele: Bohemi Petruzel. Non eſt tamen verum aut legitimum Petroſelinum, quod in petroſis gignitur: vnde nomen accepit; & in Macedonia præſtantiſſimum eſt. parùm rectè idcirco ſentiunt, qui hortenſe Apium à Petroſelino genuino ſola cultura differre exiſtimant. & nihil aliud intereſſe, quàm quòd hortenſe imbecillius ſit, ſylueſtre verò potentius: Solent enim ſylueſtria facultatibus ſatiuis ſuperiora eſſe.

Hortenſis autem Apij calida quidem ac reſiccans eſt facultas, ſed magis excalfaciens ac ſiccans

ſiccans ſemen, quod ad ſecundum caliditatis, & tertium ferè ſiccitatis ordinem attingit. radix moderatam etiam caliditatem obtinet.

Folia in condimentis ſingularem gratiam habent, per iura, vt Plinius lib. xx. cap. xi. largis portionibus innatant, in quibus præter quod grato ſapore ipſa condiunt, ad aperiendum obſtructa, vrinasq; promouendas, etiam non exiguum conferunt: Quod & radices iuri ſimiliter incoctæ haud ſegniter præſtant: deinde & ori ventriculoq; gratæ ſunt.

Semina Medicinæ vſui vtiliora, extenuant, aperiunt, vrinas ciunt, calculos cohærentes diſſoluunt, flatus diſcutiunt, conueniunt hydropicis, mēſes promouent, ſecundas & fœtus mortuos expellunt: commendantur & contra veterem tuſſim eclegmatis permixta, aut incocta: venenis etiam aduerſantur; atque idcirco Theriacis admiſcentur.

De Eleoſelino, ſiue Apio paluſtri. CAP. II.

Eleoſelinum.

PALVSTRE Apium foliis læuibus ac reſplendentibus, ac in cōplures particulas diſſectis ſimiliter viret, maioribus tamē & latioribus quàm hortenſis: cauliculi ſtriati in alas diffuſi, ſummis virgulis floſculos candidulos proferunt, ac deinde ſemina paulò minora quàm hortenſis. radix multis fibris cohæret.

Humentibus locis Apij iſtud genus naſci gaudet, transfertur verò & ad hortos.

Cum hortēſi Apio viget ac viret: altero quoq; à ſatione anno caulis eius aſſurgit, ac ſemina adfert: quæ & poſt ſolſtitium matura ſunt.

Ἐλαιοσέλινον, aut potius ἑλειοσέλινον: Latinis paluſtre Apium: à Gaza Paludapium: Officinis abſolutè Apium nuncupatur: Germanis Epfſich: Belgis Eppe: & nonnullis Jouffrouwmerck: Hiſpanis ac Italis *Apio*: Gallis *de L'ache*. Extant verò huius & inter ſpurias voces quædā nomina: vt, πεδινόν, ὑδρεοσέλινον ἄγριον, & Apium ruſticum: Hydroſelinon verò ſiue aquatile Apium etiam à Germanis Sium dicitur: vt cap. x. lib. v. Pemptadis quartæ ſcripſimus.

At facultate ac temperamento hortenſi quidem iſtud Apium ſimile, ſed & calidius ſicciusq; & ad pleraq; efficacius. In cibatu autem huius nullus vſus, neq; ad condimenta vtile habetur: Medicinæ autem haud inutile.

Succus eius ad multa confert, extergit, aperit, craſſa attenuat, obſtructiones tollit, & vrinas mouet; atque idcirco Serapia dicta, quæ hunc permixtum habent, veluti Byzantinum, iocinoris lienisq; obſtructiones aperiunt, & diuturnis, ſiue tertianis, ſiue quartanis febribus, omnibusq; ex cauſa frigida, tum & obſtructionibus, enatis, auxiliantur, ac regio morbo ſuccurrunt. Idem ſuccus oris tonſillarumq; etiam maligna vlcera cum hordei decocto, addito melle roſaceo, gargarizatu ad ſanitatem perducit. prodeſt verò & omnibus externis vlceribus & ſordidis vulneribus cum melle; cancris etiam exulceratis confert: Nam tametſi hos curare nequeat, putredini tamen reſiſtit, ac fœtorem eorum reprimit.

Semen ad eadem, ad quæ ſatiui Apij, vtile habetur; minus tamen tutus vſus eius eſt: Nam comitiali morbo obnoxij, ab hoc offenduntur, vt euidentibus experimentis compertum.

Eleoſelino vis, vt Plinius ſcribit, priuata contra araneos.

De Oreoſelino, ſiue Apio montano. CAP. III.

OREOSELINO autem, vt Dioſcorides ait, caulis eſt dodrantalis, ex tenui radice prodiens, circa quem ramuli & capitula (Theophraſtus folia:) Cicutę ſimilia, multò tamen tenuiora, in quibus καρπὸς, id eſt, fructus, ſiue ſemen, oblōgum, acre, tenue, & odoratum, Cumino ſimile. Et tale quidem Oreoſelinon in notitiam hac ætate perueniſſe non cōſtat. Nam Chærephyllon verum Oreoſelinon eſſe (vt pleriſque videtur) haud eſt veriſimile. Pro Oreo-

Oreoselinum siue Veelgutta.

Veelgutta.

selino autem exhibetur à nonnullis, quam Si-
lesij, olim Quadi dicti, Veelguttam modò ap-
pellant.

Folia huic sunt veluti hortensis Apij, sed
maiora & ampliora, ex multis in tenuibus pe-
diculis hærentibus composita. caulis breuis est:
flosculi in muscariis albidi: semen exiguum. ra-
dix mediocris longitudinis ac crassitudinis al-
bida, gustu nonnihil acris, & amaricans, ac o-
dorata.

Nasci in petrosis & montibus Oreoselinon
Dioscorides refert. prouenit verò & in monti-
bus Veelgutta, vt in iis qui Silesiam à Mora-
uia, olim Marcomannorum prouincia, diri-
munt; tum & in aliis montibus ac collibus. Me-
mini verò & olim hanc ad me missam à Marti-
no Tulemanno, qui in montosis apud Eburo-
nes ac Tongros, nunc Leodios, hanc repertá, in
horto suo Traiecti ad Mosam studiosè alebat.

A montibus autem Ὀρεοσελίνῳ apud Græ-
cos nomen est, quod Latini & idcirco Apium
montanum ac Montapium appellant. Dicitur
verò & idem, vt inter reiectaneas voces reperi-
tur, πετροσέλινον ἄγριον, & Latinis Apium: Sed
Dioscorides Petroselinum ab Oreoselino di-
uersum statuit. Nec enim, ait, hallucinari nos
oportet, existimantes Oreoselinon esse quod in
saxis prouenit: aliud siquidẽ est Petroselinum.

Veelguttam verò Latinè Multibonam quis
dixerit, hoc enim nomen accepit, quòd ad mul-
ta vtilis & commoda habeatur. Non omninò verò impropriè & hæc Oreoselinon nuncupa-
tur, nam in montibus, vt diximus, gignitur, & Apio non dissimilis est. Desideratur semen
Cumino simile: tale si haberet, Oreoselinon legitimum esse, quis negauerit?

Oreoselino autem, auctore Galeno, facultate Apio simile, sed & valentius. Dioscorides
vrinas, inquit, cit, semine ac radice in vino potis: menses mouet: antidotis, diureticis, & cal-
facientibus medicamentis admiscetur.

Veelguttæ radix excalfaciens & resiccans quoque est, & secundo quidem ordine intenso.
extenuat, incîdit, aperit, vrinas mouet, calculos dissoluit & expellit, menses promouet, ioci-
noris ac lienis obstructiones aperit, regio morbo auxiliatur. manducata dentium dolores
mitigat, ac saliuam elicit.

De Petroselino. CAP. IIII.

DE Petroselino admodum pauca Veteres scripta reliquere. Dioscorides semine illud
esse Ammios simili, odoratiore verò, acri, ac aroma redolente tantummodo scribit: de
foliorum forma, florum colore, & radicis modo nihil. Breuior verò etiam Plinius est. Theo-
phrastus verò ne nomen quidem habet: Apij, Hipposelini, Elioselini, & Oreoselini tantum-
modo mentionem faciens.

Petroselinum Macedonicum Fuchsii.

Pro Petroselino autem Leonhartus Fuchsius olim proposuit stirpẽ, non Apij modo spar-
sis ac dissectis foliis, sed oblongis & ex nonnullis ambitu crenatis, pediculoq; medio vtrimq;
cõnexis compositis, Pimpinellæ Saxifragæ, eius quæ minor est, primis foliis aliquatenus, non
tamen omnino similibus. cauliculus tenuis & cubitalis est: flosculi in vmbellis albidi: semen
subnigricans, Ammij ac hortensis Apij æmulum, admodum odoratum, nonnihil acrimoniæ
obtinens. radix tenuis, fibrosa.

Petroselinum Macedonicum Venetorum.

Pro Petroselino autem legitimo aliud Lobelius exhibet, à Venetis Macedonicum voca-
tum: cui folia Apij hortensis, vel potius Pimpinellæ Saxifragæ: caulis cubitalis: albicantes
vmbellæ: semen pusillum, euanidum (vt ait:) facultate & viribus quàm satiui Apij inferius.
An autem istud verum ac legitimum sit, nescire se addit.

In præruptis locis ac petrosis Petroselinum gignitur, apud Macedones verò præstantissi-
mum: vnde illi Macedonico cognomen accessit.

Petroſelinum Macedonicum Fuchſij.

Petroſelinum Macedonicum ex Lobelio.

A petroſis autem locis πετροσέλινον dicitur: Latinè Petrapium ac Petroſelinum Macedonicum: Officinis incognitum eſt. Hallucinantur non parum qui à Fuchſio depictam Amomum eſſe volunt: multum enim ab hac differens Amomũ eſt, vt ex eius apud Dioſcoridem deſcriptione vel luce clarius conſtat. Nos verò & hanc pro Petroſelino amplectimur, donec aliquis aliud nobis oſtenderit, Apiis folio ſimilius, & ſemine tali, quale Petroſelini eſſe oportet. Et poteſt vel ſolum ſemen in hac ſentẽtia nos retinere, adeò deſcriptioni reſpondẽs vt nullum magis: acre nempè, & quàm Ammios odoratius, aromaque redolens: non repugnantibus interim foliis, quæ licet exquiſitè aliorum Apiorum formam non referant, nõ omnino tamem diſſimilia ſunt.

At Petroſelini ſemen, quod maximè vſui eſt, calidum ac ſiccum eſt, vnà cum incidendi effectu: vrinam & menſes cit: contra ventriculi & coli inflationes, ac tormina prodeſt: ἄφυσον ſiquidem, vt Galenus ait, hoc eſt, flatus diſcutiẽs eſt. Laterum, renum, & veſicæ doloribus auxiliatur: miſcetur & antidotis: Dioſcorides.

De Hipposelino. Cap. V.

FOLIA Hipposelino in plures lacinias diſſecta, Eleoſelini quidem ſimilia, ſed multò maiora latioraq́; læuia quoque, & ſaturato colore virentia: caulis craſſus, ſubinde cubitalis: ex vmbellis floſculi prodeuntes albidi: ſemen verò craſſum, oblongum, nigrum, amaricãs, & aroma redolens. radix craſſa, foris nigricans, intus alba, Raphanidi exiguæ ſimilis, eſui idonea: qua vulnerata aut præciſa, ſuccus profluit citò concreſcens, acri amaritudine, Myrrham ſapore referens; quod & Theophraſtus annotatum reliquit: Lachryma ex eo Myrrhæ ſimilis, inquit, defluit.

Apud Arcades, Theophraſtus: in vmbroſis ac paluſtribus, Dioſcorides inquit, naſcitur.

Semen altero anno in Belgij hortis matureſcit, Auguſto menſe.

A magnitudine, qua reliqua Apia ſuperat, Græcis ἱπποσέλινον dicitur: à Gaza Equapium. Appellatur verò & Olus atrũ; & à nonnullis γεἰήλον, & ἀγελοσέλινον, hoc eſt, ſylueſtre Apium: Galeno verò, & aliis quibuſdam etiam σμύρνιον eſt, propter ſuccum ab ipſo profluentem, qui Myrrham, hoc eſt, σμύρναν (vt diximus) refert: Eſt verò & aliud Smyrnium Amani montis, de

Hipposelinum.

Smyrnium Amani montis.

quo sequente capite. Officinæ Petroselinum appellant Macedonicum: alij Petroselinum Alexandrinum: Germani Groß Eppich: Belgæ Peterselie van Macedonien / Peterselie van Alexandrien: Itali *Macerrone*: Hispani *Perexil Macedonico*: Galli & Angli *Alexandre.*

Excalfacit autem & resiccat Hipposelini semen ac radix nō minus quàm Apij hortensis: expurgant verò & extenuant: ordine tertio calida & sicca.

Dioscorides folia cum caulibus decocta manducari ait, & per se, vel cum piscibus præparari: eadem etiam cruda muria condiri: radicem similiter & crudam & coctam edi; & εὐςόμαχον, siue ori gratū esse. Insertur autem ac mensæ apponitur, hac etiam ætate cruda huius radix, acetariorū aliorū locum explés. Semina remorantes menses prouocant, secundas expellunt, flatus discutiunt, vrinam ciunt, eiusque stillicidio auxiliātur. Idem radicis potest, præsertim ex vino, decoctum.

De Smyrnio montis Amani. CAP. VI.

SMYRNII huius inferiora ac ex radicibus prodeūtia folia lata & ampla quidem sunt, & in complures particulas multipliciter dissecta, quarum singulares ambitu serratæ, ab vno pediculo ferè ternæ cohærent: reliqua rotunda, veluti Aristolochiæ, cauliculos sic ambiunt, vt per medium eorum quodammodo transire appareant: sunt autem hi ramosi, in quorum alis comantes vmbellæ floscculos edunt luteos: semina verò rotunda, globosa, Brassicæ similia, subnigricantia, intus candida. radix foris nigricat, odorata.

In Amano monte prouenit: in saxosis, & collibus, & aridis, ac incultis terræ angulis, vt Dioscorides refert, nascitur.

Σμύρνιον & istud dicitur: differens tamen ab Hipposelino, quod etiam Smyrnion est, vt superiore cap. scriptum. In Cilicia verò olim Petroselinum nuncupatum fuit: vt Dioscorides & Galenus testantur.

Viribus autem non longè istud à Petroselino, Galeno auctore, abest: Petroselino tamen ac Apio minus acre. vlceribus imponi potest, quia videlicet citra molestiam desiccat: digerere verò & quę indurata sunt potest: reliqua vis Apio ac Petroselino similis: quocirca & semine eius vtimur ad menses, vrinas, & asthmata: hæc Galenus.

Vis radicis, herbæ, & seminis excalfacere. radicem autem contra serpentum ictus bibere conuenit: tusses & orthopnœas mitigat: vrinæ difficultati medetur: partus abortu vitiat si feruefacta subiiciatur. Semen lienis, renum, ac vesicæ vitiis prodest: mēses & secundas pellit: peculiariter hydropicis in potu datur, & cōtra febriū circuitus: Dioscor. auctor.

De

De Apio syluestri, siue Thysselio.

CAP. VII.

Apium syluestre siue Thysselium.

MVLTIPLICI foliorum sectione, tum & magnitudine, Apij istud genera refert: sunt etenim ampla, in pluresque partes dissecta: caules verò rotundi, striati, geniculis aliquot articulati, interius concaui, cubitales, vel altiores, ab vna radice subinde bini ternive, inferiore sede quandoque obscurè subrubentes: flores in rotundis muscariis albidi: semen rotundum, planum, Anethi simile. radix in ramulos ac appendices distributa in rectum & obliquum spargitur, interius candida. Tota autem hæc stirps lacteo redundat succo, qui, quacunque tandem parte vulnerata, ex ea profluit.

Iuxta lacus, vliginosis ac humidis locis, in scrobibus aquas resides habentibus, quandoq; iuxta Alnorũ etiam veteres truncos reperitur.

Iunio ac Iulio mensibus flores ac semen profert.

Officinę Belgij olim perperam Meum nuncuparunt, ac legitimi Mei loco in vsu habuerunt. Germanis **Olsenich**: Valerio Cordo Olsenichium dicitur: apud Belgas à nonnullis **Wilde eppe**, hoc est, Apium syluestre: non defuerunt verò & qui **Water eppe**/ id est, Hydroselinon siue aquatile Apium nominarent. Hydroselinon autem, vt antè scriptum, & Eleoselinum & Sium quandoque appellatur: Syluestre Apium rectius dici potest.

Olsenichiũ.

Syluestre Apium.

Meminit syluestris Apij Dioscorides cap. de Dauco: & Theophrastus lib. VII. vbi Apiorum cùm in foliis, tum in caulibus discrimen constare refert: & quædam caule candido: alia purpureo, vel versicolore: syluestre etiam quoddam Apium esse ostendit: Nam quæ purpureum caulem, aut versicolorem habent, syluestri Apio proxima esse refert. Atque idcircò cùm Olsenichium caule inferius esset subpurpureo, ac foliis Apio accederet, olim maluimus ipsum Apium syluestre appellare, quàm cum Officinis in errore versari ac pro Meo habere. Posteaquam verò nunc pro Plinij Thysselio recipi cognouimus, nec haberemus cur aduersaremur, facilè quoque in eandem sententiam deuenimus: præsertim facultatibus etiam conuenientibus.

Thysselium.

Thysselium, inquit Plinius lib. XXV. cap. XI. est non dissimile Apio: huius radix purgat capitis pituitas. quod & Olsenichij radix efficaciter, vt mox dicemus, præstat. Respondet verò & nomen: dictum siquidem θυσσέλειον videtur, quia se per ἐλείους, siue loca palustria θύσσῃ, hoc est, extendit.

Est autem huius radix calida & sicca tertio ordine: commanducata multam ex ore pituitam elicit, & dentium dolores sopit. Non dubium verò est, quin & eadem extenuet, incidat, & aperiat: vrinas & menses moueat: & quæ Apij genera reliqua, eadem & nec segnius, sed etiam efficacius præstet.

De Caucalide. CAP. VIII.

FOLIA Caucalidi sunt aspera, veluti Pastinacæ syluestris, variisque modis dissecta, multoque quàm Apij tenuius diuisa. cauliculus rarò cubitalis, in cuius alis vmbellæ culminantes flosculos edunt suauè olentes, albicantes, exiguos, per circumferentiam tamen maiores: semen asperum, oblongum, non minus quàm syluestris Pastinacæ, maius quàm Cumini. radix nullius momenti.

In campestribus solo inculto per Italiam frequenter, veluti in Hetruria, occurrit. reperitur & quandoque in agris haud procul Traiecto ad Mosam, in Tongrorum finibus.

Floret in Belgio Iunio ferè mense: semen deinde succedit.

Caucalis.

Chærefolium.

Caucalis, Græcis similiter καυκαλίς dicitur: à nonnullis verò & δαῦκος ἄγρειος, hoc est, Daucus syluestris: & spuriis vocabulis καῦκον, μυΐτης: à Democrito βεῖον: Latinis Pes gallinaceus, Pes pulli: Ægyptiis Seselis: Hetruriæ rura *Petrosello saluatico* nominant.

Caucalidem autem Dioscorides olus esse affirmat, quod crudum ac coctum editur, vrinasq; moueat. Plinius Caucalidem inter olera quoq; enumerat: Galenus verò muria, ad repositionem, hanc condiri adiicit.

Semen autem Caucalidis euidenter excalfacit ac resiccat, nec minus quàm secundo ordine: vrinas & menses cit: calculos & arenulas dissoluit ac expellit; à iocinoris, lienis, & renum obstructionibus liberat: crudos pituitosósque humores incidit, & concoquit: ventriculum frigidum adiuuat: flatus dissoluit. fertur à ieiuno sumptum, aciem oculorum intendere, cordíque prodesse.

De Chærefolio. CAP. IX.

CHÆREFOLIO tenuia ac multipliciter diuisa sunt folia, nonnihil hirsuta, ex albido virentia: cauliculi breues, tenues, teretes, intusq; concaui, qui initio vnà cum foliis dilutè virent, sed seminibus perfectis subrubent: flosculi in laxis vmbellis albidi: semen verò oblongum, angustum, tenue, acuminatum. radix fibrosa.

In hortis cum aliis oleribus colitur: terra stercorata, & aliquantulum humente lætatur.

Vere satum celeriter in caulem assurgit, eiusq; citò parum idoneum redditur: Sed quod Augusto seritur, per totam insequentem hyemem, ac etiam serius, vtile est.

Cerefolium vulgò dicitur, &, vt nonnullis placet, Cerofolium per o secunda syllaba: Columellæ verò Chærephyllum, siue χαιρέφυλλον: Nominari autem sic putatur, quòd multis foliis gaudeat: vel potius, quòd gaudium ac hilaritatem excitet. Germani Korffelkraut / aut Kerbelkraut: Belgæ Keruel: Itali *Cerefoglio*: Galli *du Cerfueil*: Angli Cheruel vocant.

Non est autem Gingidium, vt plerisque visum fuit, haud amarum siquidem, sed grato iucundoque sapore commendatum. Oreoselinon quoque haud est; hortense etenim est, non montanum; semen etiam non acre, aut Cumino gustu simile, veluti Oreoselini esse scribitur. Plinius lib. XIX. cap. VIII. inter ea quæ Autumni æquinoctio seruntur, Chærefolij meminit, sed quemadmodum Cornarius admonet, locus admodum corruptus est: qui & Macro imponere potuit.

Cæterùm Chærefolium inter familiaria olera recipitur: ventriculo ac ori gratum est: temperatè excalfacit, modiceq; desiccat, multoque minus quàm Apij genera. Vrinas verò etiã promouet, & potissimum in vino decoctum, & pubi deinde

Myrrhis.

Scandix, Pecten Veneris.

deinde calens admotum, vino verò, in quo decoctum fuerit, hausto. Flatulentum verò etiam aliquid obtinet, quamobrem & Venerem promouet.

De Myrrhide. CAP. X.

MYRRHIS caule foliisque Cicutæ, vt Dioscorides scribit, similis est. sunt etenim huius folia magna, ampla, & admodum dissecta veluti Cicutæ, sed & nonnihil hirsuta, colore verò, sapore, & odore Chærefolium referentia: caulis verò quandoque binûm cubitorum, crassus, geniculatus: flores in vmbellis candidi: semen verò magnum, oblongum, crassum, nigricans, Cumino maius. radix longa, candida, mollis, quasique fungosa, dulcis, cibo, vt Dioscorides quoque scripsit, idonea, sapore ferè Pastinacæ albæ.

Fertur apud Germanos in pratis alicubi nasci: apud Belgas hortensis tantummodo est.

Maio mense flores profert: Iunio ac Iulio semen maturescit. radix singulis annis primo Vere regerminat, post seminis perfectionem restans.

Græcis μύρρις dicitur: nec aliud nomen apud Latinos habet: nonnulli verò & Myrrham aut Conilam vocant, vt inter spurias voces annotatum est. Germanis wilder Korffelkraut: Brabantis wilde Keruel.

Meminit verò & huius Plinius lib. XXIIII. cap. XVI. vbi & Smyrrhizam appellari refert: Myrrhis, ait, quam alij Smyrrhizam, alij Myrrham vocát, simillima est Cicutæ, caule foliisq; & flore, minor tantùm & exilior, cibo non insuauis. Occurrit verò & mentio huius lib. XXVI. cap. XI. sed ibi cum Geranio confunditur; vt Pempt. primæ lib. III. scriptum est.

Myrrhidis auté folia non minus quàm Chęrefolij edulia sunt, in eorundemq; locum quandoque assumuntur.

Radix, auctore Galeno, ex secundo est ordine excalfacientium, & tenuitatem substantiæ adiunctam habet. Dioscorides hanc in vino potam aduersus phalangiorum morsus auxiliari refert: expurgare verò & menses ac secundas: in sorbitione verò coctam phthisicis vtiliter exhiberi.

De Scandice. CAP. XI.

EX syluestrium olerum numero Scandix est: folia habet tenuiora quidem quàm luteæ radicis Pastinacę, latiora verò crebriusque dissecta, nigriora item minusq; odorata, quàm Chęrefolij: cauliculus dodrantalis: vmbellæ angustæ: flosculi candiduli: semé longum in mucronem extenuatum, rostellis, aut citiùs crassis magnisque acubus simile. perquam exiguæ radiculæ subsunt.

In aruis pingui lætoque solo exit: & non rarò inter ipsas segetes, non modò in Italia, verùm & in Belgio.

Maio ac Iunio mensibus præcipuè viget. Scandicem Latini appellant, à Græcis mutuato nomine, quibus Σκάνδιξ est. Inter nothas autem voces reperitur Romanos Scanariam herbam & Aculam vocare: Acula autem à semine acum referēte aptè dicitur. Ruellius hanc sub Pectinis Veneris nomine describit. Apud Hispanos alicubi in forum venalis infertur, ac editur: *Quixones* vocant: Belgæ Naelde kervel: Angli Pinke nelde/ & Storkes byll nuncupant. Hæc est, Plinius lib. XXII. cap. XXII. ait, quam Aristophanes Euripidi Poëtæ obiicit ioculariter: matrem eius ne olus quidem legitimum venditasse olim, sed Scandicem.

Pecten Veneris.

Scandix autem, vt Galenus ait, olus subacre est & amarum, adeò vt in siccando & excalfaciendo aut secundi ordinis intensi, aut tertij sit incipientis. Crudum & coctum, Dioscorides ait, manditur: stomacho & ventri vtile. Decoctū eius vesicæ, renibus, & iocinori confert.

De Gingidio. CAP. XII.

Gingidium primum.

Gingidium alterum.

GINGIDIVM, Dioscorides ait, βοτάνιον siue exigua herba est, Pastinacæ syluestri similis, tenuior, & amarior: radicula subalbida & amaricans. Duo autem Gingidia nostra ætas exhibet.

1. Primum folio est Pastinacæ, cauliculo rotundo, striato, geniculato, ac quandoque subnigricante, & hirsutulo in ramulos distributo: in quorum fastigiis eminētes vmbellæ, aliquot circumambientibus foliolis stipatæ, flosculos edunt albidos, succedente semine; quo ad maturitatem perueniente, vmbellæ similiter, vt Pastinacæ syluestris, contrahuntur, & tactu aliquantulum glutinosæ sentiuntur. radix parua & albida. Amara autem huius herbæ folia, tum & radix est.

2. Alterum Gingidium Pastinacam syluestrem quoque satis refert, teneriora tamen, læuiora, minusq; pilosa huius apparent variè dissecta folia. caules geniculati satis respondent: flosculi similiter albidi: contrahuntur & huius vmbellæ semine maturo, quarum pediculi nonnihil odorati, adeò duri tandem redduntur, vt ad expurganda ea, quæ dentibus à cibo inhærent, dentiscalpiorum vicem suppleant. Et huius quoque folia ac radices amaricant.

Vtrumque in Syria nascitur, & plerumque in Cilicia: postremum verò & in Hispania alicubi reperiri fertur.

Quod

Quod Græcis Γιγγίδιον, Latinis etiam Gingidium est: in Syria verò etiam Lepidium: & aliud tamen Lepidium est, de quo posterius agetur. A Romanis Bisacutum dici inter nothas ac reiectas voces extat, cuius nominis, apud Syros, reliquum vestigium est: quibus alterum Gingidium, vulgò Visnaga dicitur.

Gingidij autem maximus est, Galenus in lib. De aliment. facult. ait, in Syria prouentus, manditurque non aliter, quàm Scandix apud nos Pergami: stomachumque admodum iuuat, siue crudum, siue elixum ipsum mandere velis. Perspicuum autem quòd medicam entum potius quàm alimentum. Sicuti autem gustu amaritudinem & adstrictionem præ se fert; sic & temperie caliditatem & siccitatem: caliditatem verò non admodum conspicuam obtinet, duobus autem numeris desiccat: Idem in lib. De simp. medic. facult.

Dioscorides eadem quoque habet: Olus hoc crudum, ait, coctum, conditumque estur magna stomachi vtilitate: vrinam cit: decoctum ex vino potum vesicæ prodest.

De Asparago. CAP. XIII.

Asparagus hortensis.

Asparagus syluestris siue Corruda prior.

ASPARAGI duo sunt: hortensis siue altilis vnus: syluestris alter.

1. Hortensis Asparagi caulis posteaquam adoleuit crassus, durus, ac rotundus, bicubitalis, ac non rarò altior, in multos ramulos diffunditur; qui foliolis conuestiuntur mollibus, virentibus, copiosis quidem, sed exiguis, & capillamenti instar tenuibus. Flosculi secundum ramulos exeunt minuti. succedunt baccæ per maturitatem Corallij similitudine rubentes, rotundæ, Ochri magnitudine, in quibus aliquot nigra semina conduntur radices sunt multæ, crassæ, molles, spongiosæq; fibræ; ab vno capite dependentes, & in omnẽ partem sparsæ.

Seritur autem huiuscemodi Asparagus in hortis, pingui, humido, beneque subacto loco. Hyeme vel stercus, ait Columella, vel cinis iniiciendus, vt succus eius pluuiis manans ad radicem perueniat. Palladius solum quoque stercore tegi præcipit, sed per hyemem super stramina iaciendum, & primo Vere tollenda.

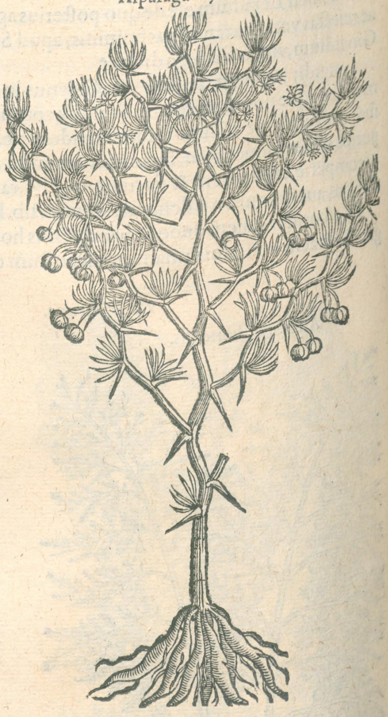
Contingit verò & huiuscemodi Asparagum quandoque sponte & citra culturam prouenire, & locis quidem humentibus ac herbosis, veluti in pratis, in quibus haud procul Moguntia frequens reperiri fertur. Exiguum hic ab hortensi differt, nec ab eo genere aut specie,

 sed

Aſparagus ſylueſtris alter.

Aſparagus ſylueſtris tertius.

ſed cultura tantummodo differens eſt. quæ ſpecioſiora & ampliora omnia reddit.

Cauliculorum prima rudimenta Aprili erumpunt, & dum adhuc tenera ſunt, cruda, ſed ſæpius cocta eduntur, quę niſi citò decerpantur in caulem aſſurgunt: cui adnaſcentes fructus ſub finem æſtatis maturitatem conſequuntur.

2. Sylueſtres Aſparagi caulibus ac ramulis ſatiuum referunt, ſed quæ huic mollia, inertia, tenuiaque veluti capillamenta, acutæ ſylueſtribus, duræ, & pungentes (exiguæ licet & tenues) ſpinæ ſunt. differentia verò & inter hos: vni etenim ſpinæ frequentiores: alteri rariores ac pauciores: baccæ rotundæ ſunt, huic quidem nigræ; priori verò cineritio colore ſordentes. radices ambobus quales ſatiuo, aut breuiores paulò.

3. Tertium verò & quendam ſylueſtrem deſcribit C. Cluſius, acutis ſecundum ramulos alterno ordine diſpoſitis, duris, horrentibus, & candicantibus ſpinis deorſum nutantibus, circa quos quina ſenáve cohærentia foliola longiora, mollioraq; quàm prioris ſylueſtris, quæ commanducata ſubdulcia ſint, & lenti aliquid habeant. Floſculi huius: deinde & fructus ex longis dependet pediculis carnoſus, initio virens, ſed per maturitatem rubeſcens, rotundus quidem, ſed tricocci ſpeciem referens. radix multiplex veluti aliorum.

1. Sylueſtrium horum prior locis petroſis, tum in agris, ac iuxta ſepes in Caſtellæ ac Granatæ regnis à C. Cluſio repertus: naſcitur verò & idem in Narbonenſi Gallia.

2. Alter in petroſis quoque in Bętica inuentus.

3. Tertius verò in Luſitania locis ſabuloſis. Meminit verò & ſylueſtris in Creta naſcentis Petrus Bellonius Singularium lib. primo, cap. XVIII.

Appellatur autem qui hortenſis eſt, Græcis quidem ἀσπάραγος, nonnullis ἀσφάραγος: Latinis ſimiliter Aſparagus: Officinis Sparagus, & Speragus: Germanis Spargen: Gallis *Aſperges*: Belgis ſimiliter Asperges, & quandoque Coraelcrupt/ id eſt, herba Coralli, à baccis coralli inſtar, vt dictum eſt, rubentibus: Italis *Aſparago*: Hiſpanis *Eſparragos*: Anglis Sperage aut Sperache: Bohemis Chřzomowe korenij.

Per eminentiam autem ſiue ἐξοχὴν Aſparago nomen datum, quòd videlicet huius, reliquarum omnium ſtirpium Aſparagis præferantur. Propriè ſiquidem Aſparagus primum germen cuiuſque ſtirpis, præſertim tenerum ac prius quàm in caulem abiens dureſcat: vt ſunt

ſunt Lupuli primi turiones, item Vitis ſyluestris, Bardanæ, Rubi, Oxyacanthæ acidæ, Sambuci, & aliorum ſimilium.

Syluestris Aſparagus propriè μυάκανθα, hoc eſt, muris ſpina, & ἀσπάραγος πετραῖος, ſiue petræus Aſparagus dicitur: Latinis etiam Aſparagus ſyluestris, & Corruda: Officinis incognitus eſt.

Recens autem enati turiones ſiue Aſparagi quandoque in pinguium carnium iure decocti eduntur: vel in aqua cocti, cum oleo, aceto, & exiguo ſale acetarij loco inferuntur. Ori autem grati ſunt: facilè concoquútur: aluum leniter molliunt: vrinas nonnihil promouent: renibus & veſicæ vtiles: alimentum verò corpori exiguum, & humidum, non tamen vitioſum adferunt. Semen genitale augere, & ad Venerem excitare exiſtimantur.

Radices autem cùm ſatiui, tum ſyluestris Myacanthæ citra manifeſtam caliditatem ac ſiccitatem extergendi vim habent: renes & iecur ab infarctu liberant: pectori ac pulmonibus proſunt. Decoctum earum dentium doloribus mederi, Dioſcoridis eſt.

Commendatur verò & ſemen ad eadem.

De Crithmo. CAP. XIIII.

Crithmum marinum.

Crithmum ſpinoſum.

CRITHMI ſiue Crithami aliquot genera posteritas obſeruauit.

1. Primum fruticoſum & vndequaque folioſum eſt: caulibus quandoque cubitalibus: foliis pinguibus, numeroſis, in particulas diſſectis, quarum ſingulares longiores quàm minoris Portulacæ, guſtu cum exigua ſalſilagine aroma referentes. vmbellæ in ſummo culminantes flores proferunt candidos. ſemen ſuccedens ceu Libanotidis eſt, & odoratum. tres aut quatuor radices cohærent grati ac iucundi odoris.

In rupibus ac ſcopuloſis littoribus maritimis Italiæ, Hiſpaniæ, & Galliæ naſcitur, & abundè frequens eſt.

2. Proximum genus priori ſimile eſt, ſed caulis geniculatus, procerior: folia in anguſtiora ſegmenta diuiſa, duro mucrone pungentia ac ſpinoſa. ſemen maius eſt, oblongum, & ſpinis obſitum. radix oblonga, Paſtinacæ albæ ſapore & figura, eſui apta.

3. Tertium Crithmum complures ab vna radice cauliculos promit, foliis circumdatos multis oblongis, extrema parte diſſectis, craſſioribus, latioribusque quàm Abrotoni, in quorum faſtigiis

Crihtmum Chryſanthemum.

Sinapi ſatiuum prius.

1.

2.

3.

faſtigiis flos exit Chryſanthemi ęmulus, medio videlicet diſco & orbiculato ambitu luteus. Hæc duo genera rariora ſunt: gignuntur tamẽ alicubi haud procul à mari; & ſpinoſum quidẽ in Narbonenſis Galliæ ſabuloſis maritimis.

Κρίθμον ſiue κρίθαμον, à Galeno verò κρέθμον Græcè dicitur: Latinis eadem vox manet: à nonnullis verò & Bati: In Belgij Officinis Creta marina: Petro Creſcentio Cretamũ & Rincum marinum: Germanis Meerfenchell: Italis Fœniculus marinus, *Fenocchio marino*, *Herba di San Pietro*: vnde & à nonnullis Sampetra: Hiſpanis *Perexil de la mar*, *Hinoio marino*, *Fenol mari*, & *Funcho marinho*: Gallis *Bacille*, & *Fenoil marin*: Et hęc quidẽ prioris nomina ſũt.

Reliqua duo reuera & Crithma ſunt: ſed recentiorum pleriq; aliò pertrahere conantur: nam ſecũdum, Paſtinacam marinam quidam appellat: tertium verò, Aſtera Atticum marinum facit. Nobis verò, ſicuti & Matthiolo, inter Crithmi genera recipere magis placuit: & alterũ quidem Crithmum ſpinoſum, tertium verò Crithmum Chryſanthemũ nuncupare.

Cęterùm Crithmi vis, vt Galenus ait, exſiccatoria eſt & abſterſoria. Dioſcorides radicem, ſemen, & folia vino incocta vrinæ difficultati ac regio morbo auxiliari tradit: menſes item & ciere. edi verò & crudum & coctum oleris modo, tum & in muria aſſeruari.

In muria autem condîtum quandoque in Belgium infertur, quod coctum, veluti Cappares cum oleo & aceto manditur. Gratũ autem admodum ciborum condimentum eſt: ventriculo bene facit: iocinori, lieni, renibus, ac veſicæ prodeſt: vrinam moderatè prouocat: viſcera ab obſtructionibus expedit: appetentiam ciborum excitat.

De Sinapi. CAP. XV.

SINAPIOS tria ſunt genera: ſatiua duo: & ſylueſtre tertium.

Satiuo priori Rapo ſimilia ſunt folia, aſperiora tamen & minora: caulis rotundus, aſper, & hirſutus, bicubitalis vel altior, ramulis aliquot brachiatus; circa quos floſculi ordine digeſti, colore lutei: ſiliquæ deinde oblongæ, tenues, aſperæ, in quibus ſemen globoſum, maius quàm Rapi, colore luteum, guſtu acre ac mordax.

Alterum ſatiuum foliis, ramoſis caulibus, vtriſque aſperis, floribuſque luteis prius refert, ſed ſemen huius non luteum, ſed è nigro ſubruffum, interiore medulla è luteo vireſcens: quod & ſimiliter nõ parũ acre aut mordax eſt.

Sylueſtre à ſatiuis minore proceritate differens eſt: floſculi quoque lutei ſunt, quadrifolij: ſemen in ſiliquis ſubrubet, nec minoris tamen, quàm reliquorum, acrimoniæ.

Satiua in agris ac hortis ſeruntur. Terram

diligunt,

Sinapi ſatiuum alterum.

Sinapi ſylueſtre.

diligunt, vt inquit Palladius, aratam, & ſi fieri poteſt congeſtitiam : gaudent humore.

Sylueſtre vbique ſpontè naſcitur, aſperis, petroſis, & ruderatis locis, quandoque verò etiam humentibus.

Primo tempore Sinapi ſeri poteſt : Iulio aut Auguſto ſemen maturum reddit; perficitur ſiquidem eodem anno.

Græcorum quidem reliqui σίνηπι: Atticorum verò nemo, vt apud Athenæum legitur, σίνηπι, ſed νάπυ dixit: Latinis Sinapi eſt: Barbaris Sinapium: Germanis **Senff:** Gallis *Seneue*, & *mouſtarde:* Belgis **Moſtaert ſaet:** (quod autem ex ſemine condimentum conficitur, **Moſtaert** ſimpliciter appellatur) Italis *Senape:* Hiſpanis *Moſtaza, moſtalla*, & *moſtarda:* Anglis **Mudsterd/ Senvepe:** Bohemis **Horcice.** Plinius Sinapi etiã à quibuſdã Thlaſpi: ab aliis Saurion dici refert.

Satiui ſemen quod luteum & maius Belgij Officinæ pro Erucæ ſemine exponunt & vendunt: vulgò tamen **wit moſtaert ſaet** nominatur, id eſt, Sinapios albi ſemen.

Alterum Sinapios nomine cognitum: & ex hoc condimẽtum conficitur, quo ad ciborum intinctus vtuntur. Vtrunque autem Sinapi hortenſe, & σίνηπι κηπαῖον eſt.

Tertium σίνηπι ἄγριον dicitur, & Sinapi ſylueſtre: Germanis **wilder Senff:** Brabantis **wilden Moſtaert:** Gallis *Seneue ſauuage*: Hiſpanis *Moſtaza ſaluage*: Italis *Senape ſaluatica.*

Sinapios autem ſemen, quod præcipui vſus, calfaciendi, extenuandi, & extrahendi vim habet: Excalfacit verò, vt Galenus ait, & reſiccat ordine quarto.

Commanducatum pituitam elicit, & dentium dolores mitigat: tritum naribus appoſitum ſternutamenta cit, & feminas ab vtero ſtrangulatas excitat: epilepticis prodeſt. Lethargicis deraſo capite emplaſtri modo imponitur. cum ficis admiſtum, & donec locus rubeſcat admotum Iſchiadicis: ad omnes item diutinos ex frigida cauſa dolores cõfert. conducit quoq; cùm ex alto aliquid in ſuperficiem attrahendum eſt. Extrahentibus emplaſtris necnon ſcabiem extenuantibus vtiliter admiſcetur. Alopeciis impoſitum auxiliatur. Suggillata cum melle, adipe, & cerato delet : cum aceto contra lepras & feras impetigines illinitur : tum & contra ſcorpionum ac ſerpentum ictus. Breuiter Sinapios ſeminis magna vis eſt, non modò ad nares, ſed & ad cerebrum etiam penetrans: Quod facilè percipitur, quando nimium condimenti ex Sinapi cum cibo aſſumitur, mox enim nares impetũtur, cerebro etiã conſentiẽte.

Fit

Fit autem ex ſemine Sinapios, quó Germania & Belgium frequenter vtitur, condimentum, quod & Sinapi dicitur, vt plurimum cum aceto, quandoq; verò & cum vino muſto.

Palladius verò ex Sinapi condimẽtum componere docet, cui pręter acetum, mel & oleum adduntur: Sinapis ſemen, inquit, ad modum ſextarij vnius & ſemis redigere curabis in puluerem, cui mellis pondo quinque, olei Hiſpani vnam libram, aceti acris vnum ſextarium miſces, & tritis omnibus diligenter, vteris.

Columella autem lib. XII. cap. LV. multò alium modum oſtendit: Semen Sinapis, inquit, diligenter purgato & cribrato: deinde aqua frigida eluito, & cùm fuerit bene lotum, duabus horis in aqua ſinito. poſtea tollito, & manibus expreſſum in mortarium nouum, aut bene emundatum coniicito, & piſtillis conterito. cùm contritum fuerit, totam intritam ad medium mortarium contrahito, & comprimito manu plana, deinde cùm compreſſeris, ſacrificato, & impoſitis paucis carbonibus viuis, aquam nitratam ſuffundito, vt omnem amaritudinem eius, & pallorem exaniet. deinde ſtatim mortarium erigito, vt omnis humor eliquetur. poſt hoc album acre acetum adiicito, & piſtillo permiſceto, colatoque. Hoc ius ad rapa condienda optimè facit. Cæterùm ſi velis ad vſum conuiuiorum præparare, cùm exanieris Sinapi, nucleos pineos quàm recentiſſimos, & amygdalum adiicito, diligenterque conterito infuſo aceto. Cætera, vt ſuprà dixi, facito. Hactenus Columella.

De Eruca. CAP. XVI.

Eruca ſatiua.

Eruca ſylueſtris.

DVPLEX Eruca eſt: vna hortenſis & ſatiua: altera agreſtis.

1. Caule cubitali ſatiua aſſurgit Eruca: folio longo, anguſto, vtrimque profundis inciſuris laciniato: floſculis ſecundum ramulos quadrifoliis ſublutei: ſemine in ſiliquis oblongis Rapi ac Napi ſimili. radix candida ac reſtibilis eſt.

2. Agreſtis ſiue ſylueſtris Eruca caule, foliiſque ſatiua minor eſt: flores lutei: ſiliquæ verò etiam tenuiores. cætera reſpondent.

Satiua in hortis colitur, quandoque verò & inter rudera veterũ ædificiorũ ſpontè gignitur. Sylueſtris ſecus vias incultis locis naſcitur.

Viget ac florem vtraque profert Iunio ac Iulio menſibus.

Erucam

Erucam autem Græci εὔζωμον nominant: Germani Raucken/Rauckenkraut: Galli *Roquette:* Belgæ Rakette: Itali *Ruchetta*, & *Rucola:* Hispani *Oruga*, & *Arugua:* Angli Great Rockett: A Poëtis quandoque Herba salax appellatur. Differt autem Eruca herba ab Æruca per diphthongum: hæc siquidem æris corruptela, quæ & Ærugo dicitur. Est verò & Eruca insectum animal oleribus & maximè Brassicis infestum, Græcis κάμπη, cuius varias species & metamorphoses, non interest huc referre.

Excalfacit autem ac resiccat Eruca tertio ordine; proinde ipsam solam edere, vt Galenus ait, non est facile, nec verò vsu receptum. Additur cruda in acetariis Lactucæ aut Portulacæ, aliisve frigidis herbis, vt nimio frigori par feruor immixtus temperamentum æquet; vt Plinius rectè ait. Semen generare creditur, & Veneris concitatrix esse. Capiti autem dolorem infert, præsertim si quis sola ea vescatur, auctore Galeno.

Semen eius vrinam quoque mouet, & scorpionum ac muris aranei venenis medetur. Bestiolas omnes corpori innascentes arcet: vitia cutis in facie cum melle illitum emundat; lentigines ex aceto: cicatrices nigras traducit ad candorem cum felle bubulo: Plinius.

De Dracone herba. CAP. XVII.

Draco herba.

DRACONI dictæ herbæ oblonga & angusta sunt folia, obscurè virentia, maiora, longioraq; quàm vulgaris Hyssopi: cauliculi tenues, ac rotundi, cubitales vel altiores: circa quorum ramulos rotundi exigui flosculi nunquam integrè patentes dependent lutei nigro permixti. radice serpit tenui Graminis modo, qua progerminante multiplicatur.

In hortis colitur, sæpius ramulis quàm semine seritur: Mirabili modo hæc, Ruellius inquit, nasci prædicatur, ex semine Lini, Raphanis aut Scyllę bulbo incluso, & in terram obruto. Matthiolus facto periculo nihil scribit successisse, atq; idcirco eos, qui eo modo nasci tradunt, falli.

Tota æstate in multum Autumnum viret: Iulio autem flosculos facit.

Draconem nostra ætas appellat: Itali *Dragoncellum:* Galliæ olitores *Dragon*, quo nomine Belgis ac Anglis innotuit. Existimatur verò Auicennę Tarcon illud esse, de quo cap. DCLXXXVI. Sed breuis adeò de hoc Auicenna est, vt certò affirmari nihil queat. Fertur & Dracone herba, quæ & πολυΐδος, Glaucus olim in vitam restitutus; de quo in Erasmi Chiliadibus. Differentem verò hanc à vulgari Dracone verisimillimum est.

Acria autem huius Draconis folia sunt: saliuam dum manduntur ciunt: atque idcircò valdè calfacientia.

In acetariis autem eduntur non sola, sed Lactucis addita, quarum etiam frigiditatem temperare non minus, quàm Eruca, possint. Nec alium huius herbæ vsum nouimus.

De Dracone syluestri, siue Ptarmicæ. CAP. XVIII.

1. AD Draconis herbæ, si non absolutam similitudinem, facultate certè proximè accedit, quam Draconem syluestrem nominant, & Dioscoridis Ptarmice esse creditur. Cauliculi huius cubitales vel altiores, alis nonnullis brachiati: foliis conuestiuntur oblongis, forma & magnitudine Oleaginis similibus, sed marginibus crenatis. flosculi in summis virgulis medio disco sublutei, sed circumambientibus plurimis foliolis albidi, minores quàm Chamæmeli. radici multæ adhærent fibræ.

In montosis, saxosis, iam & circa margines quandoque agrorum vel pratorum, locisq; vmbrosis nascitur: ad hortos verò etiam transfertur, in quibus citò multumque luxuriat.

Cum flore Maio, Iunio, ac Iulio mensibus viget.

2. Alterum verò & huius genus habetur, foliis quoque oblongis & angustis veluti Oleæ: coliculis

Draco ſylueſtris ſiue Ptarmice.

Ptarmice Auſtriaca.

liculis quandoque cubitalibus, faſtigiante in ſingulis flore eleganti mediocris magnitudinis, medium cuius diſcum XIIII. aut XV. oblonga orbiculariter cingunt foliola, diluto rubore purpuraſcentia, è capitulo hic prodit ſquamoſo. radix recta in altum deſcendit.

In campeſtribus ſuperioris Pannoniæ ſiue Auſtriæ, ac in Morauia non rarò occurrit.

De prioris autem nomine non omninò conuenit: Sunt qui velint Pyrethrum dici ſylueſtre: aliis verò Draco ſylueſtris aut Tarcon videtur eſſe ſylueſtre, quod magis placet: Nam Draconem foliis referre poteſt, cum Pyrethro autem ſimilitudinem habet nullam.

Leonhartus Fuchſius hanc Dioſcoridis Ptarmicen eſſe iudicauit: quadrant caules, folia, & floris forma: ſed florem odoratu vel acrem eſſe, vel ſternutationem excitare, nondum Belgis exploratum. Ptarmice ſiquidem, vt Dioſcorides ait, θάμνιον, ſiue exiguus eſt frutex; ramulos habens λεπτοὺς, tenues, multos, rotundiores, ſimiles Abrotoni, atque circa hos folia oblõga, qualia Oleæ, multa, in ſummo capitulum veluti Anthemidis paruum, rotundum, odore acre & ſternutationem excitãs. Poteſt autem in frigidis regionibus ignauior vis huius eſſe, quàm in calidioribus: In calidis ſiquidem omnia odoratiora & efficaciora, vt Theophraſtus ait, gignuntur. Ptarmices autem Plinius & Theophraſtus non meminerunt. quod ſuſpicionem nonnullis adfert, nullam eſſe πταρμικὴν propriè dictam, & eandem cum Struthio hanc eſſe.

Ptarmica. *Struthion.*

Πταρμικὰ ſiquidem generali voce Græcis dicuntur, quæcunque ſternutationem excitant: inter quæ & Struthion. Quod ſi ita ſe habet, eademq́; ſit Ptarmice cum Struthio, ſylueſtris Draco nequaquam Ptarmice erit: nam Struthion ſpinoſa ſtirps eſt, caule ferulaceo, tenui, lanuginoſo; foliis Oleæ, vt Plinius lib. XIX. cap. III. ſcribit. qualis modò deſcripta non eſt.

Alteram Matthiolus pro Ptarmice quandoque etiam habuit, ſed poſtea mutata ſentẽtia, Fuchſij iudicium amplexus, priorem quoque pro Ptarmice habet, & hanc quaſi alteram eius ſpeciem facit.

Facultate autem & viribus Draco ſylueſtris hortenſi non eſt inferior: excalfacit & reſiccat: guſtu acris & feruens. Adduntur verò & Lactucis aliisq́; acetariis huius folia, quorum frigiditatem, veluti Eruca & Draco, corrigunt quoque ac temperant.

De

De Nasturtio. CAP. XIX.

Nasturtium hortense.

ANGVSTA, laciniata, ac dissecta, non tamen magna Nasturtio sunt foliola: cauliculi rotundi, pede altiores, flosculis primùm albidis, deinde valuulis paruis rotundiusculis grauidi; in quibus semen ruffo colore rubens.

In hortis seritur: quocunque solo prouenit, præsertim si rigetur.

Quoduis anni tempus, excepta hyeme, ad sationem eius commodum: celeriter enascitur: citò quoque in caulem assurgit, ac semen perficit. quod tamen serius satum est, non ita citò attollitur.

Græcis κάρδαμον: à quibusdam & κιμονάρδαμον: vt inter nothas voces habetur: Latinis Nasturtium: nonnullis verò mutuata, à Germanica & Gallica appellatione, voce Cressio: Germanis Kreß / & garten kreß: Belgis kersse / & hofkersse: Italis *Nasturtio*, & *Agretto*: Hispanis *Mastuerço, morritort*, & *mesturço*: Gallis *Cresson*, & *Cresson du Iardin*: Anglis Garden cressys / aut Towne cressys: Bohemis Zahradnij Rzericha.

Nasturtium autem Latinis appellatum, vt Varro & Plinius sentiunt, à naribus torquendis, quodque odore & seminis acrimonia sternutamenta prouocet.

Nasturtij autem herba acris & mordax est: potenter idcirco excalfaciens ac resiccans: sed minus tamen cùm adhuc virens & tenella est, propter aqueæ humiditatis admixtionem acrimoniam eius obtundente, adeò vt cum pane veluti obsonium, vt Galenus ait, hoc vti liceat: veluti non rarò apud Belgas, qui Nasturtio cum pane & butyro mense Maio frequenter vescuntur. Acetariis verò & inditur, veluti Draco & Eruca: atque huius causa maximè seritur. Facit eadem ad graue illud malum, quod Germani Scorbutum appellant: nec minor est huius, quàm vel Cochleariæ, aut Nasturtij aquatilis, in hoc morbo vis & facultas.

Semen Nasturtij multò acrius est quàm herba. calfacit & desiccat ordine propemodum quarto: adurentis facultatis particeps, & inter rubefacientia siue φοινιγμοὺς non postremo est loco: proinde ad coxendicis dolores, aliosque veteres, qui rubefieri postulant, conducibile. Lienem cum melle impositum extenuare & reprimere Diosc. ait: Cum aceto autem ac polenta ischiadicis auxiliatur, & œdemata ac inflammationes discutit: lepras & impetigines abstergit: furunculos, quos Græci δοθιῆνας, cum muria ad supputationem ducit. Sorbitionibus admixtum quæ asthmaticis exhibentur, crassos thoracis humores valenter incidit ac educit. Stomacho autem, referente Dioscoride, inimicum est: aluum turbat: lumbricos pellit: lienem imminuit: menses cit: fœtus enecat: venerem tamen excitat.

Ex alto delapsis aut præcipitatis datum confert: sanguinem coagulatum dissoluit, & ne alicubi in corpore coëat aut coaguletur præcauet: sudorem etiam mouet, vt recentiorum experientia inuentum ac comprobatum.

De Barbarea. CAP. XX.

BARBAREA Rapum ac Napum foliis æmulatur, quæ tamen læuiora, ac minus aspera sunt. caulis rectus, striatus, cubitalis, qui à medio ferè ad fastigium vsque tam ipse quàm eius ramuli flores promunt luteos, ac siliquas oblongas, teretes, in quibus exiguum & colore ruffum semen. radix mediocriter crassa & oblonga est.

In campis ac hortis in quibus olera serũtur, tum & alibi, veluti secus semitas ac vias quandoque nascitur.

Tota hyeme viret: flores Maius, Iunius semen largitur.

Germani Sant Barberen kraut nominant, Latinè Barbaream idcircò vocauimus: Belgis

Barbarea.

Pseudobunium.

Winter kersse dicitur, hoc est, Cardamum siue Nasturtium hybernũ, quòd videlicet Nasturtij loco acetariis hyeme addatur: à nonnullis verò & Steencrupt/ à facultate qua aduersus calculum pollere fertur.

Dioscoridis autẽ ψευδοβούνιον, hoc est, falsum Bunium esse videtur. folia siquidem & ramulos cum floribus ac siliquis Napi fert, & gustu acre est, quale Pseudobunium esse ipse scribit. Nõ est autem Sideritis, aut aliqua eius species, vel Scopa regia, vt nonnullis visum.

Cæterùm Barbarea valdè excalfacit ac resiccat, vtpote sapore acris, & Nasturtio facultate assimilis est. Acetariis verò & additur, hyeme præsertim, cùm Nasturtij copia deest: in quibus quod illud potest.

Medetur verò & eadem Scorbuto non minus quàm Nasturtium. Semen admodum quoque acre, calidum ac siccum, adeoque tenuium partium, vt vrinas euocet, & cohærentes calculosas harenulas dissoluat ac expellat.

De Thlaspi. CAP. XXI.

THLASPIOS tria genera nostra obseruauit ætas.

I. Primum latioribus est foliis atque oblongis, vtroque margine nonnihil incisis: caule pedem alto non absque adnatis ramulis; circa quos flosculi primùm albidi, postea verò planæ rotũdiu-

Thlaspi latius.

Thlaspi alterum.

Thlaspi minimum.

Draba siue Arabis aut Thlaspi Candiæ.

culæ valuulæ, superiore parte fissæ ac infractæ; in quibus semen nigricãs, acre, & feruens gustu, allium etiam simul nonnihil resipiens. radix tenuis est.

Alterius folia minora sunt & acuminata: caulis similiter ramosus & paris altitudinis: cauliculi quoq; ramosi: flosculi albidi: valuulæ planæ, rotundæ ac infractæ, sed minores multò: semẽ acre, mordax, Nasturtio simile. 2.

Tertium cauliculis tenuissimũ est, sed magis ramosum: folia exilia; valuulæ minimę: semen valde exiguum, non tamẽ minus quàm superiorum, acre aut feruens. 3.

Iuxta vias, sæpè in agris, locis non rarò saxosis ac incultis Thlaspi gignitur. In Bohemia ac Germania frequentia sunt: Rheni saxosam amant ripam. Galenus Thlaspi in Cappadocia ac Creta natum commẽdat, sed peculiariter ex Sauro asportatum, quod optimum esse ait, & nec Cretico, nec passim nascenti simile. lib. I. De Antidotis.

Thlaspi cum maturo semine à mense Iulio vsque in Augusti finem reperitur.

Hoc herbæ genus Græci θλάσπι, à fructu qui scutum exiguum infarctum refert, nominant. Extant verò & alię eius inter nothas voces appellationes: vt, θλασπίδιον, σίνηπι περσικὸν, σίνηπι ἄγριον, μυΐτης μυόπτερον, δασμοφῶν, βίζον, Scandulaceum, Capsella, Pes gallinaceus. Nec desunt recẽtioribus sua nomina, quibus Nasturtium tectorum, & Sinapi rusticum dicitur: Germanis **Baurnsenff/ baurnkreß/ wilder kreß**: Brabantis **Wilde kersse/ boeren kersse** / Gallis *Seneue sauuage*.

Primum genus à nonnullis in Belgio **Visselcruyt**/ & Scorodothlaspi: tertium à Germanis **Bysemkraut** / hoc est Brabantis **Bessemcruyt**, quandoque nuncupatur.

Dioscorides & aliud præterea Thlaspi à Crateua traditum refert, foliis latis, magnis radicibus. quod esse videtur vulgò Bolbonac dictum, ac lib. I. Pempt. secundæ Violę latifoliæ nomine descriptum extat. *Thlaspi Crateuæ.*

Thlaspios autem semen facultatem habet, vt Galenus ait, acrẽ: Internos abscessus rumpit: menses mouet: fœtus enecat: per sedem infusum sanguinolenta euacuans ischiadicis prodest: bilem per inferna & superna acetabuli mensura potum expurgat; auctore Diosc. Admiscetur verò & antidotis veluti Theriace, & aliis eiusmodi.

De Draba siue Arabi.

CAP. XXII.

DRABA caule assurgit pedalis altitudinis, aut proceriore, in tenues ramulos sparso: foliis oblongis, angustis: fastigiantibus muscariis cũ flosculis è cæruleo rubroq; permixtis, vtrisq; dilutis, elegãter purpurascentibus. succedunt thecæ paruæ infractæ, alterius

Thlaſpios magnitudine; in quibus ſemen ſimiliter acre veluti Naſturtij.

Huius verò & ſpecies quædam floſculis in vmbellis candidis, veluti Sambuci.

In Pannonia ſuperiore, Auſtria nunc dicta, locis incultis, & ſecus vias hæc naſcitur.

Iulio ac Auguſto menſibus florem ac ſemen profert.

Græcis Δεάβη dicitur, vel Αʼεαβὶς facili lapſu ex Δ. in A: Latinis Arabis & Draba: à Plinio lib. XXVII. cap. IX. Dryophonon: vulgò Thlaſpi Candiæ.

Feruentis guſtus; ac potenter idcirco excalfaciens huius non minus quàm Thlaſpios ſemen eſt. Admiſceri verò idipſum aridum obſoniis, maximè in Cappadocia, Dioſcorides ait: herbam verò vnà cum ptiſana coqui, cui incocta ad crudorum humorum pectori inhærentium concoctionem & expurgationem conferre poteſt.

De Irione. CAP. XXIII.

Irio ſiue Eryſimum.

IRIO foliis ab vtraque parte profundius inciſis Erucam vel potius Sinapi refert. cauliculi tum & ramuli tenues ſunt, lenti admodum ac obſequioſi, ac flecti faciles; quibus adhęrent floſculi lutei, ac deinde ſiliquæ teretes, tenues, oblongæ, graciliores quàm Fœnogræci, in quibus ſemen exiguum veluti Naſturtij, feruentioris guſtus.

Locis ſaxoſis, iuxta rudera, ſecus ſemitas, aliiſque incultis ac deſertis, ſubinde nonnihil humentibus reperitur.

Flores & ſemen & hæc Iulio & Auguſto perficit.

Irionem Græci ἐρύσιμον vocant: nonnulli verò & χαμαίπλιον, Chamæplium: Deſcribitur autem iſtud à Dioſcoride. Theophraſto autem aliud eſt Eryſimum: illud videlicet quod Dioſcorides Myagrum appellat, vt lib. 2. cap. XXIII. quartæ Pempt. latius ſcriptum eſt. Hallucinantur autem non parum, qui Irionem Verbenæ ſpeciem exiſtimant, & Verbenam feminam nominant.

At Irionis ſemen ſicuti guſtu Naſturtio appa ret ſimile, ita, Galenus ait, & facultate igneum eſt & excalfactorium: eſt verò & ſimul extenuans. Facit autem ad thoracis rheumatiſmos, ſuppurationes, tuſſes, icterum, & coxendicum dolores cum melle delinctum. Vbi autem in eclegmate vti eo expedit, præſtat aqua maceratum refrigerari, aut linteo inuolutum, & maſſa piſtoria oblitum, peraſſari.

Bibitur verò & aduerſus mortifera venena, addit Dioſcorides, quod cum aqua & melle cataplaſmatis in modum impoſitum occultis proſit cancris, parotidibus, duritiis, & mammarum teſtiumque inflammationibus.

De Iberide. CAP. XXIIII.

MVLTIS tenuibus ramulis à cubitali cauliculo prodeuntibus Iberis luxuriat: folia ei parua, oblonga, anguſta veluti Naſturtij: floſculi ſecundum ramulos albidi, exiguæq; valuulæ, in quibus ſemen. radix longa, ſenſim attenuatur, intus foriſq; candida, ſapore acris.

Iuxta veteres muros, & inculta itinerum in Italia alibique prouenit: apud Belgas non niſi hortenſis eſt.

Græcis ἰβηρὶς & καρδαμαντική: à nonnullis & Galeno λεπίδιον: à Plinio Latinè Hiberis, Naſturtium ſylueſtre, & ſimiliter etiam Lepidium. Aliud tamen & Lepidium latioris eſt folij Plinianum, proximo capite deſcribendum. Exiſtimatur verò & iſtud herba eſſe Grias dicta, de quo Apuleius cap. XL. cuius ad iſchiadicos vſus quoque eſt commendatus.

Grias herba.

Iberis autem ex quarto eſt ordine excalfacientium, ſimile Naſturtio tum odore, tum guſtu, tum viribus, ſed minus eo deſiccat, auctore Galeno.

Radices, inquit Dioſcorides, calfacientes & adurentes, quæ vtiliter cum pinguedine porcina

Iberis.

cina salsa cataplasmatis in modum ischiadicis horis quatuor imponũtur; si deinde in balneum descendatur, & postea locus oleo cum lana perungatur. Quæ & latius à Damocrate aliquot carminibus explicantur apud Galenum lib. IX. De medic. secũdum locos his verbis extantibus:

Herba hæc vbique multaq; frequens nascitur,
Monumenta iuxta antiqua, muros & veteres,
Tritasq; quondam publicè pedibus vias,
Quas iuxta aratrum duxit haud quis agricola;
Semper virescens, foliis Nasturtij
Florentibus Vere, attamen maioribus.
Caulem cubitalis longitudinis gerit
Paulò minorem aut rursus ampliorem, ab hoc
Aestate pendent folia, donec multa hyems
Sarmentitiam deducat hæc ad imaginem, &
Deiecta & exiccata depereant gelu.
Adnata radici tamen cernes alia.
Aestate florem fert colore lacteo
Multum tenuem variumq; valde cauliculum.
Ad quem sequitur semen penitus sic exiguum;
Visum ferè vt fallens, oculos quoque effugiat.
Odorem habet radix at inde acerrimum,
Vero similem quàm maximè Nasturtio,
Hanc erutam larga satis cape copia
Aestate, nam tunc optima & fortissima est
Adhuc recens, siccata fit sed debilior.
Tusam hinc probè, (nam difficulter tunditur)
Pauca subactamq; excipies axungia,
Cruriq; toti & maximè coxendici
Adhibebis, & ligabis, & sines duas
Horas mulieribus, viris sed quatuor.
Hinc balneo inductos, nec vllo ex vnguine,
Nec smegmate vllo pinguiore collines,
Sudore sed modico exiliente, in solium
Merges, iubens perferre, nam mordacitas
Ingens, caloris sensus atque exoritur.
Verùm hinc rigatos leniter producito.
Illati enim quamuis manibus sint plurimum,
Exibit attamen suis pedibus valens
Quicunque consilium hoc bonum susceperit.
Ad multum oleum miscebis hinc vinum modicum:
Et concuties, & illines lotos eo.
Ac mox madore terso & pinguitudine,
Totum teges crus mollibus tu velleribus,
Iubens obire assueta vitæ munia,
Quæcunque vult, & non grauatim suscipit.
Hoc auxilium certum atque constans integrè est.
Et nullo alio adiiciendo ei simul indigum.
Quare dolore ablato adora radiculam;
Cuius beneficio tibi sanitas data est.
Quod si tamen inde affectionis vestigium
Quoddam supersit, post repetes hoc præsidium;
Diebus vt multum decem his præteritis.

De Lepidio Pliniano. CAP. XXV.

LEPIDIO huic folia sunt oblonga, lata, è cæruleo virentia, Laurinis maiora, molliorque, ambitu verò etiam crenata: caules cubito altiores, teretes, ac lenti; quorum ramulis flosculi adnascuntur candidi, semenque exiguum. radix albida, serpit & non nullibi progermi-

Lepidium Plinij.

nans stirpem multiplicat, veluti Rhaphanidis magnæ.

Apud Belgas temerè fuerit alibi quàm in hortis requirere, in quibus diutinè radix viget: vmbrosa autem amat loca, & nõ omnino arida.

Vere folia erumpunt: Iunio ac Iulio apparent flosculi.

Describitur istud Lepidiũ à Plinio lib. XIX. cap. IX. Exit, ait, in cubitalem altitudinẽ foliis Laurinis, sed mollibus. Dicitur idem & à nonnullis Raphanus syluestris, aut potius Raphanis syluestris: item & Piperitis. Est tamen Piperitis etiam Capsicum, de quo mox. Germani Pfefferkraut nominant: Belgæ Pepercruyt: Galli *Passerage*: Angli Dittammer.

Huius autem folia, sed præcipuè radices, vehementer quoque excalfaciunt, vtpote feruida & acria gustu.

Inter vrentia, inquit Plinius lib. XX. cap. XVII. intelligitur. Sic & in facie cutem emendat exulcerando; vt tamen cera & rosaceo facilè sanetur. Sic & lepras & psoras tollit semper facilè, & cicatrices vlcerum.

De Capsico. CAP. XXVI.

CAVLICVLVM promit Capsicum virentem, nõnihil striatum, cubito quandoque longiorem: folia oblonga, latiuscula, læuia, hortensis Solani ferè similia, sed angustiora, ac ma-

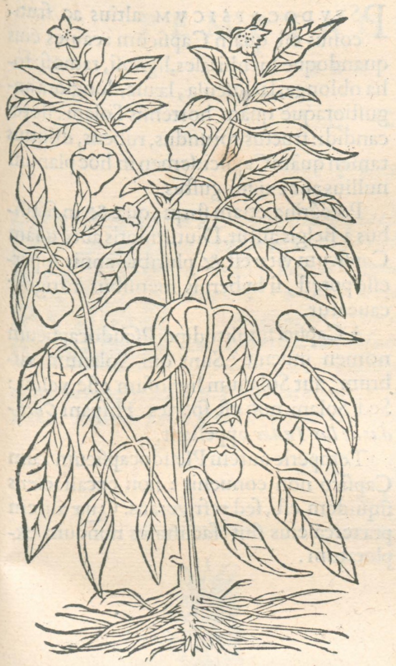
Capsicum oblongioribus siliquis.

Capsicum recuruis siliquis.

Capſicum latis ſiliquis.

Capſicum minimis ſiliquis.

gis acuminata: ſecundum ramulos floſculi è foliorum alis apparent candidi, vt plurimum quinquefolij, vmbilico medio aſteriſci inſtar virente: ſiliquæ forma & magnitudine differentes poſtea ſequuntur; initio quidem virentes, ſed per maturitatem eleganti rubētis Corallij colore, ac nitore reſplendentes; in quibus exiguum planum, ex diluto luteo ſubalbicans ſemen, guſtu Piperis modo acre, veluti & ipſa eſt ſiliqua: Sunt autem hæ quandoque oblongæ, & inſtar digiti rectæ; aliâs oblongæ quidem, ſed corniculi modo recuruatæ: nōnunquam latiores, & cordis turbinatam figuram referentes: rotundæ & ſphæroides etiam quædam ac minimæ; acredinis autem vehementia omnibus ſimilis.

Aliunde & ex Indiis aduectum apud Germanos ac Belgas in hortis ſeritur: ſed frequētius in fictilibus colitur, ſic etenim commodius transferri, & hyeme, quæ huic inimica eſt, ſub tectum deferri poteſt.

Tardè admodum, & ſub finem Autumni demum fructus in Germania maturitatem conſequuntur.

Appellatur autem iſtud ab Actuario Græcè καψικὸν: exiſtimatur verò & illud eſſe, quod ab Auicenna Zinziber caninum dicitur: à Plinio verò Siliquaſtrum, quod Piperis ſaporem magis quàm Panax refert; Piperitis idcirco & nominatur, vt lib. XIX. cap. XII. ſcriptum reliquit: Panax, inquit, Piperis ſaporem reddit, magis etiam Siliquaſtrum, ob id Piperitidis nomine accepto.

Recentiores ſubinde Piper vocant Indianum, aut Indicū: aliquando Piper Calecuthium, vel Piper Hiſpanum: Germani **Indianiſcher Pfeffer/ Kalechutiſcher Pfeffer**: Belgæ frequētius **Breſilie Peper**/ Breſilianum Piper: quandoque & **Peper van Indien**: Galli *Guinee*, aut *Poiure d'Inde*, & *de Breſil*.

Cæterùm excalfactorium vehementer ac pariter reſiccans Capſicum eſt, ad quartum vtriuſque qualitatis ordinem accedens; multò videlicet calidius ac ſiccius, quàm Zinziber caninum eſſe Auicenna tradit. Vtuntur autem nonnulli huius ſemine Piperis loco, ſed non rectè: nam malignum ac venenoſum quid obtinet, quo iocinori aliiſque viſceribus incommodat. Auicenna Zinziber caninum canes ſcribit interimere.

De Pseudocapsico. CAP. XXVII.

Pseudocapsicum.

PSEVDOCAPSICVM altius ac fruticosius est quàm Capsicum: caules eius quandoque bicubitales, lignosi, ramosi: folia oblonga, latiuscula, læuia, longiora angustioraque quàm hortensis Solani: flores candidi: fructus rotundus, rubens, dilutius tamen quàm Capsici: semen in hoc planum nullius aut exigui gustus.

Peregrina etiam stirps, quæ & in fictilibus à Belgis alitur. Diuturnioris auté quàm Capsicum vitæ est, & pluribus annis superesse potest, si hybernis mensibus à frigore caueatur.

A Capsici similitudine Pseudocapsicum nomen inuenit: Sunt qui Solanum rubrum, aut Solanum lignosum esse velint: Sed Solani non est species. Hispani *Guindas de las Indas* appellant.

Temperie autem Pseudocapsicum cum Capsico non conuenit: non excalfaciens siquidem est, sed refrigerans. Quæ autem præterea eius sint facultates nondum exploratum.

LIBRI QVARTI PEMPTADIS QVINTÆ FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS QVINTÆ

LIBER QVINTVS, DE CARDVIS.

Præfatio.

CARDVORVM varia est materia. ad Olerum genera referri potest: Cinara, Scolymus. Carlinæ radix ad multa vtilis medicamentis annumeratur. Inter medicas herbas Carduo etiam Benedicto locus, veluti & Eryngio, ac aliis nonnullis. Venenatis accedit Chamæleon niger.

Cùm igitur ad vnum aliquod genus, vel classem aliquam à nobis institutam referri hac de causa nequeant, nec separari eos conueniat, in quintum huius Pemptadis librum digestos, veluti Parerga olerum historiæ subiunximus, atque in hunc recepti, stirpium earum historiæ, quæ ad herbarum censum pertinent, finem imponunt. Reliqua enim sexta Pemptas frutices & arbores proponit ac prosequitur.

DE ACANTHO.

CAPVT I.

Acanthus satiuus.

Acanthus syluestris.

ACANTHI duo genera: vnum aculeatum & spinosum, vereq; ἀκανθῶδες: alterum læue, spinis carens. quod à similitudine cum priore Acanthi quoque nomen & appellationem accepit. hic hortensis ac satiuus; ille syluestris.

Satiuo Acantho ampla, læuia, subnigricantia sunt folia, profundis ab vtroque margine, & frequentibus incisuris sinuosa; inter quæ medius erectus assurgit caulis crassus, compluribus floribus à medio ordine digestis adornatus, colore candidis, forma oblógis, qui duobus veluti nucamen-

nucamentis, vno ſuperiore, altero inferiore muniuntur. ſequuntur valuulę, in quibus ſemen latum. radices foris nigricant, intus candidæ, lentoq́; ſucco plenæ, in plures diuiduntur propagines, quæ vti latè ſerpunt, ita ſubinde progerminant. Tam pertinacis autem hæ ſunt vitæ, vt quantulacunque earum relicta pars ſtirpem non rarò etiam progignat.

Syluestris Acanthus caule, faſtigio acuminato, floribusq́; cincto, florum colore ac ſpecie, tum & ſemine ſatiuum refert, ſed tamen breuior ac humilior: folia ſimiliter ampla, multis inciſuris lacinioſa, ſed haudquaquam læuia, verùm frequentibus aſperis, duris ſpinis circa marginum crepidines horrentia.

Satiuum Acanthum Dioſ. in petroſis, riguis, ac etiam in hortis naſci tradit: in vtraq; Germania temerè fuerit alibi quàm in hortis requirere.

Syluestris in maritimis quibuſdam Italiæ locis reperitur. Huius folium, flores, ac ſemen olim ad me in Belgium miſit Clariſſimus vir Alfonſus Pancius Ferrarienſis Ducis Medicus, & ſimplicium ac Medicinæ, dum viueret, profeſſor.

Vterque Acanthus æſtiuis floret menſibus: ſemen ſub Autumnum perficitur. radix reſtibilis; ſubinde tamen hyeme in vtraque perit Germania, ſi rigidior fuerit.

Græci ἄκανθων nominant: Latini nomen ſeruant: Acanthus tamen generaliter omnem ſpinam ſignificat: Per Antonomaſiam autem iſte Acanthi nomen accepit.

Satiuus ſiue hortenſis Acanthus παίδερως quoque appellatur, & μελάμφυλλος Galeno, Oribaſio, & Plinio auctoribus: Plinius verò & hunc Acanthum læuem nominat, ac topiariam & vrbanam herbam eſſe refert. Dicitur à quibuſdam Branca vrſina: (alij Spondylium Brancam vrſinam vocitant:) Italis *Acantho*, & *Branca orſina:* Hiſpanis *yerua giguante.*

Huius Acanthi folia in epiſtiliis columnis, ac aliis operibus, poculorum etiam anſis veteres ſculptores olim imitati ſunt: vti inter alios Virgilius vel ipſe teſtatur Bucolicorum Ecloga tertia:

Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit,
Et molli circum eſt anſas amplexus Acantho.

Item & Theocritus Eidyllio primo:

παντᾶ δ' ἀμφὶ δέπας περιπέπταται ὑγρὸς ἄκανθος.

Alter Acanthus ſpinis horrens ἄγριος ἄκανθος, & ſylueſtris Acanthus nominatur. atque hic propriè ἄκανθα ſiue ſpina dici poteſt; quo nomine Acanthus pleriſque dictus reperitur. Eſt tamen & alia Acantha frutex ſpinoſus, cuius, vt Herodotus & Theophraſtus aiunt, lachryma gummi eſt. ad cuius fortaſſis differentiam, Herbacantha hoc Acanthi genus à nonnullis dictum. Reperitur & inter Acanthi appellationes Mamolariæ vox, item & Crepulæ, ſed cui, ſylueſtrine an ſatiuo, debeatur, non expreſſum.

Cæterùm Acanthi ſatiui folia temperie in calidi & frigidi medio quaſi conſiſtunt, nonnihil humida, emollientem ac leuiter digerentem facultatem, veluti Maluæ, obtinent. Enematis idcircò non minus quàm Maluæ vtiliter incoquuntur. Radix, auctore Galeno, reſiccatoria magis eſt.

Dioſcorides ait, ab igne vſtis & luxatis artubus has impoſitas ſubuenire: potas vrinas ciere, & aluum cohibere: ruptis, conuulſis, tabidiſque prodeſſe. Proſunt autem tabidis ſanguinem ſpuentibus, tum ex alto delapſis, ab ictu, aut conatu aliquo ſupra vires læſis non minus, quàm Symphiti maioris radices, quas ſubſtantia, lento ſucco, & qualitate proximè referunt.

De Acanthio. CAP. II.

1. ACANTHIO magna, longa, lataque ſunt folia, vtrimque inciſuris diſſecta, & acutis duriſque ſecundum marginum crepidines ſpinis horrentia, quæ molli lanugine tota candicant; è quibus medius caulis aſſurgit procerus, ſupra duos cubitos altus, adnatis membranis anguloſus ac ſpinoſus. capitula ſimiliter ſpinoſa, ac acanacea in caulis ac alarum faſtigiis eminent; flores ex multis purpurei coloris ſtaminibus, hæc proferunt. ſemen ſuccedens lanugine conditur, oblongum, glabrum, diluti punicei coloris, minus quàm Cnici. radix alta, candida, dura, ac lignoſa, fibris non deſtituitur.

Naſcitur in vtraque Germania ſecus vias, tum & alibi.

A Iunio in Auguſtum vſque floret; altero à quo enatum eſt anno: interea & ſemen maturitatem conſequitur, quo maturo perit, vt plerique & alij Cardui, quibus non diuturnior eſt vita, quàm ad ſeminis vſque perfectionem.

2. Huic autem & ſimilis Carduus, foliis quoque candicantibus, & ſecundum margines & angulos ſpinoſis, ſed anguſtioribus, tenuioreque ac non ita denſa lanugine obſitis: caules alti veluti prioris. capitula minora quàm ſuperioris, longioribus pediculis inſiſtunt, & innocentioribus ſpinis horrent. flores purpurei ac ſtaminei ſunt, veluti prioris.

Habe-

Acanthium.

Acanthium alterum.

Habetur autem iste Carduus pro eo, qui Græcis ἀκάνθιον dicitur, quod Dioscorides foliis describit per extremitatem aculeatis, & araneosa lanugine obductis, ex qua collecta & neta vestes similes bombycinis parari queant. Germanis **Weiß wege distell:** Belgis **Witte wech distell:** Gallis *Chardon argentin*: Anglis **Ote thistell**/vel **Cotton thistell.**

Dioscorides, folia vel radices huius ad remedia Opisthotoni bibuntur, ait. Galenus excalfactoriæ facultatis hæc esse, ex eo sentit.

De Carduo Leucographo. CAP. III.

SVPERIORI Acanthio foliorum magnitudine non cedit Carduus Leucographus. folia siquidem eius magna, lata, ampla, ambitu crenata, multis duris ac asperis spinulis stipata, veluti Acanthij, sed lanugine carent, omninò glabra, dilutè virentia, notis ac lineis variè ductis iisque candidis ac lactei coloris maculata: caulis altus, digito crassior: flores è capitulis spinosis staminei ac colore purpurei: semen lanugini implicatum Acanthij simile.

In hortis in quibus olera seruntur, non rarò & secus vias locis incultis exit.

Floret semenque facit eodem quo Acanthium tempore.

Vulgò Carduus lacteus, & Carduus Mariæ nuncupatur: Germanicè **Mariendistell/ frawen distell:** Belgicè **Onser vrouwen distell:** Gallicè *Chardon de nostre Dame:* Anglicè **Our Lady thistell.**

Leucographus autem haud impropriè dici potest, à candidis foliorum notis ac lineis. Meminit Plinius lib. XXVII. cap. XI. Leucographidis herbæ. sed qualis ea sit non expressit; difficile idcirco fuerit hanc cum Carduo Leucographo eàdem esse asserere. Existimatur verò hic Carduus esse Spina alba, Græcis ἄκανθα λευκὴ dicta, quæ à λευκακάνθα differens est, & spuriis vocibus etiá ἀγελοπίνακα, δονακῖτις, ἐρισίσκηπτρον, ῥήγια, & Carduus ramptarius vocatur, ab Arabibus Bedoard siue Bedeguar Matthæo Syluatico teste. Describitur autem hæc spina à Dioscoride foliis Chamæleonis albi angustioribus & candidioribus, ὑποδασέοις siue subhirsutis: talia autem cùm Cardui Leucographi non sint, legitimam Spinam albam esse, non satis etiam constat.

ἄκανθα λευκή.

Cæterùm Cardui Leucographi folia tenera, demptis spinis, aliquando oleribus non in-

commodè adduntur. ad quæ pręterea vtilia, incognitum est.

Galenus Spinæ albæ radicem desiccatoriam esse inquit, & modicè adstringentem; Cœliacos & dysentericos idcircò adiuuare; sanguinis reiectiones cohibere: œdemata cõtrahere: dentium dolores lenire, si decocto eius colluantur. Semen eius tenuis essentiæ ac calidæ facultatis esse; itaque potui datum conuenire iis qui conuelluntur. Dioscorides autem epotum semen conuulsis infantibus, & à serpente demorsis scribit auxiliari: & gestatum pro amuleto, tradi serpentes abigere.

Carduus Leucographus.

De Carduo sphærocephalo.

CAP. IIII.

SPHÆROCEPHALI reperiuntur complures Cardui.

1. Vnus caule est prӕalto: foliis laciniosis, magnis, longis, latis, profundius incisis, graueolentibus, superiore parte virentibus, inferiore verò candidioribus ac lanuginosis. flosculi è globoso & absolutæ rotunditatis capitulo in cauliculorum fastigiis exeunt candidi, exigui, stamine in medio cæruleo. semen oblongum, nonnihil hirsutum, mediocris longitudinis. crassa & ramosa radix.

2. Alter acutus Sphęrocephalus folia habet minora, at spinosiora: capitula quoq; globata; sed è quibus, præter flores, longæ quædam & duræ eminent spinæ.

Carduus sphærocephalus.

Carduus sphærocephalus acutus.

Ter-

Tertius primo forma figuraque similis,sed longè minor,& flosculi eius ad cæruleum magis accedunt colorem. 3.

Minimus est quartus,foliisque acutissimis ac spinosissimis: capitulo exiguo ; cuius flosculi,vt primi, albidi sunt. 4.

Referri huc & alius quidam posse videtur,sed tamen capitulo minus globoso,compressiore videlicet ac superius latiore,è quo flosculi cærulei. tenuis,huic caulis est, exilique lanugine candicans : folia oblonga , vtrimque similiter laciniatim diuisa , & ad singulos angulos spinis munita. 5.

Sua sponte nati in Germania Cardui isti non reperiuntur. Memini verò olim hos videre in horto Petri Coudebergi Pharmacopœi Antuerpiensis: Prior verò & in aliorum hortis frequenter seri solet.

Priorem Fuchsius quandoque Chamæleonem nigrum facere studuit, sed postea rectius sentiens,Spinam peregrinam nuncupauit. Valerius Cordus Sphęrocephalum apposite appellauit: conuenit & reliquis idem nomen,nam orbiculatum sphæræ instar capitulum habent. Quintum autem plerique esse volunt,quem Matthiolus pro Spina alba proponit.

Cęterùm de temperatura & facultatibus Sphęrocephali Cardui nihil compertũ habetur.

De Eriocephalo Carduo. CAP. V.

Carduus Eriocephalus.

ERIOCEPHALVS Carduus caulibus assurgit crassis & altis: folia eius laciniosa,magna,spinosa,prona parte candidiora.capitula rotunda multa, tenui, candida , molliq; lanugine conuestiuntur , emicantibus vndequaque exiguis pungentibus aculeis; superius verò stamineis purpureis floribus. semen splendens & oblongius, vti multis Carduis.

Aliunde in Belgium hic venit: fertur cõplurimis Hispaniæ incultis locis reperiri;sed tamen breuior,humilior,ac minor,quàm in Germanię inferioris hortis; in quibus luxurians, altior atq; omnino amplior nascitur.

Eriocephalus,à capitulo lanoso, alio destitutus nomine appellatur. Videtur nonnullis esse, quam Barptolomæus Vrbevenetanus & Angelus Palea Franciscanæ familiæ fratres Coronam fratrum nominari referunt : Sed ab Eriophoro multùm differens hic Carduus est,vt ex iis,quę de Corona fratrum ab ipsis scripta,manifestum. Quæ sic habent : In confinibus Regni Aragoniæ,versus Regnum Castellæ reperimus aliud Cardui genus,quod copiosè ibi iuxta viarum semitas,& in triticeis campis nascitur.

Quod quidem habet folia super terram expansa,similia foliis Carlinæ. Caret caule omnino , & producit capita plura ; taliter ordinatè composita: videlicet vnum magnũ caput, echino marino simile est in medio , ac immediatè radici annexum,& circum circa ipsum octo,nouem,vel decem,& aliquando plura, pauciorâve capitula, Nucis Iuglandis & ampliore magnitudine sic contigua,quòd vnum tangit aliud, omniaq; terræ adhærentia,&c. Et dum baculo effodiebamus ex ipsis plantam vnam,transeuntem quẽdam rusticum interrogauimus, an sciret nomen illius plantæ. Qui vulgari suo idiomate nomen indicans, idem est quod Latinè Corona fratrum. Quod nomen nobis visum est non disconueniens esse rei. Quia caput magnum stat tanquam pater,capitula verò tanquam filij eius , & fratres in modum coronæ stant circundantes ipsum patrem,&c. Demum effossa ex parte radix , baculi grossitiem habens,tenera,alba,& cum quadam adstrictione iucundi saporis erat : hæc illi.

De Eriocephali verò facultatibus nihil quoque adferri potest.

De Cinara. CAP. VI.

Cinara.

CINARÆ nulla quidem verè genera sunt: nam aculeata & ſpinoſa (Carduum vocant) non niſi degenerans Cinara eſt;ex eiuſdem ſiquidem ſtirpis ſemine vtraque tam ſpinoſa quàm non ſpinoſa enaſcitur.

Folia autem Cinaræ ampla, magna, oblonga, & lata ſunt,profundis inciſuris ab vtroque latere laciniata,ſpinis carentia,aut omninò paucis obſita,è viridi cineritio colore candicantia. caulis cubito altior, faſtigio fructum profert globoſum; Pini cono initio ſimilẽ, ex multis videlicet compactum ſquamis; quæ fructu grandiore facto diſſoluuntur ac ſuperius virent,interius verò ac inferius carnoſæ ſunt & albidæ: pandente verò ſe & ipſo cono flos prodit ſtamineus ex ſubcæruleo colore eleganter purpureus. ſemen oblongum, maius & craſſius quàm Cardui Leucographi; mollibus ac lanoſis pilis ſubeſt,qui intra fructum continentur. radix craſſa,mediocris lõgitudinis.

Carduus ſiue ſpinoſa Cinara à priore non differt,niſi quòd foliorum huius omnes anguli, ac coni ſquamæ,duris,pungentibus ſpinis armẽtur. vnde & Cardui nomen meritò accepit.

Colitur autem Cinara in hortis : ſtercoratam & ſolutam terram diligit; quamuis & in pingui poſſet melius prouenire.

Serenda eſt circa Calẽdas Martias Luna creſcente ſi fieri poteſt: ſemina in area ſpatio ſemipedis diſcreta,non altè imprimenda ſunt,ſed tribus digitis comprehẽſa mergantur, donec ad primos articulos terra peruenerit: tunc leuiter terra operiantur, & herbis liberentur aſſiduè. Cacumina ſeminum ſi confracta fuerint ſpinis carebunt.Circa Calendas Nouembris, (vel etiam citius in Germania,) planta deprimenda, multoq; cinere ſtercoranda: Id enim genus ſtercoris huic oleri videtur aptiſſimum. Singulis annis à caudice auferendæ ſunt plantæ ſiue ſoboles,cum aliqua tamen radicis parte vellendæ,quæ circa Autumni æquinoctium diſponendæ ſunt,Columella & Palladio auctoribus.

A cinere,quo ſtercorari amat,Cinara dicta: Galenus Κύναραν quoque Græcè appellat, ſed per κ & υ prima ſyllaba: Italis *Carcioffi*, *Archiocchi*: Hiſpanis *Alcarrhofa*: Gallis & Belgis *Artichaux*: vnde & Articocalus,& Articoca à nonnullis nuncupatur: Germanis Strobildorn.

Spinoſa Cinara non modò vulgò,verùm & à Palladio Carduus vocatur: Italis *Cardo*: Hiſpanis *Cardos*: à Gallis *Chardõs*. Scolymum autem hunc eſſe Dioſcoridis, Leonharto Fuchſio,& pleriſque aliis viſum fuit.Scolymus autem Dioſcoridis folio eſt Chamæleonis aut Spinæ albæ: caule multum folioſo: capite ſpinoſo.Cinara autem huiuſcemodi non eſt, & nec illa quidem quæ ſpinoſa: Nam tametſi caput ſpinoſum illi ſit,caulem tamen non habet multum folioſum,ſed ſæpè foliis viduum,vel vno aut altero tantumdem folio ornatum.

Cactus. Conuenit magis Cinara cum eo qui κάκτος à Theophraſto ac Plinio dicitur, tametſi per terram repentes caules à radice non emittat. folia habet lata & ſpinoſa: deſquamatæ ſiue detracto cortice,foliorum mediæ coſtæ edules ſunt,& fructus,exempta cum ſemine lanugine, veſcendus ; quodq; ſubeſt,Palmæ cerebro teneritudine haud inferius. Quæ de Cacto Theophraſtus & Plinius referunt.

Quod autem de caulibus ſcribunt mox in terram à radice miſſis,qui eſui ſunt idonei, formentaſſis foliorum ſunt coſtæ,quæ ſublatis vtrimque folioſis additamentis (quemadmodũ menſis inferuntur) caulem referre poſſunt. Niſi vel in Sicilia,vbi tantum Theophraſti ætate naſcebantur,& caules quoſdam ἐπιγείους,ſiue in terram procumbentes, & alium erectum quoq; proferat: poſtea verò in Italiam aut Germaniam tranſlatus ἐπιγείους illos emittere deſinat: Solum ſiquidem ac cælum ad ſtirpium mutationem plurimum poſſe,non modò Theophraſtus auctor; ſed & ipſa rerum experientia oſtendit. De Cacto verò hæc Theophraſtus.

Κάκτος

Κάκτος in Sicilia tantùm naſcitur, ſtatim à radice caules in terram procumbentes emittit, folio lato atque ſpinoſo, caules deſquamati cibo idonei ſunt, paulùlum amaricantes, qui in muria aſſeruari queunt. alium verò & caulem producit, quem πτέρνικα vocant, is quoque cibo aptus, ſed reſeruari nequit, πεξικάρπιον ſiue fructus ſpinoſa facie, exemptis lanuginoſis ſeminibus, veſcendo eſt, & Palmæ cerebro ſimilis, σκαλίαν appellant, (Plinius Aſcaliam legit:) Athenæus Ἀσπάλνεον.

πτέρνιξ.

Ipſius autem Cinaræ fructus exteriorum ſquamarum vngues, hoc eſt, inferiores albidæ craſſioreſque partes, tum & ipſius medius diſcus cui papposum ſemen inſidet, & cruda cum pipere & ſale; frequenter verò cum pinguium carnium iure addito pipere decocta eduntur, ac inter delitias habentur, gulæq; veneriſq; incitamenta. Sic & foliorum mediæ ſpinæ ſiue coſtæ culturæ mangonio candidæ teneræq; factæ magno apparatu menſæ vnà cum bellariis inferuntur: manduntur verò ſale & pipere additis veluti crudæ Cinaræ. Vtraque autem praui ſunt ſucci.

Cinara ſiquidem ſuccum in ſe continet bilioſum copioſiorem, ſubſtantiam verò habet duriorem, adeò vt ex hac ſuccus melancholicus, ex illo verò tenuis ac bilioſus gignatur: auctore Galeno in lib. De aliment. facultatibus. Præſtat autem ipſam elixam mandere. Foliorum autem coſtæ omninò durioris ſubſtantiæ, crudum & melancholicum ſuccum corpori conferunt, & flatulenti multum obtinent.

De Carduo Chryſanthemo, ſiue Scolymo Theophraſti.

CAP. VII.

Carduus Chryſanthemus.

Cardui Chryſanthemi altera icon.

CHRYSANTHEMO Carduo caules à radice ſubinde complures efferuntur rotundi ac ramoſi. folia autem hos conueſtiunt oblonga, pulchrè virentia, vtroque latere profundius inciſa, ac ſpinis per angulos horrentia. flores à foliorum alis è paruo acanaceo capitulo folioſi prodeunt, Cichorij floribus perſimiles, ſed auri colore lutei, latum, planũ, paleaceumq; ſemen, non magnum, nulla lanugine implicitum ſuccedit. radix longa, digitalis craſſitudinis, dulcis ac mollis, eſuiq; idonea; qua & ſues delectantur. Effluit autem ex hoc Carduo, quacunque parte vulnerata, albidus & lacteus ſuccus.

In Belgij hortis ſatum cognouimus. Petrus Bellonius in Creta frequentem eſſe ſcribit: tum

tum & in Italiæ plerisque locis gigni. Clusius in Hispaniæ, & præsertim regni Castellæ agris à se repertum refert: & circa Monspelium; paucioribus tamen ramis & altius assurgentem.

Diutinè & serò in Belgij hortis floruit; à mense videlicet Iunio ad Autumnum vsque.

Chrysanthemus autem iste Carduus à Theophrasto σκόλυμος nuncupatur. Quæ etenim de Scolymo lib. VI. & VII. apud hunc leguntur, ea Chrysanthemo huic omnino quadrant: Scolymus, ait, solstitio floret: pulchrè diuque floret: radicem vescendam cùm decoctam tum crudam obtinet, & durescens lacteum emittit succum. Gaza Carduum nominat. Meminit verò & huius Plinius lib. XXI. cap. XVI. Scolymos, inquit, Carduorum generis ab iis (Acorna videlicet & Atractili) distat, quòd radix eius vescẽdo est decocta. Item lib. XXII. cap. XXII. Scolymũ in cibos recipit Oriens, & alio nomine λειμώνιον appellat. Quod & Theophrastus lib. VI. innuere videtur. vbi etenim φυλλάκανθα, hoc est, foliis spinosa recenset, addit: σκόλυμος ἢ λειμωνία.

Scolymus Theophrasti.

Facit tamen Plinius & alterius Scolymi mẽtionem, quem ait florem mittere purpureum, & inter medios aculeos celeriter canescere, & cum aura abire: lib. XX. cap. XXIII. Qui haud dubiò differens est à Carduo Chrysanthemo, hoc est, Theophrasti Scolymo, atque illo, de quo prius. Ita duo apud Plinium Scolymi. vnus radice eduli: alter flore purpureo papposo, & celeriter canescente.

Scolymus verò & à Dioscoride describitur, sed hic cum Theophrasti Scolymo haud conuenit: vnus autem eorum est qui à Plinio referuntur: vt infrà latiùs ostendetur.

Sed ad Chrysanthemum conuertatur oratio. Hunc Cretæ inhabitatores, veteris vestigia nominis retinentes, Ascolymbros vocant: Itali *Anconitani Riuci*: Romani *Spina borda*: ab Hispanis *Cardon Lechar*: à nonnullis verò & Glycyrrhizon, id est, dulcis radix. Sunt qui velint Eryngium esse à Vegetio in arte veterinaria nuncupatum, qui falluntur. Nam Eryngium illud, de quo Vegetius, Marinum est Eryngium: de quo paulò pòst agendum.

Porrò Scolymi huius radix & tenera folia, quæ subinde eduntur, stomachum mediocriter iuuant, sed nutrimentum habent paucissimum, ipsumque tenue & aquosum, Galeno auctore. Plinius radicem huius Eratostheni laudatam esse ait in pauperis cœna: vrinam verò & ciere præcipuè tradi: sanare lichenas & lepras ex aceto: venerem stimulare in vino, Hesiodo & Alcæo testibus: item graueolentiam alarum emendare radicis emedullatæ vnciam in vini Falerni heminis tribus decoctam ad tertias, & à balneo ieiuno, itemque post cibum cyathis singulis potam. Quæ posteriora verba, Dioscorides quoque de suo Scolymo habet; ex quo Plinius hæc transcripsisse videtur.

De Carlina siue Leucacantha. CAP. VIII.

1. CARLINÆ valdè spinosa sunt folia, vtroque margine frequentibus sectionibus profundius incisa, & per angulos duris multumq; pungentibus spinis communita, quorum mediæ costæ subinde rubent: caulis dodrantalis aut altior, vnicum vt plurimum proferens capitulum, exteriore circuitu ac ambitu echini Castaneæ instar spinosum; quo superius patente, flos exit latus, medio disco ex multis staminibus farctus; quem paruula oblonga foliola cingunt, sæpè albicantia, rarissimè rubentia: semen tenue & angustum subest. radix oblonga, digitalis crassitudinis, subnigricans, adeò rimosa, vt scissa videatur, odorata, gustu nonnihil amaricans.

2. Huius verò & altera species caule carens; foliis quoque valdè spinosis, alterius ferè similibus, circumquaque per terram procumbentibus; inter quæ medium orbiculatum erumpit capitulum, exterius eodem spinosum modo, sed maius, cuius flos medio stamineus rubentibus foliolis, quandoque verò candidis ambitu circumseptus est. Sereno autem cœlo cùm huius, tum & superioris flos explicatur lateque patet: nubilo verò veluti se recludens contrahitur. radix huius oblonga quoque & odorata, sed albida, solida, non rimosa, aut fissa, sapore verò etiam minus acris aut amaricans; atque idcircò Medicinæ minus expetita.

Nascuntur ambo in montibus altis, locis desertis, ac quandoque secus vias: sed quæ caulem fert Germaniæ frequentior.

Iulio & Augusto, tum & serius quandoque florent ac semen maturum proferunt.

1. Prior Carlina & Cardopatium, ac à nonnullis Carolina dicitur; à Carolo Magno primo eius nominis Romanorum Imperatore, cuius exercitus huius radice liberatus & præseruatus à peste olim fuisse fertur: Germanis Eberwurtz: Belgis, Gallis, ac aliis quoque *Carline*. Dioscoridis est λευκακάνθη: conueniunt radices validæ & amaræ: respondent quoque facultates, vt mox referetur. Appellatur verò Leucacãtha & aliis, sed nothis vocibus, πολυγόνατον, φύλλον, ἰσχάς, à Romanis Gniacardus, à Thuscis verò Spina alba. Differens tamen ab ea spina, quam Dioscorides ἄκανθαν λευκήν, hoc est, Spinam albam facit: De qua etiam seorsim scribens, vires quoque cuique suas, & dissimiles quidem, tribuit.

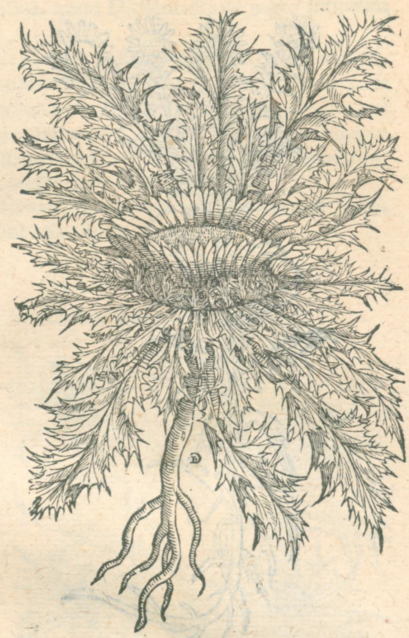
Leucacantha.

Alteram

Carlina siue Leucacantha.

Carlina altera.

Alteram verò & Carlinam recentiores faciunt: & Carlinam humilem, vel minorem appellant. Falluntur autem non parum, qui ambas ad Chamæleones referre student: In Italia siquidem, Germania aut Gallia nusquam Chamęleones nascuntur, vt vnus, pro multis, testis est Petrus Bellonius lib. singularium primo: qui quantum discriminis inter Carlinas ac Chamæleones sit, satis ostendit, quod & ex Chamæleonum subsequente descriptione manifestum fiet. 2.

At Carlinæ radix, cuius præcipuè vsus est, secundo ordine satis intenso excalfacit: & cum partium ac substantiæ tenuitate, tertio ordine resiccat. sudores verò etiam mouet: ventris tineas ac lumbricos pellit: venenis omnibus resistit: pestis contagia non modò arcet, sed & eandem curat si tempestiuè propinetur: commanducata dentium dolores sedat: iocinoris ac lienis obstructiones aperit: vrinas cit: menses promouet: hydropicis confert: datur & ex alto delapsis ac cæsis.

Atque his similia de Leucacantha Dioscorides habet: Leucacantha, inquit, prædita est radice Cypero simili, amara ac forti, quæ commanducata dentium dolores sopit. Decoctum eius cum vini cyathis tribus auxiliatur aduersus veteres laterum dolores: ischiadicis item, ruptis ac conuulsis. Succus verò & eadem potest epotus.

De Carlina syluestri. CAP. IX.

CAVLE assurgit syluestris Carlina dodrantali vel altiore in ramulos aliquot distributo: foliis oblongis, marginibus asperis ac valde spinosis, Carlinæ æmulis: flore è spinosis similiter capitulis in medio stamineo, ambitu verò foliolis subluteis circumsepto. radix tenuis, & acre resipit. 1.

Passim in locis incultis ac desertis per vtramq; Germaniá, & quádoq; in mótosis reperitur.

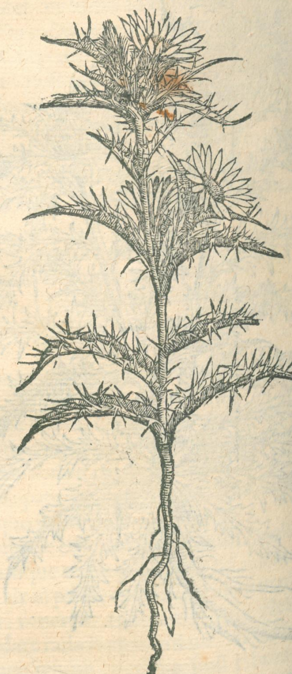
Huius verò & alteram quandam speciem Carolus Clusius describit, cauliculo vnico, tenui, breui, & palmum non superante: foliis spinosis veluti prioris, sed minoribus, vtrisque lanugine quadam incanescentibus: capitulis ferè binis, flos media lanugine pallens, foliolis verò circumambientibus rigidiusculis ac luteis: radice tenui ac ruffescente. 2.

Hanc in aridis, petrosis, ac desertis quibusdam circa Salmanticam Hispaniæ vrbem se reperisse memoriæ prodidit.

Carlina syluestris.

Carlina syluestris minor.

Germani Drei distell/frauwen distell/ & Seuwdistell subinde nominant: Belgæ Dzije distell: Vulgò non ineptè Carlina syluestris dicitur: nam flore Carlinam æmulatur, nec foliis valdè dissimilis est. Hanc autem esse Ἄκορναν tantò est difficilius affirmare, quò breuior de hac Theophrastus est: Ait autẽ hanc Cneco vrbano similẽ, colore flauescentem, succo pinguem.

Acorna. Differt autem Acorna ab Acarna: Acarna siquidem, vt Hesychius ait, δάφνη ἐστὶ, siue Laurus est: Sed Ἄκορνα ἀκανθῶδες φύτον, id est, spinosa stirps.

Excalfacientem verò & hanc esse, præsertim radice, sapor eius acrimoniæ particeps ostendit. Sed cùm nullius sit vsus, facultates eius reliquæ non exploratæ sunt.

De Chamæleone, & primùm de albo, ex Dioscoride, Theophrasto, & aliis. CAP. X.

CHAMÆLEONES duo sunt: vnus candidus: alter niger. vires radicum inter se distant: & ipsæ radices specie differunt, vt Theophrastus.

Chamæleon albus foliis Silybi aut Scolymi amplioribus, & per terram stratis, crassioribus, asperioribus, & validioribus, quàm Chamæleonis nigri: caule caret, sed è mediis foliis caput promit marino Echino, Cinaræ, aut Acano simile: flos purpurascens, qui senescens in pappos conuertitur: semen veluti Cnici. radix magna, crassa, in lætis collibus instar humani cruris, interius albida, valde odorata, sic vt odore facilè cameram aliquam totam, caput interim aggrauans, adimpleat; sapore verò dulcis. Sub huius foliis circa radicem gummi reperitur; quod à mulieribus Cretensibus non aliter manditur, quàm in Chio ab iisdem Mastix.

In Creta insula à se repertum Chamæleonem album Bellonius prodidit, nusquam verò in Italia, Germania, aut Gallia illum prouenire.

Plinius gummi circa radicem, maximè circa Caniculæ exortum, reperiri ait.

A Græcis χαμαιλέων λευκός: à nonnullis verò & ἰξία: Latinis Chamæleon albus, & Ixine. Gummi tamen siue Viscum propriè Ixia dicitur. Nothis verò etiam ac spuriis vocibus χευσίσκεπτεον, & Carduus suarius. Extant & multæ eiusmodi voces apud Apuleium cap. cx. sed multorum Carduorum inter se confusæ.

Vocari autem hunc Chamæleonem idem ait propter foliorum varietatem: Quod & Plinius

nius lib. XXII. cap. XVIII. asserit: Mutat enim, inquit, cum terra colores, hîc niger, illic virens, alibi cyaneus, alicubi croceus, atque aliis coloribus. quod Dioscorides de nigro scriptum reliquit.

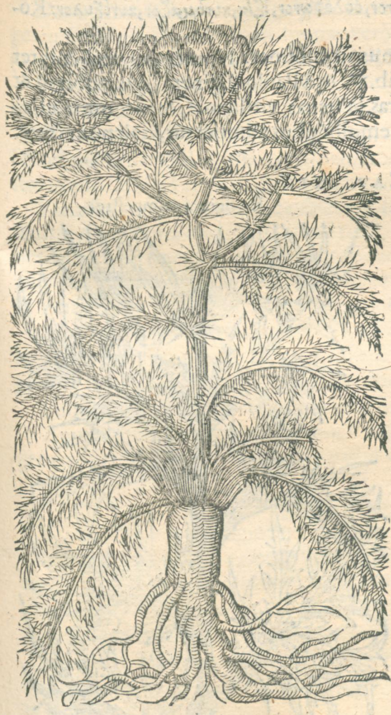
Porro Chamæleonis albi radix temperaméto calida est & sicca, ordine ad minus secúdo.

Hæc, inquit Dioscorides, oxybaphi mensura latos lumbricos pellit. sumenda autem cum vino austero aut Origani decocto: hydropicis drachma commodè in vino datur, etenim eos extenuat. Contra difficultatem vrinæ decoctum eius propinatur: cum vino autem sumpta Theriace est, hoc est, aduersus omnium virulētorum animalium morsus & ictus remedium. Occidit autem canes, sues, & mures cum polenta, addito hydrelæo, subacta.

Radicem, inquit Plinius, eius aliqui concisam seruari iubent funiculis pendentem, decōquuntque in cibo contra fluxiones, quas Græci Rheumatismos vocant.

De Chamæleone nigro. CAP. XI.

Chamæleon niger Cortusi.

Chamæleon niger Salmanticensis.

NIGER Chamæleon foliis est Scolymi minoribus, tenuioribus, & rubro distinctis: caulis dodrantalis, digitum crassus, subrubens: σκιάδιον siue vmbellam profert, in qua flores spinosi, tenues, cærulei hyacinthini coloris. radix verò crassa, foris nigra, densa, interdū exesa: quæ dissecta interius est colore sufflauo, manducata verò mordicat.

In Lemno, inquit Bellonius, valdè communis, vbi tam eleganter cæruleum florem profert, vt coloris pulchritudine cum ipso cælo certare, & Cyanus flos cum isto collatus, pallere videatur. Nascitur & in campis iuxta Abydum, & propè flumina Hellesponti, & in Heraclea Thraciæ.

Chamæleon niger Cortusi.

Iconem autem Chamæleonis nigri coloribus expressam olim ad me misit Magnificus vir Iacobus Antonius Cortusus patritius Patauinus, radice crassa ac nigra, inferius in plures diuaricata, per summa capillata: foliis oblongis, vtrimque valdè spinosis: caule rubente, in alas quasdam diuiso, vmbellis fastigiantibus, è quibus flores è paruis virentibus acanaceis capitulis, dilutè purpurei rubentis coloris.

Accedit verò hæc icon ad descriptionem propositam, nisi quòd flores non depingantur cærulei hyacinthini coloris, quales esse Chamæleonis nigri non modò Dioscorides, sed & Nicander

Nicander in Theriacis testatur, in quibus nigrum Chamæleonem κυάνεον; à florum nempe colore appellat: nisi fortassis alicubi alterius coloris flos eius existat. id quod dictionem ποικίλα post ὑακινθίζοντα subsequentem ostendere plerique suspicantur, sed hoc non verisimile. Nam dictio ποικίλα varietatem significans cum ὑακινθίζοντα cohærens, non nisi cærulei varietatem ostendit, qui modò remissior siue dilutior, aliàs intensior esse potest.

Memini verò & in hortis Belgij olim me spinosum quendam humilem videre Carduum Chamæleonis nigri nomine: folia huic numerosa, longa, & angusta, valdè spinosa, dilutè virentia quasi candicantia: caule striato, pedem alto, in ramulos diuiso; quorum fastigia occupant aliquot cohærentes flosculi è spinosis acaneis prodeuntes, colore purpurei: radice nigra ac dulci. Describitur hic à Clusio in suis Hispaniensibus obseruationibus Chamæleonis Salmanticensis nomine, à loco in quo ab ipso repertus. In agro siquidem Salmanticẽsi frequentem hunc esse ait. Verùm hunc non esse Chamæleonem nigrum satis manifestum, nec Clusius quoque affirmat.

Chamæleon niger Salmanticẽsis.

Sed vt ad Chamæleonem nigrum reditum faciamus: dicitur hic Græcis χαμαιλέων μέλας: à nonnullis verò & inter notha reperitur πάγκαρπον, οὐλόφωνον, ἰξία, κυνόμαζον, κυνόξυλον: Romanis Carduus niger, Vernilago.

Radix autem huius lethale quiddam, vt Galenus ait, obtinet. Numeratur verò & inter deleterias à Nicandro in Theriacis, à Dioscoride lib. VI. & à Paulo Ægineta; quamobrem & ad externa tantummodo adhibetur, veluti ad psoras, lichenas, vitiligines, & in summa ad ea quæ detersionẽ postulat: præterea digerentibus & emolliẽtibus admiscetur, Galeno auctore.

De Eryngio. CAP. XII.

Eryngium marinum.

Eryngium campestre.

ERYNGII vnius Dioscorides meminit. Plinius lib. XXII. cap. VII. duo videtur agnouisse: vnum in asperis natum: alterum in littoribus maris. Posteritati verò & plura sunt obseruata: marinum quidem vnum: campestre verò & aliud: deinde & alia quædam spuria.

1. Marino Eryngio lata sunt folia, Maluaceis ferè similia, sed marginibus angulosa, durisque spinis circumsepta, pinguia, è cæsio candida, gustu aromatico: caulis crassus, dodrante altior, inferius subinde nonnihil rubescens: cacuminibus verò capitula proferens spinosa ac globosa, nucis ferè magnitudine, senis vt plurimum spinosis foliolis cauliculi fastigium orbiculariter

ter ambientibus incumbentia, quæ vnà cum capitulis cæruleo nitent colore: flosculi autem è capitulis similiter cærulei, staminibus mediis candidis. radix digiti aut pollicis crassitudine, valde longa, & adeò prolixa, vt tota extrahi nequeat, nisi admodum raro, aliquot locis nodosa, candicans, sapore dulcis & grata.

In tumulis arenosis littore marino apud Belgas nascitur, veluti & in Italia ac alibi.

Alterius Eryngij folia multipliciter in varias particulas dissecta spinis secũdum marginum crepidines horrent: caulis in complures alas diuisus capitula promit spinosa, sed quàm Marini minora, à quibus & flosculi cærulei exeunt, raro lutei: subsunt & singulis horum sex aspera pungentiaque foliola, vti prioris, sed tenuiora minoraque. radix huius oblonga quoque, foris nigricans, intus albida, digitum crassa, sapore & odore alterius, veluti & folia & ipsa gustu aromatica, quæ recens enata, & adhuc tenella, esui etiam apta sunt. 2.

Locis incultis, asperis, etiam quandoq; saxosis, secus vias per vniuersam Germaniam, tum & in Bohemia frequens reperitur.

Vtrumque post solstitium floret æstiuum: ac Iulio mense.

Dicitur hæc Spina Græcis ἠρύγγιον: Latinis similiter Eryngium: à Plinio verò etiam Erynge: in Officinis Iringus: Inter spurias verò voces & hæc sequentia extant nomina: ἠρυννῆεις, κάρυον, γοργόνιον, ἕρμιον, χλεύνιον, μυεάκανθον, Capitulum Martis.

Prius Eryngium marinum: à Belgis vulgò **Cruysdistell/ Eindeloos/ Meerwortele** dicitur: Anglis **See holpe.** 1.

Alterum à Plinio lib. XXII. cap. VIII. Centum capita vocatur: à Germanis **Manßtrew/ Brachendistell/raden distell:** ab Hispanis *Cardo corredor:* ab Italis *Eringio*, & *Iringo.* Campestre autem istud ad alterius differentiam cognominatur. 2.

Vtriusque autem radix excalfactoria, sed moderatè, siccitatem verò cum tenuitate substantiæ non exiguã obtinet, Galeno teste. Vrinas mouet: menses pellit; tormina & inflationes discutit in vino decocta. Iocinorosis, aduersus venenatorum ictus, & contra assumpta venena eodem auxiliatur modo. Sacharo aut melle condita non modò nephriticis prodest, sed & Veneris concitatrix est. Idem in pinguium carnium iure decocta potest, si edatur.

Affirmabat quidam, inquit Aëtius, assiduo Eryngij vsu, nunquam postea minxisse calculos, cùm prius eo morbo frequentissimè vexaretur. Bibitur, inquit Dioscorides, cum Staphylini semine aduersus plurima drachmæ vnius pondere.

Foliorum succus cum vino expressus iis prodest, qui venerea gonorrhœa vexantur.

Aiunt autem Eryngium herbam, si capella vna in os sumat, ipsam primùm, mox totum gregem subsistere, donec accedens pastor ori eam eximat, Plutarchus auctor.

De spuriis Eryngiis. CAP. XIII.

SPVRIORVM Eryngiorum primum folia & è radicibus, tum & secundum caules lata profert, rotundis longiora, virentia, mollia, non spinosa, sed secundum margines leniter crenata, Mali Cotonei foliis maiora: caules verò cubito altiores in altum surgentes, in quorum fastigiis spinosa capitula quina senáve eminent veluti aliorum, colore vnà cum floribus cærulea. radices subsunt tres aut quatuor rectæ, albidæ, pedalis longitudinis. 1.

In hortis Vratislauiæ primum istud obseruauimus: ostendit verò Adamus Zaschsslauw ciuis Glazensis, à quo in Borussia sponte nasci locis accepimus maritimis, iuxta videlicet mare Germanicum.

Matthiolus verò & Eryngium quoddam pictura exhibet, Plano cognomine, foliis latis, ambitu serratis, cauliculis compluribus, quod nullis ab ipso describitur verbis: Si autem hoc illud est, cuius P. Pena & M. Lobelius in Aduersariis meminerunt, perquam cæruleo arridet colore, & cauliculos promit rectos sesquicubitales vel altiores, per interualla geniculatos: folia inferiora maiora latioraq;, ambitu crenata; superiora verò minora stellatim articulos ambientia, molliter ac innocentibus aculeis spinosa: capitula item spinosa, colore cærulea: radicem torosam, veluti Helenij, foris nigricantem, intus albidam, odoratam, sapore Eryngij. 2.

Prouenire istud scribitur in Iuræ montis, aliorumque finitimorum arduis iugis, palustribus humentibusque locis.

Tertium verò & C. Clusius ostendit pumilum ac humile Eryngium, cuius priora folia maiuscula, lata, ac mollia, in orbem circa radicem humi sparguntur: caulis gracilis, alis aliquot brachiatus, foliolis multifidis, tenuibus, aculeatis, radiatim circumpositis: capitula in alarum cacuminibus globosa spinosaque, colore cum circumambientibus foliolis ac floribus cærulea. radix tenuis & annua. 3.

In agro Salmanticensi in collibus à se repertum Clusius refert.

Præter hæc verò & aliud quoddam, non quidem forma, sed sapore Eryngium referens. 4.

Eryn-

Eryngium ſpurium primum.

Eryngium planum Matthioli.

Eryngium pumilum Cluſij.

Eryngium quartum.

Folia

folia huic ab vno mediocris longitudinis pediculo terna vt plurimum cohærent, rarò quina, angusta, oblonga, dura, dilutè virentia, vtroque margine serræ modo incisa, sapore foliorum Eryngij: caulis cubitalis, ramosus, geniculatus dissoluta profert muscaria, in quibus flosculi, ac semina deinde parua, longioris figuræ, odorata, & aliquantulum acria. radix albida, prolixa, digito tenuior, gustu initio dulcis, postea acre quiddam resipiens, & non ingratum redolens; quæ resiccata admodum friabilis citissimè conteritur.

In planis ac campestribus haud procul Praga in Bohemia reperitur: nascitur & in Flandriæ quibusdam sabulosis.

Spuria autem hæc sunt Eryngia, ac posterioris obseruationis: idcirco & nulla eorum vetera nomina.

Primum Eryngium Borussicum, aut non spinosum appellari potest. 1.

Alterum Matthiolus Planum vocat: alij Alpinum Eryngium dicere malunt. 2.

Tertium rectè Pumilum nominatur. 3.

Quartum Crithmi generibus asscripsit Matthiolus: alij verò Eryngij, quod nobis probatur: Odore siquidem & sapore non Crithmum, sed Eryngium refert. 4.

De facultatibus autem horum nihil adferendum sese offert, cùm in medicina vsum nullum hactenus habuerint, nec inter edules numerentur. Sed tamen excalfacientia esse vel solus sapor ostendit.

De Carduo Stellato. CAP. XIIII.

Carduus stellatus.

STELLATVS Carduus, tametsi Carduus appellatus, nusquam tamen spinas, quàm in solis capitulis gerit. folia eius initio oblonga, dodrantalia, molli lanugine hirsuta, secundum margines grandibus incisuris laciniosa; inter quæ cauliculi cubitales in alas quàm plurimas diuisi, fastigiantibus oblongis, haud magnis, numerosis capitulis, quæ longæ, acutæ, durissimæque spinæ in modum radiantis stellæ ambiunt: flosculi purpurei. prolixa radix & tenuis est.

Exit passim in Zelandiis & aliis maritimis: circa Antuerpiam frequens: reperitur & in Germania, Italia, ac alibi secus vias.

Iulio ac Augusto potissimũ cum flore viget.

Nonnulli Stellariam vocant: Cordus Polyacantham; sed tamen πολυάκανθα siue πολυάκανθος Theophrasti (Gaza Aculeosam vocat) fortassis ab hac differt. Falluntur autem qui Eryngium, aut aliquam eius speciem esse autumant. Matthiolus *Calcatrippam* Italis dici ait: Germanis **Wallendistell/ Radendistell:** Belgis **Sterre distel:** Gallis *Chausse trappe.*

Facultate autem hic Carduus excalfacientis naturæ est.

Semen ad vrinæ difficultatem commendatur: vrinas ciere & calculos expellere fertur cum vino exhibitum.

Baptista Sardus aquam ex hoc Carduo destillatam auxiliari affirmat lue venerea infectis: iecur item huius vsu adiuuari, obstructiones eius tolli, sanguinemque à vitiosis humoribus emundari, & aduersus diuturnas febres, siue quotidianas, siue tertianas, vtiliter exhiberi.

De Spina Solstitiali. CAP. XV.

SPINA Solstitialis Cardui stellati altera quædam species esse videtur: neque etenim alibi quàm circa capitulum spinosa est; spinæ eius stellatim quoque digeruntur. caules cubitales in ramulos pauciores quàm Stellati distribuuntur: membranaceas secundum longitudinem appendices habent, quibus quadrangulares apparent. folia longiuscula sunt, incana, ab vtraq; parte profundis sectionibus laciniosa: flosculi ex staminibus compacti lutei: semen exiguum. radix oblonga, tenuis. 1.

Iuxta Monspelium vulgarem esse Gesnerus scribit.

Spina Solstitialis.

Spina Solstitialis altera.

Solstitialis autem Spina dicitur, quòd solstitio æstiuo floreat, Gesnero auctore : vel potius quòd post solstitium spinæ eius maximè pungant: alia eius nomina, si quæ habet, incognita.

2. Facere huc videtur & alia Iaceæ luteæ nomine descripta : foliis vtrimque profundius dissectis: floribus luteis: capitulis perquàm spinosis: sed priore maior, & caule absque membranaceis appendicibus. Hanc autem in Salmanticensi agro iuxta vineas, arido solo, à se repertam Clusius scribit.

De facultatibus harum quæ incompertæ sunt, nihil adferendum.

De Dipsaco. CAP. XVI.

DIPSACI genera nostra ætas duo statuit: satiuum vnum: syluestre alterum. Non autem nisi culturæ hæc mangonio differunt: Lætiora siquidem quæ excoluntur, & vsibus humanis vtiliora pleraque reddi solent.

Aculeatarum autem generis Dipsacos quoque est. caulem edit rectum, prælatum, geniculatum, & spinis horrentem: folia è singulis articulis bina, non modò contra se posita, sed & caulem amplectentia, simulq; coalita, atque ita cohærentia, vt exigui labri modo rorem imbremque pluuium contineant; longa autem hæc sunt, dilutè virentia, & Lactucæ similia, sed marginibus spinosa; dorso verò eminente durioribus etiam spinis rigentiora: scaporum fastigia oblonga occupant capitula, mordacibus spinis echinata, mucronibus hamulorum instar reflexis; è quibus flosculi candidi, frequentius quidem satiuo, sed dilutè purpurei syluestri: semen succedit veluti fœniculi, gustu amaricans: inalbicant per vetustatem capitula, ac in ipsis per medium sectis subinde paruuli quidam vermiculi reperiuntur. radix candida, mediocris longitudinis.

Nonnullis locis in agris Dipsacus seritur, cuius echinata capitula vtiliora ad rudes pannos expoliendos habentur, quàm spontè ac citra culturam nati: Nascitur verò spontè iuxta fluuiorum ac scrobium margines; humidos ac madentes tractus sequitur ac diligit.

Præter verò ista & tertium huius generis ostenditur, prioribus foliis cauleq; aculeato simile, sed procerius ac altius; capitulis verò breuioribus ac rotundioribus, magnitudine videlicet tantummodo nucis.

Repetitur

Dipſacus ſatiuus.

Dipſacus ſylueſtris.

Dipſacus tertius.

Reperitur verò & iſtud, præſertim in Belgio, humidis etiam limitibus, ac iuxta fluenta & ſcrobes aquas habentes.

Iunio ac Iulio Dipſacus floret: echinata capitula Autumno colligenda ſunt.

Appellatur autem Dipſacus Græcis ſimiliter δίψακος, ἀφροδίτης λουτρόν: Latinis verò etiam Labrum Veneris, Carduus Veneris. Dipſacus autem quaſi ſitiens dicitur, quòd aquam in cohærẽtium foliorum ſinu contineat, qua ad ſitis iniurias abigendas vtatur.

Labrum verò Veneris à foliorum etiam poſitu, peluis vel lauacri ſpeciem conſtituẽte, humorem perpetuò continente: Vulgò Virga paſtoris, & Carduus fullonum: Germanis **Karden diſtell/ Bubenſtrell/ Weberkarten:** Belgis **Caerden/ Volders caerden:** Hiſpanis *Cardencha*, & *Cardo penteador*: Italis *Diſſaco*, & *Cardo*: Gallis *Chardon de foullon*, *Verge à bergier*: Anglis **Taſel.**

Nominibus verò & aliis appellatur, ſed ſpuriis ac reiectaneis, vt ſunt κροκοδείλιον, χαμαιλέων, ὀνοκάρδιον.

Tertium genus Plinij Galedragon eſſe non temerè exiſtimatur, de quo lib. XXVII. cap. X. Galedragon vocat, ait Xenocrates, Leucacãtho ſimilem, paluſtrem ac ſpinoſam, caule ferulaceo, alto, cui ſummo capite inhæret ſimile ouo. In hoc creſcente ætate vermiculos naſci tradunt.

Cęterùm Dipſaci exiguus quidem in medici-

na vsus est. Capita, vt diximus, ad interpoliendum laneos pannos vsurpantur. radix ad quędã à Dioscoride commendatur. Galenus ex secundo ordine exiccantium hanc esse ait, habereq́; nonnihil abstersorium. Dioscorides in vino decoctam & tusam ad cerati crassitudinem, rimas fistulasq́; sedis impositam sanare refert: recondi autem ærea pyxide medicamentum hoc deberi: ac præterea dici formicis ac verrucis pensilibus remedio esse.

Quæ autem de vermiculis in Cardui capitulo repertis & appensis præterea adduntur; & simile quod de Galedragone Plinius, non refert huc transferri, non enim nisi vanissimæ sunt nugæ.

De Atractylide. CAP. XVII.

Atractylis.

CNICI species & syluestris quidem Atractylis est. Duplex verò & hæc, Theophrasto & Plinio auctoribus: Recticaulis vna: ἐπιγειόκαυλος siue procumbentis caulis altera, Carduũ benedictum vulgò nominant.

Recticaulis Atractylis rigidum, rectum, ac firmum caulem promit, superius in alas quasdam diuisum. folia autem habet oblonga, sinuosa, ac spinis horridula: capitula in cacuminibus alarum valdè aculeata; è quibus flores staminei, veluti Cnici, sed dilutè lutei coloris, quandoque verò & purpurei: semen maiusculum, nigricans, amarum, Cnici alioqui simile. radix mediocris est crassitudinis.

Nascitur in Creta, nonnullisque Gręciæ prouinciis ac insulis, & in Narbonensi Gallia: Germanis ac Belgis hortensis est.

Serò admodum floret, & semen maturat.

Nominatur Græcis Ἀτρακτυλίς, & κνῆκος ἀγρία: à nonnullis φόνος vt Theophrastus scribit: Latinis Atractylis, Syluestris Cnicus; & quòd olim mulieres rigido eius caule pro fuso aut colo vterentur, Fusus agrestis & Colus rustica. quod & hac ætate apud Græcos mulieres facere Bellonius refert, qui voce deprauata Atractylidem nonnunc Ardactyla nominant. Recentiorum nonnulli syluestrem Carthamum appellant, hoc est, Belgis **Wilden Carthamus**. Nothis verò vocibus ἀμυρον, ἀσπίδιον, & Præsepium etiam dicitur.

At facultatem Atractylida habere desiccandi & modicè digerendi Galenus tradit. Coma, semen, & folia, Dioscorides ait, trita ac cum pipere & vino pota, à scorpione ictis auxiliantur.

De Carduo benedicto, altera Atractylidis specie. CAP. XVIII.

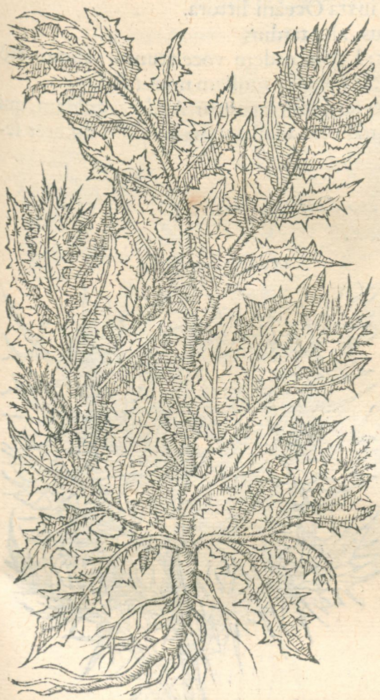
CARDVI benedicti caules teretes, lenti ac obsequiosi, & in alas nonnullas effusi, humi accumbunt: folia vtrimque laciniata, innocentibus aculeis per margines spinosa sunt: capitula in summis virgulis acanacea, spinosis & pungentibus foliis ac aculeis stipata, è quibus flos emicat luteus: semen oblongum superius barbæ modo capillatum. radix albida in fibras diuiditur. Tota herba cum foliis ac caulibus, nec non capitulis, molli tenuique lanugine contegitur, & gustu amara est.

In Lemno Mediterranei maris insula locis campestribus frequens occurrit Petro Bellonio teste: apud Germanos & Belgas, tum & Italos ac Gallos studiosè in hortis colitur.

Iulio ac Augusto floret, quo tempore ad medicinæ vsum maximè colligendus ac reponendus est.

Carduum benedictum passim vulgò nominant: Officinæ Cardobenedictum composita dictione. Atractylidis alteram esse speciem, vt antè diximus, satis manifestum: Nam quæ de hac Atractylide Theophrastus, huic adsunt. Δασεῖος siue lanuginosus est, ac ἐπιγειόκαυλος, cauliculisque per terram reptantibus: semē barbæ modo hirsutum; & amara sunt folia. Quamobrem & à nonnullis Atractylis hirsutior dicitur. Valerius Cordus Cnecum supinum nominat:

Carduus benedictus.

nat: Germani Beseegnete distell/ Kardobenedict: quarum postrema vox etiam Belgis innotuit: Hispanis *Cardo sancto*: Gallis *Chardon benoist, ou beneist*: Bohemis Kard benedykt: in Lemno *Garderacantha*.

Veluti autem amara Cardui huius herba est, ita quoque & excalfaciens ac resiccans ordine secundo, & simul expurgans ac aperiens. Venenis omnibus resistit, & pestilentibus morbis auxiliatur, si tempestiuè propinetur: curat & quartanas, ac inueteratas ac diuturnas alias febres: viscera, hepar, ac lienem ab obstructionibus liberat: ventriculo, quem bilis infestat, confert, eiusque dolores, præsertim vitio ventriculi superuenientes, sopit: vẽtris lumbricos interimit ac expellit: tormina sedat: sudores mouet: vrinam cit: nephriticis, ac calculosis prodest: renũ ac laterum dolores mitigat.

Optimum autem herbæ decoctum ex vino si febris adsit. Datur & aridæ puluis cum vino. Minus efficax aqua est per organa destillatoria extracta. Contumacia preterea ac rebellia vlcera huius decocto aliquot diebus assumpto curari quoque affirmant: Prodest verò & herba tusa imposita, vel succus eius. commendatur & eodem vsurpata modo aduersus virulentorum animalium morsus ac ictus: tum & assumpta.

De Cirsio. CAP. XIX.

EX Carduorum & Spinarum numero etiam Cirsion est: folia eius oblonga, Lactucę quasi similia, verùm acuminata, & per circumferentias aculeata, candidiora, longioraque quàm vulgaris Buglossi: caules recti, bicubitales, in alas nonnullas discreti; in quorum singulis capitulum eminet spinosum ac hispidũ, quod post floris vigorem deorsum reflexum nutat, tandemq; in papposam lanuginem resoluitur. flos purpureo rubet colore. semen læue resplendet aliorum multorum Carduorum instar.

Cirsion.

Similes verò & huic nonnullæ aliæ Spinæ, quæ ad Cirsij genus non ineptè referri posse videntur.

1. Vna foliis est Cirsio nigrioribus, per circumferentiam altius serratis: floribus purpureis: capitulo Cirsij, quod etiam aliquantulum reflectitur. Altior hæc spina est, & caules eius membranaceis appendicibus angulosi.

2. Altera foliis est spinosioribus: flosculis concoloribus, sed tribus quatuórve vnitis, quorum minora capitula non reflectũtur. Hanc pro Cirsio Matthiolus depinxisse videtur.

3. Tertia tota sua stirpe magis spinosa est: folia profundis incisuris secta, durissimis & acutissimis spinis horrent, colore virentia, medio tamen candicante neruo: capitula nutant quoque: flosculi purpurei: caules crassi, membranacei, & angulosi.

Nascuntur quædam horũ plurimis per Germaniam

maniam locis incultis quidem, non rarò saxosis ac ruderatis, ac secus vias: quædam verò in maritimis,vt in Zelandia,Flandria,ac Hollandia iuxta Oceani littora.

Florent omnes mensibus æstiuis: quædam citius: aliæ tardius.

Huiuscemodi Spinam Græci κίρσιον appellant: Latini eadem voce vtuntur: aliqui verò etiam,vt inter spurias voces,Buglossum magnum,& Spinam mollem nominant.

De facultatibus autem Cirsij nihil apud veteres scriptum reperitur. Andreas quidam, qui nugas multas & mendacia in medicinam inuexit,radicem adalligatam varicum dolores sedare scripsit, vt Dioscorides refert.

De Carduo,quem Onopordon appellant recentiores.

CAP. XX.

Onopordon.

Leo,Carduus ferox.

1. INTER omnes spinas & Carduos spinosissimus hic est: caules eius prælati,adnatis & à foliis demissis membranis angulosi apparent: folia vtrimque profundè laciniata multis vnà cum caulibus horrent spinis: capitula spinosissima,ex squamis multis compacta,è quibus flores purpurei veluti aliis,rarò albidi. radix ferè recta,sed non altè descendit.

Peregrinus iste Carduus Belgio est. Onopordon herbarij appellāt:Plinij tamen esse Onopordon affirmari nequit: nihil enim apud eum de Onopordi forma.

Fortassis etiam Acanos est,quem Bellonius omnium carduorum spinosissimum refert: & in Creta hac ætate Aconachiam vocari.

Pauca autem de Acano à veteribus prodita extant: pauciora verò etiam de Onopordo. Certius est Acanon spinam esse,quàm Onopordon.

2. Huic verò & ille accedere potest,quem Lobelius ab Italis Leonem & Carduum ferocem dici scribit: ab infestissimis siquidem ac durissimis spinis; quibus totus redundat,cauliculus eius breuis,vix palmum æquat: flos è capite acanaceo pallidè luteus,veluti Atractylidis, longis, duris spinis ac aculeis circumambientibus horrens.

Fertur in aridis nonnullis collibus haud procul ab Apennino monte, in Italia quandoq; sed tamen rarò,reperiri.

De

De reliquis syluestribus Carduis. CAP. XXI.

Carduus syluestris primus.

Carduus syluestris alter.

SVPERSVNT verò præter eos quos hactenus descripsimus Carduos & alij syluestres non modò in Belgio, sed & alibi occurrentes.

Primus supra cubitalem aut bipedalem altitudinem rarò assurgit: caules promit complures, rotundos, alis multis ramosos: folia Acanthij æmula, sed minora, nigrioraque, & non lanuginosa. in fastigio cauliculorum spinosa echini instar capitula prodeunt; è quibus flores eleganter purpurei exeunt; qui in papposam lanuginem tandem commutati, semina aliorum similia relinquunt. radix ex multis fibris commissa est. 1.

Alter caule assurgit altiore, subinde bicubitali, rotundo, minus ramoso, paucioribus foliis conuestito, quæ sicuti prioris spinosa ac mordacia sunt, sed minora & angustiora. capitula quoque minora, oblongiora, non vsque adeò spinosa. Flosculi purpurei in pappos abeuntes. radix nigra ac pedem longa. 2.

Tertius altitudine, alarum paucitate, nec non & foliis, item & floribus secundum refert, sed caules multò spinosiores: & radices magis fibrosæ. 3.

Passim secus vias ac semitas exeunt, præsertim primus: reliqui duo non rarò in pratis reperiuntur.

Iulio mense, deinde & Augusto præcipuè florent: Septembri verò papposa lanugo vento rapitur.

Syluestres quidem hi Cardui sunt; qui verò secundus Scolymus est; non quidem ille quem Theophrastus ostendit lactescens, de quo prius scriptum, sed vnus illorum, quos Plinius lib. xx. cap. xxiii. describit. *Scolymus Plinij.*

Syluestrium, inquit, Carduorum genera sunt duo: vnum fruticosius à terra statim: alterum vnicaule crassius: vtrique folia pauca (aliàs plura) spinosa, muricatis cacuminibus. Sed alter florem purpureum mittit inter medios aculeos, celeriter canescẽtem & abeuntem cum aura: σκόλυμον Græci vocant.

Meminit verò & alterius Scolymi Plinius lib. xxii. cap. xxii. quem ait in cibos Orientem recipere; qui idem cum Theophrasti Scolymo, & ab isto differens est. Nominatur verò

Carduus syluestris tertius.

Scolymus Dioscoridis.

ille & λειμώνιον. potest & hoc nomen huic quoq; conuenire, in pratis ac palustribus siquidem gignitur.

Describitur verò & à Dioscoride Scolymus, qui cum hoc Pliniano cōuenire existimatur: folia habet, inquit, Chamæleonis aut λευκῆς ἀκάνθης, nigriora & pinguiora: caulem edit longum, foliosum, capite spinoso, radice nigra & crassa. Quę certè descriptio à Scolymo isto syluestri aliena non est. Facit huc quòd Scolymus Carduus intelligatur syluester, & agrestium nomine veniat, vt Ruellius sentit.

Scolymum autem hunc Galenus ait calidum siccumq́ue secundo ordine esse: ab essentiæ tamen proprietate & graueolentem vrinam, si in vino cocta radix bibatur, euocare: ac graueolentiam corporis ac alarum sanare.

Dioscorides radicem ait emplastri modo impositam graueolentiam alarum totiusq́ue corporis emendare: ac idem posse si in vino decocta bibatur, copiosamq́ue vrinam fœtidam expellere. Idem verò & herbam recentem adhuc teneram inter olera Asparagi modo recipi asserit.

Plinius, hic antequã floreat contusus, ait, atque expressus, illito succo alopecias replet. Radix cuiuscumque ex aqua decocta, potatoribus sitim facere narratur: Stomachum corroborat, & vuluis (si credimus) etiam conferre aliquid traditur, vt mares gignantur. Ita enim Chereas Atheniensis scripsit & Glaucias, qui circa Carduos diligentissimus videtur. Manducatus Carduus hic odorem commendat oris. Hactenus ille lib. xx. cap. xxiii.

QVINTI LIBRI ET PEMPTADIS QVINTÆ

FINIS.

REMBERTI DODONAEI
DE FRVTICIBVS, AC ARBORIBVS,

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTAS SEXTA.

DE FRVTICIBVS SPINOSIS, LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

HActenvs *circa herbarum historias ac descriptiones præcipuè versati sumus: nunc frutices sese offerunt ac arbores, hanc operis partem posteriorem ambientes. In qua primi occurrunt spinosi frutices: deinde spinis carentes: tertio loco arbores succedunt fructiferæ. quarum videlicet fructus edules sunt, & vsibus humanis deseruiunt: quarto loco reliquæ sunt arbores, fructu hominibus inutiles. quas idcirco syluestres appellauimus. Posteriorem sedem ac ordinem occupant perpetua fronde virentes, inter quas Coniferæ sunt ac Resiniferæ.*

Atque sic nostro operi tandem finis imponitur, quod animo diu conceptum, aliquando attentatum, antehac ad perfectionem peruenire non potuit: vel ocio desiderato, quod inter medicæ negotiosas ægrotorum curationes sæpe ac frequenter exiguum contigit: vel animo, communi patriæ, tum & domestica clade perturbatißimo, à studiorum laboribus nos auocante.

A spinosis autem hanc Pemptadem auspicati sumus, quòd præcedentis finem concludant spinæ: Sic enim à spinis ad spinas transitus fit, & aßimiles non videntur separatæ.

De Rubo. CAPVT I.

RVbi duo sunt: vnus fructu nigro, vulgaris: alter rubro, qui Idæus cognominatur.

1. Vulgaris Rubus tenues, oblongos, lentos, ac obsequiosos, sed per se non consistentes caules edit, duris, minacibus, ac asperis spinis communitos. folia ex pluribus cohærentibus componuntur, quæ aspera, dura, & per margines incisa sunt, superna parte virentiora, inferiore verò candicantia. flosculi aliquot, singuli in breuibus pediculis, in caulium fastigiis spicatim ferè digesti oriuntur albidi, ex quinque foliolis commissi. fructus ex compluribus acinis Moris similis, sed multò minor est; initio rubens, per maturitatem niger, gustu cum dulcedine quadam subacidus. radix fibrosa etiam serpit, subinde noua germina proferens.

2. Huius autem duo genera Ruellius statuit, sed sola magnitudine differẽtia. Fit autem non rarò, vt vno loco lætior: altero tenerior eadem stirps proueniat, pro soli videlicet, in quo nascitur, conditione.

Ad limites agrorum Rubi gignuntur, ac in syluis, agrisque, qui coli desierunt.

Maio mense flores conspicui sunt: sed Augusto ac Septembri mora ad maturitatem perueniunt.

Hic frutex Græcis βάτος: Latinis Rubus & Sentis dicitur: quandoque & Vepres, vt ab Ouidio Metamorphoseon quinto.

Aut lepori, qui Vepre latens hostilia cernit
Ora canum.

à nonnullis κυνόσβατος: Sed Cynosbatus Rosa est syluestris, vt alibi scriptum. Germanis Bremen: Brabantis Braemen & Breemen: Gallis *Ronce*: Italis *Rouo*: Hispanis *Carça*: Anglis Bramble bushe/aut black berrye bushe: Bohemis Wostruzina.

Fructum Græci μόρον τῆς βάτου, μόρον βάτινον: Latini Morum Rubi nominant, ac, vt Fuchsius sentit, Vacinium: quod tamen nec nobis, nec aliis probatur: Officinæ Mora bati, & quæ barba-

Rubus.

Rubus minor.

barbariores sunt, Mora bassi: Germani **Brembeer: Braembesien/& haghebesien:** Hispani *Carçamoras:* Bohemi **Wostruziny.**

Minorem Rubum χαμαίβατον ac humirubum à Theophrasto dictum nonnulli esse volunt. Fructum Ruellius Gallis *Catherine* nominari affirmat.

1. Rubi autem germina, folia, flores, ac immaturi fructus valẽter exiccatoriam vim habent, & simul adstringentem facultatem obtinent. Manducata oris, tonsillarumque inflammationes reprimunt: aduersus dysenteriam, alui profluuia conferunt, sanguinisque eruptiones qualescunque sistunt. Idem potest & illorum decoctũ, quod & oris vlcera addito melle curat. Oculos procidentes, condylomata, hæmorrhoides sanguinem fundentes folia imposita sanant. Succus ex caulibus, foliis, aut immaturis fructibus expressus, ac in Sole densatus ad omnia efficacior est.

2. Maturus fructus dulcis est, & non parum habet succi temperatè calidi; esui idcirco non insuauis; adstrictionis verò nonnihil etiam retinet: Ventriculo idcirco & gratus est: & si quis, Galenus ait, largius eo vescatur, capitis dolorem sentiet: Resiccatus verò dum adhuc immaturus est, magis quàm maturus adstringit ac exiccat.

Radix præter adstrictionem non paucam in se habet substantiam tenuem, propter quam & in renibus lapides comminuit: Galenus ait. Plinius Rubi mora & flores vrinam ciere refert, & calculorum ex vino decoctum præsentaneum esse remedium.

De Rubo Idæo. CAP. II.

IDÆVS Rubus vulgarem non paucis refert, sed caules & folia dilutius virentia, paucioribus spinis ac aculeis exasperantur; tenelli verò recensque enati turiones spinis quandoque etiam carent: fructus acinosi, sed colore rubentes, cum dulcedine insuaue quiddam resipiunt. radix valde serpit, & multis locis erumpens germina noua profert.

Fertur & in nõnullis Germanię ac Bohemię syluis reperiri: apud Belgas in hortis habetur.

Floret eodem, quo prior, tempore: fructus verò & serotinus Augusto demum maturescit.

Βάτος ἰδαῖα: Latinis Rubus Idæus, ab Ida monte iuxta quem nascitur: Germanis Hinnebernen:

Rubus Idæus.

Anonis.

brāmen: Belgis Hinnebesien: Hispanis *Carça llamada Ideã*: Gallis *Framboises*: Anglis Frambopse/ Raspis/& Hindberp.

Fructum Matthiolus à Tridentinis ac Ananiensibus Ampoucele nominari refert.

Viribus autem ac facultate alteri Rubo iste similis videtur, sed tamen minus adstringens aut resiccans. Eadem, Dioscorides ait, præstat quæ supradictus.

Flos cum melle oculorum inflammationibus commodissimè illinitur: erysipelata restinguit; stomachicis ex aqua bibendus datur.

De Anonide. CAP. III.

CAVLICVLIS Anonis dodrantalibus aut paulò altioribus exit, geniculis aliquot articulatis ramosis, obsequiosis, duris acutissimisq; spinis horrentibus: iuxta quas folia parua Hypericoïdis Rutæ magnitudine & forma similia, particularibus Lentis foliolis maiora, colore saturato virentia: flosculi secundum cauliculos quoque enascuntur, forma veluti Ochri, sed colore vt plurimum purpurei, rarò albidi, rarissimè verò lutei: subsequuntur valuulę exiguæ, in quibus semina plana. radix longa latè per summa terræ progreditur, lenta admodum ac frangi contumax.

In agris ac iuxta limites siue margines læto pingui ac restibili solo gignitur: reperitur in Germania ac Belgio, ac in Italia, tum & alibi. stirps autem admodum viuax est, quæ nec facilè perit, sed nec extirpari, nisi difficillimè, potest. Agricolis sæpè molesta est, quando duræ ac lentæ radices aratrum remorantur, & boues sistunt.

Noua sub finem Veris germina emittit, Autumno perficitur, & tunc quidem spinosissima. Iulio & Augusto cum flore videtur.

Ἀνωνὶς siue Ὀνωνὶς Gręcis quidē appellatur, ac similiter Latinis Anonis & Ononis: Vulgò autē herbariorū Arresta bouis, Resta bouis, & Remora aratri, quòd arantes boues in opere hęrere efficiat, & quò minus aratrum progredi queat, frequenter radices eius impedimento sint. Dicitur verò & Acutella, à duris acutis spinis, quibus transeuntes pungit.

A Crateua verò Αἰγίπυρος siue Ægipyrus: Germanis est Hauwhechell/ Ochsenkraut/ Stalkraut: Belgis Prangwortele/ Stalcrupt: Italis *Bonaga*: Hispanis *Detiene buey* & *Gattilhos*: Gallis *Arreste beuf*: Anglis Camoche & petti Whyne.

Anonidis autem radix excalfaciens est, &, vt Galenus, tertio quadantenus ordine; extenuans verò ac incidens quoque est. Cortex eius cum vino epotus vrinam cit, calculosque dissoluit ac pellit; crustas verò & abstergit.

Decocta radix in posca dentium dolores mitigat, ore sæpius colluto. Plinius comitialibus decoctam in oxymelite ad dimidias, dari refert. Matthiolus sibi notum hominem affirmat, pul-

uere

uere huius radicis pluribus mensibus assumpto, à carnoso ramice curatum.

Primos huius fruticis turiones siue asparagos, priusquam spinosi fiant, muria condiri, & cibis gratissimos esse; auctor Dioscorides.

De Rusco. CAP. IIII.

Ruscum.

HVMILIS stirps Ruscum est, cauliculi aut potius pediculi eius rotundi, lenti, virentes, & ramosi, semipedem alti: folia parua, latiuscula, Buxi, aut citius Myrtinis similia, sed pungenti cacumine mucronata: baccæ è mediis dependent foliis, per maturitatem rubentes, maiores quàm Asparagi. radices albidæ, ramosæ, serpentes, mediocris crassitudinis, gustu dulce quiddam resipientes.

In nonnullis regionibus, veluti in Burgundia, & Italia; tum & alibi locis asperis frequens nascitur. In Belgij hortos transferri solet.

Primo Vere virentes ac teneros admodum turiones promit, qui edi aliorum asparagorum modo possunt. Autumno semen perficitur.

Ὀξυμυρσίνη, quasi acuta Myrtus, & μυρσίνη ἀγρία, id est, syluestris Myrtus Græcè dicitur: Latinis Ruscum aut Ruscus: Officinis Bruscus: à nõnullis Scopa regia, vt testatur Marcellus Empiricus vetus scriptor: Germanis **Mueßdorn**: Belgis **Stekende Palm**: Italis *Rusco*, & *Pongotopi*: Hispanis *Gilbarbeyra*. Reperiũtur verò & huius spuria quædam nomina ac nothę appellationes, vt, μυτάκανθα, ἱερόμυρτον, μιάκανθα, ἄγονον, σπίγκος, κατάγγελος, ἀνάγγελος, ἄκαιρον, χαμαιμύρτη, & tales aliæ.

Inueniuntur, inquit Plinius lib. xxv. cap. XIII. qui Oxymyrsine radicem Acaron vocãt: Ideoq; quidam Acaron agrion vocare malunt. Sed potuit Plinio vocum affinitas imposuisse, & pro Acæron, quæ vox inter nothas, Acaron aut Acoron legisse.

Plinius notatur.

Serapio cap. CCLXXXVIII. Myrtum agriam eandem cum Cubebis esse sentit, rationem adducit, quòd Galenus Myrtum agriam, hoc est, Ruscum non descripserit, nec Dioscorides Cubebas. Quæ vt nullius momenti ratio est, ita nec veritatem habet: Galenus etenim nusquam Cubebarum mentionem facit; & vt fecisset, non consequeretur idcircò Ruscum Cubebas esse. Meminit autem Galenus Carpesij, quod Auicenna cap. CXXXVII. Cubebas facit. Carpesium autem à Rusco multùm differens esse, ostendunt ea quæ de hoc lib. primo De Antidotis Galenus scripta reliquit.

Carpesium

Est Carpesium herba, inquit, Phu appellato genere similis, validior tamen & aromaticum quiddam plus spirans: plurimum hæc in Sida vrbe Pamphiliæ nascitur. tenuia autẽ quædam Carpesij sarmenta Cinamomi virgultis similia sunt. Eius duo genera reperiũtur. vnum quod Laërtium: alterum quod Ponticum nominatur. à monte, in quo nascuntur, vtraque nomen habent: sed Ponticum melius est: quod cùm plurimum haberem permultis medicamentis admiscui, in quibus Phu vocata imponi debuerat. Est enim Carpesium, vt dixi, Phu simile, validius tamen, & qualitatem quandam aromaticam gustatum odoratumq; remittens: Hactenus Galeni verba.

Ex quibus manifestè constat, Ruscum non esse Carpesium, hoc est, Auicennæ Cubebas, & hallucinatum Serapionem qui tale aliquid suspicatus fuerit. Sunt verò & fructus siue grana quædam Cubebe nomine, non sarmenta; verùm nec illa cum Rusco quadrant, nec Galeno cognita extitere.

Serapionis error.
Cubebe.

Rotunda siquidem grana sunt, Piperis magnitudine, sed oblongo angulo eminente, quasi caudata, gustu aromatica, & acre nonnihil resipientia. Ysaac Practicæ suæ lib. secundo inter grana numerat: & similiter Hali Abbas Practicæ etiam lib. secũdo, numero CLXII. Posteriores Græci, inter quos Nicolaus Myrepsus, Combebas appellant.

Cæterùm

Cæterùm Rusci radices, quarum præcipuè vsus, temperatè calidæ sunt, ac essentiæ tenuitate mediocriter quoque resiccantes. Vrinam ciunt; renum calculos, ac arenulas expellunt: vrinæ stillicidio succurrunt, decocto earum ex vino assumpto. Eadem Dioscorides de foliis ac baccis, quæ præterea & menses pellere, capitis dolores, ac regium morbum sanare ait. Prosunt verò & radices ad crassorum pulmoni pectoriq; inhęrentium humorum facilem expurgationem, ac concoctionem eorumdem promouent.

De Hippoglosso. CAP. V.

Hippoglossum.

HIPPOGLOSSVM cauliculos erigit dodrantales, rotundos: folia circa hos oblonga, lata, acuminata, sed non pungentia, Laurinis quidem similia, sed multò minora; maiora verò quàm Rusci, è quorum medio neruo alterum exit folium acuminatū etiam, sed paruum; nec Rusci folio maius: deinde & bacca Ochri magnitudine, colore per maturitatem rubens, quæ ipso exiguo foliolo quasi tota subinde contegitur. radix albida, longa, & suauis odoris.

In Liguriæ Alpibus, ac Pannoniæ superioris mōtibus reperitur: Bellonius circa Athon montem valde frequentem esse scriptum reliquit.

Sub Autumni tempus fructus maturus est.

Græcis ἱππόγλωσσον dicitur: à nonnullis verò & ἐπίγλωσσον: ab aliis ὑπόγλωσσον: à recentioribus Bonifacia, Vuularia, Bislingua, Lingua pagana, Victoriola. Eadem verò & δάφνη ἀλεξάνδρεια, & δάφνη ἰδαῖα, ab Ida Troadis monte, quæ & Alexandri Troas dicta est.

Nec refert quòd Dioscorides de Hippoglosso vno loco; alio verò de Lauro Alexandrina scripserit: aut quòd Ruellij versio habet, semina inter folia exire: aut quòd talem iconem, Ruellianę nempe interpretationi respōdentem, Matthiolus exhibuerit, fructu videlicet in longis pediculis è cauliculis inter folia dependente. Nam de vna stirpe quandoque sub diuersis appellationibus, separatisque locis Dioscoridem agere, & alibi ostendimus: veluti cap. de Tussilagine. Ruellij autem conuersionem non esse fidelem & ipse Matthiolus postea agnouit. Græcum exemplar habet, καρπὸν ἐν μέσοις (scilicet φύλλοις) ἐρυθρὸν, hoc est, fructum in mediis foliis rubentem. Quod & sic se habere Theophrastus etiam testis, qui Laurum Alexandrinam & Ruscum lib. III. ἐπιφυλλόκαρπα, hoc est, fructum folio ferentia esse refert. Præter hæc duo nec alia ἐπιφυλλόκαρπα nominans, innuere volens, non restare epiphyllocarpa alia. Quod sententiam nostram adstruit, & Hippoglossum Laurum Alexandrinam siue Idæam esse confirmat. Huc verò etiam facit, quòd inter appellationes Lauri Alexandrinæ nomen ὑπόγλωττον asscriptum quoq; sit. Matthioli verò falsam esse iconem, & ad infidelem Ruellij versionem excogitatam; ex his, quæ hactenus scripsimus, satis apparet. Mirum autem quòd cùm ipse errorē Ruellianæ interpretationis animaduerterit; tam falsam & imaginariam iconem in suis commentariis relictam voluerit.

Ruellij versio infidelis.

Matthioli falsa icon.

Cæterùm Hippoglossum siue Laurus Alexandrina à Germanis quidem Zapflinkraut/ & Zungenbladt dicitur: Belgis Tonghenbladt: Hispanis *Lengua de cauallo*: Anglis Double tonge. Supersunt verò & alia quædam eius apud veteres Græcos nomina: vt, δανάη, ζάλεια, στεφάνη, ac inter nothas Σαμοθρακική, μεθεῖον, δίγλωσσον: apud Græcos verò nostri temporis Coraco Votano.

Porrò Laurus Alexandrina temperatura euidenter calida est. Radix pondere drachmarum sex cum dulci vino difficulter parientibus, & stillicidio laborantibus succurrit; & sanguinem quoque menstruum elicit, vt auctor Dioscorides. Similia & Plinius habet: Celeres partus, ait, facit, radice pota trium denariorum pondere, in vini dulcis cyathis tribus. Secundas etiam pellit mensesque eodem modo pota.

Baptiſta Sardus ad ſuffocationes ex vtero hanc vehementer commendat: Exhibendo, inquit, cochlear paruum pulueris, vel herbæ, vel radicis mulierem ſuffocatione ex vtero laborantem mox liberat: Eandem verò & ad inteſtinorum ramices extremum eſſe ſcribit remedium, puluere videlicet radicis exigui cochlearis menſura cum iuſculo carnis aliquot continuis diebus propinato.

De Cappare. CAP. VI.

Capparis.

ACVLEATVS frutex Capparis eſt, cuius ramuli non minus acutis & hamorum inſtar aduncis ſpinis horrentes quàm Rubi, per terram orbiculariter ſternuntur, ſi non pedamentis quibuſdam fulciantur. folia circa hos lata, veluti Mali Cotoneæ, ſed tamen rotũdiora; è ſinu quorum tenues exeunt pediculi capita rotunda proferentes, quibus dehiſcẽtibus flos candidus panditur, quem ſequuntur fructus oblongi, Oliuis ſimiles, in quibus ſemina parua & albida condentur. radix lignoſa, grandis, numeroſa, craſſiore cortice conueſtitur, cuius in medicina frequens vſus.

In Italia, Hiſpania, aliiſq; calidioribus regionibus abſque cultura Capparis naſcitur, tenui ſolo, aſperiſque locis, & iuxta rudera, vt Dioſcorides ſcribit. Theophraſtus natura ſua ſylueſtrem eſſe, & cultum non admittere refert: noſtra tamen ætate à nonnullis colitur, ac ſiccis lapidoſiſq; locis ſeritur.

Capparis æſtate floret: viget verò in Autumnum vſque: rudimenta florum antequam dehiſcant colligenda, & muria aut ſale condienda.

Nomen apud Græcos idem, quod apud Latinos obtinet; *κάππαρις* ſiquidem dicitur: à nonnullis verò & *κυνόσβατος*, ſed propriè Cynosbatos ſiue Canirubus, eſt ſylueſtris Roſa: vt alibi oſtenſum eſt: Germanis **Cappern**: Belgis **Cappers**: Italis *Capparo*: Hiſpanis *Alcaparras*: Gallis *Cappres*: Anglis **Capper**.

Capitula ſiue rudimenta florum, hoc eſt, nondum completi flores, Capparorum nomen in Officinis acceperunt.

Cappares itaque ſiue flores nondum completi temperamento calidi ſunt ac tenuium partium. ſi recentes edantur exiguum admodum alimenti conferunt: ſale verò macerati multò etiam minus: non tam edulia idcircò, quàm ciborum obſonium & medicamentoſum condimentum. collapſam ciborum appetentiam excitant: humido ventriculo conferunt: ſaliuationem eius reprimunt; pituitam verò & in eo hærentem detergunt: iocinoris lieniſq; obſtructiones expurgant: quartana laborantibus ac lienoſis cum cibo proſunt. Eduntur autem, ſale prius eloto, decocti, addito oleo & aceto, acetariorum aliorum inſtar, aut vnà cum cibis coquuntur.

Cortex autem radicis ex diuerſis facultatibus conſtat: excalfacit, extergit, purgat, incîdit, digerit, contrahendi adſtringendiq; quadam potentia coniuncta.

Lienes induratos, ſi quod aliud medicamentum, iuuare valet, cùm foris idoneis remediis admixtus, tum intra corpus aſſumptus, & quidem vel in aceto aut oxymelite decoctus; vel aridus contuſus, aliiſq; permiſtus. hoc etenim modo craſſos lentoſq; humores euacuat, & eos per vrinas, ſæpè etiam per ventrem ſanguinolentos defert, vnde & lienes adiuti & coxendicum dolores: menſes verò etiam promouet, & ex capite pituitas purgat detrahitque, quod *ἀποφλεγματίζειν* vocant: auctor Galenus. Idem cortex, vt Dioſcorides ſcribit, vlcera vetera ſordida, & quæ occalluerunt expurgat: lienoſis cum Omelyſi imponitur: mãducata dentium doloribus auxiliatur; cum aceto verò vitiligines abſtergit. folia verò & radices contrita, duritias & *χοιράδας* ſiue ſtrumas diſcutiunt. Succus aurium vermiculos infuſus enecat.

De Cappare Fabagine. CAP. VII.

Capparis Fabago.

AD Capparem autem & referre recentiorum plerique ſtudent Capparem Fabaginem nuncupatam, non fruticis quidem, ſed herbę ſpeciem. cauliculos hæc promit teretes, læues, ramoſos; & circa hos folia lata, oblonga, craſſiuſcula, minora quàm Capparis, Portulacæ æmula, ab vno pediculo bina, ſaturato colore vnà cum cauliculis virentia: flores verò priuſquam pateant rudimentorum Capparis florum ſimilitudinem referentes; completos autem inalbicantes, ſtaminibus aliquot luteis mediis: ſuccedunt ſiliquæ in quibus ſemina. radix tenuis in diuerſa tendit.

Quibus locis ſpontè exeat aut gignatur nondum accepimus: in hortis Belgij olim hanc conſpicere datum fuit.

Nominatur hæc à recentioribus Capparis Fabago, vt ſcripſimus, & à pleriſque Capparis leguminoſa. Veteribus notam fuiſſe non conſtat: Cepęam ſiquidem eſſe nõ fuerit facile affirmare, breui ac ſuccincta admodum apud Dioſcoridem deſcriptione extante. Deſcribitur verò ab Auicenna cap. XXVIII. herba quædam Ardifrigi nomine, cum qua Capparis Fabago melius reſpõderet, ſi tam graui eſſet odore, quàm ſapore amaricat: Ardifrigi ſiquidem valde acuti & grauis odoris eſt, vt Auicenna ſcribit:

Eſt herba, inquit, ſimilis Cappari, acuti odoris valde & grauis, habens fructum in vaginis. *Ardifrigi.* Quod ſi autem errore tranſſcribentium, pro ſaporis, odoris vox ſuppoſita eſſet, Capparis Fabago cum Ardifrigi conuenire poſſe videretur. Sed quis hoc temerè affirmauerit? Sit ergò Capparis Fabago, ſua contenta appellatione, nec aliam expetat aut requirat.

De facultatibus verò nihil occurrit ſcribendum.

De Vua criſpa. CAP. VIII.

BICVBITALIS aut altior hic frutex eſt, & admodum ſpinoſus: multis tenuibus lignoſis aculeatis & albicantibus ramulis luxuriat: folia non magna, lata, rotunda quoque eſſent, niſi profundius inciſa, Vitiginea quodammodo referrent, ambitu verò reliqua etiam crenata, colore autem pulchrè virent, mollia verò & vnà ſunt ac modicè piloſa: floſculi ex herbaceo albidi, aut perquam exiguum purpurei: fructus acini rotundi, non racematim cohærentes, ſed ſecundum ramulos ſparſim baccarum aliarum modo dependentes, colore initiò virentes, guſtuque auſteri, per maturitatem verò ſubflaueſcentes, vinoſo ſucco pleni, ſapore aliquantulum dulces, in quibus ſemen candicans. radix lignoſa fibris non deſtituitur.

Ad limites agrorum & hortorum hæc ſpina collocatur, & non rarò ipſa hortorum eſt ſepimentum.

Citò admodum, & frequenter ante Veris æquinoctium folia erumpunt: acerbi fructus Aprili ac Maio menſibus colliguntur: maturi verò ſub finem Iunij demum decerpuntur.

Nomen frutex hic apud Veteres non habet, qui eum non cognouerunt, vel neglexerunt: Recentiores quandoquc Groſſulariam, frequentius verò ab acinis Vuam criſpam, Vuam ſpinam, Vuam ſpinellam, Vuam criſpinam appellant: Germani Krußbeer aut Kruſelbeer: Belgæ Stekelbeſien / knoeſelen & Croeſbeſien: Hiſpani *Vua creſpa*, ſiue *Eſpina*: Itali *Vua ſpina*: Galli *Groiſelles*: Angli Goes berrye. Non eſt autem Rhamni ſpecies, vt ex iis, quæ de Rhamno mox ſcribenda, ſatis conſtat. Non eſt etiam ſpina Græcis ἄκανθα κνανῶδης dicta, quam Theophraſtus Graminis ferè modo germinare ſcriptum reliquit.

Sunt autem huius fruticis baccæ nondum quidem maturæ temperamento frigidæ ac ſic-

Vua crispa.

1.

cæ, & ordine quidem secundo intenso, & facultate adstringentes. In cibatu harum vsus omphacij loco est. Iuscula, in quibus incoctæ, ori grata, & febricitantibus vtilia. Eduntur verò & aliis decocta modis: quocunque autem tandem modo, semper crudum ac frigidum succum ingenerant, qui ad alimenti substantiam nihil aut exiguum admodum conferat: aluũ verò etiam sistunt, & sanguinis fluores, ac mensium purgationes reprimunt, nisi in debilem admodum ac frigidum incidant ventriculum, quem non adiuuant, sed vel aggrauant, vel aluo quoque vnà permota conturbant.

Maturi fructus vti dulciores sunt, sic & parum aut nihil adstringunt, & caloris exiguum quid obtinent: alimenti verò & paulò amplius quàm immaturi conferunt, idq; non adeò crudum; verùm raro hi vel ad condimenta desiderantur, vel eduntur.

De Ribesio. CAP. IX.

RIBESIVM non spinosum quidem est, sed certis de causis ab Vua crispa non videbitur diuellendum. Eius species duæ sunt, fructus colore & sapore differentes; vnius enim rubet: alterius niger est.

Fruticosa autem stirps est, lentos ac flexibiles ramos profert cortice subnigricãtes, quibus adnascuntur folia lata, ambitu & crenata, & Vitis foliorum modo dissecta, sed minora multò, è quorum sinu pediculi dependent oblongi, floribus initio onusti, deinde baccis vuæ non racemosæ modo digestis, colore per maturitatem rubentibus, sapore grato acidulis.

2. Altera species priorem ramis, foliis, floribusq; refert, sed fructus niger est, & ingrati saporis, & idcircò nullius pretij ac inutilis habetur.

1. Ribesium rubentis baccæ in multorum hortis habetur: ad sepimenta vtile, tum & ad topiarias scenas, quas non difficili opere conuestit ac ornat.

2. Alterum in hortis habere nemini vel paucis curæ est: iuxta fossas & scrobes agrorum aut pratorum quandoque reperitur.

Floret Ribesium Aprili ac Maio, sub finem verò Iunij quandoque, sæpius verò Iulio mense baccæ maturæ.

Nostra ætas Ribesium appellat, & Grossulariam rubram, ac Grossulariam transmarinam: Germani **Sant Johans treubel** siue **treublin / Sant Johans beerlin**: Belgæ **Besiekens ouer zee**: Itali *Vuetta rossa*: Galli *Groisseletz, Groiselles d'outre mer*: Bohemi **Jahodi S°. Jana.** Officinis Ribes nomine cognitum quod fructu rubet. Describitur verò istud à Serapione cap. CCXLI. Sed Fuchsius & Matthiolus nostrum negant idem cum illius esse: facultates tamen conuenire diffiteri nequeunt; At descriptio, aiunt, non respondet.

Ribes est, inquit Serapio, planta habens capreolos rubros ad viriditatem tendentes, & folia magna, lata, rotunda, viridia: grana, quorum est sapor dulcis cum acetositate, & ipsa sunt frigida & sicca in secundo gradu. Quid autem in hac descriptione repugnans? Plantam esse, ait, hoc est, fruticem, habentem ramulos (interpres capreolos nominat) rubeos, ad viriditatem tendentes, & talia sunt Vere noua erumpentia cum foliis germina, quæ vetustate subnigricant. folia, si cum aliorum minorum nonnullorum fruticum multò minoribus comparentur foliis, magna sunt; lata eadem & virentia esse, manifestum: rotunda verò etiam dici possunt. Quid igitur desideratur? nisi rectum iudicium: id si adhibeatur, Ribes nostrũ idem cum Serapionis ac reliquorum Arabum est. Quod si in aliquo verbo, veluti in dictione, Capreolos, hæsitatio aliqua occurrat, interpreti imputandum; qui nõ fidissimus Serapioni contigit, vt ex cap. de Mummia satis constat. Nũquam Serapio Mummiam existimauit esse mixturam ex aloë & myrrha & eo quod his admiscetur ex humiditate corporis humani: Interpretis istud est commentum. Ita eum hic pro Ramulis, Capreolos scripsisse, quid vetat?

Petrus

Ribesium fructu rubro.

Ribesium fructu nigro.

Petrus Bellonius in lib. De arboribus Coniferis, pro Ribesio aliam ostendit stirpem à se in Libano monte locis frigidissimis repertam, vbi ferè toto anno nix visitur; foliis Lapathi grandioribus ac rotundioribus, senis septenisve ab vna radice, baccis rubentibus, è medio sinu foliorum veluti Lauro Alexandrinæ & Rusco exeuntibus, racematimque dependétibus. quod legitimum esse Ribes ex eo colligit, quia Serapio Ribes in niuosis prouenire scriptum reliquerit: verùm & aliæ stirpes in niuosis non rarò nascuntur, quæ tamen idcircò Ribesia non sunt. In summa autem Arabum breuitate nihil temerè affirmandum, præsertim cùm Ribes vulgare, descriptioni quam ex Ysaaco Serapio adfert, non repugnare queat, & facultates conueniant, vt ostendimus.

Ribes Bellonij.

Ribesij autem nostratis rubentes baccæ, quarum vsus & non aliarum est, frigidæ & siccæ temperamento sunt, ordine secundo satis intenso, & cum partium tenuitate nonnihil quoq; adstrictionis obtinent. Ardores febriles restinguunt ac mitigant; bilem reprimunt, sanguinem contemperant; putredinibus aduersantur; sitim vehementer sedant; ventriculi subuersiones, & choleram morbum sistunt: dysentericis ex calida causa laborantibus vtiles.

De Spina acida siue Oxyacantha. CAP. X.

FRVTEX acida Spina est procerus, plurimis virgultis ac ramis assurgens, aculeis candicantibus & valde pungentibus, admodum spinosis, quorum cortex læuis ac tenuis est, ligni verò materies lutea; foliis hæc conuestiuntur paruis, oblongis, dilutè virentibus, ambitu crenatis, & nonnihil asperis, sapore acidis. flosculi ex oblongis pediculis cohærent lutei: baccæ succedunt paruæ, oblongæ, tenues, colore per maturitatem rubentes, osseo intus exiguo nucleo, sapore acidę; quæ vbi inaruerunt nigræ sunt. radices lignosæ in diuersa sparguntur, luteę quoque, sed coloratiores quàm sit ligni materies.

In pluribus regionibus in incultis ac desertis, non tamen arentibus, sed nonnihil humentibus locis gignitur. tum & in syluis: quandoque verò & iuxta agrorum limites. Transfertur verò & ad hortos, ad quorum sepimenta vtilis est.

Aprili folia ei subnascuntur noua, atque eodem tempore ex veteribus caudicibus turiones

Spina acida siue Oxyacantha.

Oxyacanthus siue Spina acuta.

erumpunt oblongi, molles, Myacanthæ Asparagis similes, qui esui idonei sunt, nec citò lignosi fiunt aut durescunt. Maius flores adfert: sed September fructus.

Galenus hanc Spinã Græcè Ὀξυάκανθαν vocat, & ab ὀξυακάνθῳ differentem in lib. De facult. simp. medic. facit: sed & manifestius in lib. De facul. aliment. vbi Oxyacanthæ Asparagos inter edules refert, quales non Oxyacanthus, sed Oxyacantha siue Acida spina, vt iam scripsimus, profert.

Dioscorides huius Spinæ non meminit, nam quã ipse Oxyacantham feminino genere nominat, Galeni est masculini generis Oxyacanthus; vt sequente capite etiam dicendum.

Amyrberis.

Auicẽna vtrumq; fruticẽ sub Amyrberis nomine complexus videtur: ait enim: Et ex eo est rotundum, rubeum, campestre: & nigrum, oblongum, arenosum (*lego* acetosum) & montanum. Quibus verbis vtriusq; fructum expressit: nam rotundus ac rubens Oxyacãthi est: niger verò & oblõgus Oxyacanthæ, quem scripsimus arefactũ nigrum esse. Officinis autẽ hic frutex Berberis appellatur, ab Amyrberis voce deprauata: recentioribus Crespinus: Italis similiter *Crespino*: Hispanis *Espino de maiuelas*: Germanis **Paisselbeer / Saurich / Erbsell / Versich**: Belgis **Sausebоom / Suerboom**: Gallis *Espine vinette*, atque inde Latino nomine Spinivineta: Anglis **Haudthorntre / & May**: Bohemis **Drack / Dristall**.

Folia autẽ & fructus huius Spinę ordine secundo refrigerant ac resiccant: &, vt Galenus quoq; affirmat, tenuiũ sunt partium, ac incisiuum quid obtinent.

Folia ad ciborum condituram & obsonij loco à nonnullis vsurpãtur, veluti Oxalidis. Decoctum eorundem aduersus ardentes & biliosas febres confert: sanguinis feruorem & iocinoris nimium calorem cõtemperat. Fructus ad eadem conferunt, qui & cœliacis ac dysentericis vtiles habẽtur, & omnes sanguinis superfluos fluores cohibere possunt.

De Spina acuta. CAP. XI.

1.

ACVTA Spina magnus est frutex, non rarò in arborem Pyri altitudine excrescens, præsertim cultu accedente. caudices ei sunt crassi, rami duri ac lignosi, oblõgis acutis & duris spinis horrentes: folia latiuscula, profundis incisuris dissecta, læuia, cum virore resplendentia: flores in vmbellis albidi, suaue odorati: baccæ rotundę, per maturitatem rubentes, in quibus mollis ac dulcis pulpa, & semina aliquot albida. radix altè in terram descendit.

In syluis, secus vias, agrorum hortorumque

rumque sepimenta ac limites nascitur: ac non rarò hortos ipsos sepit, vbique frequens.

Huic verò & altera quædam annumeratur acuta spina, cuius folia angustiora, sed oblonga sunt: flores quoque in exiguis muscariis candidi & odorati, prioris similes: baccæ forma & magnitudine pares, sed luteo Croci colore rubentes. Humilior autem hæc spina est, nec ita facilè arborescit, rara quoque, & in paucorum tantummodo hortis apud Belgas reperibilis. 2.

Vtraque mense Maio floret: folia paulò prius erumpunt: baccę Augusto aut serius maturescunt, esca futuræ turdis, sturnis, merulis, ac aliis per hyemem auibus.

Dioscorides hanc describit, & ὀξυάκανθαν feminino genere nominat: Galenus verò in lib. De simp. med. facult. masculino genere ὀξυάκανθον. Oxyacanthus, ait, arbor, vt Pyri syluestris habet speciem: ita & vires non dissimiles. &c. Sic & Dioscorides de Oxyacantha: Arbor est Pyrastro similis, valdè spinosa, &c. Serapio hanc Amyrberim appellat. Sunt verò, vt & Dioscorides scribit, quibus πυξίνα dicitur aut πυράνθη. Pyrinæ autem nomen alteri ac minori Spinæ proprium esse videtur. Germanis Hägdorn: Belgis Hagedoren / & witte Hagedoren prior Spina dicitur: Italis *Bagaia, Amperlo*: Hispanis *Pirlitero*: Gallis *Aubespine*. Nuncupatur verò & à nonnullis Spina vallaris, & Spina sepicularis.

Cæterùm huius baccæ, vt Dioscorides scribit, alui profluuiũ & mensiũ abundantiã sistũt.

De Tragacantha, siue Hirci spina. CAP. XII.

Tragacantha, siue Hirci spina.

TRAGACANTHA humilis spina est, surculos edit breues, robustos, latè dispersos: folia verò circa hos complura, ex multis ad vnum neruum siue costam cohærentia, instar foliorum Lentis, quorum singularia tenuia sunt & angusta; sub his autem duræ, albicantes, rectæque spinę. radix lignosa in obliquũ latè spargitur, summo terræ cespite hærens. ex qua vulnerata lachryma siue gummi effluit albidum, facileque concrescens.

Theophrastus spontè lachrymã effluere atque spissari, nec opus esse vt radix vulneretur, lib. IX. scriptum reliquit. Præstat autem, Dioscorides ait, pellucens, gracilis, læuis, syncera, & subdulcis.

In Creta insula copiosam reperiri Bellonius lib. primo Singularium refert, & quidem non nisi in mõtium iugis. Theophrastus: hæc anteà nasci tantum in Creta, ait, putabatur: nunc verò in Achaia, Peloponneso, & aliis locis, ac in Asia circa mediam comperiri certum est. In Arcadia etiã nascitur, quæ Cretica non deterior existimatur. Nostra ætas in Gallia Narbonensi hãc etiam obseruauit.

Gręci hanc Spinam τραγάκανθαν vocant, Latinè Hirci spinam dixeris. Lachryma siue gummi, Tragacanthæ quoque nomen habet: in Officinis gummi Tragacanthæ, aut gummi Dragaganti barbarè vocatur.

Tragacantha autem siue Lachryma Tragacanthæ, emplasticam vim obtinet, quare acrimoniam humorum obtundit, resiccat verò etiam nõnihil. Ad tusses, arteriæ exasperationes, raucedines, omnesq; acriores ac tenues destillationes plurimum in eclegmate prodest. Linguæ subdita asperitatem eius colliquescens tollit: renum doloribus, vesicæ rosionibus, ac vrinæ ardoribus auxiliatur cum passo aut glycyrrhizæ decocto epota. Vsus quoque eius ad ocularia medicamenta.

De Acacia. CAP. XIII.

DVARVM Acaciarum Dioscorides meminit, quarum prior vera ac legitima est.

Est autem hæc frutex arborescens, non tamen ὀρθόφυής, hoc est, rectè assurgens, proferens ramos lignosos, duris & oblongis spinis aculeatos, circa quos folia sunt ex pluribus ad

Acacia.

Deprauata Matthioli imago.

Acacia altera.

vnam ῥάχιν siue costam hærentibus composita, veluti sunt Lentis: flores albidi: lobi siue siliquę planæ sunt, & latæ quidem instar Lupini qua parte semen continent: quod modò vna, quandoque duabus lobi particulis angustiore collo cohęrentibus comprehenditur: semen glabrum & resplendens. Exprimitur autem ex his succus, qui in vmbra siccatus: niger ex maturis est: ὑπόκιῤῥος siue subruffus ex immaturis: aliqui verò ex foliis & fructu succum colligunt.

Gummi verò & ex hac stirpe profluit.

Nascitur, ait Dioscorides, Acacia in Ægypto. Inter frutices autem ac arbores perpetuò virentes Acaciam etiam numerat Petrus Bellonius Singul. lib. I. cap. XLIIII.

Hanc spinam Græci ἀκακίαν etiam nostra ætate vocant: Latinis similiter Acacia est: Dicitur & Ægyptia spina.

Succus Acaciæ quoque nomen habet. Officinæ Germanię huius loco succum ex syluestribus Prunis expressum substituunt: quem & Acaciam appellant.

Gummi in Officinis Arabicū gūmi dicitur.

Matthiolus pro Acacia Arborem Iudæ recétioribus dictam, pictura exhibet, cui præter veritatem spinas addidit, vt Acaciam mentiretur, sed tamen nec sic Dioscoridis descriptioni respondentem reddidit.

Acaciæ autem succus, vt Galenus ait, non est partium similarium, sed cum substantia frigida & terrea, cui & quædam aquea commista, quasdam etiam in sese dispersas partes habet tenues & calidas. Est itaq; tertij ordinis exiccantium, refrigerantium verò non lotus primi: secundi verò vbi lotus fuerit. Lotione enim acrimoniā ac partes calidiores deponit.

Cōducit autem, inquit Dioscorides, ad oculorum medicaméta, & ad erysipelata, herpetas, chimetla, pterygia, oris vlcera: proptoses oculorum reprimit: mensium abundantiam sistit: procidentem vterum contrahit: alui fluorem supprimit, tum potus, tum per clysterem inditus: capillos denigrat. Ad oculorum autem medicamenta lauatur.

Gūmi adstringens & modicè refrigerans est: emplasticam verò vnà facultaté habet, qua acrimoniam medicamétorum, quibus admiscetur, retundit. Ambustis cum ouo illitum, vesicas excitari prohibet: Dioscorides.

De Acacia altera. CAP. XIIII.

ALTERA Acacia spinæ Ægyptiæ assimilis, vt Dioscorides ait, sed longè minor tenериорque, stirps humilis, aculeatis spinis conuallata: folia habens Rutæ: semen in siliquis trium aut quatuor capacibus Lente minus. Et pro hac quidem, exhibita olim à Matthiolo fuit, stirps lignosis & aculeatis ramis; foliis ternis cohærentibus, Rutæ graueolentis non valde dissimilibus,

bus; ſemine minore quàm Lentis, tribus aut quatuor in vna ſiliqua, quę per maturitatem colore ſunt luteo, & ſub radiis Solis auri colore refulgent. Si verò & hæc eadem eſt quam Anguillara ſecundam Acaciam eſſe iudicat: flos ei quoque luteus, veluti ſiliqua eſt.

Naſcitur altera Acacia in Cappadocia ac Ponto, vt Dioſcorides refert: reperitur verò & in Corſica, ac nonnullis Italiæ montibus; tum & alibi.

Autumno ſemen maturum eſt.

Hanc ἑτέραν ἀκακίαν, ſiue alteram Acaciam, & Ponticam Acaciam nominant: Officinis & multis incognita eſt.

Huius autem ſuccum Dioſcorides adſtringere etiam ait, ſed viribus quàm alterius inferiorem, & ad ocularia medicamenta inutilem.

De Pruno ſyluestri, ſiue Acacia Germanica.

CAP. XV.

Prunus ſylueſtris.

SYLVESTRIS Prunus humilis ac ſpinoſus frutex eſt, Pruno multò breuior ac minor, ramis tenuioribus duriſq; hinc inde ſpinis aculeatis: foliis verò & anguſtioribus, durioribus, ac minoribus: floſculi ſimiliter albidi: fructus rotundus, paruus inſtar magni vuæ acini, è cæruleo vireſcens, oſſe intus exiguo, guſtu admodum auſtero adſtringẽs. radix lignoſa in diuerſa tẽdit.

Aggeres agros ſepientes, aliaq; eiuſmodi editiora & inculta loca ſylueſtris Prunus occupat. Apud Germanos & Belgas frequens, tum & alibi.

Primo Vere floret, Autumno exigua Pruna colligi poſſunt, & expreſſus ſuccus reſiccandus: reſiccari verò & ipſos expediens ac vtile quoque fuerit.

Fruticem hunc ἀγριοκοκκυμηλέαν, aut κοκκυμηλέαν ἀγρίαν nominant: fructum verò ἀγριοκοκκύμηλον, hoc eſt, ſylueſtre Prunum.

Succum ex his expreſſum & reſiccatum Officinæ Acaciam appellant, & deficiente legitima Acacia, hanc eius loco ſubſtituunt: vnde & Acaciæ Germanicæ ſtirpi nomen factum.

Acaciæ ſuccedaneum.

Germani fruticem **Schlehedorn**: fructum **Schlehen** vocant: Belgæ ſimiliter **Slehedoren/** & **Slehen** dicunt: Galli *Prunier ſauuaige*: Angli **Slootree**: Bohemi **Trnka**.

Refrigerant autem & reſiccant tertio propemodum ordine Pruna ſylueſtria, ac præſertim ipſorũ denſatus ſuccus: & vnà validè adſtringũt.

Prodeſt ſuccus ad omnia quæ adſtrictionẽ poſtulant: ſanguinis vndequaque fluores reprimit: emplaſtris ac cataplaſmatis quæ reprimendi vim habent vtiliter admiſcetur, tum & cœliacorum ac dyſentericorum medicamentis.

Fructus poſt maturitatem, vt Dioſcorides ait, reſiccati, & cum paſſo decocti, ventriculo vtiliores, aluumque magis adſtringunt, quàm hortenſia videlicet Pruna.

De Rhamno. CAP. XVI.

RHAMNI Theophraſto duo ſunt, albus & niger, vterq; ἀκανθόφορος, ſiue ſpinas ferens. Plinius ſimiliter lib. XXIIII. cap. XIIII. Rhamnos duos recẽſet. Inter genera, inquit, Ruborum Rhamnos appellatur à Græcis candidior ac fruticoſior: alterum eſt ſylueſtre, nigrius, ac quadantenus rubens: fert veluti folliculos: huius radice decocta fit medicamentum quod Lycium dicitur. Horum duorum Rhamnorum meminit & Dioſcorides, ſed tertium addit, quem reliquis proponit, priore loco ipſum enumerans: candidum ſecundum: nigrum verò tertium facit.

I. Primum autem fruticem eſſe refert iuxta ſepes naſcentem, & ramos ferentem rectos ac ſpinas

Rhamnus primus.

Rhamnus primus alter.

ſpinas duras veluti Oxyacanthæ : foliis paruis, oblongis, ſubpinguibus & mollibus. Et hanc quidem doctiſs. Cluſius diligentius deſcripſit his verbis:

Eſt Rhamnus frutex ſepibus faciẽdis idoneus, ramis rectis, in multa virgulta ſeſe diuidentibus, candidis, validis ac firmis aculeis horrentibus: foliis, quæ plerumque quaterna aut quina ad ſingularum ſpinarum exortus naſcuntur, oblongis, ſubpinguibus, Oleæ ſimilibus, ſubalbidis, ſed teneris, & ſucculentis, quæ Autumno, nouis ſuccreſcentibus, interdum decidunt: flores Autumno longiuſculi, candicantes, extremis oris in quinque crenas diuiſi : quibus decidentibus, quoddam ſeminis rudimentum, vt in Iaſmino relinquitur: nunquam tamen eius fructum videre mihi contigit: craſſa multipliciq; radice firmatur.

Iſtius verò generis & alium ſe obſeruaſſe addit, ferè aſſimilem, ſed humiliorẽ, & frequentioribus ramis fruticantem, ac candidiorem: minoribus foliis, magis carnoſis : floribus eiuſdem formæ, ſed colore purpureis.

Horum priorem, naſci ait, multis Hiſpaniæ, Luſitaniæ, & Galliæ Narbonenſis locis: alterum verò rariorem, & non niſi vno loco in Regni Valentini finibus à ſe repertum.

2. Alter Rhamnus multis albidis ramulis, lentis ac frangi contumacibus, acutarum longarumq; ſpinarum vallo communitis latè diffunditur : folia oblonga, anguſtiora, candidiora, minoraq; quàm Oleæ: flos herbaceus circa ramulos frequens: baccæ deinde rotundæ, racematim quaſi cohærentes, Aſparagi minores, colore flaueſcentes, ſucco interius luteo.

Non deeſt hic Rhamnus in Hollandiæ, ac potiſſimùm Flandriæ maritimis littoribus: reperitur verò & alibi in conuallibus, ac iuxta profluentes amnes: veluti iuxta Lycum Vindeliciæ fluuium, vbi eum frequentem eſſe Valerius Cordus ſcribit.

Vterque autem hic Rhamnus, prior videlicet ac ſecundus, perpetuò cum foliis virent: fructus ſiue baccæ ſecundi, etiam hyeme frutici adhærentes permanent.

3. Tertium Rhamnum Dioſcorides deſcribit nigricantibus, & quadantenus rubentibus: ramis oblongis, quinûm cubitorum, ſpinoſis, ſed minus duras ac infirmiores ſpinas habẽtibus: fructu lato, tenui, folliculari, σφονδυλίῳ ſiue verticillo ſimilem. Exiſtimantur autem hęc verba à nonnullis doctis, & quidem haud temerè, non ad tertij Rhamni, ſed ad Paliuri deſcriptionem facere, quæ mutila & imperfecta apud Dioſcoridem eſt.

Nam

Rhamnus ſecundus.

Rhamnus tertius.

Nam Theophraſtus & ipſus Plinius, non videntur inter ſecundum & tertium, hoc eſt, inter album & nigrum, aliud quàm coloris diſcrimen agnouiſſe. Quod ſi ita eſt, Paliurus tertia Rhamni ſpecies eſſe non poterit, qui pro tertio Rhamno à multis habitus fuit: ſed omnino ſtirpem aliam tertium Rhamnum eſſe conſequetur, Rhamnis cæteris nõ abſimilem: qualis eſt Cluſij Rhamnus tertius.

Rhamnus tertius. Fruticoſus autem hic admodum eſt, frequentes habet ramos, cortice veſtitos nigro, ſpiniſq; longis aculeatos: folia oblonga, anguſta, craſſiuſcula, aliquot ſimul enata ac cohærentia, colore virentia, guſtu adſtringente: flores exiguos iuxta folia plurimos, coloris herbacei: fructus nigri, rotundi, ac acerbi.

Perpetuò & hic viret: fructus verò æſtate ad maturitatem peruenit.

Spinam autem hanc Græci ῥάμνον appellant: Latinis ſimiliter Rhamnus: à nonnullis verò & περσεφόνιον, λευκάκανθα, id eſt, Spina alba, Spina Cerualis: vt inter nothas voces aſſcriptum eſt. A Marcello verò etiam Spina ſalutaris, & Herba ſalutaris, quæ velut vuam, inquit, habet. Italis *Marruca*, & *Rhamno*: Hiſpanis *Scambrones*.

Valerius Cordus alteram Rhamni ſpeciem Oleaſtrum Germanicam facit.

At Rhamnus, vt Galenus ait, deſiccat & digerit ordine ſecundo: refrigerat verò primo completo, ac ſecundo incipiente.

Omnium folia, Dioſcorides ait, eryſipelatis ac herpetibus efficaciter in cataplaſmate adhibentur: ſed teneris adhuc vtendum: Galenus addit.

De Paliuro. CAP. XVII.

1. PALIVRVS frutex prædurus, quandoque in arborem tranſiens, ramis longis & aculeatis, ſed ſpinis iuxta folia minoribus ac minus nocentibus: foliis verò paruis, latis, quaſi rotundis, acuminatis, è virenti nigro quaſi ſubrubentibus: floſculis ad faſtigia cauliculorum coaceruatis, colore luteis: lobis planis ac latis ſpondylis ſiue verticillis aſſimilibus; in quibus ſemina terna quaternáve læuia, pinguia vt Lini, ſiue, vt Dioſcorides ait, λινώδη.

Naſcitur in humidis & aridis veluti Rubus, & pluribus in Græcia locis.

2. Eſt verò & alius præter hunc Paliurus, fruticoſior Loto: folia cuius qualia prioris, ſed fructus

Paliurus.

Rhamnus ſolutiuus.

ctus differens; qui non planus, ſed rotundus ac ruber, magnitudine qua Cedri bacca aut paulò minor, nuclei cuius non ſimul edun-tur. fructus ſuauis eſt, & eſui per ſe iucũdus: ſi quis autem vinum infundit, tùm & ipſe ſuauior, & ipſum vinum ſuauius reddi aſſe-ueratur. Quod & Plinius lib. XIII. cap. XIX. Fruticoſior hic fructuq; magis rubẽs, cuius nucleus non ſimul manditur: iucundus per ſe (fructus) atque ſuauiter è vino, quin & vi-na ſucco ſuo commendans.

In Libya hic naſcitur. Poſtponit huic Cyrenaica regio Loton ſuam, vt Plinius af-firmat.

Huius Paliuri mentionẽ quoq; facit Di-philus Siphnius apud Athenęum lib. XIIII. referens ſępius in ſecũdis menſis in pulchra Alexandria appoſitos ſe comediſſe fructus.

Folia autem Paliuro decidua ſunt, non quemadmodũ Rhamnis perpetua. Ceptiuo Vere germinat Paliurus: Plinio teſte.

Spinoſus autẽ hic frutex Græcis παλίου-ρος dicitur: Latini ac Itali eandem retinent vocem. Plinius ſemẽ Zurã appellari refert.

Porrò Paliuri folia & radix nõ obſcuram habent adſtringendi vim: ſemina verò in-cidendi, qua calculos veſicæ comminuunt, & ad pectoris pulmonisq́ue excretiones au-xiliantur: vt Galenus ait.

Foliorum, inquit Dioſcorides, & radicis decoctum aluum ſiſtit, vrinas mouet, cõtra venena & ſerpentum morſus auxiliatur.

Radix phymata & œdemata diſcutit tri-ta & impoſita.

Semen tuſſi opitulatur, & veſicæ calcu-los comminuit.

De Rhamno ſolutiuo. CAP. XVIII.

QVEM Rhamnum ſolutiuum appel-lant, frutex eſt facilè arboreſcens, cau-dice mediocris craſſitudinis, cuius exterior cortex qualis Ceraſo; interior verò ligni materies ſublutea, & rami aliquot acutis ſpinis veluti Pyraſtri ſepiuntur: folia viridia, lata, tenuiſſimè per margines ſerrata, mino-ra quàm Pomi: floſculi exigui iuxta folio-rum pediculos aliquot exeunt herbacei: ſuccedunt baccæ initio virides, per matu-ritatem nigræ, vno aut altero intus exiguo nucleo.

Iuxta limites agrorum, in ſepibus, in ſyl-uis, atque aliis incultis exit locis, amat riuu-los & ſcrobes aquas habentes.

Maio menſe flores promit: Autumno baccæ matureſcunt.

Rhamnum ſolutiuum recẽtiores nomi-nant, quòd videlicet inſtar Rhamni ſpinoſa ſit, & expurgandi facultatem baccæ obtineant. Matthiolus Spinam infectoriam: Valerius Cordus Cerui ſpinam facit: nonnullis verò & Burgiſpina. Germanis Creutzbeer/Weghedorn:

Italis

Italis *Spino merlo, Spino Zerlino, Spino Ceruino*: Belgæ fructum Rhijnbesien/id est, quasi dicas, Baccas Rhenanas vocitant.

Baccæ autem huius Spinę, vt gustu amaritudinem cum adstrictione nonnulla referunt, ita & calidæ siccæque sunt ordine secundo. Purgatrices eædem sunt, crassam pituitam & biliosos quoque humores per aluum educunt. Datur aridarum in puluerem tritarum à drachma ad sesquidrachmam: nõnulli baccas numerant, qui à XV. ad XX. exhibent, vel etiam plures duris hominibus. Præstat autem ipsas confractas in iusculo pinguis carnis absque sale incoquere, atque iusculum ebibere: sic etenim minore cum molestia, ac paucioribus ventris doloribus ac torsionibus euacuant. Incoquuntur autem baccæ à XL. ad LX. pro robustissimis etiam plures.

Baccæ nondum maturæ resiccatæ, in aqua temperatæ, luteum præbent colorem; sed maturæ virentem.

Exprimitur ex maturis succus, qui cum modico aluminis decoctus, pictoribus pro saturato virenti colore in vsu est: quem Saffgruen appellant.

Saffgruen.

De Pyxacantha & Lycio ex Dioscoride.

CAP. XIX.

Pyxacantha Matthioli.

PYXACANTHA spinosa est arbor, ramulis trium cubitorum aut longioribus, cortice luteo, & colore diluti Lycij; iuxta quos folia Buxi æmula, πυκνά, densa siue crassa. Fructum habet Piperis magnitudine, nigrum, amarum, πυκνόν, densum siue succi plenum, & læuem: radices multas obliquas lignosas.

Nascitur in Cappadocia & Lycia, & aliis regionibus plurimis: loca amat aspera. Bellonius in Palęstina à se repertam scribit.

Pro Pyxacantha à Matthiolo pictura exhibetur stirps foliis Buxi, freque͂tibus admodum ramulis, spinis aliquot intermediis, sed hanc non esse legitimam, doctiss. Anguillaræ aliorumque sententia, cui quoque & nos accedimus.

Extrahitur autem ex Pyxacanthæ foliis ac ramulis, aut, vt Plinius, ex ramis & radicibus, per decoctionem succus, cui Lycio nomen. Folia, inquit Dioscorides, cum ramis tundu͂tur, & multis diebus macerata decoquuntur: postea lignosis reiectis, quod reliquum rursus decoquitur, donec mellis habeat consistentiam. Plinius sic habet: Coquuntur in aqua tusi rami radicesque summæ amaritudinis æreo vase ferè per triduum: iterumque exempto ligno donec mellis crassitudo fiat: lib. XXIIII. cap. XVIII.

Quam Græci πυξάκανθαν vocant: Latinè Buxeam spinam quis dixerit: Nominatur verò & λύκιον à succo, qui ex ea coquitur.

Succus propriè λύκιον dicitur, apud Latinos idem nomen retinens. Officinis Lycium incognitum est, quæ eius loco succum fructuũ Periclymeni siue Caprifolij perperã, & cũ grauissimo errore substituũt: vt suo loco scriptũ est.

Officinarũ error.

Dioscorides ex Rhu χύλισμα facere docet, ad eadem, ad quæ Lycium conueniens. quod deficientis ac desiderati Lycij succedaneum est, & in omnibus medicamentis eius loco adhiberi ex re est.

Lycij succedaneum.

Lycium autem, auctore Galeno, exiccatoriæ est facultatis, & compositum ex diuersi generis substantiis: vna quidem tenuium partium digerente atque calida: altera terrestri ac frigida, ex qua adstrictionem obtinet: in calore autem mediis ac symmetris proximũ est. Proinde ad varia eius vsus. Caliginem, inquit Dioscorides, oculorum discutit: palpebrarum scabiem, pruritus, veteresq; fluxiones sanat: facit ad aurium putredines, exulceratas gingiuas, & tonsillas, labiorum fissuras, sedis rimas, attritusq; illitum. Cœliacis & dysentericis potum &

per clysterem inditum prodest. Datur sanguinem excreantibus & tussientibus ex aqua: muliebria etiam appositum sistit. Contra rabiosi canis morsus in catapotio deuoratur, aut in aqua bibitur, aut ex melle sumitur.

De Agrifolio. CAP. XX.

Agrifolium.

AGRIFOLIVM frutex est, quandoque, cultura præcipuè, in arborem excrescẽs. caudices arboribus mediocris crassitudinis; fruticibus non valdè crassi, quorum ramuli lenti sunt ac flexibiles, & cortice conteguntur læui ac virente. materies ligni dura ac solida, ac interius nigricans, quæ & in aqua sidit; veluti Lignum Indicum, quod Guaiacum dicitur: folia pulchrè virent, læuia ac glabra, Laurinis ferè similia, sed minora, ac pungentibus aculeis per margines angulosa; quos tamen senescente arbore pauciores vel nullos habent. flores albi & odorati: baccæ rotundæ, Ochri magnitudine, vel non multò maiores, colore rubentes, sapore ingratæ, nucleo intus albido, quæ non facilè decidunt, sed diutinè ramis adhærent. radix lignosa.

Fit ex huius arboris aut fruticis cortice, qui læuis est, Viscum, quo in capiendis auibus aucupes & rustici vtuntur. Corticem, inquit Ruellius, detrahunt, & facta humi scrobe, locis vliginosis maximè, obruunt, frondibus arborum inuoluentes, & inibi putrescere patiuntur, quod ferè duodenis diebus fieri solet. Tunc marcidum eruunt, & tantisper pila contundunt, donec in viscum lentescat: demum in profluente, vt adhærentes corticum reliquiæ sordesque fluitent, proluunt, & adiecto olei nucum momento, fictilibus recondunt.

Exit Agrifolium locis incultis ac desertis, tum & quibusdam locis iuxta vias, ac in syluis.

Perpetua autem ac immortali coma viret: Autumno ferè baccæ maturantur, quæ non rarò etiam hyeme ramulis adhærent.

Agrifolium hunc fruticem arborescentem Latini vocant: Itali *Agrifoglio* ac *Aguifoglio*: Hispani *Azebo*: Germani Walddistell / & nonnulli Stechpalmen: Belgæ Hulst: Galli *Hous* & *Housson*: Angli Holy.

Creditur esse à Theophrasto ἄγρια dicta, quam plerique Latinè etiam Aquifolium aut Aquifoliam dici volunt. Plinius autem lib. XXVII. cap. XXVIII. Aquifolium interpretatur κράταιγον: Sed Cratægus folio est oblongo Mespili simili, quem Athenæus lib. secundo eundem cum Ceraso esse iudicat. Theodorus Gaza φιλύκην Theophrasto nuncupatum Aquifolium interpretatur. Philyce autem ex perpetuò virentibus quidem est, sed candor ei qualis Celastro, cuius materies albida: & in alendo pecore honor, fronde semper redundans. At tale Aquifolium non est, cuius materies neque albida, neque frondes pecori vtiles præbet.

φιλυκη.

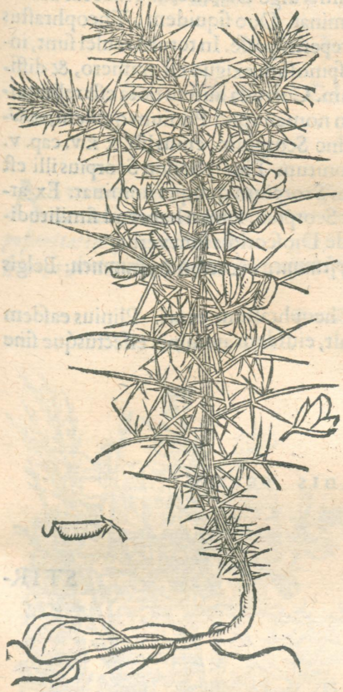
Agrifolij autem baccæ temperamento calidæ sunt ac siccæ: tenuiorum item partium: & flatus discutiunt. Ad colicos dolores vtiles sunt: crassos siquidem pituitosos humores per aluum educunt, x. aut XII. numero assumptæ, vt ab his accepimus, qui earum experimentum quandoque fecerunt.

Viscum autem ex huius cortice factum non minus nocuum est, quàm ex arboreo Visco præparatum: tenacissimum siquidem est: interanea omnia conglutinat: excrementorum exitus contrahit ac claudit, atque hoc modo perniciem homini adfert, non qualitate aliqua, sed glutinosa sua substantia.

De

De Genista spinosa. CAP. XXI.

Genista spinosa.

Genistæ spinosæ altera icon.

Genistella.

IN totum Spina hæc stirps est, densa spinarum du a um acutarumq; agmine circumquaque circumsepta: foliis caret, nisi Vere & quidē exiguis ac mox deciduis. fruticosa autem est, & nō rarò cauliculis lignosis pluribus assurgens, humilior quandoq;, subinde altior, pro loci natura. flosculi è spinosis ramulis erumpunt, quales Genistæ, lutei, qui in calidis regionibus sub feruenti Solis æstu adeò rufo colore intenso sunt, vt purpurei appareant: siliquæ sequuntur assimiles. radix lignosa ac lenta, modò recta descendit, aliàs per obliquum fertur. 1.

Huic accedere potest & altera spinosæ Genistæ species, quę virgulas quasdam admodum tenues promit, initio minutulis foliis ac innocentibus exiguis spinulis circumuallatas: postea verò cùm annuæ fuerint, defluentibus foliolis, solis durioribus spinulis communitas. flosculi huic pallidè lutei, minores quàm Genistæ: siliquæ paruulæ, in quibus semina exigua rotunda & subrubentia: radix lignosa & lenta quoq; est. 2.

Prior in pluribus reperitur regionibus, vt in Germania, Belgio, Italia, Gallia, Hispania, Anglia, & locis quidem incultis quoq; ac neglectis. 1.

Altera pluribus per Brabantiam locis occurrit, nonnihil humentibus, sed incultis quoque ac neglectis. 2.

Flores harum Maio conſpicui: & prioris quidem in Hiſpania Autumno etiam: vt Cluſius refert.

1\. Harum priorem Belgæ Geniſtam nominant ſpinoſam: vulgò **Gaſpeldoren**. Habetur autem hæc pro Theophraſti Scorpio, quem Gaza Nepam nominat. Duo ſiquidem, Theophraſtus ait, ex toto aculeata eſſe, & difficulter alia præter hæc reperiri poſſe. In totum aculei ſunt, inquit, Corruda & σκόρπιος. deinde pòſt: Quod ex toto ſpinoſum exiguo eſt numero, & difficile quicquam inueneris præter Corrudam & Scorpium. Corruda autem nota eſt: relinquitur Scorpius idem cum Geniſta ſpinoſa. Scorpij autem nomen apud Plinium quidem, πολύσημον, & aliquot ſtirpibus commune. Præter enim hunc Scorpium, cuius lib. x x v. cap. v. mentionem facit, Theophraſti verba referens, & Aconitum Theliphonon Scorpius illi eſt lib. x x v. cap. x. Iam & Scorpioidem dictam herbam Scorpium quoque nominat. Ex argumento nomen, inquit lib. x x i i. cap. x v. accepit Scorpius: ſemen habet ad ſimilitudinem caudæ Scorpionis: folia pauca. Quæ de Scorpioide Dioſcoridis ſunt verba.

Scorpius.

2\. Altera, Geniſtella paſſim vocatur: Germanis **Erdtpfrimmen / Stechend pfrimmen**: Belgis **Stekende brem**: Gallis *Geneſt picquant*.

De ſpinoſi autem Scorpij facultatibus nihil apud Theophraſtum extat. Plinius eaſdem quas Scorpioidi vires ei tribuere videtur. Eſt & alia, ait, eiuſdem nominis effectuſque ſine foliis: lib. x x i i. eodem quo ſuprà loco.

LIBRI PRIMI PEMPTADIS SEXTÆ

FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS SEXTÆ

LIBER SECVNDVS,

DE FRVTICIBVS NON SPINOSIS.

Præfatio.

A Spinosis fruticibus ad non ſpinoſos tranſeundum, quorum non exiguus numerus occurrit: Sed tamen non omnes Veteribus cognitos deſcribere inſtituimus, ſed quorum notitia ad poſteritatem peruenit, vel quos cognoſcere refert. Superiori autem libro finem impoſuit Geniſta ſpinoſa, huius verò initium non ſpinoſa exhibet Geniſta.

De Geniſta. Cap. I.

Geniſta cum rapo.

Geniſta Italica.

FRVTICOSA ſtirps Geniſta eſt: caules aut potius tenues caudices habet lignoſos, à quibus plurimæ tenues ſparguntur virgulę anguloſæ, virentes, lentæ, & flecti nectique faciles, non rarò quoque in alas diuiſæ; circa quas folia exigua, obſcurè virentia, & floſculi eleganti colore lutei, & tandem ſiliquæ planæ per maturitatem nigricantes, veluti Faſeli ſiue Bœnæ dictæ, in quibus ſemina plana, dura, ſubruffa, Lentibus minora. radix dura & lignoſa fibras quaſdam obliquas ſubinde à ſe dimittit. Attollitur autem Geniſta frequenter in ſatis magnam altitudinem, hominis ſtaturam attingens: floribus hæc multis ſæpè grauida; quandoq; verò humilis permanet, quæ rarò florifera. Huius verò radicum fibris adnaſcitur quod Rapum appellant Geniſtæ. 1.

Rapum Geniſtæ. Eſt autem hoc tuberoſum quoddam, turbinatum, ſubnigricantibus ſquamis opertum, pulpa interiore ſublutea, à quo caulis aſſurgit dodrante breuior, floribus circa faſtigium ſubcandidis, Lamij ferè æmulis, ſuccedentibus oblongis, craſſis, teretibus, non tamen magnis lo-

culis, in quibus ſemina minutiſſima & ſuperuacanea. Tota autem facie iſtud Orobanchen Dioſcoridis refert, lib. III. Pempt. IIII. deſcriptam: hoc ſolo ab ea differens, quòd non inter Legumina exeat: ſed è fibris radicum Geniſtæ, quibus adhæreſcit.

Naſcitur Geniſta in Germania, inferiore præſertim, frequentiſſima aridis, incultis, ac deſertis locis: tum & iuxta ſyluarum & agrorum limites: & quæ humilior eſt rapumque ferens, macro, tenui, ac arenoſo ſolo gaudet.

2\. Præter verò hanc & alia elegantior Geniſta eſt, ramuli ſiue virgæ cuius virentes quoque, lentæ ſimiliter, & ad vinciendum accommodæ, paucis adeò foliis conueſtiuntur, vt nudæ ferè appareant: circa harum autem faſtigia flores ſpicato ordine exeunt, eleganter quoq; lutei, odorati, maiores quàm prioris; ſiliquæ verò & nigræ, planæ, & longiores.

Hæc Italiæ indigena eſt: fertur & in Hiſpania prouenire: apud Belgas verò hortenſis.

3\. Iam & hirſuta quędam Geniſta eſt, candidioribus ac mollioribus foliis, qualis in Hiſpanię nonnullis regnis, & præſertim iuxta Calpem naſcitur. Meminit huius Titus Calphurnius Bucolicon Æcloga ſecunda, ſic ſcribens:

Cernis vt, ecce pater, quas tradidit Ornite vaccæ
Molle ſub hirſuta latus explicuere Geniſta?

Floret Germanica Geniſta ſub finem Aprilis, aut Maio menſe, atque tunc rudimenta florum adhuc virentia, prius videlicet quàm lutea fiant, decerpta, muria aut ſale condiuntur, quæ poſteà elota & decocta Capparorum in obſoniis loco habentur, nec minore cum ſuauitate manduntur.

Siliquas cum maturis ſeminibus Auguſtus menſis præbet. Rapum Iunio præcipuè menſe apparet ac conſpicuum eſt.

Italica Geniſta ſeriùs quidem, ſed diutiùs in Belgio floret.

Appellatur autem hic frutex à Latinis quidem Geniſta, aut, vt quidam volunt, Geneſta: Italis *Geneſtra*: Hiſpanis ſimiliter *Geneſtra* aut *Gieſtra*: Germanis Pfrimmen: Belgis Bremme: Gallis *Geneſt*: Anglis Broome.

At Geniſtæ virgæ, flores, ac ſemina excalfaciunt ac reſiccant ſecundo ordine: tenuis quoq; ſunt eſſentiæ, & expurgandi ac aperiendi vim obtinent: & præcipuè ſemen quod ſicciuſ eſt, minuſque excrementitiis humiditatibus redundat.

Decoctum virgularum & cymarum Geniſtæ, hepar, lienem, & renes expurgat ac aperit: per aluum aquoſos humores detrahit, hydropicis idcirco auxiliare; præſertim ex vino: reliquis ex aqua vtilius. Ad eadem commendatur & ſemen.

Paratur verò & ex Geniſtæ ramulorum ac virgultorum aridorũ & combuſtorum cinere cum vino tenui albo, cuiuſmodi Rhenanum eſt, lixiuium. quod ad Cachexiam & Leucophlegmatiam à nonnullis valde commendatur: & potenter quidem hoc aquoſos ac ſeroſos humores cum vrina & per veſicam expellit: ſed & acrimonia ſua interna viſcera quandoque & lædit & exedit.

Meſues floribus ac ramulis humiditatem ait incidentem adeſſe, ſed excrementoſam, & ob id vomitoriam: & ſtirpem omnibus ſuis partibus cõturbare, prouocare, incidere, attenuare: pituitam & crudam materiam à iuncturis cum violentia vomitione ac deiectione expurgare. Videntur autem iſta non de Geniſta, ſed de Sparto ſcripta, quod per ſuperna Hellebori ritu purgare, auctores ſunt Dioſcorides & Plinius. Addit verò & Meſues Geniſtam calculum frangere renalem atque veſicæ, neque permittere vt in his materia diutius hæreat, aut in calculum dureſcat.

Flores exigui muria conditi, & pro obſonio manſi, languentem excitant appetentiam, & hepatis ac lienis infarctus expediunt. Iidem completæ maturitatis cum axungia porcina triti ac permiſti, dolores podagricos lenire feruntur. Meſues verò hos cum melle roſato aut ouo ſtrumas ſcribit reſoluere.

Rapum Geniſtæ in vino decoctum ad renum & veſicæ dolores commendatur, vrinas prououet, calculos diſſoluit & expellit. Succus è recenti rapo Geniſtæ expreſſus, recentia vulnera glutinat, vetera & ſordida expurgat: vlceribus quoque malignis ac diuturnis prodeſſe recentiores affirmant.

De Geniſta tinctoria. CAP. II.

FOLIOSA hæc Geniſta amplius eſt quàm præcedentes, humilior tamen & rarò rectè aſſurgens, ſed ad latus declinans: ſarmentoſas quoque ac tenues herbaceas virgulas à caudice exiguo & lignoſo promit, foliis circumueſtitas multis virentibus, latioribus, longioribuſque quàm vulgaris. flores circa faſtigia copioſi, pulchrè lutei, quales Geniſtę: ſiliquæ quoque eiuſmodi: ſemen non abſimile. radix lignoſa.

Pluribus

Genista tinctoria.

Genistæ tinctoriæ altera icon.

Genista humilis.

Pluribus per vtramque Germaniam prouenit locis incultis, quandoque humentibus aut vmbrosis: syluas quoque ac montosa non rarò subit. Italiæ quoque haud incognita.

Iulio & Augusto cum flore reperitur: atque tunc à nonnullis ad tincturæ vsum colligitur ac subsecatur.

2. Clusius & alteram huius speciem exhibet magis fruticosam & altiorem, & ad duorum cubitorum altitudinem rectè assurgentem: cuius caudex enodis, digitum crassus, candicante obducitur cortice, ramosque multos spargit fragiles, circa quos folia Lini, supernè virentia, inferius incana ac resplendentia: flores spicati, Genistæ tinctoriæ æmuli. Hanc autem in Murciano Hispaniæ regno secus vias à se conspectam, & mense Martio cum flore repertam, refert.

3. Est verò & inter Genistas quedã omninò humilis, ac terræ superficiei incumbẽs, cuius cauliculi in membranosam latitudinẽ extẽsi, folia oblõga referũt, à quibus & deinde alij enascũtur, & ab his rursus alij, nec finis donec ad fastigiũ peruentum: folia autem nulla habet alia. ex horum fastigiis emicant flosculi lutei veluti Genistæ, sed minores; & siliquæ exiguæ. radix tenuis est.

1. Harum autem Genistarum priorem plerique florem appellant tinctorium: rectius verò Genista tinctoria dicitur. Meminit huius Plinius:

Tingendis, inquit, vestibus nascentes Genistæ: lib. XVI. cap. XVIII. Germanis Ferbblumen/ Heydenſmuck: Belgis Ackerbrem: Italis (ni fallor) *Cerretta, Braglia, & Cosaria*, vt Cap. de Lysimachia Matthiolus scribit: Anglis Dieweed.

2. Altera ab Hispanis Scoba nominatur.

3. Tertia à nonnullis Genista humilis vocatur: à Germanis Erdtpfrimmen/ hoc est, terrestris Genista, siue Chamægenista.

Sapore autem Genista tinctoria amaro, Genistam priorem refert, proinde & secundo excessu calida siccaque. existimatur verò & reliquis facultatibus ei assimilis.

De Sparto frutice. CAP. III.

Spartum frutex maius.

Spartum frutex minus.

DVPLEX Spartum est: vnum frutex: alterum herba.

Spartum frutex Genistæ, quam Itala terra producit, virgulis similis est; quæ virentes, striatæ, tenues, & ad nexum flexumque faciles ac expeditæ sunt. Folia ei nulla, nisi prima germinatione, quæ paruula & citò defluunt: flores in lateralibus pediculis spicato exeunt ordine lutei: lobi qui succedunt rotundis oblongiores, minoribus Bœnis siue Faselis (quos Dioscorides Phasiolos nominat) adeò similes, vt sublato pediculo, ab huiusmodi Faselis non mox discernantur; in quibus semen durum ac nigrum. radix lignosa.

In Hispaniæ prouinciis Spartum nascitur, & vno loco altius ac fruticosius: altero verò humilius, cuius tamen lobi maiores sunt.

Græcis σπάρτον ac σπάρτιον dicitur: Latini iisdem vocibus vtuntur, modò Spartum, aliàs Spartium nominantes: Hispani *Retama* vocant.

Sparti autem, quo vites alligantur, tum fructus, tum virgarum succus non instrennuè trahentis est facultatis: sic Galenus. Dioscorides verò, Semina, ait, & flores cum melicrato quinque obolorum pondere pota, purgant per superiora vehementer, veluti Helleborum; sed tutò, ac citra periculum. Semen per inferna purgat.

Ramorum in aqua maceratorum ac tusorum extractus succus, ischiadicis & angina laborantibus auxiliatur, si quantū cyathus manè bibatur. Quidam verò hos ramulos marina aqua macerantes, ischiadicis per clysterem iniiciunt: educunt autem sanguinea & strigmentosa.

De Sparto herba. CAP. IIII.

Spartum herba.

Sparti herbæ alia ſpecies.

ALTERVM Spartum herba, vt inquit Plinius, ſponte naſcens. tenuia ac iuncea hæc è radice numeroſa emittit folia, cubitalis ſubinde longitudinis, lenta quoque & obſequioſa, quæ ætate duriora redduntur; culmi inter hæc aſſurgunt altiores, paniculam ferè arundinaceam proferentes, nonnullorum Graminum aſſimilem, in quibus oblongum naſcitur ſemen. radices fibroſæ ſunt ac perpetuæ, quæ facilè luxuriantes atque inter ſe implicitæ latum conſtituunt ceſpitem, duorum quandoque pedum ſpacium occupantem.

In compluribus Hiſpaniæ Bæticæ locis hoc Spartum prouenire Cluſius ſcribit, ſed tamen omnium frequentiſſimè ab initio Granatenſis regni ad Murgim vſque vrbem, quæ modò Murcia, in quo terræ ſpacio & Noua Carthago, nunc Cartagena, ſita eſt: Reperitur verò & in Valentino agro, vbi lætius & vberius exit.

Conueniunt autem hæc cum iis quæ de Sparto herba Plinius lib. XIX. cap. II. ſcriptum reliquit: & quidem his verbis: Herba hæc ſponte naſcens, & quæ non queat ſeri. Iuncusq; propriè aridi ſoli, vni terræ dato vitio: namque id malum telluris eſt: nec aliud ibi ſeri aut naſci poteſt. In Africa exiguum ac inutile gignitur. Carthaginienſis Hiſpaniç citerioris portio, nec hæc tota, ſed quatenus parit, montes quoque Sparto operit. Hinc ſtrata ruſticis eorum, hinc ignes faceſque, hinc calceamina, & paſtorum veſtes: animalibus noxium præterquam cacuminum teneritate.

Conficiuntur verò ex hoc & hac ætate aulęa, corbes in quibus vuæ paſſæ & caricæ: tum & alia conduntur: nec alius huius, quod ſcitur, vſus eſt: nec nomen pręterquam Sparti, aut Sparti herbæ.

De Tamarice. CAP. V.

TAMARIX frutex haud magnus eſt, hominis ferè altitudine: caudices habet lignoſos quidem, ſed nequaquam craſſos: ramulos verò ab his complures: folia verò circa hos frequentia, parua, oblonga, teretia, ac tenuia, quaſi lineolis tranſuerſis ac obliquis ſine inciſuris ſuperficietenus exaſperata, indiuiſa tamen: flores muſcoſi, numeroſi, albidi, aut ex albido purpuraſcentes tenuium ſurculorum faſtigia occupant; quibus ſemen ſuccedit papposum, quod

Tamarix.

Tamaricis ramulus cum floribus.

quod per maturitatem, dehiſcentibus conceptaculis in quibus continetur, effluit, ac à vento abripitur, non minus quàm Salicis. radix qualis fruticum lignoſa, in diuerſa tendens.

Secus profluentes amnes, ac quandoque exorbitantes fluuios, non rarò etiam circa paludes naſcitur, ſolo frequenter ſaxoſo: humidiores ſiquidem & lapidoſos amat tractus. reperitur in Germania, Vindelicia, Italia, Hiſpania, ac in Græcia quoque.

In Ægypto autem ac Syria, vt Dioſcorides, Tamarices quoque gignuntur: In Tylo verò & Arabiæ inſula, vt Theophraſtus ſcribit, quarum, inquit, lignum, non vt apud nos Græcos imbecillum, ſed validum veluti πρίνινον, ſiue Ilignum, aut aliud quoddam forte.

Tamaricem hanc Dioſcorides ἥμερον, ſiue ſatiuam aut vrbanam nominat, & fructum ait proferre Gallis perſimilem, guſtu inæqualiter adſtringentem.

Petrus Bellonius Singularium lib. ſecundo Tamarices prææltas & aliarum arborum inſtar magnas ſe in Ægypto vidiſſe refert: & locis quidem quandoque humidis ſecus flumina: non rarò verò etiam in aridis & ſabuloſis, vbi nulla alia naſceretur arbor. quę Gallas, incolis Chermaſel dictas, ſubinde adeò multas è ramis dependentes ferrent, vt onere earum grauatæ ferè fatiſcerent.

Tamarix Græcis μυρίκη: Latinis verò etiam Myrica: in Officinis Tamariſcus dicitur: ab Octauio Horatiano Murica. Dioſcorides in Græcia & Italia naſcentem ἀγρίαν ac ſyluestrem facit: Germanis eſt Tamariſchen holtz & Portz: Belgis Ibenboom/Tamariſchboom: Italis *Tamarigio*: Hiſp. *Tamargueira* & *Tamariz*: Gallis *Tamaris*: Angl. Tamariſck: Bohemis Tamaryſſt.

Myrica autem abſtergentis eſt ac incidentis facultatis abſque perſpicua deſiccatione: habet verò & adſtrictionem nonnullam. Atque ob has facultates admodum prodeſt lieni indurato decocta cum aceto aut vino; ſiue radice, ſiue foliis, ſiue extremis ramulis. auctor Galen.

Decoctum foliorum ex vino lienem abſumere Dioſcorides quoq; ſcribit: deinde & idem ad dolorem collutione prodeſſe: & ad muliebres menſes inſeſſu: & aptè iis qui pediculis & lentibus abundant affundi.

Cinis combuſtæ admodum deſiccatoriæ eſt facultatis, plurimam abſtergendi facultatem habens, pauxillum adſtringendi.

Fructus autem ſiue galla maioris Tamaricis non paucam ſortita eſt adſtrictionem, adeò vt

gallæ

gallæ omphacitidi siue immaturę proxima sit, nisi quòd acerbitas euidentior est in galla: Myricæ autem fructus temperatura inæqualis, immista est enim naturæ eius multa partium tenuitas, atque vis abstergendi, quod sanè gallæ haud inest, vt Galenus ait.

Conuenienter hoc vtimur, inquit Dioscorides, vice gallæ in medicamentis oculorum ac oris: ad sanguinis excretiones: prodest verò & cœliacis, fluxui muliebri, ictero, ac à phalangio demorsis. Cortex ad eosdem vsus adhibetur. Conficiuntur ex ligno ad bibendum pocula, vt ex his potus sumptus lienosis prosit.

De Erica. CAP. VI.

Erica prior.

Erica altera.

ERICA humilis, sed tamen lignosa ac fruticosa stirps, rarò dodrantalis altitudinis: virgulas promit complures, ac circa has foliola duriuscula ac asperiuscula, Tamaricis aut Cupressi quodammodò similia: flosculos secundum virgulas ordine digestos, exiguos, diluto rubentè colore purpurascentes, rarò albidos: radicem lignosam per summam terram sparsam. Et hæc verè ac propriè Erica apud Veteres habetur. 1.

Sunt verò & alij humiles lignosi frutices, qui inter Ericas numerantur. Quarum vni virgulæ quoque lignosæ à radicibus complures, sed tenues, subrubente colore nigricantes, non rarò sesquipedales vel altiores, foliis quæ admodum exiguis circumuestiuntur, quàm vulgaris Thymi minoribus: flosculi in fastigiis ac cacuminibus virgularum quini seníve, aut plures cohærét, deorsum dependentes, forma oblongi, intus caui, dolioli alicuius effigiem referentes, colore diluto purpurascentes. radix serpens, pluribus germina locis edit. Ex hac Erica scopæ fiunt, quibus domus verruntur, tum & aliæ, quibus vestes expurgantur. 2.

Vtraq; inferiori Germaniæ siue Belgio satis vulgaris, locis aridissimis, sterilibus, ac incultis.

Floret & vtraq; æstate, sed prior diutius, sic vt & Autumno cum flore reperiri queat.

Memini verò & aliam quandam me obseruare Ericam, humilem quidem, sed lignosis virgulis etiam luxuriantem, cuius exigua quoque sunt foliola, sed angusta, & oblongioris formæ: huic spicato ordine ad fastigia virgularum, vnico tamen tantummodo latere, exeunt flosculi eleganter rubentes, nigris prominentibus apicibus. 3.

Nascitur hæc in Germaniæ illo tractu, qui ex Bohemia Norinbergam ducit, locis aridis & incultis, ac iuxta syluas.

Mense

Erica tertia.

Vaccinia nigra.

sunt etiam colore albo e sylua Ottonica, qualia vidi ao 95.

Mense Aprili cum elegantibus flosculis reperta. Describuntur verò & multæ aliæ à doctiss. C.Clusio Ericæ, quas ex suis per Hispaniam obseruationibus requirendas relinquimus.

Erica autem à Græcis ἐρείκη dicitur: nónulli perperam Myricam nuncupant: Germanis ac Belgis Heyden: Italis *Erica*: Hispanis *Breço, Queiro*: Gallis *Bruyre*: Anglis Heth.

At Ericæ, vt Galenus sentit, digerendi per halitum facultatem obtinet. Flore eius ac foliis vtendum.

Auxiliantur, inquit Dioscorides, coma & flores serpentium morsibus imposita. Ex floribus autem reprobum mel apes colligunt.

De Vacciniis nigris. CAP. VII.

VACCINIA, de quibus hoc loco agimus, à Violis differunt: nec flores sunt, sed baccæ: istorum autem Vacciniorum aliquot reperiuntur species, Nigra videlicet, Rubra, & quæ Palustria dicuntur.

Vulgatissima Germaniæ sunt nigra, quorum fruticem Myrtillum quidam appellant. est autem hic exiguus, vix dodrantalis, cauliculis & ramulis tenuibus, virenti cortice conuestitis: foliis maioris Buxi, tenuioribus tamen & ambitu leuiter serratis, ad Myrti vnius generis accedentibus: flosculi secundum ramulos rotũdi, concaui: baccæ Iuniperis magnitudine satis respondent, in summitate concauum veluti vmbilicum habent, perinde ferè vt Taxi; colore è cæruleo saturato nigricăt, sapore subacido ac adstringente, in quibus complura tenuia, parua, albicantia semina. radix subest lignosa, tenuis, & subinde proserpens.

Macro sterilique solo, ac incultis syluosisq; gaudet: subinde in editis, vento expositis, ac montanis reperitur: non rarò etiam ad plana descendit. In Germania vtraque, Bohemia, & nonnullis Galliæ locis frequens.

Subnatis Vere nouis foliolis, paulò pòst flosculi apparent: baccæ sub finem Iunij ac Iulio perficiuntur. reperiuntur verò nonnunquam & Septembri: tametsi enim maturæ, non facilè tamen corrumpuntur.

Baccas istas Germani Heydelbeeren appellant: Brabanti Crakebesien / quòd strepitum quendam, dum dentibus franguntur, edant: nonnulli Hauerbesien: Galli *Airelle* aut *Aurelle*, vt Iohannes de Choul scribit: Bohemi Czerne iahody. Germaniæ pleræque Officinæ Myrtillos; propriè autem Myrtilli fructus sunt Myrti, prout hoc tempore Pharmacopœi loquuntur. Apud Græcos & veteres Latinos nomen, quòd sciamus, non habet; nam quòd plerique Vitem Idæam, à Plinio Alexandrinam cognominatam, existiment, veritati repugnat. Vitis

siquidem

ſiquidem Idæa non modò cum Vite vinifera ſimilitudinem aliquam habet, ſed Vitis etiam ſpecies eſt. Siquidem Theophraſtus, qui huius meminit, nullo addito epitheto, ἄμπελον ſimpliciter nominat (vt paulò pòſt oſtendetur) quod haud dubiè non fuiſſet facturus, ſi à Vite vinifera differentem habuiſſet.

Quæcunque enim ſtirpis alicuius nomen acceperunt, addito aliquo epitheto exprimuntur, vt ab ea, cuius nomen mutuatæ ſunt, differentes agnoſcantur: vt Laurus Alexandrina: Vitis alba: Vitis nigra: Vitis ſylueſtris: & tales aliæ.

Iam quæ & à ſtirpe aliqua appellationem mutuantur, ſi non in vniuerſum, tamen vel folio, vel fructu, vel alio aliquo ipſas referunt. Vitis alba & nigra, ſiue Bryonia vtraque, folia clauiculaſque habent, vt Vitis vinifera, repũt & eodem modo. Vitis ſylueſtris ſarmenta Vitis modo emittit, & fructũ exiguis vuis ſimilem profert. Laurus Alexãdrina & Chamædaphne, item & Daphnoides Laurum foliis æmulantur. Sycomorus fructu Ficum, foliis Morum refert. Chamædrys folio eſt Quercus ſimili: Peucedanus Peuces. Ita de aliis quæ ab alia aliqua nomen acceperunt. Frutex autem iſte humilis, nec vllo modo, nec vlla parte Vitem refert.

Naſcitur autem Vitis, quam modò Idæam cognominant, non in altiſſimis ac niuoſis Idæ tractibus, (vt quidam interpretari ſtuduerunt) ſed circa Idam prouenit: Idam quidem montem non Cretæ, ſed Troadis in Aſia minore, quæ à Ptolomæo Geographiæ lib. v. cap. II. Alexandri Troas appellatur. Vnde & non temerè à Plinio lib. XIIII. cap. III. Vitis Alexandrina dicta eſt: haud ſecus quàm illic enata Alexandrina Laurus à Theophraſto nominatur: Propria περὶ τὴν ἴδην, id eſt, circa Idam eſſe feruntur, inquit, Alexandrina dicta Laurus, & Ficus quædam, & ἄμπελος, id eſt, Vitis. Huic autem Viti ſimiles apparent, quas Philoſtratus in vita Apollonij apud Mæones & Lydos (haud procul à Troade ſitos) naſci refert, cum iis vitibus illas comparans, quæ apud Indos vltra Caucaſum gignuntur. Vites autem, ait, paruæ admodum, quales apud Mæones Lydoſque ibi naſcuntur: vinum tamen ex illis expreſſum guſtatu ac ore iucundiſſimum.

Traditur autem hæc Vitis, iuxta Idam nata, θαμνώδης, id eſt, fruticis inſtar eſſe, ῥαβδίοις μικροῖς, id eſt, virgulis paruis, ramulis verò ad inſtar cubitum extenſis, circa quos ῥᾶγες, ſiue acini, ἐκ πλαγίου, ſiue obliqui, nigri, magnitudine Fabæ, dulces; intus habentes γιγαρτῶδές τι, id eſt, vinaceum quoddam, molle: folium autem huius rotundum, indiuiſum, ac paruum. *Vitis Idææ.*

Deſcribitur hæc à Plinio lib. XIIII. cap. III. iiſdem ferè verbis: Alexandrina appellatur, inquit, Vitis iuxta Phalacram breuis, ramis cubitalibus, acino nigro, Fabę magnitudine, nucleo molli & minimo, obliquis racemis prædulcibus: folio paruo ac rotundo ſine diuiſuris.

In quibus verbis, pro eo quod Theophraſtus habet, ῥᾶγες εἰσὶν ἐκ πλαγίου, Plinius non acinos, ſed racemos obliquos legit: quod Viti magis conuenit.

Cum deſcriptione autem hac, fruticulum Germaniæ Officinis Myrtillum dictum, haudquaquam conuenire ſatis manifeſtum. humilis enim eſt, vix cubitum altus, paucis breuibus & nequaquam cubitalibus ramulis; haud racemos, ſed nec vuarum acinis ſimiles fructus, ſed veluti Taxi baccas profert; non dulces, ſed ſubacidos & adſtringentes; in quibus quoque non γιγαρτῶδές τι molle, ſed multa exigua candida plana ſemina: folium verò non rotundum, ſed rotundo longius; non vt Vitis, ſed ad Buxi accedens. Iam & credibile eſt hunc in Italia, Græcia, ac minore Aſia non reperiri, cùm Germaniæ & Bohemiæ proprium Matthiolus aſſerere videatur: tantum abeſt vt Vitis Idæa aut Alexandrina dici aut haberi queat.

Vaccinia autem huius fructus poſſe non abs re nominari videntur, cùm baccæ ſint: nam à baccis Vaccinia quaſi Baccinia dici poſſunt. Sed tamen & alia Vaccinia eſſe non repugnat: Vaccinium etenim πολύσημος eſt dictio pluribus communis. Violas Vaccinia dici cap. de Violis ſcriptum. Hyacinthum ſcriptum & Vaccinium Latinis appellari innuit Virgilius Bucolicon primo Æcloga x. Theocriti verſiculum Latinè reddens, qui eſt Eidyllio x.

Καὶ τὸ ἴον μέλαν ἐστὶ καὶ ἁ γραπτὰ ὑάκινθος.

Virgilius:

Et nigræ Violæ, ſunt & Vaccinia nigra.

Vitruuius Architecturæ lib. VII. Vaccinium quoque à Viola diſtinguit, & ex ea purpuram elegantem fieri refert, ad quam cùm Hyacinthus ſcriptus non conferat, aliud omninò iſtud Vaccinium ab Hyacintho eſſe oportet, quod ad tingendum purpureo colore faciat.

Meminit & Plinius lib. XVI. cap. XVIII. Vacciniorum, quæ ad veſtes ſeruitiorum purpura tingendas adhibentur.

Sint autem hæc eadem cum noſtris Vacciniis difficile fuerit aſſerere: præſertim cùm Plinius Vaccinia inter eas ſtirpes recenſeat, quæ in aquoſis gignantur: noſtra verò in montanis, editis ac vento expoſitis: nec conſtat deinde in Italia cognita eſſe. Vtcunque eſt, Vaccinia hæc

noſtra dici poſſunt,& cum Vacciniis Plinij ac Vitruuij in eo conueniunt, quòd veſtes telæq; lineæ tingi purpureo colore his queant.

Cæterùm Vaccinia hæc facultate ſecundo ordine, eoq; ſatis intenſo frigida ſunt, & vnà cum manifeſta adſtrictione reſiccant. Ventriculo æſtuanti conueniunt: ſitim ſedant: ardentium febrium calores mitigant: aluum reprimunt: vomitum ſiſtũt: dyſenteriam ex flaua bile natam curant: aduerſus choleram morbum proſunt.

Excoquitur horum ſuccus donec craſſeſcat,& addito melle & ſacharo conſeruatur, Rob Officinæ appellant: quod ipſis crudis baccis ad omnia præferendum: nam ſubinde, dum hæ crudæ eduntur aut aſſumuntur, ventriculum debilem ac frigidum offendunt,& tantum abeſt vt aluum adſtringant,aut fluentem reprimant, vt etiam eam ſua frigiditate ac cruditate perturbent: quod ſuccus coctus ſiue Rob haudquaquam efficit.

De rubris Vacciniis.

Vaccinia rubra.

CAP. VIII.

RVBRORVM Vacciniorum frutex quoque humilis eſt, nec quàm nigrorum altior: virgulis tenuibus; paucis ramis: foliis durioribus,perpetuò virentibus, maioris Buxi ſimilibus,aliquantò maioribus. floſculi non ſecundum ramulos, ſed in faſtigiis virgularum aliquot ſimul proueniunt, forma oblongi, rotundi,diluto colore rubentes: ſuccedentibus baccis,quę maturę rubent, ſapore acidæ & adſtringentes. radix tenuis ſerpit.

Syluoſis & interdum opacis quibuſdã Brabantiæ locis reperitur. Geſnerus in altis Heluetiorum montibus gigni ſcriptum reliquit.

Nomen à nigris,quibus forma ſatis reſpondent,Vaccinia rubra habent. Germanis **Roodter Heydelbeere:** Belgis **Roode Crakebeſſen:** Gallis *Aurelles rouges*: Conrardus Geſnerus Vitem Idæam rubris acinis dixit. ſed multò minus quàm nigram cum Idæa Vite hanc conuenire ipſarum baccarum exortus oſtendit: non etenim ad latera cauliculorum veluti nigra (quod exiſtimantibus vitem Idæam eſſe impoſuit) ſed è ramulorum cacuminibus corymborum inſtar dependent.

Facultatem autem rubra Vaccinia & frigidam ſiccamque habent, & ſimul adſtringendi vim.

Vaccinia paluſtria.

qdam vocant Serpillum muſcoſum, ut Wigandus [de] herbis Boruſſiæ p. 74.

De Vacciniis paluſtribus.

CAP. IX.

PALVSTRIBVS Vacciniis graciles ac ferè inſtar ſetarum tenues, nonnihil ſubrubentes coliculi, dodrante breuiores exeunt; circa quos parua foliola,veluti Thymi aut vulgaris Serpylli. floſculi in extremis virgis, deinde baccæ dependent,rubra Vaccinia referentes; ſed turbinatæ, per maturitatem rubentes, quandoque punctulis purpureis conſperſæ, ſapore acidę. radix inſtar tenuis bacilli, obliqua, ex qua ſurſum complures coliculi, & inferius fibræ aliquot demittuntur. Talem enim obſeruare me memini,quando virens ceſpes vnà cum baccis olim ad me miſſus fuit, ſublata ſiquidem vndequaq; terra ac herbis,radix, qualem deſcripſimus,relicta eſt.

In humidis & vliginoſis locis proueniunt ſæpenumerò apud Hollandos. Valerius Cordus quaſdam his ſimiles baccas, ſi non eædem, in macris, humidis, putridis, muſcoſiſque quoque

quoque reperiri refert, & plurimum circa Wittenbergam Saxoniæ oppidum.

Sub finem Iulij, ac Augusto mense baccæ ad maturitatem perueniunt.

Hollandi Veenbesien: Germani Moßbeeren, id est, acinos aut baccas palustres appellant: Oxycoccon Valerius Cordus: nos Vaccinia palustria nominauimus, à similitudine, quam ab aliis habent Vacciniis.

Frigida autem & sicca huiusmodi Vaccinia, vnà cum quadam partium ac substantiæ tenuitate, quæ tamen quandam adstrictionem coniunctam habeat.

Ardentium febrium calorem, atque in his sitim, mulcent: bilis ardorem reprimunt: vomitum sistunt: ciborum appetentiam, per biliosos corruptosque humores deiectam, restaurant: pestilentibus morbis aduersantur.

Coquitur verò & horum succus, donec crassior factus addito sacharo conseruari queat. qui ad omnia, ad quæ baccæ, etiam vtilior est.

De Portulaca marina. Cap. x.

Portulaca marina.

Portulacæ marinæ ramulus.

Marina dicta Portulaca non herba veluti hortensis, sed exiguus est frutex: cuius ramuli duri ac lignosi: folia pinguia, carnosa, forma Portulacæ æmula, sed albidiora ac duriora: flosculi cauliculos parte superiore ambiunt, quales Blito aut Atriplici ferè; nec dissimile semen latum ac planum. radix lignosa, viuax, veluti & ipsa stirps, quæ defluentibus paucis foliis hyemem sustinet.

In maritimis Zelandiæ, Flandriæ, Hollandiæ aggeribus ac tumulis arenosis gignitur: & alibi similibus locis.

Iulio mense cum flore potissimùm viget.

Huius verò & aliæ reperiuntur species foliis candidioribus, longioribus, & Oliuæ ferè similibus, non raro quoque altiores aut ramulis teneriores, quales in Lusitania & Valentino Hispaniæ regno se vidisse & obseruasse Clusius scribit.

Hanc stirpem Græci ἅλιμον cum aspiratione vocant: differt ab ἀλιμῷ absque aspiratione: Latinis quoq; Halimus est: vulgò Portulaca marina: Belgis Zee porceleijne: Angl. Sea porcelline.

Partium autem est Halimus, vt inquit Galenus, dissimilarium: Maior verò pars eius calida

lida est temperatè, cum humiditate non concocta & leuiter flatuosa.

Folia, Dioscorides ait, decoquuntur ciborum gratia. radix conuulsa, rupta, torminaq; mitigat cum melicrato drachmæ pondere pota: eadem lactis vbertatem facit. Folia autem in Belgio veluti Cappares sale aut muria cōdiuntur, & eorū loco mensis inferuntur eduntur q; & nec quidem reluctante palato, cui grata sunt. Galenus verò etiam prima eius germina in Cilicia esitari ac reponi, in posterum vsui futura, memoriæ proditum reliquit.

De Myrto. CAP. XI.

Myrtus prior.

Myrtus altera.

MYRTVS magnitudine foliorum non parum differens est: differt & fructus colore, qui modò albicans, aliàs niger est.

Frutex autem Myrtus haud magnus, cultura in exiguæ arboris speciem quandoque adolescens, cuius ramuli siue virgæ lentæ, flexibiles, ac obsequiosæ, subrubente cortice conuestiuntur: folia circa hos læuia ac resplendentia, lata aliquantulum & acuminata, vni quidem minuta, alteri verò maiora, & Vincæ peruincæ vulgaris æmula, tertiæ autem mediæ magnitudinis: sunt eadem nonnullis rariora, quibusdam frequentia cauliculos densius stipantia. flores candidi sunt, staminibus aliquot concoloribus mediis. fructus baccæ sunt oblongæ, colore aut nigræ aut subalbidæ, in quibus copiosa minuta candidaque semina. Foliis ac floribus Myrtus iucundè odorata est. qui etiam ex his, & præsertim è floribus, stillatitius elicitur liquor, gratùm ac suauè redolet.

Circa autem Myrti ramulos ac caudices inæquale quoddam eminensque subinde nascitur, eiusdem coloris, ramos ipsos veluti manus aliqua amplectens ac ambiens: quod Myrtidanum vocatur. *Myrtidanum.*

Lætatur Myrtus littoribus marinis, lacuum, stagnorum, fluuiorumque ripis, montium conuallibus. gignitur feliciter in hortis & viridariis, cultuque luxuriat. Vento Septentrionali exposita ac frigidiora odit loca: montes fugit: In calidis idcircò regionibus facilis copiosusque eius prouentus.

In Germania verò reliquisque frigidis ac rigidis prouinciis ægrè ac difficulter colitur, & nisi intra penuarias cellas hybernis mensibus transferatur, intercidit.

Myrtus tertia.

Myrti ramuli cum flore ac semine.

Vbi suę spontis est ac nasci gaudet, vnà cum Rosis floret: fructus Autumno maturescit: alibi florem tardè: fructum nunquam perficit.

Græcis μυρσίνη est: Latinis Myrtus: Arabibus Alas: Italis *Myrto:* Hispanis *Arrayhan:* Lusitanis *Murta*, & *Murtella*: reliquæ nationes Latinam ferè appellationem seruant.

Inter Myrtos autem, quæ minuto ac exili folio, Plinio Tarentina est: quæ verò frequentibus foliis densissima, exotica. Nigra Myrtus, cuius baccæ nigræ: candida, quæ albidas baccas gignit, appellatur: virent verò & huius dilutius folia. Satiua item habetur in hortis ac viridariis culta: syluestris quæ sua sponte nascitur: huius baccæ crebrò minores: illius autem maiores. Numerat Plinius & alias species, Patritiam, Plebeiam, ac Coniugalem, quæ qualesq; sint, non ostendit. Oxymyrsinen etiam inter Myrti species reponit, quæ tamen Myrtus non est, sed aculeata stirps: de qua inter spinosas.

Quod caudices ambit μυρτίδανον, vt scripsimus, appellatur: Plinius tamen lib. XIIII. cap. XVI. vinum ex syluestribus Myrti baccis Myrtidanum vocari ait, si modò integrum est exemplar. Dioscorides siquidem, & similiter Sotion in Geoponicis, ex maturissimis Myrti nigris baccis vinum exprimi referunt: verùm hoc ipsum μυρτίτης οἶνος, hoc est, vinum Myrteum aut Myrtites dicitur. *Vinũ Myrteum.*

Conficitur verò & vinum ex Myrti baccis cum foliis tusis, ac in mustum infusis, quod μυρσινίτης οἶνος, id est, Myrsinite vinum, vt Dioscorides ait, vocatur. Neutrum Myrtidanum à Græcis nominatur. *Vinũ Myrsinites.*

Veneri autem sacra habita olim fuit Myrtus: Plinius lib. XV. cap. XXIX. Ara, inquit, vetus fuit Veneri Myrteæ, quam nunc Murtiam vocant.

Cæterùm Myrtus ex contrariis substantiis constat, vincente frigido terreno: habet & tenue quiddam calidum: itaque valenter, vt Galenus ait, desiccat.

Adstringunt autem folia, fructus, germina, ac succus, tum foris apposita, tum assumpta. sanguinis sputationes, tum & alias eruptiones reprimunt. contra muliebria profluuia insessu prosunt; quo modo, tum & fotu superfluentes hæmorrhoides sistunt. Alui fluore laborantibus ac dysentericis auxiliantur: Renum ac vesicæ vlcera rosionesque sanant: Oculorum inflammationes mitigant cum farina polentæ imposita: vtiliter quoque omnibus incipienti-

bus inflammationibus exterius admouentur: nec non recentibus ex casu, ictu, aut conatu supra vires doloribus. Ventriculum humidiorem adiuuant: vrinas mouent fructus foliaque resiccata; virentibus enim humiditas quædam superflua ac nocens adest.

Luxatos artus horum decocto foueri expedit, & fracta curationi rebellia, tum & extremarum partium vlcera ex vino: vitiligines emendat: purgat furfures & achoras: capillos denigrat, & fluentes continet.

E virentibus autem baccis extrahitur succus, qui resiccatur, & ad vsus supradictos seruatur. Exprimitur verò & è foliis succus, affuso vetere vino aut aqua pluuia, cuius recentis vsus est, nam exiccatus cariem sentit, & vires, vt Dioscorides ait, amittit.

Myrtidanum magis quàm Myrtus desiccat, & vehementius adstringit. Quidam id tondentes, ac vino austero subigētes, pastillos formant, qui ceratis, insessionibus, cataplasmatisq́; admisti, ac aliis vbi adstringendum est, folio ac semine efficaciores sunt.

De Vitice siue Agno casto. CAP. XII.

Vitex.

Viticis ramulus cum flore.

VITEX haud magnus frutex est, arboris exiguæ in modum assurgit: caudices habet lignosos non crassos; ramulos verò oblongos, lentos, flexibiles, frangiq́; contumaces. folia ex vno pediculo cohærent quina, oblonga, acuminata, veluti Salicis, sed minora molliotaque, medio horum maiore ac longiore. flores verticillatim spicato ordine virgularum fastigia circundant, colore aut purpurei toti, vel purpurei albo intermixto. semen rotundum instar piperis.

Nascitur in fluuiorum asperis ripis, in conuallibus, torrentium alueis, locis videlicet palustribus, in Italia, ac aliis calidioribus prouinciis. Germania aut Belgium Viticem non habet, nisi cum diligentia ac cura in hortis excultam.

In Belgio serò, ac Augusto demum mense cum flore reperiri quandoque contigit.

Græci hunc fruticem ἄγνον nominant, & λύγον: Quoniam, inquit Plinius lib. XXIIII. cap. IX. matronæ Thesmophoriis Atheniensium castitatem custodientes, his foliis cubitus sibi sternunt: Latinis verò Vitex appellatur. Dicitur verò & à nonnullis, vt inter voces nothas ac spurias refertur, ἄγνος, ἀμικτομίαινος, ξιδάκτυλος: Latinis Salix marina, aut Salix Amerina, &

Piper

Piper agreste: Germanis Schaffmulle/ Keuschbaum: Belgis vnà cum Officinis Agnus castus: Italis *Vitice, Agno casto*: Hispanis *Gattilo casto*: Anglis Chaste tree.

Agni autem folia & fructus excalfaciunt ac resiccant tertio ordine: partium sunt admodum tenuium, & flatus discutiunt. Edule autem apud nonnullos semen habetur, teste Galeno, & quidem per se vel frixum. Non frixum dolorem capitis adfert: frixum verò minus caput tentat. Alimentum autem præbet corpori exiguum, idque resiccans: flatus validè dissipat: quamobrē accommodū iis, qui à venereis puros se conseruare cupiūt; huic enim resistit.

Præstant eadem fruticis flores ac folia, tum & assumpta, tum & substrata. Prodest verò & Viticis semen ad iecur & lienem indurata ac obstructa: à serpentibus demorsis: spleniticis & hydropicis bibitum. lac euocat, & in vino drachmæ pondere potum promouet.

Decoctum herbæ ac seminis circa vterum morbos ac inflammationes insessu mitigat. Cit menses etiam semen cum Pulegio bibitum: item & suffitum ac suppositum. Capitis dolores in cataplasmate soluit. fouentur hoc addito oleo & aceto Lethargici ac phrenitici.

Folia suffita ac substrata venena fugant, & imposita morsibus illorum auxiliātur. Testium duritias cum butyro & foliis vitium emolliunt: sedis rimas semen cum aqua impositum mitigat: cum foliis verò medetur luxatis & vulneribus. Virgulam qui manu tenuerit, dum iter facit, negatur intertriginem sentire: auctor Dioscorides.

De Ligustro siue Phillyrea. CAP. XIII.

Phillyrea.

FRVTEX arborescens Ligustrum est, cuius ramuli aut virgæ rectæ foliis conuestiuntur mollibus, resplendentibus, saturato colore virentibus, Clematidis Daphnoidis siue Peruincæ æmulis, sed tamen longioribus, quàm Oleæ etiam maioribus, latioribus ac nigrioribus: flores candidi, suauiter odorati, paruuli, racemosi; sequuntur baccæ initiò virentes, per maturitatem nigræ, in exiguæ vuæ modum congestæ, quæ succum reddunt è rubro punicante purpureum: radices hinc inde per obliquum sparguntur.

Italiæ, Galliæ, Germaniæ vtrique, aliisque plurimis Occidentis regionibus Ligustrum familiare est: secus aruorum margines, & in syluis quandoque reperitur: rigua & aquosa amat. Ad topiarias scenas à nonnullis expetitur, quas facili opere haud ineleganter conuestit.

Sub finem Maij mensis, aut Iunio flores facit: Autumno ac circa hyemem baccæ maturantur, quæ subinde tota hyeme restāt, defluentibus interim foliis, quæ Vere noua renascūtur.

Latini Ligustrum: Itali hac ætate *Guistrico*, voce à Ligustro corrupta, appellant: Græcorum est φιλλύρεα, nequaquam verò κύπρος: Cyprus siquidem frutex Orienti proprius, Ligustrum Occidenti familiarius. Magna quidem vnius cum altero similitudo est, vt ipsæ descriptiones ostendunt: sed tamen hoc differunt, Bellonio teste, quòd Ligustro folia hyeme defluant; Cyprus verò perpetua fronde vireat: Iam & Cypri folia capillos ruffant, vt Dioscorides ait; ac, vt Bellonius refert, ad luteo tingenda colore faciunt; Ligustri verò ad tinctutæ vsum haudquaquam seruiunt. Proinde perperam Plinius lib. XXIIII. cap. X. Ligustrum eandem arborem esse censet, quæ in Oriente Cyprus. Quod tamen non ex sua, sed ex aliorum videtur sententia scripsisse: nam lib. XII. cap. XXIIII. Quidam, ait, hanc (scilicet Cyprum) esse dicunt arborem, quæ in Italia Ligustrum vocetur. Esse verò Ligustrum ipsam Græcis appellatam φιλλύρεαν descriptio ostendit.

Plinius notatur.

Phillyrea, inquit Dioscorides, arbor est Cypro magnitudine similis: foliis Oleæ nigrioribus ac latioribus: fructum habet Lentisci similem, nigrum, subdulcem, racematim cohærentem: & tale omninò ipsum Ligustrum, vt iam ostendimus.

Arabs Serapio Ligustrum cap. XLIIII. Mahaleb nominat: Est tamen & aliud Mahaleb granum, cuius mentionem facit Auicenna cap. 478. tepido calore resoluens ac dolore sopiẽs. Serapio de vtroque simul egisse videtur, & diuersa Mahaleb sub vnius capitis titulo cōplexus. Appellatur verò à Germanis Ligustrum **Beinholtzlein / Mundtholtz / Rhein oder Schulweiden**: à Belgis **Keelcrupt / Monthout**: à Gallis *Trocsne*: ab Anglis **Pryuet**: à Bohemis **Gijwonij**.

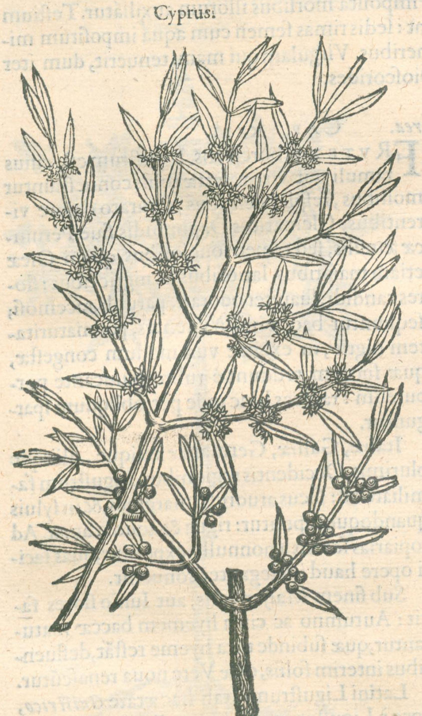
Mahaleb Serapionis.

Baccas sunt qui velint Vaccinia etiam dici, atque Vaccinium illud esse, cuius architecturæ lib. VII. Vitruuius meminit cap. XIIII. de coloribus purpureis: Eadem ratione, inquit, Vaccinium temperantes, & lac miscentes, purpuram faciunt elegantem. In tanta veterum breuitate, quid poterit certi adferri, aut statui?

Frigida autem & adstringentia sunt folia: ad oris & tonsillarum incipientes inflammationes plurimum conducunt. Baccis merulæ, turdi, aliæq; nonnullæ aues hyeme haud iniucundè vescuntur.

De Cypro ex Dioscoride & aliis. CAP. XIIII.

Cyprus.

Cyprus latiore folio.

NON magna quoque arbos Cyprus est, mali Punicæ magnitudine, aut paulò amplior: folia eius oblonga sunt vti Oliuæ, sed tamen latiora, molliora, & non perinde candida, sed virentiora: flores candidi, racemosi, odorati: fructus sunt baccæ nigræ, Sambuci acinis similes.

Optimum, inquit Dioscorides, nascitur in Canopo & Ascalone: Canopus autem vrbs est Ægypti, olim celebris, quæ vni ex septem Canopico Nili ostio agnomen dedit. Ascalon ciuitas est Palęstinæ, quæ Syriæ est prouinciæ.

Plinius Cyprum in Ægypto quoq; arborem esse tradit, Ziziphi foliis, semine Coriandri, flore cādido, odorato: Coriandri autē semē cum Sambuci baccis magnitudine satis cōuenit.

In Ægypto magnus huius, & hac ætate est prouentus, vbi eius folia studiosè colliguntur, resiccataque in alias prouincias mittuntur, præsertim Turcarum Imperio subditas, vt Bellonius lib. II. Singularium refert.

Græcis κύπρος est: Latini eandem vocem retinent. Falluntur qui Ligustrum, Plinij auctoritate decepti, existimant, vt superiore capite ostendimus. Arabum Alkanna siue Henne est: appellatur & modò à Turcis Henne.

Adstrictoriam

Pseudoligustrum.

Syringa.

Adstrictoriam autem vim Cypri habent folia, vt Dioscorides. Commanducata oris vlceribus medentur: feruidis inflãmationibus imposita prosunt. Decoctum ipsorũ ambustis affunditur. Ruffant eadem trita capillos, herbæ Lanariæ succo macerata, & illita, vt quidem Dioscorides. Bellonius non modò capillos, sed & inferiores humani corporis partes, tum & vngues his colorari ac tingi refert: quod apud Turcas, vt ait, pulchrum habetur.

Flores cum aceto fronti impositi, capitis dolores sedant.

Fit & ex his Cyprinum oleum, odoratum, calfaciens, & neruos emolliens.

De Pseudoligustro. CAP. XV.

PSEVDOLIGVSTRVM ad mediocris arboris magnitudinem ferè adolescit: folia ei sunt oblonga, lataq; veluti minoris Cerasi: flores candidi, suaueolentes, plures ab vno tenui oblongo pediculo ordine digesti dependent; quibus succedunt baccæ per maturitatem nigræ, osse intus duro, haud magno, crispis lineolis elegãter imbricato, in quo exiguus nucleus.

Reperitur hæc arbos nõ paucis Belgij locis, sed tamẽ raro obuia. in Austria frequẽs admodũ visitur, ac in densis Silesiæ quibusdã syluis.

Floret autem Ligustrum istud incipiente Maio mense: baccę sub Autumnum ad maturitatem perueniunt.

Pseudoligustrum, alio destitutum nomine, appellatur: sunt qui ἄγνον siue Viticẽ, sed perperam vocitent: vnde & Pseudoagnos à nonnullis dictum: vulgò Vogelkersen nominant. Suspicantur nonnulli Mahaleb illud esse, de quo Auicẽna cap. 478. & quod à Serapione ex Mesuæ sententia refertur: sed idipsum difficillimum fuerit asserere, cùm Mahaleb istud ab Auicenna nullis exprimatur notis.

Cæterùm quòd ad Pseudoligustrum attinet, eius quidem in medicina vsum esse nondum accepimus.

Nuclei qui in ossiculis continentur, vti Cerasi nucleos sapore satis referunt, ita quoque facultate ipsis respondere videntur; temperatè videlicet calidi, & vrinas clementer promouentes, ac nephriticis ea propter vtiles.

De Syringa. CAP. XVI.

SYRINGA frutex ampliter luxuriat. caudices eius ac rami geniculis articulati, tenui cortice subrubro exterius sordescunt, interius verò cãdida, fungosa, molliq; medulla replentur: folia oblonga, lata, venosa, ambitu leuiter incisa, Pyri foliis magnitudine formaq; ferè assimilia, sed asperiora, ex vno geniculo bina sibi opposita: flores spicato breui ordine digesti fastigiis adnascuntur candidi, ex quatuor mediocris longitudinis foliis, cum grauitate quadam odorati:

odorati: fructus parui, crispi, ac quasi ex multis exiguis valuulis cohærentes, superius latiores, versus pediculum contractiores, per maturitatem nigri; in quibus semen tenue & oblŏgum. radix aliorum fruticum modo in ramulos diuulsa.

Apud Belgas temerè alibi quàm in hortis requiritur: fertur ex Hispania allatus frutex.

Sub finem Maij aut serius flores in hortis apparent: semẽ Augusto aut Septẽbri perficitur.

Syringa à recentioribus nominatur, aut potius σύριγξ, id est, fistula, quòd caudices & ramuli exempta medulla fistulosi sint & inanes. Cognominatur non rarò quoque candida, aut Syringa candido flore, ad differentiam nempe Lillach, quæ Syringa cærulea subinde dicitur.

De vsu autem & facultate huius fruticis nihil compertum vel ipsi habemus, vel ab aliis accepimus.

De Lillach. CAP. XVII.

Lillach.

FRVTICOSA stirps est, quæ nostra ætate Lillach appellatur. complures hæc à radice promit virgas, siue tenues caudices rectos, ramosos, geniculis quoque, vt Syringæ, interseptos, sed breuiores; cortice minus ruffo; interiore verò medulla candida quoque ac fungosa. folia huic è singulis geniculis duo situ opposita, lata, acuminata, læuia, maiora, duriora, virentiora, ac magis resplendentia quàm Syringæ. flores racematim cohærent exigui, dilutè cærulei, ex tenui oblongiore collo in quatuor paruula folia explicati. succedunt siliquæ planæ, oblongæ, per maturitatem punici coloris, membrana media interseptę, in quibus semina quaterna ferè, angusta, ac ruffa. radix in non paucas fibras distribuitur.

Aliunde quoque in Belgium hæc stirps venit, hortorum facta alumna.

Floret sub finem Aprilis ac Maio mense.

Recẽtiores, vt diximus, Lillach nominãt: quidam etiam Syringam cæruleam. Vocem autem Lillach plerique Ben interpretantur: Ben verò Serapionis & Arabum, Glans est vnguẽtaria, hoc est, βάλανος μυρεψική Græcorum, à qua Lillach plurimum differens est. Inter alia discrimina euidentissimum est, Lillach nullam nucem ferre; vtcunque à Matthiolo contra veritatem ei appingatur: sed siliquam exiguam tantummodo profert, cuius semen nihil oleosi continet.

Matthiolus notatur.

Glans vnguentaria.

Glans vnguentaria fructus est arboris Tamarici similis, magnitudine Auellanæ nucis, è cuius nucleo, non secus ac ex Amygdalis amaris, oleosus exprimitur succus, cuius ad pretiosa vnguenta vsus est, vt Dioscorides ait: hac verò ætate non omninò etiam neglectus: nam huius oleo odoribus imbuto, chirothecis aliisque, suauis odoris gratia conciliatur.

Cæterùm Lillach vsum aliquem in Medicina esse ignoratur: idcirco & facultates eius incompertæ & latentes.

De Rhoë siue Rhu coriaria. CAP. XVIII.

RHVS ad duos aut tres cubitos assurgit, subinde culto & fœcundo solo proceri hominis altitudinem superat, in ramulos, aut citius virgulas multas diffunditur: folia ex pluribus, IX. videlicèt aut XI. committuntur, quorum medius neruus siue costa rubet, singularia verò foliola inalbicant, lata, oblonga, & ambitu serrata. flores candidi racematim prodeunt; succedente semine aliquantulum lato, quasi Lentis, ad Terebinthi fructus magnitudinem accedente; quod tandem rubescit. radix haud altè descendens, per summa cespitum hæret.

Theophrastus huius duas facit species: masculam & feminam: quarum vna sterilis: altera fructifera.

Plinius lib. XXIIII. cap. II. Rhois duo etiam genera describit: alterum ἐρύθρον, quod reuera non nisi Rhois semen: prius herbam syluestrem foliis Myrti esse refert: mox fruticem coriarium appellari ait, subrutilum, cubitalem, crassitudine digitali, &c. Suspectus autem hic locus

Plinij locus suspectus.

Rhus coriaria.

locus videtur, & duarum stirpium descriptiones complecti, vel aliàs errore ac vitio aliquo haud carere.

Nascitur, inquit Dioscorides, Rhus in petrosis: apud Hispanos nonnullis in montibus ac syluis frequens: prouenit & pluribus in Apennino Italiæ monte locis: tum & iuxta Pontum. Archigenes apud Galenum de med. secundum loca lib. VIII. in Syria gigni ostendit, Syriacũ eligens.

Flores Rhoïs Iulio mense prodeunt: semen Autumno cum vua maturatur.

Græcis ῥοῦς: Rhus, inquit Plinius, Latinis nomen non habet. Gaza tamen ex etymo Græcæ vocis nomen effingens, Fluidam appellat. Arabibus est *Sumach*: Italis *Somacho*: Hispanis *Sumagre*: Belgę Arabicam vocem contrahẽtes Smack vocant. Folia fruticis ῥοῦς βυρσοδεψική appellantur: Latini Rhun coriarian dicunt siue Rhoën. Semen verò ἐρύθρος, & ῥοῦς ἐπὶ τὰ ὄψα nominatur: Latini Rhoën culinariam, & Rhoën obsoniorum nuncupant.

Huius fructus, folia, & semen insigniter adstringunt, vnaque refrigerant ac resiccant: & resiccant quidem ordine tertio, secundo verò refrigerant; vt auctor Galenus.

Foliorum vsus ad densanda coria præcipuus. Laudantur hircorum & caprarum his præparata. Decoctum verò foliorum capillos denigrat: dysentericis vtiliter infunditur, & in horum potiones ac insessus additur. Eadem ex aceto & melle gangrænas & pterygia cohibent imposita.

Conficitur ex aridis foliis in aqua ad mellis consistentiam decoctis χύλισμα (recentior ętas extractum dixerit) ad eadem vti Lycium conueniens, auctore Dioscoride: Paulus verò Ægineta expressum è virentibus foliis succum huius loco commendat. *Lycij succedaneum.*

Semen eosdem effectus præbet: Cœliacorum & dysentericorum obsoniis admiscetur: fractis, luxatis, suggillatis cum aqua impositum inflammationes arcet: linguæ asperitatem cum melle permixtum abstergit: muliebria profluuia sistit: hæmorrhoides nimiũ profluentes cum querno carbone impositum cohibet.

Aqua in qua semen infusum decocta concrescit, spissaturq́; quæ & ipso semine efficacior habetur. Defluit & ex ipso frutice gummi, quod dentium cauitatibus inditum dolores tollit, vti Dioscorides refert.

De Cotino Coriaria. CAP. XIX.

COTINVS Coriaria frutex quoque est haud magnæ altitudinis, ad quatuor aut quinq; cubitos assurgens: ramulos fert complures, rotundos, obscurè subrubente cortice conuestitos: folia lata, venosa, rotundis longiora, quorum pediculi rubent, Vlmi foliis ferè similia, sed minora, læuiora, & dilutius virẽtia. pro floribus in summis caulibus crispa exit, tenuis, mollis, veluti lanugo, copiosa, instar racemi compacta, obscurè purpurei siue punici coloris. Lentibus minora exigua semina, quæ postea sequuntur, è ruffo subnigricant. radix lignosa haud altè dimittitur.

Reperitur in plerisque Italiæ & Galliæ montibus, in Histriæ Alpibus, in Pannoniæ superioris, siue Austriæ, tum & in Hungariæ, ac Bohemiæ arduis syluis.

Nominatur à Plinio Cotinus lib. XVI. cap. XVIII. Est, inquit, in Apennino frutex, qui vocatur Cotinus, ad lineamenta modo Conchylij colore insignis. Est tamen & κότινος Oleaster siue Olea syluestris, à qua frutex iste multum differt. Proinde Cotinus Coriaria rectè dici potest: placet nonnullis Scotinum appellari, quæ apud nullum Veterum vox extat. Pannonij Farblauff vocant. Existimatur verò & hic frutex Plinij esse Coggygria, de qua lib. XIII. cap. XXII. his verbis agit: Similis (scilicet Vnedoni) & Coggygria folio magnitudine minor, proprietatem habet fructum amittendi lanugine (pappum vocant) quod nulli alij arborũ euenit. *Coggygria.*

Sunt

Cotinus coriaria.

Sunt autem huius folia, tenuiaque virgulta, vnà cum seminibus validè adstringentia, frigida, siccaq́;, veluti Rhus. Densantur etiam coria non minus feliciter & eleganter huius fruticis foliis, ac tenuibus virgultis, quàm cum Rhoë.

Radix ad tincturam (vt refert Anguillara) vtilis, rubente colore lanas pannosque inficiens. Quod Plinius haud ignorauit, ad lineamenta modo Conchylij colore insignem fruticem hunc (radice nempe) esse referens.

De Chamelæagno. CAP. XX.

CHAMELÆAGNVS humilis & exiguus est frutex, cubiti altitudinem rarò attingens. ramulos promit nonnullos: foliola circa hos latiuscula, oblõga, Myrti foliis haud multum dissimilia, sed duriora, & subinde longiora. è sinu foliorum flores spicati exigui luteoli exeunt; quibus semina succedunt aspera, cacumine pungentia, in racemi exigui & oblongi formam cohærentia, oleoso succo per maturitatem redundantia. radix subest lenta & dura. Totus frutex cum grauitate quadam odoratus est, præsertim semen, & eius oleosa pinguetudo.

Gaudet locis incultis & ericastris, aliquantulum aquosis ac palustribus. In Britãnia plerisque locis, & apud Brabantos ac Flandros non rarò occurrit.

Maio ac Iunio flores apparẽt: Iulio & Augusto semen perficitur. tunc collectus fruticulus ad forum vnà cum fructu infertur.

Chamelæagnus.

Elæagnus.

Rhus syluestris.

Brabanti ac Flandri Gagel appellant: nonnulli Myrtum Brabanticam, & Pseudomyrsinen: Cordus Elæagnum: nobis Chamelæagni vox placuit. Elęagnus siquidem Theophrasto describitur fruticosa, Vitici similis: folio molli ac lanuginoso: flore Populi. qualis haud est à nobis descripta.

Nomen apud Veteres, quod sciamus, non inuenit, nisi sit Rhus syluestris Plinij, de quo lib. XXIIII. cap. XI. Herba est, inquit, syluestris, cauliculis breuib⁹, quę venena & tineas pellit. P. Pena & M. Lobelius alium omnino pro Rhu syluestri fruticem exhibẽt, ad coria præparanda etiam vtilem, ramulis quadrangulis luxuriantem: virentibus frequentibus foliis exornatum, Myrti aut Rusci similibus, cuius semen in angulosis valuulis spiræ aut cochleæ modo conuolutum gignitur: quod minus quàm Kali herbæ sit.

Familiare esse referunt Narbonẽsi Galliæ, & iuxta Lani fluminis ripas siue margines copiosum frequensque nasci.

Sed ad Chamelæagnum reuertimur: huius semina impensè calida ac sicca sunt, ad tertiũ vtriusque gradum accedunt. Folia quoque calida & facultate sicca sunt, sed multò minus.

nus.

nus. Fructus cerebro molestus: ceruisiæ inter coquendum additus (quod à plerisque fit) admodum caput tentantem, & citò ebrietatem adferentem eam reddit. Totus frutex cum fructu aridus, vestimentis interpositus, à tineis & vermibus ea tuetur.

De Lantana siue Viburno. CAP. XXI.

Lantana.

INTER humiles frutices & Lantana numeratur. virgas lignosas siue tenues caudices edit bicubitales, aut altiores, digitalis aut pollicaris crassitudinis, lentos, flecti faciles, frangique contumaces, cortice albicantes: folia verò magna, lata, ambitu siue marginibus crenata, Vlmeis magnitudine & forma ferè similia, sed hirsuta & dum vigent candida, rubentia verò cùm citò casura emarcescunt; quæ ex singulis ramulorum geniculis bina ex aduerso cohæret: flores racematim enascuntur candidi. acini succedunt in vuam congesti, Lentis magnitudine ac similitudine, vtrimque leuiter compressi, qui initio virent, inde rubent, per maturitatem nigricant. radix per summa cespitum huc & illuc diuagatur.

Locis frutetosis, asperis, ac petrosis, in montibus ac syluis etiam prouenit: Italiæ, Germaniæ ac Galliæ nota.

Æstate flores visuntur: baccæ siue acini sub Autumnum ad maturitatem perueniunt: Vere noua folia exeunt.

Itali vulgò *Lantanam* nominant: Gallis *Viorne* dicitur. Creditur esse Viburnum, quod humilem lentumque fruticem Virgilius Bucolicon Æcloga prima ostendit, Romam commendans vrbem:

Verùm hæc tantum alias inter caput extulit vrbes,
Quantum lenta solent inter Viburna Cupressi.

Sunt autem Lantanæ & folia & baccæ refrigerantis, resiccantis, & adstringentis facultatis.

Ad tonsillarum & gutturis, omnesque oris cum inflammatione tumores decoctum initio vtiliter gargarizatur: laxiores gingiuas contrahit & dentes firmat. In lixiuio eadem decocta capillos denigrant. Acini facultate respondent, quorum aridorum puluis alui fluores, sanguinisque profluuia; tum & muliebria cohibet. Ex cortice radicis aliquamdiu sub terra macerato, ac deinde decocto tusoque, viscum ad aucupia parari posse sunt qui referant ac affirment.

De Buxo. CAP. XXII.

BVXVS paruæ arboris similitudine assurgit, caudicibus subinde humani cruris, rarò femoris crassitudine. ramosa est. folia verò habet magnitudine Myrti ferè, sed duriora crassioraque, rotundis longiora, læuia, ac resplendentia. flosculi herbacei sunt: fructus rotundiusculi, ingustabiles, & omnibus animantibus inuisi: vt & Theophrastus lib. III. testatur. Materies ligni durissima ac densissima quidem, sed ad opera quæuis conueniens, & valdè tractabilis, grauissima quoque, & in aqua subsidens, colore luteo pallescens, cariem ac teredines non sentit. 1.

Huius verò & alia quædam species humilis existit, quæ ad duos aut tres pedes tantummodo attollitur, sed in latitudinem diffunditur. ramuli huic numerosi tenues admodum: folia verò rotundiora & dilutius virentia. 2.

Algentia & vmbrosa Buxus loca amat: nascitur in altis quoque ac rigentibus montibus.

Perpetuò autem viret, nec frigora horret: Aprili noua germina promit, atque subinde flosculos.

Buxum autem Græci πύξον vocant: Germani Buchßbaum: Belgæ Burboom: imperitum

Buxus.

verò vulgus Palmboom: Itali *Bosso*: Galli *Buys*: Angli Boxe: Bohemi Pusspan.

Minor χαμαιπύξος ac Humibuxus dici posse videtur: aut humilis Buxus.

Buxi folia, quantum quidem gustabilis qualitas ostẽdit, cum siccitate quadam adstringunt; vsum tamen nullum in medicina habent: nam quòd quidam huius comam tusam apoplecticis propinent ratione caret. nam fructus vel odore frequenti, quem tamen exiguum habet, cerebro ac capiti molestus est. Multùm verò & à veritate aberrabit, qui huius scobe, ligni Guaiaci loco vti voluerit.

De Virga sanguinea. CAP. XXIII.

VIRGA sanguinea ab Italis dicta, Corno assimilis est, in arborem tamẽ non excrescit, sed fruticosa permanet. virgulæ eius nouellæ geniculatæ sunt, ac obscurè purpureo colore rubent; intus verò medullam albidam ac fungosam habent, veluti Sambuci: vetustiores verò caudices, ligni materia dura ac ossea, Corno non cedunt, quam & albidam habent. folia qualia Corno, lata, virẽtia sunt, ac neruosa. quorum pediculi etiam rubent; quandoque & quædam intercursantes venulæ. fastigiantes vmbellę floribus albidis grauidæ sunt: baccis verò initio virentibus, cùm verò maturæ fuerint nigricantibus, sapore ingratis & volucriũ nulli desideratis.

In dumis ac sepibus crescit, ponè agros ac syluas.

Vere, Aprili mense flores exeũt: fructus Autumno maturitatem consequuntur.

Italis vulgò *Sanguino* & *Sanguinello* vocatur: Petro Crescentio Sanguinus: Matthiolo Virga sanguinea. Extant pauca de Virga sanguinea apud Plinium lib. XXIIII. cap. X. Nec Virga, inquit, sanguinea felicior habetur: cortex eius interior cicatrices, quæ præsanauere, aperit. Difficile aut fortassis etiã temerè fuerit, ex his paucis verbis, Plinij Virgam sanguineam eandem cum Sanguino affirmare. Germani hanc Hartriegel nominant: Belgæ wilde Cornoellie/ id est, Cornum syluestrem: & Gallicè *Cornellier sauuage*. Valerius Cordus ψευδοκρανίαν facit, id est, falsam siue spuriam Cornum. Videtur verò & hæc esse Theophrasti θηλυκρανία, siue Cornus femina. Virgulas hæc habet paruas, medullam intus continentes, non veluti maris duras ac solidas: fructum verò ἄβρωτον, hoc est, esui haud idoneum, & serotinum, vt qui post Autumni æquinoctium demum perficiatur. Ac talis quidem Cornus syluestris siue Virga sanguinea, cuius noui ac tenelli termites rubentes medullam intus, vt scripsimus, habent: fructus verò ingrati, & qui tardè maturentur.

Partium dissimilariũ baccæ istius sunt: quasdam enim habent calidas, amaras, & extersorias: plurimas verò frigidas siccas, acerbas & adstrin-

Virga sanguinea.

Θηλυκρανία.

ſtringentes: Vſum tamen in medicina nullum habent. Matthiolus ex baccis prius decoctis, deinde prelo ſubditis, oleum exprimi refert, quo Ananieſes ruſtici in lucernis vtantur. Quod verò de cortice Virgæ ſanguineæ Plinius ſcribit, id præſtare poſſe corticem huius Corni ſylueſtris ſiue Virgæ ſanguineæ nec compertum, nec veriſimile eſt: Ait enim, vt iam retulimus, corticem eius interiorem cicatrices, quæ præſanauere, aperire.

De Euonymo. CAP. XXIIII.

Euonymus.

HAVD procerus frutex Euonymus eſt, mali Punicæ magnitudine. ramulis plurimis diffunditur. veteres caudices corticibus inalbicant: recentiores ac non ita dudum enati virent, & quibuſdam à cortice eminentiis quadrangulares apparent. ligni materies dura, ex dilutè luteo albida. folia oblonga, lata, tenuia, ac mollia ſunt. Floſculi albidi quini ſenive, ex tenui pediculo vmbellæ ferè inſtar cohærent. fructus quadrangularis, rubens, quatuor continet grana albida, quorum ſingula luteo conteguntur cortice, qui detractus luteo inficit colore.

Locis incultis ac frutetoſis exit, circa aſperos colles & aggeres: non rarò & agris pro ſepimento eſt vna cum Rubis aliiſque ſentibus.

Aprili menſe flores: fructus ſub finem Auguſti aut Septembri menſe maturi apparent.

A Theophraſto hic frutex εὐώνυμος appellatur, & lib. III. De ſtirpium hiſtoria ab ipſo deſcribitur: nonnulli Anonymos parum rectè legunt. Petrus Creſcentius Fuſanum appellat, quòd ex huius ligno fuſi fiat: atque ex eadem cauſa à Germanis **Spindelbaum**; pleriq; tamen **Hanhödlin** dicunt: Brabanti verò **Papenhout**: Itali *Fuſano*: Galli *Fuſin*, & *bonnet de preſtre:* Angli **Spindel tree**. Qui hanc ζυγίαν ſiue Iugalem faciunt, à vero recedunt: Zygia ſiquidem Aceris eſt ſpecies, vt infrà dicetur.

Pernicioſus autem hic frutex omnibus eſt, vt Theophraſtus ſcribit; capris verò & nociuus. Fructus huius, inquit, oues enecat: ſimiliter & folium ac fructus capras maximè interimit, niſi infrà ſupraque purgentur. Fertur verò hic fructus homini exhibitus, & per ſuperna ac per inferna purgationem moliri, ſi terni aut quaterni fructus dentur.

De Frangula. CAP. XXV.

COMPLVRES à radicibus rectas virgas edit Frangula, X. aut XII. pedes altas, pollicaris craſſitudinis, in ramulos nonnullos diuiſas; quarum exterior cortex niger eſt; qui verò ligno proximus ſubeſt, luteus, ac luteo quoque Croci colore tingit. ligni materies candida & fragilis, ruffeſcēte quadam medulla media. folia ſunt qualia Alni vel Ceraſi, nigriora tamen & paulò rotundiora. floſculi inalbicāt. baccæ rotundæ fructus ſunt, in quibus fiſſura quędam apparet, quaſi ex duabus in vnam coaluiſſent, colore initio virentes, deinde rubentes, poſtea nigricantes; nuclei verò in his duo ſunt exigui. radix per ſumma ceſpitum vagatur.

In ſyluis apud Brabantos frequens eſt, præſertim humidioribus ac vliginoſo ſolo ſitis. Reperitur & in Germania ac Bohemia.

Vere noua folia & flores naſcuntur: Autumno baccæ.

Alnum nigram fruticem hunc ſunt qui vocitent: aliis Frangulæ nomen magis placet: Petro Creſcentio Auornus eſt: Brabanti **Sporkenhout**/ & quandoque **Pylhout**/ quòd pueri ex his ſibi tela conficiant: Germanis **Faulbaum**: Bohemis **Kruſſyna**.

Frangula.

Colutea.

Colytea.

Interior autem huius cortex apud rusticos nonnullos in vsu est, qui eius vtuntur diluto, quando corpus expurgare cupiunt. Expurgat autem crassos pituitosos humores, tum & biliosos: & non modò per inferiorem sedem, sed frequenter etiam vomitione, cum magna ventriculi perturbatione ac molestia. Rusticorum idcircò magis est medicamentum, quàm vrbanorum; ac eorum qui crassa victus ratione vtuntur, quàm delicatè viuentium. Sunt verò & qui asserant, corticem aridum mitiorem esse, & minores molestias excitare: recenti siquidé ac nondum resiccato humiditatem quandam superfluam adesse, quæ torsiones adferat ac vomitiones excitet, ventriculumque perturbet.

Idem verò cortex in vino aut aceto decoctus collutione dentium dolores mitigat: aduersus scabiem & cutis fœditates etiam commendatur.

Folia lætum feruntur bubus, ac precipuè vaccis pabulum, quæ horum pastu lac reddunt copiosius.

De Colutea. CAP. XXVI.

FRVTICOSA quoq; stirps Colutea est, hominis altitudinem superans; caudicibus lignosis nõ admodum crassis, qui in tenues ramos sparguntur. folia oblonga sunt, ex pluribus ad vnum neruum composita, veluti Viciæ, sed maiora; quorum singularia cum particularibus Fœnogræci conuenire possunt. flores lutei sunt instar Genistę. succedunt siliquæ vesicularum instar distentæ, ac veluti vento inflatæ, colore nonnihil purpurascentes; in quibus semina dura, nigra, plana, ac Lentibus proxima.

Hortensis apud Belgas est stirps, & semine nascitur: citò perficitur: tertio anno flores & fructus facit.

A Maio in multam æstatem floret: interea siliquæ maturum semen præbent.

Frutex hic à Theophrasto Græcè κολούτεα per ου diphthongum in secunda syllaba dicitur: Latinè, interprete Gaza, Coloutea, aut Colutea: Germanis Welsch linsen: Gallis *Baguenaudier*. Falluntur qui Senam esse rentur: idcirco & impropriè Belgis Senebaom vocatur.

Differens autem hæc Colutea est ab altera κολύτεα per υ secunda syllaba: Colytea siquidem hęc, vt Theophrastus lib. III. scribit, fruticosa & ὀζώδης, id est, odorata, & multiramosa est, inuentu rara, non frequẽs: folium habet Laurinum veluti latifoliæ Lauri, rotundius tamen ac maius, simile apparens Vlmi folio, sed oblongius, colore vna parte herbido; inferiore verò albido ac neruoso,

neruoſo,cortice non læui,ſed veluti Vitis veſtitur. ligni materies dura ſolidaque. radices per ſumma vagantur graciles,ſolutæ,criſpæ,& valdè luteæ. florem fructumque dicitur non proferre. Et de Colytea quidem hæc.

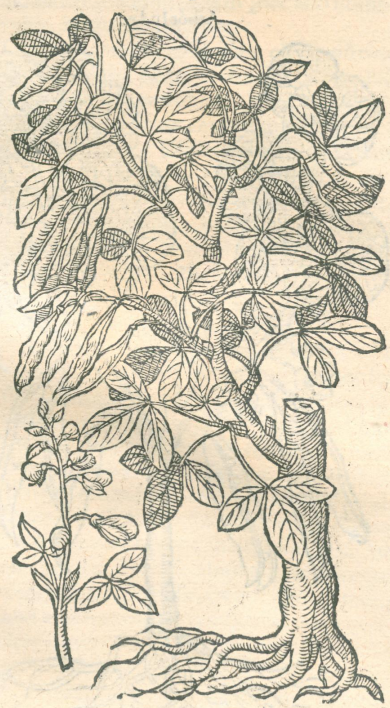
At Coluteę fructum ſiue ſemen,quod in ſiliqua naſcitur,mirum in modum oues pinguefacere, Theophraſtus ſcriptum reliquit.

De Anagyri. CAP. XXVII.

Anagyris.

Eghelo.

ANAGYRIS exiguæ arboris inſtar frutex eſt, ad hominis altitudinem, aut interdum amplius aſſurgens: ramos à caudicibus ſuis fundit complures, ſubinde tenues, quorum cortex ſaturato virore nigricat. Folia circa hos ab vno pediculo terna, Trifolij Aſphaltitis æmula,dilutius tamen ſuperius virentia: flores oblongi,auri colore lutei, Geniſtæ perſimiles, bini ternive quoque cohærentes. ſiliquæ ſuccedunt pollicem latæ, in quibus renum forma Phaſeolis ſimiles duri fructus, ſed minores,initiò albidi,deinde purpuraſcentes, poſtremò è cæruleo nigricantes. Ingrato autem huius folia ac flores odore ſunt, veluti Spatulæ fœtidæ, adeoque graui, vt & prætereuntibus moleſtus ſit. 1.

In pleriſque Galliæ Narbonenſis, tum & Hiſpaniæ locis abſque cultura gignitur: tum & alibi ſecus vias,veluti in Creta inſula,vt Bellonius refert.

Primo quoque tempore flores producit: ſemen cum vua, Dioſcorides inquit, dureſcit.

Græcis ἀνάγυρις, aut ἀνάγυρος, quæ & incorrupta adhuc vox in Creta permanet: Latinis Anagyris: à nonnullis verò & ἄκοπος, aut, vt inter nothas ſcribitur, ἀγνάκοπος.

Exiſtit verò & alter huic haud multùm diſſimilis frutex, non raro arboreſcens: folio quoque Trifolij: floribus luteis, racematim palmi longitudine digeſtis: ſiliquis ac ſemine vti prioris: qui non modò graui, ſed & omni deſtitutus eſt odore. 2.

In ſyluis ac montibus haud procul Tridento frequens naſcitur.

Vulgò apud Ananienſes Eghelo dicitur. Refertur hic ad Laburnum, de quo Plinius lib. XVI. cap. XVIII. Alpina hæc arbor eſt, nec vulgò nota,cuius florem cubitalem longitudine, apes non attingunt. Repugnat autem Matthiolus, qui mauult Anagyridis alteram ſpeciem ſtatuere,quàm Laburnum eſſe concedere: floris ſiquidem racemum,ait,non cubitalem,ſed *Laburnum.*

TT 3 palmi

palmi tantummodo longitudinis esse : apibus verò flores gratos affirmari. quæ à Plinij dissentiunt verbis.

Cæterùm Anagyris, vt Galenus scribit, excalfacientis ac digerentis est facultatis. Folia, Dioscorides ait, tenera trita œdemata reprimunt imposita: cum passo verò drachmę pondere bibuntur aduersus asthma, & si menses, secundæ, aut fœtus hæreat : ad capitis verò cum vino dolores. Radicis succus digerit ac maturat. Semen comestum vomitiones cit. Quod non modò graueolentis Anagyridis, sed & alterius Eghelo dicti, vt Matthiolus scribit, facit.

De Arbore Iudæ. CAP. XXVIII.

Arbor Iudæ.

INTER frutices numeráda venit & Arbor Iudæ dicta, non nisi cultura arborescens; qua accedente, haud difficulter arboris assurgit modo. è caudice lignoso ramulos nonnullos promit, corticibus è purpura nigricantibus ; à quibus flores in breuibus pediculis exeunt forma Ochri, sed colore eleganti purpureo rubentes, quandoque & cădidi, ramulorum cortice & vnà albicante. folia rotunda sunt, Asari ferè similia, sed molliora, tenuiora, dilutiusq́ue virentia. siliquæ succedunt floribus, digitum longę ac latæ, planæ, tenues, compressæ ; in quibus semen planum durumq́; veluti Lentis.

In nonnullis Hispaniæ prouinciis in sepibus ac dumis reperitur : Italiæ quoque montes, ac Narbonensis Galliæ agri hoc non destituuntur frutice.

Flores primo tempore erũpunt, & prius quàm folia : siliquas æstas maturat.

Vulgò Arboris Iudæ nomen inuenit : Sunt qui Sycomoron appellauerint, quòd videlicet è crassioribus ramulis flores ac siliquæ dependeant : Sed legitima Sycomorus fructu Ficum refert, & folia habet qualia Morus arbor: vnde illi nomen. Ab aliis κερκὶς creditur esse, de qua his verbis Theophrastus : Cercis fructum in siliqua facit. Quæ adeò pauca sunt verba, vt ex his nihil certi haberi queat : plures etenim in siliqua fructum ferentes frutices sunt. Galli *Guainier*, quasi vaginulam, appellant: Hispanorum plerique *Algorouo loco*, id est, siliquam syluestrem aut fatuã: alij *Arbol d'amor*, propter elegãtiam.

Sycomorus.

Cercis.

Incompertæ autem & incognitæ huius fruticis vires sunt & facultates. Nam quòd Matthiolus hanc Acaciam (additis præter veritatem spinis) faciat, figmentum est.

De Ceratonia. CAP. XXIX.

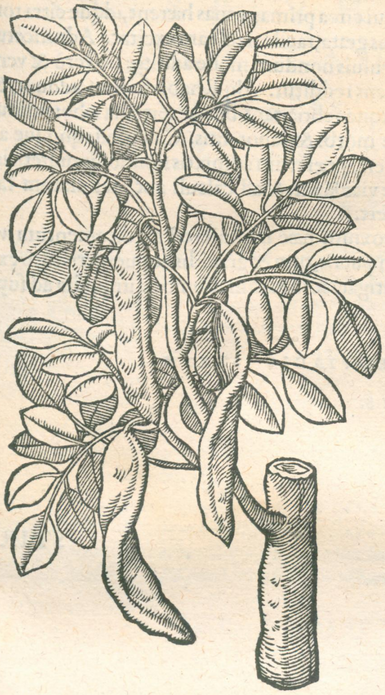
CERATONIA ex fruticum arborumq́ue siliquas ferentium numero quoque est. mediocris autem magnitudinis arbor, valdè ramosa: foliis oblongis ex aliis pluribus coaceruatis, veluti Fraxini; sed particularibus eorum latioribus, durioribus, rotundioribusq́;. fructus oblongæ sunt siliquæ, pede longiores, pollicem latæ, planæ, crassæ, in quibus semina plana lataque. siliquæ ipsæ sapore dulces sunt, & à nonnullis eduntur; sed non prius quàm dudũ collectæ & resiccatæ fuerint: nam virentes adhuc, etiam maturæ, ingrato sapore, esui displicent.

In Apulia regni Neapolitani prouincia, tum & nonnullis Hispaniæ locis incultis gignitur. Nascitur verò & apud Indos aliosq́ue Orientales populos, vbi siliquæ melleo adeò redundant succo, vt eo ad condituram Zinziberis, aliorumq́ue fructuum vtantur, vt Matthiolus refert. Strabo autem lib. xv. Aristobulum referre ait, arborem esse in India non magnam, quæ magnas siliquas habeat, denum digitorum longitudine, mellis plenas, quas qui ederint, non facilè seruari. Quod de recentibus, atque nondum resiccatis siliquis, veritatem tantummodò fortassis habet.

Floret Ceratonia mox soluta hyeme : Vere appetente fructus maturos sub Autumnum proferunt.

Arbori

Ceratonia.

Arbori κερατωνία nomen eſt: Latinis ſimiliter Ceratonia: Hiſpanis *Garouo*.

Fructus ſiue ſiliqua κεράτιον dicitur: Siliqua Latinis, aut Siliqua dulcis: in Officinis nonnullis Xylocaracta: in aliis *Carobe* aut *Carobole* vocibus Italicis: ab Apulis verò *Salequa* vocatur: Hiſpani *Alfarobas* aut *Algarouas*, & abſque articulo *Garouas*: Germani Sant Johans brot/ id eſt, Sancti Iohannis panem, nec alio nomine vulgo Belgarum innotuit.

Ceratonia autem exiccantis eſt & adſtringentis facultatis, ſicuti & fructus, nonnihil etiam dulcedinis continens, vt Galenus auctor. Siliquæ autem recentes aſſumptæ ſtomacho aduerſantur, vt Dioſcorides ait, & aluum ſoluunt: reſiccatæ verò eandem ſiſtunt, & ſtomacho gratiores ſunt. Vrinam quoque ciunt, ſed præcipuè vinaceis exemptis. Eſt autem praui ſucci edulium, concoctu difficile, & quod non facilè aut celeriter deſcendit.

De Caſia nigra. CAP. XXX.

Casia nigra.

TAMETSI non frutex ſed arbor ſit Caſiæ nigræ, quia tamen ſiliquas profert, hoc loco deſcribenda fuit, ne ſiliquarum feraces ſeiungerentur. Magna autem & procera eſt hæc arbor inſtar nucis Iuglandis. folia habet haud diſſimilia, ex pluribus compoſita, ſed ſingularibus magis acuminatis. materia arboris ſolida & compacta eſt, colorisque nigri veluti Guaiaci. exterius verò cortice contegitur lutei aut buxei coloris. Fructus ſiliquæ ſunt oblongæ, teretes, nigræ ac lignoſæ, crebris ligneis membranis tranſuerſalibus interſeptæ, inter quas, præter ſemina plana lataque, qualia Siliquæ, & nigra dulcisque continetur medulla; quæ exempta inter medicamenta clementia locum inuenit.

In Ægypto hæc arbor frequens naſcitur: præfertur Memphitica & Alexandrina.

Veteribus hęc arbor incognita, vel adeò neglectim habita, vt eius non meminerint. Arabes vſu medullæ ſiliquarum cognito in precio primi habuerunt, atque deinde poſteriores Græci, vt Actuarius & eius ætatis alij, à quibus κασία μέλαινα, id eſt, Caſia nigra appellatur. Eſt autem fructus, inquit Actuarius lib. v., eius fiſtuloſus & oblongus, nigrum intus humorem concretum geſtans, qui haudquaquam vna continuitate coaluit, ſed ex interuallo tenuibus lignoſis membranis dirimitur.

Officinæ Caſiam fiſtulam, & Caſſiam, per duplex ſſ., fiſtulam nominant. At Veterum Caſia fiſtula, ſiue σύριγξ Græcè, cortex ille odoratus eſt, fiſtulæ oblongæ ac teretis inſtar conuolutus: quem nunc Officinæ Canellam vocãt, & quo legitimi Cinamomi loco vtũtur. *Caſia ſyrinx.*

Cæterùm medulla Caſiæ nigræ, cuius eſt vſus, humida eſt ordine primo ſatis intenſo: in

calore verò parum medium temperatumque excedit. Vim habet leniendi, & aluum clementer subducendi: feces educit, & humores qui circa primas venas hærent, idque citra torsiones & molestiam, sed tamen ventriculo minus grata, facilè nauseam excitat. Admiscetur idcirco à nonnullis ei vel aloë, vel hieræ picræ puluis nondum melle addito: sic verò & ventrem magis subducit, & ventriculo minus nocens redditur. Alij Rhabarbarum addunt, & ita quidem cholagogum fit medicamentum, atque febricitantibus ac tertiana laborantibus vtile. Possunt & alia admisceri pro conditione morbi & laborantis. Calculosis quoque ac nephriticis hæc quoque admodum conueniens est, præsertim admixtis nonnullis diureticis, sed non vehementibus: dolores siquidem sopit: vias laxat: & ad calculi aut arenularum faciliorem descensum ac exitum non parum confert.

Tam benignum autem, vt Mesues ait, & innoxium hæc medulla est medicamentum, vt cuiuscunque tandem ætatis hominibus, ac etiam pueris, tum & grauidis ac puerperis tutò exhiberi queat. Foris admota cutis asperitates mitigat, & inflammationibus imposita ad suppurationem adiuuat.

LIBRI SECVNDI PEMPTADIS SEXTÆ

FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS SEXTÆ

LIBER TERTIVS,

DE ARBORIBVS FRVCTIFERIS.

Præfatio.

Frvticibvs arbores succedunt. quarum tria nobis sunt fastigia: vnum fructiferarum: alterum syluestrium: tertium perpetua fronde virentium. fructiferæ autem hæ omnes sunt: sed illas fructiferas nuncupare libuit, quarum fructus hominibus edules ac vtiles, quæ ἥμεϱα, siue domesticæ aut cultiuæ idcircò etiam dicuntur: Plinius has vrbanas non improbè dici sentit, quia videlicet fructu mites, vel aliqua dote homines iuuant: lib. XVI. cap. XIX.

Quæ verò fructus ferunt humanis vsibus abdicatos, ἄγϱιαι ac syluestres dici possunt.

Arborum verò & earum, quæ fructus idoneos proferunt, discrimina quædam sunt: Quædam fructus carne edules sunt, vt Poma ac Pyra: alia nucleo, vt Amygdala & Nuces: nonnulla verò & carne ac nucleo, veluti Mala Persica, Pruna, Cerasa, & id generis alia. Sunt verò & in singulis differentiæ, quas historiæ progressu facile erit cognoscere.

Cùm autem de iis arboribus primùm agendum videretur, quarum fructus carne sua præcipuè esui apti, Malus siue Pomus se reliquis omnibus præferendã offert. Ab hac igitur initiũ sumẽdum.

DE POMO SIVE MALO.

Capvt I.

Malus.

Mali nomen latè apud Veteres patet, pluribusque commune est, sed de præcipuè dictis Malis primùm: de reliquis deinde.

Est autem Malus arbor quidem caudice subinde mediocris crassitudinis, nõ alta, sed longis ramis iisque inconditis in latitudinem expansa. cortex mediocriter æqualis, non valde scaber est: folia lata, rotundis longiora, marginibus leuiter crenata: flores quinquefolij, non parui, colore albidi, sed frequentius ex albido & diluto purpureo rubentes: fructus magnitudine, forma, colore, & sapore differentes sunt. horum superior pars floris specimen retinet; inferiori, qua sinuosi sunt, pediculus adhæret breuis, cum quo arbori annectuntur. radicum quædam altius, sed per obliquum tamen, descendunt: reliquæ sub ipso terræ cespite huc illuc spargũtur. Constant autem fructus exteriore cute, interiore carne & semine, quod in loculis duriusculis membranaceis inclusum in medio residet, & cortice quidem nigricat, medulla verò albidum est. Permagna autem nõnulla Poma sunt: quædam paruula: medij generis plurima non desunt. pallido colore albicant pleraq; cineritio sordent alia: rubent illa, & vel parte aliqua vel tota. forma

forma quibusdam rotundior: plerisq; oblongior. Sapore vel dulcia, vel subacida: plurima ex his variè mistum saporem obtinent: austera sunt syluestria.

2. Sunt etenim & quædam syluestres Mali culturæ expertes, non insitæ videlicet, quarum fructus acerbi sunt & adstringentes. Insitione siquidem Poma & Pyra mitescunt.

3. Est tamen & χαμαιμηλέα quædam, siue humilis Malus, fruticis modo adolescens, quæ non propter insitionem, sed natura sua Poma fert præcocia, mediocriter dulcia, colore admodum dilute flauo albicantia.

Plantantur ac feruntur in hortis ac paradisis eò destinatis cultæ ac insitæ Mali: syluestres alicubi neglectim habentur.

Florent circa finem Aprilis, aut sub initium Maij: Poma præcocia quidem, matura circa Calendas Iulij: reliqua Septembri ferè mense: paucissima prius.

Malus Græcis μηλέα est: Latinis & Pomus: Germanis Opffelbaum: Belgis Appelboom: Gallis *Pommier*: Bohemis Jablon.

Fructum Græci μῆλον vocant: Latini Malum aut Pomum: Germani Opffell: Belgæ Appel: Galli *Pome*: Hispani *Mansanas*: Bohemi Jablko.

Præcocia poma humilis Mali, Brabāti vulgò Poma Paradisi, aut Poma D. Ioānis nomināt.

Est autem Pomorum omnium temperies frigida & humida, coniūcta cum humore quodam excrementitio: verùm sicuti neque frigiditas omnibus æqualis est, ita nec quantitas superflui humoris. Citius corrumpuntur in quibus hic redundat: diutius verò asseruari possunt in quibus paucior est. aduentitia siquidem & excrementitia humiditas corruptionis est causa.

Dulcia Poma. Dulcia autem Poma minus frigida sunt ac humida: carnis suæ soliditatem hæc cocta retinent: alimentum conferunt amplius ac minus humidum, quàm cætera Poma: minus facilè per ventrem etiam descendunt.

Acida Poma. Acida frigidiora sunt, tum & humidiora: horum coctorum substantia diffluit, nec soliditatem suam retinet: alimentum parcius subministrant, idq; crudum ac frigidum: ita verò & facilè ac citò delabuntur, vt etiam remorantem aluum promoueant; præsertim ante alium cibum assumpta.

Acerba siue Austera Poma. Acerba aut Austera Poma, vt sunt syluestria ac immatura, frigidiora sunt: succum ingenerant crassiorem, ac omnino flatulentum. minus nocent, si citò ac velociter descenderint; si hæserint flatus gignunt, ac colicos adferunt dolores.

Medij saporis Poma. Quæ inter hæc medij sunt saporis Poma, ac non raro duarum vel trium qualitatum gustum referunt, vincentis saporis facultates præcipuè obtinent; aliarū verò & participes sunt.

Præstant autem semper crudis, Poma cocta: quorum malignitas sæpenumerò non modò per ignem emendatur, sed & additis vel aromatis, vel aliis corrigi potest.

Prodesse autem possunt Poma ventriculo calido. austera verò etiam calore languentem ac resolutum roborare queunt. Inflammationibus omnibus, sed præcipuè incipientibus, Poma etiam commodè imponuntur.

Succus Pomorum odoratorum ac medij saporis compositionibus nonnullorum medicamentorum admiscetur, tum ad humorum melancholicorum contemperationem, tum & ad medicamentorum impensius resiccantium qualitatem remittendam: vt sunt, Serapium ex Pomis Regis Saporis, Antidotum ex granis cocci Baphici, & si quæ sunt alia.

Vnguentum Pomatum. Conficitur verò & cum eiusmodi Pomis vnguentum ex adipe porcina & aqua rosacea, cuius ad nitorem faciei & aduersus cutis asperitatem vsus est.

Arboris folia cum astringendi facultate refrigerantia: inflammationibus initio quoque vtilia habentur.

De Malo Medica. CAP. II.

ARBOR hæc non admodum magna est. rami eius lenti ac obsequiosi cortice virent, & spinulas aliquas, non tamen frequentes adnatas habent: folium oblongum, latum, læue, odoratum, Laurino simile: flores subpurpurei, staminibus in medio tenuibus ac capillaceis: fructus oblongus est, Cucumere vulgò dicto non raro maior, quandoq; minor, & Limonia mala non multum magnitudine excedens: cortex huic diluti aurei coloris, tuberculis nonnullis exasperatus, odore grato præstans. subest caro crassa, albida, dura aromaticū quid resipiens, sed exiguum, & neq; acris neq; acida, sed ferè qualitatis gustabilis expers. interior medulla non multa quidem, succo acido plena turget, in qua semen conditur Hordei grano maius ac crassius; cortice duro, interiore substantia albida ac amara.

Ad huius genus pertinent & Limonia mala, tum & Anerantia dicta, quorum arbores Malum Medicam magnitudine, virentibus spinosisque ramis, ac foliis Lauri æmulis referunt. flores autem vtriusque candidi sunt; & Anerantij odorati admodum, cuius & folia subinde maiora.

Limonia

Malus Medica.

Malus Limonia.

Mala Limonia.

Limonia autem mala oblongi craſſique ſunt fructus, Citriis tamen minores: cortex luteus, amaricans & ſuaueolens, ſed tenuis; caro albida cui valde exigua accedit. copioſam autem admodum hæc mala medullam habent, ſucco magis pregnantem ac redundantem, qui & acidior eſt. ſemina & in hac continentur veluti Citrij, nec minus amara.

Mala Anerantia.

Anerantia mala rotundam formam inſtar globi obtinent, & Limoniis minora ſunt. cortex horum intenſiore auri colore nitet; odoratus quoque, exterioreque cute amaricat, nonnihil aſper, quaſi rugoſus, ſubinde craſſior, quandoque tenuior, ſed tamen quàm Limoniorum craſſior, ſubditam habens ſubſtantiam albidam, mollem, ac fungoſam. interior pulpa ſiue medulla multo copioſoque ſucco madet; & ſemina comprehendit minora quàm Citriorum, forma, colore, ſaporeque alioqui ſimilia. ſuccus modò dulcis eſt; aliâs acidus; non rarò medij ac vinoſi ſaporis.

Malus Aſſyria.

Huc verò & alia quædam referuntur Mala, Aſſyria nuncupata. horum arbor aliarum Malorum ſimilitudinem refert: rami haud diſſimiles: folia paulò quàm Limoniorum maiora: flores Medicæ mali æmuli: fructus rotundus, ſed triplo quadruplóve quàm Anerantij maior, craſſo è luteo pallidulo rugoſo ac aſperiuſculo cortice, in quo quandoque quædam veluti fiſſuræ patent. interior ſubſtantia ſuccoſa admodum eſt, ſapore acidula veluti Limoniorum, ſed palato minus grata: in qua & ſemina gignuntur veluti Mali Citrij & aliorum.

Naſcuntur Mali Medicæ, tum & Limoniæ & Anerantiæ in Italiæ præcipuè maritimis, ac in Adriatici & Tyrrheni, tum & Ægæi maris inſulis: gignuntur verò & in Mediterraneis iuxta grandiores lacus, qualis eſt Benacus, vbi & Citria, ſed cæteris minora, proueniunt. Eſt & Hiſpania horum ferax, ſed locis præcipuè vel iuxta mare, vel haud procul diſſitis: Galliæ & quædam prouinciæ, quæ Mediterraneum mare attingunt, etiam iſtis gaudent fructibus.

A Media autem primùm in Italiam veniſſe non modò Plinius apertè ſcribit, ſed & Virgilius innuit Georgicon II. de Malo Medica ſic ſcribens:

Media fert triſtes ſuccos, tardumq; ſaporem
Felicis mali, quo non præſentius vllum,
Pocula ſi quando ſæuæ infecere nouercæ,
Miſcueruntq; herbas, & non innoxia verba,

Auxi-

Malus Anarantia.

Malus Aſſyria.

Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipſa ingens arbos, faciemq́; ſimillima Lauro.
Et ſi non alium latè iactaret odorem,
Laurus erit, folia haud vllis labentia ventis,
Flos apprimè tenax, animas & olentia Medi
Ora fouent illo, & ſenibus medicantur anhelis.

Arbores iſtæ perpetuò virent, &, vt Plinius inquit, omnibus horis pomiferæ ſunt, aliis cadentibus, aliis matureſcentibus, aliis verò ſubnaſcentibus.

1. Prior μηλέα μεδική: Latinis Malus Medica ac Malus Citria dicitur.

Fructus verò μῆλον μεδικὸν ἢ κίτρειον: Malum Medicum ſiue Citrium, & Citromalum. Æmylianus apud Athenæum, Iubam Mauritaniæ Regem refert, de Citrio meminiſſe, qui Malum hoc apud eos Malum Heſpericum dicat nominari. Galenus Malum Medicum amplius vocari negat, ſed Citrium dici, atque eos qui Medicum appellant, hoc agere ait, vt quæ loquuntur nemo intelligat: Officinæ huiuſcemodi mala Citrones vocant: Germani **Citrin opffel/Citrinaten**: Belgæ **Citroenen**: Itali *Citroni* ac *Cedri*: Hiſpani *Cidras*: Galli *Citrons*: Angli **Citron appel**: Bohemi **Cytrynowe iablko.**

2. Alterum Pomi genus Limonium malum dicitur: Officinis Limones: Gallis *Limons*: Belgis **Limonen**.

3. Tertium Malum Anerantium aut Anarantium; à quibuſdam verò Aurantium: ab aliis Aurengium, ab auri luteo colore: Sunt qui Arantia dici velint ab Arantio Achaiæ oppido: vel Arania à gente eius nominis in Perſia: Italis *Arancio*: Germanis **Pomerantzen**: Belgis **Araengie appelen**: Gallis *Pommes d'Orenges*: Hiſpanis *Naranſas*: Bohemis **Pomerancij.**

4. Quartum Pomum Aſſyrium à quibuſdam dicitur: vulgò Italorum *Lomie* appellatur, à quibus & Pomi Adami nomen accepit, ex eo nempè, quòd rude vulgus huiuſcemodi Pomum fuiſſe exiſtimet, de quo Adamus in Paradiſo, tranſgreſſus Dei mandatum, comederit: vnde & in illo morſus veſtigia apparere aiūt. Sed alij, nō huius generis Pomū, ſed illud fuiſſe ferūt, quod Arabes Muſam ſiue Moſam vocāt, cuius Auicēna cap. 395. meminit: Iſtud etenim Iudęorū nōnulli pro eo habēt, ex quo Adamus cōedens peccauit; vt Andreas Theuetus refert.

Cæterùm

Cæterùm fructus omnes isti ex dissimilibus & facultate multùm differentibus partibus compositi sunt.

Cortices odorati, amaricantes, sicci sunt ac calidi.

Caro albida frigida ac crassi succi, præsertim Citriorum.

Interior succosa pulpa siue medulla acida, qualis Citriorum ac Limoniorum, refrigerans est, & cum partium tenuitate resiccans.

Semen verò quia amarum, excalfaciens atque resiccans.

Citrij mali vires. Cortex autem Citrij venenis omnibus aduersatur: qua de causa & Theriacis compositionibus quandoque admiscetur: commanducatus oris halitum commendat, & suaucolentem reddit: assumptus verò & frigidum ventriculum roborat.

Caro verò albida, solida, duraque subinde editur, sed difficulter admodum concoquitur, & crassum, frigidum pituitosumq; succum procreat. Galenus cum garo & aceto ipsam mandi refert, vt saporis hebetudinem acuant: atque hoc modo assumptam facilius concoqui. Posteritas hanc cum sacharo condire didicit: quo modo præparata ori gratior, facilioris concoctionis, & copiosioris alimenti redditur, & obstructionibus minus obnoxia.

Veteres Citria mala (vt Theophrastus hist. lib. IIII. scribit) non edebant, placebant odore, & inter vestes reponebantur, quas à tineis & blattis inoffensas conseruāt: contra verò venena mortifera, quando opus, ipsis vtebantur, quo nomine vel maximè fuisse commendata etiam Virgiliani versus, quos suprà attulimus, attestantur. Extat apud Athenæum lib. III. facinorosorum ad serpentes damnatorum, qui ab esu Citrij mali liberi ac salui euaserint, historia.

Interiorem pulpam succo acido plenam Galenus non vescam ait: sed nostra ætas hac non raro pro condimento vtitur, atque inter hæc assumpta, bilem, si quæ in ventriculo est, reprimit, languentem appetentiam excitat, & ventriculo grata est. Facit eadem aduersus vehementes ardentesque febres, & omnes morbos pestilentes ac venenosos, quibus à totius substantiæ proprietate resistit. Cor eadem roborat: refrigerat, & simul crassa attenuat, & lenta viscidaque incidit.

Paratur ex hac & Serapium, quod de acetositate Citri Officinæ nominant, ad eadem vtile & conueniens, palato gratius.

Limonij mali facultates. Conficitur verò & tale Serapium ex Limoniorum acido succo, similis omninò facultatis. Nam & Limoniorum interioris pulpę siue substantię succus acidus, Citrij succum tum qualitate, tum facultatibus reliquis ita refert, vt vno deficiente, alter eius loco substitui queat. Cortex Limonij nec inferior Citrij cortice habetur: Albidam autem carnem Limonium malum tam habet exiguam, vt nullius censeatur momenti.

Aqua ex integris Limoniis per vitrea organa elicita, vitiligines & maculas tollit, facieique nitorem conciliat. Eadem pota vrinas prouocat, & calculos cohærentes dissoluit, frangit, & expellit.

Anarantij mali vires. Malorum verò Anarantiorum cortex Citriorum ac Limoniorum facultate satis similis, tantò tamen calidior, quantò acrior ac amarior. Interior succosa pulpa siue medulla acida quidem eiusdem aut non multò inferioris est facultatis, quàm sit Citriorum aut Limonum, at dulcis non adeò refrigerat aut resiccat, sed ad temperatum quendam calorem & humiditatem accedit, ori grata; & aliméti plus quàm acida confert, sed idipsum tenue ac exiguum: medij autem saporis succo vinoso prædita, medio se habet modo, frigidior quàm dulcis, minus verò frigida quàm acida. Flores Anarantij odorati ab vnguentariis ad odoramenta paranda vsurpantur. Extrahitur verò & ab ipsis per vitrea organa aqua admodum odorata, quæ assumpta sesquiunciæ pondo sudorem mouet, & febribus medetur.

Seminis facultates. Semen autem omnium istorum vētris lumbricos necat & expellit: venenis quoq; potenter resistit, & aduersus scorpionum ictus assumptum conducit.

Quæ Adami vocantur Poma, Limoniis præsertim acido succo facultatibus respondere videntur, sed tamen minus efficacia.

De Malo Punica. CAP. III.

MALI Punicæ duæ sunt: vna fructifera: altera sterilis.

Vtraq; humilis & haud magnus frutex est, tenues aliquot ramulos promit, exiguis paucisq; aculeis spinosos. foliola parua sunt, & Myrti æmula, pediculis annexa rubentibus. flores secundum ramulos vnà cum staminibus mediis ac ipsis quoq; Cytinis eleganti purpureo colore rubent.

Cytinus. Cytinus calyx est oblongus, anteriore parte latior, in septem rimulas (totidem videlicet quot flori foliola) fatiscens, Asari floribus maior, cuius inferior pars in fructum ac amplum transit pomum: superior denticulata vnà cum staminibus ipsi medio insidet Pomo. durus ac

Malus Punica.

quaſi lignoſus huius Pomi cortex eſt, foris obſcuri ac ſordidi purpurei coloris, interius luteus, in quo oblongioris figuræ granula reconduntur, quæ, vbi maturitatem aſſecuta fuerint, eleganti colore rubent, ac ſucci plurimum habent, vno in ſingulis vinaceo ſimili ſemine. differunt grana ſapore: quædam dulcia: alia acida: tertia vinoſo guſtu media.

Syluеſtris Malus Punica florem quidem facit, ſed qui nullo ſuccedente fructu perit: è breuibus calyculis hic exit, & frequentibus denſiſque foliolis multiplex eſt. Huius genera complura Dioſ. colore differentia eſſe refert: vnum candidum: alterum πυῤῥὸν ſiue fuluum: & tertium ῥοδόχρουν, ſiue rubentis roſei coloris: Officinis autem Belgij, notior eſt rubentis coloris.

Proueniũt Mala Punica in calidis meridiem verſus regionibus, veluti in Italia, Balearibus inſulis, Hiſpania, ac pręcipuè in regno nunc appellato Granatæ: quod à frequẽtia malorum Punicorum (quæ vulgò Granata) nomen accepiſſe creditur. Gignuntur autem paſſim etiam citra culturam: culta tamen melius proficiunt: In hortis ſiquidem, vinetis, viridariis, aliiſq; perinde excultis lætiora proueniunt.

Malus Punica Græcè ab Atticis ῥόα: ab Ionibus verò ῥόια, vt Galenus ait.

Fructus verò & ipſe ῥόα ſiue ῥόια dicitur: Latinis Malum Punicum: Officinis Malum aut Pomum Granatum: Germanis Granatopffell: Belgis Granaetappel: Italis *Melagrano*, & *Pomo Granato* Hiſpanis *Granadas* & *Romanas*: Gallis *Pommes Granades*: Anglis Pomgranat: Bohemis Granatowe.

Flos fœcundę Mali Punicæ Græcis κύτινος dicitur, qui tamen propriè ipſius floris calyx eſt: Latini nomen ſeruant.

Syluеſtris verò ac ſterilis flos Βαλαύστιον nominatur: Officinæ ſimiliter Balauſtium vocant.

Cortex ſiue putamen ipſius mali, cuius frequens vſus, Græcis σίδιον: Latinis Malicorium & Sidium: Officinis cortex Granatorum appellatur.

Sunt autem Mali Punici interiora ſucculenta grana eſui apta, boni mediocriter ſucci, ventriculo grata, ſed omnia tenuis ac exigui aut nullius alimenti.

Dulcia non æquè vti cætera refrigerant: ad nutriendum aptiora ſunt, ſed promptæ inflationes pariunt; febricitantibus idcircò minus laudata.

Acida, & præſertim nonnihil auſteritatis referentia, manifeſtè refrigerant, reſiccãt, & nonnihil adſtringunt: æſtuanti ventriculo proſunt: choleram morbum reprimunt ac ſiſtunt: aduerſus dyſenterias, nauſeam, & vomitum conducunt.

Fit autem ex acidorum eiuſmodi granorum ſucco Serapium, quod eadem poteſt, & grauidis κιττᾷ laborantibus ſæpenumero multũ prodeſt, niſi omnino vẽtriculi frigiditas obſtet.

Nuclei acinorum, ac præſertim acidorũ, reſiccati refrigerant ſimiliter & adſtringunt: ventris fluores, vomitus, & ſanguinis excreationes cohibent: ventriculum roborant.

Idem verò & Cytini & Balauſtia præſtant, temperamento ac facultatibus nucleis ſimilia: mobiles verò dentes firmant, gingiuarumq; vitia & hæc collutione emendant: Enterocœlen erumpentem cum cataplaſmate impoſita repellunt.

Malicorium, acinos, cytinos, ac balauſtia facultate non modò refert, ſed & ipſis potentius eſt: refrigerat etenim & adſtringit valentius: oris tonſillarumq; inflammationes gargarizatione reprimit: & ad omnia quæ refrigerari adſtringiq; poſtulant valdè conducit.

Succum verò refert Dioſcorides & ex cytinis ac balauſtijs colligi: hic autem facultate ac viribus aſſimilis eſt Hypociſtidi: eodem auctore.

De Malo aurea. CAP. IIII.

AD Mali Punici formam accedit, Mali aureæ dictæ, Pomum & ipsum cognomento aureum, sed magna & procera hęc arbor est; longis ramis valdè patula: folia etiā pręgrandia, tres subinde cubitos longa & duos lata, in quibus crassiores venæ secundum longitudinem productæ, veluti in Cinaræ foliis: fructus permagnus est, ad instar humani capitis, forma & colore Malo Punico similis: habet verò & intus recondita complurima succi plena grana, sed oblongiora & maiora, quàm Punici mali, & colore non rubentia, sed auri luteo splendentia, sapore subacidulo, ori grata.

A quo huius descriptionem habuimus, sibi hanc Panormi in Sicilia visam retulit in horto excellentissimi cuiusdam Medici: haud dubium autem, quin peregrina sit, & ex India vel aliunde illuc olim aducta.

Nomen autem hic vel arboris vel fructus huius nullum sibi aliud cognitum affirmabat, quàm Mali aurei, atque hoc nomine fructum appellari: Potest autem hoc nomen accepisse, quòd grana auri luteum colorem referant.

Plinius huius, vt videtur, meminit lib. XII. cap. VI. vbi arborem hanc Palam: fructum verò Arienam dici refert.

Pala Ariena.

Maior alia (videlicet in India) Pomo & suauitate præcellentior, quo sapientes Indorum viuunt. folium alas auium imitatur: longitudine trium cubitorum, latitudine duûm. fructum cortice emittit, admirabilem succi dulcedine, vt vno quaternos satiet. Arbori nomen Palæ: Pomo Arienæ. Plurima est in Sydracis, expeditionum Alexandri termino.

De facultatibus verò nihil quoque aliud accepimus, quàm quòd ipsa auri colore succulenta grana valdè & acutè febricitantibus admodum essent & grata & vtilia; vtpotè quæ & calorem magnum contemperarent, ac sitim vehementer sedarent.

De Malo Cotonea. CAP. V.

Malus Cotonea.

HAVD magna arbor Malus Cotonea, sed humilis, frequenter verò etiam instar fruticis nascitur: cortice vestitur asperiusculo, squamas quasdam quandoq; dimittēte: ramos explicat aliarum arborum modo, circa quos folia subrotunda, veluti vulgaris Pomi, superna parte virentia ac glabra; prona verò mollia ac albicantia. flores ex purpureo candidi sunt: fructus Pomo similes, nisi incisuris quibusdam quandoq; crispentur: figura & magnitudine differunt: quidam enim rotunditatis in orbem circinatæ, minores: alij oblongiores, maiores: tertij se medio habēt modo: omnes tenui pubescunt lanugine, colore auri lutei, odore fragranti caput subinde ferientes: sapor quoque omnibus austerus: caro interior lutea: semenq; nigricans in membranis, vti aliorum pomorum, conditum.

In hortis & cultis locis proueniunt: non rarò verò in hortorum ac vinearū sepimentis serūtur: planis ac mediocriter humentibus gaudet.

Autumno & Octobri potissimum mense maturitatem poma ista adipiscuntur.

Arbor *μηλέα κυδωνία*: Latinis Malus Cotonea. Fructus *μῆλον κυδώνιον*: Malum Cotoneum, Pomum Cydonium, & non rarò Cydonium absolutè: quo nomine Officinis innotuit: à quibusdam verò etiam *χρυσομῆλον*, ab exterioris cutis colore aurum referente: Germanis Quitten / Quittenopffel aut Kuttenopffel: Belgis Queappel: Italis *Mele cotogne*: Hispanis *Codoyons*, *Membrilhos*, & *Marmellos*: Gallis *Pomme de coing*: Anglis Quince: Bohemis Kdaule.

Maiora huius generis mala, quæ ferè pyri turbinatam figuram exprimunt, Galeno *στρουθία*, Struthia, & *στρουθιομῆλα* appellantur: Belgis Queperen / id est, Cotonea pyra. Columella

tria Cydoniorum genera ſtatuit, Struthia, Chryſomeliana & Muſtea: ſed quæ aut qualia ſint non exponit. Struthia Galenus commendat: Dioſcorides verò minora iſtis præfert.

Sunt autem Mala Cotonea refrigerantia quidem ac reſiccantia ordine ſiue exceſſu ſecundo, ac vnà validè adſtringunt, præſertim cruda: adeſt verò & ipſis ſuperflua quædam & excrementitia humiditas, quę diu ipſa incorrupta aſſeruari non patitur. Crudorum vix vllus eſt vſus: Cocta gratiora ſunt: ventriculum roborant: vomitum ſedant: alui fluores reprimunt: dyſentericis ac cœliacis vtilia: proſunt verò & ſanguinem expuentibus, vel etiam vomentibus: tum & quibus menſes copioſius fluunt.

Cotoneum malum addito oleo Maſtichino coctum, ac deinde tritum, & cataplaſmatis in modum ventriculo impoſitum, ſingultum potenter ſedat, & vomitum ac choleram ſiſtit.

Ex carne leuigata & cum melle cocta, quod μηλοπλακοῦντα Galenus appellari ait, olim in Hiſpaniis coquebatur, ac Romam deferebatur, diuque aſſeruari poterat. Nunc caro eorundem non cum melle, ſed cum ſacharo coquitur, varieque apparatur: quæ non modò ſeruari diutinè poteſt, ſed & multis annis incorrupta durat: Veluti & illud, quod ex decocti pomi expreſſa ſubſtantia cum ſacharo concreti iuris inſtar gluten conficitur: vel quæ ex crudorum ſucco parantur: vt ſunt Serapia: vel etiam ipſa poma integra ſacharo condita. Quæ omnia diutiſſimè citra corruptionem aſſeruari poſſunt. Sapiunt hæc omnia palato: ventriculo grata ipſum roborant: fluores omnes ſiſtunt, ſiue ventris, ſiue aliarũ partium, tum etiam ſanguinis.

Coquitur & oleum cum Cotoneis, quod μήλινον vocatur, quo vtimur, inquit Dioſcorides, quotiens adſtringente opus eſt.

Semen Cotoneorum in aqua temperatum muccaginem reddit, quæ in ore detenta linguæ aſperitates in ardentibus febribus vehementer ac citò lenit: ambuſtis eadem vtiliter illinitur, ac dyſentericorum enematis additur, dolores etenim inteſtinorum lenit, & mordacium humorum acrimoniam obtundit.

De Malo Perſica. CAP. VI.

Malus Perſica.

ARBORESCIT quidem Malus Perſica, ſed in arborem magnam haud excreſcit: ramos effundit nõnullos, fragiles adeò, vt quandoque fructuum ponderi ſuccumbẽtes diſrumpantur. Folia oblonga ſunt, ambitu crenata, Salignis ferè ſimilia, guſtu amara: flores dilutè purpurei. Fructus rotundi, rimæ quodammodò perſimilem figuram ab vna parte oſtẽtant; molli tenuique lanugine pubeſcunt; colore foris vt plurimum albidi; quidam vna parte; alij in totum ſaturo colore rubentes; lutei etiã nonnulli. caro exteriorem corticem colore refert: lutea luteis: rubens ſaturatè rubentibus: candida albicantibus. quorum tamen nonnullis, vna videlicet parte extrinſecus rubicundis, circa nucem eleganti purpuræ rubeæ colore caro nitet: ſunt verò huiuſcemodi Perſica ſapore vinoſiſſima, atque idcirco gratiſſima; lutea verò cæteris duriora. in medio autem Perſici lignoſa, dura, ſcabra, & rimoſa nux latet, in qua amygdali æmulus nucleus, cortice perſimili: ſubſtantia interius albida, ſapore ſubamara.

Ex cortice autem Perſicæ vulnerato gummi profluit initiò liquidum, quod ſucceſſu temporis ſiccius ac durius redditur, veluti ex Amygdalis ac Ceraſis.

Perſica in hortis ac vinetis ſeruntur ac plantantur.

Citò Perſica malus enaſcitur: tertio aut quarto à ſatione anno fructus facit: facilè etiam perit: diuturna non eſt. floret paulò pòſt erumpentibus foliis Aprili menſe: fructus Septembri maturos reddit.

Μηλέα περσική: Latinis Malus Perſica, & Perſica: Germanis Perſichbaum: Belgis Perſe boom: Gallis *Perſcher:* Anglis Perche tree.

Μῆλον περσικὸν, & περσικὸν quoque absolutè, fructus, vt Galenus testatur, dicitur: Latinè Malum Persicum, & Persicum: Germanis Pfersing: Belgis Persen: Italis *Pesche*: Hispanis *Pexegos*: Gallis *Pesches*: Bohemis Breskew. Horum quædam Duracina Latinis dicuntur, quorum nempe caro à nuce non facilè abscedit, sed firmius adhærescit.

Sunt verò & alia quædam Persica nullam ferentia lanuginem, sed glabra, læuia, exterius 2. tum & interiore carne virētia, aliis duriora; in cuius lignosa nuce nucleus reconditur Amygdalo persimilis. Arbor horum Persicam refert. Medium quoddam genus inter Persicum & Amygdalum videtur: vulgò *Persenaux* aut *Persenoix* appellant: Latinè id Nucem Persicam sonat.

Persica autem frigida sunt & humida, vtriusque qualitatis ordine secundo: succum habent ac vnà substantiam facilè corruptibilem, qui alimenti conferre queat nihil, nocere verò potest, præsertim si post alios cibos postremoque loco edantur: tunc enim & alios cibos in corruptionem pertrahunt. Sed ante alios cibos assumpta minus mala existunt: cùm enim humida ac lubrica sint, facilè ac citò descendunt, & aluum lubricam reddentes aliis ad descensum viam præparant.

Nuclei autem Persicorum calidi sunt ac sicci: aperiunt & extergunt: aduersus lienis ac iocinoris obstructiones conducunt: breuiter Amygdalis amaris facultate ac viribus similes. Extrahitur verò ex his cum aqua Pulegij succus lacti similis, quem in ore frequenter contineri Apoplecticis prodest, saliuam elicit & linguam expedit.

Folia Persicæ amara excalfaciunt quoque ac resiccant: viscerum obstructiones aperiunt: ac purgandi potentiam obtinent, qua biliosos ac pituitosos humores per aluum detrahunt. Decoquuntur in aqua, sero lactis, aut vino diluto. Eadem contusa ac vmbilico puerorum imposita, vermes interficiunt ac educunt. Resiccata verò & cruentis vulneribus inspersa, ad sanitatem perducunt.

Feruntur & flores, sacharo potissimùm conditi, ad alui expurgationem quoque facere.

Gummi temperamento mediocre est: sed substantia lentum ac glutinosum, cuius beneficio tenuium humorum acrimoniam obtundit: phthisicis ac tussientibus in eclegmate conducit, & ad omnes sanguinis excretiones, aliosque fluores accommodatur.

De Malo Armeniaca. CAP. VII.

Malus Armeniaca.

HÆc arbor maior est quàm Persica: caudices nanciscitur crassiores. durabilior est, præsertim insita. folia huius lata & acuminata veluti nigræ Populi, at minora, & ad Betulæ magis accedentia, marginibus serrata: flores albicant: fructus rotundus Persico similis, colore intus forisque luteus, in quo cōcluditur ossea nux nigricans, nequaquam aspera aut scabra vt Persici, breuior etiam ac minor, in qua nucleus dulcis.

Differunt autem poma siue fructus non parum magnitudine. parui quidam sunt, nec Prunis vulgaribus maiores; alij verò ad mediocrium Persicorum magnitudinem accedunt, vel etiam æquant. Ex huius autem arboris caudice, qua parte cortex rimosus est, vel etiam ramis, gummi quoq; quoddam effluit, veluti ex Persica.

Habentur ac seruntur in hortis: & quædam absque cultura aut insitione, quę exigua sunt: alia insita maiora. Inseruntur autem optimè in Prunum, & si taleolus siue surculus, qui inseritur, arboris fuerit per insitionem cultiuæ, elegantes magnique fructus sunt futuri.

Præueniunt Armeniaca multo tempore Persica, nam Iulio matura sunt.

Græci arborem μηλέαν Ἀρμενιακὴν: La-

tini Malum Armeniacam faciunt. Fructus verò μῆλον Ἀρμενιακὸν vocatur: à nonnullis verò πραικόκκιον, vel βερικόκκιον vocibus à Latina deprauatis; Latinè siquidem præcox quandoque præcoquum dicitur: nominatur verò & Malum Armeniacum: vulgò Armeniacum: Germanis Molletten/Mollelin/S. Johans Pfersing: Belgis vroege Persen/ Auant Persen: Italis *Armeniache, Bacoche, Grisomele, Moniache*: Gallis *Abricoz*: Hispanis *Aluarcoques, Aluarchigas, & Albercocs*: Anglis Abrecock.

Galenus inter Præcocia & Armeniaca differentiã facere videtur in lib. De aliment. facultatibus: Præcocia Armeniacis præferens: vtraq; tamen Ἀρμενιακὰ appellari confitetur. quæ alij Ἀρμένια per quatuor syllabas proferunt. In libris verò De simp. medic. facultatibus, tum fructum, tum arborem πραικόκκιον vocari affirmat. Recentiorum nonnulli differentiã quandam inter hæc etiam constituunt: vt quidem maiora ac insita Armeniaca sint, Gallis *Auant Perses*: minora verò præcocia, Gallis *Abricoz*.

Sunt autem Armeniaca siue præcocia mala frigida quoque ac humida secundo ordine, sed tamen minus humida quàm Persica, qua de causa nec ita citò aut facilè corrumpuntur, & ventriculo ac ori gratiora apparent. Corrumpuntur tamen & ipsa, nec alimenti conferunt quicquam: atque hoc ipsum frigidum, humidum, ac excrementitium. Post alios cibos sumpta ipsos corrumpunt ac vitiant: initio verò & ante alios cibos esa, facilè descendunt, & aliorum faciliorem descensum procurant, veluti & Persica.

Nucleus interior horum dulcis est, Persicorum nucleis facultate nullatenus similis.

Foliorum huius arboris facultas nondum explorata.

De Amygdalo. CAP. VIII.

Amygdalus.

PERSICÆ similitudinem Amygdalus refert, arbor tamen procerior, caudice crassior, & vita diuturnior. folia eius oblõga, acuminata, marginibus crenata, qualia Persicæ: flores similes: fructus Persicum quoque æmulatur, fissuram ab vna parte instar rimæ habens, & exteriore cute molli, araneosaq; quasi lanugine obducta; sed sub hac nulla, vel exigua eaq; dura ac cartilaginea caro subest, quæ non editur. interior nux longior quàm Persico, non ita aspera, sed læuis, in qua nucleus, hoc est, Amygdalũ cõtinetur, Persici nucleo longius, sapore dulce, quandoque amarũ. radix arboris altè descendit. Gummi autem quod ex hac manat simile est Persicorum.

Amat loca regionesq; calidiores, atque idcircò rarò ac difficulter nascitur aut fructum facit in Belgio.

Floret eodem, quo Persica tempore: Amygdala subinde Iulio ad perfectionem perueniunt.

Arbor à Græcis Ἀμυγδάλη: Latinis Amygdalus nominatur: Germanis Mandelbaum: Gallis *Amandier*.

Ἀμυγδαλὸν, & Amygdalum fructus appellatur: Officinis Amygdala: Germanis Mandell: Belgis Amandelen: Italis *Mandole*: Hispanis *Almendras, Amelles, & Amendoas*: Gallis *Amandes*: Anglis Almond: Bohemis Mandlij.

Amygdala autem quæ dulcia sunt, vbi inaruerunt moderatè calida ac sicca sunt: Amara verò calida ac sicca ordine secundo. Adest verò vtrisque oleosa quædam ac pinguis substãtia, quæ prælo excuti potest, sed tamen exigua.

Dulcia Amygdala recenter decerpto ori grata sunt, alimenti nonnihil conferunt, sed hoc ipsum crassum ac terrestre: Crassius verò etiam quæ arida ac dudum collecta sunt. Tardè autem & hæc descendunt, præsertim à putaminibus liberata: Nam veluti frumentorum cortices siue

ces siue furfures ad facilem excrementorum alui descensum adiuuant; ita quoque & Amygdalorum putamina. Ab his itaq; quæ repurgata sunt, adeò tardè descendunt, vt etiam fluentem aluum cohibeant: quamobrem & cœliacis & dysentericis vtiliter exhibentur.

Extrahitur ex Amygdalis dulcibus, addito liquore, chylus albidus lacti similis, qui præter quod alat, ac dysentericis ac cœliacis vtilis sit, pleuriticis quoque ac purulenta expuentibus prodest, vt Alexander Trallianus testatur: adest enim & Amygdalis aperiẽdi concoquendiq; cum extersione quadam facultas, qua pectori ac pulmonibus auxiliãtur, & ad sputi purulentorumque expurgationem adiuuant. Conficiuntur verò & ex Amygdalis istis bellaria ac tragemata, vt sunt vocati Massapanes, & alia eiusmodi, quæ plus quidem, quàm extractus succus resiccant, & ventrem fluentem retinent; ad pectoris tamen pulmonisque expurgationes non minus faciunt.

Oleum ex Amydalis dulcibus recenter expressum anodynon est, & dolores omnes sopit: exhibetur sanguine prius detracto pleuriticis, sed vtilissimè nephriticis, & à calculi doloribus molestatis: vrinarios meatus laxat, lubricosq;, & ad calculorum descensum aptiores reddit: aluum etiam lenit, faciliorem facit, quamobrem & colicis huius vsus accommodus: Vtile verò & puerperis, relictos enim à partu dolores citò tollit.

Amygdala amara extenuandi ac aperiendi vim obtinent: iecur ac lienem ab obstructionibus liberant; lateris doloribus idcirco auxiliantur: aluum quoque faciliorem efficiunt: vrinas & menses prouocant: stranguriæ medentur: expurgantur & facilius in pulmonibus ac pectore hærentia, Amygdalis amaris in eclegmate admixtis: sanguinis sputationes addito Amylo supprimunt. feruntur quina senáve à ieiuno assumpta ebrietatem arcere. Abstergũt verò & hæc cutis in facie vitia, & in reliquis corporis partibus: putrescentia vlcera quæ serpunt emundant: canis morsibus cum melle imponuntur: cum aceto vel rosaceo temporibus imposita, capitis doloribus prodesse, Dioscorides refert.

Exprimitur & ex istis oleum, quod vrinas prouocat, sed potissimùm scorpionibus aliquot in eo extinctis ac maceratis, quod calculosis, ac cum molestia ac difficultate vrinam reddentibus, pubi perinæoque illitum, multum prodest. *Oleum scorpionum.*

Gummi Dioscorides ait calfacere & adstringere, quę tamen in hoc non percipiũtur. Sanguinem autem expuentibus auxilio esse potest, non adstringendi facultate, sed substantię suę lentore; meatus videlicet ac poros obliniendo, & sic quidem & veteri tussi mederi potest, & magnos ex calculo dolores lenire, & potissimùm vrinæ acrimoniam retundere, si cum passo vino bibatur, vel etiam cum alia quauis dulci potione, vt glycyrrhizæ, vel vuarum passarum decocto. Extergere verò idem cum aceto dissolutum impetigines, summũ corpus occupantes (quod Dioscorides addit) à ratione haud alienum est.

De Pyro. CAP. IX.

PYRORVM vrbanæ plurimæ sunt: syluestres verò aliæ.

Vrbana Pyrus arbor est Malo procerior: ramis non in latitudinem effusis, sed altum petentibus. caudex subinde crassus. ligni materies admodum tractabilis, ad typos ex ea sculpendos valdè accommoda, colore sublutea. folium latiusculum, ambitu leuiter circinatum, virens, sed prona siue inferiore parte albidius. flores albicant. Pyra (hoc est, fructus) magna ex parte oblonga, & turbinatæ formæ, sed magnitudine, colore, forma, & gustu siue sapore admodum differentia: cute etiam conteguntur non vnius coloris. quædam enim virenti: alia ex parte, vel in totum subrubente: pleraque sordente. caro albida est: semen in membranaceis loculis nigrum, medium occupat. radix Pyri in rectum ac obliquum fertur.

Syluestris Pyrus vrbanam satis referret, nisi subinde breuior, & spinas secundum ramos duras haberet ac pungentes, & fructus duros, austeros, & esui haudquaquam aptos.

Plantantur ac in hortis habentur Pyri vrbanæ, non secus ac Mali, quorum varia insitione ex agrestibus mites ac edules fructus redditi sunt.

Syluestres Pyri in plerisque locis, vel in syluis, vel circa agrorum margines, secusque vias, nulla cura aut cultura adhibita sponte sua nascuntur.

Flores Pyri Aprili mense vt plurimum apparent: folia inde sequuntur: fructus non omnis eodem tempore maturatur. quędam enim Pyra Iulio; alia Augusto: Septembri nonnulla, vel etiam serius, vt austeriora quæ hyemem attingunt.

Nominatur Pyrus vrbana siue cultiua Græcis ἄπιος, ἀπίδιος, vel per duplex πω ἀππίος & ἀππίδιος: à Tarentino in Geωponicis ἀππίδιον: Germanis Bijrbaum: Belgis Peerboom: Gallis *Porrier*.

Pyrum Græcis ἄπιον & ἀππίδιον: Germanis Byrn / Byre: Belgis Peere: Italis *Pere*: Gallis *Poyre*: Hispanis *Peras*: Anglis Pear: Bohemis Hrusska.

Pyrus.

Syluestris Pyrus Latinis Pyraster etiam dicitur: Græcis ἀχράς: quo nomine & fructus & arbor ipsis cognita. Cognomina Pyrorum multa apud veteres ac præcipuè Plinium lib. xv. cap. xv. quorum nullum ad posteritatem peruenisse apparet: Non desunt verò & recentioribus suæ nomenclaturæ, quas ad veterum referre difficillimum, cùm præter sola cognomina vix quicquam posteritati reliquerint: deinde & singulis nationibus, vel etiam vrbibus suæ sint: & aliis atque aliis locis, aliter Pyra nuncupentur.

Relictis igitur Pyrorum variis cognominationibus, ad facultates, quæ Medico cognoscédæ, conuertimur, quæ pro saporum differentiis etiam variant: Pyrorum enim quædam dulcia: vnctuosa nonnulla: acida alia: austera aut acerba pleraque, præsertim syluestria: nec desunt ex horum mistione composita, vel etiam quæ insipida dici queant, ad aquæ saporem accedentia.

Sunt autem Pyra quidem omnia frigida; adest verò & cunctis adstringendi quędam facultas, ac terrena substantia: & acerbis quidem & austeris copiosior: dulcibus verò paucior: Quæ nonnullis adeò multo est excrementitio humore imbuta, vt diutinè conseruari nequeant: alia verò minus huiuscemodi humoris obtinent, quæ diutius conseruari, vel omninò etiam resiccari queunt.

Alimenti autem Pyra omnia amplius & copiosius quàm Mala siue Poma conferunt, sed hoc ipsum frigidum quidem ac reprobum.

Dulcia & vnctuosi saporis plus quàm cætera nutriunt: aquosa exigui habent alimenti: parcè etiam alunt acerba & austera; velut & acidiora. Crudis semper cocta vtiliora, & ad corporis nutritionem meliora. Quædam verò & adeò acerba aut austera sunt, vt non nisi cocta edi queant: horum autem & nonnullis tam copiosa humiditas, vt super prunas, vel sub ipsis coqui ipsa expediat.

Retinent autem Pyra omnia ventrem, & acerba quidem & austera potissimum: dysentericis & cœliacis in cibo conueniunt.

Arida ac resiccata Pyra, siue cocta siue cruda edantur, ventris fluxus sedant, & sanguinis quoque fluores sistunt: ad muliebria profluuia accommodari possunt.

Incipiẽtibus inflammationibus Pyra, austera aut acerba maximè, vtiliter imponi possunt, tum & arboris folia, quæ & adstringendi cum refrigeratione vim & facultatem obtinent.

De Mespilo. CAP. X.

MESPILI duæ Dioscoridi, vna Aronia vocitata: altera in Italia nascẽs, quę vulgaris est.

Vulgaris Mespilus arbor est non magna: caudice frequenter tortuoso: ramis duris, frangi contumacibus: foliis oblongioribus, sed angustioribus quàm Mali: floribus albis magnis, quinquefoliis: pomo paruo, rotundo, vmbilico lato & amplo: pulpa initiò albida, & tam acerba, vt edendo non sit, prius quàm mollescat; in qua semina siue officula quina, plana, dura recondita sunt.

Mespili in hortis habentur: non rarò verò & in dumetis ac viuis sepibus virent ac vigent. In Oxyacanthum, non quidem in Acidam illam spinam, sed in alteram acutam, insita, optimè proficit, & fructus profert duplo triplóve, quàm non insitæ maiores, exiguis Malis magnitudine ferè æquales.

Oxyacanthum.

Serò admodum sub finem Octobris mensis Mespila maturescunt: flores tamen satis tempestiuè exeunt.

Arbor

Meſpilus.

Meſpilus Aronia.

Arbor à Theophraſto Græcè μεσπίλη: Latinè Meſpilus: Germanis Neſpelbaum: Belgis Miſpelboom: Gallis *Neſflier*.

Pomum μέσπιλον: Latinis ſimiliter Meſpilum: Germanis Neſpel: Belgis Miſpele: Italis *Neſpolo*: Gallis *Neſfle*: Hiſpanis *Neſperas*: Anglis Melder & Medeler: Bohemis Nyſſpule.

Hanc autem Meſpilum Dioſcorides ἐπιμηλίδα quoque dici affirmat, & à nonnullis σιτάνιον: Galeno etiam in lib. De ſimp. medic. facultatibus hæc ἐπιμηλὶς eſt: quæ à ruſticis in Italia (vt ait) οὐνήδων, ſiue *Vnedo* appellatur, ac plurima in Calabria gignitur. Sub Meſpili ſiquidem voce, haud alterius quàm Tricocci, quæ & Aronia, meminit.

ἐπιμηλίς.

Vnedo.

Sitanij nomen Theophraſto cognitum eſt, tametſi non σιτάνιον, ſed σατάνειος exemplaria habeant. Tria huic Meſpilo ſunt genera, ἀνθηδὼν, σατάνειος, ἀνθηνοειδής: Satanios fructum grandiorem candidioremque habet: reliquę minorem. Conuenit Satanios hac de cauſa cum Meſpilo vulgari: aliæ ad Aroniam Meſpilum referendæ.

Aronia Meſpilus, quæ apud Dioſcoridem prima, arbor eſt Malo altitudine inferior: ramis duris ac aculeatis: foliis fiſſis veluti acutæ ſpinæ, maioribus (vt Theophraſtus ait) quàm Apij (videlicet hortenſis) diuiſuris, quæ antequam decidunt rubeſcunt: flores herbacei racematim cohærent: fructus rotundis longiores, quàm vulgaria Meſpila minores, qui initio virent ac duri ſunt; maturi rubentes ac molles, guſtuq; ſuaues, in quibus tria tantummodo continentur dura oſſicula.

2.

Eſt autem Meſpilus Aronia Græciæ quàm Italiæ, à Galeni & Dioſcoridis ætate notior. Naſcitur modò Neapoli in hortis, teſte Matthiolo.

Fructus huius tardè etiam matureſcit.

Appellatur hæc Græcis μέσπιλος & μεσπίλη: à nonnullis Ἀρωνία. Galenus hanc quoque μεσπιλὸν nominat, nec alterius mentionem facit: priorem ſiquidem, vt ſcripſimus, ἐπιμηλίδα vocat. Huius fructus ξίκοκκος etiam à tribus granis dicitur: Neapolitanis verò *Azarolo*.

Vtriuſque autem Meſpili fructus refrigerans, & potenter adſtringens eſt. Vulgaris quidem acerbus admodum & κακοςόμαχος ac ventriculo ingratus; capitis mouet, vt Galenus ait, dolores. quod quidem verum eſt, ſi adhuc durus & priuſquam mollis tenerque redditus fuerit, edatur. Mollior factus minus adſtringit, nec ventriculo æquè moleſtus, citò tamen corrumpitur,

pitur, vt qui iam ſemicorruptus exiſtat: quamobrem & parcè admodũ hoc fructu vtendũ eſt.

Aroniæ verò Meſpili fructus ventriculo gratiores, crudi ac cocti eduntur. condiuntur hi quandoque cum ſacharo aut melle, quo modo apparati ori ac palato grati ſunt ac iucundi: vterum verò gerentibus etiam perquam vtiles, ventriculum etenim roborant, & illarum malaciæ ac nauſeæ reſiſtunt.

De Corno. CAP. XI.

Cornus.

MEDIOCRIS arboris in modum frequenter Cornus naſcitur; quandoq; verò numeroſis virgis fruticat: cortice veſtitur ſcabro. materies ligni admodum dura & ſolida eſt. folia læuia, lata, & venoſa. flores muſcoſi, ſublutei: baccæ oblongæ, initio virent; maturitate rubent; ſapore cum aciditate quadam auſteræ; oblongo, oſſeo, albido intus nucleo, veluti in Oliuis; quibus & fructus forma, & non raro magnitudine aſſimilis eſt.

Pleriſque Germaniæ locis citra culturam gignitur: habetur tamen & in hortis, & non modò Germaniæ aut Belgij, ſed & in aliis regionibus.

Citò & multò prius quàm pleræque aliæ arbores Cornus flores ſuos profert: fructus tamen Auguſto demum menſe maturitatem nanciſcitur.

Græci *κρανίαν* arborem vocant: Latini Cornum: Germani **Cornelbaum / Thierlinbaum / Kurbeerbaum**: Belgæ **Cornoele boom**: Itali *Corniolo*: Galli *Cornillier*: Hiſpani *Cornizolos*: Angli **Cornell tree**: Bohemi **Wlaſſia wiſſne**.

Cornum, fructus eſt: Germanis **Cornell**: Belgis **Cornoele**: Italis *Cornole*.

Atq; hæc Cornus, Theophraſti mas quidem eſſe videtur, duplicem ſiquidem Cornum facit: marem videlicet & feminam. Mari tribuit ſolidum lignum, quale huic Corno; quam tum propter hanc, tum & alias rationes pro Mare recipimus. Femina videtur vulgò dicta Virga ſanguinea, quæ & Cornus ſylueſtris, & *θηλυκρανία*, vt huius Pemptadis lib. II. cap. XXIII. latius oſtenſum eſt.

Cæterum Corni fructus admodum acerbus: refrigerat, deſiccat, & adſtringit, eſui tamen & aptus; non rarò quoque editur: aduerſus alui profluuia & dyſenterias auxiliatur: frigido tamen ventriculo nocet, & cruditates eius adauget. Folia autem arboriſq; germina acerba ſimiliter guſtu ſunt, valenterque deſiccant: maxima vulnera glutinare poſſunt, potiſſimũ durorum corporum: at paruis vulneribus mollioribuſque corporibus magis contraria, Galeno auctore.

De Sorbo. CAP. XII.

1. PROCERÆ magnitudinis arbor Sorbus eſt: caudice recto: cortice læui: ligni materia ſolida & cõpacta: folio oblongo Fraxini æmulo, ab vnius medij pediculi lateribus, vtrimque alarum inſtar ſingularibus prodeuntibus ac expanſis, vno ad faſtigium eminente; quæ mollia, oblonga, auerſa parte inalbicantia, per margines ſerrata, Orni foliis perquam ſimilia. minuti candidi & racemoſi flores cohærent & fructus racematim, palliduli, ab vno latere rubentes, forma nonnihil differentes, ac etiam ſapore. Quidam enim rotundiores ſunt: alij oblongiores, ouali figura Pyris quibuſdam quodammodo aſſimiles. hi guſtu ſunt aſperiores: illi verò ſuauiores ac mitiores.

2. Eſt verò & ſylueſtris quædam Sorbus, Vitigineo folio, læui, Aceris aſſimili; quæ arbor quoque procera, cortice læui, & materia ſatis dura: floſculis in laxiore vmbella candidis; ſuccedunt baccæ oblongiores, Auellanarum aut Oliuarum non magnarum magnitudine, punicei aut rubentis coloris, ſapore cum aciditate quadam acerbæ, in quibus exigui nuclei nigricant.

Ad

Sorbus.

Sorbus torminalis.

Ad Sorbi ſylueſtris genus refertur, & à nonnullis Ornus dicta, quæ lib. IIII. huius Pempt. cap. XIII. exhibetur.

Sorbi Italiæ familiares ſunt: in Germania verò & quandoque reperiuntur, in montanis ac frigidis, ſolo lapidoſo, & non rarò iuxta Rhenum, aut alios fluuios.

Syluestris ſyluis quoque gaudet ac montoſis; ac pingui cretoſoque ſolo.

Fructus Sorborum Autumno demum ad maturitatem vnà cum Meſpilis perueniunt.

Dicitur arbor Græcis quidem ὄη & ὀύη: Latinis Sorbus: Germanis Sperwerbaum: Belgis Sorbenboom: Gallis *Cormier*.

Sylueſtris verò à Plinio Sorbus torminalis: Germanis Areſſel/ Eſchröſel/ & wilder Sperwerbaum.

Baccæ ſiue fructus Sorbi ὄόν ſiue ὀύον: Latinis Sorbum: Germanis Speierling/ Sporopffel: Belgis Sorben: Italis *Sorbe*, & *Sorbole*: Gallis *Corme*: Hiſpanis *Seruas* & *Sorbas*: Bohemis Kzerbinij.

Adſtringentem autem ac refrigerantem Sorba facultatem obtinent. & validius quidem dura, quàm quę mitia molliaq; reddita ſunt. Molleſcunt autem alicubi tepente, aut non omnino frigido loco, ſuſpenſa, aut fœno paleiſve ſubſtratis repoſita. Nimium fluente aluo talia in cibo admittuntur: ventrem enim retinent: alimenti verò ſi quid præbeat, hoc ipſum valdè exiguum, craſſum, frigidumq; eſt. quamobrem cùm ab his, tum aliis ſimilibus fructibus in cibatu abſtinere expedit; nec aliter quàm vt medicamentoſis vti. Siſtunt autem hæc omnes ventris cœliacas & dyſentericas fluxiones: vomitiones reprimunt: ſanguinis item eruptiones compeſcunt, ſi prius quàm matura fuerint diſſecta, & in Sole ſiccata, ad vſum ſeruentur. Poteſt verò variis modis iſtis vti, pro conditione videlicet affectus & loci malè habentis.

De Arbuto. CAP. XIII.

HVMILIS magna ex parte Arbutus eſt, Cotoneæ mali (cui hanc Dioſcorides cõparat) magnitudine plurima parte ſatis aſſimilis: caudice aſperi ac ſcabri corticis: ramis frequentibus per faſtigia rubentibus: foliis latis, oblongis, læuibus, Lauri vel Ilicis æmulis, è virente colore pallidulis: floſculis racematim cohærentibus, concauis & albidis, ſubinde vna

parte

Arbutus.

Arbuti ramus cum flore.

parte purpurascentibus. succedunt fructus è tenuibus dependentes pediculis Fragis similes, sed maiores, magnitudine Sorbi, nullo intus officulo, sed exiguis tantummodò feminibus; qui per initia virent, maturi verò eleganti colore rubent; gustu subausteri, ac quasi insipidi, quibus turdi ac merulæ per hyemem vescuntur.

Arbuti in Græciæ plerisque regionibus, in Creta Insula, in Italia, ac Hispania gignuntur. Proueniunt & in conuallibus Athou montis, vbi, quæ alibi pumilę, in magnas arbores excrescunt, vt Petrus Bellonius scribit. Iuba etiam auctor est, quinquaginta cubitorum in Arabia esse: vt tradit Plinius lib. xv. cap. xxiiii.

Iulio & Augusto Arbuti flores demum erumpunt: hyeme fructus maturitatem assequitur. Theophrastus anno integro fructum ait maturescere, sic vt simul vnum haberi, alterum verò flore sponderi contingat. Quod & Plinius. fructus, inquit, anno maturescit; pariterque floret subnascens, & prior coquitur.

Arbor hæc Græcis κόμαρος dicitur: Latinis verò Arbutus.

Vnedo. Fructus μεμαίκυλον, aut vt alij legunt, μεμάκυλον: Latinè Memæcylum: Plinius verò etiam Vnedonem appellat. Aliud corpus, ait, est terrestribus Fragis: aliud congeneri eorum Vnedoni: quod solum Pomum simile fructui terræ gignitur. Galenus tamen Vnedonem Epimelidem facit, vt antè scriptum. Arbutum autem Itali *Albatro*: Hispani *Madrono, Medronheyro, & Medronho*: Galli *Arboutes*.

Dioscoridis locus suspectus. At Arbuti fructus edulis quidem est, sed ἀχυρῶδες: vt exemplar Dioscoridis habet: (acetosus Ruellius vertit; fortassis rectius ἀχυλῶδες, siue insipidus) ventriculo infestus, capitisque dolorem adferens.

De Pruno. CAP. XIIII.

MEDIOCREM Prunus altitudinem & crassitudinem assequitur: cortice vestitur leuiusculo. folia habet lata, & quàm sint rotunda longiora, circumferentiis serræ modo incisis: flosculos albos. Pruna colore, forma, & magnitudine differunt. omnia carne cuteque constant, ac nucleo lignoso putamini incluso, quod officulum dicitur. Prunorum siquidem quædam ex cæruleo nigricāt; quorum & longiora hæc, rotundiora illa: alia ceræ colore luteæ; ex punico rubentia nonnulla, reliquis ferè maiora: nec desunt virentia subinde admodum longa,

Prunus.

longa, ſapore dulci gratiſſima. Caro etiam quibuſdam ſiccior, facileq; ab oſſe ſeparabilis: alius humidior, & pertinacior adhærens.

Gignuntur Pruni in omnibus cogniti orbis regionibus: terram amant ſolutam & hortenſem. Differẽtiam verò ab ipſis regionibus etiam accipiunt, non ſolùm formæ quidem, ſed præcipuè, vt dicetur, facultatum.

Inſeruntur verò & Pruni in alterius nonnunquam generis arborem, quæ faciem parentis, ſuccum adoptionis, vt Plinius dicit, exhibent.

2. Præter has verò & ſylueſtris quædam Prunus eſt: vt cap. XIIII. huius Pempt. lib. I. ſcriptum.

3. Theophraſtus autem, & Plinius Ægyptiæ etiam cuiuſdam Pruni meminerunt. quæ inſignis magnitudinis eſt arbor, fructum ferens natura & magnitudine Meſpilo proximum: quæ menſe Pyanepſione florere incipit: fructum verò circa ſolſtitium hybernum perficit; nec folia dimittit. Verùm huiuſcemodi Prunus incognita eſt.

Vulgares ac hortenſes Pruni Aprili menſe flores edunt: folia mox vnà erumpunt. æſtate Pruna matureſcunt: quædam citiùs: nonnulla tardiùs.

Prunus autem Græcis κοκκυμηλέα appellatur: Germanis Pflaumenbaum: Belgis Pruymboom: Hiſpanis *Ciruelo, Andrino*, & *Amexeiyra*: Gallis *Prunier*.

Pomum, κοκκύμηλον, Prunum: Germanis Pflaumen/ Praumen: Belgis Pruymen: Italis *Prune* & *Suſino*: Gallis ſimiliter *Prune*: Hiſpanis *Prunas, Andrinas, Amexas*, & *Ciruelas*: Bohemis Sſweſtka Slywa. Acceſſerunt autem his à regionibus & patria cognomina. Damaſcena Veteres appellarunt in Syria prope Damaſcum nata: Hiſpanica, quæ in ea regione proueniunt: Sic & noſtra ætas Pannonica ſiue Hungarica: item Morauica: quædam & Gallica, à patria appellat. Clearchus Peripateticus Damaſcena Pruna Rhodios ac Siculos dicit βράβυλα appellare: quemadmodũ & Theocritus Syracuſius:

Brabyla.

ὄρπηκες βραβύλοισι καταβρίθοντες ἔραζε.

Flectuntur Brabylorum onerati pondere rami.

Et rurſus:

ὅσον μῆλον βραβύλοιο ἥδιον.

Quàm malum Brabyli iucundius.

Eſt autem hic fructus, Athenæo auctore, circumferentia Prunis minor, cibo verò idem, ſed paulò δριμύτερος, ſiue acrior. Seleucus (teſte eodem) βράβυλα, ἦλα, κοκκύμηλα, & μάδρυα eadem eſſe affirmat. & Madrya veluti μαλόδρυα dici: Brabyla quia εὐκοίλια ſiue ventri grata, & cibum expellant: ἦλα quaſi μῆλα. ſicuti Demetrius Ixion in Etymologia.

At Pruna, quę quidem matura, recens abs arbore decerpta, qualiacunque tandem ſint, humectant ac refrigerant, atque ab ipſis quàm minimum corpori alimenti accedit, atque hoc ipſum nequaquam bonum. Nam veluti Pruna citiſſimè corrumpuntur, ita quoque & ipſorum ſuccus in corpore corruptioni ac putredini obnoxius eſt, & alia ſecum aſſumpta alimenta corrumpit: Vtilia autem tantummodo his ſunt qui aluum ſibi mediocriter humectari ac refrigerari poſtulant. humiditate enim ſua ac lentore aluum faciliorem reddunt.

Paſſa verò Pruna ac reſiccata vtiliora ſunt, ſtomacho gratiora: alimenti plus ac omninò melius, nec facilè corruptibile conferunt. Fama eſt, inquit Galenus in lib. De aliment. facult. omnium eſſe præſtantiſſima, quæ in Damaſco vrbe Syriæ naſcuntur: ſecunda autem poſt illa, quæ in regione quam Iberiam ac Hiſpaniam nominant, proueniunt. verùm hæc nihil adſtrictionis præ ſe ferunt: nonnulla verò Damaſcenorum plurimum. Damaſcena ſiquidem magis adſtringunt: at quæ Iberia profert dulciora ſunt. Dioſcorides Damaſcena reſiccata ventrem ſiſtere dicit: ſed Galenus in lib. De ſimp. medic. facult. ipſa palam etiam ſubducere aluum affirmat; minus tamen, quàm quæ ex Iberia importantur. Cocta autem in melicrato

in quo plusculum sit mellis, aluum admodum (eodem auctore) deiiciunt, etiam si quis sola ipsa sumpserit, & multò magis si post ipsa Melicratum sorpserit.

Nostra ætas in Germania circa Damascum Syriæ vrbem natis caret: Pannonica siue Hungarica laudat, oblonga & dulcia; sed magis tamen Morauica ad aluum leniendam commendat, præsertim Brunnæ nata, quæ Morauiæ olim Marcomannorum prouinciæ vrbs est primaria. hæc etenim, vbi aquea humiditate consumpta, resiccata fuerint, ori suauia palatoque gratissima, aluum citra molestiam ita facilè ciunt, vt deiectoria vi Cassiam & Mannam post se relinquant: vt Thomas Iordanus affirmat.

Gummi autem quod ex Pruno profluit, Dioscorides ait agglutinare: potum in vino calculum comminuere: ex aceto illitum lichenas infantium sanare. Potest autem idem, quod Persicæ ac Cerasi.

De Myxis. CAP. XV.

AD Prunorum genus Myxa referri posse videntur. arbor horum Pruno haud multùm dissimilis, sed humilior: folia rotundiora ac duriora: flores in racemulis, aut citius in laxioribus exiguis vmbellis albicantes; subsequuntur paruis Prunis assimiles fructus siue baccæ, calyculo cuidam veluti glandes insidentes; quibus maturis color est ex atro siue nigro virescens, triangulum in his ossiculum nucleum continens. sapore autem hi fructus dulces sunt, sed pulpam habent lentam admodum ac viscidam, ad viscum conficiendum idoneam.

In Syria ac Ægypto frequentia Myxorum arbusta sunt: olim Italiæ peregrina, nunc in illius hortis familiaria, Plinij ætate primum illata: Nunc cœperunt, inquit lib. XV. cap. XXVIII. Myxæ Romæ nasci insitæ Sorbis.

Ἀμαμυξίς.

Arborem Plinius Myxam appellat. hanc verò eam esse, quam Ἀμαμυξὶν Matron Parodus in cœna Attica apud Athenęum appellat, suspicari quidem licet: sed affirmare non est promptum, præsertim cùm & exemplaria quædam Ἀμαμαξὶς habeant. Bacca autem siue fructus μύξον & μυξάριον dicitur: neque aliud nomẽ Latinis. Arabes & Officinæ Sebesten appellant.

Sunt autem Myxa siue Myxaria temperatè admodum frigida ac humida, ac substantiam habent viscidam ac crassam; corpus idcirco plus quàm alij quidam fructus nutriunt; sed & viscera angustosque meatus facilè obstruunt, ac inflationes pariunt. Leniunt eadem exasperatas fauces & pulmones: sitim quoque sedant in eclegmate, aut alio quocunque modo apparata, vel etiam per se assumpta. Ventrem verò & horum pulpa lenit drachmarum X. aut sesquiunciæ pondere exhibita.

Conficitur verò & ex his Antidotus siue Electuarium ventrem subducens, sed quod facilè muccorem contrahit: proinde non nisi recenter parato vtendum.

De Zizypho. CAP. XVI.

1\. ZIZYPHVS arbor est Pruno non multò minor: caudice contorto: cortice scabro ac rimoso: ramis duris, frequentibus ac fortibus aculeis, spinosis, à quibus dodrantales aut longiores pediculi emittuntur, Iuncorum instar, lenti ac obsequiosi, tenuesque instar virgularum Sparti; circa quæ ex interuallis alterno ordine folia prodeunt oblonga, haud magna, duriuscula, Clematidis prioris, Peruincæ dictæ, æmula; iuxta verò folia palliduli ac muscosi exeunt flosculi; deinde baccæ succedunt oblongæ, magnitudine mediocrium Oliuarum aut paruorum Prunorum, in quibus ligneum veluti in Prunis ossiculum, quo nucleus cõtinetur.

In Italiæ complurimis locis Zizyphi nunc nascuntur, quæ olim peregrinæ ex Syria illuc allatæ sunt, & circa Plinij quidem ætatem, vt ipse lib. XV. cap. XIIII. scriptum reliquit.

Zizypha grano seruntur mense Aprili, inquit Plinius lib. XVII. cap. X.

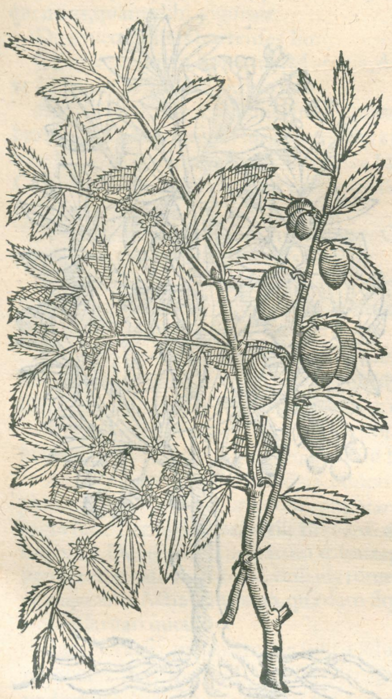
Græcis ζίζυφος & ζίζιφος per ἰῶτα secunda syllaba nuncupatur: Latinis similiter Zizyphus: Petro Crescentio Zezulus.

Fructus ζίζυφα, ζίζιφα, & à nonnullis ζίνζιφα dicuntur. Galenus etiam σηρικὰ appellat: vt satis ostendit Auicenna cap. 369. de Iuiubis, hoc est, Ziziphis, in quo asscripta ea sunt, quæ de Sericis in lib. De aliment. facult. Galeni habentur. Latinis similiter Zizipha ac Serica: Officinis verò Iuiubæ nominantur.

2\. Præter hanc verò & alia est appellata Zizyphus.

Arbor autem hæc est non magna, sed fruticosa ac ramosa: cortex læuis est, & veterum ramulorum puniceo colore nitet, à quibus & tenues veluti priori Zizypho virgulæ exoriuntur tenues, albidæ ac molles; quibus folia adnascuntur oblonga, mollia similiter & albicantia, & auersa parte etiam candidiora, Salicis similia, nisi angustiora & albidiora essent. flosculi verò & secundum folia bini ternive prodeunt, concaui, sublutei, odorati, staminibus aliquot exiguis mediis: fructus qualis prioris Zizyphi, Oliuæ similis, albidus, dulci quoque & candida pulpa, ossiculo medio, in quo nucleus.

Ziziphus.

Ziziphus Cappadocia.

Non paucis Italiæ & præsertim Hispaniæ locis nascitur: Colitur quoque in nonnullis Germaniæ ac Belgij hortis.

Flores Iunio mense in Belgio apparent: fructum Autumno in Italia ac Hispania maturari contingit: In Belgio nullus floribus succedit.

Altera hæc Ziziphi species est, quam Columella lib. IX. cap. IIII. albam nominat, ad differentiam prioris, quæ illi rutila. Plinius hanc Cappadociam cognominat: lib. XXI. cap. IX. vbi agit de honore Coronarum, quarum duo ait esse genera. quando aliæ flore constant: aliæ folio. florem esse dixerim, inquit, genistas (nam ex iis decerpitur luteus:) item Rhododẽdron: item Zizipha, quæ Cappadocia vocantur: his odoratus, similisq; Olearum floribus. Nec temerè hæc à Columella, vel à Plinio pro Zizipho haberi videtur: nam & folia & flores ex teneris recenterque enatis virgulis, veluti priori Zizipho, exeunt: flores valdè odorati, vtpotè latè etiam odorem diffundentes: & fructus Ziziphi alterius similis.

Ziziphus Cappadocia.

Sunt autem Zizipha, priora quidem illa Officinis notissima, temperie quidem frigida, sed non vehementer, vtpotè primum frigiditatis ordinem non excedentes: humida quoq; nonnihil: substantiæ autem siue essentiæ crassioris. pro edulio assumpta difficulter concoquuntur: ægrè ac tardè descendunt: ventriculum aggrauant: parum omnino corpori alimenti exhibent. Medicamenti vice data, acrimoniam tenuium mordacium ac salsorum humorum obtundunt ac mitigant, eosdemque incrassant: Atque idcirco quæ ex ipsis fiunt eclegmata aut Serapia perquam commoda sunt aduersus tusses, sanguinisque sputationes, ex acrium tenuium aut salsorum humorum destillationibus.

Valet ad eadem & decoctum ipsorum, sed potissimum aduersus vrinæ ardores ac stillicidia, renum exulcerationes, & vesicæ rosiones.

De Cerasis. CAP. XVII.

CERASORVM quatuor genera nostra ætas numerat. vna maior ac syluestris est: altera hortensis: tertia aciduli fructus: Chamæcerasus quarta est.

Prior magna & procera arbor est: caudice mediocriter crasso, atque in ramos plurimos superius distributo: cortice nonnihil læui è puniceo colore subnigricante, lento ac obsequioso. 1.

Cerasus.

Chamæcerasus.

ligni materia medio quoque subnigricat; circumferentia inalbida. folia magna sunt, lata, oblonga, venosa, ambituque crenata. flores albi, mediocris magnitudinis, quinque constant foliolis, & aliquot staminibus concoloribus mediis: fructus in rotunditate oblongi ex tenuibus ac prælongis descendunt pediculis, osficulo intus duro, quod exigua carne contegitur; cuius nucleus cum leui quadam ac exigua amaritudine non ingratus. Colore autem fructus quidam rubent, alij nigricant; sapore verò dulces.

2. Altera Cerasus cortice, magnis foliis, floribus candidis priorem refert; sed humilior est, nec in tantam vt illa altitudinem excrescit: caudices etiam minus crassi: Cerasum autem maius, carnosius, plus succi habet; quod & dulce, & colore vel rubens, vna tamen parte albidiore; vel nigrum. ossiculum huius & nucleus, veluti superioris.

3. Tertia Cerasus etiam quàm priores humilior ac tenerior est: caudices tenuiores: cortex asperior, non minus tamen obsequiosus: folia similia quidem, sed minora: flores haud dissimiles; at fructus, hoc est, Cerasum rotundius, carnosius, plus succi habens, sapore vinoso acidulum: colore similiter aut rubens aut nigricans; quoddam verò & quasi albidum, quod rarius est. Est autem in hoc, & nonnulla varietas alia. quæ etenim citra insitionem nascuntur Cerasi, aut in alias eiusdem generis insitæ, magna admodum Cerasa frequenter ex breuibus pediculis dependentia gignunt; quæ subinde adeò magna sunt, vt XVI. vel etiam plura suorũ ossiculorum pendeant: Earum verò quæ in syluestrem siue priorem Cerasum (quod sæpè fit) inseruntur, Cerasa minora sunt, & longioribus hærent pediculis; citius autem maturitatem hæc assequuntur; ossicula verò istorum minora sunt quàm superiorum.

Præbent autem & hæ omnes Cerasi gummi, è corticibus aliqua parte vulneratis; quod ex luteo colore pallescit, & tandem durum redditur.

4. Quarta, quæ quidem Chamęcerasus, humilis est, non arbor, sed exigua fruticosa ac ramosa stirps, subinde cubitalem altitudinem non excedens: foliola cum aliarum forma conueniunt, sed omnino exigua sunt: fructus verò etiam paruuli, aliisque persimiles.

5. Præter has verò Cerasos & alterius cuiusdam iconem Matthiolus exhibet, cuius Cerasa complura racematim instar vuæ simul cohærent, quam & idcirco Racemosum appellat, & sibi Verona à Francisco Calzolario missam refert.

Cerasus prior natura sua syluestris in syluis, secus agrorum margines, aliisque incultis frequentius, quàm alibi gignitur. 1.

Duæ succedentes hortenses sunt. 2. 3.

Chamæcerasus in Bohemia, Morauia, Austria iuxta semitas, ac vias non raro reperitur: &, vt Matthiolus, in Tridentino solo. 4.

Aprili mense Cerasi florent. In fructu præbendo, quædam præcociores, aliæ seriores. Rubra autem Cerasa semper sui generis nigra præcedunt. Prima autem syluestria sunt Cerasa, quæ Iunio maturantur: succedunt circa Iulij Calendas Amarenæ, præsertim in syluestrem Cerasum insitæ, nam aliæ sunt tardiores: tardissima sunt secundi generis Cerasa, quæ & hortensia ac dulcia.

Arbor Grecis κέρασος: Latinis similiter Cerasus est: Germanis Kirschenbaum: Belgis Kersenboom/ & Crieckenboom: Gallis *Cerisier*.

At fructus κέρασια & κεράσα à Græcis appellantur: & Latinis similiter Cerasa: Germanis Kirschen & Chirschen: Belgis Kersen & Crieckē: Italis *Ceregie*: Gallis *Cerises*: Hispanis *Cerezas*: Bohemis Wissne.

Prioris generis Cerasa vulgò cleyn kersen/ id est, parua Cerasa, quia cæteris minora, dicuntur: item & wilde kersen: Germani wilder Chirschen/ hoc est, syluestria Cerasa, sunt enim syluestris Cerasi fructus: eadem & præcocia sunt, prius siquidē quàm reliqua maturitatē consequūtur. 1.

Secūdi generis vulgò Hispanica cognominātur Cerasa. fieri autem potest, vt hæc sint Lusitana à Plinio dicta; quibus principatum Belgica illius ætate tribuit. 2.

Amarenas tertiæ Cerasi fructus, posterior ætas nuncupat, vel etiam Merendas: Italorum plerique *Marasche* & *Amerine*: alij *Marchiane*, vel *Duracine*: Germani Amarellen: & quæ nigra sunt Weichßlen/ weinstell: Brabanti Crieckē: alibi in Belgio etiam Kersen. Plinius lib. xv. cap. xxv. Duracinis principatum tribuit; quæ Campania, Pliniana, ait, appellat. Ad hoc verò genus referenda videntur Cæciliana rotunda, neq; enim ex Cerasis alia his rotundiora: item & nigerrima Actia nominata, quædam siquidem & horum nigra sunt. quæ resiccari ac diutinè conseruari queunt. 3.

Inter Cerasia autem optima sunt acidula, Amarena dicta: Dulcia illa parua syluestria siue præcocia deterrima, mali sunt succi, citissimè corrumpuntur, & malos ingenerant humores. vnde non solum facilè lumbrici, sed & molestæ ac subinde pestilentes febres gignuntur. Atq; idcirco in bene institutis Rebuspublicis, ne in forum veneant pestilentiæ temporibus, diligenter cauetur.

Lusitanica siue Hispanica Cerasa, facultatibus his vicina sunt, minus tamen promptè corrumpuntur, & frigidiora sunt, nec tamen boni succi.

Amarena verò, quæ quidem rubent, melioris sunt succi, sed aquei, frigidi, ac humidi: sitim sedant: æstuanti ventriculo prosunt: febricitantibus vtilia: facilè descendunt, & aluum lubricam reddunt: nutrimenti verò nihil exhibent. At nigra huius generis ficciora sunt, & nonnihil quoque adstringunt. hæc resiccata siue passa, Prunorum instar ori ac ventriculo grata sunt, & aluum laxiorem cohibent.

Cerasorum gummi cum vino diluto sumptum, fertur adiuuare calculosos: prodesse autem potest vias lubricando, & humores, si qui acres sunt, contemperando: tussi veteri & hoc modo medetur: Addit Dioscorides bonum colorem, oculorum claritatem, & ciborum appetentiam facere.

De Moro. CAP. XVIII.

PROCERA arbor Morus est, nec minus ramosa. caudex eius non rarò crassus: cortex scaber, radicis verò luteus: folia lata & acuminata, duriuscula, & secundum margines serrata. pro floribus iuli sunt virentes, lanuginosi. fructus oblongus, ex granis coacervatus, Moro in Rubo nascenti similis, sed crassior, longior, ac omnino maior, initiò virens, maturitate nigricans, succo tamen, quo redundat, rubens. radix in multas spargitur propagines.

In hortis seritur ac plantatur Morus: calida & sicca loca desiderat, ac lætum solum: in humido deterior redditur, & pauciora Mora adfert. Seritur Morus commodè talea siue surculo: Inseri verò aut inoculari etiam potest in nonnullas arbores: In Populum albam insita mora fert candida: vt quidem Beritius in Geoponicis refert.

Inter vrbanas arbores nouissimè Morus germen emittit, nec prius quàm frigore soluto, Maio mense: Arborem idcirco sapientissimam, eam Veterum nonnulli appellarunt.

Augusto mense matura mora leguntur. Hegesander apud Athenæum, suis temporibus intra viginti annorum spatium Moros fructum non tulisse affirmat, atque tantam Podagræ pestem omnes inuasisse, vt non viri solùm, sed pueri, puellæ eunuchique, & mulieres eo morbo laborarent.

Morus.

Morus candida.

Μορέα autem & συκαμινέα vel συκάμινος arbor Græcis: Latinis Morus eſt: Officinis Morus Celſi: Germanis **Maulberbaum**: Belgis **Moerbeſie boom**: Gallis *Meurier*.

Μόρον & συκάμινον fructus nominatur: Latinis Morum: Officinis Morum Celſi: Germanis **Maulbeer**: Belgis **Moerbeſie**: Italis *Moro*: Gallis *Meure*: Hiſpanis *Moras*, & *Mores*: Bohemis **Moruſſe**.

At Mora ante maturitatem collecta refrigerant & reſiccant ordine propemodum tertio, & valenter adſtringunt: reſiccata ad cœliacos & dyſentericos affectus vtilia ſunt. admiſcetur puluis obſoniis, vel cum vino & aqua bibitur. Sanguinis fluores, & ſuperfluentes menſes eadem reprimunt: ad oris & faucium inflammationes conducunt: tum & ad aliarum partium inflammationes incipientes idonea.

Matura ac recentia Mora frigida ſimiliter ſunt, & humore vinoſi ſaporis copioſo redundant, qui nonnihil reſiccantis eſt facultatis, & adſtrictionis haud expers eſt: atque idcircò quoque ad ſtomatica medicamenta, qui oris tonſillarumque inflammationibus adhibentur, vtilis & perquàm commodus.

In cibo hæc mora ſumpta, ac ante alios ingeſta, citiſſimè per inteſtina ſubſtantiæ ſuæ humiditate ac lubricitate deſcendunt, & aliis cibis ductu ſuo viam, vt Galenus ait, ſtruunt: aduerſus ſitim conducunt: appetentiam calore languentem excitant: ventriculo non aduerſantur; parciſſimè autem corpus alunt. Secundo autem loco, aut poſt cibos aſſumpta, citò quoque vnà cum cibis corrumpuntur: Tametſi enim fugacibus ſint innocentiores, corrumpuntur tamen ac vitiantur, niſi celeriter deſcendant.

Cortex radicis Mori amarus, calidus, ac ſiccus eſt, & expurgandi facultatem obtinet. Decoctum huius iocinoris ac lienis obſtructiones aperit: aluum mouet, & latos lumbricos expellit. Idem cortex in aceto maceratus dentium dolores ſedat. præſtat hoc ipſum foliorum & corticis decoctum, Dioſ. ait. Qui & circa meſſis tempus ex Mori inciſa radice ſuccum promanare tradit, quem poſtridie ſit concretum inueniri, atque hunc aduerſus dentium dolorem efficacem, phyma diſcutere, & ventrem purgare. In foliis autem ac primis germinibus huius arboris, mediam quandam eſſe Galenus ait adſtringentis ac expurgantis facultatem.

Vermes ſericum præbentes.

Foliis verò nutriuntur ac ſuſtinentur vermes illi qui ſericum nent ac præbent: Ex Erucarum

rum ſunt hi genere, ſerico confecto in Aurelias tranſeunt: inde in Papiliones vertũtur, veluti & aliæ omnes Erucæ. Papiliones iſti corpore graues, exiguas pro ratione corporis habent alas, proinde non auolant, ſed generationi intenti citò pereunt: mas quidem coitu, femina vbi oua excluſerit.

De Sycomoro. Cap. xix.

Sycomorus.

SYCOMORVS non exiguæ proceritatis arbor eſt, Moro magnitudine & aſpectu proxima: folio verò & ipſum referens. fructum verò fert magnitudine & figura Ficus, ſucco & ſapore Caprifici perſimilem; verùm dulciorem, & interioribus granis carentem. qui non ex tenerioribus ramulis prodit, ſed ex caudice & maioribus vetuſtiſque ramis fœcundiſſimo prouentu erumpit. multo autem lacteo ſucco hæc arbor turget, qui vulnerata parte aliqua mox effluit.

Naſcitur, vt Dioſcorides ſcribit, plurimum in Caria, Rhodo, locisque non multi Tritici feracibus, in quibus iuuamentum adfert, & pro pane frumentoq; ſufficit, cùm annonæ premit penuria. Galenus Sycomori plantam in Alexandria Ægypti, vnà cum fructu Ficui albæ aſſimilem, ſe vidiſſe ſcribit. Huius ramum cum fructu ac foliis olim ad me miſit magnificus vir Iacobus Antonius Cortuſus patritius Patauinus.

Ternos quaternosque fructus anno vno fundit, & ſi ferreis vnguibus ſcalpatur, etiam frequentiores.

Huic arbori *συκομόρῳ* à Ficu & Moro nomen eſt: Cornelius Celſus inuerſo nomine Moroſycon appellat: Ægyptij noſtro tempore Ficum Pharaonis, teſte Bellonio: Dicitur verò & *συκὴ ἀιγυπτία*, ſiue Ficus Ægyptia: item & *συκάμινος ἀιγυπτία*, id eſt, Morus Ægyptia.

Fructus verò *συκόμορον* quoque appellatur, & ab Italis *Sycomoro*, & *fico d'Egitto.*

Sycomori autem fructus, vt Galenus ait, nullam habet acrimoniam; exiguæ dulcedinis particeps; eſtque facultate vt Mora humidior quodammodo ac frigidior.

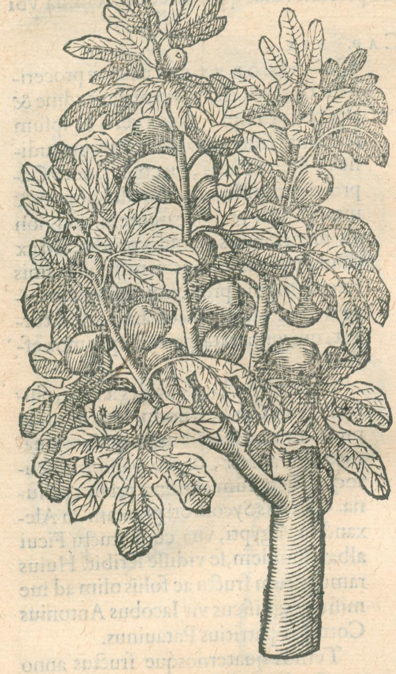
Vtilis, inquit Dioſcorides, aluo, ſed *ἄτροφος*, hoc eſt, nullius aliměti, & vẽtriculo moleſtus.

Eximitur verò ex arboris cortice lachryma primo Vere prius quàm fructus ferat, quæ ſpongia aut vellere excepta ſiccatur; in paſtillos cogitur; ac fictili reponitur. Facultatem hæc habet mollientem, vulnerum conglutinatricem, & crudorum reſolutricem: Bibitur verò & illinitur contra ſerpentium morſus, lienis durities, ſtomachi cum refrigeratione dolores. Celerrimè autem hic ſuccus teredinem ſentit.

De Ficu. Cap. xx.

FICVS non omninò recto aſſurgit caudice, nec omninò læui cortice, ſed aſperiuſculo contegitur. materies ligni alba, fungoſa; tenellorum verò ramulorum mollis etiam ac medulloſa. Folia ampla in quinque partes, eminentibus totidem angulis, diſſecta, veluti Vitis, ſed maiora, duriora, aſperiora, ac nigriora. fructus, nullo apparente prius flore aut iulo, alióve quod floris vicem ſupplere queat, iuxta pediculorum, quibus folia adhærẽt, annexum erumpunt, & quidem particulatim; initio admodum paruuli, ſucceſſu temporis maiores; forma turbinata vt Pyri, nonnulli tamen longiores, alij verò breuiores ac magis ſeſſiles; colore vel albidi, vel ſubrubentes, vel ex cæruleo ſaturato purpurei; pulpa interiore molli, ſuaui, ac prædulci, granis compluribus referta. Ex Ficus autem cortice, foliorum pediculis, immaturis ficubus vulneratis liquor fluit lacti ſimilis, ſed acris & amarus.

Ficus.

Ficus Pumila.

In Græcia, Italia, Hispania, aliisq; regionibus perinde calidis, ac Solis radiis expositis frequentes Ficus sunt: In Germania ac Belgio crescunt quidem, sed raro ad perfectionem fructus perueniunt, nisi vel diligenti cura adhibita, vel hyems admodum clemens, æstasque feruida fuerit.

Germina cum foliis Maio mense in Germania erumpunt, atque his in longitudinem proficientibus multiplicantur & folia & Ficuum rudimenta: quorum priores Septembri ad maturitatem perueniunt, si æstas fuerit calida: In Italia verò ac Hispania etiam citius ac prius. posterius verò enatę Ficus, si per hyemem non deciderint, altero anno mox adueniente æstate perficiuntur.

Arbor Ficus Græcis συκῆ dicitur, & à nonnullis ad differentiam Caprifici συκῆ ἥμερος: Latinis Ficus, & Ficus satiua, siue Vrbana: Germanis Feigenbaum: Belgis Vygheboom: Gallis *Figuier*: Italis *Fico*: Hispanis *Higuera*.

At fructus σῦκον Græcis: Latinis verò etiam Ficus; & qui nondum maturus est, ὄλυνθος: Latinis Grossus: qui verò resiccatus siue passus, Græcè ἰσχὰς, Latinis Carica dicitur: Germanis Feygen: Belgis Vyghen: Gallis *Figues*: Italis *Fichi*: Hispanis *Higos*: Bohemis Fijk. Semina quæ in ipsis Ficubus κεγχραμίδες, Cechramides Galenus appellat.

2. Inter vrbanas Ficus & humilis quoque ac parua quędam est sesquicubitalis altitudinis, foliis & fructu priori assimilis. Pumilam hanc Ficum recentior ætas rectè appellat.

3. Est verò & syluestris quædam species, cuius fructus ad maturitatem peruenit nunquam: Theophrasto ἐρινεὸς: Plinio Caprificus appellatur. fructus ὀλύνθοι quoque nominantur, &, vt Dioscorides, ἐρινεοί.

Virides autem recentes ac maturæ Ficus reliquis fugacibus in cibo præferuntur, alimenti quoque amplius quàm cæteri præbent, sed non omninò optimi succi. Superfluam verò & quandam excrementitiam humiditatem coniunctam habent, propter quam & flatibus ventrem implerent, nisi citò descenderent, & facilè per ventrem permearent; huius etenim beneficio nec flatus vel permanent vel dolorifici sunt: Prosunt verò & eædem Ficus nephriticis, nam vias laxant, lubricant, aperiunt, & nonnihil quoque abstergunt: vnde post earum esum arenulas subinde multas excerni contingit.

Siccæ autem Ficus, siue Caricæ, mediocriter excalfaciunt, nutriunt quoque, & alimenti non exiguum conferunt, sed tamen non probum sanguinem gignunt: quamobrem & offenduntur qui iis largius vescuntur, & copia pediculorum ipsis prouenit: Aluum verò & faciliorem reddunt, & ad excretionem irritant; præsertim ante alios cibos præsumptæ. Asperæ arteriæ, pectori, pulmoni, renibus, ac vesicæ vtiles sunt, nec muliebri vtero incommodæ: attenuandi siquidem, leniendi, concoquendi, ac maturandi facultatem obtinent. Quæ pectori inhærent concoquunt, maturant, & expurgant, præsertim cum Hyssopi aut consimilis herbæ decocto: ventri, tussi, ac diuturnis pectoris ac pulmonis vitiis hoc modo auxiliantur. renes expurgant, & ab arenulis liberant: vesicæ dolores mitigant: grauidæ si Ficubus aliquot ante partum diebus vescuntur facilius pariunt: exanthemata siue papulas præterea, & sudores Ficus etiam, vt Dioscorides ait, prouocant. Tumores vel concoquunt vel discutiunt, ad concoquendum Triticea farina; ad digerendum Hordeacea admixta, Galeno auctore, conferunt.

Decoctum Ficuum oris ac faucium tumores & abscessus citò facileq; ad suppurationem perducit, sæpius in ore detentum aut gargarizatum.

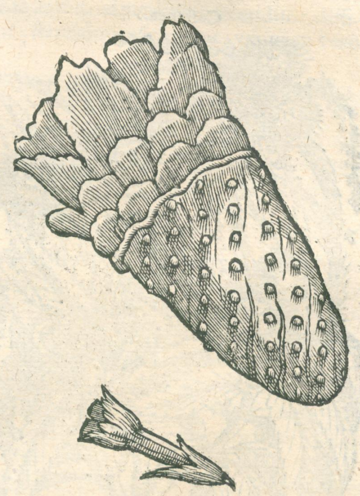
Lacteus autem Fici arboris liquor & succus foliorum eius non mordicat tantùm, aut abstergit vehementer, sed & vlcerat, & ora vasorum reserat, & myrmecias eiicit: verùm & purgare potest: auctor Galenus. Coaguli modo, Diosc. ait, lac coagulat, concretumque vt acetum dissoluit. Menstrua cum oui luteo aut Tyrrhenica cera appositus cit: podagricorum cataplasmatis cum farina Fœnigræci & aceto vtilis. lepras, lichenas, discolorem à Sole cutem, alphos, scabies, ichoras cum polenta expurgat. Instillatum plagæ percussis à scorpione, venenatorum ictibus, & rabiosi canis morsibus auxiliatur. dentium doloribus lana exceptus prodest, & cauitati eorum inditus. myrmeciam tollit cum adipe circumlita in ambitu carne.

De Ficu Indica. CAP. XXI.

Ficus Indicá.

Ficus Indicæ fructus & flos.

INDICA hæc Ficus appellata arboris specie absque caudice & ramis adolescere videtur, tota enim nihil aliud quàm ex foliis folia apparet; folium siquidem in terram depactum mox radices agit, & alia ex se promit, à quibus & aliis prodeuntibus succedunt rursus & alia, donec ad arboris altitudinem peruenerint, effusis interim & veluti ramis, ab vno nempe subinde

inde duobus aut tribus foliis enatis. nonnunquam tamen caudicē facit; tunc videlicet quan-
do non ex folio enata, sed ex semine sata fuerit. Oblonga autem Ficus Indicæ lataq; sunt fo-
lia, & pollice non rarò crassiora, è quibus albidæ, tenues, oblongæ, acutæq; prominent spinæ
(rarò absque his prouenit.) in extremis autem foliis primùm flores erumpunt oblongi; dein-
de fructus subsequuntur Ficubus turbinata forma quodammodo similes, nec minores; co-
lore è viridi purpureo, interiore pulpa succosa rubicunda, sanguineoque colore manus veluti
Mora inficiente, quorum fastigium foliosa quædam instar coronæ ambiunt; veluti ostendit
icon, quam magnifico viro Iacobo Antonio Cortuso patritio Patauino acceptam ferimus.

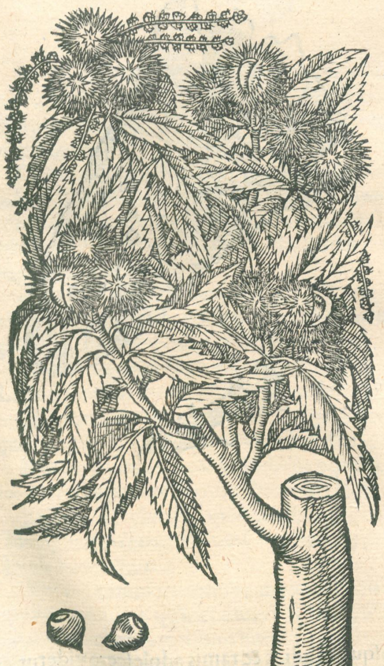
Ex India in Italiam aliasq; prouincias illata fertur: In Germaniæ ac Belgij hortis hanc
quandoque reperiri contingit, sed haudquaquam fructum proferentem: quem Italia tamen
quandoque videt; Hispania autem frequentiùs.

Opuntia. Existimatur autem hæc esse Opuntia à Plinio dicta herba, de qua lib. XXI. cap. XVII. sic
habet: Circa Opuntem Opuntia est herba, etiam homini dulcis: mirumq; è folio eius radi-
cem fieri, ac sic eam nasci. Opuns autem ciuitas Phocidi in Græcia vicina, vt Pausanias, Stra-
bo, & Plinius testantur. Vulgò autem hęc stirps Ficus Indica nominatur: ab Indis verò Tune.

Ficus Indica Theophrasti. Describitur autem alia quædam pro Ficu Indica à Theophrasto lib. IIII. quam Plinius
lib. XII. cap. V. iisdem ferè verbis, sed Latinè redditis, eleganter exprimit: Ficus, ait, ibi exilia
poma habet. Ipsa se semper serens, vastis diffunditur ramis: quorum imi adeò in terram cur-
uantur, vt annuo spatio infigantur, nouamque sibi propaginem faciant circa parentem in or-
bem quodam opere topiario. Intra sepem eam æstiuant pastores, opacam pariter & muni-
tam vallo arboris, decora specie subter intuenti, proculque fornicato ambitu. Superiores eius
rami in excelsum emicant, syluosa multitudine, vasto matris corpore, vt LX. p. pleræque or-
be colligant, vmbra verò bina stadia operiant. Foliorum latitudo peltæ effigiem Amazo-
nicæ habet: ea causa fructum integens, crescere prohibet. Rarusque est, nec Fabæ magnitu-
dinem excedens: sed per folia solibus coctus prædulci sapore, dignus miraculo arboris: gigni-
tur circa Acesinem maximè amnem.

De Castanea. CAP. XXII.

Castanea.

Castanea Equina.

ADMODVM magna & procera arbor Castanea est: ramos extendit plurimos: caudex
crassus, qui aliquando tantæ amplitudinis visus, vt à tribus hominibus vix complecti po-
tuerit:

tuerit: ligni materia solida ac durabilis: folia magna, aspera, rugosa, ambitu incisa, singularibus Nucis iuglandis foliis maiora: tenues, oblongi, viridesq; iuli: fructus calyce concluditur rotundo, aspero, & echini modo spinoso, qui sponte dehiscens maturum fructum siue nucem demittit: Nux non rotunda, sed compressior ab vno latere, plana, & superiore parte acuminata: cute contegitur dura, lenta, & admodum leui, obscuri punicei coloris: caro siue interior nuclei substantia dura ac alba, tenuiq; membrana velatur, quæ cuti subest.

Montibus & opacis gaudent: descendunt verò quandoque & ad plana: solum amant molle ac nigrum. Quibusdam verò in locis ac regionibus maiores ac mitiores: aliis verò minores gignuntur.

Iuli cum foliis Aprili mense erumpunt, sed nuces serius, ac Autumno demum perficiũtur.

Castanearum autem arbor Græcis pariter ac Latinis cum fructu nomen habet cõmune: Germani Kestenbaum / & Kastanibaum: Belgæ Castaniboom: Galli *Castaignier*: Angli Chestnutztree vocant.

Nux autem Græcis κάστανον: à nonnullis διὸς βάλανος, σαρδιάνα βάλανος, λόπιμα aut καςάνιον appellatur: Latinis Castanea, Iouis glans, Sardiana glans: Germanis Kesten: Belgis Castanien: Italis *Castagne*: Gallis *Chastaigne*: Hispanis *Morones*, *Castanas*: Anglis Chestnutz: Bohemis Kasstan: Quæ autem maiores Italis *Marroni*: Gallis atq; Belgarũ nonnullis *Marons* vocãtur.

2. Est verò præter hanc & alia quædam Castanea, arbor procera quoque & magna, cuius folia in quinque segmenta diuisa Pentaphylli referunt, sed maiora & ad Ricini quodammodo accedentia. clauduntur & huius nuces duris ac spinosis echinis, quæ crassiores, & quàm vulgares Castaneæ rotundiores sunt.

Castanea equina. Hæc Italiæ peregrina, in Orientis regionibus gignitur. Equina autem Castanea idcircò nominatur, quod anhelosis & tussientibus equis auxilietur.

At vulgares nostræ Castaneæ admodum resiccant, & simul adstringendi facultatis participes; in calido verò ac frigido temperatæ videntur; habent tamen & flatulentum quiddam, atque propter hoc, nisi prius cute vulnerata, cum strepitu repentè, dum ab igne coquuntur, exiliunt.

Inter omnes glandes, Galenus ait, principatum Castaneæ tenent, solæq; syluestrium fructuum alimentum memorabile corpori præbent. Tardè autem admodum descendunt, difficulter concoquuntur, & crassum humorem adferunt, flatusque ingenerant; ventrem verò etiam sistunt, præsertim crudæ.

Coctæ Castaneæ minus difficulter conficiuntur, facilius descendunt, flatulenti minus habent; ventrem tamen & adstringunt.

Ex Castaneis crudis arefactis, & in farinam deinde redactis, panem coqui posse, sunt qui affirment; verum hunc siccum & friabilem admodum esse oporteret; difficulter concoqui; & tardè admodum descendere: Auxiliaris autem talis esse posset cœliacis & dysentericis.

De Nuce Iuglande. CAP. XXIII.

PRÆGRANDIS arbor hæc Nux est, crasso ac procero caudice: cortice cineritio colore subuirente, & frequenter rimoso: ramis in amplitudinem sese diffundentibus: foliis ex quinis senisve ad vnã costã Fraxini modo cohærentibus, vnoq; eminente; quæ latiora lõgioraque sunt quàm singularia Fraxini, læuia item & odore graueolentia. Iuli nuces præcedunt, quæ iuxta foliorum pediculos binæ aut ternæ prodeunt, per initia cum tenellę suaueolentes, herbaceo ac virente hæ conteguntur cortice; lignosum putamen subest, in quo nucleus continetur, tenui velatus cuticula, quadripartito ferè diuisus, intermedia lignosa veluti membrana, cuius interior caro albida, dulcis, & ori grata est: recens quidem; arida enim oleosum ac rancidum quid subinde contrahit.

In agris secus vias ac semitas, pingui ac restibili solo Nux proficit, & in hortis: lætis gaudet collibus: aquosos non amat tractus.

Primo Vere folia ac vnà iuli erumpunt: Nuces Augusto mense leguntur.

Ipsa arbor κάρυα appellatur: Latinis Nucis nomen & arbori & fructui commune est: Germanis Nußbaum: Belgis Nooteboom/ & Nootelaer: Gallis *Noisier*: Hispanis *Nogueyra*: Anglis Walnut tree: Bohemis Wlasky wokech.

Nucem Græci κάρυον vocant, & κάρυον βασιλικὸν, id est, Nucem regiam: Dicitur verò & Nux Iuglans, quasi Iouis glans, aut iuuans glans: & à quibusdam Persica nux: Germanis Welschnuß & Baumnuß: Brabantis Okernoten / Walsche noten: Italis *Noci*: Gallis *Noix*: Hispanis *Nuezes* & *Nous*: Anglis Walnut: Bohemis Wlasky worech.

Nucũ autẽ adhuc virentiũ recentes nuclei ori quidem grati sunt, frigidi exiguũ habẽt, humidi verò imperfectè cõcocti nõ parũ. Difficulter cõcoquuntur, parùm alũt, ægrè descẽdunt.

Nux iuglans.

Nux auellana siue Corylus.

Aridæ nuces excalfaciunt & resiccant, & magis quæ oleosæ ac rancidę factæ sunt: ventriculo hæ valdè inutiles, & præter quòd difficulter cōcoquantur, bilem etiam adaugent; capitis item dolorem adferunt, & tussientibus ac pectori nocent. Cum Caryeis autem & Ruta præsumptę, lethalibus venenis aduersari feruntur: & latos lumbricos largius esitatæ pellere. Cum Cepa, sale, & melle canis hominisq; morsui imposita conueniunt. Commanducatæ verò ac impositæ gangrænas, carbunculos, ægilopas, & alopecias celeriter, vt Dios. refert, sanāt. Efficaciter & hoc pręstat oleū ex ipsis expressum, quod tenuium est partium, digerens ac excalfaciens.

Nuces integrę, priusquam lignosum induruerit putamen, decerptæ, ac cum sacharo aut melle conditę, ori ac palato gratę sunt, aromaticum quid resipiunt, & propter exterioris corticis adstringendi potentiam, ventriculum etiam roborant; non tamen vt alimentum, sed vt medicamentum assumptæ.

Exterior Nucum virens cortex adstringendi eximiam vim obtinet. stomaticū medicamentum ex eius succo cōponere Galenus inuenit ac docuit, ad omnes oris inflāmationes vtilissimū.

Folia & prima germina aliquid adstrictionis, eodem auctore, possident; excellit tamen in ipsis sicca calidaq; temperatura. Ad balnea, corporisque lotiones quidam recentiorum hæc adhibent, in quibus & digerendi, & sudores mouendi vim exercent.

De Nuce auellana, siue Corylo.

Cap. XXIIII.

Corylus crassis sæpenumero caudicibus aut robustis fruticat stolonibus, qui hominis staturam frequenter multùm superant, & in ramos sparguntur enodes, lentos, ac obsequiosos. folia lata sunt, maiora rugosioraque quàm Alni, marginibus serratim incisa, colore virētia, auersa parte albidiora: cortex tenuis est: radix crassa, alta, & robusta: oblongi tenues compactiq; iuli pro floribus dependent: nuces Iuglandibus multò minores calyci inhærent calloso, herbacei coloris, extremis partibus fimbriatis, Rosarum alabastra propemodum referentibus. putamen læue & lignosum est. interior nucleus carne constat albida, dura solidaq;, tenuis quem contegit membranula, quandoque rubicunda, sæpius candicans, sapore non ingratus.

Coryli frequenter in syluis ac in vliginosis incultis proueniunt: seruntur & in hortis, quarum nuces meliores sapidioresque, nucleo foris plerumque rubent.

Iuli primo quoque tempore erumpūt, nondum soluta hyeme, qui Martio aut Aprili succedentibus foliis defluunt: Augusto mense maturæ carpuntur Nuces.

Frutex Latinis Corylus dicitur: Græcis verò

κάρυα

κάρυα ποντικὰ, id est, Nux Pontica: Germanis Haselstrauck: Belgis Hnselere.

Nux κάρυον ποντικὸν,& λεπτοκάρυον; id est, Nux Pontica, tenuis Nux, parua Nux: Nominatur verò & Nux Prænestina, Nux Heracleotica, & vulgò Nux auellana, quo nomine etiã Officinis innotuit: Germanis Haselnuß: Belgis Haselnoten: Italis *Nocciuole*, *Auellane*, *Nocelle*: Gallis *Noisettes*,& *Noiselles*: Hispanis *Auellanas*: Bohemis Lyskowy worech.

Quę autem harum cute rubent satiuę ac vrbanæ Auellanæ habentur, ac legitimæ Ponticæ: Germanis Rhurnuß & Rotnuß: Belgis Roode haselnoten dictæ.

Alię verò albidę, syluestres iudicantur.

Auellanæ autem nuces recentes nondumque resiccatæ, humiditatis quoque excrementitiæ nonnihil in se continent, cuius occasione flatulentæ sunt. Concoctioni verò non modò recentes, sed & aridæ admodum rebelles sunt, essentiæ siquidem sunt terrestris & frigidæ, & densioris solidiorisque substantiæ, qua de causa & difficulter admodum descendunt: ventriculo quoque idcircò molestæ ipsum aggrauant.

Succus autem ex his, veluti ex Amygdalis, lacteus extractus valenter aluum adstringit, atque cœliacis & dysentericis hac ratione prodesse potest.

Iuli frigidi ac sicci, & similiter adstringentes: ventris quoque fluxiones sistunt.

De Pistaciis. Cap. XXV.

Pistaciorum arbustum.

Pistacij ramulus cum fructu & corniculis.

ARBOR Pistacia ferens Terebintho similis est. Folia huius quàm Lentisci maiora, sed eodem modo composita; similique ordine disposita ac digesta; colore è viridi in luteum languescente. Fructus siue nuces racematim ex suis pediculis dependent, conorum Pini nucibus siue strobylis maiores, Amygdalis verò multò minores; exterius horum corium tenue ac virens est; putamen ligneum fragile & albicans; nucleus pulpa viret, sapore subamaro dulcis, ori gratus, nonnihilque odoratus.

In Persia, Arabia, Syria, tum & apud Indos Pistacia nascuntur: Iam verò & Italiæ indigena facta sunt: Venetiis enim, & Neapoli, ac alibi proueniunt.

Nucem autem hanc Græci πιστάκιον vocitant; apud Athenæum, Nicander Colophonius in Theriacis ψιττάκιον nominat:

Ψιττάκι' ἀκρεμόνεσσιν ἀμυγδαλέοισιν ὁμοῖα.

Posidonius Βιςάκιον: alij Φιςάκιον: Latini voces seruantes & Pistacion, Bistacion, aut Phistacion dixerunt: Officinæ Fistici: Hispanis *Albocigos*,& *Fisticos*: Italis *Pistacchi*.

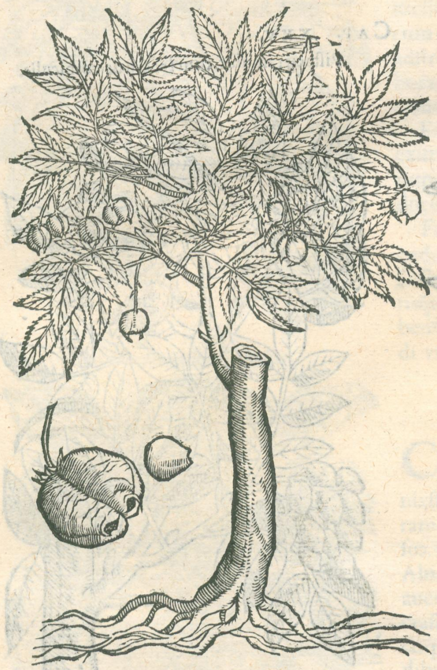
Terebinthus Indica.

Theophrastus lib. IIII. De stirpium historia Pistaciorum arborem sub Terebinthi apud Indos nascentis nomine descripsisse videtur: In India siquidem Terebinthum esse tradit, aut Terebintho similem, quæ folio, ramis, ac reliquis Terebinthum æmuletur, sed fructu differens sit, quem Amygdalis similem facit. Et hanc in Bactris esse, & fructus Amygdalis etiam suauitate præstantiores.

Pistaciorum autem nuclei non rarò veluti strobylôn eduntur: temperati calidi ac humidi sunt: concoquuntur non ita facilè, sed multò quàm nuces faciliùs: succi sunt boni, aliquantulum tamen crassi; alimenti corporibus conferunt non exiguum: extenuata reficiunt: vires reparant: phthisicis ac tabidis prosunt: cruda pulmoni aut pectori inhærentia concoquunt, maturant & expurgant: iecur ab obstructionibus liberant: nephriticis quoque auxiliantur. renes etiam ab arenulis & calculis liberant; dolores eorum mulcent; vlcera leniunt: semen & libidinem augent.

De Nuce vesicaria. CAP. XXVI.

Nux vesicaria.

HVMILIS arbor Nux vesicaria est, non rarò emissis aliquot à radice virgis fruticans: ligni materia albida & perquam dura ac solida est: cortice è viridi inalbicat: folia ex quinis ferè particularibus cohærent, per ambitus incisa, Sambuci æmula, sed minora, dilutius virentia, nec graueolentia: flores candidi racematim ex tenuibus pediculis dependent: folliculi succedunt vesicarum instar, in quibus crebrò duæ, quandoq; vna tantummodo nux parua, Auellana minor, sed quàm Cicer Arietinũ maior, putamine lignoso ac subruffo, pulpa interiore virescente, sapore initiò dulci, sed tandem nauseoso.

Loca amat inculta, neglecta, syluas, dumos, & sepimenta.

In Italia, Germania, Gallia, & alibi gignitur.

Flores Maius mensis; nuces præbet Augustus ac September.

Coulcoul.

Vulgò Germanorum Pimpernuß/ hoc est Belgis Pimpernoten: Gallis *Nez coupez*: nonnullis Pistacium Germanicum: alijs Arbor vitis: Nucis vesicariæ appellatio nobis præ cæteris placuit. Matthiolus in Epistolis suis Coulcoul & Hebulben Turcorum cum hac conuenire sentit. Gulielmus Quacelbenus Coulcoul à quibusdã Constantinopoli in delitiis haberi affirmat, præsertim quando recentes ex Ægypto aduehuntur. Vetus autem nomen hęc stirps non habet, nisi sit Staphylodendron Plinij, pro quo à recentioribus habetur. Meminit verò huius Plinius lib. XVI. cap. XVI.

Staphylodendron.

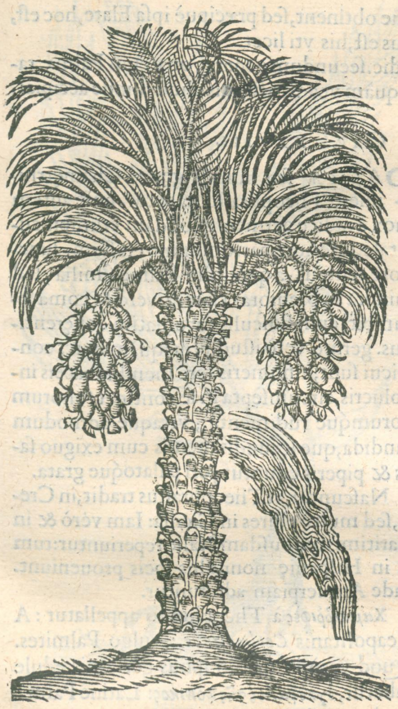
Est & trans Alpes, inquit, arbor, simillima Aceri albo materia, quæ vocatur Staphylodendron: fert siliquas, & in iis nucleos sapore nucis Auellanæ.

Cæterùm nuces istæ humidæ sunt, superfluoq; crudo humore redundant: atque idcirco & facilè nauseam excitant, & ventriculum perturbant, vtpote quę adstrictionis obtineant nihil: atq; idcirco edules non habentur. Vsum verò in medicamẽtis nec vllũ habent cõpertum.

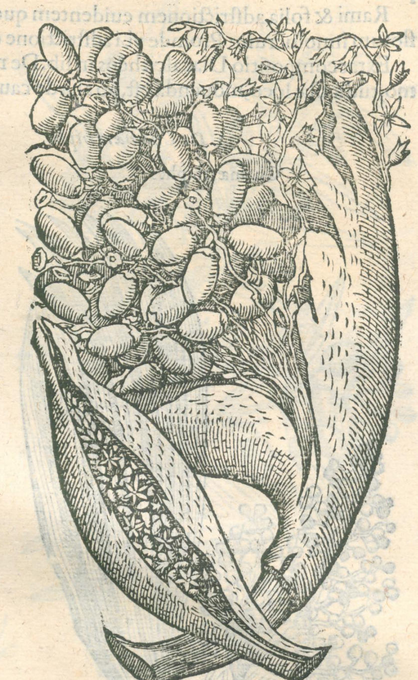
De Palma. CAP. XXVII.

PALMA procera admodum est arbor, caudice crasso & squamoso, ramos fastigio tantummodo promit, & quidem numerosos ac foliosos; foliis vestitos oblõgis quasi veluti Iridis. flores inuolucro quodam includuntur; quod inter ramos exit; quo tandem dehiscente ac sese pandente, albidi prodeunt, ex breuibus ac tenuibus pediculis, virgulis quibusdam adhærentes;

Palma.

Palmarum fructus & flores cum Elate.

hærentes; succedunt ab iisdem virgulis dependentes Palmulæ, forma tereti ac oblonga, dulces, & quandoque cum leui quadam austeritate, colore subruffæ; ossiculo intus duro ac oblongo; quod pro nucleo ac semine est.

In Africa ac Ægypto Palmæ frequentes sunt: earum autem quæ in Palęstina Syriæ præstantiores Palmulæ sunt: iudice Galeno.

Autumno Palmulæ maturescunt, atque tunc decerptæ in Sole siccantur, vt commodius & transferri & conseruari queant.

Arbor Φοίνιξ Græcis dicitur: Latinis Palma.

Fructus βάλανος φοινίκων, id est, glans Palmarum, & vna dictione φοινικοβάλανος: Latinis Palmula: Officinis Dactylus: Germanis Dattelen: Belgis Dadelen: Italis *Dattoli:* Gallis *Dattes*: Hispanis *Tamaras* & *Dattiles:* Bohemis Daktyle. Palmularum autem dulciores, quales Palęstinæ καρυωταὶ appellantur.

Inuolucrum siue tegumentum florum ac Palmularum σπάθη, & à quibusdam ἐλάτη nominatur: A nonnullis verò & ipsorum florum ac fructuum rudimentum inuolucro contentum ἐλάτη vocatur; ab aliis verò Βόρασος.

At Palmulæ qualescumque tandem omnes concoctu difficiles sunt, & capitis dolorem mouent: deteriores quidem siccæ & adstringentes, vt Ægyptiæ: molles verò humidę & dulces, vt καρυωταὶ, innocentiores sunt. Succus autem qui à Palmulis in corpore generatur crassus omnino est, lentoris quoque quippiam obtinet. Celerrimè autem à talibus iecur obstruitur, præsertim inflammatione aut scirro occupatum: lien quoque læditur ac offenditur. In regionibus frigidioribus enatę Palmulæ, vbi integrè maturescere nequeunt, si frequentius edantur, crudis etiam humoribus corpus implent, & flatus gignunt.

Sicciores Palmulæ, vt Dioscorides refert, sanguinem excreantibus, stomachicis ac dysentericis vtiles sunt: cum Cotoneo & cerato œnanthino vesicæ medentur malis impositæ.

Caryotæ pulmonis & arteriæ asperitatem leniunt.

Ossiculorum siue nucleorum cinis adstringendi, & simul emplasticam facultatem habet; contra oculorum pustulas, staphylomata, palpebrarum defluuia cum nardo efficax est: cum

vino ὑπερσαρκώματα, in vlceribus carnis excrescentias reprimit, atque vlcera ad cicatricem perducit.

Rami & folia adstrictionem euidentem quoque obtinent, sed præcipuè ipsa Elate, hoc est, florum inuolucrum: Proinde vbi adstrictione opus est, his vti licet.

Extat compositio Diacalcitheos in lib. De medic. secundum genera, quæ cum Palmæ ramo, rudiculæ loco, mouenda est, nō alia de causa, quàm vt adstrictionis aliquid inde accipiat.

De Chamærrhiphe. CAP. XXVIII.

Chamærrhiphes.

PALMÆ sed humile genus Chamerrhiphes à Theophrasto habetur. huic autem mox à radice germen quoddam erumpit cubitale, inferiore parte omnino crassum, superiore tenuius; à quo folia Palmę similia, sed minora ac breuiora; à latere verò & coma erumpit, cum flosculis racematim cohęrentibus. germē verò istud, prius quàm flores conspicui sunt, innumeris ferè membranaceis inuolucris, circumsepta in se continet foliorum florumque rudimenta; vtraque admodum candida, quę secundis mensis cum exiguo salis & piperis eduntur; ori palatoque grata.

Nascuntur, vt Theophrastus tradit, in Creta, sed multò plures in Cicilia: Iam verò & in maritimis quibusdam Italię reperiuntur: tum & in Hispanię nonnullis locis proueniunt. vnde Antuerpiam adferuntur.

Χαμαιρρίφες à Theophrasto appellatur: A Neapolitanis *Cephaglione*: vulgò Palmites. Quod verò in medio ipsius germinis edule habetur, ἐγκέφαλος τῆς φοίνικος: Latinè Palmæ cerebrum dicitur.

Galenus Palmæ cerebrum ex differentibus partibus constare sentit; aquea videlicet quadam substantia tepida, & altera terrestri frigida: proinde humidum est, & cum adstrictione quadam refrigerans.

In cibo sumptum crudos humores ac flatus gignit: atque idcirco cum sale & pipere edi conducibile est.

De Olea. CAP. XXIX.

OLEARVM quædam satiuæ ac vrbanæ: aliæ syluestres.

1. Vrbanæ siue satiuæ Oleæ prægrandes sæpissimè ac proceræ arbores sunt: ramis complurimis in latum amplumque diffusis. folia oblonga, angusta, dura subcandicant. flores racemosi albidi. fructus siue baccæ oblongæ virent initio, sed maturæ nigricant ac oleosæ sunt, nucleo interius duro.

2. Syluestres Oleæ humiliores ac minores sunt: rami harum aculeati: folia magnitudine cedunt satiuis: baccæ quandoque frequentiores dependent, sed minores, paucioris que carnis.

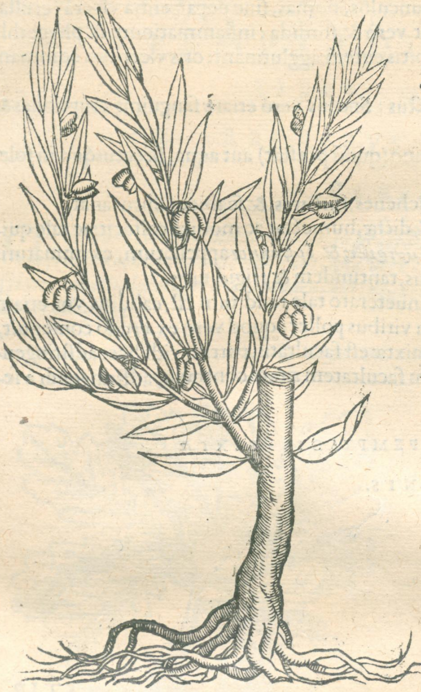
Nascuntur satiuæ ac syluestres Oleæ in complurimis Italię, Gallię, ac Hispanię locis, tum & circumuicinis insulis. amare feruntur loca maritima: plerique enim, vt Columella refert, existimant vltra miliarium sexagesimum à mari Oleam aut non viuere, aut non esse feracem.

Iunio mense Oleę omnes florent: decerpuntur Nouembri aut Decembri: vbi verò paululum resiccatę fuerint & rugas contraxerint, torcularibus subiiciuntur, & oleum ex ipsis addita aqua exprimitur. Quę sale autem & muria condiendę ac asseruandę sunt, prius legi debent; & quidem antequam maturæ sint, dumque adhuc virent.

Ἐλαία & ἐλαία ἥμερος Grę cis appellatur, quę satiua ac vrbana Latinis Olea est: Germanis Oelbaum: Belgis Olijfboom: Italis *Oliuo domestico*: Gallis *Oliuier*: Hispanis *Oliuo* & *Oliuera*.

Bacca

Olea.

Olea cum fructu ac flore.

Oleæ syluestris ramulus.

Bacca Oliua dicitur: Græcis verò etiam ἐλάια: Hispanis *Azeytuna*: Gallis & Belgis *Oliue*.

Oliuæ sale ac muria conditæ, Græcis ἁλμάδες & κολυμβάδες nominantur.

Syluestris Olea Ἀγριελάια, ac etiam κότινος vocatur: à nonnullis ἐλαία αἰθιοπική: Latinis Oleaster, Cotinus, Olea Æthiopica: Germanis **wald Oelbaum**: Italis *Oliuo saluatico*: Hispanis *Azebuche*, *Azambulheyro*: Gallis *Oliuier sauuaige*.

Oliuæ autem, quæ quidem adeò maturæ sunt, vt sponte sua vel cadant, vel mox casuræ (quas δρυπεπεῖς appellant) moderatè calidæ ac humidę sunt; exiguum tamen, si edantur, corpori præbent alimentum.

Immaturæ adstringunt ac resiccant.

Halmades siue muria asseruatæ, quæ & Colymbades, humentem nimium ventriculum resiccant & roborant; aduersus eius saliuationem conducibiles: cibi fastidium tollunt: appetentiam excitant; alimentum verò ab his nullum, multò minus probum expectandum.

Rami, folia, & germina Oliuarum refrigerant, resiccant, adstringunt; & potissimum syluestris: Satiuæ vi ac facultate inferiora sunt: idcircò ad ocularia medicamenta, quæ

adſtringẽtia admiſceri poſtulant, vtiliora, vtpotè mitiora. Cohibent eadem, auctore Dioſcoride, eryſipelata, herpetas, epinyctidas, carbunculos, nomas, ſiue depaſcentia vlcera: cruſtas expurgant cum melle impoſita; emundant verò & ſordida: inflammationes & phygethla cum melle impoſita diſcutiunt: amotam capitis cutem agglutinant: oris vlceribus commanducata medentur.

Succus & decoctum eoſdem præbet effectus: Succus verò etiam ſanguinis eruptiones & muliebria profluuia ſiſtit.

Exprimitur ſuccus tuſis foliis, affuſoque vino (quod præſtat) aut aqua, ſiccatuſque in ſole, in paſtillos digeritur.

Sudor è virenti ligno accenſo profluens, lichenes, furfures, & ſcabiem illitu ſanat.

Oleum ex maturis Oliuis, quales δρυπετεῖς dictæ, humectat ac modicè calfacit: ac tale quidem omninò dulciſſimum quoque eſt: At ὠμοτελβὲς & ὀμφάκινον appellatum, ex immaturis videlicet Oliuis, quantum habet adſtrictionis, tantundem & frigiditatis.

Vetus Oleum quod ex dulci ac maturo inueterato tale redditum eſt, calidius vnà etiam factum eſt, & potentioribus ad digerendum viribus pollet: quod verò ex crudo conſenuit, quippiam adhuc adſtrictionis conſeruat, & mixtæ eſt facultatis; partim videlicet adſtringentis, & partim diſcutientis; digerendi ſiquidem facultatem ætate contraxit, adſtringendi à ſeipſo retinuit.

LIBRI TERTII PEMPTADIS SEXTÆ

FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS SEXTÆ

LIBER QVARTVS,

DE ARBORIBVS SYLVESTRIBVS.

PRÆFATIO.

QVÆ sint syluestres nobis arbores, in præcedentis libri præfatione dictum est, nempe quarum fructus homini edendo non sunt, quæ verè syluestres ac ἄγριαι, magna siquidem ex parte in syluis, aut aliis locis agrestibus proueniunt: neque etiam cultura sic mitescunt, vt fructus esui idonei reddantur.

De Quercu. CAPVT I.

Quercus.

Quercus humilis.

GLANDIFERARVM arborũ, quas Græci δρύες appellant, complura sunt genera: Eius tamen quæ communiter δρῦς, à Latinis Quercus, duo sunt: ἥμερος videlicet quæ ἡμερίς: & ἄγρια, quam Robur appellant: nam reliquæ δρύες propria nomina obtinent. veluti πρῖνος, φελλὸς, αἰγίλωψ, πλατύφυλλος, ἁλίφλοιος; quibus quandoque & φηγὸς siue Fagus & ὀξύα annumerantur.

Hemeris Quercus Robore siue agresti quercu sæpè humilior est; caudice tamen crassissimo, eo autem nec recto nec læui, sed detorto, multis ramis alisque comoso. materies huic robusta, verum infirmior quam Fago; tractatu ad omnia opera quàm Roboris facilior; glans omnium maxima, & dulcis. 1.

Syluestris Quercus non raro in permagnam altitudinem assurgit, frequenter ingentium ramorum armamentis latissimè patet: caudices eius subinde admodum crassi, ambitu duas aut tres orgyas patentes. ramos amplissimos fundit, in plurimas alas diuisos. folia læuia sunt, 2.

 duriuscu-

duriuſcula, lata, oblonga, ambitu ſinuoſa, ſuperna parte virentiora: glandes oblongę quidem, ſed breuiores quam Hemeridis; ſingulæ ſuis inhærent calycibus, foris aſperiuſculis; & membranaceo cortice conteguntur. interior nucleus ex duabus partibus componitur, veluti Faſelorum Eruiliorumque fructus, & Amygdala. Cortex nouellarum, ac veluti fruticantium, læuis, glaber, ad coria denſanda vtilis: veterum verò aſper, craſſus, durus & rimoſus. interior ligni materies ſufflaua, dura, ac ſolida, & quò vetuſtior hoc quoque durior. exterior cortici proxima candida, facilè cariem ſentit: præſertim ſi tempore non idoneo cæſa arbor fuerit. radices & latè fundit quercus, & partim in altum demittit, quibus firmiter inhæret.

Vix vllum ſolum Quercus reſpuit, nam & arido ſterilique prouenit: lætiore tamen ſolo melius proficit: in collibus & montoſis gignitur: ad plana etiam deſcendit. paſſim per Europæ prouincias obuia eſt Quercus, præſertim Robur: Hemeris ſiquidem nō ita vulgaris eſt.

Syluestris autem in quibuſdam regionibus altior, in aliis humilior euadit: nam in pleriſq; Hiſpaniæ prouinciis ad tantam, vt Cluſius refert, altitudinem haud excreſcit, quantam vel in Germania, vel in Belgio: adeò verò & humilem Quercum quandam haud procul Vlixipone à ſe repertam refert, vt pedem altitudine vix ſuperet, quę tamen & glandem fert Roboris ſimilem, ſed calyci foris læuiori inſidentem, quæ guſtu admodum amara.

Folia Quercubus vt plurimum ſub Autumni finem defluunt: quibuſdam tota hyeme, ſed arida permanent, donec à nouis ſuperuenientibus deturbentur, quod ſub finem Aprilis in Germania accidit.

In agro Thurio quandam Quercum Theophraſtus eſſe inquit, quæ nunquam folia demittit, & non cum aliis, ſed poſt exortum Caniculæ germinet.

Glandes Autumno maturæ è calycibus decidunt, & non multò pòſt ipſi calyces.

Cedendæ ſunt Quercus ad ædificia vtiles futuræ Decembri aut Ianuario menſe, & decreſcente quidem Lunæ lumine. Si etenim incrementum Luna capiente ſuccidatur Quercus, ligni materies citò carioſa fit, præſertim candida.

Quercus Græcis δρῦς, vt diximus, appellatur.

Quæ glandem dulciorem & maiorem profert, ἥμερος eſt, quę & ἡμερίς nominatur: Latinè Placida, vt Gaza vertit: poteſt ſatiua & vrbana, aut etiam culta dici: nonnulli μύδιον quoque vocant: Macedones ἐτυμόδρυν aut ἐτυμόδρυον, quaſi dicas Veriquercum, interprete Gaza, aut verè Quercum.

Altera Δρῦς ἀγρία: Latinis Robur dicitur & ſylueſtris Quercus: vulgò Quercus: Italis *Quercia*: Hiſpanis *Roble* aut *Roure*: Gallis *Cheſne*: Germanis Eichbaum: Belgis Eyckenboom: Anglis Oke tree: Bohemis Dub.

Fructus Græcis βάλανος: Latinis Glans: Germanis Eichell: Belgis Eekel: Hiſpanis *Bellotas*: Italis *Chiande*: Bohemis Zialud appellatur. Sunt tamen & aliæ βαλάνοι, ſed quæ non ſimpliciter, verùm cum adiectione alterius vocis proferuntur: vt, διὸς βάλανος, & σαρδιάνα βάλανος, Caſtaneæ fructus: φοινικοβάλανος, Palmæ fructus.

Ὀμφακίς. Cauum cui glans inhæret, Gręcis ὀμφακὶς appellatur, Paulo Ægineta lib. III. cap. XLII. teſte: ὀμφακὶς, inquit, ἐστὶ τὸ κοῖλον ἐξ οὗ ἐκπέφυκεν ἡ τῆς δρυὸς βάλανος: hoc eſt, Omphacis eſt cauum ex quo glans Quercina enaſcitur. Latinis calyx glandis: Officinis Cupula glandis.

Quercus autem folia, cortices, glandium calyces, glandeſque ipſæ vim habent validè adſtringentem cum reſiccandi tertio ordine potentia & nonnulla refrigeratione. Præſtat autem reliquis (vt Galenus ait) membrana quæ cortici caudicis ſubeſt, & quæ fructus carnem conueſtit. Ad fluxum muliebrem, ſuperfluentes menſes, ſanguinis expuitiones, ventriſque fluores vtilia & commoda habentur: Datur decoctum horum aut aridorum puluis: miſcentur & peſſis.

Glandes, ſi edantur, ægrè concoquuntur; alimenti homini quidem nihil, niſi fortaſſis craſſum, crudum, & frigidum conferunt: Sues his pingueſcunt, & duram ſolidamque carnem colligunt.

De Galla, & pilula Quercus. CAP. II.

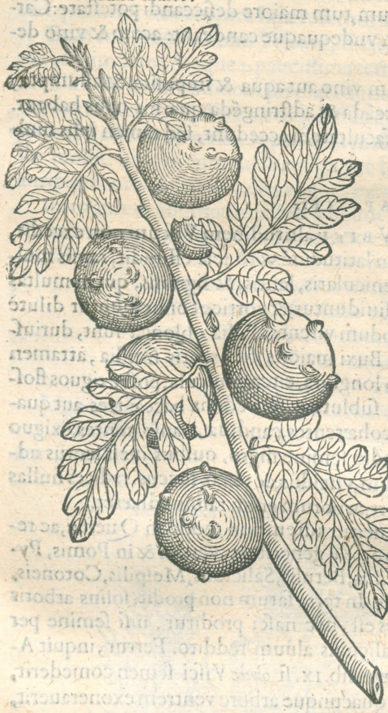
MVLTA præter glandem proferre Quercum Theophraſtus annotauit, quorum non omnia, ſed præcipuè nota, ac in vſum recepta, nobis deſcribenda: vt ſunt Galla, Pilula, & Viſcum.

Gallas autem ferunt ſingula glandiferarum genera, ſed Hemeris & Robur Medicinæ vtilem, & ad coria denſanda accommodam.

Duplex autem Dioſcoridi & Galeno Galla eſt: vna paruula, ſolida, non perforata: altera maior, flaueſcens, foraminoſa, & interiore parte laxior: vtraque rotunda; & pilulæ formam refert. & quædam exteriore ſuperficie læuis; in aliis tubercula quædam exigua eminent.

Similis forma Gallæ eſt, quæ foliis abſque pediculo quoque inhæret ac inſidet, pilula ſiue ſphærula

Galla maior.

Galla minor.

ſphærula dilutè virens, laxa, & aquoſa, in cuius medio ſubinde aut muſca aut vermiculus reperitur: quæ in calidis regionibus, in modum læuis paruæ Gallæ quandoque indureſcit, vt Theophraſtus ait.

Pilula Quercus.

In ramulis tenuibus abſque pediculo vt plurimum gignuntur Gallę, quandoque, ſed rarò, ab extremis virgulis dependent.

Apud Italos, Hiſpanos, atque Bohemos frequenter reperiuntur. In vtraque Germania raræ aut nullæ naſcuntur: Sed pilulæ in foliis in his regionibus ſatis frequentes.

Naſcitur, inquit Plinius, Galla Sole de Geminis exeũte, erumpens noctu ſemper vniuerſa.

Galla autem Græcis κηκὶς dicitur: Latinis, vt diximus, Galla: nomen Officinę & Itali retinent: Germanis Galopffell: Belgis Galnoten: Hiſpanis *Agalla*, *Galha*, & *Bugalha*: Gallis *noix de Galle*: Bohemis Dubowa kulka/ Galles.

Prior, quæ minor, Græcis ὀμφακιτὶς dicitur, non quòd immatura, ſed acerba admodum ſit, Omphacij ſiue ſucci immaturæ vuæ inſtar. Differt ab hac galla ὀμφακὶς, quæ eſt, vt ſuprà ſcripſimus, cauum Glandem continens.

Maiorem Galenus à ruſticis appellari refert οἰνοκηκίδα, quaſi vini Gallam: nonnulli legunt ὀνοκηκίδα, hoc eſt, aſininam Gallam.

Theophraſtus quoque duarum Gallarum meminit: vnam paruulam eſſe ait: alteram πιττώδη καὴ μελαίναν, hoc eſt, piceam (alij reſinoſam) & nigram: Plinius nigram lib. XVI. cap. VII. tradit diutius virere & creſcere, vt interdum Mali compleat magnitudinem.

Quod in foliis natum reperitur, σφαίρον τῆς δρυὸς appellatur: Latinè Pilula quercus: plerique Gallam viridem, aut mollem Gallam: Germani Eichopffell: Brabantis Eijcken appel.

At Galla Omphacitis, auctore Galeno, tertij in deſiccando, ſecundi in refrigerando eſt ordinis: admodum acerbum eſt medicamentum: partes languidas & laxas conſtringit contrahitque, veluti in carne excreſcentias: fluxiones repercutit, ac reſiccat ſtrenuè ipſis reſiſtens, præſertim ad gingiuas, tonſillas, aut vicinas oris partes decumbentes.

Altera Galla deſiccat & adſtringit quoque, ſed tantò minus, quantò acerbæ qualitatis minus eſt particeps. Decocta, trita, & cataplaſmatis modò ad ſedis inflammationem & procidentiam vtiliter imponitur. Decoquitur in aqua, ſi modica adſtrictione opus: in vino verò, præſertim acerbo, ſi vehementiore.

Denique

Denique Gallæ combustæ, sanguinis reprimendi facultatem acquirunt, suntque iis quæ ignem expertę non fuerint, tum subtiliorum partium, tum maiore desiccandi potestate: Carbonibus autem imponere ipsas oportet vsque dum vndequaque candeant: aceto & vino deinde extinguendæ.

Prosunt verò Gallæ dysentericis & cœliacis cum vino aut aqua & impositæ & assumptæ, vel obsoniis additæ. In summa his vtendũ ad resiccãda & adstringẽda, quæ his opus habent.

Pilulæ quæ in foliis reperiuntur ad Gallarum facultatem accedunt, sed tamen ipsis multò infirmiores ac minus efficaces.

De Visco. CAP. III.

Viscum.

Οἰνάς.

CVBITI altitudinem Viscum non excedit, in latitudinẽ verò sese effundit, ramis multis, geniculatis, lentis, & lignosis, qui in multas alas diuiduntur, & cortice conuestiuntur dilutè admodum virente. Folia oblonga sunt, duriuscula, Buxi maioris foliis satis similia, attamen paulò longiora, circa genicula, post exiguos flosculos subluteos succedunt baccæ tres aut quatuor cohærentes, candidæ, transparentes, exiguo in medio semine nigro, quibus inest lentus admodum, viscidus, ac tenax succus. radices nullas profert; arborum enim ramis adhæret.

Nascitur autem non modò in Quercu, ac reliquis δρυῶν generibus, verùm & in Pomis, Pyris, Tiliis, Betulis, Salicibus, Mespilis, Cotoneis, & aliis. In terra satum non prodit; solius arboris comes est; nec nasci proditur, nisi semine per auis alicuius aluum reddito. Fertur, inquit Athenæus lib. IX. si οἰνὰς Visci semen comederit, super quacunque arbore ventrem exonerauerit, Viscum nasci.

Oenadem autem Latini interpretes Vinaginem nominant; quæ à nonnullis Turdus existimatur, nam hæc vinearum accola est.

Viscum semper viret, tam hyeme quàm ęstate: baccę Autumno perficiuntur, tota hyeme restant, esca futuræ nonnullis auibus, vt turdis, merulis, ac palumbis.

Ἰξὸς & ἰξία Græcis, Latinis Viscum appellatur: Germanis Mistell: Belgis Marentacken: Italis *Vischio*: Hispanis *Liga*: Portugallensibus *Visgo*.

Glutinum autem, quod ex baccis Visci conficitur, similiter Viscum & Ixia vocatur. Dicitur verò ἰξία quoque Chamęleon albus, propter Viscum quod iuxta radices eius quandoque reperitur. Chamæleoni quoque nigro hæc vox inter nothas adscripta est. Refertur Ixia quoque lib. VI. à Dioscoride, & à Paulo Ægineta lib. V. inter deleteria & venenosa: quæ autem sit hęc venenosa & maligna Ixia, difficultate & ambiguitate non caret. Multi Chamæleonem nigrum esse volunt: alij glutinum esse, quod ex Visci acinis siue baccis confectum, qui Ixiam à Chamęleone nigro differentem haud temerè existimant.

Paulus siquidem Ægineta in enumeratione simplicium venenorum, lib. V. cap. XXX. Chamęleonis nigri primùm meminit: deinde paulò pòst Ixiæ. Cùm verò particulatim singula prosequitur, de Chamæleone nigro cap. XXXII. de Ixia verò, quæ & Vlophonon, cap. XLVII. agit, & vtriusque multum differentia symptomata praua ostendit.

Dioscorides verò & ipse lib. VI. in censu simplicium venenosorum, Chamæleonem nigrum prius, deinde paulò pòst Ixiam reponit; tametsi de sola Ixia particulatim scripserit.

Ostendunt hæc Chamęleonem nigrum ab Ixia, quę inter venenosa habetur, differre. Iam & Chamæleonem nigrum Viscum ferre, aut ita glutinosam & lentam habere substantiam, vt ἰξία aut Viscum dici debeat aut queat, nusquam legitur.

Proinde Ixia inter venena relata, ex acinis siue baccis Visci glutinum est, quod cùm acre sit, linguę inflammationem excitare potest, & tenaci ac lenta sua substantia interanea ita congluti-

glutinare, simul contrahere ac concludere, vt excrementorum exitus ac descensus impediatur: quæ inter nocumenta Ixiæ referuntur.

Cum acrimonia autem Viscum, id est, glutinum ex acinis confectum, calfacit; ex plurima etenim aërea & aquea, paucissima terrestri substantia, auctore Galeno, constat; nam acrimonia in eo amaritudinem superat: humores vehementer ex alto extrahit, nec eos tantum tenues, sed etiam crassiores, eosq; diffundit ac digerit. Phymata, ait Dioscorides, parotidas, & alios abscessus cum resina ac pari cera maturat: cum thure vetera vlcera & malignos abscessus mollit: lienem cum calce aut gagate lapide, aut asio coctum, & impositum minuit: cum auripigmento aut sandaracha vngues extrahit: mixtũ cum calce & vini fece vim suã intẽdit.

Intro autem assumptum istud Viscum lethale est, & grauissima symptomata adfert: vehemens linguæ cum tumore inflammatio excitatur; mens mouetur; cordis vires, animusq; recedunt.

——— *& ambo*
In cœco obstructi conniuent ventre meatus
Potus atque cibi. flatus vbi carcere clausi
Dant strepitum, & circum spaciis voluuntur iniquis:
Sic miserè afflictus vix tandem ducere presso
Ore potest animam. vt in Alexipharmacis Nicander, interprete Gorræo.

Ligno in Quercu nati Visci, pro amuleto aduersus comitialem morbum nonnulli vtuntur, & similiter contra sanguinis vndequaque eruptiones; sed exiguo, imò nullo cum fructu aut successu.

De Ilice coccum ferente, siue minore. CAP. IIII.

Ilex minor coccigera.

TAMETSI Theophrastus vnius tantummodò πρίνου siue Ilicis meminerit, duo tamen eius genera posteritas statuit: vnũ Coccum ferens: alterum Glandiferum tantum. Quod à Dioscoridis sententia haud alienum: Ilicem siquidem glandiferam lib. I. inter δρύες refert: alteram verò lib. IIII. sub titulo κόκκου βαφικῆς describit.

Coccum autem ferens Ilex quandoque vnico caudice arborescens attollitur: sępè fruticans plures à radice caules promit ramosos; circa quos folia oblonga, marginibus crenata, ad singulos angulos aculeata ac spinosa, minora non modò quàm Roboris, sed & quàm Ilicis glandiferæ, ramulis grana absque pediculis adhęrent, colore primùm albido, per maturitatem verò cineritio, Eruilię magnitudine, in quibus exigui vermiculi gignuntur, qui immobiles initiò, donec Soli expositi vi caloris prorepant, & aufugere conentur, sed à custodibus qui assident in linteo tantisper concutiũtur, donec exanimentur: glandem (si quãdo profert) pusillam gignit, calyce spinoso ac echinato inhærentem, gustu amarum. alta, inquit Theophrastus, radice descendit.

In Gallia Narbonensi, ac eiusdem Prouincia, in Hispaniis quoque Ilex crescit, sed tamen non vbique Coccum gignit, sed iis potissimùm quæ ad mediterraneum mare vergunt locis, & quæ Solis ardore torrẽtur, C. Clusio teste: Neq; illic perpetuò, sed tantisper quàm humiles frutices sunt; vbi enim adoleuerint & glandem fecerint, Coccum ferre desinunt. Idcirco incolę pręgrandiores succidunt, vt iterum noui prodire cauliculi queant, qui Coccum adferant.

Petrus Bellonius in Singularium suorum libris in Palęstina, ac iuxta Lacum qui mare Tyberiadis dicitur, nasci Coccum baphicum refert, & in exiguis quidem arboribus prouenire: Item & in Creta insula paruulas esse arbores Coccum ferentes, ex quo indigenę locupletem prouentum accipiunt, qui cortices à pulpa siue vermiculis separant, atque hanc leui compressu in pilam efformatam, multò pluris quàm inanes exuuias, & veluti relictas granorum vesiculas,

vesiculas, distrahunt; ad tincturam purpurei coloris, quem vulgò Scarlatum vocant, vtilem.
Meminit & huius Cocci Pausanias lib. x. atq; arborem, quę hanc producit, haud magnam
quoque ostendit, vtpotè Rhamni magnitudine; & in Phocide quidem nasci, quæ Macedo-
niæ prouincia est, iuxta Bœotos, haud procul à Parnasso monte.

Gignitur, inquit Plinius, in Galatia, Africa, Pisidia, & Cilicia.

Theophrastus πρῖνον arborem esse magnam, & Roboris modo assurgere, & quidem non
vbique; sed si locum, & solum adipiscatur idoneum, montibus propriá esse, & in planis haud
nasci, quorum contrarium recentiorum obseruationes docent.

Ipso Vere, spirantibus Fauoniis ac imbribus decidentibus, granula exigua circa ramulos,
præsertim vbi in alios diuiduntur, apparere incipiunt: Iunio mense ad perfectionem veniũt
vnà cũm innatis vermiculis, qui calore Solis animati mox auolant, si non studio ac diligentia
custodum sæpius concussi intereant. Arbuscula siue frutex perpetua fronde ac coma viret.
Glans serò admodum perficitur, noua veterem occupat: quamobrem biferam quidam exi-
stimant, auctore Theophrasto.

Frutici siue paruulæ arbori huic πρῖνος Græcis nomen est: Latinis Ilex: recentiores Ilicem
Coccigeram aut Cocciferam appellant: Hispani *Coscoia*: Dioscoridi κόκκος βαφικὴ dicitur,
sed minus propriè.

Granum autem, quod tingendo est, propriè κόκκος βαφικὴ: Latinis Coccus infectoria, aut
Coccum infectorium: Plinio etiam Cusculium, siue (vt pleriq; legunt) Quisquilium dicitur:
Idem & Scolecion nominari ait, quod in Asia & Africa nascitur, quia celerrimè in vermicu-
lum mutetur: Arabes & Officinæ Chesmes & Kermes nomine agnoscunt. Hallucinantur
qui Chesmes ab Infectorio Cocco differens esse opinantur: & circa radices alicuius herbæ
veluti Pimpinellæ reperiri ac colligi. Itali Cocci granum, *grano de tintori*: Hispani *Grana
para tannir*, & *grana de tintoreros*: Germani Scharlachbeer: Galli *Vermillon*, *& graine escar-
late*, *&* *Scarlatum* vocitant.

Glans siue fructus huius à nonnullis, Theophrastus ait, ἄκυλον dicitur.

Cæterùm granum tinctorium adstringendi vim cum nonnullá amaritudine habet, citra
acrimoniam ac morsum resiccat. Proinde, inquit Galenus, ad ingentia vulnera conuenit, &
ad neruorum læsiones impositum: cum aceto nonnulli, alij cum oxymelite terunt.

Aduersus superfluentes menses à recentioribus commendatur, & exhibetur. Refertur &
inter ea quæ cordi prosunt, & ipsum corroborare existimãtur. Ab hoc celebris illa apud Ara-
bes Medicos compositio Alkermes nomen accepit: quæ ad cordis affectus à multis probatur;
tametsi non nisi ad melancholicorum purgationes præcipuè inuenta ac instituta. Id quod
Lapidis Cyanei, vulgò Lazuli, in abundè magna quantitate additio, euidenter ostendit. nam
hic cùm facultatem habeat deleteriam, & simul melancholici humoris expurgatricem, cor-
di per se prodesse nequit: prosunt autem reliqua, quæ idcirco admixta, vt cor à Cyanei lapi-
dis iniuria tuerentur, & malitiam ipsius reprimerent.

Confectio Alkermes.

Commẽdatur autem hæc compositio ad cordis tremorem, palpitationemq́; & syncopen:
aduersus melancholicas affectiones, tristitiamq́ue absque causa euidente: animum recreare
& exhilarare fertur.

Aduersus melancholicos affectus, vanas imaginationes, suspiria, tristitias, & mœrores ci-
tra manifestam occasionem conuenit quidem, quòd melancholicos & atros humores expur-
get. Prodesse & hoc modo cordi potest, & animum hilariorem reddere, auferendo nempè
causam quæ molesta est. Sed alio modo cor debile aut malè affectum roborare non potest, ni-
si Lapide Cyaneo prætermisso.

Idcirco qui hac compositione aduersus palpitationes, tremoresq́; cordis, animi defectio-
nes, sed haudquaquam veluti expurgante medicamento vti instituit, prudenter & rectè fa-
ciet prætermittendo lapidem Cyaneum: Nam exiguo pondere aut parua quantitate hic as-
sumptus, expurgare nequit, perturbare interim ventriculum potest, pręter quòd acri sua qua-
litate ac deleteria potentia interna viscera (si frequenter sumatur) plurimum offendat: atque
hoc modo plus mali, quàm auxilij conferat.

Deinde non necesse, imò non expediens est, vt in hanc compositionem addatur seta tin-
cta in Chesmes, vt Officinæ loquuntur, nam seta hæc absque auripigmento & aliis pernicio-
sis additis non tingitur, quorum malignæ qualitates vnà cum colore succis communicãtur;
si sericum tinctum his incoquatur.

Cocci grana per se sumenda sunt, quæ sola succos tingere abundè poterunt, & suarum vi-
rium participes reddere: Neq; opus quoq; est setam crudam vnà cum granis incoquere, vt
plerique iudicant; omitti hæc potest, ad cordis enim roborationem nihil facit.

De Ilice glandifera, siue maiore. CAP. V.

Ilex maior glandifera.

ILEX maior ad iustæ arboris altitudinem non raro excrescit, subinde Pyro magnitudine haud inferior, ramis aliarum glandiferarum more diffunditur. materies firma ac solida. Folia humilis ac tenellæ, per margines, ferè vti prioris, spinosa & aculeata; adultæ verò haudquaquam spinis horret, ambitu quidem nonnihil sed minus quàm Roboris sinuosa, instar foliorum Suberis, sed maiora & latiora, quæ superius virentiora, inferius inalbicant. Glans calyci spinoso inhæret, Quernæ similis, quæ per maturitatem nonnullis locis nigricans est, nucleo intus candido, sapore haud ingrato.

Dependet ex huius ramis subinde tenuis & capillaceus muscus cineritij coloris.

Vestiuntur Ilicibus in nonnullis regionibus nemora, colles, loca campestria, aut conualles: compluribus Hispaniæ regnis familiaris. In Narbonensi Gallia ac Prouincia etiam haud infrequens. In Italia quoque nascitur. Glandem verò vno loco maiorem ac grandiorem quàm sit Quercus: alio minorem ac breuiorem profert.

Omni anni tempore viret: glandes serò ac tardè perficiuntur. florem racemosum flauescentem se Maio mense conspexisse, Clusius scribit.

Græcis est πρῖνος: Latinis Ilex: Hispanis *Enzina*: Italis *Elice*: Gallis *Chesne verd*; & *eouse*: Allobrogibus *Eulse*. Fructum Hispani *Bellota* aut *Abillota* nominant. Theophrastus hanc arborem non πρῖνον sed σμίλακα appellare videtur: vnius siquidem Ilicis tantummodo meminit, coccum videlicet ferenris: altera verò non Ilicem, sed Smilacem ab Arcadibus vocari tradit. Est autem σμίλαξ vox πολύσημος siue multa significans. Inter Legumina est Smilax cognomento hortensis, quæ Dolichus & Phasiolus quoque appellatur: Smilax aspera & læuis inter eas quæ sese aliis conuoluunt: Smilax item Dioscoridi est Latinis Taxus dicta. *Smilax.*

De Smilace autem Theophrastus sic habet lib. III. Qui Arcadiā incolunt, arborem quandam Smilacem appellant: similis hæc Ilici est: folia eius haud aculeata, sed teneriora & longiora, plurimasq; differentias habentia.

De hac Smilace etiam Plinius lib. XVI. cap. VI. Ilicis, inquit, duo genera: Ex iis in Italia folio non multùm ab Oleis distant, Smilaces à quibusdam Græcis dictæ, in prouinciis Aquifoliæ. In quibus verbis pro Oleis, rectiùs fortassis Suberis aut φελλοῖς erit reponendum: Nam Oleæ folio neque est, neque à quoquam veterum hæc Ilicis species siue Smilax esse traditur: Suber autem, vt diximus, folio refert, quod Græcis φελλός. *Plinij locus suspectus.*

Cæterum Ilicis folia refrigerandi ac reprimendi vim, veluti omnium glandiferarum, habent: tusa aut trita tumoribus œdematosis imposita prosunt, & imbecilles partes corroborāt.

Radicis cortex cum aqua coctus vsque dum dissoluatur, nocteq; tota impositus, capillos denigrat; prius cimolia terra purgatos, vt Dioscorides ait.

Glandem expeti, edi, ac in forum venalem inferri apud Salmanticenses, ac plerisque aliis Hispaniæ locis C. Clusius refert. Atque de hac glande scripsisse potuit Plinius lib. XVI. cap. V. his verbis: Quin & hodieq; per Hispanias secundis mensis glans infertur.

De Phello siue Subere. CAP. VI.

SVBER mediocris magnitudinis arbor est, Ilici similis; caudice tamen crassiore; ὀλιγόκλαδος, siue paucorum ramorum. folia plerumque maiora, latiora, rotundiora, per margines incisa & aculeata, quandoque verò longiora & acuminata. cortex crassus, admodum scaber, & rimosus, sponteq; dehiscens, ac in fragmenta sese separans; quæ nisi tempestiuè detra-

Phellos siue Suber.

hantur, alteri subnascenti cortici cedunt; qui sublato vetere, veluti colore aliquo oblitus, insigniter rubet. glans calyce maiore, hispido, aspero, magisque echinato insidet, adstringens, & gustu multò quàm Iligna ingratior: vno loco maior; altero minor.

Nascitur in Aquitaniæ tractu Pyrenæis montibus vicino. est verò & in Hispaniæ regnis frequens, ab Aquitanico nõnihil differens, vt C. Clusius tradit: gignitur & in Italia, ac in agro quidem Pisano folio longiore ac acuminatiore: in Romano verò solo, latiore, & per margines serrato ac asperiore, Matthiolo teste.

Perpetua fronde in Hispania ac Italia viret: circa Pyrenæos montes foliis hyberno tempore exuitur. Quod & de φελλῷ Theophrastus scribit: γίνεται μὲν ἐν πυῤῥηνίᾳ οὐκ ἀείφυλλον. id est: nascitur quidem in Pyrrhene folio haud perpetuò virẽte.

Φελλὸς Græcis: Latinis Suber dicitur: Gallis *Liege*: Italis *Sugaro*: eadem & cortici apud hos nomina: Hispani arborem *Alcornoque*: corticem verò *Corcha de Alcornoque* vocant: vnde Belgis Corck dicitur, qui tamen & ipsum Vlothout appellant.

Euidenter autem cortex iste cum adstrictione resiccat: tritus & cum aqua sumptus sanguinem vndequaque fluentem reprimit. Suber ex vinorũ cadis, inquit Paulus, combustum, cinerem reddit siccãdo vehementissimũ, qui medicinis ad dysenterias inscriptis admiscetur.

Est deinde ad multa Suber vtile. Vsus eius, inquit Plinius, ancoralibus maximè nauium, piscantiumq; tragulis, & cadorum obturamentis, præterea in hyberno feminarum calceatu. Qui ætate adhuc nostra, vsus perdurat; nam piscatores corticem hunc, reticulorum alis, ne sidant, appendunt: & sutores soleas aduersus frigora hoc muniunt.

De Phellodry ex Theophrasto. CAP. VII.

INTER glandiferas arbores reponitur & Phellodrys dicta: hæc media quædam inter Ilicem & Robur apparet: materies eius mollior ac solutior quàm Ilicis, fuluior verò quàm Quercus: fructum minorem quàm Ilex habet, minimis glandibus similem; & dulcioré quidem quàm Ilicis; amariorem verò quàm Quercus.

In Arcadia nascitur, &, si Matthiolo credimus, in agro Senensi, & Comitatu S. Floræ apud Italos.

Ex syluestribus perpetuò virentibus & hæc est.

Φελλόδρυν Arcades, inquit Theophrastus, appellant, & θῆλυν πρῖνον, id est, Ilicem feminam esse existimant: ideoq; vbi Ilex non prouenit, hac ad plaustra similiaq; vtuntur opera: Lacedęmonij verò, Elij, & Dores ἀγρίαν, id est, syluestrem (nempe Ilicem) nominant: nõnulli non ἀγρίαν, sed ἄριαν legunt: (Est autem Aria syluestris quoque arbor, perpetuò virescens.) Itali, Matthiolo auctore, Phellodryn *Cerro sugaro* vocant, quasi Cerri suberem: Dicitur autem Φελλόδρυς quasi Suberi quercus. Plinius eandem cum Subere esse existimare videtur, verba quæ de Phellodry Theophrastus habet ad φελλὸν transferens, lib. XVI. cap. VIII. his verbis: Sunt & qui feminam Ilicem vocent: atque vbi non nascitur Ilex, pro ea Subere vtantur, in carpentariis præcipuè fabricis, vt circa Elin & Lacedæmonem.

Ἄρια.

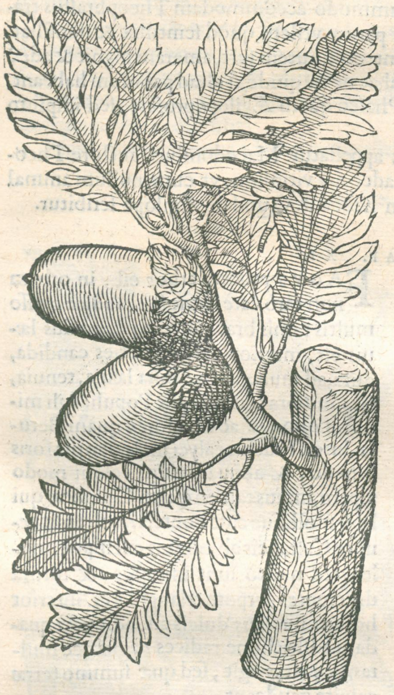
Glans

Glans huius ἄκυλον ἢ ἄκυλος etiam dicitur. Appellant, inquit Theophrastus, Ilicis & huius fructum ἄκυλον.

De facultatibus ex veteribus quod adferamus non occurrit.

De Ægilope ex Plinio & aliis. CAP. VIII.

Ægilops siue Cerris maiore glande.

Ægilops minore glande.

EX numero glandiferarum δρυῶν, Ægilops quoque est. arbor procera, caudice recto, excelso, ac læui, per longitudinem robustissimo, sed materia improba. glans tristis, amara. echinatus asperque calyx, veluti Castaneæ. fert quoque & gallas Hemeridis similes, sed læuiores ac inutiles.

φάσκον.

Quod verò φάσκον (Gaza penem) appellant, βραγχίοις simile sola Ægilops producit, canũ, muscosum, cubitali lõgitudine depẽdẽs, ceu villus lintei alicuius prolixus. nascitur id è cortice, nõ è surculo vnde glans, nec ex ὀφθαλμοῦ siue gẽma, sed à latere supernorũ ramulorum.

Incultis autem amica Ægilops: rarò non nisi in syluestribus reperitur. Italiæ magna ex parte incognita, vt Plinius refert. Græcis Αἰγίλωψ: Latinis Cerrus: Meminit tamen & Ægilopis & Cerri Plinius. Est verò & Αἰγύλωψ inter frugum vitia, quæ Festuca dicitur, multum ab arbore Ægilope differens.

Ex ramis dependens Plinius Panum nominat lib. XVI. cap. VIII. E glandiferis, inquit, sola quę vocatur Ægilops fert panos arentes, muscoso villo canos, non in cortice modò, verùm & è ramis dependentes cubitali magnitudine, odoratos, vt diximus inter vnguenta.

Nihil autem apud veteres de huius facultatibus scriptum reperitur.

De Platyphyllo siue Latifolia ex Plinio. CAP. IX.

AB Ægilope proxima Latifoliæ proceritas est, & ipsa inter glandiferas δρῦες referenda: sed materies ædificiis minus vtilis, quæ carbone dotata, vitiis obnoxia est. Glans huic post Quercus gratissima. radix altè descendit: & si Virgilio credimus, Æsculus quantum corpore eminet, tantum radice descendit. Non vbiq; vt Plinius ait, nascitur.

A latitudine & magnitudine folij, πλατύφυλλος, ac Latinis Latifolia dicitur: Eadem verò & Latinis Æsculus nuncupari censetur: de qua in Odis Horatius:

Æsculus.

Nec rigida mollior Æsculo.

Dicata olim Æsculus Ioui fuit: nec de eius vsu aut facultatibus plura cognoscere contigit.

De Haliphlæo, siue Salsicortice ex Plinio & Theophrasto.

CAP. X.

HALIPHLÆOS altitudine non excellit: cortex eius crassissimus: caudex plerumque cauus ac fungosus, nec alia putrescit ex hoc genere etiam cùm viuit: pessima verò & carboni & materiæ: ad axes materiem eius tantummodo accommodam Theophrastus tradit, alioqui omnino inutilem: carbonem quoque parum vtilem, quòd scintillet & transiliat. raro eidem glans, vt & sterilem nõnulli existiment: cùm autem fert, amaram gignit & adeò vitiosam, vt eam prçter sues nullũ attingat animal; ac ne eæ quidẽ, si aliud pabulum habeant.

Gignit verò & Haliphlæos quiddam simile Phasco quem Ægilops profert, sed idipsum nigricans & pusillum.

Ἀλίφλοιος Græcis, Latinis & Plinio Salsicortex appellatur: Macedonibus, auctore Theophrasto Ἄπεας dicitur; huius etenim fructum adeò ait vitiosum, vt eum nullum animal mandere queat, præter sues, & has cùm alium non habeant. Quod de Ægilope scribitur.

Κάπρις.

De Fago. CAP. XI.

Fagus.

FAGVS procera arbor est, in orbem non raro latè comosa: caudice crasso multis ramis brachiato. cortex cuius læuis est, interior verò materies candida, dura, ad multa vtilis: folia læuia, tenuia, lata, minora quàm nigræ Populi: Iuli minores quoque ac breuiores quàm Betulæ, lutei. Fructus calyci includuntur foris hispido, & aliquantulum echini modo aspero, minus tamen quàm Castaneæ; qui læui mollique cute contecti, colore & læuore Castaneis ab echinis exemptis similes, sed multò sunt minores, & forma differentes; vtpote triangulares. interior horum nucleus dulcis est, adiuncta quadam adstrictione. radices Fagus nec multas nec altas agit, sed quæ summo terræ cespite gaudeant.

Plana & campestria Fagus amat: nascitur & in montosis, sed nonnihil humentibus.

Iuli cum foliis Aprili mense erumpunt, sed fructus Autumno demum maturatur.

Græcis est φηγός: Latinis Fagus: Germanis **Buchbaum**/aut **Buche**: Belgis **Bukenboom**: Italis *Faggi*: Hispanis *Haia*, *Faia*, & *Fax*: Gallis *Fau*, aut *Hestre*: Anglis **Bech tree**: Bohemis **Buk**.

Fructus, Nuces fagi: Græcis βάλανοι τοῦ φηγοῦ: Belgis **Bucken nootkens**: Gallis *Faine*: Bohemis **Bukwice** dicuntur. Glandiferis autem arboribus Dioscorides Fagum annumerat, tametsi fructus Quernæ glandi nihil simile habeat.

Oxya.

Ad Fagi genus à nonnullis refertur, quæ ὀξύη à Theophrasto dicitur; à Gaza Sciscima. Arbor hæc est erecta, læuis, enodis, crassitudine & altitudine Abietis similitudinẽ referẽs: lignũ eius εὔχρουν siue bene coloratum, robustum, ac neruosum: cortex læuis: folium crassum, σχιδής, id est, dissectum, oblongius quàm Pyro, extremo aculeatum: radices neque multæ neque profundæ: fructus læuis βαλανώδης in echino, non tamen spinoso, sed lçui, non hispido vt Castaneæ, similis tamen illi dulcedine atque succo: Gignitur & in montibus. vtile lignum eius ad multa. Hucusque Theophrastus.

Plinius & huius arboris meminit, sed sub Ostryæ nomine (si modò non pro Ostrya legendum sit Oxya) lib. XIII. cap. XXI. Gignit, inquit, (Græcia videlicet) arborem Ostryn, quam

& Ostryam

& Ostryam vocant, solitariam circa saxa aquosa, similem Fraxino cortice & ramis: foliis Pyri, paulò tamen longioribus crassioribusque ac rugosis incisuris, quæ per tota discurrunt: semine Castaneæ (perperam Hordeo) simili colore. materia est dura atque firma: qua in domum illata, difficiles partus fieri produnt, mortesque miseras.

Ostrya.

Plinij locus emendatus.

Cæterùm vt ad Fagum redeat noster sermo, folia huius refrigerandi facultatem cum nonnulla adstrictione obtinent: inflammationibus omnibus incipientibus vtiliter imponuntur: commanducata labiorum asperitatibus & gingiuarum doloribus medentur.

Interiores fructus nuclei sapore cum leui adstrictione dulces, calidi quidem sunt ac humidi: feruntur renum ex calculo dolores si edantur mitigare, & ad calculorum ac arenularum faciliorem exitum prodesse. Muribus autem hi gratissimi sunt, ac sciuris, quorum etiam prouentum augent. Saginantur & horum pastu porci, & alia quædam animalia: delectantur his quoque turdi ac columbæ.

Ligni autem cinerem ad vitri compositionem vtilem Petrus Crescentius scribit.

De Fraxino. CAP. XII.

Fraxinus.

ALTA & procera arbor Fraxinus quoq; est: caudice assurgit recto, crassitudinis subinde haud exiguæ: frequenter mediocris: cortice contegitur læui. lignum albidum est, læue, durum, & subcrispum: ramuli huius teneriores recensq; enati geniculis aliquot nodosi sunt, medullamq; intus habent candidam & fungosam: sed vetustiores toti lignosi geniculis ac medulla carent. Folia oblōga, pennata ex compluribus constant, ab vno pediculo siue costa, aut, vt Theophrastus, ἀφ᾽ ἑνὸς μίσχου, coniugatim hærentibus, sibique inuicem ex aduerso positis; excepto extremo, vnico; quorum singularia oblonga, lata, Laurinis similia, nisi molliora, dilutius virentia, ac nequaquam odorata, & per circumferentiam leuiter serrata. à tenerioribus ramis iuxta foliorum exortum multæ prodeunt simul dependentes, oblongæ, angustæ, planæque veluti siliquæ, volucrium nonnullorum linguis ferè assimiles; in quibus semen perficitur; quod gustu amaricans est. radices multæ & sublimes.

Locis humētibus, veluti circa pratorum margines, aut fluuiorum ripas, melius Fraxinus proficit, quàm in siccis, aut aridioribus.

Aprili mense in Germania ac Belgio folia & siliquæ prodeunt: semen tamen non ante Autumnum maturitatem consequitur.

Arbor hæc Græcis μελία dicta est: à nonnullis etiā μίλεα: Latinis Fraxinus: Germanis **Eschernbaum / Eschernholtz / & Steynescher**n: Belg. **Esschen & Esschenboom**: Italis *Frassino:* Gallis *Fresne*: Hispanis *Fresno*, *Fraxino*, & *Freixo*: Anglis **Asche tree**: Bohemis **Gesen**.

Fructus siliquarum instar Officinæ Linguam auis & Linguam passerinam vocitant: Græcè ὀρνιθόγλωσσον quis dixerit: Sunt tamen qui velint Orneoglossum dici: alij Ornum ipsam Orneoglossum faciunt.

Facultatem autem Fraxini folia & cortex cum moderato calore efficaciter resiccantem habent: Semen calidum ac siccum est ordine secundo.

Foliorum succus, aut ipsa folia imposita, aut ex vino assumpta viperarum morsibus ac ictibus resistunt, vt Dios. ait. Tanta autem est huius arboris contra serpentes vis, vt ne matutinas occidentesve vmbras, quàm sint longissimæ, arboris eius, serpens attingat, adeoq; ipsam procul fugiat: vt Plinius lib. XVI. cap. XIII. Idem verò ait Fraxini frondibus circumseptum serpentem, citius in ignem proximum, si adsit, abiturum, quàm ad Fraxini frondē accessurum: & præterea florere Fraxinum prius quàm serpentes appareant; nec priùs demittere folia, quàm hi conditi sunt.

Experti, inquit, prodimus: si fronde ea gyro claudatur ignis & serpens, in ignem potius quàm in Fraxinum fugere serpentem. Mira naturæ benignitas, priùs quàm hæ prodeant florere Fraxinum, nec ante conditas folia dimittere.

Vtraque, hoc est, folia & cortex ventrem feruntur adstringere, & cum aceto & aqua decocta ventriculo imposita vomitum sistere.

Semen quod folliculis eius inest medetur iocinoris ac lateris doloribus ex causa frigida cum vino. Aquam quę cutim subit educit, vrinam cit: fertur & Veneris esse incitamentum; præsertim vnà cum Pistaciis ac Pini nucleis assumptum.

Ligni materies est ad plurima vtilis, Homeri præconio & Achillis hasta, vt Plinius ait, nobilitata. Eius verò τορνεύματα siue ramenta potu perniciem adferre tradunt: Dioscorides ait. Corticis cinis ex aqua illitus lepras curat, Plinio auctore.

De Orno. CAP. XIII.

Ornus.

ORNVS & arbor quidem subinde magna est, & Fraxino similis, eiusq; altera species, sed humilior. folia ex pluribus ad vnum pediculum cohærētibus, vnoq; eminente, constant, veluti Fraxini; sed minus dilutè virentibus, mollioribus, ac nonnihil pilosis, per ambitum profundius serratis, instar Sorbi. cortex mediocriter læuis est. interior ligni substantia minus crispa, coloratior, sed non minus dura. flores in vmbellis albidi & odorati. baccæ initio virent, maturæ rubent, gustu insuaues, ac sapore ingratæ.

In pręaltis & asperis montibus Ornus gignitur, atque his gaudet: ad plana non, aut rarò admodum descendit; in quibus ægrè quoque adolescit, fruticis tantummodo, non arboris speciem referens.

Maio mense & folia redeunt & flores vigent: Autumno verò baccæ ad maturitatem perueniunt.

Ornum hanc arborem Latini nominant, & non rarò syluestrem Fraxinum: Et Fraxini quoque species est. Græci siquidem, vt non modo Plinius scribit, sed & Theophrastus, duo Fraxini genera fecêre: vnum altum atque procerum: alterum humilius: Alta autē & procera, Fraxinus vulgaris est; humilior verò Ornus, quæ & ὀρεινὴ μελία, siue montana Fraxinus, quia montibus propria: veluti altera πεδεινὴ siue campestris vocatur, quæ & Βουμελία, siue (vt Gaza) Bubula Fraxinus; sed rectius magna dicitur Fraxinus. Particula enim βοῦ, intentionis nota, solet magnis præponi: sic Βουλιμία, aut Βουλίμος magnam significant famem, & Βουμελία, Fraxinum magnam. Nominatur verò Ornus Germanis **Malbaum**: Belgis **Hauereſſchen**: nonnullis **Qualſter**: Gallis *Fresne sauuage*: Bohemis **Habr**. Matthiolus hanc Sorbum syluestrem facit.

Βουμελία.

De facultatibus autem vel foliorum, vel corticis, aut etiam baccarum, vt nihil apud veteres extat: sic & à recentioribus nihil compertum. Plinius verò Ornum facultatibus similem Fraxino facere videtur; lib. siquidem XVI. cap. XIII. vbi de vtraque Fraxino scribit, campestrem crispam esse tradit, montanam spissam. mox hæc subdit: folia earum iumentis mortifera, cæteris ruminantium innocua Græci prodidere. Quæ quidem de Taxo veteres scripsere, non autem de Fraxino. Fefellit Plinium vocum μιλοῦ ac μελίας affinitas: μίλος Taxus est: μελία Fraxinus. sic vt Fraxino perniciosam illam facultatē perperam tribuerit, quæ Taxi est.

Plinij error.

Lapsus est & in Orni historia Benedictus Curtius Symphorianus, cùm ex Virgilij Georgicis Ornum Pyri flore esse existimat: ex ipso siquidem Virgilij carmine nequaquam hoc rectè colligi potest; agit siquidem non de formis arborum, sed de insitione nonnullarum in alias

Symphoriani lapsus.

alias dissimiles ac natura differentes; veluti Nucis in Arbutum: Mali in Platanum: Fagi in Castaneam: Pyri in Ornum: Quercus in Vlmum. Atque hoc modo Platanum scribit pomiferam: Fagos Castaneam ferre: Ornum incanescere Pyri flore. &c. vt ex ipsis Virgilij verbis manifestissimum est, quæ sic habent Georgicôn secundo:

Inseritur verò ex fœtu nucis Arbutus horrida,
Et steriles Platani malos gessere valentes,
Castaneæ Fagos: Ornus incanuit albo
Flore Pyri, glandemq́ sues fregere sub Vlmis.

De Populo. CAP. XIIII.

Populus alba.

POPVLI duæ sunt: alba & nigra: Plinius tertiam annumerat Lybicam; Theophrastus verò κερκὶν dictam.

1. Alba Populus perquam facilis auctu arbor est, citò in altitudinem assurgit, superius ramosa: caudicis cortex læuis est; ramulorum verò etiam albicans. lignum candidum facilè finditur. Folia lata profundius incisa ac angulosa, Vitigineis ferè similia, sed multò minora, superiore parte læuia, glabra, ac virentia; auersa verò albida, ac lanuginosa: iuli oblongi, papposi, initiò purpurascentes: radices in diuersa tendunt, summo terræ cespiti subsunt, nec altius demittuntur: atque idcirco validiore vento has arbores subuerti non rarò accidit.

2. Nigra Populus proceritate alba non est inferior, subinde verò & excelsior, frequenter ramosior: non rarò crassioris caudicis: cortex eius læuis similiter est, sed ligni materia durior, flauior, ac minus albida, neruosior, ac difficilius finditur. prima huius germina futurorumq́; foliorum rudiméta oblonga, hordeaceo grano maiora, pingue oleosum ac resinosum quiddam continét digitis adhærescés, colore flauo ad luteum accedens, odore suaui gratum, quod maioribus factis & in folia iam abeuntibus perit. folium autem non angulosum, sed instar priorum Hederę foliorum latum & acuminatum, per ambitum verò nonnihil crenatum, colore virens, læue ac resplendens, longo tenuique pediculo appensum, quamobrem ventis concussum strepitum exhibet. profert hæc & iulos: ac deinde post hos oblongum veluti racemum, vuæ oblongioris speciem exhibentem, cui baccæ adhærent rotundæ, quæ vbi maturuêre, in papposam vanescunt lanuginem. radix huius altius descendit, & firmius hæret.

3. Tertia Populus non multò minùs quàm priores excelsa & procera est. cortex ac ligni materies ad nigræ similitudinem accedunt: iuli longiores ac nigriores: folia quoque nigriora ac duriora, subrotunda, marginibus profundius incisa, quæ è longioribus pediculis dependétia continuò ferè mouentur, atque inter se collisa crepitant, cœlo etiam tranquillo ac sudo, vel quàm minimum ventoso. radices huius firmiores, profundiùs quàm albæ descendunt.

Lucos, aquosa, & palustria Populi amant: stagnis gaudent: lætiores circa amnes nascuntur, ac præsertim alba.

Inter primas Populus germinat: præcedit reliquas nigra, cuius prima germina tunc colligenda, cùm in ipsis resinosus liquor reperitur, quod subinde circa æquinoctij tempus, aut paulò pòst contingit.

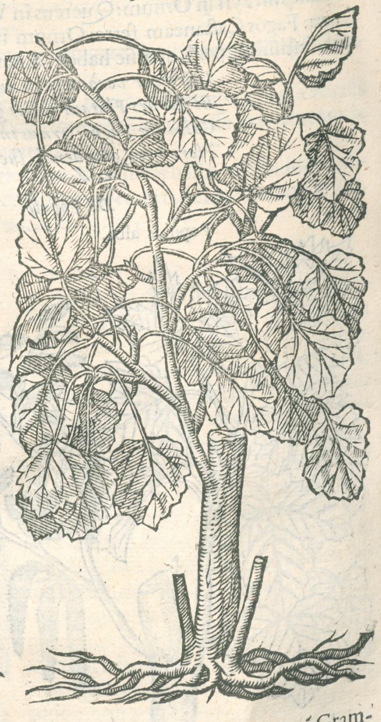
Populus alba Græcis λευκὴ nominatur: Latinè verò à nonnullis Farfarus. vt à Plauto in Penulo:

—— viscum legioni dedi
Fundasq́; eos prosternebam vt folia Farfari.

Populus nigra.

Populus Libyca.

Germanis est **Pappelbaum/weiß Alberbaum/weiß Popelweyden:** Belgis **Abeelboom**, quá Grammatici perperam Abietem interpretantur: Italis *Popolo bianco*: Hispanis *Alamo blanco*, & *Amieyro*: Gallis *Peuplier blanc*: Bohemis **Topel.**

2. Altera species Græcis Ἄιγειρος: Latinis Populus nigra: Petro Crescentio Albarus: Germanis **Aspen:** Belgis **Populier** & **Popelaer:** Italis *Popolo nero*: Gallis *Peuplier noir*: Hispanis *Alamo nigrilho*: Anglis **Asp** vel **Popler tree.**

Primum illud erumpens germen, cuius in medicina vsus, Officinæ Oculos Populi appellant: alij malunt Gemmam Populi dicere: Græcorum quidam σπέρμα appellant. vnde erroris occasionem acceperunt, qui non prima illa germina resinosa, sed racematim cohærentia granula, in compositione vnguenti ex Populo assumenda temerè existimant; in quibus nihil resinosum. Græci certè non aliud quàm quod resinosum est, accipi volunt, licet fortassis hoc ipsum haud proprio nomine exprimant. πολλὴ, Paulus Ægineta lib. VII. ait, περὶ τὸ σπέρμα, ἐστὶ ῥητίνη: id est, multa circa semen resina existit.

Error quorundam notatur.

In non minore autem versantur errore, qui Poëtarum fabulis addicti, Succinum ex Populi lachrymis in Padum defluentibus coire ac durari credunt. Neque enim ex Populi liquore, sed ex alio concrescit: neque in Pado, sed in littore Borussico, Germanici siue Balthici maris Succinum colligitur.

Succinum.

3. Tertia autem Populus Tremula à quibusdam cognominatur, voce à Gallis mutuata, quibus *Tremble* dicitur: Belgis à crepitu ac strepitu foliorum nomen quoque accepit, qui **Ratelleer** ipsam nominant. Existimatur verò hæc esse à Plinio Libyca dicta, & à Theophrasto κερκὶς, quam Gaza montanam Populum vocat.

1. Cæterùm alba Populus abstersoriæ est facultatis, inquit Galenus, & temperaturæ mistæ, ex aquea tepida & terrena extenuata essentia.

Cortex, Dioscoride auctore, vnciæ (aut vt alij, & rectius denarij) pondere ischiadicis prodest, & aduersus vrinæ stillicidium. Ischiadicis verò hunc corticem vtilem scribit & Q. Serenus Sammonicus:

Sæpius occultis victa coxendice morbus
Perfurit, & gressus diro languore moratur:
Populus alba dabit medicos de cortice potus.

Fertur

Fertur verò & idem cortex sterilitatem facere cum Muli rene potus. quod & folia post purgationes sumpta posse existimantur. foliorum tepens succus aurium dolori instillatus succurrit.

Populi verò nigræ resina, quæ primis inest germinibus siue Oculis dictis, calida ac sicca, partium tenuium, attenuandi, ac molliendi facultatem obtinet: acopis & malagmatis commodè admiscetur.

Folia similem quodammodo facultatem habent, sed ad omnia infirmiorem, Galeni sententia. Cum aceto hęc trita magna vtilitate podagricis doloribus imponi, Dioscorides tradit. Semen, hoc est, prima germina, vt antè ostendimus, ex aceto potum comitialibus vtile esse, idem auctor est. Fit ex Populi oculis vnguentum Officinis notissimum: Docet verò & Oleum ex his conficere Paulus Ægineta, quod Ægyrinum dicitur.

De Vlmo. CAP. XV.

Vlmus.

INTER proceras & altas arbores & Vlmus est, ab imo ferè frequenter ramosa: crassi, scabri, ac rimosi exteriores caudicis cortices sunt; lenti verò & flexibiles, qui subsunt, veluti & ramulorum, qui non minus quàm Tiliæ obsequiosi ac flexu inuicti sunt: ligni substantia solida ac sufflaua. folia lata, indiuisa, rugosa, venosa, longiora quàm Pyri, ambitu crenata, quadrupedum nonnullorum animantium, ac præcipuè boum, pabulo grata; in quibus folliculi superiore parte eminentes gignuntur, præter exiguos veluti culices, & liquorem continentes lentum ac viscosum, qui quandoque Solis caloribus induratus gummi instar concrescit. semen planum, rotundum, tenue, membranosum, maius quàm Atriplicis, quod inter folia ac sub ipsis latitat. radix non in altum dimittitur, sed per obliquum spargitur.

Loca amat plana ac campestria, lætumque ac humidum solum: iuxta fluenta, vel scrobes aquas habentes feliciter gignitur, & facilè in altitudinem assurgit.

Huic autem non multùm dissimilis & alia quædam præalta quoque ac procera arbor nascitur, cuius lignosa materies multò durior est, & ad opera idcirco vsurpatur quæ pondus ac vim sustinent: vt sunt Cochleæ & molendinorum rotæ. folia huius rugosa similiter & ambitu serrata existunt, veluti prioris, sed longiora & auersa parte læuiora, dilutius virentia; quæ vbi resiccata fuerint gratum olent. ab his verò nulli exeunt aut nascuntur folliculi, & bubus eadem minus grata sunt: semen prioris satis simile.

In densis syluis, locis montosis ac arduis hoc genus prouenit, veluti in Arduenna sylua ac Sonia in Brabantia dicta, olim Arduennæ parte: in quibus hæc arbor frequens reperitur.

Erumpunt vtriusq; folia sub finem Aprilis aut circa Maij initium in Belgio quidem: eodē tēpore & semen nō modò prodit, sed & perficitur, ac vēto mox abripitur & decidit, quod inutile habetur: Nemo enim, vt Columella ait, Vlmos ex semine serit, sed ex sobolibus.

Liquor & folliculus Iunio mense colligi potest, priusquam densari incipiat.

Vlmum Græci πτελέαν nominant: Germani Rustholtz/Rustbaum/Vlmbaum: Belgę Olmen: Galli *Orme*: Itali *Olmo*: Hispani *Vlmo*: Angli Elm tree: Bohemi Gilm.

Semen à Plinio ac Columella Samera dicitur.

Vermiculi qui intra folliculos cum liquore reperiuntur, Græcis κνῖπες: Latinis Culices ac Muliones vocantur.

Et prior quidem harum ea est, quam Theophrastus simpliciter ac citra adiectiuum πτελέαν appellat: Duo siquidem huic genera sunt: vnum ὀρειπτελέα: alterum πτελέα. Eadem verò & Atinia Columellę, siue Gallica Vlmus. Nam & hic duo Vlmi genera facit, Gallicum & Vernaculum: Illud, inquit, Atinia; hoc nostras dicitur. Atiniam siquidem lætiorem ac procerio-

rem

rem esse, frondemq; iucundiorẽ bubus prębere, quàm aliã; quod de priore quoq; scripsimus.

2. Altera Vlmus ὀρειπτελέα Theophrasto est, quam Gaza Montiulmum interpretatur: Columellæ verò Vernacula ac nostras dicitur, id est, Italica: Belgis hæc Herseleer: & quibusdam locis Heerenteer nuncupatur.

Plinius lib. XVI. cap. XVII. quatuor Vlmi genera refert: sed Atiniam & Gallicam tanquam differentes pro duobus numerat, quæ Columellæ vnum idemque sunt genus. Tertium nostratem sibi ac Columellæ dictam facit. quartum genus addit syluestrem Vlmum, cuius nec Columella nec Theophrastus meminerunt.

Vlmi autem prioris folia & cortex cum moderato calore abstersionem non obscuram obtinent: lentum ac viscidum quid in mandendo habent.

Vulnera folia glutinant: idem & cortex fasciæ modo ipsis impositus ac circumligatus. Ad lepras cum aceto trita faciunt & folia. Crassiorem corticem vnciæ pondo cum vino aut aqua potum pituitam detrahere Dioscorides refert.

Humor in folliculis repertus abstersorius est, atque vnà conglutinans: illitus cuti nitorem inducit, facieique maculas delet. Vulnera recentia consolidat: curat & enterocœlas non inueteratas cum splenio impositus, ligatura rectè adhibita.

De Tilia. CAP. XVI.

Tilia.

1.

2.

DVVM generum Tilia est: mas & femina.

Tilia femina, vulgò nota, & magna arbor est: multis & oblongis ramis in latitudinem amplam sese facilè diffundens: caudices crassi sunt: cortex læuis, foris subnigricans, sed interius ex luteo inalbicans, lentus, flexibilis, admodum obsequiosus, ex quo & funes & chordæ conficiuntur, ac alia quędam texuntur. interior materia leuis, non dura, enodis, & inalbicans, ex qua carbones confiunt, quorum ad pulueris eius compositionem vsus, quo bombardæ & bellica implentur tormenta: folia læuia, splendentia, lata, acuminata, Hederæ non angulosis ferè similia, sed dilutius virentia, & per margines incisa. Flosculi racematim aut vmbellatim potius, in longis cohærent pediculis, qui à quibusdam veluti angustis & albicantibus foliolis exeunt. semen in rotundis folliculis baccarum Hederę magnitudine nigricans, spontè vbi maturuerit excidit. radices in profundum descendunt, ac in latitudinem simul expatiantur.

Tilia mas, non minor aut minus in amplitudinem diffusa est quàm femina: cortices lenti ac obsequiosi similiter sunt; & ad funes conficiendos idonei, sed tamen paulò duriores ac fragiliores. lignum durius, nodosius, & ex luteo coloratius, Vlmi satis simile: folia lata, haudquaquam læuia, sed asperiora, propemodum veluti Vlmi, in quibus tamen folliculi nulli gignuntur. Fructum adeò raro profert, vt sterilis & nec vllum facere

3. existimetur. Est autem hic planus, rotundus, & vti maioris Thlaspios infarctus, cohærentque plures è longiusculis pediculis racematim.

Pingue lætumque solum Tiliæ requirunt: in stercorato optimè proficiunt: in arido ægrè adolescunt: gignuntur quandoque, sed rarò, in syluis.

Flores femina Maio mense adfert: fructũ verò maturũ Septembri mense, aut paulò prius.

Ruellij error. Tiliam Græci φιλύραν nominant, quæ differens à φιλλυρέα est: Ruellius perperam φιλλυρέαν Latinè Tiliam interpretatus est. Dicitur autẽ Tilia Germanis Linden & Lindenbaum: Belgis Linde & Lindenboõ: Italis *Tilia*: Hispanis *Teia*: Gallis *Tilet*: Anglis Linden tree: Bohemis Lypa.

Marem, Belgarum nonnulli patria voce Ypeline appellant.

Error quorundam. Falluntur autem non parùm, qui Vlmum, aut huic cum folliculis in foliis similem pro Tilia mare icone exprimunt ac exhibent.

Tiliæ

Tiliæ autem folia & cortex resiccandi quandam vim habent, & vnà repellendi. Folia in aqua decocta oris pustulas resiccant ac sanant ore ex hac colluto. tumores etiam pedum reprimere feruntur, cum aqua decocta, & emplastri modo imposita.

Flores calidi sunt ac sicci, & partium admodum tenuium: aduersus capitis ex causa frigida dolores, vertigines, apoplexiam, ac etiam morbum comitialem, à quibusdam commendantur: & non modò ipsi flores, sed & ex ipsis stillatitius liquor.

Tiliæ folia, Theophrastus ait, prædulcia, & plerisque animalibus pabulo: fructus mandi à nullo potest.

De Alno. CAP. XVII.

Alnus.

NON minus quàm præcedentes alta ac procera Alnus est. caudice assurgit mediocris crassitudinis recto. cortex eius scaber, fragilis, nigricans, ad corij aliorumque tincturas vtilis: lignum subrubet, molle, ac tractabile, quod extra aquas non diu incorruptum durat; sub ipsis verò aquis, ac in aquosis ad æternitatem immortale, ædificiorum fundamenta ac immania structurarum pondera sustinet: multa certè ædificia ex Alno palos subditos habét. folia autem Alni, Pyri foliis maiora rugosioraque ad Colurna accedunt; per circumferétiam similiter crenata, tactu glutinosa. iulos quales Betula pro floribus emittit. oblongum est & ex multis squamulis cōpactum quod pro fructu habetur, quibus dehiscentibus semen excidit.

In aquosis nascitur, ac in humidis & paludosis syluis, nec alibi proficit.

Iuli Vere erumpunt: semen Autumno excidit.

Grecis κλήθρα nominatur: Latinis Alnus: Petro Crescentio Amedanus: Germanis Erlenbaum & Ellernbaum: Belgis Elsen & Elsenboom: Italis *Alno*: Gallis *Aulne*: Bohemis Wolsse.

Cæterùm Alni cortex refrigerantem ac adstringentem cum siccitate facultatem obtinet. Incipientibus inflammationibus vtiliter imponi possunt. Conducunt quoque ad oris & tonsillarum inflammationes ac tumores, veluti nucum Iuglandium cortices.

De Betula. CAP. XVIII.

BETVLA sæpè ad mediocris arboris altitudinem excrescit: quandoque humilior fruticosa magis. cortex eius exterior caudicem conuestiens crassus, scaber, albidus, ac rimosus; qui verò huic subest interior, tenuis admodum, læuis, atque instar membranę pellucidus. crassiorum ramulorum cortices inalbicāt quoque, sed minimorum non ita, qui punico, qualis est Castaneæ echino exemptæ color, resplendent, qui ferè deorsum reclinati ex arbore dependent, veluti iulorum aut foliorum pondere grauati. ligni materia alba est, similiter & ramulorum, qui & adeò lenti ac flexibiles, vt ad circulos vasarios non minus vtiles sint, vel etiam vtiliores habeantur, quàm Saligni rami. folia lata, acuminata, & per margines incisa, minora quàm Fagi, læuioraque ac virentiora. Iuli oblongi sunt, in quibus quod semen existimatur, gignitur, quod dehiscentibus per ætatem iulis effluit.

In Germaniæ ac Bohemiæ montibus ac syluis, tum & alibi gignitur: & quandoque in arenosis ac aridissimis, veluti in Brabantiæ Campania, quibusdam locis adeò sterilibus, vt ne herbam quidem producant, in quibus tamen Betula viget ac crescit.

Iuli primo tempore prodeunt: deinde folia Aprili mense aut paulò serius.

Nominatur hæc arbor Græcè à Theophrasto σημύδα: à nonnullis σημὺς: ab aliis σημός: Latinis Betula: non desunt verò & qui per duplex ll. Betulla scribant, veluti quædam Plinij exem-

Betula.

1.

Acer maior.

2.

exemplaria habent: Germanis Birckenbaum: Belgis Berckenboom: Italis *Betula*: Tridentinis *Bedollo*: Gallis *Bouleau*: Bohemis Bryza.

De medico autem vſu Betulæ vel partium eius, nihil vel apud veteres, vel recentiores extat.

Gallica hæc arbor, inquit Plinius lib. XVI. cap. XVIII. mirabili candore atq; tenuitate terribilis Magiſtratuum virgis: nam ex ea olim conſtabant faſces magiſtratuum. hac verò ætate, pueros quoque pędagogi ac parentes virgis ex Betula terrent.

De Acere & Carpino.

CAP. XIX.

ACERIS ſpecies tres ſunt: vna maior: altera minor: tertia Carpinus dicta.

Maior ſpecioſa ac procera arbor eſt: cortice mediocriter læui: materia interiore tenera ac tractabili: ramos expandit in omnem partem complures, circa quos folia magna, lata, anguloſa, vitigineis ſatis ſimilia, ſed lęuiora molli oraque, & pediculo longiore eoque rubente annexa. flores racematim dependent ex albido herbacei. ſuccedunt fructus oblongi, bini ex aduerſo cohærentes, circa annexum nuclei conceptaculo tumentes, reliqua parte plana, ac membranæ inſtar tenui, Ephemeri aut interiorum Cicadę alarum ſimiles. nuclei candidi ac exigui ſunt.

Minor Acer frequenter in arboris ſpeciem quoque adoleſcit: ſæpè verò fruticis in modum humilis permanens naſcitur: cortex huius ſimiliter læuis: interior ligni ſubſtantia albida ac tractabilis: folium vti prioris anguloſum, læue, glabrumque, pediculoque adhæreſcens rubente, ſed multò minus, Saniculę folio cùm magnitudine, tum & ſplendore ferè perſimile, niſi quòd profundius inciſum: flores veluti maioris, herbacei, non tamen racematim, ſed in vmbellis exeunt: fructus ſimiliter ſimiles bini ab vno pediculo dependent.

Carpinus caudice aſſurgit procero, cortice inalbicante, nonnihil aſpero ac ſcabro: ligno ſolido ac tenaci. rami in latitudinem effundũtur foliis circumueſtiti latis, haud anguloſis, ſed ad Vlmi folia accedentibus, niſi teneriora eſſent: inter hæc triangularia quædam racematim dependent, iuxta quę capitula Cicerum magnitudine, in quibus fructus ſiue ſemẽ. radix firma craſſaq;.

Montibus

Acer minor.

Carpinus.

Montibus propria maior Acer est, descendit tamen & ad plana ac campestria; præsertim cultu accedente. 1.

Minor & in syluis montosis gignitur, vbi facilè arborescit: reperitur verò & iuxta agrorum septa, ac quandoque secus riuulos fruticis instar nascens. 2.

Carpinus & syluis & montibus gaudet.

Verę omnibus folia exeunt, ac flores vtriq; Aceri: semen sub finem æstatis perficitur. 3.

Acer Græcis σφένδαμνος nominatur.

Maiorem Germani Ahorn & Waldeschern vocant: Galli *Plasne*: Bohemi Brek: & propriè σφένδαμνος hæc dicta esse existimatur. A veritate autem longè recedunt, qui pro Platano hanc habent, vicinitate Gallicæ vocis decepti: Platanus siquidem multùm ab hac differens est. 1.

Minorem Germani Maßholder: Brabanti Booghout: Galli *Erable* appellant: Creditur esse γλῖνος dicta. 2.

Tertia Carpinus est: nomen Itali & Allobroges retinent. ζυγίαν hanc Græcis vocari testis Plinius est. Dicitur autem ζυγία quasi coniugalis, quod ad ζυγία, Latinis iuga, quibus boues iunguntur, conueniat. quæ & nũc ex hac cõfici testatur Benedictus Curtius Symphorianus. 3.

Theophrastus tria quoque Aceris genera statuens, Primum σφένδαμνον: alterum ζυγίαν: tertium κλινότεϱχον appellari ait: prout videlicet Stagyritę distinguere solent: Zygiam autem à Sphendamno differre, quòd huic candida ac neruosa materia sit; illi autem flaua ac crispa. At verò Olympi incolæ, eodem auctore, Zygiam montanam esse volunt: Sphendamnon verò in planis nasci: Nascentem verò in monte Acerem gratè coloratam, crispam, & ligno solidam esse: campestrem verò in planis candidam, rariorem corpore, minusq; crispam: & hanc à nonnullis γλῖνον siue γλεῖνον, non autem σφένδαμνον vocari.

Plinius quoque tria Aceris genera tradit lib. XVI. cap. XV. (Titulus perperam notam denarij X. pro ternarij III. habet.) sed Zygiam siue Carpinum tertiam facit, κλινοτρόχου non meminit: campestrem γλῖνον etiam vocari refert. *Plinij locus emaculatus*

Cæterùm Aceris aut Carpini quis sit in medicina vsus, à Græcis proditum non reperitur.

Plinius verò lib. XXIIII. cap. VIII. Aceris radicem contusam iocinoris doloribus efficacissimè imponi scriptum reliquit.

Q. Serenus Sammonicus bibi cum vino aduersus lateris dolorem affirmat:

Si latus immeritum morbo tentatur acuto,
Accensum tinges lapidem stridentibus vndis,
Hinc bibis: aut Aceris radicem tundis, & vnà
Cum vino capis: hoc præsens medicamen habetur.

De Platano. CAP. XX.

Platanus.

MAGNA arbor Platanus est, prælongis & amplissimè luxuriãtibus ramis latissimè patet, spaciosam admodum vmbram efficiẽs, cuius gratia olim Romanis gratissima, expetita, & commendabilis fuit: folia habet Ricini modo angulosa, maiora quàm Vitis, rubentibus annexa pediculis. flosculi non magni, palliduli: fructus pilularum instar rotundus, scaber, & nonnihil hirsutus: In Asia quidem hirsutior ac maior, ad Iuglandis nucis quantitatem accedens.

Fontes ac fluuios Platani amant: Plinius aliquando vino enutritas refert. Tantum, inquit, postea honoris (scilicet Platanis) increuit, vt mero perfuso enutriantur: compertum id maximè prodesse radicibus. docuimusq; arbores vina potare. lib. XII. cap. primo.

Italiæ autem hæc arbor aduena & peregrina: In Germania aut Belgio nusquàm apparet: In Asia frequentior est: reperitur & in Cretæ conuallibus, ac iuxta Athon mõtem: vt Petrus Bellonius in Singularibus refert.

Platani, folia hyeme dimittunt, teste Bellonio; proinde nec mirum si solem æstate arceant, hyeme verò minimè. Commendatio arboris, Plinius ait, nulla alia maior, quàm solem æstate arcere, hyeme admittere.

Dicitur autem hæc arbor Græcis πλάτανος: & similiter Latinis Platanus. à latitudine nomen habet. Gallorum *Plasne* multùm ab hac differt, quæ Aceris species est.

At Platanus humidioris ac frigidioris essentiæ est, vt Galenus ait. folia viridia ad œdemata & incipientes inflammationes faciunt: in vino decocta oculorũ fluxiones imposita sedant.

Cortex & Pilulæ maiorem resiccandi potentiam habent. in aceto decoctus cortex dentium dolores sopit: Pilulæ virentes cum adipe tritæ ambusta persanant: eædem ex vino potæ, à serpentibus demorsis auxiliantur. Crematus cortex vehementius resiccat, & vnà abstergit: lepras pellit, & humidis vlceribus medetur.

Vitandus est puluis, Galenus ait, foliis arboris insidens, spiritu siquidem attractus, arteriam offendit, valenter desiccans & exasperans, vocemque lædit; sicuti & visum & auditum, si in oculos aut aures inciderit. Dioscorides hoc non modò foliorum, sed & pilularum lanugini tribuit.

De Salice. CAP. XXI.

SALICES duæ sunt: vna procera: altera humilis.

1. Procera Salix, caudice mediocriter crasso, in altitudinem non minorem assurgit, quàm aliæ maiores arbores; si non initiò & citò à satione præcisa illi summa pars fuerit. cortex eius læuis, lentus, ac flexibilis est. lignum albidum & adeò lentum frangique contumax, vt nullo oneri succumbat; quamobrem & machinæ ex eo ad eleuanda maximi ponderis onera conficiuntur. folia oblonga, minora & angustiora quàm Persici, superiore parte virentia ac glabra; auersa

Salix.

Salix humilis.

auersa verò molliora albidioraque. rami cortice vel purpureo vel albido conuestiuntur. iuli qui primo tempore promuntur oblongi, muscosi, citò in albidos & lanosos pappos abeunt.

Minor à capite paululum eminente virgas progignit tenues, cortice nonnihil rubentes aut virentes, viminibus vtiles. seritur taleis aut virgis in terram depositis, quarum, vbi incrementum acceperint, superior pars præscinditur, sic quod caput dicitur, illis subnascitur; vnde tenues virgulæ exeunt, quibus sæpius recisis, caput grandius redditur. Mutilantur quandoq; & procerarum Salicum depositæ ac plantatæ taleæ siue surculi, sed altius & supra hominis staturam; vnde crassiores nascuntur perticæ, ad multa vtiles, & frequentius ad circulos, quibus lignea vasa ac dolia colligantur. 2.

Salix aquosa desiderat ac humentia loca, nec etenim alibi Saliceta commodè proueniunt. Minor in palustribus omninò riguis feliciter nascitur.

Aprili mense, vel, si serius, Maio, cum foliis prodeunt iuli, in quibus semen (si modò ferant) citius cum pappis abripitur, quàm ad perfectionem perueniat. Ocyssimè, inquit Plinius post Theophrastum, Salix amittit semen, antequam omninò maturitatem sentiat, ob id dicta Homero Frugiperda: Græcè ὠλεσίκαρπος. Virgulæ & perticæ cæduntur quoque Vere, priusquam germinare Salix incipiat, & eodem tempore surculos deponere & serere cõuenit.

Salix Græcis ἰτέα vocatur: Germanis **Weyden**: Belgis **Wilgen**: Italis *Salice*, *Salcio*: Gallis *Saux*: Hispanis *Salgueiro*, *Salzer*, & *Sauz*: Bohemis **Wrba**.

Maior Salix perticalis appellatur; præsertim quæ sæpius mutilata ab vno capite plures ramos effundit. Huius generis cortice rubens Theophrasto nigra dicitur: altera verò candida. *Plinius nigram Græcam cognominat (finditur, inquit, Græca rubens)* candidiorem verò Amerinam.

Minorem ἑλίκην, non ἰτέαν Arcades nominare, Theophrastus scribit: Plinius & hanc Helicen nominat. Vterque hanc Salicis tertiam speciem statuit: Dicitur verò & eadem Salix pumila, Salix viminalis, Gallica Salix, & à Columella Sabina, quam & Amerinam vocari à plurimis scribit: Germanis **kleyn Weyden**: Belgis **Wijmen**: Petro Crescentio Vincus.

Salicis autem folia refrigerandi facultatem obtinent, & cum nonnulla adstrictione citra morsum resiccantem: ad cruenti idcircò vulneris curationem adhiberi commodè possunt.

Inferuntur etiam perquam vtiliter rami cum foliis virentes in cubicula, ac iuxta lectulos ponuntur, acutè febricitantium; aëris siquidem calorem vehementer contemperant, quod febricitantibus multùm expedit.

Cortices similem facultatem habent. hos in cineres combustos, & cum aceto maceratos, callos & clauos extrahere Dioscorides scribit. Nonnulli, inquit Galenus, dum floret Salix corticem incidunt, & succum quendam colligunt, quo vtuntur ad ea quæ pupillas offuscant; extergente videlicet simulque tenuium partium medicamine.

De Sambuco. CAP. XXII.

Sambucus.

Sambucus laciniosо folio.

1. SAMBVCVS subinde mediocris arboris magnitudinem æquat, ramis suis latè effusa: quandoque verò fruticosa permanet. caudex plurima parte lignosus exiguum admodum medullæ intus habet. at rami, & præsertim iuniores geniculis articulati, medullam multam albidam crassam interius recondunt, ac lignosi minus habent. cortex caudicum scaber ac rimosus cineritio colore sordescit: ramulorum non omninò læuis, colore ferè assimilis, qui quidem exterior; subest enim huic & alius, ligno vicinior, virens. ligni materies dura solidaque, sufflauescens, findi facilis. Folia ex pluribus ad vnum medium pediculum quinis senísve cohærent, veluti Iuglandis, sed singulis minoribus, ambitu serratis, & graueolentibus. flosculi in latis laxisque vmbellis albidi & odorati. succedunt baccæ non magnæ, initiò virentes, postea nigricantes, quorum succus saturo colore rubet: semina in his parua, plana, oblongioris formæ.

Adnascitur non rarò veterum arborum aut fruticum caudicibus gummi quoddam, molle, nigricans, tenue, membranosumque, hominis auriculam quodammodo subinde referens, quod ablatum, resiccatumque contrahitur ac durescit. Et huiusmodi quidem est passim vulgaris Sambucus.

2. Præter hanc verò & aliæ quædam nascuntur raræ ac peregrinæ. cuiusdam siquidem baccæ non nigræ, sed albidæ existunt: foliis ac floribus priorem referens.

3. Tertiæ folia admodum fissa & multùm laciniosa: foliis ac baccis primæ simillima.

4. Quartæ flores quidem albidi sunt, sed baccæ rubent, & vtraque non in vmbellis, sed raccematim

matim congesta, ac vuæ in modum gignuntur: foliis autem ac reliquis vulgari accedit, nisi quòd subinde altius excrescat, & procerior reddatur.

Iam & Sambuci species esset Ebulus, nisi herba foret, & nequaquam arbor aut fruticosa stirps. de hoc autem Pempt. tertiæ, lib. II. cap. XXIIII. scriptum.

Humidis lætatur Sambucus ac opacis, tamen & alibi prouenit, vt in hortorum, agrorum, pratorumque sepimentis.

Reliquæ species similes requirunt natales: sed cui fructus racemosus, montana est.

Sub finem Maij, aut circa Iunij Calendas apud Germanos ac Belgas Sambucus cum flore est: maturæ baccæ Septembri ac Octobri leguntur.

Græcis ἀκτῆ, quæ Latinis & Officinis Sambucus: Gulielmo Saliceto Beza: Germanis **Holunder/Holder**: Belgis **Vlier**: Italis *Sambuco*: Gallis *Hus & Suin*: Hispanis *Sauco, Sauch, Sambugueyro*: Anglis **Elder tree**: Bohemis **Bez**.

Quartam speciem nonnulli Sambucum syluestrem, sed Matthiolus montanam facit.

Gummi è caudice Sambuci profluens, Aurē Sambuci pleriq; alij Iudæ auriculā nominăt.

Galenus Sambuco qualem Ebulo facultatem asscribit, resiccandi videlicet, conglutinandi, ac modicè digerendi: verùm non hæ tantùm, sed & aliæ ei facultates adsunt. Nam Sambuci quidem cortices, folia, prima germina, flores, ac fructus, non modò resiccant, sed & calfaciunt, & vnà quidē purgandi vim obtinent; sed nō absq; molestia & ventriculi incōmodo.

Prima enim germina cocta, & Asparagi modo assumpta ventrem commouent; & quandoq; ventriculo perturbato vomitionem faciunt. Simile possunt & folia.

Interior virensq; cortex potentius purgat: bilem & aquosos humores detrahit, hydropicis ea de causa vtilis. Tunditur, & cum vino aut lactis sero liquor expressus propinatur.

Facultatis huius participes sunt & flosculi recentes quidem, cum cibo aliquo permixti, veluti cum ouis frixi, ventrem quoque conturbant & deiectionem moliuntur: resiccati verò simul cum humiditate, purgandi potentiam amittunt: digerendi & attenuandi retinent. Acetum in quo flores aridi macerati sunt, in cibis ventriculo gratum, appetentiam excitat, crassos crudosque humores incidit ac attenuat.

Seminis facultas paulò quàm reliquorum mitior: ventrem quoque mouet, & humores aquosos detrahit, in puluerem redactum, & drachmæ pondere exhibitum. recens collectum in aceto id macerari expedit, ac deinde resiccari, commodè additur fæcis vini aridæ par pondus, & nonnihil seminis Anisi; sic etenim citra omnem molestiam potentiam suam exercet, & hydropicis subuenit. continuis autem aliquot diebus exhibendum, cum modico vini, quibus placet.

Gummi Sambuci adstringendi ac resiccandi vim obtinet. Dilutum eius in quo paucis horis maceratum fuerit collutione ac gargarizatione oris tonsillarumq; incipientes inflammationes sedat, & columellam laxiorem reprimit.

Dioscorides tenera ac virentia Sambuci ait folia cum polenta inflammationes mitigare: ambustis ac à cane demorsis prodesse: dolores podagricos cum seuo arietino aut hircino lenire imposita: glutinare verò & ὑπονομώδη, id est, cauernosa vlcera. Nouellorum ramulorum medulla qualitatis expers est: hæc resiccata, atque nonnihil compressa aut contorta, ad fistularum angustiora ora dilatanda, imposita, conducit.

De Sambuco palustri. CAP. XXIII.

PALVSTRIS quæ dicitur Sambucus, non foliis, sed ramis ipsam refert. humilior multò est, & fruticis in modum nascitur. rami cortice conuestiuntur veluti Sambuci, cineritio colore sordente; geniculis per interualla intersepti sunt, ac multam copiosamq; albidam medullam intus reconditam habent; lignosi idcirco minus, quod candidum & fragile est. folia lata, angulosa, Vitigineis ferè similia, sed minora & molliora. vmbellæ flosculos edunt, quorum exteriores secundum marginum crepidines maiores sunt, eleganter albidi & quinquefolij, Leucoiis minores; reliqui verò medij ac intra margines exigui. baccæ vbi maturuerint rubent, Vuæ acinis minores, maiores, quàm Sambuci; sapore haud gratæ, in quibus duri planique nuclei. 1.

Circa humidos tractus, & palustres gignitur: sepit verò & non rarò prata ac veruacta.

Vmbellæ cum floribus Maio vigent: Autumno baccæ perficiuntur, quæ subinde tota hyeme in frutice restant.

Huius verò & altera est species, similiter fruticosa tantummodò, quæ caudicibus, ramis per interualla articulatis ac nodosis, medullaque candida refertis; foliisque angulosis priorem omninò exprimit; sed flores huius non ab vmbellis exeunt, sed in rotundum, densum, orbicularemque globum confertim collecti simul vigent, exterioribus & vmbellam superioris 2.

Sambucus paluſtris.

riotis ambientibus, magnitudine & forma pares omnes; colore eleganter albidi, ſed odore deſtituti; nullo ſuccedente fructu.

Hortenſis hæc eſt, & culturæ mangonio talis, vt creditur, facta. Apud Germanos ac Belgas ſubinde reperitur.

De hac Sambuci ſpecie apud Veteres nihil memoriæ proditum: neque enim Opulus eſt, vt nonnullos temerè ſuſpicari contigit: multò minus Platani ſpecies. Recentiores Sambucum paluſtrem, aut Sambucum aquaticam nominant. Valerius Cordus Lycoſtaphylon facit; & priorem fructiferam feminam: alteram ſterilem marem nuncupat. Saxones, inquit Geſnerus, Vuam lupinam vocant: vnde λυκοσταφύλου nomē, Cordus inuenit: Germanis Waltholder/& Hirſchholder: Belgis Swelcken/& Swelckenhout: Gallis quibuſdam *Obiere*.

De facultatibus autem huius & baccarum eius nihil compertum apud aliquem extat: neque nos quicquam adferre poſſumus.

Lotus.

Lotos Aphricana.

De Loto. CAP. XXIIII.

LOTVS, de qua ſcribimus, arbor magnitudine Pyri, vel etiam maior altiorque: caudices ſubinde habet valde craſſos, cortice circumueſtitos lęui, atque è cæruleo colore eleganter virente: ramos promit lōgos, in latitudinem expanſos: folia verò veluti Ilicis, ſerræ modo marginibus inciſis. baccæ rotundæ ſunt, ac è longioribus dependent pediculis inſtar Ceraſorum, initiò ex candido flaueſcentes, rubentes deinde; ſed vbi maturuerint nigricantes.

Peregrina & rara admodum hęc arbor Belgio ac Germaniæ: ex Italia olim illata fuit, vbi ſatis frequens, Matthiolo teſte, reperitur.

Naſcitur verò & Lotos arbor in Aphrica, ſed ab Italica in fructu aliqualiter differens, vt Plinius apertis verbis lib. XIII. cap. XVII. oſtendit. Aphrica, inquit, qua vergit ad nos inſignem arborem Loton gignit, quam vocant Celtin, & ipſam Italiæ familiarem, ſed terra mutatam. Magnitudo quæ Pyro, quanquam Nepos Cornelius breuem tradat. Inciſuræ folio crebriores: alioquin Ilicis viderētur. Differentiæ plures, eęque maximè fructibus fiunt. Magnitudo huic Fabæ, color Croci, ſed ante maturitatem alius atq; alius, ſicut in vuis.

Naſcitur denſus in ramis Myrti modo, non vt in Italia, Ceraſi: tam dulci ibi cibo,

cibo, vt nomen etiam genti terræque dederit, nimis hoſpitali aduenarum obliuione patriæ.

Ferunt ventris non ſentire morbos, qui eum mandant. Melior ſine interiore nucleo, qui in altero genere oſſeus videtur. Vinum quoque exprimitur illi, ſimile mulſo, quod vltra denos dies negat durare idem Nepos: baccasque contuſas cum alica ad cibos doliis condi. Quin & exercitus paſtos eo accepimus, vltro citroque commeantes per Africam. Ligno colos niger. Ad tibiarum cantus expetitur. E radice cultellis capulos, breuesque alios vſus excogitant. Hæc ibi natura arboris. Hactenus Plinius. Præcipuam autem hanc, eodem loco ait, circa Syrtes ac Naſamonas. lib. verò v. cap. VII. haud procul à Syrti minore, inſulam eſſe tradit Menyngem, Lotophagitim dictam, à copia Lotorum.

Strabo autem lib. XVII. non modò Menyngem, ſed & ipſam minorem Syrtim Lotophagitim dici affirmat. In principio, inquit, Syrtis inſula quædam adiacet oblonga, nomine Cercinna: item altera minor Cercinnitis. his continua eſt minor Syrtis, quam Lotophagitim Syrtim vocant. huius ſinus ambitus eſt M. & DC. ferè ſtadiorum. oris latitudo DC. Iuxta vtrumque promontorium inſulæ adhæreſcunt continenti, Cercinna ſcilicet & Menynx, magnitudine æquales. Menyngem Lotophagorum terram putant, cuius Homerus meminit, & ſigna quædam extant, & Vlyſſis ara, & fructus ipſe. Nam Lotos arbor multa in ea eſt fructu ſuauiſſimo. Hæc Strabo.

Deſcribit & hanc Lotum Theophraſtus lib. IIII. Genera eius complura eſſe refert, fructu diſcreta. qui magnitudine Fabę, matureſcens vuarum more colorem immutat. apud Lotophagos editur dulcis, ſuauis, innocuus, & ventri ſalubris: ſuauior verò qui abſque nucleo, ex quo & vinum exprimitur.

Natura autem hæc Lotos, eodem auctore, perpetua eſt. exemplo ſunt Loti, de quibus Plinius lib. XVI. cap. XLIIII. Romæ, inquit, Lotos in Lucinæ area, anno qui fuit ſine magiſtratibus CCCCLXIX. vrbis æde condita, incertum ipſa quanto vetuſtior. Eſſe quidem vetuſtiorem non eſt dubium, cùm ab eo luco Lucina nominetur. hæc nunc circiter annum CCCCL. habet. Antiquior illa eſt, ſed incerta eius ætas, quæ capillata dicitur: quoniam Veſtalium virginum capillus ad eam defertur. Verùm altera Lotus in Vulcanali, quod Romulus conſtituit ex victoria de decumis, æquęua vrbi intelligitur, vt auctor eſt Maſſurius.

Græcè hæc arbor λωτός: Latinè à Plinio Celtis vocatur: ab Italis *Perlaro*: à Tridentinis *Bagolaro*. Sunt verò & eiuſdem nominis herbæ trifoliæ complures, de quibus Pempt. quartæ lib. IIII. latiſſimè ſcriptum eſt.

Lotus Ægyptia. In Ægypto etiam quædam Lotos, ex paluſtrium genere. huic, vt Theophraſtus ait, caulis natura ſimilis Fabæ (videlicet Ægyptiæ) & fructus eodem modo: naſcitur enim fructus in capite modo quo in Faba: flos candidis liliis foliorum anguſtia proximus. radix huius Loti, κόρσιον dicta, rotunda & Mali Cotonei amplitudine, cortice nigro, quali nux Caſtanea tegitur. cuius interius candidum elixum aut aſſum gratum cibis. manditur verò & crudum; ſed crudo gratius decoctum. *Κόρσιον.*

Lotus autem arbor (vt ad hanc redeat dictio) non multæ adſtrictoriæ facultatis eſt particeps, auctore Galeno, ſed & tenuium partium ac exiccatoria.

Ramentorum ligni decoctum ſiue potum ſiue infuſum dyſentericis & fluxione vteri laborantibus auxiliatur: citam aluum cohibet, & capillos rufat: & defluentes, addit Galenus, cohibet. Coquuntur autem, eodem auctore, ramenta, interim in aqua, interim in vino, nimirum prout vſus popoſcerit.

De Azedarach. CAP. XXV.

ARBOR magna Azedarach eſt: cuius folia ex pluribus compoſita, Fraxini, Orni, aut Sorbi referunt, ſed tamen minus denſè cohærentia, & profundioribus inciſuris per circumferentiam ſerrata; colore ſaturo virentia: flores quinque anguſtis foliolis ſtellæ inſtar radiati, è medio longiore tenuique eminente calyce: fructus forma Ziziphorum inſtar, ſed luteo colore palleſcentes, guſtu viroſo & amaricante, ſapore ingrati, oſſeo intus nucleo; quem tranſmiſſo licio ad precatorias catenulas, aliarum ſphærularum loco, nonnulli adhibent.

In Italiæ quorundam monaſteriorum ſeptis hanc arborem haberi Matthiolus refert: Lobelius Venetiis & Norbonæ frequentem eſſe ait. Solet verò & olim in elegantiſſimis Belgij viridariis ſeri ac coli.

Nomen autem huic ab Auicenna Azedarach, aut, vt nonnulli legunt, Azedaraeth: & nominant eam, ait, in Rechi arborem Myrobalanorum: & in Tabraſten, & Kien, & Thahich. Recentiores autem non parum errarunt, hanc Sycomorum eſſe volentes; & non multò minus, qui Loton arborem affirmarunt. *Quorundam error.*

Azedarach.

At flos huius, auctore Auicenna, calidus est ordine tertio, & siccus in fine primi: obstructiones aperit, ac præcipuè cerebri. fructus pectori valde nocet, ventriculo aduersatur, ac molestiam adfert, perniciosus est, & fortassis interficit. Aqua foliorum pedunculos enecat, & capillos longiores reddit.

Fertur & decoctum corticum, Fumoterræ & Myrobalanis additis, conferre aduersus febres ex pituita natas. Succus extremorum foliorum cum melle venenis resistit.

Similia & Rhasis habet: Azedarecht, ait, calida est & sicca: obstructionibus quæ in capite congrua existit: capillos prolongat. Fructus tamen eius valde stomacho nociuus, qui & quandoque perniciosus inuenitur. Matthiolus folia huius & lignum animalia etiam necare tradit: veneno verò ipsius, remediis quibus Nerio occurrendum.

QVARTI LIBRI PEMPTADIS SEXTÆ

FINIS.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS SEXTÆ LIBER QVINTVS, ET VLTIMVS.

DE PERPETVA FRONDE VIRENTIBVS, ET CONIFERIS, ET RESINIFERIS.

PRÆFATIO.

IAM ad operis nostri κορωνίδα ac finem properamus, vltimumq́; non modò sextæ Pemptadis, sed & totius stirpium historiæ librum aggredimur. quo non paucæ comprehenduntur perpetua virentes fronde: inter quas Coniferæ ac Resiniferæ occurrunt. De quibus pro operis nostri instituto deinceps agendum.

Auspicamur autem à Lauro semper frondente ac virente frutice, atque eodem quoque coronariò. Operi fine imposito, veluti & certamini feliciter peracto, corona debetur. Non quidem cuiuis absoluto eadem, sed pro eiusdem conditione differentes. Medico operi nulla aptior, quàm ex Lauro conferri potest. Apollini siquidem hæc sacra est, dedicata quoque & adamata. Apollo autem non vaticinationis tantummodo, sed & Medicinæ parens ac inuentor celebratur: atque vniuersarum herbarum ei subiecta potentia fertur. Oportunè idcircò ad operis huius finem Laurus aditum præbet.

De Lauro. CAPVT I.

Laurus.

LAVRVS non raro mediocris arboris altitudinem assequitur: ramis pluribus luxuriat, cortice virentibus. folia ei oblonga, lata, dura, colore virentia, suaueolentia, sapore nonnihil amaricantia. flores herbacei coloris secundum ramulos ac folia exeunt. baccæ siue fructus rotundis longiores, cortice integuntur nigricante; interior harum nucleus in duas partes finditur, veluti Persici, & Amygdali, aliorumq́; colore è ruffo subnigricans, odoratus, sapore cum exigua acrimonia nonnihil amaricans. 1.

Huius verò & altera species fruticosa magis existit, à radicibus germina plura emittens, quæ tamen in altitudinem tantam vt prior non assurgit, & corticibus ramulorum rubet: folia verò etiam teneriora ac minus dura habet: cæteris priori non absimilis. 2.

Duas autem has Laurus Dioscorides haud ignorauit. Quandam enim tenuifoliam esse ait: alteram verò πλατυτέραν siue folio latiorem; aut potius τραχυτέραν, id est, duriorem, quod magis conuenit.

Nascitur Laurus in Hispania, Italia, aliisque calidioribus regionibus: Solo apud Belgas salsilagine infecto melius proficit, vt in Zelandiæ insulis. alibi cura eget, & hyeme à frigore arceri debet.

Vere noua germina, atque vnà flosculos profert: baccæ sub Autumnum perficiuntur. Viret arbos perpetuò.

Græcis hæc Δάφνη dicitur: Latinis Laurus: Italis *Lauro:* Germanis **Lorbeerbaum**: Belgis **Laurus boom**: Gallis *Laurier*: Hispanis *Laurel*, *Lorer*, & *Loureiro*: Anglis **Laurel**/vel **Baij tree**: Bohemis **Bobeck**.

Fructus Græcis δαφνίδες: Latinis Lauri baccæ: Germanis **Lorbeeren**: Belgis **Bakeleer**: Hispanis *Vayas*.

A δάφνη Ladonis filia quam Apollò adamauit nomen habere à Poëtis fertur.

At Lauri baccæ & folia, vt Galenus ait, resiccant & excalfaciunt vehementer: plus tamen fructus quàm folia.

Cortex minus acris & calidus est, sed magis amarus: habet verò & adstrictionis nonnihil.

Lauri baccæ cum melle aut passo in eclegmate prosunt, Dios. ait, aduersus phthisim, orthopnœam, & omnes circa thoracem defluxiones siue rheumatismos: contra scorpionum ictus ex vino bibuntur: vitiligines siue ἀλφοὺς expurgant: expressum verò harum aurium doloribus & auditus grauitati auxiliatur, cum vino vetere & rosaceo oleo instillatum: miscetur verò & istud acopis, & calfacientibus ac discutientibus vnguentis.

Nostra ætas baccis non ad pulmonis aut pectoris morbos vtitur, sed ad ventriculi, iocinoris, lienis, ac vesicæ affectus has exhibet: refrigeratum ventriculum concalfaciunt: concoctionem crudorum humorum promouent: languentem appetentiam excitant: cibi fastidium pellunt: iocinoris ac lienis obstructiones aperiunt: vrinas ciunt: menses mouent, & ad secundarum expulsionem faciunt.

Oleum verò ex his expressum aut decoctione elicitum, scabiem atque similes cutis fœditates citò curat: cæsis atque ab alto delapsis quoque illitum prodest: suggillata tollit & sanguinem concretum, & humores circa dolentem locum digerit ac discutit.

Folia, Dios. ait, in balneo aut insessu vteri ac vesicæ vitiis conuenire: virentia folia placidè adstringere: trita verò ac imposita vesparum ac apum ictibus mederi: cum polenta autem & pane inflammationem omnem mitigare; mitigare verò & stomachum cum potu assumpta, sed vomitum ciere.

Coquuntur verò Lauri folia à recentioribus non raró cum nonnullis cibariis, præsertim piscibus: verum inde nulla nausea accedit, sed cibus istis conditus sapidior, ac ventriculo gratior redditur. Radicis cortex, auctore Galeno, calculos confringit, & iocinori prodest, trium obolorum pondere ex vino odorato potus. quod & Dioscorides habet, qui & addit, fœtus in vtero necare.

De Tino, siue Lauro syluestri. CAP. II.

Tinus, Laurus syluestris.

TINVS Lauro minor ac humilior est: ramulis oblongis, articulatis, in alas diuisis: foliis latis, læuibus, relucentibus, Lauri æmulis, odore destitutis, non alternatim dispositis, sed è singulis articulis situ oppositis: flosculis in vmbellis paruulis ad ramulorum cacumina albidis, foris subinde nonnihil purpurascentibus: baccis veluti Myrti, sed longioribus, ac cærulei elegantissimi coloris.

Peregrina hæc stirps Belgio est: in paucissimorum hortis olim conspicua. Italię ac Hispaniæ agri, tum & aliarum regionum huius feraces existunt. pro quarum differente situ ac natura mutationem quoque nonnullam accipit.

Viret Tinus perpetuò, & frequenter vno eodemque tempore cum flore & maturis baccis conspici potest.

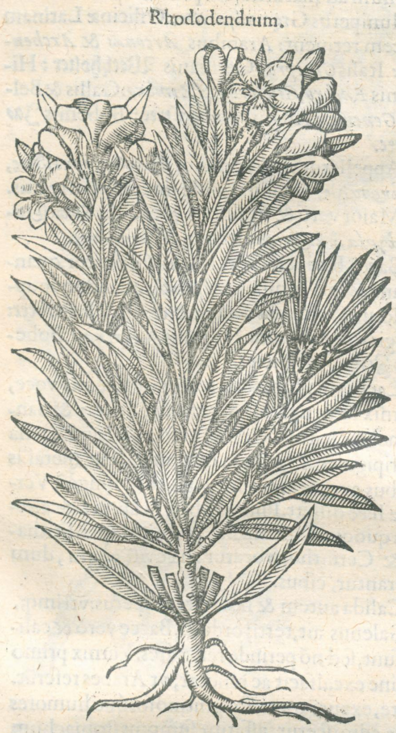
Tino huic nomen est, dicitur & Laurus syluestris, siue δάφνη ἀγρία: à Catone Laurus syluatica: Italis *Lauro saluatico*: ab Hispanis *Vua de perro*: ab aliis *Follado*: à nonnullis *Durillo*.

Occurrit huius apud Plinium mentio lib. XV. cap. XXX. his verbis: Tinus, hanc syluestrem Laurum aliqui intelligunt, nonnulli sui generis arborem. Differt colore: est enim ei cærulea bacca.

De viribus verò huius nihil vel Plinius, vel veterum alius quidquam habet.

De Rhododendro. CAP. III.

Rhododendrum.

ARBORESCENS stirps Rhododendrum est, Lauri effigie ſpectabilis: folia eius oblonga, maiora latioraq; quàm Amygdali, craſſa item duraq;: flores elegantiſſimi, rubentes Roſarum ſpeciem exhibent; quibus pereuntibus ſiliquæ ſuccedunt digitalis longitudinis, teretes, in quibus ſemen lanoſis floccis albidis implicitum, qui & vento ſicuti pappi abripiuntur. radix longa, polita, & lignoſa.

Naſcitur, inquit Dioſcorides, in παραδείσοις, id eſt, amœnis viridariis, maritimis, & ſecus flumina. In Italiæ quibuſdam huiuſcemodi locis reperitur.

Iunio menſe flores prodeunt: ſiliquæ ſeriùs perficiuntur.

Apud Græcos Νήριον: à Nicandro Νηρεὶς: Latinis ſimiliter Nerion: Item & ῥοδόδενδρον, Rhododendron, & ῥοδοδάφνη, Rhododaphne, id eſt, Roſea arbor, & Roſea Laurus: à nonnullis verò, vt inter ſpurias voces, ἀσύγγος, αἱμοσταεὶς: In Officinis Oleander: Italis *Oleandro:* Hiſpanis *Adelfa*, *Eloendro*, ac *Alendro*: Gallis *Roſagine.*

Nerion autem ſiue Rhododendron foris impoſitum digerendi vim, vt Galenus ait, obtinet. at ſi intra corpus aſſumatur, pernicioſus ac venenoſus, non tantùm hominibus, ſed pleriſque etiam pecudibus.

Vim habent, Dioſcorides ſcribit, flores & folia canibus, aſinis, mulis, & plurimis aliis quadrupedibus animantibus exitialem ac lethalem: hominibus verò ex vino pota, ſunt contra ſerpentium morſus præſidia; ac magis addita Ruta. Imbecillæ animantes, vt oues & capræ, ſi aquam bibant in qua folia maduerint, moriuntur.

De Iunipero. CAP. IIII.

INTER Iuniperos vna minor: altera maior peregrina. Eſt verò harum quædam florem edens, non tamen fructificans: alia fructum gignens florem haud adferens.

Minor Iuniperus lignoſus eſt frutex, frequentibus alis ramoſus: cortice membranaceo ſpontè diſrumpente: materia ligni fulua, & cùm accenditur odorata. foliola habet anguſta, acumine pungentia; ſpinas idcirco magis quàm folia referentia, non tamen admodum duras. baccæ eius, quæ fructum fert, initio virides, per maturitatem nigræ, legitimæ Fabæ, (in Græco perperam καρύου pro κυάμου legitur) ac Ochri, id eſt, Eruiliæ magnitudine. radices hinc inde ſparguntur, quædam tamen altè deſcendunt.

Dioſcoridis locus emendatus.

Iuniperus maior ad Cupreſſi altitudinem ſubinde excreſcit: folio maiore ac duriore: fructu quoque grandiore, ad Auellanæ nucis quantitatem accedente, & ferè inſtar Gallæ, Bellonio auctore. Lachrymam hæc fundit liquidam æſtiuis menſibus, quæ caloris officio in gummi coit.

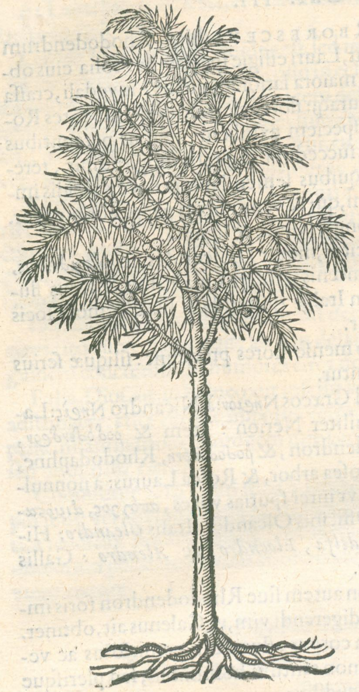
Minor Iuniperus paſſim in vtraque Germania, Gallia, & alibi gignitur in incultis, deſertis, apricis, montoſis: raro ad plana deſcendit, & frequenter humilis, ſeſſilibus in terra ramulis latè ſeſe diffundens; quandoque tamen exiguæ arboris inſtar ſe attollit, præſertim cultu accedente, aut in calidis regionibus.

In Tauro monte Bellonius maiorem gigni refert: Aloiſius Anguillara iuxta littora maris Liguſtici & Adriatici, & in Illyrico Iuniperum magnas baccas ferentem: alij in Galliæ quoq; Prouincia reperiri ſcribunt. Aſperis maritimiſque locis plerumque naſcitur, vt inter notha Dioſcorides.

Vtraque Iuniperus perpetua fronde viret, nec frigora horret: fructum tardè perficit, nec ante bimatum, ſingulis tamen annis nouos promit, quo fit vt nunquam abſque fructu ſit, &

recen-

Iuniperus.

recentes veteres occupent. Autumno autem demum ad maturitatem perueniunt.

Iuniperus Gręcis ἄρκευθος: Officinæ Latinam vocem retinent: Arabibus *Arconas* & *Archencas*: Italis *Ginepro*: Germanis Wechholter: Hispanis *Enebro*, *Ginebre*, & *Zimbro*: Gallis & Belgis *Geneure*: Anglis Juniper tree: Bohemis Jalowec.

Appellatur verò & minor ἀρκευθὶς, μυνσίδεος, & ἀκαταλὶς, vocibus quidē inter nothas relatis.

Maior verò & similibus vocabulis Κυπαέλισσος ἀγρία, ἢ ἀκατέρα, necnon & μυνσίδεος.

Bacca Iuniperi Græcis ἀρκευθὶς dicitur, quanquam & ipsa Iuniperus ἀρκευθὶς quandoque appelletur: Germanis Krametbeer: Weckholterbeer: Belgis Genevrebesien: Hispanis *Neurinas*: Bohemis Zeno Jalowcowe.

Lachryma Iuniperi, recepta Officinis voce, Vernix nuncupatur: Serapioni Sādarax & Sandaracha dicitur. Græcis verò alia Sandaracha Auripigmenti species, quæ in iisdem metallis quibus auripigmentum gignitur, longè à Vernice hæc differt. Plinius lib. XI. cap. VII. & alterius quoque Sandarachæ meminit, quæ Erithace & Cerinthus vocatur: hæc est apum, dum operantur, cibus.

Calida autem & sicca est Iuniperus: vtrimq;, vt Galenus ait, tertij ordinis. Baccę verò & calidæ sunt, sed nō perinde resiccātes. Vernix primo ordine excalfacit ac resiccat, vt Arabes referūt.

Iuniperi fructus iecur renesque, Galeno auctore, expurgat; crassos glutinososque humores extenuat: salubribus medicamentis & antidotis admiscetur. affatim sumptus stomachum mordicat, caputque calefacit: alui excrementa nec retinet, nec propellit: vrinam cit. Potum hunc, Dioscorides ad vitia thoracis, tusses, inflationes, tormina, & venena prodesse: conuulsis, ruptis, & vuluæ strangulationibus conferre refert.

Aduersus autem veterem tussim, & difficilem illam, qua subinde pueri excruciantur, & per quam crudi, lenti, viscosi, sanguine vnà quandoque permixto eiiciuntur, decoctum horum plurimum valere certissimum est.

Nonnulli in Bohemia aquam, in qua fructus isti macerati, alterius potus loco assumunt, qui admodum salubriter viuunt. Vtiliter autem hæc aduersus febres pestilentes & venena bibitur. resipit autem haud ingratum. Superfunditur non semel tantùm aqua, sed priore ferè exhausta, iterum vasculum noua adimpletur.

Foliorum ac ligni accensorum suffitu serpentes fugantur: & si quæ est maligna aëris qualitas, hoc emendatur. Succum foliorum ex vino illini & bibi, aduersus viperarum morsus prodest.

Corticis cremati cinis cum aqua illitus, lepras eximit.

Ramenta ligni assumpta perniciosa esse, vulgaria Dioscoridis exemplaria habent: sed emendatiora nequaquam: nec quisquam veterum hoc asserit.

Vernix defluentes è capite pituitosos humores suffitu reprimit. assumpta potaque ventriculo ac intestinis crudos pituitososque inhærentes humores concoquit: lumbricos & ventris tineas necat: mensium profluuia & hæmorrhoides sistit. commendatur & ad sanguinis sputationem, sinuosa vlcera inspersa resiccat ac carne replet: cum oleo rosato permixta manuum & pedum rimas sanat.

Fit ex hac cum oleo ex semine Lini temperata, liquida Vernix, cuius vsus ad tabulas depictas illustrandas, tum etiam ad ferri nitorem, & à rubigine defensionem, vtilis.

De Oxycedro, siue Cedro minore. CAP. V.

IVNIPERO similis Oxycedrus, quæ & minor Cedrus dicitur, ad differentiam videlicet magnæ, proceræ, & coniferæ arboris Cedrelates, de qua posterius. Huius verò & duo genera,

Oxycedrus Phœnicea.

Oxycedrus Lycia.

nera, Theophrasto ac Plinio auctoribus: Lycia videlicet & Phœnicea.

1. Phœnicia Cedrus, quæ & Oxycedrus, caudice ramisq; tortuosis ac nodosis, in alas complures diffusis, Iunipero persimilis apparet. ligni materies rubet, & vti Cupressi redolet: folia angusta & acuminata, Iuniperinis duriora, acutiora, magisque pungentia, ac circa cauliculos rariora: fructus Auellanæ subinde nucis magnitudine, aut, vt Theophrastus, Myrti baccarum, per maturitatem fuluus aut rubescens, odoratus, gustatuque adeò suauis, vt & rustici subinde addito pane hoc vescantur.

Exudat quoque ex huius caudice, in calidis regionibus, gummi durum & perspicuum, Mastichi simile, quod tamen non vti hæc in mandendo lentum coalescit, sed friabile in tenuissimas facilè resoluitur partes.

2. Altera humilis Cedrus Lycia, prioris altitudinem haud assequitur: caudice verò similiter tortuoso, brachij crassitudine, alis multis ramoso: cortice scabro, exterius fuluo, interius rubente. folia frequentiora, initio Iuniperi æmula, sed tamen paulò breuiora; tertio verò aut quarto anno crassiora, & tereti figura, ad Cupressi vel alterius Sabinæ accedunt, retusa videlicet & minimè pungentia; quæ digitis trita odorem spirant pergratum. Ita vna eademque stirps inferius acuta & pungentia, superius verò crassa & retusa promit folia: vt à doctiss. Clusio diligentissimè obseruatum. fructus autem huius rotundus baccarum Iuniperi instar, colore per maturitatem flauus, ad ruborem inclinans: gustu subamarus, cæterùm odoratus.

Vtraq; humilis Cedrus Germaniæ non modò inferiori, sed & superiori peregrina. Amant tamen, vt Theophrastus ait, saxosis & frigidis nasci.

1. Phœnicia Oxycedrus in Italiæ, Hispaniæ, ac Asiæ quibusdam locis, & alicubi procerior & maior exit. Quæ etenim in Gargano Apuliæ monte multò alibi enatis altior, procerior, ac amplior est, baccasq; profert maiores, nucem Ponticam magnitudine æquantes ac dulciores: vt diligentissimus scriptor Bellonius refert. C. Clusius Oxycedrum & Iuniperum tantæ magnitudinis in nonnullis Hispaniæ locis se obseruasse tradit, vt ad hominis crassitudinem caudex earum accesserit.

2. Lycia in Galliæ Prouincia haud procul Massilia reperitur, & in magna Græciæ parte in Illyrico ac Epiro gignitur.

Perpetuò vtraq; virens est, & hybernis quoque mensibus fructu ambæ grauidæ, vtpotè semper prægnantes, vetere nouum excipiente. Vere noua germina, rudimentaque fructuum promuntur: Autumno maturitatem altero anno, veluti Iuniperi baccæ, assequuntur.

Minores ac humiles Cedri appellantur, ad differentiam Coniferæ proceræ Cedrelates.

1. Prior Ὀξύκεδρος ac κέδρος φοινικὴ, Oxycedrus, siue acuta Cedrus, & Cedrus Punica: à Plinio verò Phœnicia cognominatur, à Phœnicei coloris fructu. Hanc Hispani *Enebro* quoq;, Clusio teste, appellant, eodem videlicet quo Iuniperum nomine; in quo & veteres nonnullos imitari videntur, qui Iuniperum & Cedrum nominibus minimè diuiserunt, sed ambos, vt Theophrastus ait, Cedros vocarunt; Cedrũ tamen cum additione Ὀξύκεδρον nuncupãtes.

2. Altera retuso folio λύκια κέδρος Theophrasto: Plinio similiter Lycia Cedrus dicitur: in Galliæ Prouincia *Morueinc*: hanc nonnulli Sabinam appellant, ac pro Sabina, qua carent, vtuntur, veluti Pharmacopœi Epidauri, & in pluribus Græciæ ciuitatibus, tum & in Illyrico ac Epiro: Bellonio teste. Sunt verò qui & θύαν siue Thyam esse existiment, sed Thya, auctore Theophrasto, non modò caudice, foliis, & ramis, sed & fructu Cupresso similis est: huius verò fructus cum Cupressi galbulis non conuenit.

Cedris. Cedri fructus κεδρὶς Theophrasto appellatur. Est tamen, & ipso teste, Cedris (Gazæ Credula) ex genere θαμνωδῶν siue fruticantium, paruum quoddam, quod nunquam arborescit.

Gummi autem siue Lachryma, quæ ab Oxycedro profluit, Vernix quoque dicitur, ac eius loco diuenditur.

Cæterùm Cedrus minor, auctore Galeno, calidæ ac siccæ temperaturæ, & tertij quodammodo secundum vtrumque ordinis. Materies verò eius veluti Iuniperi odorata, & ad suffimenta vnà cum foliis vtilis.

Cedrides, id est, baccæ siue fructus humilis Cedri, moderatiores vires, eodem teste, habent, sic vt & comedi queant: Si liberalius tamen quis iis vtatur, capiti dolorem inferunt, & ardorem ac morsum in ventriculo sentiet. Est autem inter Cedrides discrimen, nam Phœniciæ Cedrides minus calent ac resiccant, vtpotè dulciores, gustatuque suauiores, ad edendum idcirco vtiliores; alimenti verò corpori & nonnihil cõferunt. Lyciæ verò fructus acres, calidiores & ficciores etiam quàm Iuniperi, à quibus acrimonia potissimùm differunt: alimenti omnino nihil adferunt; ac etiam si quis parcissimè ipsis vtatur; stomachum mordicant: & capiti dolorem inferunt.

Sabina.

De Sabina. CAP. VI.

SABINA duûm est generum. vna folio Tamarici similis: altera Cupressum refert.

1. Prior humilis est ac breuis arbuscula, in latitudinem frequenter sese diffundens ac explicans, immortali coma virens: foliis Myricæ [Græcum exemplar perperam κυπαρίσσῳ] sed durioribus, & aliquantulum spinosis, graui odore, acuto feruidoq; gustu: fructus, rotundæ sunt baccæ, nigricantes, Iuniperinis similes.

Dioscoridis locus emendatus.

2. Altera Sabina arbor est procera, vt Bellonius ait, Amygdali altitudinem petens, & ad Cupressi satiuæ similitudinem multùm accedens: caudice sinuoso, crasso, & tantæ quandoque amplitudinis, vt hominis vlna comprehendi nequeat. ligni materies vt Iuniperi & Oxycedri interius rubet. cortex haud valdè crassus, rufus. folia elegantissimo virore nitét, Cupressinis similia, frequentiora tamen, sapore amara, aroma olent, & resinaceum quiddam præ se ferunt. rami latiores multis adnatis appendicibus alarum instar expãsi, veluti Piceæ & Taxi, in quibus baccæ frequentes, admodum rotundę Cedridibus similes, quæ initiò virent; maturitatem verò consequutæ ex cyaneo siue cæruleo nigricant.

E radice

Sabina altera.

Sabinæ alterius altera icon.

E radice huius resina quandoque fluit, quæ concreta Vernici similis, & in mandendo quoque friabilis est.

In montibus ac syluis, aliisque perinde incultis vtraque gignitur, veluti in Creta, Mysia, & alibi. P. Bellonius vtramque in Tauri, Amani, & Olympi montium excelsis à se repertam memoriæ prodidit.

Prior in vtriusque Germaniæ, & Galliæ hortis frequenter culta reperitur: Seritur hæc semine & surculo. Defigendi surculi mediocriter humido ac vmbroso loco, donec radices egerint: frutices ab his enati in latus declinant, rami naturam retinentes. Quæ verò ex semine sata est Sabina rectius assurgit: temporis progressu hæc semina profert: illa vt plurimum sterilis permanet.

Viret perpetuò vtraque: fœtibus suis grauida altera frequenter hyeme reperitur. semper siquidem fructus arbori huic insidet; prius enim quàm veteres perficiuntur, noui superueniunt.

Græcis Βράθυς aut Βράθυ, vel, vt nonnulli legunt, Βράθυξ dicitur: Latinis Sabina: Βάρυθρον verò & βάθρον vocibus spuriis. Prior vulgò in officinis Pharmacopœorum cognita Sauinę nomine: à nonnullis Sauimera: Itali & Hispani Latinam appellationem seruant: Germanis Sibenbaum: Belgis Sauelboom: Gallis *Sauenier*: Bohemis Klasterka. 1.

Alteram Cupressum Creticam quidam, inquit Plinius, dixerunt. Idem lib. XII. cap. XVII. Brutæ arboris meminit. hanc alteram Sabinam esse sunt qui opinentur, & transpositis vocabulis pro Βράθυ, Bruta legi. Describitur siquidem à Plinio lib. XII. cap. XVII. Cupresso similis his quidem verbis: Petunt in Elimæos arborem Brutam, Cupresso fusæ similem, exalbidis ramis, iucundi odoris accensam, & cum miraculo historiis Claudij Cæsaris prædicatam. Folia eius inspergere potionibus Parthos traditur. Odorem esse proximum Cedro, fumumq; eius contra alia ligna remedio. Nascitur vltra Pasitigrin in finibus oppidi Sittacæ, monte Zagro: Hæc ille. 2. *Bruta.*

Elimæi autem in Assyriorum regione post Sagrum montem supra Babylonios Straboni describuntur; haud procul à Sinu Persico Ptolomæo. Difficile idcircò fuerit Brutam esse Sabinam alteram affirmare, cùm tanta loci distantia haud dubiò differentiam adferre queat;

& non nisi paucis ac breuiter descripta sit. Plus similitudinis cum Sabina Thya habere videtur à Theophrasto descripta: sed tamen cùm Thya fructu Cupressum referat, non Cedrides, satis quoque manifestum Sabinam alteram non esse Thyam. Non esse quoque hanc Vitæ, à recentioribus appellatam, arborem, ex subsequentibus euidens fiet, ac indubitatum relinquetur.

Sabina autem tertij ordinis cùm excalfacientium, tum desiccantium, & ex numero eorum, quæ vel maximè tenuium sunt partium, vt Galenus ait.

Sabina cum vino decocta, aut epota, sanguinem per vrinas ducit; menses suppressos etiam potenter prouocat: secundas post partum relictas eiicit: fœtum mortuum expellit: nocet & viuo. Eadem subtus apposita vel suffita posse existimatur.

Plinius cum melle & vino sumptam regio morbo mederi scriptum reliquit. Rarum sunt vitium verrucæ in pene extuberantes, has tollit Sabinæ ex aqua decoctum, si eo foueantur, insperso deinde puluere.

De Cupresso. CAP. VII.

Cupressus.

Cupressi ramus cum fructu.

PROCERA arbor Cupressus est, caudice longo surrecto, fastigio acuminato: ramis compluribus in orbem cingitur, qui non in amplitudinem diffunduntur, sed secundum caudicem assurgunt, cacumen tamen non attingentes, coni similitudinem effingunt. ligni materies dura, solida, compacta, odorata, & sublutea, ferè veluti Sandalorum luteorum, sed paulò dilutiore colore, nec cariem nec vetustatem sentit, nec fissuram spontè capit. Folia oblonga, teretia, veluti Tamaricis, sed carnosiora. Fructus ad ramulos dependent Larignis conis ferè assimiles, sed tamen crassiores & compactiores; qui per maturitatem spontè in rimas fatiscunt, semenque deinde delabitur, ac vento impellente excutitur, paruum, planum, prætenue, obsoleti coloris, quod formicis gratum, ciboque ab ipsis expetitum.

Huius genera duo nonnulli statuunt: feminam & marem. feminam quidem sterilem: marem verò fœcundam. Theophrastus ex femina marem prouenire, nonnullos affirmare refert. Fundit autem Cupressus liquidam quandam resinam, Larignæ consistentia similem, sed sapore acerrimam.

 Loca

Loca feruida, inquit Theophrastus, Cupressum habent, vt Creta, Lycia, Rhodus: in Cyrenensi agro etiam prouenit: In Cretæ autem montibus Idæis, Leucisque, id est, albis vocatis, super summa quorum nix nunquam deest, etiam reperiri affirmatur. Bellonius negat in iugis horum montium inueniri, sed circa radices in ruderibus & superciliis montium. Aduena quondam Italiæ, nunc verò Galliæ ac Germaniæ inferiori. Nullo pacto nec fimum nec aquam concupiscit: emori dicitur si nouella copiosè adaquetur. Cæteris in locis semine exit, in Creta verò etiam ἀπὸ τοῦ στελέχους, id est, ex ramulis.

Semper viret ipsa arbos: fructus ter vno anno colligi possunt: Ianuario, Maio, ac Septembri mensibus; idcirco & Trifera appellatur.

Κυπάρισσος, vel κυπάριττος Græcis: Latinis Cupressus: Officinis Cypressus: Italis *Cipresso*: Gallis ac Hispanis *Cipres*: Germanis Cypressenbaum: Belgis Cypresse boom.

Fructus σφαίρια τῆς κυπαρίσσου: Latinis Pilulæ Cupressi, Nuces Cupressi ac Galbuli dicuntur: Officinæ Nuces Cypressi appellant. Diti olim hæc sacra habita fuit, & feralis dicta; ex quo creditur vmbra eius infausta.

Cupressi autem folia, germina, & recentes galbuli, resiccandi vim habent & vnà adstringendi, absque insigni tamen acrimonia aut caliditate: tanta autem & caliditas eis adest, quantum satis sit deducendæ in altum adstrictioni & acerbitati, vt Galenus auctor. Magna vlcera in duris corporibus conglutinant: in alto latentes in flaccidis affectibus humiditates innoxiè tutoque depascuntur atque absumunt. Ad enterocœlas hoc modo prosunt; partes siquidem præ humiditate laxas resiccant, deinde ipsis robur addunt. Quidam etiam ad carbunculos & herpetas polentæ permiscentes his vtuntur.

Pilulæ tusæ ex vino, auctore Dioscoride, in dysenteria, alui fluore, & si reiiciatur, commodissimè bibuntur. Eosdem, decoctum harum & foliorum præbet effectus.

Folia suffitu culices abigere feruntur: atque idem posse pilulas. Ligni ramenta vestimentis interposita à tineis ea tuentur. Resina tineas, vermiculos, & teredines quoque necat.

De Thya, siue Cupresso syluestri ex Theophrasto & aliis.

CAPVT VIII.

THYA, auctore Theophrasto, procera ac perpetuò virens est arbor, Cupresso adeò forma similis, vt & ramis, caudice, foliis, & fructu ipsam referat, ac potius syluestris quædam Cupressus. materies ligni solida, odorata veluti Cedri, quę non corrumpitur. radice huius nihil crispius, preciosa opera idcirco ex hac conficiuntur.

Præcipua autem hæc est iuxta Ammonis delubrum, & in reliqua Cyrenaicę regionis parte enascitur montium cacuminibus locisque algentibus. Cupressum verò quandam syluestrem in Creta quoque reperiri Bellonius refert, quæ non ad aliarum Cupressorum altitudinem excrescit, nec metæ modo fastigiata attollitur, sed humiliore statu contenta patulam comam in latitudinem diffundat. caudice verò & crasso eam esse affirmat. Sitne hæc Thya, de qua Theophrastus & Plinius, expendendum reliquimus. *Cupressus syluestris.*

Serotina autem Thya est, & tardissimè germinat.

Græcis θύα siue θεῖον & θύον: Differt ab his θυεία non stirpis nomen, sed mortarij, in quo res aridæ teruntur. Nota (inquit Plinius lib. XIII. cap. XVI.) Homero Thya: Hanc igitur inter odores vri tradit in deliciis Circes, quam Deam volebat intelligi, magno errore eorum, qui odoramenta (videlicet omnia) in eo vocabulo accipiunt, cùm præsertim eodem versu Cedrum & Thyam (Laricem perperam exemplaria) vnà tradat: in quo manifestum de arboribus tantùm loquutum. *θυεία.* *Plinij locus restitutus.*

Extat versus Odysseas quinto, vbi Mercurium inducit Iouis mandato Calypsus antrum petiisse, & Thyæ Cedriq; combustarum arborum odorem longè præsensisse: ait enim

——τηλόσε δ' ὀδμὴ
κέδρου τ' εὐκεάτοιο θύου τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει.
——*Ex longinquo odorem*
Cedri & incensæ Thyæ iuxta insulam olebant.

Theophrastus magnum huic arbori honorem tribuit, memoratas ex ea referens templorum veterum contignationes, quandamque immortalitatem materiæ in tectis, contra vitia omnia incorruptæ.

De arbore Vitæ dicta. CAP. IX.

QVÆ arboris Vitæ nomen accepit, in altitudinem excrescere posse fertur: caudice assurgit lignoso, duro, & nodoso, cortice è rubro nigricante conuestito. ramuli ab hoc

Arbor Vitæ.

vtrimque complures alterni ſparguntur, à quibus rurſus alij frequentes alarum inſtar expanſi, qui recti eſſent, ſi non ad foliorum exortus reflecterentur, & adeò applanati apparerēt, veluti ſi prælo compreſſi forent. Folia autem Cupreſſi quodammodò referunt, ſed tamen planiora, & ſupra inuicem ſeſſilia, veluti compactili nucamento cohęrent. Floſculi in extremis ramulis, exigui, ac ſufflaui exoriuntur; ſubſequente cono perquàm exiguo, nuclei ſtrobili nucis pineæ magnitudine, è tenellis ſquamulis com pacto, quo dehiſcente paleacea quædam ſemina excidunt exigua.

Odoratus totus frutex eſt, & cæteris huius generis odoratior: folia guſtata amaricant, quorum odor contritorum ita digitis adhæret, vt difficulter ablui queat. Spirant autem hunc odorem non modò virentes ramuli ac folia, ſed & reciſa ac reſiccata diutinè eundem retinent.

Ex peregrino orbe, Galliæ primùm aduena eſt facta, tempore Franciſci primi Regis Franciæ, & in hortos Regiæ Fontanæblæi, ex Canadas Septentrionalis Americæ prouincia illata; vnde ad complura Galliæ, & non pauca Belgij peruenit loca. ramulo in terram depacto ſeritur: radices facilè loco haud inſolato concipit.

Hyemis ac frigoris patiens eſt, amiſſo tamen hybernis menſibus eleganti virore, folia ramulique ſubnigricant, quæ Vere veluti rediuiua iterum virorem ac priſtinum nitorem recipiunt; vt non temerè Arbor Vitæ dicta videatur.

Nominant ſiquidem hanc recentiores Arborem vitæ, neque aliud exploratum habemus eius vocabulum. Thyam Theophraſti aut Plinij Brutam eſſe aſſerere non fuerit facile. Noui orbis, noua ſtirps habenda eſt.

Calida autem ac ſicca temperamento & folia & ramulos eſſe, non modò amaricans ſapor, ſed & odor abundè vehemens docent.

De Taxo. CAP. X.

TAXVS longa ac procera arbor eſt, caudice mediocris craſſitudinis recto, & circa verticem ramoſo, reliqua parte enode, qui exterius cortice contegitur ex albido ſordente, ſcabro, ac rimoſo; & interiore materia lignea nigricat. rami in latus effunduntur, in complures virgulas ac alas diſtributi; quæ foliis vtroq; latere frequentibus multiſque densè circumſeptæ ſunt, inſtar ramulorum Piceæ; quæ Roſmarini coronarij haud diſſimilia ſunt, ſed læuiora, & in virore nigriora, non odorata. Floſculi ab inferiore virgularum parte ſecundum folia, tum & circa cacumina frequentiores dependent, ex luteo herbacei. baccæ ſuccedentes rotundæ ac rubentes ſunt, concauo quodam exiguo ſuperius apparente, veluti in nigris Vacciniis, quibus & forma & magnitudine proximè reſpondent.

Prouenit in pluribus regionibus Taxus: apud Græcos in Macedonia & Arcadia: In Italiæ quibuſdam conuallibus: in Narbonenſi Gallia: in Arduenna Belgij ſylua; tum & pleriſque aliis, vbi ſata eſt, locis. gaudet autem vmbroſis.

Martio aut Aprili floſculi exeunt, nouis germinibus mox ſuccedentibus: Autumno maturæ baccæ ex arbore decidunt.

Arbor hæc Græcè à Dioſcoride *σμίλαξ* nominatur, à Theophraſto *μίλος*: ſed à Nicandro in Alexipharmacis *σμίλος*: Galenus verò etiam *κάκτον* vocat: Latinis Taxus eſt: Germanis **Eybenbaum**: Belgis **Ibenboom**: Italis *Taſſo*: Hiſpanis *Texo*, & *Taxo*: Gallis *Yf*: Bohemis **Tis**.

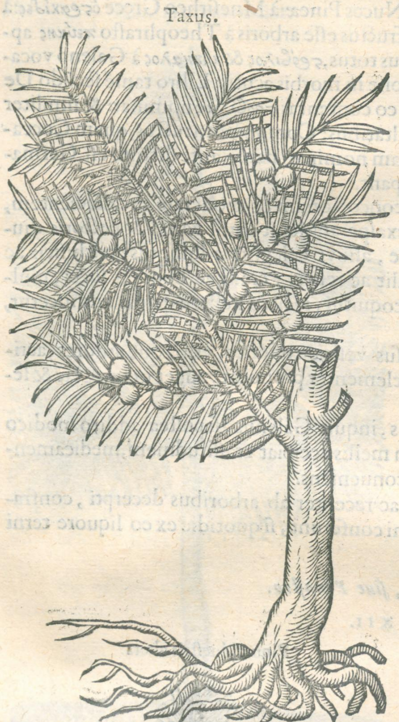
Error non nullarum officinarum

In Officinis indoctis, ſi quæ adhuc reſtant, Tamariſcus; quæ olim huius corticem, pro Tamaricis cortice, medicamentis non abſque graui errore admiſcuerunt.

Venenoſæ, inquit Galenus, facultatis arbor eſt. Dioſcorides tam præſentis Narbonæ

Taxum

Taxus.

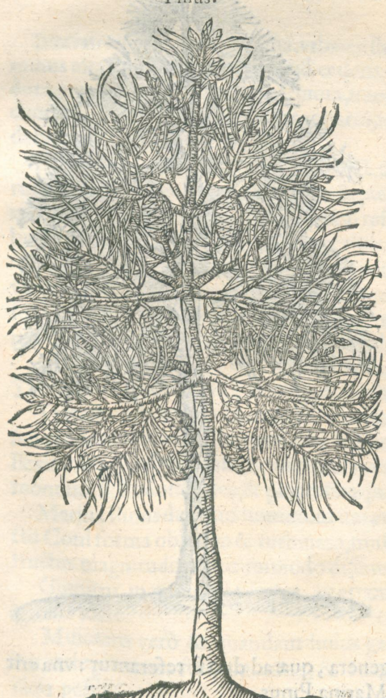
Taxum esse veneni scribit, vt etiam sub vmbra eius requiescentes aut dormientes offendantur, & quandoque moriantur. In Belgio minus perniciosa est, & vmbra periculo caret. Theophrastus λόφουρα animalia, Iumenta vertit Gaza, mori ait si folia comederint: sed μηρυκάζοντα, id est, ruminantia non offendi: fructusque verò & aliquibus hominibus mandi, suauesque esse ac innoxios. Nicander in Alexipharmacis Taxum inter venenatas stirpes quoque retulit, asscripto simul remedio: & quidem his verbis: Interprete Ioanne Gorræo:

Parce venenata Taxo, quæ surgit in Oeta
Abietibus similis, lethoque absumit acerbo,
Ni præter morem pleno cratere meraca
Fundere vina pares, cùm primùm sentiet æger
Arctari obstructas fauces, animæque canalem.

De Pinu. CAP. XI.

Pinus duplex est Theophrasto auctore: vna ἥμερος, cultiua siue mansueta: altera ἀγρία, syluestris. Macedones verò & tertiam, ait, addere, ἄκαρπον siue sterilem, nobis incognitam.

Pinus.

Mansueta Pinus procero & crasso caudice in altum tollitur: inferiore quidem parte nudo, sed superiore admodum ramoso. Folia setæ equinæ ferè modo tenuia, oblonga, dura, cacumine pungentia ac aculeata, extremas ramulorum partes, comarum instar, plurima ambiunt; quorum bina ab vno ferè exeunt tuberculo. coni magni sunt ex multis solidis, duris, lignosis compacti squamis, sub quibus strobili lignosi putaminis, instar paruarum nucum, lacunatis includuntur toris; horum nucleus albidus, dulcis, oblongus, tenui membrana, facilè attritu digitorum decidente, velatus, cuius vsus est.

In multis Italiæ locis, & præsertim in agro Rauennate, & circa Massiliam in Narbonensi Gallia, in Hispania, tum & alibi, veluti in Orientis prouinciis sponte sua nascitur: colitur verò in hortis ac viridariis.

Latinis Pinus & Pinus satiua, vrbana, aut potius mansueta dicitur: Macedonibus ac reliquis Græcis πεύκη ἥμερος: sed Arcadibus πίτυς: nam quam Macedones πεύκην ἥμερον; Arcadiæ incolę πίτυν vocant, vt Theophrastus ait: Atque sic ἥμερος Pinus in Arcadia ac circa ἠλείαν nomen permutat. Ex hac autem nominis permutatione accidit vt fructus Pini in conis reperti, à Dioscoride, Galeno, & Paulo, aliisque πιτυΐδες nominentur, quasi πίτυος fructus, quos Dioscorides fructus esse ait πιτύων καὶ πεύκης, qui tamen non alterius quàm ἡμέρου πεύκης sunt, ab Arcadibus πίτυς appellatæ. Est verò & alia πίτυς, Picea Latinis, à Pinu multùm differens: sed Pitys Arcadiæ nihil à Pinu differt.

πίτυς.

Fructus autem harum κῶνοι Græcis dicuntur, & Latinis similiter Coni. est tamen κῶνος commune nomen omnium fructuum huius

generis arborum: Nominantur verò & Latinè Nuces Pineæ: à Mnesitheo Grecè ὀστρακίδες: à
Diocle verò Carystio πιτύϊνα κάρυα, quæ tamen fructus esse arboris à Theophrasto πεύκης ap-
pellatæ Athenæus testatur: Videtur & idē fructus totus, στρόβιλος & κόκκαλος à Galeno voca-
ri, Cōmentario quarto lib. Hipp. De victus ratione in morbis acutis: Libro tamē secūdo De
alimentorū facultatibus non κῶνον, sed nuces in eo contentas στροβίλους nominat: & similiter
lib. VII. De simplicium medicamentorum facultatibus: Coni, inquit, fructus, quem Cocca-
lum & Strobilum vocant: hos autem πιτυΐδες etiam nominari paulò antè dictum est. Germa-
ni Conum Zyrbel: Brabanti Pijnappel nuncupant.

At fructus istius interior nucleus, vim habet concoctoriam & moderatè excalfacientem,
in medio quasi frigidi ac calidi consistentem: exasperata lenit: tussi veteri & pectoris diu-
turnis vitiis auxiliatur, per se, aut cum melle, alióve eclegmate sumptus: phthisicis ac
tabescentibus vtilis est: vires reparat: corpus alit ac reficit: crassi ac boni est succi, mul-
tumque nutrit, non tamen omninò facilè concoquitur; idcirco bellariis tritus admiscetur,
aut sacharo incoquitur.

Prodest verò & idem nephriticis, ac aduersus vesicæ rosiones, vrinæque ardores; acri-
moniam enim mitigat, dolores sedat, vrinam clementer prouocat: auget item & lac & se-
men genitale; Venerem idcirco etiam excitat.

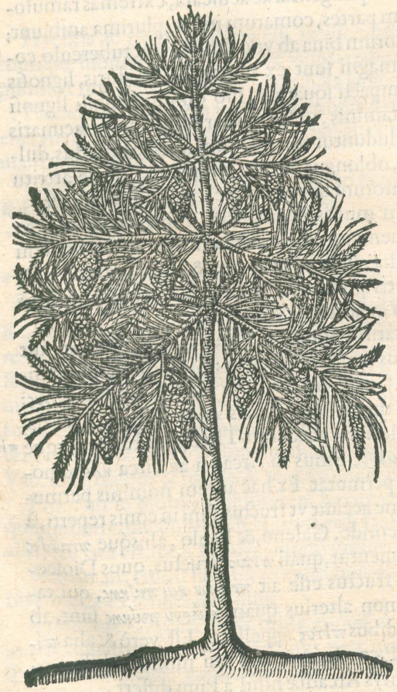
Totus conus cum Marrubio recenti decoctus, inquit Galenus, si postea addito modico
mellis iterum coquatur, donec ipsum decoctum mellis accipiat crassitudinem, medicamen-
tum est ad thoracis pulmonisque excreationes conueniens.

Simile & Dioscorides habet: integri, ait, ac recenter ab arboribus decerpti, confra-
cti, & in passo decocti, veteri tussi & tabitudini conferunt, si quotidie ex eo liquore terni
cyathi bibantur.

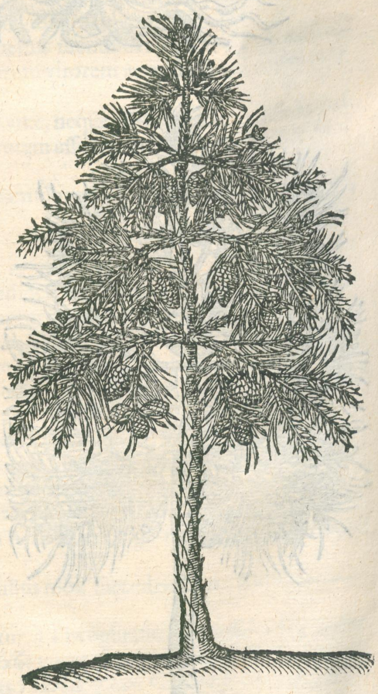
De Pinu syluestri, siue Pinastro.

CAP. XII.

Pinus syluester, siue Pinaster.

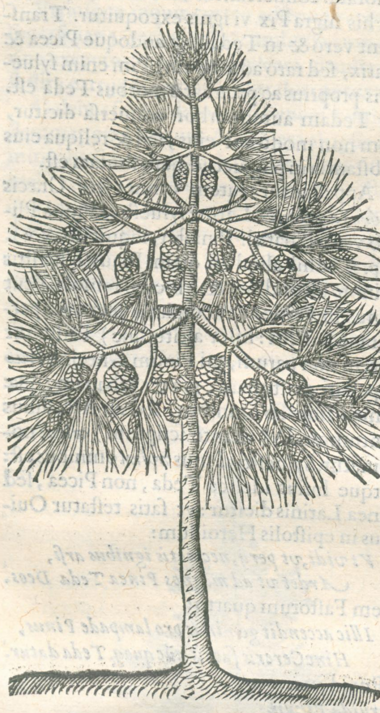

Pinus syluestris altera.

SYLVESTRIVM Pinorum complura sunt genera, quæ ad duo si referantur: vna erit
syluestris montana Pinus: altera παράλια, siue Marina Pinus.

Pinus maritima maior.

Pini maritimæ maioris ramulus.

Inter montanas autem prima, vrbanæ siue ἡμέρῳ similis est, sed frequenter humilior, ac minus alta, crassitudine verò haud cedens. cortex eius glaber est: folia qualia Pini vrbanæ, dura, gracilia, acuminata, sed breuiora, inter quæ subinde fructus futuri rudimentum latet. coni verò multò minores, breues ac parui, resinosi ac odorati; qui quamprimum inaruerint, dehiscunt, & ex arbore decidunt. 1.

In syluis Bohemiæ, Silesiæ, Morauiæ, Lusatiæ, Poloniæ, aliisque Germaniæ, ac etiam Borussiæ, largè prouenit, ac in omnibus Septentrionalibus regionibus: frigidos tractus amat, & montosa: grandines, niues, & gelu non reformidat: In Pyrenæis montibus, ac Italicis Alpibus, tum & Gallia Celtica etiam reperitur.

Altera species altitudine & proceritate minor est, alioqui arbor elegans ac speciosa. folia veluti alterius Pini frequentia, tenuia, & acuminata. Conus Picceo crassitudine ferè æqualis, sed breuior; resinosus quoque & admodum fragilis. nuces vrbanis minores ac ferè triangulares. ligni materies elegans est & odorata, idonea ad tabulas aliaque opera ex ea conficienda. 2.

In Tridentino agro, vt Matthiolus scribit, ac in Rhetinorum montibus, in Comitatu Tyrolensi, ac prope Oenipontem prouenit.

Tertiam verò præter hanc & Montanam idem refert; hæc autem caudice nullo assurgit, sed plurimis ramis effunditur humi serpentibus, duodecim aut quindecim cubitos longis, flexibilibus ac obsequiosis, & ad circulos vasarios perquam idoneis. coni huius quales prioris montani, sed odoratiores, & plus resinæ proferentes. 3.

Marina Pinus duorum hominum staturam subinde non excedit: folio Pini breuiore: fructu Coni forma oblongo & turbinato, multam resinam proferente. huius duæ sunt species, fructus magnitudine tantummodo differentes. 4.

Gignitur in maritimis Italiæ, ac etiam Hispaniæ, tum & in aliis prouinciis, haud procul à mari locis.

Minorem verò & quandam huius generis Carolus Clusius exhibet, hominis staturam vix attingentem: foliis minutis, & veluti Laricis, sed perpetuis; Cono paruulo, ac nucleis pusillis. 5.

Fluit

Pinus maritima minor.

Fluit autem ex his omnibus resina alba &
odorata. conuertuntur verò & in Tedam, &
ex his nigra Pix vi ignis excoquitur. Trans-
eunt verò & in Tedam quandoque Picea &
Larix, sed raró admodum: Pini enim sylue-
stris proprius ac peculiaris morbus Teda est.
In Tedam autem arbor conuersa dicitur,
cùm non modò cor eius, sed & reliqua eius
substantia in pinguetudinem mutata est.

Teda.

Appellantur autem omnes hæ Græcis
πεύκαι ἀγρίαι; & Latinè syluestres Pini: à Pli-
nio verò Pinastri. Pinaster, inquit lib. XVI.
cap. X. nihil aliud est quàm Pinus syluestris
minore altitudine, & à medio ramosa, sicut
Pinus in vertice. (exemplaria pleraque per-
peram habent: mira altitudine) Falluntur
autem non parum, qui Pinum Græcis πίτυν
appellari existimant, præter vrbanam: quæ
tamen non ab omnibus, sed ab Arcadibus
tantummodò (vt antè scriptum) πίτυς no-
minatur. Syluestris Pinus πεύκη omnibus est:
Atque huius idcirco Teda, non Picea, sed
Pinea Latinis dicitur: vt satis testatur Oui-
dius in epistolis Heroidum:

Plinij locus emaculatus

Vt vidi, vt perij, nec notis ignibus arsi,
Ardet vt ad magnos Pinea Teda Deos.

Item Fastorum quarto:

Illic accendit geminas pro lampade Pinus,
Hinc Cereris sacris nūc quoq; Teda datur.

Huc facit quoque quód apud Virgilium legitur Æneid. VII.

Ipsa inter medias, flagrantem feruida Pinum
Sustinet.

Vbi per flagrantem Pinum, Tedam Pineam intelligendam Seruius admonet. Accedit Ca-
tullus in Epithalamio Iuliæ & Mallij:

——manu
Pineam quate tedam.

Et Prudentius in Hymno cerei Paschalis:

Seu Pinus piceam fert alimoniam.

Iam & Peucedanos à similitudine πεύκης nomen habens, Latinis à Pinu quoque appella-
tionem Pinastelli inuenit. Quæ sanè omnia satis ostendunt πεύκην, Latinis non Piceam, sed
Pinum dici.

1. Prior autem syluestrium harum species Idæa Theophrasti esse posset, si conus qui breuior
est, oblongior foret. nam ex syluestribus vnam Idæam nominat, fructu longiore: alteram ma-
rinam fructu rotundiore. At nobis contrario hæc se habent modo: Nam syluestris montanę
breuior est conus: maritimæ verò longior. Potest verò hæc verius Macedonum mas esse: hi
etenim syluestrium vnam marem: alteram feminam statuunt: Et marem quidem contortio-
rem & opera difficiliorem: feminam verò faciliorem. Contortius autem huius lignum est,
minusque operibus expetitum, quàm proximæ: Idcirco & mas esse posse videtur.

Germanis hæc arbor Hartzbaum/ & wilder Hartzbaum: Gallis in Celtica *Eluo*, *Aleuo*: His-
panis *Pino*, *Carax*.

2. Altera species Italis, Tridentinis, & Ananiensibus vulgo *Cembro* & *Cirmolo* dicitur. A
Macedonum femina syluestri nihil differre apparet; nam tractabilem & ad multa opera ma-
teriam habet idoneam.

3. Tertia ab iisdem Mugo nuncupatur. hæc non abs re χαμαιπεύκη dici potest, hoc est, hu-
milis Pinus: alia tamen ac differens à χαμαιπεύκη herba.

4. Quarta παραλία πεύκη Græcis: Latinis Maritima ac marina Pinus nominatur.
Teda autem Latinis dicta, Græcis δᾴς & δᾴδιον nominatur: Germanis Kynholtz.
Plinius non absque errore Tedam sui generis arborem esse existimauit, ac sextum Coni-
ferarum genus statuit: sicuti & non rectè pro πεύκη, Laricem Latinè vertit.

Plinij error.

Veluti

Veluti autem Dioſcorides inter πεύκην & πίτυν tam exiguum, vt vix vllum, diſcrimen ſtatuit: ac eiuſdem generis vtramque facit: ſic & facultates vtrique communes tradit.

Vtriuſque, inquit, cortex adſtringit: prodeſt aduerſus intertrigines tritus ac impoſitus: ad ſuperficiaria item vlcera & ambuſta cum argenti ſpuma & manna thuris: Cerato verò myrtino exceptus teneriorum vlcera claudit: cum atramento ſutorio tritus ſerpentia cohibet: ſuffitu partus & ſecundas extrahit: potus aluum ſiſtit, & vrinas mouet.

Galenus ferè eadem: ſed Peuces corticem, Pityos moderatiorem eſſe ait. Folia trita inflammationes ſoluunt, & vulnera ab ipſis arcent. Trita & in aceto decocta dentium dolores mitigant, ſi hoc calido decocto colluantur: hepaticis verò & eadem vtilia ſunt, cum aqua vel melicrato pota. Idem verò poteſt & ſtrobilôn cortex, quod folia pota: ſed Galenus in cono, quanquam his ſimilis videatur, minus tamen validam facultatem eſſe affirmat, ſic vt nihil dictorum probè efficere queat; ſed moleſtam quandam habeat mordacitatem.

Teda particulatim ſecta, & in aceto decocta, dolores dentium etiam ſopit; ex decocto dente colluto. Ex hac etiam fit Spatha ad acoporum & peſſorum compoſitiones vtilis. Ex hac verò combuſta fuligo ad atramenti librarij confectionem excipitur, & ad καλλιβλέφαρα, & ad eroſionem angulorum oculi, & ad palpebrarum caluitiem, & lachrymantes & lippientes oculos: Dioſcoride auctore.

De Picea. Cap. XIII.

Picea.

PROCERA arbor Picea eſt, multis ramis luxurians, non ſolùm quidem circa verticem, ſed multò inferius, ac etiam infra caudicis medium, qui reflexi terram verſus nutantes non rarò dependent. folia anguſta ſunt, non qualia Pini, ſed breuiora latioraque, Abietis ſimiliora, quibus tamen nigriora, latiora, molliora, tenerioraque, quæ etiam non orbiculariter, vt Abietis, teneriores virgulas conueſtiunt, ſed è duobus tantummodò ſibi oppoſitis lateribus, frequentia admodum denſeque exeunt, veluti Taxo, cuius folia ſatis æmulantur. Conus huius oblongus eſt, & Abiegno ferè ſimilis. cortex arboris nigricat, lentus ac flexibilis eſt, non vt Abietis fragilis; ſub quo proximè ligno, reſina colligitur, quæ quandoque effluens Larignæ ſimilis apparet.

In ſyluis Bohemiæ ac Germaniæ iuxta Pinaſtros & Abietes ſæpè hæc reperitur. naſcitur & in aliis regionibus.

Coniferam autem hanc arborem Græci πίτυν nominant: Latini Piceam, nõ autem Pinum: Nam Pinum Græcorum πεύκην eſſe ſuperiore capite oſtenſum. πίτυν autem Latinis Piceam dici teſtatur Scribonius Largus compoſitione CCI. Reſinæ, inquit, Pituinæ, id eſt, ex Picea arbore. Accedit Plinius lib. XVI. cap. X. vbi verba Theophraſti de Peuce & Pityi transferens, Pityn Piceam interpretatur, tametſi pro Peuce Laricem ſcripſerit, vt iam antè indicatum eſt.

Verba autem Theophraſti ſic habent: πεύκην μὲν γὰρ ἐπικαυθεισῶν τῶν ῥιζῶν οὐκ ἀναβλαστάνειν. τὴν πίτυν δὲ, φασί τινες ἀναβλαστάνειν, ὥσπερ καὶ εἰς λέσβον ἐμπρησθέντος τοῦ πυῤῥαίων ὄρους τοῦ πιτυώδους: Plinij verò hoc modo: Larix vſtis radicibus non repullulat: Picea repullulat: vt in Lesbo accidit incenſo nemore Pyrrhæo.

Iam & πιτυοκάμπαι vix in alia vlla arbore, quàm in ſola Picea reperiuntur, teſte Bellonio: ſic vt non temerè Pityocampæ ac Picearum Erucæ vocentur, tametſi plerique interpretes, Pinorum erucas nominent. Atque idcirco etiam πίτυς à Theophraſto φθειροποιός cognominatur, quòd videlicet vermes ac pediculi in ea gignantur.

πιτυοκάμπαι.

Quandoquidem autem πίτυος nomen commune ad Pinum vrbanam & Piceam eſt, vt

anteà

antea ostensum, recentiorum nonnulli hac de causa Piceam πίτυν ἀγρίαν à Theophrasto nuncupari existimant. Theophrastus siquidem historiæ lib. III. Montibus, inquit, iuxta Macedoniam propriæ ἐλάτη, πεύκη, πίτυς ἀγρία, &c. paulò verò inferius, Inter syluestria ἀείφυλλα siue semper foliosa, πεύκη, πίτυς ἀγρία. Sed lib. primo inter πίτυν & ἀγρίαν medias alias numerat, ita πίτυν ab ἀγρίᾳ separans: Interpres etiam ἀγρίαν Aquifoliam interpretatus est. Appellatur autem Picea hæc à Germanis Schwartz Tannebaum/ & Rot Tannebaum: quandoq; verò & Forenholtz/ quod tamen & aliis nomen quadrat.

De facultatibus verò vel corticis vel fruticis huius arboris, superiore capite scriptum est. Nam veteres Peuces & Pityos facultates, veluti consimiles, simul descripserunt. Restat de Resinis, de quibus mox sequente capite agendum.

De Resinis. CAP. XIIII.

1. EX Pinorum, præsertim syluestrium generibus, liquida, subalbida, & odorata Resina profluit, & non rarò quidem spontè; sed ex ramis aut caudice vulneratis copiosior, arbore in Tedam conuersa. 2. Exit verò & arida quædam è corticis rimis, vel circa abscissos ramulos, & quidem Piceæ vel Abietis. 3. Iam & circa conos siue strobilos & concreta quædam reperitur Resina.

Resina autem omnis Græcè ῥητίνη dicitur: Germanis Hartz: Belgis Herst: Italis *Ragia*: Hispanis *Resina*.

1. Liquida Resina Græcis ῥητίνη ὑγρὰ nominatur, & à nonnullis αὐτόρρυτος, id est, spontè fluẽs: à Lacedæmoniis πρωτόρρυτος, siue Primiflua: In Cilicia verò Καπναίλεον: vt Galenus III. De medicamentis secundum genera scribit: In Officinis Resina Pini. Contingit autem quandoque dum negligentius hæc collecta fuerit, vt quædam lignosa aut lapidosa ei admixta sint: huiuscemodi autem Galenus συγκομιστὴν quasi confusaneam vocat, quæ liquefacta ac à sordibus repurgata, dura redditur ac friabilis.

Simile accidit & Resinæ aliæ liquidæ, quæ vbi colliquefacta fuerit & cocta, refrigerata dura ac friabilis est, & tundi, teri, cribrarique potest. Talis autem Græcè φρυκτὴ, Latinis Fricta dicitur, & non rarò Colophonia siue κολοφωνία. Galenus siquidem in lib. De medic. secundum genera III. frictam ab aliis Colophoniam appellari affirmat: Resinarum, inquit, omnium siccissima, quam nonnulli frictam, alij Colophoniam nominant. Colophonia autem vocatur, quòd olim à Colophone, vt Dioscorides, petebatur. hæc præ cæteris fulua, si teratur alba fit: Plinius lib. XIIII. cap. XX.

Colophonia.

2. Altera arida ῥητίνη ξηρὰ nuncupatur, præsertim ex Picea arbore, pinguedinis expers, & celeriter arescens, quæ, vt Galenus VI. De medic. secundum genera, propriè φύσημα πιτύινον. In Asia quæ fit è Picea admodum candida Spagas vocatur, Plinio auctore.

3. Tertia ῥητίνης στροβιλίνης nomen accepit: eadem verò & φύσημα στροβίλινον dicitur: Officinis hæc incognita est. Prostat tamen in his venalis quædam arida quidem resina, sed ex Pityina, strobilina, abietinaque confusis permixta, quam *Garipot* nominant: Thuris loco hæc non rarò suffitur; à quo tamen multùm differens est.

Resina autem omnis desiccat & excalfacit, sed non æqualiter omnes: est siquidem inter eas differentia. Quæ acriores, excalfaciunt magis, vt strobilina, omnium resinarum calidissima; quia & acrior. Pityinum physema minus acre, minus excalfacit: In huius & strobilinæ medio, Abietina est. Liquida Pinea humidior est: ad Laricis qualitatem & facultatẽ accedit.

Vtiles sunt resinæ, Dioscoride auctore, vstæ siue frictæ ad malagmata & acopa: præter enim emollientem quam retinent facultatem, etiam tenuitate partium suarum ac siccitate digerunt. tumores idcirco & emolliunt ac discutiunt: eadem quoque facultate acopis permisti lassitudinibus medentur.

Liquidæ resinæ vnguentis ad recentia vulnera solidanda commendatis, commodissimè admiscentur, nam & ad suppurationem, tum & facilem vnitionem faciunt.

Excipitur verò & Fuligo, λίγνυς Græcis dicta, ex resinis perinde ac ex thure, quæ ad καλλιβλέφαρα, hoc est, palpebras ornantia conducit, & angulorum oculi erosiones, & collachrymationes: citra morsum siquidem resiccat.

Conficitur ex hac, inquit Dioscorides, atramentum scriptorium. verùm hac ætate non quo scribitur, sed quod à Typographis in excudendis libris vsurpatur, ex hac fuligine, aliis nonnullis permistis, paratur.

De Pice. CAP. XV.

EX pinguissimis Pini lignis in Tedam conuersis, vi ignis Pix elicitur. Locum oportet esse lapidibus, aut duriore aliqua materia stratum, medioque paulò elatiorem, quem scrobes, ambiant,

ambiant, in quos humor defluat, à quibus deinde & alij canales diducuntur, per quos delatus excipiatur: exceptus in vasa ac dolia reconditur. Loco parato, Tedæ fissa ligna erecta congeruntur, deinde ramis Abietum & Picearum plurimis circumpositis, luto ac terra multa circumquaque conteguntur, ac diligenter ne vlla rima pateat cauetur; solo in vertice foramine relicto, per quod, & ignis emitti queat, & hoc immisso flammæ ac fumo exitus pateat. Accenso igne Pix defluit, primùm quidem liquidior, postea verò spissior.

Liquor hic Græcis πίσσα: Latinis verò Pix dicitur: & humidior quidem ac primò defluẽs à Plinio lib. XVI. cap. XI. Cedria: Pix, inquit, liquida in Europa è Teda coquitur, naualibus muniendis multosque alios ad vsus. Lignum eius concisum, furnis vndique igni extra circumdato, feruet: primus sudor aquæ modo fluit canali: hoc in Syria Cedrium vocatur, cuius tanta vis est, vt in Ægypto corpora hominum defunctorum eo perfusa seruentur. Sequens liquor, crassior iam, Picem fundit. Sed Dioscorides Cedriam ex Cedro magna arbore colligi scribit, & ex Teda Pinea liquorem vi ignis extractum πίσσαν ὑγρὰν nominat: Latinis hæc est Pix liquida: Italis *Pece liquida:* Germanis **Weich bach**: Belgis **Teer**: Gallis *Poix foudire:* Hispanis *Pez liquida:* in Officinis quibusdam Kitran. *Cedria.*

Ex hac verò cum coquitur, durior efficitur Pix: hæc Græcis ξηρὰ πίσσα: Latinis Arida aut sicca Pix: nonnullis παλιμπίσσα, quasi iterata Pix, quia secundò decocta est: huius autem quædam viscosa facta Βοσκὰς nominatur: In Officinis Pix naualis: Germanis **Bach**: Belgis **Steenpeck**: Italis *Pece secca:* Gallis *Poix seche:* Hispanis *Pez seca.* *Arida Pix.*

Pix autem excalfacit quoque ac resiccat: & humida siue liquida calidior est: durior verò plus desiccare potest, auctore Galeno. Conducit autem liquida ad tõsillarum & vuæ inflammationes, ac ad anginas foris illita: ad purulentas aures cum rosaceo: ad serpentum morsus cum sale trita & imposita: cum æquali portione ceræ scabros vngues aufert: phymata discutit, & vteri, ac ani duritias: addita hordei farina, & cum pueri vrina decocta, χοιράδας siue strumas dissoluit: cum sulphure verò ac Piceæ cortice vel furfuribus, serpentia vlcera illita cohibet: cum thuris manna & cerato permixta profundas sedis ac pedum rimas consolidat.

Dura siue sicca Pix, Malactice est, duritiers emollit: pus promouet: phymata ac phygethla discutit: vlcera caua replet: vulnerariis medicamentis commodè permiscetur.

Intra corpus quid liquida Pix assumpta præstare queat, Dioscorides & Galenus scriptum quoq; reliquerunt: Verùm hæc asscribere curæ nobis non fuit: nemo siquidem hoc sæculo hanc sibi exhiberi facilè admissurus est.

Colligitur quoque ex Pice Fuligo, quæ, quod ex resinis, eadem potest.

De Abiete. CAP. XVI.

EXCELSA & admodum procera Abies similiter est, Pinum altitudine superat: caudex eius rectus, inferius enodis, crescendo in altitudinem progreditur, naturali contractura peræquata ad cacumen vsque; circa quod ramos promit, ex eadem caudicis parte simul quaternos, ex aduerso ita sitos, vt decussim imitentur; è quatuor caudicis lateribus erumpentes, tali ad fastigium vsque ordine obseruato: ab his verò ramis & alij exeunt, sed bini tantummodò laterales, sibi mutuò oppositi, qui subinde deorsum nutant, reliquis sursum magis reclinatis. Folia ramulos ac eorum propagines nullo ordine digesta circumdant, oblonga, teretia, & leuiter mucronata, angustiora albidioraq; multò quàm Piceæ, diluto videlicet & quasi albido colore virentia. coni oblongi sunt, & longiores quàm vllius Coniferæ, mollibus compacti squamis, ab extremis virgulis deorsum dependentes, qui nec facilè decidunt, sed diutissime in arbore hærent: coccali in his exigui, nucleo ossis Cerasi non maiores, adnata vna parte membrana, alis apum aut grandiorum muscarum ferè persimili. materies ligni albida est, & ex multiplici tunica contexta, veluti Cepæ bulbus. 1.

Huius verò & alteram speciem Bellonius in lib. De arboribus coniferis ostendit, conis non dependentibus, sed sursum erectis, quam legitimam esse Abietem, & marem dici posse, existimat. Theophrastus siquidem lib. III. duas Abietes facit: vnam masculam: alteram feminam. Maris folia acutiora, magisque pungentia, pinnata, & in angustius tendentia esse ait, ligni verò materiam duriorem, & forma decoram esse arborem: Feminæ verò materiam candidiorem molliorem que, & ad opera faciliorem. 2.

Abies in montibus altis nascitur: In Germaniæ ac Bohemiæ syluis satis frequens, in quibus vnà cum Pinastris viret: gignitur verò & in Italiæ, Galliæ, & aliarum regionum montanis: descendit verò quandoque & ad plana.

Ex Abietis autem cortice liquida quædam colligitur resina, Lariceæ consistentia assimilis, sed magis transparens; amaricans & sapore Citrij mali corticem proximè referens, quæ in tuberculis nonnullis corticis, non quidem vetustiorum, sed nouellarum Abietum contine-

Abies.

Abies altera.

tur; ex quibus non nisi vulneratis eximitur, spontè etenim non profluit.

Fert & aridam resinam Abies, quæ circa corticis rimas, vel abscissos ramos veterum arborum reperitur, vel etiam sub ipsis corticibus.

Abies autem Græcis ἐλάτη dicitur: apud Græcos nostri temporis vox integra ac incorrupta restat: Germanis **weiß Thannen/ & weiß Thannenbaum**: Belgis **witte Dennenboom**: Italis *Abete*: Hispanis *Abeto*.

Gallis prior, cuius nempe coni oblongiores dependent, *Suiffe*: altera verò conis sursum arrectis, *du Sap* aut *Sapin*: vt quidem Bellonius ait. qui & hanc marem, vt diximus, facit, & legittimam Abietem: illam verò feminam, & Latinis Sapinum dici affirmat.

Sapinus. Sed Sapinus non arboris species est, sed caudicis Abiegni inferior ac enodis pars, vt non modò Plinius lib. XVI. cap. XXXIX: sed & Vitruuius lib. II. cap. XI. testatur, qui & superiorem partem nodosam ac duriorem Fusternam nominant. *Fusterna.*

Liquidam resinã, quæ ex nouellarũ Abietũ cortice eximitur, Græcè δάκρυον τῆς ἐλάτης vocant: Latinè Lachrymã Abietis, & Lachrymam abiegnã: Officinæ Germanię perperàm Terebinthinam Venetam: Italis Lagrimo est. Existimant nonnulli à Dioscoride ἐλαιώδην ῥητίνην, siue oleosam resinam appellari: verùm oleosa resina, à Pinea liquida differens haud est.

Arida Abietum resina, ῥητίνη ἐλατίνη & Abiegna resina rectè nuncupatur, odorata est, thurisque loco non raro vnà cum aliis suffitur.

Cæterùm Abietis cortex, Peuces cortici facultatem assimilem obtinet; moderatiorem videlicet quàm Pityos.

Resinæ verò facultas qualis Pityinæ, mitior nempe quàm strobilina; acrior autem & calidior quàm Terebinthinæ.

Lachryma verò Abietis vti Terebinthina ac Laricea amarior est, ita quoque his calidior ac siccior: abstergit, aperit; vulnera recentia conglutinat: sordidiora emundat: capitis vulneribus præcipuè conducit. Dimidiæ vnciæ pondere assumpta, aluum clementer mouet, & in intestinis contenta expurgat: tum & calculos & harenulas in viis vrinariis hærentes expellit: mediocriter verò & vrinam cit. Aduersus autem sordidorum ex pene humorum profluuium, Gonorrhæa Venerea quæ dicitur, huius vsus confert, si aliquot diebus continuis

matutino

matutino tempore ſumatur: præſtat verò elotam eſſe cum ſtillatitio liquore Plantaginis, Lactucæ, aut alio conſimili refrigerante, qui acrimoniam & calorem eius remittat.

De Cedro magna. CAP. XVII.

Cedri magnæ ramulus cum conis.

CEDRI duæ ſunt: vna maior, Conifera: altera humilis, baccas ferens Iuniperinis ſimiles: & de hac quidem cap. huius libri v. actum eſt: nunc maior deſcribenda.

Eſt autem maior Cedrus magna admodum & procera arbor, non modò cæteras reſiniferas ac coniferas excedens, ſed & reliquas arbores omnes vaſta amplitudine ſuperans. caudex eius frequenter admodum craſſus eſt, vt quatuor hominum vlnæ eum complecti, auctore Theophraſto, nequeant: cortex inferioris partis, quæ à terra ad primos porrigitur ramos, aſperior eſt: reliquus verò læuis ac glaber inter ramos conſpicuus. rami ab imo ferè, & haud altè à terra, ad faſtigium vſque exeunt, paulatim altiuſque ſcandendo minores breuioreſque facti; arbore Pyramidis formam referente. orbiculariter autem hi caudicem ambiunt, taliq; alterno ordine diſpoſiti ſunt, vt per hos ad cacumen vſque, veluti per ſcalas, conſcendi queat. Folia capillata veluti Pini, ſed breuiora ac minimè aculeata. coni multò breuiores ſunt, & craſſiores quàm Abietis, mollibus, nō duris ſquamis compacti, qui non deorſum pendent, ſed ſurſum arrecti, in ramis conſiſtunt, quibus & adeò pertinaciter hę-
rent, vt citra rami particulam auelli nequeant, vt Bellonius ſcribit. ligni materies duriſſima, nec cariem nec vetuſtatem ſentit: cor odoratum ac ſubrubens. Dei Opt. Max. templum ex Cedrino ligno idcirco Salomon Iudæorum Rex Hieroſolymis extrui voluit: & Gentiles Deorum ſuorum ſimulachra ex hoc finxerunt.

Fluit autem & ex Cedro reſina abiegnæ ſimilis, odorata, lentæ admodū ſubſtantiæ; commanſa ſiquidem dentibus adeò firmiter adhæret, vt ægrè auelli queat; quæ initio liquidior & albida, vi ardoreque Solis dureſcit & arida fit: vi verò ignis, & ex hac Pix excoquitur, cui Cedriæ nomen; & quidem propriè.

In niuoſis montibus Cedri naſcuntur, veluti in Syriæ Libano, in quo adhuc nonnullas extare Bellonius refert, Salomonis, vt creditur, manu ſatas: iam & in Tauro ac Amano montibus reperiuntur. frigidis & ſaxoſis gaudent. Cedrum, inquit Theophraſtus, Syria gignit, eaq; ad triremes vtuntur, qui Syriam ac Phœnicen incolunt; quia Pino carent.

Cedria.

Perpetua coma, vt cæteræ coniferæ, viret. humido ac Auſtrino cæli ſtatu Cedri materies, atque ex hac ſtatuæ aliaque opera ſudare & humorem emittere videntur: veluti & omnes quibus oleoſus eſt ſuccus: auctor Theophraſtus.

Proceram autem ac vaſtæ magnitudinis arborem hanc Græci κέδρον: Latini ſimiliter Cedrum: Plinius lib. XXIIII. cap. v. Cedrelaten nominat, quaſi Cedrum abietem aut Cedrinam abietem; tum ad differentiam minoris Cedri, tum quòd Abietem valde referat.

Reſina proprium nomen non accepit, Cedrina autem cognominari poteſt.

Pix autem ex hac extracta, κέδρεια propriè dicitur: Plinius tamen & priorem Tedæ liquorem Cedrium in Syria vocari ſcribit: vt iam antè diximus. Optima eſt, inquit Dioſcorides, pinguis, pellucida, odore grauis, quæ guttatim effuſa coit, non diſſipata permanet.

At Cedria temperatura calida eſt & ſicca, cum partium tam exquiſita tenuitate, vt vtriuſq; qualitatis ordinem quartum attingere videatur. Mollem itaque carnem citò ac promptè

citra dolorem putrefacit, veluti ſeptica dicta medicamenta, ex quorum medicamentorum genere ipſa quoque eſt, ſed infimo loco, vtpotè debiliſſima: atque idcircò mortuorum corpora non corrumpit, ſed reſiccat, & à corruptione tuetur, humiditates eorum depaſcens.

At in viuentibus calor ipſe qui in corporibus eſt, Cedriæ vires adaugens, cauſa efficitur, vt teneræ carnes ab ea deurantur: Galeno teſte.

Condiebantur autem olim mortuorum corpora magna ex parte Cedria apud Ægyptios; tametſi & alij conditurę fuerint modi, quos Herodotus latius refert.

Mumia. Conditum verò corpus Officinæ Mumiam nominant, ſed perperam: Mumia ſiquidem Arabum, nihil aliud eſt quàm à Gręcis Piſſaſphalton dictum, vt ex Auicennę cap. 474. & Serapionis 293. ſatis manifeſtum.

Error Interpretis Serapionis. Erroris occaſionem præbuit Serapionis interpres, qui ex ſua, non autem ex Serapionis ſententia Mumiam interpretatur, mixturam ex aloë & myrrha, & quod eis admiſcetur ex humiditate corporis humani. Sed ad Cedriam redeamus.

Hæc ad ocularia quoque medicamenta commendatur: oculorum aciem intendit illita: albugines & cicatrices detergit: aurium vermes necat cum aceto infuſa: & ſonitus ſibiloſq; cum hyſſopi decocto: dentium cauitatibus impoſita eos frangit & dolorem ſedat; idem facit cum aceto colluta: contra anginas & tonſillarum inflammationes illita prodeſt: lentes pediculoſque enecat: Ceraſtæ morſibus cum ſale impoſita auxiliatur: contra venena leporis marini in paſſo ſumpta conuenit: prodeſt & elephantiacis inuncta: vermes & tineas ſubtus iniecta enecat, & partus extrahit. vt quidem Dioſcorides.

De Larice. CAP. XVIII.

Larix.

LARIX non exiguæ quoque proceritatis arbor eſt: caudice rectè aſſurgente, cuius cortex inferiore parte, quæ ramis ſubeſt, craſſus, aſper, in frequentes rimas dehiſcit, præciſus interius rubere conſpicitur; reliqua parte læuis, glaber, nonnihil foris inalbicans. ramos Larix multos promit, in alios minores diuiſos, qui lenti ac obſequioſi ſunt: folia verò circa ramulos multa, ab vno tuberculo numeroſa, ſimul cohærentia, breuiora, tenuiora, mollioraque quàm Pini,

Laricis ramulus.

Pini, haud aculeata sed retusa. flosculi seu potius conorum rudimenta è tenerrimis ramulis erumpunt rotunda, eleganti tandem purpura rubentia. Coni parui Cupressinis magnitudine ferè similes, sed tamen longiores, gracilibus foliosis squamulis compacti; sub quibus latent fructus exigui, adnata tenui membranula, apum aut vesparum alis persimili. ligni materies durissima, colore præsertim quæ media ac interior est rubescens, ad diuturna opera perquàm vtilis.

Flammis autem nō accendi Laricis lignum, aut ab igne non comburi, vt Vitruuius de Castro Larigno à Cæsare oppugnato refert, veritatem non habet: Nam & in fornacibus ardet, & in carbones vertitur, ferrariis Officinis vtilissimos: vt Matthiolus scribit.

Colligitur verò ex Larice & resina liquida, candicanti melli, veluti Attico aut Hispanico, colore & consistentia persimilis, quæ tamē non sponte effluit, sed ex arboris trunco manat, crasso oblongoque terebro ad cor vsque perforato. *Resina Laricea.*

Galenus hanc duplicem quodammodo esse tradit, lib. De medic. secundum genera IIII. Vnam similem Terebinthinæ: alteram hac acriorem, calidiorem, magis liquidam, odoratu grauiorem, gustu amariorem calidioremq́; Sed posterior non Larigna, sed Lachryma fuisse videtur Abietis, quam Galenus, quia consistentia quodammodo similis, pro Laricea habuisse potuit. Adnascitur & Larici fungus, non qualis aliis arboribus, sed albidus, medicinæque vtilis, qui Agarici nomen adeptus. de hoc autem vbi de Fungis agitur latius scriptum est. *Agaricus.*

Nascitur autem Larix non quidem in Græcia aut Macedonia, sed præcipuè in Italiæ Alpibus, haud longè à Tridento: iuxta Benacum ac Padum fluuios; tum & alia eorundem montium loca: reperitur & in Morauia, quæ olim Marcomannorum prouincia locis montosis: Fuchsius in Silesia quoque gigni refert: alij verò & in Lusatia, circa Poloniæ fines.

Inter coniferas sola Larix absque foliis hyeme reperitur: Vere noua ex iisdem, vnde priora deciderunt, tuberculis erumpunt. Coni legendi sunt ante hyemem cùm folia defluere incipiunt: postea etenim sese pandentibus ac dissoluentibus squamulis, semina effluunt. Resina æstiuis mensibus colligitur.

Larix Gręcè similiter λάριξ dicitur: Italis ac Hispanis *Larice:* Germanis **Lerchenbaum:** Belgis **Lorkenboom:** Gallis *Melese.*

Liquida Resina à Galeno quoque λάριξ nominatur: Latinis Resina Larigna, vel Resina Laricea: Italis *Larga:* in Officinis Terebinthina appellatur, atque eius loco diuenditur, & medicamentis admiscetur. Nec nouum id est, nam & sua ætate Galenus Rhopopolas Laricem Terebinthinæ loco vendidisse refert: Et potest hoc citra errorem fieri: ipse siquidem Galenus vno loco pro Terebinthina Lariceam, alio loco pro Laricea Terebinthinam substituit: in lib. De medic. secundum genera.

At facultate Laricea reliquis omnibus resinis humidior est, ac vnà acrimoniæ ac morsus expers, Terebinthinæ assimilis: medicamentis quæ vlcera & recentia vulnera probè curatura sunt, vtiliter admiscetur. Omnes, inquit Galenus, resinæ huiuscemodi humiditatis gratia simul & viscositatis, quam coniunctam habent, sicca medicamenta veluti colligant: quia verò non euidentem obtinent acrimoniam, vlcera nequaquam irritant. Quapropter nonnulli meritò talibus medicamentorum compositionibus vel Terebinthinam vel Lariceam admiscuerunt: Hæc Galenus. Potest verò & Laricea omnia quæ Terebinthina, cui facultate, vt diximus, assimilis est. quod & ipse Galenus affirmat.

De Terebintho. CAP. XIX.

Terebinthus.

Terebinthi ramus cum corniculo.

EX syluestribus perpetuò virentibus Terebinthus quoque, Theophrasto teste, est: hæc quandoque fruticis instar, frequenter verò arboris modo attollitur. ramos spargit non paucos, oblongos: folia quoque oblongiora, ex pluribus ad vnam costam, siue, vt Theophrastus vocat μίσχον, cohærentia; veluti Fraxini, sed crassiora pinguioraque; singularia quorum Laurinis similia. flores racematim cohærent muscosi, vti Oleæ, purpurascentes: fructus per maturitatem ex cæruleo viret, baccarum Iuniperi magnitudine, durus, attactu pinguis ac resinosus, manusq; inficiens. ligni materies dura, & qualis Lentisco.

Fert præterea, Theophrastus ait, oblonga quædam veluti κεράτια, siue cornicula, interius vacua, colore nonnihil rubentia, in quibus exigui vermiculi culicibus similes, & quandoque humor quidam reperitur.

Ex huius autem trunco ac lignosis ramis, resina profluit liquida, quæ Terebinthina dicitur.

In Iudæa, Syria, Cypro, Aphrica, & Cycladibus insulis, vt Dioscorides ait, prouenit. Testatur Bellonius in Syria ac Cilicia copiosam inueniri, atque illinc venalem Damascum adferri: Clusius in Narbonensi Gallia, ac in plurimis Lusitaniæ, Hispaniæque locis spontè gigni ait, sed maxima ex parte fruticosam, & resinam haud proferentem.

Theophrastus circa Idam & circa Macedoniam breuem, fruticosam, contortamque nasci refert: apud Damascum verò Syriæ magnam, copiosam, decoramque. Idem Terebinthum quandam masculam: alteram feminam facit. Masculam quidem sterilem: feminam autem fructiferam. Huius verò vnam fructu protinus rubente, magnitudine Lentis, qui concoqui nequit: alteram fructu initio viridi, postea ruffescente, postremò nigro, cum Vite maturescente, Fabæ magnitudine, resinoso.

Terebinthus Indica. Tradit verò & Indicam quandam esse Terebinthum: arborem videlicet ramis ac foliis Terebintho similem, sed fructu differentem, quem Amygdalis similem habet. videtur autem hæc eadem cum arbore Pistacia ferente: vt anteà scriptum.

Vere autem Terebinthi flosculi vnà cum nouis germinibus erumpunt: Septembri ac Octobri

Octobri vindemiæ tempore baccæ maturitatem assequuntur. Cornicula circa idem tempus nascuntur.

Hæc arbor Græcis τέρμινθος: quandoque verò etiam τερέβινθος dicitur: Latinis Terebinthus: Italis *Terebintho*: Hispanis *Cornicabra*: Gallis *Terebinte*: Arabibus *Botin*, & cum articulo *Albotin*.

Græcis Resina τερμινθίνη cognominatur: Latinis Terebinthina: Germanis Termenthijn: Arabes gluten *Albotin* nominant, quibus fructus Granum viride est.

Cæterùm Terebinthi cortex, folia, & fructus adstrictionis quippiam obtinent: secundo verò ordine excalfaciunt: resiccant quidem virentia modicè; arida verò ordine secundo. fructus verò etiam amplius, propinquus tertio ordine resiccantibus, & calidior quoque. Esui hic aptus est, vt Dioscorides ait, sed ventriculo aduersatur: vrinam prouocat: lienosis prodest: contra phalangiorum morsus ex vino bibitur.

Resina verò Terebinthina omnes alias, Diosc. sententia, antecedit: Sed Galeno auctore primas omnium Lentiscina meruit: post hanc verò Terebinthina.

Manifestam quoque hæc, non tamen similiter ac Lentiscina, adstrictionem possidet, cæterùm adiunctam habet amaritudinem quandam, per quam magis quàm Lentiscina digerit. ob eandem qualitatem inest & abstersio tanta quidem, vt & psoras sanet: lib. VIII. De simp. medic. facultatibus: In lib. verò De medic. secundum genera, Terebinthinam Lariceę assimilem facit, quam reliquis omnibus humidiorem, & acrimoniæ ac morsus expertem esse affirmat: vt superiore capite latius scriptum.

De Lentisco. CAP. XX.

Lentiscus.

LENTISCVS frequenter instar fruticis nullo grandiore caudice, sed compluribus stolonibus Coryli modo luxuriat: sæpius verò & ad mediocris arboris altitudinem assurgit & magnitudinem assequitur: lenti ac flexibiles rami eius sunt: cortex subruffus, similiter obsequiosus ac frangi contumax: folia ab vno pediculo octona ferè cohæret, Glycyrrhizæ foliis assimilia, sed duriora, colore saturato virentia, ambitu quandoque nonnihil rubētia, veluti & nonnullis discurrentibus venulis: odore nonnihil graueolentia. Flores muscosi racematim longis pediculis adhærent. baccæ succedunt Erui magnitudine, initiò virentes, inde purpureæ, postremò nigræ, pingues ac oleaginosæ, nucleo intus duro, nigro, cuius medulla candida est: ex quibus & oleum fit: Dioscoride teste.

Folliculos Lentiscus quoque profert, corniculi modo intortos, in quibus initiò liquor, deinde hoc veterascente animalcula exigua culicibus similia, veluti in Terebinthi corniculis, ac complicatis Vlmi foliis.

Effluit quoque ex Lentisco resina, sed arida, Mastiche dicta.

Lentiscus in pluribus regionibus prouenit: veluti in Syria, Creta, Italia, Narbonensi Gallia, plerisque Hispaniæ prouinciis, &c. Sed in Chio maris Ægæi insula præcipua: in qua vel sola diligenter, & Mastiches quidem causa colitur, quæ ex cultis Lentiscis illic ab indigenis vulnerato caule singulis annis diligenti adhibita cura colligitur: ac inde in omnes orbis partes mittitur.

Lentisci flosculi Vere: baccæ sub Autumnum perficiuntur. Mastiche verò circa Vindemiæ tempus colligenda.

Dicitur Græcis σχῖνος: Latinis Lentiscus: Italis *Lentisco*: Gallis *Lentisque*: Hispanis *Mata*, & *Arcoyra*.

Resina, ῥητίνη σχινίνη, & μαστίχη: Latinis Lentiscina Resina & similiter Mastiche nomina-

tur: In Officinis Mastix: Italis *Mastice*: Germanis, Belgis, & Gallis *Mastic*: Hispanis *Almastiga, Mastech, & Almecegi.*

Oleum ex baccis expressum Hispanos *Azeyte de Mata* nominare Clusius scribit.

Lentiscus autem, vt Galenus ait, ex aquea essentia leuiter calida, & non pauca terrena frigida compositus est. desiccat ordine secundo completo: in caliditatis ac frigiditatis quodammodò medius. omnibus suis partibus similiter adstringit, extremis turionibus, germinibus, foliis, fructu, ramorum ac radicum corticibus, tum & succo ex foliis expresso. Bibitur aliquod horum per se, vel cum aliis eiusmodi medicamentis, ad dysenterias, alui fluores, sanguinis sputationes, & ex vtero eruptiones; eiusdem ac etiam sedis procidentiam: Idem siquidem possunt quod Acacia & Hypocistis.

Decoctum verò horum fotu caua vlcera carne implet: fracta ossa consolidat: fluxiones muliebres sistit: nomas reprimit: vrinas prouocat: mobilesque dentes collutione firmat ac stabilit. Ex ramulis aut ligno dentiscalpia quoque in eundem vsum conficiuntur.

Oleum ex baccis adstringendi vim similiter retinet.

Mastiche. Similem quoq; facultatem Mastiche obtinet, omnium resinarum optima, & primas partes meritò occupans: nam præter quòd modicè adstringat, inest illi quoque mordacitatis expers desiccatio: Galeno auctore.

Vtilis autem in primis debili ventriculo Mastiche est: dolores eius sedat, vel in exigua quantitate, trium videlicet granorum, assumpta, vel foris cum oleo illita, sed præcipuè alutæ inducta & emplastri modo admota, quo modo nauseam cibique fastidium tollit, dolores sopit, retinendi potentiam intendit, & concoctionem promouet.

Auxiliatur verò & sanguinem expuentibus in eclegmate, & veteri tussi: additur ad dentifricia, quæ mobiles dentes confirmant, & sordidiores emundant: faciei illinitionibus quæ cutis nitorem conciliant permiscetur.

Commanducata verò Mastiche oris halitum emendat: pituitam è capite clementer citraque molestiam detrahit: dolores dentium mitigat, dentesq; ipsos firmiores reddit, ac gingiuas contrahit: replicare verò & in oculis pilos, Dioscorides addit.

LIBRI QVINTI PEMPTADIS SEXTÆ ET STIRPIVM HISTORIÆ FINIS.

DE EMENDATIONE AC CORRECTIONE PAVCIS LOCIS ADHIBENDA.

CONTINGIT quandoque vt animo nonnullis distracto, subinde aliter manus scribat, aliter verò ingenium meditetur. Id quod tametsi haud decens est, tamen euenire posse quis negauerit? Siquidem vt in prouerbio est, quandoque bonus dormitat Homerus. Iam & falli possunt typorum etiam diligentissimi collectores: fugiunt etiam quædam non raro ipsos correctores tametsi industrios. Vbi autem huiuscemodi aliquid contigerit, proximum est vt correctio ac emendatio adhibeatur. Itaque quæcunque animaduersione digna in his Pemptadibus obseruata, hæc ex subscripto elencho corrigenda.

Prior numerus folium: alter lineam ostendit: Sed vbi tres asscripti, alter caput: tertius capitis lineam notat.

fo.8.	cap.6.	lin.25.	& aliis vehementibus
22.		49.	Abrotoni semen decoctum, aut crudum tritum cum aqua & potum.
26.	5.	7.	& sapore ipsum quoque
44.	25.	6.	aliàs
45.	27.	10.	diuisis: dilutè purpureis
46.	27.	2.	pinillo.
54.	34.	28.	& nonnihil maceris, qui
68.	16.	9.	similem Matthiolus refert
71.	20.	3.	plura
72.	20.	14.	& hoc quidem
86.	16.		calidum & siccum
111.	26.	36.	cum carnibus coctum
118.	4.		foliorum succum aliquot continuis diebus epotum, morbum ait Dioscor. sanare regium.
ibidem	33.	35.	propinatus idem potest. Sistit verò & radix.
128.	12.		Nam quæ
ibidem	13.		Hæc autem
ibidem	14.		translata
208.	11.	3.	tamen, qui primi
238.	19.		vbi lasciuis
251.	9.	9.	flores habet pauciores
276.	8.	5.	lignosa. Tenui
283.	54.		Quartum
286.	18.	22.	flosculis cauliculos ambientibus, in spicæ
320.	1.		ἐντεριώνη
328.	12.		respersis
359.	6.	5.	ex alis foliorum
393.	8.	22.	Americæ
415.	16.		Iamque præ
421.	6.		eam seuit
437.	11.	9.	videlicet: dissectis, fissis
452.	25.	11.	Germaniæ
461.	2.	19.	Empiricis
469.	14.		Muscus palustris
487.	10.	24.	diuersis vtens
569.	24.	34.	ad ramicem efficax
587.	12.		comparata
599.	53.		Italia tantum
600.	35.		Quod non modo hoc
640.	26.	4.	impositæ vniunt
736.	9.	3.	videbatur
742.	1.		Et hunc
771.	24.	24.	Anonymos
783.	5.	21.	gaudent
ibidem	26.		χρυσόμηλον
746.	20.	43.	Agrifolium
820.	10.	11.	de Haliphlœo scribitur
850.	47.		operi difficiliorem
851.	15.		καλλιβλέφαρα

Leontopodium Matthioli.

Agglutinanda est hæc Pempt. primæ, lib. 3. cap. 16. fol. 68. extincta Pilosellæ minoris alterius Icone, & linea 9. eiusdem capitis deleto Lobelij nomine, eiusque loco Matthioli restituto.

Hyssopus vtrimque florifera.

Addenda Pempt. 2. lib. 4. cap. 20. estq; alterius ac rarioris Hyssopi imago.

Chamelæagnus.

Loco alterius florentis Chamelæagni icone, reponenda est hæc Pempt. 6. lib. 2. cap. 20.

INDEX NOMINVM GRÆCORVM,

OMNIVM STIRPIVM IN HIS LIBRIS DESCRIPTORVM. CVIVS PRIOR NVMERVS Pemp. alter Librum: & tertius ac (si adsint) sequentes, cap. notant.

δορκίδιον

κώνειον

ῥοδία

ΤΕΛΟΣ.

LATINARVM VOCVM ET APPELLATIONVM STIRPIVM INDEX. NVMERVS PRIOR Pempt. secundus Librum: Cap. verò tertius ac sequentes, ostendunt.

Angelica 715

Asperu-

HALI-

INDEX.

Scammo-

FINIS.

ARABICARVM, BARBARARVM, ET OFFICINIS RECEPTARVM APPELLATIONVM elenchus. Pempt. numerus prior: Librum ſubſequens: Cap. tertius & ſubſequentes denotant.

Turbith

FINIS.

RERVM ET SENTENTIARVM INDEX.

GAL.

FINIS.

SVMMA PRIVILEGII CÆSAREI.

SACRÆ Cæsareę Maiestatis priuilegio cautum est, ne quis Typographus aut Librarius, *Remberti Dodonæi Stirpium historiæ Pemptades*, in sacro Romano Imperio, aut aliis quibuscunque suæ maiestatis regnis ac ditionibus, imprimat, alibíve impressas inferat aut distrahat, intra decem annorum terminum, præter eum cui à Dodonæo commissæ fuerint, hoc est, Christophorum Plantinum Architypographum : sub pœna in Diplomate Cæsareo expressa, Dato Pragæ, Anno M. D. LXXX. Augusti die XI.

Subsig.

Rudolphus.

Ad mandatum Sacræ Cæs. Maiestatis proprium.

S. Vieheuser.

A Erstenberger.

SVMMA PRIVILEGII REGIS GALLIARVM.

HENRICI *Christianiss. Regis Galliarum priuilegio cautum est, nequis typographus aut bibliopola in tota Gallia ac in ceteris ipsi subiectis ditionibus imprimat aut distrahat librum vllum integrum, vel partem eius, quem Christophorus Plantinus Antuerpiæ primus excuderit, vel suis sumptibus excudi iusserit, ne ipse suis laboribus, & impensis quas in re litteraria iuuanda innumeras quotidiè sustinet, frustretur (modò ij libri nec Catholicæ Apostolicæ Romanæq; Religioni, neque Statui nostro aduersentur:) idq; ad sexennium, à tempore ipso quo prima editio in publicum prodierit, numerandum: Sub pœna confiscationis librorum; vt latiùs patet in Diplomate, Dato Fontanæblæi* V. *die Augusti, Anni* M. D. LXXXII.

Præmonenturq; hoc priuilegio typographi ac librarij, vt cùm tenor harum Regiarum Litterarum ijsdem libris præfixus, aut eorum calci annexus fuerit, legitimam sibi factam esse significationem certò statuant, nequis ignorantiæ causam prætendat.

Subsignat.

De Neufuille.